ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 փրանք	170 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 1er Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4055

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ԱԼ

Ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը ճառ կը խօսի, համոզելու համար թէ Թուրքիա վճռած է «պաշտպանել փոքր ազգերուն իրաւունքները», գործակցութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, նորօրինակ խնդիր մը կը յուզուի Թուրք մամուլին մէջ։

Շարժումին գլուխը անցած է Հիւսէյին Ճահիտ, երբեմնի քանդ իթթիհատականը, որ այժմ Իսմէթ Ինէօնիւի շեփորը կը հնչեցնէ։

Մանուածապատ խմբագրականով մը, — «Թրքական մշակոյթը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ» — Թուրք հրապարակագիրը կը պատմէ թէ «Օսմ. կայսրութիւն անունին տակ խմբուած Մօտաւոր Արեւելքը քաղաքակիրթ եղբօր մը նման ապրեցաւ դարերով»։

— « Օսմ. կայսրութեան իսլամ տարրերուն մօտ միայն վերջին տասնեակներն էր որ ծնաւ ազգայնականութեան գաղափարը։ Այդ ալ, ճանի յուսահատութիւնը ծայր տալ սկսաւ Օսմ. կայսրութեան տեւականութեան մասին, ալ աւելի զօրացաւ։ Ամէն ազգ հաւանական փոքր վտանգի մը մէջ ինքզինքը խորհելու հարկադրանքը զգաց»։

Բայց եւ այնպէս, «հակառակ բոլոր անջատողական ազդակներուն», Օսմ. կայսրութեան իսլամ տարրերը «մինչեւ վերջին վայրկեանը ապրած են եղբայրութեան եւ միութեան զգացումները»։

— « Եթէ կարելի ըլլար վիճակագրութիւն մը կամ հանրաքուէ մը կատարել, մենք այն համոզումն ունինք թէ ոչ-թուրք տարրերուն կարեւոր մեծամասնութիւնը չէր ուզեր բաժնուիլ Թուրքէն. որովհետեւ անջատողական գաղափար մը չէր կրնար տեղ գտնել անոնց մտքին մէջ »։

Անշուշտ աւոր համար էր որ իրարու ետեւէ ապստամբեցան նախ քրիստոնեայ Ռումանիան, Յունաստանը, Սերպիան, Պուլկարիան, յետոյ իսլամ Ալպանիան, Արաբիան, Քիւրտը, Լազը կամ Չէրքէզը, առանց հաշուելու Հայը …

Անցնի՛նք։ Հիւսէյին Ճահիտ ալ այս պարագաները կը յիշէ իբրեւ պատմութիւն, յանգելու համար իր բուն եզրակացութեան։

Թուրք հրապարակագիրը կը բացատրէ թէ «այժմ զանազան կառավարութեանց բաժնուած իսլամ պետութիւնները երկար ատեն Թուրքերու հետ ապրած եւ Թուրք մշակոյթը իւրացուցած ըլլալով», կը ներկայացնեն «մերձաւորութեան, կապակցութեան, փոխադարձ համակրանքի բազմաթիւ կէտեր»։

Արդ, «եթէ մեր մօտիկ դրացիներով եւ բարեկամներով մօտէն չհետաքրքրուինք, նախկին մշակոյթին կապը չտեւականացնենք, հետզհետէ մոռացումի, հեռացումի, օտարութեան զգացումը բնականօրէն տեղ պիտի գտնէ »։

Մնացեալը կ՚արժէ կարդալ ամբողջութեամբ.

— « Մեզմէ անջատուած հին Օսմ. կայսրութեան հողերուն վրայ թրքախօս, թուրք մշակոյթով հասած միլիոնաւոր ժողովուրդ կար։ Այսօր ի՞նչ եղան ասոնք։ Քսան տարիէ ի վեր կը շարունակէ նուազիլ անոնց թիւը։ Նախապէս թուրքերէն խօսող ամէն ծնողի իր զաւակներուն թուրքերէն սորվեցնելուն, անոնց հետ թուրքերէն խօսիլ շարունակելուն կրնա՞նք հաւանականութիւն տալ։

Մերձաւոր Արեւելքի թուրքերէն խօսուելուն դադրիլը՝ մեզ իրարու կապող ամէնէն զօրաւոր մէկ կապին անհետանալը կը նշանակէ։ Նախ եւ առաջ իրարու լեզուէն պէտք է հասկնանք որ, մեր միտքերուն հասկացողութիւնն ալ շարունակուի։ Եգիպտոսի, Սուրիոյ մէջ զանազան օտար մշակութային հաստատութիւններ կը գտնուին. Ասոնք բոլորն ալ ճանճրոյթ եւ զոհողութիւններ յանձն կ՚առնեն իրենց պատկանած ազգին լեզուն եւ մշակոյթը տարածելու համար։ Ասոնց միջեւ թուրք վարժարաններու չգոյութիւնը ցաւալի թերութիւն մը չէ՞ արդեօք։ Մեզի համար պարտականութիւն մը պէտք չէ՞ նկատել՝ թուրք մշակոյթը փնտռելէ փրկել եւ մեր նախկին հայրենակիցներուն միջեւ ապրեցնել զայն։ Մեր այս ազդակութեամբ թափելիք ջանքը, տարակոյս չկայ թէ, բոլորովին օտար ցեղերու եւ ազգերու ջանքերուն բաղդատմամբ աւելի դիւրին կրնայ արդիւնաւորիլ։ Արդէն այդ տեղերը բարոյական շահագրգռութիւն մը կայ։ Հետեւաբար, այս պատրաստ գետնին վրայ ամբողջ սերմեր ցանելէ տարբեր ընելիք բան մը չկայ»։ (*Եէնի Սապահ*, 25 մայիս)։

Ուրեմն, Թրքական մշակոյթի ծաւալման, զարգացման ծրագիր մըն է որ կը ներկայացնէ «Թանին»ի նախկին խմբագրապետը։ Տեսակ մը հոգեկան աշխարհակալութիւն, որ կը յիշեցնէ երբեմնի թուրանականութիւնը։ Կարելի էր զայն նմանցնել նաեւ գերմանական «քիւլթիւրքամփֆ»ին, բուն ոգին առնելով։

Հիւսէյին Ճահիտ շատ լաւ գիտէ որ այլեւս կորսուած, ընդմիշտ անջատուած են Օսմ. կայսրութեան բաղկացուցիչ ազգերը, կազմելով անկախ պետութիւններ։ Բայց, յուսահատած չէ անոնց «Թրքական զգացումներէն», եւ կ՚ուզէ հրահրել, ամրապնդել զանոնք, տարածելով Թուրք լեզուն եւ մշակոյթը։

Այսպէս Արաբը, որ իր սեփական լեզուն եւ մշակոյթն ունի, պարտաւոր է անոր քովն ի վեր աճեցնել նաեւ օտար բոյս մը, — Թրքականը, որպէսզի … կրակը վառ մնայ։

Ա՛յս է որ կը կոչուի «պաշտպանել փոքր ազգերու իրաւունքները»։ Իրենց անկախութեան տիրացած ազգերը չէ՞ին կրնար նոյն պահանջը ներկայացնել Թուրքիոյ, փոխադարձաբար։ Մանաւանդ որ, արաբական մշակոյթը շատ աւելի բարձր է քան Թրքականը։

Ինչպէս կը տեսնէք, աւելի քան երբեք սուր են Թրքական ախորժակները, հողային թէ մշակութային։ Մէկը չեղաւ, միւսը թող ըլլայ, որպէսզի «էֆէնտի»ն միշտ մնայ տէր-տիրական։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

»»» . «««

ՍԿԶԲՈՒՆՔՈՎ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, հաղորդեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ երրեակ զինակցութեան մասին։ Փարիզի դեսպանն ալ իր կարգին տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Ժօռժ Պօնէի։

Այս առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մոսկուա ըստ էութեան համաձայն է անգլիական ծրագրին, բայց անհրաժեշտ կը նկատէ կարգ մը փոփոխութիւններ։ Այսպէս, կ՚ուզէ որ ամէն պարագայ յստակօրէն ճշդուի եւ նախարձակման բոլոր հաւանականութիւնները նախատեսուին։ Ուրեմն խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին, իբրեւ հիմ ունենալով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ ներկայացուած ծրագիրը։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց բարւոքումը պիտի փութացնէ երրեակ զինակցութեան կնքումը։ Առ այժմ գաղտնապահութիւն կը տիրէ անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց մասին, բայց թէ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի դիւանագիտական շրջանակները լաւատես են, վերջնական ելքի մասին։

Այս առթիւ տեղական թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Պերլին զանազան փորձեր կատարած է գնդ. Թոմասի եւ չեխ Զօր. Սիրովիի միջոցաւ, սիրաշահելու համար Մոսկուան, բայց չէ յաջողած։

*** *Խորհրդային Միութեան վարչապետ եւ արտաքին գործոց Պ. Մոլոթով երէկ ճառ մը խօսեցաւ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, պարզելով կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը։ Այդ ճառն ալ կ՚ապացուցանէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է ընդունիլ անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը։*

Պ. Մոլոթովի ճառով խզուեցաւ այն երկարատեւ լռութիւնը, զոր կը պահէ խորհրդային մամուլը միջազգային հարցերու շուրջ։ Մարտ 10էն ի վեր, երբ Սթալին խօսեցաւ իր նշանաւոր ճառը եւ մեղադրեց արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները թէ Հիթլէրը կը մղեն յարձակիլ Ռուսիոյ վրայ, միայն մէկ անգամ «Իզվէստիա»ն յօդուած մը հրատարակեց արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Այնուհետեւ տիրեց լռութիւն մինչեւ այժմ։

Գերագոյն Խորհուրդը միաձայնութեամբ ընդունեց Խ. Միութեան նախահաշիւը, որուն համաձայն պաշտպանութեան ծախք նախատեսուած է այս տարի 1,635,400,000 ռուբլի։

ՈՒՐԻՇ ԻՆՉԵ՞Ր ԸՍԱՒ ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ

—— ∞ ——

Երէկ հաղորդեր էինք Իսմէթ Ինէօնիւի ճառին մէկ մասը։ Ահաւասիկ նոր հեռագիր մը այդ մասին.

— « *Այսօր Թուրքիա, ամբողջապէս զինուած, գոհ չէ միմիայն իր ապահովութիւնը հոգալով, այլ պատրաստ է եւ յօժար աջակցելու աշխարհի խաղաղութեան պահպանման։ Եթէ նոր արիւնահեղութիւն մը ծագի, Թուրքիա պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը անթերի։ Ազգային պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնելը ամէն օր աւելի եւս ստիպողական կը դառնայ, որովհետեւ, որքան տեւէ այս միջազգային տագնապը, ապահովութեան ուրիշ միջոց չկայ։ Այսօրուան սպառնալից կացութիւնը չի կրնար երկար տեւել։ Կամ այն է որ անզիջական զանգուածներու մէկ խմբակցութիւնը գրոհ պիտի տայ միւսին վրայ, եւ կամ բանականութիւնը պիտի յաղթանակէ վերահաստատելով իրական խաղաղութիւնը՝ համաձայն մարդկութեան շահերուն։ Մենք երբեք պիտի չընդունինք մեծ պետութիւններու խմբակցութեան մը իրաւունքը՝ ջախջախելու փոքր ազգերը։ Իւրաքանչիւր ազգ իրաւունք ունի ապրելու իր անկախ կեանքը։ Ասոր համար է որ մենք ստեղծեցինք Պալքանեան Դաշնակցութիւնը։ Զգալով որ հարուածը այսօր կրնայ իջնել մեր դրացիներուն եւ վաղն ալ մեր վրայ, մենք պատշաճ միջոցները ձեռք կ՚առնենք, դիմագրաւելու համար մեզ շրջապատող վտանգները* »։

Իսմէթ Ինէօնիւ ըսաւ նաեւ թէ անգլօ-թրքական համաձայնութիւնը ո՛ եւ է յարձակողական ոգի չունի, այլ կոչուած է մարդկութեան բարձր գաղափարները պաշտպանելու։

— « *Ես համարձակօրէն կրնամ ըսել, թէ մեր յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ այսօր աւելի ջերմ են քան ո եւ է ժամանակ եւ հիմնուած են փոխադարձ վստահութեան վրայ*»։

Անդրադառնալով Թուրքօ-ֆրանսական փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքելու հարցին, զօր. Ինէօնիւ ըսաւ.

— « *Սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, եւ Հաթայի (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) խնդրին կարգադրութենէն ետք ոչ մէկ պետութիւն պիտի կրնայ խախտել համաձայնութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ։ Թուրք եւ Ֆրանսացի ազգերը, ճակատագրականօրէն կապուած իրարու, ունին ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցները*»։

Գերմանիա նոր մարտանաւեր կը շինէ

Գերմանիա սկսաւ շինել 10,000 թոն տարողութեամբ նոր ձեւի յածանաւ մը, որ պիտի կոչուի «Պլիւխէր»։ Ասիկա առաջինն է այն հինգ յածանաւերուն, որոնց կառուցումը պիտի աւարտի 1942 — 43ին։

Թէեւ ասոնց անուանական տարողութիւնը պիտի ըլլայ 10,000 թոն, բայց իրականութեան մէջ իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 14,000 թոն տարողութիւն։

«Պլիւխէր»ի երկարութիւնն է 640 ոտք, լայնութիւնը 70 ոտք։ Պիտի կրէ հեռաձիգ թնդանօթներ։ Նաւը ամբողջութեամբ զրահաւորեալ է։ Թնդանօթներու մեծութիւնն է 8 մատնաչափ։ 1936 գերմանեւանգլիական համաձայնագրով արգիլուած էր 8 մատնաչափ տրամագծով թնդանօթ զետեղել յածանաւերու վրայ, բայց Գերմանիա այժմ չեղեալ հռչակած է այս համաձայնագիրը։ Կը կարծուի թէ Անգլիա եւս պիտի որոշէ նոր յածանաւեր շինել, հակակշռելու համար գերման նոր կառուցումները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՆԵՐՍՈՐՏԱՅԻՆ ԽԱՉԱՁԵՒՄԱՆ ՊԼԱՆ »

———

Ընկերուհի Մեծաւաքանչը գլուխը ծռեր էր *Խորհ. Հայաստանի* վրայ եւ յօդուած մը կը կարդար մեծ ուշադրութեամբ ։

— Երեւանի մէջ նոր դէպքե՞ր են տեղի ունեցեր, ըսի եւ ես ալ կախեցի գլուխս ։

— Կարդա՛, ըսաւ ընկերուհի Մեծաւաքանչ, ահա բգիկ բգիկ կ՚ըլլայ ափրտս ։

Կարդացի ։

Դուք ալ կարդացէք ։

Գիւղատնտեսական եւ կենսաբանական գիտութեանց երկու մասնագէտներ, Ս. Կարապետեան եւ Գ. Բաքաջանեան, բարձրացնելու համար ցորենին բերքը, կ՚առաջարկեն «Ներսորտային խաչաձեւման պլան մը»։

Ի՞նչ կը նշանակէ սա «ներսորտային»ը ։

Անպայման *դիալեկտիկական* փիլիսոփայութեան մի սխտէմ է դա, ըսի մտովի, կամ Լենինեան – Ստալինեան կարաշրջանի յատուկ փայլուն ածական, կամ Ստախանովեան արտադրութեան *ռիթմ*։

Ոչ այս, ոչ այն ։

Լեզուական խուլիկանութիւն է սա՝ ըսի երբ Տարազեան ակնոցներս դրի եւ հասկցայ թէ «բանը ինչո՛ւմն է»։

Յօդուածագիրները կը գրեն, որ « մարդկային դարաւոր մշակոյթը ստեղծած է բուսական *սորտեր* եւ կենդանական ցեղեր »։

Սո՞րտ, — էվրէքա՛, սա փրանսերէն մեր գիտցած Sorteը սորտ է դարձեր եւ յետոյ, խաչաձեւումով, կցուեր է ներին եւ եղեր *ներսորտային*։

Ստուգաբանութիւնը կատարելէ վերջ՝ այժմ փորձենք հասկնալ «պլան»ին իմաստը ։

Մեր գիտնականները կը գրեն. — « Անօգուտ են առանձին գիտնականների փորձերը՝ մեզ ժամանակակից կուլտուրական բոյսերի ու կենդանիների «գենոտիպ»ների պատրաստի ըրմոյշները» նրանց «կուսական», «անարատ» տեսքով գտնելու վայրի բընութեան ներկայացուցիչների մէջ ։ Հայկական վայրի ցորե՛ն։ Ո՛րքան աղմկեցին նրա «յայտնաբերողները», որոնք փնտռում էին ժամանակակից կուլտուրական ցորենի անարատ ոգին »։

Գիտեմ որ չհասկցաք։ Մեր բոլշեւիկ ընկերները ըսել կ՚ուզեն թէ բուսական կամ կենդանական աշխարհի մէջ գոյութիւն չունի ցեղ կամ տեսակ, որ փոփոխութիւն կրած չըլլայ։ Անպայման ուրիշ ցեղ մը կամ տեսակ մը եկած պղծած է առաջին ցեղին կամ տեսակին կուսութիւնը։ Այս հասարակ ճշմարտութիւնը հաստատելու համար՝ Երեւանի գիտնականները վըկայութեան կը կանչեն Բերբանկի, Միչուրինի, Լիսենկոյի, Ցիցինի, Իվանովի, (կը մոռնան յիշել՝ Մէնտէլի) անունները ստալինափայլ հայերէնով մը ու կ՚աւելցնեն.— «Դարերի ընթացքում ցորենը կարծէք թէ խոնարհաբար հնազանդուելով մարդու կամքին՝ կուլտուրականացել է, յարմարուել մարդու շահերին, եւ ստացել ժամանակակից բարձրարժէք ցորենը։ Բայց միաժամանակ անտեսանելի կատարելագործուելու նոյն այդ պրոցեսում, աչքի էին ընկնում սոյդ կուլտուրայի բացասական երեւոյթները, որոնք պայմանաւորուած էին սեռական վերարտադրութեան օրէնքներով։ Ինքնափոշոտուող բոյսերի տեսակները երկարատեւ ինքնափոշոտման հետեւանքով այլասերւում են, երեւան է գալիս «արենակցական» բազմացման վնասը, սորտերը ծերանում են»։

Ուստի, ի՞նչ կ՚առաջարկեն.—«Վերադարձնել ցորենին երբեմնի երիտասարդութիւնը»։ Ի՞նչպէս. «Հասկերուն վրայէն թափել արական գործարանները, որպէսզի չբազմանան արենակցական անումով»։ Ուրեմն նախ ներքինացնել (**castration**): Յետոյ հասկերը փոշոտել հովի միջոցով, — ահա ձեզի խաչաձեւումի (**croisement**, օտարացեղ զուգաւորում) նոր ձեւ մը։ «*Խորհ. Հայաստան*»ի յօդուածագիրները «խաչաձեւ փոշոտում» կ՚անուանեն ատիկա, բացատրութիւն մը որ սխալ գաղափար կուտայ)։

Հիմա որ հասկցանք թէ սեռային ի՛նչ օրէնքներով կը բազմանան բոյսերը եւ կենսաբանական ի՞նչ օրէնքներով կը կատարուին **métissage**ները, կ՚ուզէինք հասկնալ նաեւ թէ Երեւանի հայ բոլշեւիկները ի՛նչպիսի «փոշոտումով» **métissage** կատարեցին… իրենք իրենց վրայ եւ դարձան Ստալինական։ *Կաստրացիա*յի ենթարկուելէ վե՞րջ։

ԱՐԱՋ

Իտալիա նորէն կը յիշեցնէ իր գաղթային պահանջները

Իտալիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան վաւերացման առթիւ, ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կարդաց տեղեկագիր մը որ կը պարզէ երկրին յարաբերութիւնները զանազան պետութեանց հետ։ Տեղեկագիրը նորէն կը յիշեցնէ Իտալիոյ գաղթային պահանջները Ֆրանսայէն, հիմնուելով Լոնտոնի դաշնագրին 13րդ յօդուածին վրայ (արեւելեան Ափրիկէ, Ճիպութի եւ Սուէզ)։

Տեղեկագիրը միեւնոյն ատեն կը շեշտէ Իտալիոյ շահագրգռութիւնը արաբական երկիրներու, մասնաւորապէս Եգիպտոսի մասին, որուն հետ Իտալիա կ՚ուզէ լաւագոյն յարաբերութիւնները մշակել։ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի անկախութեան մասին ալ ակնարկներ կան տեղեկագրին մէջ։

*** *Վ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, պարզելով Իտալիոյ հիմնական պահանջները, կը յայտարարէ.—*

1. Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը չի ձգտիր գերակայութեան, այլ պարզապէս կը պահանջէ վերաքննել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ հաստատուած գերակայութիւնը՝ Վերսայլի դաշնագրէն վերջը։ Այդ դաշնագրով Ֆրանսա ստացաւ 922,000 քառ. քիլոմեթր հող եւ 4,325,000 բնակիչ, Անգլիա՝ 2,620,000 քառ. քիլոմեթր հող եւ 9,335,000 բնակիչ, իսկ Իտալիա միայն 90 հազար քառ. քիլոմեթր եւ 100 հազար բնակիչ։ Գալով Գերմանիոյ, դաշնագիրը խլեց անոր բոլոր գաղթավայրերը։ Այսօր Ֆրանսա իր 42 միլիոն բնակիչներով ունի 11,919,519 քառ. քիլոմեթր գաղթավայր, համագումար 62 միլիոն բնակչութեամբ։ Մեծն Բրիտանիա իր 46 միլիոն բնակիչներով ունի 7,464,436 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն անհամար բնակչութեամբ, առանց հաշուելու գաղթապետութիւնները։ Գերմանիա զրկուած է գաղթավայրերէ, իսկ Իտալիա, որ Եթովպիոյ գործողութենէն առաջ ունէր երկու միլիոն քառ. քիլոմեթր, 45 միլիոն բնակչութեամբ, այժմ ունի 471,537 քառ. քիլոմեթր գաղթավայր 2ուքուկէս միլիոն բնակչութեամբ։

2. Զորս պետութեանց միջեւ ծագած վէճին մէջ, շահերը միշտ միեւնոյն արժէքը չունին։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար այդ շահերը կենսական հանգամանք ունին, մինչդեռ միւս երկու պետութիւնները ոչ միայն կենսական, այլ եւ աւելորդ տարածութիւններ ունին։ Այդ աւելորդը ուրիշ ազգի մը չտալ՝ կը նշանակէ ընդդիմանալ արդարութեան եւ ժողովուրդներու ազատութեան։

3. Անգլիա եւ Ֆրանսա կ՚ուզեն պատերազմ յարուցանել այս ժխտական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Է.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

1918 Նոյեմբեր 30ին, Հ. Հ. Կառավարութիւնը «Միացեալ Հայաստանի» անկախութիւնը յայտարարեց։

1919 Փետրուար 12ին Ազգային պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս փաշա, ու Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Ահարոնեան, Հաշտութեան խորհրդաժողովին յանձնեցին յուշագիր մը, պարզելով իրենց բաղձանքները եւ պահանջելով Միացեալ Հայաստան որ պիտի պարունակէր.—

— Եօթ վիլայէթներ— Վան, Պիթլիզ, Տիգրանակերտ, Խարբերդ, Սեբաստիա, Կարին եւ Տրապիզոն, բացի Տիգրիսի հարաւակողմը եւ Օրտու-Սեբաստիայի արեւմուտք եղած մասերը։

2— Կիլիկիան— Մարաշ, Սիս, Ադանա, Ճէպէլ Պէրէքէթ, Ալէքսանտրէթով միասին։

3— Կովկասեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը, այսինքն Երեւանի ամբողջ նահանգը։

Յուշագիրը կը խնդրէր նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ամերիկայի հոգատարութիւնը։

Պօղոս փաշան եւ Ահարոնեան կը յայտնէին թէ Վէնիզէլոսի հետ համաձայնած են արդէն, Տրապիզոնն ունենալու իբրեւ նաւահանգիստ։

— «Այս ընդարձակ պահանջները պարզած ատեն, կ'ըսէ Ժ. Փիշոն, Հայերը կը մոռնային թէ, մօտ մէկ միլիոն Հայեր անհետացած էին, իսկ վերապրողները բաւական չէին, այս ընդարձակ հողամասը բռնելու համար։ Միակ տրամաբանական լուծումը կ'ըլլար, դժբախտ հայ ժողովուրդի բեկորները կեդրոնացնել Կովկասահայաստանի եւ Կիլիկիոյ մէջ»։

Հաշտութեան ժողովին ներկայացաւ նաեւ քրտական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Զօր. Շէրիֆ փաշայի։

Քիւրտիստանի գաղափարը արծարծողը, գլխաւորաբար Մարք Սայքսն էր, որ Մուսուլի շրջանէն զատ, նկատի ունէր նաեւ Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստը իբրեւ ծովային ելք քրտական պետութեան։ Պարզ է թէ, ատիկա բոլորովին հակառակ էր ֆրանսական շահերուն։

Մարտ 22ին (1919) իբրեւ բողոք, հայկական բաղձանքներուն դէմ, Շէրիֆ փաշան նոր յուշագիր մը կը ներկայացնէ խորհրդաժողովին, պահանջելով Տիգրանակերտի, Խարբերդի, Պիթլիզի, Մուսուլի վիլայէթներն եւ Ուրֆայի սանճաքը։ Քիւրտերը կը պահանջէին նոյնպէս միջազգային յանձնախումբ մը, սահմանագծելու համար քրտական մեծամասնութիւն կազմող վայրերը։

Նոյն ատենները Փարիզ կը հասնի ասորական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Սայիտ Նամըքի եւ Ռուսդէմ Նէզիպի։ Յուլիս 16ին անոնք ալ յուշագիր մը կը ներկայացնեն, պահանջելով մօտաւորապէս քրտական սահմանները պարունակող միեւնոյն հողամասը, ինքնավար ասորաքաղդէական իշխանութիւն մը հաստատելու համար։ Անոնք կը պահանջէին Մուսուլի վիլայէթը, Տիգրանակերտի վիլայէթը, բացի Մուրատ գետի հիւսիսային մասէն, Ուրֆա, Հէքքարիի, Սղերդի սանճաքները, ինչպէս նաեւ Տէր Զօրի, Եփրատի արեւելեան մասը։ Ծովային ելք պիտի ունենային դէպի Ալէքսանտրէթ եւ Պարսից ծոց։

Բացորոշ է թէ երկու ազգութեանց — քիւրտ եւ ասորի — հողային պահանջները կը կատարուէին ի վնաս ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին։ Անգլիացիները այդ ձեւ դասաւորելէ վերջ, իրենց զօրամասերով ալ ամբողջ այդ վայրերը գրաւեցին, որպէսզի յայտնի եւ անյայտ քարոզութիւններով, իրենց հոգատարութիւնը պարտադրէին ի հարկին՝ այդ երկիրներուն վրայ։

Միւս կողմէն Ֆէյսալը փետրուար 6ին ընկերակցութեամբ գնդապետ Լօրընսի, ընդարձակ յուշագիր մը ներկայացուց, պահանջելով արաբական համադաշնակցութիւն մը, որ պիտի պարունակէր Միջագետքը, Սուրիան, Հիճազը, Եմէնը եւայլն։ Նորէն անգլիական մտածողութիւն...

Սակայն լուռ չմնացին Սուրիա եւ Լիբանան։ Երկու երկիրները անտեսելով Ֆէյսալի անձնաւորութիւնն ու հանգամանքը, պահանջեցին ինքնավար վարչաձեւ մը, բոլորովին անկախ արաբականէն, Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ։

Անմաս չմնացին նաեւ Հրեաները որոնք առիթէն օգտուելով 1919 փետր. 27ին, իրենք ալ իրենց պահանջները ներկայացուցին Տասնի Խորհուրդին, Պաղեստինի մէջ հրէական հանրապետութիւնը ստեղծելու համար...

Կը մնար Թուրքիա։

Թուրքիոյ կողմէն 1919 յունիսին խորհրդաժողովին ներկայացաւ Տամատ Ֆէրիտ փաշա, որու առաջին գործը եղաւ թրքական վայրագութեանց եւ ահաւոր կոտորածներու պատասխանատուութիւնը ձգել նախորդ կառավարութեան վրայ։ Ան պահանջեց նաեւ Թուրքիոյ նախկին սահմանները։ Սակայն Քլէմանսօ կ'իրենք վտարեց Փարիզէն իսկ։ Այնուհետեւ Թուրքերը բոլորովին Անգլիոյ գիրկը ինկան։ Սեպտեմբեր 13ին ստորագրեցին գաղտնի դաշնագիր մը, ընդունելով գրեթէ անգլիական հովանաւորութիւնը։ Սակայն վրայ հասաւ Քէմալը...

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հաշտութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ Փարիզի մէջ 1919 յունուար 18ին։

Յունուար 30ի նիստին մէջ, կը յայտարարուէր առաջին վճիռը.— Հայաստան, Սուրիա, Միջագետք, Պաղեստին եւ Արաբիա կ'անջատուին Թուրքիայէն, ու կը կազմեն անկախ պետութիւններ հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Սակայն Անգլիացիները կ'ուզէին իրենց վերապահել ոչ միայն Մուսուլը եւ Պաղեստինը, այլեւ Լիբանանը եւ Կիլիկիան։ Անոնք կը պահանջէին նաեւ Մուսուլը, Ալէքսանտրէթը եւ Պաղեստինի երկաթուղին։ Անգլիացիները այսպէս բոլորովին դէմ կ'երթային 1916ի Լոնտոնի համաձայնագրին։ Միւս կողմէ շատ մեծ դժուարութիւններով համաձայնեցան որ ֆրանսական զօրամասերը իրենց տեղը բռնեն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։

Իր կարգին դժգոհ էր նաեւ Իտալիան։ Անիկա ալ աչք տնկած էր Կիլիկիոյ, որու փոխարէնը ստացած էր Իզմիրը, ինչպէս որ տեսանք նախորդ գլուխներու մէջ։ Այդ հիման վրայ իտալական զօրամասերը գրաւեցին Անտալիան մարտ 22ին 1919։ Գումարտակ մը մինչեւ իսկ Գոնիա հասաւ։ Իսկիշեհիրի մէջ նաւային խարիսխ մը հիմնեցին։

Իր կարգին Ուիլսըն ոչ միայն Հայաստանի, այլ ամբողջ այդ երկիրներու հոգատարութիւնն ստանձնելու հակամէտ էր։ Անիկա կը ջանար իբրմէ բաժանել նախկին դաշնակիցները, ու իր պնդումին վրայ, որոշուեցաւ քննիչ յանձնախումբ մը ուղարկել, տեղական ազգաբնակութեանց հանրաքուէն ստանալու համար։

Անգլիացիները, իրենց ճարտար ռազմախաղով, նորէն յաջողեցան համոզել Ամերիկացիները որ այդ հանրաքուէն կատարուի Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ, բայց ոչ Եգիպտոսի եւ Միջագետքի մէջ։

Ատկէ զատ Ուիլսըն եւ Լոյտ Ճորճ, օգտուելով Օրլանտոյի եւ Սոնինոյի ժամանակաւոր բացակայութենէն — որոնք վրդոված, հեռացած էին վեհաժողովէն, ապրիլ 24ին— արտօնեցին Վենիզէլոսի գրաւել Իզմիրը։ Եւ ահա անգլիական նաւերուն վրայ, 20 հազար հելլէն զինուորներ ցամաք ելան 15 մայիսին։

Իտալական պատգամաւորներու բացակայութեան, Գերագոյն Խորհուրդը վճռեց նաեւ գերմանական գաղութավայրերու բաժանումը, մայիս 7ին, առանց Իտալիոյ բաժին հանելու։

Վերջապէս 1919 յունիս 28ին կը ստորագրուէր Վերսայլի դաշինքը։ Սակայն առանց վճռելու թրքական հողերու բաժանումը։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃՈՒՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քաղաքական տագնապալի հողերէն զատ, Լեհաստանը կը զբաղեցնէ ներքին հարց մը, ծանր որքան կարեւոր։

Բնակչութեան աճումն է այդ հարցը։

Եւրոպայի մէջ, Լեհաստան մէկն է այն երկիրներէն, որոնք ամէնէն բարձր տոկոսը ունին աճումի։ 1930ին, այդ աճումը կը ներկայացնէր 16,7 առ հազար։ Ճիշդ է որ յետոյ, մինչեւ 1934, նուազեցաւ այդ տոկոսը, բայց կանգ առաւ 12ի վրայ։ Կլոր թիւով՝ 1930ին Լեհաստանի բնակչութիւնը աճած էր 526,000 իսկ 1934ին՝ 400,000։ Այս նուազումը խոր մտահոգութիւն պատճառեց Լեհաստանի, որովհետեւ երկիրը, թէեւ աղքատ է դրամագլուխի տեսակէտով, մեծ պետութեան իր յաւակնութիւնը դրած է ցեղային արգասաւորութեան վրայ։

Մինչեւ 1932, ամէն տարի կէս միլիոն հոգի կ'աւելնար բնակչութեան վրայ։ Աճումի նուազագոյն թիւ ընդունելով 400,000ը, Լեհաստան այդ թիւին վրայ կը հիմնէր իր զօրացումը Եւրոպայի արեւելեան սահմաններուն վրայ, մանաւանդ որ դրացի ժողովուրդներու թիւը կը մնայ կայուն, երբեմն նուազելու հակամէտ։ Այնպէս որ աճումի այդ նուազագոյն թիւը մտահոգութիւն պատճառեց երկրին վարիչներուն։ Հարկ եղաւ քննել վիճակագրութիւնները եւ տեսնուեցաւ որ ցաւը խոր պատճառներ ունի, — 1930ին Լեհաստան կ'արձանագրէր 1.022,000 ծնունդ, 1934ին՝ 881,000, իսկ ամուսնութիւնները 1928ին՝ 300 հազար եւ 1931ին՝ 270,000։ Գէշ նշան մըն էր այս։ Մանաւանդ որ Գերմանիոյ մէջ, 1934ին, հիթլէրական կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, գերմանական ծնունդներուն թիւը կը բարձրանար 250,000էն 450,000ի։

Լեհական բնակչութեան աճումի ընթացքին այս կասումը հետեւանք էր տնտեսական տագնապին, որովհետեւ մալթուսականութիւնը իր ազդեցութիւնը գործած է, հոս, միայն մեծ քաղաքներու բնակչութեան վրայ, (Վարշաւա, 1934 Յունուարին, ծնունդներէ աւելի մահ արձանագրեց), գիւղական բնակչութիւնը անտարբեր է հանդէպ մալթուսականութեան։

Լեհական վիճակագրութեանց մասնագէտները, քննելով բնակչութեան աճման յարաբերութիւնը տնտեսական տագնապին հետ, նկատած են որ ծնունդները կը շատնան քանի կը նուազի կենցաղային մակարդակը։ Այսպէս 1929—1934, հինգ տարուան ընթացքին, Լեհաստանի բնակչութիւնը աճած է երկու միլիոն, երբ նոյն շրջանին կենսամթերքի սպառումը նուազած էր, մասնաւորաբար շաքարի, աղի, ինչպէս եւ ծուխի, բամպակի, բուրդի, լոյսի։ 1929ին Լեհաստան սպառած էր 361,000 թոն շաքար, 1934ին՝ 297,000թոն։ Եւ սակայն գետնախնձորին սպառումը բարձրացած էր, որովհետեւ լեհերը, ընդհանրապէս բայց սուղ ուտելիքներու տեղ սկսած էին գնել գետնախնձոր։ Այսպէս Լեհը այժմ ութ անգամ աւելի գետնախնձոր եւ հինգ անգամ նուազ շաքար կ'ուտէ քան Անգլիացին։

Եւ այս երեւոյթը դարձաւ պատճառ մը նոր մտահոգութիւններու։ Ժողովուրդը, ճիշդ է, կ'աճէր թուապէս, բայց ցեղային ֆիզիքական յատկութեանց տեսակէտով կը տկարանար, որովհետեւ նուազ սննդարար եւ աժաննոց կենսամթերք կը ստանար։ 1935ին զինուորագրուած երիտասարդներու քննութիւնը ցոյց տուաւ սակայն որ այդ վախերը անհիմն էին,— անոնք այնքան առողջ էին եւ կայտառ, որքան լաւագոյն տարիներու սերունդը։

Այս անգամ կը ծագէր ուրիշ մտահոգութիւն մը, որ ընկերային գոյն ունէր։

Լեհաստան կ'աճէր տարեկան 400 հազար երիտասարդ տալով երկրին, 400,000նոց բանակ մը ամէն տարի։ Արդ, այս 400,000 հոգին իրաւունք ունէր աշխատելու եւ ապրելու։ Ի՞նչպէս կարելի էր գործ եւ հաց հայթայթել տարեկան 400,000նոց բանակի մը, որ ամէն տարի մէկը կը յաջորդէր միւսին։ Երկրին ճարտարարուեստը չէր կրնար գործ հայթայթել անոնց։ Սիվինսքի, արժէքաւոր աշխատութեամբ մը քննութեան առնելով լեհական ճարտարարուեստը, կը հաստատէր որ 1928—1933, ուրեմն հինգ տարիներու ընթացքին, Լեհաստան աճեր էր 3 միլիոն, մինչ գործարանները կամ աշխատանքի պայմանները նուազեր էին 15 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Դո՞ւրս թափել բնակչութեան աւելցածը։ Սակայն այն երկիրները, ուր կարելի էր գաղթային հոսանք մը, հետզհետէ ոչ միայն փակեցին իրենց դուռները, այլեւ սկսան Լեհաստան վերադարձնել լեհ գործաւորները, իբրեւ հետեւանք ներքին տագնապներու։

Կը մնար լեհական գիւղը, իբրեւ ապաստան։ Լեհ գործաւորը հոգիով գիւղացի է, ուստի կարելի էր ղրկել զայն գիւղերը։ Հողը եթէ քիչ է, խրճիթը եթէ նեղ է, կարելի է ապրիլ սեղմուելով, մինչեւ որ վերադառնան լաւ օրերը։

Եւ ահա Տոքթ. Տէտէրքօ, քննութեան առնելով հարցը, ցոյց տուաւ որ համաշխարհային տնտեսական տագնապէն անկախ, գոյութիւն ունի տագնապ մը եւս որ յատուկ է Լեհաստանի,— գիւղերու բազմաբնակչութիւնը։

Համաշխարհային տագնապէն առաջ, Լեհաստան մեծ թիւով գիւղական բանուոր ունէր,— Հռոմի հողագործական միջազգային դրասենեակին արձանագրութեանց համաձայն, Լեհաստանի մէջ հողագործութեան նուիրուած աշխատաւորներու համեմատութիւնն է 100 հեկտարի վրայ 48, Պելճիոյ մէջ՝ 33, Հոլանտայի մէջ՝ 27, Ֆրանսայի մէջ՝ 23, Լեհաստանի դրացի երկիրներու մէջ (Չեխիա, Սլովաքիա, Հունգարիա, Աւստրիա, Գերմանիա) 28—33, Տանըմարքայի մէջ՝ 15։ Միայն Իտալիոյ մէջ է որ 44ի կը հասնի, քիչ թէ շատ մօտիկ Լեհական համեմատութեան, բայց հողային աշխատանքները կը տարբերին,— այգեստանները, բանջարանոցները, բրինձի արտերը, թըթաստանները, որ այնքան շատ են Իտալիոյ մէջ, աւելի բազուկ կը պահանջեն քան հողային այլ աշխատանքներ։ Պէտք է խոստովանիլ, որ Իտալիոյ մէջ աշխատող բազուկները շատ աւելի մեթոտիկ ձեւով կ'օգտագործուին քան Լեհաստանի մէջ։

Ուրիշ հարց մը,— հողագործ աշխատաւորներու այս բազմութիւնը կը համապատասխանէ՞ արդիւնաբերութեան։ Այս մասին ուսումնասիրութիւններ կատարուած են միայն Լեհաստանի եւ Հոլանտայի մէջ։

Ըստ այդ ուսումնասիրութեանց, Հոլանտայի մէջ 100 հեկտարէն ստացուած արտադրութիւնը չորս անգամ աւելի է Լեհաստանի մէջ 100 հեկտարէն ստացուած արտադրութենէն։ Դարձեալ, Հոլանտայի մէջ մէկ աշխատաւորի ձեռքով կատարուած արտադրութիւնը եօթն ինը անգամ աւելի է Լեհաստանի մէջ մէկ աշխատաւորի ձեռքով կատարուած արտադրութենէն։ Ասոր պատճառը այն չէ թէ լեհ բանուորը դանդաղաշարժ է կամ համբակ, այլ այն որ աշխատող ձեռքերը շատ են համեմատած՝ մշակելի հողամասին տարածութեան հետ, համեմատած երկրին ամբողջ բնակչութեան թիւին հետ։ Երբ Լեհաստանի հետ բաղդատենք Հունգարիան, Աւստրիան, Ֆրանսան, Տանըմարքան, կը տեսնենք որ Լեհաստանի աշխատաւորները կը կազմեն 76,2 առ հարիւր համեմատութիւն մը, Հունգարիա՝ 58, Աւստրիա եւ Ֆրանսա՝ 38, Տանըմարքա՝ 32։ Այս տեսակէտով, Լեհաստանէն առաջ կ'անցնին Հնդկաստան, Եգիպտոս, եթէ չհաշուենք Ծայր. Արեւելքի երկիրները։

Լեհական գիւղերու բազմաբնակչութիւնը տագնապ մըն է, որ հետզհետէ կ'աճի։ 1921էն 1931 դէպի քաղաք եւ դէպի արտասահման գաղթը բաւական չեղաւ նօսրացնելու համար գիւղերը։ Այդ տասը տարիներու ընթացքին երկրին աճումն էր 5 միլիոն, որու 2 միլիոնը ծծեցին քաղաքները, բայց միւս 3 միլիոնը մնաց գիւղերու մէջ։ Եւ հիմա հաշուեցէք աճումը որ կը շարունակուի 1931էն ի վեր։

Ահաւոր տագնապ մըն է այս,— ուր բնակեցնել, ինչպէս հաց հայթայթել տարեկան 400,000 հոգինոց բանակի մը։ Նկատի առէք որ գիւղերն ալ իրենց կարգին փակած են իրենց դուռները, դուրսէն բնակիչ չեն կրնար առնել, իրենց տարեկան աճումն իսկ մտահոգութիւն կը պատճառէ։

Այս ծանր իրողութեան առջեւ, ահ մը պակսեցաւ երկրին վարիչներուն քաջութիւնը։ Խօսք դարձաւ սահմանափակել ծնունդները, զինադուլ յայտարարել... արգանդներուն։ Եւ սակայն կրօնական եւ ազգային ըմբոստացումը ընդվզեցաւ, հանրային կարծիքը մերժեց... ժուժկալութիւնը կամ վիժումը։ Այսուհանդերձ հարցը ծանր էր եւ անյապաղ լուծում կը պահանջէր։

Եւ առաջարկուեցան լուծումներ, որոնք եթէ պատրանք չեն, մեծ յոյսեր չեն ներշնչեր։ Ամէնէն պարզ միջոցն է,— աւելցնել հողին արտադրական արժէքը։ Երբ հողը լաւ կը մշակուի, աւելի շատ մարդ կը կերակրէ։ Այդ նպատակով՝ պէտք է աւելցնել հողագործական վարժարանները, հողագործական վարկի դրամատունները։ Կը նշանակէ թէ լուծման այս ձեւը կը կարօտի ժամանակի եւ դրամի։

Միւս կողմէ նկատուած է որ Լեհաստանի մէջ քիչ են առեւտրական ձեռնարկները, հետեւաբար քիչ են նաեւ առեւտրական ձեռնարկներու կապուած պաշտօնեաները։ Յետոյ Լեհաստանի մէջ քիչ են արհեստանոցային ձեռնարկները,— այնպէս մեծ քաղաքներ կան, որոնք մէկ հատիկ կահագործ մը, դարբին մը չունին։ Ահա ուրեմն երկու մեծ ասպարէզներ, աշխատող ձեռքերը զբաղեցնելու։ Բայց այդ երկու ասպարէզներն ալ յատուկ չեն գիւղացիներուն,— գիւղացի երիտասարդները վարժեցնելու համար այդ ճիւղերուն, պէտք է հիմնել արհեստագիտական եւ առեւտրական վարժարաններ։ Այսպէս լուծումը դրամի եւ ժամանակի կը կարօտի։

Արմատական լուծումն է ձեռնարկել հողային արդար բաշխումի։ Օրէնքը գոյութիւն ունի այդ մասին, գործադրութիւնն է որ կ'ուշանայ կամ կը կատարուի դանդաղ։ 1919էն 1933 կոտորակուած ու բաշխուած է 2,187,000 հեկտար հող, որուն մօտաւորապէս կէսը տրուած է արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հողագործական ձեռնարկներու, իսկ մնացեալը ծառայեց ստեղծելու 183,000 հողագործական նոր ձեռնարկներ, իւրաքանչիւրը 6—7 հեկտար տարածութեան վրայ։ Այնպէս որ, ընտանիքը ընդունելով հինգ անդամէ բաղկացեալ (ինչ որ շատ կը տեսնուի Լեհաստանի մէջ), 900,000 հոգի, ուրեմն 120,000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Չի անցնիլ մի ամիս եւ մեր բանակը կը ստուարանայ։ Առաջին յաղթանակին կը յաջորդէ երկրորդը, երրորդը եւ հազարաւոր զինուորներ ինքնակամ յօժարութեամբ կը գան, կը ժողովուին մեր դրօշակի տակ... Այնուհետեւ մեր յաջողութիւնը յոյս կը ներշնչէ նաեւ թագաւորին. նա նորէն դէպի իւր գահը կը դառնայ, նորէն իւր զօրքի գլուխը կ'անցնի եւ իշխանները իրանք կը միանան նրան... Այս փառքը, ո՜ Գառնեցիք, մենք կարող ենք ժառանգել. օ՜ն ուրեմն դէպի գործ...»։

Իշխանը լռեց եւ աչքերը յածեց այս ու այն կողմը. տեսնելու համար թէ՝ ո՛վ է արձագանգ տալիս իրան։

Բայց բոլորը միանման անխօս էին եւ անշարժ։ Երկու հոգի միայն իրանց հրացայտ աչքերը յառել էին իշխանի վրայ եւ շրջապատի լռութիւնից դրդուած՝ բոլորի փոխարէն, կարծես, կամենում էին թռչել դէպի նրան։ Դրանցից մինը Գոռն էր, որ կանգնած էր զինուորականների հետ, եւ միւսը՝ Շահանդուխտը, որ գտնւում էր իշխանուհիների խմբում։

Բայց Գէորգ իշխանը դրանց չէր որոնում. նա հինաւուրց զինուորների եւ նրանց առաջնորդների ձայնին էր սպասում։ Սակայն երբ տեսաւ, որ նրանք լուռ են, եւ շատերը, մինչեւ անգամ, աշխատում են իրանց հայեացքը նրանից թագցնել, մեղմ ձայնով շարունակեց.

— Չէի սպասում, թէ այստեղ, Գառնիումն էլ, այսքան շատ երկչոտների կը հանդիպեմ։ Ուրեմն չկան ձեր մէջ գէթ հարիւր հոգի, որոնք ապացուցանէին թէ՝ քաջերի պակաս են իրանք։

— Տէ՛ր իշխան, ի՞նչ կարող է անել հարիւրը։ Թող հազար զինուոր ունեցողը գոնէ ասպարէզ իջնէ եւ մենք միանանք նրան, ձայն տուաւ մի երիտասարդ հարիւրապետ։

— Ո՛վ որ շատերի ոյժն է փնտռում, ապացուցում է որ ինքը վատարանց մէկն է, գոչեց Մարզպետունին։ Ո՛չ մի զինուոր, եթէ իրօք նա զինուոր է, չպէտք է սպասէ ընկերին, երբ Հայրենիքը վտանգի մէջ է գտնւում։ Ով որ ոյժ ունի կռուելու, ո՛վ որ կարող է հարուած տալ թշնամուն կամ նետ ուղղել նրա կրծքին եւ սակայն թագչում է պարսպի տակ, կամ ձեռքը յետ քաշում, նա մի մատնիչ է։ Կամենո՞ւմ էք ապրել, կամենո՞ւմ էք կեանք վայելել, բարի. էլ ինչո՞ւ համար էք զէնք կրում, ինչո՞ւ անպատուում էք սուրն ու երկաթը։ Դէն ձգեցէք դրանց, առէք ձեռքերնիդ մուրացիկի եղէգը եւ գնացէք կանգնեցէք Ամիրաների դռանը, գուցէ նրանք շնորհ անեն ձեզ իրանց ստրուկների թւում կարգելու...

Զօրքերն ու պետը մնացին ապշած. նոյնիսկ իշխանազունները չէին հաւատում իրանց ականջներին։ Ո՛չ ոք մինչեւ այդ չէր լսել իշխանից որեւէ ծանր խօսք կամ մի վիրաւորանք. ի՞նչ էր պատահել այժմ. ինչո՞ւ այդ աստիճան վրդովուել էր նա։ Չգիտէին։ Շատերն սկսան իրար նայել. մի քանիսը մինչեւ անգամ փորձ փորձեցին առաջ գալու եւ նրան իրանց դժգոհութիւնը յայտնելու։ Բայց իշխանի հրացայտ հայեացքը ամէն մի շարժում իւր տեղը մեխեց։ Նա լռեց մի վայրկեան, շուրջ յածեց աչքերը եւ Վահրամ Սեպուհին դառնալով գոչեց.

— Տէ՛ր Սեպուհ, երէկ ասում էիր ինձ թէ՝ «մի ձեռը ծափ չի տալ, մի ծաղկով գարուն չի գալ». քո խօսքը կրկնում են այժմ այս արեղացուները, որոնք սխալմունքով զինուորական են դարձել։ Այժմ ես կամենում եմ ապացուցանել, որ դուք ամէնքդ էլ սխալւում էք։

Այս ասելով իշխանը սուրը հանեց եւ մի քայլ առաջ անցնելով որոտաձայն գոչեց.

— Ահա՛ ես միայնակ գնում եմ Հագարացւոց դէմ. ո՞վ է այն քաջը, որ կը կամենայ ինձ հետ միանալ, թո՛ղ առաջ գայ։

— Ե՛ս, հա՛յր իմ, որոտաձայն գոչեց Գոռը եւ սուրը հանելով դիմեց դէպի նրան։

— Ի՛մ քաջ... շշնջաց իշխանը եւ գրկախառնուելով որդուն, որ յուզմունքից շառագունել էր, համբուրեց նրան ջերմագին։

— Եւ ես, Տէր Մարզպետունի, ասաց Վահրամ Սեպուհը եւ մօտեցաւ նրան խաղաղ ժպտալով։

— Ազնիւ Սեպուհը մի գունդ արժէ ինձ համար, պատասխանեց իշխանը եւ ձեռքը պարզեց դէպի նրան։

— Եւ ես, Տէր իմ, խոնարհութեամբ մօտեցաւ Եզնիկը։

— Եւ մենք, առաջ անցան Սեպուհի չորս թիկնապահները։

—Եւ ես... եւ մենք... այս խօսքերով հետզհետէ մօտեցան իշխանին մի քանի Գառնեցի, Բասենցի եւ Ոստանիկ զինուորներ։

Ընդհանուր թիւը եղաւ տասնեինն։

Վերջապէս մօտեցաւ Մուշեղ բերդակալը եւ գլխանոցը հանելով ասաց.

— Սպասում էի, Տէր իշխան, որ ինձանից աւելի արժանաւորները առաջ անցնեն։ Այժմ տեսնում եմ, որ քաջերի թիւը լրացաւ. ընդունի՛ր ուրեմն ինձ եւս իբրեւ վերջին ծառայ այս անձնուէր եւ քաջասիրտ խմբի, որ քո հրամանի եւ դրօշի տակ պիտի կռուի։

-- Արի՛, իմ սիրելի եւ հաւատարիմ Մուշեղ. արի՛, տուր քո ձեռը։ Քո աջակցութիւնը թանկագին է ինձ, դու ծերացել ես կռիւների մէջ։ Անշուշտ Աստուած մեզ կ'օգնէ Հայրենիքի թշնամուն յաղթահարելու, քանի քեզ նման արդարներն ընկերակցում են մեզ։

Իշխանի զինուորների թիւը եղաւ քսան։

— Դուք արդէն բաւական էք. եւ հազարներ կը ջախջախեմ ձեզմով, բացականչեց Գէորգ իշխանը եւ դիմելով Վահրամ Սեպուհին ասաց.— Գնանք այժմ երդուելու։

— Ո՞ւր էք դիմում, եկեղեցին այս կողմն է, նկատեց Սեպուհը։

— Ո՛չ, մեր երդման սեղանը այստեղ է, ասաց իշխանը եւ մօտեցաւ Մաշտոց կաթողիկոսի շիրմին, որ գտնւում էր Հովանոցի արեւելեան անկիւնում։

(Շար.)

ԸՍՄԷԹԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Դիւանագիտական վերջին դէպքերու ցանցին մէջ՝ այստեղ պէտք է ... պատասխանը զոր Թուրքիա տուաւ Պատմութեան նորութեանց :

Պէտք է ըսել թէ շատ դանդաղ բանձեւուեցաւ այդ պատասխանը , — ...կա կուգայ Ըսմէթի նկարագրէն : ...պէս կ'ուզէ անիկա :

Թուրքիա , ինչպէս ուրիշ երկիրներ , իրեն դրացի կամ ոչ , կը գտնուէր Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մատուցումներուն առջեւ :

Պէտք չէ թերագնահատել ուժը այն կապերին, զոր Գերմանիա գրաւած է Թուրքիոյ մէջ : Այդ ուժը չի ծագիր երկու երկիրներու զէնքի եղբայրակցութենէն , որ գոյութիւն ունէր ընդհանուր պատերազմի ընթացքին : Ընդհակառակն , արդի Թուրքերը ծուռ կը նային ընդհ · պատերազմի յիշատակներուն : Անոնք իրենց նոր պետութիւնը հիմնած են Օսմ · կայսրութեան աւերակներուն վրայ : Անոնք ներողամտութեամբ չեն դիտեր կայսրութեան վերջին տարիներու մոլորումները : Ու ներկայիս տակաւին կը մեղադրեն այն դասակարգը , որ երկրին կորիզն էր ընդհ · պատերազմին մէջ :

Այսուհանդերձ Գերմանիա մեծ տեղ կը գրաւէ Թրքական տնտեսութեան մէջ , — Թուրքիոյ ամենամեծ գնորդն է : Մինակը կը գնէ Թրքական արտածումներու հարիւրին յիսունը : Ճիշդ է որ Գերմանիա վտանգաւոր յաճախորդ մըն է : Ատիկա փորձով տեսնուեցաւ 1937ին , երբ Թուրքիոյ առնելիքները հասաւ մինչեւ 40 միլիոն ոսկի , ... առ հարիւր բարձրացուց Թուրքիոյ ... ապսպրանքներուն գինը , ... չուտ վճարէ իր պարտքը : Եւ Թուրքիոյ տուաւ շոգենաւեր , որոնք անգործածելի դարձան մէկ քանի ամսուան մէջ : Թուրքիոյ մէջ շինեց գործարաններ խոտան կամ նորոյթէ ինկած մեքենաներով : Բայց նման կացութիւն ներկայացնող յաճախորդի մը հետ պէտք է համաձայնութեան մը գալ վերջ ի վերջոյ :

Միւս կողմէ , Գերմանիա մշակութային խոր ազդեցութիւն մը ի գործ կը դնէ Թուրքիոյ վրայ : Եթէ յիսնոց սերունդը իր բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած է Պրիւքսէլ , Լիէժի , Փարիզի , Նանսիի , Ցիւրիխի մէջ , այժմ երիտասարդութիւնը կը յաճախէ գերմանական համալսարանները , որովհետեւ Թուրքիա ծախսու մարք ունի , մարք մը որ չի ծախսուիր : Թուրքիոյ գործավարութեանց եւ կառավարական հաստատութեանց մէջ կ'աշխատին բազմաթիւ գերմանացի մասնագէտներ , որքան ալ պակսած ըլլայ անոնց թիւը 1937ի գարունէն ի վեր : Վերջապէս , Թրքական բանակին մէջ կը գործեն գերմանախօսութեան մարզիչներ : Միւս կողմէ երիտասարդ սպաներ սթաժ կը կատարեն գերմանական ծովային , ցամաքային ու օդային բանակին մէջ :

Անգործ նստած չէ նաեւ գերմանական քարոզչութիւնը : Բազմաթիւ գերման սպաներ (ութսուն հոգի կ'ըսեն ոմանք) , Պոլիս հասնելով 1938ի վերջերը , հաստատուեցան գերմանական դեսպանատան մէջ , եւ ասոնք ուրիշ գործ չունին , բայց եթէ տարածել իրենց երկրին ի նպաստ գրոյցներ եւ գաղափարներ :

Զարմանքով արձանագրենք նաեւ , որ անցեալ ամիս , Թուրքերը , կատաղօրէն հակառակելով հանդերձ ամէն օտար օդանաւային թռիչքի , որ կը կատարուի իրենց երկրին վրայէն , (այնքան որ անկարելի դարձուցին « Էռ — Ֆրանս» եւ «Աէրօ — Էքսփրէս» սպասարկութեանց թռիչքները) , թոյլ տուին որ Պերլին — Պոլիս օդանաւային կանոնաւոր գծի կայան մը բացուի Պոլսոյ մէջ : Ճիշդ է որ այս ձեռնարկը կը կրէ հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ալի Չէթինքայայի ստորագրութիւնը , բայց գործավարներու խորհուրդին հաւանութիւնը ստացուած է անշուշտ :

Ի մի բան , Էնկիւրիի մէջ Գերմանիա հաւասար կը մնար Անգլիոյ : 1938 Սեպտեմբերին վերջերը , Տոքթ · Ֆունքի ճամբորդութիւնը կը թուէր հաւասարակշռել արդիւնքը այն տնտեսական առատաձեռն համաձայնութեան , զոր Անգլիա կնքած էր Թուրքիոյ հետ 1938 Յունիսին , երբ յանկարծ , 15 Մարտ , պատահեցաւ Փրակայի դէպքը : Առանցքին միւս մեղսակիցին կողմէ Ալպանիոյ գրաւումն ալ եկաւ աւելի մթագնել գերմանաթրքական հորիզոնը :

Անգլիոյ բռնած վճռական դիրքը Լեհաստանի հետ կնքած իր համաձայնութեամբ , անգլեւֆրանսական երաշխաւորութիւնը հանդէպ Ռումանիոյ , որ Պալքանեան Համաձայնութեան անդամ պետութեանց մէջ միւսներէն աւելի վտանգուած էր , վերջապէս Անգլիոյ որդեգրած զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն մը թողուցին Էնկիւրիի մէջ :

Եւ սակայն Թուրքիա չէր կրնար տակաւին տալ իր որոշումը : Ճիշդ է թէ Անգլիա իրեն առաջարկեց յարել փոխադարձ երաշխաւորութեան դրութեան , զոր ընդունած էին Ռումանիա եւ Լեհաստան : Բայց Թուրքիա կը վարանէր : Երկու դէպքեր , գրեթէ միաժամանակ , զինք դուրս հանեցին իր վարանումի դիրքէն :

Մէկն եղաւ Ֆոն Փափէնի դեսպան ղրկուիլը Էնկիւրի :

...տանիք ստացան այնքան հող , որ — ...ան պէտք է աշխատելու եւ ապրելու համար , ընկերային առողջ հիմերու վրայ :

Այս լուծումը եթէ չարունակուի , պիտի կոտորակուին մեծ հողամասերը , պիտի ստեղծուին փոքր հողամասեր , մասնաւորաբար զարկ պիտի տրուի մերձքաղաքային բանջարաբուծութեան , — եւ այսպէս խճողուած ընտանիքները պիտի սփռուին ...երու եւ բանջարանոցներու մէջ , ...ւտ ու մաքուր օդ պիտի ծծեն , ...ստ ապրելով քաղաքին՝ պիտի կըրան հետեւիլ արհեստի ու առեւտուրի այսպէս պատրաստելով արհեստաւորներ եւ փոքր առեւտրականներ ...ղուան համար :

Եւ այս ձեւով է որ բնակչութեան ա...մը պիտի գտնէ իր լուծումը :

(Թաճ)

ՌՈԺԷ ՔԱՓԸԼԷՆ

« ՅԱՌԱՋ « ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ , ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ , ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դասախօսութիւններ

Երեւանի Համալսարանին տեսչութիւնը կազմակերպած է շարք մը դասախօսութիւններ , որոնք տեղի պիտի ունենան համալսարանին զանազան բաժիններուն մէջ , ուսանողներու կողմէ : Հետաքրքրութեան համար կուտանք նիւթերը եւ դասախօսներու անունները . —

Պատմութեան ֆաքիւլթէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Լ . Խաչիկեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով « Տարբեր դասակարգերի վերաբերմունքը հանդէպ մոնղոլական տիրապետութեան եւ վանքերին տրուող «նուիրաբերութիւնների» պատճառներն ու էութիւնը» :

Նոյն ֆաքիւլթէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Լ . Բաբայեան՝ Հայաստանում իկղատարական եւ ինջուական արտօնեալ հողատիրութեան ձեւերը՝ մոնղոլական տիրապետութեան ժամանակաշրջանում » նիւթին մասին :

Նոյն ֆաքիւլթէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Վ . Համազասպեան՝ «Թոնդրակեցիների շարժումը Թ . եւ Ժ.Ա . դարերում» նիւթին մասին :

Նոյն ֆաքիւլթէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Վ . Յակոբեան՝ նիւթ ունենալով «Պղատոնի իտէալական պետութեան ծրագիրը » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Հ . Ղուկասեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «Ընկերային շարժումը Սպարտայում Գ . դարում» :

Կենսաբանական ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Լ . Խոջոյեան պիտի խօսի նիւթ ունենալով «Եբաշտին ազդեցութիւնը խորդենիին (ԲԹԲԲ) վրայ եթերական իւղի արտադրութեան տեսակէտով» :

Նոյն ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Հ . Ազիզեան՝ նիւթ ունենալով անոֆէլէս մժեղներուն զարգացումը Երեւանի մէջ :

Նոյն ֆաքիւլթէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Վ . Ղազարեան՝ նիւթ ունենալով «վերածնութիւնը կենդանական աշխարհում եւ նրա մեքենականութիւնը » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Գ . Եդիկեան՝ «Կեանքի տեւողութեան երկարացումը » :

Գրականութեան ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Տ . Դադեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով « Մառը եւ հայագիտութիւնը » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Ե . Մարութեան՝ « Յ . Թումանեանի գրական – քննադատական հայեացքները » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Ե . Պետրոսեան՝ «Ս . Սպենդիարեան որպէս 70ական թուականների հայ յեղափոխական դեմոկրատիայի վիպագիր» :

Նոյն ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Հ . Ղազանջեան՝ «Նորավէպը որպէս գրական սեռ» :

Նոյն ֆաքիւլթէին 2րդ դասարանի ուսանողներէն Ս . Բաղդասարեան՝ « Պուշկին որպէս նորավիպագիր» :

Քիմիագիտական ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Ա . Բաղալեան՝ «Փոթասիոմ Ֆէրրօսիանիտիկլիրատումը պղինձի քլորիտների փոթանսոմեթրիք ստուգման համար » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Գ . Սողոմոնեան՝ «այլատարր հաւասարակշռութեան ուսումնասիրութիւնը ամոնիոմ – նիթրաթ դրութեան մէջ» :

Նոյն ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Ա . Յովհաննիսեան՝ «Այլատարր հաւասարակշռութեան ուսումնասիրութիւնը փոթասիոմ – նիթրաթ – ամոնիոմ թթու ֆոսֆաթ եւ ջուր դրութեան մէջ » :

Աշխարհագրա – երկրաբանական ֆաքիւլթէի 4րդ դասարանի ուսանողներէն Ա . Ոսկանեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «աշխարհագրական մեծ յայտնութեան դարաշրջանը » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Գ . Աբրահամեան՝ « Խորհրդային Հիւսիսի գիտական – ճարտարագիտական իւրացումը » :

Նոյն ֆաքիւլթէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Թ . Ցողակեան՝ «Կարս բաշի երկրաբանութիւնը եւ հանքաբանութիւնը » :

Իրաւաբանական ֆաքիւլթէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Գ . Բուդաղեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «Մարդաբանական դպրոցը քրէական իրաւունքի մէջ » :

Նոյն ֆաքիւլթէի 4րդ դասարանի ուսանողներէն Վ . Թաչունեան՝ «ամուսինների անձի եւ գոյքի յարաբերութիւնները » :

Բնագիտութեան եւ ուսողութեան ֆաքիւլթէին 2րդ դասարանի ուսանողներէն Կ . Դաւիթեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «Թւային յաջորդականութիւնների գումարման մի եղանակի մասին» :

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Մայիս 9ին Գործավարներու Խորհուրդը նիստ գումարեց եւ քննութեան առաւ ճամբաներու շինութեան հարցը : Վաւերացուց հանրապետական եւ միութենական արժէք ունեցող ճամբաներու շինութեան ծրագիրը , հրահանգ տուաւ Երեւանի Քաղ . Խորհուրդին , որ շուտով լրացնէ Քանաքեռի խճուղիին ծառազարդումը :

Գիւղատնտեսական Դրամատան կողմէ զեկոյց տրուեցաւ հաւաքական տնտեսութեանց յատկացուած փոխերու մասին : Գոհացուցիչ չհամարուեցաւ վարկային քաղաքականութիւնը : Տեղական արդիւնաբերութեան գործավար Գ . Զոլախեան զեկոյց տուաւ նորաշէն սանդարանին մասին : Գործավարներու խորհուրդը գնահատելով կատարուած աշխատանքը , 25,000 րուբլի յատկացուց նոր շինութեանց համար : Զեկոյց տրուեցաւ նաեւ 1939ի առաջին եռամսեակի շինութեանց մասին , — շինութեանց ծրագիրը 56 առ հարիւր համեմատութեամբ իրագործուած ըլլալով հանդերձ , իրենց աշխատանքին մէջ թերացած են թեթեւ արդիւնաբերութեան , սնունդի արդիւնաբերութեան , համայնական տնտեսութեան գործավարութիւնները :

Գործավարներու խորհուրդը նկատի առաւ նաեւ համամիութենական գիւղատնտեսական ցուցահանդէսի Հայաստանի կոմիտէին ներկայացուցած թեկնածուներու խնդիրը : Կոմիտէին նախագահը , Ա . Վէլիբէկով , յայտնեց որ Հայաստանի զանազան շրջաններէ ներկայացած են 2868 թեկնածուներ :

Գործավարներու խորհուրդը Հայաստանի Մարմնակրթական եւ մարզախաղային գործերու կոմիտէի նախագահ նշանակեց Վաղարշակ Կիրակոսեանը , նոյն պաշտօնէն հանելով Միսակ Արմէնեանը :

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Սոֆիայի Նանսէնեան անցագիրների վարիչը , Պ · Փէէվ , իր մօտ կանչելով հայ մամուլի ներկայացուցիչները , հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է ·

— « Մենք կ'ընդունինք , որ ձեր նանսէնահպատակ ազգակիցները թշուառ մարդիկ են , որ կը վտարուին , օրէ օր կ'ուտեն , ոմանք ալ շատ անմխիթար պայմաններու մէջ են : Ատոր համար մենք որոշեցինք ոչ մէկ կերպով շնեղել զիրենք , ոչ ալ տուգանք առնել : Երեւակայեցէք , որքան բարեացակամ կ'ուզենք ըլլալ իրենց հանդէպ . չունեւորներուն համար որոշած ենք 13 , միմիայն 13 լեվի վճարում մը · իւր մը բարեկեցիկներուն համար՝ 33 լեվ , իսկ ի վիճակի եղողները անշուշտ քիչ մը աւելի պիտի վճարեն ։

Ցոյց տալով մէկ քանի թղթօններ , Պ . Փէէֆ , շարունակեց ·

— Օրինակ սա տիկինը ինչո՞ւ չի ներկայանար , ամբողջ տարի մըն է ուշացեր է , պարզ է որ աղքատ է , մենք բան մը ընելիք չունինք իրեն , պիտի աշխատինք դիւրացնել իր գործը եւ 13 լեվով վերջացնել ամէն բան : Ահա այս գործաւորը , ո՞ւր է , ինչո՞ւ չի ներկայանար : Սա պարոնը , որ առեւտրական տան մը պաշտօնեայ է , զինքը կը ճանչնանք , ինչո՞ւ օր առաջ թուղթերը կարգի չի դներ : Ըսէք իրեն խնդրեմ , իրենց վերջին հնարաւորութիւն մըն ալ տրուած է , թող փութան կանոնաւորել իրենց անցագիրները , այլապէս ստիպուած պիտի ըլլանք օրէնքին ամբողջ խստութիւնը ի գործ դնել : Անոնք որ անկանոն եղած են՝ գիւղերը պիտի աքսորուին , իսկ անոնք որ իրենց ինքնութեան հաստատող թուղթեր չունին , երկրի սահմանէն դուրս պիտի հանուին :

Պուլկար հպատակութեան օրէնքը պարզօրէն կը պարտադրէ որ իւրաքանչիւր ոք , որ թեւակոխած է օրինական տարիքը , առանձինն հպատակութեան սակ մը վճարէ , այնպէս որ տունի մը այրը երբ հպատակ կ'ըլլայ , իր կինը կամ մայրը եւ կամ հայրը կը մնան իրենց հին հպատակութեան մէջ · միայն անչափահասներն են որ իրենց հօր հպատակութիւնը կ'ունենան : Մենք քաղաքապետութենէն պահանջեցինք ցանկը այն բոլոր օտարներուն , որոնք պուլկարահպատակութիւնը ընդունած են : Այդպիսիներու տուները քննութեան պիտի երթանք եւ պիտի ստուգենք տան մէջ գտնուող միւս անդամներու ինքնութեան թուղթերը : Անոնք որ բազմաթիւ ու փազով հպատակութիւն ստացած չեն , այդպիսիներուն ձեռքէն պիտի առնենք ինչ որ ունին իրենց քով իբրեւ ինքնութեան թուղթ եւ պիտի ոչնչացնենք : Այդ վայրկեանէն սկսեալ զանոնք պիտի նկատենք այս երկրին մէջ ապօրինի միջոցներով բնակած օտարներ եւ անմիջապէս դուրս պիտի հանենք մեր սահմաններէն :

— Առանք պէտք է աքսորագրով մը դիմեն մեզի , ըսելով որ որովհետեւ ուշացած էինք եւ հետեւաբար անկանոն , կ'ուզենք օգտուիլ մեզի տրուած առիթէն եւ կը խնդրենք որ մեզի ալ տրուի Նանսէնեան անցագիր մը :

— Անշուշտ պիտի սատենք զիրենք այդ անկանոնութեան եւ չարաշահութեան համար , սակայն կրնաք վստահ ըլլալ , որ ամէն դիւրութիւն պիտի տանք այդպիսիներուն մանաւանդ չունեւորներուն , որպէսզի օր առաջ ազատին այդ անորոշ վիճակէն :

Ինչպէս կը տեսնէք , գործը այնպէս լարուած է որ ոչ ոք կրնայ պրծիլ մեր ձեռքէն : Իմաստ չկայ հետապնդումներու ենթարկուելու , բանտարկուելու , գործէ տուժելու , տուգանք վճարելու եւն . , երբ մենք այսքան բարեացակամ կ'ուզենք ըլլալ ձեր ազգակիցներուն : Ըսէք իրենց , որ անորոշ ժամանակներ են , չենք գիտեր թէ ինչեր կը պատահին եւ թէ ինչ ճակատագիր կը սպասէ այնպիսիներուն , որոնք առանց անցագրի եւ կամ անկանոն ինքնութեան թուղթով կ'ապրին մեր սահմաններուն մէջ : Անկանոններէն շատերը անձնապէս կը ճանչնամ , յաճախ կը պատահիմ իրենց Եղթախաղի կամ օղիի սեղաններու շուրջ , հետեւաբար այդ մարդիկը ի վիճակի են մեր որոշած սակերուն մէկ քանի անգամը վճարելու , բայց եւ այնպէս կը տեսնէք որ մենք հարթէն կը մօտենանք աւելի ներողամտութեամբ : Մենք , որպէսզի յառաջիկային մեր խղճին առջեւ արդարացած ըլլանք , կանչեցինք հայ բոլոր թերթերու եւ ազգային իշխանութեան ներկայացուցիչները , որպէսզի գրաւոր եւ բերանացի նախազգուշացնեն իրենց հայրենակիցները » :

ԱՇԽԱՐՀԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄՆԵՐԸ

Մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը ցոյց կուտայ , թէ 1932էն ասդին աշխարհի սպառազինումներու ծախքերը աւելցած են 365 առ հարիւր , միջին հաշուով : 1932ին ամբողջ աշխարհ կը ծախսէր 3,784,000,000 տոլար , 1939ին կը ծախսէ 17,681,000,000 տոլար : Այս գումարէն 7 պետութիւններ՝ Մեծն Բրիտանիա , Ֆրանսա , Գերմանիա , Իտալիա , Ճափոն , Ռուսիա եւ Մ . Նահանգները կը ծախսեն 15,932,000,000 տոլարը :

Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ ռազմական ծախքերը համեմատաբար շատ մեծ են : Գերմանիա ծախսած է 1932ին 254 միլիոն տոլար , մինչ 1938ին 4 միլիառ 400,000,000 տոլար : Ռուսիոյ 1932ի ծախքն էր 282 միլիոն տոլար , մինչ 1938ին ծախսած է 5,400,000,000 :

1932ի գումարներուն հետ բաղդատած՝ պետութիւններու սպառազինման ծախքերը աճած են 1938ին , — Ռուսիա 1,815 առ հարիւր , Գերմանիա 1,632 , Ճափոն 782 , Անգլիա 297 , Ֆրանսա 114 եւ Մ . Նահանգներ 60 առ հարիւր : Տոլարի հաշուով 1938ին ծախսած են Անգլիա 1,693,000,000 , Ֆրանսա 1,092,000,000 , Գերմանիա 4,400,000,000 , Իտալիա 526 միլիոն , Ճափոն 1,755,000,000 , Ռուսիա 5 միլիառ 400 միլիոն , Մ . Նահանգներ մէկ միլիառ 66 միլիոն :

Այս ժամանակաշրջանին Գերմանիոյ , Իտալիոյ եւ Ճափոնի մէջ ժողովրդական ապրանքներու արտադրութիւնը զգալապէս նուազած է , սպառազինումներու յաւելման իբր արդիւնք :

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ · Ս · Զ ·

Ե.

ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՄ՝ ՔՕՎԷՆ

Երբ մարքիզը արթնցաւ , արեւը արդէն ծագած էր :

Մուրացիկը ոտքի ելած էր , բայց ... թէ այդ որջին մէջ , — որովհետեւ կարելի չէր այնտեղ շիտակ կանգնիլ — այլ դուրսը , սեմին վրայ միայն՝ յենած իր գաւազանին վրայ : Արեւը կը լուսաւորէր անոր դէմքը :

— Տէր իմ , ըսաւ Տէլմարք դառնալով մարքիզին · Թանիսի զանգակատան վերեւէն ժամը չորս զարկաւ · ...լսեցի անոր չորս հարուածները : Արեւմն հովի ուղղութիւնը փոխուած է , այժմ կը փչէ ցամաքէն դէպի ծով · աղմուկները չեն լսուիր այլեւս · ...րեմն աչազանգը դադրած է : Էրբ-ան-Բայի ագարակին եւ գիւղին մէջ ...անդարտութիւն կը տիրէ · ուրեմն կապոյտները կամ քնացած են , կամ մեկնած են : Ամենամեծ վտանգը արդէն անցած է , լաւ կ'ըլլար որ մենք բաժնուէինք : Արդէն ժամանակ է որ ես երթամ :

Այս ըսելով հորիզոնին վրայ մատով կէտ մը ցոյց տուաւ :

— Ես այն կողմը կ'երթամ :

Յետոյ դէպի հակառակ կողմը դառնալով՝ մատով ցոյց տուաւ եւ ըսաւ ·

— Իսկ դուք այս կողմը գացէ՛ք :

Մուրացիկը մարքիզին ծանր բարեւ մը տուաւ եւ մատով ցոյց տալով երեկոյեան ընթրիքէն մնացածները՝ ըսաւ ·

— Եթէ անօթի էք , ձեզ հետ տարէք շագանակները :

Վայրկեան մը յետոյ՝ երկուքն ալ արդէն անյայտացած էին ծառերու ետեւը :

Մարքիզը գնաց Տէլմարքի ցոյց տըւած կողմը :

Այժմ առտուան այն աքանչելի ժամըն էր , զոր հին նորմանտական գեղջուկ լեզուն կը կոչէ «Օրուան նուագը» : Ճնճղուկները ցանկապատերու վրայ կը ճռուողէին : Մարքիզը կ'երթար այն ճամբէն՝ որով նախընթաց երեկոյ եկած էր : Թուփերու մէջէն դուրս գալով , անիկա նորէն հասաւ ճամբաներու ճիւղաւորման տեղը , ուր իբրեւ նշան կանգնեցուցած էին քարէ խաչը : Յայտարարութիւնը այդ քարին վրայ կը մնար դեռ , բոլորովին ուլիտակ , կարծես կը ժպտէր նորածագ արեգակին շողերուն տակ : Մարքիզը այժմ յիշեց , որ յայտարարութեան տակը կը գտնուէր բան մը , զոր ինքը նախընթաց իրիկուն չէր կրցած կարդալ , որովհետեւ տառերը մանր էին եւ լոյսը քիչ էր · քայլերը ուղղեց դէպի խաչի պատուանդանը · արդարեւ Մարնի Բրիէօրի ստորագրութեան տակ դեռ կար մանրատառ գիրերով երկու տող , որով կը վերջանար յայտարարութիւնը : Ահա՛ ·

«Մարքիզ Լանդընակի անձնաւորութիւնը ստուգուելէ յետոյ , անմիջապէս հրացանի պիտի բռնուի :

Կը ստորագրեմ

« Վանդէ ուղարկուած գունդին հրամանատար՝ ՔՕՎԷՆ

— Քօվէ՛ն , ըսաւ մարքիզը եւ կանգ առաւ , ընկղմած՝ խոր մտածմունքի մէջ և աչքերը յայտարարութեան վըրայ յառած :

— Քօվէ՛ն , կրկնեց եւ քայլերը դէպի առաջ շարժեց , բայց գլուխը դարձուց , նայեցաւ քարէ խաչին , նորէն ետ եկաւ եւ անգամ մըն ալ կարդաց յայտարարութիւնը :

Յետոյ ծանր քայլերով հեռացաւ : Եթէ անոր մօտ մարդ մը ըլլար , անպատճառ կը լսէր , թէ ի՛նչպէս մարքիզը կիսաձայն կը մրմռար «Քօվէ՛ն» :

Խորտուբորտ ճամբաներով առաջ կ'երթար : Ագարակին տանիքները , զորս ձախ կողմը թողած էր , արդէն անյայտացած էին · կ'երթար զառիվայր սարաւանդի մը ստորոտէն , որ բոլորովին ծածկուած էր ծաղկազարդ թուփերով :

Սարաւանդին կատարը սրածայր ձեւ մը ունէր , որ տեղական բարբառով «հիւր» կը կոչուէր : Բարձրաւանդակի ստորոտը , նայուածքը իսկոյն կը կորսուէր ծառերու մէջ , որոնց տերեւները ոսկեզօծուած էին արեգակի ճառագայթներով : Ամբողջ բնութիւնը կը խայտար կայտառ առաւօտեան գիրկին մէջ :

Բայց այս գեղեցիկ տեսարանը յանկարծ սարսափելի կերպարանք ստացաւ : Ական մըն էր ատ , որ յանկարծ պայթեցաւ , կարծես թաթառ մը , բաղկացած՝ վայրենի աղաղակներէ եւ հրացաններու ճայթիւններէ , հարուածեց այդ դաշտերը , այդ անտառները , որոնք ողողուած էին ճառագայթներով :

Արեգակին կողմէն կը բարձրանար թանձր ծուխ · ծուխին մէջ կը գալարուէին հրեղէն լեզուներ · ագարակը եւ գիւղը յարդի պէս կը վառէին : Անսպասելի եւ դժնդակ էր այս փոփոխութիւնը : Կատարեալ հանդարտութիւն եւ ակնթարթի մը մէջ այնպիսի յանկարծական կատաղութիւն , առաւօտեան արշալոյս եւ յանկարծ այսպիսի դժոխային կրակ ու հրդեհ · անսպասելի սոսկում առանց կողմնակի պատճառի : Էրբ-ան-Բայի կողմը կը կռուէին : Մարքիզը կանգ առաւ :

Անոնք որ իրենց կեանքին մէջ ունեցած են այսպիսի րոպէներ , անձնական փորձով գիտեն որ հետաքրքրութիւնը այդ վայրկեանին մէջ աւելի զօրաւոր է , քան թէ վախը · կ'ուզես անպատճառ տեսնել , հոգ չէ թէ կրնաս կորսուիլ : Մարքիզը բարձրացաւ այն սարաւանդին վրայ , որուն ստորոտէն կ'անցնէր այդ խորտուբորտ ճամբան · այդտեղէն անիկա կը տեսնուէր , բայց հոգ չէ , քանի որ ինքն ալ կը տեսնէր : Քանի մը րոպէ մնաց «հիւրի» վրայ եւ նայեցաւ :

Արդարեւ , հրացանաձգութիւնը եւ հրդեհը բռնած էին այն կողմը , կը լսուէին աղաղակներ , կը տեսնուէր բոց : Ագարակը աննկարագրելի աղէտի մը կեդրոնը կը կազմէր : Ի՞նչ էր ատ · Էրբ-ան-Բայ ագարակը յարձակման ենթարկուած էր · բայց ո՞վ էր յարձակողը · կռի՞ւ տեղի կ'ունենար , կամ գուցէ զինուորական պատիժներ կը գործադրուէին : Կապոյտները յաճախ այսպէս կրակով կը պատժէին ապստամբ ագարակներ կամ գիւղեր · տրիկա անոնց արտօնուած էր յեղափոխութեան հրովարտակով մը · օրինակի համար , կ'այրէին ամբողջ ագարակը կամ ամբողջ գիւղը · անոր համար որ գիւղացիները չէին կտրած անտառներու ծառերը՝ ինչ որ պատուիրուած էր օրէնքով , որպէսզի ապստամբները չկրնան անոնց մէջ ապաստան գտնել · կամ անոր համար որ անոնք անտառներու մէջ չէին բացած ճամբաներ , ուրկէ Հանրապետութեան զօրքը կարենար անցնիլ :

(Շար .)

դիրքով։ Երկու ժողովրդապետութիւնները կարծես կը նախընտրեն 4 — 5 միլիոն քաղաքացիներ կորսնցնել, քան հրաժարիլ քանի մը հազար քառակուսի քիլոմեթր գաղթավայրերէ, որոնք ոչ բնակիչ ունին, ոչ ալ մշակուած են։

*** Իտալական մամուլը նորէն կ'արծարծէ Նիսի եւ Քորսիքայի խնդիրը, որ մոռցուած էր Մուսոլինիի վերջին ճառէն ի վեր։ Այս օրերս գիրք մը հրատարակուեցաւ, որ կը ճգնի ապացուցանել թէ Նիսը Իտալիոյ կը պատկանի։ Կոմս Չիանոյի թերթն ալ երեք սիւնակնոց յօդուած մը հրատարակեց, որ կ'եզրակացնէ թէ «անխուսափելի է Քորսիքայի վերադարձը իտալական մեծ ընտանիքին մէջ»։

Ի՞նչ կ'ըսեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընկերվարականները

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան տարեկան համագումարին առթիւ, օրուան ճառախօսները ուժգնօրէն քննադատեցին Չէմպըրլէնի քաղաքականութիւնը։ Երեսփոխան մը գիտել տուաւ թէ Չէմպըրլէն «աղնիւ մարդ մը չէ, այլ հին աղուէս մը»։ Ուրիշ մը ըսաւ թէ Չէմպըրլէն «տակաւին մէկ ոտքը դրած է 18րդ դարուն վրայ, իսկ միւսը՝ Պերլինի մէջ»։ Համագումարը 55,000ի դէմ 2,363,000 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ «խորունկ մտահոգութիւն» կը յայտնէ անգլեւխորհրդային զինակցութեան ձգձգման առթիւ։ Այս բանաձեւը պաշտպանած ատեն կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ Չէմպըրլէնի «խաղաղեցման քաղաքականութիւնը ախտաբանական վտանգաւոր երեւոյթ մըն է»։

*** Ֆրանսայի ընկերվարական համագումարի վերջին նիստին մէջ, ուր ներկայ էր նաեւ Լէօն Պլում, զանազան փորձեր կատարուեցան, կուսակցութեան միաձնականութիւնը ապահովելու համար, մանաւորապէս արտաքին ճակատի վրայ։ Նախկին վարչապետը պնդեց թէ՝ «նկատի առնելով նախայարձակման սպառնալիքը, խաղաղութիւնը ապահովելու միակ միջոցն է ամրապնդել մեր բարեկամութիւնները եւ փոխադարձ յանձնառութիւնները»։ Այս առթիւ նորէն հակաճառեց իր վաղեմի գործակիցը, Փոլ Ֆոռ, ջատագովելով միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը։ Ընդհ. քարտուղարին կարծիքով, Ֆրանսայի զինուորական պատրաստութիւնը արդէն ոչնչացուցած է 40 ժամուան օրէնքը եւ ուրիշ ընկերային բարենորոգումներ եւ եթէ պատերազմ ծագի, հետեւանքը պիտի ըլլայ փաշականութեան հաստատումը Ֆրանսայի մէջ։ Փոլ Ֆոռ ամէնէն աւելի ծափահարուեցաւ երբ կոչ մը ուղղեց միութեան, շեշտելով թէ «երբեք պիտի չբաժնուի Լէօն Պլումէն»։ Այս առթիւ պատմեց թէ ինչպէս այցելած եւ ողջագուրուած էր Լէօն Պլումի հետ, անոր հիւանդութեան առթիւ։

Համագումարը 9 հոգինոց յանձնախումբ մը կազմեց, կէս առ կէս Պլումի եւ Փոլ Ֆոռի կուսակիցներէն եւ երեք չէզոքներէ, միջին բանաձեւ մը խմբագրելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻ տագնապին առթիւ, արաբական թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիա սկսած է զինուորական կարեւոր կեդրոնացումներ կատարել սուրիական սահմանին վրայ։ Մասնաւորաբար Նըսիպին – Ջօպան Պէյ շրջանին մէջ հաստատուած են ստուարթիւ ջոկատներ։ Միւս կողմէ, Թուրք հրամանատարութիւնը զինուորական կեդրոնատեղի դարձուցած է Մարտինը։ Մայիս 17ին ալ զօրահանդէս մը կատարուած է սահմանին վրայ, Գըզըլ – Թէփէ կոչուած վայրին մօտ։ Թուրք կառավարութիւնը զինուորական պարենաւորման կեդրոնը պիտի փոխադրէ Տէրպէսիէի կայարանը։ Այս առթիւ Լաթաքիայէն կը հաղորդեն թէ բազմաթիւ հայ եւ արաբ ընտանիքներ հասած են, փախչելով Սանճաքէն։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը եւ իշխանուհին Պերլին գացին, արտաքին նախարարին հետ։ — Այդ երկրին հիթլէրականները թափօր մը կազմեցին մասնակցութեամբ 25,000 կուսակիցներու։ Թափօրը տեւեց երկու ժամ եւ կը կազմէր Գերմանացիներու ամենամեծ ցոյցը։

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ տեղի ունեցան Փրակայի թատրոնին մէջ, երբ, ներկայացման մը ատեն, առաջին չեխ վեհապետուհին կը յայտարարէր. — «Չեխ ժողովուրդը պիտի չկորսուի. ան փառքով պիտի յաղթէ դժոխքի բոլոր կատաղութեանց»։ Ծափերը տեւեցին 15 վայրկեան եւ նուագախումբը հարկադրուեցաւ չեխական քայլերգը հնչեցնել։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նախարարը 3 միլիոն ֆրանքի նուէր մը ստացաւ հայրենասէրէ մը որ կ'ուզէ գաղտնի պահել իր անունը։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ, Ռուսերու եւ Ճափոնցիներու միջեւ։ Այս վերջինները կ'ըսեն թէ խորհրդային հինգ օդանաւերը վար առնուեցան։ Ցեռոյ հազար խորհրդային հեծելազօրքեր եւ 300 մոնկոլ ձիաւորներ անցան սահմանը, առաջնորդութեամբ տասը հրասայլերու, թնդանօթներու եւ 70 օդանաւերու։ Ճափոնական թնդանօթներն ու օդանաւերը դիմադրելով, հակառակորդը կորսնցուց 30 օդանաւ, երկու հրասայլ, հինգ գնդացիր, ինչպէս եւ 200 մեռեալ։ Կռիւները կը շարունակուին։

ՊՈԼԻՍ հասաւ անգլիացի դրամատէրներու խմբակ մը, մեծ ընկերութիւն մը կազմելու համար։ Մօտերս առեւտրական պատուիրակութիւն մըն ալ պիտի հասնի։ Գերմանական պատուիրակութիւն մըն ալ գացած է Թուրքիա, ուսումնասիրելու համար մորթի հրապարակը։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Պըրմինկէմի (Անգլիա) մէկ թատրոնին մէջ որ բարեբախտաբար պարապ էր։ Այս արարքն ալ կը վերագրուի իրլանտացի յեղափոխականներու։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ չափաւոր Արաբներէն Խալիլ Շահին, որ հաւանութիւն յայտնած էր Անգլիոյ նոր ծրագրին, սպաննուեցաւ իր տունին մէջ։ Անգլիոյ աշխատաւորական համագումարը դատապարտեց դահլիճին նոր քաղաքականութիւնը, Պաղեստինի մասին։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ օդանաւային վարիչները համաձայնութիւն մը կնքեցին, օդանաւային գործակցութեան մասին։ Պայմանները գաղտնի կը պահուին։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ կառավարութիւնը շահեցաւ 260 աթոռներէն 180ը։ Ուրիշ ձայներ ալ հաշուելով, կառավարութիւնը կ'ունենայ 199ի մեծամասնութիւն մը։ Հիթլէրականները շահեցան 34 աթոռ, մինչ նախապէս ունէին միայն 8։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԷՍ հերքուեցաւ այն զրոյցը, թէ Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէք պիտի այցելէ Մոսկուա։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ խորհրդարանը 600,000 ոսկի յատկացուց այն շինութեանց համար որ պիտի կատարուին անգլեւիտալական դաշնագրին տրամադրութեամբ։

ԳԵՐՄԱՆԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ զինակցութեան դաշինքին արդիւնքներէն մէկն այն պիտի ըլլայ, որ այս տարի Գերմանիոյ մէջ աշխատող իտալացի բանուորներու թիւը պիտի աւելնայ։ Անցեալ տարի Գերմանիա տարուած և աշխատանքի դրուած են 32,000 Իտալացիներ։

401 ՀՐԵԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ (270ը կին եւ 1ը երախայ) հսկողութեան տակ առնուեցան Թէլ Աւիվի մէջ, Պաղեստինեան իշխանութեանց կողմէ։ Ասոնք ամբաստանուած էին, թէ գաղտնի կը փորձեն մտնել Պաղեստին։ Նաւը տարին Հայֆա, ուր իշխանութիւնները որոշեցին թոյլ տալ, որ փախստականները հաստատուին Պաղեստինի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Հայ մը, Միքայէլ Եավէր, ամբաստանուած ըլլալով թէ դրամ շորթած է աւելի քան քսան Հայերէ, անոնց թուղթերը կարգի դնելու խոստումով։ Ընդհ. դատախազը բանտարկել տուաւ ամբաստանեալը։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Գօսիւէ։ կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

Հայ Երիտասարդաց Ակումբ

Ընկերական պարահանդէս-հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 3 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Մուտք՝ 5 ֆր.։

Երգահանդէս Վիեննայի մէջ

3 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 19,30ին Urania սրահին մէջ կոմիտաս երգչախումբը կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. ՂԱԶԱՐՈՍ ՋԱՏԷԵԱՆԻ։ Կը խօսի Prof. Dr Robert Lach։ Dr. Barbara Issakidis (դաշնակ)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ, իր տարեկան զինուորական արշաւը տեղի կ'ունենայ 4 Յունիս, Կիրակի օր։

Բոլոր մասնակցող ընկերները, որոնք ցարդ արձանագրուած են, պէտք է ներկայ գտնուին Կիրակի առաւօտ ժամը 6.45ին, métro Anversի մուտքին առջեւ, մեր դրօշակիրին քով։

Օթօքարները կը մեկնին ժամը ճիշդ 7ին, ու Փարիզ կը վերադառնան երեկոյեան ժամը 7.30ին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Կը խնդրուի Կիրակոս Փափազեանէ (Բալուի Հաւաւ գիւղացի) իր հասցէն ղրկել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme Paris (13)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի ՋՈՄ Մարզականը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Վ. Պապիկեանի եւ պարագաներուն իր հօրեղբօր՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ին Վալանսի մէջ, 75 տարեկան հասակին։

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 27 Մայիս.— Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Ճարաեան, Այվազեան, Թադոյեան եւ Շեհրերեան ընտանիքներուն, Այրի Տիկ. ԱՐՔՈՒՀԻ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆի մահուան առթիւ։

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Dr. Victor Mengի որ զիս փրկեց ծանր հիւանդութենէ մը։

Յէսին Վաճառ Հիւսեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ Վ ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒՆԻՍ VENDREDI 2 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4056

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԺԱՆԵԼԻ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Խ. Միութեան վարչապետը, միեւնոյն ատեն արտաքին գործավար (նախարար), իր ճառով նոր եւ աւելի ծանր փորձի մը կ'ենթարկէ արեւմտեան երկու պետութիւնները, Անգլիան եւ Ֆրանսան:

Ինչպէս կը յիշուի, Մեծն Բրիտանիան էր որ ստանձնեց խաղաղութեան ճակատին կազմակերպումը, Մէմէլի եւ Ալպանիոյ գրաւումէն անմիջապէս վերջ:

Լոնտոն այլեւս համոզուած էր թէ երկու միահեծան պետութիւնները կանգ պիտի չառնեն իրենց արշաւանքին մէջ, հետզհետէ կցելով կամ իրենց լուծին ենթարկելով ուրիշ երկիրներ կամ հողամասեր: Մինիխի փորձը ձախողած էր: Իւրաքանչիւրը իր ուզած եղանակով կ'ըմբռնէր անոր իմաստը:

Յետոյ, արդէն իսկ հրատապ հանգամանք ստացած էր Տանցիկի խնդիրը, իսկ Ալպանիոյ գրաւումը եւ Եուկոսլաւիոյ երկդիմի ընթացքը բացայայտ վտանգ մը կը կազմէին Պալքաններու եւ Թուրքիոյ, Եգէականի եւ Միջերկրականի ապահովութեան համար:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս էր Թուրք մամուլին մտահոգութիւնը, ինչպէս առիթ ունեցանք պարզելու, օրը օրին: Վկայութիւն մը եւս Չիւմհուրիյէթ թերթէն, որ ամէնէն աւելի խրար անցած էր, Ալպանիոյ գրաւումէն վերջ.

— «Յայտնի է թէ Պալքանեան պետութիւնները որքա՜ն նեղուեցան եւ որքան դժուար վայրկեաններ անցուցին վերջերս ուրուագծուող գրաւման շարժումներուն առջեւ: Մինչդեռ եթէ Պալքանները չկորսնցնէին թանկագին աթոռները, եթէ հեռատես եղած ըլլային եւ կարենային լայն մտածել, պաղարիւնութեամբ պիտի դիմաւորէին ներկայ կացութիւնը եւ պիտի չմտնէին ազդեցութեան տակ:

Նոյն խորհրդածութիւնը տեղին կը գտնենք նաեւ մեր երկրին համար: Թուրքիա, որ կամրջագլուխի դերը ունի Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ, ամէնէն դժուար մէկ կէտին վրայ, որքան աշխատի առանձին մնալ, հանդիսատես ըլլալ ընդհանուր պատերազմի մը մէջ, չի յաջողիր: Որովհետեւ բաւական չէ որ մենք ուզենք հեռու մնալ, անհրաժեշտ է որ ուրիշներն ալ հանգիստ թողուն մեզ: Միաժամանակ, պէտք չէ մոռնալ թէ՝ իր բարեբեր հողովը, հարուստ հանքերովը եւ ռազմագիտական կարեւոր դիրքերովը, ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՆԻՒԹ ԿԱԶՄԵԼԻՔ ՄԱՏԱՂԱՑՆԵՐՈՒՆ (գուրպան) ՄԷՋ, ԵՒ ԹԷ ԿՈՒԻՒԸ ՊԻՏԻ ՓՐԹԻ «ՄԵՐ ՎԵՐՄԱԿԻՆ ԱՄԱՑ» (քավկանըն պիզիմ եօրկանըն պաշընտա քօփաճաղընը): («Ճէնի Սապահ», 18 մայիս):

Այս կացութեան առջեւ, լրջօրէն վտանգուած համարելով իր կայսրութեան շահերը, Մեծն Բրիտանիա յաջորդաբար յայտարարեց փոխադարձ աջակցութիւն՝ Լեհաստանի (6 ապրիլ), Յունաստանի եւ Ռումանիոյ: Յետոյ հրապարակուեցաւ անգլեւթուրք համաձայնութիւնը (12 մայիս), Լոնտոնի եւ Անգարայի մէջ միաժամանակ, իսկ Մոսկուայի առաջարկուեցաւ աջակցիլ, եթէ երաշխաւորուած երկիրներէն մէկը յարձակման ենթարկուէր եւ Անգլիա պատերազմէր միջամտել:

Այս բոլոր գործողութեանց մէջ, Ֆրանսա միշտ կը շարժէր համախորհուրդ Անգլիոյ հետ: Միայն Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները վերջնական ելքի մը չէին յանգած դեռ, իսկ Խ. Միութեան հետ արդէն գիտակից ըլլալով, Փարիզ կը ջանար հաշտեցնել Լոնտոնի եւ Մոսկուայի տեսակէտները:

Այդ միջնորդութեան շնորհիւ էր որ մշակուեցաւ միջին բանաձեւ մը, որուն պատասխանը անհաւասիկ հրապարակաւ կուտայ Մոսկուա:

Ինչ են հիմնական տարբերութիւնները, Լոնտոն – Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ:

Առաջին երկուքը չեն ուզեր բոլորովին խրիլ երաշխաւորութեանց եւ յանձնառութեանց լաբիւրինթոսի մը մէջ, արեւմուտքէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք: Իսկ Մոսկուա, աւելի մտահոգ եւ հեռատես, կ'ուզէ որ կուռ եւ ընդարձակ ճակատ մը կազմուի, փոխադարձաբար երաշխաւորելու համար ոչ միայն դրացիները եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներ, այլ եւ ամբողջ Խ. Միութիւնը:

Միեւնոյն ատեն, ան չուզեր պատերազմի բռնուիլ, «կրակէն շագանակները հանելով ուրիշներու համար»:

Հակառակ Մոլոթովի բացասական յայտարարութեանց, կը թուի թէ կարելի պիտի ըլլայ գոհացնել Մոսկուան, ի հարկին ստանձնելով անոր անմիջական հարեւաններուն ալ պաշտպանութիւնը:

Մանաւանդ որ, կացութիւնը աւելի կնճռոտած է, իբրեւ հետեւանք իտալգերման զինակցութեան (22 մայիս): Այնքան ճամբայ կտրելէ, Մեծն Բրիտանիոյ աւանդական քաղաքականութիւնը յեղաշրջելէ վերջ, Չէմպըրլէնի համար չափազանց դժուար է կենալ կէս ճամբու վրայ:

Շ.

Ճառին ազդեցութիւնը Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

Մոլոթովի յայտարարութիւնները աննպաստ ըլլալով հանդերձ, ծանր տպաւորութիւն չգործեցին Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Երկու երկիրներուն քաղաքական շրջանակները գոհ են որ Մոսկուա կ'ընդունի թէ քայլ մը յառաջ գացած են: Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ ամէն դժուարութիւն հարթել բանակցութիւններով: Գլխաւոր խոչընդոտը կը կազմէ Էսթոնիոյ, Լաթվիայի եւ Լիթուանիոյ երաշխաւորութեան խնդիրը: Այս երեք երկիրները բնաւ ալ տրամադիր չեն երաշխաւորութեան «հովանոց»ին տակ մտնելու: Միւս կողմէ Չէմպըրլէն ալ չուզեր խրիլ բազմազան յանձնառութիւններու ցանցի մը մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը առ այժմ զբաղած է Մոլոթովի ճառին քննութեամբ, վերլուծելու համար անոր ամբողջ իմաստը:

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպարապետը, պաշտօնապէս Լոնտոն պիտի այցելէ, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ զինուորական իշխանութեանց հետ: Այս այցելութիւնը պիտի զուգադիպի Լեհաստանի բանակի ընդհ. քննիչին՝ զօր. Բեալլիի այցելութեան: Լոնտոն հրաւիրուած է նաեւ մարաջախտ Վորոշիլով, սեպտեմբերի ռազմափորձերուն առթիւ: Կ'ըսուի թէ Լեհաստանի բանակին ընդհ. քննիչն ալ ներկայ պիտի ըլլայ ռազմափորձերուն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԲԱՒԱՐԱՐ ՉԻ ՆԿԱՏԵՐ ԱՆԳԼԻՈ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԴԱՇՆԱԿՑԻԼ ԲՈԼՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ՈՒՐ ՈՐ ԱԼ ՊԱՏԱՀԻՆ

Մոլոթով, Խ. Միութեան վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն արտաքին գործավարն է, Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ խօսած ճառով յայտարարեց թէ բաւարար չէ անգլեւֆրանսական ծրագիրը, փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մասին: Այս առթիւ շեշտեց թէ այդ ծրագիրը կը պարունակէ կարգ մը վերապահումներ որոնք անզօր կը դարձնեն ծրագրուած զինակցութիւնը: Խ. Միութիւնը հետեւեալ պայմանները կ'առաջարկէ, զինակցութեան մասնակցելու համար.—

1. Դաշինքը պէտք է ի զօրու ըլլայ բոլոր նախայարձակումներուն դէմ, ո՛ւր որ ալ պատահին:

2. Պէտք է երաշխաւորութիւն ընծայել նաեւ Ռուսաստանի դրացի պետութեանց, այնպէս ինչպէս եղաւ Լեհաստանի համար:

3. Դաշինքը պէտք է պարունակէ համաձայնութիւն մը երեք պետութեանց միջեւ, ճշդելով փոխադարձ օգնութեան պայմանները, նախայարձակման պարագային:

Ահաւասիկ ճառին ամփոփումը, համաձայն Մոսկուայէն ուղղուած հեռագրին.

— «Վերջին ժամանակներս ծանրակշիռ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան միջազգային կացութեան մէջ: Խաղաղասէր պետութեանց համար այդ փոփոխութիւնները մեծապէս ծանրացուցին կացութիւնը: Նախայարձակման ներկայացուցիչները կը պարծենան իրենց շահած յաջողութիւններով: Իսկ ժողովրդավար պետութիւնները, որոնք երեւս դարձուցած են հաւաքական ապահովութեան, կը ջանան մեղմացնել պատահած փոփոխութեանց կարեւորութիւնը, հանդարտեցնել հանրային կարծիքը եւ այնպէս կը վարուին իբրեւ թէ մասնաւոր բան մը պատահած չըլլար: Խ. Միութեան դիրքը կը տարբերի թէ առաջին եւ թէ վերջին խմբակցութեան դիրքէն»:

Այստեղ յիշելով Մինիխի համաձայնութեան արդիւնքը, Մոլոթով շարունակեց.

— «Մինիխը կասեցո՞ւց նախայարձակումը: Ամենեւին: Ընդհակառակն, Գերմանիա չգոհացաւ ատով եւ պարզապէս հաշուեյարդարի ենթարկեց սլաւական ամէնէն մեծ պետութիւններէն մէկը եւ 1939 մարտին վերջ դրաւ Չեխոսլովաքիոյ գոյութեան: Դէպքերու ընթացքը ապացուցուց բովանդակ աշխարհի թէ ուր կրնայ տանիլ ոչ – միջամտութեան քաղաքականութիւնը, Մինիխի քաղաքականութիւնը: Նախայարձակ պետութիւնները շարունակեցին իրենց ընտրած ճամբան: Գերմանիա գրաւեց Մէմէլը, Իտալիա քարտէսէն ջնջեց Ալպանիոյ անկախ պետութիւնը: Գերմանիա եւ Իտալիա աւելի յառաջ գացին: Իրենց կնքած քաղաքական – զինուորական դաշինքը յարձակողական հանգամանք ունի: Դեռ վերջերս այս երկու պետութեանց զինակցութիւնը կը քօղարկուէր համայնավարութեան դէմ ուղղուած պայքարով: Այսօր այլ եւս պէտք չունին ծածկուելու այդ քօղին տակ. այլ եւս բառ չեն արտասաներ Կոմինտէրնի դէմ ուղղուած պայքարի մասին: Ահա թէ ինչու պետական վարիչները կ'ըմբռնեն թէ նախայարձակումը ուղղուած է Եւրոպայի գլխաւոր պետութեանց դէմ: Ուրեմն կ'արձանագրենք միջազգային կացութեան ծանրացումը: Վերջերս փոփոխութիւններ կը նշմարուին, մարդիկ այլեւս կը զգան թէ անհրաժեշտ է պայքարիլ նախայարձակման դէմ: Ո՞րքան լուրջ են այդ փոփոխութիւնները,— ապագան պիտի ըսէ: Օրուան այս ժամուն, տակաւին կարելի չէ ըսել թէ լուրջ եւ իրական բաղձանք մը կը տիրէ հրաժարելու ոչ – միջամտութեան քաղաքականութենէն: Չե՞նք տեսներ որ փորձ մը կը կատարուի նախայարձակումը սահմանափակելու երկրամասի մը մէջ, չխափանելով զայն ուրիշ երկրամասերու մէջ: Պէտք է արթուն մնանք: Մենք պիտի պաշտպանենք խաղաղութեան դատը, թոյլ պիտի չտանք որ նախայարձակումը աւելի տարածուի եւ հաստատ պիտի մնանք Սթալինի կողմէ նշանակուած դիրքին վրայ,— արթուն կենալ եւ թոյլ չտալ որ պատերազմի դրդիչները մեզ քաշեն պատերազմի մը մէջ, կրակէն շագանակներ հանել տալով ուրիշներու համար»:

Պարզելէ վերջ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ եղած առաջարկները, արտաքին գործավարը յայտարարեց.

— «Անգլեւֆրանսական առաջարկները կը պարունակեն կարգ մը վերապահումներ որոնք անզօր պիտի դարձնեն դաշինքը: Անոնք չեն գոհացներ Խ. Միութեան պահանջը,— կնքել դաշինք մը բոլորովին պաշտպանողական, որ երաշխաւորութիւններ պիտի ընծայէ մեր բոլոր դրացիներուն եւ պիտի կազմէ չօշափելի համաձայնութիւն մը փոխադարձ օգնութեան, եթէ որ եւ է յարձակում կատարուի ստորագրողներէն ո եւ է մէկուն դէմ»:

Ընդունելով հանդերձ որ վերջին առաջարկները քայլ մը յառաջ գացած են, քանի որ նկատի կ'առնուի խորհրդային առաջարկը՝ փոխադարձութեան մասին, Մոլոթով դիտել տուաւ թէ վերապահումները այնքան շատ են որ յառաջդիմութիւնը կը դառնայ «կեղծ, երեւակայական»: Այս առթիւ մասնաւորապէս դիտել տուաւ թէ առաջարկուած դաշինքը բաց կը ձգէ հետեւեալ խնդիրը,— Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի օգնե՞ն Ռուսիոյ, եթէ վերջինը հարկադրուի օգնութեան հասնիլ պալթեան պետութիւններէն մէկուն կամ միւսուն, իր հիւսիս – արեւելեան սահմանին վրայ: Յետոյ յայտարարեց թէ Խ. նախայարձակումը ո՛ր կողմէն ալ ծագի եւ ո՛վ որ ալ ըլլայ զոհը, «Խ. Միութեան տեղը պէտք է ըլլայ առաջին շարքին վրայ»: Կը նշանակէ թէ Մոսկուա փոխադարձաբար պիտի օգնէ Արտաքին Մոնկոլիոյ եւ պիտի դիմադրէ Ճափոնի, եթէ յարձակում կատարուի: Չինաստանի մասին ալ խօսելով, վարչապետը ըսաւ թէ այդ երկիրը մէկն է նախայարձակման զոհերէն, որոնց պարտաւոր է օգնել Խ. Միութիւնը: «Այդպէս ալ ըրած ենք եւ կ'ընենք իրապէս»:

ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Մոլոթով հարեւանցի յիշեց Գերմանիան, ըսելով թէ առեւտրական դա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԿՈՒ ՕՖԻՍՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

հայ զինուորներու, արհեստաւորներու եւ ախորժականներու մասին

»»» . «««

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Փարիզ այցելեց Գաղթականներու Միջազգային Տեսչութեան (Լոնտոն) ներկայացուցիչը, Պ. Քիւլման, եւ տեսակցելով երկու Օֆիսներու վարիչներուն հետ, թելադրեց որ միասնաբար յուշագիր մը ներկայացնեն հայ տարագիրներու կացութեան մասին: Անցեալ մարտին Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին կողմէ յուշագիր մը կազմուած եւ երկու Օֆիսներուն ստորագրութեամբ ներկայացուած ըլլալով արտաքին նախարարութեան, յարմար դատուած է անոր պատճէնը ներկայացնել Պ. Քիւլմանի:

Ահաւասիկ այդ յուշագիրը.—

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը եւ Օֆիսները պատիւ ունին ձեր բարձր բարեացակամութեան յանձնելու կարգ մը էական խնդիրներ որոնք կապուին Ֆրանսայի Հայ տարագիրներու բարոյական եւ նիւթական կացութեան հետ: Ստորեւ նշանակուած այդ հարցերուն նպաստաւոր լուծումը պիտի ամրապնդէր երախտագիտութիւնը եւ սէրը մեր հայրենակիցներուն՝ այն մեծ երկրին հանդէպ ուր ապաստան գտած են եւ զոր կը համարին իրենց երկրորդ հայրենիքը:

1.— 1928 մարտ 31ի օրէնքին Գ. յօդ. Բ. հատուածին գործադրութիւնը 1936ին, զինուորագրութեան մասին, մեծ պատրաստակամութեամբ ընդունուեցաւ հայ երիտասարդներուն կողմէ: Հակառակ իրենց տրուած ազատութեան, անոնք իրենց դասի զօրակոչին պատասխանեցին անվրէպ եւ մենք ուրախութեամբ կը հաստատենք թէ իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարեցին եւ կը կատարեն եռանդով եւ հաւատարմօրէն: Գալով 22 — 33 տարեկան երիտասարդներուն, որոնք արձանագրուած եւ բժշկական քննութեան ենթարկուած են, անոնցմէ շատեր, թէեւ ոչ ենթակայ գործօն ծառայութեան, բանակ մտան իբրեւ կամաւորներ:

Թոյլ տուէք յիշեցնել այստեղ թէ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան 1937 փետրուար 24 թուակիր շրջաբերականը կը յանձնարարէր զինուորական իշխանութեանց՝ հասկցնել այդ երիտասարդներուն թէ զինուորական ծառայութեան պարտաւորութիւնը պէտք է նկատեն ոչ միայն իբրեւ պատիւ մը, այլ եւ առաւելութիւն մը, մասնաւորապէս ֆրանսական հպատակութեան եւ աշխատանքի արտօնութեան ստացման համար, պատ արձակուած ատեն:

Այսօր հարկադրուած ենք հաստատել թէ արձակուած հայ զինուորները տակաւին չեն ստացած իրենց հպատակութեան գիրերը եւ կը շարունակեն ապրիլ իրենց օտարականի անձնագիրներով, որոնք իրենց առջեւ կը փակեն գործարաններու եւ արհեստանոցներու դուռները եւ թոյլ չեն տար իրենց հաշւոյն գործ հաստատել իբրեւ արհեստաւորներ: Այս արձակուած զինուորներուն եղած միակ շնորհն այն է որ ձրի կը ստանան իրենց եւ իրենց կիներուն անձնագիրները (ինքնութեան թուղթ): Այդ շնորհէն զրկուած են իրենց զաւակներն իսկ:

Նոյնպէս, 22 —33 տարեկան Հայերը, որոնք զինուորական տետրակ ունին եւ իրենց մարզանքի շրջանը (փէրիօտ) կատարած են կամ պիտի կատարեն եւ կրնան դրօշի տակ առնուիլ վաղը, ոչ մէկ առաւելութիւն կը վայելեն: Առանց խօսելու իրենց հպատակութեան մասին, որուն անշուշտ իրաւունք ունին, 1937 օգոստոս 28ի հրամանագիր–օրէնքը (203րդ յօդուած դրօշմաթուղթի օրէնքի) որ եւ է շնորհ չի նախատեսեր իրենց եւ իրենց կիներուն ու զաւակներուն անձնագիրներու տուրքին համար:

2.— 1935 Օգոստոս 8ի օրէնքին գործադրութիւնը արհեստաւորներու համար տաժանելի կացութիւն մը ստեղծած է հարիւրաւոր հայ արհեստաւորներու համար: Տարիներէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած ապաստանեալներ, ամուսնացած, տէր մէկէ աւելի զաւակներու որոնք այս երկրին մէջ ծնած եւ Ֆրանսացի յայտարարուած են, հրաման ստացած են փակելու իրենց խանութներն ու կրպակները, չեղեալ համարուած ըլլալով իրենց արհեստաւորի տոմսը: Անոնցմէ շատերը անգործ մնացած ըլլալով անտեսական մեծ տագնապին ատեն եւ չուզելով օգտուիլ գործազրկութեան նպաստէն, փոքր առեւտուր մը հաստատած էին, տրամադրելով իրենց ամբողջ խնայողութիւնը կամ պարտքի տակ մտնելով, եւ այսօր յանկարծ կը զրկուին տարիներու աքնութեան եւ զրկանքներու արդիւնքէն: Ճարտարագործական աշխատաւորի տոմսը, որ իրենց կը տրուի մեքենաբար, բանի չի ծառայեր իրականին մէջ, որովհետեւ շատ քիչ պատեհութիւն ունին աշխատանք ճարելու, իբրեւ հետեւանք օտար աշխատաւորներու համար սահմանուած համեմատութեան և այն տրամադրութեան որ կ'արգիլէ օտար աշխատաւորներ առնել: Այսպէս կը կազմուի հայ տարագիրներու դաս մը, որ անձկութեան մատնուած է իրենց եւ իրենց զաւակներուն հացը ճարելու համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

Թուրքիա 37 միլիոն ոսկի կը յատկացնէ բանակին

—— oo ——

Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովը քուէարկեց ազգային պաշտպանութեան նախահաշիւը, որ ցարդ մեծագոյնն է 16 տարուան մէջ: Այս առթիւ Ժողովը քուէարկեց նաեւ բանաձեւ մը, որով կը յայտնէ իր «անկեղծ սէրը Թրքական հերոսական բանակին եւ լիակատար վստահութիւնը անոր ուժին ու աչալրջութեան հանդէպ»:

Պաշտպանութեան յատկացուած գումարն է 37 միլիոն ոսկերլին, որով պիտի ուժեղացուին օդատորմիղը, նաւատորմիղը եւ բանակին զինաւորումը: Ասոնցմէ զատ՝ պիտի զօրացնեն նաեւ Տարտանէլի, Վոսփորի եւ Եգէականի նաւահանգիստներու ամրութիւնները:

Սանճաքի խնդիրը մինչեւ առկախ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Փարիզի թղթակիցը կը գրէ (մայիս 31).— Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան յայտարարութիւնը քիչ մը եւս պիտի ուշանայ, որովհետեւ Հաթայի (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) մասին քանի մը մանր հարցերը տակաւին կարգադրուած չեն:

«ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ՄՈՒՀԱՄՄԷՏ»

Գիրք մըն է այս, լոյս տեսած հերու, աշնան: Պատերազմական յուշերը գերման սպայի մը(*): Իր անունը՞: Ինչ հարկ ատոր: Պարտաւո՞ր ենք ամէն արկածախնդիրի անունը գոց սորվիլ: Որ երբեմն կը կռուի Ափրիկէի աւազուտներուն վրայ, երբեմն սպիտակ գդակ դրած Նեկուսին կերակուր կ'եփէ Ասիա Ասփայի մէջ, ու յաճախ կը դառնէ Հայերուս դէմ Թիֆլիզ ու Բագու: Ցետոյ, ի՞նչ կայ իր արկածներուն եւ սա անլի խորագրին միջեւ: Եւ ինչո՞ւ մինակ Փոքր Ասիոյ քարտէսը կողքին վրայ— անշուշտ առանց Հայաստանի— փոխանակ Ալզասէն Սիպերիայի, քանի որ այդքան հեռու կ'երկարին իր թափառումները:

Բայց տրամաբանութիւնը իր իմաստը կը կորսնցնէ մերթ, երբ անտրամաբան հարցեր հալածէ: Ուստի ինչուները սանձենք: Գիրքը կը գնուի ու կը կարդացուի: Կողքը փայլուն է, ախտղոսը հմայիչ, Գերմանը ընթերցասէր: Ան կը սիրէ մանաւանդ իր զինուորականները ու կը ներէ անոնց այսքան մը քմահաճոյք: Հոգ չէ թէ ընթերցումէն վերջ թերահաւատութեամբ գրադարանին մէկ մոռցուած անկիւնը զետեղէ զայն:

Հեղինակը, դեռ պատանի, կը մըտնէ բանակ: Պատերազմի սկիզբն է: Ցանդուգն եւ քաջ է առաջին օրէն: Կը ձերբակալէ Ֆրանսացի լրտեսներ, որոնք կը գնդակահարուին: Շուտով պարզ զինուորի աստիճանէն վեր կ'ելլէ: Գետի մը վրայ Ֆրանսական քարիւղատար նաւ մը կը ռմբակոծեն, որ կը բռնկի ու կը խրի: Քարի՞ւղ, կը մտածէ այդ պահուն, ահա ոյժը որ պատերազմին բախտը պիտի վճռէ:

Պէտք է անմիջապէս, հիմա, մտածել քարիւղի մասին, մայր լուսափայփ աղբիւրին: Արդարեւ, յետագային, մինչ Գերմանիա պիտի փորձէ Կովկասը գրաւելով քարիւղ ձեռք բերելու, ամերիկեանը, արդէն պատրաստ, կը քալեցնէ Համաձայնականներու պողպատէ հրէշները, որոնք պատերազմը ժամանակաւորապէս կը շահին:

Հետեւինք իրեն: Արդէն քաջութեան երկաթէ չքանշան կը կախէ կուրծքին: Եւ իբրեւ յայտնի զինուորական, հրաման կը ստանայ օդանաւով ռուսական ճակատի վրայ վտանգաւոր գործողութիւններ կատարելու: Զար բախտէն Ռուսերու կրակի գիծին մէջ կ'իյնայ, անոնց գնդացիրները կը ծակծկեն մեքենան, նաեւ իր եւ ընկերոջ մարմինները, ստիպելով վար իջնել: Ամէն կողմէ արիւնը կը հոսի: Բժշկական օգնութիւն, գիտմա՞մբ, ուշ կը հասնի: Ապաքինելէ վերջ կը ղրկուին Սիպերիա: Հոն փախուստ կը փորձէ: Եւ վերջապէս կը յաջողի: 3300 քիլոմեթր Ասիոյ մէջէն կը դեգերի, ձիւն ձմրան, իբրեւ մուշտակի վաճառական: Զինաստանի սահմանին վրայ ռուս Խազախներու ձեռքը կ'իյնայ կրկին: Մինակ չըսեր թէ այդ ճամբորդութիւնը առանց դրամի՞ կատարեց: Կարելի չէ: Տունէն կամ տեղէ մը դրա՞մ ստացաւ: Չեմ գիտեր: Խազախները կ'ուզեն իրեն ձեռնակապ անցընել սպաննելու համար: Անմիջապէս ատրճանակը կը քաշէ, ըսելով թէ գերման սպայ մը չի թոյլատրեր ձեռքերը կապել: Կը ստանին ու կը նետեն զնտան մը: Ռուսերը վարպետ են չարչարանքի, ճերմակ ըլլան թէ կարմիր: Հոն ամէն լանտարկեալ քարէ դագաղ մը ունի գետնին տակ, խուցի տեղ, որ կրնայ յոյսի փշրուած թեւերը իրեն պատանք ըրած, աչքերը ընդմիշտ գոցել: Ոջիլները կ'ուտեն մարմինը: Ամէն կողմ վէրք:

Ո՞ւրկէ ուր Ռուսիա գտնուող աւստրիացի կոմսուհի մը կը լսէ իր մասին եւ կ'ազատէ այդ զնտանէն: Կը փոխադրուի այլուր: Միշտ գերի, բայց տանելի պայմաններու տակ: Եւ կը ծանօթանայ վարպետ գերման լրտեսի մը, հմուտ արեւելեան լեզուներու, որուն հետ ալ կը փախչի: Նորէն առանց դրամի՞, առանց դուրսէն օգնութեա՞ն...: Կը փախչին ու կ'իյնան Մոսկուա: Կ'անցնին Ռուսիոյ արեւմտեան սահմանը: Քանի մը քիլոմեթր անդին արդէն Ֆինլանտիա, փրկութիւն: Հոդ, աչքին առջեւ կը պատկերանայ ֆրանսական նաւը գետին վրայ որ կը վառէր, ու քարիւղը: Բայց ո՞ւր կը գտնուի քարիւղը,— Կովկա՜ս: Կը դառնայ նորէն Մոսկուա: Կապ կը հաստատէն Կովկասի լեռնականներուն հետ, եւ քանի մը լեռնականներով կ'իջնէ Կովկաս, Լեռնականի տարազ հագած: Թէեւ կապոյտ աչքերը զինք կը վախցնեն, բայց յետոյ կը տեսնէ որ Կովկասի մէջ ալ շատ կապոյտ աչքեր կան, Չէրքէզները:

Նպատակն է Կովկասէն Ռուսերը նետել Լեռնականներու օգնութեամբ: Որովհետեւ հոն, Լեռնականներու երկիրը, Կովկասի դուռն է, եւ դիւրին է գոցել եւ պաշտպանել: Կը տեսնուի պետերու հետ, աւազակներու հետ: Լեռնականները կը զինուին Թրքական ճակատէն փախցուած զէնքերով, կրկնայատակ կառքերու մէջ: Կապերը կը հասնին Վրաստան: Լեռնականներու ոյժը անբաւական է իրեն: Ու կ'անցնի Թիֆլիզ: Հոն կը պահուի ու կը կործէ: Եւ կը վախնայ թէ կը հետապնդուի: Որո՞ւ կողմէ: Հայերու: Բայց ուրկէ՞ Հայեր մէջտեղ ելան: Ջէ՞ որ Թիֆլիզ կը բնակէին միայն Վրացի, Ռուս, Թաթար, Պարսիկ, Գնչու, եւն.: Իր ատելութիւնը այնքան բուռն է դէպի Հայը որ մեր անունը տալէ կը խուսափի: Ու կը յիշէ մեզ հոն միայն ուր ստիպողական է, եւ խուսափիլը անհնար: Հոգ չէ՛ թէ տուով հակասութեան մէջ իյնայ:

Ցանկարծ, ուրեմն, Հայեր իր թապոյցը ցանցի մէջ կ'առնեն: Հետքը ղտե՞ր են: Հիւա՜նդ ալ է: Խե՜ղճ: Պարսիկի տարազով խոյս կուտայ անոնց ձեռքէն, վերջին պահուն: Ակնթարթ մը դեռ, ու արդէն բռնուած էր: Այո, սա Հայերը, որոնք հարաւը կը կռուէին Թուրքերու դէմ կամաւորական գունդերով, որովհետեւ անանկ ալ պիտի մեռնէին անանկ ալ: Թուրքը բնաւ հայ ողջ չի թողուր: Ուր որ հանդիպի կը սպաննէ:

Թիֆլիզ վտանգաւոր է այլեւս: Բագու: Հոն տուն մը վերջ կ'իյնայ ապարանքը Թաթար մեծահարուստի մը որ նաւթահորերու տէր է: Միասին ծրագիրներ կ'որոճան: Շուշիի մօտ գաղտնի օդակայան մը կը պատրաստեն գերման օդանաւերու համար, թէեւ Գերմանիա բանէ մը լուր չունէր: Ժամբան նորէն մէջտեղ կ'ելլեն Հայերը, իբրեւ թէ, ու նորէն դժուարաւ օձիքը կ'ազատէ: Ու կը մեկնի Կասպից ծովէն, Պարսկաստանի վրայով, երթալ պատմելու թէ Կովկասի մէջ հողը պատրաստ է, ժողովուրդը կը սպասէ գերմանական ներխուժումին: Պարսկաստանի հիւսիսը ապստամբ խանի մը գաղտնի պալատը հիւր կ'ըլլայ անտառներու գիրկը: Ու կը մտնէ Իրաք, այն պահուն՝ երբ Պաղտատ իյնալու վրայ է: Անգլիական ոսկիներով, ինչպէս կը հաւաստէ: Որովհետեւ, մինչ քաղաքը վտանգի տակ է ու գերման հրամանատարը Թուրք վալիին մօտ կը վազէ կացութիւնը բացատրելու, զայն կը գտնէ խնջոյքի մէջ որ իրեն բնաւ կարեւորութիւն չի տար: Եւ անոր զարմանքին այսպէս կը պատասխանէ.

— Mais que voulez-vous, on s'amuse?

Ահա Մուսուլ է: Ահա Երուսաղէմ է:

Հոն գերման հրամանատարութեան Կովկաս ու քարիւղ կը հոլովէ: Լսող չըլլար: Կ'անցնի Պոլիս: Իր յանկերգը միշտ «Կովկա՜ս, քարիւղ»: Պոլսոյ գերմանական շրջանակները կը կարգադրեն որ Ընվէրի ներկայանայ: Կ'ընէ այդպէս: Ապարդիւն: Կ'երթայ Գերմանիա: Ու գերման բանակներուն վերին հրամանատարութեան կը բացատրէ Կովկաս, իր գործունէութիւնը հոն, քարիւղ: Այո կ'ըսեն, ոչ կ'ըսեն, մէկ կողմ կը չպրտեն զինքը պաշտօնի մը գլուխ: Մինչ անդին լեցուն ամսական մը կուտան Վրաստանի ապագայ թագաւորին, որ հանգիստ կ'ապրի վիլլայի մը մէջ: Ցետոյ Պոլիս կը ղրկեն նորէն ապահովութիւնը, որպէսզի Թուրքիոյ ճամբով Կովկաս անցնի, երբ Գերմանիա գրաւէ զայն: Սակայն Թուրքերը այդ ռուսահպատակ հիւրնին ծակը կը նետեն: Ամիսներ վերջ միայն Գերմանիա իմանալով կ'ազատէ զայն: Եւ կը հարցնէ ընդհանուր հրամանատարութիւնը իրեն թէ պիտի ուզէ՞ր արշաւախումբի մը հետ Կովկաս մեկնիլ: Տարի մը ետք էր:

Հոն է արդէն, քանի մը հազար գերման զինուորի հետ, ինք, կողմնակի գործով,— հետապնդել Հայերը, որոնք իբրեւ թէ Անգլիացիներու հետ գաղտնի կապեր ունէին: Զըսեր սակայն թէ այդ Հայերը ուրի՞շ ի՞նչ կ'ընէին, եթէ չկռուէին Թուրքերուն դէմ եւ կապեր չունենային Անգլիացիներուն հետ, քանի որ Գերմանիա զիրենք առօք-փառօք ջարդել տուած էր Թուրքիոյ մէջ: Եւ հայ ու յուղարկաւորութիւն, գրեթէ ամէն օր: Զարմանալի՛: Մեռելը միշտ նոյն տունէն: Ցուղարկաւորները շարունակ նոյն անձերը: Այս մէկ յուղարկաւորներուն ներկայ կ'ըլլայ ընկերոջ մը հետ, Չէրքէզի տարազով: Դագաղը ի՛նչ ծանրկալից է երբ հող կ'իջեցնեն: Ցուղարկաւորները իրենց դէմքերը կը ծածկեն: Ահա՛, այսպէ՛ս ձայն կը հանեն զէնքերն ու փամփուշտը: Հայոց գերեզմանատունը հսկողութեան տակ է այլեւս:

Թիֆլիզի մէջ ուրախութիւն: Գեղեցիկ սեռը առատ: Սպիտակ Ռուսերու գեղանի կիները փողոց նետուած են բոլշեւիկ հրէշին կողմէ, անտուն եւ անօթի: Քաղաքին հասարակաց պարտէզին մէջ գերման զինուորական նուագախումբը կը զարնէ ու զոյգերը կը դառնան մինչեւ կէս գիշեր: Դուրսը Ռուսերը կը յածին, մինչեւ որ իրենց կիները գան, քիչ մը հաց, կամ հացի դրամ բերելով միասին... Գործն ալ կարգին է: Ու մեր հերոսը ջուրի վրայ: Հայ մը դրամ տանելով մատնութիւն կ'ընէ, եւ հայ ու ռուս լրտեսներ բանտերը կը թըլուին: Նաեւ Անգլիացիներ:

Սակայն ուշ են եկեր: Եթէ իր խօսքը մտիկ ըրած ըլլային... Թուրքերը Բագու են շատոնց: Ու կառախումբին մէջ կը ձերբակալեն գերման սպաները, որոնք հոն մեկնիլ կ'ուզեն: Ան կը գանգատի զինակիցներու այս եւ նման թշնամութիւններէն, որ երթալով կը սաստկանան: Թուրքերուն հետ լեզու գտնել գրեթէ կարելի չէ: Վերջապէս կը համաձայնին Բագուի քարիւղը իրենց միջեւ բաժնել: Կէսը Թուրքիա պիտի երթար, միւս կէսը Գերմանիա, եթէ Անգլիացիները չմտնէին Բագու: Գերմանիայէն հեռագիր մը զօրաբանակը ետ կը կանչէ: Ամէնէն առաջ ինք չունէր Պաթում կ'առնէ, որպէսզի չձերբակալուին: Մնացած զինուորի մեկնումի պահուն հայ, ռուս եւ անգլիացի լրտեսները, բանտէն ելած, կայարանին մէջ ողջերթ կը մաղթեն անոնց ու կը խնդան:

Գործը հոս չվերջանար: Տռամը կը շարունակուի Գերմանիոյ մէջ, ուր անիշխանութիւնն ու թշուառութիւնը կը տիրապետեն: Բայց մեզ շահագրգռող մասը մինչեւ հոս է: Եւ մենք ցաւով գրի կ'առնենք այս տողերը, պարզապէս մեր անցեալի երազներուն եւ երազատեսութիւններուն վրայ անգամ մըն ալ պաղ ջուր թափելու համար: Որպէսզի յետագային մեր աչքերը բանանք ու մեր շուրջը լաւ դիտենք: Մանաւանդ երբ մեր գործը Եւրոպացիներու հետ է:

Այո, Եւրոպան ինչքան լաւ ճանչնանք, նորէն քիչ է:

ԵՐ. ՔՈՉԵԱՆ

(*) Տես մօտաւոր Արեւելքի բաժանումը «Յառաջ», 18 Մայիս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Ը.

ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ Մ. ՔԷՄԱԼԻ «ԱԶԳ. ՈՒԽՏԸ»

Ամերիկեան քննիչ Յանձնախումբը նպաստաւոր եզրակացութեան չկրցաւ յանգիլ Սուրիոյ շրջանին մէջ: Նոյնը նաեւ Հայաստանի քննիչ նշանակուած գօր. Հարպըրդ, որ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Քեմալի հետ, Սեբաստիոյ մէջ 20 Սեպտեմբեր 1919ին: Հարպըրդ իր տեղեկագրին մէջ հաստատեց թէ, Ամերիկա միմիայն Հայաստանի հոգատարութիւնը չի կրնար ստանձնել, անհրաժեշտ է թրքական հողերու վրայ հաստատուած բոլոր երկիրներու հոգատարութիւն: Խնդիր մը որ շատ աւելի վիճելի կը դառնար ի հարկէ:

Այդ շրջանին աւելի կարեւոր դէպքեր տեղի կ'ունենային:

Էրզրումի մէջ կը կազմուէր Քեմալական համաժողովը եւ կը յայտարարուէր «Ազգային Ուխտը» (Միսաքը Միլլի):

Սեպտեմբեր 1ին նոր ժողով մը Սեբաստիոյ մէջ, ուր կը յայտարարուի հանդիսաւորապէս, թէ ոչ մէկ թիզ թրքական հող պիտի ձգուի օտարներուն, մանաւանդ Հայերուն: Կը նշանակուի Ալեքսանտրէթ — Մուսուլ ուղիղ գիծը, իբրեւ սահման, որու հիւսիս ինկած ամբողջ հողամասը Թուրքիոյ կը մնայ...

Անգլիական դահլիճին մէջ երկուութիւն կը ստեղծուի: Ու Անգլիացիները խելօքութիւն կը համարին իրենց զօրամասերը փոխարինել Ֆրանսականով: Այսպէս ուրեմն, ռազմախաղով մը Ֆրանսացիները կը ձըգուին դէմ առ դէմ քէմալական կրակի գծին:

Հեղինակը ապա ամփոփ տեղեկութիւններ կուտայ, Քլեմանսոյի վարած սխալ քաղաքականութեան եւ Ֆրանսացիներու կատարած անօգուտ ու մեծ զոհողութեանց մասին:

Իտալացիները մէկ կողմէն գաղտնի համաձայնութիւն կը կնքեն Յունաստանի, իսկ միւս կողմէ Քէմալի հետ մարտ 15ին, Գոնիայէն քաշուելով դէպի ծովեզերք:

Ապրիլ 19 — 26, կը գումարուի Սան Ռեմոյի Գերագոյն ժողովը, ուր կ'որոշուի Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ հոգատարութիւնը յանձնել Ֆրանսային, իսկ Պաղեստինի եւ Միջագետքին հոգատարութիւնը Անգլիոյ:

Փորձեցին նաեւ լուծել հայկական խնդիրը:

Մարտ 12ին դիմում եղած էր Ազգերու Դաշնակցութեան, Հայաստանի հոգատար մը գտնելու համար, բայց Ազգերու Դաշնակցութիւնը մերժեց այդ առաջարկը ապրիլ 11ին:

Սան Ռեմոյի մէջ հոգատարութիւնը առաջարկուեցաւ Ամերիկային եւ Ուիլսընէն խնդրուեցաւ գծել Հայաստանի սահմանները, իբրեւ իրաւարար: Սակայն Ամերիկեան ծերակոյտը մերժեց մայիս 31ին:

Քէմալական շարժումը կը տարածուէր հետզհետէ: Ռուսաստանն ալ միւս կողմէն աջակցութեան նշաններ ցոյց կուտար, գերման սպաներու թելադրանքներով:

Դաշնակիցները բոլորն ալ, այլեւս նոր զոհողութիւններ ընելու ոչ մէկ ցանկութիւն ունենալով, ուզեցին օգտագործել Վենիզէլոսի առաջարկը,— 90,000 հոգիով Անատոլու արշաւել: Այս շարժումին ամէնէն աւելի հակառակ էր Սոֆիա: Սակայն Սփայի մէջ տրուեցաւ այդ որոշումը, ու Յոյները Յուլիս 8ին Պրուսա մտան:

Վերջ ի վերջոյ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը իրականացաւ Մերձ. Արեւելքի շուրջ: Անգլիան կը հրաժարէր հայկական եւ քրտական պետութեանց գաղափարներէն: Ֆրանսան կը ստանար Սուրիան, իսկ Անգլիան Մուսուլը եւ Պաղտատը:

1920 Մայիս 6ին Վերսայլ կը հասնի թրքական նոր պատուիրակութիւն մը Թեվֆիք փաշայի գլխաւորութեամբ: Միլրանի կողմէն իրենց կը տրուի հաշտութեան պայմանագիրը, մշակուած Լոնտոնի եւ Սան Ռէմոյի մէջ: Թուրք պատուիրակութեան մերժումի վրայ, աւելի ուշ նոր թուրք պատգամաւորներ եկան, որոնք ի վերջոյ, ստորագրեցին Սեւրի դաշնագիրը 11 օգոստոսին:

Կուտանք միայն դաշնագրի գլխաւոր գիծերը:

Թուրքիային կը տրուէր Կ. Պոլիսը: Յունաստանը կը ստանար Թրակիա, Իմբրոս եւ Կէլլիպօլին: Թուրքիա կը ճանչնար Հայաստանի ազատութիւնն ու անկախութիւնը, որու սահմանագծումը պիտի կատարէր Ուիլսըն: Տեղական ինքնավարութիւն մը պիտի տրուէր քրտաբնակ վայրերուն: Թուրքիայէն խլուած կ'անջատուէին Արաբիա, Պաղեստին, Սուրիա եւ Միջագետք: Թուրքիա ձեռք կը քաշէր Եգիպտոսէն, Սուտանէն եւ Կիպրոսէն: Իտալիոյ կը տրուէին Հռոդոս եւ Երկոտասան կղզիները: Յունաստանին կը տրուէին Իմպրոս, Թենետոս կղզիները: Սուրիոյ սահմանին մէջ կը մտնէին Այնթապ, Ուրֆա, Մարտին:

Այնուհետեւ կը կնքուին առանձին համաձայնութիւններ: Օրինակ՝ Հայաստանի եւ մեծ պետութիւններու միջեւ, Յոյներու եւ Իտալացիներու միջեւ, ինչպէս նաեւ երրեակ պետութիւններու միջեւ (Իտալիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա):

Ամէն ինչ կատարեալ...

«Բայց, կը նկատէ իրաւամբ հեղինակը, կը մնար իրագործել ամէնադժուարինը: Պէտք էր այս պայմանները պարտադրել Քէմալականներուն: Թուրքիոյ հետ կնքուած ու ստորագրուած խաղաղութեան այս դաշնագիրը, աւաղ շատ աւելի դիւրաբեկ էր քան Սեւրի յախճապակիները»:

1921ի մարտի վերջերը, Գահիրէի մէջ կը գումարուի բրիտանական կարեւոր համագումար մը, լուծելու համար արեւելեան խնդիրներու հետ կապ ունեցող զինուորական հարցերը:

Ներկայ են Ուինսթըն Չըրչիլ, զօրավար Լօրէնս, Ալէմպի և գաղթային նշանաւոր դերակատարներ: Հոն կ'որոշուի նոր մեթոտ մը, գրաւուած երկիրներու մասին — անկախութիւն տալ իրենց, ու զիրենք կապել բրիտանական կայսրութեան հետ, իբրեւ զինակիցներ:

Բացի այդ որոշ կրճատումներ կ'ըլլան բանակի մէջ: Իսկ լորտ Ճորճ կ'ապաւինի յունական ոյժին, շահագործելով զայն Թուրքիոյ դէմ, բրիտանական շահերու ի նպաստ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ առաջին հարուածը եղաւ Հայաստանի դէմ: Համաձայնութիւն Ռուսաստանի հետ, ու անոր նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան շնորհիւ, Հայաստանը «խորհրդայնացաւ» 1920 դեկտեմբեր 2ին: Նոյն ժամանակներն ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մերժէր Հայաստանի անդամակցութեան թեկնածութիւնը:

Լոնտոնի մէջ 21 փետրուար — 12 մարտ, 1921ին նոր համագումար մը տեղի կ'ունենայ, ուրտեղ ներկայ կ'ըլլայ նաեւ քէմալական պատուիրակ, Պէքիր Սամի պէյ, որ կը պահանջէ Ազգ. Ուխտի որոշած սահմանները:

Հոն են նաեւ Ահարոնեան եւ Պօղոս Նուպարը, իրենց դատը պաշտպանելու համար: Սակայն դաշնակիցները արդէն սկսած են տեղի տալ:

Անոնք, Հայաստանի անկախութիւնը, կը փոխեն այլեւս «Ազգային օճախի» մը, սակայն Թուրքերը չեն ընդունիր: Շատ աւելի անհաշտ դիրք կը բռնեն Յոյները, մանաւանդ որ վերջին ընտրութիւններու ընթացքին Վենիզէլոս հեռացած էր իշխանութենէն, Կոստանդին թագաւորը վերադարձած, հակառակ դաշնակիցներու ընդդիմութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Սիրելի զինակիցներ, դիմեց իշխանը իր խմբին, երբ վերջինս շիրիմը շրջապատեց.— մեզ պիտի երդուեցնէր, մեր սրերը պիտի օրհնէր Հայոց Հայրապետը, եթէ նա իր անձի փրկութիւնը որոնելով թափառում չլինէր այս ու այն կողմը: Բայց նա հաւատարիմ չմնաց իր կոչման. նա չմնաց քաջ եւ անձնուէր հովուին. այդ պատճառով մենք այլեւս նրա հօտը լինել չենք կարող:

Այստեղ հանգչում են ամէնից առաքինի եւ ամէնից անձնուէր հովուի նշխարները: Դրէ՛ք ձեր սրերը այս սրբազան շիրմի վրայ եւ հէնց այստեղ էլ երդուեցէք հաւատարմութիւն ձեր ուխտին, որ է՝ այս վայրկեանից իսկ լինել անձնուէր զինուոր եւ նահատակ Հայրենիքի փրկութեան: Ձեր սրերը թող օրհնէ Սուրբ Մաշտոցը եւ ձեր ուխտին ու երդման թո՛ղ վկայ լինեն նրա նշխարները:

Զինակիցները հանեցին իսկոյն սրերը եւ կաթողիկոսի շիրմին վրայ դնելով՝ հաւատարմութիւն ուխտեցին իշխանին, Արքային ու Հայրենիքին:

Երբ ամէնքը իրանց երդման խօսքն արտասանեցին, Գէորգ իշխանն առաջ անցաւ եւ բարձր ձայնով ասաց.

— Սիրելի զինակիցներ, ես ձեր երդումը լսեցի. այժմ էլ դուք իմը լսեցէք. «Երդւում եմ ձեր առաջ, երդւում եմ Ցաւիտենականի անունով, երդւում եմ Հայրենիքի արեւով եւ այս սուրբ գերեզմանով, որ ես չեմ վերադառնալ այլեւս իմ ընտանեաց գիրկը, չեմ մտնել այս յարկի տակ, մինչեւ վերջին Հագարացին չհալածեմ հայրենի սահմաններից: Թող կործանէ ինձ Աստուած, թող քրիստոնեան ինձ Յուդա եւ հայը՝ Վասակ անուանէ, եթէ ես երբեք դրժեմ իմ ուխտին եւ երդմանը: Ես պիտի ապացուցանեմ, որ ամրոցների եւ իշխանական զօրութեան մէջ չէ ամփոփւում Հայրենիքի ոյժը, այլ նրա որդիների անձնուիրութեան մէջ. պիտի ապացուցանեմ, որ քսան անձնաւոր նահատակներն աւելի արժեն, քան քսան հազար զինուորներից կազմած բանակը... Օ՜ն ուրեմն, յառա՜ջ. Հայի Աստուածը մեզ օգնական. Հայի խաչը մեզ ապաւէն...»:

Տակաւին իշխանը չէր վերջացրել խօսքը, երբ օրիորդ Շահանդուխտը իշխանուհիների խմբից ելնելով իջաւ հովանոցից եւ մօտենալով Ս. Մաշտոցի շիրմին, մեղմ ու անոյշ ձայնով բացականչեց.

— Տէր իշխան. ներիր իմ համարձակութեանը, որ, սակայն, ներշնչեց ինձ քո հրաւէրն ու երդումը... Կանանց հրամայուած չէ խառնուել արանց գործերին եւ ոչ էլ մասնակցել մարտի արհաւիրքներին... Բայց ոչ ոք չի արգիլել նրանց Հայրենիքի համար մեռնել... Ընդունի՛ր եւ ինձ, աղաչում եմ քեզ, քո մարտիկների խմբում: Դու ասացիր թէ՝ «ով կարող է հարուած տալ թշնամուն կամ մի նետ ուղղել նրա կրծքին եւ սակայն թաքչում է պարսպի տակ, կամ ձեռքը յետ քաշում, նա մի մատնիչ է...». արդ՝ ես կարող եմ ե՛ւ հարուածել եւ նետահարել, ուրեմն եւ չեմ թաքչիլ պարսպի տակ: Ընդունի՛ր ինձ քո խմբում, Տէր իշխան. եթէ ես պիտանի չլինեմ իբր զինուոր, պիտանի կը լինեմ իբր հոգածու քոյր. ես կը կապեմ քո զինուորների վէրքերը, երբ նրանք վիրաւոր վերադառնան դաշտից...:

Օրիորդը՝ որ յուզմունքից շառագունել էր, արդէն նմանում էր այդ վայրկեանին մի հրաշագեղ դիցուհու, որ իջնում էր երկնքից իր սիրած մահկանացուի անիրաւ ճակատագիրը ջնջելու: Նրա գեղանի աչքերը կրակ էին թափում. կարմրալար շուրթերը դեռ դողում էին եւ պարկեշտ կուրծքը բարձրանում եւ իջնում էր՝ տեղի տալով սրտի անհանգիստ տրոփիւնին:

Այս անսպաս դիմումը այն աստիճան յուզեց իշխանին, որ նրա քաջ աչքերում արցունք ցոլացին: Նա բռնեց թեւերը, առաւ գեղանուն եւ սեղմելով կրծքին՝ ճակատը համբուրեց:

— Ով իմ դիւցազնասիրտ զաւակ, բացագանչեց նա, յուզմունքից արտասուելով. դու պսակեցիր մեր ուխտը, դու անպարտելի կացուցիր մեր սուրը... Եթէ Հայոց աշխարհը քեզ նման ծաղիկներ ունի, ապա այս քաջերը թոյլ չեն տալ, որ թշնամին նրա սահմանը կոխոտէ... Քեզ իմ խմբի մէջ, սիրեցեալ զաւակս, ընդունել չեմ կարող, որովհետեւ քո քնքուշ սիրտը, որ այդպէս շուտ յաղթահարուեց իմ խօսքերից եւ մանաւանդ թէ՝ առ Հայրենիքդ ունեցած սիրուց, անկարող կը լինի տոկալ մարտի արհաւիրքներին: Բայց ես քեզ կը յանձնեմ մի պաշտօն, որ նոյնչափ ծանրակշիռ է, որչափ եւ զինուորութիւնը. դու արժանի ես նրան:

Այս ասելով իշխանը բռնեց օրիորդի ձեռքից, եւ մինչդեռ ամէնքը հիացած նայում էին դիւցազնուհուն, նա հանեց նրան աստիճանների վրայ եւ դառնալով ժողովրդին, բարձրաձայն յայտարարեց.

— Զինուորք եւ ժողովուրդ Գառնոյ. այս մանկամարդ իշխանուհին ձեր ամէնքի յանցանքը քաւեց. Հայրենիքի փրկութեան համար նա իր անձն է առաջարկում ողջակէզ... Անշուշտ դուք էլ ինձ նման չէք կամենալ, որ այդ զոհն ընդունենք. բայց նրա քաջերին խրախուսելու համար մենք նրան պիտի վարձատրենք. նա ապացուցեց, որ հարազատ ժառանգ է Սիւնեաց դիւցազնոգի նախարարաց. մենք էլ պիտի ապացուցանենք, որ գիտենք մեծարել Հայկազանց հարազատ նախարարազնի անձնուիրութիւնը: Արքայի հրամանով ես Գառնոյ տէրն ու բերդակալն եմ: Իմ բացակայութեան ժամանակ այդ պաշտօնը ես յանձնեցի Մուշեղին, իսկ Մուշեղը, որովհետեւ մեր ուխտի մէջ մտաւ արդէն, ուստի բերդակալութեան պաշտօնը յանձնում եմ այժմ Սիւնեաց դիւցազնասիրտ օրիորդ Շահանդուխտին, որ կը հսկէ եւ կը հրամայէ այս ամրոցին դղեակի իշխանազուններին խորհրդակցութեամբ: Շահանդուխտը իմ Գառ[...] հարսնացուն է, հետեւապէս եւ Գառնոյ ժառանգորդը. որ [...] զինուորը կամ բնակիչը, որ կը համարձակի նրա հրամանին անսաստել, այս սրին պատասխանատու կը լինի...:

(Շար.)

ԸՍՄԷԹԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

Մէկը Ֆոն Փափէնի դեսպան նշանակուիլն էր Էնգիւրիի մէջ: Շարժելու եւ գործելու իր եղանակները շատ ծանօթ են, եւ յետոյ կը յիշեցնէ մեծ պատերազմի օրերը, այն օրերը, երբ Թալէաթը իր զզուանքը կը յայտնէր Լիման Ֆոն Զանտէրսներու եւ Ֆոն Ֆալքէնհայմի մասին: Հոգեբանական սխալ հաշիւ: Մանաւանդ որ ծանօթ էին նաեւ իր ահաբեկումի մեթոտները: Գերման բազմաթիւ սպաները, որոնք համախմբուած էին Պոլսոյ մէջ կամ ցրուած գաւառներու մէջ, օր մը գործիք պիտի չդառնայի՞ն իր ձեռքին մէջ՝ կատարելու համար ինչ որ ուզէր,— փճացնել արուեստի գործեր, անշարժութեան մատնել փոխադրական միջոցները, մէջտեղէն վերցնել այս կամ այն անձը: Այսպէս, աւելի ուշացած՝ այս նշանակումը աւելի վնասեց քան ծառայեց Հիթլէրի ծրագրին:

Միւսը Զօր. Վէյկանի ճամբորդութիւնն էր դէպի Էնգիւրի: Կ'ըսեն թէ Էնգիւրիի Ֆրանսական դեսպանը թախանձագին խնդրեց Քէ տ'Օրսէէն որ մեծահռչակ զինուորը, Թէհրանի հարսանեկան տօնի իր առաքելութենէն դարձին, անցնի Թուրքիա: Յաղթանակ մը եղաւ այդ այցելութիւնը: Իր ժամանումին օրը յատկանշական բան մը տեղի չունեցաւ: Սակայն երեք օրուան ընթացքին, զոր անցուց Էնգիւրիի մէջ, տեսնուեցաւ որ Թուրքերուն խանդավառութիւնը կ'աճէր ժամէ ժամ հանդէպ իրեն:

Պատճառն այն է որ զինուորին հետ զինուորն է միայն որ գիտէ խօսիլ, եւ Թուրքը իսկապէս զինուոր է: Շատ բախտորոշ դեր կատարեց, այդ տեսակէտով, Զօր. Վէյկանի խօսակցութիւնը մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաքի հետ, որ սպարապետն է Թրքական բանակին: Նոյնիսկ Զօր. Վէյկանէն խնդրուեցաւ, որ հագնի իր համազգեստները՝ մեկնելու ժամանակ, որպէսզի կարելի ըլլայ զինուորական պատիւներ ընծայել իրեն: Արդարեւ զինուորական այնպիսի պատիւներ ըրին Զօր. Վէյկանի, որ աննախընթաց էին, եթէ նկատի չառնենք այն պատիւները որ ընծայուեցան Շահին՝ երբ եկաւ Աթաթիւրքի այցելելու, 1934ին:

Իր մեկնումէն անմիջապէս վերջ (5 Մայիս), Պոլսոյ թերթերէն մին, «Աքշամ» գրեց քանի մը տողով թէ Թուրքիա պատասխանեց Անգլիոյ, յարելով «այն համաձայնութեան, որ փոխադարձաբար կ'երաշխաւորէր խաղաղութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ»: Հասկցողին շատ բարեւ:

Այսպէս Ֆոն Փափէն կորսնցուց խաղը:

X

Ըսինք արդէն թէ շատ բարենպաստ հետեւանքներ ունեցաւ այս իրողութիւնը, կարելի է ըսել՝ անհունապէս գնահատելի:

Այս գնահատութիւնը բացատրութեան մը կը կարօտի: Կարճ բացատրութիւն մը տալու համար, կը բաւականանք արձանագրելով երեք պարագաներ.

1.— Պալքանեան եւ Ասիական դաշինքները երկուքն ալ իրենց անդամներուն մէջ կը հաշուեն Թուրքիան, որ թուապէս եւ զինուորապէս ամէնէն զօրաւորն է: Ան կը կազմէ կեդրոնական կէտը այն օղակին, զոր կը ձեւացնեն քարտէսին վրայ քառանդամ դաշինքներուն մասնակիցները: Աշխարհագրական տեսակէտով անյաղթելի է՝ երբ նկատի առնենք ասիական Թուրքիոյ կազմութիւնը, ինչպէս նաեւ շնորհիւ Թուրք զինուորին դիմադրական ուժին:

2.— Անատոլուի եւ շրջակայ երկրամասերու հողագործական եւ հանքային հարստութիւններով, հաղորդակցութեանց միջոցներով, Նեղուցներով, Տաւրոսի կիրճերով, Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստով, Թուրքիա տէր է դիմադրական հսկայական ուժի մը:

3.— Թուրքիոյ այս որոշումը կը տկարացնէ այն շատ վտանգաւոր դիրքը, զոր կը գրաւէր Իտալիա Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներուն մէջ:

Իտալիա, շնորհիւ իր սքանչելի նաւատորմին, Լերոսի եւ Հռոդոսի ծովային խարիսխին ուժին, կրնայ Յունաստանը դնել մամուլի տակ ճիշդ ինչպէս դրած է Եուկոսլավիան՝ օգնութեամբ Գերմանիոյ: Բայց Թրքական նաւատորմը, անգլիական ուժերով զօրացած, կը փոխէ կացութիւնը:

Մեկնելով այս պարագաներէն, կարելի է բանաձեւել դիւանագիտական, քաղաքական եւ նոյնիսկ տնտեսական ուրիշ դիտողութիւններ:

Այնպէս ինչպէս կը ներկայանան, այդ պարագաները բաւական են յատկանշելու կացութիւնը, զոր կը ստեղծէ Թուրքիա՝ որոշում տալով միանալու անգլօ-ֆրանսական ապահովութեան դաշինքին:

Խաղաղութեան դատին բերուած կարեւոր լրացում մըն է այս: Գերմանիա կրնայ մօտենալ Նեղուցներուն՝ միայն հակառակ կողմէն, խուժելով Ռումանիայէն ներս, կամ մեղսակցութեամբ Պուլկարիոյ, կամ այս երկու պարագան հաշուելով միաժամանակ: Բայց պէտք է որ ապահովէ Խորհ. Միութեան չէզոքութիւնը,— ինչ որ անբնական է,— այլապէս յուսահատ ճիգ մը պիտի ըլլայ իր կատարելիքը:

Կարելի է ուրեմն ըսել թէ 1939 Մայիսի առաջին օրերուն — շնորհիւ մեծ մասամբ Զօր. Վէյկանի ազդեցութեան — կարեւոր քայլ մը առնուեցաւ ի նպաստ այն պետութեանց, որոնք կը ներկայացնեն խաղաղութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը եւ որոնց շարքին Ըսմէթ ողջմտութիւնն ունեցաւ դասելու նաեւ Թուրքիան:

(Վերջ)

Տկարութիւնը, եւ անհամաձայնութեան որդը, սկսած էր կրծել արդէն յաղթանակի պտուղը:

Մարտ 9ին, Պրիան, Պէքիր Սամիի հետ կը կնքէ համաձայնագիր մը, Թուրքիոյ ձգելով Կիլիկիան եւ Սուրիոյ սահմաններու մէջ ինկած Այնթապ, Քիլիս, Ուրֆա, Պիրէճիկ, Մարտին՝ ինչպէս եւ 300 քիլոմեթր Պաղտատի երկաթուղիի ֆրանսական մասը:

Այս համաձայնագիրը ստորագրած ատեն, Պրիան երբեք նկատի չառաւ այն մեծ արեան զոհողութիւնը զոր ֆրանսական զօրամասերը կատարեցին այդ շրջաններու մէջ, իսկ մեզի համար առաւելապէս եղերական պիտի ըլլար այս ելքը, Կիլիկիոյ պարպումի հետեւանքով:

Մարտ 12ին առանձին համաձայնութիւն մը կնքեց Պէքիր Սամիի հետ նաեւ, իտալական պատգամաւոր կոմս Սֆորցա, որ ջերմ պաշտպան էր քէմալական շարժումին: Սֆորցա Պոլսոյ մէջ Քէմալին ապաստան խոստացաւ իտալական դեսպանատան մէջ, երբ ան ձերբակալուելու վտանգի տակ էր, Անատոլու մեկնելէ առաջ:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

«ԱՃԵՑԷՔ ԵՒ ԼԵՑՈՒՑԷՔ ՍԻՊԵՐԻԱՆ»

Խորհրդային կառավարութիւնը հրատարակեց խիստ հրամանագիր մը, որով պաշտօնանկութեան, արտաքսումի եւ քրէական հետապնդման կ'ենթարկուին այն գիւղական պաշտօնեաները եւ գիւղացիները որ խախտած են հաւաքական գիւղատնտեսութեան (կոլխոզ) օրէնքները:

Հրամանագիրը կը տրամադրէ, որ համայնական ձեւով մշակուած հողերու քանակը կարելի չէ կրճատել, եւ քանի որ բազմամարդ գիւղերու մէջ բանջարեղէնի յատկացուած մշակելի հողերը հատած են, հետեւաբար պէտք է որ աւելորդ բնակչութիւնը փոխադրուի դէպի արեւելք, ուր ընդարձակ հողեր կան:

Սթալինի այս քաղաքականութիւնը այժմ կը կոչուի, օտար լրագրողի մը որակումով, «աճեցէք եւ լեցուցէք Սիպերիան»:

Կոլխոզի օրէնքը կը տրամադրէ, որ գիւղացիները հաւաքաբար մշակեն ընդարձակ հողեր, բայց իւրաքանչիւր գիւղացի իրաւունք ունի մշակելու իր անձնական պարտէզը եւ բանջարանոցը: Բայց ռուս գիւղացին ալ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու գիւղացիները, կը խորշի համայնքին համար աշխատելէ կամ իր աշխատանքին արդիւնքը պետութեան յանձնելէ: Ասոր համար էր որ 1933ին ընդունուեցաւ կոլխոզի օրէնքը, որ համեմատաբար ներողամիտ ու թոյլատու ոգի մը ունէր: Ռուս գիւղացիները շատ ժամանակ կը յատկացնէին իրենց անձնական բանջարանոցին եւ յաճախ կը խուսափէին կոլխոզի վերաբերեալ գործերէն: Ասկէ զատ, շատ գիւղացիներ յաջողած էին, տեղական համայնավար ղեկավարին թոյլտուութեամբ, իրենց անձնական պարտէզին ու բանջարանոցին միացնել յաւելուածական հողեր, կամ վարձու առնելով եւ կամ ծոյլ գիւղացիներու անմշակ ձգած հողերէն օգտուելով:

Տարի մը երաշտ եղաւ: Եւ այժմ խորհրդային կառավարութիւնը ինքզինք գտած է երեւոյթի մը առջեւ, որ յատկանշական է,— ռուս գիւղացին երեւան բերած արտակարգ բնազդը անձնական սեփականութեան համար:

Նոր հրամանագիրը, բացի պատիժներէ, կը պահանջէ որ իւրաքանչիւր գիւղացիի անձնական հողը նորէն չափեն ու ճշդեն: Ոչ ոք մէկու քառորդ արտավարէն աւելի հող պէտք չէ ունենայ, առաւելն: Շատ մը շրջաններու մէջ այս չափը աւելի փոքր է: Չափը որոշելու ատեն պէտք է նկատի առնել նաեւ թէ հողը որքան արգասաբեր է կամ անջրդի: Բացառիկ շրջաններու մէջ պիտի թոյլատրուի որ գիւղացի մը ունենայ մինչեւ՝ երկու-քուկէս արտավար հող: Օրէնքը կը ճշդէ նաեւ թէ իւրաքանչիւր գիւղացի այր կամ կին օրական նուազագոյն քանի՞ ժամ պարտաւոր է աշխատիլ հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ: Աշխատանքի ժամը ճշդելու համար ալ հաշուի կ'առնեն, թէ նուազագոյն ինչքան բերք պէտք է արտադրել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արգնի

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (17 մայիս).—

Ժայռերի արանքից իր ալիքներն ափերին զարնելով հոսում է Զանգի գետը: Նա խշշում է անդադար եւ քամին բերում է այդ խշշոցը մինչեւ ապաքինարանի վերջին պալատը, մինչեւ հրաշալի ծառուղին, ուր գտնւում եմ ես՝ ընկերոջս հետ: Ընկերս սուր ցաւեր է զգում ոտքերի մէջ, մանաւանդ խոնաւ եղանակներին: Այդ հիւանդութիւնն ստացել է նա երեք տասնեակ տարի սրանից առաջ, պղնձահանքերում:

— Մի անգամ մտել է ջանս, չի ուզում դուրս գայ, ասում է նա:

Մենք նստած ենք գեղեցիկ ծառուղում, սպիտակ ներկուած մաքուր նստարանի վրայ: Մեր ականջին հասնում է արագահոս գետի ալիքների ձայնը, կանաչազարդ ծառերի սօսափիւնը: Մենք հիացմունքով ու լիաթոք շնչում ենք բազմերանգ ծաղիկների անմահական բուրմունքը, մեր դէմքը շոյում է մեղմ քամին, որից քնքշօրէն օրօրւում են ծառերի ճիւղերը: Այսպիսի պահերին նոյնիսկ ամենադժուարին ցաւերը թեթեւ ու բուժելի են թւում:

Ապաքինարանի բժիշկն է Մ. Փէշտիմալճեան, տնտեսուհին՝ Անահիտ Կախուանեան, որին բոլորը, նրանից տարիքով մեծ թէ փոքր, նրան մայրիկ են կանչում:

Իրիկնադէմին սովորաբար այստեղ ուժեղ քամիներ են փչում, երբեմն էլ անձրեւ է գալիս: Այդպիսի ժամանակ աշխուժանում է կեանքը շէնքերում: Խաղարաններում գործի են դրւում բոլոր տեսակի խաղերը, կրամաֆոնն ու ռատիօն: Իսկ երբ դադարում են քամիները եւ կտրւում անձրեւը, իջնում է գարնան զովաշունչ երեկոն: Այդ պահին հաճելի է կանգնել պատշգամում ու դիտել ելեկտրական լոյսով ողողուած ձորը եւ կապոյտ աստղազարդ երկինքը: Այդ պահին հաճելի է շրջել անվերջ ծառուղիներում, լսել գետի ալիքների ձայնը, ծառերի սօսափիւնն ու թռչունների ծլվլոցը եւ երազել ...:

Այդպիսի պահերին նոյնիսկ ամենադժուարին ցաւերը թեթեւ ու բուժելի են թւում:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի համալսարանի դասախօսներէն Ս. Պօղոսեան հրապարակային դասախօսութիւն մը պիտի տայ՝ նիւթ ունենալով «Հայ ժողովրդի ազատագրական շարժումները 17 – 18 դարերում»:

*** «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ յայտարարութիւն մը տալով (17 Մայիս), Վանի շրջանէն Գառնիկ Համբարձումեան, (հօրը անունը Համբարձում, մօրը անունը Թագուհի), կը փնտռէ իր մեծ եղբայրը Խաչիկ Համբարձումեանը, որ 1918ին կը բաժնուի եղբօրմէն, Ղամարլուի որբանոցին եւ հետքը կը կորսուի: Գառնիկ այժմ կը գտնուի Լէնինականի Ղարաքիլիսեան գիւղը:

*** Նոյն թերթին նոյն թիւին մէջ նման յայտարարութիւն մը տալով Սանդուխտ Յակոբեան կը փնտռէ Ազնիւ Վարդանեանը, մօր անունը Սանդուխտ, Թրքահայաստանի Մշկի գիւղէն, 1921ին կորսուած Ստեփանաւանի շրջանին մէջ:

*** Այս տարի Հայաստանի բոլոր դպրոցներուն մէջ արձանագրուած աշակերտութեան թիւն է 296,148, ճիշդ տասը տարի առաջ 85,754 էր:

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Գործավարներու Խորհուրդը նիստ գումարեց մայիս 13ին եւ որոշեց.

1.— Ուժ տալ դպրոցական շինարարութեան: Մինչեւ ուսումնական նոր տարեշրջան աւարտել անցեալ տարուընէ թերաւարտ 17 դպրոցներու շինութիւնը, եւ շինել 36 նոր դպրոցներ:

2.— Մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբեր լրացնել Երեւանի մատենադարանին շինութիւնը:

3.— Թումբեր շինել Զանգի գետին յորդող մասերուն վրայ, ուժ տալ ճագարաբուծութեան, այծերու եւ խոզերու ցեղախառնութեան: Հունձքը գնահատելու համար կազմեց յանձնախումբ մը, որուն մէջ մտան Ռ. Վելիչկով, Հ. Մարջանեան, Ա. Զարշողլեան, Գ. Աբէլեան:

4.— Դալմայի ջրանցքին շինութեան եւ ոռոգման ցանցին համար վարկ բացուեցաւ 1,993,000 ռուբլի:

5.— Արտադրութեան արժեգինը կրճատելու նպատակով, Երեւանի արհեստանոցը այսուհետեւ պիտի շինէ միայն մանուկներու վերնազգեստներ, այս արհեստանոցին պիտի միացուի Լէնինականի արհեստանոցը, որուն տեղ պիտի հիմնուի սպիտակեղէնի արհեստանոց մը:

6.— Նպաստ յատկացնել գաւառական իշխանութեանց ներկայացուցած 100 բազմածին մայրերու:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԼՖՐԱՆՇԻ ՄԷՋ

ՎԻԼՖՐԱՆՇ, (յապաղած).— Ժամանակէ մը ի վեր անշարժութեան մատնուած էր, Վիլֆրանշի հայ մշակութային միութիւնը: Շնորհիւ խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներու ջանքերուն, Միութիւնը վերսկսած է գործել, կազմակերպելով հայերէնի գիշերային դասեր հայ մանուկներու համար: Այս առթիւ հանդէս մը սարքուած էր Մայիս 21ին: Կը նախագահէր Պ. Թ. Այվազեան (Լիոնէն), որ կարճ բանախօսութեամբ մը պանծացուց հայկական մշակոյթը: Այս առթիւ հրաւիրեց գաղութը բոլորուիլ մշակութային միութեան շուրջ, գործը կանգուն պահելու համար: Յետոյ մանուկները մէկիկ մէկիկ բեմ գալով իրենց նորավարժ հայերէնով երգեցին կամ արտասանեցին: Եղան նաեւ ազգային խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ: Շնորհաւորելի է իրենց ուսուցիչ Պ. Զատիկ Եղիազարեան, որ ջանք չէր խնայած իր աշակերտները վարժեցնելու համար: Մանկական յայտագրէն վերջ, տեղի ունեցան վիճակախաղ մը եւ աճուրդ մը, երկուքն ալ յաջող: Այս առթիւ վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր ներկաներուն, որոնք չզլացան իրենց նիւթական աջակցութիւնը:

Երիտասարդ, երիտասարդուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը, «Զարլութոն» կամ «Սամաթիացի Աբիկ աղան», որ նոյնպէս բաւական յաջող էր:

Դժբախտաբար այրերուն կարեւոր մաս մը կը փայլէր իր բացակայութեամբ:

Այս գաղութը կղզիացած եւ ամփոփուած ինքն իր մէջ, ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի դուրսի հետ: Ազգային ոչ մէկ կազմակերպութիւն, բացի հայ մշակութային միութենէն: Տարին մէկ անգամ կը կազմակերպուի այսպիսի հաւաքոյթ, քանի մը ժամ հայկական մթնոլորտի մէջ ապրելու համար: Տարակոյս չկայ թէ այրերու ներկայութիւնը բարոյական քաջալերանք պիտի ըլլար, թէ միութեան անդամներուն, եւ թէ մեր նորահաս սերունդին, որոնք ենթակայ են այլասերման:

Բարեգործականի կեդրոնը 300 ֆրանքի նպաստ մը ղրկած է Վիլֆրանշի մանկապարտէզին համար:

Մ. Պետանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՕ, 29 մայիս.— Յաճախ հայ երիտասարդներ առաջնութիւն կը շահին մարզական խաղերու մէջ եւ տեղական թերթերը գովեստով կը խօսին մեր հայրենակիցներու մասին: Այդ երիտասարդներէն է Պ. Գասպար Բանիկեան, 19 տարեկան (Մանճըքցի), որ մեծ յաջողութիւններ շահած է կոփամարտի մէջ:

Ուրիշ մը, Պ. Ազատ Եղիազարեան (Խարբերդցի) յաջողութիւն շահած է հեծելանիւի մրցման մէջ:

Մարզական թերթ մը Բանիկեանի համար կը գրէ թէ ապագայ կը խոստանայ: Իսկ Եղիազարեան շահած է Քամիյ Ֆուքոյի մրցանակը, իր մրցակիցէն 20 վայրկեան յառաջ անցած ըլլալով:

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՂԵՐԳ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Արտաշէս Տօնճօյեանց. 1939, տպ. Տիգրիս, Հալէպ, Գին 7 ֆրանք: Հեղինակին հասցէն.— A. Der-Hovanessian, Eglise Arménienne, Alep, (Syrie):

** Սէրը տարափոխիկ հիւանդութեան մը նման է: Որքան մարդ զգուշանայ, այնքան աւելի ենթակայ է անոր:

Սիրահարուած մարդ մը մէկն է, որ կ'ուզէ կրցածէն աւելի սիրալիր ըլլալ, ահա թէ ինչու բոլոր սիրահարները ծիծաղելի են:

Սէրը աւելի հաճելի է քան ամուսնութիւնը, այնպէս ինչպէս վէպերը աւելի զուարճալի են քան պատմութիւնը:— Շանֆօռ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ. Թարգմ. Ս. Զ.

Այսպէս՝ մօտիկ օրերը առանձին խստութեամբ պատժած էին Պուրկնըլի ծուխը, որ կը գտնուէր Էրնէի մօտը: Եւ միթէ Էրբ-ան-Բայը միայն ճակատագրի՞ն մատնուած էր: Թանիսի եւ Էրբ-ան-Բայի շրջակաները եւ անտառներու մէջ ո՛չ մէկ տեղ չէին տեսնուեր այդ պատերազմական անցքերը եւ բացուածքները, որ հրամայուած էր հրովարտակով: Գուցէ այս էր պատճառը, որ կը պատժէին. գուցէ առաջապահ զօրքը, որ գրաւած էր ագարակը, նոր հրամաններ ստացած էր: Եւ այդ առաջապահ զօրքը կը պատկանէր Վանտէ ղրկուած այն գունդին, որուն «Դժոխային գունդ» մականունը տուած էին: Այդ բարձրութիւնը, որուն վրայ մարքիզը կանգնած կը դիտէր, շրջապատուած էր շատ խիտ եւ շատ շիկագոյն թաւուտով: Այդ թաւուտը-թէեւ կը կոչուէր Էրբ-ան-Բայի պուրակ, բայց ամբողջ անտառի մը մեծութիւնն ունէր, մինչեւ ագարակ կ'երկարաձգուէր եւ Պրըթանըլի բոլոր միւս անտառներուն նման իր մէջ կը ծածկէր ձորակներու, խորտուբորտ ճամբաներու եւ շաւիղներու ամբողջ ցանց մը, տեսակ մը լաբիւրինթոս. ուր հանրապետութեան բանակները կը կորսուէին:

Պատիժը,— եթէ միայն ճիշդ էր այս ենթադրութիւնը,— կատաղի պիտի ըլլար, որովհետեւ կարճ տեւեց: Սա, ինչպէս առհասարակ ամէն վայրագ գործողութիւն, կատարուեցաւ իսկոյն եւեթ: Քաղաքական պատերազմներուն յատուկ անգթութիւնը ներողամիտ աչքով կը նայի այսպիսի վայրենութիւններուն: Երբ մարքիզը տարուբերուած էր հազարումէկ ենթադրութիւններու մէջ, երբ շուարած չգիտէր թէ ի՞նչ ընէր, իջնէ՞ր թէ մնար, երբ անշարժ կանգնած կը լսէր ու կը զննէր, այդ աւերիչ դղրդոցը դադրեցաւ, կամ, աւելի ճիշդ, ցրուեցաւ: Մարքիզը հասկցաւ, որ կատաղի եւ ուրախ խումբ մը ցրուեցաւ անտառին մէջ եւ մրջիւններու նման սկսաւ զեռալ ծառերու տակ:

Ասոնք ագարակէն կուգային անտառին մէջ: Կը լսուէին թմբուկի ձայներ, որոնք կը հրաւիրէին ցրուածները հաւաքուիլ: Հրացանի հարուածները այլեւս չէին կրկնուեր. այլեւս կռիւ չէր, այլ որոնում, կարծես կը խուզարկէին, կը հետապնդէին, կը հետապնդէին բան մը. պարզ էր որ մէկը կը փնտռէին: Խլացուցիչ աղմուկ մը կը բարձրանար, բարկութեան խօսքեր եւ յաղթանակի ձայներ իրար կը խառնուէին: Աղաղակներու աննկարագրելի ժխոր մըն էր այդ, ուրկէ ոչինչ կարելի չէր հասկնալ: Բայց յանկարծ, ինչպէս ծուխի մէջ կ'երեւան որոշ դիմագծեր, այնպէս ալ աղմուկի մէջ բառ մը որոշ կերպով կը հնչէր. ատիկա անուն մըն էր, զոր հազար բերաններ կը կրկնէին: Մարքիզը յստակ կերպով լսեց այդ աղաղակը.

— Լանդընա՛ք, Լանդընա՛ք, մարքի՛զ Լանդընա՛ք:

Զինքը կը փնտռէին:

Ե.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յանկարծ մարքիզի շուրջը ամբողջ թաւուտը չորս կողմէն միաժամանակ լեցուեցաւ հրացաններով եւ սուիններով: Եռագոյն դրօշակը բարձրացաւ կիսաստուերին մէջ. «Լանդընաք» աղաղակը հնչեց իր ականջին, իսկ իր ոտքերուն տակ մացառներու, ճիւղերու մէջտեղէն երեւցան կատաղած դէմքեր:

Մարքիզը միայնակ կանգնած մնացած էր այդ բարձրութեան վրայ, ուր ամէն կողմէ կը տեսնուէր: Անիկա հազիւ կը տեսնէր զանոնք, որոնք իր անունը կ'աղաղակէին, բայց բոլորը զինքը որոշ կը տեսնէին: Եթէ անտառէն հազար հրացաններ ուղղուած ըլլային, ան այդտեղ անոնց իբրեւ նշանակէտ կը ծառայէր: Կը տեսնէր այդ վառուած աչքերը թուփերու մէջէն իր վրայ ուղղուած:

Հանեց իր գդակը, եզերքները վեր դարձուց, փրցուց երկար փուշ մը, գրպանէն հանեց սպիտակ քօքարդ մը եւ փուշով ամրացուց վեր դարձուած գդակին եզերքին եւ այնպէս գլխարկի փոխելով՝ կրկին գլուխը դրաւ: Գլխարկի դարձուած եզրը վեր բարձրացած ըլլալով, թէ՛ իր ճակատը եւ թէ քօքարդը միանգամայն կ'երեւային: Մարքիզը ուժգին ձայնով մը իր խօսքը ուղղելով միանգամայն բոլոր անտառին ըսաւ.

— Ես եմ ձեր փնտռած մարդը, ես եմ մարքիզ տը Լանդընաք, վիքոմս տը Ֆօնդընէ, Պրըթանըլի իշխանը եւ արքայական բանակներու հրամանատարի օգնականը. է՛հ, վերջացուցէք իմ գործս, նշան առէք, սպաննեցէ՛ք, կրա՛կ:

Եւ իր ձեռքերով պատռելով այծի մորթէ բաճկոնակը՝ մերկ կուրծքը անոնց առջեւ բացաւ, աչքերը խոնարհեցուց՝ տեսնելու համար իր վրայ ուղղուած հրացանները, բայց հրացաններու փոխարէն շրջապատուեցաւ ծնրադիր մարդերով:

Որոտաց անհուն աղաղակ մը. «Կեցցէ՛ Լանդընաք, կեցցէ՛ մեր տէրը, կեցցէ զօրավարը»:

Միեւնոյն ժամանակ գլխարկները օդին մէջ կը թռչէին, սուրերը ուրախ ուրախ կը փայլէին: Թուփերու մէջ վեր ցցուեցան ձեռնափայտեր, որոնց վրայ կը ճօճէին գորշագոյն գդակներ:

Մարքիզը շրջապատուած էր Վանտէցի խումբով, որ զայն տեսնելուն պէս ծունկի եկած էր:

Աւանդութիւնը կը պատմէ որ Տիւրին-Կէնի հինաւուրց անտառներուն մէջ կը բնակէին տարօրինակ արարածներ, հսկաներու ցեղ մը, որ քիչ թէ շատ մարդու կը նմանէին. Հռոմայեցիները զանոնք կը համարէին ահաւոր գազաններ, իսկ Գերմանները աստուածներու մարմնացում. այդ արարածները կարող էին միեւնոյն ժամանակ պաշտուելու կամ ոչնչացուելու առարկայ ըլլալ, նայելով թէ ո՞վ կը հանդիպէր անոնց, Հռոմայեցի՞ թէ գերմանացի:

Այժմ մարքիզը կը զգար այն, ինչ որ պիտի զգար այդ արարածներէն մէկը, որ յանկարծ կը պաշտուէր իբրեւ աստուած, երբ ինք կը սպասէր ոչնչանալ իբրեւ հրէշ:

(Շար.)

նակցութիւնները անելի մը յանգած են այժմ, «բայց կրնան վերսկսիլ օր մը»։ Լեհաստանի մասին ալ կարճ խօսեցաւ, ըսելով թէ քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները բարւոքեցան անցեալ տարի, եւ թէ այս տարի առեւտրական դաշնագիր մը կնքուած ըլլալով, կարեւոր փոխանակութիւններ կատարուած են։ Յետոյ շեշտեց թէ Խ. Միութիւնը չի կրնար դուրս ձգուիլ այն բանակցութիւններէն որ կը կատարուին Շուէտի եւ Ֆինլանտայի կողմէ, Ալանտ կղզիներու ամրացման համար։ Յիշեց նաեւ Իտալիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշնագիրը, շահաւէտ համարելով զայն։ «Բարեկամ Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները կը զարգանան բնական ընթացքով եւ Փոթէմքինի ճամբորդութիւնը լաւ արդիւնքներ տուած է»։

Երբ Մոլոթով յայտնապէս կ'ամբաստանէր Իտալիան եւ Գերմանիան, իբրեւ նախայարձակ պետութիւններ, ծափահարութեանց ազդանշանը տուաւ Սթալին ինքը։

*** Խորհրդային մարտանաւերը մեծ ռազմափորձեր կատարել սկսան Ալանտ կղզիներուն շրջակաները, Ֆինլանտայի ծոցին մէջ։ Թնդանօթաձգութիւնը այնքան զօրաւոր էր որ կղզիներուն շէնքերը սարսեցան։ Ալանտ կղզիները Ֆինլանտայի վերադարձուեցան մեծ պատերազմէն վերջը եւ կը տիրապետեն Պալթիկ ծովուն։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշեց ապազինել զանոնք (1922), բայց Շուէտ եւ Ֆինլանտա վերջերս Ազգ. ժողովէն արտօնութիւն խնդրեցին վերազինելու։ Շատ մը պետութիւններ հաւանեցան, բայց Մոսկուա բողոքեց, առարկելով թէ ամրութիւնները կրնան օգտագործուիլ Գերմանիոյ կողմէ, սպառնալով խորհրդային տարմիղին։

Ռումանիոյ դիրքը օրուան տագնապին մէջ

Ռումանիոյ նախկին արտաքին նախարար Թիթիւլէսքու հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Լ'Էօվր»ի խմբագրին.

— Ռումանիա պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնները, մանաւանդ այժմ երբ այլեւս ինքզինք մեկուսացած չզգար։ Ան Թուրքիոյ հանդէպ համաձայնութեան մտած էր Պալքանեան Ուխտի տրամադրութեամբ, երբ այս վերջինը մինակ էր։ Այժմ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա Թուրքիոյ կողմն են, Ռումանիա առաւել եւս պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնը։

Խօսելով Եուկոսլավիոյ դիրքին մասին, նախկին նախարարը ըսաւ.

— Ի՞նչ կրնայ ընել Եուկոսլավիան, երբ Իտալիա գրաւած է Ալպանիան։ Պատերազմի՞լ, բայց ի՞նչպէս կրնայ, երբ մինակ է այժմ։ Պալքանեան ո եւ է պետութիւն չի կրնար անոր աջակցութեան փութալ, որովհետեւ պալքանեան ուխտը կը տրամադրէ պաշտպանել ո եւ է մէկը միայն այն պարագային, երբ յարձակում կրէ պալքանեան պետութենէ մը։

Սպանիա եւ պիտի կենայ «խեղազար արկածախնդրութիւնների»

Սպանիոյ սպարապետ Զօր. Ֆրանքօ ճառ մը խօսեցաւ 11,500 կին լեգէոնականներու եւ յայտարարեց.

— «Ես կ'ուզեմ որ Սպանիա դառնայ ամրոց մը, բայց ոչ այնպէս որ մխրճուի խելագար արկածախնդրութեանց մէջ։ Ես կ'ուզեմ որ ան դառնայ խաղաղութեան ամրոց մը։ Պատերազմը միշտ կը հարուածէ տկար ազգերը, մինչ խաղաղութիւն կը վայելեն հզօրները։ Ես կ'ուզեմ որ Սպանիա զօրաւոր ըլլայ, որպէսզի խաղաղութիւնը տիրապետէ։ Ով որ կը խորհի թէ յաղթանակի համար բաւական են զէնքն ու ամրութիւնները, կը սխալի։ Պատերազմը աւելի ահռելի է քան ո եւ է մարդ կրնայ երեւակայել։ Ընտանիքներն են խաղաղութեան ամէնէն մեծ գրաւականը։ Ձեզի կը վիճակուի կազմակերպել սպանիական ընտանիքը եւ կարգապահութիւնը։ Դուք էք որ պիտի ըլլաք Սպանիոյ խաղաղութեան դրօշակիրները»։

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորական ոյժը

Իտալական մամուլը կը ջանայ ապացուցանել թէ Առանցքի պետութիւնները զինուորական տեսակէտէ աւելի ուժեղ են քան ժողովրդապետականները։ Զօրավար մը կը գրէ «Ճօրնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ.

— Հռոմ – Պերլին Առանցքին 150 միլիոն բնակիչները աւելի համախումբ են եւ միատարր քան ժողովրդապետութեանց միլիոնաւոր բնակիչները, որոնք ցրուած են երկրագունդի ամէն մասերուն վրայ։ Ասկէ զատ՝ Անգլիոյ մէջ կան ընկերվարականները, որոնք հակառակ են զինուորական ծառայութեան, գաղթապետութիւնները, որոնք իրենց առանձին շահերը ունին, Իրլանտան, որ չուզեր կռուիլ մայր երկրին համար. իսկ Ափրիկէի սեւամորթ զինուորներուն փոխադրութիւնը, ինչպէս 1914ին տեղի ունեցաւ, այժմ խնդրական է։ Ասոր դիմաց՝ Գերմանիա եւ Իտալիա պատերազմի դաշտ կրնան հանել 20 միլիոն հոգի, որոնք մարզուած են իբրեւ զինուոր։ Առանցքի օդային ոյժը գերազանց է ժողովրդապետութեանց օդային ոյժէն։ Իսկ հաւանական է նաեւ որ Սպանիա միանայ Առանցքին։

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ, թէ անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմիղները Միջերկրականի մէջ պիտի փակուին պատերազմի պարագային։ Եւ Միջերկրականը պիտի դառնայ անոնց գերեզմանը։ Առաջին իսկ առիթով՝ Փարիզ ու Լոնտոն օդէն այնպիսի ահաւոր յարձակումի մը պիտի ենթարկուին, որ քանի մը ժամէն անճանաչելի պիտի դառնան։

«Ճօրնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ, թէ Պաղեստինի մէջ ապստամբութիւնը ողբերգական հետեւանքներ առած է Անգլիոյ համար, իսկ Պ. Կայտա կը ձաղկէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Սուրիոյ մէջ։ Կ'ըսէ թէ Ֆրանսա Սուրիոյ դաւաճանեց, եւ իբրեւ փաստ կը յիշէ 1938 նոյեմբեր 14ին Պոնէի եւ Ճէմիլ Մէրտէմի միացեալ յայտարարութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ վերջացաւ միջին բանաձեւով մը, որ թէեւ կ'ապահովէ կուսակցութեան միասնականութիւնը, բայց իրական գոհացում չի տար երկու կողմերուն։ Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 565ի դէմ 6395 ձայնով։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Լէոն Պլումի դիրքը խախտած է, իսկ Փօլ Ֆոռի դիրքը զօրացած։ Քուէարկուած բանաձեւերը կը տրամադրեն. — Ընդունիլ համեմատական ընտրութեան դրութիւնը.— Մերժել գործակցութիւն պոլշեւիկներու հետ,— ուժ տալ անգլօ-ֆրանսական հակայարձակողական քաղաքականութեան,— միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել, տնտեսապէս գոհացում տալու համար միահեծան պետութեանց եւն.։

Պ. ԷՌԻՕ, երեսփ. ժողովին նախագահը, թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ, իր ինքնաշարժը ուրիշ կառքի մը զարնուած ըլլալով։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԶՕՐԱԿՈՉԻՆ հրաւիրուած են 1918 դեկտ. 1էն 1919 դեկտ. 31 ծնած զինուորցուները, ինչպէս եւ անոնք որ զանց առնուած կամ յետաձգուած էին, բայց զինուորութեան յարմար նկատուած՝ բժշկական քննութեամբ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՅԱՐԱՆՆԵՐՈՒ բեռնակիրները յունիս 1էն սկսեալ պիտի ստանան,— մէկ պայուսակի համար 3 ֆրանք, միւսներուն համար 2ական ֆրանք։ Մէկ բեռնակիրը չորս ծրարէն աւելի չի կրնար առնել։ Արձանագրուած կամ մաքսատուն յանձնուած բեռներուն համար պիտի վճարուի 5 ֆրանք՝ առաջին կապոցին եւ 2 ֆրանք՝ միւսներուն համար։ Վճարումը պիտի ըլլայ ուղղակի բեռնակիրներուն, փոխան ընկալագրի։

ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԵԼՔԻՏ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, Կիւրեղ Թ. Մոկաղապ, Փարիզ հրաւիրուած ըլլալով, արժանացաւ մեծ պատիւներու։ Այս բարձրաստիճան եկեղեցականը 85 տարեկան է եւ մեծ հեղինակութիւն ունի Արեւելքի մէջ, միեւնոյն ատեն ըլլալով պատրիարքը Աղեքսանդրիոյ, Երուսաղէմի եւ ամբողջ Արեւելքի։

ՓՐՈՖ. ԵՈՐԿԱ, Ռումանիոյ նախկին վարչապետը, նոյնպէս Փարիզ եկած է։ Մեր բարեկամը պատասխանելով «Թան»ի հարցումներուն, յայտարարեց թէ Ռումանիա չի վախնար յարձակումէ, ունենալով 20 միլիոն բնակիչ եւ 400,000 զինուոր։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբական գերագոյն խորհուրդը 12 օր խորհրդակցելէ վերջ, լրացուց իր պատասխանը, որ կը մերժէ անգլիական նոր ծրագիրը։ Այս պատասխանը պիտի հաղորդուի բոլոր արաբական կառավարութեանց։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐՈՒ ԴԷՄ բուռն պայքար մը բացած է իտալական մամուլը եւ կը պահանջէ ջնջել զանոնք բոլոր խանութներէն։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՊԱՏԱՀԵՑԱՒ Փաթրասի եւ Պելոպոնէսի մէջ (Յունաստան)։ Շատ մը շէնքեր փլան։

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ տետրակ մը հաստատուեցաւ ամուսնացողներու համար, իբրեւ կանխարգել միջոց հիւանդութեանց տարածման դէմ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ, իր տարեկան զինուորական արշաւը տեղի կ'ունենայ 4 Յունիս, Կիրակի օր։

Բոլոր մասնակցող ընկերները, որոնք յարդ արձանագրուած են, պէտք է ներկայ գտնուին Կիրակի առաւօտ ժամը 6.45ին, métro Anversի մուտքին առջեւ, մեր դրօշակներին քով։

Օթօքառերը կը մեկնին ժամը ճիշդ 7ին, ու Փարիզ կը վերադառնան երեկոյեան ժամը 7,30ին։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 60րդ տարեդարձին առթիւ 4 Յունիս, Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ. 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները եւ սանուհիները ներկայ ըլլալ։

Դասախօսութիւն

Ց. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պօսիւէ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

Հայ Երիտասարդաց Ակումբ

Ընկերական պարանցիկ-հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 3 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Մուտք՝ 5 ֆր.։

Թատերական ներկայացում Լիոնի մէջ

Ղեկավարութեամբ Ժընեւէն նոր ժամանած դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Տիկին Ա. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

եւ տեղւոյս ու Ժընեւի լաւագոյն ուժերու

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ ՀՈՐԼՕԺԻ ՄԵԾ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 145, Cours Lafayette, կը ներկայացուին

«ՇՈՒՇԱՆԻԿ»

(Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար, հեղ.՝ Ց. ԿԱՐԻՆԵԱՆ)

ԵՒ ՔԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք՝ 7, 6, 5, ֆրանք, անգործներուն 2 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում

Ղեկավարութեամբ դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ

Մարսէյլի մէջ, 3 Յունիս երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Rue de l'Eclipse

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 4 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին, 10 Bd. des Matguerites

Արեւելեան Նուագ. ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

Մուտք՝ ժողովրդական գիներով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (Թիւ 5), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՅԻՍ 28Ի, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խմբ.՝ Հերոսական օրերու տարեդարձը, Զօր. Գ. Ղորղանեան՝ Սարտարապատի, Բաշ – Աբարանի եւ Ղարաքիլիսէի կռիւները, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, Նուպար Նիկողոսեան՝ 28 Մայիս 1938, X. Սարտարապատ եւ Ղարաքիլիսէ, XX՝ Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Արմէն՝ Հայերու դերը (1918) Կովկասի մէջ եւ անոնց բաժինը Դաշնակիցներու յաղթանակին մէջ. Յովիկ Եղիազարեան՝ 1918 Մայիս ամիս յաջողութեան. Հրանոյշ Գազազեան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Պայքար՝ Նոր սերունդ։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2.50 ֆրանք։

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ.— Armik Dj malian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan. 51, Rue du Caire, Paris (2e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ՆԵՐԿՆԵՐԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 3 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4057

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՆՌԱԾ ԵՒ ՊԱԿԱՍ ԳՏԱԾ ԵՆ

Երկու համագումարներ, Ֆրանսայի ընկերվարական եւ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեանց ընդհ. ժողովները, անգամ մը եւս հաստատեցին թէ կարելի չէ միացեալ ճակատ կազմել բոլշեւիկներուն հետ :

Առաջինը, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ նախապէս արգիլած էր իր անդամներուն մասնակցութիւնը ուրիշ որ եւ է քաղաքական խմբակցութեան, այս անգամ հաստատեց նոր արգելք մը, 3299ի դէմ 4054 ձայնով: Ձեռնպահ մնացին միայն 264 հոգի :

Ահաւասիկ այդ բանաձեւը ·

— « Այս արգելքը կը վերաբերի նաեւ այն խմբակցութեանց կամ ընկերակցութեանց որոնք իրապէս քաղաքական նկարագիր ունենալով ուղղակի կամ անուղղակի կը բխին քաղաքական կուսակցութենէ մը,— արմատական կամ համայնավար խմբակցութիւններ — կամ կը գտնուին քաղաքական կուսակցութեան մը ազդեցութեան տակ,— ժողովրդական օգնութիւն, խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն, Չունեւորներու միակ կուսակցութիւն, կիներու Միութիւն պատերազմի եւ փաշականութեան դէմ, Ֆրանսայի Երիտասարդուհիներու Միութիւն, Խ. Միութեան Բարեկամներու միութիւն եւն.»:

Բանաձեւին քուէարկութենէն առաջ, տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ, որոնք խորապէս նշանակալից են եւ կրնան իբրեւ իրազիտական դաս ծառայել նաեւ մեր բանդէտներուն :

Լուառի պատգամաւորը, որ այս բանաձեւը ներկայացուցած էր յանուն իր շրջանին, մէկ մէկ յիշելով բոլշեւիկամէտ կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, յայտարարեց թէ իրենց համար ամէն բանէ վեր կը մնայ կուսակցութեան անկախութիւնը :

Ուրիշ պատգամաւոր մը, Մորիս Փազ, աւելի ընդարձակելով նիւթը, բացատրեց թէ յիշուած կազմակերպութիւնները կը բխին բոլշեւիկեան կուսակցութենէն եւ կը հետեւին անոր քաղաքականութեան: (Յիշեցէք մեր Հօկերը, «Խ. Հայաստանի բարեկամներու միութիւնները» եւ ուրիշ գոյնզգոյն խմբակներ, որոնց բոլորին ալ ջուրը միայն աղբիւրէն կը հոսէր) :

— « Խ. Միութեան բարեկամներ»ը կը զբաղին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացումը ստիպողաբար իրականացնելու գործով: Այդ Միութեան Փա տը Բալէի մասնաճիւղը ժողովներ կը սարքէ ամբաստանելու համար ընկերվարական Պէլպէր Լէկէն (այն քաջ մարդը որ Մոսկուա այցելեց եւ վերադարձին ցնցող յայտնութիւններ հրապարակեց հաստատուած բռնութեանց մասին) : «Խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն» կոչուած կազմակերպութիւնը կը դատապարտէ ընկերվարական կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եւ կը ջատագովէ բոլշեւիկեան արտաքին քաղաքականութիւնը: Մենք այդ կազմակերպութեանց դէմ կանխակալ կարծիքներ չունինք, պարզապէս անոր համար որ բոլշեւիկեան կուսակցութենէն բխած են, այլ որովհետեւ վտանգաւոր են անոնք: Մենք չենք ուզեր խաբուիլ կամ մեղսակից դառնալ »:

Իր ճառին շարունակութեան մէջ, պատգամաւորը փաստերով հաստատեց թէ այդ կազմակերպութիւնները «սերտօրէն կապուած են բոլշեւիկեան կուսակցութեան», «մնայուն գործիքներն են անոր քաղաքականութեան», եւ կը ջանան «իրենց սեփական կուսակցութեան դէմ դարձնել այն ընկերվարականները որոնք կրնան սպրդիլ իրենց շարքերուն մէջ»:

Այս տեսակէտին հակաճառողներն ալ զօրաւոր էին, (երկու երէքը նախկին նախարարներ), եւ սակայն բանաձեւը քուէարկուեցաւ առանց մասնաւոր յանձնախումբին յղուելու: Խոնարհներու, աւելի ճիշդ՝ «գաւառ»ի ձայնն էր որ տիրապետեց ժողովին վրայ, այնքան կենդանի փաստերով և գործնական վկայութիւններով:

Այս ոգին տեւեց մինչեւ վերջն ալ, ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան բանաձեւերուն քննութեան ատեն:

Պայքարը բաւական սուր ըլլալով Լէոն Պլումի եւ իր վաղեմի գործակցին՝ Փօլ Ֆոռի միջեւ, համագումարը վերջին պահուն համաձայնեցաւ միջին բանաձեւի մը մասին, փրկելու համար կուսակցութեան միասնականութիւնը: Բայց եւ այնպէս, այս վարպետօրէն խմբագրուած այդ բանաձեւն ալ բացորոշապէս կը հասկցնէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը «նախանձախնդրութեամբ պիտի պահպանէ իր ամբողջական անկախութիւնը»:

Աւելի պերճախօս պարագայ մը,— կուսակցութիւնը միշտ պատրաստ ըլլալով հանդերձ դիւրացնելու հանրապետական կուսակցութեանց կուսակից տարրերու համախմբումը, կը յայտարարէ թէ այդ գործունէութիւնը կրնայ ըլլալ միայն «նախապէս քննուած, ընդունուած եւ գործադրուած նպատակներու հանրային գետնի վրայ»:

Այս յայտարարութեան իմաստը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ բոլշեւիկները հազար աղբիւրէ ջուր կը հոսեցնէին 1936էն ի վեր, նոյնիսկ առանձին բանակցութիւններ կատարելով ընկերվարական մասնաճիւղերու կամ անհատներու հետ, միացեալ ճակատ կազմելու եւ երկու հոսանքները ձուլելու համար:

Շատ աւելի վճռական է Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան բռնած դիրքը, եւ խիկալպէս Ջախջախիչ՝ մերժումի մեծամասնութիւնը — 2,360,000 ձայն 248,000ի դէմ:

Բոլշեւիկներու հետ միացեալ ճակատ կազմելու տեսակէտը միշտ ալ կը մերժուի Անգլիոյ աշխատաւորականներուն կողմէ: Եւ դեռ վերջերս արտաքսուեցան քանի մը գործօն դէմքեր, որոնք ինքնագլուխ քայլեր առած, Թռուցիկներ ցրուած, նոյնիսկ հանրային ճառեր խօսած էին :

Կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍԱԿԱՆ? ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԻ, ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մոլոթովի ճառէն վերջը, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր կառավարութեան դիտաւորութեանց մասին, տեսակ մը յոռետեսութիւն ստեղծելով Անգլիոյ մէջ: Կառավարութիւնը կը խորհի մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկել Մոսկուա (հաւանաբար Լորտ Հըլիֆաքսը), լուծելու համար այս նոր տագնապը :

Մինչեւ Մոլոթովի ճառը Անգլիացիները կը կարծէին թէ կարելի զիջումները կատարուած են, գոհացնելու համար Մոսկուան: Մինչդեռ այս վերջինը նոր պահանջներ կը դնէ, մասնաւորապէս պնդելով որ Պալթեան երեք պետութիւններն ալ երաշխաւորութեան տակ առնուին:

Առ այժմ Անգլիա ընդունած է Խ. Միութեան երկու պայմանները,— երրեակ զինակցութիւն՝ փոխադարձ աջակցութեամբ եւ խօսակցութիւն ընդհ. սպայակոյտներու: Իսկ երրորդ պահանջը, Պալթեան պետութեանց երաշխաւորութեան խնդիրը կը մնայ առկախ եւ եթէ մերժուի, համաձայնութիւնն ալ ջուրը կ'իյնայ :

Վերջին լուրերու համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ այս դժուարութիւնն ալ հարթել:

Փարիզի մէջ աւելի լաւատես են բանակցութեանց յաջողութեան մասին, թէեւ նոյնքան վերապահութիւն կը տիրէ Պալթեան երկիրներու երաշխաւորութեան հարցին առթիւ: Մանաւանդ որ Էսթոնիա եւ Լիթուանիա կը խրտչին այդ երաշխաւորութենէն: Այդ երեք երկիրները մինչեւ անգամ կը վախնան թէ կրնան Մոսկուայի թեւարկութեան տակ իյնալ, ապաւինելով անոր օժանդակութեան :

**** Լոնտոնի եւ Փարիզի կիսապաշտօնական թերթերը կը քննադատեն Մոլոթովի ճառը, լուսաբանութեան կարօտ համարելով զայն: Բայց եւ այնպէս կը հաւատան թէ կարելի է հարթել դժուարութիւնները: Աշխատաւորականները կը պահանջեն Մոսկուա ղրկել արտաքին նախարարը, ուղղակի բանակցելու համար :*

Իտալական եւ գերմանական թերթերը կը հեգնեն Անգլիոյ կրած դժուարութիւնները: Գերմանական թերթ մը ծրագրուած զինակցութիւնը կը նմանցնէ «ամուսնութեան մը որ պիտի կնքուի՝ նշանտուքը երկու երեք անգամ խզուելէ վերջ»:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԽՆԱՄԱԿԱԼ ԻՇԽԱՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը, իշխանուհին եւ արտաքին նախարարը արտակարգ պատիւներու արժանացան Պերլինի մէջ: Քարոզչութեանց նախարարը, Տոքթ. Կէօպէլս նախապէս մասնաւոր պատուէրներ տուած էր, որպէսզի քաղաքացիները համախմբուին փողոցներու մէջ: Գերմանիոյ վարիչները մեծ յոյսեր դրած են այս այցելութեան վրայ: Այս առթիւ զօրահանդէսներ, ընդունելութիւններ եւ խրախճանքներ սարքուած են ի պատիւ իշխանին, որ Գերմանիոյ պաշտօնական հիւրը պիտի ըլլայ ամբողջ հինգ օր, իսկ երեք օր ալ պիտի պտտի: Պերլինի մէջ տիրող կարծիքն այն է որ եթէ նոյն իսկ մասնաւոր համաձայնութիւն մը չկնքուի, Եուկոսլավիա վերջնապէս պիտի մտնէ Հռոմ – Պերլին առանցքին ազդեցութեան տակ:

Խնամակալ իշխանը կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Հիթլէրի, մարաջախտ Կէօրինկի, եւ արտաքին նախարարին հետ, որոնք հասկցուցին թէ Գերմանիա եւ Իտալիա պիտի գործակցին պալքանեան այն պետութեանց հետ որոնք ինկած չեն «պաշարող» պետութեանց տիրապետութեան տակ: Գերմանիա միշտ պատրաստակամութիւն կը ցուցնէ գոհացնելու Եուկոսլավիոյ բանաւոր պահանջները: Գալով Առանցքին պահանջներուն, Պերլին կը յուսայ առ նուազն տնտեսական գործակցութիւն մը հաստատել Եուկոսլավիոյ հետ: Նոյնիսկ այսօր երկու երկիրներուն առեւտուրը չորս անգամ աւելի է, բաղդատելով 1934ի հետ:

Երբ իշխանը եւ իշխանուհին Պերլինի կայարանը հասան, ընդունուեցան Հիթլէրի, Կէօրինկի եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի կողմէ: Հազարաւոր համազգեստաւոր նացիներ շարուած կեցած էին փողոցներուն մէջ: Երէկ առտու զօրահանդէս մը սարքուեցաւ, իսկ իրիկունը հիւրերը ներկայ եղան չքեղ ներկայացումի մը :

**** Գերմանիոյ համար դիւանագիտական յաջողութիւն մը կը համարուի ոչ յարձակման դաշինքին կնքումը՝ Տանըմարքայի հետ: Այս յաջողութենէն քաջալերուած, Գերմանիա այժմ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պալքաններուն մէջ եւ կը ջանայ նոր համաձայնութիւն մը ստեղծել դուրս ձգելով Թուրքիան եւ յառաջ քաշելով Պուլկարիան: Հռոմ եւ Պերլին միեւնոյն ատեն կ'աշխատին իրենց զինակցութեան կապել Ճափոնը, որ դեռ կը վարանի :*

«Թուրքիոյ խօսքին հաւատալու համար ապուշ պէտք է ըլլալ»

Զօր. Պրէմոն, «Սուրիոյ պաշտպանութիւնը» խորագրով յօդուածի մը մէջ կը յայտարարէ.—

« ... Եթէ Սուրիան յարձակման ենթարկուի, չունի՞նք արդեօք միջոցներ զայն պաշտպանելու համար: Չե՞նք կրնար արդեօք դիմել ·

— Ճէզիրէի Քիւրտերուն՝ որոնք վճռական թշնամիներն են Թուրքերուն, քանի որ այս վերջինները ջարդեցին եւ դեռ կը ջարդեն իրենց եղբայրները՝ Տերսիմի ձիւնապատ լեռներուն վրայ :

— Ասորիներուն՝ որոնք ցոյց տուին Ուրմիոյ լիճին շրջակաները թէ ինչ կարող էին ընել :

— Ալէվիներուն, Հայերուն՝ որոնցմով կազմեցինք մեր Սանճաքի գու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ի ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

« *Յառաջ* »ի վաղուան թիւը ամբողջովին յատկացուած է «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»ի հազարամեակին, որ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Հայաստանի մէջ, Մայիս 1ին, մասնակցութեամբ Խ. Միութեան գիտական հաստատութեանց: Այս առթիւ «Սասունցի Դաւիթ»ը թարգմանուած է ռուսերէնի, վրացերէնի, թաթարերէնի, ուկրայներէնի եւն., ինչպէս եւ օփերայի եւ շարժանկարի վերածուած:

ԵՐԿՈՒ ՕՖԻՍՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

հայ զինուորներու, արհեստաւորներու եւ ախտաւորականներու մասին

»»» · «««

ԽՄԲ. — Երէկ հրատարակած էինք երկու Օֆիսներուն կողմէ արտաքին նախարարին ներկայացուած յուշագրին առաջին մասը: Ահաւասիկ մնացեալը ·

3. — *Ոչ նուազ ուշադրութեան եւ կարեկցութեան արժանի պարագայ մը կը կազմէ խնդիրը այն ապաստանեալներուն որոնք ուշ մնացած ըլլալով իրենց անձնագիրներուն վերանորոգման համար, դատարան կը քշուին, տուգանքի եւ միաժամանակ մէկ ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուին: Եթէ խնդիրը վերաբերէր Փիլիքապէս կարող եւ տուն–տեղ եղած մարդոց, որոնք իրենց պարտաւորութիւնները չեն կատարած անհոգութեամբ, պիտի չխօսէինք այս մասին: Բայց, շատ մը պարագաներու մէջ, դատի քշուած անձերը ծերունիներ եւ պառաւներ են, յաճախ անկար, զրկուած որ եւ է նկամուտէ, որոնք կը կրեն օրէնքին խստութիւնները: Միւս կողմէ, կան մանկամարդ մայրեր, որոնք բանտ առաջնորդուած են, լքելով իրենց անչափահաս զաւակները: Վարչական պարզ տնօրինութեամբ մը, ձրի անձնագիրներ շնորհելով— ինչ որ նախատեսուած է անձնագիրներու կանոնագրով—եւ ներելով յապաղման պատիժները, վերջ տրուած պիտի ըլլար այս տառապանքներուն, մանաւանդ որ գիտենք թէ ինչ կսկծալի հետեւանքներ կրնայ ունենալ ապաստանեալի մը համար բանտարկութեամբ վերջացած պատիժ մը :*

4. — *Մեզի համար մտահոգութեան ուրիշ նիւթ մը կը կազմէ հեռացման դատապարտուած հայ ապաստանեալներու ճակատագիրը: 1938 մայիս 2ի եւ 14ի հրամանագիր–օրէնքներուն տրամադրութեամբ, «այն օտարականները որ չեն կրնար հեռանալ Փրանսական հողէն— ինչ որ հայ ապաստանեալներու պարագան է յայտնապէս — կրնան պարտադրուիլ ապրելու ներքին նախարարին կողմէ նշանակուած վայրերու մէջ»: Կը թուի թէ այս օրէնքը դեռ յանձնուած չէ ընդհանուր գործադրութեան: Արտաքսումի հրամանագրին ենթարկուած ըլլալու առթիւ հեռացումները եւ դատապարտութիւնները կը շարունակուին, աւելցնելով թիւը անոնց որ կ'ապրին բանտարկութենէ բանտարկութիւն երթալու անձկութեան մէջ: Յիշեալ հրամանագիր – օրէնքին գործադրութիւնը այս ապաստանեալներուն համար, այսինքն որոշ բնակավայրի մը նշանակումը, այնտեղ աշխատանքով հաց ճարելու հնարաւորութեամբ, վերջ պիտի տար այս կացութեան :*

Ուստի կը համարձակինք ձեր բարձր բարեացակամութեան յանձնել Ֆրանսայի հայ տարագիրներուն բաղձանքները.—

ա) Փութացնել հպատակութիւնը այն Հայերուն որ կատարած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը եւ թոյլ տալ որ ձրի անձնագրի շնորհէն օգտուին անոնց զաւակները:

բ) Նոյն շնորհներն ըլլան այն ապաստանեալներուն որոնք զինուորական տետրակ ունին :

գ) Հաստատուած հայ արհեստաւորները (արթիզան) արտօնուին շարունակել իրենց գործը, եւ արհեստաւորի նոր արտօնագրի դիմում եղած ատեն նպաստաւոր ընդունելութիւն ընծայուի անոնց որ կատարած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը կամ զինուորական տետրակ ունին:

դ) Ձրի նորոգուին կարօտ ապաստանեալներու անձնագիրները եւ շնորհուին յապաղման պատիժները :

ե) Ֆրանսայի մէջ նշանակուի որոշ բնակավայր մը անոնց համար որոնք Ֆրանսական հողէն հեռանալու հրաման ստացած են եւ ապահովուին իրենց, եւ ի հարկին իրենց ընտանիքին ապրուստը աշխատանքով ճարելու միջոցները:

Ֆրանսայի հայ ապաստանեալներու մասնաւոր կացութիւնը, ապաստանեալներ որոնք չեն կրնար շփոթուել միւս օտարականներուն հետ, քանիցս ընդունուած է. կառավարական բարձր շրջանակներուն կողմէ: Անոնք այս երկիրը եկած են իբրեւ հետեւանք անասելի դժբախտութեանց, հաւատարիմ մնացած ըլլալով Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներու դատին, այստեղ հաստատուած են առանց վերադարձի յոյսի, նոյնացած են մեծ զանգուածին հետ եւ կը կազմեն բարեկարգութեան եւ աշխատանքի տարր մը: Անոնց Ֆրանսայի մէջ ծնած եւ ֆրանսացի յայտարարուած զաւակներուն թիւը կարելի է հաշուել աւելի քան 10,000: Միայն այս պզտիկ Ֆրանսացիներու ծնողքներուն անոնց ապրուսի միջոցները ապահովելու անհրաժեշտութիւնը պիտի արդարացնէր այն շնորհները զոր պատիւ ունինք հայցելու եւ որոնց համար կը խնդրենք միջամտել ձեռնհաս իշխանութեանց մօտ :

"Թիւրք էրմէնիլէր եարտըմ վէ իտարէ ճէմիյէթի"

Թրքական կառավարութիւնը ընկերակցութեանց օրէնք մը հաստատած է, վերջնապէս լուծելու համար ոչ – Թուրք փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը: Պոլսոյ Ազգ. մարմինները այս օրէնքին յարմարցնելու համար, իրաւագէտներէ կազմուած յանձնաժողովը պատրաստած է կանոնագիր մը՝ զոր վարչութեան միջոցով կառավարութեան վաւերացման պիտի ենթարկէ :

Համաձայն կանոնագրին, այս նոր կազմակերպութիւնը պիտի կոչուի « Թիւրք էրմէնիլէր եարտըմ վէ իտարէ ճէմիյէթի»: Նպատակն է օժանդակել գոյութիւն ունեցող վաքըֆ կամ ոչ–վաքըֆ բոլոր հաստատութեանց : Այս միութիւնը իր մասնաճիւղերը օժանդակ պիտի ունենայ սոյն հաստատութեանց մատակարարութեան համար: Միութիւնը իր Ընդհ. Ժողովը պիտի ունենայ որ պիտի կազմուի մատակարար մարմիններու ներկայացուցիչներէն, եւ անոնք պիտի ընտրեն կեդրոնի գործադիր վարչական ժողովը, որ հակակշիռ ի գործ պիտի դնէ սոյն մարմիններուն գործառնութեանց վրայ :

Համաձայն կանոնագրին՝ հոգեւոր պետին ընտրութիւնը թողուած է վերջնական? վերջնական? վերայիշեալ ընդհ. ժողովին :

ԿԱՆԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄՈՒՍ

Ա.

Մարդկային ներքին հանքերը դեռ պեղուած չեն ամբողջովին: Մարդը դեռ անծանօթ մը կը մնայ ինքնիրեն: «Ծանիր զքեզ»ը, ամէն իմաստով, դեռ կարելի է նաեւ գալոց դարերու մէջ:

Մարգարէութիւնը կամ կանխասացութիւնը, հազուագիւտ հանճար եւ քիչ մշակուած դրախտ, մաս կը կազմէ մարդուս հոգեկան հարստութիւններուն: Կոյս հանք մըն է ան: Գերմարդ մը միայն իր ներանձնաբարհին ճառագայթներով կրնայ օգտագործել այդ հանքը եւ պեղել Ապագան:

Կանխասացներ գտնուած են.- մարգարէները եւ գուշակները: Երկուքին մէջ սակայն տարբերութիւն մը կը գտնենք մենք: Գուշակները պարզապէս պատահելիք դէպքերը՝ կ'ըսեն առաջուց: Մարգարէները այդ կանխասացութենէն զատ ունին ոգի մը, վարդապետութիւն մը, որով ուղղութիւն մը: Անոնք աստուածախօսութեան ընողներ են:

Ճշմարիտ մարգարէն բանաստեղծ է ու ճշմարիտ բանաստեղծը մարգարէ: Երկուքն ալ որբեր են մարդկութեան մէջ. անոնք զաւակներն են Աստուծոյ: Անոնք գիտեն յափշտակութեամբ աղօթել եւ քաջութեամբ հայհոյել: Անոնք ընդհանրապէս, որեւէ ձեւով, կը լքուին, կը քարկոծուին, կը նահատակուին: Անոնք կը գրեն կամ կը խօսին իրենց մայրենի լեզուով եւ սակայն յաճախ չեն հասկցուիր իրենց ազգակիցներէն, քանզի իրենց ալխտակութիւնը ամպածրար է ու լոյսը կը խաղայ գագաթներու վրայ: Սուրբերը եւ ճաճանչները կ'անցնին անոնց խօսքերուն մէջէն եւ կը պատկերացրուին Ապագան, յանուն փրկութիւններու եւ սրբազան գեղեցկութիւններու:

Մարգարէութիւնը բացառիկ շնորհ մըն է՝ քանզի ներքին լոյսի մը յարմար թադար պէտք է ունենալ եւ զայն ցոլացնել հոգեկան քաղաքակրթութեամբ:

Զատրին մարգարէութիւնը լայնածաւալ ներշնչում մըն է որ իր ձայներով կը թեւածէ Ապառնիին մէջ եւ անսովոր յափշտակութեամբ մը կը յայտնէ դէպքեր՝ որոնք մարդկութիւնը յուզելու սահմանուած են: Յայտնատեսութիւն մըն է այն որ կը լուսաւորէ գալոց դարերը, ցոյց տալով դէմքեր եւ պատահարներ, ժողովուրդներու մակընթացութիւններ եւ տեղատուութիւններ:

Նախազգացումը, մաս մը երազներ ու գուշակութիւններ՝ տեսակ մը նախանիւթերն են մեծ մարգարէութեան:

Այդ նախանիւթերը մարդիկ, հեթանոս շրջանի մէջ իսկ, ունեցած են:

Հին Բաբելացիները, Ասորեստանցիները, Արմէնները, Եգիպտացիները եւ Հելլէններն ու Հռովմայեցիները ունեցած են, զանազան ձեւերով, գուշակելու կարողութիւն:

Սոփոկլէսի «Իդիպոս Արքայ» ողբերգութեան մէջ գուշակ մը կը յայտնէ մանուկ Իդիպոսի ծննդեան ժամանակ, անոր կատարելիք սոսկալի գործերը.— հայրասպանութիւն, աստուածասպանութիւն եւ մայրապղծութիւն: Ու յայտնատեսութիւնը կը կատարուի:

Եւ մարդ անխուսափելի կերպով կը մտածէ.

— Ուրեմն ամէն ինչ նախասահմանուա՞ծ է: Ուրեմն գերինե՞րն ենք ճակատագրի մը: Ուրեմն աւելորդ վատնո՞ւմ է կամքը:

Ո՛չ: Մարդը կամ մարդկութիւնը ինք կը շինէ իր ճակատագիրը: Պէտք է փոխել իր ընթացքը: Կը խուսափի ապագայ հարուածներէն եթէ մանաւանդ տիրանայ ներքին քաղաքակրթութեան:

Մեր բոլոր նուաճումները կը պատկանին արտաքին քաղաքակրթութեան:

Բնութիւնը մեզ ազատ է ստեղծած: Ու մենք է որ ստեղծած ենք բանտերը, շղթաները եւ յոռի ճակատագիրը:

Մարգարէն ցոյց կուտայ լոյսը կամ անդունդը որ մեր ճամբուն հեռաւոր ծայրն է: Այդ ցուցադրութիւնը խափի համար չէ այլ յանուն փրկագործութեան:

Մարդուն դէշ գործերուն զոհն է ինք մարդը, ինչպէս նաեւ իր հարազատ զաւակները: Որդիները կը քաւեն իրենց հայրերուն մեղքերը ու այս՝ չարունակաբար: Մեղքը յաճախ կը թաւալի սերունդէ սերունդ, որդնոտ ձիւնով ու ցեխով շինուած գունդի մը պէս:

Մարգարէն նաւապետն է որ խուզարկած է անծանօթ աշխարհ մը ու շինած մարդկութիւն մը:

Մարգարէութիւնը կը լուսազրէ ապագայ դէպք մը որուն իրականութիւն դառնալը երբեք հաւանական չէ, յաճախ մեզի, կախում ունենալով այդ դէպքը բիւրաւոր պատահարներու շղթայաշարումէն:

Աստուածաշունչի մէջ յիշատակուած մարգարէները, դարեր առաջ, իրենց կանխասացութիւններով յայտնած էին Քրիստոսի գալուստը, ինչպէս նաեւ խաչելութիւնը: Գուշակած էին Հրէից դաղթը եւ պահպանութիւնը:

Մարգարէութիւն մը միշտ իր յայտնատեսութեան լոյսը կը ծրարէ մթութեան մը մէջ: Այդ խաւարը խորհուրդ մը ու խրթնութիւն մըն է որ կը փարատի խոր ճաչակումներով:

Հին Կտակարանին մէջ «մարգարէ» կը նշանակէ «այր Աստուծոյ», նաեւ այր աստուածընտիր կամ աստուածազգեցիկ որ գիտութիւնը ունի կանխաւ պատմելու ապագան եւ բանալու գաղտնիքներու կղպանքները: Մարգարէներն էին որ կը յայտնէին Վերին պատգամները, ըլլալով պատգամաբերները Աստուծոյ: «Մարգարէ» բառը կը գործածուէր նաեւ «միջնորդ»ի իմաստով: Ժողովուրդի մը պետին եւ հասարակութեան միջեւ գործող անձը մարգարէ էր, ինչպէս Ահարոն որ Մովսէսի Եհովայէն ընդունած պատգամները կը ծանուցանէր ժողովուրդին: Բառը իմաստի նոր ճառագայթներ ստանալով՝ կը նշանակէր նաեւ՝ հեղինակ սրբազան երաժշտութեան:

Բուն մարգարէները եղած են գերագոյն հոգիներ. յուզումը միշտ յորդած է իրենց մէջ եւ անոնք ունեցած են արտասովոր շարժուձեւեր: Անոնց հոգին լեցուն եղած է ելեկտրական ալիքներով եւ մարմինը թրթռումներով:

Մարգարէները կոչում ունէին պարտականութեան գիտակցութիւնը յառաջացնել մարդոց մէջ, պաշտօն ունէին մարդուն ցոյց տալ իր հոգին, որուն սպիտակութիւնը սեւցած էր մեղքին բիծերով: Անոնք կը հրատարակէին Եահվէին պատուիրանները, ուղղութեան կը հրաւիրէին թագաւորները եւ ապաշխարութեան՝ ամբոխը:

Մարգարէները եղած են համեստ սակայն քաջ քաղաքացիներ: Եղած էն ժուժկալ եւ անձնուէր: Հաւատաւոր եւ ժողովրդասէր, թէեւ անէծքի, լուտանքի մէջ յախուռն: Հետեւաբար՝ միշտ հալածուած, միշտ զրկանքի մէջ, միշտ ու հազար անգամ մահացուած:

Անոնց մէջ եղած են երկրագործութենէ եւ հովուութենէ եկածներ ալ:

Բաց բնութիւնը, բազմաթիւ հորիզոններով, երկնքի գմբէթը, լոյսերը եւ երկրին տաճարական ազդեցութիւնը, մաքրամաքուր եւ կոյս մթնոլորտով՝ յաճախ պատրաստած են մարգարէական ոգին:

Եղած են նաեւ մարգարէուհիներ՝ ինչպէս Մարիամ, Դեբովրա, Ողդա, Հին Կտակարանին մէջ, իսկ Նորին մէջ Աննա, Եղիսաբեթ ու Մարիամ: Կ'ըսուի թէ Փիլիպպոսի չորս աղջիկները նոյնպէս, շրջան մը ունեցան այդ ոգին:

Գոյութիւն ունէին մարգարէներու վարժարաններ Գաբաայի, Նաւաթի, Բէթէլի, Գաղգաղայի ու Երիքովի մէջ, ուր կը կրթուէին պատանիներ, անոնցմէ պատրաստելու համար հոգեկան առաջնորդներ:

Անոնք կ'ըլլային տեսանողներ, տէր սանձարձակ երեւակայութեան, նշանաւոր երազողներ, կրկնակ իմաստով: Անոնք իրենց ներաշխարհէն ցոլացող պատկերներու մէջ կը կարդային խորհրդանշաններ ու զանոնք կը մեկնէին գրաւոր կամ բերանացի, ըլլայ մեծամեծներուն, ըլլայ ժողովուրդին:

Աստուածաշունչին մէջ տասնեւվեց մարգարէներու գրութիւնները կան: Ահա անոնց անունները.— Ամովս, Եսայի, Յովնան, Նաւում, Ովսէէ, Յովէլ, Միքիա, Երեմիա, Ամբակում, Սոփոնիա, Եզեկիէլ, Մաղաքիա, Աբդիու, Անգէ, Դանիէլ, Զաքարիա:

Այս խումբին մէջ մեծ մարգարէ կը կոչուին չորսը՝ Դանիէլ, Երեմիա, Եսայի եւ Եզեկիէլ:

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ գերագոյն մարգարէն Քրիստոսն է:

Նոր Կտակարանն ալ ունեցաւ իր մարգարէները:

Նոր մարգարէ մըն էր Յովհաննէս Մկրտիչ:

Մեծ մարգարէի, անսովոր յայտնատեսի լուսապսակ ունեցաւ Յովհաննէս Մկրտիչի աշակերտներէն Յովհաննէսը. «առաքեալ եւ աւետարանիչ» կոչեցեալ, որ ճանչնալով Յիսուսը անոր յարեցաւ:

Այս տեսանողն էր որ երեւցաւ, Պետրոսի եւ Յովհաննէսի հետ, այլակերպութիւնը, Վարդապետին տագնապը:

Առաջին դարուն վերջերը, այս ամէնէն երկարակեաց մարգարէն, Դոմենտիանոսի հրամանով աքսորուեցաւ Պատմոս կղզին ուր ունեցաւ տեսիլներու շարք մը, որոնք նկարագրուած են Յայտնութեան մէջ:

Ահա այս Յայտնութիւնն է որ ընդունուած է իբր գործ հսկայազօր մարգարէութեան մը, Ու ամէն ոք կը մեկնաբանէ զայն, մերթ երթալով ցաւագարաբանութեանց եւ ցնդաբանութեանց, մանաւանդ երբ մեկնիչները բողոքականութեան վարակումը ընդունած դիակներ են:

Դժբախտաբար սակայն, ինչպէս ամէն ազնիւ բան, մարգարէներն ալ ունին իրենց կեղծերը: Արհեստով մարգարէներ, գուշակներ անպակաս եղած են ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ: Ֆաքիրներէն շատերը գուշակի դիմակով խաչագողներ են:

Շատ անգամ հասարակ խաբեբաները, նոյնիսկ դիւահարները ընդունուած են իբրեւ մարգարէ կամ գուշակ:

Մեր մէջ, մարգարէանալու, մոգական յատկութիւններու տիրանալու, ցանկութիւններ իրագործելու եւ նոյնիսկ անտեսանելի դառնալու համար՝ կարդացած են շատ մը խորհրդաւոր մատեաններ կամ մասեր, որոնցմէ ծանօթ են հետեւեալները.— Ռամահարական մատեանը (Դանիէլ մարգարէ), Ախտարքը (Սողոմոն), Վեցհազարեակը (Անանիա Շիրակացի), Էֆիմէրտէն եւ Նարեկի Ղ. գլուխը:

Ըսուած է.— «Հաւատք քո կեցուսցէ զքեզ»: Հաւատքին քով կարելի է աւելցնել յափշտակութիւնն ու համբերութիւնը, ինչպէս ներդաշնակ հաստատամտութիւնը: Հակառակ պարագային՝ Աստուած ողորմի...

Ամէն ճիւղի մէջ նախ եւ առաջ մարդ պէտք է ըլլայ ընտրեալ ու այս՝ խառնուածքը մարզած, պատրաստուած ճախրանքներու:

Իրական մարգարէները, ճշմարիտ ներշնչեալները անշուշտ բազմաթիւ չեն: Քիչ մը աւելի քան երկու հազար կը հաշուեն անոնց թիւը: Անշուշտ աւելի բազմաթիւ եղած են գուշակները, որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին:

Կը կրկնենք՝ մարդկային ընդունակութիւններէն մին է կանխասացութիւնը: Կարգ մը գիտական միտքեր թող իրենց ուզածին չափ հերքեն այս պարագան, անօգուտ է: Փաստերու հեղեղ մը զիրենք կրնայ քշել, սրբելով իրենց բոլոր առարկութիւնները:

Եթերային աստղի մը չափ անծանօթ աշխարհ մըն է մարդկային հոգին: Հարուստ աշխարհ մը՝ կարօտ պեղումներու, նոր քաղաքակրթութեան մը եւ բիւրաւոր կարելիութեանց:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»
1000 ԱՄԵԱԿԸ ՇԱՆԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱՆԿԱՅ 10 Մայիս.— «Սասունցի Դաւիթ»ի յոբելենական երեկոյթը տեղի ունեցաւ Մայիսի 7ին, հովանաւորութեամբ Տէր եւ Տիկին Հայկ Աստուրեանի եւ նախաձեռնութեամբ Հայ Երիտասարդաց յանձնախումբին:

Երեկոյթն սկսաւ Պ. Լ. Սարգսեանի դասախօսութեամբ, որուն նիւթն էր ժողովրդային բանահիւսութիւնը եւ «Սասունցի Դաւիթ»ի դիւցազներգութիւնը:

Թատրոնը լի էր թէ՛ հայ հասարակութեամբ եւ թէ՛ օտարազգի այցելուներով:

Երեկոյթին երկրորդ մասը կազմում էր կատակախաղ մը, «200,000», 3 արար, Գ. Աւետիսեանի որ բեմադրուեցաւ դարձեալ Պ. Լ. Սարգսեանի կողմէ: Դերակատարները իրենց դերերը կատարեցին խղճմտօրէն: Իրենց խաղով աւելի փայլ տուին Պ. Մ. Յակոբեան, Տիկին Ռամ. Խոլեան, Օր. Հռիփսիմէ Յակոբեան, Պ. Գէորգ Սերգիեան եւ Պ. Մ. Մելիք Ադամեան:

Ներկայացումէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, համեմուած հայկական եւ կովկասեան պարերով, ինչպէս՝ ուզունդարա եւ լէզգինկա, կոր փայլեցուցին Պ. Պ. Վ. Աստուրեան, Թ. Խոտոյեան եւ Օր. Ն. Յակոբեան, Պ. Պ. Աշոտ Մազկալեանը եւ վրացի իշխան Միքէլաձէն, որոնք շահեցան ջերմ ծափեր:

Հանդիսականներու խնդրանքով Տիկին Վ. Աստուրեան քանի մը անգամ երգեց իր անուշ եւ մշակուած ձայնով, մանաւանդ գեղեցիկ հնչեցին՝ «Հայաստան» եւ «Կռունկ»ը, սեփական ձայնագրեալ: Այս երգերը խոր տպաւորութիւններ ձգեցին, հայրենիքէն զրկուած հասարակութեան վրայ: Հանդիսականներու խնդրանքով երգեց նաեւ Պ. Աշոտ Մազկալեան «Բարձր սարեր»ը:

Այդ երեկոն պիտի մնայ անմոռանալի իր պատճառած խանդավառութեամբ որուն մասնակից էին նաեւ օտարազգի հանդիսականները: Անոնք այս առթիւ համոզուեցան որ «Հայ» կոչուած ազգն ալ ունեցեր է իր հարազատ մշակոյթը:

Ոգեւորութիւնը այնքան տաք էր որ ոչ ոք չէր ուզեր հեռանալ սրահէն: Կ'ուզէին անվերջ պարել, երգել իրարմէ չբաժնուիլ: Այս առթիւ կրկին ծափահարուեցաւ գաղութին բարերարը, Պ. Հայկ Աստուրեան, որուն կը պարտինք հայկական տունը: Դէմքը միշտ խնդուն, ամէն տեղ ուր Հայերը կը հաւաքուին, հոն է ան, կը քաջալերէ, ամէնուն հետ կ'ուրախանայ, կը պարէ, միեւնոյն ատեն կատարեալ ընկեր - եղբայր, ամէնից սիրուած եւ յարգուած:

— Պ. Հայկ, սա է հարկաւոր, ան է հարկաւոր ...

— Հարկաւոր է ՁԷ ըրէք, ի՞նչ կը հարցնէք ...

Նրա բերանը «ոչ» խօսքը չկայ, նրա համար ամէն բան կարելի է... Եւ ատոր համար ալ Շանկայի հայութիւնը սկսել է փայլել եւ իր կերպարանքը ցոյց տալ: Կամաց կամաց բոլորն ալ կը համոզուին՝ հայ ազգն ալ ունի շատ մեծ արժէքներ, որոնց պիտի ծանօթանան, «Շանկայի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան» միջոցով:

Երեկոյթը սկսաւ 8ուկէսին եւ վերջացաւ առտուան ժամը 4ին:

Լ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

** Սէրը, յաճախ, շատ մը կառախումբերու նման անկանոն ժամանակացոյց մը ունի: Երբեմն կուգայ կանուխ եւ երբեմն ալ ուշ, բայց երբեք այն ժամուն, երբ մարդ կը սպասէ անոր:

Սիրել ու չվայելել, լսել ու բաժնուիլ, սգալ ու խնդալ, երեք դժուար բաներ են:— Գամպուրօղլու

Ի ՊԷՏՍ ՅԱՐԳԱՑԵԼԱՑ

Սիրելի Արազ.— Մեր դասաքանին ուշիմութեան փայլուն մէկ ապացոյցն ալ այն է, թէ բառերուն արժէքը գիտնալու եւ արտասահմանի կուռ առուղ միջավայրին վտանգներուն գիտակցելու նախանձախնդրութեամբ, կը միտի նոյն բառերուն համեմատական դիրքը որոշել: Ըսել է՝ յաճախ կ'ըլլայ բանասիրականին փոսը: Այս ճիգը իր անպատեհութիւնները ունի, նոյնիսկ ծիծաղելի կ'ընէ մարդը: Ժամանակին ունէինք տաղանդաւոր եկեղեցական մը, Տէր Յովհաննէս քհնյ. Հիւնքեարպէյէնտեան, քաջահմուտ հին ու նոր յունարէնի: Այս հմտութեամբ ուռճացած, չափով մըն ալ շփացած, Ստուգաբանական Բառարանի մը հրատարակութեան ձեռնարկեց: Բայց անժողովրդական դէմք մը դարձաւ, որովհետեւ տեսակ մը մոլութիւն ունէր հայ բառերը անպատճառ յունական արմատի մը կապելու, կամ անկէց շաքլած համարելու: Բարեբախտաբար, մենք մեր բառերը իրարու հետ կը կապենք, եւ Հիւնքեարպէյէնտեանէն աւելի տեղ բանասիրական սա ստոյգ վարկածը կայ, թէ ո եւ է լեզուի մը բառերուն ուրիշ լեզուի մը բառերուն հետ նմանութիւնը, նոյնութիւնը, մերձաւորութիւնը չի նշանակեր, թէ ուղղակի փոխառութիւն ըլլան անոնք, այլ նշան մըն է լոկ, թէ այդ լեզուներուն տէրերը բնակակից եղած են իբրեւ ազգական, իբրեւ խնամի եւ, հետեւաբար, միեւնոյն պէտքերուն ազդեցութեան տակ, միեւնոյն բառերը կերտած են, որոնք սակայն փոխուեր, շրջուեր, տարբերեր են, անոնց իրարմէ հեռանալուն իբրեւ արդիւնք: Իրողութիւն մը՝ զոր բացատրեցինք արդէն հայ եւ գերման բազմաթիւ նոյնատեսակ բառերու գոյութեան մասին խօսելով:

Նման կը թուին ըլլալ պիրկ, գիրկ, պրկել, գրկել: Թշուառ չուառ: Սկահ, սկիհ, սկաւառակ: Կող, կողմ: Քնար, ջնար: Ցայթիլ, յակճիլ (զարմանքէն ապշիլ, վեր թռչիլ): Սերմ, սաղմ: (Միշտ նկատի առէք տառերու փոփոխութեան պարագան, ըլլան բաղաձայն թէ ձայնաւոր):

Յարաբերական դերանունին (որ) գործածութեան միօրինակ ձեւին տակաւին կարելի չեղաւ ընտելանալ, եւ իրաւունք ունի այս մասին գանգատ յայտնելու «Յառաջ»ի ընթերցողը առանձնական նամակի մը մէջ: Կը թուի, մեր բարեկամը մոռցած է այս մասին մեր դասը (դաս, քանի որ ինքզինքը «աշակերտ Տարազի» կը դաւանի): Կրկնենք.— որ (qui), յոգնակի որոնք, բայց կարելի է անպատիժ գործածել եզ. որը իբրեւ նաեւ յոգնակի, ինչպէս Ֆրանսերէնի եւ ուրիշ լեզուներու մէջ, ընդհանրապէս: Եզ. հայց. զոր (շփոթութեան տեղի չտալու համար, այսինքն՝ ենթակային կամ տէր բային հետ չշփոթելու համար, լաւագոյն է զ նախդիրը պահել): Ինչպէս վերը ըսինք, որ ըլլալով նաեւ յոգնակի՝ կը գործածենք, ըստ կամս, որ կամ որոնք, իսկ յոգն. հայց.ին համար, ըստ մեզ, նախընտրելի է միշտ «զոր», ոչ բնաւ «զորս»: Ինչո՞ւ.— Որովհետեւ պարզապէս որձեւէգ մը կուտայ հատուածին, գրաբառ կը հոտի: Չէ՞ որ զ նախդիրը գրեթէ ջնջուած է նոր գրականին մէջ — եւ իրաւունքով — ուրեմն կը բաւէ, իր հարկին, զոր ձեւը թէ՛ եզակիին եւ թէ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այս ասելով իշխանը իւր սուրը կամարաձեւ բռնեց Օրհորդի գլխին:

— «Եւ մեր սրերն», բարձրաձայն որոտացին ուխտի զինուորները եւ սրերը միխուած շողացին օդի մէջ:

— «Ապրի՛ Սիւնեաց Օրհորդը», գոչեց ժողովուրդը եւ նրան մասնակցեցին Գառնոյ զինուորները, որոնք այս դէպքից յետոյ, մնացել էին ամօթահար:

Երբ իշխանը հրաման արաւ նրանց հեռանալ, մի խումբ երիտասարդ զինուորներ մօտեցան նրան եւ խնդրեցին ընդունել իրանց ուխտի մէջ:

Իշխանը մերժեց նրանց խնդիրը ասելով.

— Դուք հետեւեցէք ոչ թէ իմ, այլ Օրհորդի օրինակին, ուրեմն մնացէք ամրոցում եւ ծառայեցէք նրան հաւատարմութեամբ: Ապագայում եթէ նա կը միջնորդէ ձեր մասին, ես դարձեալ կ'ընդունեմ ձեզ իմ դրօշի տակ:

Երբ իշխանի հրամանով ժողովուրդն ու պահակ զինուորները ցրուեցան, ուխտի անդամները բարձրացան Հովանոցի սրահը: Այստեղ իշխանազուններ խումբը շրջապատեց նրան եւ սկսաւ գովութիւններով քաջերի նուիրումը գրուատել: Տիկին Մարզպետունին եւ Մարիամ իշխանուհին գրկեցին եւ համբուրեցին Գոռին ու Շահանդուխտին, յայտնելով նրանց իրանց հիացումը այդպիսի անվեհեր ընթացքի համար:

Իսկ պատանի Գոռը, որ մինչեւ այն մի անբացատրելի յուզման, մի երանական յափշտակութեան մէջ էր գտնւում իւր հարսնացուի ցոյց տուած արիական վարմունքից, մօտեցաւ Հօրը եւ համեստութիւնից շառագունելով, ասաց նրան.

— Սիրեցեալ հայր իմ, բոլոր Գառնոյ առաջ դու հանդիսաբար յայտարարեցիր թէ Շահանդուխտը իմ հարսնացուն է եւ նրան պատուելու համար մեծագոյն պաշտօնը տուիր իրան եւ քեզ ժառանգորդ հռչակեցիր. իմ երախտագիտութիւնը այդ մասին անսահման է դէպի քեզ. դու ինձ աշխարհի մէջ ամենաբաղդաւորը եւ ամենազօրը կացուցիր... Այժմ իրաւունք տուր ինձ, որ ես էլ իմ կողմից իմ նշանտուքի նուէրը տամ իրան իբր առհաւատչեայ այն միութեան, որ դու պիտի օրհնես:

— Տո՛ւր, սիրեցեալ զաւակս. նուիրի՛ր քո հարսնացուին՝ ինչ որ հաճելի է քեզ... պատասխանեց իշխանը խանդակաթ ձայնով:

Գոռը առաջ անցաւ եւ լուծելով իւր մէջքից փոքրիկ ոսկեպատեան վաղակաւորը, որ նուէր էր ստացել հօրից, կապեց օրիորդի մէջքը ասելով.

— Իմ սուրը բաւական է ինձ. իսկ այս վաղակաւորը թող ծառայէ մեզ իբր նշանտուքի առհաւատչեայ եւ պաշտպանէ իմ բերդակալ հարսնացուին դարանամուտ թշնամիներից:

— Կանայք սուր չեն կրում, Գոռ, բայց ես այս նուէրը կը կրեմ իբր յիշատակ քո սիրոյն եւ կը վերադարձնեմ քեզ այն ժամանակ, երբ դու քո արշաւանքից կը վերադառնաս յաղթական փառքով... ասաց Շահանդուխտը ժպտալով եւ շառագունելով:

Գէորգ իշխանը, մայր-իշխանուհիները եւ Ուխտի բոլոր անդամները օրհնեցին երիտասարդների նշանադրութեան այս հանդէսը եւ բարեմաղթութիւններ արին նրանց համար:

Իսկ Վահրամ Սեպուհը, որ բարեկամ էր ամէն մի հայի երջանկութեան, այնքան զգածուեցաւ այս անակնկալ ու սրտաշարժ տեսարանից, որ տարածեց իւր յաղթ բազուկները եւ գրկելով երկուսին միասին բացականչեց.

— Եթէ Հայրենիքն անգամ ինձ չօգնէր, ձեզ երջանիկ տեսնելու ցանկութիւնս արդէն բաւական է, որ անպարտելի հերոսներ դառնամ ես թշնամու համար: Եթէ մեր երկրում շատ կան ձեզ նման սրտեր, ապա թող բոլորը երջանկանան: Վահրամ Սեպուհը չի մեռնիլ, մինչեւ որ սուրբ պսակի խաչը ձեր գլխին չ[illegible]. իսկ ես այդ կ'անեմ այն ժամանակ, երբ վերջին Հագարացին կը հալածեմ այս երկրից...:

— «Այո՛, այո՛, վերջին Հագարացին», գոչեցին միաբերան Ուխտի զինուորները եւ ուրախութիւնն ու ոգեւորութիւնը ամէնքի սրտերը գրաւեցին:

Երբ Մարիամ ու Գոհար իշխանուհիները իրանց օրհնութեան վերջին խօսքն աւարտեցին, Գէորգ իշխանը սուրը պատեանը դրաւ եւ դիմելով զինակիցներին՝ ասաց.

— Սիրելի ընկերներ. մեզ մնում է դարձեալ մի վերջին պարք կատարելու,— տիրասիրութեան եւ հաւատարմութեան պարտք. այդ այն է՝ որ մենք, թշնամին որոնելուց եւ նրան պատահելուց առաջ, գնանք մեր Թագաւորի մօտ եւ նրա հրամանն ու օրհնութիւնը առնենք մեր արշաւանքն սկսելու համար: Որքան էլ նա յուսահատ, որքան էլ նա մեզանից հեռու, այնուամենայնիւ նա մեր Թագաւորն է եւ նրա հրամանն ու ցանկութիւնը պիտի առաջնորդէ մեր սրերին:

— «Կեցցէ Թագաւորը», գոչեցին միաբերան Ուխտի զինուորները:

Եւ նոյն աւուր երեկոյեան ամէնքը միասին զրահաւորուած ու զինուորուած ելան Գառնոյ ամրոցից եւ ուղղուեցան դէպի Սեւան:

Գեղանի բերդակալուհին սիւնեցի նժոյգի վրայ նստած եւ զրահաւոր չքախմբով շրջապատուած՝ ճանապարհ դրաւ Ուխտի զինուորներին մինչեւ մօտակայ հանդրուանը, ուր, սիրահարներին սիրելի առանձնութեան մէջ, գրկախառնուելով փեսացուին, ուղեկից տուաւ նրան իւր անդրանիկ համբոյրը եւ արտասուաթոր աչքերով նրա ճանապարհն օրհնելով վերադարձաւ:

— o —

Զ.

ՎՇՏԵՐԻՑ ԾԱՆՐԱԳՈՅՆԸ

— o —

Լուսնի շառագոյն սկաւառակը երեւաց Այծեմնասարի ետեւից եւ գիշերային մթապատ ծովակն սկսաւ լուսաւորել: Երբեմն դաշտի արեւելեան կողմը հեւհեւ վառուեցաւ մութ բոսոր գունով եւ մանրիկ, մեղմիկ մկանունքներն սկսան թաւալել բիւր լուսնի գնդեր:

(Շար.)

[illegible]

...ընելով: Ունինք նաեւ «ուրդ» որ հողին ...կէն սահող առուն է:

Այս բանաստեղծութիւնը ասանկ փորձանքներ, խութեր ունի:

ՏԱՐԱԶ

Հ. Հ. ՏՕՆԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ Պ. GUSTAVE GAUTHEROTԻ ԵՒ «UNION FRANÇAISE»Ի ՆԱԽԱԳԱՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Պ. ANDRÉ FAILLETԻ ՍՐՏԱԳԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Հաւատաւոր եւ խանդավառ բազմութիւն մը, շաբաթ օր խուռներամ լեցուած էր «Փըլէյլ ժուռնալ»ի սրահը, վերստին տօնելու համար Մայիս 28ի անկախութեան տարեդարձը, որ փառքն ու պարծանքը կը կազմէ մեր ժամանակակից պատմութեան:

Բեմին ճակատը, հայկական եւ ֆրանսական դրօշները կը հովանաւորեն մեր հոյակապ զինանշանը, որուն երկու փոխն ի փոխ պահակ կը կենան Հ. Յ. Դ. Ը. Մ.ի արիները:

Վարագոյրը մեղմիւ կը բացուի, բեմին վրայ կ'երեւին «Սիփան–Կոմիտաս»ի անդամները, որոնք իրենց պետին ազդանշանին վրայ կ'երգեն «Մարսէյեզ»ն ու «Մեր Հայրենիք»ը:

Հանդէսը կը բանայ Պ. Ա. Խատիսեան, որ հայ ժողովուրդին երախտագիտական տուրքը կը մատուցանէ ֆրանսական կառավարութեան, շնորհակալութիւն կը յայտնէ ներկայ հիւրերուն, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Լեհաստանի ներկայացուցիչ Պ. Փեյց: Ապա կը յայտնէ Հայաստանի ժողովուրդին հանդէպ, որ հակառակ ներկայ դաժան պայմաններուն, չի հրաժարիր իր հայրենիքն ազատ տեսնելու տենչէն: Եւ կ'ողջունէ Ուքրանիոյ, Վրաստանի, Ատրպէյճանի եւ Հիւս. Կովկասի կառավարութեանց ներկայացուցիչները:

Նախագահը ապա խօսքը կ'ուղղէ իր հայրենակիցներուն, համոզիչ բառերով կը յորդորէ զանոնք, կը թելադրէ ... փրկելու համար մեր ֆիզիքական եւ բարոյական գոյութիւնը: Հայաստանի մեր եղբայրները կը ... ին բռնակալ վարչաձեւի մը ... բայց մենք գոնէ կրնանք մեր ... հետապնդել ազատ երկինքներու ... ակ, ապահովելու համար մեր ... իքին ժողովրդավար իրաւունքը»:

Երիտասարդ երգիչներէն Պ. ...թէրեան կ'երգէ երկու կտոր. «...Հայաստան»ը եւ «Կարապին երգը»:

... Ա. Խատիսեան կը կարդայ ...ն նախարար Պ. Լեմէրիի նամակը, ... որ Պ. Ծերակուտականը նե– ...թիւն կը խնդրէ որ չնչարգելու– ... պատճառաւ չի կրնար իր հա– ...նքի զգացումները անձամբ ... Հայոց, բայց չի մոռնար իր ...ուատքն յայտնել Հայաստանի ...դրութեան մասին:

...հա, ծափերու տեղատարափի ... բեմին վրայ կ'երեւի օրուան ... նոյն ինքն ծերակուտական ...ն, ջահակիր մը ասպետական ...ութիւններուն, որ այնքան ... պայմաններու տակ կը ճգնէր ... Ալեքսանտրէթ – Անտիոքը, — ... իր նախահայրերուն այդ մէջ – ...ը:

...րի ծերակուտականը նախ իր ...րանքի խօսքը կ'ուղղէ Պ. Ա. ...եանի, ապա ներկայ հիւրերուն եւ հայ ժողովուրդին:

— «Ձեմ ուզեր ընդհատել այն տըխրութիւնը զոր ներշնչեցին քիչ առաջ գեղեցիկ տաղերը երգիչներուն, մեծ մասամբ ծնած ապաստանի երկրի մը մէջ (Ֆրանսա): Ես ֆրանսացի պիտի չըլլայի, եթէ չսիրէի Հայերը, որքան իրենց հայրենիքէն հեռու, նոյնքան դժբախտ ըլլալնուն համար»:

Ապա ակնարկ մը կը նետէ ընդհ. պատերազմի ճակատագրական օրերուն վրայ, Կովկասի եւ Փոքր Ասիոյ շրջանին մէջ, կը յիշէ հայ ռազմիկներուն Կիլիկիա մուտքը, Ֆրանսացի սպաներու ղեկավարութեան տակ, 1919ի յուլիս 14ի անմոռանալի տօնը, երբ ինք հարիւրապետ էր սպայակոյտին մէջ, եւ քանի տարի ետք, իր այցը Սուրիա: Կը վերակոչէ փառահեղ անցեալը Սուէտիոյ, Կիլիկիոյ այդ վերջին հանգրուանին, որ երբեք նըւաճուած չէ: Կը պատմէ Ճէպէլը – Մուսայի հերոսամարտը, Լերան կատարին տնկուած դրօշը, որ ուշադրութիւնը կը գրաւէ Ֆրանսացի ծովակալին: «Հիմա որ այդ երկրին ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ է, կը շեշտէ ծերակուտականը, մենք բոլոր քաղաքական եւ դիւանագիտական միջոցները ի գործ պիտի դնենք, որ–պէսզի Ալեքսանտրէթը Թուրքերուն չյանձնուի»:

Յետոյ կը յիշէ թէ՝ ինչպիսի արդար ցասումով լեցուած է ընդդէմ Թուրք պաշտօնատարի մը, մի ոմն Աչըքալընի, որ կը նկրտէր իր մուտքն արգիլել իրեն, Ֆրանսացի ծերակուտականի մը, Ֆրանսական հոգատարութեան տակ դրուած հողամասէ մը ներս...: Պատճառ մը եւս հաստատ մնալու իր պայքարին մէջ: Պ. Կոթըրօ բարձրաղաղակ կը յայտարարէ.—

Այսօր ոչ մէկ փոփոխութիւն Սանճաքի կացութեան մէջ: Ան կը մնայ Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ Սուրիոյ մէկ հողամասը: Ձենք կրնար հանդուրժել որ մէկ քառակուսի մեթր հող Թուրքերուն ձեռքն անցնի:

Արի ծերակուտականը կանգ կ'առնէ Սուէտիոյ գեղեցիկ բնութեան, Հայոց աշխատասիրութեան, չինարար ոգիին եւ հիւրասիրութեան վրայ: Թուրքերը «օթոքար»ով ոտիկան կը ճամբեն իր ետեւէն, բայց տեղացի 30 կտրիճներ արթուն կը հսկեն իր բնակարանին շուրջ: Սրտայոյզ բառերով կը նկարագրէ իր այցը դէպի «Սեւ լեռ», երբ կին, ծեր, տղայ իր ոտքը կ'իյնան եւ միաբերան կ'աղաղակեն:

— Մի թողուք մեզ Թուրքերուն ձեռքը, մի թողուք որ մեզ ջարդեն:

Եւ այն «Մարսէյեզ»ը, այնքան անկեղծ ու հարազատ Հայերու բերնին մէջ, որ չէր լսուած Ֆրանսական յեղափոխութենէն ի վեր: Չի մոռնար նաեւ նկարագրել եօթը Հայորդիներու ձերբակալումն եւ գանակոծումը, որոնք Ֆրանսայի հանդէպ իրենց սէրն յայտնելու մեղքը գործած էին: «Սիրելի Հայեր, հէքեաթ չէ որ կը պատմեմ, դեռ երեք շաբաթ առաջ ականատես եղայ այս բոլորին»: Մեր մեծանուն բարեկամը կը խօսի Թրքական խոստմնադրժութեանց մասին, պահ մը կ'անդրադառնայ հայկական ջարդերուն, որոնց հաղորդակից եղած էր Ա. Զօպանեանի մէկ գիրքէն: Եւ կը վերջացնէ.

— Ձենք կրնար թոյլատրել որ չքանայ 1918ի յաղթանակին պտուղը: Մենք կանք ու կը մնանք: Մեծ ազատականութիւն մը անկախ հայրենիք մը պահելու անկախ հայրենիք մը: Ըստ ֆրանսական նախկին պատերազմիկներուն, ջերմօրէն ձեզի կը մաղթեմ ազատ եւ դերիշխան Հայաստան մը»:

Պ. Ա. Խատիսեան կը կարդայ նամակները Պ. Ժ. Կոտարի, Զօր. Պրեմոնի, ծովակալ Ֆուրնիէի եւ Զօր. Անտրէայի, որոնք կը բացակայէին կարեւոր զբաղումներու կամ ճամբորդութեան պատճառով: Մեր անձնուէր բարեկամը Պ. Փ. տիւ Վէու նմանապէս Լոնտոն հրաւիրուած էր վերջին պահուն, սախպողական հեռագրով մը:

Յետոյ կարգով խօսք կ'առնեն Կովկասի հարեւան պետութեանց ներկայացուցիչները.— Ալիպէքով (Ադրպէյճան), Զխենկէլի (Վրաստան), Նամիտօք (Հիւս. Կովկաս), Զօր. Պիքատորով (հրամանատար Խազախներու) եւ Տոքթ. Նոզաձէ (ներկայացուցիչ Հայվրացական միութեան): Բոլորն ալ կը շեշտեն կովկասեան միութեան անհրաժեշտութիւնը, ապահովելու համար իւրաքանչիւր ժողովուրդի անկախ գոյութիւնը:

Դարձեալ բեմի վրայ կ'երեւի «Սիփան – Կոմիտաս» երգչախումբը, որ այս անգամ կ'երգէ «Յառաջ Նահատակ»ը, «Անձրեւ եկաւ»ը: «Տուտուլը», «Ալագեազ»ն ու «Ամօթ քեզ Մոսին»ը, զոր դաշնաւորած էր Ա. Պարթեւեան:

Խօսքը Պ. Ս. Ջամալեանինն է, որ հարեւանցի ակնարկ մը կը նետէ քաղաքական մռայլ կացութեան վրայ, որուն լուծման համար երկու ելք կը նախատեսէ.— անարդարութեան զարման կամ զէնքերու բախում: Այս ճակատագրական րոպէներուն խիստ աղէտաբեր կը գտնէ Հայոց անտարբեր դիրքը: Կը յիշէ մեծ ազգերուն բարոյական անկումը, որուն շնորհիւ մանր ազգերու իրաւունքները կ'անտեսուին: Ջերմապէս կը ջատագովէ ազգ. միութիւնը: Մեր գոյութեան կենսական ազդակը կը նկատէ ուժը, բուռն կերպով կը պարսաւէ ցեղային առաքինութիւններուն թերագնահատութիւնը, ինչպէս եւ թերութիւններուն վրայ խոշորացոյցով նայելու ունակութիւնը: Եւրոպացիները աւելի թերի կը գտնէ այդ մարզին մէջ, ցոյց կուտայ թէ Հայերը միշտ միացած են ծանր րոպէներուն: Խորհուրդ կուտայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը հաւատոյ հանգանակ մը դարձնել փոքր տարիքէն: Յետոյ կը շեշտէ հարեւան պետութեանց հետ հաշտ երթալու անհրաժեշտութիւնը, իրատես շահերու գծով, ինչ որ կը ծառայէ եռապատկելու Հայոց ուժը: Վեր կ'առնէ քաջութեան կատարած դերը ճակատագրական պահերուն, բայց մանաւանդ անկախութեան վերջին պայքարին: Եւ կ'աւարտէ իր խօսքը, վերստին թելադրելով ազգային ուժերու համախմբումը, յաղթական դուրս գալու համար համաշխարհային վերիվայրումներէն:

Օր. Ա. Ալպան քաղցր եւ թրթռուն ձայնով մը կ'երգէ Ալէմշահի «Իղձը», ապա «Ալ այլուղը» ու «Կաքաւին երգը», ընկերակցութեամբ Պ. Գ. Մէհթերեանի:

Հերթը Union Françaiseի նախագահ Ա. Ֆայէինն է, անկեղծ բարեկամի մը, որ կը խօսի դասական զմայլելի ճառ մը, լի պատմական աւիւնով եւ սիրազեղ զգացումներով:

Նախ երախտագիտութիւն կը յայտնէ իրեն եղած պատիւին համար, ժողովուրդի մը կողմէ այնքան բարձր եւ քաղաքակիրթ, ինչպէս է հայ ազգը: Կը յիշէ այն զայրոյթի աղաղակը որ կը բարձրանար Ժոռէսի եւ Տընի Քոշէնի կողմէ, 96ի հայկական ջարդերուն առթիւ: Հայ ժողովուրդը արժանի կը համարի լաւագոյն տեղ մը գրաւելու ազգերու ընտանիքին մէջ: Արագ կերպով պատմականը կ'ընէ մեր ազգին ծագման, Արարատի ստորոտը, իր մղած պայքարը Հռոմի եւ Պարսկաստանի դէմ: Տրդատ թագաւորի օրերէն, քրիստոնեայ կրօնքին ընդգրկումը մերոնց կողմէ,— գլխաւոր պատճառը մեր մարտիրոսութեան: Յետոյ կը յայտնէ թէ՝ Հայոց պէս մեծ ազգի մը առաքինութիւններ չեն վրիպած համճարեղ Քոշէնի աչքէն, որ սահեղծած է Հայազգի Պոլիկտը: Վեր կը հանէ մեր արժանիքները միջակոյթի բոլոր մարզերուն մէջ, որ ամենայն իրաւամբ մեր երկիրը կը դարձնէ ոչ միայն կամուրջը, այլ միջնաբերդը քաղաքակրթութեան: Կը թուէ արաբական արշաւանքները, Ս. Քաղաքին գրաւման համար Հայոց ընծայած աջակցութիւնը խաչակիրներուն, Ճինկիզ խանի եւ Լենկթիմուրի խժդժութիւնները: Այս առթիւ կը պատմէ սպիտակազգեստ մանուկներու տրորումը ձիերու սմբակներուն տակ: Եւ հետաքրքրական շեշտով մը կ'աղաղակէ.

— Երբ այսպիսի քաղաքակիրթ ազգ մը գոյութիւն ունի, մեծագոյն ոճիրն է բարբարոսներուն ձեռքը մատնել զայն:

Կը յիշէ Հայաստանի բաժանումը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, 1896ի ջարդը, մանաւանդ ընդհ. պատերազմի անլուր եղեռնը, զոր կը նկարագրէ ցնցող եւ խարանիչ բառերով: Չի մոռնար նաեւ պատմել նոյնիսկ Թուրքերու բարեկամ Գերմանացիներու ընդվզումը: Վերջապէս, կանգ կ'առնէ Մայիս 28ի եղելութեան վրայ, որ ստա՛ղ այնքան կարճ պիտի տեւէր: Ինք եւս կ'անդրադառնայ Պ. Լեմէրիի հիւանդութեան, ու կը յայտնէ թէ յարգելի ծերակուտականը թէեւ բացակայ, բայց իր սիրտը միշտ ձեզի հետ է: Կը ճշդէ թէ՝ անբաղձալի օտարականներուն հանդէպ կառավարութիւնը խստութիւններ ի գործ կը դնէ, սակայն Հայերը բնաւ այդ դասակարգին չեն պատկանիր եւ իրենցմէ են: «Իբրեւ հայրենասէր Ֆրանսացի մը, կը յարէ մեր կրակոտ բարեկամը, հայ հոյակապ պատմութեան առջեւ չկրցայ զսպել իմ զգացումները, ուստի եկայ իմ հիացումս նուիրել ձեզի»: Ջերմ եւ սիրազեղ արտայայտութիւններու մէջ, վեհոգի մատենագիրը իր խոր հաւատքը կը յայտնէ հայկական դատին պսակման համար:

Խատուտիկ հանդերձներ հագած, «Սիփան – Կոմիտաս»ի անդամուհիները գեղարուեստական բաժնին փակումը կատարեցին հայկական պարերով, որոնց հետեւեցաւ Օր. Հրանոյշի մենապարը, որ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ ներկայ հասարակութենէն:

Հոս փոքր դիտողութիւն մը.— ծերակուտական Կոթըրօյի եւ Պ. Ֆայէի բանախօսութեանց ընթացքին, յաճախ աղմուկը բռնած էր սրահը: Աւելի լռութիւն սպասելի էր գոնէ մեր բարեկամներու ատենախօսութեանց միջոցին...

Երեկոյթը մինչեւ լոյս շարունակուեցաւ, մեծ սրահին եւ «պիւֆէ»ին սեղաններուն առջեւ, հայրենասիրական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է քիմիագէտ Առաքել Զաքըրեանը, որ այս վերջին տարիներուն զանազան փորձեր կատարեց բուսական խլիրդի վրայ՝ հաստատելով կենդանական եւ բուսական խլիրդներու միութիւնը:

Բայց Առաքել Զաքըրեան ծանօթ է առաւելապէս մեր մտաւորական երիտասարդութեան, որովհետեւ երկար տարիներ դասախօսած է Պոլսոյ հայ բարձրագոյն վարժարաններուն, մասնաւորապէս Կեդրոնականի մէջ իբրեւ դասախօս քիմիագիտութեան: Պ. Զաքըրեան, իբրեւ պետական ուսանող՝ վկայուելէ վերջ Փարիզի գիտութեանց համալսարանէն, երբ կը վերադառնայ Պոլիս, դասախօս կը կարգուի Տարիւլֆիւնունի, բայց Զինադադարին՝ մասնակցած ըլլալով որբահաւաքութեան, Քէմալական յաղթանակէն վերջ կուգայ Փարիզ եւ կ'աշխատի Սորպոնի քիմիագիտական լաբորաթուարներուն մէջ,— ահա այդ շրջանին է որ կը կատարէ այն փորձերը, որոնց արձագանգ տուաւ մամուլը:

Մայիս 19ին, Սորպոնի մէջ ներկայացուց տոքթորայի թէզը,— ժիւրին, որու նախագահն էր Ժան Փէրրէն, mention très honorableով ընդունեց իր թէզը եւ շնորհաւորեց զինք:

Իր թէզը, որ 88 էջնոց հատոր մըն է, իբրեւ խորագիր կը կրէ Contribution à la chimie du germanium et essai d'unification des théories de la chimie organique et de la chimie minérale,— կարեւոր աշխատանք մը, որ ժէրմանիոմին քիմիական եւ բնագիտական յատկանիշները, պատրաստութեան նոր եղանակները, եւն. կը ներկայացնէ հմտօրէն:

Լ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Հայազգի յայտնի թաւջութակահար Փ. Միշէլ Ծովիանով, որ Պրիւսէլ կը բնակի, մայիս 25ին տօնած է իր գեղարուեստական գործունէութեան 30րդ տարեդարձը: Պելճիքայի երաժշտանոցներու բոլոր տեսուչները եւ շատ մը անուանի երաժիշտներ ու արուեստագէտներ յանձնախումբ էին կազմած տօնելու այդ հմուտ ու լուրջ երաժիշտին յաջողութիւնները:

Փարիզէն Օր. Մարգարիտ Բաբայեան եւ խումբ մը Փարիզի երիտասարդ երաժիշտներ փութացած են իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնել մեր տաղանդաւոր երաժիշտին:

*** Օր. Մարգրիտ Բաբայեանի աշակերտներէն Պ. Paul Derenne Օփերա Քոմիք հրաւիրուած ըլլալով, շաբաթ օր պիտի երգէ Կունոյի Mireille Օփերային մէջ:

Լ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Բոլոր այս աչքերը իրենց մոլեգին փայլով յառած էին մարքիզին վրայ արտայայտելով տեսակ մը վայրենի ...ր:

Այս ամբոխը զինուած էր հրացաններով, սուրերով, մանգաղներով, ...ղերով, մահակներով, բոլորն ալ իրենց գլուխը դրած էին թաղիքէ գըտակներ կամ թէ գորշագոյն գլխարկներ, վրան ամրացուած սպիտակ քօթերներ, համրիչներն ու թժժանքները կը փայլէին առատութեամբ: ...ագած էին լայն տափատներ՝ որոնք մինչեւ ծունկերնին կը հասնէր. մորթէ շինուած լայնաթեւ կրկնոցներ, ...շիէ ոտնամաններ, սրունքները ...ց, մազերը երկայն, մէկ քանին ...տաղի դէմքով, մնացած բոլորը ...միտ արտայայտութեամբ:

Գեղեցկադէմ երիտասարդ մը ծըն... մարդոց մէջէն առաջ անցաւ եւ մեծ քայլերով վեր՝ դէպի մարքիզը բարձրացաւ: Ան, ինչպէս եւ միւս գիւղացիները, գլուխը դրած էր եզերքը վեր դարձած թաղիքէ մեծ գըլխարկ մը՝ սպիտակ քօքարդը վրան եւ հագած էր մորթէ լայնաթեւ վերարկու մը. միայն անոր ձեռքերը սպիտակ էին, եւ շապիկը նուրբ կերպասէ կարուած, իր կրկնոցին վրայ կապած էր մետաքսէ սպիտակ գօտի, ուրկէ կախուած էր ոսկեզօծ կոթով սպիտակ սուրը:

Երբ հասաւ «հիւր»ին քով, գլխարկը հանեց մէկդի նետեց, իր գօտին քակեց, գետին նստաւ մէկ ծունկի վրայ, մարքիզին ներկայացուց գօտին ու սուրը եւ ըսաւ.

— Իսկապէս մենք ձեզ կը փնտռէինք եւ գտանք վերջապէս. ահա հրամանատարութեան սուրը. այս մարդիկը այժմ ձեզ կը պատկանին, ... մինչեւ ցարդ՝ ... [illegible]

...տառին խորութեան մէջ. «Կեցցէ՛ Թագաւորը, կեցցէ՛ մարքիզը, կեցցէ՛ Լանդընաք»:

Մարքիզը Կավարին դարձաւ եւ ... [illegible]

— Եւ բոլորդ եօթը հազա՞ր էք:

— Այո՛, բայց այսօր միայն. առատուն մենք կ'ըլլանք տասնըհինգ հազար: Այսպիսի պտուղ մըն է մեր եր... [illegible]

...պոյտները քնացած էին, եւ ձեռքի շարժումով մը անոնց գործը վերջացուցինք: Ձի մը ունիմ, արդեօք կը բարեհաճի՞ք ընդունիլ, տէր զօրավար ... [illegible]

(Շար.)

մարտակները եւ յետոյ ալ զինաթափ ըրինք , յանձնելու համար իրենց դա -հիճներուն ձեռքը :

— Զէյթէզններուն , Տիւրզիններուն՝ եւ դեռ շատեր …

Թուրքիան կը վախնայ Իտալիայէն , եթէ լքենք զայն , իտալացի հետեւա-կազօրքը Զմիւռնիոյ վրայ պիտի յարձակի : Թուրքիան ուրեմն մեր պաշտպա-նութեան կարօտ է : Փոխարէնը ի՞նչ կուտայ մեզի , իր խօ՞սքը , Թուղթի կտոր մը որուն հաւատալու համար պէտք է ապուշ ըլլալ :

Սանճաքի եւ Սուրիոյ լքումը կորուստ մըն է մեզի համար զոր չենք կրնար տանիլ ներկայ պայմաններուն տակ :

Յաղթանակը Արեւելքէն եկաւ Մարաշխալ տ'Էսփէրէի կողմէ :Արեւելքէն բան մը լքել՝ կը նշանակէ Ֆրանսան տկարացնել եւ զայն վտանգել հաւանա-կան յարձակումներու պարագային : Պէտք է վճռական ըլլալ , տկարացնելու համար այդ յարձակման ազդեցութիւնը » :

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը պիտի ծանուցուի ամէնէն ուշը երկուշաբթի օր :

Անգորայի ֆրանսական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ , աւելի քան մէկ ժամ :

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա կ'երթայ

Անգարայէն կը հեռագրեն .— Լաւատեղեակ շրջանակէ կը յայտնեն , թէ արտաքին նախարար Սարաճօղլու պիտի այցելէ Մոսկուա : Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ անմիջապէս վերջ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գա-ֆէնքուի այցելութենէն Անգարա , ուր պիտի հասնի ան յունիս 11ին եւ պիտի մնայ երեք օր :

Պաշտօնական շրջանակներ կ'ըսեն , թէ Պ . Սարաճօղլու պիտի երթայ Մոս-կուա պարզապէս իբրեւ փոխ այցելութիւն խորհրդային կառավարութեան արտաքին փոխ – գործավար Պ . Փոթէմքինի վերջերս կատարած ճամբորդու-թեան Թուրքիոյ մէջ : Բայց կը կարծուի թէ Մոսկուայի մէջ երկու կառավա-րութիւնները պիտի շարունակեն այն խօսակցութիւնները , որոնց սկիզբը դրուեցաւ Անգարայի մէջ : Կը կարծուի նաեւ թէ Պ . Սարաճօղլու պիտի բա-նակցի խորհրդային վարիչներուն հետ այն ընդհանուր գործողութեանց մա-սին , որոնք պիտի ծագին անգլօ-թրքական , անգլօ-ֆրանսական եւ մօտերս կնքուելիք անգլօ-ֆրանքօ-ռուսական երրեակ դաշինքներէն :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆԸ , 70 ֆրանք , սուղ գտնելով , շատեր սկսեր էին ոստիկանութեան վերադարձնել զանոնք : Կառավարութիւնը ազդա-րարեց թէ ոչ ոք իրաւունք ունի մերժելու կազարգել դիմակը , բացի մահ -ուան պարագային : Գալով վճարման , 15 օրուան պայմանաժամը պիտի վե -րածուի երեք ամսուան , մասնաւոր հրամանագրով մը : Գալով ասկէ վերջը բաշխուելիք դիմակներուն , ընկալագիրներու տետրակներ պիտի ձգուին ծխա-վաճառներուն , իբրեւ դիւրութիւն : Նոր հրամանագիրը կարգ մը բացառու -թիւններ եւս պիտի հաստատէ , ձրի դիմակ բաշխելու համար :

ԾՈՎԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ Թիւը 77,500էն 85,000ի պիտի բարձրանայ մինչեւ 1940 , համաձայն նոր հրամանագրի մը : Առաջին յաւելում մը կա -տարուած էր մարտ 27ին ,երբ նաւաստիներու թիւը74,900էն բարձրացաւ 77,500ի : Որոշուեցաւ շինել նաեւ երեք մեծ մարտանաւեր եւ երկու սուզանակի յատուկ փոխադրանաւեր , որոնց համար սահմանուած է 1,267,000,000 ֆրանք :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խորհրդարանական ընտրութիւններու վերջնական ար -դիւնքը հետեւեալն է .— 180 աթոռ շահած են կառավարականները , 43 աթոռ նացիները , 12 գիւղացիներու կուսակցութիւնը , 5 սոցիալ–դեմոկրատները , 5 աշխատաւորականները , 3 քրիստոնեայ ընկերվարականները եւ 2 անկախ-ները :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ չեխոսլովաք լեգէոն մը կազմելու մասին բանակցու -թիւններ կը կատարուին : Չեխ – լեհական սահմանէն անցած ու Լեհաստան ապաստանած են վերջերս հազար չեխ զինուորներ եւ սպաներ : Վերջին-ները առաջարկած են մտնել անգլիական բանակին մէջ :

ՀՌՈՄԻ Թերթերը կը գրեն թէ գերման կառավարութիւնը կատարեալ գո-հացում ստացած է Լոնտոնի մէջ գրամատուն դրուած չեխական պետական գումարի մասին : Միջազգային հաշուեյարդարի դրամատունը հրահանգ տը-ուած է անգլիական դրամատան , որ վեց միլիոն սթերլինը յանձնուի Գերմա -նիոյ : Այս գումարէն զատ չեխ կառավարութիւնը Անգլիոյ մէջ ունի 10 միլիոն սթերլինի պահեստ մը , որուն վրայ Լոնտոնի կառավարութիւնը արգելք դրած է :

ԻՏԱԼԻԱ վերադարձան 20,000 իտալական լեգէոնականներ , որոնք մաս -նակցած էին Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին : Ասոնց կ'ընկերանան չորս գումարտակ սպանիական զինուորներ , որոնք , կ'ըսուի թէ , պիտի ըլլ-կուին Լիբիա : Կը հաւաստեն թէ այլեւս իտալական զինուոր մնացած չէ Սպա-նիոյ մէջ :

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ մէջ , Սպանիայէն վերադարձող գերման զինուորները աչքէ անցընելէ ետք՝ մարաշխալ Կէօրինկ ճառ մը խօսելով , ըսաւ , թէ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին սկիզբը զօր . Ֆրանքօ օգնութիւն խնդրեց Գեր-մանիայէն եւ այդ օգնութիւնը տրուեցաւ ընական կերպով : Հիթլէր եւս Պեր-լինի մէջ ներկայ պիտի ըլլայ ու աչքէ պիտի անցընէ այս զինուորները :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը 248,000ի դէմ 2,360,000 ձայնով մերժեց ժողովրդական ճակատ կազմել բոլշեւիկներուն հետ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մերժեց ստորագրել թղթատարական միջազգային նոր համա-ձայնութիւնը , առարկելով թէ մասնակցողներուն մէջ յիշուած է նաեւ Չեխո-սլովաքիան , իբրեւ անկախ պետութիւն : Կ'ըսուի թէ Իտալիա , Հունգարիա եւ Սպանիա եւս մերժած են ստորագրել պայմանագիրը :

ԵՐԵՍՓ . ԺՈՂՈՎԸ 288ի դէմ 315 ձայնով յետաձգեց ընտրական բարենո-րոգման օրինագիծը , որ տարիներէ ի վեր կը զբաղեցնէ այս երկիրը : Կը կար-ծուի թէ երեսփ . ժողովին տեւողութիւնը պիտի երկարաձգուի մինչեւ 1942:

2,000,000 ՖՐԱՆՔԻ դատ մը բացուած է շարժանկարի հռչակաւոր աստ -ղին՝ Տանիէլ Տարիէօյի դէմ , որ կ'ամբաստանուի թէ չէ յարգած իր յանձնա-ռութիւնները : Դատախազներէն մէկը ամերիկեան հաստատութիւն մըն է , միւսը՝ ֆրանսական : Այս վերջինը կը գանգատի թէ օրական 10,000 ֆրանք վնասած է , արուեստագիտուհին յարգած չըլլալով իր յանձնառութիւնը :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ նոր ցնցումներ զգացուեցան Յունաստանի մէջ , կործանե-լով 34 շէնքեր՝ Կալավրիտայի շրջանին մէջ : Ժողովուրդը խուճապի մատ -նուելով դաշտերը ապաստանեցաւ , հակառակ տեղատարափ անձրեւին : Վեր-ջին 24 ժամուան ընթացքին 14 ցնցումներ արձանագրուեցան :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ սուզանաւ մը , որ ունէր 83 նաւաստիներ , խորտակուելով Լիվըրփուլի բացերը , այլ եւս չերեւցաւ ջուրին երեսը : Սուզանաւը կրնար 36 ժամ մնալ ջուրին տակ , առանց թթուածինի պակաս զգալու , բայց եւ այնպէս կարելի եղաւ փրկել ժամանակէն առաջ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տր . Կ . Խաչի Լիլայի Մանաճեանը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Քօփարանեանի եւ Տիկին Մարգարեանի իրենց հօր եւ ամուսնոյն՝ ՅԱԲԵԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ցաւալի մահուան առթիւ :

Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ .— Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը Կիրակի 4 Յունիս առաւօտեան ժամը 9,30ին, Սարսէլի հայկ . դպրոցի սրահին մէջ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ Սարսէլի հայ ծնողները, երիտասարդները եւ պատանիները, սկաուտական խումբ մը կազմու-թեան համար: Կարելի է նախապէս արձանագրուիլ տեղին վրայ,Պ.Խուռով Ներսէսեանի մօտ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenne-ի եւ Պ. Գ. ՍԼԷՄՇԱՀԻ

Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 rue Richer եւ Salle Chopin

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 4 ՅՈՒՆԻՍ 1939, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2,45ին **Salle des Ingénieurs Civils**ի մէջ

19, Rue Blanche (métro : Trinité)

Փարիզահայ ամենասիրուած դերասաններ՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Կ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ եւայլն կը ներկայացնեն

ՄՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Փարիզահայ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւնները արար ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՍԻՐԱՑՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ • ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մուտք՝ 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr le Prince, Paris 6.

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 60րդ տարե-դարձին առթիւ 4 Յունիս, Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ. 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները եւ սանուհիները ներկայ ըլլալ:

Հայ Երիտասարդաց Ակումբ

Ընկերական պարահանդէս-հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 3 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Մուտք՝ 5 ֆր.:

Թատերական ներկայացում Լիոնի մէջ

Ղեկավարութեամբ ծրնեւէն նոր ժամանած դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Տիկին Ա. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

եւ տեղւոյս ու Ճէնէվի լաւագոյն ուժերու

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ ՀՕՐԼՕԺԻ ՄԷՋ

ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 145, Cours Lafayette, կը ներկայացուի

«ՇՈՒՇԱՆԻԿ»

(Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար հեղ.՝ Յ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ)

ԵՒ ՔԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք՝ 7, 6, 5, ֆրանք, անչափահասներուն 2 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրի Մայիսի թիւը նկարազարդ եւ գրական բովանդակու-թեամբ: Յաջորդ թիւը, Յունիս-Յուլիս, լոյս պիտի տեսնէ, ամէն տարուան պէս, Յուլիսի կէսերուն: Փափաքողներու իբրեւ նմոյշ կը ղրկուի քանի մը թիւեր: Մամուլի տակ է նաեւ համանուն գրասան գրացուցակը:

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9):

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

25 — 31 յունուար 1939

ՊԱՐԹԸԼԷ , Ա . Բ .— 47

ՄԱՐՍԷՅԼ , Պ . Յ .— 150

ՄԱՐՍԷՅԼ , Յ . Ս .—150

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ , Ս . Գ .— 150

ՊՈԼԷՆ , Օ . Ժ .— 49

ՖԷԶԷՆ , Թ . Կ .— 150

ՌՈՆԻ-ՍՈՒ-ՊՈՒԱ , Մ . Տ . Ս .— 40

ԿՐԸՆՈՊԼԸ , Ե . Պ .— 60

ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՌՕ , Վ . Պ .— 40

ՓԱՐԻԶ (6) , Տիկ . Տ . Թ .— 150

ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ , Ե . Գ .— 75

ՔԼԻՇԻ , Գալ .— 40

ՄԱՐՍԷՅԼ , Յ . Ե .— 150

ԱՎԻՆԵՈՆ , Մատ .— 100

ՆԻՍ , Ե .— 75

ՖՐԷԺԻՒՍ , Ս . Բ .— 90

ՔՐԷՓԻԷՕ , Տիկ . Շ .— 40

ՍԷՆ ՄԱՌԹԷՆ , Թօր . —50

ՄՈՆԹՕՐՕ , Գալֆ .— 50

ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ , Մ . Ա .— 150

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme . . Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

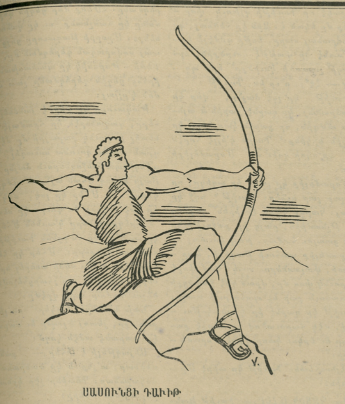
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 4 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4058 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ու որսկան դառաւ :
Նետ – աղեղն առաւ ,

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒԵՑԱՒ

— ∞ —

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՋՆՈ՞ՐԴ ՊԻՏԻ ՀԱՆԴԻՍԱՆԱՅ

Խորհրդային կառավարութիւնը Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն յանձնեց իր պատասխանը՝ եռեակ զինակցութեան մասին: Մոլոթով Քրեմլին հրաւիրած էր երկու դեսպանները եւ անձամբ յանձնեց պատասխանը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ ալ հաղորդելով :

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Միութիւնը իր պատասխանին մէջ կը պնդէ Մոլոթովի ճառով մատնանշուած պայմաններուն վրայ,— երաշխաւորել պալթեան երեք պետութեանց ամբողջութիւնը եւ եւ առնել կարգ մը վերապահումներ, որպէսզի եռեակ զինակցութիւնը գործադրելի դառնայ մեքենաբար: Այս առթիւ խմբագրական մը գրելով, «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը յայտարարէ ·

— « Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը յստակ է: Մենք վճռականօրէն կը հետապնդենք խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը, ինչպէս եւ կ'ուզենք զօրացնել առեւտրական յարաբերութիւնները բոլոր երկիրներուն հետ: Մենք կողմնակից ենք պաշտպանողական վստահելի եւ ազդու ճակատի մը կազմութեան, որպէս զի նոր նախայարձակումներ չկատարուին: Արթուն պէտք է մնանք: Յիշեցէք Սթալինի խօսքերը·— Թոյլ չտանք որ պատերազմի դրդիչները այս երկիրը խրեն պատերազմի մը մէջ, կրակէն շագանակներ հանել տալով ուրիշ ժողովուրդներու համար: Մենք մինչեւ վերջը պիտի պաշտպանենք մեր երկրին եւ ընդհանուր խաղաղութեան շահերը: Բայց եթէ նախայարձակները համարձակին բռնաբարել մեր նուիրական հողը, մենք երկու հարուած պիտի իջեցնենք պատերազմի դրդիչներուն ամէն մէկ հարուածին» :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները այժմ կը քննեն Մոսկուայի պատասխանը: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը պնդեն որ Լորտ Հալիֆաքս Մոսկուա երթայ, անձամբ հարթելու համար մնացեալ դժուարութիւնները: Նոյնիսկ զրոյցներ կը շրջին Չէմպըրլէնի ճամբորդութեան մասին:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը կը գրէ, թէ անգլեւ-խորհրդային բանակցութեանց անելէն դուրս գալու համար երկու միջոցներ կը նախատեսուին Լոնտոնի մէջ: Առաջին՝ դիմել միջամտութեանը Թուրքիոյ, որ թէ Անգլիոյ եւ թէ Խ. Միութեան լիակատար վստահութիւնը վայելող պետութիւն մըն է: Երկրորդ՝ ուղղակի չփում հաստատել Լոնտոնի ու Մոսկուայի միջեւ: Անոր համար է որ անհրաժեշտ կը համարուի արտաքին նախարարին այցելութիւնը Մոսկուա :

*** Էսթոնիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ տրամադիր են մեծ պետութեան մը սահմանափակ աջակցութիւնը ընդունելու, եթէ յարձակում կրեն: «Բայց եթէ ո եւ է մեծ պետութիւն կ'ուզէ աջակիցի դեր ստանձնել առանց մեր ուզելուն, իբրեւ ներկայացուցիչը հաւաքական դրութեան մը կամ իբրեւ պաշտպան իր իսկ կենսական շահերուն, այդ պարագան պիտի համարուի նախայարձակում մը որուն դէմ Պալթեան պետութիւնները իրենք զիրենք պիտի պաշտպանեն բոլոր միջոցներով»: Լիթուանիոյ մէջ ալ որոշ վերապահութիւն կը տիրէ Մոսկուայի հանդէպ, մանաւանդ որ այդ երկիրը սահմանակից չէ Խ. Միութեան :

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀՌՈՄԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Գերման մամուլը կը գրէ թէ Մոլոթովի ճառը կ'ապացուցանէ որ խոր անվստահութիւն կը տիրէ մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ եւ միւս կողմէ Ռուսիոյ միջեւ: Բայց Փարիզ եւ Լոնտոն այնքան յառաջ գացած են այժմ, որ չեն կրնար նահանջել առանց իրենց վարկը կորսնցնելու, այս պատճառով ալ Ռուսիա կրնայ ուզածը պահանջել: Թերթ մը կ'ըսէ, թէ Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ միութիւն գոյութիւն չունի :

Իտալական թերթերը գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն Մոլոթովի ճառը, դիտել տալով թէ Ռուսիա կը ջանայ կացութիւնը բարդացնել յօգուտ իրեն:

Թերթ մը կը գրէ, թէ Մոսկուա երկու նպատակ կը հետապնդէ·— համայնավարութիւնը տարածել ամէն երկրի մէջ, և իր հողերը ապահովել առանց իր կողմէ ո եւ է վտանգի ենթարկուելու: Այս պատճառով ալ ժողովրդապետական երկիրներուն սուղի պիտի նստի ռուսական դաշինքը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՅ ԽՆԱՄԱԿԱԼ ԻՇԽԱՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը ուրբաթ օր ներկայ եղաւ զօրահանդէս մը, որ տեւեց 2ուքուկէս ժամ: Երեսուն հազար զինուորներ թափոր կազմեցին արդիական զէնքերով, ապացուցանելու համար Գերմանիոյ ռազմական ուժը: Իրարու ետեւէ անցան զօրագունդեր, հրասայլեր, խոշոր թնդանօթներ եւ մեքենաշարժ զօրամասեր: Շարժման մէջ դրուած էին նաեւ 200 օդանաւեր :

Նոյն օրը իշխանը նոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ վարիչներուն հետ: Իր արտաքին նախարարն ալ առանձին տեսակցեցաւ գերման պաշտօնակցին հետ :

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Գերմանիա պիտի աշխատի տնտեսապէս իր տիրապետութեան տակ առնել Եուկոսլավիան, գնելով անոր հողագործական արտադրութիւնները: Անշուշտ քաղաքական ազդեցութեան խնդիրն ալ մէկդի դրուած չէ: Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ կը յուսան եթէ ոչ առանձին միացնել, գոնէ իրենց թաթին տակ պահել Եուկոսլավիան, մանաւանդ որ միւս ճակատը կ'աշխատի Սեւ ծովու դաշինք մը կազմել մասնակցութեամբ Թուրքիոյ, Խ. Միութեան, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ: Այս մասին խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Թուրք զինուորական պատուիրակութեան հետ որ Լոնտոն պիտի հասնի երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ զօր. Քեազըմի :

Ճափոնի դիրքը առանցքին հանդէպ

Թոքիոյի կառավարութիւնը կը քննէ այն առաջարկները, զոր գերման կառավարութիւնը ներկայացուցած է հակաքոմինթերնի ուխտը աւելի ամրացնելու մասին: Կը կարծուի թէ Առանցքի պետութեանց եւ Ճափոնի միջեւ իրաւախոհութիւն մը պիտի գոյանայ հետեւեալ կէտերու շուրջ·

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱՅ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հայաստանի մէջ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Սասունցի Դաւիթի հազարամեակը, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը որ կը մշակուէր ամիսներէ ի վեր:

Բայց տօնակատարութիւնը չսահմանափակուեցաւ միայն Հայաստանի մէջ :

Կեդրոնէն արձակուած հրամանին համաձայն, Խորհրդային Միութեան պետութեանց Ակադեմիաները եւ Գրողներու Միութիւնն ալ գործօն մասնակցութիւն ընծայեցին: Սասունցի Դաւիթի դիւցազներգութիւնը թարգմանուեցաւ ռուսերէնի (10,000 տող), նախաձեռնութեամբ խումբ մը ռուս բանաստեղծներու որոնք մասնաւոր ուսումնասիրութիւններ կատարած էին Հայաստանի մէջ, ծանօթանալով ողջ մնացած պատմողներու եւ երգիչներու հետ :

Միւս կողմէ, Ուկրայնայի, Վրաստանի, Ճերմակ Ռուսաստանի եւ Ազրպէյճանի բանաստեղծներն ալ իրենց ժողովրդական լեզուներուն վերածեր էին «Սասունցի Դաւիթ»ը:

Վերջապէս, այս անմահ դիւցազնավէպը վերածուած էր օփերայի եւ պարժանկարի (յանդաւոր), իսկ տօնակատարութեան առթիւ սարքուած էր ցուցահանդէս մը՝ Երեւանի մէջ, պատկերացնելով Սասունցի Դաւիթի շրջանին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքը:

Մէկ խօսքով, արտակարգ տօնակատարութիւն մը, ինչպէս եղաւ վրացի ժողովրդական բանաստեղծին՝ Ռուսթավելիի յոբելեանին առթիւ :

Դժբախտաբար Հայկական Արտասահմանի մէջ համապատասխան ուշադրութիւնը չգրաւեց այս տօնակատարութիւնը, եթէ չյիշենք Փարիզի Երիտ. Ակումբին մէկ երեկոյթը, ուր կարեւոր ճառեր խօսուեցան սահմանափակ հասարակութեան մը առջեւ, չորս պատի մէջ :

Այստեղ ալ, հայրենիքի եւ արտասահմանի յարաբերութեանց անբնական վիճակն է որ տեղի կուտայ մայլ խորհրդածութեանց :

Օրինակ, Հայկական Արտասահմանը ամիսներով ցնծատօներ սարքեց Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, նոյնիսկ էջմիածնի հրահանգով, մինչ Երեւանը քար լռութիւն կը պահէր:

Յետոյ, նոյն համաժողովրդական հանդէսները սարքուեցան Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ, եւ Հայաստանը նորէն մնաց անմասն եւ անհաղորդ :

Եւ հիմա գաղութներն են որ թմրած վիճակ մը կը ներկայացնեն, մինչդեռ պատճառներ ունէին տասն անգամ աւելի խանդավառուելու :

Արդարեւ, ի՞նչ է « Սասունցի Դաւիթ»ը, եթէ ոչ առասպելական պատմութիւնը, խտացումը հազարամեայ պայքարի մը,— ըմբոստացում եւ կռիւ՝ բռնակալութեան դէմ, հարստահարութեան եւ աւազակութեան դէմ: Ամէնի, անկարողելի դիւցազնամարտ մը՝ որ կը վերջանայ «ծուեր»ու (ծուռ), քաջերու յաղթանակով :

Եւ ի՞նչ մշտնջենական աղաղակ — այս ժողովուրդին հարազատ կանչը — երբ Դաւիթ երկուքի բաժնելով Մսրամելիքը — մարմնացած բռնակալութիւնը — կը յայտարարէ անոր հետեւորդներուն ·

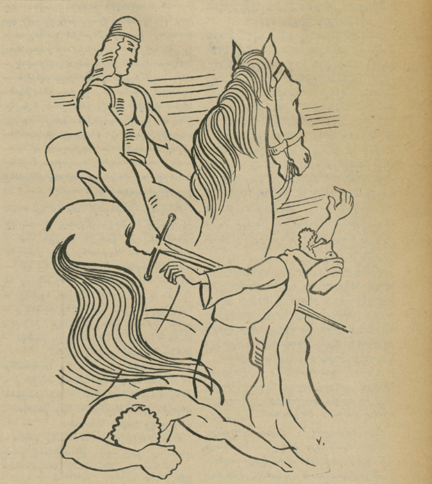
Ի՞նչ էք առել նետ ու աղեղ,— եկել թափել օտար դաշտեր···
Չէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն–տեղ, — Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր···
Զանձրացե՞լ էք խաղաղ ու հաշտ — Հողագործի օր ու կեանքից ···

Յ. Թումանեան, Ե. Չարենց եւ ուրիշներ, անոնք որ դերագոյն խելաքութեան» այս հերոսներուն, « Սասնոյ ծռեր»ուն փառքը կ'երգեն արձակ թէ ոտանաւոր, ըմբոստութեան ոգին է որ կը պանծացնեն: Յանդգնութիւնը, քաջութիւնը ժողովուրդի մը, որ մերժեց անցնիլ բռնակալի թուրին տակէն:

Հազար տարի վերջն ալ, նոյն դիւցազնամարտը չէ՞ր որ կազմակերպուեցաւ, աւելի խրական եւ դժնդակ պայմաններու մէջ, նախաձեռնութեամբ խումբ մը «ծուռ»երու (խենդ), որոնք յետոյ կոչուեցան «Ֆէտայի»: Եւ նոյն Սասունը չէ՞ր որ ամէնէն ուժգին պոռթկաց :

Մենք տժգոյն պատկեր մը միայն տուած եղանք :

Շ.

ԹՈՒՐԸ ՔԱՇԵՑ, ՄԷԿ ՀԱՐՈՒԱԾՈՎ ԿՈՒՐԾՔԸ ԾԱԿԵՑ ···

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔԸ

···Դիւցազուն Դաւիթն հուր-ձին ճշեց
Մսրամելիքի բանակն հասաւ·
Երբ հասաւ, նայեց տեսաւ՝
Քնել է, բռնած հովիտ ու սար,
Մսրամելիքի զօրքը հազար:
Դիւցազուն Դաւիթն երբ այս տեսաւ՝
Մտածեց, մանուկ մտքում ասաւ·—
«Թէ հիմա այսպէս ճշեմ–զնամ,
Ջորեանի նման հնձեմ նրանց,
Գիտի մտածեն, թէ մենք քնած՝
Դաւիթը գող – գող եկաւ գնաց»:
Ձայն տուեց ուստի Դաւիթը քաջ·—
«Վեր կացէք, ելէք, զօրքեր քնած,
Իր չասէք յետոյ, թէ մենք քնած՝
Դաւիթը գող – գող եկաւ գնաց »:
Արթնացաւ իսկոյն բանակն ամբողջ,
Թնդիւն, չառաչիւն, շփիւն ու կոչ,
Ձիերի խրխինջ ու խրխնջոց,
Զէնքերի շաչիւն, ու հուր, ու բոց :
Հաւաքեց Դաւիթն իր ուժը ողջ,
Մրրիկի նման հուր – ձին թռցեց,
Կայծակներ թռան քարից, հողից,
Արեգակն անգամ գոյնը փոխեց,
Երբ սուրն արձակեց հրէ շողեր :
Շարժելով այսպէս իր սուրն հրէ,
Սկսեց հնձել, ինչպէս ցորեն,
Մսրամելիքի զօրքը զօրեղ,
Որ Սասմայ վրայ քանի՜ օր էր
Եկել էր նստել, ինչպէս մորեխ :
Ահեղ էր Դաւիթն ու ահաւոր,
Իբրեւ այր արդար, ռամիկ զինուոր,
Իբրեւ անսասան դիւցազուն, որ
Նուում էր սրով իր անպարտ հօր:
Երբ տեսաւ նրա ցասումն այդ խոր
Մսրամելիքի զօրքը բոլոր,
Դէմ եկաւ նրան մի ալեւոր
Մսրայ աշխարհից եկած զինուոր:
—Դաւի՛թ, բարբառեց զինուորը ծեր,
Ինչո՞ւ ես մեր դէմ կուի ելել,
Մսրամելի՛քն է, արքայն այն ենո,
Մեզ ճշել, բռնի Սասուն բերել»:
···Լսեց, արձակեց Դաւիթն իր ձին,
Ել չանցաց հուր ձին իրա սանձին,
Ինչպէս զերանդին ցորեան հնձի,
Մրրկեց այդպէս թափով անծիր,
Եւ գնաց, կանգնեց այն առանձին
Վրանի առջեւ, որի միջից,
Ինչպէս հնոցից, թափով ամբողջ,
Ծուխ էր բարձրանում, ու հուր, ու բոց:
············ իր ձին ճշեց,
Ոչ ոքի խնդիրք էլ չըլսեց,
Նոխիծ – Միհրի անունն յիշեց,
Եկաւ կայծակէ սուրը խփեց,
Զարկեց հարուածով, զարկով վսեմ,
Քառասուն կաշին միջից կիսից :
Կտրեց քառասուն կարծր կաշին,
Քարերը կտրեց ջրաղացի,
Ճայթեց զօրութեամբ մի անհաշիւ,
Դէմքն արեգական բռնեց փոշին :
···Մելիք մէջտեղից եղաւ երկու կէս:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Հարսանեկան խրախճանքները կ'արգիլուին Թուրքիոյ մէջ

»»» · «««

Անգարայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի·—

Քէմալ Աթաթիւրքի հաստատած ընկերային եւ կրթական բարենորոգումները կը շարունակուին իր յաջորդին՝ Զօր. Ինէօնիւի կողմէ:

Վերջին բարենորոգումն է՝ վերջ դնել հարսանեկան ճոխ ու աւելորդ փարթամ արարողութեանց: Այս քայլին նպատակն է ժողովուրդը խնայողութեան մղել :

Ներքին գործերու նախարարը շրջաբերականով մը կ'արգիլէ·—

Հարսանեկան մասնաւոր արարողութիւններ կատարել: Օժիտ տալ հարսին: Հարսանեկան նուէրներ տալ: Հարսնիքի առթիւ հինգէ աւելի կառքերով հարս առնել: Հարսանեկան արարողութիւնները 24 ժամէն աւելի երկարաձգել: Հարսանեկան արարողութիւնները կատարել հանրային վայրերու կամ հիւրանոցներու մէջ:

Անստատողները պիտի ենթարկուին ծանր տուգանքներու :

1923էն ի վեր, երբ Քէմալ նախագահական աթոռը գրաւեց, Թուրքիոյ մէջ հաստատուած են հետեւեալ բարենորոգումները·—

Արաբականին տեղ լատինական տառեր, եւ թրքական լեզուէն վտարում օտար բառերու :

Հաւասարութիւն կիներու եւ այրերու միջեւ :

Կիներու իրաւունք քուէարկելու:

Շաբաթական հանգիստի օրը կիրակի, փոխանակ ուրբաթի:

Մկանուններու հաստատում կամ փոփոխում :

Մօտաւոր խնամութեանց արգելում :

Ջնջում խանութներու մէջ սակարկութիւն ընելու սովորութեան :

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ի ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՍՆԱՑ ԾՌԵՐ (դիւցազնավէպին նիւթը)

Հայ ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ ոչ մէկ վէպ այնքան ամբողջական եւ անկորուստ հասած է մեզի, որքան Սանասարի եւ Ադրամելէքի, ինչպէս նաեւ անոնց սերունդին չորս հիւսուած զրոյցները, ամբողջութեանը մէջ Սասնայ Ծռեր անունը առած։

Սանասար եւ Ադրամելէք կը յիշատակուին նախ Աստուածաշունչի, յետոյ Խորենացիի գրքին մէջ։

Աստուածաշունչը կ'աւանդէ որ երբ Ասորւոց Սենեքերիմ թագաւորը կ'աղօթէր տաճարին մէջ, իր զաւակները, Ադրամելէքն ու Սանասարը կը սպաննեն զինք ու կը փախչին Արարատեան աշխարհ (Գիրք Դ. Թագ. Գլ. ԺԹ. 37)։ Նոյն աւանդութիւնը կը պատմէ նաեւ Խորենացի, աւելցնելով որ մեր քաջ Սկայորդին առաջինը բնակեցուց Հայաստանի հարաւարեւելեան, երկրորդը հարաւային մասին մէջ (Գիրք Ա. Գլ. ԻԳ.)։

Ժողովրդական բանահիւսութեան մեզի հասած ձեւին շատ աւելի մօտիկ է Բաղդէացի պատմիչ Բիւրոսի աւանդութիւնը.—

«Սենեքերիմ, երբ վերադարձաւ Եգիպտոսէն, տեսաւ որ ժանտախտը իր բանակէն կոտորեր է 185,000 զինուոր։ Ժանտախտը Աստուած ղրկեր էր մէկ գիշերուան մէջ, երբ զօրքը յարձակեր էր Երուսաղէմի վրայ։ Սաստիկ վախցած, գնաց Նինուէ, ուր կարճ ժամանակէ մը վերջ սպաննուեցաւ Արակ աստուծոյ մեհեանին մէջ իր երկու զաւակներուն կողմէ, որոնք փախան Հայաստան։

Այսպէս ուրեմն «Սասնայ Ծռեր» զուսանական այս վէպը ոչ միայն պարզ հէքեաթ չէ՝ յետագայ դարերուն ստեղծուած, այլ անպայման ժողովրդական հին զրոյց մը, բերանացի բանահիւսութեամբ մեզի հասած։ Մ. Կանայեան եւ Մ. Աբեղեան կը հաստատեն, որ «Սասնայ Ծռերը» վէպը պատմական հիմք ունի։

Այս վէպը կարելի է բաժնել չորս գլուխներու, որոնց բովանդակութիւնը կուտանք համառօտիւ.—

1 — ՍԱՆԱՍԱՐ ԵՒ ԱԴՐԱՄԵԼԷՔ. — Սենեքերիմ թագաւորը ունէր երկու որդի, Սանասար եւ Ադրամելէք։ Սենեքերիմ զօրք կը հաւաքէ եւ կըռուի կ'երթայ Երուսաղէմի վրայ, կը պաշարէ քաղաքը ամբողջ եօթը տարի։ Սով կը տիրէ Երուսաղէմի մէջ։ Երուսաղէմի թագաւորը եւ ժողովուրդը կ'աղօթեն եւ Աստուծոյ հրեշտակը, սուրը ձեռքին, վար կ'իջնէ, կը մտնէ Սենեքերիմի զօրքին մէջ, ի սպառ կը ջարդէ ու կը բնաջնջէ զանոնք։

Սենեքերիմ կը փախչի։ Ճամբան կ'ուխտէ իր զաւակը, Ադրամելէքը, զոհ տանիլ մեծ կուռքին։ Երբ Նինուէ կը հասնի, կը հրամայէ կատարել իր ուխտը։ Մայրը գաղտնի կը կանչէ իր զաւակները, քսակներով ոսկի կուտայ եւ կը թելադրէ փախչիլ։

Սանասար եւ Ադրամելէք կը փախչին նախ դէպի Երուսաղէմ, բայց Թագաւորը կը վախնայ եւ ապաստան չի տար։ Մուշի Մուշեղ թագաւորը եւս կը մերժէ ընդունիլ զանոնք։ Երկու եղբայրները կը մնան անպատսպար, եւ չեն գիտեր թէ ո՛ւր երթան։ Կը քալեն, կը քալեն, կը հասնին առուակի մը առջեւ, որ «սարից է գալիս, կտրում է մի մեծ գետ, անցնում է եւ գնում»։ Երկու եղբայրները կը զարմանան առուակին ուժին վրայ։ Կը փորձեն որ անոր ջուրը խմողը քաջ կը դառնայ։ Ուստի կ'որոշեն գտնել ակը, եւ ակին մօտ կը հիմնեն բերդ մը։

Այնուհետեւ կ'երթան Խլաթի կողմերը եւ Մելքոն կամ Մխիթար թագաւորէն ապաստան կը խնդրեն, ծածկելով իրենց ինքնութիւնը։ Խլաթի թագաւորը կ'ընդունի եւ տարի մը կը կերակրէ զանոնք։ Բայց վէզիրը, տեսնելով որ երկու տղաքը պարապ նըստած՝ հաց կ'ուտեն, կը յորդորէ թագաւորը, որ փորձէ եւ տեսնէ թէ ի՛նչ գործի ընդունակ են։

Թագաւորը փորձի համար կը ժողվէ զօրքը եւ երկու եղբայրներուն կը հրամայէ որ կռուին զօրքին հետ։ Սանասար եւ Ադրամելէք կը ջարդեն ամբողջ զօրքը։ Թագաւորը կը վախնայ, կ'առաջարկէ հող տալ անոնց եւ հեռանալ պալատէն։ Երկու եղբայրները կը խնդրեն որ իրենց տրուի իրենց հիմնած բերդին տեղը, ինչպէս նաեւ 40—50 տուն բնակիչ, բնակեցնելու համար շրջակայքը։

Թագաւորը կը յօժարի։ Սանասար եւ Ադրամելէք կը հաստատուին իրենց կալուածին մէջ, կը լրացնեն բերդին շինութիւնը եւ նոր բնակավայրը կը կոչեն Սասուն։

Ադրամելէք այնուհետեւ կը վերադառնայ հօրը մօտ, կը սպաննէ զայն եւ կը դառնայ թագաւոր Ասորեստանի։

2— ԱՌԻՒԾԱՁԵՒ ՄՀԵՐ. — Սանասար կ'ունենայ զաւակ մը, զայն կը կոչէ Մհեր։ Երբ Մհեր 15 տարեկան կ'ըլլայ, երկու կտոր կ'ընէ առիւծ մը, այդ պատճառով կը կոչուի առիւծաձեւ Մհեր։ Յետոյ Մհեր կ'երթայ իր հօրեղբօր՝ Ադրամելէքի մօտ, այնտեղ կը սիրահարի կնոջ մը, որմէ զաւակ մը կ'ունենայ, անունը կը դնէ Մսրամելիք։ Կը թողու իր կինը եւ զաւակը, կը վերադառնայ իր հօրը մօտ, ուր կը պսակուի Մանձկերտի բերդէն Թեւա-Թորոսի աղջկան հետ։ Այս կնոջմէ կ'ունենայ երեք զաւակ, որոնց մէկը կը կոչուի Դաւիթ։

Երբ կը մեռնի Սանասար, իրեն կը յաջորդէ Մհեր։ Իսկ անդին, Մըսըրի մէջ, Մհերի առջինեկ տղան կը ըսպաննէ Ադրամելէքը եւ ինք կը նստի գահի վրայ։

Այսպէս, Մհեր կ'իշխէ այս կողմ, իսկ իր առջինեկ որդին կը թագաւորէ Մըսըրի մէջ։ Մհեր ժամանակ մը վերջ կ'առնէ իր երեք տղաքը, կը տանի կը յանձնէ Մսրամելիքին, որ կը դառնայ իր եղբայրներուն հովանաւոր։

3— ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ. — Երբ Մհեր կը մեռնի, Սասունցիները իրենց իշխան կը կարգեն Մհերի երկրորդ կնոջ եղբայրը, Քեռի-Թորոս։ Երկու զաւակ կ'ունենայ Քեռի-Թորոս, մէկը կը կոչեն Խոր Մանուկ, միւսը Ձէնով Օհան։ Բայց իշխան կարգուելէ վերջ, կ'որոշէ քրոջ տըղաքն ալ բերել իր մօտ, ուստի կ'երթայ Մըսրամելիքին մօտ.

— Մսրամելիք, տո՛ւր տղաքս, որքան որ պահեցիր՝ հերիք է։

Փոխարէն կուտայ Ճապաղջուրն ու Բօղէն։

Մսրամելիք կը պատասխանէ.

— Քեռի-Թորոս, թող տղաքդ գան անցնին սուրիս տակէն (իբրեւ նշան հպատակութեան), յետոյ ա՛ռ եւ գընա։

Համաձայն է Քեռի-Թորոս։ Երկու տղաքը կ'անցնին սուրին տակէն, բայց Դաւիթ կը մերժէ։ Քեռի-Թորոս կը բռնէ թեւէն, որ բռնի անցընէ, բայց Դաւիթ այնպէս մը թօթվեց իր թեւը, որ Քեռի-Թորոսին հեռուն ինկաւ։ Դաւթի եղունգն ալ քարին դպաւ, կրակ ելաւ։

Մսրամելիք կրակը որ տեսաւ՝ սարսափեցաւ։ Ըսաւ.— Ա՛ռ տար այդ խաթալուն (վտանգաւոր տղան)։

Մհերի երեք տղաքը կուգան Սասուն։ Վիճակով Սասունի թագաւոր կը դառնայ Վէգօն, իսկ Դաւիթ՝ նախրապան։ Դաւիթ հազիւ եօթը – ութ տարեկան էր տակաւին, բայց հարիւր հսկաներու ուժ ունէր։

Օր մը, գեւերու ախոռին մէջ կը գտնէ ձի մը, «Քուռկէ-Ջալին», կը հեծնայ վրան եւ կը դառնայ որսորդ, Երբ որսի կ'ելլէ, կը սուրայ լորամարգիներու եռեւէն, ձիին ոտքերուն տակ կը տրորէ պառաւին արտը։ Պառաւը կ'ըսէ Դաւիթին. «Գրողս քեզ տանի, Դաւիթ, ինչո՞ւ փճացուցիր արտս։ Եթէ քաջ ես, ինչո՞ւ չես երթար եւ հօրդ կալուածները, Ճապաղջուրն ու Բօղէն, ետ առներ»։

Դաւիթ լուր չունէր ատկէ։ Շիտակ կ'երթայ հօրեղբօր մօտ։ Ձէնով-Օհան կը պատմէ, որ այդ կալուածները կը պատկանին իր հօրը, բայց Մսրամելիք գրաւեր է, նոյնիսկ Մհերի մահէն վերջ՝ եկեր թալներ է անոր որոտսարն ալ։ Դաւիթ կը ստիպէ Օհանը, որ իրենն ցոյց տայ այդ լեռը։ Օհան զինք կը տանի լեռը։ Գիշերը երբ կը քնանան լերան վրայ, Դաւիթ կը բարձրանայ Մարութայ քարը եւ կը տեսնէ որ ժայռը պատռեր է եւ մէջէն լոյս կը ճառագայթէ։ Օհան կը հասկցնէ որ ատիկա Տիրամայր – Զարխափան վանքն է, զոր Մսրամելիքը աւերեր է։

Դաւիթ կը վերաշինէ հօր վանքը։

Եւ ահա լուր կը տանին Մսրամելիքին թէ Դաւիթ գրաւեր է իր հօր կալուածները։ Մսրամելիք, զայրացած, մեծ բանակ մը կը ղրկէ, որոնց հետ՝ հարկահաւաքները, Բադ, Կոզբադ, Մխդ ու Զարխադ։ Զօրքն ու հարկահաւաքները կուգան, եօթը տարուան տուրք կը պահանջեն, ինչպէս նաեւ սնտուկներով ոսկի եւ քառասուն աղջիկ։

Դաւիթ կը ջարդէ եկողները։

Մսրամելիք, կատղած, անհամար զօրք կը հաւաքէ եւ ինք գլուխը կ'անցնի, կը քալէ Սասնայ «Ծռեր»ու վրայ։ Դաւիթ կը հեծնայ իր ձին, կը մտնէ զօրքին մէջ, հա՛ կը ջարդէ ու կը ջարդէ։ Զօրքին մէջ կար ծերունի մը, որ կը ներկայանայ Դաւիթի եւ կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ կը ջարդես այս խեղճ մարդիկը, զոր թագաւորը բռնի բերած է հոս, ինչո՞ւ թուր-կայծակդ բարձրացուցած՝ կը սպաննես անմեղները, խօսք ունիս՝ գնա թագաւորին հետ խօսէ։

Մսրամելիք կը քնանար այդ պահուն, բերնի զոլորշին ծուխի պէս կը բարձրանար վրանէն վեր։ Կը բերեն շամփուրներ, կրակին մէջ կը կարմըցնեն ու կը դնեն ոտքերուն, որպէսզի արթննայ, բայց հսկան լու կը կարծէ կարմրած երկաթին այրուցքը։ Ի վերջոյ, սակայն, կ'արթննայ։ Եւ թակարդի մէջ կը ձգէ Դաւիթը։

Մսրամելիք իր վրանին մէջ 40 գեազ հոր փորել տուած էր եւ վրան փափուկ բան մը փռած։ Կը հրաւիրէ Դաւիթը, որ նստի եւ խօսի։ Դաւիթ, միամիտ, կը նստի եւ կ'իյնայ հորին մէջ։ Մսրամելիք հորին բերանը կը փակէ ջաղացքի ահագին քարով մը։

Այդ միջոցին Ձէնով Օհան իր երազին մէջ կը տեսնէ որ Սասնայ լեռներուն վրայ սեւ ամպ է նստած։ Կը վախնայ, վեր կը թռի անկողինէն, կը գուշակէ որ Դաւիթի գլխուն փորձանք մը եկած է։ Ձին կը հեծնայ, կը բարձրանայ սարը, եօթը գոմէշի կաշիէ կ'առնէ կը փաթթէ կուրծքին, որպէսզի չպատռի կուրծքը՝ երբ պոռայ.— Հէ՜յ, ո՞ւր ես, Դաւիթ։

Դաւիթ կը լսէ ձայնը, վեր կը բարձրանայ, կը զարնէ քարին և այնպէս ուժգին, որ քարին կտորները կը թռչին երկինք։ Դուրս կ'ելլէ հորէն ու կը սկսի կռիւ մը Մսրամելիքի հետ։

Մսրամելիք կը լարէ իր աղեղը, որ հազար լար ունէր։ Դաւիթ ողջ կը մնայ։ Կարգը եկած էր իրեն՝ զարնելու թշնամիին, բայց իր քաջութիւնը ցոյց տալու համար, թոյլ կուտայ որ Մսրամելիք պահուի թաղիքի, կարպետի, փալասներու տակ։ Կամ փորէ խորունկ փոս մը, վրան դնէ ջաղացքի քառասուն քար եւ պահուըտի տակը։ Դաւիթ կը զարնէ իր կայծակ-թուրով, մէկ հարուածով կը ճեղքէ քարերը եւ երկու կտոր կ'ընէ Մսրամելիքը։

Այնուհետեւ Դաւիթ կը տիրէ Մըսըրին։

4— ՊԶՏԻԿ ՄՀԵՐ. — Դաւիթ Խանդութ խանումէն կ'ունենայ զաւակ մը, զոր կ'անուանեն Պզտիկ Մհեր՝ զանազանելու համար Առիւծաձեւ Մհերէն։ Երբ աշխարհ կուգայ, աջ ձեռքը գոց էր,— հայրը կը սեղմէ, կը բանայ, ու կը տեսնէ որ լերդացած արիւնով լեցուն էր ափը։ Հայրը կը գուշակէ որ տղան իրմէ աւելի շատ արիւն պիտի թափէ։

Զաւկին ծնունդէն վերջ, Դաւիթ կը փորձէ վերադառնալ Սասուն։ Բայց աները թոյլ կուտայ վերադառնալու՝ պայմանով որ մանուկ Մհերը ձգեն իր մօտ։ Դաւիթ կը թողու զաւակը եւ ճամբայ կ'իյնայ։ Երբ կը հասնի Ձըմշկեր սուլթանին երկիրը,— այս այն սուլթանն է, որու աղջկան հետ սիրուըտեր էր Դաւիթ եւ աղջիկ մըն ալ ունեցեր,— Ձմշկեր զօրքով կռուի կ'ելլէ Դաւիթի դէմ։ Դաւիթ հօրը գով կը վերադարձնէ Խանդութ խանումը եւ կռուի կը պատրաստուի։ Կռուէն առաջ, առաւօտեան, կը մըտնէ գետ մը՝ լողնալու համար։ Եղէգնուտէն թունաւոր նետ մը կը նետեն կինակին։ Նետին հարուածէն վիրաւոր, Դաւիթ այնքան ուժգին կը գոռայ, որ ձայնը կը հասնի Սասուն։ Անմիջապէս կը վազեն, կը հասնին Վէգօ, Խոր-Մանուկ, Փոքրիկ-Ճնճղիկ, Ձէնով Օհան։ Երբ կը հարցնեն թէ ո՛վ էր նետը նետողը, Դաւիթ ցոյց կուտայ եղէգնուտը։ Եղէգնուտին մէջ կը փնտռեն կը գտնեն այն որ արձակած էր նետը, բայց Դաւիթի ձայնէն լեղապատառ մեռած,— Ձմշկեր սուլթանին աղջիկն էր, իր սիրուհին։

Երբ Դաւիթի մահը կը լսէ Խանդութ խանում, ինքզինք վար կը գլորէ ժայռէ մը եւ անձնասպան կ'ըլլայ։ Քեռի-Թորոսիկը եւ Ձէնով-Օհանը չէին գիտեր թէ Դաւիթ զաւակ ունէ՞ր,— կը քննեն Խանդութ խանումին ծիծերը եւ կը տեսնեն որ կաթ կը ծորի։ Ուրեմն Դաւիթ զաւակ մը ունի։ Խորհելով որ այդ զաւակը Խանդութի հօր մօտ կը գտնուի, կ'երթան պահանջելու։ Խանդութի հայրը կը խաբէ, ըսելով թէ մեռած է զաւակը։ Քեռի-Թորոսիկը կ'ուզէ տեսնել գերեզմանը. «Մենք մեր ցեղին գերեզմանը կը ճանչնանք ու կը զանազանենք»։ Մըսըրի թագաւորը ցոյց կուտայ սովորական գերեզման մը, բայց Քեռի-Թորոսիկ կը պատասխանէ թէ իրենց ցեղին գերեզմանը շատ աւելի մեծ կ'ըլլայ։

Թագաւորը կը մերժէ յանձնել Մըհերը, գաղտնօրէն կը հրամայէ զայն նետել խորունկ քարայրի մը մէջ եւ դրան առջեւ զուռնա նուագել, որպէսզի պահանջողներուն ձայնը չլսէ։ Բայց Ձէնով Օհան այնքան ուժգին կը գոռայ, որ Մհեր կը լսէ, մէկ կողմ կը հրէ բոլորը եւ դուրս կը նետուի։

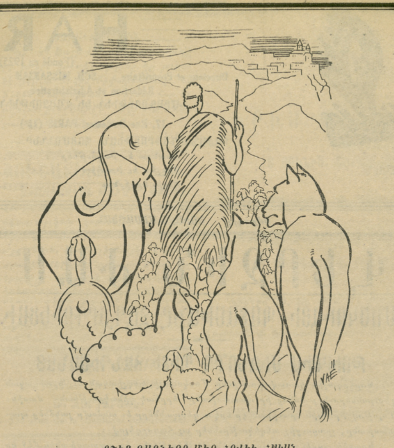
Հօրեղբայրները կ'առնեն Մհերը եւ կը տանին, կը հագցնեն Դաւիթին շորերն ու զէնքերը։ Մհեր կը հեծնայ հօրը ձին ու կը սկսի աւերել երկիրները, «Թաց ու չոր չհարցնելով», լուծելու համար հօրը վրէժը։

Նախ կ'աւերէ Ձմշկեր սուլթանին քաղաքը, յետոյ Խլաթը եւ սարսափը կը տարածէ ամէն կողմ։

Անյաղթելի է Մհեր,— քանի կը մեծնար, ա՛յնքան կը ծանրանար, կը հսկայանար։ Գետինը չէր կրնար կըրել այլեւս Մհերը։

Օր մը սկսաւ հալածել ագռաւ մը, որ քարայր մը մտաւ։ Մհերն ալ ետեւէն։ Աստուած չուզեց որ դուրս ելլէ այլեւս։ Քարայրին դուռը փակուեցաւ քարէ մեծ դուռով։ Մհեր հոն պիտի մնայ մինչեւ աշխարհի վերջը։

ՎՐԹ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՔՇԵՑ ԳԱՌՆԵՐԸ ՄԵՐ ՀՈՎԻՒ ՀՕԿԱՆ,
ԵԼԱՒ ՍԱՍՈՒՆԻ ՍԱՐԵՐՆ ԱՆՆՄԱՆ ...

« ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ»Ը

Ամէն տարի օրն Համբարձման
Ամէն փակ դուռ որ կը բացուի,
Գեղ ու քաղաք կը վախենան՝
Թէ կը բացուի Ագռաւու Քար
Ու լոյս – աշխարհ կ'ելնի Մհեր.—
Տէրտէր, ժամուոր ու ժողովուրդ
Աղօթք կ'անեն Քրիստոսին,
Զար Միհերին կալէ–կապէ,
Որ դուրս չգայ՝ աշխարհ քանդէ։
Ամպեր կուգան հրով – ջրով՝
Մասրսայ սարէն, Վանայ ծովէն,
Ու Միհրի Դուռըն ի վեր
Ագռաւու Քարի վրէն
Կը կայծակտեն, կը գոռգոռան,
Կ'անցնին կ'երթան։
Միհր այրէն, Քարի խորէն
Դղորդ կուտայ ու կը թնդայ,
Բարկութենէն՝ Ջին հրեղէն
Կը վրնջայ, դափր կուտայ։
Ու կը ժաժեն աշխարհք հիմէն։
Մինչեւ այսօր դեռ էնտեղ է Միհր,
Հծած հուր-ձին, սաղաւարտ գլխին,
Զրահ – շապիկ հագին,
Ոսկի գօտին մէջքին,
Վահան լանջքին,
Թուր կայծակը ձեռքին...։

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

«ՍԱՍՆԵՑ ԾՌԵՐ» ՎԵՊԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ասացողների հաւասարացումներին համեմատ՝ այս վէպը 40 «ճիւղ» է ունեցել, 40 կեդրոնական հերոսներ։ Թէ ինչ են հասկանում ասացողները «ճիւղի» տակ կամ որո՞նք են այդ 40 հերոսները, հնարաւոր չէ պարզել։ Նրանց վկայութիւնները այդ մասին հակասական են։ Ոմանք «ճիւղ» ասելով՝ հասկանում են վիպական ամբողջական մի հատուած, միւսները՝ մի ընդարձակ պատմուածք հերոսներից մէկի մասին, եւայլն։

Անշուշտ 40 թիւը վիպական չափազանցութիւն է, երեւակայութեան արդիւնք։ Ցամենայն դէպս պարզ է մի բան, որ մեր վէպը, գոյութիւն ունեցող պատումների համեմատ, բաժանւում է ըստ սերունդների չորս մասի. 1.— Սանասար եւ Բաղդասար, 2.— Մեծ կամ առիւծաձեւ Մհեր, 3.— Դաւիթ եւ Մսրայ Մելիք (Պաղտատի խալիֆա) եւ 4.— Պզտիկ Մհեր։ «Ճիւղերի» թիւն՝ ըստ վիպական հատուածների՝ աւելի է։ Հիմնական հատուածները կամ մասերն ապրելիս են եղել անկախ, որովհետեւ ասացողներից ոմանք գիտեն միայն այս կամ այն հատուածը, կամ մի քանիսը, կամ թէ բոլորը միասին են պատմում, սակայն ամէն անգամ յիշում են որ այսինչ տեղը վերջանում է «ճիւղը» եւ սկսւում մի նոր «ճիւղ»։ Ճիւղը նրանք յաճախ վերջացնում են «տաղարմիս»ով։

Վիպական մեծ ու փոքր հատուածներով են պատմել եւ սաւել նաեւ ուրիշ ժողովուրդների դիւցազնական վէպերը, ինչպէս օրինակ՝ ռուսական ուշերկները, սերպական, ֆիննական, քրտական հերոսական եւ սիրային վիպերգութիւնները։ Մի քանի ժողովուրդների վիպական երգերը ժամանակի ընթացքում մէկ կամ մի քանի անհատ բանաստեղծների ձեռքով ի մի են հաւաքւել, եւ այդպէսով ստեղծուել է մի ամբողջական մեծ վիպասանութիւն՝ գեղարուեստական միասնական կառուցուածքով, հերոսների յաջորդականութեամբ եւ միընդհանուր գործողութեան միութեամբ, օրինակ՝ հին յունական, պարսկական, գերմանական, ֆիննական, ֆրանսական եւ ուրիշ վիպասանութիւնները։

« Սասնայ ծռեր » ժողովրդական վէպն ալ բախտի է արժանացել։ Դա դրուար գեղարուեստական մշակման չի ենթարկւել, գրով չի դրոշմւել անցեալում։ Ժամանակի ընթացքում զանազան ասացողներ աշխատել են բերանացի ձեւաւորել այդ կեդրոնացումը, կառուցուածքային միասնականութիւն առաջացնել եւ ստեղծել մի ամբողջական վիպասանութիւն։ Դրա հետեւանքով առաջացել են զանազան, իրարից անկախ ամբողջական տարբեր խմբեր եւ տարբեր պատումներ։ Վէպի բոլոր պատումները բաժանւում են երեք հիմնական խմբերի. ա) Մոկաց, բ) Մշու եւ գ) Պարսկահայքի։ Բացի դրանից՝ գոյութիւն ունին խառն Մոկաց եւ Մշու պատումներ։ Վիպական ստեղծագործութեան այս զարգացումը « Սասնայ ծռերի» առանձնայատկութիւնն է հանդիսանում։

Այս վէպի նիւթը հարուստ է։ Այստեղ մեր առաջ ծաւալւում են եւ հէքեաթային տարրեր, ե՛ւ առասպելներ, ե՛ւ դիւցազնական սխրագործութիւններով լի երգեր ու զրոյցներ, ե՛ւ պատմական – իրական միջադէպեր (պատերազմ, ռազմական մենամարտեր, ասպետական մրցումներ եւ վարժութիւններ) ե՛ւ իրական – կենցաղային պատկերներ ու տեսարաններ (ուխտագնացութիւն, «ցասման ժամ», ամուսնութիւն, ծնունդ ու մահ, պար ու խաղ)։

Վէպի հերոսները բնութագրուած են իրապաշտ եղանակով։ Հերոսները կենդանի են եւ միջնադարին հարազատ։ Խորթութիւն, մտացածին գծեր չկան նրանց հոգեկան աշխարհում։ Մանաւանդ մեծ սիրով եւ հոգեբանօրէն ճիշդ ու հարազատ են կերտուած Դաւթի եւ Խանդութի բնաւորութիւնները, մեծ վարպետութեամբ՝ Ձէնով Օվանի բարդ զգացումները եւ ընդարձակ մանրամասնութիւններով Մսրայ Մելիքի ապրումներն ու դաւադիր ծրագիրը, եւ ընդհանրապէս հերոսների միմեանց հետ ունեցած յարաբերութիւնները։

Վէպի լեզուն նաեւ պատկերաւոր է։ Կրկնութիւններ, փոխաբերութիւններ, համեմատութիւններ, հակադրութիւններ, եւայլն, համեմատաբար աւելի հազուադէպ են, քան ուրիշ ժողովուրդների վէպերի մէջ։ Վէպի ոճը հակիրճ է, հարուստ՝ դարձուածքներով եւ ասոյթներով. պատմուածքը վերին աստիճանի պարզ, կենդանի եւ համակող։ Մեր վիպասանները, գուսացի ասացողներն աղդում են ունկնդիրների վրայ ոչ թէ վառ, զանազան, յաճախ կրկնուող, դանդաղ առաջ շարժւող արուեստական պատկերներով, ու մտապատկերներով, այլ հերոսների հոգեբանօրէն իրար յաջորդող գործողութիւնների պատմուածքով, որոնք տիպամիք են եւ զարմանալի արագութեամբ են փոխւում, զարգանում։ Դա է մեր վէպի հմայքը, դա է նրա գեղարուեստական հիմնական արժանիքներից մէկը։

« Սասնայ ծռեր» պատումների մեծ մասը ոտանաւոր է, խամպական պարզուոնեայ ազատ ոտանաւոր անափոխւթի խառնուրդով եւ անափոխութեան ազատ ոտանաւոր խամպի խառնուրդով։ Այդ ոտանաւորները սովորաբար միմեանց հետ խառն գործ են ածւում անխտիր, բայց իրենց թւով իշխող մնում են խամպական տողերը։ Յաճախ դրանց հետ միանում են եւ մաքուր խամպական ու մաքուր անափոխութեան տողեր, եւ երբեմն նոյնիսկ խամպական տողեր ազատ ոտքերի խառնուրդով, այլ եւ պատահում են տողեր, որոնց մէջ խամպերն ու անափոխները հաւասարաթիւ են, կամ որոնք ունին 5+5 (5=3+2 կամ 2+3), կամ մի այլ անդամաւոր կազմութիւն, ինչպէս եւ 4+3+3 = 2+2+3+3։ Այսպիսի գործածութեամբ այդ ազատ ոտանաւորներն իսկապէս խառն ոտանաւորներ են, միայն ոչ թէ անդամներով յօրինուած, այլ պարզ ոտքերով։

Այսպիսի ազատ ոտանաւորներով են, բայց միայն յանգերով, մեր ժողովրդական վիպական երգերն եւս, ինչպէս «Մոկաց Միրզէն», «Ասլան աղէն», «Նարեկացին», «Կարոս խաչը» եւ «Ալեքսիանոսը»։

« Սասնայ ծռեր» պատումների մեծ մասի ռիթմական ոճը լսելի է աւելի պատմական ու նկարագրական հատուածների, ինչպէս եւ երգերի մէջ. կշռոյթը (ռիթմ) համեմատաբար պակաս է կարճ խօսակցութիւնների մէջ։ Այս վերջին հանգամանքը թերեւս բացատրւում է նրանով, որ ներկայիս ասացողները պրոֆէսիոնալ վիպասաններ չեն, ինչպէս անցեալում, երբ վէպը հանդիսանալով տիրող դասակարգի գաղափարաբանութեան արտայայտութիւնը՝ մշակւում էր պրոֆէսիոնալ երգիչների, վիպասանների միջնավայրում, այլ եւ նրանով որ վերջին շրջանի ասացողները մոռացել են վէպը կամ ունկնդիրներին հասկանալի լինելու համար՝ յաճախ աւելացնում են բացատրական բառեր, արտայայտութիւններ եւ դարձուածքներ։ Բացի այդ՝ ասացողները բանահաւաքներին գրի առնելու դիւրութիւն տալու նպատակով՝ դանդաղ են պատմել եւ խախտել կշռոյթը, ինչպէս եւ բանահաւաքները յաճախ չեն կարողացել հարազատութեամբ գրի առնել եւ պահպանել ասմունքի կշռոյթը։

Ոտանաւորի չափը յամենայն դէպս անաղարտ է մնացել երգերի և երգախառն հատուածների մէջ։ Եթէ այդ հատուածների ոտանաւորը համեմատելու լինենք «սաւող», գլխաւորապէս նկարագրական կտորների ոտանաւորների հետ, ապա առանձին տարբերութիւն չենք գտնել դրանց մէջ։

ՓՐՈՖ. ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ

Այս թիւին մէջ հրատարակուած պատկերները (քլիշէ) մեզի տրամադրած է ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ խըմբագրութիւնը։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ «ՍԱՍՆԱՑ ԾՌԵՐ»Ի ՄԷՋ

«Սասնայ Ծռեր»ը չի տալիս միջնադարեան Հայաստանի ընկերային ու տնտեսական կեանքի լրիւ պատկերը, չի տալիս իշխողների եւ հպատակ ռամիկ ժողովրդի յարաբերութիւնների նկարագիրը: Վէպի մէջ յիշատակուող միւս դասերն ու նրանց ներկայացուցիչները (ազնուական, հոգեւորական, արհեստաւոր) իրենց նիստ ու կացով, բարքերով չատ չեն տարբերւում միւս գիւղացիներից: Համարեա բոլորովին նման է նաեւ նրանց ներքին, ընտանեկան կեանքի նկարագիրը:

Իշխող դասի՝ Թագաւորի, ազնուականների, հոգեւորականների եւ աշխատաւոր ժողովուրդի յարաբերութիւնները մտերմական են: Հասարակութեան ընկերային շերտաւորումը, դասային առանձնայատկութիւնները, ազնուականութեան արտօնութիւններն ու ռամիկ ժողովրդի կախեալ վիճակը համարեա վերացուած են: Թագաւորի եւ ժողովուրդի յարաբերութիւնները վեր են ածուած, կարծես, երկուստեք կայացրած համաձայնութեան: Եթէ վէպի մէջ տեղ տեղ յիշատակուած չլինէին աւատատիրական յարաբերութիւնները մատնող մի չարք գերապրուկներ, ապա դժուարութեամբ հնարաւոր կը լինէր դրա սկզբնական աւատապետական բնոյթը որոշել: Աշխատաւոր գիւղացու չարքաչ կեանքը դարերի ընթացքում իր անջնջելի կնիքն է դրել վէպի վրայ, նսեմացրել աւատապետական յարաբերութիւնների նկարագիրը եւ դարձրել գիւղացիական – աշխատաւորական: Այդ գերապրուկները, ազնուականութեան ընկերային գծերը վերաբերում են ոչ միայն Սասունին եւ նրա թագաւորներին, իշխաններին, Ջոջերին,— Ազնանց կամ Ձռանց տանը, այլ ընդհանրապէս աւատապետական Հայաստանի տէրերին: Ահինք այդ աւատապետական, ընկերային գերապրուկներից մի քանիսը:

Սասունի տէրերն ապրում են իրենց բերդում, որ չինել են բլրի վրայ եւ պարսպապատել: Բերդն ունի, ինչպէս բոլոր միջնադարեան քաղաքները, «դարբաններ»: Նրա չուրջը տարածուած է ռամիկ ժողովուրդը— «քաղաքացիք»: Ազնուականներն ունեն նաեւ իրենց սեփական զբօսավայրերը, «սէյրանատեղերը», որսի սարը պարսպապատուած՝ բարձր պարիսպներով, որ յիշեցնում է Ծննդոց անտառն որ Խորովակերտը (Խորենացի, II, Խ. եւ Փ. Բիւզանդ, III, Ը.): Ջոջերը կառուցում են եկեղեցի, վանք, կամուրջ, վարձով ու ձրի աշխատեցնելով դրանց չինարարութեան վրայ ռամիկ ժողովրդին: Նրանք ունեն մեծ հարստութիւններ, խաչներ, ձիեր, [illegible], չտեմարաններ եւլն.: Սասունը համարում են իրենց տոհմական սեփականութիւն— «հայրենիքն», իսկ իրենց՝ այդ երկրի ժառանգական տէրեր եւ ունեն ժառանգաբար հօրից որդի անցնող թագ եւ իշխանական աստիճաններ: Վերջապէս մի քանի պատումների համեմատ, նրանք թագաւոր էլ են յիշւում:

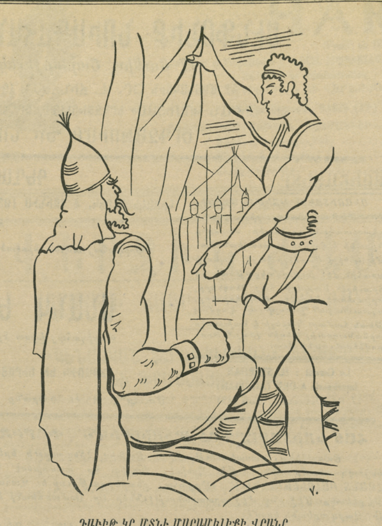
Աւատապետական կարգերից մնացած ուրիշ գերապրուկներ էլ կան: Կարելի էր այստեղ յիշատակել եւս մի երկու տասնեակ նման գծեր, սակայն դրանք այլեւս մեր վէպի յատկանշական գծերը չեն: Թագաւոր, իշխան կոչումն այստեղ ժամանակավրէպ է: Նրանք բոլորն էլ գիւղացի են, հաւասար բոլոր միւս գիւղացիներին, Սասունցիներին:

Համագիւղացիների նման նրանք զբաղւում են գլխաւորապէս անասնապահութեամբ, մեղուաբուծութեամբ, որսորդութեամբ եւ ապա երկրագործութեամբ: Վերջինս, հարկաւ, չէր կարող կարեւոր տեղ գրաւել նրանց տնտեսութեան մէջ, եթէ նկատի ունենանք երկրի լեռնային, քարքարոտ բնոյթը: Սասունցիները, ինչպէս վկայում է վէպի մէջ յիշուող պատմական դէպքերի ու դէմքերի երբեմն ժամանակակից պատմիչ Թ. Արծրունին, «զպէտս կերակրոցն վճարեն ի սերմանց ինչ, առաւել ի կորեակ կոչեցեալ սերմանէն, զոր ոմանք ի սոյն ժամանակի հաց անուանեն. եւ զնոյն ռոգեալ ոտիւք ի միջոցս պրակացն կամ երկմտնի փայտատովք սերմանեալ»:

Թովմա Արծրունու այդ նկարագիրը մինչեւ վերջերս էլ համապատասխանում էր Սասունցիների տնտեսական զբաղմունքին: Մեր վէպի մէջ էլ Սասունի բնակիչների ցանքն այդ է: Համարեա բոլոր պատումների մէջ յիշւում է «կորկի արտը», «կորկի արտատէր» խիստ չքաւոր պառաւը կամ ալեւորը, որ իր երախաների միակ յոյսը համարում է այդ «կորկի արտի» բերքը: Մի քանի պատումներում բացի «կորկի արտից» յիշւում է «ղըլղըլի արտը», «չաղկամի արտը», որոնց մշակութիւնը նոյնպէս տարածուած է եղել Սասունում, իսկ «Ծուռ» հերոս Դաւիթը յաճախ կրում է «չաղկամակեր» կամ «պելեճկեր» մականունը: Սասունի նախալեռնային գօտում եւ ձորերում զբաղւում են որոշ չափով նաեւ պտղաբուծութեամբ, մշակում են նուռ, ծիրան, խնձոր եւն.: Պատրաստում են նաեւ նաան գինի:

Հողի մշակութեան տեսակարար կշիռը թէ կեանքի եւ թէ վէպի մէջ աննչան է՝ համեմատած գիւղատնտեսութեան միւս ձեւերի եւ տեսակների հետ: Դրանցից գլխաւորներն են՝ անասնապահութիւն, մեղուաբուծութիւն եւ որոշ չափով որսորդութիւն: Եւ այդ բնական է: Սասունի լեռնային արօտները, ալպեան փարթամ բուսականութիւնը չատ նպաստաւոր են մանաւանդ անասնապահութեան եւ մեղուաբուծութեան համար: Իւրաքանչիւր Սասունցի ունի իր խոշոր եւ մանր եղջիւրաւոր անասունները: Սասունցին անասնապահ է: Եւ զարմանալի չէ այդ, քանի որ ոչ միայն ռամիկ ժողովուրդը՝ գիւղացիներն ու քաղաքացիները, այլեւ վէպի կեդրոնական հերոս՝ «Թագաւորազն» Դաւիթը մերթ դառնում է նախրորդ եւ հորթարած, մերթ հովիւ եւ գառնարած:

Սասունի մեղրն էլ հռչակուած է նաեւ երկրի սահմաններից դուրս:

ԴԱՒԻԹ ԿԸ ՄՏՆԷ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔԻ ՎՐԱՆԸ

Մանուկ Դաւիթն օտարութեան մէջ, Մսրայ Մելիքի տանը կերակրւում է հայրենական մեղր ու կարագով: Մարութայ վանքի պահապան փահլիվանների կերը «օրէն մէկ տիկ կարագ էր, մէկ՝ մեղր», եւն.:

Լեռներում, խոր ձորերում եւ դարաւոր անտառներում կան բազմաթիւ գիշատիչ գազաններ (առիւծ, վագր, արջ, գայլ, աղուէս եւն.), որոնք բնակիչներին սարսափ են ազդում եւ վնասներ հասցնում: Սասունցիների կռիւը գազանների դէմ ուժեղ է եւ կազմակերպուած: Որսի են դուրս գալիս խմբերով եւ մենակ (Առիւծաձեւ Մհերի, Դաւթի, Ջէնով Օհանի, Քեռի Թորոսի եւ համաքաղաքացիների որսորդութիւնը լեռներում, մասնաւորապէս Սեւ սարում, Սեղան սարում, Ծովասարում եւ Աւագ սարում): Այդ եւս յիշատակում է Թովմա Արծրունին, երբ գրում է. «Եւ են ոմանք զէնս աշտեայս հանապազ կրելով ընդ ինքեանս, ի պատրաստութիւն գազանացն որք ի լերինն բնակին»:

Բացի բնակչութեան անվտանգութիւնը պաշտպանելու հանգամանքից՝ որսորդութիւնն ունի նաեւ մեծ նշանակութիւն: Մի քանի վայրի կենդանիների (նապաստակ, «վերու այծ», խազալ, «վերու ոչխար», մարալ) միսն ուտում են, միւսների մորթը մուշտակ են չինում եւ հագնում:

Մեր վէպի մէջ, ինչպէս եւ մինչեւ վերջերս Սասունում, կարեւոր տեղ է գրաւում նաեւ թռչնորսութիւնը: Դաւիթը բազէով լոր է բռնում կամ նետ ու աղեղով լոր եւ այլ թռչուններ կոտորում: Թռչնորսութեամբ են զբաղւում նաեւ միւս հերոսները՝ Սանասարն ու Բաղդասարը, Առիւծաձեւ Մհերն եւ ուրիշները:

Տնտեսական կեանքի համեմատ է նոյնպէս Սասունցիների ընտանեկան եւ ժողովրդային կեանքը: Ծննդեան օրից սկսած Սասունցի «ծուռը» պատրաստւում է չարքաչ կեանքի համար: Եթէ հաշուի չառնենք նրանց մանկութեան առաջին տարիները, երբ «ծռերն» անհոգ խաղալով են տարւում, այն էլ հայկական բոլոր գիւղերին յատուկ խաղերով, ինչպէս տրնգատի, ընդուկ-պնդուկ (ռանդուխչա պիր պողչա), ճլորթի (ճղլոր), ճան, հոլ եւն., ապա 7—8 տարեկան հասակից սկսած՝ նրանք գործակցում են իրենց ծնողներին տնտեսութեան մէջ: Մանուկ եւ պատանի «ծռերը» դառնում են «գառնարած», հովիւ, հորթարած, տաւարած, հօտաղ ու հողագործ: Իգական սեռն էլ իր համապատասխան աշխատանքներն է կատարում՝ քարկահ, թեշիկ պտտացնել, կովկիթ, բեր, լացք, կերակուր պատրաստել, եւայլն:

Գրագիտութիւնը երկսեռ «ծռերի» միջավայրում այնքան էլ տարածուած չէ: Քիչերն են սովորում: Գրագէտ են յիշւում՝ Դաւիթը, Խանդութը, Գոհարը, Սանասարն ու Բաղդասարը եւայլք: Յատուկ դպրոցներ չկան: Դասատուները հոգեւոր դասից են, դասաւանդութիւնն էլ, հարկաւ, նահապետական եղանակով է տեղի ունենում՝ Սաղմոս ասել կամ կարդալ, «Թուղթ» գրել:

Հասակաւոր «ծռերի» (տղամարդ եւ կին) զբաղմունքն էլ չի տարբերւում մեր վերջին չրջանի գիւղացիների սովորական տնտեսական աշխատանքներից: Տնից դուրս եղած աշխատանքը տղամարդու գործն է, իսկ տնամիջինը՝ կնոջ: Կանայք զբաղւում են նաեւ բժշկութեամբ, ռամզարութեամբ, գրբացութեամբ:

Կնոջ եւ տղամարդու յարաբերութիւնն ընտանիքի ներսում նահապետական է: Կինը խոնարհ է եւ համեստ. նա ենթարկւում է իր ամուսնոյն, որովհետեւ «տղամարդ որ կայ՝ գլուխ է. կնիկ որ կայ՝ ոտ է», կամ «էրիկի խօսքը կտրել չեղնի»: Տղամարդու խաչը կտրիճութիւնն է, կնոջը՝ հաւատարմութիւնը: Սէրն ու համերաշխութիւնն իշխում են նահապետական այդ ընտանիքում. այստեղ վերաբերմունքն ընդհանրապէս կոպիտ է եւ բռի, չի բացասւում անգամ կնոջն աքացի տալը: Ծնողների վառ ձգտումն ու իղձն է սերունդ ունենալը: Տղամարդու կողմից կնոջ անհաւատարիմ լինելն «օրէնքով» արդարացւում է:

«Ծռերը», տղամարդ եւ կին հերոսուհիները, զբաղւում են զինվարժութեամբ, հմուտ են ասպետական— «փահլիվանական» մրցախաղերի մէջ:

Ժառանգական իրաւունքը հօրից անցնում է որդուն: Բոլորը ենթարկւում են ընտանիքի մեծին, աւագին: Եթէ ժառանգն անչափահաս է, հօրեղբայրները կամ քեռիները խնամում են նրան մինչեւ արբունքի հասնելը, ապա իշխանութիւնն յանձնում օրինական ժառանգին: Նահապետական այս օրէնքի խախտումներ սակաւ են լինում:

Կրօնական զգացմունքը, սնոտիապաշտութիւնը «ծռերի» մէջ վառ է: Սրբերի պաշտամունքը, ուխտագնացութիւնը, երդումը, անէծքը, աղօթքը, եկեղեցի չինելը սովորական երեւոյթ է: Երդմնազանցութիւնը մեծ մեղք է համարւում: Հոգեւոր դասը յարգուած է:

Նահապետական կենցաղի պայմաններում արեան վրիժառութիւնն էլ «օրէնքով» սրբագործուած է «ծռերի» կեանքում:

Ընդհանրապէս մեր վէպը հարուստ է նահապետական կենցաղի գծերով: Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ «Սասնայ ծռերի» պատումներէն ամբողջութեամբ առած՝ բազմակողմանի արտացոլում են ոչ միայն Սասունի, այլեւ լեռնային եւ նախալեռնային գօտիների հայկական գիւղերի նախայեղափոխական չրջանի քայքայող նահապետական տնտեսութիւնն ու կենցաղը, աշխատաւոր գիւղացու գոյնն ու գիտակցութիւնը:

Կ. ՄԵԼԻՔ-ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐ. ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ

« Սասնայ Ծռեր » դիւցազնավէպին գլխաւոր պատումները քաղուած են Մոկսէն եւ Հայոց Ձորէն:

Գարեգին եպ. Սրուանձտեանց կը գրէ.—

« Մոկաց աշխարհին դիրքը լեռնային է, ամուր եւ բարձր ու խոռոչ անտառներով եւ մեծամեծ ժայռերով: Օդը՝ ցուրտ եւ ջերմ: Ջուրն ազնիւ եւ առատ, բնակիչք կարի քաջառողջ: Կը սնուցանեն ընտիր ոչխար եւ չուռ այծ, առատ եւ պատուական մեղր ունին: Անուանի են մրգեղէնները՝ խաղող, չամիչ, ռուպ, ընկոյզ, տանձ: Պատուական չալ եւ աբա կը գործեն ու կը չինեն «քապ – քապ» կօշիկները,— նոր մազով եւ կանեփով հիւսուած կօշիկ է, տակն ամբողջ բեւեռներով, ձիւնի եւ քարի վրայ քալելու համար:

Մոկաց գաւառի մէջն է Փուդկոյ Ս. Գէորգի վանքը, միակ ապաստանարան ուղեւորաց բուքերու եւ փոթորիկներու երեսէն, հռչակաւոր իւր աքաղաղով:

Հայոց Ձորը հովիտ է, եւ Խօշաբայ գետը ու Շամիրամայ ջուրը իւր մէջով կ'անցնին: Ոստանն ու Գաւաշը դաշտային եւ լեռնային են, ջրաւէտ եւ օդասուն, գեղերը մրգաբեր եւ անտառուտ ծառերով զարդարուած, բայց երկիրը ոչ հաւասար արգասաբեր:

Ազգային նշանաւոր եւ նուիրական յիշատակներով լի են այս գաւառները,— Հայկայ ճակատամարտի եւ յաղթանակի ձորը, Աբրահամ խոստովանողի վանքն ու չիրիմը, Վարդ Պատրիկի գեղն ու գերեզմանը, եւն.: Իսկ Ոստանայ մէջը՝ ամենացանկալւոյն Եղիշէի գերեզմանը Ս. Նշան վանքին մէջ, Գագկայ եւ Գուրգենայ բերդը՝ Ոստանայ կապանին վրայ, ծովափը ուր քարերու վրայ խոշոր տառերով քանդակեալ դեռ կը կարդացուին անունները: Գաւառն է Ռշտունիք, ուր է Նարեկայ վանքը, Արդոս լեռը, հոն ծովուն մէջ իւր չէնքով եւ դիրքով հիանալի տաճարն Աղթամարայ ալիքներով կը ծփայ »:

Իբրեւ լեռնային երկիրներ, մանաւանդ Մոկքը, երկար դարեր պահպաներ են իրենց ինքնուրոյնութիւնը: Ձմեռնային երկար ամիսներուն՝ բնակչութեան մտաւոր սնունդն եղած է հին աւանդութիւնը, որ այնքան վառ է այս լեռնաշխարհին մէջ, հինէն ի վեր, ինչպէս կը վկայէ Խորենացի՝ երբ կը պատմէ թէ Մոկացիք կը ծաղրուէին իբրեւ քարերի մէջ բնակող դեւեր:

Այս չրջանի հարուստ բանահիւսութիւնը ուշադրութիւն գրաւած է քիչ անգամ:

Առաջին անգամ Արիստակէս վրդ. Սեդրակեան, ինչպէս կը գրէ իր գրքին յառաջաբանին մէջ, Երնջակի վանքին մէջ «չորս տարուան ընթացքին մուրացիկ Մշեցիներէն եւ Վանեցիներէն դժուարութեամբ ժողված սակաւաթիւ երգերը» կը հրատարակէ 1874ին, Իզմիրածնի մէջ, Քնար Մշեցոց եւ Վանեցոց խորագրով:

Ահա «Մոկաց հարսներն» են, որ մինչեւ մեր օրերը երգեր են երկրին աւանդութիւնները, հին հերոսները եւ լեռնային կեանքը: Իբրեւ նմոյշ՝ կտոր մը անոնց հարսանեկան պարերգներէն.—

Մոկաց սարեր պէտ պէտ քարեր,
Դէլ չէր լուսցեր, արեւն առեր,
Տ'էլնեմ սարեր, սէյրան տ'էնեմ,
Տ'իջնեմ կալեր, յերան տ'էնեմ :
Սիրող չունեմ, պատճառ կ'էնեմ,
Ազապ լաճու խոգին խանեմ ···
Տակ մ'էլ կտրեմ, բուռ մ'էլ փնջեմ,
Ազապ լաճուն սէր որոնկեմ :
Տօ՛, ազապ լաճ, տօ՛ Մոկացի ···
Վա՜յ Մոկացի, թա՛ Մոկացի ···:
Հինգ էծ ունեմ խօր ուր ուլով,
Կաթ կը կտեմ զամշու տիկով :
Եզի մ'ունեմ բէ նմանակ,
Պտուղ բռներ ենցուկն է տակ,
Երթամ քաղեմ կողովներով,
Բերեմ լցեմ կարասներով :

Ահա այս ժողովուրդն է, որ պահեր պահպաներ է Սասնայ Ծռեր դիւցազնավէպին լաւագոյն պատումներէն մին:

«ՍԱՍՆԱՑ ԾՌԵՐԸ» ՊԱՏՄՈՂՆԵՐԸ

«Սասմայ Ծռեր» ժողովրդական վէպը ես գրի առայ 1905 թ. Մայիսին, Նոր-Բայազէտի Ղըշլաղ գիւղում: Պատմողն էր նոյն գիւղացի Առաքել Շակոյեան վաթսունամեայ ծերունին: Սա այս վէպը սովորել է իւր հօրից եւ աւագ եղբօրից, որոնք գաղթել էին Ղըշլաղ 1828 թւին՝ Հին-Բայազէտի Բառաքեաթ գիւղից, ուր բնակել էր սրանց պապը Դիդայից: Առաքելը, իւր ասելով, այս վէպը մի քանի անգամ լսել է նաեւ Նոր-Բայազէտի գաւառի Բաշքեանտ գիւղի Մշեցի Աւդալից, որ հռչակուած էր այս կողմերում որպէս լաւ հէքեաթ ասող: Քսանեւհինգ տարուց աւելի է, ինչ նա վախճանուած է, սակայն հէքեաթասէր ժողովուրդը մեծ յարգանքով դեռ եւս յիշում է նրան: Առաքելը անգրագէտ է, վառ յիշողութեան տէր, աշխոյժ եւ կրակոտ: Նա պարապում է երկրագործութեամբ, եւ ձմեռները, ազատ ժամերին, հէքեաթներ պատմում: Նախ սկսում է ցածր ձայնով, բայց յետոյ հետզհետէ բարձրացնելով՝ աւարտում է բղաւելով: Նրա ձայնը չա՛տ հեռու է տարածւում, մանաւանդ երբ նկարագրում է քաջարի հերոսների կռիւները: Այսպէս ուրեմն, Առաքելը ժողովրդի հետ միասին, ուժի գաղափարը նկարագրելիս՝ դիմում է նաեւ ձայնի ուժեղութեան օժանդակութեան:

« Սասմայ Ծռեր»ը ինձ պատմեց նաեւ Քիւսաճըղ գիւղում կոյր եւ փոքր ինչ խուլ՝ ծերունի Գրիգոր Յարութիւնեանը, որ նոյնպէս անգրագէտ է: Եւ որովհետեւ սա այս վէպը սովորել էր Երանոսցի Նրգինենց Յակոյից, որ ամբողջ գաւառում մեծ հռչակ ունի որպէս նշանաւոր հէքեաթ ասող, ուստի եւ ես չատացայ վէպի բովանդակութիւնը միայն նշանակելով, որպէսզի յետոյ, երբ նրա վարպետից գրի առնեմ վէպը, կարողանամ սրա հետ համեմատել: Երանոսում ես տեսայ Նրգինենց Յակոյին, որ յիրաւի մի պերճախօս, աշխոյժ անձնաւորութիւն է եւ չատ բան գիտէ: Միայն, դժբախտաբար, գրագէտ է, բաւական գրքեր կարդացած եւ զգալի ու նոյնիսկ անհեթեթ կերպով իւր հայեացքներն ու լուսաբանութիւնները մտցնում պատմած վէպի մէջ. լեզուն էլ գրականախառն Ալաշկերտի բարբառն է, ուստի եւ ես չկամեցայ նրանից գրի առնել այս միեւնոյն վէպը, մանաւանդ որ նա էլ Բաշքենտցի նոյն Աւդալից է սովորել:

Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆՑ

×

Մեր պատմողը Շատախի Կաճետ գիւղացի է, Ռաչօ, Զալոյի որդի Մուրադեան, անգրագէտ: Ամուսնացած է, ունի մի աղջիկ: Վերջերս մի երկրորդ կին էլ է բերել: Բնակւում է Շահաբլու գիւղում:

Շահաբլու գիւղում այժմ ապրում են արեւմտահայ գիւղացիներ, գլխաւորապէս Շատախցիներ, որոնք այս նոր բնակավայրումն էլ առանձին թաղամասերում են հաստատուած, ինչպէս, օրինակ, «Շատխու թաղ», «Կաճետայ թաղ», եւայլն: Մէկ թաղը միւսից մօտ 1/6 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ է գտնւում: Այս գիւղում կան եւս մի քանի տուն «Պոլսեցիներ» (Յունաստանէն ներգաղթած) եւ 12 — 15 տուն Թուրքեր: Վերջիններս տեղաւորուած են Գորովան գետակի ձախ ափին:

Ռաչօ «Տաւթի Խէքաթը» սովորել է «երկրի մարդկանցից», յատկապէս ծընկու Բազկէ Շահէնից, որ «ծէնով ու խաղով կ'ըսէր»: Ռաչօն հայերէն գիտէ մի չարք հէքեաթներ ու երգեր, քրտերէն՝ «Խան Դըմ-դըմ», «Մամօ Զին» եւ ուրիշ պօէմներ ու երգեր:

Ռաչօն սակաւախօս է, «ասում է» ղանդաղ եւ մտածուած. մէկ էլ ոգեւորւում է, ձայնը բարձրացնում, չեչտերն ուժեղացնում եւ զարմանալի ազատութեամբ արտասանում մի երկու տասնեակ տողեր: Ձայնը դուրեկան է, երգը տխուր եւ հանդիսաւոր: Ռաչօն ինքնամփոփ մարդ է, մեկուսացած: Բնաւորութեան մէջ տարօրինակ գծեր ունի: Սիրում է խմել: Ասում են՝ խմած լաւ է պատմում: Ռաչօն «Կաճետայ ծուռ է», այսպէս են բնորոշում համագիւղացիները Ռաչոյի բնաւորութեան տարօրինակութիւնները:

Կ. ՄԵԼԻՔ-ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

×

Մեր պատմողը մի Մոկացի Հայ էր, Մոկաց Գինեկանց գիւղից, Նահապետ անունով, այն հազարաւորներից մէկը, որոնք աղքատութիւնից ստիպուած աշխարհի ծայրերն են չրջում: Նա մի բարի քրիստոնեայ մարդ էր, որ ամենայն սրբութեամբ էր վերաբերւում դէպի իր պատմածը, որին հաւատում էր, թէ ամբողջապէս կատարուել է մի ժամանակ. «Այժմ էլ, աւելացնում էր նա, Սասմայ քաղաք չատ կտրիճ փէհլվան կայ»: Նա իր լաւ չիմացածը չէր ուզում ամենեւին պատմել, որովհետեւ, ինչպէս երեւում էր, մեղք էր համարում այս պատմութիւնը խառնելը: Թւլան Դաւթի մի հատուածը մեծ դժւարութեամբ նրան պատմել աւինք եւ, ինչքան էլ ստիպեցինք, ուրիշ աւելի բան չկարողացանք պատմել տալ վէպերն չատ ցանկալի էր որ գոնէ մի-մի կտորներ եւս Բաղդասարի եւ Մելքիսէթ քահանայի ճիւղերից ունենայինք:

Սոյն փոփոխակի լեզուն չատ սահուն, կտրուկ եւ վիպական – բանաստեղծական է, ոճը կենդանի, պատկերաւոր եւ ներդաշնակ: Ոտանաւորի նկատմամբ պէտք է ասել, որ սկզբում ոտանաւորով էինք գրել միայն այն կտորները, որոնք Մոկացին ոչ թէ արտասանում էր, այլ միշտ երգում մի առանձին եղանակով:

Մ. Ա.

×

Մեր պատմողն էր Մոկացի Վարդան, որ երկար տարիներ եղած է Արճէշ, Ապաղայի Նազարաւա գիւղն եւ 3 — 4 տարի եւս յԱրտաղ մերձ Թադէոս Առաքելոյ Ղըրխուլաղ գիւղն, որով իւր բարբառն խառնուրդ մը կը հանէ:

Սոյն «Դաւիթ եւ Մհեր» թէեւ համառօտ՝ սակայն կ'երեւի այլ եւ այլ ճիւղերու խառնուրդէ զերծ է, վասն զի պատմողը, Վարդան, զայն «Հայր մեր»ի պէս սերտած էր, կ'ասէր չատ վարժ:

Նա Մոկաց գաւառէն դուրս գալէն վերջը՝ բնակած է այնպիսի կողմերու մէջ — նահապետական գիւղեր, ուր չէր կարող իւր գիտցածին վերայ մի նախադասութիւն անգամ աւելացնել կամ պակասացնել: Նա իբրեւ Աստուծմէ չնորհեալ մի աւանդ կը պատմէր, չատ անգամ լրջաբար կը զայրանար այն անձանց վերայ, որ իւր գիտցածէն աւելի կը պատմեն, եւ այդ աւելին յերիւրուած, չինծու կը համարէր, հետեւաբար ասելն եւս մեղք, քանի որ «ողորմի»ներ կան, ինչոր աւանդուած է, այնպէս ասելու է,— կ'ասէր նա:

Վարդան լուրջ կը հաւատար, որպէս թէ Դաւթի ցեղն հսկայ դեւերէն յառաջ եկած է եւ այդ ցեղի մարդիկներ եւս հսկայ եղած են, այնպէս որ այժմու մարդիկ անոնց գրպանը կը հաւաքուէին. նաեւ թէ՝ Դաւիթ ճանապարհին մի մարդ կը տեսնէ, կը դնէ գրպանը, կը բերէ հօր դիւանը, ցոյց կը տայ, կը հարցնէ, թէ ինչ պիտի լինի այս կենդանին (որ այսքան պզտիկ է): Հայրն եւս կ'ասէ թէ՝ ասքա եւս իրենց պէս մարդիկներ, թէեւ փոքր են, սակայն խելքով են, աշխարհ ուժով պիտի չկառավարեն, այլ խելքով եւ հանճարով:

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ

Կարգ մը նիւթեր աւելցած ըլլալով, պիտի հրատարակուին յաջորդ կիրակի:

1.— Ճափոն կը կնքէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ քաղաքական եւ տնտեսական դաշինք մը:

2.— Երեք երկիրներու սպայակոյտերու միջեւ կը հաստատուի յաճախադէպ խորհրդակցութիւն, ի հարկին ճշդելու համար Ճափոնի զինուորական քայլերը, եթէ պատերազմի հաւանականութիւնը ստիպէ:

Ճափոնի մէջ խոր տարակարծութիւն կայ Առանցքին հետ զինակցելու հարցին մասին: Փոքրամասնութիւն մը ցանկալի կը գտնէ այս զինակցութիւնը, պատճառաբանելով թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը բանակցին Խ. Միութեան հետ դաշնակցելու, ինչ որ կը հարկադրէ Ճափոնը զինակցիլ Առանցքին հետ:

*** Փարիզի չինական դեսպանը ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց, թէ Ճափոն կը ձգտի համաշխարհային տիրապետութեան, եւ անգամ մը ջախջախելէ ետք Չինաստանը, այնուհետեւ դուրս պիտի քշէ, տնտեսապէս ու քաղաքականապէս, բոլոր միւս ազգերը:

Թուրքիա կը ճամբէ գերման մասնագէտները

Անգարայէն կը հեռագրեն.—

Թուրք կառավարութիւնը որոշեց արձակել այն 12 գերման մասնագէտները, որոնք տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէին երկրագործական նախարարութեան եւ զինուորական կաճառին մէջ:

Կը նշանակէ թէ Թուրքիա որոշած է չնորոգել պայմանագրութիւնը այն բազմաթիւ գերման մասնագէտներուն եւ փրոֆէսէօրներուն, որոնք կը ծառայեն Սթամպուլի եւ Անգարայի բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ:

Այս որոշման չարժառիթն է արգիլել նացիական ոգիին թափանցումը Թուրք երիտասարդութեան մէջ:

*** Ֆոն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, որ Պերլին կը գտնուէր ատենէ մը ի վեր, Պոլիս վերադարձաւ օդանաւով եւ անմիջապէս մեկնեցաւ Անգարա:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 9րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Փարիզի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,400,625 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք.— 0,041,515, 1,301,829, 0,924,468, 0,488,666:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 1,240,710, 0,562,869, 0,122,519, 0,510,085, 1,461,628, 0,217,859:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք.— 946,363, 959,412, 618,019, 951,571, 1,001,891, 1,276,001:

61626, 96354, 38307, 62567, 96099, 88230 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:

29071, 26419, 76462, 88980, 31969, 58359 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:

6500, 3744, 8466, 2082, 0222, 6734 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆր.

909 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:

688 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:

023 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք:

54 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:

9 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԼԷՊԷՆ կը հաղորդեն թէ 200 Արաբներ սպաննուած են 14 գիւղեր հիմնայատակ քանդուած են ցեղախումբի մը յարձակման հետեւանքով:

ՎԵՑ ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ եւ իրենց կիները Լոնտոն գացած ըլլալով, մասնաւոր այցելութիւններ կուտան զանազան հաստատութեանց: Ամէնուրեք անոնք կ'արժանանան ջերմ հիւրասիրութեանց:

— ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ահաբեկչական պայքարը վերսկսած է ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Ուրբաթ օր 12 հոգի սպաննուեցան եւ 19 հոգի վիրաւորուեցան, իբրեւ հետեւանք երկու յարձակումներու: Չորս անգլիացի զինուորներ եւ երեք հրեայ ոստիկաններ թակարդի մը մէջ իյնալով մեռան: Դաւադիրները յաջողեցան գրաւել գնդացիր մը եւ ուրիշ զէնքեր: Եաֆայի կայարանին մէջ ալ ռումբ մը պայթեցաւ, սարսելով ամբողջ թաղը:

ՍԻՆԷ ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆ ընկերութեան վարիչներուն դատը վերջացաւ ուրբաթ օր: Նաթան դատապարտուեցաւ 4 տարի բանտարկութեան, Սէրֆ՝ երեք տարուան, Եռանիտէս՝ երկու տարուան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒԸ, Թէթիս, որ պահ մը ջուրին երեսը երեւցած ըլլալով կը կարծուէր թէ փրկուած է, ծովամոյն կորաւ 88 նաւաստիներով: Միայն չորս հոգի ազատուեցան, մասնաւոր գործիքի մը շնորհիւ, իսկ միւսները խեղդուած էին արդէն: Այս աղէտը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Անգլիոյ մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծովային նախարարութիւնը երկու զրահաւորներ ապսպրեց, իւրաքանչիւրը 45,000 թոն տարողութեամբ, ինչ որ ամենամեծն է աշխարհի մէջ: Շինութիւնը պիտի աւարտի 52 ամիսէն: Պիտի շինուին ընդամէնը 24 մարտանաւեր, 350 միլիոն տոլար ծախքով, որուն 160 միլիոնը պիտի յատկացուի երկու զրահաւորներուն:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ շրջանը երկու տարի երկարաձգելու համար, Պ. Տալատիէ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ կուսակցութեանց վարիչներուն հետ: Աջակողմեան հոսանքները ընդհանրապէս կուսակից են երկարաձգման, ընտրական պայքարը վտանգաւոր գտնելով ներկայ տագնապին մէջ: Իսկ ընկերվարականները եւ համայնավարները կը պահանջեն նոր ընտրութիւններ կատարել օրինական շրջանը լրացած ատեն, 1940 մայիսին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ձերբակալուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն մէկը, Մարսէլ Կոթիէ, ամբաստանած ըլլալով թէ 3800 ֆրանք կաշառք ստացած է Սպանիացիէ մը, անոր բնակութիւնը արտօնելու համար: Պաշտօնեան 3000 ֆրանք եւս պահանջած ըլլալով, Սպանիացին խնդիրը յայտնած է ոստիկանութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը կիրակի 4 Յունիս առաւօտեան ժամը 9,30ին, Մարսէլի հայկ. դպրոցի սրահին մէջ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ Մարսէլի հայ ծնողները, երիտասարդները եւ պատանիները, սկաուտական խումբի մը կազմու թեան համար: Կարելի է նախապէս արձանագրուիլ տեղին վրայ, Պ. Խոսրովնեբսէեանի մօտ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ: Նիւթ՝ «Թրքահայ քնարերգութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ՝ Օր. Թօմանճեանի եւ Ռ. Զարդարեանի կողմէ:

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ

(ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական կողք, հեղինակին նկարով ու կենսագրական նօթերով, պատկերազարդուած 12 ինքնատիպ նկարներով, զոր յատկապէս պատրաստած է նկարիչ Վահէ:

Գին Ֆրանսա 10 ֆրանք
Արտասահման 12 ֆրանք

Հրատ. ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրատան:

Դիմել՝ M. Barsamian 46, Rue Richer, Paris (9).

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

1—8 Փետրուար, 1939

ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք.— 150
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ.— 150
ԼԸ ՔՐԷՕԶԷ, Թ. Տ.— 75
ՇԱՐՎԻԷՕ, Հայր.— 75
ՆԻՍ, Անդր.— 40
ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆ, Ս. Խ.— 40
ՎԻՎԻԷ սիւր ՌՈՆ, Յ. Ե.— 75
ՍԷՎՐԱՆ, Տիկին Շ.— 75
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— 44
ՇԱՆՊԵՐԻ, Ա.Ժ.— 150
ՊՈԼԷՆ, Հ.— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Վ.— 75
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Զիւմ.— 150
ԼԻՈՆ, Յ. Թ.— 40
ՓԱՎԻՅԵՈՆ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 40
ՓԱՎԻՅԵՈՆ սու ՊՈՒԱ, Գ. Գ.— 40
ՇԱԼԵԹ, Կր.— 75
ՄԷՕՏՈՆ, Պ. Պ.— 150
ԼԱ ՊԱՌ, Տոքթ. Թ.— 40
ՊՈԼԷՆ, Յ. Մ.— 40
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա.— 40
ՓԼԷՌՄՈՆ, Տիկին Պ. Ե.— 40
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Ատ.— 40
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ.— 55
ԲՈՒԼՈՆ, Ա. Աշ.— 125
ՊՈՒՐԺ, Եաղ.— 150

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 6 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4059 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ՀԻՔԵԱԹ

Այս տողերը գրած ատեն, ի վիճակի չենք որ եւ է վաւերական տեղեկութիւն հաղորդելու՝ Սանճաքի հարցին լուծման մասին:

Գիտենք միայն որ հոգատար իշխանութիւնը սկզբունքով համաձայնած է զոհացնել Թուրքիան,— անոր ձգել այդ շրջանը, ապահովելու համար ֆրանքօ-թուրք զինակցութիւնը, որ կենսական կը համարուի ներկայ տագնապին մէջ:

Բանակցութիւնները վերջացած պիտի ըլլային անցեալ շաբթու: Բայց, ինչպէս հաստատեցին Լոնտոնի թերթերը, կարգ մը դժուարութիւններ հարթուած չըլլալով, վերջնական համաձայնութիւնը յետաձգուեցաւ:

Միւս կողմէ, խորապէս վրդովիչ են Սանճաքէն հասած վերջին տեղեկութիւնները:

Վերջերս Մուսա Տաղ այցելեր է «Սանճաքի պետութեան նախագահը», Թայֆուր Սէօքմէն, ընկերակցութեամբ գնդապետի մը եւ խումբ մը Թուրք պաշտօնատարներու: Թուրք թերթերը հաղորդելով այս լուրը, կ՚աւելցնեն.

— «Ցարգելի նախագահը շփման մէջ մտաւ գիւղին բնակչութեան հետ, որ հայերէն կը խօսի եւ զբաղեցաւ տեղին վարչածեւին հետ կապուած բազմաթիւ հարցերով: Նախագահը մեկնեցաւ գիւղացիներու ծափերուն մէջ»:

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, ամբողջ շրջանը անձկութեան մատնուած է, իբրեւ հետեւանք Թրքական բռնութեանց: Թուրք ոստիկան-զինուորներ կը շարունակեն անարգել, նոյնիսկ ապտակել հայ գիւղացիները: Ձերբակալութիւններ կը կատարուին սնոտի պատրուակներով:

Աւելի վրդովիչ պարագայ մը,— Թուրքերը սկսեր են ցուցակագրել անոնք որ մասնակցեր էին ծերակուտական Պ. Կոթրոյի եւ Պ. Փօլ տիւ Վէուի ընդունելութեան, «Մարսէյեզ» երգելով եւ ուրիշ պատիւներ ընծայելով... Թուրք ոստիկանութիւնը դիւային խաղ մը սարքած է այս «միմլի»ներու գլխուն, զանոնք ներկայացնելու համար իբրեւ գործիք... Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ: Ուրեմն պիտի փորձեն հոգատար իշխանութեան առջեւ ալ կասկածելի դարձնել հայ գիւղացիները, որոնց միակ յանցանքն եղած էր «սիրել Ֆրանսան», ինչպէս գրեցին Սուրիոյ թերթերը եւ ինչպէս հաստատեց նոյն ինքն Պ. Կոթրօ...

Այս տեղեկութիւնները տասը օրուան պատմութիւն են: Դժուար չէ երեւակայել թէ որքան ծանրացած է կացութիւնը, հիմա որ Թուրք թերթերը միշտ կը գրեն թէ Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի յանձնուի այսօր-վաղը:

Բայց միայն Թուրք թերթերը չեն որ աւետաբեր լուրեր կը տարածեն, հրահրելով կիրքերը:

Այստեղ, Փարիզի մէջ ալ, ժողովրդական կամ բուն փարիզեան համարուած մամուլը կարծես Թրքացեր է, առնէ մը ի վեր:

Կրնայինք ըսել թէ՝ կարգ մը տեսակէտներով Թուրք մամուլին վարիչները աւելի զգոյշ են, քան Փարիզի աւելի կամ պակաս հեղինակաւոր գրիչները:

Այսպէս, մինչ կառավարութիւնը վերապահ դիրք մը բռնած է եւ կարգ մը շրջանակներ անկարելին կը փորձեն, բան մը փրկելու համար Սանճաքէն — կարգ մը թերթեր պատիւ կը սեպեն հրապարակաւ պաշտպանել Թրքական «շանթաժ»ը:

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ Թրքական բարեկամութեան կուսակից թերթ մը, «Քանտիտ», իր թղթակցին բերնով կը խոստովանի թէ Սանճաքին կորուստը շատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համար քան Ճիպութիի կորուստը:

Մեր ակնարկած թերթերէն մէկն է հռչակաւոր «Փըթի Փարիզիէն»ը, որ գանելիք թղթակցութիւն մը հրատարակած էր կիրակի օր, Անգարայէն, Լուի Ռուպօ ստորագրութեամբ:

Թղթակիցը Սանճաքին խնդիրը «կենսական» համարելով Թուրքիոյ համար, հալած իւղի պէս կլլեր է Թրքական «մասալ»ները:

Քանի մը գոհարներ, իբրեւ ճաշակ բարեխղճութեան եւ բանգիտութեան.

— «Հաթայ, այսինքն Հիթիթներու երկիր,— այսպէս կը կոչուի այն փոքր շրջանը զոր մենք վարժուեր ենք անուանել «Ալեքսանտրէթի Սանճաք»: Արդ, պէտք է գիտնալ որ Հիթիթները, Սումերացիներուն հետ կը կազմեն մէկը այն երկու ճիւղերէն որ կազմած են թուրք ցեղը, քրիստոնէական թուականէն երկու հազար տարի մը առաջ»:

Թղթակիցը այս առթիւ կը յիշէ շարք մը հիթիթեան արձանագրութիւններ, ապացուցանելու համար Թուրքերու երկհազարամեայ քաղաքակրթութիւնը, եւ կը բացագանչէ.

— «Այս միակ իրողութեամբ, բարեկամաբար Թուրքիոյ վերադարձնելով հիթիթեան հայրենիքին օրրանը, մեր ժէսթը կը ստանայ արժէք մը որ մեր միտքէն չէր անցներ, այնպէս չէ՞: Եւ ամէնը այս չէ»:

Ուրիշ ի՞նչ փաստեր կան.

— «Այս շրջանին բնակչութիւնը, շուրջ 100,000, մեծ մասով թուրք է: Ալեքսանտրէթի 20,000 բնակիչներէն 16,000ը թուրք են, Անտիոքի 35,000 բնակիչներէն 30 հազարը նոյնպէս թուրք են: Գիւղերուն մէջ, հողերու մեծ մասը կը պատկանի թուրք կալուածատէրերու եւ կը մշակուի անոնց կողմէ»:

Եզրակացութիւն,— «Նախապատմական իրաւունքը, աշխարհագրական իրաւունքը, ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքը» կը թելադրեն Թուրքիոյ յանձնել Սանճաքը...

Հարցում մը.— Մամուլի ազատութեան իրաւունքը թոյլ կու տա՞յ այսքան յառաջ երթալ, լղրճելու համար պատմութիւնը, արդարութիւնը եւ նոյն ինքն ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ,— «Ո՛Չ, Ո՛Չ, Ո՛Չ»

«ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՆ» ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն բացառիկ ժողով մը գումարեց կիրակի օր, քննելու համար ներքին եւ արտաքին կացութիւնը: Այս առթիւ Պ. Տալատիէ երկար ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով իր քաղաքականութիւնը, իբրեւ նախագահ կուսակցութեան եւ իբրեւ վարչապետ:

Ներքին քաղաքականութեան մասին Պ. Տալատիէ պարզեց կառավարութեան ձեռք բերած արդիւնքները, եւ պատասխանեց անոնց որ առարկութիւններ կ՚ընէին հրամանագիր-օրէնքներուն դէմ: Մասնաւորապէս շեշտեց թէ կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը պայքարի հարկային խարդախութեանց դէմ: Այս առթիւ յիշեց օրինակ մը,— Փարիզի մէջ մարդիկ կան որոնք 66,500 ֆր. վարձք կը վճարեն իրենց բնակած յարկաբաժինին, ունին չորս սպասաւոր եւ երկու ինքնաշարժ՝ 74 ձիու ուժով, եւ իրենց տարեկան եկամուտը ցոյց տուած են 11,000 ֆրանք: «Այսուհետեւ, շնորհիւ արտաքին նշաններու դրութեան, այդ ճարպիկ հարկատուներէն տուրք պիտի առնուի առ նուազն 364 հազար եւ ոչ թէ 11,000 ֆր.ի վրայ: Ա՞յս է որ կը կոչուի քաջալերել հարուստները»: Ցետոյ յիշեց թէ կառավարութիւնը նախապէս օրական 1,060,000 ֆր. տոկոս կը վճարէր, 10 միլիառ ֆրանք փոխ առած ատեն, եռամսեայ պարտամուրհակներով: Այժմ այս տոկոսը իջած է 480,000ի: «Ուրեմն տոկոսը զեղչուած է աւելի քան կէս առ կէս, կառավարութեան մը կողմէ որուն համար կ՚ըսեն թէ կը գտնուի դրամատիրութեան հրամանին տակ»:

Վարչապետը շեշտեց նաեւ գործազրկութեան նուազումը, թուանշաններ յիշելով:

Անցնելով արտաքին քաղաքականութեան, Պ. Տալատիէ յայտարարեց, իբրեւ անուղղակի պատասխան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պահանջներուն.

— «Ըսած եմ եւ կը կրկնեմ թէ Եւրոպան ստիպուած է ընտրութիւն մը կատարել գործակցութեան եւ տիրապետութեան միջեւ: Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն ջանք թափած է եւ կը թափէ տակաւին, որպէսզի Եւրոպա երջանիկ ապրի ազատ գործակցութեամբ: Բայց միաժամանակ պարտք կը համարիմ յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ Ֆրանսան կը գտնուի առաջին կարգը այն պետութեանց որոնք թոյլ պիտի չտան որ Եւրոպան աղէտներու մատնուի, տիրապետութեան ձեռնարկներով: Այսպիսի քաղաքականութիւն մը կրնա՞յ պաշարման քաղաքականութիւն համարուիլ, ինչպէս հաւատացնել կ՚ուզեն ոմանք: Անամէջ պատրուակ մըն է այդ, քարոզչական պէտքերու համար: Մենք կուսակից ենք գործակցութեան որ ճիշդ հակառակն է պաշարման: Բայց ամէն անգամ որ քայլ մը առինք գործակցութեան ճամբուն վրայ, մեզի պատասխանեցին բռնի գործողութեամբ մը: Ամէն անգամ որ գործակցութեան առաջարկ մը ներկայացուցինք, մերժուեցաւ: Անոնք որ մերժումով կը պատասխանէին մեզի, միեւնոյն ատեն կը յաւակնէին արգիլել մեր գործակցութիւնը ուրիշներու հետ: Կա՞յ աւելի փայլուն ապացոյց մը իրենց գերակայութեան կամքին:

Եթէ ուրիշներ կը փորձեն սպառնալ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան եւ խաղաղութեան, մենք վճռապէս պիտի ընդդիմանանք այդպիսի արկածախնդրութեանց: Մենք ո՛չ կ՚ըսենք նախայարձակման: Ո՛չ կ՚ըսենք ինքնաբաւութեան բռնակալութեան, ո՛չ կ՚ըսենք վարդապետական մոլեռանդութեան. կ՚ըսենք ո՛չ, այսպէս կոչուած կենսական տարածութեան պահանջներուն. կ՚ըսենք ոչ ամէն բանի որ բռնութիւն է եւ վայրագութիւն: Մեր մերժումը մերժումն է խաղաղութեան փարած բոլոր ազգերուն, մերժումը բոլոր ազատ մարդոց: Այդ մերժումը ուրիշ բանի չի ձգտիր եթէ ոչ ապահովել խաղաղութիւնը պատւով եւ բոլոր ազգերու անկախութեամբ: Ահա թէ ինչու մենք այո՛ կ՚ըսենք բոլոր արդար եւ չինարար նախաձեռնութեանց, այո՛ կ՚ըսենք համաձայնութեան եւ ուղղամիտ գործակցութեան բոլոր փորձերուն, այո կ՚ըսենք ամէն բանի որ կրնայ օգնել տնտեսական փոխանակութեանց վերահաստատման ի սփիւռս աշխարհի, ինչպէս եւ նախանիւթերու աւելի արդար բաշխումին: Ճամբան փակելով նախայարձակին առջեւ, ձեռք երկարելով բոլոր անոնց որ ճշմարիտ գործակցութիւն մը կ՚ուզեն, մենք մեր բոլոր գործերով եւ նախաձեռնութիւններով կը հանդիսանանք պաշտպանը ազատութեան»:

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է լարել երկրին բոլոր ուժերը, պահպանելու համար Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական ժառանգութիւնը: «Ազատութիւնը, արդարութիւնը եւ եղբայրութիւնը ամէնէն ազնիւ գաղափարներն են, վարելու համար մարդոց գործերը: Բայց, իրական գոյութիւն մը ունենալու համար, անոնք պէտք է հիմնուած ըլլան ամուր կառուցումներու վրայ: Ամայի երկիր մը չի կրնար ազատ ըլլալ: Ամայի երկիր մը բաց ճամբայ է բոլոր արշաւանքներուն առջեւ, աւար մը բոլոր ընչաքաղցութեանց: Հետեւաբար պիտի վարենք բազմածնութեան քաղաքականութիւն մը, որպէսզի Ֆրանսան կարենայ մնալ այն ինչ որ էր անցեալ դարուն: Քանի մը օրէն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, օգնելու համար բազմանդամ ընտանիքներուն»:

Վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ ուրիշ տարագիրներու մասին: Ցետոյ խօսեցաւ երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբին նախագահը, տեղեկութիւններ հաղորդելով Անգլիոյ հետ կնքուած դաշինքին եւ անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին: Ուրիշ զեկուցումներ ալ եղան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին, եւ իբրեւ եզրակացութիւն ժողովը միաձայնութեամբ վստահութիւն յայտնեց դահլիճին քաղաքականութեան:

*** Նոյն օրը, ընկերային յառաջդիմութեան ցուցահանդէսին բացման առթիւ, Լիլլ մէջ, Հանրապետութեան նախագահն ալ ճառ մը խօսելով, փառաբանեց խաղաղութեան ճակատին կազմութիւնը,— «ապահովութեան դաշնակցութիւն մը որ կը ձգտի աշխարհը փրկել ջլատիչ անձկութենէն»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարար Ապտէլ Ֆաթթահ Եահեա փաշա, երկու խորհրդականներու հետ պիտի այցելէ Անգարա եւ պիտի խորհրդակցի Թուրքեւ եգիպտական յարաբերութիւններու շուրջ: Անգարայէն վերջ պիտի այցելէ Պուքրէշ ու Աթէնք:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Չենք կրնար հանդուրժել որ մեծ ազգերը կլլեն փոքրերը»

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք այն կարեւոր ճառի մասին զոր Իսմէթ Ինէօնիւ խօսեցաւ Հալքի համագումարին մէջ.

«Մեր երկրին պաշտպանութեան ընծայուած մեծ կարեւորութիւնը անգամ մըն ալ շեշտուեցաւ միջազգային կացութեան վերջին փուլերուն պատճառաւ: Մարդկութիւնը ապահովութեան լուրջ միջազգային տագնապ մը կ՚անցնէ: Բազմաթիւ ազգեր անակնկալ փոթորիկներու ենթարկուելու վախը ունին: Ներկայիս ամենամեծ վտանգը այս է: Միջազգային անապահովութիւնը չի կրնար շարունակուիլ իր ներկայ վիճակին մէջ: Այս կացութիւնը կամ ժողովուրդներուն իրարու կոկորդի փարելուն պիտի յանգի եւ կամ ի վերջոյ ազգերը ողջմտութեան վերադառնալով բարօրութեան պիտի հասնին: Համաժողովին անկեղծ փափաքներուն թարգման հանդիսանալով, կ՚ըսեմ թէ մենք համակրանքով պիտի ողջունենք միջազգային ապահովութիւնը վերահաստատելու միջոցը:

«Այս ցանկալի արդիւնքին յանգելու համար ամէն ազգ պարտականութիւններ եւ իրաւունքներ պիտի ունենայ: Բայց ամէն բանէ առաջ պէտք է սա սկզբունքը տեղ գրաւէ բոլոր ազգերուն խղճին մէջ,— Բազմամարդ ազգերուն նման քիչ բնակչութիւն ունեցող ազգերն ալ անկախ եւ ազգային կեանք մը ապրելու իրաւունք ունին: Երբեք չենք ընդունիր եւ պիտի չընդունինք այն տեսութիւնները թէ մարդկային ընկերութիւններէն մեծերը պիտի կլլեն փոքրերը, ճակատագրականօրէն: Իր ազգային անհատականութեան գիտակից ամէն ազգ իրաւունք ունի իբր անկախ պետութիւն մը ապրելու եւ այս իրաւունքը պէտք է ընդունուի բոլորին կողմէ իբր հասարակաց դաւանանք մը: Միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ հաւաքական ապահովութեան դասը մեզ դէպի հասարակաց ճակատ առաջնորդեց: Պէտք է այս տեսակէտով քննել մեր քաղաքական համաձայնութիւնները եւ դաշնակցութիւնները:

«Պալքանեան եւ Սաատապատի ուխտերը այս անկեղծ փափաքներով է որ կնքեցինք: Վերջերս Եւրոպան պատող անվստահութեան տագնապին մէջ անգլեւթուրք դաշնակցութիւնը յարձակողական մտադրութիւններէ հեռու յանձնառութիւն մըն է, որ կը ձգտի մեր ապահովութեան եւ մարդկային ու խաղաղութեան հասարակաց իտէալներուն:

«Այս հաւաքական ապահովութեան եւ խաղաղութեան իտէալները զօրացնելու ձգտող ուրիշ յանձնառութիւններէ ալ պիտի չքաշուինք: Ամէն վէճ կարգադրեցինք մեր դրացիներուն հետ: Հիմա անկեղծօրէն կը շահագրգռուինք անոնց ապահովութեան մասին: Մեր տրամադրութեան տակ գտնուող միջոցները ձեռք պիտի առնենք դիմագրաւելու համար մեր դրացիներուն գալիք վտանգները, քայլ մը վերջ մեզի գալիք վտանգի մը պէս:

«Գոհունակութեամբ է որ կ՚ըսեմ թէ Սովիէթներուն հետ մեր յարաբերութիւնները ամէն ատենէ աւելի ջերմ են եւ փոխադարձ վստահութեան կը յենուն: Ճշմարիտ հաճոյք մըն է յիշեցնել որ երկու երկիրները անկեղծ շահագրգռութիւն մը ցոյց կու տան իրարու ապահովութեան հանդէպ:

«Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող մերձաւորութիւնը երբեք պիտի խանգարուի Հաթայի խնդրին լուծումէն վերջ, որուն շուրջ սկզբունքի համաձայնութեան մը յանգած ենք: Երկու երկիրներուն եւ ազգերուն շահերը բոլորովին հասարակաց կը նկատենք:

«Հանրապետական կառավարութիւնը համոզուած է որ Թուրքիոյ պաշտպանութեան ուժերը պէտք է բարձր աստիճանի մը վրայ գտնուին վսեմ իտէալները կարենալ իրականացնելու համար: Թուրքիա իր գիտակից եւ զօրեղ գոյութեամբ ոչ միայն ինքզինքը կը պաշտպանէ, այլեւ լուրջ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ մարդկային ընտանիքին եւ խաղաղութեան դատին: Եթէ հակառակ մեր մաղթանքներուն մարդկութիւնը կրկին իրարու կոկորդի փարի, Թուրք ազգը անվարան, անվախօրէն եւ հերոսաբար պիտի կատարէ իրեն բաժին ինկող քաղաքակրթական պարտականութիւնը: Թուրք ազգը վերջնականապէս վճռած է եւ կատարելապէս պատրաստ է կենսական շահերու մէջ իրեն միացող ազգերուն հետ շլացուցիչ նոր դիւցազներգութիւններ ստեղծելու:

«Այսօր վէճի մէջ գտնուող ազգերէն ոչ մէկուն ապրելու իրաւունքը կը ժխտենք: Կը կրկնեմ որ մեր անկեղծ բաղձանքն է խաղաղութիւն մը որ աշխարհի բարիքներէն օգտուելու հնարաւորութիւն տայ բոլորին ալ:

«Սիրելի ընկերներ, դուք ներկայացուցիչներն էք Թուրք մեծ ազգին, որ պատրաստ է իբր միաձոյլ զանգուած մը ծառանալու իր իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար: Մարդկային ընտանիքին ազնուական եւ հզօր մէկ նեցուկն է մեր ազգը, զոր ներկայացնելու պատիւը ունինք: Մեր հերոս ազգին գոյութիւնը անչափելի բարիք մըն է մարդկութեան համար: Այս գոյութիւնը ապահովութիւն մըն է ժողովուրդներուն անդորր կեանքին համար»:

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիական կառավարութիւնը մանրամասնօրէն քննեց Մոսկուայի պատասխանը, որ կարգ մը կէտերու մէջ կը տարբերի անգլեւֆրանսական ծրագրէն: Այսպէս, Խ. Միութիւնը կ՚ընդունի անգլիական առաջարկը՝ հնգամեայ զինակցութեան մը համար, որ կրնայ նորոգուիլ յառաջիկային: Բայց կը մերժէ Անգլիոյ այն տեսակէտը թէ նախայարձակ պետութեան դէմ կատարուելիք գործողութիւնը պէտք է համապատասխանէ Ազգաժողովի ուխտին 16րդ յօդուածին: Մոսկուայի կարծիքով, երեք պետութիւնները պէտք է անմիջապէս խորհրդակցին, իրենց պարտաւորութիւնները կատարելու համար, երբ վէտանդ ծագի: Միւս կողմէ, Մոսկուա կ՚առաջարկէ որ ծրագրուած դաշինքով, երեք պետութիւնները պարտաւոր ըլլան փոխադարձաբար օգնութեան հասնելու, եթէ եւրոպական պետութիւն մը սպառնայ իրենց անկախութեան, ուղղակի կամ անուղղակի: Խորհրդային ծանուցագիրը այս անգամ չի յիշեր պալթեան պետութիւնները, բայց իր ծրագրէն կը հետեւի թէ զինակիցները պարտաւոր են օգնել անոնց, քանի որ այդ երեք պետութեանց դէմ ուղղուած յարձակում մը կրնայ սպառնալ Խ. Միութեան: Այդ պարագային Մոսկուան ալ պարտաւոր պիտի ըլլայ երաշխաւորելու Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Զուիցերիոյ անկախութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Հարկ կը զգամ երկու փոքրիկ ճշդումներով սկսիլ այս յօդուածս:

Առաջին.— Խաղաղութեան ճակատին՝ Թուրքիոյ յարումը անժխտելի ու նաեւ մեծ առաւելութիւն մըն է, այդ ճակատին համար, բայց ոչ՝ յաջողութիւն մը: Վասնզի, Թուրքիա, տարիներէ ի վեր, այդ ճակատին վրայ էր արդէն: Ազգերու Դաշնակցութիւն, հաւաքական ապահովութիւն, Իտալիոյ դէմ պատժարկութիւն կամ Նիոնի ժողով, Պալքանեան Ուխտ,— այս բոլորին մասնակից էր ան գործօն կերպով: Ու իր այդ գործօն մասնակցութիւնը ուղիղ կը համեմատէր իր հիմնական սկզբունքներէն մէկուն,— պահպանել խաղաղութիւնը եւ անվթար պահել գոյավիճակը:

Կը նշանակէ, ուրեմն, որ Թուրքիան նոր քաղաքականութիւն չընդգրկեց. ոչ ալ՝ նոր ճշդեց իր դիրքը: Այլ՝ իր հիմնական քաղաքականութիւնը բանաձեւեց նոր որակումով,— խաղաղութեան ճակատ:

Ասկէ երկրորդ ճշդումին անհրաժեշտութիւնը: Անգլեւթուրք զինակցութիւնը փաստօրէն գոյութիւն ունէր արդէն: Քարապիւքի գործարան, Չէշմէ, անգլիական փոխառութիւն, զինուորական լայն օժանդակութիւններ, արաբ վեհապետներէն մին խալիֆա ընելու մասին անգլիական ծրագրին լքումը՝ Էնկիւրիի պահանջով, Միջերկրականեան Ուխտին առթիւ Թուրքիոյ անվերապահ յարումը Անգլիոյ,— այս բոլորը այդ փաստական զինակցութեան արդիւնքն էին: Հետեւաբար, այդ զինակցութեան յայտարարութիւնը քաղաքական – դիւանագիտական արժէք մըն էր կամ անհրաժեշտութիւն մը, ճիշդ այս օրերուն, երբ երկու ճակատները կ'աշխատին դիւանագիտական յաջողութիւններով ռազմական դիրքեր ապահովել եւ նոր կողմնակիցներ շահիլ: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինակից Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքն ու ռազմական արժէքը կրնային բնականաբար, մեծապէս ազդել Մերձաւոր Արեւելքի եւ Պալքաններու վրայ, ինչպէս նաեւ իրենց որոշ դերը կատարել իսլամական երկիրներուն մէջ:

Անգլեւթուրք զինակցութեան պաշտօնական յայտարարումին գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն էր, անտարակոյս, որ, Ալպանիոյ գրաւումէն վերջ կրնար տեղի ունենալ յանկարծակի յարձակում մը նաեւ Թուրքիոյ վրայ:

Այս ճշդումներէն վերջ, կը մնայ որոնել պատասխանը հարցումի մը, որ ինքնաբերաբար կուգայ մէջտեղ:

— Թուրքիա հարկադրուա՞ծ էր կողմ դառնալու: Ուրիշ խօսքով, Անգարա, որ միշտ խաղաղութեան կողմնակից է եղած ու խոյս տուած է որեւէ երկրի հետ խնդիր ունենալէ, յանդուգն քայլ չառա՞ւ, արդեօք, պաշտօնապէս ճշդելով իր դիրքը, երբ ուրիշներ նախընտրեցին գոհանալ իրենց ընծայուած պաշտպանութեան խոստումով (Յունաստան, Ռումանիա), ու Լեհաստանն իսկ որ հասունցած վէճ ունի Գերմանիոյ հետ ու սահմանակից է անոր, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աջակցութիւնը ընդունեց միայն այն պարագային, երբ ինք պէտք պիտի զգայ: Անգլեւթուրք զինակցութեամբ, որուն կը հետեւի արդէն ֆրանքեւթուրք զինակցութիւնը, ի՛նչ փոփոխութիւններ յառաջ կուգան հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի, Սեւ ծովի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ,— ահա եւ երկրորդ հարցում մը:

Յետոյ, այդ զինակցութիւնը որքա՞ն կը համապատասխանէ Պալքանեան Ուխտին առաջադրութիւններուն, եւ Ուխտը նիքնին ի՛նչ ձեւ ու արժէք կը ստանայ այժմ:

Եւ, վերջապէս, այդ զինակցութիւնը ի՛նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ առանձնապէս Թուրքիոյ համար:

Հարցումներ, ահաւասիկ, որոնք անմիջական կերպով կապուած են անգլեւթուրք զինակցութեան պաշտօնական յայտարարութեան:

Այս բոլորէն վերջ կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը, որ նուազ կարեւոր չէ եւ որ, իր կարգին, արժանի է ուշադրութեան:

Անգլեւթուրք զինակցութեան յայտարարութիւնը եղաւ Փոթէմքինի՝ Թուրքիա այցելութենէն վերջ: Այս իրողութիւնը մտածել տուաւ թէ Մոսկուա տուած է իր հաւանութիւնը՝ Թուրքիոյ, որպէսզի այս վերջինը պաշտօնապէս եւս ճշդէ իր դիրքը: Այսինքն՝ Ռուսիա հաւանած է, որ անգլիական նաւատորմը ոչ միայն իրաւունք ստանայ Տարտանէլը անցնելու, այլեւ Սեւ ծով մտնելու: Իրաւունք մը, զոր տասնամեակէ մը ի վեր չէր կրցած ձեռք ձգել Անգլիոն, եւ որուն համար այնքան երկար ու հզօր պայքար կը մղէին իրարու դէմ՝ Անգլիա եւ Ռուսիա:

Այդ պայքարէն թէ՛ նպաստաւորուած է եւ թէ՛ վնասուած է երբեմնի Օսմանեան կայսրութիւնը:

Միւս կողմէ, կայ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովի որոշումը, որ Թուրքիոյ կ'ընծայէր Նեղուցներու բացարձակ գերիշխանութիւնը: Ու կայ նաեւ, Թուրքեւռուս զինակցութիւնը, որ, բնականաբար, նախատեսած է Ռուսիոյ իրաւունքի սահմանները՝ այդ Նեղուցներուն մէջ:

Արդ, Մոնթրէօն ու ռուսեւթուրք զինակցութեան նախապայմանները չէ՞ն հակասեր անգլեւթուրք զինակցութեան այն պայմանին, որ, ինչպէս ըսինք, Անգլիոյ իրաւունք կուտայ Ճիպրալթարէն մինչեւ Սեւաստապոլ ազատ անցք ունենալու:

Եւ քանի որ այս զինակցութենէն բխած պարագաները թուեցինք, աւելցնենք նաեւ վերջինը:

Անկախ Մոնթրէօյէն ու թուրքեւռուս զինակցութեան ներքին պայմաններէն, անգլեւթուրք զինակցութիւնը, որ, կ'ենթադրուի, իր հետ ունի Մոսկուայի հաւանութիւնը, Նեղուցները կ'ազատէ այն դարաւոր պայքարէն, որուն ենթակայ էին անոնք: Ըսել կ'ուզեմ՝ Թուրքիան ինքը կ'ազատի, ուրեմն, անգլեւռուս հակամարտութենէն, եւ, ընդհակառակն, կը դառնայ այդ երկու ուժերը միացնող օղակ մը, ինչ որ այլեւս զինքը չի պարտադրեր քաղաքական երկուութիւն մը փորձելու, եւ, ընդհակառակն, զինքը կը հովանաւորէ այդ երկուքին գործակցութեամբը, ինչ որ քաղաքական բացառիկ պարագայ մըն է Թուրքիոյ համար:

Արդ այս նպատը վերջ կուտա՞յ Նեղուցներու հարցին, առհասարակ, ու Թուրքիան կ'ազատէ՞ մեծ ուժերու հակամարտութենէն՝ իր այդ ուժգնօրէն ամրացեալ, բայց նաեւ միշտ վտանգաւոր դիրքերուն պատճառաւ:

Կը խոստովանիմ, որ բարդ ու խորապահանջ հարցումներ դրի մէջտեղ: Ու դրի՝ յաջորդական յօդուածներով անոնց պատասխանները փնտռելու նպատակով:

Չեմ յաւակնիր գրուած հարցումներուն տալ ճիշդ եւ կատարեալ վերլուծումներ: Պիտի փորձեմ իրողութիւններու առարկայական դասաւորում մը՝ պարզելով փաստերը միայն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Թ.

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԱՂԷՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՕԶԱՆ

Մինչ Իտալիան եւ Ֆրանսան, Թրքական բարեկամութիւնը շահելով, Ռուսաստանէն անջատել կ'ուզէին զայն, ընդհակառակն Անգլիա Մոսկուայի բարեկամութիւնը կ'ապահովէր Ռոպըրթ Հորնի եւ Կրասինի կնքած առեւտրական դաշինքով:

Սակայն, կեղծ խայծ մըն էր այդ քայլը: Որովհետեւ նոյն օրը, Մոսկուայի մէջ, (16 Մարտ 1921) Չիչերին եւ Եուսուֆ Քէմալ պէյ կը ստորագրէին ռուսեւթրքական դաշինքը, որով Արտահան եւ Կարս կը ձգուէին Թուրքիոյ, Բաթումը Վրաստանին, իսկ Նախիջեւանը Ազրբէյջանին:

Մինչ այդ, Մարտ 25ին, 100,000նոց յունական բանակը Ջօր. Փափուլասի հրամանատարութեամբ, իր յարձակողականը սկսաւ:

Անգլիական ռազմանիւթերէն օգտուելով, յունական բանակը Յուլիս 17ին գրաւեց Քէօթահիան, Յուլիս 20ին՝ Էսքի–Շէհիրը: Ապա յառաջանալով Էնկիւրիի վրայ, Սաքարիոյ մօտ արիւնալի ճակատամարտներէ յետոյ, քաշուեցաւ դէպի Էսքի–Շէհիր եւ Աֆիոն – Գարահիսար:

Մ. Քէմալ այս յաջողութենէն վերջ, աւելի ամրապնդեց բոլշեւիկեան բարեկամութիւնը Կարսի դաշնագրով: Հոկտեմբեր 20ին, Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ Ֆրանքլէն Պույոնի եւ Եուսուֆ Քէմալի միջեւ նոր համաձայնութիւն մը, որ շատ աւելի առաւելութիւններ կուտար Թուրքիոյ, քան Պրիանի համաձայնագիրը:

Իտալացիներն ալ արդէն Փոքր Ասիան պարպելու վրայ էին: Իրենց վերջին զօրամասերը Ատալիան ձգեցին 1921 Յունիս 24ին:

Իսկ Ֆրանսացիները Կիլիկիան պարպեցին Յունուար 4ին: Հայերու մեծ մասը Սուրիոյ ճամբան բռնեց, իսկ մէկ մասն ալ Յունաստան գաղթեց:

Բազում աշխատանք եւ զոհաբերութիւն վասն ոչինչի: Ֆրանսացիները Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ կորսնցուցին 300 սպայ եւ 10 հազար զինուոր: Ինչպէս նաեւ քանի մը միլիառ: Անգլիացիները դժգոհ մնացին Էնկիւրիի ֆրանքեւթրքական համաձայնութենէն, բողոքագիր մըն ալ ներկայացուցին: Սակայն ոչ մէկ արժէք ունեցաւ: Իրենք նոյն անտարբեր դիրքը ցոյց տուած էին Կովկասեան հանրապետութեանց հանդէպ, երբ 1915ի տարրան, առանց կռուելու ձգեցին հեռացան:

Ֆրանսայի հետ կնքած հաշտութեան շնորհիւ, Քէմալ շատ աւելի նպաստաւոր վիճակի մը մէջ պիտի կռուէր այլեւս Յոյներու դէմ: Ու եղած հաշտութեան առաջարկներուն Քէմալ պայման կը դնէր յունական բանակին հեռացումը Անատոլուէն:

Միւս կողմէ Կոստանդին թագաւորը Փոքր Ասիոյ յունական ճակատէն երեք զօրաբաժիններ առնելով, որոշեց Չաթալճայի կողմէն Պոլսոյ վրայ քալել: Սակայն շատ ազդու կերպով այս ծրագրին դէմ կեցաւ Իտալիան, հակառակ Լոյտ Ճորճի պաշտպանութեան: Եւ հրաման տրուեցաւ Պոլսոյ դաշնակից զօրամասերուն, ի հարկին ամէն միջոցով ընդդիմանալ յունական բանակի յառաջխաղացման, Չաթալճայի կողմէն:

Մինչ այդ քեմալական բանակը իր կեդրոնացումը աւարտած, պատրաստ էր նոր յարձակման: Օգտուելով յունական երեք զօրաբաժիններու մեկնումէն, Իսմէթ փաշա հակայարձակումի գրոհ մը տուաւ Աֆիոն Գարահիսարի վրայ եւ գրաւեց զայն: Գրաւեց նաեւ Ուշաքը, գերի բռնելով ընդհանուր հրամանատար Թրիքոփիսը:

Յունական բանակի նահանջը դարձաւ ահաւոր խուճապ մը, աննկարագրելի պարտութիւն մը:

Սեպտեմբեր 9ին Իզմիրը թուրքերու մէջ էր արդէն...

Իզմիրի աղէտէն ամէնէն խորապէս ազդուեցաւ Լոյտ Ճորճը: Իր հրամանին վրայ անգլիական նաւատորմը կեդրոնացաւ Նեղուցներուն մէջ, իսկ զօրամասերը Չանաք ցամաք ելան, Քէմալի ճամբան փակելու համար:

Սակայն Անգլիան մինակ մնաց: Դաշնակիցներու միջեւ անկեղծ բարեկամութիւնը վաղուց խախտած, եւ վստահութիւնը վերցած էր այլեւս: Ֆրանսան կը պատրաստուէր Ռուրը գրաւելու, իսկ Իտալիան արդէն հակառակ էր Յունաստանի:

Հոկտեմբեր 11ին կը ստորագրուի Մուտանիոյ զինադադարը, իսկ Նոյեմբեր 20ին կը գումարուի Լօզանի խորհրդաժողովը, Թուրքիոյ հետ վերջնական հաշտութիւն կնքելու համար:

Շատ երկար տեւեցին հաշտութեան բանակցութիւնները: Փետր. 1ին ընդհատուելով, վերսկսան Ապրիլ 23ին եւ վերջացան միայն Յուլիս 24ին:

Ինչպէս գիտենք, Լօզանի մէջ պատռուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը: Թուրքիոյ կը վերադարձուէր Իզմիր, Թրակիա, մինչեւ Մարիցայի սահմանը: Թուրքիա կը պահէր Իմրոս եւ Թենետոս կղզիները: Իտալիան կը ստանար Հոտոսը, Երկոտասան կղզիները եւ Քասթէլլորիցոն: Անգլիա կը պահէր Կիպրոսը:

Ի սպառ մոռցուեցաւ Հայկական Հարցը: Հայաստանի Անկախութենէն վերջ, Դաշնակիցներու ընդունած «Ազգային Օջախ»ն ալ գոյութիւն չունեցաւ: Ու այսպէս բոլոր այդ պետական մարդոց կատարած հանդիսաւոր խոստումները մոռցուեցան՝ փոշիացան... Մոռցաւ նաեւ Ամերիկան, որ ասպարէզ նետուած էր իբրեւ թէ հոգատարութիւնը ստանձնելու, երբ շատ աւելի մօտիկ եւ իրական ուժեր ու ազդակներ նկատի չառնուեցան, մինչեւ իսկ հայ քաղաքական ղեկավարութեան կողմէ...

Ինչպէս գիտենք, յետագային, ամբողջապէս սնանկութեան դատապարտուեցաւ նաեւ հոգատարութեան դրութիւնը: Քէմալը յաղթանակած էր վերջապէս, Թուրքիոյ չարաչար պարտութենէն վերջը:

1923 Հոկտեմբեր 2ին Դաշնակիցները պարպեցին Պոլիսը: Նոյեմբեր 18ին վերջին Սուլթանը, անգլիական զրահանաւով մը Մալթա փախաւ: Իսկ տարի մը վերջ խալիֆայութիւնը կը ջնջուէր, հաստատելով Թրքական հանրապետութիւնը: Քէմալ կը դառնար նախագահ հանրապետութեան եւ ապա Աթաթիւրք:

Լօզանի մէջ Հայերէն զատ տուժեցին նաեւ Յոյները եւ Ֆրանսացիները: Մուսուլի խնդրին մէջ զուր անցան Թուրքիոյ ջանքերը: Մուսուլը մնաց Անգլիոյ:

Սակայն Թուրքերը, այժմ այդ վրէժը կը լուծեն նորէն Ֆրանսացիներէն: Մուսուլի փոխարէն, Թուրքերը իրենց կցել կ'ուզեն Աղեքսանդրէթի Սանճաքը: Դժբախտաբար, Ֆրանսայի ոչ – կորովի ընթացքը այս հարցին մէջ, նոր աղէտներ կրնայ ստեղծել, մասնաւորաբար հայ ժողովուրդի համար:

X

Ժ. Փիշօն, առանձին գլուխ մը յատկացուցած է Եգիպտոսի, ուր կը պատկերացնէ անոր դերը պատերազմի ընթացքին:

Հեղինակը կը բացատրէ նաեւ Եգիպտոսի ազգայնական շարժման առանձնական փուլերը, մինչեւ Ֆարուք Ա.ի թագադրութիւնը:

Առանձնապէս վեր կը հանուի, անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց բարւոքումը, մասնաւորաբար Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Հայկական շարժանկարը 15 տարուան ընթացքին

Շարժանկարի արուեստը կը ցոլացնէ ազգի մը մտաւորական, արուեստագիտական եւ մասնագիտական վերելքը: Բայց այս արուեստին մշակումը եւ ծաղկումը որ կը պահանջեն կարեւոր դրամագլուխներ, մենաշնորհը դարձած է մեծ երկիրներու,— Ամերիկա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա, Ռուսիա եւ վերջերս Իտալիա: Մեծ ազգերը իրենց աժան արտադրելու կարողութեամբ կամ գեղարուեստական կատարելութեամբ արգելք կը հանդիսանան փոքր երկիրներու շարժանկարի զարգացման եւ անոր յառաջդիմութեան, օրինակ Պելճիքա, Զուիցերիա, Սկանտինաւեան երկիրներ, Թուրքիա եւայլն, որոնք ընդհանրապէս զրկուած են ազգային շարժանկարի ճարտարարուեստական ստեղծումէն եւ կամ թէ զարգացումէն:

Նկատի ունենալով այս կացութիւնը, ինչպէս նաեւ ներկայ վարչաձեւը Հայաստանի մէջ, վերջին 15 տարիներու վիճակագրութիւնը կը ներկայացնէ նպաստաւոր պատկեր մը:

Հայաստանի անկախութեան հռչակման առեն, 1918ին եւ մինչեւ 1921 օրուան վարիչներուն ջանքերը կեդրոնացած էին մասնաւորապէս դիմադրելու արտաքին շարիքին եւ ստեղծելու տնտեսական բարւոք վիճակ մը, այս պատճառով ետ մնաց Եօթը արուեստը, շարժանկար:

Երբ մշակութային կեանք մը հաստատուեցաւ վերջապէս, ազգային սինէմայի պահանջ զգացուեցաւ: Բայց երկրին խորհրդայնացումով այս ծրագիրը մէկ կողմ ձգուեցաւ:

Երեք տարի անցաւ, մինչեւ որ նոր կառավարութիւնը ըմբռնելով հայ ցին ստեղծագործականութիւնը, 1923ին հաստատեց ազգային ընկերակցութիւն մը, «Արմէնկինօ»:

Առաջին արտադրութիւնները եղան կարճ ժապաւէններ, առօրեայ կեանքի մասին:

1924ին էր որ երեւցաւ գեղարուեստական գործ մը հայկական կեանքէն, արտադրութիւն Համօ Բէկ Նազարեանի,— Շիրվանզադէի «Նամուս»ը, որ պիտի ծառայէր խորհրդային քարոզչութեան: Այս ֆիլմին մէջ ցոյց տրուած էր նախապատերազմեան կեանքի պատկերը խորացած գոյներով, որուն մէջ նկատելի է կիներու ընտանեկան ընկճուած վիճակը, ինչպէս նաեւ հարուստներու վարած շուայտ կեանքը:

«Նամուս»ին յաջորդեց «Խասփուշ»: Այս անգամ ցոյց տրուած էր հին պարսկական կեանքի մէջ ռուս կայսերական քաղաքականութիւնը: Այս շարժանկարն ալ պիտի ծառայէր քարոզչական նպատակներու, հարեւան երկիրներու մէջ: Իր արժէքը արուեստի տեսակէտով կարելի չէ բաղդատել նոյն ժամանակի եւրոպական արտադրութեանց հետ, ինչ որ հետեւանք է բեմադրական մասնագիտութեան պակասի, ինչպէս եւ կառավարական նպաստի անբաւարարութեան:

1928ին Աղասի Խանջեանի օրով մեծ փոփոխութիւն կը նկատուի շարժանկարի նիւթերու ընտրութեան մէջ: Իրարու ետեւէ պատրաստուեցան կարգ մը հակադաշնակցական շարժանկարներ,— Գաշիմ, Զամալու, Գոզոր, Մեքսիկայի դիւանագէտներ: Այս միջակ արտադրութիւնները սահմանուած էին ծաղրելու Դաշնակցութեան գործունէութիւնը անկախութեան ժամանակ:

1932ին լոյս տեսաւ առաջին փաստացի շարժանկարը, աւելի խնամեալ արուեստով,— «Երկիր Նաիրի», ձօնուած Հայաստանի խորհրդայնացման 10րդ տարեդարձին:

Վերջին կարեւոր շարժանկարը եղաւ Սունդուկեանցի գլուխ գործոցը, «Պէպօ», արտածուած նոյնիսկ Եւրոպա, որ կը ցուցադրէ աւելի նոր յառաջդիմութիւն թէ արհեստագիտութեամբ եւ թէ գեղարուեստի մէջ: Այս գործը շահած է խորհրդային Ռուսաստանի սինէմայի մրցումի 2րդ մրցանակը:

Խանջեանի մահէն վերջ «Արմէնկինօ» չվրիպեցաւ ռուսական խիստ կեդրոնացումէն ընդդէմ ոչ – ռուս հանրապետութիւններու եւ ազգային մշակոյթի ճնշումէն: Հետեւանքը եղաւ աննպաստ շարժանկարի արտադրութեան համար: Նիւթերը զըրկուած էին ազգային ներշնչումէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Սեւանի վրայ լռութիւն էր տիրում: Շարժումը դադարել, ճրագները հանգել էին: Անապատականները օրուայ բազմանուագ ժամասացութիւններից յոգնած, փակուել էին իրենց խուցերի մէջ եւ քնոյ գիրկը տուել: Մատուռներ ու եկեղեցիները կարծես ննջում էին նոյնպէս եւ ծովակի ալիքածիր ծփանքը օրօր էր երգում նրանց համար:

Միայն կղզու արեւելեան կողմը բարձրացող բլրակի վրայ, ուր Ս. Յարութեան տաճարն էր եւ ուր ցիրուցան ընկած էին մամռապատ խաչարձաններ, լուռ անշարժ էր առնում մի բարձրահասակ մարդ: Կղզու աշխարհական բնակիչների՞ց էր նա, թէ՞ հոգեւոր, անկարելի էր որոշել, որովհետեւ ծածկած էր լայնաքղանց վերարկու, նման հոգեւոր հարց գործածական սքեմին, եւ գըլխին դրած հասարակ խոյր, որպիսին ծածկում էին անապատականները իրենց խուցերում: Պարթեւ հասակը եւ սիգաճեմ գնացքը միայն ցոյց էին տալիս, որ անծանօթը վանական մթնոլորտին անընտել մի անձնաւորութիւն էր:

Երկար անցուդարձ անելուց յետոյ նա եկաւ նստեց բարձրաւանդակի այն ծայրին, ուր պարեխաւոր ժայռերը ծովի միջից ելնելով՝ կուտակւում են միմեանց վրայ եւ զօրաւոր ամբարտակներ կազմելով, պատում են կղզու արեւելեան ու հարաւային կողմերը, եւ այդպիսով անմատչելի կացուցանում նրան ոչ միայն լաստերին ու նաւակներին, այլեւ մերկանդամ լողորդին:

Լուսինն այդ ժամանակ յուշիկ բարձրանում էր երկնակամարի վրայ եւ ծովակի մութ բոսոր գոյնը փոխում էր հետզհետէ փայլուն արծաթի եւ ծաւալելով տարածւում դէպի հեռաւոր ափերը, որոնք շրջապատուած էին՝ մի կողմից բարձրագագաթ լեռներով ու բլուրներով ու միւս կողմից՝ դաշտերով ու սարալանջերով: Ամէն տեղ տիրում էր լուսնի խաղաղաւէտ լոյսը: Խարակների բարձրութեան վրայ նստած՝ անծանօթը դիտում էր ծովակի այդ տեսարանը, որ անդորրարար ու հանգստացուցիչ լինելուց զատ, դիւթիչ էր եւ խորհրդաւոր: Նրան թւում էր թէ հէնց այդ վայրկեանին, երբ աշխարհը ննջում է խաղաղական քնով, ելնում են թաքստոցից ջրային ոգիները, կամ աշխարհ իջնում բարեւոյ հրեշտակները եւ ամէն մահկանացուի վիճակը անօրինում՝ մինին բաղդ եւ երջանկութիւն, միւսին վիշտ կամ տառապանք սահմանելով...: Նրան թւում էր, թէ հէնց այդ խորհրդաւոր ժամերում էլ ճակատագրուեցան իրան վիշտեր ու դժբաղդութիւններ...: Եւ տխուր մտքերը պաշարեցին. անցեալի յիշատակները կենդանացան իր առաջ եւ երեւակայութիւնը վառ ունելով՝ հանդէս բերաւ՝ նախ զուարթ ու հաճոյական եւ ապա դաժան ու հոգեմաշ պատկերներ...

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ հասայ ես նըւաստութեան այս աստիճանին... գոչեց յանկարծ անծանօթը եւ ձեռքը դէպի ճակատը տանելով՝ կամեցաւ կարծես վանել տխուր մտածմունքները, որոնք սեւաթոյր ամպի նման՝ գալիս ժողովւում էին այդտեղ՝ իր սիրտը յուզելու, իր հոգին վրդովելու համար: Սակայն այդ մըտածմունքները չէին ցրւում, տանջող պատկերները չէին հեռանում, ընդհակառակը անյայտանում էին բնութեան յանկուցիչ տեսարանները—ծովակը՝ իր արծաթի ալիքներով, լեռները՝ իրանց խրոխտ գագաթներով, լուսինը՝ իր մեղմ, աղօտ շողերով... Նոյնիսկ անոյշ զեփիւռը, որ ծովակի ալիքները քերելով՝ գալիս, զուրգուրում էր քարափի խոտերն ու ծաղիկները, ոչ մի զովութիւն չէր բերում նրան. ժայռերի ստորոտը կոծող ալիքների ձայնն անգամ չէր լսում նա, որովհետեւ իր հոգին այնտեղ, Սեւանում չէր. նա թռչում, թափառում էր հեռաւոր տեղեր, հեռաւոր ժամանակներ...:

Եւ ահա՛ մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրայ լսուեցաւ մի թոյլ քայլափոխ: Կարծես մօտեցողի կողմից մի գաղտնի զօրութիւն եկաւ, ցնցեց անծանօթին: Նա, որ ոչինչ չէր զգում եւ ոչինչ չէր լսում, սթափեցաւ յանկարծ եւ գլուխը դարձնելով տեսաւ, որ մօտենում է իրան շղարշով ծածկուած մի կին:

— Ո՞վ է սա... ձայն տուաւ նա եւ ապա իսկոյն ճանաչելով՝ վեր թռաւ տեղից.— Թագուհի, այս դո՞ւ ես... հարցրեց մեղմ ձայնով:

— Այո՛, իմ սիրեցեալ թագաւոր... պատասխանեց վերջինս գրեթէ շշնջալով:

— Այստե՞ղ... միայնա՞կ, այս գիշերաժամի՞ն...:

— Մի՞թէ միայնակ եմ... չէ՞ որ ինձ մօտ է Աշոտ թագաւորը...

— Բայց մինչեւ այստեղ գա՞լդ... Ո՞ւր են քո նաժիշտները:

— Ես ինքս ցանկացայ միայնակ գալ այստեղ: Կամենում էի անպատճառ քեզ տեսնել: Մտայ քո առանձնարանը, քո ննջարանը. ոչ մի տեղ չկայիր. բարապաններն ասացին, որ դու ամէն գիշեր զբօսնում ես այստեղ մի քանի ժամ... Ես այդ չգիտէի...:

— Այո՛, գեղեցիկ են այստեղի գիշերային տեսարանները... Բայց դու ինչո՞ւ կամենում էիր տեսնել ինձ անպատճառ... միթէ՞ մի նորութիւն ունէս հաղորդելու:

— Նորութի՞ւն... ոչ:

— Հապա՞:

— Կամենում էի քեզ տեսնել:

— Ի՞նձ տեսնել. ի՞նչ կը նշանակէ այդ:

— Խօսել քեզ հետ մի քանի վայրկեան:

— Չեմ հասկանում... չէ՞ որ ցերեկով տեսնում ես ինձ ամէն ժամ. կարող ես խօսել ամէն վայրկեան: Ինչո՞ւ կամեցար գիշերուան հանգիստդ խանգարել:

— Հանգի՞ստ... միթէ՞ հանգիստ ունեմ ես. միթէ՞ կարող եմ հանգիստ ունենալ...

— Թագուհի՛...

— Այո՛, վաղո՜ւց կորել են ինձ համար հանգստեան ժամերը...

— Մեր երկրում ոչ ոք չունի այժմ հանգստութիւն:

— Այո՛, ոչ ոք. բայց երբ թշնամին հեռանայ՝ բոլորը դարձեալ իրանց հանգստութիւնը կը վայելեն...

(Շար.)

[illegible] վերջ (1936), «Արմենիկ» [illegible] թէ ազգային աշխա[illegible] «Ժամբրագործութիւնը» [illegible] արտադրեց երկու [illegible] «Զանգեզուր» եւ «Սեւանի [illegible]»։ Երկուքն ալ մինչակ [illegible] բաղդատելով խորհրդային [illegible] կեդրոնական ընկերու[illegible] «կինօ»ի արտադրութեանց [illegible] կը ներկայացնէ Ժողո[illegible] մաքառումը Զանգեզուրի [illegible] կառավարութեան [illegible] 21ի յեղափոխու[illegible]։ Այժմ ձեռնարկած են շարժա[illegible] վերածելու «Սասունցի Դա[illegible]» դիւցազներգութիւնը, անոր [illegible] տօթիւ։

[illegible] հայկական վարագոյրնե[illegible] կը տեսնուի Թումանեանի [illegible] ու կատուն», գունաւոր, հեռե[illegible] ամերիկեան շարժանը[illegible]։

[illegible] ուրիշ տեղեկու[illegible] չունիմ ձեռքի տակ, լրա[illegible] համար պատկերը։

[illegible] ըսեմ որ Ֆրանսայի մէջ [illegible] ձեռնարկներ կատար[illegible] ինչպէս «Երգն Հայաստա[illegible]» (Կորկանեան), «Անդրանիկ» [illegible]), պատկերներ հայ [illegible] (Մինէ Սեթօ) եւն.։ [illegible] հայ արուեստագէտներուն, [illegible] Մամուլեանը հանրա[illegible] երբեւ ամենամեծ բեմա[illegible] մին, իսկ խումբ մը տա[illegible] դերասաններ յաճախ [illegible] են եւրոպական արտադրու[illegible] մէջ, Մազուտեան, Շահխա[illegible], Բագրատունի, եւայլն։

[illegible] երբ մեր հայրենիքը վերա[illegible] իր անկախութիւնը եւ ամբող[illegible], մեծ դեր կրնայ խաղալ Մեր[illegible] Արեւելքի շարժանկարի ար[illegible] մէջ, շնորհիւ իր աշ[illegible] դիրքին, վաւաւուն [illegible] եւ բազմազան տաղանդնե[illegible]։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՋԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Վասպուրականցիները Ամերիկայի մէջ

[illegible] Այրէսի «Արմենիա»ն հե[illegible] տեղեկութիւնները կը հաղոր[illegible] Արժանթինի Վասպուրականցինե[illegible] մասին.—

[illegible] տասը տարի առաջ, 1929 Մա[illegible], Պ. Այրէսի մէջ, Վասպու[illegible] ընդհանուր վիճակա[illegible] մը կազմուեցաւ, որու լիա[illegible] արձանագրութեանց համա[illegible] ամբողջ Արժանթինի մէջ բնա[illegible] Վասպուրականցիներու թիւը [illegible] էր, այսինքն մօտաւորապէս [illegible] ընտանիք, հաշուելով նաեւ [illegible] դար առաջ եկած հանդուց[illegible] Իւան Պինսյեանը, որ դէպ[illegible] բերումով, օտար ամուսնու[illegible], օտար միջավայրի մէջ, հայ[illegible] հեռու, մեռաւ, թէեւ անձ[illegible] կը տառապէր հայրենաբաղ[illegible]։

[illegible], որ Վասպուրականցինե[illegible] վիճակագրութեան մէջ կը յիշա[illegible] ամենահին գաղթականէն [illegible] վերջի ժամանողը, ապա նաեւ [illegible] մէջ, ամբողջապէս յի[illegible] են նաեւ այն ընտանիք[illegible]ներն ու անունները, որոնք իրապէս ոչ Վասպուրականին կը պատկանին։ Բացի ուրեմն բուն քաղաքացիներէն, 195 հոգինոց վիճակագրութեան մէջ մանրամասնօրէն արձանագրուած են նաեւ Հայոց Ձորի, Իշխանայ Գոմի, Արտամետի, Ծովստանի, Շուշանցի, Աւանցի, Զորավանցի, Կարճկանի, Շահպաղի, Մանտանի, Խոզոմի, Գիրանի, Սոսկանի, Շատախի եւ Ալ–չավաղի բոլոր հայրենակիցները։

Այս մարդահամարէն տասը տարի ետք, այսօր ալ գրեթէ արժանթինաբնակ Վասպուրականցիներու քանակը նոյնն է։

Ճիշդ է որ խառն ամուսնութիւննե-րու թիւը միշտ ելեւէջի մէջ կը պահէ ընդհանուր քանակը, սակայն եւ այնպէս ծնունդներ եւ ամուսնութիւններ ալ կրկին կուգան պահելու քանակը։ Այս տասը տարուան ընթացքին, միայն մէկ Վասպուրականցի ընտանիք եղաւ, որ իր Հարաւ. Ամերիկա ժամանումէն կարճ ատեն շրջան մը ետք, լքեց այս ափերը, կրկին Եւրոպա վերադառնալով։ Ու ասկէ յետոյ, այլեւս ոչ եկողներ եղան, եւ ոչ ալ ասկէ մեկնելու որ եւ է հնարաւորութիւններ եղան։

Կարծիքներ ցեղապաշտութեան մասին

—o—

Ցեղապաշտական վարդապետութիւնը վտանգ չի ներկայացներ, որչափ ատեն որ կը մնայ փիլիսոփայական հայեցողութեան սահմանին մէջ, սակայն կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, երբ պետական մարդիկ կ'իւրացնեն զայն, եւ իբրեւ քարոզութեան միջոց կը գործածեն, մղում տալու համար իրենց բուռն ազգայնականութեան։

Փրոֆ. Մ. Կրէկուար գիտական եւ պատմական տեսակէտով քննելով ցեղապաշտ վարդապետութեան հարցը, կ'եզրակացնէ թէ՝ ցեղերու զուգաւորումը ինչ ինչ պարագաներու մէջ յանկարծ անհատներ կ'արտադրէ։

Փրոֆ. Մ. Տիմօն կը հաստատէ թէ՝ գիտական ցեղապաշտութիւնը հեթանոսական շարժում մըն է, եւ ցեղերու խառնուրդը չի կրնար այլասերում առաջ բերել։

Տոքթ. Քոլընպէրկ բնախօսական տեսակէտով կը շօշափէ հարցը, եւ գիտել կուտայ թէ գերման ցեղը զուտ արիական չէ։ Գերմաններուն երկու երրորդը ալպեան ցեղին կը պատկանին, ճիշդ այնպէս ինչպէս շատ մը Ֆրանսացիներ եւ պալքանեան երկիրներու բնակիչներ։

Հոլանտացի Տոքթ. Վան Բոյի դէմ կ'արտայայտուի ամլացումին, սերնդագործութեան եւ ցեղի ազնուացման։

Փրոֆ. Բ. Օրպան ցեղապաշտական հարցը կը քննէ մասնաւորապէս իրաւական տեսակէտով, եւ անհեթեթ կը գտնէ Հրեաներուն դէմ մղուած պայքարը։

Տոքթ. Կրին կ'ըսէ թէ ցեղապաշտութիւնը հակառակ է քրիստոնէական վարդապետութեան եւ բարոյականի տարրական սկզբունքներուն։

Հ. Շ. Լանուա իր կարգին վերլուծելով Նիչէի «Գերմարդ»ի տեսութիւնը, որոշ չափով զայն պատասխանատու կը նկատէ գերման ցեղապաշտ վարդապետութեան։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԽԱՐԻՋ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Անկախութեան տօնը

—o—

ՇԱՎԻԼ, (Ցապաղած).— Մայիս 28ի կիրակի օրը Շավիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ տօնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան 21րդ տարեդարձը, մասնակցութեամբ, բոլոր ազգ. կազմակերպութիւններուն։

Երգչախումբին «Մեր հայրենիք»էն վերջ, նախագահ ընկ. Ս. Տէր Դաւիթեան խօսքը տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին խորհրդարանի անդամ ընկեր Վահան Փափազեանի.— Հանդէսի վերջաւորութեան անակնկալ կերպով եկաւ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին վարչապետ ընկ. Խատիսեան, որ նոյնպէս խօսեցաւ մօտաւորապէս կէս ժամ։ Մեր երկու ընկերներն ալ տարբեր ձեւերով յայտնեցին միեւնոյն միտքերը եւ եկան միեւնոյն եզրակացութեան,—

Առաջին.— Հայ յեղափոխական շարժումը արուեստական կերպով, յանկարծ չէր որ մտաւ մեր մէջ, այլ երկար տարիներու եւ քանի մը սերունդներու թափած աշխատանքն էր որ կամաց կամաց կատարելութեան հասաւ։

Երկրորդ.— Հայաստանի անկախութիւնը որ եւ է օտար ոյժի կողմէ իբրեւ շնորհ չէր որ տրուեցաւ մեզի, այլ մեր ժողովրդի հերոսական ու օրհասական պայքարին արդիւնքն էր։

Երրորդ.— Հայաստանի երկուքուկէս տարուան անկախ պետականութիւնը իր շատ մը օգտակարութիւններու հետ ընծայեց նաեւ այն առաւելութիւնը որ մեր պատմական Հայաստանի գոնէ մէկ մասին վրայ ունեցանք հայ ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւն մը։

Չորրորդ.— Մեր անկախութիւնը կորսնցնելէ 18 — 19 տարի վերջ, տեսնելով քաղաքական ներկայ անակնկալ փլուզումները, մենք մեծ հաւատք պէտք է ունենանք մեր դատին արդարութեան եւ կարելիութեան վրայ, պէտք է ընդունինք «հայրենիքը ամէն բանէ վեր» եւ գոնէ այս խնդրին մէջ ըլլանք ազգովին միակամ ու միաձայն, օրինակ առնելով միւս ազգերէն, որպէսզի երբ փոթորկէ պայթի, ըլլանք պատրաստ եւ աշխատինք առանց վնասի դուրս գալ գալիք ահաւոր ճգնաժամէն։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը այս անգամ ամբողջ իր վրայ առած էր Րաֆֆի գեղ. միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ս. Յովհաննէսեանի, որ յաջողութեամբ կատարեց իր գործը, այս խումբը հազիւ մէկ տարի է որ կազմուած, կը բաղկանայ նոր սերունդի երկսեռ երիտասարդներէն եւ ամէն հանդէսի զգալի կ'ընէ իր յառաջդիմութիւնը, շնորհիւ իր ղեկավարին եւ անդամներուն յարատեւութեան։

«Անոյշ»էն ներկայացուած երկու պարերը եւ հայկական պարերը անցան յաջող, «Անոյշ»ի դերակատարը Օր. Գուրեան, ունի գեղեցիկ ձայն, նոյնպէս լաւ էին Տիկին Պետեան «մօր» եւ Պ. Գայիչեան «Սարօ»ի դերերուն մէջ։

Արտասանեցին պատանիներ, Մուրատեան, Պալթաեան, Թուրիկեան եւ Դանիէլեան։ Երգեցին Օր.ներ Տէմիրճեան եւ Գուրեան, եւ Պ. Գայիչեան։

Ղեկավարութեամբ Պ. Փ. Փանոսեանի ներկայացուեցաւ «երկու ծայրայեղներ» կատակերգութիւնը ուր երկու խոստմնալից պատանիներ, Մ. Փանոսեան եւ Գ. Փափազեան յաջողապէս կատարեցին իրենց դերերը, խնդացնելով ներկաները։

Ժամը 8էն վերջ ընտանեկան սեղաններու շուրջ սկսան ուրախութիւնները եւ եւրոպական պարերը։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Յունիս.— Ամիսէ մը ի վեր իրարանցում կը տեսնուէր Սէն Լուի մէջ, գիւղ մը հայկական՝ ոչ թէ երեւոյթով, այլ իրապէս, ոգիով։

Ֆրանսական դպրոցներու աշակերտ - աշակերտուհիները իրենց տուներուն մէջ եւ փողոցները խաղալու ատեն միշտ կը խօսին մայրենի լեզուն, այս իսկ պատճառով կ'արժէ շնորհաւորել Սէն Լուի ծնողները որոնք հայրենասիրութիւնը կ'ըմբռնեն գործքով։

Ահա այս ծնողներու օժանդակութեամբ Կապոյտ Խաչը իր տասնամեակը տօնեց Մայիս 28ին։

Պ. Լ. Եօթնեղբայրեանի հովանուն տղարակը հարեւան սարալանջին վրայ, ուխտատեղիի վերածուած էր։ Ուտելիքի պայուսակներով բեռնաւորուած հայրենակիցներ կ'աճապարէին հանդէսին վայրը իրենց տեղը գրաւելու։

Որոշուած ժամուն բացումը կատարեց «Մեր հայրենիք» քառաձայն խմբերգով՝ 60 հոգինոց երգչախումբը որ կազմուած էր Պատ. Միութեան անդամներէ եւ Կ. Խաչի սանուհիներէ։

Յաջող արտասանութիւններու եւ մեներգներու հետ երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց «Հայաստան», «Կուժն առայ», «Սարէն եկաւ» եւ «Սարը սարին նման չէ»։

Ներկաները հիացումով կը գնահատէին Ֆրանսայի մէջ հասակ նետած այս երկսեռ պատանիները, որոնք այդքան հարազատ եւ ճշգրիտ կերպով կ'երգէին Կոմիտասեան քառաձայն երգերը, պատիւ բերելով իրենց ծնողներուն, ինչպէս նաեւ Տոքթ. Լ. Համբարձումեանին որ սիրայօժար աշխատելով, կարճ ժամանակի մէջ կրցած էր գլուխ հանել այս դժուարին բայց հաճելի գործը։ Սանուհիներէն Օր. Մարի Պէնկօեան զգացումով եւ ներդաշնակութեամբ երգեց Սայեաթ Նովայէն կտորներ։

Երգչախումբին «Տէր կեցո» խմբերգէն վերջ Տոքթ. Լ. Համբարձումեան գնահատելով Սէն Լուի հայ ժողովուրդին եռանդն ու ոգին, եզրակացուց.

— «Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը Կ. Խաչի տասնամեակը կը տօնուի Մայիս 28ին, մէկը անկախութեան տօն, միւսը գթութեան եւ զոհաբերութեան։ Այսօրուան Հայաստանը կարիքն է վաղուան ազատ ու անկախ Հայաստանին։ Մենք անոր պէտք է օգնենք հայ պահելով, հայ մեծցնելով մատաղ սերունդը զոր պիտի տանինք օր մը յանձնելու մայր հայրենիքին, ըսելով՝ «եւ զքոյդ ի քոյոց քեզ մատուցանեմք»։

Երգչախումբը իրենց ղեկավարին նուիրեց արծաթապատ գաւազանիկ մը՝ երգի ղեկավարութեան յատուկ։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ պատանիներու կողմէ ներկայացուած «Թիւ 5 Խելագարը» կատակերգութեամբ։

Սանուհիներու կողմէ ասեղնագործուած սեղանի ծածկոց մը վիճակահանութեան դրուեցաւ եւ գոյացաւ 100 ֆրանք։ Ընդհանուր հասոյթէն զուտ շահ եղած է 1100 ֆրանք։

Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել Կ. Խաչի տիկինները, մասնաւորաբար Փիլիկեան երկու եղբօրորդինե-րը, որոնք անձնուիրաբար օժանդակած են ընդհանուր աշխատանքին։

Ռ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏԵՍԱՅ ՈՐ ԿԸ ԶՄՈՒԱՄ ԷՐ...

—o—

Սիրելի «Յառաջ»,— Մայիս 21ի կիրակի օրը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի հանդէսին առիթով խիկապէս հոգեպարար առլրում մը ունեցայ։

Սորպոնի հոյակապ սրահը ամբողջովին լեցուած Հայերով, հայ խօսք, հայ երգ, հայ արտասանութիւն, ու ֆրանսացի յարգելի անձնաւորութիւններու կողմէ՝ հայ ազգին հանդէպ փաղաքուշ արտայայտութիւններ...

Բայց մանաւանդ աւելի ուրախ եղայ տեսնելով գրեթէ բոլոր կուսակցութիւններու եւ միութիւններու վարիչները, քով քովի, գլուխ գլխի, հայ աբրիներու դրօշին տակ նստած հաշտ ու ժպտուն։

Սիրելի «Յառաջ», տարիներէ ի վեր գրեթէ ձեր բոլոր խմբագրականներուն մէջ այնքան բազմազան ու փաստացի կերպով չեշտած, ազգային կեդր. մարմինը ես հոն կազմուած տեսայ։

Երբ քանի մը ազնիւ երիտասարդներու ջանքով կազմակերպուած փոքրաթիւ պատանեկութիւն մը, այսքան խանդավառութիւն կրնայ ստեղծել, հապա երբ աշխատունակ ստուար թիւով երիտասարդութիւն մը մէջտեղ բերէ, մաքուր ու անձնուէր, զերծ ամէն փոքր նկատումներէ, ինչե՞ր չեն կրնար ընել։

Սպասելով որ աւելի տեղի ունենայ, պէտք է ամէն կերպով քաջալերել արդէն կազմուած արիները։

Երբ բոլոր քաղաքակիրթ կառավարութիւնները իրարու հետ կը մրցին, իրենց պատանեկութիւնը տարի մը աւելի շուտ, մարմնակրթանքի, գինավարժութեան, կեանքի բիւր պայքարը լաւագոյնս մղելու չարքաշութեանց մէջ մարզելու համար, ինչո՞ւ մենք անտարբեր յորանջենք հաւաքական ձեռնարկներու մէջ։

Եթէ շատ արտայայտիչ չըլլար, պիտի չուզէի անձնական պարագայ մը յիշել։

Փոքր մանչս Ֆրանսա ծնած, ֆրանսական վարժարան կ'երթայ, ֆրանսացի տղաքներու հետ կը խաղայ։

— Տղաս, փոխուէ, այսօր հայկական հանդէսի պիտի երթանք։

— Ես չեմ գար։

— Հայերէն երգ կայ, պար կայ։

Տղուս ամէնէն խիստ արգիլած «je m'en f...»ին je ...ն փախած էր բերնէն, երբ ակնարկով մը հասկցուցի թէ անպատճառ պիտի գայ։

Հանդէսին լրանալուն մօտ, ադաչեց.— «Հայրիկ, ես ալ սկաուտ պիտի ըլլամ»։ Առարկեցի թէ՝ փոքր է դեռ, մեր տեղը շատ հեռու է։

— Դաշտերին գացի սկաուտներու հետ տեսնուեցայ, մինչեւ տասը տարեկանը կ'ընդունին, սկաուտներէն մէկը մեր մօտ կը բնակի եւն.։

Բոլորովին փոխուած էր հոգին։

Երբ նկատի ունենանք որ՝ Ֆրանսա ծնած ու մեծցած հայ պատանեկութեան 99 առ հարիւրը «ժը մ'ան փու»ի հոգեբանութիւնը ունի, այս որքան աւրով, նոյնքան պերճախօս դէպքը չապացուցաներ թէ Հ.Մ.Ը.Մ. ինչ մեծ դեր ունի ազգապահպանումին եւ անոր բարձրացումին մէջ։ Պէտք է շարունակ ստուարացնել սկաուտներու թիւը։

Մի յուսահատիք, աշխատեցէք, հայ արիք, շատ արիք, բարձրացէք եւ բարձրացուցէք հայ ազգը։

Մ. Ց. ԱԴԱՄԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

—o—

Մ. Ռ. նախկին աշակերտներու ֆութպոլի խումբը իր շարունակական հինգ յաղթանակներէն վերջ այս կիր. եւս կրցաւ պարտութեան մատնել Thiaisի ֆութպոլի ակումբը։ Աhաւասիկ եղանակ մը որ շատ լաւ կը վերջանայ եւ յոյս կուտայ որ յաջորդը պիտի ըլլայ աւելի փայլուն եւ արդիւնաւոր։

Ժամադրութեան եկած էին 15 խաղացողներ փոխանակ 11ի։

Այս կիրակի օրուան մրցումը տեղի ունեցաւ Thiaisի մարզադաշտին վրայ ողիմպիական ուրիշ մարզանքներու կարգին, այնպէս որ բաւական բաղդ մը կար դիտելու համար մեր խաղը։ Դաշտը բարձր դիրքի վրայ գտնուելուն զօրաւոր հով մը կը փչէր։ Ա. կիսախաղը անցաւ սովորական մինչեւ որ Մ. Սէֆէրեան եւ Դիցեան գեղեցիկ հարուածներով երկու կէտ նշանակեցին։ Ֆրանսացիները անմիջապէս անցան յարձակողականի որուն արդիւնք Ն. Նիկողոսեան մեր զօրաւոր վերջապահը վիրաւորուելով դաշտէն դուրս ելաւ եւ հակառակորդը շահեցաւ մէկ կէտ։

Երկրորդ կիսախաղը աւելի հետաքրքրական դարձաւ, հովը շատ աւելի զօրացած, Հայերուն դէմ կը փչէր այս անգամ։ Մեր բերդապահը ամէն վայրկեան գործի վրայ էր եւ միշտ պատրաստ գնդակին վրայ նետուելու, չկրցաւ կեցնել սակայն երկու «գոլերը» որոնք հովէն հրուած անխուսափելիօրէն սահեցան բերդէն ներս, սակայն մինչ այդ մերոնք երկու կէտ եւս նշանակած ըլլալով մրցումը լրացաւ Հայերուն յաղթութեամբ, 4 — 3։ Մասնաւորապէս Լ. Տանտիկինեան hաֆպէկը լաւ խաղարկութիւն մը ունեցաւ այս անգամ։

Հ. Տ.

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

[illegible]՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

[illegible] ձեզ պատկանող եօթը [illegible] մէկն է, պարոն մարքիզ։ [illegible] քահանայ մը պէտք է։ [illegible] ունինք։ [illegible] է։ [illegible]–Էրպէի վիճակային տե[illegible]։ [illegible] կը ճանչնամ, անիկա ճամբոր[illegible] ձերբէյ։ [illegible] այո՛, եւ երեք անգամ, գոչեց [illegible] մը, դուրս գալով մարդոց [illegible]։ [illegible] գլուխը դէպի անոր դար[illegible]։

[illegible] բարեւ ձեզ, պարոն տեղապահ, [illegible] շատ բան ունինք ընելու։ [illegible] որքան շատ, այնքան լաւ, Պ. [illegible]։ [illegible] պիտի խոստովանցնէք, [illegible] միայն անոնք որ կ'ուզեն, ա[illegible] ապրելու։

— Պ. Մարքիզ, ըսաւ քահանան, կէմէնէի մէջ կասթօն՝ հանրապետականները բռնի խոստովանցնել կուտայ։

— Կասթօն սափրիչ մըն է, ըսաւ մարքիզը. պէտք է թողուլ մարդոց մեռնիլ այնպէս, ինչպէս իրենք կ'ուզեն։

Կավար, որ հեռացած էր քանի մը կարգադրութիւններ ընելու, ետ դարձաւ եւ մարքիզին ուղղելով խօսքը.

— Տէր զօրավար, ըսաւ, կը սպասեմ ձեր հրամաններուն։

— Ժամադրութեան տեղը այժմ Ֆուժէրի անտառը թող ըլլայ. հիմա թող ցրուին եւ այնտեղ հաւաքուին։

— Այո՛, տէր զօրավար։

— Իսկ դուք այրեցի՞ք այդ ագարակը։

— Այո՛։

— Գիւղն ալ այրեցի՞ք։

— Ո՛չ։

— Այրեցէ՛ք։

— Կապոյտները փորձեցին պաշտպանուիլ, բայց ի զուր։ Անոնք հարիւր յիսուն էին, իսկ մենք եօթը հազար։

— Այդ ի՞նչ Կապոյտներ էին։

— Սանդէրի զօրքերէն։

— Այն Սանդէրի, որ թագաւորին գլուխը կտրած ժամանակ հրամայած էր թմբկահարել. ուրեմն ատոնք Փարիզի վաշտերէն են։

— Այո՛, կէս վաշտ։

— Ի՞նչպէս կը կոչուի այդ վաշտը։

— Տէր զօրավար, դրօշակին վրայ արձանագրուած է՝ «Կարմիր– Գդակի վաշտ»։

— Ա՛յ անգղամ գազաններ։

— Վիրաւորուածները ի՞նչ պէտք է ընել։

— Վերջացուցէք բոլորն ալ։

— Իսկ գերինե՞րը։

— Հրացանի բռնեցէք։

— Բայց անոնք մօտաւորապէս ութսուն հոգի են։

— Բոլո՛րն ալ հրացանի բռնեցէք։

— Երկու կին ալ կայ անոնց մէջ։

— Նո՛յնպէս։

— Երեք երախաներ կան։

— Անոնք ձեզի հետ առէք, տեսնենք վերջը ի՞նչ կ'ըլլայ։

Եւ մարքիզը իր ձին քշեց։

Է.

ԵՐԲԵՔ ՁԻՂՃԱՆ (Թօմմիւնի հրաման) ԵՐԲԵՔ ՁԽՆԱՑԵԼ (Իշխաններու հրաման)

—o—

Երբ Տանիսի կողմերը այս դէպքերը կը կատարուէին, մուրացիկը այդ ժամանակ գացած էր Քրօլոնի կողմերը, անցած էր ձորակները՝ ծառերու լայն ու լուռ տերեւներու տակէն, անհետաքրքիր դէպի շրջապատը եւ հետաքրքիր միայն դէպի չնչին բաներ, այնպէս՝ ինչպէս ինքը ըսած էր. աւելի կ'երեւակայէր՝ քան թէ կը մտածէր, որովհետեւ մտածողը նպատակ մը ունի, մինչդեռ երեւակայողը զուրկ է նպատակէն։

Թափառոլոր կ'երթար ան, կանգ կ'առնէր. կը քաղէր այստեղ այնտեղ բուսած վայրի թրթնջուկները եւ կ'ուտէր, աղբիւրներու ջուրերէն կը խմէր, երբեմն գլուխը կը տնկէր եւ ականջները կը լարէր, երբ կը լսէր ղողանջի հեռաւոր ձայներ, յետոյ կրկին կը խոկամտութեան կը տրուէր [illegible] ծառ բնութեան շլացուցիչ հրապոյրներուն մէջ, իր ցնցոտիները կը բռնէր եւ կը պարզէր արեւուն առջեւ, թերեւս կը լսէր մարդոց ձայները, բայց աւելի հրապուրուած էր թռչուններուն երգերով։

Ծերունի էր ան եւ ծանրաքայլ. ինչպէս մարքիզ Լանդընաքին ըսած էր, հեռուն չէր կրնար երթալ. քառորդ մղոնի մը ճամբան ալ զայն կը յոգնեցնէր։ Փոքրիկ շրջան մը կատարեց դէպի Քրուա–Ավրանշէն եւ երբ երեկոյ եղաւ՝ ետ դարձաւ։

Մարսէէն քիչ մը անդին, անիկա բռնեց ճամբայ մը, որ զայն առաջնորդեց բարձրութեան մը. հոն չկային ծառեր եւ ամբողջ հորիզոնը՝ արեւմուտքէն մինչեւ ծովը՝ կը բացուէր անոր առջեւ եւ կ'ընդգրկէր լայն տարածութիւն։

Ծուխ մը գրաւեց անոր ուշադրութիւնը։

Չկայ բան մը, որ այնքան քաղցր ըլլայ, քան ծուխը. բայց չկայ նոյնպէս բան մը, որ անոր չափ սարսափելի ըլլայ։ Կան խաղաղ ծուխեր, բայց կան եւ չարագուշակ ծուխեր։ Ծուխը կամ աւելի ճիշդ, ծուխի թանձրութիւնը եւ գոյնը՝ ամբողջ տարբերութիւն մըն է, տարբերութիւն խաղաղութեան եւ պատերազմի մէջ, եղբայրութեան եւ ատելութեան մէջ. հիւրասիրութեան եւ գերեզմանի մէջ, կեանքի եւ մահուան մէջ։ Ծուխը, որ գալարուելով կը բարձրանայ ծառի ճիւղերու մէջէն, կարող է նշանակել նաեւ այն, ինչ որ ամենադմայլելին է երկրի վրայ— ընտանեկան օճախը, միեւնոյն ժամանակ եւ այն, ինչ որ ամենասարսափելին է— Հրդեհը. այդ անօսր շերտերը, որոնք հովէն բաժան բաժան կ'ըլլան, իրենց մէջ կը բովանդակեն մարդուն ամբողջ ճակատագիրը իր բոլոր երջանկութեամբ եւ կամ իր բոլոր դժբախտութեամբ միասին։

Տէլմարքի տեսած ծուխը կասկածելի էր։

Սեւ էր ան, բայց յանկարծ կը փայլէր կարմիր բոյսերով, կարծես այն վառարանը, ուրտեղէն անիկա դուրս կը ժայթքէր, կը վառէր առկայծեալ կրակով։ Ամբողջ Էրբ–ան–Բայը անով պատուած էր։

Տէլմարք քայլերը արագացուց եւ ծուխին կողմը գնաց. անիկա շատ յոգնած էր, բայց անպատճառ կ'ուզէր հասկնալ, թէ ի՞նչ է ան։

(Շար.)

կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին բանաձեւ մը գտնել եւ պատասխանը Մոսկուա ղրկել վաղը, չորեքշաբթի: Կը խորհուի նաեւ Մոսկուա ղրկել մասնաւոր բանագնաց մը,— Լորտ Հըլիֆաքս, Իտըն կամ Չըրչիլ:

*** Մարաջախտ Վորոշիլով, որ Լոնտոն հրաւիրուած էր յառաջիկայ սեպտեմբերի ռազմափորձերուն առթիւ, պատասխանեց թէ չի կրնար երկրէն հեռանալ այդ օրերը, քանի որ խորհրդային բանակն ալ ռազմափորձեր պիտի կատարէ: Բայց մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի: Այս առթիւ ըսենք թէ Մոսկուայի Քաղաքական Բիւրոյին անդամները միայն բացառիկ պարագաներու մէջ դուրս կ'ելլեն երկրէն: Այսպէս, Վորոշիլով Թուրքիա գնաց Հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ (1933), եւ ուրիշ ատեն դուրս չէ ելած:

*** Էսթոնիայէն վերջը, Լեթոնիա եւս զեկոյց մը հրատարակեց, որմէ կը հետեւի թէ այդ երկիրը տրամադիր չէ ընդունելու Խ. Միութեան պաշտպանութիւնը եւ կ'ուզէ չէզոք մնալ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՀԻԹԼԷՐ

»»» · «««

«Երկրորդ Վերսայլ մը կը սարքեն»

Կիրակի օր Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ Քասէլի մէջ, նախկին ռազմիկներու հաւաքոյթին առթիւ, եւ յայտարարեց թէ արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները կը ջանան նոր Վերսայլ մը սարքել, չուան մը անցընելով Գերմանիոյ վզին: Ահաւասիկ այդ ճառին ամփոփումը.

— «Վերսայլի դաշնագիրը պատահմունք չէր: Ան կէտ նպատակին էր անոնց որ տարիներով կը փորձէին օղակել Գերմանիան, մինչեւ որ իրենց նպատակին հասան: Իրաւունք չունինք տարակուսելու թէ այսօր ալ նոյն նպատակն է որ կը հետապնդեն: Հետեւաբար պարտաւոր ենք մերկ ճշմարտութիւնը յայտնել ազգին եւ զօրութեան գագաթնակէտին հասցնել ազգը, պաշտպանութեան համար»:

Այստեղ Հիթլէր հերքեց այն ամբաստանութիւնը թէ Գերմանիան էր Մեծ պատերազմին պատասխանատուն: Ըսաւ թէ Գերմանիա պատերազմական նպատակներ չունէր, եւ թէ միայն «ախտաւոր Հրեաներու մտքին մէջ գոյութիւն ունի այն գաղափարը թէ ո եւ է մէկը պատերազմ պիտի հռչակէ պարզապէս սպաննելու կամ արիւն թափելու համար»:

— «Վերսայլի դաշնագիրը հաստատեց թէ ի՛նչ էին անգլիացի եւ ֆրանսացի քաղաքագէտներուն պատերազմական նպատակները,— գողնալ գերմանական գաղթավայրերը, կործանել Գերմանիոյ վաճառականութիւնը, խախտել գերմանական գոյութեան հիմերը եւ հեռացնել Գերմանիոյ քաղաքական արժէքն ու զօրութիւնը: Նոյն նպատակները կը հետապնդեն այսօր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքագէտները,— պաշարում: Եթէ Գերմանիա որ եւ է ձեւով պատասխանատու էր պատերազմին, այդ այն էր որ չկրցաւ բաւարար սպառազինութիւն կատարել, վախցնելու համար արեւմուտքին պետութիւնները, որովհետեւ 1912ին ձեռք առնուած պաշտպանողական միջոցները ծիծաղելի էին: Իբրեւ Առաջնորդը գերման ազգին եւ իբրեւ նախկին ռազմիկ, ես մէկ վայրկեան իսկ չեմ կրնար ընդունիլ որ մեր արեւմտեան հակառակորդներէն ո եւ է մէկը իրաւունք ունենայ խորհելու թէ ինք աւելի լաւ է քան Գերմանացին: Ոչ ալ կրնամ հանդուրժել որ ստորադաս աստիճանի մը վրայ դնեն մեզ: Ես չեմ ազդուիր որ ո եւ է սպառնալիքէ, որ կողմէն ալ արձակուի: Այսօր Գերմանիոյ առաջնորդը հազարապետի հագուստ հագած քաղաքացի մը չէ (Պէթման Հոլվէկ), այլ զինուոր մը որ երբեմն քաղաքային զգեստ կը հագնի: Գերմանիոյ պետական ղեկավարութեան մէջ Պէթման Հոլվէկներ չկան: Ես միջոցներ ձեռք առած եմ որպէսզի պետական ղեկավարութեան մէջ ամէն մարդ զինուոր ըլլայ հարիւրին հարիւր»:

Վերջացնելով, Հիթլէր խանդավառ կոչ մը ուղղեց նախկին ռազմիկներուն եւ ամբողջ ազգին, ուժգնօրէն պաշտպանելու համար ծրագրուած քաղաքականութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը Գերմանիա կը գտնուի տակաւին: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը կ'աշխատի Առանցքին կապել Եուկոսլավիան, անոր խոստանալով Սելանիկի նաւահանգիստը, ինչպէս Պուլկարիոյ ալ կը խոստանան ելք մը դէպի ծով (Տէտէ Աղաճ) եւ Տոպրուճան:

ՀՌՈՄԻ արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ռէլացիոնի Ինթէրնացիոնալի», իր վերջին խմբագրականով կ'ազդարարէ թէ Իտալիոյ համար «կենսական տարածութիւնը» կը նշանակէ ծաւալում: «Ֆրանսայի մէջ խսկապէս կը հաւատա՞ն թէ Իտալիա պիտի գոհանայ ազատ նաւահանգիստով մը կամ իրաւական կանոնագրով մը: Անոնք որ այդպէս կը կարծեն, չեն ճանչնար Մուսոլինի ժողովուրդը, չեն գիտեր անոր կամքը եւ պէտքերը»: Թերթին ակնարկութիւնը կը վերաբերի Ճիպութիի եւ Թունուզի:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ ահաբեկչական գործողութիւնները կը սաստկանան հետզհետէ: Շաբաթ օր Երուսաղէմի մէջ երեւան հանուեցան չորս դժոխային մեքենաներ, որոնց մէկը դրուած էր հիւանդանոցի մը մօտ, երկրորդը՝ կաթոլիկներու ճեմարանին առջեւ, երրորդը՝ արաբական վարժարանին առջեւ, չորրորդը Մուսրարա թաղին մէջ: Նոյն օրը մահափորձ մը կատարուեցաւ Եաֆայի քաղաքապետին դէմ, որ արաբական չափաւոր կուսակցութեան կարեւոր մէկ անդամն է: Այս դէպքերուն հետեւանքով, զինուորական իշխանութիւնը հրամայեց փակել սրճարանները եւ նպարեղէնի խանութները: Երուսաղէմի հրեայ հասարակութիւնը կոչ մը հրատարակեց, դատապարտելով բոլոր գործողութիւնները եւ հանդարտութեան յորդոր կարդալով:

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ 50ամեակին առթիւ, ժողովրդական մեծ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին յունիս 22էն մինչեւ յուլիս 9: Յայտագիրը կը պարունակէ զօրահանդէս եւ ուրիշ անակնկալներ: Այս առթիւ պիտի ընտրուի նաեւ աշտարակի գեղուհին, «Միսթուր Էյֆէլ»: Յունիս 23ի գիշերը շքեղ հացկերոյթ մը պիտի սարքուի աշտարակի ճաշարանին մէջ, պարահանդէսով մը: Ճաշին գինն է 450 ֆրանք, իսկ միայն պարահանդէս գինը՝ 50 ֆրանք:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ թագուհին դիմաւորելու համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Ուաշինկթընի մէջ: Ոստիկանութիւնը 500,000 հաշուելով բազմութեան թիւը, 750 ոստիկաններ եւ 400 հրշէջներ սահմանած է, խուժումը զսպելու համար: Նախագահ Ռուզվէլթ հրամայեց՝ փակել կառավարական հաստատութիւնները, ժամը 11էն 1, արքայական հիւրերուն ընդունելութեան առթիւ (հինգշաբթի): Պանդոկապետները այժմէն բարձրացուցած են գիները, մանաւանդ այն պողոտաներուն վրայ ուրկէ պիտի անցնի արքայական թափօրը:

ՊԵԼԺԻՈՅ մէջ ձերբակալուեցաւ 52 տարեկան Գերմանացի մը, որ խոստովանեցաւ թէ լրտեսութիւն կը կատարէր ի հաշիւ օտար պետութեան մը:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախորդ նախագահը, Պենէշ, որ Ամերիկա կը գտնուի, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ ներկայ տագնապին լուծման միակ միջոցն է Եւրոպան վերածել Միացեալ պետութեանց կամ նահանգներու, ամերիկեան դրութեամբ: «Եւրոպան հիւանդ է եւ յոգնած, տասը – քսան տարին անգամ մը պատերազմի վախեր կը տիրեն: Փոքր ազգերը միշտ սպառնալիքի տակ են եւ անոնք պիտի կործանին»: Բայց եւ այնպէս, Պ. Պենէշ կը յուսայ թէ լաւագոյն օրեր պիտի ծագին, մասնաւորապէս անխուսափելի համարելով դիկտատուրաներու կործանումը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ սուզանաւը, «Թէթիս», վերջնապէս կորաւ 99 նաւազներով, որոնք հեղձամահ եղած էին ազատարար գործողութիւններէն առաջ: Հանրային կարծիքը խստօրէն կը քննադատէ ծովապետութիւնը, որ թոյլ տուած էր ռազմափորձ կատարելու, առանց նախապէս փորձի ենթարկելու սուզանաւը: Այժմ կ'աշխատին ջուրին երեսը հանել արկածեալ նաւը:

15,000 ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ Գերմանիայէն Լեհաստան պիտի վերադարձուին, մինչեւ օգոստոս 1: Եթէ մերժեն, պիտի արտաքսուին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ համար նոր սահմանադրութիւն մը հրատարակուեցաւ, որով այդ երկիրը մաս կը կազմէ Իտալիոյ: Ալպաներէնը պիտի մնայ իբրեւ պաշտօնական լեզու, բայց բուն իշխանութիւնը Հռոմի ձեռքն է:

ՊԱՊԸ կը շարունակէ իր ձեռնարկները, ի խնդիր խաղաղութեան: Որոշած է մասնաւոր հարցարաններ ղրկել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ, հասկնալու համար անոնց տրամադրութիւնները:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, կիրակի:
ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ:
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ:
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի:

«ՌԵՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet: Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ օրուան հոգերը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ: Նիւթ՝ «Թրքահայ քնարերգութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ՝ Օր. Թօմանճեանի եւ Ռ. Զարդարեանի կողմէ:

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12

157 bis Rue Jean-Jaurès, Maison Alfortի շքեղ պարասրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՃՐՋ. ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ Կապոյտ Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ — Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Պաստիլէն առնել Թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջաւորութեան:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, Salle de Noceի սրահին մէջ, 81, Rue de Paris.

Տարեկան հանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ. ՅՈՒԼԻՍ 2ԻՆ

կը խնդրուի չխաչաձեւել:

Թատերական ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սեւրի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» Թատերախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆԻ կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՐԿԻՆՔՆԵՐ»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին՝ ՊՊ. ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՍԻՆՏԻՍ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐՈԲԵԱՆ, ՀՐԱՅՐ ՔԱՆԹԱՐ, ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ, Օրիորդներ ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՆՈՆԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐԵԱՆ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔԱՆԹԱՐ եւ Տիկ. Բ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ: Նուագ, երգ, պարէ եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սանուհիներուն:

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆր.: Տոմսերը կարելի է գտնել Բ. Հապէշեանէ 46, rue Thiers, (Boulogne).

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulevard Strasbourg, Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է) քիչ հեռու:

ՄԱՐԳՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Յունիս 10ին ժամը 16ին 93 Bld. St. Michel, մասնակցութեամբ եւրոպացի արուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի, Օր. Ռ. Ալպանի, Օր. Փիլպիլեանի եւն.: Ժողովրդական երգեր (իտալական, յոնական, պարսկական, եբրայական, պրազիլեան, հայկական եւն.):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն՝ Տէր եւ Տիկ. ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ, իր հօրեղբօր ցաւալի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame . Paris (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Յ — 24 Փետրուար, 1939

ՃԱՆՍԷՅ, Ա. Շ.— 75
ՊԼԱՆ ՄԵՆԻԼ, Ե. Պ. —75
ԼԷ ՋԱՎԸՆԻՌ, Ե. Ս. — 50
ԼԻՈՆ, Ա. Թ.— 156
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ, Ֆ. Ե.— 75
ԼԷ ՎԱՆ, Մ. Պ.— 115
ՌՈՄԱՆ, Ա. Վ.— 150
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— 75
ԿՐԷՆՈՊԼԸ, Ա. Ս.— 250
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նաթ.— 150
ԹՈՒԼՈՆ, Ե. Ա.— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարտ.— 75
ՓԱՐԻԶ (16), Պ. Եղբ.— 160
ՎԻՎԻԷ, Ե. Մ.— 150
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 150
ԱՌԼ, Ա. Կ.— 150
ՇԱՍ, Մ. Տ.— 110
ԼԱ ԹՈՒՌ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մկր.— 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Մ.— 150
ՊԱՌԻ, Տիկին Վ. Թ.— 130
ՊՈՍԹԸՆ, Ա. Վ.— 363
ՓԱՐԻԼԻ, Մ. Ե.— 150
ՎՈՔԼԻԽՋ, Մ. Ե.— 110

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ

Մեծադիր հատոր մը, աւելի քան 300 էջերէ եւ 1000է աւելի նկարներէ բաղկացած:

Մարզանքը Հայոց մէջ՝ հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Հայ մարզական նոր շարժման ամբողջական պատկերը, ու Հ.Մ.Ը.Մ.ի 20 ամեայ կեանքը:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ» եւ «Ապագայ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ Հ. Սամուէլ եւ Մ. Պարսամեան գրատուները: Գեղեցիկ տպագրութիւն: Գին 40 ֆրանք, Արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՍԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԱՆ

Յառաջաբան Ճ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Պատկերներ Ասափազարի կեանքէն եւ գաւառական խոհարհ գասակարգին ապրումներէն: Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենաբաղձութեամբ: Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման:

Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN
10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	275 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 7 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4060

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՊՂՏՈՐԻԼ

Ֆրանսայէն վերջ, ահաւասիկ Անգլիոյ ընկերվարականներն ալ մասնաւոր բանաձեւով մը կ'արգիլեն իրենց ընկերներուն մասնակցութիւնը պոլշեւիկա-կան կազմակերպութեանց,— Բարեկամներ Խ. Միութեան, Միջազգային Կարմիր Օգնութիւն եւն.:

Ուրիշ փոքր երկիր մը, Զուիցերիա, ամխներէ ի վեր զանազան օրէնքներ եւ բանաձեւեր կը քուէարկէ բոլոր նահանգներուն մէջ, օրէնքէ դուրս հռչա-կելով համայնավարութիւնը կամ արգիլելով որ եւ է գործակցութիւն պոլշե-ւիկներու հետ:

Անգլիոյ մէջ աւելի կտրուկ են, այս ճակատին վրայ: Դեռ յունիս 1ին էր որ, ընկերվարական-համագումարը 248,000ի դէմ 2,360,000 ձայնով մերժեց միացեալ ճակատի բանաձեւը: (Նախապէս արտաքսուած էին այս բանաձեւին պաշտպանները եւ համագումարը վաւերացուց տրուած վճիռը):

Կը նշանակէ թէ՝ պատահական երեւոյթ մը չէ որ կ'արձանագրուի, այլ ճակատ մը ազդանշան:

Ամէն պարագայի մէջ, ընկերվարական եւ աշխատաւորական կուսակցու-թիւնները ամուր կառչած են իրենց անկախութեան սկզբունքին, եւ չեն հան-դուրժեր որ իրենց անդամները երկդիմի դիրք բռնեն, եւ կամ գործիք դառ-նան տարբեր հոսանքներու ձեռքը:

Այս պարագան մասնաւորապէս շեշտուեցաւ ինչպէս Ֆրանսայի, նոյնպէս Անգլիոյ ընկերվարական համագումարներուն մէջ:

Անգլիական համագումարին վիճաբանութեանց ընթացքին, ժողովական մը խստօրէն դատապարտելով միացեալ կամ ժողովրդական ճակատի տեսա-կէտը, ազդարարեց թէ այդպիսի ձեռնարկ մը «դէպի անհետացում պիտի ա-ռաջնորդէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը»:

Կուսակցութեան վարիչներէն Մորիսըն ալ իր կարգին շեշտեց թէ ժողո-վրդական ճակատի քաղաքականութիւնը թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ մէջ առաջին անգամ յօրինուեցաւ եւ առաջարկուեցաւ պոլշեւիկեան կուսակցու-թեան կողմէ:

Եզրակացութիւնը,— մենք մեր ճամբան չարունակենք, առանց աջ – ձախ նայելու:

Ինչո՞ւ այս վերապահութիւնը, բուն բառով՝ անվստահութիւնը պոլշեւիկ-եան կուսակցութեան հանդէպ, ճիշդ այն պահուն երբ կառավարութիւնները իրենք բանակցութիւններ կը կատարեն Մոսկուայի հետ, խաղաղութեան ճա-կատը զօրացնելու համար:

Պատճառը շատ պարզ է: Կառավարութիւնները քաղաքական, գործնական հարցեր կը շօշափեն, առանց հետաքրքրուելու այս կամ այն երկրին կարգու-սարքով: Ըլլան իսկ զինակից, անոնք խստօրէն կը պայքարին օտար միջա-մտութեանց, տարբեր հոսանքներու գործունէութեան դէմ:

Օրինակ, Թուրքիան անխնայ կը հետապնդէ պոլշեւիկները, թէեւ 1919էն ի վեր սերտ բարեկամութեամբ, նոյն իսկ զինակցութեամբ կապուած է Խ. Միութեան հետ: Այսպէս եւ միւս երկիրները, փոխադարձաբար:

Պարագան տարբեր է քաղաքական կուսակցութեանց համար, որոնք իրենց յատուկ վարդապետութիւններ ունենալով, չեն կրնար հանդուրժել որ մրցա-կից կամ խորթ տարբեր սպրդին, մթնոլորտը պղտորելու:

Բոլշեւիկներն ըլլալով ենթակայ՝ արտաքին դիկտատուրայի մը (Մոս-կուայ կամ Կոմինտէրն), ամէն բանէ առաջ կը ձգտին անոր տեսակէտներն ու շահերը պարտադրել, «չերտաւորումներ» յառաջ բերել, կազմալուծման սերմեր ցանել եւ տիրապետել:

Այս մեթոտներուն հետեւանքով չէ՞ր որ Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշ-նակցութիւնն ալ չարաչար տուժեց: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ անդամ-ներուն թիւը 4,936,000էն իջած է 1,800,000ի: Թերեւս կը չափազանցեն. բայց նոյն ինքն ընդհ. քարտուղարը, Լէոն Ժուհօ, դեռ անցեալ շաբթու կը խոստո-վանէր թէ մէկ միլիոն անդամ կորսնցուցած են 1937էն ի վեր:

Կը թուի թէ, գոնէ Ֆրանսայի մէջ, պոլշեւիկները յուսահատած չեն տա-կաւին: Դեռ երէկ, համայնավար պաշտօնաթերթը կը հրատարակէր Կեդր. Կոմիտէին մէկ նոր նամակը ընկերվարական կուսակցութեան, նամակ մը որ միացեալ գործունէութիւն կ'առաջարկէ որոշ խնդիրներու համար, յանուն խաղաղութեան դատին եւ աշխատաւորութեան շահերուն:

Պիտի լսե՞ն ընկերվարականները: Հարցը այդ չէ, այլ երեւոյթը,— բուն աշխատաւորական հոսանքներու անկախութեան յարաճուն ձգտումը:

Շ.

Հեղինակի իրաւունքը Ֆրանսայի մէջ

Ֆրանսայի խորհրդարանը ընդունեց հեղինակներու իրաւունքին վերա-բերեալ օրինագծին 22 յօդուածները: Այս օրինագծին գլխաւոր կէտերն են,— հեղինակի մը մահէն մինչեւ յիսուն տարի հեղինակի իրաւունքը պահպանել, եւ հանրային սեփականութիւն դարձած գրական ու արուեստի բոլոր գործե-րուն վրայ դնել փոքր տուրք մը: Տուրքի առաջարկը ընդունուեցաւ երեսփ. ժողովին կողմէ 240ի դէմ 378 ձայնով: Գոյացած եկամուտը պիտի վերածուի հիմնադրամի, օգնելու համար կարօտ հեղինակներու, գրողներու եւ անոնց ժառանգներուն: Գրական եւ գեղարուեստական շրջանակներու մէջ կը հաւա-տան թէ խորհրդարանի օրինագիծը լիակատար պաշտպանութիւն պիտի ընծա-յէ հեղինակի մը գրական ու գեղարուեստական սեփականութեան:

Տուրքին քանակը պիտի ճշդուի յետագային: Հիմնադրամի վարչութիւնը պիտի յանձնուի կառավարութեան եւ գրողներու եւ արուեստագէտներու ներկայացուցիչներէն կազմուած մարմնի մը:

Երեսփոխան մը առարկեց այս օրինագծին դէմ, ըսելով թէ կառավարու-թիւնը, քանի որ տուրք դնելու իրաւասու է, կրնայ ծանր տուրքի ենթարկել օրինակ՝ Ս. Գրքի հրատարակութիւնը:

Օրինագծին մէջ ընդունուեցաւ կէտ մը, որով հեղինակի մը ժառանգորդ-ները իրաւունք կը ստանան խափանելու ո եւ է յետմահու հրատարակութիւն:

Օրինագիծը կը տրամադրէ նաեւ, թէ օրաթերթի մը կամ պարբերաթերթի մը մէջ հրատարակուած երկի մը հեղինակը իրաւունք կրնայ վերապահել ի-րեն առանձին գրքով հրատարակելու կամ ո եւ է ձեւով օգտագործելու զայն, պայմանով որ այս վերհրատարակումը մրցակցական չարժաւիթով կատար-ուած եւ կամ նախապէս չվերահրատարկելու պայմանագրի մը խախտումը ըլլայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

»»» . «««

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐԸ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԻՆՉՔԻ ԱՊԱՀՈ-ՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ.—ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱԼԷՎԻՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻ՞ՐՆ ԱԼ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ — ՄԱՐԶՊԱՆԸ ՀՈՂ ԿԸ ԳՆԷ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ:

«Յառաջ»ի ներկայացուցիչը երէկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունե-ցաւ Պ. Paul du Véouի հետ, Սանճաքի կացութեան եւ յարակից խնդիրներու մասին: Ստորեւ կը հրատարակենք մեր բարեկամին հաղորդած տեղեկութիւն-ները, վերապահելով կարգ մը մանրամասնութիւններ.—

Յունիս 2ին, Միջերկրականի Կոմիտէին խնդրանքով եւ անոր անունով արտաքին նախարարին ներկայացան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Louis Rollin եւ անդամներէն Պ. Peretti della Rocca. Իբրեւ պատասխան Սանճաքի մասին եղած հարցումին, նախարարը յայտարարած է թէ լքումի խօսք չի կրնար ըլլալ այսօր եւ թէ ինք պիտի գործադրէ այն ինչ որ որոշուած է իր նախորդներուն օրով: «Ես ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցուցած եմ եւ պիտի չմտցնեմ»:

Երբ աւելի ճշգրիտ բացատրութիւններ կը խնդրուին, նախարարը կը պա-տասխանէ թէ համաձայնագիրը հրատարակութեան պիտի տրուի այսօր – վա-ղը եւ այն ատեն ամէն մանրամասնութիւն կ'իմանաք:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, համաձայնագիրը պիտի ստո-րագրուէր յունիս 3ին եւ հրատարակութեան պիտի տրուէր յունիս 5ին (երկու-շաբթի): Բայց, ինչպէս կ'երեւայ, նորէն յետաձգուեր է, բանակցութիւնները վերջացած չըլլալով:

Կոմիտէին ներկայացուցիչները կը հարցնեն որ եթէ քրիստոնեաները ձգեն հեռանան Սանճաքէն, ի՞նչ պիտի ըլլան անոնց գոյքերը:

Պատասխան.— Կառավարութիւնը ամէն ապահովութիւն ստացած է թէ անոնց կալուածները եւ գոյքերը պիտի չկորսուին եւ Թուրքերը անոնց փո-խարժէքը պիտի հատուցանեն անպատճառ: Կառավարութիւնը նոյն երաշխա-ւորութիւնը ստացած է քրիստոնեաներու կեանքի ապահովութեան մասին:

Երկու խօսակիցները հաւատք չընծայելով այս կարգի երաշխաւորու-թեանց, պնդած են որ աւելի ազդու միջոցներ ձեռք առնուին:

Մեր ներկայացուցիչը հարցուցած էր թէ հնարաւորութիւն չկա՞յ Սանճաքէն դուրս ձգելու Ճէպէլը Մուսայի եւ Քէսապի շրջանները, ինչպէս առաջար-կուած էր ժամանակին:

Պ. Փօլ տիւ Վէու պատասխանեց.

— Թուրքերը այնքան պահանջկոտ դարձած են որ ոչ միայն Սուէտիան եւ Քէսապը Սանճաքէն բաժնելու հարց չի կրնար ըլլալ, այլ եւ կը պահանջեն միացնել նաեւ Ալէվիներու երկիրը: Այն ատենէն որ, ալէվի վարիչները կը խորհին Լիբանանի հանրապետութեան կցել իրենց երկիրը, կանխելու համար վերահաս վտանգը, թէեւ հաւանական չէ որ Լիբանան ընդունի:

— Հալէպի մասին ալ պահանջներ դրած չե՞ն Թուրքերը:

— Առ այժմ ոչ: Ժամանակ մը թէեւ շատ սուր կերպով դրած էին այդ խնդիրը, բայց հիմա անոր տեղ յառաջ կը քշեն Ալէվիներու երկրին պահանջը: Հոգատար իշխանութիւնը վճռական դիրք բռնած է Հալէպի մասին, բայց եւ այնպէս... Ալեքսանտրէթը եթէ կորսուի, Սուրիոյ նաւահանգիստ պիտի դառ-նայ Տրիպոլիսը: Բայց Հալէպ սուրիական քաղաք է, Տրիպոլիսը՝ լիբանան-եան, որով նոր դժուարութիւններ կրնան ծագիլ:

— Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են գաղթած կամ գաղթելիք Հայերու համար:

— Սուրիոյ մարզպանը ամէն պարագայի մէջ համաձայն չէ որ թուրքեւ-սուրիական սահմանին վրայ քրիստոնեայ եւ մասնաւորապէս հայ բնակչու-թիւն գտնուի: Նոյնիսկ եթէ ներկայ խառն կարգուսարքը (Փրանքեւթուրք) շարունակուի Սանճաքին մէջ, ան կ'ուզէ որ այդ շրջաններու քրիստոնեայ բնակչութիւնը տեղաւորուի բուն Լիբանանի մէջ, դէպի աւելի հարաւ եւ շփում չունենայ Թուրքերու հետ: Այս նպատակով, մարզպանը Լիբանանի մէջ գնել տուեր է 10,000 արտավար հող, խիստ արգասաբեր եւ յարմար մշակութեան: Իմ տեղեկութեանս համաձայն ուրիշ հողեր ալ պիտի գնուին:

*** Պ. Փօլ տիւ Վէու նոր յօդուած մը գրելով «Le Petit Bleu» թերթին մէջ (4 — 5 յունիս), ուժգնօրէն կը բողոքէ Սանճաքին լքման դէմ եւ կը պարզէ Թուրքերու կատարած նոր բռնութիւնները, իր եւ Պ. Կոթըոյի վերադարձէն ի վեր: Պիտի թարգմանենք ամբողջութեամբ:

ԱՆԳԼԵԻԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Չէմպըրլէն կը մերժէ Մոսկուա երթալ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ ընդդիմադիր-ները զանազան հարցումներ ուղղեցին վարչապետին, անգլեւխորհրդային բա-նակցութեանց մասին: Պատասխանելով ընկերվարական երեսփոխանի մը հարցումին, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— Խորհրդային կառավարութեան պատասխանը ստացանք շաբաթ օր եւ այժմ կ'ուսումնասիրենք:

Երեսփոխանը հարցուց թէ պատասխան տրուա՞ծ է Վատիկանէն եղած դի-տողութեանց:

Պատասխան.— Չեմ գիտեր ինչ դիտողութեանց կ'ակնարկէ յարգելի ե-րեսփոխանը:

Ուրիշ ընդդիմադիր մը հարցուց թէ վարչապետը տրամադի՞ր է յայտա-րարութիւն մը ընելու մօտերս, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին:

Պ. Չէմպըրլէն գոհացաւ «այո, պարոն»ով:

Երրորդ մը հարցուց թէ նպատակայարմար չէ՞ որ վարչապետը պաշտօ-նապէս Մոսկուա այցելէ, քանի որ անձնական խօսակցութիւնները միշտ օգ-տակար են, ինչպէս կը յայտարարէր Միւնիխի ճամբորդութենէն առաջ:

Չէմպըրլէն.— Այն ատեն ըրած յայտարարութիւնս կը համապատասխա-նէր օրուան պայմաններուն: Ներկայ հանգամանքներուն մէջ, չեմ կարծեր որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅԼ ԱՌԱԿ ԼՈՒԱՐՈՒՔ

«Յառաջ» ատենէ մը ի վեր զանա-զան խօսքեր եւ առածներ կը ցանցնէ ոտանաւորներու տակ, բաց մնացած տո-ղեր լեցնելու համար:

Ընթերցողները դիտած են, ան-շուշտ, որ այդ արտատպումները մեծ մասով կը վերաբերին կիներու:

— Ուրեմն «Յառաջ» պայքա՞ր բա-ցած է կիներուն դէմ:

— Քա՛ւ լիցի. «Յառաջ» կրնայ պա-տերազմ հռչակել նոյնիսկ Աստուծոյ, բայց ոչ կիներուն դէմ, քանի որ Աստուած անգամ չէ կրցած գլուխ ել-լել կիներուն հետ:

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ:

Կա՞յ էրիկ մարդ մը որ բան մը խորհած – գրած չըլլայ կիներու մա-սին, վիքթոր Հիւկոյէն մինչեւ մեր Նշանաւոր աղան, Պարոնեանէն մինչեւ տունը մնացած կամկար «միւսիւ»ն:

Արդ, Յառաջի հաւատարիմ ընթեր-ցող մը, Տիկին Մարիամ Սօլաքեան, լրջօրէն ազդուելով այս հրատարա-կութիւններէն, պարտք սեպեր է դաս մը տալ «գլխաւոր»ներուն:

— «Բաւական ատենէ ի վեր տեսակ տեսակ առակներով կին կը հոլովէք: Քիչ մըն ալ սորվինք էրիկ մարդ հո-լովել:

Էրիկ մարդոց համար արձարան երթալ, թաւլու, պլօթ խաղալ գի-նովը պարծանք մըն է: Երբ կը յաղ-թուին՝ կը զայրանան, իսկ երբ յաղ-թեն՝ երջանիկ են:

Էրիկ մարդիկ աւելի սիկարէթ ծխե-լով կը սնանին քան թէ հացով, կը նախընտրեն մէկ քան փաթթիս աւելի կոնծել քան թէ պիֆթէկ մը տանիլ ի-րենց ընտանիքին:

Էրիկ մարդիկ կիներու գեղեցկու-թեամբ աւելի կը զբաղին քան թէ ի-րենց զաւակներուն կրթութեամբը եւ ապագայով:

Էրիկ մարդիկ իրենց անհաւատարիմ ընթացքը արդարացնելու համար ա-ռէնի լեզուով սուտ պատմութիւններ կը հնարեն եւ իրենց կիները կը խա-բեն:

Կան էրիկ մարդիկ որ շունի կը նը-մանին, ոսկոր մը նետեցիր՝ պոչ կը շարժեն, ձեռքերդ կը լզեն: Երբ ինք-զինքդ պաշտպանեցիր, քեզ կը խած-նեն:

Կան հայ էրիկ մարդիկ որ ընտանե-կան շրջանակներու մէջ իրենք զիրենք ստորնացած կը կարծեն: Քաջութիւն ու-նեցա՞ր իրենց յոռի բնաւորութիւնը ձաղկելու, Թուրքերու աւանդած հայհոյանքները եւ տան առարկանե-րը գլխուդ կը թափեն: Մի խարուիք էրիկ – մարդոց շաղկած խօսուածք-ներէն»:

Կը հաւատա՞ք թէ զոնէ տասը էրիկ-մարդ, ընտանիքի պատուակա՛ն հայ-րեր դարձի պիտի գան, կարդալով այս ամբաստանագիրը:

Ես շատ յոռետես եմ:

Կամ այն է որ ոչ ոք իր վրայ պիտի առնէ յիշուած մեղքերը: Եւ կամ, ա-մէն մէկը երեսը թթուելով եւ քաջալ դառնալով, նորէն պիտի վազէ գինե-տուն, պաղշկելու համար.

— Կասսօն, փէրնօ մը...

Փառք տուէք, եթէ «պլօթ»ն ալ օգ-նութեան չկանչեն, հովին տալով ե՛ւ դրամը, ե՛ւ ընտանիքը ե՛ւ իրիկուան հացը:

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գարէտ Պէյլէրեան (Լ'Ար-ժանթէօ)	110
Ղազար Գարրիէլեան (Մոնֆօլէ)	90
Գումար՝	200
Մայիս 31ի գումարը	3325
Ընդհ. գումար	3525

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ղազար Գարրիէլեան (Մոն-ֆօլէ)	25
Մայիս 17ի գումարը	1366
Ընդհ. գումար	1391

Եուկոսլավիա միացա՞ծ է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ

Եուկոսլավիոյ խնամակալը, իշխան Փաւէլ, Պերլինէն մեկնելէ առաջ եր-կար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ Առաջ-նորդը առաջարկած է ոչ – յարձակման դաշինք մը կնքել եւ թէ նախագիծ մը մշակուած է արդէն, զոր իշխանը պիտի ներկայացնէ իր կառավարութեան: Այս տեսակցութիւնը անակնկալ մը եղաւ, որովհետեւ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած էր եւ իշխանը պիտի մեկնէր ժամը 5.30ին, մինչդեռ խօսակցու-թիւնը տեւեց մինչեւ 6.30 եւ մեկնումը յետաձգուեցաւ ժամը 8ին: Իրազեկ-ներ կը հաւատան թէ Հիթլէր մասնաւորապէս պնդած է իր առաջարկին վրայ, միեւնոյն ատեն ջանալով տնտեսապէս ալ Գերմանիոյ տիրապետութեան են-թարկել Եուկոսլավիան: Այս մասին բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պէօլինի մէջ, քանի որ իշխանը այժմ կը պտտի Գերմանիոյ գլխաւոր քաղաք-ները: Կը հաւատան թէ Եուկոսլավիա կարգ մը զիջումներ պիտի ընէ Գերմա-նիոյ, մարքի եւ տինարի փոխանակութեան սակին, կարգ մը նախանիւթերու արտածման եւն. մասին: Գալով ոչ – յարձակման դաշինքին, Եուկոսլավիա տակաւին կը վարանի թուլցնել իր կապերը Ռումանիոյ հետ, առանձին հա-մաձայնութիւն մը կնքելով Հունգարիոյ հետ կամ անջատուելով պալքանեան համաձայնութենէն (Ռումանիա, Թուրքիա, Յունաստան):

*** Խնամակալ իշխանին մեկնելէն առաջ, պաշտօնական զեկոյց մը հրա-տարակուեցաւ Պերլինի մէջ, իբրեւ արդիւնք իր, Հիթլէրի եւ երկու արտաքին նախարարներու տեսակցութեանց: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու երկիրներուն հետ կապուած խնդիրները քննուեցան բարեկամաբար եւ սրտաբաց մտերմու-թեամբ: «Երկու կառավարութիւնները Եուկոսլավիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտա-լիոյ վստահալից բարեկամութիւնը կը նկատեն կարեւոր տարր մը Եւրոպայի խաղաղեցման համար, ունենալով բացորոշապէս շինարար նպատակներ: Եր-կու կառավարութիւնները վճռած են իրենց քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութիւնները զօրացնել այս յատակ եւ ամուր հիման վրայ, կատարելապէս համախորհուրդ Իտալիոյ հետ»:

Ալպանիոյ Սահմանադրութիւնը

Ալպանիոյ նոր սահմանադրութիւնը կը տրամադրէ.—

Ալպանիոյ գահը, որ Սավուայի Տան հարստութեան կը պատկանի, պիտի ըլլայ ժառանգական: Երկրին գործադիր իշխանութիւնը Իտալիոյ թագաւո-րին, իսկ օրէնսդրական իշխանութիւնը խորհրդարանին ձեռքը պիտի գտնուի: Այս խորհրդարանը կը կազմուի 25էն ոչ պակաս տարիք ունեցող պատգամա-ւորներէ, որոնք կ'ընտրուին Ալպանիոյ Ֆաշական կուսակցութեան եւ արհես-տապետութեանց կողմէ: Առանց թագաւորին հաւանութեան՝ ո եւ է հարց կարելի չէ դնել խորհրդարանի օրակարգին վրայ: Ամէն օրինագիծ պէտք է արժանանայ թագաւորին հաւանութեան: Թագաւորը ունի վէթոյի իրաւունք: Ալպանական խորհրդարանին իրաւունք տրուած է սակայն զերադոյն դատա-րանի առջեւ դատի քաշել Զօկու թագաւորին նախարարները:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՉ, ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՔ

Խորհրդարանական ընտրութիւննե-րը վերջացան եւ նոր ժողովը, որ «վեցերորդ խորհրդարանը» կը կոչուի, բացուեցաւ Ապրիլ 3ին:

Ի՞նչ դիմագիծ ունի այս ժողովը:

Ուրիշ երկիրներու մէջ, այս հարցումին պատասխանը պիտի վերաբերէր ժողովրդական կարծիքին, այսինքն պիտի ցոլացնէր զանգուածին տրամադրութիւնը՝ հանդէպ վարչաձեւին:

Թուրքիոյ մէջ, հարցումը կ'երթայ ուղղակի վարիչներուն: Աւելի ճիշդ՝ միակ վարիչին: Որովհետեւ, եղածը թէեւ անունով «ընտրութիւն» է, իրականին մէջ արդէն նշանակում է:

Այնպէս է որ, մէջտեղը կայ միայն ՄԷԿ ՑԱՆԿ, Հալք կուսակցութեան ցանկը: Անկէ դուրս, ոչ ոք կը համարձակի թեկնածու ներկայանալ:

Ճիշդ է, անկէ առաջ ստեղծուեցաւ «անկախ թեկնածութեան» դրութիւն մը. բայց անիկա ալ պարզ խաբկանք մըն է: Որովհետեւ, Հալք կուսակցութիւնն է որ պիտի որոշէ թէ քանի՞ աթոռ բաց ձգելու է «անկախ»ներու համար: Ետքը, ինքն է որ պիտի ճշդէ յարմար «անկախ»ները եւ իր երկրորդ կարգի ընտրողներուն յանձնարարէ քուէ տալ անոնց:

Ըսի՞ թէ ընտրութիւնը երկաստիճան է: Ժողովուրդը կ'ընտրէ որոշ թիւով անձեր (Բ. կարգի ընտրող), որոնք իրենց կարգին կ'ընտրեն բուն երեսփոխանները:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ միայն Հալքի Բ. կարգի թեկնածուները ընտրուեցան: Արդ, դուրսէն մէկը ի՞նչպէս կրնայ «անկախօրէն» ընտրուիլ, երբ իրեն քուէ տուող անձերը Հալքի Բ. կարգի ընտրողներն են: Պարզ է, ուրեմն, որ բոլորը, կուսակցական թէ «անկախ», Նախագահ Իսմէթի հաւանութեամբը երեսփոխան դարձան:

Ցատկալէս Նախագահ կ'ըսեմ, որովհետեւ Մուսթաֆա Քէմալն ալ սկիզբէն ի վեր անձամբ կը զբաղէր այս գործով, մէկիկ մէկիկ մաղելով ցանկերը: Այնպէս կ'ընէր աւելորդ սաղտուկներ չունենալու համար: Ժամանակին, կարգ մը երեսփոխաններ դէմ գացին իրեն: Պատահեցաւ նոյնիսկ որ ամբողջ ժողովը դէմ երթայ: Օրինակ, Թուրքեւհելլէն պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն, խորհրդարանը մերժեց երկարաձգել Քէմալի սպարապետութիւնը, եւ հարկ եղաւ ուղղակի թնդանօթով սպառնալ:

Նոյն պատմութիւնը յաղթանակի վաղորդայնին, ինչպէս կը վկայէ գրող Իսմայիլ Հաքքը՝ Ճումհուրիէթի մէջ: Ցանձնաժողովը կը մշակէ օրինագիծ մը, որուն համաձայն երեսփոխան կրնան ըլլալ միայն անոնք, որ ծնած են Թուրքիոյ ներկայ սահմաններուն մէջ եւ կամ հինգ տարի անընդհատօրէն բնակած որեւէ տեղ:

Արդ— կ'ըսէ Թուրք օրագրողը— Մուսթաֆա Քէմալ չէր լրացներ երկու պայմանները ալ, մէկ կողմէ ծնած ըլլալով Սելանիկ, միւս կողմէ հինգ տարի շարունակ բնակած չըլլալով որեւէ շրջանի մէջ:

Դիկտատորը կը փրփրի, կը սպառնայ, եւ ժողովը տեղի կուտայ բնականաբար:

Խրատուած այս փորձերէն, Մ. Քէմալ անձամբ կ'ընտրէր թեկնածուները, ի հարկէ նախապատուութիւնը տալով պնակալէզներուն եւ անողնահարներուն:

Իսմէթը չէր որ տարբեր կերպով պիտի շարժէր: Մանաւանդ որ իր շրջանը կը բանար եւ պէտք ունէր բացարձակապէս հաւատարիմ մարդոց:

×

Ուրեմն, նոր խորհրդարանը հարազատ հայելին է նոր Նախագահի մը տածումներուն: Տեսնենք թէ ինչե՞ր կան հոն:

Նախ, զանգուածային մաքրագործում մը: 399 երեսփոխաններէն մօտ 100 հոգի դուրս նետուեցան: (Սօն Փօսթա, 25 Մարտ 1939):

Ասիկա արդէն անձալսընթաց դէպք մըն է: 10, 20, 30 փոփոխութիւն՝ այո. բայց ոչ 100: Մանաւանդ այնպիսի ատեն մը, երբ օրուան նշանաբանը «միութիւն» է:

Երկրորդ մաքրագործումը մեծ է նաեւ որակով: Աւելի ճիշդ՝ զայթակղեցուցիչ: Որովհետեւ դուրս նետուածները սովորական անձեր չեն, այլ ականաւոր դէմքեր, քէմալական շրջանի ընտրանին:

Օրինակ, անոնց մէջ կը գտնուին Քէմալի բոլոր թեկնածուները, գլխաւորութեամբ նշանաւոր հայակեր Գըլըճ Ալիի, որ Թուրքիոյ ամէնէն «խածան»ներէն մէկն էր, իբրեւ դիկտատորին հաւատարիմ շունը:

Այս մարդը, որ իր մականունին նման սուր ու կտրող-թափող էր, մէկ օրէն միւսը գետնէ գետին զարնուեցաւ, «հանդերձ ընտանեօք»: Զէ՞ որ եղբօրորդին հեռացուցին Պոլսոյ ոստիկանապետի այնքան կարեւոր պաշտօնէն, ինչպէս նաեւ միւս ազգականները որոնք տիրացած էին բազում դիրքերու:

Արաբական գործակալութիւնը սակէ առաջ գրեց թէ Գըլըճ Ալի մահափորձ կատարած է «շատ պատասխանատու պետի մը», այսինքն Իսմէթի դէմ եւ պիտի դատուի Անգարայի եղեռնադատ ատեանին առջեւ: Լուրը սխալ է: Այնթապի Հայերուն ջարդարարը անպաշտօն կերպով վտարուեցաւ իբրեւ անբաղձալի եւ հիմա Զուիցերիա կ'ապրի, վայելելով գրպանած միլիոնները զոր զուիցերիական դրամատուները փոխադրելու նախատեսութիւնը ունեցած էր, իր բոլոր ընկերներուն նման:

Քէմալի թեկնածուներէն երեսփոխան ընտրուեցաւ միայն մէկը՝ Սալիհ Պօզօք, կ'երեւի իբրեւ անվնաս: Որովհետեւ, պետին մահուան օրն իսկ, ատրճանակով ինքնասպանութեան փորձեց Տոլմա Պահչէի պալատին մէջ եւ երկար դարմանումներով հազիւ կրցաւ փրկել կեանքը:

Թերեւս ալ «կրօնափոխ» եղաւ Ֆալիհ Րըֆքըի նման եւ թողութիւն ըստացաւ նոր տիրոջմէն:

Այս մասը չգոցած, յատկանշական պարագայ մըն ալ յիշեմ:

Սօն Փօսթա Մարտ 21ին կը գրէր թէ Աթաթիւրքի քոյրն ալ՝ Մագպուլէ հանըմ, երեսփոխանութեան թեկնածու պիտի ներկայացուի: Այս առթիւ կը հրատարակէր նաեւ հանըմին լուսանկարը:

Եւ սակայն, ուրիշ խաղըմներ ընտրուեցան, բայց ոչ դիկտատորին մէկհատիկ քոյրը:

Պարզ է որ Թուրք թերթը չէր կրնար յերիւրած ըլլալ այդ լուրը, զոր ստացած էր բուն աղբիւրէն՝ Անգարայէն: Կը նշանակէ թէ Հալքի վարիչները նախապէս որոշած են թեկնածու ներկայացնել Աթաթիւրքի քոյրը, բայց Իսմէթ վէթօ ըրած է: Եղբայրը թաղուելէ յետոյ, քոյրն ալ թաղուելու է...:

Յիշենք նաեւ Շիւքրի Գայան եւ Շաքիր Քեսէպիրը, նախկին ներքին եւ տնտեսական նախարարները:

Առաջինի մասին գրած եմ: Նախագահ ընտրուելուն պէս, Իսմէթ դահլիճէն նետեց Շիւքրիւ Գայան, որ անխախտելի ժայռի նման (Գայա կը նշանակէ ժայռ) տարիներէ ի վեր հաստատուած էր կառավարութեան եւ կուսակցութեան գլուխը:

Այսքանով ալ չգոհանալով, Իսմէթ այս անգամ պարզ երեսփոխանութենէ իսկ նետեց զայն, կատարեալ դարձնելու համար անկումը:

Եւ յաջողեցաւ լիուլի:

Մարտ 29ին, Եէնի Սապահ կը գրէր թէ Շիւքրիւ Գայա «անդամալոյծ եղած է, ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԿՈՒԸՆԷ Ի ՎԵՐ ենթարկուած տագնապին հետեւանքով, եւ կը դարմանուի բնակարանին մէջ»:

Ուշադրութիւն ըրէք մեր գլխագրած օրուան, որ կը զուգադիպի Մարտ 24ին: Որովհետեւ, ՃԻՇԴ ԱՅԴ ՕՐՆ ԷՐ որ հրատարակուեցաւ երեսփոխանական թեկնածուներու ցանկը, որուն մէջ չկար իր անունը...:

Կը կարդայ ցանկը, կրկին կը կարդայ, անունը չի գտներ եւ յուզումէն անդամալոյծ կ'ըլլայ:

Հէքիաթ չէ այս, այլ կատարեալ իրականութիւն, պատմուած բուն իսկ Թուրք մամուլէն, որովհետեւ, երբ անդին Եէնի Սապահ Մարտ 24ը կը ցուցնէ իբրեւ «քրիզ»ին սկիզբը, Ճումհուրիէթն ալ Մարտ 25ի իր թիւով կը գրէր.

— «Երէկ հրատարակուեցաւ 6րդ խորհրդարանին համար Հալք կուսակցութեան կողմէ ներկայացուած թեկնածուներուն ամբողջական պատկերը»:

Հետեւաբար, նախկին ամենազօր Գայայի անդամալուծումը ուղղակի արդիւնքն է իր նոր շնորհազրկումին, գուք ըսէք՝ բարոյական մահուան: Որովհետեւ, անհաւանական չէ որ վաղն ալ դատի քաշուի, հաշիւ տալու համար իր անհամար զեղծումներու մասին:

Գալով Շաքիր Քեսէպիրի, յայտնի է որ անցեալ Դեկտեմբերի վերջերը պաշտօնանկ եղաւ՝ Իմփէքսի գայթակղութեան հետեւանքով:

Հիմա ալ թերթերը կը գրեն թէ դատարանի պիտի յանձնուի այլ զեղծումի մը, շաքարի հին գործէ մը գրպանած 273,000 ոսկիին համար:

Շաքարի այս անուշ պատմութիւնը ձգելով ուրիշ անգամուան, շարունակենք քննել նոր խորհրդարանին դիմագիծը:

ԴԷՏ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԱՆԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱԴԱՄՈՒՍ

Բ.

Մարդկութիւնը — հակառակ իր ընդհանուր եւ բազմակողմանի վաւաշութեան— տուած է բազմաթիւ քաջեր: Ամէն քաջ սակայն անթառամ դափնեպսակի արժանի հերոս մը չէ: Երբ քաջը սպառազինուած է նախ եւ առաջ ոգեկան հարստութիւնով, գաղափարական տեսիլով, աւելի պարզ խօսելով, երբ ան կը մարտնչի արդար դատի մը համար, անիրաւուածներու համար՝ կը դառնայ դիւցազն ու իսկական հերոս: Կանխասաց մըն ալ գուշակ է միայն, երբ զուրկ է հրեղէն ուղղութենէ մը, երբ չունի ոգեկան ալիք ու ներքին պերճութիւն: Ահա տարբերութիւնը գուշակին ու մարգարէին, հակառակ որ երկուքն ալ կանխասացութիւն կ'ընեն:

Կանխասացութեան մէջ հեռատեսութիւնը կայ, սակայն, ամէն կանխասացութիւն միմիայն հեռատեսութեան վերագրել սխալ է, որովհետեւ պատահած են բազմաթիւ դէպքեր (կանխասացութեան) որոնք դուրս ելած են մարդկային հեռատեսութեան սահմաններէն: Ուրեմն անհեթեթ է ամէն կանխասացութիւն մեկնել հեռատեսութեամբ կամ իրողութենէ մը ապագայ նախատեսելու տրամաբանական հետեւողութեամբ: Մեր ըսածին փաստական կողմը աւելի մեծցնելու համար, առաջ կը բերենք այն գուշակութիւնները որոնք կը վերաբերին ներկային: Գուշակութիւններ կան որ կը ծանուցանեն հեռաւոր վայր մը անմիջապէս տեղի ունեցող եղելութիւն մը, ապշեցուցիչ ճշդութեամբ: Կը հարցնենք. կարելի՞ է որ մարդ արարածը լոկ իր մտային հետազօտութիւններով եւ ենթադրութիւններով կարենայ ծանօթանալ սա պահուս Թիբեթի մէջ կատարուող իրողութեան մը: Թերեւս իմացականութեան տէր անհատ մը որ ունի անցեալ եւ ներկայ դէպքերու հմտութիւնը՝ կարենայ ընել կանխատեսութիւն մը (որ միշտ ալ ճիշդ չի կրնար ըլլալ), սակայն սա պահուս հեռուները կատարուող դէպքերու մասին— երբ մանաւանդ անոնք կը վերաբերին անձերու՝ ըսել կ'ուզենք ոչ-քաղաքական են— բան ըսելու անկարող է:

Ուրեմն կանխասացութեան մէջ անծանօթ զօրութիւն մը, խորհուրդ մը կամ գաղտնիք մը կայ:

Անդամազննիչները մեզ կ'ըսեն թէ ուղեղը ունի հեռատեսութեան գործարան մը, որուն գործունէութիւնը սակայն սահմանափակ է ու մանաւանդ մարդէ մարդ անհաւասար է այդ յատկութիւնը, ինչպէս արդէն ամէն կարգի կարողութիւն:

Առանց մերժելու աշխատանքին կատարած հրաշքները՝ մենք սակայն խորապէս կը հաւատանք որ ընդունակութեանց ամէնէն ուժգին արտայայտութիւնները ի ծննդենէ ժառանգուածներն են: Ինչպէս կան անօրինակ յիշողութեան տէր անձեր, արտակարգ երեւակայութեան տէր անձեր որ ծնած են բացառիկ խորհմացութեամբ եւ յարատեւօրէն զարգացուցած են իրենց այդ շնորհը:

Սփինոզա, իբրեւ հիմնական կէտ, կ'ընդունի թէ մարդը իր կազմութեամբ տրամադիր է գուշակելու: Այս գուշակելու տրամադրութիւնը սակայն կապուած է ֆիզիքական խառնուածքին միայն: Մաղձային մարդը յոռետես է իր գուշակութեանց մէջ, իսկ արիւնայինը լաւատես:

Իրական կանխասացութիւնը պէտք է ըսել որ բաւական դուրս է խառնուածքի տեսակէն:

Կանխասացներուն մէջ եղած են տըխմար մարդիկ ալ, առողջ մարդիկ ալ: Իրական կանխասաց մը որ մաղձոտ է, երկրորդ իրական կանխասաց մը որ արիւնային է՝ կը գուշակեն միեւնոյնը՝ միեւնոյն դէպքի մը համար:

Կանխասացութիւնը սակայն աւելի երկարաշունչ է առողջին մէջ: Եւ առողջ ըսելով պէտք չէ հասկնալ խոշացած մարդը կամ ճարպի բեռնակիր մը: Ով որ հիւանդ չէ՝ կը կարծենք որ առողջ է: Ցարատեւ ու կատարեալ գործ մը արդիւնքն է ներքին (հոգեկան) եւ արտաքին (ֆիզիքական) հարստութիւններու ներդաշնակութեան:

Անկարելի յաւակնութիւն կ'ըլլար ամբողջովին մեկնել կանխասացութեան կարողութիւնը:

×

Խօսելէ առաջ մեծագոյն գուշակին կանխասացութիւններու մասին՝ քանի մը իրական մանրավէպեր կը պատմենք հին գուշակներէն:

Հերոփիլէ գուշակեց որ գեղեցիկ Հեղինէն պատճառ պիտի ըլլայ Տրովադայի կործանումին:

Պրիամոսի աղջիկը, Կասանտրա, գուշակեց Տրովադայի աւերումը, ինչպէս նաեւ սպանութիւնը Ակամեմնոնի:

Կալխաս, անուանի գուշակ եւ քրմապետ, ծանոյց որ Տրովադայի պաշարումը պիտի տեւէ տասը տարի եւ Բելէասի որդի Աքիլլէսի ներկայութիւնը՝ յիշեալ քաղաքին գրաւման՝ աղիտաբեր պայմաններէն մին պիտի ըլլայ:

Պօլիդոնիոս պատմագիրը կ'ըսէ թէ՝ Հռոդացի մը իր մահուան անկողնին մէջ գուշակեց իր վեց ընկերներուն ի՞նչ կարգով եւ ո՞ր ժամանակ մեռնիլը: Ու կանխասացութիւնը կէտ առ կէտ ճիշդ էր ելած:

Մարթա գուշակուհին գուժեց Հռոմայեցիներուն՝ Մարիոսի եղերական վախճանը:

Սուրինա կոչուած գուշակը, օր մը Հռոմի փողոցներուն մէջ, Յուլիոս Կեսարի հետեւող ամբոխը ճեղքելով առաջ կ'անցնի ու կ'ըսէ.

— Ով Կեսար,, զգուշացիր Մարտի Իդոսէն:

Յուլիոս Կեսար խենթ մը կարծեց այդ մարդը ու ըսաւ զինքը շրջապատող բարեկամներուն.

— Անհոգ եղէք, երազատես մըն է:

Գուշակութիւնը կատարուեցաւ սակայն: Կեսար սպաննուեցաւ Մարտի Իդոսէն:

Տիբերիոս, իր արքունական մէջ, մօտը կանչեց Թրասիլէ անուն գուշակը ու ըսաւ անոր.

— Գուշակէ ապագաս:

Թրասիլէ պատասխանեց.

— Տիբեր, դուն է որ պիտի յաջորդես Կեսարին ու պիտի հռչակուիս կայսր:

Տիբերիոս աւելցուց.

— Եթէ դուն այդքան վարպետ ես մարդոց ապագան գուշակելու մէջ, ըսէ՛ տեսնեմ, դուն ինքդ ո՞րքան պիտի ապրիս տակաւին:

Թրասիլէ այս հարցումին վրայ մտահոգուեցաւ յանկարծական երկիւղի մը ու ըսաւ դողդղալով.

— Սա ժամուս մեծ վտանգ մը կը սպառնայ կեանքիս:

Տիբերիոս հիացումով ըսաւ.

— Լաւ գուշակեցիր, Թրասիլէ, որովհետեւ մտադրած էի գլխատել քեզ. տուած պատասխանդ կեանքդ ազատեց: Այսուհետեւ կը հաւատամ արուեստիդ եւ քեզ քովս վար կը դնեմ:

Մանասէի քաղաք կոչուող Ենդովր ոստանին մէջ, Սաւուղի ժամանակ, մեծ հռչակ հանած էր պիւթոնուհի մը որ նշանաւոր գուշակութիւններ կ'ընէր: Աստուածաշունչի մէջ կայ իր յիշատակութիւնը: Սաւուղ Թագաւորը պատերազմի մէջ ըլլալով, Փղշտացիներու դէմ, ծպտուած վիճակով գնաց Ենդովր, որ կը գտնուէր Թաբոր լեռնէն չորս մղոն հարաւ, Սկիւթուպոլիսի ճամբուն վրայ եւ ներկայացաւ պիւթոնուհիին իրմէ խորհուրդ ուզելու: Գուշակուհին ճանչցաւ զինքը եւ ըսաւ.

— Իսրայէլի բանակը պիտի իյնայ Փղշտացիներու ձեռքին մէջ: Սաւուղ, որդիներովդ, պիտի մեռնիս պատերազմին մէջ:

Պիւթոնուհիները, ինչպէս Սիբիլլաները, նշանաւոր էին իրենց պատգամներով:

Ավերհես գուշակեց Գորտովայի առումը, Արաբացիներու թագաւորութեան կործանումը եւ անոնց Սպանիական հողերէն արտաքսումը:

Ա. դարուն սկիզբները ապրած է Ապոլոնիոս անուն հռչակաւոր Դիանացի գուշակը որ շատ դիւրութեամբ քանի մը օր վերջ կատարուելիք դէպքերը կը ծանուցանէր, գուշակութեան հանդէպ անհաւատ իմաստասէրներու մէջ: Իր գուշակութիւնները ամբողջովին կ'իրականանային՝ ամէնէն սկեպտիկները զարմացնելով: Ապոլոնիոս Կորնթոսի մէջ նստած, մէկիկ մէկիկ կ'ըսէր ինչ որ տեղի կ'ունենար Աթէնքի մէջ: Աթէնքի մէջ բեմ բարձրացող հռետորներուն եւ ակադեմական պարտէզին մէջ դասախօսող փիլիսոփաներուն անունները կուտար: Անգամ մը, Իժինա գտնուած ատեն, գուշակին կը մօտենայ Աթէնացի երիտասարդ իշխան մը ու կը հարցնէ.

— Սա պահուս, Պաթրա, հօրս տանը մէջ ի՞նչ կը կատարուի:

Ապոլոնիոս քիչ մը առանձնանալէ վերջ կ'ըսէ երիտասարդ արքայազնին.

— Թշուառ երիտասարդ, շատ մեծ նէ, սա վայրկեանիս հայրդ բանտ կ'առաջնորդեն:

Երիտասարդը կը մեկնի ու կը գտնէ հայրը բանտին մէջ:

Ուրիշ անգամ մը, Եփեսոսի մէջ, ժողովուրդէն շրջապատուած, կը յայտարարէ.

— Եփեսացիք, շնորհակալ եղէք, քանզի սա պահուս ձեր բռնաւորը կը սպաննուի իր պալատին մէջ: Հռոմի մէջ, ստացագիր սպրուկի մը դաշոյնի հարուածով, Դոմետիանոս կ'իյնայ:

Իրապէս նոյն օրը եւ նոյն պահուն Դոմետիանոս սպաննուած էր, դաշոյնահար:

Ապոլոնիոս ունէր աշակերտ մը որ իրմէ անբաժան էր: Այս կէտը թերեւս մեկնութիւն մը ըլլայ իր գուշակութեան միջոցը պարզելու համար:

Քանի մը դէպքեր ալ Միջին դարերէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Նրանց հետ եւ դու:

— Ե՞ս... ո՞ւր էր թէ այդպէս լինէր...

— Միթէ՞ վախենում ես ապագայ յարձակումներից: Նոյնիսկ այսօր ոչ մի վտանգ չէ սպասում քեզ. Սեւանն անառիկ է եւ անմատչելի:

— Իմ բերդն ու ամրութիւնները վաղո՛ւց առել ու կործանել է թշնամին... իմ հանգիստն ու խաղաղութիւնը կորել է յաւիտեան...

— Ինչի՞ մասին է խօսքը. դու դարձեալ հին ցաւե՞րն ես ակնարկում:

— Օ՛, թոյլ տուր որ խօսեմ քեզ հետ, գոնէ այս անգամ. թոյլ տուր որ բանամ քեզ իմ սիրտը, որ համարձակւեմ արտասուել քո առաջ...:

— Թագուհի՛, դու յուզուած ես, դու պէտք է հանգստանաս:

— Թո՛ղ, աղաչում եմ քեզ. թող որ յուզուեմ ու տանջուեմ. հանգստութիւնը միայն տանջանքների մէջ եմ գտնում ես...:

— Բայց ի՞նչ է պատահել. միթէ՞ մի որեւէ մարդ մի նոր վիրաւորանք հասցրեց քեզ:

— Նոր վիրաւորա՞նք. ոչ: Հին վէրքը, հին վիշտն է, որ շարունակ մաշում, կեղեքում է իմ սիրտը... եւ, աւա՛ղ, չկայ մի ձեռք, որ դեղ կամ սպեղանի դնէ նրա վրայ. ես լքուած, միայնակ եմ աշխարհում... բոլորովին միայնակ... Օ՛հ, չգիտես թէ ի՛նչպէ՛ս ծանր, ինչպէս դժուար է միայնակ ապրել աշխարհում...:

Այս խօսքերի հետ թագուհին փղձկեցաւ եւ սկսաւ լալ:

— Այդ ի՞նչ է, թագուհի, դու արտասւում ես...: Այդ տղայութիւն է. ի՞նչ կ'ասեն՝ եթէ լսեն: Արի՛, արի՛ առաջնորդեմ քեզ դէպի քո կացարանը. դու պէտք է հանգստանաս:

— Թող որ մնամ ես այստեղ. եւ դու, ո՛վ սիրեցեալ թագաւոր, մի՛ հեռանար ինձանից. նուիրիր քո թագուհուն, քո ապարադ ամուսնուն գոնէ մի ժամ. նա կամենում է խօսել քեզ հետ. մի՛ մերժիր նրան այդ չնչին խնդիրը:

— Սիրելի՛ Սահանոյշ...

— «Սիրելի Սահանո՞յշ»... Աստուա՛ծ իմ. միթէ՞ դու այդ անունով կոչեցիր... արդեօք իմ ականջներս սխալ չլսեցի՞ն... «Սիրելի» ասացիր, այնպէս չէ՞. օ՛, ի՛նչպէս ուրախանում եմ, այդ չնչին, այդ աղքատիկ խօսքով... սիրոյ մի փշրանքով...: Ի՞նչու, ի՞նչու այսքան տկար է ըստեղծել մեզ Աստուած... եւ դու, անշուշտ, խղճում ես ինձ, այնպէս չէ՞, սաստ՛, մի՛ ծածկիր... խղճում ես ինչպէս մի մուրացիկի... Օ՛, եթէ գիտենայիր թէ՝ որքա՜ն ծանր է այդ ինձ համար, որքա՜ն դժուարատա՛ր:

— Այսուամենայնիւ, սիրելի թագուհի, դու չես հանգստանում, դու շարունակ յուզւում ես, այդ քեզ կարող է վնասել: Գնանք, գնանք այստեղից:

— Օ՛հ, ոչ. ես այլեւս չեմ հեռանալ այստեղից. չեմ հեռանալ իմ սիրելի Աշոտից... Օ՛հ, ներէ՛ր ինձ. թո՛յլ տուր որ այս անունով անուանեմ քեզ...: Այո՛, այժմ արդէն հանգիստ եմ. այժմ կարող եմ խօսել. ես այլեւս չեմ յուզուիլ. միայն թէ տուր ինձ քո ձեռը եւ խոստացիր որ համբերութեամբ ականջ դնես ինձ:

Արքան աջը պարզեց առանց խօսելու:

Թագուհին առաւ այն, սեղմեց իւր դողդոջուն ձեռներում եւ շարունակեց.

— Շնորհակալ եմ... Տեսնո՞ւմ ես թէ որպիսի՛ փոքր շնորհով եմ ես գոհանում... Իմ անզուգական դիւցազնի, իմ վեհապանծ թագաւորի սէրն ու սիրտը կորցնելուց յետ, ուրախանում եմ, որ ներում է ինձ նրա սառն ու անտարբեր աջը սեղմել... Եւ ես կարողանում եմ այդ քեզ ասել... Եւ գոռող Սահականոյշը այդ խոստովանութիւնն անում է իւր թագաւորին... Օ՛, ինչո՞ւ այսքան շատ նըւաստացայ...

Թագուհին նորէն հեկեկաց, եւ այլեւս իրան զսպել չկարողանալով՝ բացեց դողդոջուն բազուկները եւ փաթթեց թագաւորին:

— Սահանո՛յշ... սիրելի Սահանոյշ, շշնջաց թագաւորը եւ սեղմեց նրան իւր կրծքին:

— Աղօթի՛ր, որ մահ հասնէ ինձ այս վայրկենին... Կամենում եմ մեռնել քո գրկի մէջ... Այս է իմ միակ տենչանքը... մրմնջաց թագուհին եւ արտասուքը նրա ձայնը խեղդեց:

— Տիկնոջ հեկեկանքն ու արտասուքը յուզեց թագաւորին. Նա մնաց տարակոյսի մէջ եւ չգիտէր ինչով ըսփոփել այդ ապարդ թագուհուն: Նա սկսաւ աւելի եւս քնքշութեամբ սեղմել նրան իւր կրծքին, զգալով, կարծես, որ այդ է միակ դարմանը, որ կարող է սիրող սրտի յուզումը դադրեցնել:

Երկար այդ դրութեան մէջ մնալուց յետ, վերջապէս թագաւորը լռութիւնը ընդմիջեց.

— Ինչո՞ւ, սիրելիս, այդքան շատ յուզուեցար:

Այս խօսքը, որ թէպէտ մեղմ ու գրեթէ շշնջալով արտասանեց թագաւորը, այսուամենայնիւ կոշտ հնչեց թագուհու ականջին, նա իւր գլուխը արքայի գրկից հեռացրեց:

— Ինչո՞ւ... Եւ դու այդ հարցնո՞ւմ ես... Միթէ՞ չգիտես թէ ինչից են թշուառ սրտերը յուզւում... միթէ՞ իմ արտասուքները ամէն ինչ քեզ չպատմեցին...:

Թագաւորը ոչինչ չպատասխանեց: Նա զգուշանում էր թագուհու սիրտը նորէն յուզելուց: Ուստի դէպի խաւակները յառաջանալով՝ նստեց ժայռի վրայ եւ լուռ սկսաւ դէպի ծովը նայել:

— Դու ինձ այլեւս չե՞ս կամենում լսել, բեկուած ձայնով հարցրեց թագուհին:

— Խօսի՛ր, սիրելիս, ինչ որ հաճելի է քեզ. բայց անցեալից մի՛ յիշեցնիր ինձ ոչինչ:

— Ոչինչ էլ չպիտի յիշեցնեմ, յարեց իսկոյն թագուհին, եւ կարծես գոհ թագաւորի այս խօսքից (որի մէջ նա նրա խոստովանութիւնն էր կարդում՝ իւր դէմ գործած յանցանքների համար), մօտեցաւ նրան եւ ինքն էլ ժայռի վրայ նստելով շարունակեց.

— Մի քանի ամիս է ինչ քեզ հետ եմ ես, սիրելի թագաւոր, եւ սակայն բոլոր այդ ժամանակ չկարողացայ խօսել քեզ այն, ինչ որ անհրաժեշտ էր խօսել եւ ինչի մասին որ եկել էի քեզ տեսնելու:

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Սասունցի Դաւիթի» հազարամեայ յոբելեանը

Մայիս 1ին Երեւանի մէջ տօնուեցաւ «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեայ յոբելեանը : Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Խ. Հայաստան». —

«Սասունցի Դաւիթ»ի յոբելեանի պատրաստութեան կը մասնակցին Խ. Միութեան գիտական հիմնարկութիւնները, ժող. կազմակերպութիւնները, գիտնականներ, հանրային գործիչներ եւ բանաստեղծներ: Գործօն օժանդակութիւն կը ցուցնեն Խ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիաները եւ Խորհրդային Գրողներու Միութիւնը :

Յոբելենական յանձնախումբի հիմնական նպատակներէն մին, որ էր պօէմի մանրամասնաբար ստուգուած միակ բնագրին պատրաստութիւնը եւ անոր բառացի թարգմանութիւնը, իրագործուած է խումբ մը գիտնականներու կողմէ, որուն մաս կը կազմէին փրոֆ. Գ. Աբով, փրոֆ. Մ. Աբեղեան եւ ուրիշներ: Գիտնականներու այս խումբի ցուցմունքներէն օգտուելով՝ ռուս բանաստեղծներ, Տերժավին, Քաչէսթքով, Բիրօքերով եւ Շերվինսքի, պօէմը լրիւ կերպով թարգմանած են ռուսերէնի: Թարգմանութիւնը կ'ընդգրկէ աւելի քան 10 հազար տող: Ցիշեալ ռուս բանաստեղծները իրենց աշխատանքներըկատարած են Հայաստանի մէջ, եւ անոնք հանդիպումներ ունեցած են դիւցազնավէպին կենդանի հեղինակներուն՝ պատմողներու եւ երգիչներու հետ. անոնք ծանօթացած են երկրի բնութեան, կենցաղին եւ պատմութեան: Այս տպաւորութիւնները օգնած են ռուս բանաստեղծներուն, վերարտադրելու հրաշալի պօէմին յատկանշական կողմերը, անոր հնչականութիւնն ու բանաստեղծական մասնայատկութիւնները:

Ուքրայնայի, Վրաստանի, Պելո-Ռուսիայի, Ատրպէյճանի եւ այլ եղբայրական հանրապետութեանց բանաստեղծները զբաղած են «Սասունցի Դաւիթ»ը իրենց ժողովուրդներուլեզուով թարգմանելու աշխատանքով : Յոբելեանի համար պատրաստուած է պօէմի գեղարուեստականօրէն պատկերազարդուած հրատարակութիւնը հայ եւ ռուս լեզուներով: Այս հրատարակութեան արտաքին երեսին վրայ կ'աշխատին Խ. Միութեան եւ Հայաստանի առաջնակարգ գեղարուեստագէտները : Հրատարակութիւնը լոյս տեսաւ ակադեմական Օրբելիի յառաջաբանով եւ պիտի պարունակէ, բացի բնագրէն եւ ծանօթութիւններէն, տաղանդաւոր պատմողներու կենսագրութիւնները:

Խ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիի հայկական ճիւղի եւ համալսարաններու կողմէ պատրաստուած էին գիտական յօդուածներու հաւաքածոներ, որոնց մէջ լեզուագէտներ եւ պատմաբաններ դիւցազնավէպին լեզուական ոճի, անոր դասաւորման պատմութեան ու պատմական պարագաներու մասին, որոնց մէջ ան ծընունդ է առած, լուսաբանութիւններ կուտան :

Հետաքրքրական նիւթեր, «Սասունցի Դաւիթ»ի կապին վերաբերեալ՝ վրացական ժողովրդային ստեղծագործութեան հետ, պիտի հրատարակուին Թիֆլիսի համալսարանին կողմէ :

Գրքերու հրատարակութիւններէն զատ կը պատրաստուի բեմադրութիւնը «Սասունցի Դաւիթ» օփերայի, որ գրուած է երգահան Ա. Ստեփանեանի կողմէ դիւցազնավէպին մօթիֆներով :

Կը պատրաստուի նաեւ թատերական Վաղարշ Վաղարշեանի «Սասունցի Դաւիթ» յանգաւոր ողբերգութեան շարժանկարի վերածումը :

Երեւանի մէջ բացուելիք «Սասունցի Դաւիթ»ի ցուցահանդէսին ցուցադրուած էին գեղարուեստի, կենցաղի, նիւթական մշակոյթի առարկաներու եւ ձեռագիրներու հարուստ ժողովածուներ: Ցուցահանդէսը լայնօրէն պիտի արտայայտէ պօէմի ստեղծման շրջանի Հայաստանի մշակութային, տնտեսական եւ քաղաքական կեանքը:

...

հիկ, քաղաքական կեանքի երկարաշունչ գուշակութիւններ են որոնք կ'ընդգրկեն մինչեւ 2000 թուականը:

Մեզմէ առաջ կատարուած, մեր օրերուն կատարուող ու տակաւին կատարուելիք բոլոր եւրոպական քաղաքականութեանց դղրդադին դէպքերը գուշակուած են իրմէ: Իրեն ու իր գործին հետ ծանօթութիւն մը խորապէս շահեկան է :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

...

Հայ մշակոյթը եւ կեղծիք մը

Մոսկուայէն եկած արժանահաւատ ...

...

Մոսկուայէն եկած արուեստագէտը այս բոլորը յայտնեց, գլուխը թափահարեց ու լռեց :

Մ.

Մեր հիւանդները

Ֆ. Կ. Խաչը թէ իր մասնաճիւղերու եւ թէ Հրջ. վարչութեան անդամուհիներուն միջոցով երբեք անտարբեր չէ եղած սանաթորիոմներու եւ հիւանդանոցներու մէջ դարմանուող մեր անտէր հայրենակիցներուն հանդէպ: ...

...

— «Հիւանդ ըլլալուս պատճառաւ Նոր տարուան առթիւ ձեր ուղարկած սիրուն նուէրներուն եւ նամակնուդ կարողութիւնը չունեցայ պատասխանել :

Պռէվանի օդը շատ զօրաւոր ըլլալուն՝ չնչառութենէս շատ կը տառապէի, այնպէս որ ստիպուեցայ Փարիզ հիւանդանոց փոխադրուիլ, այս պատճառաւ խնդրեմ որ ներողամիտ գըտնուիք :

Մայիս 14ին, Տիկին Մելիք-Մինասեանի այցելութիւնը վայելեցի : Զափազանց ուրախացայ, որովհետեւ 7 տարին կ'անցնի, որ հիւանդանոցներուն եւ ապաքինարաններուն մէջ կը տառապիմ, բայց առաջին անգամ ըլլալով միայն հայ այցելուի մը ազնուութեանը արժանացայ: Որով իմ խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեմ յարգելի վարչութեանդ»:

Փափազեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

...

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻՄԱՍՏ ԱՐԳԵԼՔ ՄԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մայիս).

— «Նիւ Եորք Միրրրի նախաձեռնութեամբ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի պաշտօնական սահմանէն դուրս տեղի պիտի ունենայ միջազգային ժողովրդական յատուկ մրցում մը, որուն հրաւիրուած են մասնակցելու նաեւ հայկական, ուկրայնական եւ ռուսական ազգային երգչախումբեր։ ...

...

Համաձայն այդ պայմանագրութեան, ցարական Ռուսաստանի նախկին հպատակներու ո եւ է խմբակցութիւն կամ ցարական Ռուսաստանի պատկանած եւ այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ մտնող ո եւ է հողամաս չէ նկրնար ներկայացուիլ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի սահմաններուն մէջ՝ առանց ցուցահանդէսի Խորհրդային յանձնախումբի թոյլտուութեան :

Ցուցահանդէսի վարչութիւնը, ըստ երեւոյթին, չէ ուզած ո եւ է վէճ ունենալ այդ առթիւ Խորհրդային կառավարութեան հետ եւ այդ պատճառով ալ չէ ուզած քննութեան առնել Խորհրդային յանձնախումբի անտեղի եւ անիրաւ պահանջը: Եթէ քննութեան առնէր, վստահ ենք թէ, ...

... Հայաստանի անունով, Խորհրդային կառավարութիւնը յանկարծ «Ամենայն Հայոց կառավարութեան» հովեր կ'առնէ »:

...գի հաւաքակութեան :

Հայկական բաժինը պիտի ունենայ Պարթեւեանի ամէնէն յատկանշական գործերէն՝ Կովկասեան համանուագը :

«Սիփան — Կոմիտաս» երգչախումբը այս առթիւ ամբողջական կազմով պիտի երգէ նահատակներու յիշատակին ձօնուած հանդիսաւոր պատարագը եւ գլխաւոր հատուածներ, նուագախումբի եւ մեծ երգեհոնի ընկերակցութեամբ, կազմելով աւելի քան հարիւր հոգինոց ամբողջութիւն մը:

Տ.

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Թէ չինական եւ թէ ճափոնական ...

... 896,496 եւ վիրաւորուած 1,403,604 Չինացիներ: Ճափոնցիներու սպաննեալներու թիւն է 59,999: Ճափոն գրաւած է 268,512 քառ. մղոն հողամաս, որ գրեթէ Ճափոնի երկու մեծութիւնը ունի :

Չինացիները կ'ըսեն, թէ սպաննուած են 120,138 Ճափոնցիներ : Ետ գրաւած են 70,000 քառ. մղոն հողամաս եւ այժմ Ճափոնացիներու գրաւման տակ կը մնայ 120,000 քառ. մղոն:

Ըստ ճափոնական ցանկի՝ Չինացիներէն գրաւած են 215,575 հրացան, 12,700 արագահարուած, 1237 թնդանօթ, 108 դաշտային թնդանօթ, 99 հակօդային թնդանօթ, 712 նիզակ, 12,185 սուր եւ 2,312,541 ձեռնառումբ:

Ըստ չինական ցանկի՝ միայն վեր...

...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Հասաւ բլուրի մը ստորոտը եւ բարձրացաւ անոր վրայ: Գիւղն ու ագարակը կը գտնուէին այդ բլուրին լանջերուն վրայ:

Ոչ ագարակ կար այլեւս ոչ գիւղ. խրճիթներու դէզ մը կ'այրէր. հրդեհ-բայն էր ան:

Կան բաներ, որոնց այրուիլը տեսնելը աւելի մեծ կսկիծ կը պատճառէ, ...

... կը փոխէ: Տէլմարքն ալ րոպէ մը այդպիսի արձան դարձաւ. անիկա վար կորեցաւ բացուած տեսարանէն: Աւերը կը կատարուէր լռութեան մէջ. ոչ մէկ ձայն չէր բարձրանար, ոչ մէկ մարդկային հառաչ չէր խառնուեր այդ ծուխին հետ. բոլորովին անձայն կը գործէր այդ հնոցը եւ արդէն կուլ տուած էր գիւղը. կը լռ...

...

օգտակար ըլլայ ձեր խորհուրդը :

— Չե՞ք ընդունիր որ անանցանելի պատուար մը կը գտնուի Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ եւ թէ անձնական այցելութիւն մը կրնայ փարատել այս ան–բաղձալի երեւոյթը :

Վարչապետը չպատասխանեց : Ուրիշ ընդդիմադիր մը իր կարգին հար–ցուց թէ ճի՞շդ է որ Վատիկան գիտողութիւններ ըրած է անգլեւռուսական դաշինքին դէմ :

Չէմպըրլէն պատասխանեց թէ տեղեկութիւն չունի :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մասնաւոր յանձնախումբը քննելով ռուսական պատասխանը, անընդունելի գտած է անոր կարգ մը պայմանները : Գաղտնապահութիւն կը տիրէ Անգլիոյ առարկութեանց մասին, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ Անգլիա մասնաւորապէս հակառակ է Էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Ֆինլանտայի համար առաջարկուած երաշխաւորութեան :

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ համաձայնութիւնը նորէն պիտի ուշանայ, թէեւ անմիջական խզումի վախ չկայ : Լոնտոնի մէջ անխմաստ կը գտնեն որ պալթեան պետութիւնները երաշխաւորութեան տակ առնուին առանց իրենց հաւանութեան :

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մա–սին : Մինչ Լոնտոն զբաղած է Մոսկուայի առաջարկներուն քննութեամբ, Գերմանիա կը պատրաստուի ոչ – յարձակման դաշնագիր մը կնքել Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ հետ, եւ Եուկոսլավիան ալ կապել Առանցքին :

** Ուաշինկթընի լեհական դեսպանը ճառ մը խօսելով 100 սեղանաւորնե–րու առջեւ, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը համաձայն չէ որ խորհր–դային զինուորներ երեւան Լեհաստանի մէջ : Ցետոյ բացատրեց թէ Լեհաստան չուզեր դաշնակցիլ ոչ Խ. Միութեան ոչ ալ Գերմանիոյ հետ : «Մարդ կրնա՞յ ընտրութիւն կատարել հարսանիքին եւ ծաղկախտին միջեւ » :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ սուզանաւին նաւաբեկութեան առթիւ, որուն զոհ գացին 99 նաւաստիներ, կառավարութիւնը հարցապնդումներու ենթարկուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ : Վարչապետը մանրամասն լուսաբանութիւններ հաղորդեց, արկածը վերագրելով Թորփիլարձակ խողովակի մը բաց մնացած ըլլալուն : Այս առթիւ խոստացաւ խիստ քննութիւն կատարել : Ծովային նախարարութիւնն ալ մասնագիտական քննութիւններ կը կատարէ, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը 17ի դէմ 353 ձայնով քուէարկեց օրէ–նագիծ մը, որով 5000 տոլար տուգանք եւ հինգ տարի բանտարկութիւն կը սահմանուի բոլոր անոնց որ կը ջանան տապալել ներկայ կարգուսարքը : Օրէ–նագիծը ուղղուած է բոլշեւիկներուն դէմ :

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ վերադարձած 20,000 իտալացի սալմիկները փայլուն ընդու–նելութիւն մը գտան Իտալիոյ մէջ : Մուսոլինի բարի գալուստի հեռագիր մը ուղղելով Նափոլի, յայտարարեց թէ այդ սալմիկները «լման 34 ամիս մղձա–ւանջ մը գարձան արծաթպետական ժողովրդապետութեանց համար» : Արշա–ւաւորները պիտի չցրուին, այլ պիտի պահեն իբրեւ լրացուցիչ մասը իտալա–կան բանակին :

ՊՐԻՒՍԷԼԻ (Պելժիա) ընկերվարականները ժողով գումարելով, 43ի դէմ 80 ձայնով արգիլեցին որ իրենց անդամները մասնակցին Խ. Միութեան Բարե–կամներու, Կարմիր Օգնութեան եւ ուրիշ բոլշեւիկեան կազմակերպութեանց : Ինչպէս կը յիշուի, Ֆրանսայի ընկերվարական համագումարն ալ նոյնիմաստ բանաձեւ մը քուէարկեց անցեալ շաբթու :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ եղբօր կինը, Քէնթի դքսուհին, մահափորձի մը ենթարկուեցաւ երկուշաբթի օր, երբ դուրս կ'ելլէր բնակարանէն : Անծանօթ մը ատրճանակ պարպած էր, բայց գնդակը վրիպեցաւ :

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ դէպքերը բազմացած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, նոր խստութիւններ ձեռք առնուեցան, մասնաւորապէս անծանօթ օտարականներու դէմ : Ամէն շաբթու քանի մը լրտեսներ կը գլխատուին, տասնէ մը ի վեր :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ բոլշեւիկեան կոմիտէն բոլոր կազմակերպութեանց արգիլեց ժողովներ գումարել աշխատանքի ժամերուն, նկատելով որ միշտ ժողովներ գումարելու մոլութիւնը կը վնասէ արտադրութեան :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ դաշնակցութեան մասին յօդուած մը գրելով, « Մաթէն » կ'ըսէ թէ անդամներուն թիւը 4,936,000 էր 1937ին, իսկ այժմ իջած է 1,800,–000ի : Շինութեանց սենիքան, որ բոլշեւիկեան հակումներ ունէր եւ 588,000 անդամ, այժմ հազիւ 57,000 կը համրէ եղեր :

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ աւելցնելու համար ծրագիր մը կը մշակէ Պ. Տալատիէ, ինչպէս հաղորդած էր կիրակի օրուան ճառին մէջ :

ՍՈՒՐԻՈՅ նախարարական տագնապը կը շարունակուի 22 օրէ ի վեր : Հանրապետութեան նախագահը դահլիճը կազմելու պաշտօն յանձնեց Աթասիէի, որ վարչապետ եղած էր 1936ին :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ չարժանկարի գործակալութիւնները որոշեցին պոյքօթ հռչակել գերմանական արտադրութեանց դէմ :

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ մը ծագեցաւ Վարշաւայի կեդրոնական կայարանին մէջ : Հարիւրաւոր հրշէջներ կը ճգնին խափանել հրդեհին ծաւալումը :

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց անտեսել Տանցիկի ծերակոյտին յուշագիրները, որոնցմով ծերակոյտը պահանջած էր, որ լեհական մաքսա–տան պաշտօնէութեան թիւը (100) կրճատուի եւ երեք լեհ պաշտօնատարներ հեռացուին :

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ 20 — 21 տարեկան զինուորցուներու պաշտօնական արձա–նագրութիւնը աւարտեցաւ յունիսի սկիզբը : Արձանագրուեցան ընդամէնը 219,964 հոգի : Ասոնցմէ 3775 հոգի մերժեցին, զինուորութիւնը հակառակ գտ–նելով իրենց խղճին : Դատարանը պիտի վճռէ այսպիսի հարցերը :

ԾՈՎԱՅԻՆ նախարար Պ. Քամփէնքի Լուարի նաւաշինարանին հրահանգեց սկսիլ շինութեանը 35 թոն տարողութեամբ զրահաւորի մը : Այս մարտանաւը պիտի կոչուի «Կասքոներ», կառուցումը պիտի աւարտի 1942ին, եւ արագու–թիւնը պիտի ըլլայ ժամը 30 հանգոյց : Մինչեւ այս տարուան վերջ՝ Ֆրանսա պիտի շինէ 340,000 թոն տարողութեամբ մարտանաւեր :

ԱԼԲԱՆԻՈՅ նախկին թագաւոր Զօկու, որ այժմ իր կնոջ հետ կը գտնուի Թուրքիա, դիմած է անգլ. կառավարութեան, որպէսզի արտօնէ իր մշտական բնակութիւնը Անգլիոյ մէջ :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանին Պերլինէն մեկնումին առթիւ, գեր–ման կառավարութիւնը հրահանգեց կէս օր աշխատանքի դադար տալ եւ փո–ղոց ելնելով, յարգանքի արտայայտութիւններ ընել :

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ վարչութեան մէջ նոր գեղծումներ երեւան հանուած ըլլալով (Սէն Լազարի մասնաճիւղ եւն.) Թղթատարական նախարարը հրամա–յեց խիստ քննութիւն կատարել եւ հեռացնել կասկածելի պաշտօնեաները : Միւս կողմէ ծերակոյտը ամբաստանագիր մը կազմած է նախկին նախարա–րին դէմ :

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ.— 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Խրիմեան սրահին մէջ։

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, կիրակի։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կարապետ Պաճճեճեան (Փոլիս) եւ Այրի Տիկին Ռէյմոնա Պաճճեճեան կը ծանուցանեն թէ 11 Յունիս, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի որդւոյն եւ ամուսնոյն՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՃՃԷՃԵԱՆԻ (Արմաշ) մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին բարեկամները, ազգականները եւ յիշատակը յարգողները։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 7 Յունիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԴԻԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Բագուի դէպքերը եւ անոնց ազդեցութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծման վրայ»։

«ՌԸՖՖԻ» ԼՈՒՍԻՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ օրուան հոգերը։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ։ Նիւթ՝ «Թրքահայ գրականութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»։ Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ Օր. Օսմանճեանի եւ Ռ. Զարդարեանի կողմէ։

Ծանօթ.— Միութեան գրասենեակը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12։

Թատերական ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սեւրի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» թատերախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆԻ կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՐԿԻՆՔՆԵՐ»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին՝ ՊՊ. ԱՐՍԷՄ ՊԷՏՐՈՍԵԱՆ, ՍԻՍԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐՈԲԵԱՆ, ՀՐԱՅՐ ՔԸՆԹԱՐ, ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ. Օրիորդներ՝ ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐԵԱՆ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔԸՆԹԱՐ եւ Տիկ. Բ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ։ Նուագ, երգ, պալէ եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սանուհիներուն։

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆր.։ Տոմսերը կարելի է հայթայթել Բ. Հապէշեանէ՝ 46, rue Thiers, (Boulogne).

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Սամփսոն Ալիքսանեան եւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուկեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Յովսէփ Ասլըրեկեանի (Մարսէյլ) իր մօր՝ Այրի Տիկին Դժխուհի Անըրեկեանի մահուան առթիւ

փարիզ

×

Ֆրանսայի Տարօն – Տուրուբերանի Շրջ. Հայր. Միութեան կեդր. Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ եւ պարագաներուն իր ամուսնոյն՝ ՑԱԲԵԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ,

×

Տէր եւ Տիկին Սամփսոն Ալիքսանեան եւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուկեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն այրի Տիկին ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ իր ամուսնոյն՝ ՑԱԲԵԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ :

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վանի Աղբակ գաւառի Խառատուն գիւղացի Դաւիթ Նազարեանի կինը՝ Նորգիզ կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Ա. շակ եւ Աւետիս, որոնց երեխաներու անունները են Ծովինար եւ Հեղնար։ Արշակի եւ Աւետիսի մօր անունն է Գայիանէ Կարապետեան։ Արշակ եւ Աւետիս եղբայրները Իրանի Ապատան քաղաքէն, անցեր են Ֆրանսա եւ կ'ենթադրուի որ այժմ կ'ապրին Մարսէյլ քաղաքին մէջ։ Ֆրանսայի վաւերական Հայեր. Միութիւնէն կը խնդրուի Արշակ եւ Աւետիս եղբայրներու մասին եթէ տեղեկութիւն ունին կամ հասցէները գիտեն յայտնեն հետեւեալ հասցէին. Haïk Adjemian, Tabriz (Iran).

×

Աւետիս Մրրեսեան (Գորգ Աղաճեան). Աթէնքէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ տղուն՝ Պետրոս Գասպարեանի կինն ու զաւակները։ Կնոջը անունը՝ Բերրոն, մեծ մանչը՝ Երուանդ, աղջիկը Կիւլա, որոնք 1922ին Մեթիլէնէն մեկնած են Ֆրանսա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայաստանի գրականութեան Մատենաշարի Բ. թիւը. (հին ուղղագրութեամբ)

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Հեղինակին նկարով եւ կենսագրութեամբ :

Նոյն Մատենաշարի Ա. թիւը ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին հատոր՝ 7.50 ֆրանք։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris— 6e. կամ Մ. Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris— 9ա. :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԻԷՆ, Ծ. Խ.— Ձեր ուզած հասցէն.— 27 bis, Chemin Bellet, Nice (A. M.).

ՍՏԱՑԱՆՔ

25 Փետր. — 15 մարտ

ՀԱՍԷՑՆ, Ս.Կ.— 40

ՊԷԼՄՈՆ– ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ.— 75

ՇԱՍ, Ս. Թ.— 100

ԼԻՈՆ, Ե. Գ.— 150

ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Սխն.— 75

ԷՔԻԻԼԻ, Օ. Թ. —100

ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 45

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Ս. Գ.— 150

ՓԱՐԻԶ, Ա. Ալ.— 150

ՄԷԿՆԻՍ, Պոլ.— 150

ԼԻՈՆ, Ս. Ն.— 40

ՇԱԼԵԹ, Յ. Պ.— 75

ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ ԱՆ ԼԷ, Հայ— 150

ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 75

ԷՓԻՆԷՅ, Ս. Ա.— 75

ՖԱՅԱՆՍ, Սօլ.— 75

ԹՈՒԼՈՆ, Մ. Գ.— 40

ՄԷՕՏՈՆ, Մ. Գալ.— 30

ԷԼՊԷՕՖ ԱՆ ՊՐԷ, Գր.— 100

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Աւետ.— 150

ՆԻՍ, Ա. Վ.— 50

ԼԱՖՐԵԹ, Նաճ.— 40

ՊՐԻՒՍԷԼ, Պետ.— 215

ԲՈՆԻ ԱՆ ՊՐԻ, Աւա.— 50

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 8 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4061

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՄՆ ԱՅՍՊԷՍ, ՈՄՆ ԱՅՆՊԷՍ...

Մենք պարզենք երեւոյթը եւ դուք տուէք պատասխանը, առանց նա– խապաշարման :

Տարիներէ ի վեր ապրիլեան սգահանդէս եւ Մայիս 28ի տարեդարձ կը տօնուին այստեղ եւ ուրիշ գաղութներու մէջ :

Սկիզբները, այս տօնակատարութեանց ներկայ կ՚ըլլային բոլոր դասա– կարգերը, առանց Հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան : Տարրական պարտակա– նութիւն մը, որ բացատրութեան չի կարօտիր :

Քանի մը տարի վերջը, մթնոլորտը պղտորեցաւ, եւ մարդիկ սկսան դիրք բռնել երկուքին ալ, մանաւանդ Մայիս 28ի հանդէպ : Փոքրոգի քաղաքակա– նութիւն մը, որ ոչինչ ունէր մարդկային :

Մթնոլորտը նորէն մեղմացաւ, եւ կամաց – կամաց սկսան վերեւալ «հարեւալ մարդիկը», եթէ ոչ երկու տօնակատարութեանց, գոնէ մէկուն մէջ : Մանաւանդ այս տարի բաղդատաբար կազդուրիչ էր պատկերը :

Մեր մատնանշած բացասական երեւոյթը ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ այս գաղութին մէջ : Եւ, մինչեւ այսօր ալ, կը տեւեն անոր պխտատուր հետ– քերը :

Այսպէս, անոնք որ դիրք բռնած էին սկիզբէն ի վեր, կը շարունակեն յո– ղանջել իրենց անփառունակ մեկուսացման պատեանին մէջ : Եթէ շատ նեղը ինկնան, կուսակցական մասալներ կը պատմեն, մոռնալով թէ բացական ի – րաւունք չունին դատուոր կանգնելու :

Բայց այս չէր մեր ըսելիքը :

Ուշադիր դիտող մը պիտի նկատէ որ երկու տօնակատարութեանց առթիւ ալ, ամէնէն «երեւելի» բացականները կը կազմեն Հայ. եկեղեցւոյ իշխաններն ու պաշտօնեաները :

Օրինակ, մինչ Մխիթարեան վարդապետները յօժարութեամբ կը մաս – նակցին երկու տօնակատարութեանց, նոյն իսկ ճառ խօսելով կամ նախագա – հելով, մեր «Առաքելականները» պատիւ կը սեպեն անտեսել երկուքն ալ : Շատ անգամ պատահած է որ նոյն իսկ աէրտէրներ երեւան : (Ամէնէն հաւա – տարիմները երկու աւագերէցներ էին, Յ. Ասլանեան եւ Վ. Խոյեան քահանա– ներ, երկուքն ալ մեռան...) :

Պիտի ըսէք թէ մերոնք սովորութիւն չունին որ եւ է հանդէսի մասնակ – ցելու : Բոլորովին սխալ : Անոնք ո՛չ «Էպլէպլիճի»ն կը փախցնեն, ոչ ալ նման երեկոյթներ :

Ուրեմն տեսակէտի կամ կարգապահութեան խնդի՞ր է :

Ի՛նչ միամտութիւն : Իբրեւ կղերական, իրենց որոշ տեսակէտները չու– նին Ֆրանսայէն դուրս եղած այնքան վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ, որ կը նախագահեն եւ ճառեր ալ կը խօսին (Սուրիա, Լիբանան, Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւն.) :

Ահաւասիկ, Մայիս 28ի առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսեր է Ռումանիոյ հայ կաթողիկէ առաջնորդը, Հ. Սահակ Կոգեան եւ քաղաքական ճառ մըն ալ՝ Հա– յոց Առաջնորդը, Յուսիկ արք. : Ըմբո՞ստ է այս վերջինը, չի՞ գիտեր օրէնք եւ կարգապահութիւն :

Ըմբոստնե՞ր են Մխիթարեան վարդապետները, որոնք Մայիս 28ը կը տօնեն Փարիզէն մինչեւ Ֆիլիպէ եւ մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա : (Փարիզի տօնակատա– րութեանց — Ապրիլ 11 եւ Մայիս 28 — հայ աէրտէրի մը չուքն անգամ չերեւ– ցաւ Մխիթարեան վարդապետներուն քով : Նոյնպէս Շահմուրատեանի հան – դէսին) :

Կ՚արժէ՞ր մատնանշել այս երեւոյթը, երբ գիտենք ո՛ րչափ աւելի ծանր մեղքեր կը վարկաբեկեն հայ կղերը :

Կ՚արժէր գոնէ մէկ տեսակէտով,— ապացուցանելու համար թէ՝ բարի նա– խանձն անգամ ցամքեր է շատ մը փիլոնաւորներու մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ կը ձգնին հին տախտակները ողջնցնել, մրցիլ գիտութեամբ եւ հայրենա – սիրութեամբ, մինչեւ անգամ կղերապետական ոգի ներշնչել երիտասարդ վարդապետներու :

Շ.

«Հայերէն խօսող Հաթայցիներ»

Գրած էինք թէ Հաթայի նախագահը Մուսա տաղ այցելած է : «Եէնի Կիւն» կը գրէ այս առթիւ (28 մայիս) .

Նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն անցած շաբաթ օր, կէս օրէ վերջ ժամը 14ին, այցելեց Մուսա տաղի Պիթիաս գիւղը : Իրեն կ՚ընկերանային Գնդապետ Շիւքրիւ Գանատը, Հազարապետ Նաճի, աւագ հիւպատոս Ֆէթհի, հանրօ – գուտ նախարար Քէմալ Ալբար, ոստիկան զինուորներու ընդհ. հրամանատար Քէմալ Գըլըճ, ընդհ. ապահովութեան տնօրէն Իպրահիմ Աքընճը, երեսփո – խաններ Վէհի Քարապայ, Վէհի Պիլկին, Իսա Գազանճեան, Սամիհ Ազմի եւ թղթակիցները : Մեր պետութեան յարգելի նախագահը շփման մէջ մտնելով Պիթիասի հայերէն խօսող Հաթայցիներուն հետ, լսեց անոնց պահանջները, հարցուց գիւղացի տղոց առողջական վիճակովը եւ դպրոցական գործերովը, եւ բացատրութիւններ առաւ ուսուցիչներէն : Պիթիասի կիսատ մնացած ճամ– բան կարելի եղածին չափ շուտով շինուելու համար հարկ եղած հրամանները տուաւ հանրօգուտ նախարարին եւ մեծ ցոյցերու մէջ մեկնեցաւ Պիթիասէն :

«Էքսէլանս»ին այս ջերմ եւ անկեղծ հետաքրքրութենէն չափազանց ազ – դուած, Պիթիասցիները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին : Իրականին մէջ միեւնոյն ցեղէն սերած այս երկու եղբայր ժողովուրդները ասկէ վերջ ա– ւելի լաւ պիտի հասկնան իրար, եւ իրենց հայրենիքի յառաջդիմութեան եւ բարձրացման համար աշխատելով՝ դրախտի պիտի վերածեն այս գեղեցիկ հո– ղամասը :

Այսօր չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ Հայերը թրքական ցեղէն սերած են :

Մենք ալ պարտք կը նկատենք-յանուն մեր թերթին շնորհակալ ըլլալ մեր պետութեան յարգելի պետին, իր մօտիկ շահագրգռութեանը համար հանդէպ հայերէն խօսող մեր Հաթայցի հայրենակիցներուն, որոնք շատ լաւ կը գնա – հատեն թէ իրենց շահը կը պահանջէ միանալ իրենց ցեղակիցներուն :

*** Թուրք թերթերը հաստատելով Սանճաքին կցման լուրերը, կ՚աւետեն թէ 10,000 Թուրք զինուորներ պիտի գրաւեն նահանգը եւ Ֆրանսացիները պի– տի հեռանան :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ ԴԱՐՁԱԾ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

«ԴՈՒՔ ԱՐԳԻԼԵՑԻՔ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Երեքշաբթի օր շռնդալից հանդիսութիւններ կատարուեցան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, փառաբանելու համար Սպանիայէն վերադարձած ռազմիկները :

Պերլինի մէջ, ողջունելով 17,000 լեգէոնականներ, Հիթլէր ճառ մը խօսե– ցաւ եւ յայտարարեց թէ 1936 յուլիսէն իսկ պատասխանեցին Զօր. Ֆրանքոյի կոչին : «Այսպէս առաջին անգամ ըլլալով գործնապէս հաստատուեցաւ Իտա– լիոյ եւ Գերմանիոյ գաղափարական համերաշխութիւնը : Անգլիական եւ ֆը– րանսական թերթերը տարիներով սուտ խօսեցան, գրելով թէ մենք կ՚ուզենք բաժնել Սպանիան եւ յափշտակել անոր գաղթավայրերը : Գաղթավայրեր գտնելու սովորութիւնը ամէն առեն մաս կազմած է ժողովրդապետութեանց մեթոտներուն : Ես հրամայեցի օգնել Զօր. Ֆրանքոյի, որովհետեւ գիտէի որ այդպէս ընելով պիտի փրկեմ ոչ միայն Եւրոպան, այլ եւ մեր երկիրը : Ֆրան– քօ գործի ձեռնարկեց փրկելու համար Սպանիան եւ հանդիպեցաւ ամբողջ աշ– խարհի կողմէ սարքուած դաւադրութեան մը : Ես գործեցի կատարելապէս համախորհուրդ Իտալիոյ հետ» :

Յետոյ խօսքն ուղղելով կամաւորներուն, շարունակեց .

— «Դուք, զինուորներ, կռուեցաք այն համոզումով թէ կը մարտնչիք իմ կամքս կատարելու համար եւ մենք ամէն պատճառ ունինք շնորհակալ ըլլալու ձեզի : Ոչ միայն ես, այլեւ Մուսոլինի ուրիշ չարժանիթ չունէին եթէ ոչ կռուիլ այն մութ ուժերուն դէմ որ կը ջանային կործանել ամբողջ Եւրոպան : Հիմա որ վերադարձած էք Սպանիայէն, այս հանդիսաւոր ընդունելութիւնը վերջ պիտի տայ ժողովրդապետութեանց շաղակրատութիւններուն : Ես ձեզ հոն ղրկեցի օգնելու համար անբախտ երկրի մը, աջակցելու հերոսի մը եւ խանդա– վառ հայրենասէրի մը, որ կ՚ուզէր կործանումէ փրկել իր երկիրը եւ որ յա– ջողեցաւ փառաւորապէս : Դուք օգնեցիք խափանելու համար պատերազմը Եւ– րոպայի ժողովուրդներուն միջեւ » :

Սպանիայէն վերադարձած 17,000 զինուորները, նաւազները եւ օդաչունե– րը ընդունուեցան իբրեւ ազգային հերոսներ եւ թափօր մը կազմեցին Պերլինի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ : Այս առթիւ ալ արձակուրդ ստացան դպրո – ցականները : Այս կամաւորներէն շատերը օդաչուներ էին, քանի մը հազարը՝ ուղղակի բանակէն առնուած : Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր նաւազնե – րու թիւը : Թափօրի ճամբուն վրայ նստած էին 400ի մօտ սեւազգեստ մայրեր եւ հայրեր, որոնց զաւակները մեռած էին Սպանիոյ մէջ : Պաշտօնական տեղե– կագիրը 350 կը հաշուէ մեռեալներուն թիւը, բայց ուրիշներ կ՚ըսեն թէ Գեր– մանացիներու կորուստ է 500 մեռեալ, 1100 ծանր եւ 2000 թեթեւ վիրաւոր :

*** Իտալիոյ մէջ ալ նոյնքան շռնդալից հանգամանք ունէր ընդունելու – թիւնը : Առաջին ցոյցը տեղի ունեցաւ Նափոլիի մէջ, երբ ցամաք ելան 20,000 իտալացի կամաւորներ եւ 3000 Սպանիացիներ : Արարողութեանց ներկայ էին Իտալիոյ Թագաւորը, արտաքին նախարարը, Սպանիոյ ներքին նախարարը, Մադրիտի իտալական եւ Հռոմի սպան. դեսպանները եւ ուրիշ երեւելիներ : Ճառ չխօսուեցաւ, բայց բոլոր թերթերը հրատարակած էին Մուսոլինիի հեռա– գիրը, որ կը շեշտէր թէ կամաւորները «ամբողջ երեսուն ամիս մղձաւանջ մը զարձան ժողովրդապետութեանց համար» : Իտալիոյ բոլոր կայաններ ման – րամասնօրէն կը հաղորդէին ընդունելութիւնը, փառաբանելով լեգէոնական – ներուն յաղթանակը : Մամուլը սիւնակներով նկարագրութիւններ հրատարա– կեց լեգէոնականներու քաջագործութեանց մասին : «Անոնց քաջագործութիւն– ները այնքան մեծ էին որ մարդիկ չէին հաւատար թէ իտալացի լեգէոնական– ները միայն քանի մը հազար հոգի էին, այլ կ՚ուռեցնէին անոնց թիւը, հաս– ցնելով ցնորական համեմատութեան մը » :

Այս առթիւ հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ՚երեւայ թէ մեռած կամ վիրաւորուած 14,554 լեգէոնականներուն գրեթէ կէսը եւ չքանչանի արժանա – ցած 5544 զինուորներուն աւելի քան կէսը առնուած էին կանոնաւոր բանակէն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՊԱՐԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպարապետը, Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի օր, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ սպայակոյտի նախագահին հետ : Քաղաքա – կան շրջանակներու մէջ բացառիկ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս այցելու – թեան : Զրոյցի մը համաձայն, Զօր. Կամլէն պիտի ստանձնէ ֆրանսական եւ անգլիական բանակներուն ընդհանուր հրամանատարութիւնը, պատերազմի պարագային :

Իր մեկնած օրն իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը մասնաւոր հրամ անա– գրով մը ազգ. պաշտպանութեան սպարապետ կը նշանակէր զինքը :

Զօրավարը Լոնտոն հասած ատեն, ընդունուեցաւ Անգլիոյ բանակին, նա– ւատորմին եւ օդատորմիղին սպայակոյտներու նախագահներուն կողմէ : Զօ – րավարը երէկ ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը :

Սպարապետը շատ կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Անգլիոյ պատերազմական եւ ծովային նախարարներուն հետ, մասնաւորապէս Մի – ջերկրականի պաշտպանութեան համար, արեւմտեան թէ արեւելեան : Վերջին շրջանի, արեւելեան Միջերկրականի վերաբերեալ խօսակցութեանց պիտի մասնակցի նաեւ Զօր. Քեազիմ, թրքական բանակին ընդհ. քննիչը, որ նոյն – պէս Լոնտոն կը գտնուի մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ :

»»» . «««

ՆԱԽԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ առջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նա – խարարը երկար զեկուցում մը ներկայացուց, անգլեւխորհրդային եւ ֆրանք– եւթուրք բանակցութեանց մասին : Այս առթիւ ըսաւ թէ ապրիլ 13ին իսկ Ֆը– րանսա ծրագիր մը առաջարկած էր որ եթէ անմիջապէս ընդունուած ըլլար, լուծուած պիտի ըլլար Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի ապահովութեան խնդիրը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Վերջերս քանի մը նոր հրատարա – կութիւններ ստացայ : Այս սիւնակին մէջ, կ՚ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հը– րաւիրել այդ հրատարակութեանց վը– րայ, օրը օրին :

Ահա առաջին արմաղանը՝ Ցարու – թիւն Գումրուեան :

Երիտասարդ գրող մըն է Գումրու – եան, «Ցառաջ»ի աշխատակից, որ իր այս աշխատութեամբ ժընեւի բժշկա– կան համալսարանէն կը ստանայ ա – ստմնաբոյժ տոքթէօրի տիտղոսը : Ցատկապէս արձանագրեցի գրողի պարագան, որովհետեւ ինծի համար ողջունելի է գիտութեան տաճարին մէջ տեսնել արուեստի եւ գրականու– թեան նուիրեալ երիտասարդութիւն մը, ողջունելի՝ որովհետեւ այդպէս՝ միայն կարելի է որ խոյանք ստանայ եւ յղկական գիտութիւնը,— վասնզի ցաւալի է արձանագրել, որ, մեր մէջ, եւ ընդհանրապէս Արեւելքի մէջ, գի– տութիւնը, մասնաւորաբար բժշկու – թիւնը դարձած է չարաշահութեան աղբիւր՝ շատ եւ շուտ փարա վաստը– կելու ախտաւոր մարմաջը ունեցողնե– րու կողմէ, սնապարծութեան դրօ – շակ՝ խոպան եւ անմշակելի ուղեղ – ներու կողմէ : Հաւկնալի է, ուրեմն, ուրախութիւնս՝ ի տես բեղուն եւ ըս– տեղծագործ երիտասարդութեան ծի– րանեւորման,— զի գրագէտ բժիշկնե– րու եւ պսակաւոր մտաւորականներու սերո՛ւնդ մըն էր որ մեր Պատմու – թեան մէջ բացաւ վերածնունդի բը – ւականը, (Սահմանադրութեան սե – րունդը) :

Պ. Գումրուեան իր այս աշխատու – թեամբ նպաստ մը կը բերէ փը – տած ակռաներու դարմանումին՝ փոր– ծածելով ծաքրինի իսկութիւնն ու շը– նիի իւղը, սնդիկի հետ խառն, օժան– դակութեամբ ջերմաբուծութեան : Ե– րիտասարդ պսակաւորը կը յուսամ պիտի չմոռնայ գրիչը, որքան ալ փառք բերէ իրեն քիմիքը :

ԱՐԱԶ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յ. Խաչիկեան (St. Cyr s/Mer)	10
Յունիս 7 գումարը	3525
Ընդհ. գումար	3535

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԳԱՐՇԵԼԻ ՀԱՅՀՈՅԱՆՔՆԵՐԸ Պ. ԿՈԹԸՌՈՅԻ ԴԷՄ

« ՀԱՅՏԻ, ԿՈԹԸՌՕ ԷՖԷՆՏԻ, ՀԱՅՏԻ, ԿԻԼՏԻ ՊՕՐՈՒՆ ՓԱԶԱՐԸ, ՍԻԻՐ ԷՇԷՅԻՆ ՆԻՑՏԷՅԷ »...

Անտիոքի թուրք օրկանը, «Եէնի Կիւն» հետեւեալ հայհոյանքները կը հրատարակէ ծերակուտական Կոթըռոյի դէմ, «Բարբաջանքը կը շարունակ– ուի» խորագրին տակ (26 մայիս) .

— « Այն միջոցին, երբ քաղաքակիրթ եւ բարեկամ աշխարհը, իրատես ու խաղաղասէր ամբողջ աշխարհ մը, գնահատելով մեծ ու հերոսական Թուրք ազգին բարձր դիրքը խաղաղութեան հաւասարակշռութեան մէջ, կը վստահի մեր բարեկամութեան եւ մեր դիրկը կը վազէ, դժբախտաբար այս բարեկամ ազգերուն մէջ կը տեսնենք ողորմելիներ (զավալլը) որոնք տակաւին Թուրքին դէմ քէնով ու թշնամութեամբ լեցուած կը շարժին : Ասիկա կը տեսնենք եւ ա– նոնց հաշւոյն ցաւ կը զգանք :

Ահա այդ ողորմելի ապուշներէն (պուտալա) մէկը եւ վերջին ժամանակ– ներուն առաջինը՝ Ֆրանսացի ծերակուտական Կոթըռոն է, որ անցեալները Հաթայ այցելեց :

Այս մարդը, որուն խելքը եւ միտքը անկասկած կը գտնուին կրունկէն վար, բերնէն ելած եւ գրչէն կաթած ամէն խօսքով մեզի դէմ իր թշնամութիւ– նը արտայայտած ժամանակ, ըստ սովորութեան ձեւք կ՚առնէ մարդիկ որոնք դարերով գործիք դարձան քաղաքական ցանկութեանց, եւ իբրեւ թէ յանուն « իրաւունքի, ճշմարտութեան եւ մարդկութեան», ինքզինքին կուտայ այդ մարդոց պաշտպանի հանգամանքը :

Ճիշդ է թէ այս Կոթըռոյին եւ անոր նման չարժողներուն հարկ եղած պա– տասխանը տուաւ երեսփոխան Իսա Գազանճը, որ ամէնէն իրաւասու անձնաւո– րութիւնն է արտայայտուելու համար յանուն հայերէն խօսող Հաթայցինե – րուն, եւ վճռապէս յայտնեց թէ բոլոր Հաթայցիները ինչպէս գոհ, երջանիկ եւ բարեբաստիկ կեանք մը կ՚ապրին մեր ազատ ու անկախ վարչաձեւին մէջ : Ճիշդ է թէ աւելցնելիք բան չունինք երեսփոխանին խօսքերուն վրայ :

Միայն թէ, ինչպէս ըսինք, թշնամութիւնը չի փնտռեր ճշմարտութիւնը, անոր զէնքը միշտ խեղաթիւրումն է : Անիկա կ՚ուզէ քէնով, ոխով, խառնակ– չութեամբ պղտորել ու որսալ միտքերը : Ահա Կոթըռոն ալ, Փարիզ վերադառ– նալուն պէս, հակառակն ըլլալով իր տեսածներուն եւ լսածներուն, սկսաւ յայ– տարարութիւններ եւ հրատարակութիւններ ընել :

«Էնտէփանտան» թերթին մէջ ստորագրուած յօդուածով մը, Կոթըռօ կը պնդէ թէ Հաթայի ներկայ կացութիւնը չի համապատասխաներ իրաւական դրութեան եւ թէ Հաթայը ըստ օրէնի մէկ մասն է Սուրիոյ : Գիտնալով որ տակաւին ընթացիկ ապրանք մըն են ասոնք, Կոթըռօ կ՚ընէ այդ պնդումները եւ տեսէք թէ առանց ամչնալու ինչեր ալ կ՚ըսէ .

— «Իրական աղաբեկում մը կ՚այրէ կը մրկէ երկիրը : Ասոր ապացոյց թէ այն բուռն միջոցները զոր մեկնելէս յետոյ ձեռք առին ճէպէլ Մուսայի Հայերուն դէմ : Այդ խեղճերուն յանցանքը այն է որ ծափահարած են ֆրանսացի ծերա– կուտական մը եւ երգած «Մարսէյէզ»ը : Ֆրանսայի կողմէ Սանճաքի լքման ծանր արդիւնքները սկսած են երեւան գալ : Հոն գտնուած միջոցիս իմացայ թէ մեր հին եւ ամէնէն հաւատարիմ բարեկամները միայն հրաշքով մը ազա– տած են խողխողումէն : Հին արիւնարբուները չեն փոխուած » :

Կասկած չկայ թէ մազաչափ ամօթ ունեցող մէկը կը զգուշանայ այս ձեւով ամբաստանելէ Հաթայը, Հաթայցիները եւ առհասարակ Թուրքերը : Բայց մեզ որ, իր ազգին վստահութեան եւ համակրանքին հետեւանքով ծերակու – տականի նման դիրքի մը բարձրանալով հանդերձ, շատ ցած ոգիով, շատ գռեհկութեամբ եւ ստորնութեամբ մեր դէմը ելլող Կոթըռօ մը չի քաշուիր, չամչնար քաղաքական նպատակի մը համար այս ստոր ճան սուտեր խօսելու : Եւ համաձայն իր սխալ ու գռեհիկ պնդումին՝ յանուն իրաւունքի եւ արդա – րութեան իբրեւ թէ հարստահարեալ (մազլում) ազգ մը պաշտպանելու ձեւեր առած ատեն, չի վախնար, չամչնար «արիւնարբու» կոչելու Թուրք ազնուա – կան ազգը, որուն բարեկամութիւն կը ցուցնէ ամբողջ աշխարհը — մէջն ըլ– լալով նաեւ իր ներկայացուցած ազգը — եւ որ այս ձեւով ապահոված է աշ – խարհի բարեկամութիւնը, սիրտը եւ յարգանքը :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՉ, ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երեսփոխան չվերընտրուածներուն մէջ կան նաեւ այլ ուշագրաւ դէմքեր :

Ահա Չորումի երեսփոխան Ֆուատ, որ տարիներէ ի վեր նախագահն էր Սաւառնակի Միութեան եւ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր :

Ահա, դարձեալ, Սադրի Մագսուտի, որ մեծ դեր կատարեց Քէմալի լեզուին յեղաշրջման մէջ : Ընթացաւոր ռուսական համալսարանէ մը, այս թաթարը տարիներէ ի վեր կը վարէր բազմաթիւ պաշտօններ, իբրեւ երեսփոխան, համալսարանի դասախօս եւ վերջապէս անդամ Լեզուական Միութեան :

Այնպէս որ, անոր չնորհազրկումը բացառիկ նշանակութիւն ունի, յաջորդելով Կրթական նախարար եւ Լեզուական Միութեան նախագահ Սաֆֆէթի պաշտօնանկութեան : Ցայտնապէս կ'երեւի որ այդ միութիւնը հանգստեան պիտի կոչուի, ինչպէս թելադրած էր նաեւ «կրօնափոխ» Ֆալիհ Րըֆքը, թուրք լեզուի մաքրագործման անհրաժեշտութիւնը չէչտած ատեն :

Շնորհազուրկներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Վասիֆ Բաշիտ, իրաւագէտ եւ բաւական ազդեցիկ դէմք մը : Անոր ալ մեղքը՝ վեղծարար Էքրէմ Քէօնիկի հետ կապ ունենալն է : Աւելի ճիշդ՝ Շիւքրիւ Գայայինն :

Արդարեւ, վերջերս երբ թուրք մամուլը գրեց թէ նախկին ներքին նախարարը մինչեւ Անգարա տարած ու ծեծած է Սօն Փօսթայի պատասխանատու տնօրէնը՝ Էքրէմ Քէօնիկի հասցէին ակնարկութիւն մը ըրած ըլլալուն համար, ըսուեցաւ նաեւ թէ Վասիֆ Բաշիտ իր կարգին յանդիմանած է Սօն Փօսթան եւ միւս կողմէ տրամադրութիւն յայտնած է դատ բանալու յանուն Էքրէմ Քէօնիկի :

Երկար պիտի ըլլար ծանրանալ բոլորին վրայ . միայն չէշտենք թէ նկատումը ընդհանուր է .— դուրս թողուած են այն բոլոր երեսփոխանները, որոնք ոեւէ կերպով կապ ունեցած են Աթաթիւրքին հետ . կամ ոեւէ սուքիւ դէմ գործած են Իսմէթի եւ կամ վերջապէս դեր ունեցած են անպարտկելի զեղծումներու մէջ :

Որովհետեւ, պէտք է չէշտել թէ նոր դիկտատորը երկու նպատակ կը հետապնդէ : Առաջին՝ հեռացնել անճանապէս իրեն անհաճոյ եղող տարրերը : Երկրորդ՝ այն տպաւորութիւնը տալ ժողովուրդին թէ ինք մաքուր է ամէն տեսակէտով եւ վճռած է արգիլել բոլոր զեղծումները : Այդ ձեւով, միաժամանակ կը հարուածէ Քէմալը, անուղղակի հասկցնելով թէ ան էր պատճառը այսքան խոշոր ու բազմաթիւ գայթակղութեանց :

Արդարեւ, հաճոյակատար մամուլը անդադար կը կրկնէ թէ «ազգային պետ»ը նոր շրջան մը բացած է, նպատակ ունենալով աւելի ամրապնդել ժողովուրդի վստահութիւնը :

Այս առթիւ յիշենք նաեւ ուշագրաւ փոփոխութիւն մը :

Չորս տարի առաջ, ո՞վ գիտէ որ օղիի սեղանին գլուխը, Աթաթիւրք որոշեց կիներն ալ երեսփոխան դարձնել : Եւ 25 հանըմներ տարաւ բազմեցուց Անգարայի խորհրդարանը, գայթակղութեան մատնելով ժողովուրդը :

Դէմ ըլլալով հանդերձ այս դրութեան, Իսմէթ խոհեմութիւն չհամարեց մէկ անգամէն ջնջել զայն : Այս տեսակ քայլ մը կրնար ցնցում առաջ բերել, իրաւունք տալով անոնց որ կը պնդէին թէ կիները պիտի հանուին ոչ միայն խորհրդարանէն, այլեւ պաշտօնատուներէն, դրկուելու համար իրենց բուն տեղը՝ տո՛ւնը :

Ասոր համար, մասնակի ջնջումի դիմեց, 23 կին երեսփոխաններէն ՏԱՍԸ ՀԻՆԳԻ դուրս նետելով թեկնածուներու ցանկէն : Եւ տեղն ալ ուրիշ հանըմներ կամ «պայան»ներ չնշանակելով : Կը նշանակէ թէ փոփոխութիւնը կը վերաբերի ոչ թէ անձերու, այլ ուղղակի տեսութեան : Պահպանողական մարդ, Իսմէթ չատ չախորժիր փէշերու ցուցադրութենէն եւ պիտի աշխատի աստիճանաբար գոցել զանոնք...

Ուրիշ երեւոյթ մը :

Նոր ընտրութեանց ատեն, եթէ Իսմէթ աշխատեցաւ մէկ կողմէ ցրուել Քէմալի կազմած ֆլիքը, միւս կողմէն ալ ջանաց սիրաշահիլ Քէմալի հակառակորդները, անտարակոյս իր դիրքը ամրապնդելու ռազմավարութեամբ :

Զօր. Գարապէքիրի պարագան չէչտուած էր : Այդ փաշան, որ ամբողջ 15 տարի հսկողութեան տակ պահուեցաւ Էրէնքէօյ (Պոլսոյ մէկ արուարձանը), այս անգամ կրկին երեսփոխան ընտրուեցաւ : Եւ Պոլսէն, ուր այնքան գէշ խաչուեցաւ մամուլին կողմէ :

Զօր. Ալի Ֆուատ, որ Գարապէքիրի հետ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմեց եւ անոր հետ ալ ամբաստանուեցաւ իբրեւ Քէմալի կեանքին դէմ դաւող, անակնկալ բարձրացում մը ունեցաւ այս անգամ :

Ճիշդ է, այս փաշան աւելի առաջ ներում ստացաւ եւ Րէֆէթ փաշայի հետ երեսփոխան ընտրուեցաւ . բայց մինչեւ հիմա անկիւն մը կծկտած էր եւ հեռու կը պահուէր գործէ : Այս անգամ, Իսմէթ զայն դարձուց նախարար : Այն ալ հանրօգուտ շինութեանց նախարար, որ մենաշնորհը կը նկատուէր նշանաւոր մարդասպան Ալի Չէթին Գայայի, այն մարդուն որ քանի մը տարուան մէջ տասնէն աւելի օտար ընկերութիւններ բռնադրաւեց :

Անկախութեան ատեանի նախկին ահաւոր նախագահը գոհացնելու համար, ստեղծեցին հաղորդակցութեանց նախարարութիւն մը եւ անոր յանձնեցին :

Նոր ընտրուածներուն մէջ աչքի կը զարնէ նաեւ Ֆէրիտուն Ֆիքրին :

Ծագումով Քիւրտ . Ֆէրիտուն եղբօրորդին է Տէրսիմի նախկին երեսփոխան Լութֆի Ֆիքրիին, որ մեծ դեր կատարեց սահմանադրութեան շրջանին, իբրեւ կատաղի ընդդիմադիր Իթթիհատի : Քէմալի օրով, Լութֆի Ֆիքրի ո՛չ միայն չբարձրացաւ, այլեւ դատի քաշուեցաւ իբրեւ խալիֆայական :

Հակառակ անոր ազգականն ըլլալուն, երիտասարդ Ֆէրիտուն երեսփոխան ընտրուեցաւ 12 տարի առաջ . բայց չուտով աչքէ ինկաւ եւ հալածուեցաւ իբրեւ թունդ ընդդիմադիր : Այն ատեն որ, գաղտնի ոստիկանը անպակաս էր տունէն :

Ահա այս տեսակ մէկն է որ հիմա կրկին կը դառնայ ի պատուի : Այսինքն՝ ոստիկաններուն կը հրամայուի ո՛չ թէ տունէն երթալ, այլ առջեւէն, յարգալից բարեւ մը տալու համար երէկուան կասկածելիին...

Հապա Ալի Սայի՞պը :

1934ին խորհրդարանէն առին զայն եւ բանտարկեցին, իբրեւ Քէմալի դէմ մահափորձ սարքող : Եւ Անգարայի ընդհանուր դատախազ Պահա Արըգան, որ այսօր ալ կը վարէ նոյն պաշտօնը, չատ բուռն ճառ մը խօսեցաւ, յայտարարելով թէ այդ Քիւրտը իսպէս ծրագրած է սպաննել երկրին պետը : Իբրեւ փաստ ալ ներկայացուց Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն Թէվֆիք Հատիի կազմած թղթածրարները :

Ալի Սայիպ լացաւ, ողբաց, պնդեց իր անմեղութեան վրայ եւ անպարտ արձակուեցաւ . բայց այդ բոլորէն յետոյ վարկաբեկուած էր բոլորովին : Որովհետեւ, գրուեցաւ թէ Աթաթիւրքն է որ ներում շնորհեց, չդիմանալով անոր լաց ու կոծին :

Այս մարդը երեսփոխան վերընտրուեցաւ այս անգամ, այսինքն Իսմէթի կողմէ հռչակուեցաւ իբրեւ մաքուր դէմք մը :

Իսկ անոր դէմ թղթածրար կազմող Թէվֆիք Հատին, որ Ատանայի կուսակալ կարգուած էր, պաշտօնանկ եղաւ վերջերս : Ճիշդ Պոլսոյ ծանօթ կուսակալ Մուհիտտինի նման :

Յիշենք նաեւ Մուհիտտին Պիրկէնը, նախկին խմբագրապետ Իթթիհատի կեդրոնական օրկան «Թանին»ի եւ նախկին իթթիհատական ներկայացուցիչը Ատրպէյճանի մէջ :

Հիւսէյին Ճահիտէն վերջ Իսմէթ երեսփոխան դարձուց նաեւ այս մարդը, որ հիմա անգամ ամէն առթիւ կ'ողբեկոծէ Իթթիհատը :

Շարքը փակելէ առաջ, արձանագրենք նաեւ Ճէլալ Պայարի տրուած նոր հարուածը :

Այս նախկին վարչապետը, որ 1937-ին յաջորդած էր Իսմէթին, թէեւ երեսփոխան ընտրուեցաւ, բայց հեռու պահուեցաւ ոեւէ գործօն պաշտօնէ : Աւելի ըլլալով, անոր տղան՝ Րէֆի Պայար հեռացուեցաւ ռէսիւրանսի (կրկնակ ապահովագրութեան) ընկերութենէն, ուր չատ պարարտ թոշակ մը կը ստանար իբրեւ ընդհանուր տնօրէն :

Պաշտօնական բացատրութիւնը այն է թէ՝ ինքը խնդրած է հանգստեան կոչուիլ : Մինչդեռ, հազիւ 30 տարեկան երիտասարդ մըն է, կայտառ ու քաջառողջ : Պարզ է, հօրը մեղքը տղան կը քաւէ...

Եզրակացնենք : Հետեւելով իր նշանաբանին, որ է իւրայատուկ շրջան մը բանալ, Իսմէթ խորհրդարանէն դուրս հանեց չէչտուած քէմալականները եւ անոր փոխարէն ներս առաւ փորձուած իսմէթականներ : Միւս կողմէ աւելի զօրացնելու համար յենակները, դիրկը բացաւ բազմաթիւ ընդդիմադիրներու առջեւ :

— Եկայք առ իս ամենայն հալածականք եւ ես հանգուցից զձեզ...

Կը յաջողի՞ քիչ մը ամէն մարդ գոհացնելու այս ալաթուրքա ռազմավարութիւնը, որ պէտք է ըսել թէ անհաշտ էր Քէմալի չոր նկարագրին հետ : Չեմ գիտեր, միայն որոշ է որ Իսմէթ բաւական կարգի դրաւ իր գործերը, ի խնդիր նոր գործերու : Բաւական կ'ըսեմ, որովհետեւ մաքրագործումը ուզածին պէս չեղաւ եւ չարունակելի է :

ԴԷՏ

ԴԷՊԻ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Համաձայն նախօրօք եղած կարգադրութեան, Սքուար Անվէրսի առջեւ չարուած են օթօ-քարերը :

Հետզհետէ կը համախմբուին արձանագրուած ընկերները : Մենք կը մասնակցինք 21 ընկերներով՝ որոնք աչքի զարկին իրենց ճշդապահութեամբ :

Օթօ-քարերը կը սկսին թաւալիլ...

Կ'անցնինք Պուրժէէն, մեծագոյն օդակայաններէն մին : Ցետոյ հարիւրաւոր տեսակներով կակաչներու դաշտավայրը : Ու կը չարունակենք մեր ճանապարհը, միշտ դէպի հիւսիս, կանաչաւէտ ու ծառաշարդ ընդարձակ տափաստանով մը : Ի՜նչ տարբերութիւն մեր լեռնային երկիրներու եւ այս ընդարձակ տարածութիւններուն միջեւ : Այնտեղ լեռներ ու ձորեր իրար փակած, դէմդ կը ցցուին գագաթնե՛ր, անվերջ գագաթներ ու տեսողութիւնդ կը խափանեն : Մինչդեռ այստեղ, ընդարձա՛կ հորիզոններ, աչքիդ կարած զօրութեան չափով :

Կը սկսինք քերել փոքրիկ ու ցըրուած անտառապատ հողամաս մը ու կը մտնենք ծառաշարդ աւան մը, Սանլիս... գերմանական հեծելազօրքը մինչեւ այստեղ հասած է . ու գիւղը ձգած ատեն, վերջին պահուն իր հետ տարած է իբրեւ պատանդ գիւղի 20 երեւելիները, եւ խողխողած մօտակայ ձորին մէջ :

Մեր մէջ ո՛չ թէ տասնեակներով, այլ տասնեակ հազարներով, հարիւր հազարներով արժանացան այդ տխուր ճակատագրին...

Արդէն մեր եռեւն է Սանլին : Օթօքարին մէջ կը թնդայ հայկական երգը : Ֆրանսացիներն ալ կ'երգեն : Բայց մերոնք կը տիրապետեն : Կարկուտ տեղաց . վէրքերով լի . Մութ անտառից : Իրապէս այս վայրերը, ո՛չ միայն կը յիշեցնեն, այլ եւ յաճախ նման են Ծաղկաձորի, Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի, Ալաշկերտի շրջաններուն :

Ժամը 10ի մօտերը Քոմփիէն ենք : Ու կանգնած ենք մեծ պողոտայի, աշխարհի մեծագոյն յաղթանակի զինադադարի վայրը : Անտառի այս մասերը կտրատուած են, ու գեղեցիկ հրապարակ մը չինուած է : Ցայտնի է երկու կողմերու— գերմանական եւ ֆրանսական վակոններու կեցած տեղը : Մէջտեղը կազմուած է երկաթեայ ընդարձակ պատուանդան մը .— «Այստեղ խորտակուեցաւ գերման կայսերապաշտ գոռոզութիւնը» :

Պատուանդանի մէկ կողմը, քիչ մը հեռուն, կանգնած է յաղթանակի սիւնը, որու ոտքերուն՝ թեւատար ու գլուխը դէպի վար, փռուած է գերման արծիւը... Իսկ այս կողմը, շրջափակի մը մէջ, տեղաւորուած «զինադադարի վակոնը», որ իբրեւ սպայակոյտի կեդրոն ծառայեց Ֆօշին : Ամէն ինչ իր տեղը մնացած է : Սեղաններ, աթոռներ, հեռախօս, քարտէս մը, չատ մը օրաթերթերու առաջին էջերը՝ յաղթանակը աւետող, ու զանազան իրեր : Նշանակուած է Ֆօշի աթոռը, իրեն ձախ կողմը՝ անգլիացի զօրավարին աթոռը, իսկ աջ կողմը՝ Վէյկանի աթոռը : Եւ յիշել թէ այս պարզուկ սեղանի չուրջ վճռուեցան վերջին պատերազմին ամենաբարդ ռազմագիտական հանգոյցները :

Օթօ-քարերը կը չարունակեն թաւալիլ . միշտ կանաչապատ բնութեան ծոցին մէջէն :

Կէսօրէն առաջ արդէն Մօնռէնօ բարձունքի վրայ ենք : Աւատապետական դղեակ մը իր պարսպապատերով :

Քանդուած հին մատուռին առջեւ, յարդարուած է չարժական խորան մը՝ իր խաչով եւ սկիհով : Կը կատարուի բացօդեայ ժամերգութիւն մը, Փարիզէն մեզի ընկերացող երկու երգչախումբի մեղեդիներ, ձայնասփիւռին առջեւ, կ'արձագանգեն մօտակայ բլուրները, ծառն ու ծմակը... խորանին երկու կողմերը՝ կազմուած է դրօշաձողերու խումբ մը : Կը ծածանին ու կը չողփողփին դրօշակները ֆրանսական, ամերիկեան, պելժիական եւ հայկական :

Տօնական օր է : Մօտակայ ամբողջ համայնքը ծեր, երիտասարդ, երախայ հոս են :

Հոգեհանգստեան արարողութենէն վերջ խօսք կ'առնէ գնդապետ Կոտի, որ իբրեւ կենդանի վկայ, յուզիչ չեշտով, կուտայ այս ռազմադաշտին ահաւոր պայքարի մանրամասնութիւնները : Այս փոքրիկ հողաբլուրի տիրացման համար, ինչ հսկայ միջոցներ եւ մեծ զոհողութիւն ի գործ դրած են Գերմանացիները, բայց ի զուր... Գնդապետը մատով ցոյց կուտայ դումարտակի բռնած կրակի գիծը : Ահա եւ գերմանական գիծը, անոր գնդացիրի դիրքը, ահա անոր յարձակման ուղղութիւնները : Ամբողջ օրեր, կրակի հնոց, ուղղակի դժոխքի վերածուած է այս բլուրը... դղեակը խորտակուած, հազարաւոր ռումբեր եւ գնդակներ կրակ կը փսխեն այս մենաւոր բլրակին վրայ : Ամէն կողմ հսկայ փոսեր, կոտրտած զէնքեր, թափթփուած զինուորական իրեր, հագուստի կտորներ, մարդկային անհամար դիակներ... Եւ սակայն Ֆրանսացիները կը պահեն ու կը պահեն իրենց դիրքերը : Բայց կա՞յ արդեօք աւելի զօրաւոր մետաղ՝ քան մարդկային պրկուած ջիղերը ...

Այնուհետեւ կը սկսի հացկերոյթը : Հայկական աւանդական սեղանը կը բացուի առատօրէն, ու տղաները կ'ուտեն մեծ ախորժակով :

Բարձրախօսը կը թրթռացնէ զանազան երգեր : Կարգը կուգայ եւ հայկական երաժշտութեան... Աշխարհի բաներ : Մօն Ռէնոյի բարձունքէն կը լսենք Կոմիտասն ու Շահ Մուրատեանը : Մօն - Ռէնոյի վրայ կը ծածանի մեր եռագոյնը ...

Կը վերադառնանք :

Ճանապարհը միշտ հաճելի : Երգ, ուրախութիւն, ծիծաղ : Կանգ կ'առնենք Նօյօն : Կը նորոգուի ռմբակոծութենէն քանդուած տաճարը : Ամենուրեք կը նշմարուին ռումբերու եւ գնդակներու հետքերը :

Կը հանդիպինք Պլէտանքուր, ու կ'այցելենք ամերիկեան թանգարան մը, չինուած իբրեւ յիշատակ այստեղ կռուող ամերիկեան զօրամասերուն :

Մութը կ'իջնէր արդէն, երբ մեր կառքերու անիւները կանգնեցան Սքուար Անվէրս :

Միօրեայ ազատութիւնը կ'աւարտի ու մեր ուսերուն կ'իջնէ ամենօրեայ մտահոգութիւններու ծանր բեռը :

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Թատերական

Նորութիւն մը

Ցունիս 11ին, մեր երիտասարդներէն Պ. Բ. Հալէչեան, Սեւրի «Գէչիկթաշլեան» սրահին մէջ կը բեմադրէ «Խորտակուած երկինքները» : Զոր ինքն իսկ թատերախաղի վերածած է Ա. Մելիքի համանուն երկէն :

Կովկասահայ վիպասանին այս գործը կը շօշափէ Հռոմի հայ սերունդներուն կեանքը, արիւնռուշտ կեսարներու մականին տակ, որուն դէմ մոլեգին ըմբոստացման մը կը մղուի Մաժակ քրմապետ : Այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, մեծ չահեկանութիւն կը ներկայացնէ անուշտ Կորնէլիայի սէրը Տիգրանէսի հանդէպ, զոր արգիլել կը փորձէ ոստիկանապետ Կայիոս : Հռոմայեցի աղջկան սէրը չի խօսիր հայ իշխանի սրտին, որ կը տոչորի հեռաւոր հայրենիքի կարօտով : Պսակաւոր բանաստեղծ, ան խելակորոյս կ'ընէ հրապարակները, նախատական քերթուածներ կ'արտասանէ աստուածներուն եւ բռնաւոր արքաներուն դէմ : Խեղկատակ եւ չնական Կալիգուլան, օրուան գահակալը Յաւիտենական Քաղաքին, կը հրամայէ որ գեղանի ազնուականուհին պսակէն բորոտի մը հետ, իսկ Տիգրանէսը վագրերուն առջեւ նետել կու տայ :

Աղեքսանդր Մելիք մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրած է պատմական վաւերագիրները, խղճմտօրէն վերարտադրելու համար դարաշրջանի բարքերը : Դասական հրապոյր մը ունի իր լեզուն, լի բիւրեղեայ պայծառութեամբ եւ բոցաշունչ բանաստեղծականութեամբ : Հարեւանցի գաղափար մը տալու համար, հոս կը դնեմ Մաժակ քրմապետի աղօթքը, ուղղուած հեթանոս աստուածոյն, յանուն բազմաչարչար հայորդիներու փրկութեան :

— Ով ամենակարող Արամազդ, իմաստնոց տէր, յաւերժական աղբիւր լոյսի, կրակի, չանթի ու մրրիկի, ոսկեծիլ ամպրոպների անմահ գահակալ, ողորմիր քո ժողովուրդին :

Մաժակ քրմապետ իր խարազանը կը շաչեցնէ եւ ահեղամռունչ կ'որոտայ .

— Ոտքի ելէք, Թշուառներ, ոտքի ելէք... Ո՞ւմ էք աղօթում : Աստուածները մեռան այն օրը, երբ աշխարհը ստեղծեցին : Ելէք... : Երկինքը պարապ է, այնտեղ կան միայն աստուածների գերեզմաններ, որոնց վրայ անօթի ագռաւներ են ողբում : Ելէք .. Մենք այժմ ունենք մեր նոր աստուածները, սրբազան նոր երգի, ազատ քամիները տանում են մեր երգերի հնչիւնները՝ աշխարհից աշխարհ, լեռների կատարներում, ամէն տեղ, ուր ստրուկներ են հառաչում, ուր օրէնքն է բռնանում, ուր կայսրեր են հրամայում, եւ ուր քուրմեր են աղօթում, մեռած աստուածներին :

Ահա եւ Տիգրանէսի պատասխանը Կորնէլիայի սիրոյն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այժմ, սակայն, համարձակութիւն առայ եւ կարող եմ խօսել : Խնդրում եմ միայն չխանգարել ինձ, եթէ մինչեւ անգամ իմ զրոյցն անհաճոյ լինի քեզ :

— Խօսիր, ես լսում եմ :

— «Գառնիում կարծում էի թէ՝ հաշտուել եմ արդէն իմ վիճակի հետ. ուստի որոշեցի մոռանալ իմ անձը եւ նուիրուել հասարակաց բարւոյն : Այդ նպատակին հասնելու միակ ճանապարհն այն էր՝ որ գայի եւ միանայի քեզ հետ, սփոփէի անյաջողութիւններից ու իշխանների տիրադրուժ վարմունքից վշտացած քո սիրտը եւ ստիպէի քեզ վերադառնալ Ոստան, դէպի քո գահն ու արքունիքը... Այնուհետեւ արդէն հեշտ կը լինէր վերսկսել խանգարուած գործերը . ժողովուրդն ու զօրքը քո դարձին էին սպասում . դու կարող էիր օգտուել նրանց ձեռնտուութիւնից :

«Այս մտքով ահա՛ ոգեւորուած՝ ես եկայ Կաքաւաբերդ : Բայց քո սառն ընդունելութիւնը ինձ վշտացրեց : Դու կարծեցիր թէ՝ ես եկել եմ ծաղրելու քո պարտութիւնը Ցլիկ-Ամրամից... Քու այդ կասկածը բաւական եղաւ, որ նորէն իմ սիրտը տակն ու վրայ լինի, որ հին վէրքերը նորոգուեն... Եւ քանի դեռ չարունակում էիր քո սառնութիւնն ու անտարբերութիւնը, այնքան աւելի վառւում ու բորբոքւում էր իմ մէջ նախանձի դժոխքը... Եւ դրա հետեւանքն եղաւ այն, որ ես քո սիրտը ցաւեցնել ուզելով՝ պատմեցի թէ՝ ինչպէ՛ս մեր բոլոր աշխարհը գիտակ է քո յանցաւոր սիրոյն, թէ զօրքն ու ժողովուրդը գրգռուած են քո դէմ, թէ իշխանական ընտանիքները երես են դարձրել մեզանից, թէ հեղեւորականութիւնը դատապարտում է քո վարմունքը... աւա՛ղ, ես կարծում էի թէ՝ այս յայտնութիւններով պիտի զգաստացնեմ քեզ... բայց չարաչար սխալուեցայ : Խոստովանում եմ՝ ես գործեցի իբրեւ թոյլ կին, իբրեւ սիրող սրտի տէր : Չկարողանալով տանել քո սառնութիւնը, ես մոռացայ իմ ուխտն ու նպատակը . ես խաղալիկ դարձայ նախանձի խռովեալ ալիքներին, որոնք անգթաբար կոծում, հարուածում էին իմ թշուառ սիրտը... Այս բոլորի հետեւանքը եղաւ այն, որ դու յուսահատուելով՝ ոչ միայն Ոստան չվերադարձար, այլեւ Կաքաւաբերդից ելնելով՝ եկար Սեւան, խարազանազգեստ կրօնաւորների հետ ապրելու...

«Ես ճանաչեցի իմ սխալը . տեսայ իմ անխորհուրդ վարմանց հետեւանքը եւ չարաչար զղջացի . բայց արդէն ուշ էր : Միակ միջոցը իմ յանցանքը քաւելու այն էր, որ հետեւէի քեզ . աւետէի ամէն օր քո դէպի ինձ ունեցած սառնութիւնը, դիտէի քո անտարբեր հայեացքները եւ տանջուէի... : Քանի՛ քանի՛ անգամ կամեցայ մօտենալ եւ խօսել քեզ հետ, խոստովանել իմ յանցանքը եւ ներումն հայցել... Եւ սակայն դու չարունակ խոյս էիր տալիս ինձանից, չէիր կամենում միայնակ ինձ հանդիպել, առանձնութեան մէջ իմ ձայնը լսել, իմ արտասուքը տեսնել... Օ՛, եթէ գիտենայիր թէ որքա՛ն տանջուել եմ ես :

«Ամիսներ անցան այսպէս եւ ես չկարողացայ դեռ քեզ հետ խօսելու մի վայրկեան գտնել : Բայց երբ դուժկան հասաւ այստեղ եւ Բիւրականի առումն ու կոտորածը գուժեց, ես սարսափեցի . կարծես երկնային մի չանթ հարուածեց իմ հոգին . ես յիշեցի իմ ուխտն ու որոշումը . յիշեցի եւ իմ գործած յանցանքը... «Եթէ նախանձու կիրքը ինձ չյաղթահարէր, Աշոտն այժմ իւր գահի վրայ կը լինէր, Հայոց զօրքը նրա չուրջը կը գտնուէր, իշխանները զինակից կը լինէին, թշնամու դէմ արդէն բանակ կը չարժուէր...», մտածեցի ես, եւ յուսահատութիւնը, քիչ մնաց, դէպի ծովակի խորը պիտի մղէր ինձ... : Բայց յետոյ զգաստացայ եւ որոշեցի գտնել քեզ անպատճառ քո միայնութեան մէջ եւ հարկ եղածը խօսել : Այս է ահա՛ պատճառը, որ այժմ եկայ քո մենաւոր զրօսանքը խանգարելու : Գուցէ այս հետապնդութիւնը տհաճութիւն է պատճառում քեզ, բայց ես ստիպուած էի այդ անելու, որովհետեւ վտանգը դրան մօտ է եւ յապաղել այլեւս անկարելի է :

— Ի՞նչ է քո խնդիրն ինձանից, հարցրեց Թագաւորը :

— Այն, որ վերադառնաս Ոստան, բազմես քո գահի վրայ, փայլ տաս Արքունեացդ, չուրջդ հաւաքես Աւագանին, զօրքն ու բանակը կարգաւորես, թշնամու առաջն առնես, երկիրը տագնապից ազատես... :

— Միով բանիւ, դու կամենում ես, որ Աշոտ-Երկաթը թագաւորէ նորից :

— Այո՛, թագաւորէ այնպէս, ինչպէս թագաւորում էր առաջ...

— Բարի է քո ցանկութիւնը, բայց կատարել նրան անկարող եմ ես :

— Ինչո՞ւ :

— Պատճառները բազմաթիւ են :

— Ծանօթացրու ինձ այդ պատճառների հետ, եթէ կարծում ես թէ դեռ անծանօթ եմ նրանց :

Թագաւորը չպատասխանեց : Նա դէմքը դէպի ծովակը դարձրած մտածում էր :

— Մի՞թէ այդ պատճառներն աւելի զօրաւոր են քան Աշոտ-Երկաթի կամքը, խօսեց նորէն թագուհին, կամենալով Արքայի ինքնասիրութիւնը գրգռել :

— Աշոտ-Երկաթի կամքը՞... Օ՛, նա այժմ աւելի անզօր է՝ քան հովի եղէգը, որին տարածում է նոյնիսկ հովի չունչը :

— Ինչո՞ւ յուսահատեցնում ես ինձ, Տէր իմ եւ Թագաւոր, չշնջաց թագուհին սրտայոյզ ձայնով :

— Քա՛ւ, թէ կամենամ քեզ յուսահատեցնել . ճշմարտութիւնն եմ խոստովանում :

— Բայց դու զօրաւոր էիր մի օր ինչպէս անապատի առիւծը...

— Որի մռնչիւնը դող էր հանում միւս գազանների սիրտը, ընդհատեց թագաւորը :

— Այո՛ :

— Եւ սակայն առիւծն էլ տկարանում ու մեռնում է :

— Անշուշտ . բայց այդ այն ժամանակ, երբ անցնում են նրա տարիքը, երբ հասնում է ծերութիւնը :

— Իսկ երբ որսորդի երկաթեան հարուածում ու ջախջախում է նրա սի՞րտը :

(Շար.)

— Բայց ես իմ սիրոյ գունատ ստուերի թրթռումը միայն տեսայ ցէմքիդ վրայ, Կորնէլիա…: Դուն կարողացար լսել գոռող հօրդ նախաինքը՝ նետուած իմ երեսին: Նա ինձ բարբարոս, օտարական չուն անուանեց քո ներկայութեան: Բոլոր անարգանքները ես կարող էի տանել, այլ ոչ այդ հայհոյանքը, նետուած իմ ժողովրդին, իմ հայրենիքին, ես ընդունակ էի մէկ հարուածով նրա գանկը փշրել, բայց ես խնայեցի նրա կեանքը քեզ համար:

«Օ՛, Կորնէլիա դուն ինձ չես հասկանում: Իմ մէջ հեծում է սորուկ, ընկճուած հայրենիքը, իմ մէջ լալիս են բոլոր ընդոտնուած գերի ազգերը, զանկիս մէջ շառաչում են աշխարհի բոլոր շղթաները: Ամէն երկիրների մէջ, ուր ես հանդիպեցի, հազարաւոր լեճեաններ տեսայ — արեան, բռնութեան եւ կոտորածի աստուածների լեճեաններ — ու ոչ մի տեղ ազատութեան աստուծոյ տաճար, այն որ մարդկային ցեղի հայրը պիտի լինէր, որ գոյութիւն չունի սակայն:

«Ազատութեան Աստուած: Երկնքի աստղերից ամենագեղեցիկը, ամենաքեմը ու ամենավեհանձնը: Նա որ թշնամի է արեան, թշնամի է յաղթանակին, թշնամի է սարկութեան եւ դիակների վրայ կանգնած գահերին: Ազատութեան Աստուած… Նա որ լոյս է, հեզութիւն, համբոյր եւ փայփայանք: Նա որ չկայ, որովհետեւ մարդիկ չեն ուզում որ նա լինի…: Հրեղէն շանթերի վրայ բազմած, նա որ կայ միայն սորուկների սրտերում, որին սպասում ենք մենք, բոլոր ճնշուածներս, բոլոր սորուկներս ու ոտնահարուածներս: Սպասում ենք որ նա գայ, երկրաշարժի պէս ահաւոր, փշրելու շղթաները, տապալելու գահերը, խորտակելու բանտերն ու մարտկոցները»:

Այս գեղեցիկ երկին հմայքն աւելի կը բարձրացնեն այն երգերը, գեղջկական պարերը, բայց մանաւանդ պաշտօները զորս կը ղեկավարէ Տիկին Ք. Հալէչեան:

Տիգրանէսի դերը կը կատարէ նոյն ինքն Պ. Ք. Հալէչեան, որ արդէն ծանօթ է Իսիի եւ Շավիլի մէջ իբրեւ արժէքաւոր «երիտասարդ սիրահար մը»: Իր ներկայացուցած թատերախաղերէն յիշենք «Որդեսպան մայրը», «Սեւ գերինները» եւ «Աշխարհի դատաստանը»:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. խմբապետ Պ. Ս. Սերոբեան, դեռ նոր վարձատրուած միութեան ոսկի շքանշանով, ստանձնած է Մաժակ քրմապետի դերը: Թատերասէր հասարակութիւնը արդէն առիթն ունեցած է գնահատելու իր բեմական ձիրքը, Քորբատայի եւ Վարդան Մամիկոնեանի դերերուն մէջ: Պ. Աւետիս Մխիթարեան, ոչ նըւազ խոստմնալից երիտասարդ մը, կ'անձնաւորէ ոստիկանապետ Կայիոսի դերը: Ինք եւս նոյնքան ծանօթ եղաւ հասարակութեան, մանաւանդ յաջողած է «Զէյթուն» եւ «Հայաստանի հարսնիքը» խաղերուն մէջ:

Կորնէլիայի դերը յանձնուած է Օր. Սելինէ Սինանեանի, իր մշտական խաղակիցը:

Կ'արժէ քաջալերել այս գեղեցիկ ձեռնարկը, որ գեղարուեստական ճըշմարիտ վայելք մը կը խոստանայ թատերասէր հասարակութեան:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Խորհրդ. մարդահամարի արդիւնքը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԵԹԷ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒԱԾ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Թայմզի (յունիս 2).—

Խորհրդային Միութեան բնակչութիւնը կը շարունակէ աճիլ տարեկան մօտ 2 միլիոն: Անցեալ յունուարին կատարուած մարդահամարին արդիւնքը ցոյց կուտայ, թէ երկրին բնակչութիւնը աճած է 1926 դեկտեմբերի 147 միլիոնէն այժմեան 170,500 000ի,— 15,9 առ հարիւրի յաւելում մը: «Փրաւտա» կ'ըսէ, թէ նոյն ժամանակաշրջանին Մ. Նահանգներու, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բնակչութիւնները աճած են 11, 9, 7, 5 եւ 2,7 առ հարիւր: Վերջին 12 տարիներու ընթացքին ամբողջ «դրամատիրական» Եւրոպայի բնակչութիւնը աւելցած է 32 միլիոն, մինչ Խ. Միութեան բնակչութիւնը աճած է 23,500,000:

1938ին Մոսկուայի, Լենինկրատի, Քիէվի եւ Խարքովի մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը եղած է 27 — 29 առ հազար, Բագուի մէջ 34, մինչ 1936ին ծնունդներու տոկոսն էր Պերլինի մէջ 14, Լոնտոնի մէջ 13,6, Փարիզի մէջ 11,5 եւ Նիւ-Եորքի մէջ 13,5 առ հազար:

Խ. Միութեան ամբողջ բնակչութենէն 109 միլիոնը կը գտնուին ռուս Խ. հանրապետութեան եւ 30 միլիոնը՝ Ուկրայնայի մէջ: Գլխաւոր քաղաքներու բնակչութիւնը կրկնապատկուած է: Մոսկուայի բնակչութիւնը 2 միլիոնէն բարձրացած է 4 միլիոնի, Լենինկրատ՝ 1,690,065էն 3,191,304ի: Կիներու թիւը 7 միլիոն աւելի է քան այրերը:

Ճարտարարուեստացումի ընթացքը երկրին մէջ խիստ ակներեւօրէն նկատելի է: Քաղաքի բնակչութիւններու աճումի համեմատութիւնը բարձրացած է 17,9էն 32,8 առհարիւրի: Երկու հանրապետութեանց — Ղազախստան եւ Թիւրքմէնստան — մէջ բնակչութիւնը եռապատկուած է, իսկ հինգ հանրապետութեանց մէջ — ռուսական հանրապետութիւն, Ուկրայնա, Հայաստան, Տաճկաստան եւ Քըրկըզիա — աւելի քան կրկնապատկուած: Քըրկըզիայի, Հայաստանի եւ Տաճկաստանի մէջ ամբողջ բնակչութիւնը մօտ կիսով, աւելցած է, եւ Ատրպէյճանի ու Ուզպէքստանի մէջ՝ մէկ երրորդով: Միաժամանակ ռուսական որոշ շրջաններու մէջ — Քալինին (Թվէր), Քուրսք, Րիազան, Բէնզա, Սմոլենսք, Փոլթավա եւ Վինիձա— բնակչութիւնը նուազած է, տեղ տեղ մինչեւ 32 առ հարիւր:

Խ. Միութեան երրորդ մեծ քաղաքը կը շարունակէ մնալ Քիէվ, 846,293 բնակիչներով. իսկ ութ քաղաքներու բնակչութիւնը անցած է կէս միլիոնը՝ հետեւեալ կարգով — Խարքով, Պաքու, Կորքի (Նիժնի Նովկորոտ), Օտեսա, Թաշկէնտ, Թիֆլիսի (Թիֆլիս), Ռոստով եւ Տնիէփրոփէթրովսք: Խ. Միութիւնը այժմ ունի 100,000է աւելի բնակիչ ունեցող 82 քաղաք, մինչ 1926ին ունէր 31:

Խորհրդային երկրի եւ «դրամատիրական» Եւրոպայի միջեւ աճումի տարբերութիւնը համայնավարները կը վերագրեն տիրող ընկերվարական կարգին, բայց «Փրաւտա»յի մէջ հրատարակուած ցուցակ մը ցոյց կուտայ, թէ Ռուսիոյ բնակչութիւնը աճած է 1897ի 106,400,000էն 1920ի 134,200,000ին, ցարական շրջանին, հակառակ յեղափոխութեանց, պատերազմներու եւ ներքին խառնակութեանց: «Իզվեստիա» հարց կուտայ՝ «մեր թշնամիները կ'ըմբռնե՞ն, թէ ի՛նչ ահաւոր ուժ մը պարփակուած է այս թիւերուն մէջ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր հանքավայրեր

Երեւանի երկրաբանական վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ վերջերս Ալլահվերտիի շրջանի Շամլուղ եւ Լէնինեան պղնձահանքերուն մօտ երեւան հանուեցաւ ծանրաքարի (պաըիթ) նոր հանքավայր մը: Այս հանքավայրին արտադրութիւնը մեծ արժէք ունի ճարտարարուեստական տեսակէտով: Մինչ մէկ կողմէ կ'ուսումնասիրուի նոր գտնուած հանքը, միւս կողմէ սկսած է արդէն շահագործումը: Մօտերս 300 թոն ծանրաքար պիտի ղրկուի Բագու, օգտագործուելու համար նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ:

Ասկէ զատ հանքախուզական 21 խումբեր կը գործեն Հայաստանի մէջ, — ներկայիս կ'ուսումնասիրուին Փիրգուղանի արճիճի հանքերը: Ոսկիի, վոլֆրամի, պղինձի, անագի պրպըտում կը կատարուի Մխմանայի, Արզաքեանդի, Ղափանի մէջ եւ այլուր: Կ'աշխատուի ճշդել Ջաջուռի քարածուխին պաշարը:

Այս բոլոր աշխատանքներուն վրայ ծախսուած է 3 միլիոն ռուբլի:

ԱՐԻՆԵՐԸ

Ե. Ցարութիւնեան, Հայաստանի Լենինեան կոմունիստ երիտասարդներու Միութեան արիներու (սկաուտ, պիոնէր) բաժնի վարիչը, այսպէս կը ներկայացնէ Հայաստանի սկաուտական կազմակերպութեան «փառապանծ» 15ամեակը (Խորհ. Հայաստան, 23 Մայիս).—

Հայաստանի կոմունիստ պատանիներու միութիւնը հիմնուած է 1921ին: Այդ շրջանին միութիւնը ունէր 900 անդամ: Ցաջորդ տարի կոմունիստ պատանիներու միութեան Մոսկուայի համագումարը կ'որոշէ կազմել սկաուտական միութիւններ, եւ Հայաստան եւս կ'ունենայ իր սկաուտներու միութիւնը: 1924ին Հայաստան ունէր 8600 սկաուտ, 1932ին՝ 74,292, իսկ այժմ՝ 147,997, բաժնուած՝ 4681 ջոկատներու մէջ:

Իսկ Խորհ. Միութիւնը ունի 13 միլիոն սկաուտ, բաժնուած՝ 400,000 ջոկատներու մէջ:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Երեւանի Հանրային Մատենադարանը, որ կը շինուի համաձայն ակադեմական Թամանեանի ծրագրին, կ'աւարտի Նոյեմբեր 1ին: Շինութեան համար ծախսուած գումարը կը հասնի 3 միլիոն ռուբլիի: Այս հոյակապ շէնքին մէջ պիտի տեղաւորուի աւելի քան մէկ միլիոն հատոր գիրք:

Շինութիւնը կը ղեկավարէ, առաջին օրէն, երիտասարդ ճարտարագէտ Վ. Վրթանէսեան:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏՈՒՆԸ

Երեւանի մէջ ներկայիս կը շինուի նաեւ մամուլի տունը, հսկայ շէնք մը, որ ունի 70,500 քառ. մեթր ծաւալ: Այս շէնքին մէջ պիտի տեղաւորուին պետական հրատարակչականը իր 6 րեք տպարաններով, թուղթի եւ գրքի պահեստներով, գրավաճառանոցով եւայլն:

Այս հսկայ շէնքին կառուցման համար պիտի ծախսուի 11 միլիոն 20 հազար ռուբլի, 3 միլիոնը կահաւորումի եւ սարքաւորումի համար:

Շինութիւնը սկսած է 1936ին:

«Խորհ. Հայաստան» (23 Մայիս) խիստ քննադատութիւններ կ'ուղղէ Մամուլի տան շինութեան վարիչներուն,— մէկ տարուան մէջ 4 անգամ փոխուած է շինութեան վարիչը, ասկէ գործը կը կաղայ, ներկայ վարիչն ալ, Կուրթանջեան, անձեռնհաս է: Ճակատի եօթը սիւները 10 — 30 սանթիմեթր ծուռ են շինուած, ուղղելու համար կը պահանջուի 25,000 ռուբլի: Եւ դեռ 10,000 ռուբլի ծախսուած է լուսամուտ մը բանալու համար ճաշարանին, որովհետեւ ճարտարապետները մոռցեր էին սկիզբէն շինել:

«Մայիս 28»ը Պուլկարիոյ մէջ

Այս տարի, Մայիս 28ը Պուլկարիոյ մէջ տօնուած է արտակարգ շուքով ու բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ:

Պուլկարիան մէկն էր այն գաղութներէն, ուր Հայաստանի անկախութեան տօնակատարութիւնը տարիներ շարունակ կռուախնձոր էր դարձած հոսանքներու միջեւ: Նոյնիսկ պատահած էին կռիւներ, ոստիկանական միջամտութիւններ եւայլն: Դեռ անցեալ տարի, Թեմական Խորհուրդը շրջաբերականով արգիլած էր այդ տօնը, թէեւ բոլոր հայաբնակ քաղաքներու մէջ տօնուած էր կրկին: Իսկ հոն ուր թաղականութիւնները կը գտնուէին հակադաշնակցական տարրերու ձեռքը, արգիլուած էր, հոգեհանգիստի առթիւ, եռագոյնը եկեղեցւոյ բակը տանիլ, մինչեւ անգամ դրամ պահանջուած էր Սարտարապատի հերոսներուն յիշատակի հոգեհանգիստներուն համար…

Արդ, այս տարի, Թեմական Խորհուրդի մասնաւոր շրջաբերականներով, պուլկարահայ բոլոր Թաղ. Խորհուրդները կատարած են հոգեհանգիստ ու, եւ ամէն տեղ, անխտիր, ժողովրդային թափօրներ գացած են եկեղեցի, հայկական եռագոյնով ու ծաղկեպսակներով:

Մասնաւորաբար Սոֆիայի ու Ֆիլիպէի մէջ շքեղ տօնակատարութիւններ եղած են՝ մասնաւոր սրահներու մէջ ալ:

Այսպէս, Սոֆիայի «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի սրահին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տօնուած է անկախութեան տարեդարձը: Նախագահած է Տոքթ. Մ. Թահթադրեան, իսկ բանախօսած է ընկեր Կ. Սասունի: Ներկայ եղած են նաեւ պուլկար ականաւոր դէմքեր, նախկին նախարարներ, հանրային գործիչներ եւն.:

Ֆիլիպէի մէջ եւս, խուռն բազմութիւն մը լեցուցած է «Թրաքիսքի Սունաք»ի սրահը, տօնելու համար անկախութեան տարեդարձը:

Առտուան հոգեհանգիստին իրենց ծաղկեպսակներով ներկայ եղած են միութիւններ եւս, որոնք ցարդ վերապահ կը մնային կամ կ'անդրատնային Մայիս 28ը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԷԼՈՒԿ ՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 2 Յունիս.— «Մաթէն»ի ծանօթ գրութիւնը հայ գործաւորներու մասին, հանդէլուկ մը դարձաւ մեր գաղութին համար:

Անոր հեղինակը հինգ ժամ միայն մնալով քաղաքս, եւ տեսնուելով միայն երկու թղթակիցներու՝ Mr. Penardի եւ Samonին, ինչպէս եւ քաղաքապետ - երեսփոխան Mr. Pecherotին հետ, չէր կրնար այդպէս աննպաստ գրութիւն մը ստորագրել, մանաւանդ որ տրուած տեղեկութիւնները եղած են գրութեան բոլորովին հակառակը:

«Մաթէն»ի աշխատակիցը յիշեալ երկու թղթակիցներու ընկերակցութեամբ կը դիմէ հայ երիտասարդի մը, որուն տեղեկութիւններն ու բացատրութիւնները նմանապէս՝ երբեք չեն համապատասխաներ հրատարակուած գրութեան: Աւելին՝ երիտասարդ լրագրողը երբ կ'աւարտէ իր գործը, կը յայտարարէ Վալանսի թղթակիցներուն նախագահ՝ Mr. Pénardին թէ «ինք հոս եկած էր Հայերուն դէմ յօդուած մը գրելու, մինչդեռ իր քաղած բոլոր տեղեկութիւնները ու գտած հիւրասիրութիւնը զինք կը ստիպեն ատոր հակառակ, նպաստաւոր արտայայտուելու Հայերու մասին: Եւ կը յայտնէ թէ չափազանցդժուար կացութեան մը մատնուած է: Դեռ աւելին՝ Պ. Փենարտի կը պատմէ թէ՝ «ամբողջ կէսօրէն վերջը միասին եղած են, եւ թղթակիցը հեռաձայնով որ եւ է տեղեկութիւն չէ հաղորդած իր թերթին: Ժամը 8ին նոյն օրը, մեկնած է քաղաքէս եւ իր Փարիզ հասնելէն առաջ այդ աննպաստ գրութիւնը լոյս տեսած է: Արդ, ով գրեց այդ վարկաբեկիչ գրութիւնը:

Պ. Պ. Փենարտի եւ Սամոն պատրաստակամութիւն կը յայտնեն եղած խօսակցութիւններն ու տրուած տեղեկութիւնները կրկնել Հայերու կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը մէջ:

*** Կը լսեմ թէ Փարիզէն՝ Պ. Արշակ Զօպանեան, բացատրական նամակով մը դիմած է Les amis des litérateursներուն, խնդրելով պատշաճօրէն պատասխանել «Մաթէն»ին: Բայց որ եւ է գրութիւն չերեւցաւ տակաւին:

Վալանսի Ազգ. Միութեան անունով, Պ. Անդրանիկ Նալպանտեան եւս պատասխան մը գրելով ղրկած է նոյն թերթին: Կը հրատարակուի՞…:

*** Վերջերս զրոյց կը շրջի թէ՝ գործարաններու մէջ օտարականներու թիւը պիտի իջնէ հարիւրին 5ի:

Կարգ մը գործարաններ նահանգապետութենէն հրահանգ ստացած են այս մասին, եւ սկսած են Հայեր ճամբել:

Թաղապետութեան մայիս 31ի ժողովի ատենագրութեան մէջ, որ հրատարակուեցաւ այսօր, կը կարդամ թէ, Հայերուն նպաստը շարունակելու կամ դադրեցնելու համար դիմում եղած է նահանգապետութեան եւ կը սպասուի պատասխանի:

*** Հակառակ հրատարակուած օրէնքին՝ ոստիկանութիւնը, սուրխապատակներուն կը մերժէ «պաշտպանեալ»ի անցագիր տալ, առարկելով թէ որ եւ է հրահանգ ստացած չէ տակաւին:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախկին մարզիկներէն, Պ. Գաբրիէլ Սինապեան,

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԿԻՆ ԿԸ ՓՈԽԷՐ

Շիքակոյի գերագոյն դատարանին առջեւ տեղի կ'ունենայ այժմ արտառոց դատ մը, ուր Նէլըըն Փէթըրսըն անունով 53 տարեկան մարդ մը ամբաստանուած է բազմակնութեան յանցանքով:

Դատավարութեան ընթացքին պարզուած է, որ այս մարդը, իր կինը՝ Մէրի Փէթըրսըն եւ ուրիշ կին մը՝ Տիկին Պերթրամ, երեքը միասին համաձայնութեան եկած են, որպէսզի Պ. Փէթըրսըն առաջին կնոջ հետ կենակցի այն օրերը, որոնց ամսաթիւը զոյգ, իսկ երկրորդ կնոջ հետ այն օրերը, որոնց ամսաթիւը անզոյգ թիւերու կ'իյնայ: Իսկ տօն օրերուն համար, ինչպէս Ծնունդ եւ Նոր Տարի, րոնք հանդիպած են անզոյգ ամսաթիւերու, համաձայնած են որ այս նորօրինակ Տոն Ժուանը Ծնունդը անցնէ առաջին կնոջ, եւ Նոր Տարին՝ երկրորդ կնոջ հետ:

Այս համաձայնութենէն ետք, կանցի նախանձը սակայն սկսած է քիչ քիչ իր գլուխը ցոյց տալ, եւ գործը հասած է դատարանին:

Յունիս 1ին տեղի ունեցաւ առաջին դատավարութիւնը: Դատաւորը, շըւարած, դատավարութիւնը յետաձգեց յունիս 7ին, ըսելով.— «Յունիս 7ին թերեւս աւելի զով ըլլայ օդը. այսօր շատ տաք է. դատը կը յետաձգեմ յունիս 7ին»:

ՀԱՅՈՒՀԻՆ

… Ամբողջ միս, կլոր, դանդաղ: Աղուոր աչքեր, սեւ, խոշոր, Հայուհին այն պատկերն է զոր որքան հեռուէն դիտես՝ այնքան աղուոր կը գտնես: Մազեր, ամէն առտու չի կրնար սանտրել, այնչափ առատ է: Կոկիկ սիրտ մը՝ ահագին կուրծքին տակ:

Պատուական մայր, սքանչելի կին, բայց անհամ տարփուհի: Կը ջանայ սիրուիլ եւ կը խորշի սիրելէ: Կը զգայ, բայց զգալ չի տար:

Անգամ մը որ ամուսնանայ՝ կը զըջայ կարդուած ըլլալուն, եւրոպացի կիներուն ճիշդ հակառակը:

Տանտիկին, մաքրասէր եւ բամբասող: Ճամբորդութիւն ընել մտքէն չանցներ, եւ ծովէն կը բռնուի: Այրի մնալը առաւելութիւն մը չի սեպեր Ֆրանսացիներուն նման: Սիրոյ պայքարին մէջ տկար, եւ յաջող՝ էրիկկնկան կռիւներու մէջ: Եթէ ներելի ըլլար կիները բայերու հետ բաղդատել, պիտի ըսէի թէ եւրոպացի կինը կրաւորական է, մնացեալները՝ ներգործական, իսկ խեղճ հայուհին չէզոք:

Բնականաբար բացառութիւններ կան զորս կը յարգեմ, ինչպէս կը յարգեմ ամէն կին առանց բացառութեան:

Եզրակացութիւն,— մարդս իբրեւ մայր եւ իբրեւ աղջիկ ունենալու է անգլուհին, իբրեւ քոյր՝ գերմանուհին, իբրեւ տարփուհի՝ ֆրանսուհին, իբրեւ կին՝ իտալուհին կամ սպանուհին, իսկ իբրեւ զոքանչ՝ ունենալու է հայ կինը:

Այս վերջինը փեսաներէն իմացած եմ ես:— Յ. Ալփիար

Valence Sportifէն ստացած է պրոնզէ շքանշան մը, իբրեւ նոյն միութեան լաւ ֆութպոլ խաղացողներէն մին:

Շ. Սեւան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Տէլմարք ոտքի ելաւ եւ սարսափելի ուժգին ձայնով մը գոռաց.

— Միթէ այստեղ ոչ ոք չկա՞յ:

— Դո՞ւն ես Կէման, պատասխանեց մարդ մը այնպիսի ցած ձայնով, որ ծերացիկը հազիւ լսեց. եւ նոյն րոպէին աւերակի ծակին մէջէն գլուխ մը դուրս ելաւ, յետոյ միւս խրճիթէն ուրիշ գլուխ մըն ալ երեւաց:

Ատոնք պահուըտած երկու գիւղացիներ էին, միակ ազատուածները:

Կէմանի ծանօթ ձայնը անոնց վըստահութիւն ներշնչած էր իրենց կըծկուած անկիւններէն դուրս գալու:

Անոնք յառաջացան դէպի Տէլմարք եւ դեռ կը շարունակէին դողալ:

Իսկ Տէլմարք միայն կըցած էր աղաղակել, բայց չէր կրնար խօսիլ. այսպէս կ'ազդեն խոր յուզումները:

Մատով ցոյց տուաւ իր ոտքերուն տակ պառկած կինը:

— Ան դեռ կենդանի՞ է, հարցուց գիւղացիներէն մէկը:

Տէլմարք գլխով հաստատական նըշան ըրաւ:

—Իսկ միւ՞ս կինը. ա՞ն ալ կենդանի է:

Տէլմարք բացասական նշան մը ըրաւ:

Առաջին անգամ գլուխը դուրս հանող գիւղացին յարեց.

— Բոլոր մնացածները մեռած են, այնպէս չէ՞. ես տեսայ, այն ժամանակ նկուղին մէջ պահուըտած էի: Այսպիսի րոպէներուն Աստուծոյ ո՛րչափ շնորհակալ պիտի ըլլան անոնք, որ ընտանիք չունին: Իմ տունս կ'այրէր. Տէ՛ր Աստուած: Բոլորն անխնայ սպաննեցին: Այս կինը երեք որդի ունէր. բոլորն ալ փոքր. որդիները կ'աղաղակէին՝ «մայրի՛կ». մայրը կ'աղաղակէր «որդեակներս»: Մայրը սպաննեցին, իսկ որդիները տարին. Ես այդ ամէնը տեսայ, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ: Իսկ անոնք բոլորը ջարդելէ յետոյ մեկնեցան: Անոնք շատ գոհ կ'երեւային որ մայրը սպաննեցին, իսկ որդիները տարին. բայց կինը մեռած չէ, այնպէս չէ՞. մեռած չէ: Է՛հ, ըսէ ուրեմն, Կէման, դուն յոյս ունի՞ս որ կրնաս զայն փրկել. կ'ուզե՞ս որ քեզ օգնենք՝ զայն տեղափոխելու համար քու որջդ:

Տէլմարք գլխով համաձայնութեան նշան մը ըրաւ:

Անտառը կը հասնէր մինչեւ ագարակը: Անոնք ծառերու ճիւղերէն եւ ձողերէն խկոյն պատգարակ մը շինեցին. կնոջ անկենդան մարմինը անոր վրայ դրին ու յառաջացան անտառին խորը. երկու գիւղացիները՝ մէկը գլխէն, միւսը ոտքերուն կողմէն բռնած՝ կը տանէին պատգարակը, իսկ Տէլմարք բռնած էր կնոջ ձեռքը եւ կը քննէր զարկերակը:

Գիւղացիները կը քալէին եւ միեւնոյն ժամանակ կը խօսէին. եւ նայելով արիւնաշաղախ կնոջ, որուն տըժգոյն երեսը լուսաւորուած էր լուսնի շողերով, անոնք ապշած կը բացագանչէին փոփոխակի.

— Բոլորը սպաննե՛լ:

— Ամէն ինչ այրե՛լ:

— Օ՛հ, Տէր Աստուա՛ծ, միթէ այսուհետեւ միշտ այսպէ՞ս պիտի ըլլայ:

— Այն մեծ մարդն է այս բոլորը ընողը:

— Այո՛, ան հրամայեց:

— Բայց ես զայն չտեսայ, երբ գընդակահար կ'ընէին այն ժամանակ այնտե՞ղ էր ան:

— Ո՛չ, այն ժամանակ մեկնած էր. բայց միեւնոյնն է. ամէն բան կատարուեցաւ անոր հրամանով:

— Այն ժամանակ ան ըրած է այս ամէնը:

— Այո՛, ան ըսած էր՝ «սպաննեցէք, այրեցէք, երբեք մի խնայէք»:

— Ան մարքիզ է:

— Այո՛, մե՛ր մարքիզն է:

— Ի՞նչ է անոր անունը:

— Պարոն տը Լանդընաք:

Տէլմարք աչքերը վեր բարձրացուց եւ իր ակռաները կրճտելով մըմռաց.

— Ա՛խ, եթէ ես գիտնայի՛:

(Վերջ առաջին մասին)

Բ. ՄԱՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ՍԻՄՈՒՐՏԷՆ

Ա.

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ ԱՅԴ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ամէնքը կ'ապրէին հասարակաց կեանքով. ամէնքը կը ճաշէին դուռներու առջեւ դրուած սեղաններու վրայ: Կիներ՝ եկեղեցիներու վերնատունը նստած՝ վիրակապեր կը պատրաստէին եւ կ'երգէին Մարսէյեզը: Մոնսոյի ծառուղին եւ Լիւքսէմպուրկը դարձած էին զինավարժութեան դաշտեր: Ամէն փողոցներու գլուխները հաստատուած էին զինարաններ, ուր աշխատանքը կ'եռեւեփէր. այնտեղ կը պատրաստուէին հրացաններ, անցնող - դարձողները կը տեսնէին ատոնք եւ կը ծափահարէին: Ամէն բերաններ միահամուռ ատիկա կը կրկնէին միայն. «Համբերութի՛ւն, ուրիշ բան չի նմանիր. յեղափոխութի՛ւն է այս»: Ժողովուրդը կը յաճախէր ներկայացումներու, ինչպէս Աթէնքի մէջ, ուր թատրոնները պելոպոնէսեան պատերազմի ժամանակ լեցուն էին հանդիսատեսներով:

Փողոցներու անկիւնները պատերու վրայ փակցուած էին յայտարարութիւններ— «Տիօնվիլի պաշարումը»— «Ընտանիքի մայրը բոցերու մէջէն ազատուած»— «Սէն Սուսիի ակումբը»— «Յովհաննան՝ առաջին կին պապը»— «Փիլիսոփայ զինուորները»— Գիւղի մէջ սիրելու արհեստը»:— Գերմանացիները հասած եւ կանգնած էին քաղաքադուռներու վրայ: Բերնէ բերան լուրեր կը պտըտէին թէ Բրուսիոյ թագաւորը իրեն համար օթեակներ պատուիրած էր Օփերայի մէջ: Ամէն բան սարսափ կը ներշնչէր, բայց ոչ ոք սարսափահար էր: Կասկածելիներու համար հրատարակուած մռայլ օրէնքը— Մէրլէնի եւ Տուէի ուղեղի այդ ոճրագործ ծնունդը— ամէնուն գլխուն վրայ կառափնատ բարձրացուցած էր:

(Շար.)

Որովհետեւ Կոթըռոյի նպատակն է շարունակել տալ դարերով խաղաց – ուած ողբերգութիւն մը, յաւիտենապէս դէմ դէմի բերել եղբայր մարդիկը եւ արիւնոտ հողերու վրայ կարենալ շարունակել աշխարհակալ (էմփէրիալիստ) գերիշխանութիւնը :

Բայց դուն, է՛յ բարձրապատիւ Մէօսիէօ Կոթըռօ եւ է՛յ բոլոր Կոթըռօներ, գլխ լսեցէք: Շատ կը սխալիք եւ կը խաբուիք: Աշխարհ արթնցած է եւ լայն բացած աչքը :

Վստահ եղէք, այլեւս հոս մնացած չէ միամիտ մը որ համոզուի ձեզմէ, խաբուի ձեզմէ եւ այրի կրակին մէջ:

Ամբողջ աշխարհի առջեւ եւ Թուրքին ուժեղ, ապստ եւ քաղաքակիրթ վարչութեան մը տակ, Հաթայ արժանացած է իր վերջնական հանգիստին, խաղաղութեան, բարօրութեան, երջանկութեան, ազատութեան եւ անկախութեան: Հոս չկան այլեւս իրարմէ անջատ, իրարու թշնամի համայնքներ, իրար ճզմողներ, մորթողներ եւ կախողներ, այլ կան միայն իրար սիրող, իրար յարգող եւ մէկ խուժ, մէկ նպատակ ունեցող անձեր :

Գիտնայիք թէ որքան երջանիկ, որքան բախտաւոր ենք: Եւ մեր հանգիստը չպիտի խանգարուի անով, որ այս վիճակը կը նեղէ ձեզ:

Հայտի, է՛յ Կոթըռօ էֆէնտի, հայտի․— կէչտի Պօրուն փազարը, սիւր էշէ-յին Նիյտէյէ :

ԽՄԲ․— Այս գռեհիկ բացատրութեան բառական թարգմանութիւնը սա է․ — Պօրի պազարը անցաւ, էշդ Նիյտէ քշէ: Իսկ բուն իմաստը․— Անցան հին օ-րերը երբ կրնայիք սանձարձակ խօսիլ ու սպառնալ․ հիմա էշդ ուրիշ տեղ քշէ, հոս ընելիք գործ չմնաց …:

Լոնտոն կ'որոճայ, Պերլին կը գործէ

Անգլիական կառավարութիւնը կը շարունակէ քննել անգլօ-խորհրդային զինակցութեան նոր ծրագիրը, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ: Երկու պետութիւնները բանաձեւ մը պիտի մշակեն, որ երաշխաւորութիւն չպար – տադրելով հանդերձ պալթեան պետութեանց, անուղղակի պիտի ապահովէ անոնց անկախութիւնը: Այս կերպով կ'ուզեն գոհացում տալ Խ․ Միութեան: Ուրեմն նոր հրահանգներ պիտի տրուին Մոսկուայի անգլիական դեսպանին: Առ այժմ անհրաժեշտ չի համարուիր նախարար մը ղրկել Մոսկուա :

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա ոչ-յարձակման դաշինքներ կը կնքէ պալթեան պետութեանց հետ: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Էսթոնիոյ արտաքին նախարարը Պերլին հասած է օդանաւով, ստորագրելու համար ոչ – յարձակման դաշինքը: Լեթոնիոյ արտաքին նախարարն ալ երէկ հասաւ, միեւնոյն նպատակով: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Գերմանիա զինակցութիւն առաջարկած է Ֆինլանտայի: Հրատարակուած լուրերուն համաձայն, Գերմանիա պիտի երաշխաւորէ Ֆինլանտայի հողային ամբողջութիւնը Խ․ Միութեան դէմ, իսկ Ֆինլանտա պարտաւոր պիտի ըլլայ երեք փոքր կղզիներ զնել Գերմանիոյ տրամադրութեան տակ, 15 —50 տարուան համար, արտօնել երեք օդակա – յաններու շինութիւնը, ամրութիւններ շինել Ալանտ կղզիներուն մէջ եւն․:

Ֆինլանտայի արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, յայտարարեց թէ Ֆինլանտա կը մերժէ որ եւ է երաշխաւորութիւն առանց իր համաձայնութեան: «Ով որ կ'ուզէ մեզի օգնել առանց մեր խնդրանքին, պիտի նկատուի իբրեւ յարձակող եւ եւ պիտի մղուի իբրեւ այդպիսին»:

Ճափոն պիտի միանա՞յ Առանցքին

Ճափոնի արտաքին նախարար Պ․ Արիթա հրահանգեց Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպաններուն, յայտնել գերմանեւիտալական կառավարութիւններուն, թէ Ճափոն տրամադիր չէ յանձնառութիւններ ստանձնելու Եւրոպական հարցերու մէջ եւ կ'ուզէ գործակցիլ միայն Խ․ Ռուսիոյ դէմ: Ճափոնի վարչապետը այցելեց կայսեր եւ այս որոշումը հաղորդեց անոր :

Ճափոնի դահլիճը այս որոշման յանգեցաւ երկարատեւ խորհրդակցութիւններէ եւ վիճաբանութիւններէ ետք: Բանակը տրամադիր էր զինակցելու Առանցքին, իսկ նաւատորմիղը եւ կառավարութիւնը դէմ էին: Ի վերջոյ կարելի եղաւ եզրակացութեան մը յանգիլ: Ճափոն պիտի պահէ «բարեացակամ չէզո – քութիւն» Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ: Կ'ըսուի թէ այս որոշումէն ետք թերեւս հրաժարին Պերլինի ու Հռոմի ճափոնական դեսպանները, որոնք զի – նակցութեան կուսակից են :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս հերքեց թերթերու մէջ հրատարակուած այն լուրերը, թէ Պապը հարցարան մը ուղղած է հինգ պետութեանց, իմանալու համար անոնց հողային պահանջները կամ տրամադրութիւնները:

ՍՈՒԷԶԻ ջրանցքին վարչական խորհուրդի նախագահ Մարքիզ տը Վօկ իր տարեկան տեղեկագրին մէջ ուժգնօրէն յարձակեցաւ Իտալիոյ յաւակնու – թեանց վրայ, եւ ըսաւ թէ Իտալիոյ նպատակն է ջրանցքին վարչական խոր – հուրդը հեռացնել եւ անոր տեղ հաստատել միջազգային յանձնախումբ մը:

ՓԱՐԻԶԻ ուղեցոյցները, ինչպէս կայարանի բեռնակիրները, այսուհետեւ պիտի նկատուին պետական պաշտօնեաներ: Անոնք պարտաւոր են մասնաւոր տարազ մը հագնիլ: Արգիլուած է նուէրներ ընդունիլ: Անոնց աշխատանքը պիտի վճարուի որոշ սակացոյցով մը, Փարիզի շրջանին համար՝ օրական 125 ֆրանք :

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ մեկնած 900 Հրեաներ, Քուպա եւ ուրիշ տեղեր ցամաք ելլելէ յուսահատած եւ օրերով թափառելէ ետք, նոյն նաւով պիտի վերա – դառնան Համպուրկ: Ոչ մէկ երկիր չէ ուզած ընդունիլ զանոնք :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ նոր օդակայանին բացումը տեղի ունեցաւ յունիս 6ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ: Լիբանանանի հանրապետութեան նախագահը ճառ մը խօսելով փառաբանեց Ֆրանսայի բարեկամութիւնը, իբրեւ ամէնէն զօրաւոր երաշխիքը ապահովութեան :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ նոր կայարանը ամբողջովին մոխիր դարձաւ հրդեհէ մը որ ծագած էր քանի մը կէտերէ միաժամանակ: Այս արկածին հետեւանքով մեռան երկու հրշէջներ, չորս հոգի վիրաւորուեցան ծանրապէս, տասը հոգի ալ թեթեւապէս: Վնասը կը հաշուեն 20 միլիոն ֆրանք: Արկածը անհոգութեան կը վերագրուի :

ՈՒԹ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ հրատարակուեցան, մեծ մասով ազգ․ պաշտպանութեան մասին: Հրամանագիրներէն մէկը երեք ամիս պայմանա – ժամ կը սահմանէ, բաշխուած կազարգել դիմակներու գինը վճարելու հա – մար (70 ֆրանք):

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խմբա– կան ձերբակալութիւններ կատարել: Գերման զինուորական ուժերու քանակը աւելցուցած են Չեխիոյ մէջ: Ձերբակալուած եւ գաղտնի Պերլին տարուած է չեխ համալսարանի փրոֆէսօր Սէքանինա: Գերման գաղտնի ոստիկանութի– նը բազմաթիւ չեխ պատանիներ լրտեսութեան պաշտօնի կոչած է, վճարելով անոնց օրական 7 շիլին :

ԱՊՈՒԽԲԻՐ փողոցին մէջ 80 քիլօ ծանրութեամբ քար մը փրթելով շէնքի մը ցուիքէն ինկաւ 63 տարեկան չարժավարի մը գլխուն: Մարդը մեռաւ հի – ւանդանոց փոխադրուած ատեն: Ուրիշ երկու անցորդներ ալ վիրաւորուեցան:

Դասախօսութիւն

Ֆր. Հայ կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօ-սութիւնը տեղի կ'ունենայ 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ:

Կը դասախօսէ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Նիւթ՝ «Հայ կինը գերբ Թատերական արուեստի մէջ»:

Պ․ Ալիքսան Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Վ․ Պալիկեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոսեան, Տէր եւ Տիկին Փիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Թիւֆէնքճեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ-ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ին, իր բնակարանին մէջ (Վալանս): Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 30 մայիս կէսօրէ վերջ եւ մար – մինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

Շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ.— 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Խրիմեան սրահին մէջ: Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր․ Ֆ․ ՔՈՒՐՈՒԵԱՆ, եւ Պ․ ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), Հ․ ՆԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ Ե․ ՍԵՐՈԲԵԱՆ (արտասանութիւն): Մուտք 5 ֆր.:

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Կիրակի:

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի:

«ՌԵՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ օրուան հոգերը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ: Նիւթ՝ «Թրքահայ քնարերգութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ՝ Օր. Թամանճեանի եւ Ռ. Զարդարեանի կողմէ:

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12

157 bis Rue Jean-Jaurès, Maison Alfortի շքեղ պարասրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ Կապոյտ Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Կը նուագէ Թ[illegible] ԳԱՐԵԳԻՆ — Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Պասթիյէն առնել թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջաւորութեան:

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulevard Strasbourg, Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է) քիչ հեռու:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՕՒՐԵԱՆ

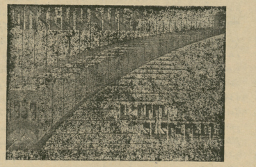
Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50 ֆր.

Դիմել Խմբագրութիւն,

17, Rue Damesme, PARIS

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր:

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը:

Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

Հայ գաղթականներուն կը ծանուցուի թէ խնդրարկուները գաղթականներու Բարձր – Գոմիսարութեան (Նախկին Օֆիս Նանսէն) Փարիզի գրասենեակին, 38 Պուլվար Ռասփայլ, կրնան դիմել առաւօտները միայն, ժամը 8.30— 12, բացի Կիրակի եւ տօն օրերէն:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Վանի Աղբակ գաւառի Խառաթուն գիւղացի Դաւիթ Նազարեանի կինը՝ Նարգիզ կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Արշակ եւ Աւետիս, որոնց երեխաներու անունները են Ծովինար եւ Հեղնար: Արշակի եւ Աւետիսի մօր անունն է Գայիանէ Կարապետեան: Արշակ եւ Աւետիս եղբայրները Իրանի Ապատան քաղաքէն, անցեր են Ֆրանսա եւ կ'ենթադրուի որ այժմ կ'ապրին Մարսէյլ քաղաքին մէջ: Ֆրանսայի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնէն կը խնդրուի Արշակ եւ Աւետիս եղբայրներու մասին՝ եթէ ո եւ է տեղեկութիւն ունին կամ հասցէները գիտեն յայտնեն հետեւեալ հասցէին, Haïk Adjemian, Tabriz (Iran).

×

Աւետիս Մղրեսեան (Գերդ Աղանցի), Աթէնքէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ տղուն՝ Պետրոս Դաստպեանի կինն ու զաւակները: Կնոջը անունը՝ Բերրոն, մեծ մանչը՝ Երուանդ, աղջիկը Կիւլա, որոնք 1922ին Մերսինէն մեկնած են Ֆրանսա: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի:

ՄՕՏԵՐՍ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh"

ԳՐԵՑ՝ PAUL DU VÉOU

(Հեղինակին համբորդութիւնը Ալէքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, հրակուտական Գ. Gautherotի հետ, 1939 Ապրիլին, քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, Նախընական թուղթի վրայ (թիւ 1—5, պաշտօնին երեքը բաժանորդագրուած) 100 ֆր.:

Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 ֆր.:

Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած) 35 ֆր.:

Սովորական տպագրութեան գինն է 15 ֆր.:

Փոխարժէքը չէքով ղրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin, 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).

Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ:

Առաքումները անմիջապէս պիտի կատարուին: Անուն, մականուն եւ հասցէ գրեցյստակօրէն, գլխագիր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՍԱՓԱՋԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԵԱՆ

Յառաջաբան Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Պատկերներ Ատափազարի կեանքէն եւ գաւառական խոնարհ գաղափարին ապրումներէն: Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենասիրութեամբ: Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման:

Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN
10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլեւս երկիրներ	315 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 9 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4062

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՈՂ ՑԵՂԱԿԻՑՆԵՐ»

Այս ալ նոր պատմութիւն, արժանի՝ չարժանկարի մը, գոնէ թատերախաղի մը վերածուելու :

Կարդացէք անշուշտ, երէկուան «Յառաջ»ի մէջ :

Երբեմնի Սանճաքին՝ Հաթայի նախագահը Մուսա Տաղ կ'այցելէ բազմանդամ պատուիրակութեան մը հետ, հասկնալու համար հայ գիւղացիներուն վիճակը : Նկարագրելով այս այցելութիւնը, Անտիոքի «Եէնի Կիւն»ը կը գրէր.

— «Էֆսէլանս»ին այս ջերմ եւ անկեղծ հետաքրքրութենէն չափազանց ազդուած, Պիթիասցիները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին : Իրականին մէջ միեւնոյն ցեղէն սերած այս երկու եղբայր ժողովուրդները ասկէ վերջ աւելի լաւ պիտի հասկնան իրար, եւ իրենց հայրենիքի յառաջդիմութեան եւ բարձրացման համար աշխատելով՝ դրախտի պիտի վերածեն այս գեղեցիկ հողամասը :

«Այսօր չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ Հայերը Թրքական ցեղէն սերած են :

Մենք ալ պարտք կը նկատենք յանուն մեր թերթին շնորհակալ ըլլալ մեր պետութեան յարգելի պետին, իր մօտիկ շահագրգռութեանը համար հանդէպ հայերէն խօսող մեր Հաթայցի հայրենակիցներուն, որոնք շատ լաւ կը գնահատեն թէ իրենց շահը կը պահանջէ միանալ իրենց ցեղակիցներուն » :

(Այս այն թերթն է որ գարշելի լուտանքներ հրատարակած էր արի ծերակուտականին՝ Գ. Կիւսթավ Կօթըրօյի դէմ,— «զավալլը, պուտալա, պազարը վերջացաւ, էշդ ուրիշ տեղ քշէ») :

Ուրեմն, «չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ Հայերը Թրքական ցեղէն սերած են» : Եւ ճիշդ ատոր համար ալ, անխնայ ջարդուեցան, տարագրուեցան, աքսորուեցան, ազգովին կոտորուեցան, որպէսզի միւս «ցեղակից»ը հանգիստ վայելէ, անոր կալուածն ու արիւնը լակէ անարգել...

Հարցնէ՛ք այս հատընտիր մակաբոյծներուն թէ՝ քանի որ «երկու եղբայր ժողովուրդները դրախտի պիտի վերածեն այս գեղեցիկ հողամասը», (Սանճաք), ինչո՞ւ չեն վերադարձներ «ցեղակից»ին բաժինը, անոր հայրենի ժառանգութեան գոնէ մէկ մասը, նոյնպէս դրախտի վերածելու համար :

Ահա քանըհինգ տարի անցաւ, եւ այդ հողերը կը մնան ամայի եւ աւերակ, սարսափի, փախուստի մատնելով նոյնիսկ բուերը :

Ահա 15 տարի է որ ներքին հանգստութիւն եւ արտաքին ապահովութիւն կը վայելէ նոր Թուրքիան, եւ սակայն յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման փոխարէն ամայութիւնը, թշուառութիւնն են որ կը տիրապետեն Կարինէն մինչեւ Վասպուրական, — նահանգներ որ կրնային դրախտի վերածուիլ :

Մանաւանդ որ, ահա իրենք իսկ հրապարակաւ կը խոստովանին, լեզապատառ կ'աւաղեն թէ «Թուրքիան ալ կը գտնուի եւրոպական պատերազմի մը նիւթ կազմելիք մատադրիններուն մէջ եւ թէ կռիւը պիտի փրթի մեր վերմակին վրայ». (Հիւսէյին Ճահիտ, «Եէնի Սապահ», 18 մայիս) :

Զէնք ուզեր խառնել գոյները, բայց հարկ է յայտարարել բարձրաձայն,— ինկապէս հրէշային է Թրքական հոգեբանութիւնը :

Մինչ «միեւնոյն ցեղէն սերած» կ'ըլլանք արտաքին աշխարհը մոլորեցնելու համար, ի խնդիր նոր աւարին — Սանճաք — անդին, բուն Թուրքիոյ մէջ, հայերէն խօսիլն անգամ կը համարուի մահացու մեղք :

«Իգտամ»ի խմբագրապետը չէ՞ր որ կ'ազդարարէր, քանի մը շաբաթ առաջ.

— « Ձեր ուզածին չափ յարձակեցէք, ազդարարեցէք, անոնք դարձեալ իրենց գիտցածէն չեն շեղիր : Ժամանակ մը կը սմքին, կը վախնան, իբր թէ թուրքերէն խօսելու կը սկսին : Յետոյ, երբ կը տեսնեն որ թուլցեր էք, դարձեալ «սասփարաքալօ»ներու, «պան պիտի առնեմ»ներու, «նօքարի շամաթա»ներու կը սկսին : Այս պատճառաւ է որ տակաւին Իսթամպուլը Թուրք - Իսթանպուլ չէ կրցած ըլլալ : Եւ տակաւին Թաթավլան - Գուրթուլուշ կոչուելուն հակառակ, ո եւ է կերպով չէ կրցած փրկուիլ եւ Յոյն մնացած է : Գուլէտիպին Հրեայ է եւ Սամաթիան Հայ ըլլալու համբաւը չէ կորսնցուցած » :

Եւ նոյն թշուառականը կը թելադրէր, իբրեւ եզրակացութիւն.

— « Ոչ միայն ազգային տեսակէտէ, այլեւ աշխարհի ամէնէն տգեղ եւ ամէնէն աններդաշնակ այդ լեզուները, մանաւանդ այդ հայերէնն ու հրէերէնը բացարձակապէս արգիլել» :

Իսկ իբրեւ արմատական միջոց,— «Փոքրամասնութեան փոքրիկներուն Թուրք դառնալը ապահովել» : Ոչ թէ անցագրով, այլ կրթութեամբ,— պարզապէս թրքացնել :

Հայը ցեղակից, Քիւրտը ցեղակից, Ալպանացին կամ Չէրքէզը, Լազը ցեղակից,— կրակէն շագանակներ հանելու համար : Իսկ բուն իրականութեան մէջ,— բոլորն ալ խային, միւզիր, խոռվարար, թշնամի, արժանի՝ արմատէն չորցուելու : Ինչպէս որ փորձեցին, բայց կէս ճամբան մնացին :

Պատմութիւնը, իրենց իսկ զարուոր տարեգրութիւնը — օսմանեանէն մինչեւ իթթիհատական-քէմալականը, վճռապէս կ'ապացուցանէ թէ կէս ճամբան պիտի մնան նաեւ այսուհետեւ, հակառակ իրենց նորելուկ իմաստութեան եւ զարմանազան զինակցութեանց :

Պատմութիւնը իր օրէնքներն ունի : Եւ եթէ ճիշդ է որ «անկարելի բան չկայ ազգերու կեանքին մէջ» — ինչպէս կը յիշեցնէին իրենց նեղ օրերուն — անշուշտ հայկական արեւն ալ միշտ այսպէս աղօտ պիտի չմնայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԳՆԱՑ ՄԸ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ

«Կրնա՞յ երաշխաւորութիւն պարտադրել երբ չեն ուզեր»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը կարեւոր լուսաբանութիւններ հաղորդեց, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մէջ ծագած նոր դժուարութեանց մասին : Այս առթիւ ըսաւ թէ մասնաւոր բանագնաց մը, արտաքին նախարարութեան կեդր. Եւրոպայի բաժնին վարիչը, Գ. Սթրէնկ, Մոսկուա պիտի երթայ այս շաբթու, փութացնելու համար զինակցութեան կնքումը, իբրեւ գլխաւոր պատնէշը խաղաղութեան ճակատին :

Ինչպէս կը յիշուի, 1935ին ալ նախկին արտաքին նախարար Գ. Իտըն, որ այն ատեն ուրիշ պաշտօն ունէր, Մոսկուա երթալով մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Սթալինի, Մոլոթովի, Լիթվինովի եւ ուրիշ երեւելիներու հետ : Այդ առթիւ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէր.— «Ներկայիս շահերու հակամարտութիւն չկայ երկու կառավարութեանց միջեւ, միջազգային քաղաքականութեան գլխաւոր հարցերու մասին, ինչ որ ամուր խարիսխ մը կը կազմէ երկու երկիրներուն արդիւնաւոր գործակցութեան համար, յանուն խաղաղութեան » :

Այս բարեյաջող ելքէն խրախուսուած, Չէյմպըլէն այժմ նոր փորձ մը կը կատարէ, գլուխ գլխի խօսակցելու եւ համաձայնութեան մը յանգելու համար :

Ահաւասիկ Չէյմպըլէնի յայտարարութեանց ամփոփումը.

— « Խ. Միութեան հետ կատարուած խօսակցութիւններէն կը հետեւի թէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կը տիրէ մեր միջեւ, գլխաւոր նպատակներու մասին : Մեր կառավարութիւնը կրցած է համոզել խորհրդային իշխանութիւնը թէ պատրաստ է համաձայնութիւն մը կնքելու կատարեալ փոխադարձութեան հիման վրայ : Նոյնպէս մենք բացորոշ կերպով յայտնած ենք թէ տրամադիր ենք միանալու Փրանսական կառավարութեան, Խ. Միութեան ընծայելու համար զինուորական կատարեալ աջակցութիւն մը, եթէ ան պատերազմի բռնուի, իր հողին դէմ ուղղուած յարձակման մը պարագային, ուրիշ եւրոպական ո եւ է պետութեան հետ : Այն զինուորական աջակցութիւնը զոր երեք պետութիւնները յանձն կ'առնեն ընծայել փոխադարձաբար, պիտի չսահմանափակուի իրենց սեփական հողին դէմ կատարուած յարձակումներու համար : Կարելի է նախատեսել ուրիշ պայմաններ ուր երեք պետութիւններէն մէկն ու մէկը իր ապահովութիւնը անուղղակի վտանգուած համարի ուրիշ եւրոպական պետութեանց կողմէ : Այդ պայմանները քննուած են մանրամասնօրէն եւ կը յուսամ թէ կարելի պիտի ըլլայ կազմել բանաձեւ մը՝ ընդունելի երեք պետութեանց համար, բանաձեւ մը որ նկատի առնելով ուրիշ պետութեանց շահերը, պիտի ապահովէ բոլոր պետութեանց կատարեալ գործակցութիւնը, դիմադրելու համար նախայարձակման : Բայց կան մէկ - երկու դժուարութիւններ, մանաւորապէս կարգ մը պետութեանց մասին որոնք չեն ուզեր երաշխաւորութիւններ ընդունիլ, չվտանգելու համար իրենց խիստ չէզոքութիւնը : Անշուշտ կարելի չէ երաշխաւորութիւն պարտադրել այնպիսի պետութեանց որոնք չեն ուզեր, բայց կը յուսամ թէ միջոց մը պիտի գտնուի, հարթելու համար այս եւ ուրիշ դժուարութիւններ » :

Վարչապետին ակնարկած պետութիւններն են Ֆինլանտա, Էսթոնիա եւ Լեթոնիա : Այս առթիւ պատասխանելով հարցումի մը, ըսաւ թէ արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցներ ստացած է այդ երկիրներէն եւ թէ երեքն ալ վճռապէս կը մերժեն երաշխաւորութիւններ ընդունիլ, երբեւկ զինակցութեան բանակցութեանց առթիւ : Արդ, Մոսկուա կը պնդէ որ երեքն ալ երաշխաւորութեան տակ առնուին :

**** Անգլիացի բանագնացը, որ այժմ Փէշթա կը գտնուի, Լոնտոն վերադառնալ օդանաւով եւ Մոսկուա պիտի մեկնի շաբաթ կամ կիրակի : Ընդդիմադիրները այս առթիւ ալ նեղացուցիչ հարցումներ ուղղած ըլլալով, Գ. Չէյմպըլէն պատասխանեց.*

— « Մենք այժմ ի վիճակի չենք դաշնագիր մը կնքելու, քանի որ, ինչպէս ըսի, կարգ մը կէտեր չեն կարգադրուած տակաւին. գանոնք արագօրէն լուծելու յոյսով է որ որոշեցինք ներկայացուցիչ մը ղրկել Մոսկուա :

**** Ֆրանսայի արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ անգլիական, լեհական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ : Կը հերքուի այն լուրը թէ Ֆրանսան ալ մասնաւոր պատուիրակ մը պիտի ղրկէ Մոսկուա : Անգլիա եւ Ֆրանսա նոր ծանուցագիր մը պիտի ուղղեն խորհրդային կառավարութեան :*

**** «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ կ'ամփոփէ խորհրդային կառավարութեան պայմանները.—*

1. Փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ :

2. Խ. Միութիւնը աջակցութիւն կը խոստանայ այն հինգ պետութեանց որոնց երաշխաւորութիւն ընծայած են Անգլիա եւ Ֆրանսա :

3. Երեք պետութիւնները պէտք է օգնութեան հասնին պալթեան երեք պետութեանց, եթէ բռնաբարուի անոնց չէզոքութիւնը, Եւ վերջապէս, պէտք է որոշ համաձայնութիւն մը կնքել աջակցութեան մեթոտներու, ձեւերու եւ տարողութեան մասին :

ՈՒՐԻՇ Ի՞ՆՉ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՆ

« Թայմզ » կը գրէ.— Խաղաղութեան ճակատին կազմակերպման հարցը միայն Լեհաստանով եւ Թուրքիայով չի սահմանափակուիր : Այդ հարցը կը շահագրգռէ հաւասարապէս արեւելեան Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները, որոնք, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ ու համակամ, կը բաղձան զօրանալ թէ զինուորական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով : Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ...

Թերթերը բանի մը օրէ ի վեր կը զբաղին նոր ողբերգութեամբ մը : Անշուշտ բանի մը օրուան համար :

Համպուրկէն 925 Հրեաներ, որոնց 400ը կիներ եւ մանուկներ, անտանելի գտնելով իրենց կեանքը, կ'որոշեն գաղթել :

Բայց ո՞ւր : Հապա *վիզա՞ն* : Աջ-ձախ կ'իյնան, հիւպատոսները կը մերժեն : Տարագիրները նպաստ որոշում կու տան Քուպայի համար : Եւ անցագիր ալ կը ստանան, կանոնական երաշխաւորութիւնը վճարելով եւ բոլոր ձեւակերպութիւնները կատարելով :

Կը մնար շոգենաւ գտնել : Գերմանական կառավարութիւնը արգելք չի յարուցաներ, եւ 925 տարագիրները կը նստին «Սէն Լուի» շոգենաւը, գտնելու համար «Աւետեաց երկիրը» :

Օրեր, շաբաթներ ծովէ ծով նետուելէ վերջ, հալածականները կը հասնին Քուպա, բայց երբ կը փորձենցամաք ելլել, ոստիկանութիւնը կը ցցուի իրենց առջեւ :

Աղաչանք — պաղատանք : Վաւերական անցագիր : Յանուն մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան : Կիներ, մանուկներ կան, մե՛ղք են...

Ոչ եւ ոչ : Քուպան ալ ներգաղթի օրէնք մը ունի, չեն կրնար խախտել :

Հեռագիր մը Մ. Նահանգներու նախագահին, որպէսզի միջամտէ :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գ. Ռոզվէլթ կը բարեհաճի միջնորդել, բայց Քուպայի հանրապետութեան նախագահը քաղաքավարութեամբ կը մերժէ, դիտել տալով թէ՝ ներգաղթի օրէնքին համաձայն, իւրաքանչիւր օտարական պարտաւոր է 500 տոլար վճարել, որպէսզի կարենայ ցամաք ելլել :

Ուրիշներ ալ կը միջամտեն : Ապարդիւն : Օրէնքը օրէնք է, 500 տոլարը կը ցնծաս, ներս կ'առնեն, եթէ ոչ՝ երթաս բարով :

Ո՞ւրկէ ճարել 500 տոլարի երաշխաւորագիրը : Քանի՞ հոգի կրնային ճարել, ամէն ինչ ծախսած եւ աւելցածը նաւու ծախքի յատկացուցած ըլլալով :

Ոստիկանութիւնը այնքան կը կարծրանայ որ, մինչեւ անգամ կ'արգիլէ ազգականներու մուտքը շոգենաւին մէջ : Եւ խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան նշանացի, կամ արտակարգ դժուարութեամբ, քարափին այս եւ այն ծայրէն :

Այս քար անտարբերութեան առջեւ, կիներ կը փետեն իրենց մազերը, ծերունիներ կը հեծկլտան, մանուկներու լացուկոծը դժոխքի մը կը վերածէ շոգենաւը : Տասնօր փաստաբան մըն ալ բազկերակը ճեղքելով, ծով կը նետուի :

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ կ'ազդէ, արգելքը ետ առնելու համար, յանուն Աստուծոյ կամ սատանայի :

Եւ հիմա շոգենաւը ճամբայ ելած է դէպի Համպուրկ :

Վերջին ժամ,— նախատեսելով դէպի Գերմանիա վերադարձին հետեւանքները եւ խորապէս յուսահատ, ուղեւորներէն 200 հոգի ուխտեր են *խմբովին անձնասպան ըլլալ*, եթէ իսկապէս Գերմանիա փոխադրուին :

Արդէն, Հավանայի առջեւ, շատեր փորձեր էին ծովը նետուիլ խումբ - խումբ, երբ շոգենաւը խարիսխ կը ներգնէր, բայց ոստիկանները արգիլեցին, պաշարելով նաւը :

Եւ այլն, եւայլն...

— Մեր աշխարհը այսպէս չէր. նամբորդը միշտ գլխու վրայ տեղ ունէր, անօթին հաց, ըլլար իսկ անծանօթ, օտար, թշնամի...

— Մի ծամծմեր բառերը : Խոստովանէ, պարզապէս, թէ մենք աշխարհը չէինք ճանչնար : Մանուկ էինք եւ մանուկ ալ մնացինք : Ահա այս է ինչ որ կը կոչենք մարդկութիւն, քաղաքակրթութիւն, Եւրոպա, Ամերիկա,— տեղ մը *եաթաղան*, տեղ մը *վիզա* : Այս է իրականն ու վաւերականը. մնացեալը... Մարքօ փաշային հարցուր :

ՎԱՀԷ

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԿԱՄԱՒՈՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրամանագիր մը հրատարակեց, օտարազգիներու կամաւոր ծառայութեան մասին :

Այս հրամանագրին համաձայն, 18—40 տարեկան օտարականները կրնան կամաւոր գրուիլ պատերազմի տեւողութեան ընթացքին, ծառայելու համար օտար ռազմիկներու մասնաւոր զօրագունդերուն մէջ, որոնք մաս պիտի կազմեն Փրանսական բանակին, մէջն ըլլալով օդային եւ ծովային ուժերը :

Այս կամաւոր յանձնառութիւնը կրնայ կատարուիլ խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն : Բայց, պատերազմի պարագային, կարգ մը օտարականներ կրնան, 17 տարեկանին եւ մինչեւ Ֆրանսացիներու համար որոշուած տարիքի սահմանը (պատերազմի տեւողութեան համար), ընդունուիլ վերոյիշեալ զօրագունդերուն մէջ եւ բացառապէս Փրանսական կամ բնիկ զօրաբանակներու մէջ :

Այն օտարականը որ կ'ուզէ արձանագրուիլ խաղաղութեան ատեն կամ պատերազմի տեւողութեան համար, պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները. —

1. Ֆիզիքական յարմարութիւն, ինչպէս կը պահանջուի զինուորցուներէն :

2. Ներկայացնել իր ծննդեան վկայագրին Փրանսերէն թարգմանութիւնը կամ համապատասխան թուղթ մը ֆրանսերէն թարգմանութեամբ (անցագիր, անձնագիր, ընտանեկան տետրակ եւն.) :

3. Վկայական մը քաղաքապետէն, ոստիկանութեան տեսուչէն կամ հիւպատոսէն, իբրեւ վկայութիւն բարի վարուց :

4. Քսան տարեկանէն վար երիտասարդներու համար՝ իրենց օրինաւոր ներկայացուցիչին հաւանութիւնը :

5. Թեկնածուն պէտք չէ խախտած ըլլայ օտարականներու բնակութեան վերաբերեալ օրէնքները եւ կանոնները :

Թեկնածու օտարականը ի՛նչ աստիճան ալ ունեցած ըլլայ օտար բանակի մը մէջ, նախապէս պիտի ընդունուի միայն իբրեւ Բ. կարգի զինուոր : Զանազան աստիճաններու բարձրացման պայմանները պիտի ճշդուին ուրիշ հրամանագիրներով :

Իտալիա չէ խախտած Միջերկրականի համաձայնութիւնը

»»» . «««

Անգլիոյ վարչապետը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը չէ բռնաբարուած : «Մեր համաձայնութեան գլխաւոր նպատակն էր տեղի չտալ որ սպանիական կառավարութիւնը հարկադրուի զինուորական կայաններ հաստատել Իտալացիներու տիրապետութեան տակ : Իտալական զինուորները եւ ռազմամթերքը ետ քաշուած ըլլալով, այդ նպատակին հասած ենք » :

ՏԱՔԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱԼՈՎ *32 աստիճանի հասաւ Փարիզի մէջ : Չորեքշաբթի իրիկուն փոթորկախառն անձրեւ մը քաւական մեղմացուց մթնոլորտը :*

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ ԿԱՄ ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Փօլ տիւ Վէու այս խորագրին տակ կը գրէ Le Petit Bleu թերթին մէջ (4 Յունիս).—

Ալէքսանտրէ՞թ, Սանճա՞ք: Անկէ կը վերադառնամ բարեկամիս կիսաթալ կոթըրօյի հետ: Անոր հետ կատարեցի այս ճամբորդութիւնը մինչեւ ծայրագոյն անհեթեթ:

Ինծի կ'ըսեն թէ Սանճաքը տէր պիտի փոխէ շուտով: Չեմ ուզեր հաւատալ: Այդ մասին ըսելիքներ ունիմ:

Մեզի կը խօսին Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան մասին: Ահա թէ ինչպէս ցոյց կը տրուի այդ բարեկամութիւնը Սանճաքին մէջ, ուր Ֆրանսա տակաւին «հոգատար» կը մնայ.—

Թուրքերը արգիլած են ֆրանսերէնի ուսուցումը, «պէտք է ջնջել օտարութեան յիշատակն իսկ»: Անդադար կը ստեղծուին նոր միջադէպեր, ի չարս տեղակալ Շապոյի սպանութեան: Պատռեցին մեր դրօշը Քըրըքհանի մէջ՝ այն պահուն երբ մենք Սանճաք կ'այցելէինք, յետոյ կղկղանքով պղծեցին տեղւոյն եկեղեցին աւագ խորանը: Մեզ «շուն» կ'անուանեն իրենց զինուորական երգերուն մէջ: Մերկացուցին երեք ֆրանսացի կրօնաւորուհիներ՝ խուզարկութեան համար: Մեր այցելութեան ընթացքին, մեզի ընկերացող ոստիկաններ, որոնք մեզ կը հերջապատէին, մեր առջեւէն կ'երթային, մեզի կը հետեւէին ու կը լուսանկարէին ով որ կը խօսէր մեզի հետ: Մեր մեկնումէն վերջ, բարեկամ մը կը գրէր ինծի.

— «Անշուշտ լսած ըլլալու էք որ վայրենիները ձերբակալեցին մեզ եւ ծեծեցին ինչպէս կը ծեծեն օձը: Աւելնէ մեզի կ'ըսէին. «Հիմակ ալ պոռացէք «Կեցցէ՛ Ֆրանսան», ինչո՞ւ չէք պոռար, կը վախնա՞ք, երէկուան սրիկաները չէ՞ք դուք»: Նոյն պահուն, ոստիկան մը կ'ըսէր իր մեծին՝ ցոյց տալով զիս.— «Այս մարդը ամբողջ օրը Ֆրանսացիներուն հետ անցուց»: Եւ դարձեալ ծեծեցին զիս՝ իրենց ոտքերուն տակ կոխկրտելով կուրծքս: Յետոյ բանտարկեցին մեզ, ըսելով. «Գիշեր ցերեկ պիտի պառկիք գետնին վրայ, ոչ ջուր պիտի տրուի ձեզի, ոչ ալ հաց»: Ի վերջոյ յաջողեցայ փախչիլ, **125** քիլոմեթր կտրեցի ոտքով, բայց գլուխս իմս չէ, որովհետեւ չունիմ այլեւս հայրենիք»:

Այս եղաւ բախտը նաեւ բոլոր անոնց, որ «Կեցցէ՛ Ֆրանսան» պոռացին մեր առջեւ, ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ այս երկրին մէջ: Բոլորը խարազանուեցան և կորսնցուցին իրենց համեստ պաշտօնները,— Թաղապետարանի քարտուղար, ոստիկան,— որոնց շնորհիւ կ'ապահովէին իրենց ապրուստը:

Այնտեղ գոյութիւն ունի լեռ մը, «Մուսա տաղ», որ կը կոչուի նաեւ «Ճէպել Մուսա», ուր կ'ապրի, մօտաւորապէս 2,000 տարիէ ի վեր, քրիստոնեայ համայնք մը: Այս պզտիկ հանրապետութեան գրեթէ բոլոր այրերը կռուած են Ֆրանսական բանակին մէջ, շատեր կան որ Պատուոյ լեգէոնի ասպետի շքանշան ստացած են, ուրիշներ՝ պատերազմական խաչ: Անոնք յաղթական դիմադրութիւն մը ցոյց տուին Թուրքերուն, 1915ին:

Կազմեցին Նախկին Պատերազմիկներու Ընկերակցութիւն մը, որ ճանչցուած է ֆրանսական կառավարութենէն եւ մաս կը կազմէ մեր համանուն Ազգերու Դաշնակցութեան: Թուրք ոստիկանները կը կանչեն, կը խլեն անոնց պատերազմական խաչերը եւ կը պատռեն Նախկին պատերազմիկի անոնց անդամատոմսերը:

Այսօր, Թուրքերը կը քանդեն այն ճամբաները, որոնք Մուսա տաղ կ'առաջնորդեն, որպէսզի մեզի արգելք հանդիսանան օգնութեան հասնելու այս քաջերուն՝ երբ ըմբոստանան եւ լուծեն մեր չքանշանով պատուուածներուն նուաստացման վրէժը,— անոնք կը հաշուեն 800 նախկին պատերազմիկ եւ 15,000 հոգի:

Ահա ձեզի Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան պատկերը:

Այժմ հարցը քննենք չէզոքաբար:

Կամ Սանճաքը կը պատկանի ֆրանսական գաղթային կայսրութեան, ինչպէս կ'ուզէ մեծամասնութիւնը եւ ինչպէս կը կարծենք մենք,— այդ պարագային՝ պէտք է զայն պաշտպանել համաձայն Տալատիէի յայտարարութիւններուն: Կամ չի պատկանիր մեր գաղթային կայսրութեան, այդ պարագային՝ մերը չէ եւ չենք կրնար ծախել ինչ որ չի պատկանիր մեզի:

Տեսնենք թէ ի՞նչ կ'ըսէ բանականութիւնը:

Թուրքերը կը վախնան Իտալացիներէն: Երկոտասան կղզիներու մէջ հաստատուած իտալական զօրանոցները եւ Ալպանիոյ գրաւումը շրջեցին կացութիւնը: Թուրքերը խնդրանք մը ունին: Մեզմէ կը խնդրեն որ զէնքով օժանդակենք իրենց՝ երբ Իտալացիները յարձակին Անատոլիոյ վրայ: Իտալիոյ սպառնալիքին տակ գտնուած Թուրքերու պաշտպանութեան համար պարտաւո՞ր ենք ծախել 150,000 բնակչութեամբ նահանգ մը, ուր կ'ապրին մեր Թուրք, արաբ եւ քրիստոնեայ բարեկամները: Ի՜նչ տարօրինակ սակարկութիւն է այս:

Թուրքերը սարսափի տակ, դաշնակից կը փնտռեն՝ որ պաշտպանէ զիրենք: Անոնք մեզի պիտի ապաւինին՝ եթէ բաւական ուժով երեւնանք: Բայց մենք իրենց կ'երեւինք աւելի տկար քան իրենք, երբ իրենց յանձնենք Սանճաքը, որովհետեւ այն տպաւորութիւնը պիտի թողու թէ մե՛նք պէտք ունինք իրենց օժանդակութեան: Արեւելքի մէջ սովորութիւն է որ պախշիշը ստորադասը տայ իր գերադասին, պաշտօնեան՝ իր վալիին: Երբ տանք Սանճաքը, ուրեմն մե՛նք ենք ստորադասը: Թուրքերը պիտի ընդունին պախշիշը, եւ երբ օժանդակութեան ժամանակը գայ, վստահութիւն չունենալով իրենցմէ տկարին վրայ, պիտի աշխատին համաձայնիլ Իտալացիներուն հետ:

Աղէկ իրենք միայն պիտի շահին, որովհետեւ եթէ մենք իրենց տանք նահանգ մը, իրենք մեզի պիտի տան դաշինք մը միայն:

Այժմ տեսնենք Թրքական դաշինքները:

1914ին, 400 միլիոն վճարեցինք այն դաշինքին համար, որ մեզի կ'ապահովէր Նեղուցներու անցքը եւ Թրքական բարեկամութիւնը: Ի՞նչ պատահեցաւ:

Կիլիկիոյ գրաւման շրջանին՝ կնքեցինք զինադադար մը: Թուրքերը բռնաբարեցին զայն:

Կիլիկիայով մենք գնեցինք խոստում մը «տեւական ու վերջնական հաշտութեան» մասին: Ստորագրութենէն վերջ, Թուրքերը վտարեցին մեր հիւպատոսները, խոշտանգեցին մեր պաշտպանեալները, փոխեցին Պուէյթի ընթացքը, որմէ ջուր կը ստանար Հալէպ, բազմապատկեցին իրենց զինեալ յարձակումները: Բայց մենք կորսնցուցինք Կիլիկիան:

Ստորագրեցինք Կուրօ – Մուհիտտին համաձայնութիւնը, որ Թուրքիոյ կուտար «հողային առաւելութիւններ» Էնկիւրիի դաշինքէն անկախ, ի փոխարէն տնտեսական առաւելութիւններու: Թուրքիա իր խոստումը չկատարեց, բայց մենք կորսնցուցինք Փայասը:

Մենք Թուրքիոյ վերադարձուցինք նաեւ Ճէզիրէի հիւսիսային մասը՝ փոխարէն ստանալով խաղաղութեան խոստում մը: Աղէկ վերջ տեսանք Թուրքերու կողմէ սպանութիւնը մեր ձիաւորներուն, որոնց մէջ տեղակալներ Քարէր, Ռոպէրթօ եւ Ըրկար:

Մենք յօժարութիւն յայտնեցինք քննութեան առնելու Թրքական յաւակնութիւնները սանճաքին վրայ փոխարէն ստանալով խոստում մը թէ մեզի նպաստաւոր մեկնութիւն մը պիտի տան Մօնթրէօյի դաշնագրին տրամադրութեանց,— խաբկա՛նք:

Թուրքիոյ հետ կնքեցինք զինուորական համաձայնութիւններ, ապահովելու համար սուրիական սահմանները, սանճաքին անկախութիւնը եւ ամբողջականութիւնը,— խաբկա՛նք:

Թուրքիոյ հետ կնքեցինք Սանճաքին սահմանադրութիւնը,— խաբկա՛նք:

Ըսմէթ Ինէօնիւ, 1938 Նոյեմբերին, բացարձակ ապահովութիւն տուաւ Սառոյի թէ Թուրքիա աչք չունի Սանճաքին վրայ,— սո՛ւտ:

Ահաւասիկ ձեզի Թրքական դաշինքներուն արժէքը:

Եթէ, Նեղուցներուն մէջ, դաշնակից մարտանաւերը իրաւունք ունենային կանգ առնելու որեւէ ժամանակ, կ'արժէր փոխարինել զոհողութեամբ մը: Բայց Թուրքերը կը մերժեն:

Եթէ նախարարները անպայման կ'ուզեն որ զոհողութիւն մը ընենք, թող զոհողութեան մասնակցին Անգլիան եւ Սովետները եւս, որոնք մեզի չափ պէտք ունին Նեղուցներուն: Եւ թող Ֆրանսա արեան զոհողութիւն չկատարէ: Մեր մարզպանը 400 միլիոն կը հաշուէ այն դրամական կողոպուտը, զոր Թուրքերը կատարեցին Սանճաքին մէջ ի վնաս մեր պաշտպանեալներուն, որոնք հատուցում պիտի պահանջեն մեզմէ Ժընեւի մէջ: Ահա լաւ վարձատրութիւն մը: Եթէ բաւական չէ այդքանը, կատարենք նոր փոխատուութիւններ եւ տանք մենաշնորհներ:

Եւ սակայն, Մարդու Իրաւունքներու յայտարարութենէն 50 տարի վերջ, Ֆրանսա չի կրնար ծախել մարդիկ իրենց հայրենիքով միասին: Եթէ Սանճաքը մաս չի կազմեր մեր գաղթային կայսրութեան, իրաւունք չունի ծախելու:

Ապրելու արժանի ազգերը իրենց հողը ուրիշին կուտան միայն զէնքի ձախողութեան պարագային եւ իրենց արիւնը սպառելէ վերջ: Այն ազգերը, որոնք յօժարեցան հող տալու խաղաղութեան ժամանակ, մեռած են արդէն:

Սանճաքը ծախելով կատարելապէս պիտի դարձնենք մեր ձախողութիւնը Սուրիոյ մէջ, այնքան որ— ինչպէս ընդհանրութեան կարծիքն է— տնտեսական, դիւանագիտական, ռազմագիտական օրէնքով՝ Ալեքսանտրէթի կորուստին պիտի յաջորդէ Հալէպի, յետոյ Ճէզիրէի, ի վերջոյ Լիբանանի կորուստը: Արդէն լսած չէ՞ք որ Թուրքերը մեզմէ կը պահանջեն նաեւ Ալեւիներու երկիրը Լաթաքիայով միասին:

Սանճաքին վաճառումը պատճառ պիտի դառնայ խռովութեանց, որոնք պիտի ծագին Սուրիոյ մէջ եւ մենք զէնքով միայն պիտի կարենանք զսպել զանոնք:

Սանճաքին վաճառումը առիթ մը պիտի դառնայ Իտալացիներուն համար, որ մեզի վերադրեն թէ Միջերկրականի գոյավիճակը բռնաբարեցինք, աղէկ քաղելու համար հետեւանքներ, որոնց արժէքը կը թերագնահատենք թերեւս:

Սանճաքը ծախել Տալատիէի յայտարարութեանց յաջորդ օրն իսկ՝ պիտի նշանակէր կայսրութեան մահազանգն հնչեցնել բոլոր աշխարհին մէջ:

«Թող լաւ գիտնան Փարիզի մէջ, կը գրէ «Ան – Նաչիր», թէ դառնութիւնը, զոր Սանճաքին լքումը պիտի ստեղծէ բոլոր Արաբներուն սրտին մէջ, այնքան շատ պիտի ըլլայ որքան էր Ֆրանսացիներուն զգացած դառնութիւնը Ալզաս – Լորէնի կորուստին ժամանակ»:

Բայց կ'ըսեն թէ Թուրքերը «հսկայական մեծամասնութիւն» մը ունին Սանճաքին մէջ: Սուտ է: Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեանց (Մարզպանութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ տրուած), Ալեքսանտրէթի մէջ Թուրքերուն թիւն էր 1929, ընդհ. բնակչութեան թիւը՝ 18,855, որմէ՝ 8,227ը քրիստոնեաներ: Ուրեմն ամբողջ Սանճաքին մէջ Թուրքերուն համեմատութիւնն է 35 առ հարիւր:

Կ'ըսեն թէ եղածը եղած է, թէ չենք կրնար այլեւս վերահաստատել մեր իրաւունքը Սանճաքին վրայ՝ առանց պատճառ դառնալու համաշխարհային պատերազմի: Սխա՛լ: Մենք պիտի կարենայինք վերահաստատել այնքան քիչ զոհողութեամբ, որքան ցոյց տուին մեր վարիչները Հիւս. Սուրիոյ մէջ՝ մեր իրաւունքը վերահաստատելու համար Քիւրտ – տաղի վրայ, զոր Թուրքերը կը փորձէին խլել մեզմէ,— եւ սակայն այնքան ճիշդ է որքան ըսել թէ ախորժակը ուտելո՛վ կը բացուի:

Կանգ առնենք հոս, դէպի անհեթեթութիւն կատարած մեր ճամբորդութեան մէջ:

Սանճաքին վաճառումը պիտի դառնար իրաւազանցութիւն մը որ ուրիշ որդիները պիտի չունենար, բայց եթէ կորսնցնել ոչ միայն Թուրքերուն յարգանքը, այլ եւ աշխարհի յարգանքը:

Իրաւազանցութիւն մը առանց փոխարինութեան: Չվաւերացնենք զայն:

Անատոլիոյ պաշտպանութիւնը այնքան արժէք կը ներկայացնէ, որքան Նեղուցներէն անցքը: Պատուաւոր դաշինքը պէտք է սահմանափակուի այդ քանի մը բառերուն մէջ:

PAUL DU VEOU

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«Ի ԶՈՒՐ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆԵՏԵՐ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻՆ...»

ԽՄԲ.— Հայաստանի անկախութեան հռչակման տարեդարձը այս տարի արտակարգ շուքով տօնուած է Պուքրէշի մէջ, նախագահութեամբ Յովհ. Տէվէճեանի: Այս առթիւ ճառեր խօսած են Դրօ, հայ կաթողիկէ թեմական առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան եւ ռումանահայ թեմին առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեան:

Ընթերցողներուն եւ մասնաւորապէս կարգ մը մեծ ու փոքր կղերականներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք Հ. Սահակի ճառը.

— «Մայիս 28ը ամէն տարի մեզ կ'ընդունի յաղթապանծ ու ժպտադէմ: Անիրական, աննիւթ իմացութիւն մըն է ան որ չի շօշափուիր, ու միեւնոյն ատեն հրեղէն իրականութիւն մը մեզ որ կ'ոգեւորէ: Գաղափար մըն է ան, ու աւելի ճիշդ գաղափարական մը: Այդ գաղափարականը կար վաղուց՝ երբ դեռ չկար Մայիս 28ը: Մայիս 28ը անկէ է որ ծնունդ առաւ: Հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գաղափարականն է ան որ պոռթկաց 1918ին, ինչպէս պոռթկացեր էր Հայոց պատմութեան մէջ բազմիցս, 1620ին, եւ 886ին, 596ին եւ 451ին, ինչպէս շատ առաջ, 190ին ալ:

«Ինչո՞ւ կը տօնենք Մայիս 28ը, երբ ան չկայ: Անկէ ոչինչ կը մնայ բայց կը մնայ ամէն ինչ: Ոչինչ՝ երբ մակերեսային կերպով դէպքերը դիտենք, ամէն ինչ՝ երբ որ խորապէս քննենք թաւալումը Հայոց պատմութեան անիւին: Փաստը չենք շօշափեր մենք այսօր. բայց այդ փաստը կայ: Ի զուր թունաւոր նետեր կ'ուղղուին անոր հասցէին, կամ կարճամիտ առարկութիւններով կը նսեմացնեն զայն: Աշխարհի քարտէսին վրայ 1920ին անկախ Հայաստան մը կար: Հայը տէրն էր իր հողին: Կա՞յ աւելի պայծառ իրականութիւն՝ Մայիս 28ը փաստի վերածելու համար:

«Ու այդ Հայաստանը նուէր չտրուեցաւ մեզ: Խլուեցաւ: Ան ոչ Թուրքին նուէրն է մեզի, ոչ ալ Ռուսինը. ոչ ալ Եւրոպան զայն նուէր ըրաւ: Թէեւ արժանիքն ունէինք եւ իրաւունքը զայն ստանալու, եւ քաղաքակիրթ մարդկութեան պարտքն էր զայն ընծայել մեզ,— ինչպէս յայտարարեց Իտալացի պետական մարդ մը: Բայց մենք ստիպուած եղանք զայն ետ խլել մեզի: Ոչ մէկը չուզեց զէնք չարժել զայն մեզ տալու համար. Թուրքը՝ բնական է՝ պիտի ուզէր խեղդել նման գաղափար մը իր սաղմին մէջ իսկ. Ռուսիան լքեր էր մեզ. իսկ մեր դրացիները հրճուանքով պիտի ուզէին դիտել մեր ստրկութիւնը. իսկ Եւրոպան, ոչ իսկ տեղէն չարժեցաւ.

«Հայաստանի անկախութեան փաստը, ուրեմն, երկինքէն չինկաւ մեր գիրկը: Վրացիին համար դիւրին եղեր էր իր անկախութեան հռչակումը, ինչպէս եղաւ Ատրպէյճանցիին համար: Առաջինին գերմանը օգնեց, երկրորդին կռնակը Թուրքն էր: Իսկ Հայաստա՞նը. հայ ժողովուրդին կէսը ջարդուած անդին, միւս կէսը ասդին սեղմուած էր օղակի մէջ, թալանուած, համաճարակներու մատնուած, փախստականներու բեռը ուսին. ու այս ընկճուած ժողովուրդը առիւծի պէս իր բաշը ցնցեց մէկէն ու ծառացաւ թշնամիի գրոհին դէմ: Ու յանկարծ, հայ զէնքին յաջողութենէն սրտապինդ, Հայոց Ազգային Խորհուրդը Հայաստանի անկախութիւնը հռչակեց սա լակոնական վճռով. «Հայոց Ազգային Խորհուրդը յայտարարում է հայկական գաւառների գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն»:

«Անկախութեան պարզ յայտարարութիւն մը չէր ան, այլ վճիռ մը. Տիգրան ալ տուած էր նման վճիռ մը, ինչպէս եւ Շահապիվանի մէջ Հայը տուած էր նոյնքան ծանրակշիռ ուրիշ վճիռ մը. բայց երբ Տիգրանի քայլին մէջ խրոխտութիւն կար, եւ Շահապիվանինը մահանուէր դիւցազնութիւն մըն էր, Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակման աքթը այլապէս կնիք էր՝ որովհետեւ կը բխէր գիտակցութենէ մը եւ դիւցազնութենէ մը: Պատմական խօսքն էր որ կ'իրականանար. «սահման քաշեց՝ զէնք իրենց», ու ատով արատ մը կը սրբուէր հայ ժողովուրդի ճակատէն,— թէ Հայը զուրկ է նկարագրէ: Հռոմն էր Հայուն տուեր այդ մակդիրը Տակիտոսի բերնով. եթէ երբեմն Հայը թեքեր էր աջ – ձախ, մերթ Տիգրանին նայելով, մերթ Հռոմին, 1918 Մայիս 28ին ալ չտատանեցաւ ան: Սրբեց արատը, ու հռչակեց թէ նկարագիր ունի:

«Մայիս 28ը կնիքն է դարաւոր ստրկութեան մը: Ոչ թէ վեց դար տեւեր էր այդ ստրկութիւնը, այլ ամբողջ ինը դար, առանց հաշուելու միջանկեալ Կիլիկիան: Եւ այդ 900 տարուան մէջ Հայը ստրուկ էր ապրեր իր ամէնէն աղեխարշ ձեւով, ու թշնամին ոչ միայն կը ճզմէր մեր կեանքն ու ինչքը, այլ եւ կը հալածէր մեր լեզուն ու գրականութիւնը, հայ մշակոյթն ու կրօնը: Ալփասլանէն մինչեւ Թալէաթ գողգոթայ մըն էր հայ ժողովուրդին համար: Մայիս 28ը յարութիւնը եղաւ: Ան չծնաւ մէկէն:

Դարերու երկունքը պէտք եղաւ որպէսզի ան հասուննայ: Անոր դայեակը եղան զէնքի եւ գրչի մարդիկը մէկտեղ: Գաղափարն ու զէնքը քով քովի փայլեցին Մինաս վարդապետէն, Իսրայէլ Օրիէն, Յակոբ Շամիրեանէն եւ Յովսէփ Էմինէն սկսեալ մինչեւ Աշտարակեցի եւ Խրիմեան, մինչեւ փաղանգը մեր վերջին կէս դարու ազատութեան երգիչներուն, որոնց ճիգն ու զոհաբերութիւնը եկան պսակել վերջին ախոյեանները, Նազարբէգեան ու Սիլիկեան ու Դրօ:

«Հայը անկախ դառնալու համար բազմաթիւ փորձեր է ըրած: Բայց ի զուր կը փնտռեմ Մայիս 28ի նմանը որպէսզի զուգակշիռը ընեմ: Եթէ Քրիստոսէ առաջ 190ին Արտաշէս հայ ժողովուրդին իր անդրանիկ անկախութիւնը տուաւ՝ ան այդ փաստը պարտական է մասամբ Անտիոքոսի պարտութեան Հռոմայեցիներէն. ինքնիկ դիւրութիւն մըն էր որ ժպտեցաւ Հայոց ինքնակալին: Արշակունինե՞րը, բայց օտար հարստութիւն մըն էին անոնք որոնք եկան Հայաստանի իշխել. ու եթէ անոնք ետքէն չնոյնանային հայ ժողովուրդի ձգտումներուն հետ եւ իրենց բովանդակ կեանքը ի սպաս չդնէին այդ ձգտումներուն՝ դժուար թէ անոնց իշխանութեան 300 տարիները ուզէինք փառքի շրջան մը ընել մեզի: Մարզպաններու շրջա՞նը. բայց անոնք օտարէն, Պարսիկէն ու Արաբէն պարտադրուած էին մեզի: Բագրատունինե՞րը, այո, մերն էին անոնք. եւ անկախութիւն բերին մեզ. բայց ոչ թէ պայքարի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ո՞ր աննկուն որսորդն արդեօք այդպէս ուժգին կարողացաւ քեզ հարուածել, հարցրեց Թագուհին խորհրդաւոր եղանակով:

Թագաւորը չպատասխանեց. տխուր ժպիտը միայն նրա շուրթերը շարժեց:

— Դու չե՞ս կամենում խօսել, հարցրեց Թագուհին:

— Չեմ կամենում քո սիրտը վշտացնել, պատասխանեց Թագաւորը՝ շարունակ ծովակին նայելով:

— Աստուա՛ծ իմ, բացականչեց Թագուհին. մի՞թէ դու իմ սրտի մասին ես մտածում... այդ արդէն չափազանց է, սիրեցեալ ամուսին, ես ուրախութիւնից կարող եմ խելագարուել:

— Այո՛, մտածում եմ...: Կան ճշմարտութիւններ, որոնք որքան էլ դառնագոյն, այսուամենայնիւ, տղամարդը կարող է լսել համբերութեամբ, բայց կնոջ ականջը չի հանդուրժիլ նրանց:

— Օ՛ն ուրեմն, փորձի՛ր իմ քաջութիւնը:

— Բարի. լսի՛ր ուրեմն ինձ:

Այս ասելով Թագաւորը դէմքը դարձուց Թագուհուն եւ շարունակեց:

— Մի փոքր առաջ հարցրիր թէ՝ ո՞վ է այն որսորդը, որ այնքան ուժգին առիւծի սիրտը հարուածեց... այժմ պիտի ասեմ թէ՝ ո՛վ էր նա: (Թագուհին լռութիւնը լարեց): Այդ աննկուն որսորդը կնոջ աչքն էր:

— Ո՞ր կնոջ... ընդհատեց յանկարծ Թագուհին:

— Դու արդէն քո քաջութիւնը կորցրիր, նկատեց Թագաւորը:

— Շարունակի՛ր, ես այլեւս չեմ խանգարիլ, յարեց Թագուհին եւ գլուխը կախեց:

— Մենք, սիրելի բարեկամ, թշուառ խաղալիկներ ենք բնութեան հզօր ձեռքում, շարունակեց Թագաւորը. ի զուր են մարդիկ օրէնքներ դնում եւ կարգեր սահմանում՝ կառավարելու համար այն, ինչ որ ինքը բնութիւնը պիտի կառավարէ եւ որի միահեծան տիրապետն է նա... Մարդկային սրտերի մասին է խօսքս...: Դու ինձ սիրում ես, այնպէս չէ՞:

— Ինչո՞ւ համար է այդ հարցը:

— Պատասխանի՛ր, սիրո՞ւմ ես թէ ոչ:

— Սիրում եմ անսահման սիրով:

— Բարի. ի՞նչ կարող է անել դրա դէմ մարդկանցից սահմանուած օրէնքը: կարո՞ղ է հրամայել որ սիրելուց դադարես:

— Օրէնքն՝ ընդհակառակը սրբագործում է իմ սէրը, որովհետեւ ես սիրում եմ իմ օրինաւոր ամուսնուն:

— Այդ մի դիպուած է: Իսկ եթէ յանկարծ սիրում լինէիր մի ուրիշին:

— Քրիստոնէական առաքինութիւնը, որին հետեւել եմ միշտ, չէր թոյլ տալ ինձ մտածել ապօրինի սիրոյ մասին: Իսկ երբ մարդ չէ մտածում ապօրինութեան վրայ, ապօրինի գործ էլ չի կատարում երբեք:

— Մտածութեան համար սահման որոշելն անկարելի է: Ի՞նչ անէ այն սիրտը, որին բնութիւնը հրամայել է սիրել նրան, որ օրէնքով իրան չէ պատկանում:

— Այդ միեւնոյնն է, եթէ ասես. «ի՞նչ անեն գողերն ու աւազակները, որոնց սիրտը ցանկացել է յափշտակել ուրիշի ունեցածը...» Կարո՞ղ ես միթէ արդարացնել այդ աւազակներին երբ քո հարստահարեալ հպատակը հանէ նրանց քո դատաստանի առաջ:

Այդ խօսքերը խոցեցին Թագաւորի սիրտը, որովհետեւ հարուածն ուղղուած էր բուն վէրքին... Նա լռեց մի քանի վայրկեան:

— Էլ ուրիշ ասելիք չունի՞ս, հարցրեց Թագուհին մեղմութեամբ:

— Ուրիշ ասելի՞ք. ինչպէս չէ, ունիմ:

— Խօսի՛ր ուրեմն:

— Լսի՛ր. դատաւորը աչառո՞ղ պիտի լինի, թէ անաչառ:

— Անշուշտ, անաչառ:

— Աւազակին պէտք է պատժե՞լ, թէ վարձատրել:

— Ի հարկէ՝ պատժել:

— Ինչո՞ւ ուրեմն դու կամենում ես վարձատրել նրան, երբ անաչառ դատաւորը հրամայում է պատժել:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել, չեմ հասկանում:

— Չե՞ս հասկանում. բայց ես պարզ խօսեցի:

— Ո՞վ է աւազակը եւ ո՞վ դատաւորը. ո՞ւմ համար եմ ես վարձատրութիւն պահանջում... հարցրեց Թագուհին տարակուսելով:

— Ես եմ այդ աւազակը. եւ ինքս էլ, ահա, իբր անաչառ դատաւոր, պատժել եմ ինձ, հեռանալով արքայական գահից եւ ապաւինելով այս անապատին... ինչո՞ւ կամենում ես հանել ինձ այստեղից եւ նորէն դէպի Ոստան առաջնորդել:

— Դու չափազանցում ես:

— Չափազանցո՞ւմ... բնա՛ւ:

— Չափազանցում ես, իմ սիրեցեալ Թագաւոր:

— Մի՛ անուանիր ինձ ոչ սիրելի եւ ոչ Թագաւոր. ես մի չարագործ եմ, Աստծուց եւ մարդկանցից անիծուած. ինչո՞ւ համար ես դու ինձ սիրում. ինչո՞ւ ինձ փառք հայթայթելու մասին ես մտածում:

— Յաւիտեան պիտի սիրեմ... Մի՞թէ կարող ես հրամայել ինձ մոռանալ իմ ամուսնուն...

— Ամուսնո՞ւն... Օ՛հ, մի տանջի՛ր ինձ: Ես չեմ կարող այդ նախատինքը տանել:

— Նախատի՞նք... միթէ ինձանից սիրուելը նախատինք է քեզ համար:

— Ոչ, մեծափառ Թագուհի. այլ նախատինք է այն, որ իմ անհաւատարմութիւնը դու այնքան անսահման սիրով ես փոխարինում... Ես հպարտ եմ. ես չեմ կարող տանել այն բարիքը, որ հատուցում է ինձ իմ գործած չարութեան համար:

— Ինձ ոչ մի չարիք չէ հասել քեզանից:

— Այդպիսի խօսքերը չեն կարող ինձ սփոփել: Ես այնքան անարի չեմ, որ իմ գործած յանցանաց չափով պատիժ կրել չկարողանամ: Եթէ դու կամենում ես սփոփանք բերել իմ սրտին, ապա տուր ինձ քո հոգւոյ բոլոր զօրութեամբ: Միայն քո ատելութիւնը, միայն ծանր տանջանքները կարող են դիւրութիւն տալ իմ սրտին:

(Շար.)

...գինով, այլ խոհեմութեամբ, դիւանագիտական ճարտարութեամբ, մեր զօրաւոր դրացիները ողոքելով :

« Մայիս 28ը պայքարի պտուղ է. ան վճիռն է լինել – չլինելու հարցին. ան հայ ժողովուրդի բնազդական գըրգռն է 3 թեւերով խուժող թշնամի բանակներուն դէմ : Ան հրաշքն է : ...զամմեայ դիակն էր որ ոտքի հանեց ան, ու զայն վերածեց կաշմբուռն երախայի մը. միակն է ան Հայոց պատմութեան մէջ, փառքի կոթող եւ փառքանչ աղբիւր :

« Ան Հայոց պատմութեան մեծ ...ջաքերէն մէկն է ստուգիւ : Երկուուկէս տարի միայն տեւեց ան, բայց ...ինչով նուազ չէ Արտաշիսեան հարստութենէն որ 2 դար տեւեց, Արշակունեաց ստեղծած Հայաստանէն որ տեւեց չորս դար, եւ Բագրատունիներէն որոնք երեք դար տեւեցին : Մանուկ մըն էր Մայիս 28ը երբ յօշոտուեցաւ : Ու այդ 2ուկէս տարեկան երախան ուրիշ բան չէր կրնար ընել բայց եթէ ստեղծել սկզբնական տարրերը, եւ սերմերը դնել վաղուան : ...ան այդ ըրաւ պատուով : Քառասնակեց Հայաստանի տարածութիւնը, անօթութիւնը մեղմեց, որբերը ...փամեց, համաճարակներուն կուրծք տուաւ, դպրոցական ցանց ստեղծեց, համալսարան ու թանգարան հիմնեց, ...այ մշակոյթը սկսաւ ձերբազատել Թուրքին ու Ռուսին շունչէն, եւ եթէ ...կրցաւ իրականացնել իր բոլոր յղացումները, անոր համար չէր որ կամքը կը պակսէր իրեն՝ այլ չտրուեցաւ իրեն անհրաժեշտ ժամանակը :

« Մայիս 28ը եզական դէպք է մեր պատմութեան մէջ : Քրքրեցէք Հայոց պատմութիւնը ու հազուադիպօրէն պիտի հանդիպիք իր մէկ նմանին : ...ստանաբար ձեզմէ շատ քիչերը լրիւ գիտեն մեր պատմութիւնը. բայց չըկայ հայ մը որ Վարդանանքը չգիտնայ որովհետեւ անոնք էին որ հայ ոգին թրծեցին : Մայիս 28ը նոր օրերու Վարդանանցն է : Ի զուր փորձեցին 1920 դեկտեմբեր 2ին զայն գերեզմանը դնել : Ան միշտ ապրեցաւ : 20 տարի է՝ ան միշտ կը շողայ ...փայլով : Քանիցս փորձեցին զայն ...մէջ խլել. դրամով, խայծով կամ ...քով կաշառեցին մտաւորականներ ու խմագիրներ, գործիչներ ու զինուորականներ, բայց չկրցան գաղափարը մեռցնել : Որովհետեւ Մայիս 28ը մեր հոգիներուն մէջ է : Երախտապարտ ենք մեզ հիւրընկալող ազ... ժողովուրդներուն, եւ մեր երախտագիտութիւնը պարտաւոր ենք գործով ալ ապացուցանել : Բայց չենք մոռնար մեր հայրենիքը՝ որուն համար մեր նախնիքը արիւն ու քրտինք թափեցին 30 դարէ ի վեր : Ան ինկաւ ..., բայց կրկին ոտք ելաւ : Ան ինը անգամ փորձած է եւ խլել ազատութիւնը, կը փորձէ 10րդ անգամ եւս, բաւական է որ Մայիս 28ը անվթար պահենք մեր հոգիներուն մէջ» :

...ին մը կատարեալ կին չէ, երբ ...սիրեր ասեղնագործութիւնը, ան...ոտ կիներէն աւելի՝ բանող ու ասեղնագործող կիներն են, որ խորհրդածել ...տան, ինչու որ կինը պէտք կը զգայ մտածումը սեւեռելու եւ ատիկա ...ասեղը քաշելով :

Օր. Իրիս Պիլպիլեանի երգահանդէսը

Անցեալ շաբաթ երեկոյ, Շոփէնի սրահին մէջ, երաժշտասէրներու բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ Օր. Պիլպիլեանի տարեկան երգահանդէսը, պէսպիսուն յայտագրով մը.— Կլիւք, Մոցարթ, Շումանն, Շուպէրթ, Պէլլինի, Մանտէլսոն, Ֆորէ, Պլանճինի, Ալկազի, տը Ֆալլա, Նինի, Կոմիտաս, Ալէմշահ եւ Օր. Ղազարոսեան :

Երգահանդէսին իր մասնակցութիւնը բերած էր երիտասարդ թէնոր մը, Փօլ Տէրէն, աշակերտ՝ Օր. Բաբայեանի : Այս խոստմնալից երգիչը, որ ունի քնարական ձայն, ընդունուեցաւ Օբերա – Քոմիքի կողմէ :

Դաշնակի ընկերակցութիւնը կատարեց Օր. Իրէն Այթով, համակրելի եւ վարժ դաշնակահարուհին :

Իր երգերուն դաշնակի ընկերակցութիւնը կատարեց մեր սիրուած երաժշտագէտը՝ Գուրգէն Ալէմշահ :

Պէտք է անմիջապէս եւ առանց վերապահութեան արձանագրել որ Օր. Պիլպիլեան իր վերելքին մէջ բաւական նոր ճամբայ է անցած : Այս սպարզան բոլոր ներկաներուն ուշադրութիւնը գրաւեց եւ ամէնուն շնորհաւորութիւնը սրտագին էր : Իր ձայնը աւելի խորունկէն կուգար ու կ'երթար աւելի ընդարձակը : Իր նրբութիւնները աւելի էին զօրացած :

Արժանացաւ ծափերու եւ ծաղիկներու :

Երգեց ֆրանսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, սպաներէն, հայերէն, ինչպէս նաեւ Եէմէնեան երգ մը :

Գիտցաւ իր ձայնը ղրկել հոգիներու մէջ, ներկաներուն նուիրելով ծաղկաճոխ պահեր, զայլայլող գիշերներ, նկարչագեղ տեսիլներ եւ ծաղկաստան մը որուն մէջ կը բանախօսէ սոխակ մը :

Պէլլինիի «լա Սոնամպուլա»ի Recit et air-ը, գեղեցիկ, դժուարին ու երկարաշունչ կտոր մը, իր ճշմարիտ յաղթանակներէն մին եղաւ :

Քնքշութիւն եւ սիրտ դրաւ Ալկազիի եւ տը Ֆալլայի օրօրերգներուն մէջ : Նինիի «Լեռնուհի»ն երեւցաւ, իր բարձրութեան եւ հոգեկան արեւոտ անդունդին մէջ :

Շրջեցաւ երկրէ երկիր, բարբառէ բարբառ եւ հոգիէ հոգի, արեւներու տակ եւ լուսիններու ներքեւ : Իր ձայնական ճամբորդութիւնները գացին մինչեւ աշխարհ Հայաստան (Ղազարոսեան, Կոմիտաս, Ալէմշահ) :

« Իմ եարը» (խօսք՝ Արամ Զարըքի) ընտիր մէկ կտորն է Գ. Ալէմշահի, նրբենի ելեւէջներով, հոգեպարար ամենականութեամբ, օծուն արեւամուտ ոսկիներով եւ անոնց ձայներուն շնորհալի խաղերով :

« Սազեր» պարերգը, նոյն հեղինակին, հոգեպար մը ստեղծեց ներկաներուն մէջ :

Փօլ Տէրէն առանձին երգեց երեք կտոր (Ռամօ եւ Կրէթի) ու հինգ կըտոր ալ Օր. Պիլպիլեանի հետ : (Վերջին կտորը Կոմիտասէն («Հաբրբան») :

Քանի մը երգեր կրկնուեցան :

Հանդէսին ամէնէն կենսուրախ մասը եղաւ Կոմիտասի «Հաբրբան»ը որ երգուեցաւ Օր. Պիլպիլեանի եւ Փօլ Տէրէնի կողմէ, բուռն կերպով ծափահարուելով եւ կրկնուելով :

Ու խորապէս խռովիչ էր այս մասը, քանզի Ֆրանսացի երգիչին հետ մեր երգչուհին երգեց «Մեծաւքանչ»ով :

Քով քովի, դաշնակին մօտ, կանգնեցան անոնք, երկու երգիչները, ու սկսաւ Փօլ Տէրէն .

— Հա՛բբրբա՛ն ...

Նոր շնորհ իջաւ իր վրայ : Աղաղակը նուրբ եւ սրտագին թրթռաց օդին մէջ ու մթնոլորտը հայացուց : Բարակ սարսուռ մը լողաց մեր արիւնին մէջ :

Երգչուհին պատասխանեց հոգեձայնով .

— Ջա՛նէ ջան ...

Ու կրկին երգիչը սկսաւ.

— Սիրել եմ սէրն երեսին,
Անթառամ թերն երեսին,
Ով իմ սիրածն ինձ չի տայ,
Աստուծու կրակն երեսին :

Հայերէն բառերը ֆրանսացի երգիչին բերնին մէջ ազնուական հիւրեր էին : Հայերէն բառերը հիւրեր էին իրենց ձեռքին մէջ բռնած մաս ու նշխար, սրբահաց ու մատաղ, տաք ու կլոր :

Հայերէն բառերը կը միւռոնէին երգիչին կոկորդը, լոյս կը նետէին անոր ձայնին ու ձեւին մէջ եւ շարժ կուտային բոլոր ժայռերուն :

Հայերէն բառերը, հայ երգին հետ ընդելուզուած, եւրոպացիի մը բերնին մէջ պահեցին իրենց ամբրոսի համը եւ ճառագայթի բոյրը :

Երգը կը շարունակէր հրաշագործել, բերնէ բերան : Երգչուհին կ'երգէր .

— Սարի թըրթըռջուկ թագա,
Ենդր ու շաքար քեզ մազա,
Ինձ պէս նազանի աղջիկ,
Քեզ պէս տղին ո՞նց սազայ :

Ժպիտներու պարտէզ մը կը ծաղկէր :

Ցնծալից ժամերգութիւնը երգին, սիրոյ պատարագի մը նման կը տիրէր դափնիի մը ներքեւ : Փօլ Տէրէն կ'երգէր, սրտայոյզ անմեղութեամբ .

Բուսել ես բաղի միջին,
Շամամի թաղի միջին,
Գիշեր ցերեկ միալար,
Դու ես իմ խաղի միջին :

Ֆրանսացի երգիչը հայերէն բառերը իր բերանն առնելով՝ կարծես հաղորդութիւն կ'առնէր :

Շնորհաւորութեան դափնիներ Օր. Պիլպիլեանին եւ Փօլ Տէրէնին եւ ոսկեդափնի մը անոնց բազմավաստակ ուսուցչուհիին՝ Օր. Բաբայեանին :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Թուրքը ասպարէզ կը կարդայ Իտալիոյ

Թուրքերէն Թան կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Մեր թելադրանքը Տ'Անունցիոյի համբակ հետեւորդներուն» (30 մայիս).

— « Երէկ Իտալիայէն վերադարձած հայրենակցի մը հետ տեսնուեցանք : Հոն երկար ատեն մնացած մեր այս հայրենակցէն ուզեցինք իմանալ թէ Իտալացիներուն — առ հասարակ — իսկական մտածումը ի՞նչ է մեր հայրենիքի մասին : Մեր հայրենակիցը, մեր առջեւ երկարեց թուղթ մը որուն վրայ գրուած իտալերէն ոտանաւորին թարգմանութիւնը սա է .—

« Կ'երկարենք մեր ճամբան, Թուրքիան պիտի առնենք,
« Եթէ լաւ երթան գործերը, Աթէնք պիտի հասնինք,
« Աթէնք կ'երթանք մենք, զբօսնելու համար հոն,
« Փիրէան պիտի առնենք, մերն է Եգէականը » :

Մեր հայրենակիցը, մեր աչք պատուցած այս տողերը մատովը ցոյց տալով ըսաւ.

— Ասիկա, այսօր, Իտալիոյ բոլոր վարժարաններուն մէջ կարդացուած ազգ. երգ մըն է : Իտալացի փոքրիկները, առտուն դասի մտած ատեն, երեկոյեան դպրոցէն ելած ատեն, այսինքն օրուան մէջ երկու, նոյնիսկ երեք անգամ այս երգը կը կարդան :

Այս ոտանաւորը կարդացած ատեն, մեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ կլակոտ ակնարկով, պողպատեայ սրտով, պողպատեայ բազուկով եւ պողպատեայ դաշոյնով Այտընի «զէյպէկ» մը, լերան նման պատկառազդու, լերան նման հերոս Սեւ ծովու երիտասարդ մը եւ իրենց գիրկին մէջ իտալացի մանուկ մը : Մեր աչքին առջեւ պատկերացող այս տեսարանը խորհրդաւոր է :

Այս հսկայ կազմով «էֆէ» ազգը լացարձակ է որ իր թաւ պեխերուն տակէն քմծիծաղով մը պիտի դիմաւորէր այս մանկական երգերը :

Երբեք կասկած չունինք թէ, իրենց նուրբ եւ բարակ ձայներովը այս երգը երգող իտալացի անմեղ մանուկները, թաղին նպարավաճառին մօտ ծախուած չօքոլայի մը վաճառանիշը (մարքա) կը կարծեն «Թուրքիա»ն : Խեղճ փոքրիկները, եթէ այսպէս չըգիտնան, իրենց ընկոյզի մեծութեամբ բռունցքները սեղմելով, «զայն պիտի առնենք» ըսելու չեն համարձակիր :

Գալով այդ ոտանաւորները գրող իտալացի երգահաններուն, անոնք մեզի տ'Անունցիօն կը յիշեցնեն : Այդ ծերուկ իտալացի բանաստեղծն ալ, իր ցնդած օրերուն գրած զաւեշտական երգերուն մէջ, «Անատոլու, Անատոլու» ըսելով զառանցած էր :

Այդ միջոցին, Թուրք մտաւորականներն ալ իր արժանի պատասխանը տուած էին անոր : («Թան» այս առթիւ կը հրատարակէ 8 յուլիս 926ին, Մ. Ֆարուք Կիւրթունճայի կողմէ տ'Անունցիոյի ուղղուած երկար մէկ ոտանաւորը) :

Տ'Անունցիոյի համբակ հետեւորդներուն կը յանձնարարենք ուշադրութեամբ կարդալ ժամանակին իրենց ցնդած վարպետին տրուած պատասխանը» :

«ԵՐԲ ԳԻՇԵՐԸ ՏՈՒՆ ԴԱՌՆԱՍ, ՀՕՐԴ ՀԱՐՑՈՒՐ »

Նոյն թերթին խմբագրապետը, Զէքէրիա Սէրթէլ, իր կարգին կը յոխորտայ, խօսքը ուղղելով «Այդ երգը երգող իտալացի փոքրիկներուն», (1 յունիս).

— « Թուրքիան պիտի առնենք» խօսքը կարեւոր խօսք մըն է : Իրենց լեզքը քիչ մը գլուխը դառնողներ գիտեն թէ ասիկա ահաւոր բան մըն է ու երբեք կարելի չէ իրականացնել զայն : Ահա այս պատճառաւ է որ, այսպիսի երգերը բերանը կաթ հոտող միամիտ մանուկներուն երգել կուտան :

« Մեր ճամբան կ'երկարենք, Թուրքիան պիտի առնենք»! ըսող իտալացի բանաստեղծը չի գիտցուիր թէ ինչպիսի անձկութեան տակ գրի առաւ այս ոտանաւորը : Գուցէ անօթի էր, գուցէ ծարաւ : Գուցէ, ով գիտէ, օղի պակասէն ազդուած էր :

Կ'ըսուի թէ ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի : Բայց երբ մենք մէջտեղը կանգ առնենք, ոչ մէկ ճամբայ ոչ մէկ թուրքական սահման կրնայ անցնիլ :

Եթէ «մեր ճամբան կ'երկարենք » խօսքը սպառնալիք մըն է, մեզի համար շատ փոքր է : Մեզի մէկ հատ իսկ աւելի խրամ փորել չի տար :

Մենք էֆէնտիի պէս եւ հերոսաբար սորվեցուցինք իրենց ճամբան դէպի այս մայր հայրենիքը երկարողներուն թէ, կարդ մը հողամասերու մէջ որքան դժուար է, որքան անկարելի է «առնավուտ»ի սալայատակ շինելը :

Այս երեւակայական դրուագը, զոր այդ օրերուն, առանց զէնքի, մեր մերկ բռունցքներովը մեզ նեղը դընողները չկրցան գլուխ հանել, այսօր երբեք չեն կրնար իրականացնել այն պոռոտախօսները, որոնց դրամագլուխը խօսքէ եւ երգէ կը բաղկանայ :

«Թուրքիան պիտի առնենք» խօսքը կարեւոր խօսք մըն է : Կռուիլը լաւ գիտցող մարդ մը, «Սուրդ յանձնէ» առաջարկին, «եկուր առ» ըսեր է :

Բոլոր հերոսներուն նման, բոլոր հերոս ազգերն ալ, իրենց հայրենիքին տիրանալ յանդգնողներուն նոյն պատասխանը կուտան. «եկուր առ» :

Ասոր փոխարէն, այս երգը ըսող փոքրիկներուն.

— « Հոն գալով ձեր բերանը կը պատռենք» եթէ չենք ըսեր, ասոր պատճառը մեր ծուլանալը չէ, այլ ոչ ոքի հողին աչք եւ քայլ չնետելու ուխտ ըրած ըլլալնուս համար է :

Փոքրիկ թշնամի ձագուկներ, ձեզի ձեր ըմբռնումէն վեր մեծ երգ մը կը սորվեցնենք : Մենք երկրագործ ժողովուրդ մըն ենք : Մեր հողերը, դարերէ ի վեր, թշնամի դիակներով աղբաւորեցինք : Այսօր մեր երկրին մէջ արուեստական աղբի գործարաններ հիմնած ենք, որպէսզի օտար աղբի պէտք չունենանք, մեր արտերուն, պարտէզներուն, խանութներուն եւ գործատեղիներուն մէջ հանդարտ գլխով աշխատինք :

Ձեզի ահագին դէշութիւններ կը սորվեցնեն : Գիտենք որ սորվեցնողներն ալ չեն կրցած հաւատալ թէ կրնան սորվեցնել : Որովհետեւ, եթէ քիչ մը հաւատացած ըլլան, այս մեծ նըպատակը իրենք իսկ գաղտնի պահելով, մեզ միամտօրէն որսալ կ'ուզէին :

Մեզի համար պատերազմը ոչ թէ թղթախաղ, այլ ազատութեան եւ անկախութեան պայքար է : Այս պատճառաւ «պլըֆ»ով խաղերը չենք ըմբռներ :

Մենք, ամբողջ պատմութեան ընթացքին, կանաչ սաւանով սեղանին գլուխը, «Ռէսթ»ի փոխարէն մեր կանաչ դաշտերուն մէջ, փայլփլող սուր գործածած ազգ մըն ենք : Դուք, փոխանակ ուրիշ եզերքներ զուարճութիւն փնտռելու, ձեր ծովեզերքներուն վրայ Թուրք նաւազներէն մնացած գունդեր եւ բերդի աւերակներ փնտռեցէք :

« Մեր ճամբան կ'երկարենք, Թուրքիան պիտի առնենք» խօսքը, կարեւոր խօսք մըն է : Զայն մոռցիր, փոքրիկ մարդ... Ասիկա երբեք չիրականանալիք սուտ մըն է : Քու «մինի մինի» զգացումներդ կը խաբեն : Քու խեղճ կեանքդ, Անատոլուի սարահարթին մէջ, այսօր անմեղօրէն երգուած այս երգին պիտի զոհեն : «Թուրքիան պիտի առնենք» : Այո՞ : Ասիկա դո՞ւն է որ կ'ըսես, փոքրիկ ձագուկ, «Առնել»ուն որքան դժուար բան մը ըլլալը ստուգելու համար, եթէ կ'ուզես, երբ գիշերը տուն դառնաս, հօրդ հարցուր :

Տարիներէ ի վեր, երկու քիլօ «մաքարօնի»ն մէկէն առնել չկրցող խեղճ մարդը, գուցէ, փոքրիկ ականջներուդ իրականութիւնը կը փսփսայ :

« Թուրքիան պիտի առնենք!» խօսքը կարեւոր խօսք մըն է : Միայն թէ ըսողը կը զղջայ !» :

ՀԵՐՔՈՒՄԻՆ ԱԼ ՋԵՆ ՀԱՒԱՏԱՐ

Անգարայի իտալական դեսպանը հերքած ըլլալով այս կարգի պատմութիւնը, թուրքերէն Թան կը գրէ.—

— «Երէկ Հռոմէն քաղաքս վերադարձող իտալական դեսպանը, կայարանը իրեն հանդիպող լրագրողներուն ըսեր է թէ իտալական դպրոցներուն մէջ չերգուիր այն երգը որու մասին երկու օր առաջ գրած էր «Թան» :

Իտալական դեսպանը այս հերքումը ըրած ատեն, կ'ուզէինք իմանալ որ պիտի՞ թէ ինչեր կ'ուսուցուին իտալական դպրոցներուն մէջ : Մարդ մը որ իր կեանքին մեծ մասը մեր երկրէն հեռու քաղաքական գործերու կը յատկացնէ, թերութիւն մը չէ երբ տեղեկութիւն չունենայ նախակրթարանի գիրքերու բովանդակութենէն : Դեսպանը ասիկա անմիջապէս հերքելը, հաւանաբար երկու երկիրներու յարաբերութիւնները խանգարելիք դէպքի մը առաջքը առնելու մտահոգութեամբ եղած է : Անոր այս մտահոգութիւնն ալ յարգանքի արժանի է :

Սակայն, ըստ մեզ, իտալական դեսպանին պարտականութիւնն էր ասիկա հերքելէ աւելի իր երկրին տեղեկացնել նախակրթարանի գիրքերու մէջ տեղ տրուած այս երգին Թուրքիոյ մէջ ըրած դէշ ազդեցութիւնը, եւ, եթէ կարելի է, պահանջել անոր սրբագրութիւնը : Մեզ գոհացնող միակ ընթացքը այս է : Ապա թէ ոչ, Իտալիոյ նախակրթարաններուն մէջ կարդացուած գրքերէն բերել եւ « Թան »ին պնդումը հաստատել միշտ կարելի է » :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, դիւցազներգութիւն Յով. Թումանեանի, նկարազարդուած Վահէի կողմէ, հրատարակութիւն «Կեանք եւ Արուեստ» գրատան, 46, Rue Richer, Paris (9) : Գին 10 ֆրանք, արտասահման 12 ֆրանք :

ԱՆՄԱՐ ԿՐԱԿԸ, թատերախաղ մէկ արար : Գրեց՝ Եդուարդ Զաքրասա : Տպ. «Մասիս», Սոֆիա : Գին մէկ տոլար :

ARMENIA, իտալերէն ամսագիր նըւիրուած հայկական մշակոյթին եւ Միջերկրականեան հարցերու : Թիւ 4 : Հրատ. HIM, Roma :

ՄԱՅԻՍ 28, Հրատ. Հալէպի Վարանդեան Պատ. Միութեան, 1939 : Գեղեցիկ հատոր մը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ : Գին 6 ֆրանք :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վիպասանակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

...էրան անունով ընդհանուր դա...ւաց մը, իմանալով որ ինքը մատնուած է, գիշերազգեստը հագած, ...թափները ոտքը, նստած իր պատուհանին առջեւ սրինգ կը նուագէր ...կը սպասէր թէ երբ կուգան զինքը ձերբակալելու : Ոչ մէկը եւ ոչ ...ըկեան մը ազատ ժամանակ չունէր : Ամէնքը կ'աճապարէին : Չկար ...սարկ մը, որու ճակատին վրայ քո...րդ չփայլէր : «Այս կարմիր գդակով ո՞րքան գեղեցիկ ենք մենք» ...էին կիները : Փարիզը, կարծես, ...ոյդ արագ կը պարպուէր : Հնավաճառներու խանութները լեփ–լեցուն ...արքայական տուներու կտոր...անքներով՝ թագերով, խոյրերով, ...կիզած գաւազաններով եւ շուշաններով. ...գահազուրկ միապետութեան ...աղլումն էր այդ : Հնավաճառներու ...մօտ կը տեսնուէին շուրջառներ եւ եպիսկոպոսական կտաւակներ, որոնք կը ծախուէին կոտրած գինով : Բօրշըրոնի եւ Ռամբօնոյի մէջ էրիկ մարդիկ, ժամաշապիկ հագած՝ առատ աստղանշաններով ծածկուած, հեծած էին շուրջառներով զարդարուած էշերու վրայ եւ մայր եկեղեցիներու սկիհներով կը խմէին գինետուններու գինին : Սէն Ժագ փողոցին մէջ պատողները, բոկոտն, կը կեցնէին շրջիկ մանրավաճառի ձեռնասայլը, ուր կը ծախուէին ոտնամաններ, եւ իւրաքանչիւրը իր բաժինը վճարելով, կը գնէին տասնեհինգ զոյգ կօշիկներ եւ կը ղրկէին Քօնվանսիոնին՝ մեր զինուորներուն տալու. Ֆրանքլինի, Ռուսոյի, Բրուտոսի, աւելցնենք նոյնպէս Մարայի կիսարձանները կ'երեւէին առատութեամբ ամէն տեղ : Մարայի այս արձաններէն մէկուն տակ, Քլօշ–Բէրս փողոցը, սեւ փայտէ շրջանակի մը մէջ դրուած էր Մարուէի դէմ հրատարակուած մեղադրական յօդուածը, որ կը վերջանար հետեւեալ երկու տողերով. «Այս մանրամասնութիւնները ինծի հաղորդած է Սիլվէն Պայիի սիրուհին, այն հայրենասէր քաջ օրիորդը, որ այժմ տրամադրուած է դէպի ինծ» : Ստորագրութիւն՝ Մարա : Բալէ–Ռուայեալի հրապարակը, աղբիւրին խորագիրը՝ quantos effundit in usus («Շատերու օգտին կը ծառայէ») ծածկուած էր երկու մեծ ջըրանկարներու կտաւներով : Առաջինը կը ներկայացնէր Քահիէ տը Ժէրվիլը, որ Ազգային Ժողովին կը յայտնէ Արլի «հնաժողովներու» պայմանական ազդանշանը. իսկ երկրորդը Լուի ԺԶ.ն՝ իր արքայական կառքին մէջ Վարէնէ եւ բերուած ատեն կառքին եւեւէն պարաններով ամրացուած տախտակը, որուն երկու ծայրերը կանգնած էին նռնաձիգներ՝ սուիններնին հրացանի ծայրին ցցած : Մեծ խանութներէն շատ քիչերը բաց էին : Կիներ փոքր սայլակներու վրայ կը գըլորէին շարժական նպարավաճառանոցները եւ խաղալիքներու խանութները. ճրագուէ մոմերը կը լուսաւորէին զանոնք, հալած ճենճը կը թափուէր ապրանքներու վրայ : Նախկին կրօնաւորուհիները, սպիտակ կեղծամներ դրած, խանութներու մէջ կանգնած աշխոյժ առեւտուրով զբաղած էին : Այսինչ կոմսուհին, այժմ հնակարկատի փոխուած, գուլպաներ կը կարկտէր. այնինչ մարքիզուհին այժմ կար կարող եղած էր : Տիկին Պուֆլէ այժմ կը բնակէր ձեղնայարկին մէջ, ուրտեղէն կը դիտէր իր նախկին պալատը : Լրագրավաճառներ կը վազէին առաջարկելով «նոր թերթեր» : Անոնք որ իրենց ծնօտը ծածկած էին փողկապներու մէջ, կը կոչուէին «խոյլաւորներ» : Շրջիկ երգիչները կը վխտային ամէն տեղ : Ամբոխը կը սուլէր Բիտուն՝ արքայական կուսակիցը, բայց միեւնոյն ժամանակ քաջասիրտ երգիչը, որովհետեւ ասիկա քսաներկու անգամ բանտարկուած եւ կանչուած էր յեղափոխական ատեանի առջեւ, անոր համար որ սիվիզմ (ընտիր քաղաքացիութիւն) բառը արտասանած ատեն՝ ձեռքը յետոյքին դրած էր. երբ ան տեսաւ որ ատիկա իր գլխուն վտանգ կը սպառնայ, գոչեց. «Բայց ո՞չ ապաքէն մեղաւորը գլուխը չէ, այլ անոր հակադիր մասը» : Այս խօսքը դատաւորներու ծիծաղը շարժեց եւ փրկեց անոր գլուխը : Այս Բիտուն կը հեգնէր այն ժամանակուան լատին եւ յոյն անուններու գործածութիւնը : Անոր ամէնէն սիրելի երգը յօրինուած էր հնակարկատի մը վրայ, որ կը կոչուէր Քիւժիւս, եւ անոր կնոջ վրայ որ կը կոչուէր Քիւժիս Տամ : Կը պարէին Քարմանեօլը, պարած ատեն չէին կոչեր «ասպետ» եւ «տիկին», այլ՝ «պարոն քաղաքացի» եւ «տիկին քաղաքացի» : Կը պարէին վանքերու մէջ, ուր, վերը, սեղաններու վրայ կախուած էին կանթեղները, գմբէթներու մէջ իրարու վրայ խաչաձեւ ամրացած էին երկու գաւազաններ, որոնց ծայրերը փակցուած էին չորս մոմեր, իսկ ներքեւը, ոտքերու տակը՝ գերեզմաններ : Հագած էին նախկին բռնակալներու յատուկ կապտագոյն կրկնոցներ : Շապիկները ամրացուած էին ակնասեղներով, զորս կը կոչէին «Ազատութեան գդակներ՝ շինուած սպիտակ, կապոյտ եւ կարմիր քարերէ» : Ռիշլիէօի փողոցը կը վերակոչուէր Օրէնքի փողոց, Սէնթ Անթուանի արուարձանը Յաղթանակի արուարձան : Պասթիյի հրապարակը կը բարձրանար Բնութեան արձանը : Զանազան յայտնի անձնաւորութիւններ փողոցին մէջ աչքի կը զարնէին՝ Շաթլէ, Տիտիէ, Նիքոլա եւ Կարնիէ–Տէլօնէ, որոնք կը հսկէին հիւսն Տիւպլէնի վըրայ, անոր դրանը առջեւ կանգնած. Վուլան, որ ոչ մէկ օր ետ չէր մնար կառափնատէն, կը հետեւէր դատապարտեալներու կառքերուն եւ ատիկա կը կոչէր՝ «կարմիր պատարագին ներկայ ըլլալ». Մօնֆալքէր՝ երդուեալ յեղափոխական եւ մարքիզ, որ յայտնի էր «Օգոստոսի տասը» մականունով : Կը տեսնէին զինուորական դպրոցի աշակերտներու հանդիսաւոր գնացքները : Քօնվանսիոնը իր հրովարտակներուն մէջ՝ զանոնք կը կոչէր «Մարսի աշակերտներ», իսկ ժողովուրդը՝ «Ռոպէսփիէրի չքաղիրներ» : Կը կարդային Ֆրէրոնի յայտարարութիւնները, որոնց մէջ հրապարակ հանուած էին առեւտրական դըրդումներէ յանցապարտ կասկածելի անձնաւորութիւններ :

(Շար.)

պետութիւնները գործնական օգնութիւն կ'ուզեն երկու մեծ ժողովրդապետութիւններէն, Ֆրանսայէն՝ ցամաքային ուժերու համար զէնք ու ռազմանիւթ, Անգլիայէն՝ օդային սպառազինման համար անհրաժեշտ նիւթեր։

*** Իսկ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ.— Լեհաստան, Ռումանիա եւ Թուրքիա պէտք ունին օդանաւերու, իսկ Եուկոսլաւիա եւ Պուլկարիա կ'ուզեն ամրապնդել իրենց տնտեսական կապերը Մեծն Բրիտանիոյ հետ, եւ քանի որ մաս չեն կազմեր նախայարձակման դէմ կազմակերպուած ճակատին, չեն կրնար սպասել որ իրենք առաջինը ըլլան օգտուողները այդ տեսակէտէն։

«Թայմզ», խօսելով անգլիական դաշինքին չորեքշաբթի առտուան նիստին մասին, կ'ըսէ.— Երեք խնդիրներ կը գտնուէին օրակարգին վրայ,— առաջին՝ անգլեռուսեւֆրանսական դաշինքին ինչպիսի ձեւ մը տալ, որ կարելի ըլլայ կապել զայն Ազգաժողովին, առանց խրտչեցնելու Մոսկուան։ Երկրորդ՝ Խորհրդային կառավարութեան այն բաղձանքը, թէ երեք պետութիւնները, պատերազմի պարագային, իրաւունք չունենան ոչ անջատ հաշտութիւն, ոչ ալ անջատ զինադադար կնքելու։ Երրորդ՝ ամէնէն փափուկ հարցը՝ պալթեան պետութիւններուն ապահովութիւն տալու ռուսական պահանջը։

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵԽԻԱՅ ՄԷՋ

Փրակայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը աւելի անողոք դարձած է։ Ամէն օր տեղի կ'ունենան գնդակահարութիւններ։ Երէկ, նամակատան չեխ պաշտօնեայի մը քով գտան անթել հեռագրի գործիք մը եւ առանց դատի գնդակահարեցին, այն կասկածով թէ լուրեր կը ղրկէ Մոսկուա։

Արտասահման մեկնիլ ուզողներու պարագան ալ եղերական է։ Իշխանութիւնը նախապէս թոյլ տուած էր որ չատեր պոչ կապեն պաշտօնատան առջեւ եւ խնդրագիր ներկայացնեն անցագրի համար, յետոյ բոլոր խնդրագիրները մէկ անգամէն պատռած նետած են եւ խնդրարկուները քշած։

Հարուստ Հրեաներու տուները անընդհատ կը խուզարկեն ու կը գրաւեն ինչ որ գտնեն։ Փոխարէնը կուտան ստացագիրներ։

Փրակա զինուորական խիստ հսկողութեան տակ է։ Գերմանները կը կարծէին թէ չեխ. ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ, բայց այդպիսի դէպք չպատահեցաւ։ Վերջին օրերս տուներու եւ սինակոկներու մէջ ոստիկանութիւնը գտած է տասնեակ մը ռումբեր։ Այս ռումբերը Գերմանիոյ մէջ շինուած են։ Կը կարծուի թէ գրգռութիւն սերմանելու նպատակով է որ զետեղած են։ Երէկ այրեցաւ սինակոկ մը։ Հրշէջները հասան շէնքին ամբողջովին այրելէն վերջ միայն։

Գերմանիոյ նոր ձեռնարկները

Չորեքշաբթի օր Պերլինի մէջ ստորագրուեցան ոչ-յարձակման դաշինքներ՝ Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ հետ, որոնց արտաքին նախարարները յատկապէս Գերմանիա հրաւիրուած էին։ Յետոյ Հիթլեր ունկնդրութեան ընդունեց երկու նախարարները։ Երկու դաշնագիրները յարեւման են, եւ նոյնքան ամփոփ որքան այն դաշինքը որ կնքուեցաւ Տանիմարքայի հետ։

Պերլինի մէջ այս նոր դաշնագիրներուն կնքումը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատեն, պժգուարացնելու համար Անգլիոյ բանակցութիւնները։ Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ այս յաջողութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ Մոսկուայի, քանի որ Գերմանիոյ նպատակն է ոչ թէ ապահովել երկու երկիրներուն հողային ամբողջութիւնը, այլ իր տնտեսական տիրապետութեան տակ առնել զանոնք։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ արտաքին նախարարները որոշ ընդդիմութիւն ցոյց տուած, բայց յետոյ համակերպած են, խնդրելով որ գաղտնի պահուին ամէնէն ծանրակշիռ կէտերը։

Ֆինլանտայի կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Գերմանիա զինակցութիւն առաջարկած է, զանազան պահանջներ դնելով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ Մ. Նահանգները մտան չորեքշաբթի օր։ Կէս միլիոն հանդիսատեսներ խռնուած էին Քանատայի սահմանին վրայ, իսկ Մ. Նահանգներու հողը մտած ատեն, աւելի քան մէկ միլիոն հոգի շարուած էին ճամբուն վրայ։ Առաջին անգամ է որ Մեծն Բրիտանիոյ վեհապետ մը Մ. Նահանգները կը մտնէ։ Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են Ուաշինկթընի մէջ, արքայական հիւրերուն ընդունելութեան համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ սպարապետը, Զօր. Կամլէն, կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները Լոնտոնի մէջ, անգլիական սպայակոյտին հետ։ Կը հաստատուի թէ պատերազմի պարագային Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ցամաքային բանակներուն ընդհ. հրամանատարութիւնը պիտի յանձնուի Զօր. Կամլէնի, երկու պետութեանց տորմիղներուն հրամանատարութիւնը՝ անգլիացի ծովակալի մը, օդային ուժերու հրամանատարութիւնը՝ դարձեալ Անգլիացիի մը։ Բայց երեք ճիւղերուն ալ գերագոյն հրամանատարը պիտի ըլլայ Զօր. Կամլէն։ Այս կարգադրութեանց մեծ կարեւորութիւն կուտան քաղաքական շրջանակներու մէջ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ արտաքսուեցան Գերմանիայէն։ Երկու հազար հոգի սահմանագլուխ հասած են արդէն, բայց լեհական կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ։ Ընդամէնը 12,000 Հրեաներ ենթակայ են արտաքսումի։

350,000 ՍՊԱՆԻԱՑԻՆԵՐ տակաւին Ֆրանսա կը գտնուին, օրական վեց միլիոն ֆրանքի ծախք մը պատճառելով պետութեան։ Նախապէս 500,000ի կը հասնէր փախստականներուն թիւը, անցեալ մարտ 1ին 450,000 էր։ Փետրուար 1էն ի վեր վերադարձած են 90,000 հոգի։ Օրական կը վերադառնան 400 հոգի։ Հիւանդանոցներու մէջ կը դարմանուին 13,000 հիւանդներ եւ վիրաւորներ, ինչ որ կը նշանակէ մարդ գլուխ օրական 60 ֆրանք։— Խորհրդային «Արմենիա» շոգենաւը Սպանիայէն Ռուսաստան փոխադրեց 95 նաւաղներ, որոնք արգելափակուած էին 216 օրէ ի վեր եւ արձակուեցան ֆրանսական կառավարութեան միջամտութեամբ։

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց կարգ մը ֆրանսերէն թերթեր, որոնք ծաղրանկարներ հրատարակած էին Հիթլերի եւ Մուսոլինիի դէմ։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ ժողովրդական հանրագրութիւն մը պատրաստուեցաւ եւ յանձնուեցաւ անգլիական մարզպանին։ Այս գիրով ժողովուրդը կը խնդրէ որ վերահաստատուի ժողովրդապետական կառավարութեան դրութիւնը։

ՄԱՆՇԻ ջրանցքի կոմիտէն որոշեց կազմել տեղական մասնաճիւղեր Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Լիւքսէնպուրկի եւ Պելճիքայի մէջ, զարկ տալու համար փապուղիի մը (թունէլ) շինութեան ծրագրին։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Թագաւորն ու Թագուհին Փարիզ կը սպասուին յառաջիկայ շաբթու, Վերսայլ բնակելու համար մօտ երեք ամիս, «մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի»։

ԻՏԱԼԻԱ եւ Պուլկարիա մշակութային դաշնագիր մը կնքեցին Սոֆիայի մէջ։ Այս դաշնագրին համաձայն, իտալերէնը պարտադիր պիտի դառնայ պուլկար դպրոցներուն մէջ, պիտի հաստատուի Սոֆիայի համալսարանին մէջ իտալերէնի, իսկ Հռոմի համալսարանին մէջ պուլկարերէնի ամպիոն մը։ Տեղի պիտի ունենան նաեւ ուսուցիչներու, չարժանկարի, ներկայացումներու փոխանակութիւն, արուեստի ցուցահանդէսներ, ինչպէս նաեւ պուլկար եւ իտալացի հրապարակագիրներու փոխադարձ այցելութիւններ։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, Salle de Noceի սրահին մէջ, 81, Rue de Paris.

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ.— 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Խրիմեան սրահին մէջ։ Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ֆ. ՔՈՒՐԵԱՆ, եւ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), Հ. ՍԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ Ե. ՍԵՐՈԲԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Մուտք 3 ֆր.։

Իսիի Կ. Խաչի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, կիրակի։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12

157 bis Rue Jean-Jaurès, Maison Alfortի շքեղ պարասրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՖԼՈՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ Կապոյտ Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ — Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Փանթէյէն առնել թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջաւոր ութեան։

Դպրոցական տարեկան հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղին, Յուլիս 9ին։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 23ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Պորտոյի Սանդուխեան թատերախումբի Տարեշրջանի վերջին ներկայացումը

Տեղի կ'ունենայ 11 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, Սընոնի «Բարսեղ-Շահպազ ակումբին մէջ։

կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ՈՍԿԻ ՀԷՔԵԱԹ» (երաժշտութիւն Ա. Գ. Մեսամեանց)

Մասնակցութեամբ լաւագոյն ուժերու։ Օր. ՕՏԷԹ ԼԷՀՄԱՆ (դաշնակ), Ա. Գ. ՄԵՍԱՄԵՆՑ (ջութակ)։ Տոմսերու գին 4 ֆր.։

Թատերական ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սեւրի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» թատերախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆի կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՐԿԻՆՔՆԵՐ»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին ՊՊ. ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐՈԲԵԱՆ, ՀՐԱՅՐ ՔԱՆԹԱՐ. ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ, Օրիորդներ ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐԵԱՆ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔԱՆԹԱՐ եւ Տիկ. Բ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ։ Նուագ, երգ, պալէ եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սանուհիներուն։

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆր.։ Տոմսերը կարելի է ճայթայթել Բ. Հապէշեանէ 43, rue Thiers, (Boulogne).

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն Վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, կիրակի օր։

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի առաւօտ, 11 Յունիս, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մարսէյլի աթոռոյ առաջնորդ Տէր Զգօն Վրդ. Տէր Յակոբեան։ Կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի առիթով, իր հիմնադիրներէն՝ սկաուտներու ազգային պետ Պ. Գրիգոր Յակոբեանի ի պատիւ եւ նախագահութեամբ իր տիկնոջ՝ Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը սարքած է մեծարանքի ցոյց մը որ տեղի կ'ունենայ 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8, Rue Bossuet, Paris։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ֆ. Կ. Խաչի Մոնթրէօյի Մասնաճիւղը ստացած է 100 ֆր. Պ. Գ. Տէր Ղուկասեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Ս. Ասարեանի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

Փորթ տ'Իթալիի Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերուհիները 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին դպրոցի սրահը, 49 rue de Paris, Gen'tilly։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

16 Մարտ — 31 Մարտ

ՓԱՐԻԶ (20), Ա. Կն.— 120
ՓԱՐԻԶ (15), Օ. Վ.— 150
ՓԱՐԻԶ (17), Օր. Պ.— 75
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Լ. Ա.— 75
ՖՈՆԹԸՆԷՅ, Խ. Փ.— 75
ՓԱՐԻԶ (15), Թիֆ.— 100
ԷՐՄԷՍՈՆ, Ա. Խ.— 195
ԿԱՐՏԱՆ, Մ. Մ.— 300
ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, Ս. Գ.— 40
ՍԷՆ ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իշխ.— 40
ՔԼԻՇԻ, Պուլ.— 150
ՓՈՆ ՍԷՆԹ ԷՍՓՐԻ, Ս. Ց.— 75
ՄԷՕՏՈՆ, Խ. Փ.— 75
ՊԱՍՐԱ, Ի. Մ.— 182,70
ՄՈՐԷՍԹԵԼ, Պար.— 40
ԼԸ ՓԵՐԷՕ, Ց. Ե.— 100
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ա. Ա.— 150
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԱԼՊԱՆ, Մ. Ս.— 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մրվս.— 100
ԹՈՒԱՆՍ, Վ. Զ.— 150
ԺԱԼԻԷՕ, Ռ. Կ.— 40
ԼԸ ՖԱՎԻԷՌ, Ռ. Պ.— 40
ՌՈՆԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ճեպ.— 50
ԹՈՒԼՈՒԶ, Պզ.— 35
ԹՈՒԼՈՆ, Ս. Ա.— 40
ՔԻԼ, Ա. Ն.— 75
ՓԱՐԻԶ (11), Դեր.— 150
ԲՈՒԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Կ. Ղ.— 150
ԱԼԷՍ, Կա.— 150
ՍԻՒՌԷՆ, Ա. Թ.— 150
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Մար.— 75
ՓԱՐԻԶ (5), Ղ. Գապ.— 150
ՆՈՒԱԶԻ ԼԸ ՍԷԿ, Տիկ. Ե. Տ. Ղ.—150
ՊԱՌԺԸՄՈՆ, Ս. Կ.— 12,60
ԹՈՒԼՈՆ, Եզկ.— 150
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Փ.—150
ՖԵՍ, Մ. Ս.— 150
ՓՈԼՈՆՊ, Պօյ.— 75
ՇԱԹՈՒ, Թ. Պ.— 100

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameame Paris (13)

Յետաձգուած է

Ֆր. Հայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յունիս Շաբաթ երեկոյ յետաձգուած է 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ. Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը թատերական արուեստի մէջ»։

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած են Ապրիլէն գՕգոստոս, հինգ թիւ (55—59)։ Յունիս 12ին փոստի կը յանձնուին 55 եւ 56 թիւերը։ Մէկ շաբթ վերջ՝ 57, 58 եւ 59 թիւերը։ Այս վերջին թիւերը կանուխ կը ղրկուին արձակուրդի պատճառով։ Թիւ 56ը ամբողջովին նուիրուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան շարժումին։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 10 Juin 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4063 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ...

Անցեալ շաբթու հրատարակեցինք յուշագիր մը, զոր երկու Օֆիսները համաքարար ներկայացուցած են արտաքին նախարարութեան, պատճէնն ալ, Գաղթ. Վերատեսչութեան, Լոնտոն:

Յուշագիրը մանրամասնօրէն կը պարզէր զանազան հոգեր,— 1. Հայ գիւղացիներու հպատակութեան խնդիր.— 2. Արհեստաւորներու օրէնք.— 3. Անձնագիրներու նորոգման յապաղում.— 4. Արտաքսումի դատապարտուած դժբախտներու պարագան: Եւ կառավարութեան բարեացակամութիւնը կը հայցէր, բանաւոր պատճառաբանութիւններով:

Որոշ տեղեկութիւն չունինք արդիւնքի մասին: Բայց գիտենք որ, իբրեւ պատասխան Հ. Հ. Օֆիսին կողմէ կատարուած նոր դիմումներու, արտաքին պաշտօնատունէն հաւաստած են թէ կրկին պիտի յիշեցնեն առ որ անկ է, կարելի դիւրութիւններն ընծայելու համար: (Այս խնդիրները կապ ունին զանազան նախարարութեանց հետ,— ներքին, աշխատանքի, դատական եւ ելմտական):

Ուրեմն, բարեացակամութիւնը չէ որ կը պակսի: Պաշտօնական շրջանակները միշտ ալ նկատի կ՚առնեն հայ տարագիրներու բացառիկ պարագան: Եւ եթէ շատ մը հաւաստիքներ անմիջապէս գործի չեն վերածուիր, պատճառը այն է որ կարգ մը գործողութիւններ ժամանակի կը կարօտին, գրասենեակէ գրասենեակ փոխանցուելով:

Բարեացակամութեան ուրիշ ապացոյց մը, դեռ պաշտօնապէս չհաստատուած,— վարչական իշխանութիւնը միտք չունի դադրեցնելու հայ գործաւորներու նպաստը, գոնէ առ այժմ, միշտ նկատի առնելով անոնց բացառիկ պարագան:

Եւ ահա ուրիշ մխիթարական երեւոյթ մը,— ընդհ. ներման օրինագծին քննութեան առթիւ, երեսփ. ժողովին մէջ սրտցաւ ճառեր խօսուեցան, նաեւ, օտար «անկանոն»ներու մասին: Եւ, ինչպէս պիտի կարդաք նկարագրութեան մէջ, քուէարկուեցան կարգ մը յօդուածներ որոնք ուղղակի կը շահագրգռեն նաեւ հայ տարագիրները:

Այսպէս, ներում պիտի ստանան այն բազմաթիւ օտարականները որոնք Ֆրանսա մտած են անկանոն եղանակով, կամ ուշ մնացած են, իրենց անձնագիրը խնդրելու կամ նորոգելու համար: Ուրիշ մանրամասնութիւններ կ՚իմանանք շուտով, երբ օրինագծին քննութիւնը վերջանայ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին մէջ:

Այս նպաստաւոր պարագաները արձանագրած ատեն, պարտականութիւն կը սեպենք երկու խօսք ալ ուղղել մեր հայրենակիցներուն,— մասնաւորապէս անոնց որ դժբախտութեան մատնուած են անհոգութեամբ, թիւրիմացութեամբ կամ անգիտութեամբ:

Այս երկրին մէջ առածի կարգ անցած խօսք մը կայ,— Ոչ մէկը կրնայ անգիտանալ օրէնքը:

Աւելի քան 15 տարի է որ այս ափերուն վրայ կ՚ապրինք, շատ մը տաք ու պաղ բաներ տեսանք. այլ եւս ներելի չէ չքմեղանալ մաշած խօսքերով,— Չէի գիտեր... սխալ հասկցայ... խաբեցին... մոռցայ... Ներելի չէ մանաւանդ անոնց համար որ հայերէն կամ ֆրանսերէն թերթ կը կարդան, ըմբռնում ունին: Վերջապէս կը յաւակնին բան մը սորված ըլլալ:

Եւրոպական պարերուն կամ ըմպելիներուն, թղթախաղերուն եւ կապելաներուն ամէնէն նուրբ տեսակները գաղտնիք չունին շատ – շատերուն համար, իսկ երբ կարգը կուգայ զանազան պարտականութեանց, օրէնքներու եւ կանոններու, բոլորն ալ կը դառնան «պէխապէր»...

Շ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԷՆՔԷՆ

ՄՈՒԹԷ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ «ԱՆԿԱՆՈՆ»ՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր զբաղեցաւ ընդհ. ներման օրինագծին քննութեամբ: Այս առթիւ յուզուեցաւ նաեւ «անկանոն» օտարականներու խնդիրը:

Երեսփոխան Կաստոն Մոռօ առաջարկեց ներում շնորհել այն հողագործներուն որոնք օտար աշխատաւորներ վարձած են, առանց քննելու անոնց թուղթերուն կանոնաւորութիւնը: Դատական նախարարը, Պ. Մարշանտօ, յայտարարեց թէ օտարականներու հսկողութիւնը բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն է. ուստի մերժեց այս առաջարկը, բայց խոստացաւ բարեացակամութեամբ քննել մասնաւոր պարագաները: Պ. Մոռօ պնդեց, դիտել տալով թէ իր յիշած օրինազանցութիւնները «ներելի յանցանքներ են, գործուած՝ Ն. Վեհափառութիւն Թուղթին դէմ»:

Առաջարկը ընդունուեցաւ: Ժողովը յետոյ քննեց օրինագծին 5րդ յօդուածը, որ ներում կը տրամադրէ օտարականներու վերաբերեալ օրէնքներուն եւ հրամանագիրներուն դէմ գործուած օրինազանցութեանց, պայմանաւ որ յանցաւորները արդէն դատապարտուած չըլլան ներկայ օրէնքով չներուած յանցանքներու համար:

Դատական նախարարը դիտել տուաւ թէ այդ յօդուածով կառավարութիւնը անզօր պիտի մնայ նոյնիսկ ամէնէն անբաղձալի օտարականներու հանդէպ: Կրնայ ըլլալ որ տարապայման խստութիւններ գործուած ըլլան կարգ մը օտարականներու դէմ, բայց ընդհ. ներումը ի զօրու է անոնց համար: Ամէն պարագայի մէջ, ֆրանսական պատուախնդրութիւնը թոյլ չի տար ներել նենգամիտ մարդոց, վկայեալ խարդախներու:

Երեսփոխան Տրուօ առաջարկեց յանձնաժողովին վերադարձնել օրինագիծը, չափազանց խիստ գտնելով կարգ մը պատժական տնօրինութիւններ:

Այս առթիւ խօսք առին Պ. Պ. Լը Թրոքէր, Վալանթէն եւ Մ. Մութէ, երեքն ալ ընկերվարական:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ՚ՈՒԶԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ անգլօ-գերման յարաբերութեանց մասին: Պատասխանելով ընդդիմադիր երեսփոխանի մը հարցումին, վարչապետը յայտարարեց թէ Անգլիա չուզեր մեկուսացնել Գերմանիան կամ խանգարել անոր առեւտրական զարգացումը: «Ըսած եմ եւ կը կրկնեմ թէ մեր բաղձանքն է որ Անգլիա եւ Գերմանիա պատերազմի չբռնուին այլեւս: Շեշտած եմ թէ մենք չենք ուզեր անտեսական կատաղի մրցակցութիւն մը կատարել Գերմանիոյ դէմ: Վերջապէս յայտարարած եմ թէ մենք պիտի չմերժենք քննել որ եւ է միջոց որ կրնայ գոհացում տալ ուրիշ երկիրներու բանաւոր տենչերուն, եթէ նոյն իսկ ատոր համար հարկ ըլլայ շտկել իրերու ներկայ վիճակը»:

Լորտ Հալիֆաքս, արտաքին նախարարը, աւելի յառաջ գնաց լորտերու ժողովին մէջ, շօշափելով նոյն հարցը: Լորտը յայտարարեց.

— «Ազգերու անկախութիւնը ճանչնալու պայմանով, բրիտանական կառավարութիւնը ոչ միայն կ՚ուզէ, այլեւ ջերմապէս կ՚ըղձայ քննել կենսական տարածութեան ամբողջ խնդիրը ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ ամէնուն համար: Մենք պատրաստ ենք սեղանի մը առջեւ քննելու Գերմանիոյ պահանջներէն որ եւ է մէկը: Մենք ջերմապէս կը բաղձանք հարթել մրցակից պահանջները, իբրեւ խարխուխ տեւական խաղաղութիւն մը ապահովելու: Բայց կ՚ուզենք որ այս խնդիրները կարգադրուին բանակցութեամբ եւ ոչ թէ բռնութեամբ, որովհետեւ ուրիշ կերպով չի կրնար շարունակուիլ միջազգային կեանքը: Բանիմաց մարդիկ պիտի ընդունին թէ որքան ալ դժուար ըլլայ ապահովել կարգադրութիւն մը որ յարմարի երկու կողմերուն, ճշմարիտ է որ բանակցութիւններով եղած կարգադրութիւն մը աւելի գէշ չի կրնար ըլլալ քան պատերազմով ձեռք բերուած կարգադրութիւն մը: Բրիտանական ժողովուրդը միշտ փնտռած է համաձայնութիւն մը Գերմանիոյ հետ, դիւրացնելու համար կարգ մը խնդիրներու կարգադրութիւնը, որուն շնորհիւ երկու երկիրները պիտի գտնուին փոխադարձ վստահութեան գետնի մը վրայ: Ճամբան բաց է նոր պատեհութեանց համար որոնցմէ կրնան օգտուիլ բոլոր ժողովուրդները: Այս կ՚ըսեմ քաջալերուելով այն խօսքէն զոր արտասանեց Պ. Մուսոլինի Թորինոյի մէջ, մայիս 14ին: Եթէ կայ ստոյգ բան մը այս անստոյգ աշխարհին մէջ, այդ այն է որ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա երբեք նախայարձակման արարք մը պիտի չգործեն եւ երբեք անուղղակի միջոցներով պիտի չյարձակին ուրիշ պետութեան մը անկախութեան կամ ապահովութեան վրայ: Անշուշտ կան խնդիրներ որոնք չեն կրնար անմիջական լուծում գտնել, ներկայ պարագաներուն տակ: Այսպիսի պայմաններու մէջ պետական վարիչներու պարտականութիւնն է մեղմացնել մթնոլորտը, որպէսզի կարելի ըլլայ շօշափել այդ խնդիրները»:

Այս կարեւոր յայտարարութիւններուն ձայնակցեցաւ ելմտական նախարարը, Սըր Ճօն Սայմըն, հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ շեշտելով թէ «քանի կ՚անցնին շաբաթներն ու ամիսները, ինք հետզհետէ աւելի կը հաւատայ թէ մեր խաղաղութեան ջանքերը պիտի յաջողին»:

Ռումանիոյ թագաւորին ճառը

Կարոլ Թագաւորը, ընկերակցութեամբ գահաժառանգ իշխանին, անձամբ բացաւ նոր խորհրդարանը եւ կարդաց գահաճառը:

Այս գահաճառին մէջ Թագաւորը կ՚ըսէ թէ նոր սահմանադրութեան հաստատումը անհրաժեշտ դարձաւ՝ քաղաքական թշնամութեանց աճումին պատճառով: Յիշելէ ետք մէկուկէս տարուան ընթացքին երկրին մէջ կատարուած աշխատանքները, Թագաւորը շեշտեց թէ ազգային պաշտպանութեան, մասնաւորապէս օդային սպառազինման մեծ զարկ տրուած է:

— «Գալով Ռումանիոյ յարաբերութեանց իր դրացիներուն հետ, մենք կը վարենք խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը, բայց ոչ ամէն գնով խաղաղութեան: Ռումանիա պիտի յարգէ ուրիշներու իրաւունքները եւ կը սպասէ որ յարգուին իր ալ ազատութիւնը, ամբողջականութիւնը, անկախութիւնը եւ արժանապատուութիւնը»:

Այս նպատակներուն հասնելու համար կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ ուժերը կեդրոնացնել սահմանագլուխին վրայ, որպէսզի կարենայ պաշտպանել երկիրը:

Անդրադառնալով իր վերջերս կատարած ճամբորդութեան, Թագաւորը ըսաւ թէ ամենուրեք իր գտած ասպնջականութիւնը կը կազմէ անմոռանալի յարգանք մը Ռումանիոյ հանդէպ: Ռումանիոյ ստանալիք արտաքին փոխառութեան մեծ մասը պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութեան:

Եզրակացնելով, Թագաւորը կոչ ուղղեց բոլորին միանալ եւ համախմբուիլ կառավարութեան շուրջ: Եւ յայտարարեց թէ այսուհետեւ նախարարները պատասխանատու են ուղղակի իրեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը ունկնդրութեան ընդունեց գերմանական դեսպանը, Ֆոն Փափէն: Պերլինի թրքական դեսպանն ալ Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախարարին հետ, Պալքաններու կացութեան եւ անգլօ-թուրք համաձայնութեան մասին:— Կ՚ըսուի թէ Թուրքիա պիտի դադրեցնէ իր հանածոներու եւ արմտիքի արտածումը դէպի Գերմանիա, նկատելով որ այս վերջինը դադրեցուցած է իր ռազմական ապսպրանքներուն գործադրութիւնը:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը եւ Թագուհին հինգշաբթի օր Ուաշինկթըն հասնելով, ընդունուեցան նախագահ Րուզվէլթի կողմէ: Ամբողջ քաղաքը կը ցնծար: Կառավարութիւնը 150,000 ոստիկան եւ զինուոր սահմանած է, Թագաւորն ու Թագուհին պաշտպանելու համար: Արքայական թափօրը անցած ատեն 250 հոգի մարեցան կամ արեւահար եղան, արտակարգ խճողման եւ տաքին հետեւանքով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԵՐՃԱԽՕՍ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

— Ամիսներ առաջ կարգ մը հարցումներ ուղղեր էիք Դպրոցասէրի վարչութեան, լուսաբանութիւններ պահանջելով հաշիւներու մասին: Պատասխան ստացա՞ք:

— Եթէ ստացած ըլլայինք, պատճառ չունէինք ծածկելու: Մեզմէ առաջ հասարակութիւնը ինք է որ լուսաբանութիւն կը պահանջէ: Եւ տարիներէ ի վեր:

— Լաւ, ինչո՞ւ կը հանդուրժէք այս լռութեան, պարտաւոր էք միշտ յիշեցնել եւ անպատճառ գոհացում բռնանալ, հանգստացնել հանրային կարծիքը:

— Ի՞նչ ընենք, դատարան չենք, որպէսզի ոստիկանով առեան կանչենք պատասխանատուն, ոչ իսկ Դատաստանական խորհուրդ, գոնէ տէրտէրի մը կամ վարդապետի մը բարեխօսութեան դիմելու համար: Խնամակալութիւն կայ, Բարեգործականը իր հովանաւորութեան տակ առած է Դպրոցասէրը, թող անոնք հետաքրքրուին:

— Դու միայն կաս յերուսաղէմ: Ի՞նչ խնամակալութիւն, ի՞նչ Բարեգործական: Վերը Աստուած, վարը Տիկին Մուրատ...

— Չեմ հասկնար:

— Մի ընդմիջեր եւ մտիկ ըրէ: Այն ինչ որ Դպրոցասէրի վարչութիւն կը կոչուէր, կ՚ամփոփուի Տիկին Մուրատի վրայ: Հիմնադիր– վարիչներէն մէկը մեռաւ, միւսը դուրս քշուեցաւ: Խնամակալութեան մնացորդները երկուքի բաժնուած են, մէկը թեր, միւսը դէմ: Բարեգործականը, որ ատտգամներ կ՚արձակէ արեւելեան գաղութներու թաղ. խորհուրդներուն, կրթական նպաստ բաշխած ատեն, չի համարձակիր ձեռք դպցնել Դպրոցասէրի ներքին կարգուսարքին:

— Ուրեմն կնոջական դիկտատուրա...

— Ատոր պէս բան մը: Այն ատեն որ, Դպրոցասէրի անունով հաւաքուած գումարներն անգամ դրամատուն դրուած են Տիկին Մուրատի անունով: Մարդ չի համարձակիր հաշիւ հարցնել: Տիկինը տարին քանի մը անգամ պտոյտի կ՚ելլէ քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր, մինչեւ Իրան եւ Ամերիկա, պտղի կը հաւաքէ յանուն 250 որբուհիներու: Բարեմիտ մարդիկ միշտ ալ կ՚ողորմին: Դեռ վերջերս Լոնտոն կը գտնուէր, ուր յաջողած է իր սովորական վարպետութեամբ հանգանակել 230 — 250 ոսկի, յետոյ գնաց Լիոն եւ ուրիշ քաղաքներ:

— Իսկապէս 250 որբուհի մնացա՞ծ է Դպրոցասէրին մէջ:

— Ոչ իսկ 25, անոնք ալ Աստուած գիտէ թէ ինչպէս կը խնամուին, կը կերակրուին:

— Ինչո՞ւ հրապարակ չէք հաներ ձեր գիտցածները:

— Ինծմէ առաջ ապարէզ կանչեցէք բուն իրազեկները: Այսպէս, պնդողներ կան թէ 800,000 ֆրանք ի պահ դրուած է դրամատուն, Տիկին Մուրատի անունով:

— Կրնա՞ք ապացուցանել:

— Հարցուցէք բուն իրազեկներուն: Ես լռողաց եմ:

— Ա՛յս, այդ իրազեկները: Դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր կը պատմեն, վկաներ ալ յիշելով, բայց երբ ապարէզ կը կանչես, կը չէզոքանան:

— Ես քեզի անունները տամ, դուն հարցուր:

— Ահա կը հարցնեմ հրապարակաւ: Բարեւ ըրէք բոլորին ալ, թող մէյ-մէկ իջնեն, ի սէր ազգութեան...

ՎԱՀԷ

Ծանր կացութիւն Փրակայի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ Պերլինէն.—

Այստեղ վերջերս կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի կ՚ունենան արտաքին նախարարութեան եւ չեխ ներկայացուցիչ Պ. Շվալքովսքիի միջեւ, Փրակայի կացութեան մասին: Յարաբերութիւնները Չեխերու եւ գերման իշխանութեանց միջեւ օրէ օր կը լարուին: Գերման պաշտօնատարներու տուած հրահանգները կը մնան անգործադրելի: Կ՚ըսուի թէ Պ. Շվալքովսքի պիտի մեկնի Փրակա, այս մասին խորհրդակցելու համար «հովանաւոր» Ֆոն Նէօյրաթի հետ: Զրոյց կը շրջի նաեւ, թէ Պ. Շվալքովսքի, ինչպէս նաեւ ինքը Ֆոն Նէօյրաթ կ՚ուզեն հրաժարիլ իրենց պաշտօններէն:

Գերման մամուլը սկսաւ գրել Չեխիոյ կացութեան մասին: Շատ մը թերթեր կ՚ըսեն, թէ այս կացութիւնը անհանդուրժելի է: Քանի մը թերթեր կը ջատագովեն այն տեսակէտը, թէ Գերմանիոյ շահը կը պահանջէ Չեխիոյ խաղաղ եւ ազատ զարգացումը:

*** Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ գերման ոստիկանութեան յիսնապետ մը սպաննուած է Քլատնոյի ճեմարանին առջեւ: Մարդասպանը չէ ձերբակալուած տակաւին: Այս դէպքին հետեւանքով Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ հովանաւորը հետեւեալ տնօրինութիւնները հրամայեց Քլատնոյի շրջանին համար.—

Արգիլուած են բոլոր հրապարակային ժողովները,— Բոլոր սինէմաները, թատրոնները եւ հանրային հաստատութիւնները պիտի փակուին.— Բոլոր հանրային դպրոցները պիտի փակուին, նկատելով որ ուսուցիչները մեծ մասով կը գրգռեն միտքերը.— Բոլոր դուռները եւ պատուհանները պէտք է փակուին ժամը 20էն 5: Գերման ոստիկանութիւնը պիտի կրակէ բաց պատուհաններուն վրայ.— Քլատնոյի քաղաքապետը եւ քաղաքապետական խորհուրդը պաշտօնանկ պիտի ըլլան.— Կառավարական յանձնաժողով մը պիտի կազմուի.— Քլատնոյի չեխական ոստիկանութիւնը զինաթափ ըլլալով, պաշտօնէ պիտի արձակուի, իբրեւ պարտազանց.— Եթէ սպանութեան հեղինակները չբռնուին յունիս 9էն առաջ, ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին:

»»» • «««

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ առանց լոյսի մնաց յունիս 8ին, իբրեւ հետեւանք ութ դժոխային մեքենաներու պայթումին: Ութ ռումբերը պայթեցան հինգ վայրկեանի մէջ, հրդեհներ յարուցանելով կարգ մը կէտերու վրայ: Քանի մը օր պէտք է անցնի, վնասները դարմանելու համար:

ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ, Ֆրանսայի սպարապետը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Չէմպըրլէնի հետ: Այս առթիւ իր ջերմ գնահատութիւնը յայտնեց անգլիական բանակին համար: Անգլիոյ պատերազմական նախարարը իր բաժակաճառին մէջ յայտարարեց թէ այսուհետեւ «երկու երկիրները միասին պիտի արձակեն հրացանը, եթէ հարկ ըլլայ»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ առջի օր հանդիսաւորապէս ընդունեց նոր անդամ մը, Շարլ Մօրաս, թունդ արքայական գրագէտը, որ 71 տարեկան է: Աւանդական ջատագովականը խօսեցաւ Պ. Անրի Պորտօ:— Շարլ Մօրաս նախատական գրութիւններ հրատարակած ըլլալով «Փաթի Սուառ»ի հրատարակիչին, Ժան Փրուվոյի դէմ, այս վերջինը մենամարտ առաջարկեց: Նոյն իսկ յանձն կ՚առնէր որ Մօրասի տեղ ուրիշ մը ներկայանայ, անոր որոշումով: Շարլ Մօրաս մերժեց մենամարտը, անձամբ թէ փոխանորդով:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

3,- «ՎԻՇՏԻՍ ՊԱՅԾԱՌ ՓԵՍԱՆ ԵՄ...»

Ma douleur, donne-moi la main.
CH. BAUDELAIRE

O ma douleur! sois tout pour moi.
Sois ma philosophie, sois ma science.
A. DAUDET

Ինչպէս գերան մը, որ, բարկ արեւուն տակ, կը ճաթռտի, կը ճեղքուի, կը գալարի եւ կը ծռի, աճհաւասիկ մարդկային սիրտ մը որ, սիրոյ կրակին մէջ, կը ճարճատի, կը ճայթճայթի եւ կը պատռի պայթ ի պայթ:

Ահարոնի նարեկերգութիւնը Տանթէի հարսնախուզութի՞ւնն է, սակայն: Կը տարակուսիմ: Տուէ՛ք մեր բանաստեղծին, որ միայն կին կը տեսնէ Պոհեմաստանի ջուրերուն մէջ ու լեռներուն վրայ, չեխական գարեջուրի բաժակին յատակը ու Քոնոբիշքէի ծառաշարքին վրայ, որ միսայ կը կանգնի Թաւուտքին շուքերուն տակ եւ կը պոռայ՝

...կին, կի՛ն, կի՛ն է աշխարհ...

կամ

Մէկ չէ սիրողն, այլ տիեզերքն է համայն,

այո՛, տուէ՛ք մեր բանաստեղծին ինչ որ կ՚երազէ, տուէ՛ք իր հարսը, ու դարձեալ պիտի չդադրի իր կոծկոծումը: Ան դարձեալ պիտի «ճգնաւորի եւ մենանայ իր հոգիին մէջ», ուր ոչ իսկ «ճրագ մը պիտի վառէ»,— բայց, խնդրեմ, կարդացէք սա ըմբռնելի քերթուածը, որու խորագիրն է Մենանուագ:

... Հոն, դողդոջ դեղին մատով քը-
ճարերգել
Ընդարշանոյշ ներքին աշխարհդ ան-
հունաբեր,
Ու դուն քեզի հետ, անարգել,
Ներկ անձառ ու ջահավառ հեշտանք
մ՚առթել:
... Եւ ուրացած կինն ու աշխարհ,
Տալ աղօտին ջուրէն հոգիդ ...

Բանաստեղծը կը մատնէ ինքզինք:

Ըսի թէ միթթխիզմի գլխաւոր աղբիւրը սեռային կեանքն է: Բայց առանձնութեան ու մենակեցութեան այս քերթողը մեզ կը դնէ տարօրինակ երեւոյթի մը առջեւ,— տառապանքին հեշտանքը: Ահարոնի ամբո՛ղջ բանաստեղծութիւնը, քամելով քամելով, կրնաք խտացնել այդ երկու բառերուն մէջ:

Բացէք Մագաղաթները, կամ Պոէմականը, ո՞ր էջը որ կ՚ուզէք,— եթէ հոն չգտնէք տառապանքին արձանագրութիւնը, պիտի գտնէք անոր համը, ծարաւը, գինովութիւնը, հեշտանքը: Տեղ մը «օշարակ» կը համարի իր վիշտը, ու կը խնդրէ որ թափեն լեզուին վրայ «այդ ըմպելին գերագոյն» (Մագ. էջ 226), եւ ահա կը կանգնի անձրեւին տակ ու կ՚աղօթէ (Պոհ. էջ 28).

Տո՛ւր որ ցաւէս, Տէ՛ր, ես դառնամ
շուրջպար:

Վերջապէս վիշտը «մատանի մըն է ոսկեշող», զոր անցուցած է իր մատին: Ինքզինք «մեծ» կը հռչակէ, որովհետեւ՝ «տառապանքի ստուածութեամբ գերագոր»: Անդին՝ «Թող կոտրած սափորի պէս հեկեկայ» իր սիրտը, որ կիսուած է: Տառապանքի այս հեշտանքը երբեմն կը սպառէ ինքզինք, ու կը խնդրէ ներել եթէ չի կրնար այլեւս ծածկել իր մորմոքը: Ո՞ր հոգին է, սակայն, որ անգամ մը խմելէ վերջ այդ «հրաշէկ ըմպելին» կամ «գինին երջանկաւէտ», կրնայ զրկել ինքզինք.

Կ՚ըմպեմ, կ՚ըմպե՛մ քեզ ցերեկ եւ գի-
շեր:

X

Ի՞նչ է ցաւը կամ տառապանքը: Ու գոյութիւն ունի՞ «տառապանքի հեշտանք»:

Ոչ մէկ հարց, իմ մտաւորական կեանքիս մէջ, զբաղեցուցած է զիս այնքան՝ որքան տառապանքին խմաստը: Ի՞նչ կը նշանակէ հաճոյք, ի՞նչ կը նշանակէ տառապանք: Ու կարելի՞ է միթէ հեշտանք զգալ տառապանքէն: Ահա շատ բարդ հարց մը, որով զբաղեր է փիլիսոփայութիւնը Արիստոտէլէն սկսեալ, Եպիկուրոսէն ու Լուկրեցիոսէն, մինչեւ մեր ժամանակները՝ Շոփէնհաուէր, Սփէնսըր, Մանթէկացցա, Ռիպօ, մինչեւ բանաստեղծները՝ Պոտլէր, Ա. Տոտէ ու Միւսէ որ կ՚ըսէր.

L Homme est un apprenti, la douleur est
son maître,
Et nul ne se connaît tant qu'il n'a pas
souffert.

Ու վերջապէս, Անաթոլ Ֆրանս տառապանքը կ՚անուանէր «աստուածային անծանօթը»: Ֆ. Փալ՚օրիէս Հոգեբանութեան իր սքանչելի գրքին մէջ (հատոր Ա.), ուսումնասիրելով հարցը, գիտել կուտայ թէ արուեստագէտները, բանաստեղծները եւ նուրբ հոգիները կը սիրեն ապրիլ իրենց յուզումին, իրենց ներքին տառապանքին մէջ,— քերթողը կ՚ուզէ ամփոփուիլ ինքն իր մէջ, կ՚ուզէ մինակ մնալ իր տառապանքին հետ, որ կը զգենու կախարդական զգայնութեան մը, ռոմանթիք կեանքի մը տենչանքը: Ու վերջապէս Հոմերոսի անծանօթ չէր երանութիւնը որ կայ արտմութեան եւ արցունքին մէջ: Ու չենք ուզեր խօսքն ընել «արտասուախառն ժպիտներուն»: Տառապանքը ինքն իր մէջ, օգտակա՞ր է թէ ոչ: Այո՛, կը պատասխանէ Սոկրատ, եւ այնքան օգտակար որքան հաճոյքը: Ի հեճուկս հոգեբոյժներուն, որոնք algomanie կ՚անուանեն տառապանքէն գինովցողներու տրամադրութիւնը, Ժիւլիէն Թէփ, վերջերս հրապարակ հանած երկու գրքոյկներով եւ իր Dolorisme պարբերաթերթով, ոչ միայն կը պաշտպանէ Սոկրատին այդ տեսակէտը, այլ եւ կ՚աշխատի հաստատել ցաւին աստուածային գերակայութիւնը:

Ի՞նչ է ցաւը, կամ տառապանքը:

Ըմբոստութիւն մը, զոր կը փողահարեն զգայարանքները: Թէն կը գրէ թէ մարդը կիսաւարտ էութիւն մըն է, ահա թէ ինչո՛ւ դժգոհ է եւ իր տառապանքը կ՚արտայայտէ յաւիտենապէս: Այս տեսակէտով՝ տառապանքը տենչ մըն է դէպի կատարելութիւն:

Արեւադարձային մարդուն համար, սակայն, տառապանքը աղաղակ չունի,— ան կ՚աշխատի լռեցնել իր ըղձայարանքները ու կը տենչայ անէութեան (հնդկական փիլիսոփայութեան): Ընդհակառակն բարեխառն կլիմաներու տակ, լեռնաշխարհներու մէջ, ինչպէս Հայաստան, մարդը ըմբոստ է զգայարանքներով,— կը պոռայ իր տառապանքը: Ահա թէ ինչո՛ւ տխուր են հայկական երգերը, մելամաղձութեան մէջ թաթխուած: Վիշտի եւ տառապանքի այդ աւազանին մէջ է որ կը դաստիարակուի մարդկային եսը, կը ստանայ կատարելութեան տենչին իմաստը: Տառապանքը կ՚ազնուացնէ, կը նրբացնէ, կը գեղեցկացնէ հոգիները: Տառապանքը եղանակ մըն է ապրելու կեանքը՝ զայն քամելու ձեւով: Ով որ չի տառապիր, չապրիր: Եւ դարձեալ, ով որ չի տառապիր, չաստուածանար,— յիշեցէք Ժ. Ռիշփէնի խօսքը. «Ինքզինք Աստուած կը զգայ ա՛յն մարդը միայն, որ կը գտնուի խաչի վրայ»:

Եւ առաւելապէս բանաստեղծներն են, որ ընդունակ են տառապելու, ցաւով թրթռալու,— ի՞նչ է ներշնչումը, եթէ ոչ երկունք մը: Ի՞նչ է սէրը, կը հարցնէ Էմինէսքօ, եթէ ոչ երկար նախերգանք մը տառապանքի: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսիս Ժամ կ՚ըսէ.

Je n'ai que ma douleur et je ne veux plus
qu'elle,
Elle m'a été et m'est encore fidèle.

Եւ անմահ բանաստեղծներուն հետ՝ Ահարոն եւս կ՚ըղձայ բարձրանա՛լ, բարձրանա՛լ իր վիշտերուն բարձունքն ի վեր (Պոհ. էջ 12), ցաւէն շուրջպար դառնալու, փեսա՛յ տրտմութեան: Ու թոյլ տուէք որ, այստեղ, բանաձեւեմ տպաւորութիւնս:

Ահարոն մեծ բանաստեղծ մըն է, որ մեր ժամանակներուն հպարտութի՛ւնը կը չինէ մեզի: Ու երբ քանի կը կարդամ՝ այնքան աւելի բարձր կը տեսնեմ զինք, կը հաւատամ որ իր հռչակը այնքան պիտի աճի, որքան անցնի ժամանակը եւ որքան զարգանան այժմ զինք չհասկցողները:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՓՈՐՁԵՆՔ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

Ազգային միութեան, կամ ազգային միացեալ ճակատի նշանախօսքը կը մնայ տակաւին օրուան հրատապ խնդիր:

Ոչ ոք, անհատներէ մինչեւ մեծ ու փոքր խմբակցութիւնները, այլեւս չառարկեր այս անհրաժեշտութեան դէմ:

Կը նշանակէ թէ ժամանակը եկած է, մեր ազգային կեանքը վերակազմելու ազգային միութեան նշանաբանին տակ:

Շատերու համար, սակայն, որ կը գնահատեն այս պահանջը, անըմբռնելի կը դառնայ սա պարագան թէ, հակառակ սկզբունքի համաձայնութեան, ինչո՞ւ գործնապէս չիրականանար ազգ. միութիւնը: Երեւոյթներէն դատելով, միեւնոյն գործնականը հաշուի առնող այս զանգուածը, որ ստուար թիւ մը կազմէ մեր իրականութեան մէջ, սկսեր է սրտնեղութիւն զգալ:

— Բան դուրս չի գար, կ՚ըսէր մէկը այսպէս մտածողներէն ,ցաւով ու տխրութեամբ:

Ընդունելով հանդերձ միութեան բացարձակ անհրաժեշտութիւնը, կը խոստովանիմ թէ տուեալ պայմաններուն մէջ անհնար է կազմել Ազգ. միութիւն, նոյնպէս, ինչպէս կը բացատրուի շատերու կողմէն:

Ուրիշ խօսքով, առ այժմ չափազանց դժուար է ստեղծել ազգային կեդրոնական իշխանութիւն մը, որուն հեղինակութիւն ու իշխանութիւնը անվիճելի եւ ընդունելի ըլլար բոլոր գաղութներուն համար: Այս դժուարութեան պատճառները հաւասարապէս են ներքին եւ արտաքին:

Այս չի նշանակեր թէ անելիք չունինք:

«Յառաջ»ը այս խնդրին նուիրած իր բազմաթիւ խմբագրականներով եւ յօդուածներով թելադրած է ուրիշ ձեւեր ալ, որոնք պիտի կրնային որոշ չափով լրացնել օրուան պահանջները:

«Յառաջ»ին է միտքը՝ «կորիզներ զանազան կեդրոններու մէջ», տեսակ մը «յարաբերական կեդրոն» Փարիզի մէջ, ուր կարելի ըլլար կեդրոնացնել այս ժողովրդի ամենօրեայ հոգերն եւ պահանջները, եւ իհարկէ ձեւաւորուած դիմումներն ու ցանկութիւնները:

Այս շատ համեստ աշխատանքը կարելի՞ է գործնականացնել: Պէտք է այս գետնին վրայ փոխադրել խնդիրը, ընդհանուր եւ աւելի խտացեալ ծրագրով մը:

Մենք, Ֆրանսայի մէջ ապաստանած Հայերս մասնաւորապէս, պարտաւոր ենք Ազգ. Միութեան ընդհանուր պահանջը դրած առնէն խորհիլ, որ անկազմակերպ ենք նախ մենք մեր մէջ: Ճիշդ է թէ Ֆրանսայի հարաւային եւ միջին շրջաններու մէջ, Մարսիլիոյ առաջնորդարանի եւ ուրիշ վայրերու ազգ. միութիւններու շուրջ ստեղծուած է կապ մը, որ կ՚ապահովէ որոշ իշխանութիւն:

Նոյնը չէ սակայն միւս բոլոր վայրերուն մէջ, սկսելով Փարիզէն:

Անհրաժեշտ է ուրեմն կազմակերպութիւնը սկսիլ Փարիզէն, եւ այն վայրերու մէջ, ուր գոյութիւն չունի կեդրոնական հաստատութիւն մը:

Տարիներու փորձն ու ձեռնարկները, զանազան խմբակցութիւններու, անհատներու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ՝ կրնան օգտակար դասեր տալ բոլորիս:

Ասոր համար ալ անհրաժեշտ է յստակօրէն պարզել մեր հիմնական ձգտումներն ու պահանջները, նկատի ունենալով միաժամանակ մեր դիրքը մեր հիւրընկալ երկրին մէջ:

Խօսելով ընդհանրապէս, իբրեւ անվիճելի ճշմարտութիւն բոլորս ալ կ՚ընդունինք.—

ա) Ըլլալով մէկ մասնիկը հայութեան, որ ներկայիս ունի իր սեփական հայրենիքը իր հայրենական ժառանգութեան հողամասին վրայ, չենք կրնար չխորհիլ այդ հայրենիքի բարօրութեան եւ երջանկութեան համար:

բ) Ըլլալով միաժամանակ ժառանգորդը մեր միլիոնաւոր զոհերուն, բռնուած մեր սեփական հողէն, զրկուած մեր հոգեւոր եւ նիւթական արժէքներէն, բնականօրէն մեր ձգտումները պիտի կեդրոնանան մեր այն իրաւունքներու հետապնդման, անոնց բանաւոր եւ արդար լուծման մեծ գործին վրայ:

գ) Ըլլալով փոքրաթիւ տարր մը այս երկրին մէջ, վերի երկու հիմնական ձգտումներուն միացուցեր ենք նոր պահանջներ եւ պարտաւորութիւններ,— ապահովել մեր մարդկային տարրական իրաւունքները, օրէնքի սահմաններուն մէջ:

Հայկական կեանքի բոլոր արտայայտութիւնները, ինչ ձեւի եւ եղանակի մէջ ալ վերլուծելու ըլլանք, կ՚ամփոփուին այս երեք կէտերուն մէջ: Այս նպատակներուն է որ կը ձգտինք բոլորս ալ, կը գործենք ու կը մտածենք իւրաքանչիւրը իր նախասիրած եղանակով եւ յարմար դատած միջոցներով:

Ցանցա՞նք է մտածել եւ խորհիլ այս կէտերու շուրջ, եւ աշխատիլ անոնց իրականացումին համար:

Երբեք, ոչ իսկ ֆրանսական տեսակէտով: Որովհետեւ ոչ ոք կրնայ խորհիլ, թէ հայկական զանգուածը կտրած է իր բոլոր կապերը ընդհանուր հայութեան հետ: Ֆրանսացին, իր մտաւորական եւ պետական դասը առաւելապէս երբեք չեն վարանած իրենց կարգին յուսադրել, քաջալերել հայութիւնը, մտածելու համահայկական տեսակէտներով: Ֆրանսայի մէջ մասնաւորաբար մեր չափէն աւելի օրինապահ դիրքը, մեզի ինկած պարտականութիւններու հանդէպ մեր գովելի նախանձախնդրութիւնը, կշիռ տուած են մեզի, եթէ անշուշտ կարողանանք արժեցնել:

Այսպէս ճշդելով մեր հիմնական ձգտումներն եւ պահանջները, կը պարզուի յստակօրէն ոչ միայն մեր աշխատանքի ծրագիրը, այլ եւ աշխատելու ընդունակ տարրերու դիրքը:

Հնարաւո՞ր է կորիզ մը ստեղծել, գործի մարդոցմէ կազմուած օրկան մը, որ աշխատի աստիճանաբար ձեւ ու մարմին տալ կազմակերպութեան մը, որպէսզի կարենայ աստիճանաբար իր շուրջը համախմբել եղած կազմակերպութիւններն ու հոսանքները:

Այս հնարաւորութեանը հաւատացողներ շատ են մեր մէջ: Այս հնարաւորութեան կըհաւատան առանձին առանձին բոլորը, կը հաւատան այս կամ այն կուսակցութեան ներկայացուցիչներն ալ, որով պատճառ չկայ այլեւս տատանելու եւ ժամանակ կորսնցնելու:

Հասնելու համար ընդհանուր ազգ. միութեան ցանկալի նպատակին, անհրաժեշտ է չանտեսել այն բոլոր հնարաւորութիւնները, որոնք տարրական մասնիկները կը կազմեն ընդհանուրին:

Փարիզի եւ շրջանի մէջ կորիզի մը կազմութիւնը, տրամադրելի ուժերէն, պիտի դառնայ կարեւոր քայլ մը, որ աւելի հեշտութեամբ կը տանի մեզ դէպի ցանկալի միութեան իրականացումը:

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆ հեղինակ մը, Քարլ Ժիւսթրօ, որ պատերազմի մասին քանի մը գիրքեր հրատարակած է, լոյս ընծայեց իր վերջին երկը՝ «Ապագայ պատերազմը»: Այս գիրքով հեղինակը կը յարձակի անոնց վրայ, որոնք կը կարծեն թէ ապագայ պատերազմը տեղի պիտի ունենայ արագ կերպով եւ երկարատեւ պիտի չըլլայ: Ան կը փաստէ, թէ պատերազմող ամէն պետութիւն պիտի փորձէ խեղդել միւսը տնտեսապէս, եւ այս պատճառով ալ երկարատեւ պիտի ըլլայ պատերազմը:

Հայաստանի բնակչութիւնը 1,281,599

ԽՄԲ.— Առջի օր հրատարակեր էինք «Թայմզ»ի տեղեկութիւնները՝ Խ. Միութեան վերջին մարդահամարի մասին: Ահաւասիկ ուրիշ վերլուծում մը, քաղուած խորհրդային թերթերէն.—

Խորհրդային Միութեան պետական ծրագրային յանձնաժողովը յունիսի 2ին հրատարակութեան է տուել 1939ի յունուար 17ին կատարուած մարդահամարի թիւերի մի մասը:

Թողնելով մի այլ անգամի մանրամասն խօսել նրանց մասին, առ այժմ շտապում ենք տալ նրանցից մի քանիսը.—

Ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ եղել է.—

1939ին 81,664,981 տղամարդ, 88,802,205 կին, գումար 170,467,186, յաւելում 115,9 առ հարիւր:

1926ին 71,043,352 տղամարդ, կին 75.984,563, գումար 147,027,915:

ԸՍՏ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ռուսաստան 1926ին 93,457,996, 1939ին 109,278,614, յաւելում 116,9 առ հարիւր:

Ուկրայնա 1926ին 29,042,934, 1939՝ 30,960,221, յաւելում 106,6:

Սպիտակ Ռուսիա 1926՝ 4,983,240, 1939՝ 5,567,976, յաւելում 111,7:

Ատրպէճան 1926ին 2,313,744, 1939՝ 3,209,727, յաւելում 138,7:

Վրաստան 1926՝ 2,677,233, 1939՝ 3.542,289, յաւելում 132,3:

Հայաստան 1926՝ 881,290, 1939՝ 1,281,599, յաւելում 145,4:

Թուրքմէնստան 1926՝ 998,154, 1939՝ 1.253,985, յաւելում 125,6:

Ուզբէկստան 1926՝ 4,565,432, 1939՝ 6.282,446, յաւելում 137,6:

Տաճիկիստան 1926՝ 1,032,216, 1939՝ 1 485,091, յաւելում 143,9:

Ղազախստան 1926՝ 6,073,979, 1939՝ 6,145,937, յաւելում 101,2:

Ղրղզստան 1926՝ 1,001,697, 1939՝ 1,459,301, յաւելում 145,7:

ընդամէնը 1926՝ 147,027,915, 1.939՝ 170,467,186, յաւելում 115,9

Քաղաքների բնակչութեան մարդահամարից տեղեկանում ենք որ,

Մոսկուան ունի այժմ 4,137,018 բնակիչ:

Լենինկրատը 3,191,304
Քիէվը 846,293:
Խարկովը 833,432:
Բագու 809,347:
Գորկիյ 644,116:
Օտեսան 604,223:
Տաշկենտ 585,005:
Թիֆլիզ՝ 519,175: Եւն.:

82 քաղաք ունին 100,000է աւելի բնակիչ, կան քաղաքներ, որոնք աճել են առասպելական արագութեամբ, օրինակ՝

Ստալինսկ 1926ին ունեցել է 3894 բնակիչ, այժմ 169,538, այսինքն բնակիչների թիւն աւելացեր է 4353 առ հարիւր: Մագնիտոգորսկ 1926 եղել է լոյց դաշտ, առանց մէկ հատիկ բնակչի, այժմ այնտեղ ապրում են 145,870 հոգի, նոյնը եւ Կարագանտայի 165,937, Ստալինգորսկիի 76,207, Կոմսոմոլսկիի 70,746 եւայլն վերաբերմամբ: 174 քաղաք 50,000է աւելի բնակչութիւն ունին: Դոնի շրջանում յեղափոխութիւնից առաջ կային միայն 6 քաղաք, այժմ 52:

Երեւանը 1926 դեկտեմբեր 17ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ես չեմ կարող քեզ առնել:

— Ասի՛ր, որովհետեւ ես չեմ սիրում քեզ:

— Օ՛հ, մի՛ ասիր այդ...

— Չեմ կարող առնել. ես չեմ սիրում քեզ:

— Օ՛հ, անգութ...

— Միակ սիրածս կինը աշխարհում...

[illegible]

— Կամենում եմ սիրտդ խոցոտելով՝ դժոխային առելութիւն ծնեցնել նրա մէջ. այդ կարող է մեղմել իմ ծանրագոյն վիշտը:

— Մի՛ յուսար... Ես չեմ կարող քեզ առնել. ի զուր տեղը մի տանջիր իմ հոգին... Ասա՛ միայն ո՞րն է քո ծանրագոյն վիշտը. ես հնար կը գտնեմ նրան թեթեւացնելու:

[illegible]

րանից յառաջացած չարիքի մեծութիւնը եւ գտնում է իրան անզօր ու անկարող՝ այդ չարիքը դարմանելու...:

[illegible]

— Անցեալը մոռանա՞մ... Մի՞թէ կարելի, մի՞թէ հնարաւոր է այդ, բացականչեց Թագուհին: Երկնքի տատղերը կը կողոպտէ՝ վարձատրե-

[illegible]

սրանցից կարող եմ ես չյիշել, կամ ո՞րն արդեօք մոռանալ.. Գուցէ ա՞յն՝ որ այս չարիքների շնորհիւ իմ իշխանների առ զահն ունեցած հաւա-

[illegible]

իմ ապաշխարութեան վայրը: Ի զուր ես կարծում թէ՝ ես հեռացայ Կաքաւաբերդից նրա համար, որ դու իմ

[illegible]

ՄԵՐ ԼՍԱՐԱՆ

Զաւարեան եւ Ռոստոմ

—o—

...Րաֆֆի լսարանի հերթական դա–...սախօսութեան նիւթն էր «Զաւարեա–...ն եւ Ռոստոմի զուգակշիռը»: Դա–...խօսը՝ Պ. Հրաչ Զարդարեան:

...Սիմոն Զաւարեան ծնած է 1860ին ...ի մէջ, որ հայրենիքն եղած է ...Յովհ. Թումանեանի, Իշխան ... եւ ուրիշ յայտնի դէմ–...քերութեանի: Մեռած է Պոլիս 1913 Հոկ–...ին: Ուրեմն շատ երկար չէ ...ած: Լոռիի մէջ անբիծ մնացած ... հայկական սովորութիւններն ու ...ութիւնները: Լոռիի լեռները ...ոէք իրենց դրոշմը դրած են ի–...ց զաւակներուն վրայ:

...արեանը դեռ պատանի՝ կ'երթայ ...ֆլիզ եւ կը մտնէ ռուսական գիմ–...ան, որուն շրջանը կ'աւարտէ ...ռլուն կերպով: Յետոյ կը մեկնի ...կուա եւ կը հետեւի Փեթրովկայի ...կան գիտութեանց վարժարանին, ... աշակերտները առաջին տարա–...երն են եղած յեղափոխական գա–...փարներու: Անոնք իրենց բոլոր ու–... նուիրուած էին համաշխարհային ...ալներու: Աշխարհաքաղաքացի–... էին պարզապէս:

...այ ուսանողները Մոսկուայի մէջ ... կազմեն ընկերութիւն մը ու կը ...ան այդ մտքերէն, կը հասկնան

թէ հայ ժողովուրդի պահանջը ուրիշ է եւ ոչ թէ համաշխարհային գաղափարները:

Ռոստոմն ու Զաւարեանը չուշացան իրենք ևս մտնելու այս ընկերութեան մէջ: Մանաւանդ որ Թիֆլիզ Կուկունեանը կար, յետոյ Էրզրումի դէպքե–րը իրենց ազդեցութիւնը գործեցին այս երիտասարդութեան վրայ որ լծուեցաւ Թրքահայ դատին: (Դասախօսը Խաժակէն էջ մը կը կարդայ Քրիստափորին ուղղուած):

Զաւարեանը որ Մոսկուայի մէջ անոր հետ աշակերտած էր, ճշմարիտ հայելին էր Քրիստափորին: Երիտասարդ Զաւարեանը անմիջապէս կը նետուի Թրքահայ դատի պայքարին մէջ: Փիլիսոփաներ, ան գիտէր թէ գործնականը շատ աւելի օգտակար է քան տեսականը եւ այս ուղղութեամբ կը գործէր:

Զաւարեան կ'երթայ Տրապիզոն, բայց երկար չի մնար. Թրքական ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն մը կատարած ըլլալով, իր Թուղթերուն մէջ կը գտնէր Երիմեանի մէկ գիր–ուածքը: Զաւարեան կը բանտարկուի, ուսս հիւպատոսը կը միջամտէ եւ բանտէն հանելով կ'աքսորէ Քիշնեւ ուր արդէն կը գտնուէր Քրիստափոր: Աքսորը երկար չի տեւեր, առաջին յարմար առթիւ կը փախչի ու կը վերադառնայ Թիֆլիզ, ուր միանգամայն կը գրաղի մէկէ աւելի գործերով:

Առաջնակարգ փիլիսոփաներ, մեծ համբաւ կը վայելէ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ: Իբրեւ այդպիսին կը դառնայ ռուսական պաշտօնեայ, յեղափոխական քարոզիչ, կը գրէ առաջնորդող յօդուածներ, եւ այս Թուականէն կը սկսի բարոյական անհատը ծնիլ իր մէջ:

Աւեն մը Թիֆլիզի մէջ գործելէ վերջ, կ'անցնի Կիլիկիա, ուր Կոմիտէի անունով կատարուած գեղծումներուն դէմ կ'ըմբոստանայ, դատի կը քաշէ բոլորը եւ կը վանէ:

Ուրիշ օրինակ մը.—

1890ին Կուկունեան կը գտնուէր Կարս, Թրքահայաստան մտնելու համար: Թիֆլիզ պատշաճ չի գտներ արշաւանքը եւ պատգամաւոր կը ղրկէ՝ համոզելու զայն, բայց չի յաջողիր: Պատգամաւորը վերադարձին 100 ռուբլի ծախք մը կը ներկայացնէ: Կ'որոշեն ղրկել Զաւարեանը, որ կ'երթայ կը համոզէ Կուկունեանը եւ 15 օր ալ մնալէ վերջ կը վերադառնայ, միայն 15 ռուբլի ծախսած ըլլալով: Այդպէս կ'ընէ որպէսզի օրինակ ըլլայ ուրիշներուն թէ պէտք չէ լայն ապրիլ կուսակցութեան դրամով, այլ նեղ–ուիլ որքան կարելի է:

1892ին Զաւարեան նորէն իր ոյժին մէջ է: Արծրունին, «Մշակ»ի խմբագիրը կը մեռնի: Հակառակ ռուս ոստիկաններու արգելքին, Զաւարեան հազարաւորներու գլուխը անցած, փառաւոր եւ աննախընթաց յուղարկաւորութիւն մը կատարել կուտայ, ոստիկաններու չղթան ճեղքելով: Հետեւանքն այն կ'ըլլայ որ ինքն ու իր գործակիցները կը բանտարկուին հետեւեալ օրը:

Այդ շրջանին է որ արտադրած է մանագիտական գործեր:

Երբ Օսմ. Սահմանադրութիւնը կը հռչակուի, Պոլիս է ան, յետոյ կ'անցնի Կիլիկիա 1909ի ջարդերէն անմի–ջապէս վերջ: Կ'ուսումնասիրէ Թուրքերը, ապա կը մեկնի Մուշ. կը նշանակուի տնօրէն դպրոցին, կը կազ–մակերպէ դպրոցները, հիւանդանոց–ները:

1913ին կը վերադառնայ Պոլիս, ուր կը զգայ թէ վտանգները շատ մեծ են: Միշտ մտրակը ձեռքին կը կատարէ մեծ աշխատանքներ, որպէսզի չծանրացնէ կուսակցութեան պիւտճէն: Ուսուցչական պաշտօն կ'ընդունի Էսայեան վարժարանին մէջ: Եւ օր մըն ալ չանթահար կ'իյնայ սալայատակին վրայ: (Դասախօսը հոս մէջբերումներ ըրաւ Վարանդեանի գրքէն, որ կը նկարագրէ յուղարկաւորութիւնը):

Ռոստոմ ծնած է ոչ շատ հեռու Զաւարեանի ծննդավայրէն, Գողթան գաւառի Ցղնա գիւղը: Գրեթէ նոյն կեանքն ունեցած է: Զաւարեանի հակառակը, Փիզիքական կազմով հուժ–կու եւ յաղթանդամ: Ամէնէն գրաւիչն ու ազդուն իր աչքերն էին, սեւ, շատ սեւ: Միշտ պատրաստ էր խրատ տալու բոլորին: Շատ ժուժկալ մարդ է եղած:

Կուգայ Թիֆլիզ, Զաւարեանի նման կը մտնէ ռուսական գիմնազիան, կ'անցնի Մոսկուա, ուր կը մասնակցի ռուս յեղափոխական շարժման: Կը վերադառնայ Թիֆլիզ, եւ կը մասնակցի հայկական շարժման: Հետապնդուելով կ'անցնի Ռումանիա, ու յետոյ Ժընեւ անցնելով հիմը կը դնէ «Դրօշակ» թերթին: Վերին աստիճան համեստ՝ կը յանձնէ «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը Ց. Դաւթեանին, ու ինք կը վերադառնայ Կովկաս իբրեւ սամավար ծախող, կ'անցնի Պարսկաստան, կ'ամուսնանայ ու շատ տարօրինակ ամուսին մը կ'ըլլայ: Պատահած է որ տարիներու բացակայութենէ մը վերջ վերադառնայ ժըննեւ: Փոխանակ տուն երթալու, ուղղակի կ'անցնի «Դրօշակ»ի խմբագրատունը, ուր կ'աշխատի 15 օր եւ օր մը փողոցէն անցած ժամանակ կը հանդիպի իր կնոջ: «Ի՞նչպէս, դուն հո՞ս ես» կը հարցնէ Տիկինը,— «Այո, կ'ըսէ: 15 օրէ ի վեր հոս եմ եւ շատ զբաղած եմ»: Տիկին Զորեան այն ատեն կ'ըսէ.— Եթէ ժամանակ ունենաք մեզի ալ հանդիպեցէք: Եւ այս ձեւով կը բաժնուին:

Ռոստոմ հայկական կեանքի ժամացոյցը կը չինէր: Զկար գործ մը որուն ծրագիրը ան մշակած չըլլար: Գերագոյն դարբինն էր անիկա: Կեանքի մէջ փրոֆէսէօրները չեն որ գործ կատարած են եւ ոչ ալ փիլիսոփաները, այլ այս երեք մարդոց նմաններն են, որ ունեցած են անհրաժեշտ իմացականութիւնը,— Զաւարեան՝ հմտութիւն, Ռոստոմը՝ հզօր իմացականութիւն, Քրիստափորը՝ հեռատեսութիւն: Բայց ընդունինք որ անոնց գերագոյն արժանիքը եղած է բարոյական անհատականութիւնը, որ իրենց մէջ երեւան եկած էտարբեր ձեւերով: Իրենց բարոյական բարձր անհատականութեան, անխոնջ ճիգին եւ կազմակերպչական կարողութեան շնորհիւ է որ հայկական վերածնութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրուեցաւ:

Անոնք կը քարոզէին,— Իւրաքանչիւր Դաշնակցական օժտուած պէտք է ըլլայ բարի եւ ազնիւ մարդու բարոյականով: Ամէն տեղ ուր մէկ Դաշնակցական կը գտնուի, պէտք է տարածէ իր միտքերը: Իրենց համար անընդունելի էր որ ո եւ է ընկեր իր կարողութիւններուն համաձայն չընէ ո եւ է գործ, այլապէս արժանի չէր Դաշնակցական մը ըլլալու: Զաւարեան շատ խնայասէր էր: Այս առթիւ կը յիշեն հետեւեալ դէպքը: Զաւարեան կ'ուզէր Պոլսոյ մէկ ծայրէն միւսը ոտքով երթալ, երբ իրեն ընկերացողներէն ուսանող մը դիտել կուտայ թէ կրնան հանրակառք նստիլ: Զաւարեան կ'առնէ այդ ուսանողին ձեռքէն ճանապարհածախսը եւ կուտայ ուրիշի մը, որ աւելի աղքատ է ու կը ստիպէ բոլորն ալ քալել:

Ահաւասիկ զուգահեռականը այս երկու մարդոց: Մէկը, Զաւարեան, խարազանը կը շաչեցնէր, իսկ Ռոստոմ աւելի ժուժկալ, կը սաստէր: Հոն ուր առաջինը կը խօսէր եւ կը ցանէր նոր սերմեր, երկրորդը կը նախընտրէր դարմանել ու խնամել ինչ որ գոյութիւն ունէր:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

...գահամարին ունէր 64,613 բնա–..., 1939ին յունուար 17ին 200,031, ...ճում 309,6 առ հարիւր: Մինչդեռ ...զուի ազգաբնակութիւնը նոյն ժա–...նակաշրջանում աճել է 178,6 առ ...իւր, Թիֆլիզինը 176,6:

...Հայաստանի երկրորդ մեծ քաղաքն Լենինական 67,707 բնակիչ, 1926 ...ունէր 42,313, աճեցում 160 առ–...:

...1926ին Հայաստանում կային 7 քա–...քներ, այժմ 18:

...Դժբախտաբար բացակայում են ա–... մանրամասն տուեալները, որ... գի կարողանայինք յստակ գա–...փար կազմել մեր ժողովրդի կեն–...ի ույժի մասին, օրինակ չկան ստ–... թիւերը Խորհրդային Միու–...ան քաղաքացիների՝ ըստ ազգու–...ան: Հետաքրքիր կը լինէր ունենալ ... մանրամասնութիւններ Ատրբէյ-...ջանում եւ Վրաստանում ապրող ազ–...թիւների թիւի մասին, մանաւանդ ... շրջաններու, Ղարաբաղում, Կի–...րովաբադում (Գանձակում), Ախալքա–...լաքում, Բորչալուում եւայլն: Սրա–...նք մինչեւ լրիւ ժողովածուի հրա–...րակութիւնը, թէեւ կասկած ու–...նք, որ Խորհ. Իշխանութիւնը կը ...նէ մեզ համար կարեւոր տեղե–...կութիւնները: Ինչո՞ւ, որովհետեւ ...ին բանի դէմ կարելի է առարկել, ...ոչ թիւերի: Եթէ թիւերն աղա–...ին թէ հոծ հայ բազմութիւններ ...րում են Հայաստանի սահմաննե–...ից շրջաններում, բայց Ատրբէյ–...ին ու Վրաստանին ենթակայ, ...հրդային ընթերցողը Վոլգայի ա–...փին, Ուրալի վրայ, Սիբերիայում ... Ուկրայինայում հարց չի՞ տալ ..., թէ ինչո՞ւ է գործուած այս ա–...րդարութիւնը: Իսկ Ստալինի դիկ–...տատուրան գայթակղելի հարցերը ...րցնելու դէմ մէկ միջոց ունի, ...րաւորութիւն, առիթ եւ նիւթ չը–..., որպէսզի նրանք ծագին որ եւ է ...մէկի գլխում:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ

—o—

Տարեվերջի քննութեանց այս օրերուն, Ֆրանսական Թերթերը դիտել կուտան, որ «ուսումնական»ներու թիւը կը շատնայ հետզհետէ:

Այսպէս, երկրորդական կրթութիւնը ձրի հռչակուելէ վերջ, երիտասարդութիւնը, որ կը բախէր համալսարաններու դուռը, ստուարացաւ ինչպէս ցոյց կուտան թիւերը.—

1898ին, միջնակարգ կրթութեան վկայական ստացած Ֆրանսացի երիտասարդներուն (պսակաւորներուն) թիւն էր 7670, իսկ 1914ին՝ 7796:

Պատերազմէն վերջ, երբ գոյութեան պայքարը նոր դժուարութիւններ կը հանէր երիտասարդութեան առջեւ, ծնողքները կարծեցին թէ պայքարը կարելի է աւելի յաջող տանիլ՝ իրենց զաւակները առաջնորդելով «պսակաւոր»ի դափնիին: 1935ին, երբ տակաւին ձրի չէր միջնակարգ կրթութիւնը, պսակաւորներու տարեկան թիւն էր 11939:Ներկայիս՝ 13000: Ու պէտք է ընդունիլ, որ մեծ չէ այս թիւը երկրի մը համար որ 40 միլիոն բնակիչ ունի:

Ինչո՞ւ այսքան քիչ,— որովհետեւ երիտասարդութիւնը տեսաւ որ անարժէք Թուղթ մըն է վկայականը հիմա: Պատերազմէն առաջ, պսակաւորի վկայականին առջեւ լայն կը բացուէին դուռները, մինչդեռ հիմա քանի՛ քանի՛ համալսարանականներ կան որ անօթի կը պտըտին:

Մանկավարժները եւ երկրին կրթական վարիչները լրջօրէն կ'ուսումնասիրեն հարց մը որ հետաքրքրական է իրապէս:

Պաքալորէան ներկայիս պայման մըն է մտնելու համար ոչ միայն բարձրագոյն կրթութեան յարկերէն այլեւ պետական բարձրագոյն հաստատութիւններէն ներս: Արդ, պաքալորէան քննութիւն մըն է, եւ քննութիւնը, ի հեճուկս «examinomanie» ունեցողներուն, չի կրնար ցոյց տալ կամ երեւան հանել անհատական արժէքները, երիտասարդին կազմակերպչական ոգին կամ իմացական սրութիւնը, հետեւաբար չի կրնար զատել ու բարձրացնել այն անհատը, որ կոչուած է վարելու իր երկրին ապագան: Քննութիւնը պատրանք մըն է, որ կը սիրէ զոհ երթալ զօրաւոր յիշողութեան մը,— արդ, յիշողութիւնը ստեղծագործութիւն չէ:

Եւ սակայն մանկավարժները դժուար կը համարեն քննութիւնը փոխարինել ուրիշ licenceով մը, կարենալ զատելու եւ մշակելու համար երկրին իմացական ծաղիկները:

Ու ձրի միջնակարգ կրթութեան դրութիւնը ընդունուելէ վերջ, բնական է որ համալսարանները պիտի ողողուին պսակաւորներու յորդ բազմութեամբ:

1937ին, երբ հասաւ միջնակարգ ձրի կրթութեան դրութեան առաջին հունձքը, Փարիզ,— որ կուտայ ամբողջ Ֆրանսայի հունձքին կէսը — կը հաշուէր 11568 թեկնածու պաքալորէայի քննութեանց, իսկ այս տարի՝ 14,894:

Ինչպէս ըսինք, այս թիւը դեռ կէսն է Ֆրանսայի ամբողջական հունձքին: Կը տեսնուի թէ տարուէ տարի ինչ ռիթմերով կը կատարուի ուսումնականներու թիւին աճումը:

«Մաթէն», որ այս խորհրդածութիւնները կը կատարէ, յանկարծ կը հարցնէ.— Բայց չենք կրնար այս աճումին միակ պատճառը համարել ձրի միջնակարգ կրթութեան դրութիւնը: Որովհետեւ աճման ալիքը կը մեծցնեն նաեւ այն երիտասարդները, որոնք կը հասնին ազատ կրթութեան (ոչ–պետական) վարժարաններէն: Ձրի կրթութեան վարժարաններուն չափ կ'արտադրեն նաեւ վճարովի վարժարանները:

Ուրեմն կան աճումի ուրիշ պատճառներ ալ, աւելի խոր: Ընկերային է պատճառը: Ծնողքները դիտեցին որ կը սղէ կեանքը, պաշտօն գտնելը կը դժուարանայ՝ անոր համար որ հանրութեան Թոշակի թեկնածուները կառչած կը մնան իրենց աթոռներուն, կաթիլ կաթիլ դիզուած խնայողութեանց արժէքը կը նուազի, ուստի հարկ է երիտասարդութիւնը «տեղաւորել» աւելի բարձր դիրքերու վրայ,— գրոհ դէպի համալսարան:

Եւ սակայն համալսարանականներու շատութիւնը եւս վաղը պիտի ստեղծէ նոր տագնապ, որհամալսարանականներու թիւին հետ կապուած չէ, կ'եզրակացնէ «Մաթէն»: Այդ տագնապը այն է որ երիտասարդութիւնը կ'ուզէ ապագայ մը չինել իրեն, անկախ եւ ամուր:

Հ·Մ·Ը·Մ·

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿ ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Աւագ խմբապետ, որ ստացած է Արարատեան սկաուտի տիտղոս:

ՍԵՐՈՎԲԷ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ֆրանսայի շրջանի փոխ պետ, որ Հ·Մ·Ը·Մ·ի քսանամեակին առթիւ ստացաւ Արարատեան սկաուտի տիտղոս, եւ նմանապէս Միութեան ոսկի շքանշանը:

Հոգեգալուստի տօնին առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներըՓարիզէն հեռացան, շնչելու բնութեան ծոցին մէջ: Ինչպէս ամէն ժամանակ, բանակումի լուրը ոգեւորութիւն մը եւս կը պատճառէ մեր տղոց: Մէկ մասը մեկնեցաւ շաբաթ երեկոյ եւ մաս մըն ալ կիրակի առաւօտ առաջնորդութեամբ իրենց պատասխանատուներուն: Բանակումը տեղի ունեցաւ կատարեալ կարգապահութեամբ.— ոգեւորութիւն, խաղ, երգ, մանկական կատակներ, ջերմ մթնոլորտ զուարճալի եւ աւանդական բանակումի կրակ, որուն պահուն տեղի ունեցան երդումի արարողութիւններ:

Կրակը հազիւ իր վերջին լոյսը կը տրւէր, երբ խոր ապաւորութեամբ մը, «Հայր մեր»ը սկսաւ: Կէս գիշեր էր արդէն, լուսնի լոյսին օգնութեամբ, բոլորս քաշուեցանք մեր վրաններըը:

Յաջորդ առտու, բանակումի աշխատանքները վերսկսան միեւնոյն թափով,— դասախօսութիւններ, կարգ մը գիտական քննութիւններ, խոհարարական ճիգեր, ճաշը լաւ պատրաստելու մտահոգութեամբ են: Այս ոգեւորիչ մթնոլորտը շատ կարճ թուեցաւ բոլորիս, եւ ակամայ վերադարձանք Փարիզ:

Ս· Սերովբեան

ՕԺԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տր· Կ· Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ· Վահան Խորասանճեանի (Պրիւքսէլ), որ այս տարի եւս հազար ֆրանք նուիրած է ի նպաստ աղքատիկ տղոց օդափոխութեան կայանին:

ԱՆԳԼԻՈՅ աշխատանքի նախարարութիւնը հրատարակեց վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թէ այժմ երկրին մէջ կ'աշխատին 12,667,-
ԱՕ հոգի, եւ անգործներու թիւը ամէն ամիս կը նուազի: Մայիս 15ին անգործներու թիւն էր 1,492,282, ինչ որ 152,112 պակաս էր քան ապրիլ ամիսէն, իսկ 286,523 պակաս անցեալ տարուան մայիսի թիւէն:

1937 հոկտեմբերէն ի վեր Անգլիոյ անգործներու թիւը նուազագոյնն է այժմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ· Ս· Զ·

—o—

...ուսէր պարոնները, խմբուած քա–...ղաքապետութեան դուռներուն առ–..., կը ծաղրէին քաղաքային ամուս-...նութիւնները, կը հաւաքուէին նոր–...րսին ու նոր–փեսային անցնելիք ...րուն վրայ եւ կը պոռային. «Քա–...ղաքապետական յարդելի՛ նորապը-...սակներ»: Էնվալիտներու տան սուր–...րու եւ Թագաւորներու արձաննե–...ն գլուխներուն վրայ փռւիգական ...կներ դրած էին: Փողոցներու ե–...րը Թուղթ կը խաղային: Թղթա–...ղն ալ իր կարգին բուռն յեղափո–...թեան մէջ էր: Թագաւորը կը կոչ-...ւէր հանճար, տիկինը ազատութիւն, ...ւէզը՝ հաւասարութիւն: Կը մշա–...էին հասարակաց պարտէզները. ա–...ը կը գործէր Թուիլըրիի մէջ: ... բոլորին միացած էր, մանաւանդ ...ղթահարուած կուսակցութիւննե–... մէջ, անբացատրելի, բա– միան–

գամայն եւ խոժոռ ու ծոյլ արհամարհանք մը դէպի մահը: Մարդ մը այսպէս կը գրէր Ֆուքէի–Տէնվիլին. «Կը խնդրեմ, բարի եղէք զիս ազատելու կեանքի ձեռքէն. հասցէս հետեւեալն է...»: Շանփէնէ ձերբակալուած էր որովհետեւ համարձակած էր Բալէ–Ռուայալի մէջ պոռալ. «Իսկ ե՞րբ յեղափոխութիւնը պիտի բռնկի Թուրքիոյ մէջ. որչա՛փ կը ցանկայի Բարձրագոյն Դուռը հանրապետական տեսնել»: Աչք առած տեղ լրագիրներ: Կեղծամագործներու աշակերտները հասարակութեան առջեւ կեղծամներ կը հիւսէին, մինչդեռ անոնց վարպետները բարձրաձայն կը կարդային «Մօնիթէօր»ը: Ուրիշ մը, շրջապատուած բազմութեամբ, ձեռքի եւ գլխի յախուռն շարժումներով կը բացատրէր Տիւպուա–Կրանսէի Անդամանոց լրագիրը: կամ թէ Լա բռմփէբ տիւ բէր Պէլլէրօզ լրագիրը: Սափրիչները միեւնոյն ատեն երշիկավաճառ դարձած էին. կարելի էր տեսնել անոնց քով՝ ապուխտներ եւ երշիկներ ոսկեծամ հիւակերու հետ քովէ քով կախուած:Վաճառականները հասարակաց ճամբաներու վրայ կը ծախէին գինիներ «Տարագիրներու գինի» անունով: Ուրիշ գինեվաճառ մը կը յայտարարէր, որ յիսուն երկու տեսակ ծախու գինի ունի: Ուրիշներ գրաղած էին պատի ժամացոյցներու կամ թէ ա լա տիւշէս սօֆաններու առ ու ծախով: Սափրիչ մը հետեւեալ վերտառութիւնը փակցուցած էր իր խանութին ճակատը. «Կ'ածիլեմ հոգեւորականութիւնը, կը սանտրեմ ազնուականութիւնը, իսկ երրորդ դասակարգի ծամերը կը յարդարեմ»: Կը դիմէին զուշակ Մարթէնին, Անժու, նախկին Տօֆէն փողոցը՝ 173 թիւ: Կը պակսէր հացը, ածուխը եւ օճառը: Կը տեսնէին խումբ խումբ կաթնատու կովերը, որոնք գաւառներէն կուգային: Վալէի մէջ գառան մէկ լիտր միսը կը ծախուէր տասնըհինգ ֆրանք: Քոմմիւնի մէկ վճռագիրը իւրաքանչիւր անհատին մէկ շաբթուան համար կ'որոշէր մէկ լիտր միս: Վաճառատուններու առջեւ կարգով կանգնած բազմութիւնը երկար պոչ մը կը ձեւացնէր: Այս տեսակ պոչերէն մէկը առասպելական դարձաւ. անիկա նըպարավաճառի մը խանութէն՝ Բըթի-Կարրօ փողոցէն կ'երկարէր մինչեւ Մօնտօրգէօյլ փողոցին կեդրոնը: Այսպիսի պոչ կազմելը այն ժամանակ կը կոչուէր «լարը բռնել», անոր համար՝ որ իրարու ետեւէ կարգով շարուած հերթականները իրենց ձեռքը բռնած էին երկար պարան մը: Այս դժբախտութեան մէջ կիները դարձած էին քաջասիրտ, բայց քաղցրաբարոյ: Ամբողջ գիշերը կը լուսցնէին անոնք հացավաճառի դրան առջեւ, սպասելով որ կարգը իրենց հասնի: Ամէն բան օգնութեան կը հասնէր յեղափոխութեան, որ երկու կորստաբեր միջոցներով կը կատարուէր այս լայնարձակ աւերմունքը— թղթադրամ եւ վերնագոյն սակագին: Եթէ թղթադրամը այդ աղէտի բարձրացնող լծակն էր, վերագոյն սակագինն ալ անոր յենարանը կը կազմէր: Այս վորձականութիւնը փրկեց սակայն Ֆրանսան: Թշնամին, ըլլար անիկա Կօպլէնցի կամ Լոնտոնի թշնամին, այդ թղթադրամներով առուտուր կ'ընէր: Աղջիկներ կ'երթային կուգային, կ'առաջարկէին լաւանդի անուշահոտ ջուրեր, ծնկակապեր, վարսերու երկար հիւսեր եւ արժէթուղթեր: Վերջիններու առեւտուրով կը պարապէին ի մէջ այլոց Վիվիէն փողոցի բնակիչները՝ հագած ցեխոտ կօշիկներ, ազտոտ մազերով, աղուէսի պոչի մորթէ գդակներով, եւ Վալուա փողոցի պճնազարդ պարոնները՝ ներկած կօշիկներով, ատամմաքրիչը բերաննին, գդակները գլուխնին, որոնց հետ օրիորդները առ հասարակ «դու»ով կը խօսէին: Ժողովուրդը կը հալածէր զանոնք ինչպէս գողերը, զորս արքայական կուսակիցները կ'անուանէին «գործունեայ քաղաքացիներ»: Ի մէջ այլոց գողութիւնները շատ քիչ կը պատահէին: Զարհուրելի չքաւորութեան հանդէպ՝ ստոյիկեան ուղղամտութիւն: Բոկոտն մուրացիկնե՛րը, սովալլուկ չքաւորները կ'անցնէին Բալէ-Էկալիթէի խաղալիկներու վաճառատուններու առջեւէն աչքերնին ծանրութեամբ խոնարհած: Սէնթ–Անթուան արուարձանի մասնաժողովը Պոնմարշէի մօտ հետախուզութիւն կատարած ատեն, կին մը պարտէզին մէջ ծաղիկ մը քաղեց. ժողովուրդին մէջէն մէկը զայն ապտակեց: Փայտի սաժէնը կ'արժէր չորս հարիւր ֆրանք եւ անպատճառ հնչուն դրամով. եւ այդ նեղ օրերուն փողոցի մէջ կարելի էր տեսնել մարդիկ՝ որոնք իրենց փայտէ մահճակալները կը սղոցէին: Ձմեռ էր, սառած էին աղբիւրները. ղոյլ մը ջուրը քսան սու կ'արժէր. ամէն մարդ ջրկիր դարձած էր: Մէկ ոսկի լուի երեք հազար ինն հարիւր յիսուն ֆրանք կ'արժէր, իսկ կառքի մէկ արշաւը՝ վեց հարիւր ֆրանք: Վարձու կառքի մը մէջ կարելի էր լսել հետեւեալ խօսակցութիւնը.

— Կառապա՛ն, որքա՞ն պէտք է վճարեմ քեզ:

— Հինգ հազար լիրա:

Կանաչավաճառուհի մը օրական քսան հազար ֆրանքի առեւտուր կ'ընէր: Մուրացիկը կ'ըսէր. «Ի սէր Աստուծոյ, ողորմութիւն տուէք, պարոննե՛ր, երկու հարիւր երեսուն լիրա կը պակսի, որ իմ կօշիկներուս գինը ելլէ»:

(Շար·)

Լը Թրոժէր.— Օտար կին մը որ Ֆրանսա կը գտնուի 15 տարիէ ի վեր, դատապարտուած է, որովհետեւ անգործ ըլլալով չէ կրցեր վճարել իր անձնագրին վերանորոգման տուրքը:

Դատական նախարարը.— Համաձայն եմ, բայց այն օտարականնե՞րը որ կեղծ անցագիրներ գործածած կամ անօսասոտած են արտաքսումի հրամանին...

Ձայն մը ձախակողմէն.— Հապա Սթավիսկիի կեղծ անցագիրը, ո՞վ տըւած էր...

Շ. Վալանթէն.— 1938 մայիսի հրամանագիր–օրէնքը իսկապէս ամարդի ճակատագիր մը ստեղծած է օտարականներուն համար: Օտարականներուն մէջ կան կատարելապէս պատուաւոր մարդիկ որոնք այդ օրէնքին գործադրութեամբ ենթարկուած են անարդար խստութեան մը:

Ընկերվարական երեսփոխանը առաջարկեց գործադրել յետաձգման (սիւրսի) օրէնքը, եւ դատարաններուն յանձնել այդ խնդիրը, մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելու եւ անոր համեմատ վճռելու համար:

«Ի՞ՆՉ ԸՐԱԾ ԵՆՔ ԲԱՂՁԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ»

Պ. Մ. Մութէ, նախկին նախարար, իր կարգին ճաղկեց օտարականներու վերաբերեալ օրէնքներուն խստութիւնը, «օրէնքներ որոնք արդարութենէն վեր կը դասեն ոստիկանութիւնը»: Եւ շարունակեց.

— Դատաւորին ձգած են տնօրինել պատիժներ որոնք կարգ մը պարագաներու մէջ կը վիրաւորեն իր խիղճը եւ մարդկային զգացումը: Ի՞նչպէս կարելի է չմեղքնալ այս դժբախտներուն, որոնք իրենց երկիրներէն վտարուած են անողորմ հալածանքներով, զրկուած են ապրելու իրաւունքներէն, հարկադրուած՝ ապրուստ ճարել հողի մը վրայ ուր պարզապէս օտարականներ են, ուր օրէնքը շատ ալ թոյլատու չէ: Ամենափոքր օրինազանցութեան համար օտարականներ դատարան կը քաշուին եւ մէկ ամիս բանտարկութեան եւ 100 փր. տուգանքի կը դատապարտուին: Չեմ ուզեր նկարագրել այն ողբալի պայմանները որոնց մէջ բանտարկուած են կիներ եւ մանկամարդ աղջիկներ: Ասոնք վայրագութիւններ են որոնց չենք կրնար հանդուրժել (ծափեր): Ան–հասկնալի հրաշքով մը, անբաղձալի օտարականները մաղէ կ'անցընէք, բայց ոչինչ կ'ընէք բաղձալի օտարականներուն համար: Իրականին մէջ, օտարականներու հարցը քաղաքական եւ տնտեսական խնդիր մըն է: Ի՞նչ ըրած ենք մենք, օգտուելու համար կարգ մը պետութեանց քաղաքական սխալներէն եւ ոճիրներէն: Մտածե՞ր էք քննել օտարականներու այս ընդարձակ խնդիրը:

Դատական նախարարը.— Դուք ի՞նչ ըրիք 1936ին (աղմուկ):

Մ. Մութէ.— Մենք մասնաւոր պաշտօն յանձնած էինք փոխ–նախարարի մը, Պ. Ֆիլիփ Սէռի, կարգադրելու համար ներգաղթի խնդիրը: Եթէ դուք իսկապէս կ'ուզէք կարգադրել այս խնդիրը, կը բաւէ օգտուիլ այդ պատուական աշխատանքին եզրակացութիւններէն:

Մեր բարեկամը իր ճառը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ, չեշտելով թէ անհրաժեշտ է բան մը ընել այս դժբախտներուն համար որոնք իսկապէս «հարկադրեալ յանցաւորներ» կը կոչուին:

Յանձնաժողովին նախագահը հաւանութիւն յայտնեց խնդիրը նորէն քըննելու: Վիճաբանութիւնը վերսկսաւ կէսօրին, երբ յանձնաժողովը ներկայացուց բարեփոխեալ յօդուածը, որ ներումէ կը զրկէ իրական վիճակի մասին եղած կեղծ յայտարարութիւնները եւ ուրիշ խարդախութիւններ եւ պայմանաժամ կ'առաջարկէ արտաքսումի դատապարտուած օտարականներուն համար: Յանձնաժողովը կ'առաջարկէր նաեւ երեք ամիս պայմանաժամ շնորհել, որպէսզի կարգ մը օտարականներ կարենան շտկել իրենց թուղթերը:

Դատական նախարարը նեղսրտեցաւ եւ մերժեց այս առաջարկը, դիտել տալով թէ խնդիրը կը վերաբերի արտաքսումի վճիռներուն եւ օտարականներու բնակութեան:

Յանձնաժողովին նախագահը, Պ. Սէրոլ պատասխանեց.

— Բայց բոլոր արտաքսուած օտարականները միշտ յանցաւոր չեն: Անոնց մէջ կան այնպիսիներ որոնց համար նիւթապէս անհնար է հեռանալ մեր երկրէն: Նոյնպէս, կարգ մը օտարականներ ուշ մնացած են իրենց համար նշանակուած բնակավայրը երթալու համար, առանց բանտարկութեան արժանի ըլլալու:

Պ. Տրուօ պաշտպանելով դատական նախարարին տեսակէտը, առաջարկեց ներումը սահմանափակել այն օտարականներուն որոնք Ֆրանսա մտած են անկանոն եղանակով, եւ որոնց բարեմտութիւնը հաստատուած է, եւ կամ անոնց որ անցուցած են կանոնական պայմանաժամը, իրենց անձնագիրը խնդրելու կամ զայն նորոգելու համար:

Դատական նախարարը ընդունեց այս բարեփոխումը: Բայց, մթնոլորտը տաքցած ըլլալով, ժխոր մը ծագեցաւ, երբ նախարարը դիտել տուաւ թէ ո եւ է կառավարութիւն չի կրնար ընդունիլ որդեգրել իր հեղինակութեան: Քիչ մնաց որ ընդհարում մըն ալ պատահէր համայնավար եւ աջակողմեան երեսփոխանի մը միջեւ: Բուռն խօսքեր փոխանակուեցան նախարարին եւ բոլշեւիկներուն միջեւ: Երեսփ. ժողովին նախագահը անընդհատ յորդոր կը կարդար որպէսզի համաչափութեամբ խօսին: Վիճաբանութեանց ընթացքին Պ. Մութէ նորէն յիշեցուց թէ տարագիր օտարականները մեծ մասով դժբախտներ են, որոնք վտարուած են իրենց երկիրներէն,— Աւստրիացի, Չեխ, Իտալացի, Սպանիացի: «Վտարման վճիռներ կ'արձակուին անոնց դէմ որովհետեւ մեր երկիրը մտած են առանց արտօնութեան: Անոնք նիւթապէս հնարաւորութիւն չունին լսելի դարձնելու իրենց ձայնը, երբ ոստիկանական վերատեսչութեան կը դիմեն հայցերնուով: Մեքենաբար գործող օրէնքներ դատաւորները զրկած են իրենց արժանիք հարուածներուն ծանրութիւնը չափելու իրաւունքէն: Հարկ է ոստիկանութեան վերեւ հաստատել օտարականներու տեսչութիւն մը, որ պիտի վարէ Ֆրանսայի ներգաղթի քաղաքականութիւնը: Ներկայ օրէնսդրութիւնը ամարդի է եւ հակառակ՝ Ֆրանսայի ճշմարիտ շահերուն»:

Հակառակ այս պերճախօս ճառերուն, Տրուօյի բանաձեւը ընդունուեցաւ 296ի դէմ 308 ձայնով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ֆրանսական դեսպանը եւ գնդ. Քոլէ այցելեցին Թուրքիոյ պատերազմի նախարարին, վերջնապէս մշակելու համար ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան բնագիրը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ միջազգային գրասենեակին խորհրդաժողովի 25րդ նիստը բացուեցաւ Ժընեւի մէջ: Կը մասնակցին 48 ազգերու ներկայացուցիչներ:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ օրէնսդրական յանձնաժողովը 5ի դէմ 15 քուէներով որոշեց իրաւունք տալ կառավարութեան, որ երկարաձգէ խորհրդարանի տեւողութիւնը, փոխանակ նոր ընտրութիւններ կատարելու 1940 մայիսին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ բանակին մէջ 1939ի առաջին եռամսեակին արձանագրուած են 1,500,000 հոգի, որոնց մէկ միլիոնը կամաւոր: Պէտք կայ տակաւին կէս միլիոն կամաւոր նորագիրներու՝ ազգային պաշտպանութեան բոլոր ճիւղերը լրացնելու համար:

ԹՈՒՐՔ զինուորական պատուիրակութիւնը Լոնտոն հասնելով, տեսակցեցաւ Անգլիոյ պատերազմական նախարարին ու սպայակոյտի նախագահին հետ:

ԻԶՄԻՐԻ քրէական դատարանը հինգական տարի բանտարկութեան դատապարտեց երեք Պուլկարներ, որոնց մէկը քահանայ, եւ Իտալացի մը, որոնք ամբաստանուած էին թէ զինուորական գաղտնիքներ հաղորդած են իտալիոյ մէջ, օտար հիւպատոսի մը:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ.— 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Խրիմեան սրահին մէջ: Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ֆ. ՔՈՒՐԵԱՆ, եւ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ Ե. ՍԵՐՈԲԵԱՆ (արտասանութիւն): Իսիի Կ. Խաչի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Մուտք 3 ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պ. Յովհաննէս, Մկրտիչ եւ Գրիգոր Փափազեան եղբայրները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պիպէռեան եւ Ասլանեան եղբայրները կը ծանուցանեն թէ 11 Յունիս, Կիրակի օր, Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց մօր՝ ՀԱՃԻ ԲԵԲՐՈՆԻ, հօր՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ եւ իրենց պարագաներու բոլոր հանգուցեալներու յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ իրենց յիշատակը յարգողները:

×

Կարապետ Պահճէճեան (Փոլիս) եւ Այրի Տիկին Ռէյմոնա Պահճէճեան կը ծանուցանեն թէ 11 Յունիս, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժօն, Պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի որդւոյն եւ ամուսնոյն՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՀՃԷՃԵԱՆԻ (Արմաշ) մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին բարեկամները, ազգականները եւ յիշատակը յարգողները:

Յետաձգուած է

Ֆր. Հայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յունիս Շաբաթ երեկոյ յետաձգուած է 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ:

Կը դասախօսէ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը թատերական արուեստի մէջ»:

Թատերական ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սեւրի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» թատերախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆԻ կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՐԿԻՆՔՆԵՐ»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին՝ ՊՊ. ՍՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐԱԲԵԱՆ, ՀՐԱՅՐ ՔՕՆԹԱՐ, ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐՋԱՆԵԱՆ, Օրիորդներ ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐՔԵԱՆ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔՕՆԹԱՐ եւ Տիկ. Բ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ: Նուագ, երգ, պալէ եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սաներուն:

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆր.: Տոմսերը կարելի է հայթայթել Բ. Հապէշեանէ 46, rue Thiers, (Boulogne).

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ. յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր:

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը:

Հոգաբարձութիւն

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի առաւօտ, 11 Յունիս, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մարսէյլի առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան: Կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը:

Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համաձայն է այս կան խորհուրդի որոշման, այսուհետեւ Ս. Գր. Լուսաւորչի եկեղեցւոյ հիմնարկութեան եւ ամէն տարի նոյն օրը հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութեան արարողութիւն պիտի կատարուի Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն՝ եկեղեցւոյ հիմնադիր հանգուցեալ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի յիշատակին:

Յառաջիկայ Կիրակի 11 Յունիս, կը հրաւիրենք բարեպաշտ հայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալ սոյն հանդիսաւոր արարողութեանց:

Պոմոնի եւ շրջակայից
Թաղական խորհուրդ

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame .. Paris (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԵՏԱՆ, Լիոն.— Ձեր ուզած հասցէն.— Hai Guetron, Acevedo 1353, B. Aires, R. Argentina.

ՍՏԱՑԱՆՔ

1 Ապրիլ — 13 Ապրիլ 1939
ՇԱՄ, Պ. Ա. — 25
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկին Լ. — 150
ՆԻՍ, Օր. Մ — 40
ԼԻՈՆ, Ա. Տ. — 40
ՓԱՐԻԶ (17), Շ. Մ. — 150
ԻՎՐԻ, Ա. Կապ. — 150
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Փրոֆ. Ա. — 75
ԿԼԵՐՄՈՆ ՖԵՌԱՆ, Թոդ. — 75
ՌՈՒԷԼ, Պետ. — 40
ՓԱՐԻԶ (2), Ռէյ. — 150
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօնապ. — 150
ՓԼԵՍԻՍ ՌՈՊ., Լ. Գ. — 40
ԼՍ ՊԱՌ, Տոքթ. Թ. — 40
ԿՐԱՍ, Ն. Զ. — 40
ՖՈՆԹԸՆԷ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ. — 150
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ, Բ. Հ. — 40
ՖՈՆԹԷՆԷ սիւ ՄԱՌԹԷՆ, Կ. Բ. — 150
ԼԻՎՐԻ ԿԱՌԿԱՆ, Հար. — 100

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dames‌me, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 11 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4064 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

881,290 — 1,281,599

Անշուշտ բոլորդ ալ խանդաղատանքով կարդացիք երկու վերլուծումները՝ Հայաստանի բնակչութեան աճման մասին (Յառաջ, հինգշաբթի եւ շաբաթ):

Առաջինը «Թայմզ»ի թղթակցութիւնն էր, որ վերլուծելով Խ. Միութեան վերջին մարդահամարին արդիւնքները, կը շեշտէր թէ Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը գրեթէ կրկնապատկուած է, բաղդատելով 1926ի մարդահամարին հետ: Ծնունդներու աճումի տեսակէտով, բնակչութիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է:

Երկրորդը, զոր աշխատակից մը ամփոփած էր նոյնպէս խորհրդային թերթերէն, աւելի չահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակէր:

Այսպէս, 1939 յունուար 17ի մարդահամարին համաձայն, Հայաստան, որ 1926ին ունէր 881,290 բնակիչ, այժմ ունի 1,281,599, յաւելում՝ 145·4 առ հարիւր: Այս համեմատութիւնը կը ներկայացնէ ուրիշ մէկ երկիր միայն, Քըրկիզիստան (145·7):

Յետոյ, 1926ին Հայաստան ունէր 7 քաղաքներ, այժմ ունի 18: Երեւան, որ 1926 դեկտեմբեր 17ի մարդահամարով ունէր 64,613 բնակիչ, 1939 յունուար 17ին կը համրէր 200,031,— յաւելում՝ 309·6 առ հարիւր: Երկրորդ մեծ քաղաքը, Լէնինական (Ալէքսանդրապոլ) ունեցած է 160 առ հարիւր յաւելում,— 42,313ի փոխարէն 67,707:

Անշուշտ հարեւան հանրապետութեանց եւ ուրիշ երկիրներու բնակիչներն ալ աւելցած են: Վրաստան այժմ ունի 3,542,289 բնակիչ (1926ին 2,677,233), Ատրպէջան՝ 3,209,727 (2,313,744): Առաջինը յաւելում կը ներկայացնէ 132·3, երկրորդը՝ 138·7 առ հարիւր:

Ինչպէս ամէն բանի մէջ, խորհրդային մամուլը ծնունդներու այս աճումն ալ կը վերագրէ հաստատուած կարգուսարքին: Մինչդեռ անծայրածիր Ռուսաստանը սկիզբէն ի վեր շտեմարան մըն է մարդկային աճման: Նոյն ինքն բոլշեւիկեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը խոստովանի թէ ցարական իշխանութեան օրով, 1897ին բնակչութիւնը 106,400,000էն բարձրացած էր 134,200,000ի (1920): Յետոյ նորազատ Լեհաստանը, որ բոլորովին տարբեր կարգուսարք ունի, նոյնպէս կը ներկայացնէ արտակարգ աճում ծնունդներու:

Գալով բուն Հայաստանի, այս անբախտ ժողովուրդը ե՞րբ եւ ո՞ւր ետ մնացած է բազմածնութեան ճակատին վրայ: Դեռ քանի մը տարի առաջ, Մարսէյլի մէկ արուարձանին մէջ, կը հաշուէին աւելի քան 300 ծնունդ 70 ընտանիքի վրայ: Եւ դեռ ի՜նչ պերճախօս փաստեր, այս գաղութին, մանաւանդ արեւելեան երկիրներու մէջ, ուր բաղդատաբար անվթար կը մնան մեր ընտանեկան բարքերը:

Եւ ճիշդ այստեղ է որ մեր դժբախտութիւնը կը դառնայ խորապէս կսկծալի:

Զանազան երկիրներ արտակարգ միջոցներ կը խորհին, քաջալերելու համար «աճեցէք եւ բազմացէք»ը,— հարսանեկան օժիտ, կահ-կարասի, բնակարան, նպաստ բազմանդամ ընտանիքներու, տուրք ամուրիներու վրայ եւն.:

Այս երկիրը, Ֆրանսա, որ սկիզբէն ի վեր կը տառապի սակաւածնութենէ, լուրջ մտահոգութեան մատնուած է արդէն, ի տես դրացիներու բազմածնութեան, եւ արտակարգ ծրագիրներ կ՚որոճայ: Արդէն իսկ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է, նախագահութեամբ վարչապետին: Ոստիկանութիւնը ամիսներէ ի վեր կը հետապնդէ կամաւոր վիժումները, եւ արդէն երեւան հանած է 500 քրէական դէպքեր: Մամուլը զարմանազան ծրագիրներ կ՚առաջարկէ, խափանելու համար «հրեշտակներու արտադրութիւնը» (վիժում): Այս կերպով կը յուսան ապահովել տարեկան 400,000 մանուկ:

Իսկ մեր մայրերը որ այնքան համբերութեամբ կը տանին երկունքի բեռը, առանց որ եւ է օգնութիւն սպասելու, կը տառապին միայն մէկ բանէ,— ափ մը հող ...

Կարդալով Հայաստանի մարդահամարին արդիւնքը, կը խորհրդածենք, ակամայ,— ի՜նչ համեմատութեան հասած պիտի ըլլար մեր ժողովուրդին թիւը, եթէ.—

1. Բոլշեւիկեան շարժումը պարպած չըլլար Թրքահայաստանի գրաւեալ նահանգները, մինչեւ Տրապզոն, եւ գոնէ ինքնավարութիւն մը հաստատուած ըլլար:

2. Նոյն շարժումը եւ դաշնակիցներու քաումնելի դաւերը փետրատած չըլլային ներկայ Հայաստանը եւ մաս մըն ալ հող կցուած ըլլար Թրքական Հայաստանէն, համաձայն Սեվրի դաշնագրին:

3. Գէթ Կիլիկիան պարպուած չըլլար, հոգ չէ թէ վարչական ինքնավարութեամբ:

4. Փոքր Ասիան եւ Պոլիսը պարպուած չըլլային:

Եթէ... Կրնաք շարել ձեր ուզածին չափ: Եզրակացութիւնը նոյնն է,— ափ մը հող:

Անշուշտ այս «եթէ»ները չեն խախտեր մեր հիմնական ծրագիրը, Հայկական Դատի լուծման համար: Զանոնք թուեցինք ապացուցանելու համար թէ ոչ մէկ բացառիկ տնօրինութեան կը կարօտինք, «աճեցէք եւ բազմացէք»ի դաս տալու համար մեզմէ հազար անգամ աւելի մեծ եւ բախտաւոր, ունեւոր ազգերու,— ամենազօր կայսրութեանց:

Եւ սակայն, ո՞ւր է հայրենիքը,— ափ մը հող: Ինչո՞ւ այս օտար ափերուն վրայ ճլլային մեր մանուկները, փոխանակ ծաղկեցնելու մեր «փոքր ածու»ն: Եւ դեռ քանի՞ տարի այսպէս, երբ շատերը հալեր են, ձուլուեր են արդէն, մանաւանդ այս ափերուն վրայ եւ մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ ուրբաթ օր ներկայանալով ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց միջազգային կացութեան, եւ մասնաւորապէս անգլեւխորհրդային եւ ֆրանքեւթուրք բանակցութեան մասին:

Իբրեւ պատասխան յանձնաժողովի նախագահին կողմէ եղած հարցումի մը, նախարարը նախ պարզեց ֆրանքեւսպանիական յարաբերութեանց վիճակը: Պարսելոնայի գրաւումէն վերջը, երբ 500,000 փախստականներ կը գտնուէին Ֆրանսայի մէջ: Այժմ կը մնան 280,000հոգի. ուրեմն 220,000 փախստականներ Սպանիա վերադարձած կամ ուրիշ երկիրներ գացած են: Վերադարձը կը շարունակուի օրական 500 անձի համեմատութեամբ: Կառավարութիւնը կը ջանայ փութացնել վերադարձը:

Նախարարը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց Սպանիոյ իտալացի եւ գերման կամաւորներու վերադարձի մասին եւ յայտնեց թէ կառավարութիւնը կը ջանայ լուծել Սպանիոյ հետ եղած առկախ հարցերը:

Անցնելով միւս միջազգային բանակցութեանց, Պ. Պոնէ չեշտեց թէ Ֆրանսա երբեք անտարբեր չէ եղած արեւելեան Եւրոպայի հանդէպ: Դեկտ. 6ին ստորագրուած ֆրանքեւգերման յայտարարութիւնը որամադրութիւն մը կը պարունակէր երրորդ պետութեանց հետ եղած յարաբերութեանց մասին: Ինք բացատրած էր Գերմանիոյ արտ. նախարարին թէ այս հատուածը նկատի ունէր մասնաւորապէս Լեհաստանի եւ Ռուսաստանի հետ կնքուած դաշնագիրները եւ թէ բացորոշապէս աղատ կը ձգէր ֆերանքեւխորհր. եւ ֆրանքեւլեհ. յարաբերութիւնները: Ապա նախարարը պատմեց Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները.

— «Ապրիլ 13էն իսկ, մենք Մոսկուայի կառավարութեան հաղորդեցինք առաջարկ մը՝ հաւասարութեան եւ փոխադարձութեան հիման վրայ: Յետոյ աւելի լայն բանակցութիւն մը սկսաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ: Կարգ մը դժուարութիւններ կան տակաւին, իբրեւ հետեւանք քանի մը չահակից պետութեանց մասնաւոր կացութեան: Սակայն բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ ֆրանսական կառավարութիւնը որ եւ է ջանք չի զլանար, արագ համաձայնութեան մը յանգելու համար»:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԶՈՀԵՑԻՆ ՍԱՆՃԱՔԸ

Նախարարը ամէնէն վերջը խօսեցաւ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնց մէկը կապ ունի Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ յարաբերութեանց հետ, իսկ միւսը կը վերաբերի փոխադարձ օգնութեան՝ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս առթիւ պարզեց Սանճաքի հարցին յաջորդական փուլերը.

— «Քէմալական կառավարութիւնը ուզեց արժեցնել 1921 հոկտ. 20ի համաձայնութիւններով ստացած իրաւունքը Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին, պատճառաբանելով թէ այն երաշխաւորութիւնը զոր իր վրայ կ՚առնէր Սուրիա, 1936ի համաձայնութեամբ, նոյն արժէքը չունի ինչ որ մեր երաշխաւորութիւնը: Ասկէ ծագեցան կարգ մը բանակցութիւններ որոնք վերջացան Ազգաժողովին մէջ կնքուած համաձայնութիւններով, 1937 մայիս 29ին: Նոր կարգուսարքին փորձը յառաջ բերաւ կարգ մը դժուարութիւններ որոնք երթալով աւելցան, 1938ի ընթացքին: Այս պայմաններուն մէջ էր որ Թուրքիա տարուան սկիզբէն իսկ պահանջեց իրեն կցել այդ հողամասը: Մենք խորհեցանք թէ Սուրիոյ շահը կը պահանջէ վերջնապէս փարատել երկդիմի կացութիւն մը որ պիտի ազդէր երկու դրացիներու յարաբերութեանց վրայ: Ահաւասիկ այս է նպատակը այն բանակցութեանց որոնք վերջանալու վրայ կ՚երեւան»:

Գալով ֆրանքեւթուրք փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին, նախարարը յայտարարեց թէ անոր կնքումն ալ քանի մը օրուան խնդիր է: Այս առթիւ բացատրեց թէ երկու բանակցութիւնները թէեւ զուգընթաց կ՚երթան, բայց անջատ հանգամանք ունին եւ կը կատարուին զատ–զատ:

Պ. Պոնէ յետոյ հերքեց կարգ մը օտար թերթերու այն պնդումը թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պաշարման քաղաքականութեան մը կը հետեւին: «Եթէ կայ երկիր մը որ կրնայ գանգատիլ պաշարման սպառնալիքներէ, աւելի շատ Ֆրանսան է: Մեր քաղաքականութիւնը չէ փոխուած, ան ոչ ոքի կը սպառնայ, այլ կը ձգտի յարգել բոլոր ազգերու իրաւունքները եւ չունի գերակայութեան միտում: Իր միակ նպատակն է Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանումը»:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՉԷԶՈՔԱՆԱ՞Լ Կ՚ՈՒԶԷ

»»» · «««

Այս առթիւ հարցումներ ուղղուեցան ֆրանքեւսուրիական յարաբերութեանց եւ ուրիշ խնդիրներու մասին: Նախկին վարչապետ Պ. Լավալ, որ 1935ին Մոսկուա գացած էր ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը կնքելու համար, ընդդիմացաւ ծրագրուած երրեակ զինակցութեան (Ֆրանսա, Անգլիա, Խ. Միութիւն): Հակառակ իտալեւգերման զինակցութեան, Պ. Լավալ կը կարծէ թէ Ֆրանսայի բուն քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ Իտալիան բաժնել Գերմանիայէն: Եթովպիոյ հաշտաւոր համաձայնութեան հեղինակին այս յարձակումը տեղի տուաւ յուզումներու, այն իմաստով թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է մեկուսանալ, վրէժ լուծելով ժողովրդավար պետութիւններէն որոնք անցեալ տարի զինքը դուրս ձգած էին Մյունիխի ժողովէն: Այս լուրերուն համաձայն, Սթալինի շուրջը կը գտնուի խմբակ մը որ կը թելադրէ Խ. Միութիւնը հեռու պահել գալիք փոթորիկներէն եւ չէզոք դիրք մը բռնելով, դառնալ իրաւարարը Եւրոպայի ճակատագրին:

*** Անգարայէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական դեսպանը յունիս 9ին նոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ

Երկրորդ արմաղանն՝ Թաւրիզէն, Հայկ Անէմեանն է որ ինծի կը նուիրէ իր նախախայրիքը,— *Ծաղկաքաղ Վասպուրականի հայ ժողովրդական բանահիւսութեան*:

« Տասնեւեօթը տարեկան էի՝ երբ հրատարակեցի այս գրքոյկը», կը գրէ, այն վախով թէ պիտի հանդիպի իմ դժուարահաճութեանս: Ու միասին ինծի նուէր կը ղրկէ նաեւ իր *Արիմեան Հայրիկը*, զոր գրած է աւելի հասունցած:

Եւ սակայն իմ նախընտրութիւնս կ՚երթայ իր Ծաղկաքաղին, տպուած՝ էջմիածին, 1917ին: Առաջին փունջն է այդ, ու ես չեմ գիտեր թէ կրցա՞ւ հրատարակել երկրորդ փունջը:

Շատեր անծանօթ կը մնան այս գրքոյկին, որ սպառած է արդէն, եւ այդ իսկ ապացոյց մը թէ արժէքաւոր ու փնտռուած աշխատութիւն մըն է:

Արդարեւ 104 էջէ բաղկացած այս գրքոյկը պատրաստուած է խնամքով, հասկացողութեամբ եւ լաւ հոտառութեամբ: Անէմեան տեսած է վասպուրականի ժողովրդական բանահիւսութեան բոլոր փունջերը, որոնք հրատարակուած են Գարեգին եպ. Սրուանձտեանի, Արիստ. վարդ. Դէվկանցի, Շէրէնցի եւ ուրիշներու կողմէ: Իր այս գործը լրացում մըն է, նոյնիսկ կարելի է ըսել՝ սրբագրութիւն մը, որովհետեւ շատ կարեւոր ճշդումներ կը կատարէ: Կը բովանդակէ սիրերգներ, պարերգներ, հանելուկներ, ինչպէս նաեւ Շամիրամի առասպելը, «Կարօս խաչը», «Մոկաց Միրզէն» (ամբողջական), «Տաղ Վաբագայ», Նաեւ դիցուհիին առասպելը, պատառիկներ նահապետ Քուչակէն, եւայլն: Այս բոլորը՝ բացատրուած, բառագրուած եւ լաւ համեմուած:

Անէմեան կը պանծացնէ Վասպուրականը, «հայաշխարհի սիրտը», իբրեւ «ամէնէն աւելի օժտուածը ժողովրդական բանահիւսութիւն ստեղծելու բազմատեսակ ձիրքերով»:

Հարկ կը համարիմ, սակայն, յայտնել վերապահութիւնս շարք մը բառերու տրուած բացատրութեան, ինչպէս նաեւ Քուչակը վանի ժառանգ նկատելու իր փութկոտութեան մասին,— առով հանդերձ ցանկալի է որ հրատարակութեան տայ ինչ որ քաղած է իբրեւ աւանդութիւն կամ երգ Քուչակի անունին կապուած:

Եւ հիմա նաշակ մը.—

Նախրադնէն ուռի ծառ,
Նախիր տանեմ էլնեմ ծառ,
Խնձոր թալեմ, արի տար:
Խնձորի կէս կիսուկ էր,
Զորս գօշէն արծթուկ էր,
Մէջ երամին փաթթուկ էր,
Եարոջ գօտին դրուկ էր:
Ջաղցի դռներ տաշուկ էր,
Աղջիկ տղին բաշխուկ էր,
Ջաղցի դռներ ջուր կուգէյր,
Աղջիկ լաճուն դիւր կուգէյր,
Ջաղցի առուն աւազ էր,
Աղջիկ լաճուն այվազ էր:
Ջաղցի դռներ բերար էր,
Աղջիկ լաճուն նուրար էր:
Ջաղցի դռներ տաշուկ էր,
Կալամ վէրէն քաշուկ էր,
Կալամ քաշողին մեռնեմ,
Կալամ քաշող իմ եարն էր:
Ջաղցի դռներ կանաչ էր,
Աղջիկ լաճուն ճանաչ էր,
Ջաղցի դռներ սարին էր,
Աղջիկ լաճուն բարին էր:

ԱՐԱՋ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Առենին հրատարակեցինք այն նոր օրէնքը, որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն կուտար կարգ մը իրաւունքներ ու անոնց կը տրամադրէր մասնաւոր անձնագիրներ:

Մեզի եղած հարցումներուն պատասխանած ըլլալու համար, ստորեւ կը հրատարակենք կարգ մը տեղեկութիւններ եւս.—

Անոնք որ Լիբանանի կամ Սուրիոյ հպատակ են, պէտք է ունենան իրենց անցագիրը (փասփոռ) կամ հպատակութեան յատուկ անձնագիրը:

Եթէ այդ թուղթերէն մէկը կամ միւսը չունին, պէտք է ներկայանան իրենց շրջանի սուրիական կամ լիբանանեան գրասենեակը եւ ստանան: Այս դիմումը անհրաժեշտ է նաեւ անոնց համար որ ունին այդ անձնագիրը կամ անցագիրը: Պէտք է միասին տանին երկու լուսանկար:

Յետոյ պէտք է ճարեն աշխատանքի եւ բնակարանի թուղթեր, այս վերջինը վաւերացուած թաղային ոստիկանութենէն:

Այս թուղթերը ապահովելէ վերջն է որ պիտի ներկայանան ոստիկանական վերատեսչութեան (Փարիզ) կամ իրենց շրջանի քաղաքապետութեան, հինգ լուսանկարներով, քաշուած՝ կողմնակի եւ աջ ականջը բաց:

Ոստիկանական վերատեսչութեան մէջ կը գտնուի մասնաւոր գրասենեակ մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն համար: Այս գրասենեակին յարակից մեծ սրահին առաջին կիշէէն գնել 6 ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթ մը, որ միանգամայն հարցարան մըն է: Պէտք է լեցնել այդ հարցարանը (ենթակային անունը, մականունը, ծննդեան թուականը, գրաղումը, բնակավայրը, ծննդավայրը, ամուսնութեան թուականը, կնոջ անունը, նախկին մականունը, ենթակային հօրը եւ մօրը ծննդեան թուականները եւ ծննդավայրերը, մօրը նախկին մականունը):

Հարցարանը լեցնելէ վերջ՝ մտնել Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու գրասենեակը: Այնտեղ կը հարցնեն նաեւ երկու ֆրանսացի վկաներ (ըստ հարցարանին տակ եղած արձանագրութեան), բայց այս մասին խստապահանջ չեն եւ նոր անձնագիրը տալէ վերջ, թաղային ոստիկանութիւնը կը հրաւիրէ իր մօտ եւ այդ թերին կը լրացնէ:

Գաւառը, կարգ մը վայրեր, մինչեւ վերջերս դեռ հաղորդուած չէր հրահանգը: Իսկ կարգ մը տեղեր ալ սկսած են փոխել ինքնութեան թուղթերը (Սէն Թ՚էթիէն եւն.): Պէտք է պարբերաբար դիմել եւ ստուգել թէ հրահանգ ստացա՞ծ են:

Նոր խստութիւններ Չեխիոյ մէջ

Գերման ոստիկանի մը սպանութեան առթիւ ձեռք առնուած միջոցները աւելի խստացան: Այսպէս, ժամը 20էն 5 ոչ ոք իրաւունք ունի անցնելու Քլատնոյի փողոցներուն մէջ, բացի անոնցմէ որ կրնան ապացուցանել թէ գործի կ՚երթան կամ գործէ կը վերադառնան: Անոնք որ մարդասպանը կը ճանչնան եւ չեն յայտներ, պիտի գնդակահարուին: Թէեւ մարդասպանը գտնելու համար սահմանուած պայմանաժամը 24 ժամ երկարաձգուած էր, բայց գերմանական իշխանութիւնը նորէն բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, 500,000 քուրոն տուգանք պարտադրելով Քլատնօ քաղաքին վրայ, անմիջապէս վճարելի: Քաղաքապետութեան անդամները բանտարկուեցան, բոլոր ոստիկանները ձերբակալուելով զինաթափ եղան հրապարակաւ, խուզարկութիւններ կատարուեցան քաղաքին կեդրոնական մասին բոլոր տուներուն եւ արուարձաններու նախկին բոլշեւիկներու բնակարաններուն մէջ: Ձերբակալուած են մօտ 300 անձեր: Միւս կողմէ, Պերլինէն «հարուածային» վաշտեր ճամբայ ելան դէպի Պոհեմիա եւ Մորավիա:

ՎԵՐԱԿԱԶՄԵԼ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԷԱԼ ԴՆԵԼՈՎ ՄԷՋԸ

1874էն սկսեալ, գրի առնուած են «Սասնայ Ծռեր»ու բազմաթիւ փոփոխակներ, (Մ. Աբեղեան 65 կը հաշուէ անոնց թիւը), բայց ի՞նչ օգուտ որ բարբառային ցուցադրութենէ մը աւելի արժէք չունին ատոնք, — նորութիւն չեն բերեր դիւցազնավէպին բովանդակութեան տեսակէտով, ընդհակառակն փոփոխակներու այդ շատութիւնը շփոթութիւն ստեղծած է ուսումնասիրողներու միտքին մէջ կամ պատճառ դարձած որ մոռցուի հիմնական նպատակը:

Ուրկէ՞ կուգայ այս դիւցազնավէպը, սկզբնական ի՞նչ ձեւ ունէր եւ իտալական ի՞նչ հանգոյց ու լուծում:

Չենք գիտեր:

Այն հին տեսակէտը, թէ ժողովուրդն է որ կը ստեղծէ դիւցազնավէպը, ժողովուրդն է որ կը շինէ լեզուն, ժողովուրդն է որ կը հիւսէ երգը, — տեսակէտ մը որ վերաքննութեան կը կարօտի, — մղեց բանասէրները որ գոհանան ինչով որ կուտայ ժողովուրդին բերանը: Եւ հաւատան թէ ժողովուրդը, աւանդապահ եւ նախանձախնդիր, հին մատեանի մը պէս անփոփոխ կը պահէ հաւաքական ստեղծագործութեանց ժառանգը, առանց խորհելու թէ «հաւաքական ստեղծագործութիւն» բացատրութիւնն իսկ կը մատնէ այն կիրքը որ ժողովուրդը ցոյց կուտայ,— անմիջապէս իւրացնել, սեփականացնել՝ իրմէ բան մը աւելցնելով աւանդութեան վրայ, տէր դառնալու համար անոր:

Ահա թէ ինչո՛ւ «Սասնայ Ծռեր»ու նոր փոփոխակներ փնտռելու մրցումը, որ կատարուեցաւ Սրուանձտեանցի գիւղէն վերջ ու շարունակուեցաւ, արդի Հայաստանի մէջ, նոյնիսկ քանի մը տարի առաջ, անհեթեթ էր անոր համար, որ դրուագ մը աւելին բան չէ աւելցուցած դիւցազնավէպին վրայ, երբ եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ իր էութեանը մէջ՝ կրած է խոր ձեւափոխութիւններ, անճանաչելի դառնալու աստիճան: Հերոսներու բարոյական դիմագիծը խաթարուած, անոնց ազգակցական կապը թնճուկի վերածուած, մէկը միւսին եղբա՞յրն է թէ հայրը, կի՞նն է թէ մայրը, ցեղակի՞ց է թէ այլազգի, յայտնի չէ,— բանահաւաքը առեր արձանագրեր է ինչ որ տուեր է դաւաճան յիշողութիւն մը կամ բանգէտ երեւնալ ուզող գիւղացիի մը միամտութիւնը:

Սկիզբները, բանահաւաքները կարծեցին թէ «Սասնայ Ծռեր»ու դիւցազնավէպը լսելու, կամ նոր փոփոխակ մը գտնելու համար՝ պէտք է անպայման երթալ այցելել Սասուն: Յետոյ սակայն, տեսան որ Թրքահայաստանէն գաղթած գիւղացիները «Սասնայ Ծռեր» կը պատմեն,— ոսկեխոյզներու պէս բանահաւաքները սկսան գաղթական հետապնդել, յետոյ՝ դիւցազնավէպ փնտռել գրեթէ ամէն կողմ: Տեսնուեցաւ որ Սասունցի Դաւիթը ձայն կուտայ ոչ թէ միայն Սասնոյ լեռներէն, այլ եւ Արարատեան դաշտերէն, մինչեւ Պարսկահայքէն:

Բան չփախցուցին, բայց կատարուած աշխատանքները չեն գոհացներ արդի պահանջկոտ եւ քննական միտքը: Պէտք էր զտել, մաքրել, գտնել սկզբնական գոյնը, մշակել եթէ ոչ հին ձեւով՝ գէթ նոր ոգիով:

Մշակումի առաջին փորձը կատարեց Յովհ. Թումանեան,— տուաւ ամբողջական պատմութիւն մը՝ յարգելով դիւցազներգական աւանդութիւնները եւ տաղաչափական պահանջները: Բայց շատ բարակը փնտռող մարդ չէ Թումանեան, չի սիրեր դժուար աշխատանքները,— պարզ հոգի, ինչպէս իր երգերն են, գոհացաւ փոշին թափելով ու քիչ մը փայլեցնելով: Եւ Ձէնով Օհանը, այս պատուական հերոսը, նսեմացաւ՝ այնքան որ քիչ մնաց դաւաճան դառնար: Իտալական հանգո՞յց: Չկայ:

Երկրորդ փորձը կուտայ Աւ. Իսահակեան,— այս բանաստեղծը հարուստ է ընկերային յեղափոխութեան գաղափարներով: Ան ճամբայ ելաւ իր այդ գաղափարներուն բեռով: Սակայն Յովհ. Թումանեանի լաւ յղկած ու լաւ փայլեցուցած դիւցազնավէպը կը նեղէր զինք: Ուստի առաւ միայն Մհերի դրուագը, վերջին դրուագը,— Մհերին տուաւ ժողովուրդի ախոյեանի ծիրանին եւ զայն ... բանտարկեց քարայրին մէջ: Իր Մհերը նոր Արտաւազդ մըն է, եւ ուրիշ ոչինչ: Ճիշդ է թէ Իսահակեան, ի սկզբանէ թէեւ Նիցշէական բայց յոռետես, չի սիրեր յաղթանակը, որովհետեւ չի հաւատար,— իր հերոսները կամ անապատ կը տանի, կամ քարայր կը մտցնէ:

Երրորդ փորձը կատարեց Եղիշէ Չարենց,— եւ ծափ պիտի զարնէի՝ եթէ Չարենց կարենար բոլշեւիկացնել Սասունցի Դաւիթը, մեզի տար «կարմիր ծուռերու» պատմութիւն մը, քիչ մը ընկերային գաղափարաբանութիւն դնէր իր հերոսներուն բերանը կամ անոնց գործին մէջ, եւ առաջնորդէր Ձէնով Օհանը, Թուլան Դաւիթը, Ցռան Վերգօն իրենց ծուռերով եւ շիտակներով՝ յեղաշրջելու աշխարհը: Ի՞նչ աւելի աքանչելի նիւթ, քան մեր այս դիւցազնավէպը, որուն մէջ իշխանները գիւղացիներ են եւ իբրեւ տիտղոս ունին «ծուռ» (խենթ), «ցռան», «թըլոր» կամ «թըլուատ», — մեր ժողովուրդն է որ այս տիտղոսներով կը հեգնէ երբեմնի փարթամ իշխանները, մեր ժողովուրդն է որ կորեկ ուտող ու նախիր արածող իր թագաւորներով կը հեգնէ երբեմնի թագակիրները: Ափսո՛ս, Չարենց չէ յաջողած, որովհետեւ, ինչպէս իր բազմաթիւ քերթուածներուն մէջ, այնպէս եւ այստեղ՝ կ՚աշակերտի Յովհ. Թումանեանի,—նոյնիսկ առաջ կ՚անցնի իր վարպետը եւ Օհանը կ՚անուանէ «նենգ իշխան», ու նզովք կը կարդայ անոր «մառ սերունդին» յիշատակին: Ճիշդ է որ ինքնատիպ ձեւով մը, «ողորմի»ին տեղ որով կը սկսին «Սասնայ Ծռեր»ու փոփոխակները, ինք նախերգանք կը կատարէ նզովքով ընդդէմ իշխաններուն, որոնք «մահ ու նետ» բերին, եւ փառաբանութեամբ «Սասմայ ո՛ղջ ժողովուրդին որ լուրթ լեռներում մի օր բազմած՝ յօրինեց այս պայծառ զըրոյցը»: Չարենց սակայն համակիր է Մհերի, զոր «մութ եւ չար ուժեր, բանտարկած են քարայրի մը մէջ, որպէսզի դուրս չելլէ եւ «անկում ու մահ չբերէ համայն աշխարհի չար կարմերին»:

Իբրեւ գաղափարաբանական դիւցազներգութիւն տկար է, տաղաչափութիւնն ալ՝ իւղէ զուրկ ու ճռնչուն:

×

Մշակումի յաջող փորձ մը մեզի պիտի մոռցնէր դիւցազնավէպին ըսկզբնական ձեւին կորուստի ցաւը: Ափսո՛ս, մեր ժողովրդական երգերը ունեցան իրենց հանճարեղ յարդարիչը, մշակողը, վերստեղծիչը՝ եթէ կ՚ուզէք,— Կոմիտաս: Բայց մեր դիւցազնավէպը չգտաւ իր վերստեղծիչը,— մեծ Բագրատունին փորձեց տալ Հայկ Դիւցազն մը, որ գեղեցիկ է իբրեւ միայն լեզուական փորձ: Աւելորդ է յիշել ուրիշ անարժէք փորձեր, որոնք կատարուած են՝ վերականգնելու համար Խորենացիի կամ այլ պատմիչներու աւանդութեամբ հասած դիւցազներգական պատառիկները, եւ այսպէս անմշակ ու չօգտագործուած կը մնան Արտաւազդի, Տրդատի, Պապի շուրջ հիւսուած դիւցազներգական աւանդութիւնները, Տարօնի պատերազմը, եւայլն:

Ուստի չենք կրնար հրճուիլ, 65 փոփոխակ նետելով հրապարակ, «Սասնայ Ծռեր»ու ժողովրդական բարբառային ցուցադրութեամբ, — այս ձեւով չենք կրնար շարժել օտարներու հիացումը: Թէ ինչո՞ւ.—

Նախ կը վխտան հակասութիւններ: Դաւիթի թշնամին երբեմն կը կոչուի «Մսրայ Մելիք» (Սասունէն մինչե՛ւ Եգիպտոս, ճամբուն վրայ ուրիշ երկիր չկա՞ր, թէ սահմանակից էինք Եգիպտոսի), երբեմն «Պաղտատի Խալիֆա» (այս փոփոխակը քիչ մը աւելի համեստ է), երբեմն ալ... «Հնդու սուլթան» (այժմ Հնդկաստանի՛ հետ է մեր գործը): Այս պարագան առաջին անգամ դրուած է Սրուանձտեանցի ուշադրութեանը,— բանահաւաք եպիսկոպոսը կը խորհի որ «Մըսըր գուցէ Մուսլ կամ Մուսուլ լինի, որ հաւանականութիւն կը վերցնէ, եւ Սասնայ տիրապետութեան սահմանէն շատ հեռու չէ»:

Բազմաթիւ փոփոխակներու մէջ «Սասմայ ծուռը» կը կոչուին «փէհլիվան», երբեմն... կինեբն ալ: Բառացի թարգմանութիւն մը ծիծաղելի պիտի դարձնէր դիւցազները,— կը հասկնամ թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզէ պատմողը, որ այդ բառով կը մատնէ թէ փոփոխութիւն մը կը կատարէ՝ արդիականացնելով, իր օրերու հասկացողութեան պատշաճեցնելով:

Եւ ի՛նչ աւելի մեծ ու ծանր հակասութիւններ, զորս զանց կ՚առնեմ:

«Սասնայ Ծռեր» դիւցազնավէպը հում նիւթ մըն է,— այս նիւթով զբաղողները ձգած են էական աշխատանքը եւ վիճած՝ երկրորդական հարցերու շուրջ: Աբեղեան կը վիճի Զօպանեանի հետ, որ «Հէքեաթ» անուաներ էր դիւցազնավէպը «Անահիտ»ի մէջ: Յետոյ Աբեղեան քրտինք կը թափէ ապացուցանելու համար թէ Սասունցի Դաւիթը Բագրատունի թագաւոր մըն է, թէ Ցռան Վերգօն Աշոտն է, թէ Ձէնով Օհանը Խութեցի Յովնանն է: «Սասնայ Ծռեր» դիւցազներգութեան ուսումնասիրութիւնը պէտք չէ սկսիլ հողէն,— նախ այս ժառանգը աւելի հին է քան Թ. դարը, (Աբեղեան ինքն ալ կ՚ընդունի այդ պարագան), այնպէս որ նետելով այն բոլոր դրուագները, որոնք կուգան ոչ միայն Աստուածաշունչէն, այլ եւ Ազգ. Պատմութեան դէպքերէն, պէտք է մտնել Հրաշահիւս հէնքին մէջ, գտնել դիցաբանական եւ հէքեաթային տարրերը, (օրինակ՝ հերոսները ծովային ծնունդ կը վերագրեն իրենց, կամ հերոսուհիները յղի կը մնան սրբազան աղբիւրի մը ջուրը խմելով): Յետոյ մէկիկ մէկիկ զատել ու զատել վերջէն ագուցուած տարրերը՝ թուական տալով անոնց: Վերջապէս, երբ մէկ կողմէ պիտի շարունակուի ուսումնասիրութիւնը դիւցազներգութեան գեղեցկագիտական ու տաղաչափական մանրամասնութեանց մասին, հայ գրողներն ալ պարտաւոր են տալ մէ՛կ Սասունցի Դաւիթ, ջնջելով Մսրայ Մելիքին հետ ազգակցութիւն կամ «տաճկի ծեծ» տալու ծիծաղելի աւանդութիւնները, Մհերը կրկնելու (նոյն անձն է որ երկու անգամ հրապարակ կուգայ տարբեր տիտղոսներով, պատմող գիւղացիին քմայքով) եւ ի վերջոյ Արտաւազդին հետ նոյնացնելու պարագաները:

Կրօնքներէն աւելի զօրաւոր են դիւցազներգական եւ հէքեաթային աւանդութիւնները,— քրիստոնէութիւնը ինչե՛ր ըրաւ քանդելու եւ մոռցնելու համար այդ հեթանոսական ոգին: Չյաջողեցաւ: Կը նշանակէ թէ ժողովուրդները կը սնանին դիւցազներգութեամբ եւ հէքեաթով,— փաստ որ անոնք քրիստոնէական պատմութեան դէպքերն իսկ վերածած են երբեմն դիւցազներգութեան եւ հէքեաթի (յիշել դրուագները Ս. Սարգիսի եւ Նարեկացիի մասին): Ուրեմն ջանանք դիւցազներգութիւն տալ ժողովուրդին,— «Սասնայ Ծռեր»ուն դիւցազներգութիւնը շատ կը պատշաճի այդ նպատակին, ուրեմն վերականգնե՛նք զայն եւ յաւերժացնենք՝ իտէալ կամ գաղափարաբանական նոր բովանդակութիւն դնելով մէջը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

—Մի խեղճ ծըւեց Հայոց ազգին,
Ոչ ահ գիտի, ոչ տէր ու մեծ,
Գըլուխս էսպէս տըւաւ, ջարդեց.
«Ջեմ տալ, ասաւ, իմ հօր ոսկին:
Ջե՛մ տալ կանայքն իմ հայ ազգին»:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ժողովուրդները մեծ են եւ ենթակայ տեւականութեան՝ շնորհիւ իրենց հերոսներուն: Սրբեցէք ատոնց յիշատակն ու զանոնք ոգեկոչելու առիթները ազգի մը մէջէն, ու անպայման այդ ժողովուրդները պիտի ընկղմին անհետացում կոչուած աղջամուղջին մէջ: Թող հնախոյզները ճչեն թէ, հայ ժողովուրդը պատմութեան բեմին հասնելէ վերջ, ինչ այլ մեծ քաղաքակրթութիւններ փայլեր՝ ու աստիճանաբար անհետացեր են:

Ապրեր ենք, տեւեր ու մինչ ալ պիտի ապրինք՝ շնորհիւ մեր հերոսներուն: Անոնք են, այդ խենթերը մեր ցեղի ու գիտակցութեան զգացումը բարձր բռնող դրօշակիրները: Անուննե՞րը ատոնց: Տուէք ինչ որ կ՚ուզէք, Վարդան Մամիկոնեան, Սասունցի Դաւիթ, Անդրանիկ: Անհատականութիւնները չեն խնդրոյ առարկայ երեւոյթները, այլ իրենց կեանք բողբոջեցնող անգքը հայկական խորքին ընդմէջէն, ու ինչ անունի տակ ալ որ ծածկուած ըլլան: Երէկ Սասունցի Դաւիթ մը, այսօր Անդրանիկ մը եւ վաղը դարձեալ ուրիշ Անդրանիկներ: Ամբողջ մեծութիւնը հոն է՝ որ մենք մեզ մօտիկ զգանք հանդէպ մեր հերոսներուն:

Սասունցի Դաւիթի հազարամեա՞կ: Ինչ ժամանակավրէպ... Այդ երէկ էր կարծես, եւ կամ մենք այնքան մօտիկ ենք այդ դարերուն՝ ինչքան 8—9րդ դարերուն Անիի մէջ նստած Հայերը: Ու հոս է արդէն մեր ժողովուրդին անեղծուածային կեցուածքը: Հազարամեակ մը սահեր է մեր վրայէն, ազգեր կազմուեր եւ անհետացեր են ու մենք մեր առաւելութեամբն ու թերութիւններով կանգներ ենք հոն՝ ուր որ կայինք: Ի զուր կ՚այպանեն մեր ժողովուրդին ինքնամփոփ, անհաղորդ, իր պատեանին մէջ քաշուած դիրքը: Անոր գաղտնիքն ու իմաստին ծորումը թաղուած է մեր հերոսներուն անհատականութեանը մէջ: Անոնք մինակ ապրեցան լեռներու բարձունքին, եւ փոխադարձ մենք ալ մենաւոր պիտի կենանք նոյնիսկ հաւաքականութեանց մէջ:

Սասունցի Դաւիթը շարժեցա՞ւ մեր մէջ ինչպէս դիւցազնավէպը կ՚աւանդէ, թէ՝ հրաշագեղ խաբկանք մըն է սկսեալ իր ծնունդէն մինչեւ Հրեղէն Ջին ու Թուր Կէծակին զարկերը, որոնց արձագանգը «մինչեւ օրս էլ դեռ գնում է թըռած»: Ինչ փոյթ այս բոլորը. ոչ մէկ ժողովուրդի մեծ հերոսը կ՚ապրի, կը խօսի, կ՚իշխէ սրտերու վրայ այնքան ուժգին՝ ինչքան մեր մէջ, եւ ոչ մէկ ժողովուրդ Վարդանի մը հերոսական մէկ պզտիկ դրուագը կրցաւ այնքան արժեւորել, ինքնիր մէջ հարստացնել եւ փոխանցել սերունդէ սերունդ՝ ինչքան հայ ժողովուրդը: Հոս նախախնամութեան պատակնիքը կը կչռէ մեր ուսին, ճակատագրականօրէն այսպէս պարտադրուած է մեզի, եւ խուսափում չկայ. ստիպուած ենք Խենթ Սասունցի Դաւիթները մինչեւ յաւիտենականութիւն այսպէս սիրտէ սիրտ անցնել: Կորսուած ենք այն օրը, երբ անիծապարտ սերունդ մը հայութեան այս հրաշակերտ առանցքը անկարող կ՚ըլլայ փոխանցել իրմէ վերջի սերունդին:

×

Տարուեցանք այս խորհրդածութիւնները կատարել, անգամ մը եւս դէմ առ դէմ գալով մեր Սասմայ Ծռեր դիւցազներգութեանը հետ: Գիրքը փակելէ վերջ երբեք մեր մէջ չարթնցաւ հետաքրքրութիւնը ճշդելու թէ, երկը համապատասխա՞ն է պատմական տուեալներու, եւ կամ ճիշդ այս Մայիս 1ին էր որ պիտի տօնէինք անոր յղացման հազարամեակը: Ամիսներ առաջ, նեղ շրջանակի մը մէջ, փրոֆ. Ադոնց մանրակրկիտ դասախօսութեամբ մը հաստատեց թէ, Սասունցի Դաւիթի եղելութիւնները համապատասխան են մեր 7րդ դարէն մինչեւ 13րդ դարու պատմական տուեալներուն: Իմ համեստ կարծիքով դիւցազներգութիւնները,— մանաւանդ երբ ատոնք գեղարուեստական ծեփ ու յղացուածք հագած են — դուրս կը մնան պատմա-գիտական կաղապարներէն եւ իրենց մէջ կը խտացնեն այդ ժողովուրդին համայն ունեւորութեան զգացողութիւնը, աշխարհահայեացքն ու հոգեբանութիւնը, Սասունցի Դաւիթը նոյնինքն հայ ժողովուրդն է իր պատմ. առաքելութեամբ, ու այդ պատճառաւ շատ հեշտութեամբ կարելի է զայն տեղաւորել անգամ մը մեր 5րդ դարու, տասը, կամ մեր ապրած օրերուն մէջ: Այս լայնածիր դարերու ընթացքին ոչ մէկ հիմնական փոփոխութիւն մեր մէջ: Ամէն շրջանին ալ հոգեբանութեամբ նոյն Հայն ենք մնացեր անգամ մը համեստ գեղջուկի, ուրիշ տեղ մը Ձէնով Օհանի թէ Դաւիթներու մատիպարին ներքեւ: Ու ոչ մէկ զղջում, ճակատագրին դէմ ոչ մէկ ընդվզում, որ այսպէս մնացեր ենք: Մեր մեծութիւնը կը ծնի մեր յոռեգոյն թերութիւններէն:

×

«Յառաջ» նախորդ կիրակի այլազան արտատպումներով տուաւ Սասմայ Ծռերին բովանդակութիւնը, երկին բէֆնիֆ ճարտարապետութիւնը, գործադրման միջավայրն ու այլ երկրորդական մանրամասնութիւններ: Յետոյ տեղեկացանք թէ սկսեալ Սրուանձտեանցէն մինչեւ Աբեղեան կամ Մելիք – Օհանջանեան հաւաքած են այդ դիւցազներգութեան վաւերական փոփոխակները: Առ այժմ առոր երկու գեղարուեստի մշակումը ունինք, Թումանեանի եւ Ե. Չարենցի Սասունցի Դաւիթները: Եզրակացութեանը մէջ, ուրեմն բացառապէս հարուստ նիւթ մը ունինք մեր առջեւ, որմէ հնարաւոր կ՚ըլլայ քննական այլազան վարկածներու իջնել, գրական, պատմագրական, ցեղագրական, բանասիրական տուեալներով: Նոյնիսկ բաղդատական հարուստ ասպարէզ է, ուրիշ ազգերու մէջ երեւցած դիւցազներգակ կոթողներու դիմաց: (Օրինակ Հոմերոսի երկերը Յոյներու մէջ, Ռոլանի Երգերը՝ Ֆրանսացիներու, եւ Շահնամէն՝ պարսիկ գրականութեան մէջ): Անշուշտ այս բոլորը պրպտել, հանդարտ տրամադրութիւններու աշխատանքներ են եւ դուրս՝ օրաթերթի մը սահմաններէն:

Այսօր մեր թափառումները կրնան մէկ կէտի շուրջ կանգ առնել, հաստատելու համար մեր վերեւի այն խորհրդածութիւնը, երբ կ՚ըսէինք թէ, Սասունցի Դաւիթը դուրս է եւ վեր որոշ ժամանակաշրջան իր մէջ խտացնելու ընդունակութենէն, ու իր տարածուն շրջագիծը կ՚ամփոփէ համայն հայութեան հոգեբանութիւնն ու ժամանակի ցեղային կեցուածքը: Հոս արդէն կ՚իրականանայ քննադատութեան այն դասական բացատրութիւնը, երբ կ՚ըսուի թէ, գրական կոթողակերտ երկեր իրենց մէջ յստակ կերպով կը ցոլացնեն, խնդրոյ առարկայ ժողովուրդի մը ամբողջական նկարագիրը: Վերջերս Louis Gillet տեղական շաբաթաթերթի մը մէջ երկարապատում յօդուածաշարքով մը Տանթէի պրիսմակէն կը տեսնէր համայն իտալական ցեղը: Նոյնը կրնանք ըսել Շահնամէին եւ կամ Սէրվանթէսի Տոն Քիշոթին համար:

×

Հերոս Սասունցի Դաւիթ եւ իր հօրեղբայրը՝ Ձէնով Օհան հայկական կեանքին երկու հակադիր շերտաւորումները եղած են: Մեր կեանքը խարիսխ նետած է ատոնց բախումներուն վրայ ու ասիկա սկսեալ այն օրէն՝ երբ իբրեւ կազմաւորուած ժողովուրդ հրապարակ եկանք ու կը շարունակէնք ապրիլ եւ գործել այս զոյգ ղեկավարութիւնները, նոյնիսկ մեր ներկայ բոպէին մէջ: Դիւցազներգու—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Վերջապէս ես եկայ այստեղ իմ վշտերը թաղցնելու եւ յանցանքները լալու: Կարծեցի թէ այս անգամ կը հեռանաս ինձանից եւ կ՚երթաս Ոստան, ուր դու դեռ հաւատարիմներ ունիս: Բայց իմ յոյսը պարապ ելաւ. դու չկամեցար թողնել ինձ իմ վշտերի հետ, դու հետեւեցիր ինձ իբրեւ ամուսնասէր կին եւ ապացուցեցիր հարիւրերորդ անգամ թէ՝ ես արժանի չեմ քո սիրոյն, թէ բաղդը ի զուր էր կապել մեզ միմեանց հետ...:

«Այս բոլորը գիտենալուց յետ, սիրելի Տիկին, անկարելի է ինձ այլեւս մնալ այն աշխարհը, որտեղից խիղճըս ինձ հալածեց. թո՛ղ ինձ այս ապաշխարանաց վայրում. դուցէ կարողանամ իմ մեղքերը քաւել. դուցէ կարողանամ իմ հոգին գեհենից փրկել...:

— Մի՞թէ աւելի հաճելի չի՞ լինիլ Աստծուն, եթէ դու յանցանքդ քաւես ուրիշներին բարիք անելով, հարցրեց թագուհին:

— Ինչպէ՞ս չէ, այդ աւելի հաճելի կը լինի Նրան. զի լաւ է բարիք գործել՝ քան անօգուտ տեղը լալ:

— Է՛հ, ուրեմն դարձիր աթոռդ, ձեռքդ առ կառավարութեան ղեկը եւ փրկի՛ր ժողովուրդը սպառնացող վտանգներից:

— Այդ պէտք է անեմ իբրեւ թագաւոր, այնպէս չէ՞:

— Անշուշտ:

— Բայց ես արժանի չեմ համարում ինձ այլեւս այն գահին, որի վրայ Աշոտ առաջինը եւ հայրենասէր ու առաքինի Սմբատը բազմեցին. Սեւանն է իմ արժանաւոր կացարանը, այստեղ կ՚ապրեմ, այստեղ էլ կը մեռնեմ:

— Իսկ արքայական գա՞հը:

— Թող Աբասը պայազատէ. նա է իմ օրինական ժառանգը:

Կարծես մի երկնային շանթ հարուածեց թագուհուն: Այդ խօսքերը նա առաջին անգամ էր լսում: Իւր սիրոյ կորստեան վրայ, այո՛, մտածել էր շատ, բայց դշխոյութիւնը կորցնելու մասին, նա երբեք չէր երազել:

«Ի՞նչպէս թէ Աբասը թագաւորէ. ուրեմն եւ Գուրգէնդուխտը լինի թագուհի՞... Սեւադայի դստեր կենդանութեան ժամանակ՝ Ափխազաց Գուրգէնի աղջիկը հռչակուի Հայոց դահի դշխո՞յ... եւ հպարտ Սահականոյշը փակուի Սեւանի մէջ իբրեւ մի հպատակ, իբրեւ Աբխազուհու մի թշուառ գերի՞... եւ տեսնէ թէ ինչպէ՛ս Հայոց իշխանները շրջապատում են նոր արքային, յաջողութիւններ են ստեղծում նրա համա՞ր... խոնարհում են գլուխները նոր թագուհու առաջ եւ քծնում ու խնկարկում են նրա՞ն... Օ՛, այդ արդէն ամենից աւելի դժուարատարն է...», մտածեց ինքն իրան թագուհին եւ կնոջ փառասիրութիւնն ու հակառակորդի ինքնասիրութիւնը նրա էութիւնը պաշարեցին: Նա մոռ— [illegible] կան վիշտը. անարգանաց զգացումը գերակշռեց նրա մէջ սիրոյ զգացման եւ կնոջ յատուկ սրամտութեամբ նա չափեց իսկոյն իւր ներքին վշտի եւ արտաքին անպատուութեան մէջ եղած անջրպետը եւ համոզուեց թէ՝ աւելի հեշտ է ներքին վշտերով տանջուել, քան արտաքին անարգանքներից նուաստանալ...:

— Ո՛չ, իմ մեծափառ թագաւոր. այդ որոշումը չպիտի կատարուի. Սեւանում դու չպիտի մնաս. Գահն ու ժողովուրդը քեզ են սպասում, եւ դու պիտի վերադառնաս Ոստան, խօսեց թագուհին վճռաբար:

— Անկարելի է... Այդ անելու համար նախ պէտք է սիրտս խլեմ իմ կրծքից եւ զանկս դատարկեմ ուղեղից... Այս սրտով եւ ուղեղով ես Գահ բարձրանալ չեմ կարող:

— Չէ՛, դու պիտի գթաս քո ժողովրդին. նա նմանում է այժմ հովուից զրկուած եւ անապատներում ցրուած անտէրական մի հօտի... գայլերը չորս կողմից հալածում են նրան. մայրերի ու զաւակների մայիւնը խլացնում է ձորերը...

— Այդ հօտը կը ժողվէ Աբասը, նա աւելի պիտանի կը լինի այժմ երկրին՝ քան ես:

— Մի՛ ասիր այդ. մի՛ տար Աբասի անունը. Հայոց թագաւորը կենդանի է դեռ:

— Ո՛չ, նա մեռել է վաղուց. նա մեռաւ այն օրը, երբ Ցլիկ-Ամրամի երեսից փախուստ տուաւ նուաստաբար...:

— Մի՛ ասիր այդ խօսքերը. մի՛ յիշիր անցեալը, աղաչում եմ քեզ...:

Այս ասելով թագուհին բռնեց թագաւորի ձեռքը եւ քնքշաբար նայելով նրա աչքերին, որոնք անթարթ ուղղուած էին լուսնին, կամացուկ ձայնով մրմնջաց.

— Աչո՛ւ. իմ մեծափառ թագաւոր, իմ սիրեցեալ ամուսին. մի՛ թոյլ տար, որ Ափխազուհին ծաղրէ քո Սահականուշի հպարտութիւնը. թո՛ղ որ Հայոց թագուհին իւր կոչման մէջ հանդիպէ մահուան...:

— Ա՛խ... ինչպէ՜ս քիչ ես ճանաչում իմ վշտերին... շշնջաց թագաւորը եւ դէմքը դէպի ծովակը դարձուց:

— Խօսի՛ր, եթէ դեռ մի ուրիշ ցաւ ունիս. բա՛ց արա իմ առաջ սրտիդ վարագոյրը...:

Թագաւորը չպատասխանեց. նա լուռ նայում էր ծովակին:

Եւ ի՞նչ պիտի պատասխանէր. ի՞նչպէս կարող էր նա իւր սրտի վարագոյրը բանալ... Այն վարագոյրը, որի ետեւը ծածկուած էր վշտերից ծանրագոյնը... Կարո՞ղ էր միթէ ասել՝ թէ ինքը դեռ մտածում է Սեւորդեաց իշխանուհու, իւր յանցաւոր սիրոյ թշուառ զոհի վրայ... թէ ծանօթ է նրա ընտանեկան տանջանքներին, թէ լսում է ամէն վայրկեան նրա արտասուող սրտի անէծքը, նրա ողետանջ հառաչանքները... Ի՞նչպէս կարող էր նա այլեւս գահի վրայ բազմել, փառքի ու յաջողութեան հետեւել, քանի որ ամէն վայրկեան պիտի հնչէին իւր ականջին նրա տխուր հեծութիւնները. քանի որ շարունակ նա պիտի տեսնէր իւր առաջ նրա արտասուքները եւ ինքն իրան ասէր.— բոլոր աշխարհը փառաբանում է ինձ, յաջողութիւնները պսակում են իմ վերադարձը. ժողովուրդը ցնծութեան տօն է կատարում... Բայց այնտեղ, Սեւորդեաց լեռների մէջ, Տաւուշի մթապատ խորշերում հեծում է մի դժբաղդ կին, սիրոյ հարուածներից ջախջախուած մի սիրտ, որին թողել են ամէնքը, որ կորուսած, բաժանուած է աշխարհից, որ ապրում է միայն իւր անարգանքի, իւր նուաստութեան հետ...

(Շար.)

...բեան առաջին գլուխէն սկսեալ ար – ...ցէն Ջէնով Օհանը հրապարակ կու ...գայ.

...րբմամբ առաջն ելաւ գըլխաքաց,
...մաչանք արաւ, ընկաւ ոտները.
...թու եղիր, ասաւ, մեր գլխի տէրը,
...ու քու շըւաքում քանի որ մենք կանք,
...քու ծառան լինենք, քու խարջը միշտ
տանք,
Միայն մեր երկիր քարուքանդ չանես
...ու քաղցըր աչքով մեզ մըտիկ անես:
...Որիշ տեղ մը.—
...պէս երգով,
...ով – զօրքով
...կողքադին մըտաւ Սասուն.
...ան լըսեց կապւեց լեզուն:
...ու հացով,
...ց ու թացով
...ջն ելաւ,
...ճիրք արաւ,
...ինչ որ կ'ուզես՝ առ, տա՛ր, ամա՛ն.
...րդ աղջիկներ, կանայք Սասման,
...ը դատած դեղին ոսկին,
...Միայն գըթա մեր խեղճ ազգին,
...կոտորիր, մի՛ տար մահու.
...րեւ՝ Աստուած, ներքեւ՝ դու:

...որհրդածութիւնները աւելորդ են: ...յոց պատմութեան մէջ չկայ շրջան ..., նոյնիսկ սա մեր չնչած վայր – ...անին, որ մեր նոյնիսկ ղեկավար ...հատներէն շատեր, Ջէնով Օհանին ...ես չդատէին եւ կամ չբաղձային մեր ...անքին երկարաձգումը:

Բայց աւոր դիմաց եւ ահա Սասուն – Դաւիթը, եւ կամ մեր ըմբոստ ...ին մօքին քաղաքական ուղեգիծը.

...Մըսրայ թագաւոր ինձ ի՞նչ կ'անի
որ...
... ի՞նչ իմ հարցնում Մըսրայ թա –
գաւոր.
...սրայ թագաւոր թող Մըսըր կենայ,
... հօր սարերում ինչ գործ ունի նա..
...ր կաց, հօրեղբա՛յր, նետ — աղեղդ
առ,
...պարենդ կապի՛ր, գընանք որսա –
սար:

Օհանի վերադրած սարկամութի – ...տեղին համաձայն երկերեանի ալ ... վերյիշենք մեր պայքարի օրերը ...հին օրերէն՝ մինչեւ 1920:

...ցաւ Դաւիթ զէնքն ու զըրահ,
...պեց գօտին, Թուր – Կէծակին,
...ւն էլ իր յաղթ բազկի վըրայ,
...աւ, հեծաւ Առիւծ հօր ձին,
... ձին հեծաւ ու մըտրակեց,
...նով Օհան լալով երգեց.
...Ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս հըրեղէն
մեր ձին,
...ն, հըրեղէն մեր ձին.
...սո՛ս, հազա՛ր ափսոս մեր ոսկի
գօտին,
...ն, մեր ոսկին գօտին.
...սո՛ս, թանկ կապէն, որ հագին
տարաւ,
...ն, որ հագին տարաւ...
...իթ բարկացաւ,
... քշեց, դարձաւ,
...նը վախեց,
...երգը փոխեց.
...«Ափսո՛ս, նորելուկ Դաւիթըս կո–
րաւ,
...ն, Դաւիթըս կորաւ»:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

— Վա՛յ այն ժողովուրդին, որ ...րութեամբ կը մոռնայ անցեալի ...րձառութիւնները, վա՛յ այն ժողո– ...րդին՝ որ թուլամորթ անհոգու– ...ամբ կը գոցէ աչքերը պատմու– ...եան ցնցող, ստիպողական հրա– ...նգներու առջեւ: Մ. Վարանդեան

Աղաւնի, Ագռաւ, եւայլն..

Քանի մը գէր ագռաւներ հաւաքուած են Ազգժողովի մեծափարթամ շէնքին տանիքին վրայ ու կը խօսակցին.

— Աս Եւրոպացիները պատերազմելու միտք չունի՞ն:

— Սատանան անգամ չի գիտեր թէ ինչ կ'անցնի անոնց մտքէն:

— Մենք պէտք է ամէն գնով գիտնանք: Կը գտնուինք Ազգժողովին տանիքին վրայ: Պէտք է հասկնանք թէ ի՛նչ կը բանին այս շէնքին մէջ:

— Կ'ըսեն թէ խաղաղութիւն պատրաստող փապրիքա մըն է այս հաստատութիւնը:

— Ե՞րբէն ի վեր խաղաղութիւնը հարտարարուեստ եղաւ:

— Աս ի՛նչ զարմանալի խօսք է, երբ պատերազմը ճարտարարուեստ է՝ խաղաղութիւնը ինչու չըլլայ:

— Շատ ճիշդ: Խաղաղութեան եւ պատերազմին մէջ շատ հեռաւորութիւն չկայ:

— Տարբերութիւնը կամ հեռաւորութիւնը միջնարար մըն է: Խաղաղութեան ժամանակ մարդիկ կը պատրաստուին պատերազմի եւ պատերազմի ժամանակ կը պատրաստուին խաղաղութեան:

— Եթէ միջնարարը երկար տեւէ՝ մեզի սովն է որ կը սպառնայ:

— Կը կարծե՞ս: Վերջերս այնքան մարդկային միս կրծեցինք որ սակից վերջը երկար կրնանք դիմանալ անօթութեան:

— Ահաւոր սխալ: Շատակերութեան վարժուած ըլլալով դժուար թէ դիմանանք սակաւակերութեան, մանաւանդ սովահարութեան:

— Սա Ազգժողովին փապրիքան քննելու է՝ տեսնելու համար թէ ինչ կը բանին:

— Ազգժողովին փապրիքային մեծապատիւ բանուորներէն շատեր գործադուլ հռչակած են, որով արտադրութիւնը կեցած է:

— Իմ կարծիքովս խաղաղութեան գործը յանձնուած է աղաւնիներուն: Անոնք են խաղաղութեան խորհրդանշանը եւ առաքեալները: Պէտք է անոնց հետ խօսի՛լ:

— Աղաւնինե՞րը, վայ միամիտներ, ես ալ գիրենք յոյժ պատերազմասէր կը կարծէի...

— Այդ ի՛նչքան սխալ կարծիք...

— Ջէ՞ որ կուիւի ընթացքին ճամբորդող աղաւնիներն են որ թղթատարի դեր կը կատարեն եւ պատերազմական գործողութիւնները կը գիւրացնեն...

— Ի՛նչ հակասական էակներ են սա ապուշ աղաւնիները:

— Ընկերներ, աղաւնիները ոչ խաղաղութեան, ոչ ալ պատերազմի ժամանակ, իրենց ըրածէն լուր չունին:

— Մենէ մէկը պէտք է ղրկել աղաւնիներու պետին քով ու լուսաբանել զիրենք եւ թելադրել որ հրաժարին խաղաղութեան առաքեալի իրենց պաշտօնէն:

— Ի հարկին պէտք է սպառնալ:

Ու ագռաւները կ'ընտրեն պատգամաւոր մը որ կ'երթայ ու կը գտնէ աղաւնեպետը: Ահա թէ ինչ կը խօսին անոնք.

Ագռաւը.— Բարեւ, ընկեր Աղաւնի:

Աղաւնին.— Ողջոյն, պարոն Ագռաւ, ի՞նչ նորութիւն:

Ագռաւը.— Մօտ է պատերազմի ժամուն հնչելը:

Աղաւնին.— Մօ՞տ է: Մենք կ'արգիլենք այդ ժամուն հնչելը:

Ագռաւը.— Ի՞նչպէս...

Աղաւնին.— Կը կանգնինք քաղաքին ժամացոյցին սլաքին վրայ որ չյառաջանայ ու այդ գէշ ժամը չհնչէ:

Ագռաւը.— Որքան իրաւունք ունի եղեր Ցիսուս՝ աղաւնիները միամիտ անուանելու:

Աղաւնին.— Ցիսուս սակայն յանձնարարեց որ ամէն մարդ ունենայ մեր միամտութենէն:

Ագռաւը. Ու աւելցուց որ օձին պէս ալ խորամանկ պէտք է ըլլալ: Ու ագռաւին պէս ալ արդար եւ ճշմարտախօս:

Աղաւնին.— Ճշմարտախօ՞ս՝ երբ կը խեղաթիւրէ Աւետարանը եւ արդա՞ր՝ երբ մարդոց միսով կը սնանի:

Ագռաւը.— Մեր երակներուն մէջ մարդկային արիւնը շրջան կ'ընէ, իսկ ձեր երակներուն մէջ միամտութիւնն է որ կ'երթայ կուգայ:

Աղաւնին.— Մարդակեր մը տեսայ որ կը պարծենար իր ազնուական եւ անգլեւսաքսոն արիւնով, որովհետեւ իր հայրը, Ափրիկէի խորերը, միլորտ մը ճաշակեր էր, հում հում...

Ագռաւը.— Իսկ դուք ի՞նչ կ'ուտէք, կուտ: Խելքդ կուտի մը չափ է:

Աղաւնին.— Քանի որ կուտի չափ ուղեղ ունիմ, ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, ի՞նչու քովս եկար խօսելու:

Ագռաւը.— Աչքդ բանալու համար:

Աղաւնին.— Կ'ուզես աչքս բանալ ու վերջն ալ ուտել:

Ագռաւը.— Ընկեր, պատերազմի դէմ մի' գործեր: Թող տուր որ հնչէ պատերազմի ժամը: Պատերազմը հրամայական պահանջ է դարձած: Պատերազմը մարդկութեան վրայ կատարուելիք վիրաբուժական գործողութիւն մըն է:

Աղաւնին.— Ձեմ հաւատար խօսքերուդ եւ չեմ կրնար դաւաճանել կոչումիս ու սկզբունքիս:

Ագռաւը.— Խորապէս մտածէ: Պատերազմը առողջապահական է, քանի որ տկարները կը փճացնէ ու զօրաւորներէ կ'ազատէ վարակիչ հիւանդութիւններէ: Պատերազմը մխիթարութիւն եւ երջանկութիւն է, քանի որ դրկուածները շուտով արքայութիւն կը տանի:

Աղաւնին.— Աւելի բաց խօսէ՛:

Ագռաւը.— Պատերազմը ագռաւներուս ճաշասեղանն է:

Աղաւնին.— Ոճրագո՛րծ:

Ագռաւը.— Խայտառա՛կ, ա՛լ բաւական է համբերեմ...

Ու Ագռաւը կը յարձակի Աղաւնիին վրայ: Սոսկալի կ'ըլլայ կռիւը: Աղաւնիին ամէն կողմը կ'արիւնի: Խաչագաստէր մարդիկ հիւանդանոց կը փոխադրեն Աղաւնին: Մարդկութիւնը հիւանդանոցին դրան առջեւ կանգնած է եւ լուր կը խնդրէ ամէն վայրկեան:

Լուրեր կը տրուին.

— Աղաւնին ծանր վիրաւոր է...

— Աղաւնին անյոյս հիւանդ է...

— Աղաւնին նիհարցած է...

— Աղաւնիին խողի արիւն ներարկուեցաւ:

— Աղաւնիին մէկ թեւը կտրուեցաւ վիրաբոյժի մը կողմէ:

— Աղաւնին գիշերը գէշ երազ մը տեսաւ:

— Աղաւնիին քնացած ատեն Ագռաւը նոր յարձակում մը կատարեց:

— Աղաւնիին մէկ ոտքը ստիպուեցան կտրել:

— Աղաւնիին զէն ու զրահ հագուեցուցին:

— Աղաւնին ձանձրացաւ իր հիւանդանոցի կեանքէն:

— Աղաւնին փախաւ...

— Փախցուցին...

— Թռաւ...

— Թռցուցին...

— Փախուստ վիճակի մէջ է Աղաւնին...

— Թեւաբեկ ու կաղ Աղաւնին թռա՜ւ...

— Ու ինկաւ տէրտէրին այգին...

— Ագռաւը հասաւ նորէն:

— Խաղաղութեան խորհրդանիշ Աղաւնին եւ պատերազմի խորհրդանիշ Ագռաւը լուռ կռիւի մը բռնուած են:

— Ամէն ոք, առանց բացառութեան, ճառ կը խօսի, ճար մը գտնելու համար Աղաւնիին:

— Գիշերը, անորոշութիւնը, խաւարը, խորհուրդը վրայ հասան ու չենք գիտեր թէ ինչ վիճակի մէջ է Աղաւնին ու ինչ կ'ընէ Ագռաւը:

— Կ'ըսեն թէ Աղաւնին մահամերձ է:

— Կը հերքուի այդ լուրը:

— Հերքումն է որ կը հերքուի:

— Հերքումին հերքումը հերքուեցաւ:

— Լուրին հերքումին հերքումը կը հաստատուի:

— Լուրին ճշմարիտ ըլլալը կը հերքուի եւ հերքումին սուտ ըլլալը կը հաստատուի:

— Լուրը, հերքումը, սուտը, իրաւը, նոր լուրը, նոր հերքումը ամէնը մէկ կը հերքուին եւ կը հաստատուին:

Մեզի կը մնայ, կամայ ակամայ, ապրիլ այս հերքումի դարուն մէջ, հաստատելով մարդկային խօսքին ճշմարիտ ստութիւնը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մատենախօսութիւն

Գարեգին եպ. Սրուանձտեանց, 1874ին, Պոլսոյ մէջ, կը հրատարակէ իր Գրոց ու բրոցը (*), որով կուտար նաեւ առաջին ճաշակ մը հայ ժողովրդական դիւցազնավէպէն, «Սասնոյ Ծռեր»էն:

Այդ հրատարակութիւնը ընդհանուր հիացում պատճառեց ամէն կողմ, այնպէս որ մեր բանահաւաքները սկսան գրի առնել դիւցազնավէպին զանազան փոփոխակները. ոմանց կարգին՝ քննական ուսումնասիրութիւններ: Եւ իրարու ետեւէ լոյս տեսան.—

1— Ք. Պատկանեան ռուսերէնի կը թարգմանէ Սրուանձտեանցի փոփոխակը, եւ կը հրատարակէ իր ժողովածուին մէջ (1875):

2— Սեդրակ Մանդինեանց դասագրքի մէջ կ'առնէ եւ կը հրատարակէ Դիւցազնական աշխարհ անունով, տպ. Թիֆլիս, 1887:

3— Մանուկ Աբեղեան տուաւ փոփոխակ մը, Դաւիթ եւ Միհր (ժողովրդ. վէպ, քաղուած Մոկացի Հայու մը բերնէն), տպ. Շուշի, 1889:

4— Առաքել Բաբախանեան (Լէօ) տուաւ քննական ուսումնասիրութիւն մը, Դաւիթ եւ Միհր, տպ. Մոսկուա 1891:

5— Գարեգին սարկաւագ (այժմ արքեպ.) Յովսէփեան տուաւ երկու փոփոխակ, Մոկաց եւ Արարանցոց բարբառներով, հրատարակուած՝ Սասմայ Ծռեր անունով, տպ. Թիֆլիս (Հրատարակչական Ընկերութեան կողմէ) 1892ին: (Յառաջաբանին մէջ՝ Յովսէփեան կ'առաջարկէ դիւցազնավէպը կոչել մէկ ընդհանուր անունով՝ Սասմայ Ծռեր, եւ ոչ թէ Սասունցի Դաւիթ, Միհրի դուռ, Թըլոր Դաւիթ եւ այլ անուններով, որոնք կը ներկայացնեն դիւցազնավէպին զանազան դրուագները անջատ):

6— Խաչիկ վարդապետ տուաւ պարսկահայ փոփոխակ մը, Տղայ Դաւթի եւ աղջիկ խանդութի հէքեաթը, տպ. «Արարատ» ամսագրին մէջ, 1895ին:

7— Յակոբ Ճաղարբէգեանց տուաւ Սասունցի Դաւիթ դիւցազն, տպ. Թիֆլիս, 1895:

8— Ս. Հայկունի տուաւ փոփոխակ մը Խլաթի բարբառով, Սասունցի Դաւիթ, տպ. «Արարատ» ամսագրին մէջ, 1898: (Յետոյ հրատարակեց քանի մը փոփոխակներ եւս Էմինեանի «Ազգագր. ժողովածու»ին մէջ, 1901ին եւ 1902ին):

9— Բագրատ Խալաթեանց հրատարակեց Սասմայ Փահլիվաններ կամ Թլօր–Դաւիթ եւ Միհր (Մոկաց բարբառով), տպ. Վաղարշապատ, 1899: (Յառաջաբանին մէջ Խալաթեանց կը յայտարարէ թէ ծրագրած է մէկ ժողովածուի մէջ հաւաքել եւ հրատարակել հայ ժողովրդական այս դիւցազնավէպին բոլոր փոփոխակները, — հրատարակե՞ց, չենք գիտեր):

10— Արտաշէս Աբեղեան հրատարակեց Թլատ Դաւիթ (երկու պատում, մէկը Արարատեան, միւսը Մոկաց բարբառով), «Ազգագրական Հանդէս»ին մէջ, 1899ին, (յետոյ առանձին գրքոյկով՝ Թիֆլիս, 1902ին):

11— Գրիգոր Բալասանեան (Բալասանեանց կամ Վաչագան) հրատարակեց Առիւծաձեւ Միհր (ազգ. պօէմա), տպ. Մոսկուա 1899:

12— Բագրատ Խալաթեանց՝ Հայ ժողովրդական դիւցազնավէպը (քննական ուսումնասիրութիւն Սասնոյ Ծռերուն մասին), տպ. Վիէննա, 1903:

13— Յովհ. Թումանեան՝ Սասունցի Դաւիթը (պօէմ մշակուած), նախ «Մուրճ»ի մէջ, յետոյ առանձին գրքոյկով, տպ. Թիֆլիս, 1904:

14— Գրիգոր Բալասանեան՝ Պստիկ Միհր, դիւցազներգական պատմական պօէմ, (Սասնոյ Ծռերի յուշիկներից), տպ. Բաթում, 1904:

15.— Գրիգոր Բալասանեան՝ Երկու սրախլաւան (Սասունի հիմնադիրները), պատմական պօէմ, տպ. Թիֆլիս, 1904:

16.— Լեւոն Մանուէլեան՝ Սասունցի Դաւիթ եւ Մսրամելիք (դրամատիկական պօէմա), արտատպուած՝ «Մուրճ»էն, 1905:

Օր. ՍՐԲՈՒՀԻ ՀԻՒՍԵԱՆ
եւ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նշանուած

Տէսին, 28 Մայիս 1939

17.— Ե. Լալայեանց՝ Սասմայ Ծռեր, Ազգագր. Հանդէս, գիրք ԺԴ. 1906:

18.— Տիգրան Զիթունի՝ Սասմանց Տուն (պատմավէպ, մեր գրական լեզուին վերածուած), տպ. Պոլիս, 1910:

19.— Ստ. Կանայեանց՝ Ձոջանց տուն կամ Սասմայ Ծռեր, արտատպուած՝ «Արարատ»էն, Վաղարշապատ, 1910:

20.— Աւետիս Իսահակեան՝ Սասմայ Միհր (վիպերգ. մշակուած), տպ. Վիէննա, 1922:

21.— Եղիշէ Չարենց՝ Սասունցի Դաւիթը («Գիրք ճանապարհին»ի բակիգրը, մշակուած), տպ. Երեւան, 1933:

22.— Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի եւ Կ. Մելիք – Օհանջանեանի խմբագրութեամբ՝ Սասնայ Ծռեր, Ա. հատոր, տպ. Երեւան, 1936: (Գեղատիպ հատոր մը, ՀԸ + 1130 էջ, զարդանկարուած Յակոբ Կոջոյեանի կողմէ, — կը պարունակէ 25 պատում ժողովրդական բարբառով՝ Մոկսի, Շատախի, Սպարկերտի, Գաւաշի, Հայոց Ձորի):

*** Սասնոյ Ծռեր դիւցազնավէպը ռուսերէնի թարգմանած է նաեւ, Պատկանեանէ վերջ, Գր. Խալաթեանց (1881): Գերմաներէնի թարգմանուած է 1887ին, (տես Armenische Bibliotek, Դ. հատոր, տպ. Լայփցիկ: Թարգմանուած է նոյնպէս ֆրանսերէնի:

Սասնոյ Ծռերը ձայնագրած են Կոմիտաս վարդապետ եւ Արամ Քոչարեան: Ասկէ զատ, Բագրատ Խալաթեանցի հրատարակած հատորն ալ կը պարունակէ երկու նօթաներ,— Ողորմին եւ Մսրամելիքի երգին եղանակները:

Սասնայ Ծռերով զբաղած են նոյնպէս Ա. Չօպանեան («Անահիտ», 1901, թիւ 9), Սեննքերիմ Տէր – Յակոբեան եւ ուրիշներ («Հանդէս ամսօրեայ», 1893): Մ. Աբեղեան ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց «Ազգագր. Հանդէս»ին մէջ, 1906 — 1908, յետոյ այդ ուսումնասիրութիւնը հրապարակ հանեց առանձին հատորով, Թիֆլիս, 1911:

Շ. Ն.

(*) Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը ե՞րբ խիղճ պիտի ընէ հրատարակելու այս արժէքաւոր մտաւորականին՝ Սրուանձտեանցի ամբողջական գործերը, մեծ մասը այժմ սպառած կամ հազուագիւտ: Կ'ըսեն թէ ձեռագիրներ ալ ունէր, որոնք անտիպ մնացած էին,— ո՞ւր մնացին սակայն: Եթէ հրատարակուին Սրուանձտեանցի ամբողջական գործերը, մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնեն,— ժողովուրդը հացի պէս պիտի փնտռէր ու կարդար, այնքան կախարդական են անոնք, շատ աւելի քան նորիմեանի «գրականութիւնը»:

— Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Ազգ. Ժողովի թիկնաթոռներուն եւ անոնց վրայ նստող երեսփոխաններուն միջեւ:— Տարբերութիւն չկայ, երկուքն ալ երես ըսուած բանը չունին:

Ե. Օտեան

— Դու պատրաստ ես, անվախ երթալ, թշնամիի սուրի դէմ, սարսափելի մահը տեսնել, դու կարո՞ղ ես ծաղրադէմ, այն ժամանակ քեզ Հայ կ'ասեմ ... Գ. Քաթիպա

— Աչքերը կոկիծի մէջ արցունքի ովկիաններ են, անոնք որ հաճոյքի մէջ աստղեր են:— Պ. Դուրեան

— Ինչ որ կը մտածենք, կը ճանչնանք, կը հաւատանք՝ կարեւորութիւն չունի այնքան, էականը մեր ըրածն է:— Րըսքին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

...իպեակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

...կամուրջներու գլուխները կը բարձ... ...նային Դաւիթի կերտած եւ ...որած հսկաները. անոնք կը պատ... ...րացնէին տապալուած դաշնակցու– ...թիւնը եւ նիզակակցութիւնը: Մեր – ...էն կը հայհոյէր անոնց. «Փայտէ ...ուլականներ են», կ'ըսէր: Ժողո – ...վուրդին մէջ ոչ ոք չէր յուսահատած, ընդհակառակն անորոշ ուրա – ...խութիւն մը կը տիրէր որ դահերու ...ու իրենց հաշիւը վերջացուցին:

...կամուրջները կը թափէին ամէն ...մէ եւ իրենց կուրծքը կը նուի – ...ին: Ամէն փողոց վաշտ մը կուտար: ...թաղամասերու դրօշակները կ'եր – ...թային կուգային. ամէն մէկը իր նշ... ...նաբանը ունէր: Քաբիւսէն քաղա– ...մասի դրօշակին վրայ կը կարդացուէր. «Ոչ ոք այլեւս մեր մօրուքին ... թող չխաղայ», ուրիշի մը վրայ՝ ...այլեւս ո՛չ մէկ ազնուականութիւն, ...ոգի ... «որտի ազնուականութենէն»:

Բոլոր պատերուն վրայ կ'երեւային յայտարարութիւններ, մեծ, փոքր, սպիտակ, դեղին, կանաչ, կարմիր, տպագիր, ձեռագիր, ուր կը կարդացուէր այս աղաղակը՝ «Կեցցէ՛ Հանրապետութիւն»: Փոքրիկ մանուկները կը թոթովէին՝ «Աօիկա աղէ՛կ է»:

Այս փոքրիկ մանուկնե՛րը. անհուն ապագան էր ադ:

Յետոյ եղերերգական քաղաքին յաջորդեց լիրբ քաղաքը: Փարիզի փողոցները յեղափոխական երկու շատ բնորոշ կերպարանք ունեցած են, Թէրմիտորի 9էն առաջ եւ յետոյ: Սէն Ժիւստի Փարիզը տեղի տուաւ Թալիէնի Փարիզին: Այստեղ ծածկուած են աստուածային մշտական հակադրութիւնները, Սինա լեռնէն անմիջապէս յետոյ երեւաց Քուրտիյը: Ժողովրդական մոլեգնութեան ահաւոր թափն է այդ, որ կ'անցնի: Այսպիսի ժամանակներ պատահած էին դեռ ութսուն տարի առաջ: Ժողովուրդը, ազատ չունչ քաշելու փափաքով տողորուած, կը լքանէ Լուի ԺԴ.ն, ինչպէս կը լքանէ Ռոպէսփիէռը. եւ ատկէ կը ծնին Խնամակալութիւնը, որ կը բանայ դարագլուխը, եւ Տիրէքթուարը, որ կը փակէ դարավերջը: Երկու սաթուրնալ՝ երկու տեռորիզմէ յետոյ: Ֆրանսան՝ Բուրբոնական մենաստաններէ արձակ եւ միապետական մենավայրերէ անկախ՝ բնութեան գիրկը կը ձգուի ազատագիր ազգի ուրախութեամբ համակուած:

Թէրմիտորի 9էն յետոյ Փարիզը զուարթացաւ, բայց խելառ ուրախութեամբ: Մեռնելու մոլեգնութեան յաջորդեց ապրելու մոլեգնութիւնը, եւ մեծութիւնը խաւարեցաւ: Յայտնուեցաւ նորթրիմալքիօն մը, որ կոչուեցաւ Կրիմօ տը լա Ռէնիէհ. երեւան եկաւ «Որկրամոլներու Օրացոյցը»: Բալէ Ռուայեալի դահլիճներուն մէջ կը ճաշէին փողերու ձայնով, կանանց նուագախումբերու, թմբուկներու եւ չիփորներու խառն երաժշտութեամբ: Ռիկօտինիէ՝ եւ պարն ու նուագը իր ղեկավարով, մականը ձեռքը, թագաւորեց ամէն տեղ: Մէօյի մօտ կը ճաշէին արեւելեան ճաշակով՝ անուշահոտութիւններով զեղուն խնկաման – ներու մէջ: Նկարիչ Բօզը նկարեց իր աղջիկները, տասնըվեցամեայ անմեղ ու չքնաղ գլուխներ, «կիյոտինեան ճաշակով», այսինքն բաց պարանոցով եւ կարմիր շապիկներով: Կիսաւեր եկեղեցիներուն մէջ թնդացող կատաղի պարերուն հետեւեցան Ռիւժիէրի, Լիւկէ Վէնզէլի, Մօտիւի, Մօնտանսիէի պարահանդէսները: Վիրակապ պատրաստող գծօն տիկիններուն յաջորդեցին բամբիշներ, վայելչուհիներ, յաւերժահարսեր: Զինուորներու ցեխոտ, փոշեպատ կամ արիւնաներկ ու մերկ ոտքերուն փոխարինեցին կանանց մերկ, ադամանդներով զարդարուած ոտքերը: Միեւնոյն ժամանակ, երբ հանդէս եկաւ բարքերու ապականութիւնը, երեւաց նաեւ անուղղամտութիւնը— վաշխառուները՝ վերին դասակարգին մէջ եւ գողերու փոքրիկ խմբակները՝ ստորինի մէջ: Քասահատները մրջիւններու նման պատեցին Փարիզը, եւ ամէն մարդ ստիպուած էր հսկել իր քսակին վրայ: Հետաքրքիրներու խումբերը, ժամանակ անցընելու համար, կ'երթային Բալէ տը Ժիւսթիս, տեսնելու դատապարտեալ աթոռին վրայ նստած գող կիները, որոնց շըրջազգեստները անհրաժեշտ կը համարէին ոտքերու շուրջը ամուր փաթթել: Թատրոններէ դուրս եկողներուն սպասողները կ'առաջարկէին կառքեր՝ կանչելով. «Պարոն եւ տիկին քաղաքացիներ, ձեր զոյգին համար կառքին մէջ տեղ կայ»: Լրագրավաճառները այլեւս չէին կանչեր Լը Վիէօ Քորտըլիէ կամ Լ'Ամի տիւ Բէօբլը, այլ Լա Լէթըր տը Բօլիշինէլ կամ Լա Բէթիթօն տէ Կալօբէն. մարքիզ Սատը Վանտոմի հրապարակին մէջ գետեղուած Բիկի ակումբին նախագահն էր: Բէաքսիոնը թէ՛ ծիծաղելի էր եւ թէ՛ կատաղի: 92 թուականի «ազատութեան տրակոնները» կը վերածէին «դաշոյնի ասպետներ» անուան տակ: Այս խեղկատակներու թիւին վրայ միեւնոյն ժամանակ աւելցուեցաւ Ժօքրիսի թիփը: Ասպարէզ եկան «հրաշալիներ» եւ «անհասանելիներ»: Միրապօն իջեցուցին մինչեւ Պօլէշի սանդուղը: Այսպէս կը շարժի Փարիզը. քաղաքակրթութեան հսկայ ճօճանակն է, ինչ որ պարբերաբար կը զարնէ երկու հակադիր բեւեռներուն— մէկուն մէջ Թէրմօպիլ, միւսին մէջ Սոդոմ Գոմոր: 93 թուականէն յետոյ յեղափոխութիւնը անցաւ արտակարգ խաւարման մը մէջէն. կարծես, ժամանակը մոռցաւ ի կատար հանելու այն, ինչ որ սկսած էր. անսպասելի անառակութիւն մը յանկարծակի երեւան եկաւ եւ առաջին տեղը բռնեց, դէպի ետ մղելով այդ սարսափելի յայտնութիւնը: Թրակեոփեան մարեց Պարօդիայի մէջ եւ Քարնավալի ծուխը հորիզոնին վրայ իր տարտամ մըթութեան մէջ թաղեց Մէտուզի գլուխը:

Բայց այս 93ին, ուր մենք հիմա կը գտնուինք, Փարիզի փողոցները դեռ կը պահէին իրենց առաջին հոյակապ եւ կատաղի տեսքը: Փողոցները ունէին իրենց ճառախօսները՝ Վարլէ, որ իր հետ կը պտտցնէր փայտաշէն ամպիոն մը, որու բարձրութենէն կը ճառախօսէր անցորդներու գլխին. ունէին իրենց հերոսները, որոնցմէ մէկը կը կոչուէր «երկաթէ ձեռնափայտերու զօրապետ». ունէին եւ իրենց սիրելիները՝ Գոֆֆրուա՝ Ռուժիֆ պարսաւագրի հեղինակը: Այս ժողովրդական անձնաւորութիւններէն ոմանք լաւ մարդիկ էին, իսկ ոմանք՝ փճացած. բոլորէն միայն մէկն էր ազնիւ, բայց եւ աղէտաբեր. անիկա Սիմուռտէնն էր:

(Շար.)

տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ, ընկերակցութեամբ գնդ. Քոլէի եւ դեսպանատան առաջին քարտուղարին: Տեսակցութիւնը երկար էր եւ վերջացաւ գիշերուան ժամը 11.30ին:

Անգլիոյ նոր ճառախօսները Գերմանիոյ

Կը թուի թէ Չէմպըրլէն նոր ծրագիրներ կ'որոճայ, սիրաշահելու համար Գերմանիան: Իր վերջին յայտարարութեան եւ լորտ Հըլիֆաքսի այնքան յատկանշական ճառին յաջորդ օրը,, վարչապետը ինքն ալ ճառ մը խօսելով Պըրմինկէմի մէջ, ըսաւ.

— «Ինչպէս երէկ շեշտեց արտաքին նախարարը, լորտերու ժողովին մէջ խօսած նշանակալից ճառով, մենք դեռ պատրաստ ենք սեղանի մը շուրջը քննելու Գերմանիոյ կամ ուրիշ ո եւ է երկրի պահանջները, պայմանաւ որ բանաւոր հետանկարներ գտնուին իրական կարգադրութեան մը յանգելու համար: Միայն թէ մենք պէտք է վստահ ըլլանք որ այսպիսի կարգադրութիւն մը պիտի ստացուի բանակցութիւններով, եւ ոչ թէ բռնութեամբ: Իմ վարած քաղաքականութիւնս կը հետապնդէր երկու գլխաւոր նպատակներ որոնք երբեք անհաշտ չեն: Ես նախ ուզեցի երեւան հանել պատերազմին պատճառները եւ փորձել անհետացնել զանոնք: Յետոյ, ես ջանացի զօրացնել երկրին պաշտպանութիւնը, որպէսզի ուրիշ ո եւ է պետութիւն չկարենայ, մեր տկարութենէն օգտուելով, մեզի պարտադրել անպատուաբեր կամ վնասակար պայմաններ: Կը խոստովանիմ թէ շատ յուսախաբութիւններ ունեցայ առաջին նպատակիս մէջ եւ սպասած օգնութիւնս չգտայ այն պետութիւններէն որոնց հետ համաձայնութեան մը յանգիլ կը յուսայի: Իսկ երկրորդ նպատակս կատարելապէս յաջողեցաւ: Ոչ մէկ երկիր, ինչ ուժ ալ ունենայ, թեթեւօրէն պիտի չփորձէ կռուի բռնուիլ մեզի հետ: Եւ սակայն, ամբողջ աշխարհ գիտէ որ մենք երբեք մեր մեծ ուժը պիտի չգործածենք նախայարձակ պատերազմ մը մղելու համար»:

*** Անգլիոյ առեւտրական նախարարն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Անգլիա երբեք միտքէն չանցըներ տնտեսապէս մեկուսացնել Գերմանիան եւ թելադրեց վերսկսիլ առեւտրական բանակցութիւնները Պերլինի հետ:

Այս առթիւ շահեկան յայտնութիւն մը կը հրատարակեն Լոնտոնի թերթերը,— Ճափոնի եւ Փորթուկալի անգլիական նախորդ դեսպանը ճառ մը խօսելով արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ, ըսած է թէ Անգլիոյ վարկը աւելի նուազ պիտի վնասուի, եթէ ձախողին Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները, քան եթէ յաջողին: «Եթէ յաջողին, պիտի ըսուի թէ Լոնտոն հարկադրուեցաւ ընդունիլ Մոսկուայի գինակցութեան պայմանները»:

«Փարիսեցիական կեղծաւորութիւն»

Իտալական թերթերը լայնօրէն կ'արտատպեն Անգլիոյ նախարարներուն վերջին ճառերը, մեծ կարեւորութիւն ընծայելով անոնց, իբրեւ «առաջին արտայայտութիւնը իրատեսութեան եւ ողջմտութեան, անցեալ մարտէն ի վեր»: Գալով գերմանական թերթերուն, անոնք այդ յայտարարութիւնները կը նկատեն «տիպար մը փարիսեցիական կեղծաւորութեան»: Եւ կը յայտարարեն. — «Եթէ Անգլիա իսկապէս կ'ուզէ համերաշխ ապրիլ Գերմանիոյ հետ, պէտք է գործքով ապացուցանէ իր բաղձանքը եւ 180 աստիճան փոփոխութեան ենթարկէ իր արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնը»: Պերլինի հիթլերական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Գերմանիոյ խաղաղասիրական պարկեշտ քաղաքականութեան յաջողութիւնն է որ տեղի տուած է Չէմպըրլէնի եւ Հըլիֆաքսի նոր ճառերուն, որոնք սահմանուած են «մոլորեցնելու աշխարհի ուշադրութիւնը»:

*** Գերմանիոյ ծովային ուժերու հրամանատարը, ծովակալ Ռէտէր, ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Գերմանիա իրաւունք ունի եւ պահանջելու իր գաղթավայրերը եւ թէ այդ վերադարձը յետաձգելու ջանքերը «անուղղամտութիւն» կը նշանակեն:

Պելժիոյ վարչապետին յայտարարութիւնները

Պելժիոյ վարչապետ Պ. Փիէրլօ, խօսելով արտաքին քաղաքականութեան մասին, ըսաւ.

— Պելժիա կը ձգտի խուսափիլ պատերազմէ մը՝ պելժիական հողի վրայ. բայց զէնք պիտի վերցնէ ու պիտի կռուի, եթէ նախայարձակման թատր դառնայ եւ կամ վտանգուին իր կենսական շահերը Եւրոպայի եւ Ափրիկէի մէջ: Այս պատճառով է որ մենք դէմ ենք պաշտպանողական դաշինքներու, որոնք կրնան մղել մեզ զէնք առնելու այն պարագային իսկ, երբ մեր էական շահերը վտանգուած չեն: Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա երաշխաւորած են Պելժիան նախայարձակման դէմ: Եթէ պատերազմ ծագի ուրիշ պետութեանց միջեւ, Պելժիան ազատ է ճշդելու թէ պիտի միջամտէ՞ թէ ոչ: Ամէն պարագայի մէջ, միայն ինքը, Պելժիան է որ պիտի որոշէ թէ իր կենսական շահերը ե՛րբ վտանգուած են: Վստահ չեմ թէ մեր այս քաղաքականութիւնը վստահօրէն պիտի խափանէ պատերազմի վտանգը, բայց եթէ ո եւ է հաւանականութիւն ըլլայ մեր դիրքով առաջքն առնելու պատերազմի պայթումին, մենք պիտի չթերանանք մեր պարտականութեան մէջ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան գործադիր մարմինը քննելով բոլշեւիկներու առաջարկը՝ միացեալ ժողովի մը գումարման մասին, մերժեց 13ի դէմ 18 ձայնով:

ԿԱՄԱՒՈՐ ՎԻԺՈՒՄՆԵՐԸ արգիլելու համար խիստ հետապնդումներ կը կատարէ ոստիկանութիւնը: Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին երեւան հանուած են 500 դէպքեր:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ 40 վայրկեանի խօսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի հետ, օրուան հարցերու մասին: Թագաւորն ու թագուհին հանդիսաւորապէս ընդունուեցան Մ. Նահանգներու խորհրդարանին մէջ: 250,000 հոգի կը սպասէին դուրսը, հրակէզ արեւին տակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վարչական նոր կազմակերպութեան առթիւ, քննադատական ճառ մը խօսեցաւ ընկերվարական Պ. Վիտալ, երեսփ. ժողովին մէջ: Ելմտական նախարարը պատասխանելով, զարմանդան այլանդակութիւններ պատմեց, — Քաղաքապետութեան պաշտօնեաները 36 առ հարիւր աւելցած են 7 տարուան ընթացքին, պարտքը 273 միլիոնէն բարձրացած է մէկ միլիառի: Տուրքերը ծանրացած են, վարձքերը սղած, բնակարանները պարապ կը մնան, ճամբաները եւ յիշատակարանները երեսի վրայ ձգուած են, ջուրի բաշխումը թերի է, հրշէջ կազմակերպութիւնը՝ ողբալի եւն.:

ԱԶԳԱԾՈՂՈՎԻ հոգատարութեանց յանձնախումբը նիստ գումարեց Ժընեւի մէջ: Կ'ըսուի թէ այս յանձնաժողովը պիտի սպասէ Անգլիոյ նախարար Մաքտոնըլտի ժամանման, քննելու համար Պաղեստինի հոգատարութեան հետ կապուած խնդիրները: Նիստէն կը բացակայէր Սպանիոյ ներկայացուցիչը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Սպանիա ամէն կապ պիտի խզէ Ազգածողովին հետ:

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ տեղի պիտի ունենան մարզական խոշոր հանդէսներ: Լեհական թերթերը կ'ըսեն, թէ միայն արեւելեան Փրուսիայէն 40,000 գերման հիթլերական փաշտեր պիտի այցելեն Տանցիկ:

ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ Լոնտոնի նամակատուփերուն մէջ ուրբաթ գիշեր, բոլորը միաժամանակ: Անմիջապէս օգնութեան կանչուեցան հրշէջները, խափանելու համար որ եւ է հրդեհ:

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔԷՆ աղջկան մը յարդէ գլխարկը բռնկեցաւ Լոնտոնի մէջ, ապակիէ զարդի մը ցոլացումով: Անցորդ մը անմիջապէս խլելով գլխարկը, կոխոտեց զայն, մինչ աղջիկը բացատրութիւն կը պահանջէր, բոլորովին «պէխապէր»...

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՌ ՍՈՒՌ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.: Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս:

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, կիրակի:

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի:

Յետաձգուած է

Ֆր. Հայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յունիս Շաբաթ երեկոյ յետաձգուած է 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ:

Կը դասախօսէ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը ժամանակակից արուեստի մէջ»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նուպար Ամիրխանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրահատոր զաւկին ԱՐՄԱՆ ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ԱԶԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համաձայն Լազարեան խորհրդի որոշման, այսուհետեւ Ս. Գր. Լուսաւորչի եկեղեցւոյ վերաբացման տարեդարձ նշանակուած է եկեղեցւոյ հիմնարկութեան եւ ամէն տարի նոյն օրը հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութեան արարողութիւն պիտի կատարուի Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն եկեղեցւոյ հիմնադիր հանգուցեալ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի յիշատակին:

Յառաջիկայ Կիրակի 11 Յունիս, կը հրաւիրենք բարեպաշտ հայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալ սոյն հանդիսաւոր արարողութեանց:

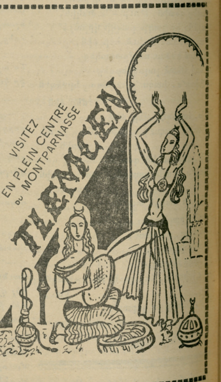
Պօմոնի եւ շրջակայից
Թաղական խորհուրդ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այսօր կիրակի առաւօտ, 11 Յունիս, Ալֆոռվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մարսէյլի առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան: Կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը:

Հոգաբարձութիւն

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 13 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4065 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՍԵՂԱՆԸ ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ Է...

Կը ճուի թէ քաղաքական կացութիւնը բաւական բան կորսնցուցած է իր
ուր համգամանքէն, որ այնքան ջլատիչ մթնոլորտ մը ստեղծած էր, ամիս-
ներէ ի վեր:

Այս տպաւորութիւնը կը գործեն Անգլիոյ նախարարներուն յաջորդական ճառերը, ինչպէս եւ մաս մը զինուորներու արձակման որոշումը՝ Ֆրանսայի մէջ:

Նորութիւն մը չեն պարունակեր Անգլիոյ վարչապետին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հրապարակային ճառերը: Բոլորն ալ միեւնոյն ոգին կ'արտայայտեն.— Պատրաստ ենք լսելու ձեր պահանջները. բայց, մի՛ սպառնաք, բռնութեան մի՛ դիմէք, հրամեցէք սեղանի մը առջեւ, խօսինք, լուսաբանուինք, խաղաղութեամբ լուծենք ինչ որ կարելի է:

Այս անգամ, ամէնէն նշանակալից նորութիւնը այն է որ Անգլիոյ նախարարները ճառեր կը խօսին, բարեացակամութեան հաւաստիքներ կ'ընծայեն ճիշդ այն պահուն երբ անելի մը յանգած են անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները:

Բանգէտներու կարծիքով, այս ալ ռազմախաղ մըն է, ազդելու համար Մոսկուայի վրայ, որ տակաւին կառչած կը մնայ իր տեսակէտներուն,— կատարեալ զինակցութիւն, փոխադարձ յանձնառութիւններով, ինչպէս եւ երաշխաւորելով սահմանամերձ երկիրներու ապահովութիւնը:

Երկու դիկտատուրաները, որ սկիզբէն ի վեր հաւատք չունին միջազգային ժողովներու եւ դիւանագիտական բանակցութեանց վրայ, արտասանուած ճառերուն պատասխանեցին իրենց սովորական բրտութեամբ:

Այսպէս, Պերլինի մամուլը մէկ անգամէն «փարիսեցիական կեղծաւորութիւն» կոչեց Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հաւաստիքները, խօսքէն առաջ գործ պահանջելով: Իսկ իտալականը, որ լայնօրէն արտատպած էր ճառերը եւ բաղդատաբար չափաւոր կ'երեւար, յաջորդ օրն իսկ փոխեց լեզուն:

Արդարեւ, իտալական թերթերն ալ «նոր ռազմախաղ մը» կը նկատեն լորտ Հալիֆաքսի ճառը, դիտել տալով թէ պաշարման քաղաքականութիւնը անանկացած է, թէ Անգլիա կը վախնայ որ Ճափոն ալ գլուխ վերցնէ Ծայր. Արեւելքի մէջ, թէ անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը կրնայ զօրացնել բոլշեւիկեան ազդեցութիւնը եւն.:

Բազմաթիւ հարցերու կարգին, Հռոմի մէջ մասնաւորապէս Անգլիոյ երեսին կը զարնեն Թուրքիոյ հետ կնքած համաձայնութիւնը, ըսելով թէ Լոնտոն կը ձգտի խախտել Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը:

Այս առթիւ, հեղինակաւոր թերթ մը անգլիական խաղ մը կը նկատէ նաեւ եգիպտացի մարաջախտ Ալպտէլ Ֆաթթահի ուղեւորութիւնը դէպի Անգարա, Աթէնք եւ Պուքրէշ:

Իտալական թերթը վերլուծելով այս այցելութեան ծալքերը, այն եզրակացութեան կը յանգի թէ Թուրքիա յանձնառութիւն մը պիտի կնքէ Անգլիոյ հետ, պաշտպանելու համար Սուէզի Ջրանցքը, Եգիպտոսի արեւմտեան սահմանագլուխները (Լիբիոյ դիմաց): Յետոյ, Հռոմի մէջ կը կասկածին թէ անգլիական դիւանագիտութիւնը կը ջանայ հաշտեցնել Եգիպտոսն ու Մոսկուան եւ ուրիշ անակնկալներ սարքել:

Ուրեմն, Անգլիոյ նոր հաւաստիքներն ալ հաւատք չեն ներշնչեր ոչ Հռոմի, ոչ ալ Պերլինի: Այս վերջինը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ իր գաղթավայրերը, իբրեւ տարրական պահանջ դէպի ի «կենսական տարածութիւն»: Յետոյ, Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու մասին ալ կը ներկայացնէ զանազան պահանջներ, որոնք լուսաբանութեան կը կարօտին:

Ամէն պարագայի մէջ, մէկ բան խելքի մօտ կ'երեւայ,— ժողովրդավար պետութիւնները բազմապատկելով իրենց սպառազինութիւնները եւ դաշինքներու ցանց մը կազմած ըլլալով, այժմուընէ ինքնավստահ կ'երեւան, սանձելու համար Հռոմի եւ Պերլինի յանդուգն քայլերը:

Շ.

ՍՊԱՆԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՅՕԴՈՒԱԾ ԳՐԵԼ ԵՒ ՃԱՌ ԽՕՍԻԼ

»»» • «««

Մասնաւոր հրամանագիր մը պահեստի սպաներուն կ'արգիլէ յօդուած գրել եւ հրապարակային ճառ խօսիլ: Հրամանագիրը անբաւական գտնելով 1933 ապրիլ 1ի օրէնքը, հետեւեալ նոր տրամադրութիւնները կ'աւելցնէ.—

Գործօն բանակի եւ պահեստի բոլոր սպաները չեն կրնար յօդուածներ գրել, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու.—

1914 — 1918ի պատերազմին կամ անկէ վերջը կատարուած որ եւ է զինուորական գործողութեան, օտար պետութեանց կամ բանակներու, զինուորական, նաւային, օդանաւային կամ գաղթային ընդհանուր քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու, ազգային պաշտպանութեան մասին, օգտագործելով իրենց պաշտօնին շնորհիւ ստացուած տեղեկութիւններ, կամ վերջապէս այնպիսի խնդիրներու մասին որ կրնան քաղաքական կամ կրօնական հակառակութիւններ յարուցանել: Այս բոլորէն դուրս եղած գրութիւնները կրնան հրատարակուիլ հեղինակներուն պատասխանատուութեամբ:

Սպաները չեն կրնար հրապարակային կամ ձայնասփիւռ ճառեր խօսիլ որ եւ է նիւթի մասին, առանց նախապէս արտօնութիւն ստանալու: Նոյնպէս իրաւունք չունին վերոյիշեալ յօդուածներուն կամ ճառերուն համար յիշատակելու իրենց աստիճանը, առանց պատերազմական նախարարին արտօնութեան: Երբ այդ արտօնութիւնը խնդրուած չէ կամ մերժուած է, արգիլուած է օգտագործել իրենց սպայի դիրքը: Այս տրամադրութիւնը չի վերաբերիր այն նախկին սպաներուն որոնք անդամ են խորհրդարանին: Իրենց միւս յօդուածներուն եւ բանախօսութեանց համար զանազան դասակարգի սպաները կրնան իրենց ստորագրութեան տակ յիշել իրենց աստիճանը, բաց ի ծանուցումի եւ առեւտուրի վերաբերեալ գործերէ: Ամէն սպայ պէտք է խստօրէն զգուշանայ իր յօդուածներուն մէջ յիշել այն պաշտօնները զոր վարած է կամ կը վարէ բանակին մէջ:

Ոչ-սպաներն ալ, որ դրօշի տակ են, չեն կրնար հրապարակային ճառ խօսիլ կամ յօդուած գրել, առանց կանխաւ արտօնութիւն ստանալու իրենց հրամանատարէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿՆՔՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 16ԻՆ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԿՑՈՒՄԸ ՎՃՌՈՒԱԾ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովը յունիս 16ին յետաձգեց Սանճաքի ներկայ կարգուսարքին բարձման յայտարարութիւնը: Կը կարծուի թէ այդ օրը պիտի ստորագրուի Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը:

*** «Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն թէ Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեանց մէջ առկախ կը մնայ միայն Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցը: Այս առթիւ պարզելով նախընթաց դէպքերը եւ մասնաւորապէս 1938 յունիս 4ի համաձայնութիւնը որով Ֆրանսա եւ Թուրքիա միասին պիտի կառավարէին այս ինքնավար շրջանը, կը յիշէ թէ պայմանագրին մէջ բառ առ բառ արձանագրուած էր թէ «Սանճաքի հարցը հողային խնդիր մը չէ Թուրքիոյ համար»:

— «Եւ սակայն, դէպքերը յառաջ գացին եւ այս տրամադրութիւնը իր արժէքը կորսնցուցած է հիմա: Այժմ խնդիրը պէտք է քննուի բոլորովին տարբեր եղանակով մը: Պէտք չէ մոռնալ թէ իմաստուն հայեցողութեամբ մը գոհանալով Լոզանի դաշնագրին սահմաններով, Թուրքիա կը հրաժարէր կայսրութենէ մը: Ան նախընտրեց ամփոփուիլ մեծապէս կրճատուած երկրամասի մը մէջ, որ, յոյն եւ թուրք բնակչութեանց փոխանակութեամբ, իրեն կ'ապահովէր միատարր ժողովուրդ մը, որուն համար չկար «կենսական տարածութեան» խնդիր: Ինչ կը վերաբերի Հաթայի, 1938 յուլիսի համաձայնութիւնը կ'ընդունէր թուրք տարրին գերակշռութիւնը, որ արձանագրուած է յստակօրէն, իբրեւ արդիւնք 1921 հոկտ. 20ի համաձայնութեան եւ 1938ի ընտրութիւնները հաստատեցին թէ այդ գերակշռութիւնը իրական է: (ՅԱՌԱՋ.— Բարեհաճեցէք ուշադրութեամբ կարդալ հոգատար իշխանութեան եւ Ազգաժողովին պաշտօնական տեղեկագիրները): Հասկնալի է ուրեմն թէ այս խնդիրը կենսական կարեւորութիւն ունի Թուրքիոյ համար: Հետեւաբար, այս շրջապատին մէջ էր որ տեղի ունեցան Ֆրանքեւթուրք բանակցութիւնները, մինչ Ֆրանսայի մէջ կը ծագէր բուռն պայքար մը Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին վաւերացման դէմ: Բայց եւ այնպէս, այդ դաշնագրէն շատ առաջ կար 1921 հոկտեմբերի դաշնագիրը, եւ առանց պատճառի չէր որ թուրք հանրապետութիւնը կրցաւ մեղադրել մեզ թէ վերապահում չէինք դրած Անգարայի դաշնագրի մասին, երբ Սուրիոյ հետ բանակցութիւններ կը կատարէինք 1936ին:

Ինչ որ ալ ըլլայ, եթէ անցեալ մայիս 12ին սկզբունքի համաձայնութիւնը չկրցաւ կատարեալ համաձայնութեան մը յանգիլ, չփումները շարունակուեցան գրեթէ ամէն օր, Անգարայի մեր դեսպանին եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին միջեւ: Եթէ կարգ մը ընդհատումներ պատահեցան, Ֆրանսայի թէ Թուրքիոյ կողմէ, երբեմն իբրեւ հետեւանք կարգ մը սրտնեղութեանց, լուծումը չի կրնար ուշանալ: Հետեւաբար պէտք է վերջացնել եւ շուտ: Զափէն աւելի յետաձգուած բարեկամական շարժումէ մը կը կորսնցնէ իր արժէքը: Ժամանակն է արդէն, բայց այլեւս պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել:

Աւելորդ է ըսել թէ թղթակիցը այս մանուածապատ խօսքերով կը թելադրէ Սանճաքը օր առաջ յանձնել Թուրքիոյ ...

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՑՐՈՒՄ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը որոշած է արձակել մաս մը զինուորներ, յառաջիկայ սեպտեմբերին, նկատելով որ ժողովրդավար պետութեանց դիրքը զօրացած եւ կացութիւնը բաւական մեղմացած է: Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ նախարարական խորհուրդը ժողովի հրաւիրուած է այսօր, երեքշաբթի, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է ֆրանքեւթուրք դաշնագիրը, որով Թուրքիա իր զինուորական աջակցութիւնը կը խոստանայ Ֆրանսայի, իսկ այս վերջինն ալ իբրեւ փոխարինութիւն կը հրաժարի Սանճաքին վրայ ունեցած իրաւունքներէն: Ժողովը պիտի լսէ նաեւ արտաքին նախարարին զեկուցումը անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին:

Պ. Տալատիէ շրջաբերական մը ուղղած է զինուորական իշխանութեանց, սեպտեմբեր 1ի մասնակի զօրացրումին առթիւ, բայց կ'աւելցնէ.

— «Ինծի կը վերապահեմ կանխել այս թուականը, եթէ միջազգային կացութիւնը թոյլ տայ»:

Միեւնոյն ատեն Պ. Տալատիէ հրամայեց տասնօրեայ արձակուրդ տալ ամուսնացած պահեստիներուն, որոնցմէ շատեր Մաժինոյի ամրութեանց մէջ կը գտնուին, անցեալ մարտի զօրաշարժէն ի վեր:

Այս կարգադրութիւնները կը նշանակեն թէ կառավարութիւնը լաւատես է կացութեան մասին:

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը, Պ. Սթրէնկ, որ չաբաթ օր Մոսկուա պիտի երթար, իր մեկնումը յետաձգեց երկուշաբթի օրուան (երէկ): Կ'ըսուի թէ յառաջիկային Անգլիոյ պատերազմական նախարարն ալ Մոսկուա պիտի երթայ, եթէ մասնաւոր բանագնացը յաջողի ելք մը գտնել, վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու համար:

Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները կը շարունակեն խորհրդակցիլ: Նոր բանաձեւի մը համաձայն, երկու պետութիւնները յանձն պիտի առնեն օգնութեան հասնիլ Խ. Միութեան, եթէ ան յարձակման ենթարկուի, կամ յարձակում կատարուի սահմանակից երկրի մը դէմ: Երկու երկիրները փոխադարձաբար նոյն երաշխաւորութիւնը պիտի պահանջեն Խ. Միութենէն: Պալթեան պետութեանց խնդիրն ալ պիտի կարգադրուի նոր բանաձեւով մը, որուն համաձայն Անգլիա եւ Ֆրանսա ի հարկին պիտի օգնեն անոնց, եթէ յարձակում կատարուի:

*** Անգլիոյ նախարարները կը շարունակեն ճառեր խօսիլ, պանծացնելով Մեծն Բրիտանիոյ ուժը եւ միեւնոյն ատեն հաւաստիքներ ընծայելով միահեծան պետութեանց: Պատերազմական նախարարը ճառի մը մէջ յայտարարեց

(Լուրերու շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՒԱԲԵԿԵԱԼ ՄԸ ԵՒՍ

Զրոյց մը բերնէ բերան, որ դըժբախտաբար հաստատուեցաւ, պաշտօնապէս,— Հայկազուն Հապէշեան յիմարանոց փոխադրուած է:

Տակաւին երկու շաբաթ առաջ խմբագրատունն էր, դէզ մը հին, հազուագիւտ գիրքեր թըխած՝ պայուսակին մէջ, ինչպէս միշտ: Կուզար ցուցնելու, հետաքրքրութիւն շարժելու եւ աւելի շատ օգտակար ըլլալու, քանի թէ գիրք ծախելու:

Յաջորդ գիշերը հանդիպեցայ Սէն Միշէլի պողոտային վրայ.

— Վաղը պիտի բերեմ յօդուածը...

Ես ալ չեմ գիտեր թէ հարցը ո՛ր յօդուածի մասին էր: Հապէշեան ամէն գալուն բան մը կ'աւետէր.

— Սաֆրաստեանի պատմական տեսութիւնը կարդացի՞ր, պատասխանը սպատրաստ է, քանի մը օրէն կը բերեմ: Պիտի ջախջախեմ:

— Աւազին նիւթեր ունիմ Կիլիկիոյ մասին, դժբախտաբար տեղս յարմար չէ աշխատելու համար, բայց շուտով կը բերեմ...

— Յօդուածաշարք մը կը պատրաստեմ Տրապզոնի յեղափոխական - մըտաւորական շարժման մասին...

Տպաւորութիւնս լաւ չէր, այդ գիշերը: Բոլորովին խարխլած, կարծես ուրուական մըն էր որ կ'անցնէր մութին մէջէն:

Յաջորդ օրը չերեւցաւ. բայց շատոնց վարժուած էինք այսպիսի բերացումներու եւ մասնաւոր բանի մը չվերագրեցինք:

Երկու օր վերջը արդէն հանրային սեփականութիւն դարձած էր պատմութիւնը:

Հապէշեան ատուն կանուխ ինքնաշարժ մը վարձելով, կը հրամայէ քաղաքին շրջանը կատարել:

Շարժավարը կը կատարէ իր հրամանը, եւ երբ կարգը կուգայ վճարման, դժբախտ Հայկազունը կը կակազէ: Ի վերջոյ կ'առաջնորդեն ոստիկանատուն, ուր հաստատելով թէ խելապէս անհաւասարակշիռ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, կը փոխադրեն նախ Սէնթ Անն, յետոյ Վիլժիւիֆ:

Եւ անխուսափելի փսփսուքները.

— Պառկելու տեղ չունէր, օրերով անօթի կը մնար, եւ սակայն անվերջ կը խմէր...

Ու կը յիշեմ իր չէն օրերը, աւելի քան քսան տարի առաջ, երբ Հապէշը անգլիական կը համրէր, իբրեւ առանձնաշնորհեալ շրջիկը Եգիպտոս հաստատուած հարուստի մը, որ սիրահար էր հնագիտական առարկաներու: Երկար պտոյտներ կատարած էր մինչեւ Միջագետք, եւ, միշտ շէնշող, կը ծախսէր անխնայ:

Դաշնակցական էր, այն ատեն, եւ երեւակայութիւնը միշտ բոցավառ:

Զինադադարին գացած էր Վիէննա, ու ձանձրալի սանձարձակ վայելքի, ինչպէս կը պատմէին իրազեկներ:

Յետոյ եկաւ Փարիզ: Այս անգամ ինքն ալ տարուած էր օրուան հովերէն, փոխելով «օրիէնտացիա»ն:

Վերջին տարիներս նորէն մտերմացանք. բայց այլեւս փլած էր, նիւթապէս թէ ֆիզիքապէս: Կը նզնէր պատառ մը հաց ճարել հին գիրքերու առեւտուրով: Ինք ալ դարձած էր տեսակ մը մումիա, դեղնած թուղթերու եւ գիրքերու լաբիրինթոսի մը մէջ:

Եւ սակայն, կը մնար միշտ նոյն խանդավառ մարդը:

Այս ողբերգութենէն մէկ շաբաթ առաջ, խմբագրատուն վազած էր, ձեռքը «Ֆիկարօ» մը:

— Կարդա՛, կարդա՛... հոյակա՛պ է... ես ինչ որ կ'ըսեմ պիտի ըլլայ... Կիլիկիա՛...

Հասարակ թղթակցութիւն մըն էր Ֆիկարօի գրածը: Թղթակիցը Թուրք մը տեսեր է որ իրեն պատմեր է թէ Իտալացիները կը սպառնան Հռոդոսէն:

Հապէշը տասը օրինակ գնած էր այդ թիւէն, բաժնելու համար իր բարեկամներուն...

ՎԱՀԷ

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Անգարայի մէջ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Կաֆէնքօ Պոլիս հասնելով, քանի մը ժամ կենալէ վերջ գնաց Անգարա: Հոն պիտի մնայ մինչեւ յունիս 14, կարեւոր խորհրդակցութեանց համար, յետոյ Պոլսէն նաւ պիտի նստի, Աթէնք երթալու համար: Յունաստանի մէջ ամբողջ օր մը պիտի յատկացուի ընդունելութեանց, 48 ժամ ալ զանազան պտոյտներու, որոնց ընթացքին նախարարը առիթ պիտի ունենայ նոր խորհրդակցութիւններ կատարելու: Նախարարը Պուքրէշ պիտի վերադառնայ յունիս 19ին կամ 20ին:

*** Պ. Կաֆէնքօ Անգարա հասնելով, ներկայ եղաւ թրքական ձիարշաւին եւ արժանացաւ ջերմագին ցոյցերու: Յետոյ այցելեց Աթաթիւրքի դամբարանը եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ: Կիրակի գիշեր հացկերոյթ մը տրուեցաւ իրեն ի պատիւ, եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը բաժակաճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Մենք յաջողեցանք կազմակերպել մեր գործակցութիւնը, մեր քաղաքական անկախութեան տալով միացման գիծ մը՝ Պալքանեան պետութեանց արտաքին յարաբերութեանց համար, ի խնդիր խաղաղութեան: Պալքանեան Միութիւնը գերազանցապէս խաղաղութեան ազդակ մը հանդիսացաւ եւ պիտի մնայ, ինչ որ ալ ըլլայ դէպքերու ընթացքը»:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ շեշտելով երկու երկիրներուն անքակտելի բարեկամութիւնը, ըսաւ.

— «Մենք այդ բարեկամութեան կը պարտինք ճշգրիտ հասկացողութիւնը այն առաքելութեան զոր Թուրքիա եւ Ռումանիա պիտի կատարեն միասնաբար: Ճակատագիրը մեր ազգային վարդացման համար մեզի տուած է յարեւնման պարտականութիւններ, որոնք ամենաբարձր արժէք ունին մեր ժողովուրդներուն համար»:

Պ. Կաֆէնքօ ալ շեշտեց թէ Պալքանեան Միութիւնը խաղաղութեան ազդակ մըն է, որ ոչ մէկուն դէմ ուղղուած է եւ որ դուրս չի ձգեր ո եւ է պալքանեան ժողովուրդ:

*** Պուլկարական թերթերը խօսելով այս այցելութեան վրայ, կը գրեն թէ Պուլկարիոյ մտքէն չանցնիր քանդել պալքանեան միութիւնը, բայց «ժամանակն է հասկնալու թէ կարգ մը պայմաններով Պալքանները կրնան ոչ միայն մէկ ամբողջութիւն կազմել, այլ եւ դառնալ տէր տիրական իրենց ճակատագրին: Կը յուսանք թէ այս գաղափարը նկատի պիտի առնուի Անգարայի եւ Աթէնքի տեսակցութեանց մէջ»:

ՊԵԼԺԻՈՅ երեսփ. ժողովին ներկայացուեցաւ օրինագիծ մը որ կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.— Վեց ամիսէն մինչեւ հինգ տարի բանտարկութեան եւ 1000էն 20,000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուի ան որ քաղաքական գործունէութեան կամ քարոզութեան համար դրամ, նուէր, պարգեւ, փոխառութիւն կամ ուրիշ առաւելութիւններ կը ստանայ Պելժիոյ կամ արտասահմանի մէջ, ուղղակի կամ միջնորդի միջոցաւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐՐԵԱԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԱՐԸ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾԱՊԷՍ ԲԱՐԵՐԱՐ Է»

Ապշեցուցիչ է տեսնել, թէ ի՛նչպէս հանրային կարծիքը Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ արագօրէն ու վճռականօրէն կանգ առած է երրեակ դաշնակցութեան մը վրայ՝ Խ. Միութեան հետ։ Երբեմնի հանրածանօթ առարկութիւնները անհետացած են անոնց համար իսկ, որոնց մօտ խոր-շանքը համայնավարութենէն տակաւին կը շարունակէ մնալ առաջին քաղաքական սկզբունքը։

Բայց պէտք չէ ենթադրել, թէ այս փոփոխութիւնը արդիւնք է յուսահատ անձկութեան կամ երկիւղի։ Ան հետեւանք է այն գիտակցութեան, թէ այս երեք երկիրները իրարու կապուած են շահերու խիստ իրական ներդաշնակութեամբ մը։ Անոնց հասարակաց շահը խաղաղութիւնն է։ Անոնցմէ ոչ մին ոեւէ բան ունի շահելիք, ընդհակառակն՝ շատ բան նոյնիսկ ամէն ինչ ունի կորսնցնելիք, պատերազմէ մը։ Համոզումը ընդհանուր է, թէ այս երրեակ համաձայնութեան շուրջ կարելի է համախմբել զինեալ կամ զինուելու վրայ եղող պետութիւններու այնպիսի ընդարձակ խմբակցութիւն մը, որ երկար ու անձկադին մտածելու պիտի մղէ դիկտատորները՝ ոեւէ յարձակում գործելէ առաջ։

Պէտք չէ կարծել նաեւ թէ Ռուսիա մեծ բարիք մըն է որ կ՚ընէ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց՝ միանալով անոնց՝ յօդուտ հասարակաց պաշտպանութեան։ Հիմա ժամանակը չէ պետութեանց համար խնդրել կամ ընդունիլ բարիքներ, մէկը միւսէն։ Անհրաժեշտ է հիմնական շահերու հաստատուն կուռան մը՝ ոեւէ ազդու եւ ներգոր համագործակցութիւն մը յառաջացնելու համար։

Ռուսական շահերը եւս խնդրոյ առարկայ են, խորապէս։ Նացի լեգէոնականներու ժամանումը եւ նացի նաւատորմիղի մը ստեղծումը Սեւ ծովու մէջ կրնան կորստեան ենթարկել Ռուսիան։ Նացիական ախորժակը անկարելի է յագեցնել Ուկրայնայի մէջ, առանց Ռուսիոյ հասցնելու զարհուրելի վնասներ։ Լեհական անկախութիւնը նուազ կարեւոր չէ Ռուսիոյ համար քան Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ։ Նացիներու կողմէ արշաւանք մը պալթեան երկիրները կամ Ֆինլանտա՝ պիտի ստիպէ Ռուսիան, եթէ նոյնիսկ մեկուսի մնացած ըլլայ, վերանորոգելու Մեծն Պետրոսի պատերազմները։

Ուստի, գոյութիւն ունի Խորհրդային Միութեան եւ ժողովրդապետութեանց արտաքին յարաբերութեանց մէջ իրաւացի, համահաւասար շահերու իրական ու պարկեշտ հիմք մը։ Այսպիսով է որ կենսունակութիւն տուած է երրեակ համաձայնութեան խաղաղութեան ճակատ կազմելու ծրագրին։

Հարցը այնքան զարգացած է այժմ, որ անհնարին է մտածել թէ երեք կառավարութիւններէն ոեւէ մին կը համարձակի եւ նահանջել եւ իրենց հարիւր միլիոնաւոր աշխատաւորները զրկել կեանքի ու յառաջդիմութեան այս միացեալ գրաւականէն։ Համաձայնութեան ճամբան կը հարթուի հետզհետէ այնպիսի անդիմադրելի ուժերէ, որոնք չիւղերու նման յօդս կը ցնդեցնեն ու մէկ կողմ կը վանեն ոեւէ լուրջ խոչընդոտ կամ բանաւոր նախապաշարում։

Անձնապէս, փոխած չըլլալով հանդերձ իմ տեսակէտս համայնավարութեան կամ անցեալի դէպքերուն հանդէպ, ես սկիզբէն իսկ նախամեծար համարած եմ խորհրդային առաջարկները՝ անգլիական կամ ֆրանսական առաջարկներէն։ Անոնք աւելի պարզ են, աւելի տրամաբանական եւ աւելի համապատասխան հասարակաց շահերու հիմնական դասաւորումին։ Թուրքիոյ ազդեցութիւնը մեծապէս բարերար է եւ պէտք է անհրաժեշտ վարկը տալ Պ. Չէմպըրլէնին, որ գիտցաւ տարի մը առաջ ճամբան հարթել անգլեւթրքական զինակցութեան։ Թուրքիան պիտի հանդիսանայ հզօր եւ ճարտար թարգմանը արեւմտեան պետութեանց՝ Խ. Միութեան մօտ։

Բոլոր անոնք, որոնք կ՚ուսումնասիրեն ռազմագիտական կողմը նոր խաղաղութեան ճակատին, պիտի ուրախանան տեսնելով թէ ի՛նչքան աւելի զօրաւոր է այժմ մեր կացութիւնը հարաւարեւելեան Եւրոպայի մէջ, քան էր 1914ին։

Ոչ ալ պէտք է որ լուրջ դժուարութիւն մը գոյութիւն ունենայ պալթեան պետութեանց ու Ֆինլանտայի ապահովութիւն տալու մէջ։ Ռուսական պահանջը այս կէտի վերաբերմամբ հիմնաւոր է։ Իմաստ չկայ որ խաղաղութեան ջրասոյզ պանդակին վրայ ճեղքուածք մը գոյութիւն ունենայ։

Ոմանք կ՚ըսեն. «Ի՛նչ ընել, երբ անոնք չեն ուզեր երաշխաւորութիւնը»։ Բայց պէտք է հաշուի առնել, որ եթէ Լիթուանիա, Լաթվիա եւ Էսթոնիա յարձակումի նշաւակ դառնան նացիներու կողմէ եւ կամ նացիական դրութեան ենթարկուին քարոզութեան ու ներքին դաւադրութեանց պատճառով, ամբողջ Եւրոպան պիտի մխրճուի պատերազմի մէջ։ Պալթեան պետութիւններու անկախութիւնը կենսական է Լեհաստանի համար։ Երդէն Լեհաստանի եւ անոնց միջեւ գոյութիւն ունին քաղաքական ու զինուորական ամենասերտ յարաբերութիւններ, առանձին առանձին ու միասնաբար։ Եթէ անոնց անկախութիւնը վտանգի տակ դրուի նացիներու կողմէ, Լեհաստան կը պարտաւորուի պատերազմիլ։ Ասոր հետեւանքով՝ կը պատերազմին Անգլիա եւ Ֆրանսա։ Կը պատերազմի Ռուսիա։ Ինչո՞ւ ուրեմն այժմ, խաղաղութեան ժամանակ իսկ, հրապարակով ու անվրիպօրէն, չհրականացնել քայլ մը, որ կրնայ առաջքը առնել այդ պատերազմին։

Մինչդ այժմ, բանակցութեանց այս հանգրուանին, անհնարին է այս փոքր պետութիւններէն պահանջել, երբ տակաւին կնքուած չէ երրեակ համաձայնութիւնը, որ մտնեն յանձնառութեանց տակ։ Բաւական պիտի ըլլայ միայն երեք մեծ պետութեանց կողմէ յայտարարել, թէ պալթեան պետութեանց վրայ յարձակում մը կամ անոնց նացիացումը երրեակ համաձայնութիւնը պիտի նկատէ իրեն դէմ ուղղուած թշնամական արարք մը։

Ամէն ոք կը յուսայ ուրեմն, որ խաղաղութեան պահպանման այս մեծ քայլը առնուի մինչեւ այս շաբթու վերջ։

Մենք յաճախ կը լսենք հետեւեալ ճարպիկ-ապուշ հարցումը. «Ի՛նչպէս Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա կրնան օգնութեան փութալ պալթեան պետութեանց, կամ նոյնիսկ Լեհաստանի ու Ռումանիոյ, որոնց արդէն երաշխիք տուած են»։ Ասոր պատասխանը պարզ է. եթէ արեւմտեան ռազմաճակատի վրայ գրաւեցնենք բաւականաչափ նացի զօրք, արեւելքի մէջ յարձակման ենթարկուող պետութիւնները կրնան ինքզինքնին պաշտպանել յաղթականօրէն։

Արեւելքի մէջ ներգոր ու դիմացկուն ռազմաճակատ մը յարդարելու կարելիութիւնը կախում ունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ուժէն արեւմուտքի մէջ, ինչպէս նաեւ բարեկամ Ռուսիոյ սրտագին աջակցութենէն արեւելքի մէջ։

Մենք պէտք չէ ենթադրենք թէ գերման բանակը ամենազօր է եւ կամ նեղութեան ենթարկուած գերման ժողովուրդի կենսունակութիւնը ամէն կէտի վրայ ալ միաժամանակ գրոհ կրնայ տալ։ Ոչ ոք պէտք չէ որ ստորագնահատէ գերման բանակի զինուորական հզօրութիւնը։ Ասիկա ապացուցուած է շատ յաճախ եւ վերջերս ալ։ Բայց տարակուսելի է, որ գերման զինուորական սիսթէմը, վերջերս միայն վերականգնուած, բաւականաչափ զօրաւոր ըլլայ կրելու միաժամանակ հաւաքական ծանրութիւնը ա՛յնքան ազգերու, մեծ ու պզտիկ, պայմանով որ այս բոլոր պետութեանց զինուորական կարգադրութիւնները սկիզբէն իսկ կեդրոնացման ենթարկուին։

Երկու ռազմաճակատներու վրայ մղուելիք այս ահաւոր պատերազմին հեռանկարն է, որ կը կազմէ բնականոն արգելքը նախայարձակման դէմ։ Անշուշտ ոչ ոք կրնայ թափանցել ապագայի տխուր գաղտնիքին մէջ եւ ոչ ոք կրնայ կանխագուշակել անծանօթին մէջէն, թէ նժարը ո՛ր կողմը կը հակի։

Բայց երբեք դժուար չէ տեսնել, թէ ո՛ր ուղղութեան մէջ է ապահովութեան լաւագոյն գրաւականը։

Այս պաղ գնահատումները ընելու առեն, անհրաժեշտ է կրկնել այն ինչ որ գերման ղեկավարները լաւ գիտեն արդէն, այսինքն՝ երրեակ համաձայնութեան կազմութեամբ ոչ ոք օգտելու փորձ չկատարուիր, եւ ոչ ոքի սպառնալիք չկազմակերպուիր։ Այս համաձայնութիւնները, հարկադրաբար կազմուած, միմիայն պաշտպանողական են, եւ յօդս կը ցնդին անմիջապէս, եթէ յարձակողական նպատակներու ծառայեցուին։

Միշտ բաց դուռ կայ Գերմանիոյ առջեւ ոեւէ ապահովութիւն պահանջելու իր դրացիներէն, թէ նեղութիւն պիտի չտան իրեն։ Ինքնապաշտպանութիւնն է միայն, որ մղած է զիրենք համագործակցելու, եւ Գերմանիա կրնայ, խաղաղ կենցաղով մը, տարիներու ընթացքին փարատել այն սարսափը, որ պատճառ դարձած է այսքան ընդարձակ համադաշնակցութեան մը ստեղծման։

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ԽՄԲ.— Այս տեսութիւնը, որ որոշ կապեր ունի հեղինակին մշակած պատարագին հետ, կը հրատարակուի իբրեւ մասնագիտական տեսութիւն, իր պատասխանատուութեամբ.—

Երաժշտական ոեւէ գործ որ բառերով կ՚երգուի, անմիջական կերպով կապ ունի գրական օրէնքներուն հետ, որոնց պէտք է պատշաճի։ Վերջակէտը, ստորակէտը, փակագիծը եւ միջակէտը իրենց համարժէքներն ունին երաժշտական նախադասութեան մէջ։ Օրինակ. «Հայր մեր, որ յերկինս ես՝ սուրբ եղիցի անուն քո»։ Երաժշտական հատածը պէտք է աւարտի ՔՈ վանկին վրայ, եւ ո՛չ աւելի առաջ։ Ուրիշ օրինակ մը. երաժշտական նօթը պէտք է բարձր ըլլայ այն վանկին վրայ՝ ուր կայ բնական շեշտը. քա–ղա՛ք, կամ յա–ռա՛ջ։ Հակառակը սխալ է։

Այս տարրական սկզբունքը մեկնակէտ ունենալով, երբ մեր նիւթին մէջ խորասուզուինք, պիտի անդրադառնանք որ մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը շատ աղքատ է եւ թոյլ, բաղդատաբար գրական արժէքին։ Մեր աղօթքներուն մէջ գրական իմաստը աւելի բարձր, վսեմ ու խոր է, մինչդեռ անոնց եղանակները անխորհուրդ կերպով եւ պատահականօրէն յարմարցուած են դարեր առաջ, մեր նախահայրերուն կողմէ։

Որեւէ տարակոյս չունիմ անոնց հաւատքի բարձրութեան վրայ, զոր նոյնիսկ կարելի չըլլայ գուցէ գտնել հիմա, բայց, ընդունելի կէտ մըն է որ անոնք յաճախ աշուղներ էին, որոնք համբիչը իրենց ձեռքերուն մէջ, ծալլապատիկ նստած, բառերը արտասանեցին առաջին անգամ անոնց յարմարցնելով երաժշտութիւն մը զոր յօրինեցին իրենց քթին տակէն մրթմրթալով, առանց որեւէ ստուգաբանութեան, առանց թափանցելու անոնց իմաստին կամ քերականական օրէնքներուն։ Այդ դպիրները միանգամայն յառաջապահներն էին արեւելեան երաժշտութեան, երբեմն ալ շարքիներու վարպետներ, եւ հետեւաբար զարմանալի չէ այդ նկարագրով երգերու հանդիպիլ մեր եկեղեցին ներս՝ տարիներու ընթացքին նուիրագործուած եւ կրկնուած։

Ըսինք որ գրական արժէքը աւելի բարձր է մեր աղօթքներուն, քան երաժշտութիւնը. պզտիկ ապացոյց մը։ Ծանօթ ենք որոշ չափով հետեւեալ դէմքերուն.— Խորենացի, Նարեկացի, Շնորհալի, եւն., իսկ ովքե՞ր հնարեր են եղանակները առաջին անգամ, անծանօթ մարդիկ։

ԵՐԳԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ.—

Բազմաթիւ մեծարժէք դէմքերու կարծիքով, նախապէս ստեղծուեցաւ բանաստեղծութիւնը որ նպատակ ունէր գովելու կամ տօնելու համար վսեմ զգացումները, հերոսները կամ բնական գեղեցկութիւնները։ Այս է պատճառը որ ներշնչման երեք գլխաւոր աղբիւրներ գոյութիւն ունին միայն եւ միայն. բնութիւնը, սէրը եւ ազգային զգացումը։ Այս զգացումները հանդիսաւորապէս արտայայտելու համար գրուած խօսքերը հարկ էր արտասանել հաւաքաբար։ Բազմաթիւ անձեր երբ միաբերան արտասանեն գրուածք մը, բառերու բնական շեշտերը կ՚առնեն որոշ բարձրութիւն կամ ուժ, իսկ, անշեշտ վանկերը աւելի ցած կ՚արտասանուին, օրինակ՝ Հաւատամք։ Վանկերու այս ուժի տարբերութիւնը ինքնին ծնունդ տուաւ երաժշտութեան, եւ գիրը փոխուեցաւ երգի։

Կ՚երգենք հետեւաբար գովելու, ողբալու կամ տօնելու համար։ Երեք պարագաներուն մէջ ալ մեր զգացումները կրնանք տալ պարզ արտասանութեամբ։ Բայց եթէ կ՚ուզենք երգել, այսինքն յաւերժացնել եւ արժէք տալ, մեր զգացումները պէտք է մղենք իրենց ծայրագոյն բարձրութեան, համաձայն երգի նկարագրին։

ԵՐԵՔ ՏԵՍԱԿ ԱՂՕԹՔ.—

Այս սկզբունքին վրայ, պիտի տեսնենք որ մեր աղօթքները երեք տեսակ են.— ա) խնդրողական (Տէր ողորմեա), բ) գովաբանական (Եղիցի անուն տեառն օրհնեալ), գ) զղջման (Մեծ պահոց երգեր)։

Պիտի տեսնենք յաճախ որ այս նկարագիրները չեն յարգուած իրենց եղանակներուն մէջ, հեղինակները անդրադարձած չըլլալով բառերուն արժէքին։ Բազմաթիւ Տէր ողորմեաներու կը հանդիպինք որոնց անհեթեթ եղանակով կարծես թէ բան մը կը պահանջենք փոխանակ խնդրելու։ Ուրիշ տեղ մը, երբ հարցը տիեզերական ուժերու գովասանքին վրայ է, բառերը ունին մեռելական նկարագիր, միշտ անսրբագրելի։

Այս տեսակէտէն մեկնելով, մեր անձնական համոզումն է թէ պատարագի երգեցողութիւնը հարազատ արտայայտութիւնը չէ բառերու նկարագրին, եւ երբ ընդունինք որ այսպէս է, պիտի ըսենք նաեւ թէ սխալ մեկնաբանութեամբ պատարագ մը չարդարացներ իր երգով կիրարկուելու պարագան։

Գիտենք որ այսպիսի եզրակացութիւն մը որքան խորթ պիտի թուի մեր մէջ, ուր, աւանդութիւնը կը շփոթուի հարազատին կամ բնականին հետ։ Որովհետեւ առաջինը թշնամին է յառաջդիմութեան, որ անխուսափելիօրէն կը կաշկանդէ թռիչքը, իր արդարացի կողմերուն մէջ իսկ։

Ի՞ՆՉ Է ՊԱՏԱՐԱԳԸ.—

Պատարագը եկեղեցւոյ խորհուրդներուն մեծագոյնն է։ Ամէն խորհուրդի մէջ Acte մը տեղի կ՚ունենայ, գործողութիւն մը կը կատարուի։ Պատարագի մէջ Քրիստոս կը մարմնանայ եւ կը բաշխուի մարդոց մէջ։ Քրիստոնէական յաղթութեան ափոթէօզն է ան, եւ հետեւաբար՝ ամէն բանէ առաջ պէտք է ըլլայ ուժեղ։

Պատարագը թատերական կտոր մըն է, ուր դերակատարներն են հրեշտակները, Հայր, Հոգի եւ որդի Աստուած, սուրբերը, անեղծելի եւ վիթխարի ուժերը, թատերաբեմն եւ երկիրը, երկինքը, անիմանալի բարձրութիւնները, եթերային թեթեւութիւնը եւ այն բոլոր տարրերը որոնք ունին միշտ ուժ, հաւատք, սէր, երազ եւ յաղթութիւն. եւ ոչ մէկ պարագայի մէջ՝ մեղկութիւն։ Պատարագը դիւցազներգութեան մեծագոյնն է որ պէտք է ունենայ աւելի բարձր երաժշտութիւն քան Վակների Ո եւ Է օփէրան։

Ստուգաբանեցէք եւ աչքի առջեւ ունեցէք հետեւեալ պատկերը.— «Ընդ Սերովբէսն եւ ընդ Քերովբէսն միաձայն սրբասացութեամբ յօրինել ձուագս ...»։ Երկինքն է որ կը բացուի, ուր ես պիտի տեսնէի անհուն կապոյտին մէջ փողերով եւ նուագարաններով հրեշտակները որոնք կ՚երգեն «Տէր զօրութեանց, լի են երկիր եւ երկինք փառօք քո»։

Կրնա՞նք համեմատել այս պատկերը արտայայտող այն երաժշտութիւնը զոր կ՚իմանանք եկեղեցին, մանաւանդ միաձայն երգուած պարագային։ Պարզ գրական ուժն է որ կորսուած է մեղկ եղերով։ Քիչ աւելի հեռուն, «Քրիստոս պատարագեալ»ի մէջ հրեշտակները կ՚երգեն, հետեւաբար պէտք էր այդ բաժինը կատարել եղական խումբի մը կողմէ (ստիպուած եմ յիշելու որ այդպէս ըրած եմ) — «... Մատիք առ Տէր եւ առէք զլոյս. ճաշակեցէք եւ տեսէք, զի քաղցր է Տէր... Օրհնեցէք ամենայն զօրութիւնք նորա...»։

Ընթերցողին ներողամտութիւնը խնդրելով, չեմ վարանիր յայտնելու որ եկեղեցին երգուածը այս բառերուն հանդէպ տեսակ մը անարգանք է։ Չկայ արուեստի Ո եւ Է լիպրէթօի մէջ անցք մը ուր այսպիսի պարագային երաժշտութիւնը հզօրնուի իր ամէնէն ուժեղ արտայայտութեան մէջ, որովհետեւ հոս ենթական ամենազօրեղն է։ Ընդունելով այն տեսակը թէ երաժշտութիւնը ձայնական արտայայտութիւնն է բառերուն, պիտի տեսնենք որ շատ ետ մնացած ենք աղօթելու ձեւին մէջ։

ԴԱՇՆԱՒՈՐՈՒՄ.—

Թուականէս յիսուն տարի առաջ արդէն յղացուած է երգեցողութիւնը փոխել բազմաձայնի, դաշնաւորման հիման վրայ, եւ մեր երգերը կրած են այդ պատուաստը Պիանքինիի, Եկմալեանի, Զիլինկիրեանի, Կոմիտաս վարդապետի եւ վերջերս ալ Պէրպէրեանի կողմէ։

Թէեւ զգալի յառաջդիմութիւն է ասիկա, սակայն չի դարմաներ հիմնովին այն՝ որուն կ՚ակնարկենք։ Երբ մայր եղանակը գրուած է միաձայն երգելու համար, կրնաս ուզածիդ չափ զարդարել զայն, բայց մեղեդին իր պարզութեան մէջ չի կրնար ընդունիլ քու ճարտարութիւնդ, եթէ չհամարձակիս փոխել այն ինչ որ աւանդական կը նկատես, հետեւաբար կը վարանիս փոխել։ Նոր դաշնաւորում մը արդէն իսկ եղածներուն վրայ՝ մեծ բան չի փոխեր։ Մեր աւանդական պատարագին վրայ յաջողագոյն դաշնաւորումը ըրած է Կոմիտաս վարդապետ, առանց գործիքի ընկերակցութեան։ Օննիկ Պէրպէրեանինը աւելի յանդուգն է եւ բազմազարդ, վերջապէս երբ խնդիրը դաշնաւորման վրայ է, շենք կրնար մեծ բաներ սպասել, եւ ան կը դառնայ ակադեմական աշխատանք, հարիւրաւոր երաժիշտներ կրնան գտնել զանազան ձեւեր, սակայն արթնցողը կը մնայ նոյնը. եւ այս պարագան չէ որ տուն կուտայ մեր յօդուածին։ Շէնք մը երբ որ շինուած է միայարկ, կամ, այսինչ նպատակով գործածուելու համար, չես կրնար նորոգութեամբ չորս յարկ բարձրացնել, կամ զարդարել։ Եթէ ուժի, տիրամիջոցի, բեմադրութեան կամ արտայայտութեան ձեւի մասին մեր ըմբռնումները ընդունելի են, կարելի չէ անոր հասնիլ առանց հիմնովին փոխելու մայր եղանակը, եւ աւելցնելու անոր վրայ երգէոնի եւ բոլոր նուագարաններու գործածութիւնը։ Այն ատեն՝ երգահանը աչքի առջեւ ունի չորս երկսեռ ձայն, երգէոն, տասնըվեց տեսակ գործիք, այս բոլորին աջակցութեամբ միաձոյլ կապով յօրինելու ազատութիւն, որ կրնայ ստեղծել մթնոլորտը որուն մասին խօսեցանք։

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ

Այդ կնոջ մրմունջը հասնում է մինչեւ իմ դահոյքը. ու շշնջում է իմ ականջին դառն եւ սրտայոյզ խօսքեր. «մի՛ ծիծաղիր դու, երբ լալիս եմ ես. մի՛ զուարճանար՝ երբ սգում եմ ես...», ասում է նա ինձ. արդ, ի՞նչ իրաւունքով ես պիտի նորէն աշխարհ մտնեմ, կեանքի բարիքները վայելեմ, քանի որ իւր սիրտն ու էութիւնը ինձ նուիրող կինը կենդանի թաղուած է անյայտութեան մէջ...։

Այս մտքերը, որոնք վաղուց ի վեր տանջում էին Թաթուլին, այդ մի-շոցին այն աստիճան յուզեցին նրան, որ նա ինքն իրան մոռանալով բացագանչեց.

— Ոչ, անկարելի է. ես չեմ կարող ապրել, քանի որ նա մեռնում է...։

— Ո՞ւմ համար է խօսքդ. ո՞վ է մեռնողը... հարցրեց Թաթուլին։

Թաթուլը ցնցուեցաւ եւ տեղից բարձրանալով աջը պարզեց Թաթուլին.

— Գնա՛նք. լուսինն արդէն խոնարհում է... ասաց նա խռոխ ձայնով։

— Բայց ո՞ւմ համար էիր խօսում, հարցրեց կրկին Թաթուլին։

— Անյայտութեան մէջ մեռնողի համար, պատասխանեց Թաթուլը եւ առաջ անցաւ։

Թաթուլին հետեւեց նրան, առանց այլեւս խօսել իշխելու։

Է.

ՄԻ ԾԱՂԻԿՈՎ ԳԱՐՈՒՆ

Կէս օր էր։ Ցամաքաբերդի ձկնորսները ուռկան էին ձգում ծովակը՝ Գեղամայ համեղ ու բազմազան ձկներից որսալու, երբ Գէորգ Մարզպետունու հեծելախումբը հասաւ այդտեղ։ Իշխանը զարմացաւ՝ տեսնելով որ ձկնորսները փոխանակ լաստերով դէպի լճի խորը գնալու, շարունակ նրա եզերքն են պտըտում, որով յաջողակ որս չպիտի կարողանային անել։ Բայց այդ, լճի վրայ, կամ եզերքում, ոչ մի լաստ կամ նաւակ չէր երեւում։ Այդ հանգամանքը շարժեց նրա հետաքրքրութիւնը, մանաւանդ որ իրան այն միջոցին լաստ էր հարկաւոր դէպի կղզին ուղղուելու համար։

Իշխանի հարցին՝ թէ «ո՛ւր են ձեր նաւակները», ձկնորսները պատասխանեցին.

— Արքայից հրաման եկաւ, որ ոչ ոք եզերքում լաստ կամ նաւակ չպահէ, այդ պատճառով ամէն ոք իւր ունեցածը ծածկել է գիւղում։

Իշխանը գուշակեց, որ Թաթուլի հրամանը տրուած է՝ թշնամիների մուտքը Սեւան արգիլելու նպատակով։ Այսուամենայնիւ պատուիրեց, որ իրանց համար նաւակ իջեցնեն ծովը. բայց ձկնորսները դժուարացան։

— Թագաւորը մեզ կը կախէ, եթէ համարձակուենք նրա հրամանն անարգելու, ասացին նրանք եւ խնդրեցին չստիպել իրանց անհնազանդութիւն անելու արքայի առաջ.

Իշխանը չպնդեց. բայց հրամայեց նրան տալ կղզեցիներին՝ լաստ ղրկել իրանց համար. իսկ մինչեւ այդ՝ հիւրասիրել իւր հեծեալներին Գեղամայ թարմ ձկներով։

Ծովափը պատող ժայռերի վրայ ձկնորսները կրակ վառեցին իսկոյն։ Բոցը բորբոքելով ծառացաւ, բարձրացաւ դէպի վեր։ Այդ էր այն նշանը, որով կղզեցիներից լաստ էին խնդրում եզերքում եղողները։ Շուտով կղզու պարիսպներից դուրս եկան երկու սեւազգեստներ, որոնք դէպի նաւամատոյցը յառաջանալով՝ լուծեցին այնտեղ կապած լաստերից մինը եւ դէպի ծովի խորը մղեցին։

Մինչեւ լաստի մօտենալը, ձկնորսները իրանց որսած ընտիր «իշխան»-ներից» ու «գեղարքունիներից» պատրաստեցին համեղ նախաճաշ եւ հիւրասիրեցին իշխանի հեծեալներին։

Միջօրէի ժամերգութիւնը նոր էին աւարտել կղզում, երբ իշխանը իւր խմբով հասաւ այնտեղ։

Թաթուլը զարմացաւ՝ տեսնելով իւր առաջ Գէորգ Մարզպետունուն։

— Դո՞ւ էլ քո թագաւորի հետ ճղքնելու եկար, հարցրեց նա իշխանին ժպտալով։

— Ո՛չ, Տէր Արքայ. այժմ յանցանքներ գործելու եւ ոչ թէ ապաշխարելու ժամանակ է, պատասխանեց Մարզպետունին։

— Յանցանքներ գործելո՞ւ... հարցրեց Թաթուլը... մի՞թէ յանցանք գործելու համար էլ որոշ ժամանակ է լինում։

— Այո՛, Տէր Արքայ։ Տասը պատուիրաններից մինը «մի սպանաներ» խօսքն է։ Այժմ հասել է այդ պատուիրանի դէմ գործելու ժամանակը. մենք շարունակ պիտի սպանենք։

— Ցոյս ունիմ՝ ինձ քո յանցանքին մասնակից անելու համար չես եկած։

— Եթէ իմ զօրքին Թագաւորն առաջնորդէր, ես քան տարով կ՚երկարաձգէի։

— Քո զօրքի՞ն. մի՞թէ զօրք ունիս ժողոված, զարմանալով հարցրեց արքան։

— Այո՛, Մեծափառ Տէր։

— Ո՞րտեղ է գտնւում բանակդ։

— Այստեղ, Սեւանում։

— Սեւանո՞ւմ, աւելի եւս զարմանալով հարցրեց Թագաւորը։

— Այո՛, Տէր Արքայ, Սեւանում... Թագուհին, որ ներկայ էր իշխանի խօսակցութեանը, ընդհատեց նրան.

— Ես նայում էի իմ դիտանոցից, երբ քո լաստը մօտենում էր կղզուն. քեզ հետ միայն մի խմբակ կար, հազիւ քսան մարդուց բաղկացած, իսկ մնացեալները ե՞րբ հասան այստեղ։

— Իմ բանակը կազմուած է հէնց քսան մարդուց, ես աւելին ձեռք բերել չկարողացայ, պատասխանեց իշխանը։

— Դու հիւա՞նդ ես, Մարզպետունի իշխան, հարցրեց Թագաւորը աչքերը նրա վրայ սեւեռելով։

— Գուցէ կասկածում ես թէ խելագարուա՞ծ եմ, ժպտալով հարցրեց իշխանը։

— Այո՛, ինձ այդպէս է թւում, յարեց Թագաւորը լրջութեամբ։ Ասում ես որ քսան մարդուց է բաղկացած բանակդ, եւ միեւնոյն ժամանակ փափաքում որ քո Թագաւորն առաջնորդէ նրան։ Ծա՞ղր է այդ, թէ երգիծանք...։

— Քա՛ւ լիցի, եթէ համարձակուէի այդչափ լրբանալ քո առաջ, Տէր Արքայ... պատասխանեց իշխանը յուզուելով։

(Շար.)

Երաժշտական կեանք

Ց․ Աղազարեան․— Մեր աղեղի վիրթուօզը իր վերջին բէնիֆիթալով յաջողութիւն մը եւս արձանագրեց Նուագչութեան սրահին մէջ համախմբելով ընտրեալ հասարակութիւն մը։ Այս երաժշտական եղանակի ընթացքին, շատ օտար նուագախումբերէ վերջ, խանդավառ հաճոյքով լսեցինք մեր հայրենակիցի ջութակի վարպետը։

Ց․ Աղազարեան Վիվալտիի Լա մինոր գօնսէրթօին մէջ, զոր թարգմանեց շատ յստակ ու շքեղ փայլով, ի յայտ բերաւ, առաջին իսկ վայրկեանէն, երաժշտական խառնուածք ու զգայնութիւն։ Ցաջորդաբար արտայայտուած Շուպէրթի, Գուբրլինի եւ Մօզքովսքիի չորս պզտիկ կտորները երեւան բերին մեզի մէկը, որ գիտէ իրացնել զանազան ոճեր, մէկը որ՝ կ՚ուզես լսել յարաձուն հաճոյքով, մէկը՝ որ պատած է խուներէն, կատարելագործումովը իր արհեստին։

Սարազատի «սպանական եղանակներ»ն ու Վինիավսքիի «Ռուսական եղանակներ»ը, երկեր որոնք յանձնառաբար իր վիրթիոզի հանդամանքը նպաստաւոր կերպով երեւան կը բերէին, մենք զմայլանքով նըշմարեցինք տեղ տեղ զգայուն եւ անմեղ արուեստագէտի խմոր մը։

Ց․ Աղազարեան գիտէ իր աղեղով ստորադծել իր նախընտրութիւնները։ Իր ածութեան մէջ, ես, անձնապէս կը նախընտրեմ իր երանգաւորումէն աւելի իր չեշտը։ Ասոր համա՞ր է արդեօք որ իր Մոցարթը, գօնսէրթօ անճ մաժէօրին մէջ նուաղ հրապոյր ունեցաւ քան թէ իր Սարազատը կամ Վինիավսքին, որոնք աւելի որոշ կը յատկանշէին իր տաղանդն ու անհատականութիւնը։

Մոցարթ՝ որուն գիրը որքան պարզ եւ դիւրըմբռնելի, նոյնքան ալ իր ոգին դժուար է մեկնել։ Կ՚ուզեմ նշել որ, — առանց անշուշտ ո եւ է բան պակսեցնելու Աղազարեանի արժանիքէն, ոչ ալ իր տաղանդէն — այդ կըտորը արհեստի տեսակէտէն թէեւ կատարեալ, բայց ոգիի տեսակէտէն անձեւ, անուազն անկենդան դուրս եկաւ։ Բայց ես թերեւս իրաւունք չունենամ այնքան խստապահանջ ըլլալու, քանի որ, այդ գօնսէրթօն որ նաեւ concerto de couronnement անունը կը կրէ, գրուած է 1788ին, դաշնակի կամ դաշնամուրի համար, ընկերակցութեամբ նուագախումբի։ Հետեւաբար, ապաւորութեան տեսակէտով, շատ բան կարելի չէ սպասել առանձին ջութակէն, նոյնիսկ դաշնակի ընկերակութեամբ։

Ինչպէս ըսինք, Ց․Աղազարեան քաջածանօթ է արհեստին անհամար բարդութեանց․ իր գործիքին մէջ չկայ ո եւ է դժուարութիւն որուն հետ չկարենայ յաջողութեամբ չճակատել։ Ի՞նչ այդքան ճշգրիտ թէքնիքի չես կրնար չհիանալ։

Ինչո՞ւ համար, այն պայմանները որոնք մեզի ու մեր արուեստագէտներուն վիճակուած են, սատրաքածէին մանուք տեղացիներուն՝ որոնցմէ շատեր հեռու են ունենալէ արհեստի այնքան թանկագին անձնական տարրեր։

Ց․ Աղազարեանի իւրաքանչիւր ատենութիւնը ճշմարիտ յաղթանակով ողջունեցաւ Ֆրանսացի թէ օտար ներկաներու կողմէ, ու մեր համակրելի արուեստագէտը սախալուեցաւ, տեղի տալով բոյլ մը հիացողներու պահանջքին, նուագել կտոր մը եւս, յայտագրէն դուրս։

«Ապրիս» մըն ալ մենք ըսենք իրեն, բաժնուելէ առաջ։

Օր․ Տ․ Զառափեան․— Զկրցանք ներկայ ըլլալ այս անգամ (25 մայիս, Սալ Շոփէն), ուստի պիտի չկրնանք մանրամասնօրէն տեղեկագրել։ Ցայտագրին ընտրեալ պէսպիսութիւնէն հետեւցնելով սակայն խիստ շահեկան կ՚երեւի, քանի որ կ՚երթայ Գուփըրինէն Շոփէնի եւ Սգարլաթթիէն Ֆոռէի, աւարտելով G․ Migot, D. Milhaud, Debussyով եւն․ եւ ուր դասականը, վիպականն ու արդիականը հաւասարապէս տեղ ունին։

Կը յուսանք թէ Օր․ Զառափեան այս անգամ եւս յաջողութեան եւ գնահատանքի արժանացաւ, ինչպէս անցեալ տարի մայիսին, երբ լսելով զինքը, triptyqueի խմբակին մէջ գնահատած էինք իր թեթեւոտն ու հեղասահ ատամը մանաւորաբար իր Գուփըրինը եւ Շապրիէի Bourrée Fantasqueը։

ԽՄԲ․— Մեր աշխատակիցը մանրամասնօրէն գրած էր նաեւ Օր․ Պիլպիլեանի երգահանդէսի մասին․ բայց արդէն նկարագրութիւն մը հրատարակած ըլլալով, ստորեւ կը ներկայացնենք միայն կարգ մը խորհրդածութիւններ․—

Օր․ Պիլպիլեան ֆրանսերէնը կ՚երգէ անսխալ ոճով եւ առոգանութեամբ, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ օտարի մը համար։ Ինքը թէեւ թեթեւ սօփրանօ՝ բայց ունի պայծառ մէտիօմ մը։ Ան գիտէ խորհիլ երգին մէջ, եւ ատիկա մեծ ուրախութեամբ կ՚արձանագրենք։ Վասնզի երաժշտութիւնը մեր մէջ երբեք պարզ հաճոյքի միջոց մը նկատուած չէ, այլ եղած է դաւանիքի մը նուիրումը․ եւ հետեւաբար ակներեւ է այստեղ, բառը ցայտեցնելու մտահոգութիւնը։ Սակայն մեր համակրելի երգչուհին կ՚ապաւինի իր բնական միջոցներուն, վարպետութեամբ եւ հեշտօրէն, առանց ճիգ դնելու ինչպէս ուրիշներ, ասոր համար ալ իր թէքնիքը կը զարգանայ, ինչպէս նկատեցինք, վայելչութեան եւ դիւրութեան ուղղութեամբ, հետզհետէ կորսնցնելով կոկորդային ու ռնգային ձայները որոնք արեւելեան մեղկութեան յատկանիշը կը կազմեն։

Քնարական բեմն է իր ճշմարիտ պարզացումին մարզը։

*** Մեր երաժշտական քրոնիկը աւարտելէ առաջ յիշենք որ յունիս 17ին տեղի կ՚ունենայ տաղանդաւոր նուագչիր Արա Պարթեւեանի նուագահանդէսը, մասնակցութեամբ նուագախմբի, երգեհոնի, Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբի եւ աշխատակցութեամբ դաշնակահար Օր․ Վ․ Ճըննեանի, պսակաւոր Մարսէյլէն։ Ակնարկ մը յայտագրին վրայ․ Պէթհովէն, Հայտն (սէնֆօնի ան ռօ մինէօռ) Մօցարթ (գօնսէրթօ ան ռէ մինէօռ) ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի հեղինակութիւններէն Իրիկնամուտը, Կովկասեան Հաղներգութիւնը, եւ հանդիսաւոր պատարագը՝ ձօնուած հայ նահատակներու յիշատակին։

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱԻՈՐ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳՒՏՆԵԼ ՈՐԵՒԷ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա․ ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

Զետեղման գործը

Աթէնքի չքաւոր ընտանիքներու տեղաւորման գործը դարձաւ քար գայթակղութեան։

Ժամանակին այս սիւնակներուն մէջ գրած էի արդէն, պետութեան կողմէ տրամադրուած է հողը, որուն վրայ պիտի տեղաւորուէին 600 չքաւոր ընտանիքներ։ Գրած էի նաեւ, որ մինչեւ այսօր չէ կարգադրուած սեփականատիրութեան պարագան, որ ամէնէն կարեւորն է։ Այսօր փաստ է արդէն, որ ո եւ է ջանք թափուած չէ սեփականատիրութեան փոխանցումին համար, ու շինուած բնակարանները կը պատկանին Նանսէնեան Օֆիսին։ Դեռ աւելի վրդովիչը,— այսօր այլեւս բացորոշապէս կը պարզուի թէ՝ բնակարանները շինուելէ առաջ, պաշտօնական անուրդ չէ կատարուած, բան մը որ բացարձակ պայման է այսպիսի ձեռնարկներու առթիւ։ Եւ շնորհիւ Պ․ Արթաքի Գալփաքճեանի, որ միակ լիազօրը կարգուած է Աթէնքի Բարեգործականին եւ զետեղման գործին, Փարիզի կեդրոնին կողմէ, բնակարաններու շինութեան վրայ հսկողութիւն չէ կատարուած, եւ մօտաւորապէս մէկ միլիոն (300,000 Փր․ Փր․), տրախմիի չարաշահութիւն մը տեղի ունեցած է գործը ստանձնողներու կողմէ։ Այս պարագան հաստատուած է հելլէն եւ հայ քննիչ ճարտարապետներու կողմէ։

Ամէն բանէ առաջ պէտք է արձանագրեմ թէ գործը սկսաւ հոտիլ այն օրէն ի վեր, երբ Բարեգործականի կեդրոնը Փարիզէն Աթէնք ուղարկեց երկու պատուիրակներ, Պ․ Խտէրեան եւ Նալպանտեան, քննելու համար Աթէնքի մասնաժողովին եւ Գալփաքճեանի միջեւ ծագած վէճերը։Այս երկու քննիչները մօլորելով Հօկի շրջանակներուն եւ Արթաքի Գալփաքճեանի խաղերէն, բոլորովին անտեսեցին այն ատենուան Աթէնքի մասնաժողովին պատճառաբանեալ փաստարկութիւնները։ Այդ վարչութիւնը կազմուած էր պարկեշտ անձերէ, բայց Փարիզի կեդրոնը ձեռնթափ ըրաւ զայն, իր վարկը վստահելով փառամոլ Գալփաքճեանի, Մազլմեանի եւ հօկճիներու, որոնք՝ ուղղակի վարկաբեկ ըրին Բարեգործականն ալ, զետեղման գործն ալ, դպրոցական հողն ալ։

Մինչեւ այսօր անըմբռնելի մնացած է նաեւ այն պարագան թէ ինչ սկզբունքներու վրայ հիմնուելով Փարիզի կեդրոնը չուզեց ստեղծել ձեռնհաս անձերէ կազմուելիք յանձնախումբ մը զետեղման գործով զբաղելու համար, եւ ամբողջ աշխատանքը վստահեցաւ Գալփաքճեանի, որուն աթէնահայ գործունէութիւնը լաւատեղացութենէ անդին չէ անցած։ Մարդ մը, որ․մէկ տարի առաջ բուռն կերպով հակառակ էր Մազլմեանին եւ անոր արբանեակներուն, այսօր կըռնակը տուած անոնց — հանրային եւ ազգային շրջանակներէ բոլորովին վարկաբեկուած տիպարներու — ուժգնօրէն կը պայքարի ռամկավարներուն եւ Բարեգործականի կարգ մը անդամներու դէմ։ Փարիզի կեդրոնը, այս սանձարձակ լիազօրութիւնըԳալփաքճեանի շնորհեց արդեօք անո՞ր համար որ՝ քննիչներուն Աթէնք գտնուած միջոցին, անոնց ականջին ի վար պիրճ մը փսփսացած էր, որուն համաձայն մահէն վերջ իր հարստութիւնը Բարեգործականին պիտի կտակէր։ Կարելի՞ էր իմանալ թէ, Պ․ Գալփաքճեան, իր ո՞ր հարստութեան մասին է, որ այսպիսի կարկանդակ մը հրամցուցած է։

Աթենահայ գիտակից տարրը զըզուանքով կը հետեւի՝ Գալփաքճեան — Մազլմեան եւ քլիքին խաղերուն, որոնք կրնան լուրջ անախորժութեանց դուռ բանալ, եթէ Փարիզի կեդրոնը չանդրադառնայ իր սխալին։ Մանաւանդ այժմ, երբ մեր անարժան առաջնորդը Գալփաքճեանի հետ նոր վարչութիւն մը կազմած է, իրենց համախոհ մարդերով։

Գոնէ յանուն զետեղման աշխատանքին, որ կը գտնուի խայտառակ կացութեան մը մէջ այսօր, պէտք է Փարիզի կեդրոնը անդրադառնայ, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել ազգավնաս պայքարներ։ Եւ յետոյ, ամէնէն կարեւորը, որպէսզի կարելի ըլլայ վերջացնել չքաւոր հայրենակիցներու տեղաւորման գործը։

Այս բոլորը ընելու համար տակաւին ուշ չէ։ Բաւական է միայն վերջ տալ անսահման «լիազօրութեանց», կազմելով Բարեգործականի համակիրներէ եւ անցեալին այս կազմակերպութեան համար պարկեշտօրէն աշխատողներէ մարմին մը, զբաղելու համար զետեղման աշխատանքներով եւ յարակից հարցերով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԽԻԹԱՐ, ՄՈՒՐԱՏ ԵՒ ՌԱՖՖԱՅԵԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տարիներէ ի վեր Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը սովորութիւն ըրած է յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրքը մատուցանելու ի յիշատակ անմահ բարերարներու Մխիթար Աբբահօր, Սամուէլ Մուրատի եւ Ռաֆայէլի։ Այս տարի ալ 4 յունիսին Պէշիքթաշլեան թատերասրահին մէջ կազմակերպուած էր այդ տօնախմբութիւնը, ուր հրաւիրուած էին սաներու ծնողները եւ բազմաթիւ յարգելի հիւրեր։

Հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու քայլերգով, որուն յաջորդեցին երկու խմբերգներ «Ոհ ինչ անոյշ» եւ «Ցիշում ես», բոլորն ալ ճարտարօրէն ղեկավարուած Պ․ Գ․ Ալէմշահէն։ Ցետոյ Հ․ Սահակ վրդ․ Տէր Մովսէսեան, վարժարանին տեսուչը, գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը փառաբանեց այդ երեք բարերարներու յիշատակը, ներկայացնելով մեզ անոնց զոհողութիւնները, կրած նեղութիւնները։ «Անոնք, մոռցած իրենց անձը ապրած են միայն հայ ժողովուրդի, հայ գրականութեան եւ հայ սերունդին զարգացման գաղափարի համար։ Անոնք եկած Սեբաստիոյ, Ջուղայի եւ Հնդկաստանի հեռաւոր վայրերէն թողած են իրենց անմոռանալի յիշատակները Եւրոպայի ամէնէն շնաշխարհիկ կեդրոններէն մէկուն մէջ, ստեղծելով հոն հայ ժողովուրդի քաղաքակրթութեան լուսաւոր օրօրանը»։ Ցարգելի բանախօսը չմոռցաւ յիշատակել բարերարներու մեծ գործին արդիւնքը՝ նշանաւոր դէմքերը Պէշիքթաշլեանները, Թէրզեանները եւայլն։

Տեղի ունեցան նաեւ բազմաթիւ արտասանութիւններ որոնք ընտրուած էին մասնաւոր կերպով Մխիթարեան բանաստեղծներէ, Ալիշանէն, Նարպէյէն, Հ․ Կարապետ Տէր — Սահակեանէն, եւ Դ․ Վարուժանէն։ Ցաջող կերպով արտասանեցին Ն․ Գրնդունի, Ս․ Նոտարեան, Գ․ Գէորգեան եւ ուրիշներ չոնդալից ծափեր խլելով բազմականներէն։

Հանդիսականներու մեծ հաճոյք պատճառեց վարժարանի փոքրիկներէն ներկայացուած ֆրանսերէն երգախառն Լը փրէնս Շարմաճ կատակերգութիւնը։

Դաշնամուրի վրայ Ասորաբ Պրղաւբէն? Դադարէ վերջ հասարակութիւնը մեծ հաճոյքով ունկնդրեց Վահէ Ճըննէօղեանի ջութակով նուագած Rapsodie hongroise Hauserի, որ խորապէս յուզեց ներկաները։ Ապա բեմ բարձրացաւ Պ․ Ա․ Քալէնտէր ներկայացնելու համար անկեղծ ուղերձը Մ․ Բ․ Ն․ Աշակերտներու Միութեան կողմէ։ Քիչ վերջ հայ մայրերու երախտագիտութեան արձագանգը հնչեցուց Տիկին Կ․ Ցովսէփեան, շեշտելով թէ տօնուած բարերարներու յիշատակը պիտի մնայ անմահ, քանի որ իրենց վառած կրթ․ ջահը ան — շէջ կը մնայ երկու դարէ ի վեր։

Հասարակութեան վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգեց նաեւ վերջին երգախառն դաւեշտը «Զղջացուլութիւն» որուն մէջ բաւական մեծ յաջողութիւն ունեցան Ս․ Պօղոսեան, Պ․ Հանջէրեան, Մ․ Սէֆէրեան, Դ․ Խոջամիրեան եւայլն։ Վարագոյրը գոցուեցաւ ուրախ խմբերգով մը։

Գրիշա Ցովսէփեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գիւմիւշի Ջրաելեկտրակայանը ամէնէն զօրաւոր ելեկտրակայանն է որ կը հիմնուի ներկայիս Սեւան — Զանգի ջրագիծին վրայ,— պիտի ունենայ 200 հազար քիլովաթ ուժ եւ ելեկտրականութիւն պիտի հայթայթէ գունաւոր մետաղներու արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան։ Ելեկտրակայանին օգտագործած ջուրը յետոյ պիտի ծառայէ ոռոգելու Արարատեան դաշտը, ուր պիտի մշակուին թանկագին բոյսեր։

Ելեկտրակայանին շինութեան նըպաստելու համար պիտի կառուցուի նաեւ Երեւան — Գիւմիւշ երկաթուղին։

*** Հայաստանի սնունդի արդիւնաբերութեան փոխ — գործավար նըշանակուեցաւ Պետրոս Ս․ Պետրոսեան։

*** Հայաստանի միջնակարգ տասնամեայ վարժարաններուն վերջին (ընթացաւարտ) դասարաններուն մէջ կ՚ուսանին, այս տարի, 2714 երիտասարդներ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը հաղորդեմ մահը Ցարէթ Մարգարեանի։ Բնիկ Մշոյ Առինջ գիւղացի, հաւատարիմ ընկեր Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան եւ զինուոր Հերոս Սահակի, ողբացեալը մասնակցած է Սասունի 1904ի կռիւներուն, Հրայրի, Անդրանիկի եւ Գէորգ Չաւուշի հետ, նաեւ Մշոյ դաշտի քանի մը գիւղական դէպքերուն, եռանդուն կազմակերպիչ մըն էր գիւղական խումբերու։ Օսմ․ սահմանադրութենէն վերջ Ցարէթ ալ կը գաղթէ Ռումանիա։ 1914ին պիտի վերադառնար Մուշ, դժուարութիւններու հանդիպելով Պոլիս կը մնայ, եւ հրաշքով կ՚ազատի։ Կոտորածէն վերջ ընտանիքէն յոյսը կտրելով, Պոլսոյ մէջ կ՚ամուսնանայ եւ յետոյ կուգայ Ֆրանսա, իբրեւ բանուոր աշխատելով Ռընոյի գործարանին մէջ։

Հարիւրին 10 օրէնքով գործէ կը հանեն, թէեւ տարիքը 60ի մօտ էր։ Պտուղի առեւտուրով կը զբաղէր վերջերս։

Իր համեստ բնաւորութեամբ սիրուած էր Ալֆորվիլի գաղութէն։ Երբեք չէր յուսահատեր, միշտ կը հաւատար թէ օր մը դարձեալ հայրենիքին պիտի արժանանանք։ Մայիս 25ին երեկոյեան ժամը 8ին կը ճաշէ եւ գիշեր բարի ըսելով իր ընտանիքին պարագաներուն, անկողին կը մտնէ։ Տիկինը հաց գնելու գացած ըլլալով, վերադարձին անշունչ կը գտնէ իր սիրելի Ցարէթը, ձեռքերը խաչաձեւ եւ անդարձ քնացած։ Թաղումը կատարուեցաւ մասնակցութեամբ 200է աւելի յուղարկաւորներու։

Հանգիստ տառապեալ ոսկորներուդ, սիրելի Ցարէթ, Ալֆորվիլի գաղութը երբեք չի մոռնար քու բարեհամբոյր բնաւորութիւնդ, իսկ քու հայրենակիցներդ միշտ պիտի յիշեն անձնուիրութիւններդ, ցաւակցութիւն ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Ս․ Ալէքսանեան

ՍՊԱՆԻԱ ԵՒ ԱՌԱՆՑՔԸ

Զօր․ Ֆրանքոյի ներքին նախարարը, որ Հռոմ կը գտնուի, շուտով պիտի վերադառնայ Մատրիտ՝ հաղորդելու համար Առանցքի կառավարութեանց առաջարկները Սպանիոյ։ Կ՚ըսուի թէ Հռոմ եւ Պերլին առաջարկած են Սպանիոյ միանալ Առանցքին եւ ստորագրել գերմանեւիտալական զինակցութեան դաշինքը։ Իտալական թերթեր կը գրեն թէ Սպանիոյ նախարարը ըսած է Մուսոլինիի որ Գերմանիա եւ Իտալիա միջամտեցին միայն «միջազգային տարրերու» Սպանիա մտնելէ ետք եւ թէ Մատրիտ կը բաղձայ այսուհետեւ միութիւն եւ բացարձակ անկախութիւն։ Առանցքին միանալու մասին վերջնական որոշումը այժմ կախում ունի զօր․ Ֆրանքոյէն, որ չի կրնար հապճեպ վճիռ յանգիլ, առանց հաշուի առնելու Սպանիոյ դրացնութիւնը Ֆրանսայի հետ եւ յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ։

«Փօփոլօ տ՚Իթալիա» կը գրէ թէ պատերազմի պարագային Սպանիա պիտի կանգնի Հռոմի եւ Պերլինի կողքին։

ՇԱՆԿԱՅԻ անգլիական հիւպատոսը ուժգնօրէն բողոքեց ճափոնական ներկայացուցչին, հականգլիական գործունէութեանց դէմ։ Այստեղ միջադէպի մը առթիւ սպաննուած էր Անգլիացի մը։ Ճափոն կը մեղադրէ թէ լրտես էր։ Այս առթիւ ձերբակալուած են 500 կասկածելիներ, իբրեւ լրտես։

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ․ Ս․ Զ․

Բ․

ՍԻՄՈՒՐՏԷՆ

Սիմուրտէն մաքուր խղճի հետ ունէր մռայլ բնաւորութիւն, եւ այդ երկուքն ալ՝ իրենց բացարձակ չափերուն մէջ։ Անիկա քահանայ եղած էր․ ատիկա ծանր է։ Մարդ, ինչպէս երկինքը, կրնայ է պատուիլ մռայլ պարզութեամբ մը․ բաւական է, որ կարգ մը բաներ անոր մէջ գիշերը ծաւալեն։

Մեր հոգին պատող գիշերը կրնայ է իր մէջ վառել իր աստղերը։ Սիմուրտէնլեցուն էր առաքինութիւններով եւ ճշմարտութիւններով, որոնք տկայն խաւարներու մէջ կը փայլէին։

Անոր պատմութիւնը շատ կարճ է․ Սան? գիւղի մը մէջ ծխատէր քահանայ եղած էր, յետոյ մեծ ընտանիքի մը մէջ դաստիարակ, ապա ստացած էր փոքրիկ ժառանգութիւն մը եւ անկախ դարձած էր։ Ամէնէն առաջ յամառ գլուխ մըն էր ան․ խոհերը կ՚ընդգրկէր ան այնպէս, ինչպէս ուրիշ մը կը բռնէ աքցանը։ Անիկա համոզուած էր, որ ինքը ոչ մէկ իրաւունք չունի մէկզի ձգելու միտք մը, քանի դեռ զայն գլուխ չէ հանած։ Եւ ան կը մըտածէր մոլեգնօրէն։ Գիտէր եւրոպական բոլոր լեզուները, քիչ մըն ալ ուրիշներ։ Անդադար կ՚ուսանէր այս մարդը, եւ ուսանելը անոր կ՚օգնէր չարունակելու իր ողջախոհ կեանքը։ Բայց ոչինչ աւելի վտանգաւոր է, քան այս տեսակ զգաստութիւնը։

Դեռ քահանայ, հպարտութիւնը, գուցէ դիպուածը, գուցէ եւ հոգիի վեհութիւնը անոր թելադրած էին կատարել իր տուած ուխտը, բայց անիկա անզօր եղած էր պահել իր հաւատքը։ Գիտութիւնը խորտակած էր հաւատքը, եւ քրիստոնէական վարդապետութիւնը աներեւութացած էր իր հոգիին մէջ։ Ինքնաքննութեամբ զգաց, որ խեղանդամ դարձած է։ Այլեւս անկարող ըլլալով թողուլ քահանայութիւնը, աշխատած էր վերակազմուիլ եւ դառնալ դէպի մարդը։ Ն։ վերադարձած էր չա՛տ դաժան ճամբով մը։ Անկէ խլած էին ընտանիքը, ան գրկած էր հայրենիքը․ անոր մերժած էին ամուսին, եւ ան հարսնացուցած էր իրեն ամբողջ մարդկութիւնը․ ու կեանքի այս առերեւոյթ լեցունութիւնը իսկապէս դատարկութիւնը ինքն էր։

Իր ծնողները՝ գիւղացիներ, քահանայ դարձնելով ուզած էին զայն հասարակ ժողովուրդէն վեր բարձրացնել, բայց ան դէպի ժողովուրդը վերադարձած էր։

Եւ վերադարձած էր բուռն խղճերով։

Ահեղ խանդաղատանք մըն էր, որ ան ցոյց կուտար դէպի տառապեալները․ քահանայէն դարձած եղած էր փիլիսոփայ եւ փիլիսոփայէն անհաւատ։ Դեռ կենդանի էր Լուի ԺԵ․, երբ Սիմուրտէն իր մէջ հանրապետական անորոշ զգացումներ կը նկատէր։ Եւ ի՛նչ տեսակ Հանրապետութիւն․ գուցէ Պղատոնի, գուցէ նոյնպէս Դրակոնի Հանրապետութիւն։ Արգիլած էին անոր սիրելը․ ան սկըսած էր ատել։ Եւ կ՚ատէր ստութիւնը, ստուածպետութիւնը, իր քահանայի սքեմը, կ՚ատէր եւ ներկան եւ բարձրաձայն կոչ կ՚ուղղէր դէպի ապագան․ կը նախազգար, կը նախատեսէր այդ ապագան, կ՚երեւակայէր զայն ահաւոր, բայց հրաշալի։ Եւ ան, մարդկութեան այս ողբալի թշուառութեան հանգոյցը լուծելու համար, կ՚երեւակայէր այդ ապագան իբրեւ վրիժառու մը, որ պիտի ըլլար միանգամայն ազատարար մը։ Հեռուէն անիկա կը պաշտէր այդ գալիք հարուածը։

1789 Թուականին այդ հարուածը հասած էր եւ Սիմուրտէնը բոլորովին կազմ ու պատրաստ էր գտած։ Մարդկային վերանորոգման այս լայն հոսանքին մէջ Սիմուրտէն նետուած էր տրամաբանօրէն, ուրիշ խօսքով՝ ներկատի ունենալով անոր հոգիին պողպատեայ խառնուածքը՝ ան նետուած էր անողոք կերպով։ Այդ խիստ տրամաբանութիւնը երբեք չմեղմացուց։ Անիկա ապրած էր յեղափոխութեան մեծ տարիները․ անիկա իր վրայ ըզգացած էր անոր բոլոր հողմերուն սարսուռը․ 89ին՝ Պասթիյի անկումը եւ ժողովուրդին տանջանքներու վախճանը․ 90ին (Ցունիս 19ին)— աւատականութեան վախճանը․91ին՝ Վարէն, թագաւորութեան վախճանը․ 92ին՝ Հանրապետութեան հանդէսը։ Ան տեսած էր յեղափոխութեան ծագումը․ այն մարդը չէր, որ այդ տիտանին երեւալէն սարսէր․ ընդհակառակը՝ բոլորին այս լայնացումը եւ աճումը զայն ոգեւորած էր, այնպէս որ ինքն ալ ծերունի արդէն— յիսուն տարեկան էր, եւ քահանան միւս մարդոցմէ աւելի շուտ կը ծերանայ— սկսած էր աճիլ։ Ան տեսած էր, թէ ի՛նչպէս դէպքերը տարուէ տարի կը մեծնային, եւ ինքն ալ անոնց նըման մեծցած էր։ Ան կը վախնար որ չըլլայ թէ յեղափոխութիւնը վիժի, եւ կը հսկէր ակնդէտ։ Անիկա ատէ վախնալու տեղ եւ իրաւունք ունէր եւ կը պահանջէր, որ այդ յեղափոխութիւնը՝ անպայման յաջողի․ եւ որքան որ ատիկա հետզհետէ աւելի ահաւոր կը դառնար, նոյնքան ալ իր մէջ կը փարատէր այդ կասկածը։ Սիմուրտէն կ՚ուզէր որ այս նոր Աթենասը, պսակուած՝ աստղերով եւ սպառազէն, ըլլար միեւնոյն ժամանակ եւ Պալլաս՝ օձանկար դիմակը իբրեւ վահան իր ձեռքը բռնած։

Այսպէս հասած էր 93 Թուականին։

93Թուականը— պատերազմն է. Եւրոպայի պատերազմը Ֆրանսայի դէմ. Ֆրանսայինը՝ Փարիզի դէմ։ Իսկ ի՞նչ է յեղափոխութիւնը․ ատիկա յաղթութիւն է, Ֆրանսայի յաղթութիւնը Եւրոպայի դէմ եւ Փարիզինը Ֆրանսայի դէմ։ Ասոր մէջ կը կայանայ այդ զարհուրելի ժամու անհուն նշանակութիւնը։ Իննսուն-երեք Թուականը աւելի մեծ է, քան թէ նոյն դարու ամբողջ մնացորդը։ Զկայ ոչինչ աւելի եղերական․ Եւրոպան կը հարուածէ Ֆրանսան, Ֆրանսան կը հարուածէ Փարիզը։ Տռամ մըն է այդ, որ դիւցազներգութեան հմայքն ունի։

(Շար․)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

թէ Անգլիա չատ չանցած պիտի ունենայ 750,000 հոգինոց բանակ մը, որ կրնայ բաղդատուիլ Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր բանակներուն հետ: Ուրիշ նախարար մը չեշտեց թէ Անգլիա տեղի պիտի չտայ որ եւ է սպառնալիքի առջեւ: «Պատերազմը անխուսափելի չէ եւ չկայ ժողովուրդ մը որ պատերազմ ուզէ: Աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ պատերազմէն խուսափելու լաւագոյն եղանակն է կատարելապէս պատրաստ ըլլալ»: Նախկին նախարար Պ. Իտըն ալ ճառ մը խօսելով, թելադրեց օր առաջ համաձայնիլ Մոսկուայի հետ:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Չեխիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ գերման հովանաւորը առ այժմ յետաձգած է նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել, իբրեւ հետեւանք գերման յինապետի մը սպանութեան: Այս յետաձգումը կը վերագրուի չեխ ժողովուրդին բռնած ուղղամիտ ընթացքին: Միւս կողմէ, կը հաստատեն թէ գոհացուցիչ արդիւնք ունեցած է մարդասպանին ձերբակալման համար կատարուած քննութիւնը: Բայց եւ այնպէս, 150 նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Քլատնոյի մէջ: Խանութները փակուեցան եւ փողոցները ամայի էին: Գերման յինապետին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 500 Գերմանացիներու մասնակցութեամբ, մինչ քաղաքը 25,000 բնակիչ ունի: Միւս կողմէ, գերմանական իշխանութիւնը եռապատկեց մարդասպանին ձերբակալման համար նշանակած պարգեւը, 50,000էն բարձրացնելով 150,000 քուրոնի: Քաղաքին վրայ դրուած 500,000 քուրոնի տուգանքին 80 առ հարիւրը պիտի վճարեն Հրեաները, իսկ մնացեալ 20 առ հարիւրը նախագահ Պէնէշի կուսակիցները:

Պաշտօնական հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ չեխ ոստիկան մը սպաննուած է, գերման եւ չեխ սպաներու միջեւ պատահած ընդհարման մը առեն:

*** Զրոյցի մը համաձայն, Պոհեմիա եւ Մորավիա (Նախկին Չեխիա) Գերմանիոյ պիտի կցուին յունիս 15ին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԺՈՖՐԻ ձիաւոր արձանին բացումը կատարուեցաւ էքօլ Միլիթէրի առջեւ, չաբաթ օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան Հանրապետութեան նախագահին, դեսպաններու, երեսփոխաններու եւ ուրիշ երեւելիներու: Հանգուցեալ մարաջախտը ինք անձամբ ընտրած էր արձանին վայրը, երբ դաս կուտար զինուորական վարժարանին մէջ: Արձանին բացումէն առաջ աւուր պատշաճի ճառեր խօսեցան գնդ. Ֆայըլ, որ Մառնի յաղթանակին թիկնապահն էր պատերազմին առեն, մարաջախտ Ֆրանշէ տ'էսփերէ եւ վարչապետ Տալատիէ, որ մասնաւորապէս չեշտեց.— «Մառնի յաղթանակը միայն զինուորական յաղթանակ մը չէ, այլեւ յաղթանակը մարդկային քաղաքակրթութեան: Այդ էր պատճառը որ Մառնի յաղթանակը խորհրդանշան մը դարձաւ ամբողջ աշխարհի համար եւ զօր. Ժոֆռ հանդիսացաւ փրկիչը ազատութեան: Այժմ աւելի քան երբեք մենք պարտաւոր ենք լիովին կատարել մեր անմիջական պարտականութիւնները»:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ մօտ 4 միլիոն քաղաքացիներ դիմաւորեցին Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին: Այս յաղթական ընդունելութենէն վերջը, արքայական հիւրերը այցելեցին համաշխարհային ցուցահանդէսը, ուր նոյնպէս խանդավառ ընդունելութիւն մը սարքուած էր: Իտալական տաղաւարին տեսուչը Թագաւորն ու Թագուհին ողջունեց ֆաշական բարեւով: Թագաւորն ու Թագուհին չորս օր մնալով Մ. Նահանգներուն մէջ, հրաժեշտ առին նախագահ Ռուզվէլթէն:

ՕՏԱՐ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ֆրանսացնելու խրաւունքին առթիւ, Մէն – է – Լուառի երեսփոխանը առաջարկ մը ներկայացուց, որ կը տրամադրէ այդ իրաւունքը տալ միայն հպատակ դարձած այն օտարականներուն որոնք տասը տարի անընդհատ Ֆրանսա բնակած են եւ բաւարար երաշխաւորութիւններ կը ներկայացնեն առեւտրական ուղղամտութեան մասին:

ԼՈՆՏՈՆԻ նամակատուփերուն եւ նամակատուններուն մէջ նոր ռումբեր պայթեցան չաբաթ օր: Ծրարի մը մէջ փաթթուած դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ կարեւոր նամակատան մը մէջ: Մարդու կորուստ չկայ: Ուրիշ վայրերու մէջ ալ հրդեհներ ծագեցան, բայց կարելի եղաւ մարել: Ապահովութեան տեսչութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, երեւան հանելու համար Իրլանտայի յեղափոխականներուն կեդրոնը:

ՄԱՏՐԻՏԻ արքայական թատրոնը մոխիր դարձաւ, իբրեւ հետեւանք մեծաքանակ ձեռնառումբերու եւ պայթուցիկներու որ մթերուած էին շէնքին մէջ, հանրապետականներու օրով: Թատրոնին մէջ եղած զինուորները ծանրապէս վիրաւորուեցան, իսկ չատ մը անցորդները գետին ինկան, պայթումին ուժգնութենէն: Թատրոնին վերաշինութիւնը սկսած էր քանի մը տարի առաջ, բայց դեռ կիսաւարտ կը մնար, պատերազմին հետեւանքով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու ռումբեր պայթեցան կեդրոնական նամակատան մէջ, վիրաւորելով երեք հոգի, որոնց մէկը ոստիկանական սպայ մը, Հրեայ: Երրորդ ռումբ մը դեռ չէր պայթած եւ մասնագէտ մը ղրկուեցաւ քննելու համար, բայց ճիշդ այդ պահուն պայթեցաւ, սպաննելով մասնագէտը եւ վիրաւորելով քանի մը հոգի: Բացի անգլիացի մասնագէտէն, միւսները արաբ պաշտօնեաներ են:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ վճռապէս կը հերքէ գերմանական թերթի մը այն լուրը թէ անգլիական զօրքեր փորձած են գրաւել Եէմէնի մէկ քաղաքը, ինչ որ պիտի նշանակէր բռնաբարում անգլեւիտալական համաձայնութեան:

ՏԱՆՑԻՆԻ մէջ խլրտումները կը շարունակուին: Տեղական իշխանութիւնը ձերբակալեց մաքսային քննիչ մը, Լեհ: Արեւելեան Փրուսիայէն հասած 6000 հիթլերականներ թափոր մը կազմեցին քաղաքին մէջ: Լեհական կառավարութիւնը մերժեց Տանցիկի ծերակոյտին ծանուցագիրը, որով կը պահանջէր կրճատել լեհ մաքսային քննիչներուն թիւը եւ երդում կատարել տալ անոնց: Լեհաստան կը սպառնայ աւելցնել քննիչներուն թիւը, եթէ Տանցիկի ծերակոյտը փորձէ գործադրել իր պահանջները:

ՀԻԹԼԵՐ Վիէննա գնաց անակնկալ կերպով եւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ շրջանապետին հետ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 5), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՅԻՍ 28Ի, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խմբ.' Հերոսական օրերու տարեդարձը, Զօր. Գ. Ղորղանեան' Սարտարապատի, Բաշ – Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի կռիւները, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, Նուպար Նիկողոսեան' 28 Մայիս 1938, X. Սարտարապատ եւ Ղարաքիլիսէ, XX' Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Արմէն' Հայերու դերը (1918) Կովկասի մէջ եւ անոնց բաժինը Դաշնակիցներու յաղթանակին մէջ. Ցովիկ Եղիազարեան' 1918 Մայիս ամիս յաջողութեան. Հրանոյշ Գազազեան' Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Պայքար' Նոր սերունդ:

Տարեկան բաժնեգին' Ֆրանսա եւ գաղութներ' 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2·50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:

Խմբագրական հասցէ.— **Armik Dj malian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)**

Վարչական հասցէ.— **H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)**

ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, **Salle Gaveau**ի մէջ **45, Rue La Boëtie (Métro : Miromesnil)**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1er Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԳԷՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, ԵՒ **ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԱՐԵՆՈՒԱԳԸ**

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Տոմսակները թուագրուած են: կը յանձնարարուի նախօրօք գնել հետեւեալ հասցէներէն' Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Mr le Prince, Tél. Danton 88-65, Տպարան Վիքթոր, 83, Av. d'Italie, Փարիզ (13), Սապոնճեան (Արարատ), 39, Rue Trévise, Գրատուն Ժէրար, 36, Rue Montholon, Իւզպաշեան, 9, Rue Jouy-Rouve եւ Պարթեւեանի մօտ, 23, Rue de la Varenne, St Maur (Seine),

Նոյն օրը կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 8,30ին: Տոմսակներու գին' 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գօլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Յրդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏԷՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ հայ ժողովրդական տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.: Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ

(ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական կողք, հեղինակին նկարով ու կենսագրական նօթերով, պատկերազարդուած 12 ինքնատիպ նկարներով, զոր յատկապէս պատրաստած է նկարիչ Վահէ:

Գին Ֆրանսա	10 ֆրանք
Արտասահման	12 ֆրանք

Հրատ. ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրատան:

Դիմել' **M. Barsamian 46, Rue Richer, Paris (9).**

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Աղնիւ Բ. Տամլաճեան Մեծ Եղեռնին կորսուած իր եղբօր' Գրիգոր Քիթապճեանի յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վար ութեան' մանուկներու օգափոխութեան կայանին համար եւ 100 ֆր. Ընթիլիասի յիշատակարանին:

Օր. Նորա Տամլաճեան 100 ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր անդամուհիներէն Տիկին Հերմինէ Թագարեանի, որ 50 ֆր. նուիրեց հիւանդներու օգնութեան համար:

ԱԶԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջակայից հայ գաղութին թէ կրօնական ժողովի որոշման եւ ծնողաց կողմէ յայտնուած փափաքին համաձայն յառաջիկայ 15 Յունիս, Հինգշաբթի օրը, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի. երգեհոնի ընկերակցութեամբ եւ Ս. Հաղորդութիւն պիտի տրուի միայն երկսեռ մանուկներու եւ պարմանուհիներու, ինչպէս սովորաբար ունեցաւ անցեալ տարի:

Կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալ հայ ծնողք, նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը եւ իրենց զաւակները առաջնորդել եկեղեցի, ծոմ պահած եւ մաքուր հագուած:

Ժամ խոստովանութեան 9,30, ժամ Ս. Պատարագի 10, ժամը Ս. Հաղորդութեան 11,30: Կը խնդրուի ժամը ճիշդ 9,30ին ներկայ ըլլալ եկեղեցի:

Հոգաբարձութիւն

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ե. ԶԱՓՐԱՍՏ Սոֆիայէն Փարիզ կը հասնի Հինգշաբթի կէսօրուան մօտերը: Կը խնդրէ իր քրոջմէն եւ բարեկամներէն կառատուն (Էսթի կայարանը) գտնուիլ նոյն ժամուն, անծանօթ ըլլալով քաղաքին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

14 Ապրիլ — 23 ապրիլ

- ՓՈՆ ԷՎԷՔ, Կ. Ս.— 40
- ՓԱՎԻՅԵՈՆ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 40
- ՎԷՆՍԷՆ, Ա. Չ.— 150
- ՔՈԼՈՆՊ, Օր. Էք.— 15
- ՍԱԼԻՆ տը ԺԻՌՕ, Զատ.— 75
- ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Ս. Թ.— 120
- ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 75
- ՎԻՎԻԷ, Ա. Բ.— 75
- ՓԱՐԻԶ (9), Սըմ.— 40
- ՔԱՆ, Թուլ.— 200
- ԿԱՐՏԱՆ, Ցով.— 75
- ԼԱՊԷԿԻՒՏ, Մ. Բ.— 70
- ԱՆՎԷՐՍ, Քիր.— 110
- ԼԸ ՍԻՕԹԱ, Սարգ.— 75
- ԱՎԻՆԵՈՆ, Մատ.— 80
- ՊԼԱՆՄԷՆԻԼ, Գալ.— 100
- ՍԷՆ ՍԻՌ սիւռ ՄԷՌ, Ց. Խ.— 40
- ՇԱԼԷԹ, Վ. Մ.— 100
- ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Տ.— 150
- ԹՈՒՌ, Մ. Ի.— 50

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameame .. Paris (13)

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան միասնաբար կազմակերպած դասախօսութիւնը Չորեքշաբթի 14 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

Կը խօսի Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ' «Ակնայ ժողովրդական երգերը եւ քուշակեան բանաստեղծութիւններ»:

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր' Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած են Ապրիլէն գՕստոս, հինգ թիւ (55—59), Յունիս 12ին փոստի կը յանձնուին 55 եւ 56 թիւերը: Մէկ շաբաթ վերջ' 57, 58 եւ 59 թիւերը: Այս վերջին թիւերը կանուխ կը ղրկուին' արձակուրդի պատճառով: Թիւ 56ը ամբողջովին նուիրուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան շարժումին:

Դիմել' 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ չափի վրայ կարուած տափատներու (pantalon) համար շատ լաւ ֆինիշէօզ մը: Ներկայանալ Տիկին **ՄԱՌԻԻ**, 26, Rue Daubenton, Paris (5).

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները **DOLINE ALCALINE** ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը **(caries)** մանաւորաբար կրազրկութեան **(décalcification)** ենթականերու մօտ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն **Doline alcaline** ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի բորբոներու կազմութիւնը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro : Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, ելքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6·30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, ժասմէն 52–69:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Ագուստ Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ

MERCREDI 14 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4066

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Նոր երեւոյթ մը,— ընկերակցութեանց օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր տեսակ մը թուլութիւն, եթէ ոչ չուարում կը տիրէ, մանաւորապէս գաւառի մէջ:

Կ՚ըմբռնենք պատճառները, եւ իբրեւ մեղադրանք չէ որ կ՚ուզենք այս դիտողութիւնը: Հրամանագիր - օրէնքը այնպիսի տրամադրութիւններ կը պարունակէ որոնք երբեմն լուսաբանութեան կը կարօտին:

Արդ, մասնաւորապէս գաւառի մէջ մեր հայրենակիցները անվարժ ըլլալով իրաւագիտական նրբութեանց, յաճախ կ՚անձրկին, եւ կամ կը նախընտրեն քաշուիլ ասպարէզէն: «Ինչո՞ւ ողջ գլուխս Աւետարանին տակ դնեմ...»:

Կը թուի թէ այս մտավախութեան մատնուած են մանաւանդ անոնք որ կը սիրէին աղմուկը եւ ցուցադրական շարժումները:

Մենք յաւակնութիւն չունինք իրաւագիտական դասեր տալու, եւ է մէկուն, անհատ ըլլայ թէ ընկերակցութիւն: Բայց, հետեւելով օրուան անցուդարձին, կ՚ուզէինք ուշադրութեան յանձնել կարգ մը տարրական գիտելիքներ:

Ընկերակցութեանց հրամանագիր - օրէնքը (12 ապրիլ 1939) մէկ ամիս պայմանաժամ սահմանած էր, դիմում կատարելու եւ արտօնութիւն ստանալու համար: Պայմանաժամը, 16 մայիս, երկարաձգուեցաւ մէկ ամիս եւս: Եւ բազմաթիւ հայկական ինչպէս օտար ընկերակցութիւններ խնդրագիր ներկայացուցին, վաւերացում խնդրելով:

Այդ խնդրագիրներուն վրայ, վարչական իշխանութեան ներկայացուցիչները քննութիւններ, ստուգումներ կը կատարեն ամէն տեղ: Եւ որովհետեւ արտօնութիւնը պիտի տրուի ուղղակի ներքին նախարարին կողմէ, քննութեանց թուղթերը կը ղրկուին Փարիզ:

Թէ ոստիկանութեան եւ թէ Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ կազմուած թղթածրարները կը յանձնուին միջնախարարական յանձնաժողովի մը, որուն եզրակացութեան համաձայն իրաւասու նախարարութիւնը պիտի արձակէ իր վճիռը,— արտօնութիւն կամ, եթէ յարմար չդատէ, մերժում:

Հասկնալի է թէ այս բարդ գործողութիւնները ժամանակի կը կարօտին:

Ուրեմն, պէտք չէ զարմանալ, եթէ տակաւին պատասխան ստացած չէ ամէնէն կանուխ դիմողն իսկ:

Շատ - շատերը առաջին պատասխանը ստացած են արդէն, լրացուցիչ հարցարանով մը որ կը պահանջէ ճշդել անդամներու իրաւական հանգամանքը — անուն - մականուն, ծննդավայր, տարիք, արհեստ, անձնագրի թիւ, ընկերակցութեան մէջ ունեցած պաշտօնը, ինչպէս եւ ընկերակցութեան եկամուտքը (բարոյական եւ նիւթական հաշիւ) եւն.:

Որքան գիտենք, հայկական այն ընկերակցութիւններն ու միութիւնները որ իրենց գործունէութիւնը շարունակելու միտք ունին, արդէն կատարած են այս ձեւակերպութիւնները, լրացնելով թերթերը:

Արդ, երբ դիմում կատարուած է, այլեւս պատճառ չունին մէկ անդամէն հրապարակէն քաշուելու: Նոր օրէնքը երբեք չի խախտեր այս ազատ երկրին սահմանադրական իրաւունքները,— հանդէս, ժողով, երեկոյթ եւն.: Եւ, ապրիլ 12ի օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր, չէ պատահած որ նոյնիսկ սրահի մը տէրը մերժէ վարձու տալ իր ժողովատեղին: Կը դիմես այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա, կատարելով այն տարրական ձեւակերպութիւնը որ անհրաժեշտ էր առաջ:

Այսպէս է որ մինչեւ այսօր ալ բազմաթիւ հայկական հանդէսներ կը կատարուին Փարիզի մէջ, առանց որ եւ է դժուարութեան: Եթէ հարցնեն, անշուշտ կրնաս պատասխանել թէ խնդրագիր տուած ես: Մինչեւ որ պաշտօնապէս արգիլուած չըլլայ ընկերակցութիւնը, ոչ մէկ պաշտօնեայ ինքն իրեն թոյլ կուտայ միջամտել:

Փարիզի ռուսական թերթը ամէն օր ժողովներ եւ դասախօսութիւններ կը ծանուցանէ զանազան միութեանց կամ անհատներու կողմէ: Նոյնպէս ուրիշ օտար ընկերակցութիւններ: Անոնք ալ դիմում կատարած են մեզի պէս, եւ կը սպասեն նախարարական որոշման:

Անշուշտ օրէնքը թոյլ չի տար քաղաքական գործունէութիւն, մանաւանդ միջամտութիւն երկրի ներքին եւ արտաքին գործերուն: Օտարը միշտ օտար է եւ պէտք չէ մոռնայ իր տարրական պարտականութիւնը հիւրընկալ երկրին, անոր կարգուսարքին եւ վարած քաղաքականութեան հանդէպ:

Ապրիլ 12ի հրամանագիր - օրէնքին հիմնական նպատակն է ամրապնդել ներքին ապահովութիւնը, հսկողութեան տակ առնելով կարգ մը օտարականներու կասկածելի գործունէութիւնը: Այսպէս էր որ լուծուեցան գերմանական երկու կազմակերպութիւններ՝ Ալզաս Լոռէնի մէջ, եւ կը հետապնդուին ուրիշներ, հարաւ. Ֆրանսայի մէջ:

Ամէնէն անբարեացակամ պաշտօնեան ալ պիտի չկրնար այսպիսի մեղադրանք ուղղել որ եւ է հայկական կազմակերպութեան:

Միայն թէ՝ տարրական արթնութիւնը կը պահանջէ զգուշանալ արեւելեան զանցառութիւններէ, յստակօրէն եւ ճիշդ պատասխանել եղած հարցումներուն, գրաւոր թէ բերանացի, եւ, այսուհետեւ, ուշադրութեամբ գործադրել օրէնքին տրամադրութիւնները:

Օրինակ, այսուհետեւ ներելի չէ վաւերացում ստանալէ վերջ, մոռնալ հին թէ նոր օրէնքներու տրամադրութիւնները,— կանոնաւոր հաշիւ եւ ատենագրութիւն պահել, պարբերաբար ձեռնհաս իշխանութեան հաղորդել կանոնագրին կամ վարչութեան մէջ կատարուած փոփոխութիւնները եւն.:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ՚ԱԶԴԱՐԱՐԷ.— «ՈՒԺԻ ԴԷՄ ՈՒԺ»

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՆՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով զանազան հարցումներու, մասնաւորապէս միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին, յայտարարեց.

— «Կառավարութեան կարծիքով, այդպիսի խորհրդաժողով մը կրնայ յաջողիլ միայն այն պարագային երբ ընդհանուր վստահութիւն տիրէ թէ մասնակցող բոլոր կառավարութիւնները անկեղծօրէն կ՚ուզեն արդար կարգադրութիւն մը եւ տրամադիր են յարգելու, տալով թէ ոգիով, որ եւ է յանձնառութիւն որ կրնայ ծնիլ այդպիսի խորհրդաժողովէ մը»:

Ընդդիմադիր երեսփոխան մը մեղադրեց թէ կառավարութիւնը ձգձգողական քաղաքականութեան մը կը հետեւի Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ: Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց թէ այս առտու իսկ Մոսկուա մեկնեցաւ մասնաւոր բանագնացը, Պ. Սթրէնկ: Ուրիշ ընդդիմադիր երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը ժամանակ շահելու փորձ մը չէ՞ որ կը կատարէ, մինչեւ որ կարենայ վերադառնալ Միւնիխի քաղաքականութեան: Վարչապետը նեղսրտելով յայտարարեց.

— «Յարգելի երեսփոխանին ենթադրութիւնը չափազանց վիրաւորական է: Ես որ եւ է պատճառ չեմ տեսներ, կառավարութեան վերագրելու համար այս յապաղումը»:

Աւելի կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ արտաքին նախարարը, Լորտ Հըլիֆաքս, Լորտերու ժողովին մէջ, իբրեւ պատասխան եղած քննադատութեանց: Այս առթիւ մասնաւորապէս ծանրացաւ երկու գլխաւոր կէտերու վրայ.—

1—Որ եւ է սպառնալիք չուղղելով հանդերձ, կ՚ուզենք որ ամբողջ աշխարհ իմանայ թէ Մեծն Բրիտանիա բռնի ուժին պիտի պատասխանէ բռնի ուժով, եթէ հարկ ըլլայ:

2— Եթէ որ եւ է փորձ կամ դիտում չկայ բռնի ուժի դիմելու, այն ատեն այս երկրին ամբողջ ազդեցութիւնը, որ զանցառելի չէ, պիտի տրամադրուի, արդար կարգադրութեանց յանգելու համար բանակցութիւններով:

Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.

— «Թիւրիմացութիւն է ըսել թէ հինգշաբթի օր խօսած ճառս որ եւ է փոփոխութիւն կ՚ենթադրէ բրիտանական քաղաքականութեան մէջ: Ընդհակառակն, այդ ճառը կատարելապէս անկեղծ փորձ մըն էր պարզելու ներկայ կացութեան իրականութիւնները: Տանցիկի խնդիրը անշուշտ կը պահանջէ մեծ համբերութիւն եւ չափաւորութիւն, եթէ կ՚ուզենք խուսափիլ շատ ծանր եւ վտանգաւոր հետեւանքներէ: Մենք ուրախ պիտի ըլլայինք եթէ Լեհաստան եւ Գերմանիա բարեկամաբար կարգադրէին վէճը. բայց եթէ փորձ մը կատարուի ներկայ կացութիւնը փոխելու բռնութեամբ, սպառնալով լեհական անկախութեան, հետեւանքը պիտի ըլլայ ընդհարում մը որուն պիտի մասնակցի այս երկիրն ալ: Բացորոշ են եւ ճշգրիտ մեր յանձնառութիւնները Լեհաստանի հանդէպ»:

Ակնարկելով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, նախարարը հաստատեց թէ կառավարութիւնը տրամադիր է այդ խնդիրը նկատի առնելու ոչ թէ իրապէս վերադարձնելով գաղթավայրերը, այլ ուրիշ ելք մը գտնելով:

Ծայր. Արեւելքի մասին ալ խօսելով, Լորտ Հըլիֆաքս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը անտարբեր չէ եղած Ճափոնի սպառնալիքներուն հանդէպ եւ թէ նոր ձեռնարկներ կը կատարուին, յարգել տալու համար Անգլիոյ շահերը: Անգլեւխորհրդային բանակցութեանց առթիւ, նախարարը գոհացաւ ժողովին հաղորդելով մասնաւոր պատուիրակին մեկնումը: Այս առթիւ էր որ յայտարարեց թէ՝ առանց որ եւ է սպառնալիք ուղղելու կամ գաղտնի նպատակ մը սնուցանելու, Անգլիա բռնի ուժով պիտի պատասխանէ, եթէ ուրիշներ բռնի ուժ գործածեն: «Մեր յանձնառութիւններէն որեւէ մէկը պիտի չդրժուի, եթէ իրապէս չկայ մէկը որ ուզէ խաղաղութիւնը խանգարել բռնութեան դիմելով»:

*** Այս ճառը աննպաստ ազդեցութիւն գործեց Պերլինի մէջ: Գերմանական մամուլը գիտել կուտայ թէ Անգլիա փոխանակ քայլ մը յառաջ երթալու, քայլ մը եւս ետ կ՚երթայ, «անպատկառօրէն քաջալերելով Լեհերը իրենց մեքենայութեանց մէջ»: Քաղաքական շրջանակներու մէջ ալ զայրոյթ կը յայտնեն որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Տանցիկի մասին ազդարարութիւններ կ՚ուղղէ Գերմանիոյ, փոխանակ ուղղելու Լեհաստանի:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա ղրկուած բանագնացը, Պ. Սթրէնկ, միասին կը տանի նոր բանաձեւ մը, որուն շնորհիւ կը յուսան հարթել վերջին դժուարութիւնները: Պատուիրակը մեկնելէ առաջ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Այս վերջինը տեսակցեցաւ նաեւ Փարիզի անգլիական եւ Լոնտոնի խորհրդային եւ ֆրանսական դեսպաններուն հետ, տեղեկութիւններ հաղորդելով կառավարութեան մտադրութեանց մասին: Նոր բանաձեւին համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա պատրաստ պիտի ըլլան օգնութեան հասնելու Խ. Միութեան, եթէ ան պատերազմի բռնուի, պաշտպանելու համար կենսական շահեր, մէջն ըլլալով պալթեան պետութիւնները: Այս կերպով մէկդի դրուած կ՚ըլլայ Ֆինլանտայի, Էսթոնիոյ եւ Լաթվիոյ մասնաւոր երաշխաւորութիւններ ընծայելու ծրագիրը, որուն հակառակ են այդ երեք պետութիւնները:

ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ մասին տրուած յուշագրին առթիւ, կը խնդրուի մեզմէ ճշդել թէ յուշագիրը արտաքին նախարարութեան ներկայացուած է Գաղթ. Յանձնաժողովին կողմէ, անցեալ մարտին, իսկ անոր պատճէնը Գաղթ. Վերատեսչութեան պատուիրակին յանձնուած մայիսին, եւ Հ. Հ. Օ-ֆիսը նամակով մը իր ստորագրութիւնը միացուցած է, երկու օֆիսներու փոխադարձ համաձայնութեամբ: (Այս առթիւ սխալ մը սպրդած էր.— «Ջրի անձնագիր խնդրուած է զինուորներու ծնողներուն, եւ ոչ թէ զաւակներուն համար):— Յունիս 14ին Փարիզ պիտի գայ Սըր Հըրպըրթ Էմըրսըն, Լոնտոնի վերատեսուչը, որուն հետ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Խատիսեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նկատելով որ բոլշեւիկները յառաջապահ են մտածումի բոլոր մարզերուն մէջ ու թշնամի՝ ոչ միայն յետադիմութեան, այլ եւ ծերուած գաղափարներու, ու նկատելով, վերջապէս, որ բոլշեւիկները աւելի մօտիկ են ժողովուրդին քան քաղքենի երկիրներու մտաւորականները,

Երբեմն դասարան կը փոխեմ ու կ՚երթամ ունկնդրել Մարքսի դասարանին «դիալեկտիկա»ն:

Դասարան փոխելու մէջ ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ: Շատ է գրուած թէ արեւմտահայերը բարդ ոճ մը ունին, խրթին ու ժողովուրդին անմատչելի: Ընդհակառակն՝ արեւելահայերու լեզուն լոյսի պէս թափանցիկ է, նոյն եւ այնքան պարզ, որ ամէն ընթերցող կրնայ հասկնալ կարդացածը: Ուստի, կարմիր գիծէն ներս էրատարակուած ամէն բան ջուրի պէս դիւրին խմելու համար՝ մերթ ընդ մերթ կը բանամ Երեւանեան գիրքերն ու թերթերը:

Եւ սակայն մինչեւ այժմ չեմ կրցած համոզել ինքզինքս թէ ժողովուրդի՛ն համար կը գրուի ինչ որ կը գրուի Երեւանեան թերթերու մէջ: Ընդհակառակն, յաճախ ձայն մը ներսէս կ՚ըսէ թէ յիմարանոցային գրականութիւն մը կը մշակուի Արարատի ստորոտը, ընդ հովանեաւ մուրճին ու մանգաղին:

Խնդրեմ,— նոր եւ յառաջապահ հրապարակագրութի՞ւն պէտք է համարիլ հետեւեալ փաստերը թէ ոչ մարապատում:

Բացէք Խորհ. Հայաստանը, 30 մայիս, Դ. էջ:

Խմբագրութիւնը կը գրէ թէ կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը ժողովրդականացնելու եւ զայն ուսումնասիրողներուն օգնելու համար, «Խորհ. Հայաստան» գրած է յօդուածներ կամ բացատրութիւն տուած է նամակներով՝ հետեւեալ հարցերուն մասին.—

1.— Ի՞նչ է վուլգարիզատորութիւն:
2.— Ի՞նչ է սիտուացիա:
3.— Ի՞նչ է կատեխիզիս:
4.— Ի՞նչ է ամնիստիա:
5.— Ի՞նչ է մանիլովշչինա:
6.— Ի՞նչ է պրոդրազվյորստկան:
7.— Ի՞նչ է դեպրեսիա:
8.— Ի՞նչ բան է օտզովիզմ եւ էմպիրիոկրիտիցիզմ:
9.— Ի՞նչ է մարշալ:
10.— Ի՞նչ է օպոռտունիզմ:

Այսքանը բաւական է: Պիտի ըսէք թէ ասոնք օտար բառեր են,— լա՛ւ, բան կը հասկնա՞ք հայերէն բառերով սա հարցերէն.—

1.— Ի՞նչպէս հասկնալ՝ կեցութիւնն է որոշում գիտակցութիւնը:
2.— Ի՞նչ տարբերութիւն կայ մատերիալիստների եւ աստուածաշինարարների միջեւ:

Հայերէն կամ օտար բառերու այս խճողակները (տոլմա), որ պատրաստուած են հայ գիւղացիին համար, հազիւ նախակրթութիւն մը ստացած երիտասարդութեան համար, կրնա՞ք ենթադրել որ մարսելի են Գորիս գաւառի Բայանդուր գիւղին բնակիչներուն, կամ Շամշադին գաւառի Պառաւաքար գիւղի երկրագործներուն, կամ Ն. Բայազիտ գաւառի Ղըշլաղ գիւղի կոլխոզնիկներուն:

Ու թերթ մը, որ կը խմբագրուի այս բառերով՝ առաջին տողէն մինչեւ վերջին տողը, ի՞նչ անուն կը ստանայ,— պատի՞ թերթ, կուսակցութեան պաշտօնաթե՞րթ, թէ յիմարաթերթ:

Ի վերջոյ ո՞ւր կը հրատարակուի Խորհ. Հայաստան, Երեւանի՞ թէ ... Շարանթոնի մէջ (Փարիզի Ս. Փրկիչ):

ԱՐԱԶ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՋԻՆԱՐՇԱՒԸ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

Անգլիա ամսական արտադրութիւնը պիտի հասցնէ հազարի

1939 յունուարին Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային արտադրութիւնը հասած էր ամսական 400ի, որուն դիմաց այն ատեն Գերմանիան կ՚արտադրէր ամսական 500 —600:

Օդային նախարար Սըր Քինկսլի Ուտ մարտ 12ին յայտարարած էր թէ մինչեւ այս տարուան վերջը օդանաւային արտադրութիւնը պիտի աճի 400 առ հարիւր, բաղդատմամբ 1938 մայիսի արտադրութեան:

Այսօր Անգլիա կ՚արտադրէ ամսական աւելի քան 750, եւ մինչեւ Սեպտեմբեր արտադրութիւնը պիտի բարձրանայ ամսական 1000ի, ինչ որ պիտի հաւասարի Գերմանիոյ արտադրութեան:

Օդանաւային շինութեան մէջ Անգլիա տակաւին հասած չէ իր բարձրագոյն կէտին: Նոր գործարաններ կը կառուցուին այժմ, գոյութիւն ունեցող գործարանները կ՚ընդարձակուին եւ գաղթավայրերէն կը ներածուին մեծաքանակ նախանիւթեր՝ օդատորմիղի համար:

Իրագէկներ կ՚ըսեն թէ հակառակ արտադրութեան աճումին, Անգլիա եւ Ֆրանսա տակաւին ետ կը մնան Առանցքի պետութիւններէն, մասնաւորապէս առաջին գծի օդանաւի տեսակէտէ: Անշուշտ առաջին գծի օդանաւը միակ զէնքը չէ օդային պատերազմի մէջ, պահեստի ուժը եւս մեծ նշանակութիւն ունի: Եւ Անգլիա ոչ միայն աւելցուցած է իր առաջին գծի սաւառնակներու թիւը, այլեւ զգալապէս զօրացուցած է իր օդանաւային պահեստը: Այժմ 4000 նոր սաւառնորդներ կը մարզուին եւ մինչեւ տարուան վերջը 55,000 օդանաւորդներ պիտի ըլլան կազմ ու պատրաստ: Պահեստի ուժի տեսակէտը՝ Գերմանիա եւ Իտալիա շատ ետ մնացած են:

Մինչեւ 1940 մարտ Անգլիան պիտի ունենայ 2370 առաջին գծի սաւառնակ: Իսկ այս տարի մարտին ունէր 1750, բաժնուած 12՝ օդատորմիղներու:

Ֆրանսա մինչեւ 1940, մարտ պիտի ունենայ 2500 առաջին գծի օդանաւ: Ասոնց դիմաց Գերմանիա 1938ի գարնան ունէր 2500 — 3000 առաջին գծի օդանաւ: Կը կարծուի թէ այսօր ունի 5000: Գերակշռութիւնը ակներեւ է: Գալով Իտալիոյ, ան եւս ունի մօտ 2000 առաջին գծի օդանաւ:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ

»»» • «««

Անգարայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Ռումանիոյ արտաքին գործերու նախարար Պ. Գաֆէնքօ իր հետեւորդներով հասաւ այստեղ եւ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Պ. Սարաճօղլուի եւ դահլիճի միւս անդամներուն կողմէ: Ընդունելութեան արարողութենէն ետք՝ սկսան պաշտօնական խօսակցութիւնները:

Պ. Գաֆէնքօ խօսեցաւ Պալքանեան Դաշնակցութեան ամրութեան մասին եւ յայտարարեց.

([illegible] շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

Ո՞ՆՑ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ...
(ԻԶՄԻՐԻ ՑԵՍՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Քաղաքական անցուդարձերու թոհ ու բոհին մէջ խեղդուեցաւ յատկա–նշական դէպք մը, որ երեք շաբաթ ա–ռաջ տեղի ունեցաւ Պոլսոյ քթին տակ, Իզմիրի նման կարեւոր քաղաքի մը մէջ:

Օրինական արտօնութիւնը առնելէ յետոյ, Պոլսոյ անկախ նկարիչներէն խումբ մը Իզմիր կ'երթայ եւ ցուցա–հանդէս մը կը սարքէ տեղւոյն Հալք Էվլի (Ժողովրդական Տան) մէջ:

Հազիւ մէկ երկու օր անցած, տեղ–ւոյն Ընդհանուր դատախազը վերցնել կուտայ վեց նկարներ, իբրեւ «ցան–կայարոյց»: Ցետոյ, թերթերու գան–գատին վրայ, նկարները կը ղրկէ Պո–լիս, Գեղարուեստական ակադեմիա–յէն կարգուելիք փորձագէտներու կողմէ քննուելու համար:

Եթէ հաւատանք շրջող զրոյցներուն, եղածը ժողովրդական կատարեալ պոռթկում մըն է: Գայթակղած մերկ այրերու եւ մանաւանդ կիներու պատ–կերներու ցուցադրութենէն հարիւ–րաւոր բնակիչներ ցոյց կ'ընեն Հալք Էվլին առջեւ, սպառնալով ներս մըտ–նել եւ կտոր կտոր ընել նկարները: Սխալմամբ կը պոռան թէ եղածը անբարոյականութիւն է, խայտառա–կութիւն (ֆէփազէլիֆ) է:

Ոստիկանութիւնը միջամտելով կը ցրուէ ցուցարարները, բայց Ընդհա–նուր դատախազն ալ կը ստիպուի գո–հացում տալ բողոքին եւ վերցնել գրգռիչ նկատուած նկարները:

Կան աւելի զգայացունց զրոյցներ, նոյնիսկ ընդհարման եւ ձերբակալու–թեան խօսքեր: Եւ սակայն, վերապա–հութիւնը կը պահանջէ մերժել այս բոլորը, որքան ալ ճշմարիտ կամ ճըշ–մարտանման ըլլան: Հետեւաբար, զերծ մնալու համար հերքուելու ան–պատեհութենէն, մէկ կողմ դնենք «բերանացի թերթերը» եւ հետեւինք միայն գրաւոր թերթին:

Նախ խօսքը տանք գրագէտ Սուատ Տէրվիշի (եթէ չենք սխալիր՝ կին), որ Սօն Փոսթայի մէջ (25 Ապրիլ 1939) կը ներկայացնէ դէպքը:

Իր ըսելիքին ծանրակշիռ հանգա–մանքը աւելի կարկառուն դարձնելու համար, յօդուածագիրը նախ նմա–նութիւններ կը յիշէ Ապտիւլ Համիտի շրջանէն:

Արձանագործ Հասան աշխատանոց մը կը բանայ Պապը Ալիի պողոտային վրայ (Պոլիս) եւ դրան վրայ կը դնէ նշանատախտակ մը, գաճէ շինուած մարդկային պատկերներով:

— «Յաջորդ օրը, ժողովուրդը կը խուժէ դրան առջեւ եւ կը հայհո–յէ, ըսելով թէ այդ տեսակ պատկեր–ներու շինութիւնը դէմ է կրօնքին ու բարոյականին:

Խնդիրը կ'արձագանգէ պալատ, ոս–տիկանական նախարարը կուգայ եւ կը հրամայէ արձանագործին վար առնել նշանատախտակը:

— Աման էֆէնտիմ, կ'ըսէ արձա–նագործը, այս տեսակ բան կ'ըլլա՞յ: Այնքան աշխատանք թափած եմ:

— Ի՞նչ վնաս կ'ընէք: Գան չէ՞: Կ'աւրէք եւ ուրիշ գործի մը համար կը գործածէք դարձեալ իբրեւ շա–ղախ:

X

Երկրորդ դէպքը սա է: Գեղար–ուեստից վարժարանի առաջին շրջա–նին, եւրոպացին կ'իմացնեն թէ դըպ–րոցին մէջ մերկ մօտէլներու դիմացը կ'աշխատին ուսանողները: Եւրոպա–ցի շատ կը ջղայնանայ եւ կրթական նախարարութեան միջոցաւ կը ղրկէ հրամանագիր մը, որով կը յայտնուի թէ միայն հագուած մօտէլներու առ–ջեւ կարելի է աշխատիլ:

Վարժարանին հոգին բերանը կու–գայ, մինչեւ որ կը յաջողի համոզել թէ անհրաժեշտ է մերկ մօտէլներու առջեւ աշխատիլ, մարմինին շար–ժումները ուսումնասիրելու համար:

Այս պատմութիւնը ընելէ վերջ Սուատ Տէրվիշ դիտել կուտայ.

— «Առնենք ՇԻՐԱՂԵԼԻ եւ մեր շըր–ջանին շատ ԽՈՐԹ դէպքեր են, չէ՞: Հիմա ձեզի ներկայացնեմ այս պատ–մութեանց ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՆԵՐԵԻԱՑԵ–ԼԻՆ. ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՑՈՒՍԱԼԻՆ: ԱՍԻԿԱ ՀԷՔԵԱԹ ՄԸՆ է, ՀԷՔԵԱԹԻ ՉԱՓ Ի–ՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՋՑԱՐՄԱՐՈՂ»:

Կռահեցիք անշուշտ: Այդ ահագնա–գղորդ բառերով (ծիծաղելի, շատ խորթ, անյուսալի, աներեւակայելի, հէքեաթ) կ'ակնարկէ պարզապէս Իզ–միրի դէպքին:

Պատմութենէն առաջ, յօդուածա–գիրը կ'ընէ երկու ճշդումներ, որոնք մանաւոր կարեւորութիւն մը ունին:

1. Պոլսոյ նկարիչները ինքնաբերա–բար գացած չեն Իզմիր, այլ ՊԱՇՏՕ–ՆԱԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ.

— «Օրին մէկը, կուսակալը կը դի–մէ այդ նկարիչներուն եւ յայտնելով թէ այդ շրջանը պէտք ունի նկարչա–հանդէսի մը, զանոնք կը հրաւիրէ գալու եւ ցուցահանդէս մը սարքելու: Եւ կ'աւելցնէ թէ աւոր համար Իզմիր ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ԻՐԵՆՑ»:

2. Հրաւէրը ուղղող անձը տգէտ անձ մը չէ, այլ՝

«Թուրք հանրապետութեան սահ–մաններուն մէջ գտնուող Գօճա Էլի նահանգին մօտէոն (արդիական) եւ արժէքաւոր կուսակալը»:

Կը նշանակէ թէ նկարչահանդէսը ուղղակի պետական ձեռնարկ մըն է, կազմակերպուած որոշ ծրագրով մը եւ տեսնուած անհրաժեշտութեան վը–րայ: Ինչո՞ւ միայն Պոլիսը վայելէ Հանրապետութեան բարիքները եւ կուրկ մնայ Իզմիրը, որ Հանրապե–տութեան սիւներէն մէկն է, իբրեւ երկրին միակ նաւարանը, ինչպէս նաեւ նաւային կարեւոր կայան մը: Այսպէս է որ, Հալք Էվլի սրահը կը տրամադրուի ցուցահանդէսին, ի հարկէ բոլորովին ձրի: Նոյնպէս կաս–կած չկայ թէ կուսակալութիւնը հո–գացած է նաեւ նկարներու փոխա–դրութեան, ինչպէս նաեւ նկարիչնե–րու ճամբու եւ պրուստի ծախքը:

Հիմա տեսնենք թէ ժողովուրդը ի՞նչ ընդունելութիւն ըրած է այդ ՊԵՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ: Թող պատմէ ինք Սուատ Տէրվիշ.

— «Ցուցահանդէսը, ինչպէս եր–կրին ամէն կողմը, լուսաւորեալ Իզ–միրցիներու մէջ ալ մեծ շախագրգ–ռութիւն առաջ բերաւ: Բայց Իզմիրի բոլոր հայրենակիցներու այս ընդհա–նուր շախագրգռութեան մէջէն կը բարձրանայ գեղարուեստին հետ ոեւէ կապ չունեցող առարկութեան ձայն մը.

— Այդ ցուցահանդէսը պէտք է փակուի, կամ նկարներուն մէկ մասը պէտք է վերցուի որովհետեւ, մարդ–կային մարմինը ցուցնող այս նկար–ներու մէկ մասին վրայ հագուստ չկայ: Եթէ առնենք մնան հոս, մենք հոն պիտի չղրկենք մեր տղաքն ու կի–ները:

Ի վերջոյ, Ընդհանուր դատախա–զութեան լուր կը տրուի թէ այդ նը–կարները ցանկայարոյց են եւ կազ–մուած յանձնաժողովը «այո՛» պա–տասխանը կուտայ:

Ահա այս մօտէոն այլ անհաւատալի հէքեաթին թատր կը հանդիսանայ Իզմիրի նման Թուրքիոյ ԱՄԷՆԷՆ Ա–ՌԱՋԱԴԷՄ, ԱՄԷՆԷՆ ՄՇԱԿՈՒԱԾ եւ ԼՈՒՍԱՒՈՐ անկիւն մը, 1939ին:

Երբ լսեցի այս դէպքը, շուարեցայ թէ ի՞նչ գրեմ, թէ յանձնեմ այն պաշ–տօնեային, որ կը գրէ «Կ'ուզես հա–ւատա, կ'ուզես մի հաւատար» սիւ–նակին մէջ: Բայց տեսնելով որ գործը կատակի վերաբերեալ կողմ մը չունի, ուզեցի առնել մեր նկարիչներուն կարծիքը» (Սօն Փոսթա, 25 Ապրիլ 1939):

Յօդուածագիրը յետոյ կը յիշէ կար–ծիքը վեց նկարիչ–արձանագործնե–րու, որոնք բոլորն ալ զարմանքով կը յայտնեն.

— «Չենք կրնար հաւատալ որ այ–սօր նման դէպք մը կրնայ ծագիլ Թուրքիոյ մէջ»:

Եւ յօդուածագիրը այս նախադա–սութիւնը ՎԵՐՆԱԳԻՐ ըրած է իր գը–րութեան:

Որպէսզի չմեղադրուիմ իբրեւ կողմնակալ, իբրեւ կացութիւնը դիտ–մամբ սեւցնող, պիտի չըսեմ թէ՝ երբ կաշկանդուած Թուրք գրիչ մը այս–քան կը գրէ, կրնաք բացարձակա–պէս վստահ ըլլալ որ ծանր ցոյցեր տեղի ունեցած են Իզմիրի մէջ եւ թե–րեւս ալ ընդհարումի յանգած: Միայն չնշեմ թէ բուն իսկ յօդուածագիրը կը խոստովանի որ եղածը յետադի–մական կատարեալ դէպք մըն է, շատ աւելի ծանր ու անսպասելի, քան թէ Շէրիաթի օրով ծագածները:

Արդարեւ, նկատի առէք որ Սուատ Տէրվիշ կ'ընթանայ ատտինանական կարգով, նախ կը պատմէ Ապտիւլ Համիտի օրով տեղի ունեցած յետա–դիմական պոռթկումները, որպէսզի աւրամաբանական ընթացքով կարենայ եզրակացնել թէ 1939ին Իզմիրի պար–գած պատկերը «ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՑՈՒՍԱ–ԼԻՆ» է, «ԱՄԷՆԷՆ ԱՆԵՐԵՒԱԿԱՅԵ–ԼԻՆ», պարզապէս «ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ՀԷՔԵԱԹ» (մասալ)»:

Եւ իրաւամբ: Անկախ ամէն բանէ, ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՏԱՐԻ անցած է Ապտիւլ Համիտի օրէն ասդին: Միւս կողմէ, Հանրապետութիւնը 15 տարիէ ի վեր արդիականութիւն կը սփռէ չորս կող–մը: Եւ վերջապէս, Իզմիրը երկրիս «ամէնէն առաջադէմ, մշակուած ու լուսաւոր մէկ անկիւնն է»: Իբրեւ վա–րիչ ալ ունի «արդիական ու արժէքա–ւոր» կուսակալը:

Եւ սակայն, ամէնէն մութ պատկե–րը կը պարզուի այդ «լուսաւոր ան–կիւն»ին մէջ, յամի շնորհաց 1939–ին...

Բայց շարունակենք դանել:

Դ. Տ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ԽՄԲ.— Ուրբաթ օր հրատարակեր էինք Ռումանիոյ կաթողիկէ առաջ–նորդ Հ. Սահակ Կոգեանի այնքան գեղեցիկ ճառը՝ Մայիս 28ի առթիւ: Անհաւասիկ թեմական առաջնորդ Յու–սիկ Արք.ի ճառը, նոյն առիթով.

— «Սրբազան բոպէներ կ'ապրինք այսօր. Հոգեկան ուրախու–թեամբ լեցուած է ամէն Հայու սիր–տը. բայց նման վայրկեաններու մէջ պէտք չէ միայն տարուինք տօնական զգացումներէ, այլ պէտք է Մայիս 28ի խմաստը ըմբռնենք նախընթաց դէպ–քերու լոյսով: Ու այդ նախընթաց դէպքերը ցոյց կուտան որ Հայը զոհ է եղեր օտար դիւանագիտութեանց: Առնենք Ռուսիան: Մեծն Պետրոսէն սկսեալ ան կը սոնքայ «Արեւելքի Քը–րիստոնէից պաշտպան» տիտղոսով, ու խոստում կ'ընէր որ եւ արդէն Հայ– մնուտաւոր կ'ըսէ կ'աւելցնէ ան, որուն կը հաւատայ ու ամէն մէկ ռուս Հայ–րենասէր: Բայց թէ դէպքերը որքան արդարացուցին այդ յուսակնութիւնը, Հայ ժողովուրդը տխուր դառն ապա–ցոյցը ունի:

Այսպէս, երբ 1699ին Իսրայէլ Օրի Հայաստան կը դառնայ Եւրոպայէն՝ հայկական անկախութեան մը նախա–պատրաստական աշխատանքներուն նուիրուելու, հայ ժողովուրդին յոյ–սը Մեծն Պետրոսի տուած խոստում–ներուն վրայ է: Ջուրը ինկան սակայն առաջին յոյսերը՝ որովհետեւ ոչ մի–այն Իսրայէլ Օրիի մահը ընդհատեց սկսուած ձեռնարկները, այլ անոր համար որ Մեծն Պետրոս, որ մէկ կողմէ Հայերը ոգեւորեր էր, միւս կողմէ գաղտնի դաշինք էր կնքեր Մահմէտականներուն հետ:

Կատարինէ կայսրուհին օրով նոյն յոյսերն ու յուսախաբութիւնները: Նոր արշաւանք մը ունէին Ռուսերը Կովկասի վրայ, եւ դարձեալ պէտք ունեցան հայ ժողովուրդի օգնութեան: Կատարինէ ոչ միայն պարզ բառերով անկախութիւն խոստացաւ Հայերուն, այլ Յովսէփ Արք. Արղութեանի հետ համաձայն եղաւ ծրագրի մը որ ան–կախ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի ա–պագայ կապերը կը սահմանէր՝ ճըշ–դելով դրօշի, բանակի, օրէնքներու, ստուրքի, մաքսի վերաբերեալ կէտերն իսկ: Ու նոյն Կատարինէն, միւս կող–մէ, գաղտնի դաշինք կը կնքէր մահ–մետականութեան հետ:

ԺԹ. դարու սկիզբը Հայերու աջակ–ցութեամբ էր որ Ռուսաստան ճնշեց Պարսկական ապստամբութիւն մը: Ա–լեքսանդր Ա. կայսրը, որ Թիֆլիզ էր այն օրերուն, երբ Հայոց բերած օ–ժանդակութիւնը իմացաւ այդ ապս–տամբութեան մէջ՝ Թիֆլիզէն իսկ Հայերուն ազատութիւն խոստացող թուղթ մը ստորագրեց: Նոյն յոյսերն ու խաբէութիւնը սակայն յետոյ:

Ծանօթ է Ներսէս Աշտարակեցիի այդ մեծ կաթողիկոսին եւ հոգեւոր զօրապետին բերած խանդավառ մաս–նակցութիւնը իր հայագունդով ռուս բանակին յաջողութեան համար 1827–1828ի արշաւի պահուն: Երբ հայ դրօշը կ'օծուէր Թիֆլիզի եկեղեցիին մէջ՝ ռուս զօրավարը ինչե՜ր խոստա–ցաւ Հայոց յանուն իր կառավարու–թեան: Բայց երբ գրաւուեցաւ Պար–սիկներէն Երեւանի նահանգը՝ մոռ–ցուեցաւ Հայոց թափած արիւնը եւ խոստումները որ տրուեցան:

Եկան 70ական թուականները: Նոր ոգեւորութիւն եւ յոյսեր: 1876ի ռուս արշաւանքը Թրքահայաստանի վրայ թերեւս այնքան փայլուն չվերջանար եթէ չըլլար հայ զօրավարներուն մասնակցութիւնը: Ու յետոյ եկան Սան–Ստեֆանոյի ու Պերլինի դաշնա–գիրները: Սան–Ստեֆանոյի մէջ հաճե–ցան 16րդ յօդուած մը տալ մեզի, զոր յետոյ Պերլինի մէջ ծաղրանկա–րի վերածուեցաւ 61րդ դառնալով: Հայ ժողովուրդը դարձեալ յուսա–խաբ: Խրիմեանի «Հերիսա»ն հայ ժողովուրդի դառնութիւնը կը խոր–հրդանշէ լրիւ:

Ասկէ յետոյ հայ պատմութիւնը ու–րիշ շեշտ կ'առնէ: Անհատներու տեղ կազմակերպութիւններն է որ կը վա–րեն հայ դատը: Հայ յեղափոխական կուսակցութիւններն է որ կը կազ–մուին: 1890ին «ձայնը կը հնչէ Էր–զրումի Հայոց լեռներէն»: Նոր յոյսեր կրկին՝ որոնք սակայն յուսախաբու–թեան պիտի փոխուէին շուտով:

Սասուն կը կոտորուի 1895ին: Ճիշդ նոյն տարին է որ ձիւն – ձմեռին Խը–րիմեան ճամբայ կ'ելլէ դէպի Փե–թերսպուրկ: Երիտասարդ վարդա–պետ՝ ես ալ Հայոց կաթողիկոսին կ'ընկերանամ այն առեն: Սիրալիր ըն–դունելութիւն Նիքոլա Բ.ի կողմէ, ու նորէն աղուոր աղուոր խոստումներ: Բայց քուլիսներու մէջ տարբերաշխա–տանք է որ կ'ըլլայ: Այո, Մայիսեան ծրագիրը պահ մը յոյսի նշոյլներ կու–տայ հայ ժողովուրդին, բայց զայն ջուրը ձգողը Պոլսոյ ռուս դեսպաննե–րն եղաւ է:

Դարձեալ կոտորած: Ու այն օրե–րուն Նիքոլա Վիէննայէն Փէթէրս–պուրկ կը դառնայ Լօպանովի հետ: Շոգեկառքին մէջ է որ Լօպանով յա–րէն կը ներշնչէ իր պատմական նշա–նաբանը՝ «Հայաստանը մեզ պէտք է բայց առանց Հայու»: Ու կը պատա–հի որ քիչ յետոյ Լօպանով յանկար–ծամահ ըլլայ: «Լօպանով խեղդուե–ցաւ Հայուն արեան մէջ» ըսին այն ա–տեն: Բայց իր նշանաբանը միշտ մը–նաց, որովհետեւ ան անխափան կը շարունակուի երկու դարէ ի վեր: Ռուս ցարերուն աւանդական քաղա–քականութիւնն է ան դէպի հայկա–կան դատը,— խոստանալ ու դաւել, ոգեւորել եւ յուսախաբ ընել: «Արե–ւելքի Քրիստոնէից պաշտպան» տիտ–ղոսը հեգնութիւն մըն է միայն, որով–հետեւ Ռուսաստան միշտ ձգտեցաւ ձեռք ձգել առանց Հայու Հայաստան մը՝ խաղաղական նոր շրջան մը հիմ–նելու համար հոն, ինչպէս հիմներ էր Տօնի եւ Խազանի մէջ:

Օտար դիւանագիտութիւնը խար–դախ մնաց Հայուն հանդէպ: Արտա–քուստ բարեկամ մնալով մեզի, ներ–քուստ միայն դաւելով: Հայերը հե–տեւաբար այլեւս յոյս չէին կրնար դնել օտարին վրայ: Մայիս 28ը ամէ–նէն շողշողուն ապացոյցն է այդ ի–մաստութեան: Ջանիկա հայ ժողո–վուրդը չահեցաւ իր բոլոր խաւերուն եւ իր բոլոր դասերուն գործակցու–թեամբ: Մայիս 28ը անմեռ կը մնայ միշտ, ան մեր ինքնագիտակցութեան, սեփական ուժերու վրայ դրուած վս–տահութեան խորհրդանշանն է զոր պէտք է անշէջ պահենք մեր հոգինե–րուն մէջ: Ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլայ՝ սիրենք անով ստեղծուած Հա–յաստանը եւ գուրգուրանք վրան: Հոն, Արարատեան դաշտին մէջ է ե–ղեր միշտ հայ հոգիին կռուանը, ու–րարտական շրջանէն սկսեալ հայ հո–գին հոն է ծաղկեր. հոն է եղեր հե–թանոսական շրջանի մեր փառքը, ու հոն ծլեր մեր քրիստոնէութիւնը: Հոն աէրը մեզ ցուցուց հայ եկեղեցւոյ ա–թոռը, Էջմիածինը ու զայն կանգուն պահեց դարերով: Այո, այդ սրբա–վայրը խաթարուած է հիմա, ու խախտած են անոր հիմունքը, բայց անսասան պէտք է մնայ ան հոն, Արա–րատեան դաշտին մէջ որ հայ ժողո–վուրդի ոգեւորութեան աղբիւրն է ե–ղեր միշտ: Զայն են երգեր հայ քեր–թողները, ու անոր է նուիրեր Խրիմ–եան «Հրաւիրակ Երկրին Արարատեա–ն»ը: Պիտի գայ ժամանակ երբ ան դարձեալ պիտի ծաղկի ու չէննայ: Բայց պէտք է մէկ ըլլանք սրտով, սի–րենք միշտ զիրար, ու համակամ ըլ–լանք աշխատանքի մէջ: Այդ է Արա–րատեան դաշտի պատգամը մեզի: Մաղթենք որ խաղաղութիւնը անսա–սան ըլլայ աշխարհի վրայ, ու եղբայ–րութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ»:

ՊԱՏԱՐԱԳԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեղկութիւնը բոյն դրած է մեր ե–կեղեցական երաժշտութեան մէջ, մինչդեռ հակառակը պէտք էր ըլլար: Գալով պատարագի լիպրէթթօին, այսինքն թատրերգութեան, հոն շատ մը աւելորդ սաղմոսներ եւ աղօթք–ներ կան, որոնք բնաւ կապ չունին ուղղակի Խորհուրդին հետ: Օրինակ՝ բոլորովին աւելորդ է «Ցիշեա Տէր»ի յաւելումը, «Գոհութիւն»ը ուր անվեր–ջանալի շարք մը կայ սուրբերու ա–նուններու որոնք քերոզեր են քրիս–տոնէութիւնը կամ նահատակուեր են անոր համար, եթէ ասիկա յիշա–տակութեան արժանի բան է, քի՞չ են նաեւ մեր նորագոյն նահատակները ո–րոնք թերեւս շատ աւելի բան մը ըրած են այդ մարզին մէջ քան աբբայ Մար–կոսը եւ Սրապիոնը: Կը վախնամ չե–ղել նիւթէն: Պիտի ուզէի ըսել որ պա–տարագը պէտք է տեւէ առ առաւելն մէկ ժամ եւ քառորդ մը: Ընդհ. մը–նոլորտը պէտք է ըլլայ լաւ տրամա–դրութիւնը, գոհունակութիւնը: Քը–րիստոնեայ մը երբեք պէտք չէ եկե–ղեցիէն մեկնի գլուխը կախ, տըխ–մած, կամ վհատ, յանցաւորի պէս, այլ սփոփուած, մխիթարուած եւ յաղթական, հետեւաբար պատարագի վերջաւորութիւնը պէտք է ըլլայ ա–րագ, պիտի ըսեմ նոյնիսկ՝ կրակոտ: Այս բացատրութիւնը պէտք չէ շփո–թել ուրախութեան կամ ցնծութեան հետ: Այս տեսակէտով ալ վերջին ա–ւետարանը բոլորովին աւելորդ եւ ա–նիմաստ է, որ կը ծառայէ միայն տը–րամադրութիւնը փչրելու:

ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԳՈՅՆԸ.—

Երբ երգեցողութեան վրայ աւելցը–նենք ջութակները իրենց ընտանիքով, երգիչը՝ բոլոր արբանեակներով, փո–ղերն ու թմբուկները մինչեւ տաւիղ ու երգէոն, պէտք է հրաժարինք հիմ–նական եղանակէն, որ ընդունակ չէ այս բարդութիւններու տոկալու: Բայց մեր դիւցազնական ուժը ներմուծելու համար, առանց գործիքներուն մեծ բան չենք կրնար ընել:

Կ'ըսուի թէ մեր պատարագը տոհ–մային է, կամ հայկական է, հետե–ւաբար կարելի չէ փոխել: Ի վիճակի եմ փաստերով ապացուցանելու որ մեր պատարագին մէջ տոհմիկ գոյնը հարիւրին տասը կամ քսան համեմա–տութեամբ կարելի է գտնել միայն,

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ
(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ի՞նչ զօրք է ուրեմն այն, որի ա–նունով խօսում ես դու:

— Հէնց յիշածս քսան հոգիներն են: Նրանք են իմ զօրքն ու բանակը կազ–մում:

Թագաւորն ու թագուհին զարմա–ցած նայեցին իրար, կարծես կամե–նալով հարցնել միմեանց, թէ «ար–դեօք այս մարդը չէ՞ խելագար–ուել...»:

Մարզպետունին թափանցեց նրանց սրտի խորքը եւ դառն ժպտալով ա–սաց.

— Իրաւունք ունիք ինձ խելագար անուանելու: Այս ընդհանուր տագնա–պի օրերում, երբ զօրեղ իշխանները իրանց հազարաւոր զօրքերով փակ–ուած են ամրոցներում, խելագարու–թիւն է, ի հարկէ, քսան հոգով բաց դաշտն իջնել՝ թշնամու հետ ընդհար–[illegible]

իմ, որպէսզի կարողանամ ամօթոյ կնիք դրոշմել բոլոր այն իշխանների ճակատին, որոնք հայութեան անու–նով խօսում, հայ տոհմականու–թեամբ հպարտանում են, բայց հայ–րենիքը ճգնաժամում եղած միջոցին մատը չեն շարժում նրան օգնելու հա–մար:

— Այդ դու կարող ես անել, եթէ յաղթութեամբ պսակես յանդուգն ձեռնարկութիւնդ, նկատեց թագաւո–րը. բայց ի՞նչ կարող են անել քսան հոգիները թշնամու ահաւոր զօրու–թեան առաջ:

— Իմ քսան հոգիներից իւրաքան–չիւրը կարող է վանել հարիւր հագա–րացի: Եթէ յողնախումբ բանակների դէմ կանգնել չկարողանանք, գոնէ նրանց ոյժը ջլատել կամ կարգը խան–գարել կարող ենք միշտ:

[illegible] օգնութիւն

կարող ես անել հայրենիքիդ:

— Ամէն մեծ գործ նախ փոքրով է սկսւում:

— Ուրեմն դու յոյս ունիս թէ վերջ ի վերջոյ պիտի յաղթանակե՞ս:

— Երկուսից մէկը. կամ կը յաղ–թանակեմ կամ թէ իմ խմբով իսպառ կը ջնջուեմ: Ես չեմ կարող նստել իմ բերդում եւ իմ կեանքը խնամել այն–պիսի մի ժամանակ, երբ թագաւորը պահը թողած ճգնում է Սեւանում, երբ կաթողիկոսը աթոռը կորցրած՝ թափառում է աստանդական, երբ ժո–ղովուրդը հազարներով ճարակ է դառնում թշնամուն... Եթէ իմ եղ–բայրակիցները մեռնում են, ես ին–չո՞ւ պիտի ապրեմ. միթէ՞ նրանց կո–րուստը ողբալու համար: Այդ վայել է կանանց, բայց երբեք այն մարդուն, որի բազուկը դեռ կարող է սուր շար–ժել, որի ձայնը դաշտում կարող է ո–րոտալ...

Թագաւորն աչքերը յառած նայում էր իշխանի վրայ, որ խօսում էր ինչ–պէս մարմնացեալ հայրենասիրու–թիւն. նա սիրտը յուզւում էր, նա կա–մենում էր գրկել եւ համբուրել այդ քաջին եւ միեւնոյն ժամանակ կամե–նում էր ասել— «Որքան երջանիկ ես դու, Գէորգ իշխան, որ կարող ես

իբրեւ հասարակ զինուոր մարտնչել Հայրենիքի համար... իսկ ես զըր–կուած եմ նոյնիսկ այդ մխիթարու–թիւնից...»:

— Ինչո՞ւ ուրեմն եկար Սեւան, հարցրեց թագաւորը իւր յուզումը ծածկելով:

— Իմ արշաւանքն սկսելուց առաջ Արքայի հրամանն ու օրհնութիւնն ստանալու եկայ:

— Իմ քա՜ջ եւ հաւատարիմ իշխան. դու ուրեմն փառքն անգամ չես կամե–նում առանց քո արքայի հրամանին վայելել... Դու արժանաւոր զինակից հանդիսացար ինձ, բայց ես՝ աւա՜ղ, քեզ անարժան թագաւոր...:

— Մի՛ ասիր այդ, Տէր Արքայ. բազէն կարող է վանդակի մէջ փակել առիւծին, բայց նրա սիրտն ու կորո–վը կապտել չի կարող: Ապրիր դու այստեղ, մինչեւ որ քո ծառան վան–դակը դարբնող ձեռքերը փշրէ...:

— Իմ քաջ, իմ ազնիւ իշխան, վան–դակը դարբնել են...

Նա կամենում էր ասել՝ «այնպիսի ձեռքեր, որոնց եթէ փշրէիր, ինձ յա–ւիտեան վիշտ պիտի պատճառէիր..», բայց նա ընդհատեց խօսքը եւ վեր կացաւ տեղից յանկարծ.

— Ո՞ւր են քո քաջերը. գնանք նը–րանց մօտ: Այն հերոսներն արժանի են, որ թագաւորը նրանց ընդառաջէ եւ ոչ թէ իրանք գան նրա կոչին:

Այս ասելով թագաւորն առաջ ան–ցաւ եւ իշխանը հետեւեց նրան:

Բարապանն արդէն ուրիշ ճանապար–հով վազեց դէպի ուխտաւորների կա–ցարանը՝ խմբի անդամներին արքա–յի գալուստը յայտնելու:

Վարհամ Սեպուհի հրամանով նը–րանք դուրս եկան խցերից իրանց խու–ցերից եւ սպառազինուած շարուեցան կղզու ծառազարդ տափարակի վրայ:

Թագաւորն ու իշխանը իջնում էին բլրի կողմից: Երբ նրանք հասան Ս. Աստուածածնի տաճարին եւ խոտոր–ուեցան դէպի տափարակը, Ուխտի զինուորները միաձայն որոտացին՝ «կեցցէ՜ թագաւորը»:

Այդ գոչիւնը յուզեց արքային: Ո՛ր–քան ժամանակ էր, որ նրան ոչինչ չէր յիշեցնում թէ՝ ինքը Հայոց թա–գաւորը, Հայաստանի իշխանապետն է, թէ դեռ այդ երկրում կան մար–դիկ, որոնք հաւատարիմ են իրան եւ որոնց ինքը կարող է հրամայել...: Ծգնաւորեաց միաբանների ընկերակ–ցութիւնը, նրանց հանապազօրեայ պաշտամունքները, որոնց գրեթէ միշտ ներկայ էր լինում ինքը, կրկնու–

անշարժ ու խաղաղիկ կեանքը եւ նրա հետ միասին էլ իւր ծանրագոյն վըշ–տերը՝ ամէն ինչ մոռացրել, ամէն կենդանութիւն մեռցրել էին իւր մէջ: Նրան թւում էր թէ՝ բոլոր աշխարհը քնած է Սեւանի պէս, թէ ոչ մի տեղ այլեւս չկայ կենդանութիւն, թէ մա–հը իւր թեւերը տարածել է արդէն համայն Հայոց վրայ...:

Բայց Ուխտի զինուորների աղաղա–կը կարծես վայրկենապէս սթափե–ցրեց նրան. մի հաճոյական եւ կենա–րար դող նրա մարմինը ցնցեց եւ քա–ջաղնական զգացմունքով հոգին ու սիրտը լեցուեցան:

Թագաւորը թէպէտ ունէր կղզու մէջ հարիւրի չափ զինուոր, բոլորն էլ ընտիր, զինավարժ մարդիկ, բոլորն էլ քաջասիրտ եւ դիմագրաւող, բայց նրանք էլ կղզում անգործ մնալով եւ արքայի նման հոգեւոր պաշտամանց յաճախելով՝ թուլացել, թմրել էին արդէն եւ զէնքերն ու զրահը մի կողմ ձգել: Նա տեսնում էր դրանց ամէն օր խուցերի առաջ նստած եւ կամ ուռ–կանը ձեռքներին կղզու շուրջը թա–փառելիս, եւ չէր վրդովւում, կար–ծելով թէ՝ հէնց այդ էլ պիտի լինէր դրանց զբաղմունքը:

(Շար.)

...ցեալը ըլլալով յունական եւ եւ–...ական պարզ մօթիֆներ, առանց ...ական նկարագրի եւ չահեկանութեան: ...ւ բան է որ մեզի այդպէս կարծել ...: Ականջի վարժութիւնն է, որ ...ներով ամրացուցեր է այդ եղանակները մեր մէջ: Եթէ նոր եղանակ ...ներ կ'արդարացնէ կրօնական վսեմ ըղձ...մներու անհրաժեշտ տարրը, ...գիրաւ պիտի կրնայինք հրաժա...հինէն:

...ատաքի խնդիրը բոլորովին ուրիշ ...է աւանդութեան հետ: Աւելին ...: Այս օրուան հաւատացեալը եթէ ...րցնէ թէ ինք պարտաւո՞ր է աղօ...ու այն եղանակներով որոնք հը...ներ են դարեր առաջ, չի՞ կրնար ...ւրիշ ձեւով աղօթել ինքն ալ, բաւ է ...բառերը կը պահէ, կամ ինքն ալ ...ինքան կրօնասէր է,— պատասխան ...ունի՞նք տալիք: Պատարագի եղանակները քրիստոնէական պարտաւորութիւն մը չեն, վերջապէս Արարիչը չէ՝ որ դրած է զանոնք, ...փոխելը յանցանք մը ըլլայ:

...նդլայնելով՝ նոր բարդութեան մը ...ւ պիտի գտնուինք, զոր պարզել ...պիտի չըլլայ, եթէ տրամաբանութեան չդիմենք:

Գիտենք որ բոլոր ազգերը իրենց ...րդիկ երաժշտութիւնը ունին, Folklore, զոր ամէնէն աւելի նպատակը կերպով կրնան գործածել գեղջուկ երգերու մէջ: Կայ հայկական ու...ը, իտալականը, արաբականը կամ ...անիականը: Կարելի է թուել ...ւրջ 50 տարբեր ցեղեր եւ ազգեր ...նք տոհմային ոճեր ունին, բազմաթիւ թարմութիւններ բերելով ...գի վարդատանին մէջ:

Սակայն, երբ յիսուն բազմացեղ ազգեր կան, եւ երաժշտութիւններ, ա...ց դիմաց ունինք միայն չորս հիմնական կրօնքներ,— քրիստոնէութիւն, իսլամութիւնը, մովսէսականութիւն եւ կռապաշտութիւնը:

Քրիստոնէութեան մէջ լուսաւորչական եւ կաթոլիկ պաշտամունքին մէջ ...տարբերութիւն մը չկայ, որպէս ...երաժշտական նկարագիրը չատ ...արբեր ըլլայ, երբ խորհինք որ նոյն ...ներն է որ կը կրկնենք: Սպանիական ժողովրդական երգը ֆրանսականին հետ անբաղդատելի տարբերութիւն ունի, բայց ինչո՞ւ համար չենք ...ղիպած սպանիական ոճով պատարագի մը, իրենց հարուստ երաժշտութեամբ չէի՞ն կրնար ունենալ նաեւ ...ինքնատիպ պատարագ մը, որ անհերք պիտի ըլլար սակայն, եւ կամ, ...ղիլիացիները իրենց այնքան տաք ...աժշտութեամբ ինչպէս կը համա...ին կաթոլիկ երգեցողութեան:

Ժողովուրդները կ'ընդունին թէ ...մէկ գոյնը կիրարկել եկեղեցին ...՝ անտեղի բան է. ան՝ այսպէս ...այնպէս պիտի չկրնայ ապահովել ...ութիւնը պատարագի նկարագրին ...ոգիին:

Իսլամութիւնը տարբեր կրօնք մըն ...եւ եթէ մօլլային էզանը չատ կը ...ի արեւելեան երաժշտութեան, ...մանալու բան չկայ: Միեւնոյն եղ...կցութիւնը սինակոկներու երգեցողութեան համար:

Մեր եկեղեցիէն ներս պարտադրել ...մէկ ոճը՝ կարելի է անչուշտ, բայց ...ընդունակ չէ տալու այն մեծաչուք ...որուն կը ցանկանք, եւ ինչ որ ...ական է: Աւելի խորացնելով ...րց մը եւս տանք: Կրնա՞նք մեր եկեղեցիին մէջ գտնել հարազատ հայկականը: Ունինք Ա. Բ. Գ. Դ. ձայները իրենց փոփոխակներով: Ասոնց ամէնուն ալ սկիզբը եթէ փնտռենք պիտի գտնենք յունականը եւ արաբականը: Հայ եկեղեցական դրոշմը կայ միայն մեր ժողովրդական երաժշտութեան մէջ, եւ որ սակայն տեղ չի կրնար ունենալ եկեղեցիէն ներս:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄՈԼԵՌԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ. — Պատարագի երգեցողութիւնը ձոխացնելու, նուագախումբ գործածելու յառաջապահ չարժման կաչկանդումը միայն մեր եկեղեցիին մէջ պէտք չէ փնտռել: Լատինական երգեցողութիւնը իր նախկին վիճակին մէջ, եւ այսօր ալ, թերեւս աւելի աղքատ է քան մերինը: Բայց եւրոպացի երաժիշտները ասկէ 500 տարի առաջ սուրբէն սկսած են ճոխացնել: Հիմա՝ ամէն յայտնի հեղինակ ունի իր պատարագը, նուագախումբի գործածութեամբ: Պապերը ընդհանրապէս արգիլեցին անոնց գործադրութիւնը եկեղեցիէն ներս, պատրուակելով թէ երաժիշտները կը կրկնէին բառերը, զանոնք կը տեղափոխէին, եւն.: Երաժիշտները իրենց գործերը տուին կրօնական նուագահանդէսներու մէջ, իսկ այսօր՝ հանդիսաւոր առիթներով կը կիրարկուին անոնք եկեղեցիէն ներս: Պախ, Պէթհովէն, Շուպերթ եւ ուրիշներ եղած են մաքուր եւ ճշմարիտ հաւատացեալներ, այնպէս որ նըւագարաններու գործածութիւնը չկրնար երբեք նկատուիլ իբրեւ հակակրօնական կամ գռեհիկ արարք:

Մեր մէջ, ինչպէս ամէն տեղ, որ եւ է բանի արտօնութիւն կը տրուի արդէն իսկ կիրարկուելէն ետքը, ինչպէս եղած է երգէոնի գործածութիւնը: Նուագարաններու մէջ ո եւ է տգեղ գործիք չկայ որ խորթ գայ կրօնքին: Բայց՝ Հայաստանի լեռները հին ա–...ն են մարդիկ գաղափար չունէին ա–նոնց մասին որպէսզի գործածէին իրենց յղացումներուն մէջ: Որքան բան փոխուած է հիմա մարդկութեան եւ աշխարհի մէջ. եւ անոնք որ անպատեհ բան մը կը տեսնեն նուագի գործածութեան մէջ, կը նշանակէ թէ չեն անդրադառնար մեր տեսակէտներուն:

×

Այն պատարագը որմէ հատուածներ պիտի երգուին յունիս 17ի նուագահանդէսին մէջ յօրինուած է այս ըմբռնումներուն վրայ. ոչ մէկ կերպով զայն եկեղեցիին պարտադրելու ակնկալութեամբ, բան մը որ հնարաւոր ալ չէ նիւթական պատճառներով իսկ: Այսուհանդերձ, իր ընդհ. տպաւորութեան մէջ պիտի տեսնուի որ ան եւ ոչ մէկ կերպով լատինական է, ընդհակառակն որոշ կերպով կը տիրապետէ այն մթնոլորտը զոր կը սիրենք իբր մերինը):

Պատարագը ձօնուած է 1915ի հայ նահատակներու յիշատակին: Այդ մարտիրոսներու դիւցազնական անմահութիւնը թռիչք մը եւս աւելցուցած է ներշնչման մէջ:

Գերագոյն ճիգ մըն է որ կը փորձէ բացարձակապէս սիրողներէ կազմուած Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը այդ գործին պատշաճ արտաբերման համար ապաւինելով միայն իր ուժերուն եւ նիւթական պատճառներու հարկադրանքին առջեւ ալ ստիպուած ըլլալով միայն մէկ անգամ փորձել նուագախումբին հետ:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Թուղթի մը պատմութիւնը

(Լրացուցիչ մաս)

ՔԱՆՏԻԱ, (Կրէտէ), 31 Մայիս. — «Յառաջ»ի մայիս 24ի 4048 թիւին մէջ հետաքրքրութեամբ կարդացի Եռանի «Թուղթի մը պատմութիւնը», ուր ծայրայեղ փափկութեամբ պատմուած է Պ. Վ. Թէքէեանի, ասկէ 28 տարի առաջ, ճիշդ 1911 դեկտեմբերի վերջերը ունեցած մէկ չահատակութիւնը, որ Գէորգ Ե. բարեյիշատակ կաթողիկոսի ընտրութիւնը քիչ մնաց ջուրը պիտի ձգէր, հայ ազգը դժուարին կացութեան մը մատնելով ռուս կառավարութեան հանդէպ:

Երուսաղէմի վանքին պաշտօնաթերթ «Սիոն»ը կարդալու պատեհութիւնը չունենալով չեմ գիտեր ինչ ձեւով մէջտեղ դրած է Պ. Թէքէեան այդ զրպարտութեան Թուղթին խնդիրը, զոր ինքը կամ Եռան իբրեւ «գժբախտ միջադէպ մը» միայն կը յիշեն, հակառակ անոր ահաւորութեան. զրպարտաթուղթ մը որ բառ առ բառ կ'ըսէր, ինչպէս կը յիշէ Եռան, — «Այս ընտրութիւնը Դաշնակցականներու ազդեցութեամբ տեղի կ'ունենայ, ուստի կը խնդրուի որ վեհ Ցարը չվաւերացնէ զայն»:

Եռանի այս գրութեան առաջին, այսինքն Պ. Թէքէեանի վերաբերող մասին մէջ երկու անճշդութիւններ ու մէկ կարեւոր մոռացում տեղի ունեցած ըլլալով՝ խղճի պարտք կը նկատեմ մատնանշել զանոնք:

Առաջինը՝ վերջնական քուէարկութենէն կէս ժամ առաջ քանի աւելի հոգեւորական եւ աշխարհական պատգամաւորներու բողոքելով ժողովէն մեկնող խումբին պարագլուխը տիրայիշատակ Պաղդեան Սուքիաս եպիսկոպոսն էր եւ ոչ թէ Պարոնեան արքեպիսկոպոս մը:

Երկրորդ՝ քանի որ Կարինի նահատակուած Առաջնորդ Սմբատ Եպիսկոպոս բողոքելով մեկնող փոքրամասնութեան մաս չէր կազմեր՝ Պ. Թէքէեան միակ օրմանեան պատգամաւորը չէր, որ կը մնար ներսը, «Հոգեբանական» վայրկեանին գործելու համար:

Բայց ո՞վ կրնար այդպիսի նենգ արարք մը կասկածիլ Սմբատ եպիսկոպոսէն, որ նախնական ժողովներու մէջ Օրմանեան սրբազանի թեկնածութիւնը պաշտպանելէ ետք՝ վերջապէս եղի տուաւ մեծամասնութեան կամքին առջեւ ի սէր միութեան եւ համերաշխութեան, մանաւանդ երբ անդին կար ու կը մնար Թէքէեան մը, որ նախապատրաստական ժողովներուն մէջ եւ մասնաւոր տեսակցութիւններու կարգին առիթ չէր փախցներ այս ու այն պատգամաւորը Դաշնակցական որակելու եւ ամէն ծրագիր ու որոշում անպատճառ Դաշնակցականներու ազդեցութեանը վերագրելու:

Գալով այդ միեւնոյն Թուղթին առթիւ կասկածուող Միհրդատ Հայկազնին եւ ռուսահայ վարդապետին, առաջինի մասին կասկած արթնցնողը բուն իսկ Թուղթը գրողէն զատ ուրիշը չի կրնար ըլլալ. իսկ ռուսահայ վարդապետի մասին կասկածի վարկածը Թէքէեանի կողմէն ստեղծուած նոր առասպել մըն է, անտարակոյս:

Բայց այս անճշդութիւնները եւ չակերտները ոչինչ են իմ յիշելիք իրողութեան առջեւ որ չուշացաւ հաստատել բոլոր պատգամաւորներու միաձայն կասկածը այդ զրպարտագիրը գրող չորնալիք ձեռքին տիրոջը մասին:

Երբ վերջին ժողովի մը մէջ ռուսական կառավարութեան ներկայացուելիք ընտրական տեղեկագիրը կը խմբագրուէր՝ պատգամաւորներէն մէկը դիտողութիւն ըրաւ թէ մոռցուած է յիշուիլ քուէտուփէն ելած չարաբաստիկ Թուղթը, իրեն պատասխանուեցաւ թէ մոռցուած չէր, բայց աւելորդ նկատուած էր, սակայն պատգամաւորը պնդեց այնքան որ վերջ ի վերջոյ անցողակի յիշատակութիւնը եղաւ նաեւ այդ Թուղթին, որուն բարեբախտաբար կարեւորութիւն չտրուեցաւ ռուսական կառավարութեան կողմէ:

Եւ այդ Թուղթին անպատճառ տեղեկագրին մէջ յիշուիլը առաջարկող ու պնդող պատգամաւորն էր Պ. Վ. Թէքէեանը ...:

Ց. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ո՞րն է թուրքերէնը

Վերջերս Անգարայի մէջ գումարուած կրթական համաժողովին որոշումով, կրթական նախարարութիւնը կը պատրաստէ չատ մը գիրքեր թարգմանել տալու օտար լեզուներէ: Այս որոշման առթիւ Հիւսէյն Ճահիտ կը հարցնէ «Ենի Սապահ»ի մէջ (24 մայիս).

— «Այդ անմահ երկերը ո՞ր թուրքերէնով պիտի թարգմանուին: Կարելի չէ ուրանալ թէ այսօր կը գտնուինք զանազան թուրքերէններու առջեւ: Կայ Ահմէտ Ճէվատ եւ Իպրահիմ Նեճմի պէյերու թուրքերէնը, որ կրթական նախարարութեան սահմանէն ներս մտած է չափով մը: Կրթական նախարարութեան կարգ մը գիրքերուն մէջ կայ նաեւ թուրքերէն մը, զոր Պայ եւ Պայան ուսուցիչները, պաշտօնական յայտարարութեան մը հետեւանքով, կ'աշխատին թիմել տըղոց միտքը: Եթէ այդ խնամքը յատկացնէին էսփէրանթօ (միջազգային) լեզուին, այնքան պարապի գացած պիտի չհամարուէր: Որովհետեւ, թերեւս էսփէրանթօն բանի մը ծառայէր, բայց այս արուեստական, այս յերիւրածոյ թուրքերէնը ոեւէ կենանք չունի:

Ոչ միայն չուարած մնացած ենք այս տեսակ տարօրինակ, անհամակրելի լեզուներու առջեւ, այլեւ ունինք ուղղագրութեան վարանումը: Ձեմ կարծեր թէ ներկայ ուղղագրականին իշխանութիւնը աւելի թեթեւ է հին տառերու շրջանի խառնակութենէն:

Եթէ նկատի առնենք որ ուղղագրական այս թերութիւնը եւ խառնակութիւնը մօտէն կապ ունի այբուբենի պակասաւորութեան հետ, այն ատեն պէտք է ընդունինք թէ հարկ է ամէնէն առաջ ձեռք առնել այբուբենը եւ լրացնել տառերը որոնց պակասը կը զգանք գործով եւ այնքան սաստկօրէն: Մեր տառերը վերջնական դարձնելէ վերջ, պէտք է համաձայնինք ուղղագրութեան չուրջ: Կը տեսնուի թէ պաշտօնական որոշումները ո եւ է արժէք չեն ներկայացներ, քանի չեն յարմարիր լեզուական ընդունակութեանց, ազգի ճաշակին: Հետեւաբար մեզի ըսուածը բանի ընդունիլ տալու չըլլենք, այլ մեզի համար ճամբայ մը ընտրենք իրականութեան մէջ կատարուելիք ղննութիւններէն:

Այս ձեւով ուղղագրութիւնը առողջ կանոններու կապելէ վերջ, այլեւս կարգը կուգայ դուրս նետելու լեզուին մէջ մեր մտցուցած չինծու բառերը եւ վերադառնալու իրական, կենդանի լեզուին:

Այս տարօրինակ լեզուով, այս տարօրինակ ուղղագրութեամբ եւ այս պակասաւոր տառերով տպուելիք գիրքերը հետագային կրկին տպագրել հարկ պիտի ըլլայ: Ասիկա թէ դրամի եւ թէ ժամանակի վատնում է»:

*** Պիւտճէի վիճաբանութեան ընթացքին (22 մայիս), երեսփոխան Թէֆիք Ինճէ ի մէջ այլոց դանգատած է թէ թուրք երիտասարդութիւնը սարզապէս կը հեգնէ թրքական լեզուն: Եւ ըսածը հաստատելու համար, պետական հրատարակութենէ կարդացած է հինգ տողնոց հատուած մը, որ վերէն վար լեցուն է ֆրանսերէն բառերով, ինչպէս «Քօնսէրվասիօն», «Տիփիէրսիօն», «անալիթէ», «Փրոփորսիօն – սըղըք» եւն.:

«Կը սպասենք որ վարչապետը, թարգմանն ըլլալով մեր խիղճին, չարժման անցնի այս տողերուն առջեւ, որոնք առնուած են պետական դրամով հրատարակուած գիրքէ մը» (ձայներ՝ պրաւօ):

*** Պոլսոյ անկելանոցի արաբերէն անունը՝ Տարիւլ – աճէզէ, տարիներ առաջ թրքացուած եւ եղած էր Տիւշկիւնլէր էվի: Թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ Պոլսոյ քաղաքապետական ժողովը որոշած է վերահաստատել նախկին անունը ...:

Մարսէյլ քաղաքին անկանոնութիւնները

Երեսփ. ժողովին մէջ, Մարսէյլ քաղաքին համար կառավարութեան կողմէ նշանակուած լիազօրին իրաւասութեանց պատճառով, բուռն վիճաբանութիւններ կատարուեցան, եւ այս առթիւ՝ ելմտական նախարար Փօլ Ռէնօ այնպիսի յայտնութիւններ ըրաւ, որոնք ցոյց կուտան աննախանձելի վիճակը Մարսէյլոյ մէջ: — Մարսէյլ, ըսաւ Փօլ Ռէնօ, բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ ֆրանսական քաղաքներուն մէջ: Քաղաքը հաստատուած է այնքան ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, որ անհրաժեշտ կը դարձնէ ուժ տալ հաղորդակցութեանց միջոցներու եւ ջուրի սպասարկութեան: Եօթը տարիէ ի վեր, քաղաքապետական պաշտօնէութիւնը աճած է 36 առ հարիւր, պարտքը 275 միլիոնէն բարձրացած է մէկ միլիարի: Հարկատուները յաւելուածական նոր տուրքերու ենթարկուած են: Մեծ չէնքերու մէջ յարկաբաժինները վարձակալ չեն կրնար գտնել, որովհետեւ այնքան ծանրացած են քաղաքապետական տուրքերը: Հանրային դրամները կը վատնուին յումպէտս: Քաղաքին սալայատակները այնքան քանդուած են, որ արկածները յաճախադէպ դարձած են: Հանրային չէնքերու մաքրութիւնը անտեսուած է: Ջուրի բաշխումը լաւ չի կատարուիր: Հրշէջ սպասարկութիւնը՝ չատ գէշ: Միայն մէկ զօրանոց կայ հրշէջ գունդի: Ջկան հրդեհի ազդարարներ: Հրշէջ գունդը լաւ սարքաւորուած չէ, այնպէս, որ կարելի չէ երկու հրդեհ մարել միաժամանակ: Բարձրելակ մէկ սանդուխ կայ, ան ալ անգործածելի:

Օր. ԱՂԱՒՆԻ ՋԱՄԱՆԹԼԵԱՆ
ԵՒ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՀՏԷՍԵԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ 7 Յունիս 1939

Հիւանդանոցներու մէջ կացութիւնը աւելի անմխիթարական է: Եւ խորհիլ որ Փարիզի հիւանդանոցներուն պաշտօնէութենէն աւելի լաւ վճարուած են: Հիւանդանոցները թէ մաքուր չեն, թէ սուղ են: Ռոհանոցները գէշ: Հայթայթիչները, վճարուած չըլլալով, կը սպառնան դեղ ու սնունդ չհայթայթել:

Քաղաքապետական խորհուրդի անդամները կը գործեն ինքնագլուխ, այս պատճառով զեղծումները չատցած են, սպանդանոցի հսկիչը 114 չէքեր ստորագրած էր, առանց դրամ ունենալու դրամատան մէջ: Ուրիշ պաշտօնեայ մը կը դատապարտուի իբրեւ զեղծարար, բայց քաղաքապետը կը մերժէ պաշտօնանկ ընել զայն: Հանրօգուտ չէնութեանց բազմաթիւ ծրագիրներ կը մնան թուղթի վրայ, բայց նախավճարներ տրուած են ձեռնարկուներուն:

Քաղաքապետական հասարակ սպասարկու մը մէկ ոստումով տնօրէն դարձած է կարեւոր գրասենեակի մը: Կին մը փողոցներու մէջ 20 ֆրանքով չքաւորութեան վկայագիր կը ծախէր, — երբ իրեն կը հարցուի թէ ո՛րքան ժամանակէ ի վեր կը ծախէր, կը պատասխանէ. — «Առաջ մայրս կը ծախէր, անկէ վերջ ես սկսայ»: Իսկ երբ կը հարցուի այն պաշտօնեային, որ այս վկայագիրները կը հայթայթէր կնոջ, պատասխան կը տրուի.

«Մի՛ հարցնէք, գթասրտութեամբ տուի»:

Վերջ դնելու համար այս անհանդուրժելի կացութեան, կառավարութիւնը նշանակեց լիազօր մը, որ առաջին օրէն բռնեց ընտրական զեղծումի հեղինակներուն, գողօնաթաքոյց պաշտօնեաներու եւ զեղծարարներու օձիքէն:

Մարսէյլ եւ իր թաղերը

Մարսէյլի առաջնորդարանէն հաղորդուած զեկոյցէ մը կը տեղեկանանք թէ վերջերս ազգ. վարչութիւնը, թաղ. խորհուրդները եւ կրօնական ժողովի անդամները խառն ժողով գումարելով, հետեւեալ որոշումները տուած են.—

1.— Այն շրջանները ուր մատուռ կամ եկեղեցի եւ ազգ. մարմիններ չկան, քահանաները կարգով պիտի այցելեն (Թուլոն, Տրակինեան, Լա Սիոթա, Կարտան, Էքս, Ավինեօն, Պօլէն, Քան Ֆրէզ եւ Սէնթ Մարգրիտ): Հոգեւոր այցելութիւնները պարտաւոր են կազմակերպել, յուսադրել, եւ մարմիններ ստեղծել, եթէ չունին, ապա պարտականութեան հրաւիրել զանոնք, ազգ. տուրքի գանձումները կատարել եւն.:

2.— Իւրաքանչիւր չրջանի քահանան համաձայն կրօն. ժողովին յանձնարարուած որոշմանը պիտի այցելէ վերը յիշատակուած չրջանները, երբ իրեն հրահանգուի, միանգամայն թաղ. խորհուրդները տեղեակ պահելով եղած կարգադրութեանց:

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

93 Թուականը բուռն արհաւիրքներու տարին է: Փոթորիկ է այնտեղ, որ կը մռնչէ իր բոլորկատարութեամբ եւ իր բոլոր մեծութեան մէջ: Եւ Սիմուռտէն այդտեղ ինքզինքը չատ հանգիստ կը զգար: Այս ալեկոծուած միջավայրը, այս փառայեղ վայրագութիւնը իր սաւառնած թեւերուն թափ կ'աւելցնէր. ծովային արծուին էր ան, որ իր ներքին խոր հանդարտութեան հետ դէպի դուրսի վտանգները խոյանալու անզուսպ տենչերն ունի: Մի քանի թեւաւոր արարածներ, ահաւոր՝ բայց հանդարտ, ստեղծուած են մեծ մրրիկներու համար: Հոգիներ՝ փոթորիկներով լի— այո՛, այսպիսիներ կան:

Բնորոշ էր անոր գթասրտութիւնը, բայց վերապահուած միայն թշուառներուն: Ան անձնուէր էր այնպիսի տառապանքներու հանդէպ, որոնք ուրիշները միայն սոսկումով կը համակեն: Ոչինչ չէր կարող զզուանք պատճառել անոր. ատիկա անոր բարութեան առանձնայատկութիւնն էր. օգնութիւններու մէջ ան թէ՛ նողկալի էր եւ թէ՛ հրաշալի: Թարախակալ վէրքեր կը փնտռէր համբուրելու համար: Ամէնէն աւելի դժուարին է կատարել այն բարի գործը, որ կեղտոտ արտաքինով պատուած է. իսկ Սիմուռտէն կը նախամեծարէր այդ տեսակի գործերը: Անգամ մը հիւանդանոցի մը մէջ պառկած էր մահամերձ հիւանդ մը, որուն կոկորդի ուռեցքը գինքը կը խեղդէր, ժանտահոտ, զըզուելի, դուցէ եւ վարակիչ խոց: Սիմուռտէն այնտեղ էր. իր բերանը ուռեցքին վրայ դրաւ, ծծեց և ամէն անգամ բերանը լեցուած ատեն թքաւ, խոցը պարպեց եւ փրկեց հիւանդը: Եւ որովհետեւ այն ժամանակ անիկա դեռ կը կրէր իր քահանայական սքեմը, մէկը յարեց.

— Եթէ դուք ատոր ըրածնիդ, Թագաւորին ընէիք, եպիսկոպոս կը դառնայիք:

— Թագաւորին համար չէի ըներ, պատասխանեց Սիմուռտէն:

Այդ գործը եւ այս պատասխանը զայն ժողովրդական դարձուցին Փարիզի մութ անկիւններուն մէջ:

Սիմուռտէն իր ուզածը կարող էր ընել այն կարգի մարդոցմէ, որոնք կը տառապին ու կուլան, կամ թէ կը սպառնան: Համագնողներու դէմ ուղղուած ընդհանուր զայրոյթի այս տարիին մէջ, զայրոյթ՝ որ այնքան լի է ատելութեամբ, Սիմուռտէնն էր, որ մէկ խօսքով արգիլեց ամբոխը Սէն–Նիքոլա նաւահանգիստին մէջ օճառ բեռցած նաւը կողոպտելէ, ան էր որ ցրուեց այն կատաղի խումբերը, որոնք Սէն–Լազարի ուղեփակին մէջ կառքեր կը կեցնէին:

Բայց միեւնոյն ժամանակ Սիմուռտէնն էր, որ Օգոստոսի 10էն տասն օր յետոյ ժողովուրդը առաջնորդեց վար ձգելու Թագաւորներու արձաններ, որոնք, ինկած ատեն չատեր ճմլեցին: Վանտոմի հրապարակին վրայ կին մը՝ Ռէն Վիօլէ՝ մեռաւ Լուի ԺԴ.ի արձանին տակ, որուն վիզը պարան ձգած կը քաշէր: Լուի ԺԴ.ի այս արձանը հարիւր տարի այնտեղ կանգնած էր. զայն բարձրացուցին 1692 Օգոստոս 12ին եւ տապալեցին 1792 Օգոստոս 12ին: Քոնքորտի հրապարակին վրայ մի ոմն Գէնգէրլօ զանոնք կործանողներուն՝ անզգամներ անուանած էր. զայն տեղն ու տեղը, Լուի ԺԵ.ի արձանի պատուանդանին վրայ, գանակոծելով սպաննեցին եւ արձանը կտոր կտոր ըրին: Անկէ ետքը սուեր պատրաստեցին: Մէկ ձեռքը միայն ազատեցաւ, աջ ձեռքը, զոր Լուի ԺԵ. հռոմէական կայսրի ձեւով, վեհօրէն պարզած էր: Սիմուռտէնն էր, որ խնդրեց ժողովուրդէն չփչրել այդ ձեռքը եւ պատգամաւորութեան մը հետ միասին ղրկել Լատիւտին, որ երեսունը եօթը տարի թաղուած էր Պասթիյլի մէջ: Երբ Լատիւտը, անուրը վզին, չղթան գօտիին, ողջ ողջ կը փտէր այդ բանտին խորը, եւ այդ՝ այս Թագաւորին հրամանով, որուն արձանը կ'իշխէր Փարիզի վրայ, ո՛վ անոր կրնար ըսել, որ այդ բանտը պիտի տապալուի, որ այդ արձանը պիտի խորտակուի, որ ինքը դուրս պիտի գայ այդ գերեզմանէն եւ այնտեղ Միապետութիւնը գերեզման պիտի մտնէ, որ ինքը՝ այդ կալանաւորը տէր պիտի դառնայ այդ արոյրէ ձեռքին, որ իր արգելավճիռն էր ստորագրած, եւ թէ այդ ցեխոտ Թագաւորէն միայն այս անարգ թեւը պիտի մնայ:

Սիմուռտէն այն մարդոցմէն էր, որոնք իրենց մէջ ներքին ձայն մը ունին եւ կը լսեն զայն: Այս մարդիկը արտաքուստ կարծես ցրուած կ'երեւին, բայց երբե՛ք. անոնք ընդհակառակը ուշադիր են:

Սիմուռտէն գիտէր ամէնը, բայց կ'անգիտանար բոլորը: Գիտութիւններէն ամէնը գիտէր եւ կեանքէն բոլորը կ'անգիտանար: Այդ էր անոր կարծրութեան պատճառը: Անոր աչքերը, ինչպէս Հոմերոսի Տէմիսինը, կապուած էին: Ան կը նմանէր այն նետին, որ կ'արձակուի կոյր՝ առանց տեսնելու իր նպատակը, բայց ճշգրտութեամբ կը զարնէ: Յեղափոխութեան մէջ ամէնէն ահաւորը այդ ուղիղ գիծն է: Եւ Սիմուռտէն ճակատագրական անվեհերութեամբ մը ուղիղ կ'երթայ դէպի նա:

Սիմուռտէն կը հաւատար, որ սոցիալական երկունքներու մէջ ծայրագոյն կէտը միշտ ամենաապահով ոտքի յենարանն է, սխալ մը, որ յատուկ է այն հոգիներուն, որոնք դատողութեան փոխարէն կ'առաջնորդուին տրամաբանութեամբ: Աւելի առաջ անցած էր ան, քան թէ Քօնվանսիոնը, առաջ՝ քան թէ Քոմմիւնը. ան Եպիսկոպոսութեան կը պատկանէր:

Այս միամտութիւնը կը կոչուէր Եպիսկոպոսութիւն, որովհետեւ իր նիստերը տեղի կ'ունենային եպիսկոպոսական հին պալատի մը մէկ դահլիճին մէջ. աւելի բազմախառնութիւն մըն էր, քան թէ միութիւն: Այնտեղ, ինչպէս Քոմմիւնի մէջ, կը բազմէին այն լռակեաց եւ ուշադիր հանդիսականները, որոնք իրենց վրայ, ինչպէս կ'ըսէ Ժարա, «նոյնքան ատրճանակներ ունին, որքան գրպաններ»: Եպիսկոպոսութեան տարօրինակ խառնուրդ մըն էր, համրամարդկային, կարելի է առանց վարանելու ըսել՝ Փարիզեան խառնուրդ մը, որովհետեւ Փարիզը այն կէտն է, ուր կը բաբախէ քաղաքակրթութեան սիրտը:

(Շար.)

— Համոզուած եմ թէ Եուկոսլավիա հաւատարիմ կը մնայ Պալքանեան ուխտին: Ես մեծ հաւատք ունիմ Պալքանեան Դաշնակցութեան միութեանն ու տաքկլութեան հանդէպ: Գալով Պուլկարիոյ՝ Պալքանեան Համաձայնութիւնը բաց է պալքանեան բոլոր պետութեանց առջեւ :

Այն հարցման, թէ ո եւ է փոփոխութիւն տեղի ունեցա՞ծ է Պալքանեան Միութեան մէջ, նախարարը պատասխանեց.

— Այո՛, Պալքանեան Միութեան պետութիւնները այժմ աւելի ուժեղ են քան երբեք: Այս է միակ փոփոխութիւնը :

Ռումանական պատուիրակութեան բարձրաստիճան անդամներէն մին, ակնարկելով Պուլկարիոյ պահանջներուն, ըսաւ թէ Ռումանիոյ համար Տոպրուճայի հարց գոյութիւն չունի եւ ռումանական կառավարութիւնը ո եւ է ժամանակ այդ մասին բանակցութեան մտած չէ :

Իտալիա եւ Սպանիա պիտի զինակցի՞ն

Սպանիական տեղեկատու գիւանը կ'իմանայ թէ Իտալիոյ արտաքին նախարար կոմս Չիանօ քանի մը շաբաթէն պիտի այցելէ Մատրիտ եւ պիտի բանակցի Զօր. Ֆրանքոյի հետ: Այս բանակցութիւններու հետեւանքը թերեւս այն ըլլայ, որ Մատրիտ եւ Հռոմ կնքեն քաղաքական ու զինուորական դաշինք մը, որու մասնակցի յետագային նաեւ Պերլին:

Քատիքսէն մեկնեցան 1500 իտալական լեգէոնականներ եւս: Այժմ կը մնան ընդամէնը 3000 լեգէոնականներ, որոնք պիտի մեկնին քանի մը օրէն :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ թագուհին Քանատա վերադարձան, ուրկէ նաեւ պիտի նաւեն: Հրաժեշտի առթիւ նախագահ Րուզվէլթ ճառ մը խօսելով զինուորական վարժարանի շրջանաւարտներուն, ըսած թէ երկու երկիրները բարեկամութեամբ կապուած են, «երկուքն ալ անվախ ըլլալով»: Եւ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ ոչ միայն զէնքով, այլեւ փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ գործակցութեամբ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Քիեւի գերագոյն ատեանը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտեց ուսուցիչ մը, Սալիջակ, որ մասնագէտ մը դարձած էր «զրպարտիչ մատնութիւններու»: Դատապարտեալը հինգ տարուան ընթացքին հարիւրաւոր անձեր մատնած էր իբրեւ հակայեղափոխական եւ շատերը ձերբակալուած էին: Ամենածանր պատիժն է այս որ կը տրուի զրպարտիչի մը:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ մէկ տարի պարտաւորիչ աշխատանք պիտի կատարեն, մինչեւ 25 տարեկանը, համաձայն նոր օրէնքի մը: Այս որոշումը կը վերաբերի բանուոր ձեռքերու նուազութեան :

ԱԿԱՆ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Տիբերիայի մէջ (Պաղեստին), սպաննելով Արաբ մը եւ վիրաւորելով ուրիշ 11 հոգի: Արաբները կապելով քարկոծեցին Հրէական թաղը :

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ ՄՆԱՑԱԾ 900 Հրեաներէն 200 հոգի ընդունելու հաւանութիւն յայտնեց Հոլանտայի կառավարութիւնը: Բանակցութիւններ կը կատարուին, մնացեալներն ալ Ֆրանսա եւ Պելժիա ընդունելու համար, առժամաբար:

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ գերմանական դեսպանները մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրուեցան Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ, քննելու համար շարք մը քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ :

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը 50,000 քուրոն հատուցում վճարեց չեխ ոստիկանի մը մօրը: Բոլոր լուրերը հաստատեն թէ ոստիկանը սպաննուած էր գերման ոստիկանի մը կողմէ: Պաշարման վիճակը կը շարունակուի Քլատնոյի մէջ, ուր գերման յիսնապետ մը սպաննուած էր:

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ մօտերս Լոնտոն պիտի այցելէ, համաձայն թուրք թերթերու տեղեկութեանց :

ԼՈՒՎՐԻ թանգարանէն գողցուեցաւ, կիրակի օր, պատմական նկար մը, Վաթոյի «Անտարբեր»ը, որ կ'արժէ 3—4 միլիոն ֆրանք (100,000 տոլար) : 1911ին ալ գողցուած էր ուրիշ հրաշակերտ մը, Լէոնարտօ տա Վինչիի «Մոնա Լիզա»ն: Մասնագէտներու կարծիքով, անկարելի է հրապարակի վրայ ծախել այս նկարը, քանի որ այնքան հանրածանօթ է: «Անտարբեր»ը Վաթոյի ամէնէն գեղեցիկ նկարներէն մին կը համարուի (17րդ դար) եւ Լուվրի թանգարանին նուիրուած էր 1869ին:

ԹԻԷՆՑԻՆԻ նախկին ռուսական թաղամասին մէջ սպիտակ Ռուսերը գրաւեցին խորհրդային հիւպատոսարանը: Այս հիւպատոսարանը երեք տարիէ ի վեր անգործածելի մնացած էր: Սպիտակ Ռուսերը, գրաւելով թափուր շէնքը, վար առին խորհրդային դրօշը եւ տեղը բարձրացուցին ցարական դրօշը:

ՊԱՊԸ ունկնդրութեան ընդունեց այն 3200 սպանիական սպաներն ու զինուորները, որոնք Իտալիա եկած էին, իտալական լեգէոնականներու հետ միասին : Ընդունելութեան ներկայ էին զօր. Կամպարա եւ Սպանիոյ ներքին նախարար Պ. Սունէր: Պապը խօսեցաւ սպաներէն, գովեց անոնց հերոսութիւնը եւ զանոնք անուանեց «հաւատքի պաշտպաններ»:

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ օդանաւով Անգլիա պիտի հասնին 10 — 15 ռումէն հրապարակագիրներ եւ պիտի մնան 10 օր, Անգլիացիներու հրաւէրով :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ դատարանը որոշեց, Հիթլէրի «Իմ Պայքարը» գրքին հրատարակման առթիւ ծագած վէճի մը պատճառով, թէ պէտք է յարգուի հեղինակին սեփականութեան իրաւունքը :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Փրուսիայէն Տանցիկ կը խուժեն նացիներ, օրական 3000 եւ աւելի: Մինչեւ շաբթու վերջ այնտեղ պիտի հաւաքուին 40,000 գորշ շապիկաւորներ, մասնակցելու մարզական մեծ հանդէսներուն: Շաբթու վերջ Տանցիկ պիտի հասնի նաեւ քարոզութեանց նախարար Տօքթ. Կէօպէլս :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը պաշտօնապէս պահանջեց, որ Ազգաժողովի ընդհ. ժողովին ուշադրութիւնը յանձնուի տօքթ. Պէնէշի բողոքագիրը Գերմանիոյ դէմ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ: Ազգաժողովի խորհուրդին վերջին նիստին մէջ դեսպան Մայսքի պահանջած էր որ կարդացուի տօքթ. Պէնէշի հեռագիրը, բայց առարկութիւն ծագած էր թէ Տօքթ. Պէնէշ այժմ չի ներկայացներ զերիշխան երկիր մը: Այժմ ռուս կառավարութիւնը կ'իւրացնէ այն բողոքագիրը :

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveauի մէջ 45, Rue La Boëtie (Métro : Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1er Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԳԷՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԱՐԱՆՈՒԱԳԸ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Տոմսակները թուագրուած են: Կը յանձնարարուի նախօրօք գնել հետեւեալ հասցէներէն՝ Հրանտ Սամուէլ, 5, Rue Mr le Prince, Té. Danton 88-65, Տպարան Վիքթոր, 83, Av. d'Italie, Փարիզ (13), Սապոնճեան (Սրսյաս), 39, Rue Trévise, Գլասուն ժէրար 36, Rue Montholon, Իւզալացեան, 9, Rue Jouy-Rouve եւ Պարթեւեանի մօտ, 23, Rue de la Varenne, St-Maur (Seine).

Նոյն օրը կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 8,30ին: Տոմսակներու գին՝ 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք:

Այրի Տիկին Նուարդ Միքայէլեան եւ զաւակը՝ Հայկ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Օհանեան եւ զաւակը՝ Պօղոս, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Խաչատուրեան (Պուլկարիա), Տէր Մարտիրոսեան քհնյ. եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Պօղոսեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Պ. Օննիկ Գասըմեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Վարդանեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

դառնագէտ մահը որ տեղի ունեցաւ արկածի մը հետեւանքով, 36 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 յունիս, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին իր բնակարանին մէջ, 20, Ave. du Haras, Viroflay (S.-et-O.). Եկեղեցական արարողութիւնը պիտի կատարուի Վիրոֆլէյի Սէնթ Էօսթաշ եկեղեցիին մէջ: Մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆ.—Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 3րդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏԵՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն՝ Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ: կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ՐՇՀՈՒՐՈՆԵԱՆԻ «Ուխտա որ»էն պատկեր մը:

Ընտիր նուագախումբ բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԷ, Վ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԷ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԷ, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԷ եւ Ս. ՏԱՅԵՆԷ պիտի նուագէ գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Տիկին Վերժին Զորչեանեան):

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԻԷՐ ՍՈՒՐ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.: Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Լ. Եօթնեղբայրեաններու օգաստուն ագարակին մէջ

Կը նախագահէ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Սէն Լուի Հոգեւոր հովիւ Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Միութեանց երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ, քառաձայն կ'երգէ ժողովրդական երգեր Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ աշակերտներէն պատրաստուած խումբ մը կը նուագէ հայկական զանազան կտորներ առաջնորդութեամբ Պ. ՍԱԻՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ: Կ'երգեն Օր. ՄԱՌԻ ՊԷՆԿՕԵԱՆ եւ Տիկ. ՖԼՕՌ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (մեներգ): Զաւեշտ՝ սանուհիներու եւ պատանիներու կողմէ առաջնորդութեամբ Պ. Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գինով: Առանց արտօնութեան ո եւ է բան ծախել արգիլուած է: Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.:

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան միասնաբար կազմակերպած դասախօսութիւնը Չորեքշաբթի 14 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Pasquier, Փարիզ:

Կը խօսի Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ակնայ ժողովրդական երգերը եւ քուչակեան բանաստեղծութիւններ»:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ապրիլ 24—5 Մայիս 1939

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ճապ.— 150
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 40
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լ.— 75
ՍԷՆ ՄԱՌԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թ.— 40
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 40
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ռ. Յ.— 100
ՓԻԷՌՖԷՕ, Վարդ.— 50
ԼԻՈՆ, Տիկին Շ.— 70
ՔԼԻՇԻ, Գալ.— 40
ՔԷՍԵՐ, Ա. Զ.— 75
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Ե. Ա.— 75
ՓԱՐԻԶ (10), Ա. Փ.— 150
ՄՈՆԺԸՌՈՆ, Տիկին Ա. Մ.— 40
ԼԱՆՍԷՅ, Խան.— 40
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 40
ՄԷՕՏՈՆ, Ս. Գ.— 200
ՆԻՍ, Անդ.— 40
ՊԱՌԺԸՄՈՆ, Ս. Կ.— 14
ՆԷՕՎԻԼ, Գրիգ.— 75
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆ.— 75
ՆԻՍ, Մ. Ս.— 40
ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆ, Ս. Խ.— 40
ՎԻԷՆ, Ա. Տ. Յ.— 150

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 15 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ -- 15e Année No. 4067

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՃԱՐԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆ ԱԼ...

Կը փորձուինք հարցնել, հրապարակաւ,— ճակտի քրտինքով հաց ճարելու իրաւո՞ւնքն ալ չատ կը տեսնեն այս տարագիր ժողովուրդի զաւակներուն համար...

Կը հարցնենք անոր համար որ, ատենէ մը ի վեր իրարու կը յաջորդեն անըմբռնելի, ըմբոստացուցիչ դէպքեր :

Արհեստաւորներու խնդիրը ծանօթ է արդէն: Եղած դիմումներուն վրայ, բարեացակամ հաւաստիքներ կը տրուին միշտ, մանաւանդ արտաքին նախարարութեան կողմէ :

Յետոյ կայ գործազրկութեան նպաստի խնդիրը, որուն առթիւ այնքան գանգատ եւ խնդրանքներ հրատարակուեցան օրինակ մամուլի թերթի մը, «Մաթէն»ի մէջ, Վալանսի հայ բանուորներուն դէմ: Իբրեւ թէ անոնք տուներ չինեք են եւ կարգ ու մեզը կ'ատեն, շնորհիւ գործազրկութեան նպաստին :

Երրորդ խնդիր մը եւս,— բազմաթիւ հայ զինուորներ արդէն կազմուած են իրենց շրջանը, բայց տակաւին չեն ստացած հպատակութեան թուղթը:

Հոգ չէ, թող սպասեն, քանի որ գործողութիւնները երկար կը տեւեն: Բայց, աշխատանքի խնդի՞րը: Անոնք դրօշի տակ մտան այն համոզումով թէ վերադարձին նախապատուութեան իրաւունք պիտի վայելեն, գործ ճարելու համար, ինչպէս կը հաւաստէր պաշտօնական յայտարարութիւնը:

Արդ, կը թուի թէ գործատէրերը այդ պարագան ալ նկատի չառներ: Առջի օր լսեցինք պատմութիւնը հայ զինուորի մը, որ արձակուեր է եւ այժմ դուռնէ դուռ կը թափառի, աշխատանք ճարելու համար: Անշուշտ ուրիշներ ալ կան, այս բախտին արժանացած :

Եւ աճաւասիկ Լա Սիոթայի ողբերգութիւնը:

Այդ քաղաքի նաւաշինարանին մէջ կ'աշխատին 1600 բանուոր, որոնց 4 — 500ը օտարազգի: Հաստատութեան վարչութիւնը այս բոլորին մէջ չատ կը տեսնէ հայ բանուորները եւ կ'որոշէ 16ը անոնցմէ արձակել, պահելով միայն 7 հպատակներ...

Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս պարագաները, մանաւանդ այս օրերս, երբ այնքան փաղաքշական խօսքեր կ'արտասանուին հայ ժողովուրդի մասին, եւ երբ կառավարութիւնը ինք պարբերաբար կը յայտարարէ թէ գործազրկութիւնը երթալով կը նուազի :

Հարիւր հազարաւոր օտարականներու մէջ, ափ մը Հայե՞րն են որ խոչընդոտ կը հանդիսանան ուրիշներու հացին, թէ աշխատանքի նախարարութիւնը կամ ստորադաս պաշտօնեաներ մասնաւոր քաղաքականութեան մը կը հետեւին:

Կը կարծենք թէ ժամանակ է լուրջ քննութեան մը ենթարկելու այս խնդիրը, որ կապ ունի բազմաթիւ ընտանիքներու ապրուստին հետ:

Ընթերցողները կը յիշեն արտաքին նախարարութեան ուղղած յուշագիրը, որ կը պարզէր հայ զինուորներու, արհեստաւորներու եւ աշխատաւորներու վերաբերեալ հոգեր :

Այս առթիւ պզտիկ անհամութիւն մըն ալ իմացանք,— մեզի հասած տեղեկութիւններէն կը հետեւէր թէ յուշագիրը ներկայացուած է երկու Օֆիսներուն կողմէ, պատճէնն ալ՝ Գաղթ. Վեհաժողովութեան պատուիրակին (Լոնտոն) :

Երկու շաբաթ վերջը ճշդում մը.— Յուշագիրը արտաքին նախարարութեան ներկայացուած է Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, անցեալ մարտին. իսկ մայիսին ալ պատճէնը՝ Լոնտոնի պատուիրակին, այս անգամ երկու ստորագրութեամբ :

Ոչի՛նչ. Թող այդպէս ըլլայ: Եւ թող հասարակութիւնը անգամ մը եւս իմանայ թէ որքան... համերաշխօրէն, սերտօրէն կը գործեն երկու Օֆիսները, այնպիսի հարցերու մէջ որոնք հիմնական արժէք ունին:

Դառնալով բուն հարցին, նորէն կը յիշեցնենք թէ մեր մատնանշած պարագաները արժանի են լուրջ ուշադրութեան, նոյնիսկ մտահոգութեան:

Ապա ուրեմն, անհրաժեշտ է նոր ձեռնարկ մը կատարել, , այս անգամ խելապէս միասնաբար, առանց արժանապատուութեան եւ անդրանկութեան խնդիրներ յարուցանելու:

Յուշագիրը յանձնուած ըլլալով մարտին, երեք ամիս անցեր է արդէն, եւ նոր պատահարները կ'ապացուցանեն թէ բարւոքումը ուշանայ: Ուրեմն, տարրական պարտականութիւն մըն է նորէն յիշեցնել, խորհրդակցելով, աւելի արդիւնաւոր ձեւեր գտնելով:

Ինչքան ալ դժուարութիւններ երեւան, իրաւունք չունինք յուսահատելու կամ յօրանջելու: Հաստատուած ըլլալով կառավարութեան կողմէ, ամէնէն առաջ երկու Օֆիսներուն կ'իյնայ լրջօրէն, պարտաւորէն, օրը օրին հետապնդել այս խնդիրները, որոնք ոչ քաղաքական հանգամանք ունին, ոչ ալ վարդապետական: Պարզապէս հացի խնդիր,— իրաւունք՝ պարկեշտօրէն ապրուստ ճարելու ճակտի քրտինքով:

Եթէ երկու Օֆիսները իրենք զիրենք անզօր կը զգան, թող բարեհաճին խորհրդակցութեան մը հրաւիրել ձեռնհաս անձեր, հայ եւ ֆրանսացի: Ամէն պարագայի մէջ հրապարակային լուսաբանութիւն մը հաղորդել, գոհացնելու համար հանրային կարծիքը, որ թերիմացութեան մատնուած է երկար ատենէ ի վեր:

Ֆրանսենակի աշխատանքը ամէն բան չէ, լուծելու համար այս տարրական խնդիրը, որ հասկնալի սրտաբեկութեան մը մատնած է աշխատաւոր բազմութիւնները :

Պարագայ մը եւս,— օդափոխութեան եղանակ է եւ անշուշտ Գաղթ. Յանձնաժողովին անդամները եւ Օֆիսներու վարիչները պիտի փութան հանգստանալ :

Արդ, ո՞վ պիտի հետապնդէ այս հոգերը, եթէ այսպէս ձգձգուին կամ պատահականութեան յանձնուին, «ըստ ընկալեալ սովորութեան»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐԱՆԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

»»» · «««

ՀԱԼԷ՞ՊՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ Է

Անտիոքէն կը հաղորդեն, թէ Թուրքիոյ եւ Իրանի կառավարութիւնները կը բանակցին, Իրանին տալու ազատ նաւահանգիստ մը Ալէքսանտրէթի մէջ, որպէսզի իրանեան արտածումները ազատօրէն հասնին Միջերկրական ծով :

Դամասկոսէն շարունակ լուրեր կը հասնին թէ Հալէպն ալ պիտի կցուի Թուրքիոյ, թէեւ ֆրանսական աղբիւրէ միշտ կը հերքեն: Այս լուրերը կը վերագրուին գերման աղբիւրներու: Հալէպի հարուստ Սուրիացիներ, որոնք յաճախ հակաթուրք գործունէութիւն վարած են, սկսեր են իրենց դրամն ու գոյքերը փոխադրել Պէյրութ եւ Դամասկոս :

*** Սուրիոյ թերթերը այլեւս վերջացած համարելով Սանճաքին կցումը, կը հաւաստեն թէ Թուրքիա համակերպեր է Քէսապի Լաթաքիոյ կցումին, բայց ուժգնօրէն կ'ընդդիմանայ Մուսա Տաղի մասին, պատճառաբանելով անոր աշխարհագրական դիրքը: Որովհետեւ գետը Քէսապը եւ Ճէպէլը Մուսան կը բաժնէ հովիտով մը: Թուրքերը կը պնդեն որ գետը կազմէ թուրքեւսուրիական սահմանագիծը: Այդ պարագային Ճէպէլը Մուսայի հայկական գիւղերը ամբողջովին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ կ'իյնան :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդի վերջին նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ մանրամասնօրէն պարզեց միջազգային կացութիւնը, մանաւորապէս ծանրանալով անգլեւխորհրդային բանակցութեանց վրայ: Այս առթիւ յիշեց այն խորհրդակցութիւնները որ կատարուած են Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ, յունիս 7ին եւ 8ին եւ որոնց շնորհիւ կարգ մը բարեփոխումներ եղան անգլեւֆրանսական ծրագրին մէջ: Բարեփոխեալ ծրագիրը Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացին կողմէ պիտի ներկայացուի խորհրդային կառավարութեան: Նախարարը լաւատես է արդիւնքի մասին: Ուրեմն պէտք է սպասել Անգլիոյ պատուիրակին վերադարձին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար :

Պ. Ժորժ Պոնէ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ ֆրանքեւթուրք համաձայնութեանց մասին, որոնք պատրաստ են արդէն, բացի կարգ մը վերապահումներէ՝ Ֆրանսայի բարոյական շահերու մասին: Նախարարը այս մասին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի թուրք դեսպանին հետ :

Անցնելով Կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրներու, նախարարը պարզեց Ռումանիոյ կացութիւնը եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին Պերլին այցելութեան պարագաները: Այս առթիւ ըսաւ թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը տնտեսական համաձայնութիւն մը կնքած է Գերմանիոյ հետ, վեց ամսուան համար: Նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ գերմանեւլեհ յարաբերութեանց մասին որոնք սուր հանգամանք ստացած են, Տանցիկի հարցին առթիւ: Պ. Պոնէ իր զեկուցումը վերջացուց տեղեկութիւններ հաղորդելով ֆրանքեւսպանիական յարաբերութեանց մասին:

*** Սէն - Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, խօսելով ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց մասին, գիտել կուտայ թէ համաձայնութեան ստորագրութիւնը թերեւս այնքան մօտալուտ չէ ինչպէս կը ծանուցանեն ոմանք: «Ամէն անգամ որ դժուարութիւն մը կը հարթուի, ուրիշ դժուարութիւններ կը ծագին: Տակաւին բաւական կէտեր կան որ չեն կարգադրուած: Բանակցութիւնը փութացնելու համար է որ Պ. Ժորժ Պոնէ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ թրքական դեսպանին հետ, անոր զգացնելով թէ հարկ է չուտ վերջացնել »:

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

Ճափոնական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ պիտի պաշարէ Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերը, կտրելով անոնց հաղորդակցութիւնը արտաքին աշխարհին հետ, բաց ի ուտելիքի փոխադրութենէն: Երկու թաղամասերը մտնող - ելլողները պիտի խուզարկուին, եւ այն կամուրջը որ թաղամասերը կը կապէ Թիէնցինի մնացեալ մասին հետ, պիտի վերցուի կէս գիշերէն մինչեւ առտուան ժամը 6:

Այս առթիւ Ճափոնի զինուորական իշխանութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ «մեր համբերութիւնը սպառած է: Պաշարումը պիտի շարունակուի մինչեւ որ Անգլիացիները յանձնեն Ճափոնի դէմ գործող ահաբեկիչները: Անգլիացիները պէտք է դադրեցնեն չինացի սպարապետին օգնելու, հակաճափոն բոլշեւիկ տարրերը պաշտպանելու, չինական տոլարին ուժ տալու գործողութիւնները»: Ներկայացուցիչը ազդարարեց թէ Անգլիացիները պէտք է ընդունին նոր կարգուսարքը եւ գործակցին Ճափոնի հետ: Այս առթիւ աւելցուց թէ Անգլիացիները կը քաջալերեն հակաճափոնական քարոզութիւնները եւ թոյլ կուտան որ Ճափոնի դէմ ուղղուած դասագիրքեր գործածուին իրենց շրջանի դպրոցներուն մէջ :

Անգլիական շրջանին իշխանութիւնները որոշեցին անտեսել Ճափոնի պահանջները եւ պայքարիլ պաշարման դէմ: Այս առաջադրութեամբ մէկ վաշտ հետեւակազօրք եւ ուրիշ զինուորներ դիրք բռնեցին սահմանին վրայ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումի մը պատասխանելով, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը խոստովանեցաւ թէ «կացութիւնը չատ ծանր է» եւ թէ չատ յոյս չկայ հասկացողութեան մը յանգելու: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, բայց խորհրդականը մերժեց աւելի բան ըսել: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ չորս ահաբեկիչներու յանձնումի պահանջը պատրուակ է եւ թէ Ճափոն պարզապէս կուզէր ճանչնալ օտար առանձնաշնորհները :

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա առաջարկած է իրաւարար ատեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Պուքրէշի մէջ Մայիս 28ը կը տօնեն, կրակոտ ճառ մը կը խօսի հայ կաթողիկէ առաջնորդը, Հ. Սահակ վրդ. Կոգեան, եւ կը յայտարարէ.

— « Ի զո՜ւր Թունաւոր նետեր կ'ուղղուին անոր հասցէին, կամ կարծամիտ առարկութիւններով կը նսեմացնեն զայն: Աշխարհի քարտէսին վրայ 1920ին անկախ Հայաստան մը կար: Հայը տէրն էր իր հողին: Կա՞յ աւելի պայծառ իրականութիւն մը, Մայիս 28ը փաստի վերածելու համար: Եւ այդ Հայաստանը նուէր չտրուեցաւ մեզի: Խլուեցաւ: Ան ոչ Թուրքին նուէրն է մեզի, ոչ ալ Ռուսինը, ոչ ալ Եւրոպան զայն նուէր ըրաւ... Ոչ մէկը չուզեց զէնք շարժել զայն մեզի տալու համար: Մենք ըստիպուեցանք զայն ետ խլել: Հայաստանի անկախութեան փաստը, ուրեմն, երկինքէն չինկաւ մեր գիրկը »:

Նոյն հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ, նաեւ Հայոց առաջնորդը, Յուսիկ արք. Զոհրապեան, եւ իր կարգին ճառ մը խօսելով, կը բացատրէ .

— « Օտար դիւանագիտութիւնը խարդախ մնաց Հայուն հանդէպ, արտաքուստ բարեկամ մնալով մեզի, ներքուստ միայն դաւելով: Հայերը հետեւաբար այլեւս յոյս չէին կրնար դնել օտարին վրայ: Մայիս 28ը ամէնէն շողշողուն ապացոյցն է այդ իմաստութեան: Զանիկա հայ ժողովուրդը չահեցաւ իր բոլոր խաւերուն եւ իր բոլոր դասերուն գործակցութեամբ: Մայիս 28ը անմահ կը մնայ միշտ. ան մեր ինքնագիտակցութեան, անփական ուժերու վրայ դրուած վստահութեան խորհրդանշանն է զոր պէտք է անշէջ պահենք մեր հոգիներուն մէջ»:

Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին տեսուչը, Հ. Վ. Խանպէկեան, նոյնպէս խանդավառ բանախօսութեամբ մը կը պանծացնէ Մայիս 28ը.

— « Վեց հարիւր տարիներ վերջ Մայիս 28ը այն աստղն է որ փայլեցաւ Հայաստանի երկինքին վրայ, այդ Հայաստանի բեւեռային աստղն է ... Եթէ Հայաստան ունի այսօր իր վարչաձեւը, ապագային կրնայ ունենալ ուրիշ մը. սակայն ոչ մէկը կրնայ մերժել Մայիս 28ը, Հայաստանի անկախութեան օրը: Այդ օրը կուսակցութեան օր չէ, այլ հայրենիքի վերածնունդի օրն է»:

Մայիս 28ը կը տօնուի նաեւ Ճէպէլը Տրիւզի մէջ, Սուէտիա, ուր կը գտնուին 70 — 80 հայ ընտանիքներ: Հանդէսին հովանաւորութիւնը կը ստանձնէ Ճէպէլը Տրիւզի կառավարիչը, էմիր Հասան Էլ Աթրաշ: Իր փոխանորդը, ոստիկանապետ Պ. Տիմիթրի, այս առթիւ խօսք առնելով, Հայերը կը շնորհաւորէ յանուն Ճէպէլը Տրիւզի կառավարութեան եւ կը թելադրէ չմոռնալ Մայիս 28ը :

Ուրիշ օրինակնե՞ր: «Ըստ կարգի»: կամ «չարն ընդ հուպ»:

Հիմա լսեցէք ուրիշ ձայն մը:

Գահիրէի մէջ, Մայիս 28ի տօնակատարութեան ներկայ կ'ըլլայ Եգիպտոսի առաջն. փոխանորդը, Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեան :

Կեցցէ՞. Ընդհակառակն, անկցի՜,— Աւետարան ըստ «Արեւ»ի (ռամկավար).

— « Շատեր, մեզ նման, զարմանքով իմացան որ...

... Այդ տօնակատարութեան քաղաքական բնոյթը ոչ ոքի ուշադրութենէն չի կրնար վրիպիլ եւ այդ իսկ պատճառաւ ան չի վայելեր մասնակցութիւնը միւս բոլոր հայ քաղաքական հոսանքներուն եւ ժողովուրդին ստուար մեծամասնութեան :

... Ամէն կուսակցութիւն, առանձինն եւ իր պատասխանատուութեան տակ, կրնայ իր ուզած տօնը տօնել:

... Կ'ակնկալենք, հետեւաբար, որ կատարուած չեղումը իր կրկնութիւնը չունենայ »:

Ասացէք ,— Տէր ողորմեա:

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տիկին Աղնիւ Բ. Տամլամեան, իր եղբօր՝ Գրիգոր Քիթապճեանի յիշատակին	100
Յունիս 8 գումարը՝	3535
Ընդհ. գումար	3635

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

Լա Սիոթայէն կը գրեն մեզի (11 յունիս) .—

Լա Սիոթայի նաւաշինարանին, Ste. Provençale de Constuctions navales*ի մէջ աշխատող գործաւորներուն թիւն է մօտաւորապէս 1600, որոնց մէջ Հայերը միայն 28 հոգի են, մէջն ըլլալով 7 հպատակներ: Անցեալ ուրբաթ օր, 9 յունիս, ոչ-հպատակներէն 16 հոգի ազդարարութիւն ստացած են թէ մէկ շաբաթ վերջը այլեւս գործ չունին, միմիայն 16 հոգի, բոլորն ալ Հայ, առանց ուրիշ օտարականի, մինչդեռ օտարականներու թիւը 4 — 500 է:

Արդէն 1935ին 10 առ հարիւր համեմատութեամբ օտարականներու արձակումին ատեն ալ ոչ թէ թիւի վրայ եղած էր, այլ ըստ կամս, կէս առ կէս հանած էին Հայեր եւ ուրիշ օտարականներ: Ուրեմն ամէն տագնապի զոհ կ'երթան Հայերը, Մարսէյլ, Փարիզ, Լիոն, Վալանս, Լա Սիոթա եւ ուրիշ տեղեր, թէեւ ժամանակին Հայերը կռուած են Ֆրանսայի համար եւ այժմ ալ իրենց զաւակները, 20էն մինչեւ 33 տարեկան զինուորութիւն կ'ընեն ...

Արդ, ո՞րն է մեր իրաւական կացութիւնը Ֆրանսայի մէջ, մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ այս անբնական եւ անորոշ կացութիւնը: Շատ մը Հայեր գործազրկութեան նպաստով կ'ապրին, ուրիշներ նպաստ չեն ստանար , գիտենք որ այս նպաստի խնդիրը որքան խծբծանքներու տեղի տուաւ: Չե՞ն գիտեր որ մեր անգործները իրենց զաւակները եւ ընտանիքները անօթութենէ փրկելու համար քաշուելով կը մօտենան նպաստի սնտուկին, քանի որ վարժուած են իրենց ճակտի քրտինքով ճարելու իրենց հացը: «Յառաջ» չատ արդար էր երբ կ'ըսէր. — « Նպաստը ձեզի, աշխատանք ճարեցէք» : Հիմա աշխատանքն ալ կը զլանան: Ո՞ր օրուան համար են մեր ֆրանսացի բարեկամները: Կարելի չէ՞ զանոնք սեղանի մը չուրջը հաւաքել եւ պարզել կացութիւնը, ազդու դարման մը գտնելու համար: Բազմաթիւ պարկեշտ աշխատաւորներ կը հալին կը մաշին ապրուստի մտմտուքով, տարիներէ ի վեր :

1939ի Բ. ԶՕՐԱԺՈՂՈՎԸ պիտի կատարուի երկու անգամէն, սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին: Ենթակայ են այն երիտասարդները որ ծնած են 1918 դեկտեմբեր 1էն 1919 դեկտեմբեր 31, ինչպէս եւ նախորդ դասերէն անոնք որ զանց առնուած կամ յետաձգուած էին, զինուորութեան յարմար ըլլալով հանդերձ: Այն երիտասարդները որ կ'ուզեն յետաձգում ստանալ, պէտք է խնդրագիր տան այժմէն, բժշկական քննութեան ենթարկուելու համար յուլիս 25ի նստաշրջանին: Թերացողներու դիմումը նկատի չառնուիր :

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ...

(ԻԶՄԻՐԻ ՅԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընթերցողը թերեւս առարկէ.

— Ինչո՞ւ չափազանցել Իզմիրի դէպքը, երբ գրողը մէկ հոգի է, այն ալ կին մը, որ իր խառնուածքին բերումով հակամէտ է եղերական գոյն մը տալու ամէնէն սովորական դէպքերուն իսկ:

Կը պատասխանեմ.

— Այդ դէպքին անդրադարձան եւ կը շարունակեն անդրադառնալ բոլոր թերթերը, յաճախ խմբագրականը քանի մը տարբեր գրիչներու միջոցաւ: Եւ ոմանք այնքան ծանր արտայայտուեցան, որ Իզմիրի ընդհանուր դատախազը ստիպուեցաւ դատ բանալ անոնց դէմ, ինչպէս կը ծանուցանէ Եօն Փօսթա (26 Ապրիլ): Եւ որովհետեւ անկարելի է նոյնիսկ համառօտակի յիշել բոլորը, կը գոհանամ երկու մէջբերումներով:

Բայց անկէ առաջ ամփոփեմ Իզմիրի ընդհանուր դատախազին տուած բացատրութիւնները: Թերթերը վճռադատած ըլլալով զինքը թէ պէտք չէ վերցնել տար խնդրոյ առարկայ նկարները, Ընդհանուր Դատախազը նախ կը ճշդէ թէ ինքը «ԶԷ ԳՏՆՈՒԻՄ ՈԵՒԷ ՈՒԺԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ», այլ շարժած է միայն ձեռքը գտնուող օրէնքներուն համաձայն:

Ցետոյ կը պատասխանէ թերթերու այն դիտողութեան՝ թէ այդ նկարները նախապէս ցուցադրուած են արդէն Պոլսոյ եւ Պրուսայի մէջ, առանց սակայն ցանկայարոյց նկատուելու:

— «Այդ նկարները եթէ նոյնիսկ ցուցադրուած ըլլան Պոլսոյ եւ Պրուսայի նման մեծ քաղաքներու մէջ, դարձեալ չեն կրնար զերծ ըլլալ հետապնդումէ: Երկրին բոլոր շրջաններու ըմբռնումը, տեսակէտը եւ զգացումը նոյնը չեն: Մակարդակը կը փոխուի համաձայն միջավայրին, աւանդութեանց եւ ըմբռնումներուն» (Եօն Փօսթա, 26 Ապրիլ):

Ընդհանու՛ր դատախազը բսել կ'ուզէ.

— Դուք Պոլսոյ վրայ մի չափէք: Այստեղի միջավայրը պահպանողական է եւ անբարոյական կը նկատէ Պոլսոյ մէջ հանդուրժուած բան մը: Ես ստիպուած էի նկատի առնել այն զգայնութիւնը, որ այլապէս կրնար տեղի տալ ծանր դէպքերու:

Այսպէս է որ, յայտարարութեան մնացեալ մասին մէջ կ'ըսէ բառ առ բառ.

— «Ինչպէս շեշտեցի վերը, օրէնքին մեզի տուած պարտականութիւնը կը կատարենք, յանուն հանրային կարծիքին հետապնդելով եւ քննելով այն դէպքերը, զոր յանցանք մը կը նկատէ օրէնքը: Որովհետեւ, մօտիկ անցեալի անցուդարձերը մեզի կը ցուցնեն թէ՝ ամենափոքր պատահարներուն ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉՏՐՈՒԵԼՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, ՇԱՏ ԴԱՌՆ ԴԷՊՔԵՐ ԾԱԳԱԾ ԵՆ»:

Որքա՜ն խորիմաստ են մեր գլխագրած բառերը: Եւ ընդհանուր դատախազը բացէ ի բաց սա կ'ըսէ զինքը քննադատող պոլսեցի լրագրողներուն.

— Պարոննե՛ր, թուղթի վրայ մեծ-մեծ ջարդելը դիւրին է: Մի մոռնաք աւանդապահական, ինչպէս նաեւ հանրապետական շրջանին տեղի ունեցած «շատ դառն դէպքեր»ը: Եթէ վերցնել չտայի այդ վեց նկարները, նոյն պատմութիւնը պիտի կրկնուէր Իզմիրի մէջ, ՈՒՂՂԱԿԻ ԱՐԻՒՆ ՊԻՏԻ ՀՈՍԷՐ: Շնորհակալ եղէք որ ժամանակին շարժեցայ եւ գոցեցի խնդիրը:

Հասկնալու համար այս խօսքերուն իմաստը, աւելցնենք թէ Ընդհանուր դատախազը մեղադրուեցաւ իբրեւ «տարբեր ուժեր»... այսինքն յետադիմական տարրերու ազդեցութեան տակ գործող: Այս է պատճառը որ, մէկ կողմէ կ'ըսէ թէ ինք չէ գտնուած «ոեւէ ուժի ազդեցութեան տակ», իսկ միւս կողմէ կը հակասէ ինքզինքին՝ աւելցնելով թէ նկատի առած է «մօտիկ անցեալի շատ դառն դէպքեր»ը եւ խոհեմութիւն համարած աչալուրջ գտնուիլ, չկրկնել «ամէնէն փոքր պատահարներուն կարեւորութիւն չտալու եղերական» սխալը:

Այս բացատրութենէն յետոյ, խօսքը տանք Ճումհուրիէթի աշխատակիցներէն Սափաէտտինի, որ վերլուծէ «թուրք հանրային կարծիքը խորապէս շահագրգռող» այդ խնդիրը:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ երեք փուլ ունի այդ դէպքը, որ «զարմանք ու յուզման մատնած է ամէնէն պայծառ հայրենակիցն անգամ»:

Առաջին փուլը սա է.

— «Չենք գիտեր թէ որո՞նք են այն հայրենակիցները որ բողոքած են թէ այդ նկարները ցանկայարոյց են: Եւ ինչո՞ւ գաղտնի կը պահուին անոնց անունները:

Բայց այնպէս գիտենք թէ՝ 15 տարուան հանրապետական կրթութիւնը եւ յեղափոխական ու մշակութային հաստատութիւնները մեր մէջ թողած չէին հայրենակից մը որ նկարչութիւնը մեղք համարէ եւ գեղարուեստական նկար մըն ալ՝ ցանկայարոյց:

Եւ դարձեալ գիտէինք թէ՝ հակառակը ենթադրելով, եթէ նման դիմում մը կատարուէր իսկ, պաշտօնական մարմինները դիմումը պիտի յանձնէին ոչ թէ փորձագէտներու, այլ յիմարաբոյժներու քննութեան: ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ... («Ճումհուրիէթ», 3 Մայիս, 1939):

Եթէ հայրենակից մը, որ գլխարկի տակի գլուխը չէ փոխած, վաղը ելլէ եւ պնդէ թէ ճիշդ չէ մեր հաւատացած սկզբունքներէն մէկը, թէ իրականը, լաւը մեր հաւատացածին հակառակն է, անոր պնդումը չորս հոգինոց փորձագէտներու ժողովի՞ մը պիտի յանձնենք»:

Երկրորդ փուլը կը վերաբերի Իզմիրի չորս փորձագէտներուն: Յօդուածագիրը կը հաւատայ թէ չի կրնար գտնուիլ հայրենակից մը այնքան վար ստորիճան ունեցող, որ ցանկայարոյց նկատէ գեղարուեստական նկար մը: Եւ կ'աւաղէ.

— «ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ»:

Անցնելով երրորդ փուլին, յօդուածագիրը կը փաստէ թէ օրէնքով կարելի չէր վերցնել տալ այդ նկարները: Եւ այսպէս կ'եզրակացնէ.

— «Կարելի չէ ժխտել թէ մշակոյթի ահաւոր տարբերութիւն մը կայ այդ դէպքին հերոսներուն եւ մեր միջեւ: Ասիկա ալ կը ցուցնէ թէ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ ՉԵՆ ԲԱՒԵՐ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽՈՐԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ԶԱՆԳՈՒԾԻՆ ՄԷՋ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ: Որպէսզի հայրենակիցը կարենայ ըմբռնել նորութիւնները, հարկ է բարձրացնել անոր մակարդակը: Որովհետեւ, մշակոյթէ զուրկ հայրենակցին ձեռքին մէջ ամէնէն առաջադէմ հաստատութիւնն անգամ տարբերութիւն չունի բարձր թէքնիքով մեքենայէ մը, որ կը տրուի տգէտ բանուորի մը ձեռքը»:

Ինչպէս կը տեսնուի, դէպքը կարեւոր է եւ ուղղակի կապ ունի քէմալական վարչաձեւին հետ, իբրեւ անոր դէմ փորձուած ծանր հարուած մը:

Ծանր կ'ըսենք, նկատի ունենալով քանի մը բացառիկ պարագաներ.

1. Դէպքը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ատեն մը, երբ երկիրը կը գտնուի «լինել թէ չլինել»ու ճակատագրական հարցականին առջեւ: Կը նշանակէ թէ ժողովրդական դժգոհութիւնը կարծուածէն շատ աւելի խոր ու անզուսպ է:

2. Թատերաբեմը Անատոլուի յետընկաց մէկ վայրը չէ, այլ Իզմիրի նման առաջադէմ ու ռազմագիտական կեդրոն մը:

3. Պատկերները անբարոյական նկատողները տգէտ մարդիկ չեն, այլ տեղին ամէնէն զարգացածները — նոտարը, լուսանկարիչ մը եւ երկու փաստաբաններ, որոնք ընտրուած են իբր փորձագէտ:

4. Անոնց համամիտ գտնուած է նաեւ ընդհանուր դատախազը, ԱՆՇՈՒՇՏ ԱՆԴԱՐԱՑԻ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՄԲ: Այլապէս, յաջորդ օրն իսկ պաշտօնանկ կ'ըլլար: Մինչդեռ երբեք չարած անցաւ եւ տակաւին պաշտօնին վրայ կը մնայ:

5. ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ Իսմէթի նախագահութենէն ասդին, առաջինն ըլլալով Գասթէմոնիի մզկիթի միջադէպը (1938 Դեկտեմբերին):

Կը հետեւի թէ բան մը փոխուած է, աւելի ճիշդ՝ չփոխուած բան մը գլուխ կը ցցէ· նպաստաւոր գտնելով Իսմէթեան շրջանը:

Ահա թէ ինչո՞ւ, Պոլսոյ նկարիչները միաձայնութեամբ կը յայտարարեն թէ «չենք կրնար հաւատալ որ նման դէպք մը կրնայ այսօր ծագիլ Թուրքիոյ մէջ»: Սուատ Տէրվիշ Համիտեան շրջանէն աւելի խաւար կը տեսնէ ներկայ շրջանը, իսկ Ճումհուրիէթի աշխատակիցը աւելի խօսուն ճիչ մը կ'արձակէ.

— Խաբուեր ենք (ալտանըմըշըզ):

Եւ այս ճիչը ուղղուած է ոչ միայն ժողովուրդին, ոչ միայն փորձագէտներուն, այլ եւ կառավարութեան դէմ, որ մտիկ կ'ընէ բողոքողները, փոխանակ յիմարանոց ղրկելու...

ԴԷՏ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հիւանդանոցներու դժբախտ տեսարաններուն ականատես ըլլալէ վերջ, անցնինք մայրանոցները, որոնց մէջ բարեբախտաբար տեսարանը աւելի զուարթ է, խրախուսիչ եւ յուսալից, հայ մայրերէն ծնած երախաներու թիւը գոհացուցիչ է, բայց եթէ կայ այդ կազդուրիչ երեւոյթը մթագնող կէտ մը, այն է որ, նորածիններու ծնողքները ընդհանրապէս գործազուրկ են եւ արդէն ծանրաբեռնուած 4—6 և աւելի երախաներու հոգով: Ի՞նչ փոյթ, հայ մայրը քաջ է, յուսահատիլ չգիտեր՝ եւ իրաւ ալ համբերութեամբ եւ մեծ գորովով կը խնամեն իրենց մանուկները անշուշտ իրենց գիտցած եւ կրցած ձեւով:

Երբ մտնենք մայրանոցէ մը ներս, արդէն հեռուէն կը լսուին երախաներուն ճիչերը: Կաթ տալու ժամն է: Ամէն երախայ յանձնուած է իր մօրը, կաթ տալու համար: Ցետոյ բոլոր նորածինները մայրերու քովէն կը հաւաքեն սրահի մը մէջ, խնամելու համար: Հետաքրքրական է դիտել այս տեսարանը, ամէնքը խանձարուրներու մէջ նոյն ձեւով եւ նոյն մեծութեամբ, գրեթէ կարելի չէ զանազանել. կը խորհիմ թէ յաճախ սխալմամբ կը փոխուին երախաները իրենց մօրը յանձնուած պահուն: Բարեբախտաբար ամէն նորածին երախայի դաստակին կապուած է թիւ մը, անոր ինքնութիւնը ճշդող, որով անկարելի է շփոթել:

Այս երջանիկ մայրերու մէջ ալ տեսայ հայ երիտասարդ կին մը, նորածին երախայ մը գիրկը: Այդ 4րդ զաւակն է, հայրը գործազուրկ է, տունը մնացած երախաները կը խնամէ մօրը բացակայութեան միջոցին, նպաստով կ'ապրին, բայց իրենց կացութեան մասին գանգատ չեն յայտներ: Ինք ամուսնին հետ երկար տարիներ գործարաններու մէջ աշխատած էր:

Ահա ուրիշ մասնաւոր հաստատութիւն մը, Փարիզի մօտակայ գիւղի մը մէջ, նորածին երախաներու յատուկ: Tout Petits անուան տակ, որ Ֆրանսուհիի մը անձնական ծախքովը կը պահուի: Այստեղ բոլորովին ձրի կը դարմանուին մինչեւ երեք տարեկան երախաները, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան: Հոս ալ 100է աւելի հայ երախաներ բժշկական խնամք կը ստանան ձրիօրէն: Այցելուին աչքին կը զարնէ սա պարագան թէ երբ հայ մայրը կուգայ հոն, առնուազն 3—4 երախայ ունի, իսկ միւսները առ առաւելն 2... Հայ կինը այժմ բաւական եւրոպականացած է, գրեթէ դժուար է զանազանել միւսներէն, կարգապահ է, ուշադիր եւ հոգածու իր զաւկին առողջութեան եւ մաքրութեան: Ամէն շաբաթ հոն կը բերէ իր պզտիկը, ծանրութեան չափը գիտնալու համար, նոյնիսկ եթէ հիւանդ չէ:

Դարմանատան սպասման սրահը բաժանումներ ունի որոնց ամէն մէկը յատկացուած իւրաքանչիւր մօր՝ իր երախաներով: Հոն մայրը երախան մերկացնելէ վերջ կը սպասէ իր կարգին, բժշկին ներկայացնելու համար զայն: Սրահին առաջին բաժանումին մէջ սպասող մանկամարդ կինը իր երախայով հայուհի մըն է, նոր ամուսնացած: Իր առաջին զաւակն է, ամուսինը գործազուրկ է, զաւակը հոն բերած է գիտնալու համար անոր ծանրութեան չափը: Բարեբախտաբար աւելցած էր նախորդ շաբթէն ի վեր եւ գոհ էր: Նոյն պահուն իրեն մօտեցաւ երկու երախաներով հայ մայր մը: Ան իր գործը աւարտած էր, բայց ընկերուհիին կը սպասէր միասին երթալու համար: Իր երախաներուն ծանրութիւնը պակսած ըլլալով, մտահոգ էր խեղճը:

Քննութեան սենեակէն դուրս ելլողն ալ Հայու կը նմանէր: Իր եւ երախային դիմագիծները որոշապէս կը մատնէին: Աչքերը արցունքով լեցուած էր, ձեռքը ունէր ճերմակ թուղթի կտոր մը, բժիշկին կողմէ տրուած: Այդ իսկ էր պատճառը իր խոր վիշտին, որովհետեւ բժշկուհին, երախան մասնագէտի տանիլ յանձնարարած էր, քթէն գործողութեան մը պէտքը անհրաժեշտ նկատելով: Բայց չէ՞ որ իր կրտսեր երախան ալ այդ ձեւով հիւանդացած եւ յետոյ մեռած էր: Խեղճ կնոջ աչքին առջեւ կը պատկերանար այդ տխուր դէպքը եւ կը դողար ամբողջ մարմնովը, կարծելով որ այդ երախան ալ նոյն պայմաններու տակ պիտի կորսնցնէր:

Սրահին աջ կողմի չորրորդ բաժանումին մէջ նստող նիհար, տժգոյն հայ կնոջ մը գրկին մէջ երախայ մը անվերջ կը տապլտկէր, սուր ճիչեր արձակելով: Խեղճ պզտիկը ջլախտաւոր էր: Այդ ալ իր մօրը 6րդ զաւակն էր: Հակառակ բժիշկին պնդումներուն մայրը չէր ուզեր հիւանդանոց դնել: Աչքերը արցունքով լեցուած կ'ըսէր.— «Ինծի պէս չեն խնամեր»: Այնպէս կը կարծէր եւ համբերութեամբ մէկ սենեակի մէջ միւսներուն հետ միասին կը խնամէր զայն, շատ աննպաստ եւ վտառողջ պայմաններու տակ:

Ամուսինը լուցկիի գործարանը կ'աշխատի, շաբաթը 1—2 օր միայն: Ուրիշ հայ մայր մը աւելի երջանիկ կ'երեւի, երկու երախաները կոկիկ եւ խնամով հագուեցուցած:

Եթէ այցելենք բոլոր մայրանոցները բոլորին մէջ ալ պիտի հանդիպինք առնուազն 1—2 Հայերու: Անշուշտ բոլորը բախտաւոր չեն, անոնց մէջ իրենց երախաները կորսնցնողներ ալ կան: Վերջերս աւելի տխուր պարագայի մը հանդիպեցայ: Այս անգամ երախան էր որ նոյն օրը կորսնցուցած էր իր մայրը, հազիւ ծնած: Խեղճը որբ կը մնար ուրիշ հինգ անչափահաս եղբայրներու եւ քոյրերու հետ, որոնք բոլորն ալ գործազուրկ հօր մը խնամքին յանձնուած էին...

ԶԱՐՈՒՀԻ ԳԱԼՖԱԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

ԺԱ.

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Նախորդ գլուխներու մէջ, տեսանք թէ Քլէմանսօ, Անգլիացիներուն ձգեց Մուսուլի շրջանը, սակայն ատոր փոխարէն, Ֆրանսայէն շահաբաժին մը ապահովեց, մասնաւորաբար Միջագետքի եւ Իրանի քարիւղէն: 1919 Մարտ 6ին Անրի Պէրանժէ Լոնտոնի մէջ համաձայնագիր մը ստորագրեց, ապահովելով 25 առ հարիւր Թրք. ընկերութեան գերմանական բաժինէն: Բացի այդ Ֆրանսան պիտի ստանար 25 առ հարիւր անգլեւիրանեան ընկերութենէն: Երբ որ հրապարակ հանուեցաւ ֆրանքեւանգլիական քարիւղային համաձայնագիրը (25 յուլիս 1920, «Թան»ի մէջ), սաստիկ դժգոհութիւն եւ բողոք բարձրացաւ Ամերիկայի մէջ, Անգլիոյ դէմ: Աշխարհի երկու խոշոր թրըսթներու մրցակցութիւնը հրապարակ եկաւ նորէն:

Այս գետնի վրայ երկար բանակցութիւններ եւ սակարկութիւններ կատարուեցան, բայց ի վերջոյ հետեւեալ բաժանումը ընդունուեցաւ:

Ամերիկեան բաժին 23,75 %
Արսի (անգլեւիրանեան 23,75 %
Անգլեւսաքսօն 23,75 %
Ֆրանսական 23,75 %
Գ. Կիւլպէնկեան 5 %

Կը մնար նաւթուղիներու հարցը: Ֆրանսացիները կը նախընտրէին ամենակարճ գիծը,— Մուսուլ – Ալէքսանտրէթ, մօտ 650 քիլոմեթր: Մինչդեռ Անգլիացիները կը պնդէին Մուսուլ – Հայֆա գծին վրայ, մօտ 950 քիլոմեթր:

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը զանէր թէ խողովակները պէտք է յանգին Տրիպոլիս, մինչդեռ Անգլիա կ'ուզէր Հայֆան, անցնելով անգլիական հսկողութեան տակ եղած հողամասերէն: Ի վերջոյ 1930ին որոշուեցաւ երկու ելքերն ալ, Տրիպոլիս եւ Հայֆա:

Դժուարութիւն ծագեցաւ նաեւ, երկու ճիւղերու մեկնակէտը ընտրելու գործին մէջ: Ի վերջոյ, որոշեցին որ երկու խողովակները պիտի մեկնէին Քէրքուկի մօտ եղած Պապա-Կէրկիւր վայրէն: Երկու գիծերը զուգահեռական կերպով պիտի երկարէին մինչեւ 241 քիլոմեթր, Տիգրիսն ու Եփրատը պիտի անցնէին, ու Հատիթայի մօտ պիտի բաժնուէին, ամէն մէկը իր ելակէտը հասնելու համար: Իւրաքանչիւր ճիւղ երկու միլիոն թօնի կարողութիւն պիտի ունենայ:

Երկու քարիւղատար խողովակներու շինութիւնը լրացաւ 1933 նոյեմբեր 23ին: Տրիպոլսոյ գծի երկայնութիւնն է 854 քիլոմեթր 500 մեթր, իսկ Հայֆայինը 992 քիլոմեթր:

Իրանեան քարիւղը կռուախնձոր դարձած է միշտ Անգլիոյ, Ռուսաստանի, ինչպէս եւ Գերմանիոյ միջեւ: Իրանի հիւսիսային հինգ նահանգները մեծ քանակութեամբ քարիւղ կը պարունակեն: 1916ի ընթացքին Գ. Քօշարիւ մեծ աշխատանքներ կը ձեռնարկէ Կասպից ծովեզերքներու վրայ: Պատերազմի վերջաւորութեան տեսանք թէ ինչպէս Գերմանիա, Թուրքիա եւ Անգլիա այդ շրջանի քարիւղի հոտին ետեւէն վազեցին:

Վերջին տարիներ սակայն, Րիզա-շահ Իրանը մեծ ճիգ ի գործ կը դնէ, իր տնտեսական ազատութիւնը ապահովելու համար, թէեւ Իրանի քարիւղը երկու բնական ճամբայ ունի դուրս հանելու համար, մէկը Կասպից ծովը, միւսը Պարսից ծոցը, ապա ուրեմն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց երբ նա տեսաւ իւր առաջ Մարզպետունու սակաւաթիւ՝ բայց զօրեղ խումբը, զրահազգեստ եւ զինավառեալ այդ խմբակը, պատրաստ, կարծես, յարձակուելու եւ ամէն զօրութիւն ու ընդդիմութիւն ընկճելու եւ կործանելու, նա մի տեսակ աշխոյժ ստացաւ եւ քայլերն արագացնելով հասաւ զինուորներին:

— Ապրի՛ք իմ քաջեր, բացականչեց նա եւ խումբը նորէն որոտաց.

— «Կեցցէ՛ Թագաւորը»:

Վահրամ Սեպուհն առաջ անցնելով սաղաւարտը հանեց եւ գլուխը խոնարհեց արքային:

Վերջինս աջը պարզելով՝ ողջունեց նրան ջերմագին:

Սեպուհին հետեւեց Մուշեղ բերդակալը, որին Թագաւորը բարեհաճ խօսքերով ընդունեց:

Առաջ անցաւ ապա Գոռ իշխանը: Թագաւորը նրան տեսնելուն պէս բացականչեց.

— Դո՞ւ էլ այստեղ, իմ սիրեցեալ Գոռ... դո՞ւ էլ անձնուէր քաջերի խմբում:

Այս ասելով Թագաւորը թեւերը բացաւ եւ գրկախառնելով պատանուն, որ սաղաւարտը ձեռին մօտեցել էր իրան, համբուրեց նրան սրտագին:

— Որի՞ պաշտպանութեան յանձնեցիր հարսնացուդ, Գո՛ռ, հարցրեց Թագաւորը ժպտալով:

— Իւր իսկ պաշտպանութեան, պատասխանեց պատանին շառագունելով:

— Այո՛, հայրդ ինձ պատմեց: Նրա պաշտպանութեան է յանձնուած եւ Գառնին: Սիւնեաց Օրիորդը արժանի է [illegible]: Երբ այդ մարդիկ կռւում են դաշտում, կանայք կարող են բերդերը պաշտպանել... Թէպէտ ցաւալի է, որ Հայոց երկիրը միայն քսան տղամարդ է դաշտը հանում այսօր. բայց միւս կողմից էլ ուրախալի է, որ այդ քսան քաջերին հետեւում է մի կին, եւ որ այդ կինը իմ որդեգրուհին եւ Գոռի հարսնացուն է... Գնա՛, իմ քաջ, արժանի եղիր քո մրցանակին:

Այս ասելուց յետ Թագաւորը մօտեցաւ միւս զինուորներին, բոլորի հետ խօսեց, բոլորին էլ քաջալերեց եւ ապա դառնալով Մարզպետունուն, առաջարկեց նրան միացնել իւր խմբին Սեւանում գտնուած զինուորների կէսը:

Իշխանը հրաժարեցաւ արքայի առաջարկութիւնից, չկամենալով նուազեցնել նրա թիկնապահների թիւը:

— Վտանգի միջոցին մենք կարող ենք փախչել, ասաց նա նրան, բայց Արքան այս կղզում խոյս տալու տեղ չունի. անկարելի է մի զօրական անգամ հեռացնել այստեղից:

Թագաւորը գովեց իւր հաւատարմի հոգածու զգուշութիւնները եւ ապա դառնալով նրան ու Վահրամ Սեպուհին աւելացրեց.

— Իմ իշխանները թողեցին ինձ միայնակ եւ ամօթահար, այդ պատճառով ես մտայ Սեւան իբրեւ կամաւոր գերի: Եթէ դուք կը յաջողէք ձեր ձեռնարկութեան մէջ եւ կը կարողանաք սրբել այն արատը, որ դրին մեր դրօշի վրայ տիրադրուժ իշխանները, այն ժամանակ ես նորէն կ'ելնեմ իմ բանտէն եւ կը պսակեմ ձեր յաջողութիւնը իմ արշաւանքներով: Այս օրուանից իմ դրօշը ես կը յանձնեմ ձեր խմբին. թո՛ղ նա ամէն տեղ ոգեւորէ այս քաջերին եւ յիշեցնէ, որ Թագաւորը կալանաւոր է Սեւանում...

Այս ասելով Թագաւորը հրամայեց թիկնապահներին բերել արքայական դրօշը:

Խոր լռութիւն տիրեց: Ուխտի զինուորները ակնածութեամբ սպասում էին թիկնապահների դարձին: Երբ դրօշը երեւաց, ամէնքն իսկոյն սաղաւարտները հանելով միաբերան գոչեցին. «Կեցցէ՛ Թագաւորը»:

Վերջինս առաւ դրօշը թիկնապահների ձեռքից եւ յանձնելով այն Մարզպետունուն, ասաց.

— Այս դրօշի հետ միասին տալիս եմ քեզ իրաւունք՝ գործել ամէն տեղ իմ կողմից եւ անունից: Այս դրօշը իմ փոխարէն կը լինի քո խմբին եւ առաջնորդ եւ զինակից:

Նոյն օրը Ուխտի զինուորներին սեղանակից արին իրանց Թագաւորին ու Թագուհին: Իսկ հետեւեալ առաւօտ հեռացաւ խումբը Սեւանից՝ տանելով իւր հետ արքային դրօշը եւ Թագաւորի, Թագուհու եւ բոլոր միաբանութեան օրհնութիւնը:

Հասնելով Ցամաքաբերդ՝ Ուխտի զինուորները ձիանները հեծան եւ Արարատեան դաշտի ճանապարհը բռնեցին: Նրանց նպատակն էր հանդիպել Բէշիրի հրոսակներին, որոնք զանազան խմբերի բաժանուած՝ շրջում էին այդ դաշտի անպաշտպան գիւղերը եւ աւարի տալիս նրանց: Բիւրականի առումը եւ անխիղճ կոտորածն աւելի էր նրանց համարձակութիւն տուել եւ բարբարոսութիւնները գրգռել: Այժմ անարգել առաջ էին գնում նրանք, չակնածելով բնաւ հայ իշխաններից, որովհետեւ գիտէին, որ դրանք բերդերից չպիտի լքնեն եւ շինականի գոյքն ու կեանքը պաշտպանելու համար իրանց անձը վտանգի մատնեն:

Արդ Մարզպետունի իշխանը կամենում էր հանդիպել այդ յանդուգն յելուզակներին, որովհետեւ յոյս ունէր թէ առանձին – առանձին պատահելով նրանց՝ կարող է շատերին ոչնչացնել:

Բայց հազիւ իւր հեծելախումբը Հրազդան գետն անցաւ եւ հայ գաղթականների մի բազմութիւն ընդառաջեց նրան:

— Ո՞րտեղացի էք եւ ո՞ւր էք գնում, հարցրեց նրանց իշխանը:

— Գեղայ բերդեցն ենք, Տէ՛ր, պատասխանեց յաղթանդամ ու բարձրահասակ առաջնորդը. գնում ենք Սիւնեաց լեռներում ամրանալու:

— Ուրիշները դիմում են դէպի Գեղ. իսկ դուք փախչո՞ւմ էք այնտեղից. ինչ է պատահել. ո՞վ է յարձակւում ձեզ վրայ:

— Բէշիրը, Տէ՛ր:

— Ո՞վ ասաց ձեզ:

— Դուինից լուր ղրկեց կաթողիկոսարանի վերակացուն:

— Է՛, լաւ, էլ ինչո՞ւ էք փախչում. չէ՞ որ Գեղայ բերդն ամուր է բաւական:

— Ամուր է, բայց զօրք քիչ ունի:

(Շար.)

ընդդէմ – Իրան – ռուսական աշխա-տակցութիւն :

Ժ. Փիշօն առանձին գլուխ մը յատ-կացուցած է Իտալիոյ պահանջնե-րուն: Ան կը գտնէ թէ, բոլորովին անտեղի են Իտալիոյ դժգոհութիւն-ները: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իրեն խոստացուած էր որոշ ազդեցութեան գօտիներ, սակայն առանց կռիւի ա-ռաջին անգամ իտալական զօրամասե-րը քաշուեցան Անատոլիայէն: Իտալիան պարպեց Հռոդոսը, Երկոտասան կղզ-իները, ինչպէս եւ Քասթէլլէրիզօն, մինչեւ այս կղզին, պատերազմի ըն-թացքին գրաւուած էր ֆրանսական նաւաստիներուն կողմէն: Ափրիկէի մէջ բաւական սահմանային փոփո-խութիւններ կատարուեցան ի նպաստ Իտալիոյ :

Սակայն Իտալիոյ աչքը Կիլիկիոյ վրայ էր: Իսկ Կիլիկիան Ֆրանսային տրուեցաւ, փոխարինելու համար Կ. Պոլիսը, որ պիտի մնար Ռուսաստա-նին :

ՕՍՄ. ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ
ԸՆԴԱՄԱՀԱՏՈՒՄԻ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Դաշնակիցներու մտադրութիւննե-րն ու երազները չիրականացան մեծ մասով:

Ոչ միայն ազգերու ինքնորոշումը յարգուեցաւ, այլեւ հոգատարու-թեանց սկզբունքն ալ սնանկութեան մատնուեցաւ :

« Հայաստանը — կ’ըսէ հեղինակը — որ առաջինը պիտի ըլլար Թուր-քիոյ անդամահատութենէն օգտուողը ամբողջովին կոտորուեցաւ: Մնացած բե-կորները, ներկայիս ցրուած են ամե-նուրեք: Խաղաղութեան ատեն ա-զգա-քաղղէական կոտորածներ տեղի ունեցան, ճիշդ այն հողամասերուն վրայ, ուր իրենց ինքնավարութիւնը պիտի տրուէր: Փոքր Ասիոյ մէջ հել-լենականութիւն չէ մնացած:

« Ուիլսընի տեսաբանութիւնը, սիոնիզմ, բոլշեւիզմ, քէմալիզմ, ֆա-շիզմ, տարօրինակ տակնուվրայու-թիւններ յառաջ բերին:

« Իր դաշնակիցները պատերազմի մէջ քաշելէ վերջ, Ռուսաստանը՝ լը-քեց ռազմադաշտը եւ քիչ մնաց որ պարտութեան մատնէր զիրենք: Ու-րիշ Մուսթաֆա Քէմալին օժանդա-կեց պայքարելու համար Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Յունաստանի դէմ:

« Թուրքիոյ մնաց, Պոլիս, Նեղուց-ներ, Հայաստան եւ Քիւրտիստան» :

Ժ. Փիշօն ամենամեծ պատասխա-նատուն կը համարի Անգլիան Մերձա-ւոր Արեւելքի անյաջողութեան հա-մար:

Անգլիան, Ռուսաստանի յեղափո-խութեամբ, բոլորովին թեթեւցաւ այն մեծ սխալէն, զոր գործեց պա-տերազմի առաջին նեղ շրջանին, Պո-լիսը խոստանալով Ռուսաստանին: Իսկ այնուհետեւ, անիկա երազեց մի-այն, իր կայսերական շահերը, իր գերակայութիւնը: Մուտրոսի զինա-դադարը թերեւս Թուրքիոյ վերածը-նութեան աղբիւրը դարձաւ: Անգլիան իր դաշոնի աշխատանքով արդէն ա-պացոյցը տուաւ, թէ դաշնակիցները միաշունչ ու միակամ չեն :

Սակայն Անգլիան ամենէն շահա-ւորը եղաւ ի վերջոյ: Անիկա Սուէզի ջրանցքէն զատ նոր ցամաքային պո-ղոտայ մը եւս ապահովեց, Միջերկ-րականը կապելով Պարսից ծոցին հետ: Այս գծի վրայ կը բանին այլեւս անգլիական օդանաւերը, բեռնակառ-քերը, ու քարիւղատար խողովակնե-րը: Թերեւս օր մը երկաթուղի մը եւս կառուցանէ, Միջերկրականը հնդկա-կան ովկիանոսին կապելու համար ...

Նախագահ Ուիլսըն եւ գնդապետ Հաուզ եւս մեծ պատասխանատուու-թիւն ունին Մերձաւոր Արեւելքի ա-ղէտին մէջ, կ’ըսէ հեղինակը: Ուիլ-սընեան տեսութիւնն էր որ ստեղծեց «մանտա»ներու ահաւոր դրութիւնը, մինչդեռ Ամերիկան մերժեց հայկա-կան հոգատարութիւնը ինչպէս եւ Վերսայլի դաշնագիրը: Եւ այդպէս Հայեր, Ասորիներ եւ Քիւրտեր չկր-ցան գտնել իրենց ազատութիւնը :

Անգլիացիներու գլխաւոր մրցակից Գերմանիան, ժամանակին ստեղծեց Պաղտատի երկաթուղին: Սակայն Անգլիան, ներկայիս ստեղծած է Մեր-ձաւոր Արեւելքի մէջ զինուորական ուժեղ կեդրոն մը՝ Պաղեստին, Անդր-յորդանան եւ Իրաք նորանցքով: Այդ նպատակով ալ, ան միշտ աշխատե-ցաւ հեռու պահել Իտալիան Փոքր Ա-սիայէն եւ Ֆրանսան Սուրիայէն:

Սակայն պատմութիւնը կանգ չառ-ներ եւ յաճախ կը կրկնուի: Կը թուի թէ Իտալիոյ նոր եւ հզօր մրցակցու-թեան հետ, կը նորոգուի նաեւ նոր Գերմանիոյ մրցակցութիւնը, Մեր-ձաւոր Արեւելքի մէջ՝ Անգլիոյ դէմ :

— « Զմոռնանք, կ’ըսէ Ժ. Փիշօն, թէ Մերձաւոր Արեւելքն էր որ պայ-քարի մէջ դրաւ Անգլիան, կայսերա-կան Գերմանիոյ դէմ : Պելճիքայի գը-րաւումը միայն պատրուակ էր: Արդ, կը թուի թէ հիթլերական Գերմանիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ, նախա-պատերազմեան հին մենամարտը տե-ղի կ’ունենայ Աղեքսանդրէթի, Մու-սուլի, Իրանի եւ Պարսից ծոցին հա-մար :

« Զարմանալու բան չկայ: Պատ-մութիւնը յաւիտենական կրկնութիւն չէ՞ միթէ :

« Եւրոպական ազգերը, հին ժամա-նակներէ ի վեր կը կռուին առաջաւոր Ասիոյի համար, երբ մակեդոնական տիատօքներ Աղեքսանդրի կայսրու-թիւնը կը բաժնէին: Որովհետեւ Արե-ւելքի հարցը յաւիտենական է: Հին ինչպէս մեր աշխարհը, ան պիտի տե-ւէ անկասկած, մինչեւ մարդկային ցեղի վախճանը: «Մինչեւ այն օրը՝ երբ մարդիկ պիտի հաւաքուին Յով-սափատի հովիտին մէջ, վերջին դա-տաստանին համար, հոն, Ասիոյ սե-մին, պատճառը՝ իրենց այսքան կը-ռիւներուն»:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

(Վերջ)

Սանճաքի խնդիրը,
ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Ի-տալիա ուժգնօրէն պիտի բողոքէ, ե-թէ Սանճաքը Թուրքիոյ կցուի, այդ արարքը խախտում նկատելով Մի-ջերկրականի ղոյավիճակին: Այս առ-թիւ կ’ակնկալնէին թէ այդ պարագա-յին Գերմանիան ալ պիտի պահանջէ անմիջապէս վերադարձնել իր գաղ-թավայրերը :

Հիւսէյին Ճահիտ հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ’ընէ այս լուրե-րուն առթիւ, «Իտալական Թշնամու-թիւն» խորագրին տակ:

(ԵէՆի Սապահ, 5 յունիս).

— « Հաթայի Թուրքիոյ վերա-դարձումը փոփոխութիւն մը առաջ չի բերեր Արեւելեան Միջերկրակա-նի դոյավիճակին մէջ. որովհետեւ Հաթայ այսօր արդէն մայր հայրենի-քին հետ միացած վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Օրէնքները նոյնն են: Մաք-սային պատնէշներն իսկ փլցուած են, մէջտեղը սահմանային ոեւէ պարա-գայ չկայ եւ Հաթայի կառավարու-թեան նախագահը Թուրք Ազգ. Մեծ Ժողովի անդամներէն է:

Արեւելեան Միջերկրականի դոյա-վիճակին փոփոխումը ամենադէշ եւ չնչուած կերպով տեղի ունեցած է Իտալիոյ կողմէ Ալպանիոյ գրաւու-մովը: Հետեւաբար, Հաթայի մայր հայրենիք իր վերադարձին առթիւ բե-րան բանալու իրաւունք չունեցող կա-ռավարութիւն մը եթէ կայ, ան ալ Ի-տալիան է .

Այսօր, որքանապէս Թուրք հայրե-նիքին մէկ մասը ներկայացնող Հա-թայի Թուրքիոյ պաշտօնապէս վերա-դարձումը՝ միջազգային քաղաքա-կանութեան մէջ ձեւակերպութիւն մը ըլլալէ տարբեր ազդեցութիւն մը չի կրնար գործել :

Գերմանիոյ ալ իրաւունք մը չի կր-նար տալ անմիջապէս իր գաղթա-վայրերը պահանջելու համար: Առա-ջուց ի վեր, ինչպէս որ այս սիւնակ-ներուն մէջ բացայայտ եւ վճռական կերպով պաշտպանած ենք, մենք ար-դէն կ’ընդունինք Գերմաններու ի-րենց գաղթավայրերը պահանջելու ի-րաւունքը: Գերմանիա այս իրաւուն-քը ունի, իսկ Հաթայի խնդիրը ոչ մէկ կապ ունի այս իրաւունքին հետ:

Միայն թէ, տարբերութիւնը առաջ կուգայ Թուրք եւ գերման կառավա-րութեանց ընթացքէն:

Թուրքիա, այսօր, երբ Մերձ. Արե-ւելքի եւ հետեւաբար համաշխարհա-յին խաղաղութեան առաջնակարգ ազ-դակներէն մէկը, խաղաղութեան եւ անդորրութեան մէջ զարգանալու ջա-նացիր պետութիւն մըն է: Մինչդեռ Գերմանիա, ինքզինքը կը ներկայա-ցնէ իբր աշխարհի հանդիստն ու ան-դորրութիւնը խանգարող, անոր բնա-կանոն զարգացումին արգելք եղող, պետութեանց անկախութիւնը ոտնա-կոխող, ամէն կողմը գրաւելու բաղ-ձանքը սնուցանող պետութիւն մը:

Գերմանիա եւ Իտալիա, փոխանակ քաղաքակրթութեան ընտանիքին մէջ գործակցաբար աշխատելու եւ խեղճ մարդոց վայրկեան մը հանգիստ ա-պահովելու մասին խորհելու, նախա-ընտրած են մարդոց համար վտանգի եւ աղէտի աղբիւր մը ըլլալ: Ահա այս պատճառաւ է որ, Գերմանիա կորսն-ցուցած է իր գաղթավայրերը պա-հանջելու իրաւունքը, որովհետեւ պահանջելէ պահանջել տարբերու-թիւն կայ: Գերման կառավարութեան սխալութիւնն է, երբ ինքզինքը զօ-րաւոր տեսնէ, իր դէմինը արհամար-հելով, ճզմելով, տիրապետող եւ հը-րամայողի չարժուձեւով խօսիլ եւ այս կերպով հակակրանք գրաւել: Ցեղա-շրջում եղաւ, շատ բաներ փոխուե-ցան: Բայց գերման դիւանագիտու-թիւնը այս խստամբեր, կոպիտ թա-փող աւանդութիւնը չկրցաւ մոռնալ, նոյնիսկ սաստկացուց :

Բայց ոչ Իտալացիները, ոչ Գեր-մանացիները քաղաքակիրթ ընկերու-թեան մէջ պարտականութիւն կազմող մարդկային ընթացքը չկրցան գնա-հատել: Քաղաքակրթութեան կռնակ դարձուցին եւ նախնական մարդոց կեանքը նախընտրեցին: Այս պայման-ներու տակ իրենց գաղթավայր տալ, իրենց նոր զէնք տալ պիտի նշանա-կէր, որպէսզի մեզ աւելի դիւրու-թեամբ մեռցնեն կամ գերի վարեն:

Հաթայի հարցին անցուցած բովե-րը, Թուրքիոյ Վէրսայլի դաշնագրի տրամադրութիւնները բարեփոխել տալու համար հետեւած ուղղութիւ-նը, քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ կը կազմէ օրինակ մը, որ միահեծան պե-տութեանց պէտք է սորվեցնէ թէ քա-ղաքակիրթ երկիր մը իր իրաւունքը ինչպէս կը պաշտպանէ ու կ’ապահո-վէ:

Թուրքիա իր իրաւունքի պաշտպա-նութեանը մէջ որքան հանդարտ, հե-ռատես եւ պաղարիւն է, նոյնքան կո-րովի, ամուր եւ խիստ է իրեն ուղ-ղուած թշնամութեանց փոխադար-ձութեանը մէջ ալ: Եթէ Իտալացինե-րուն վերագրուած այս ենթադրու-թիւնները ճիշդ են, կը բաւականանք ըսելով թէ Թուրքիա աղմուկին դէմ վախուստ չի տար»:

*** Հատուած մըն ալ Թուրքերէն « Թան »էն .

— « Գերմանները, Թուրքիոյ հիւ-րասիրութենէ օգտուելով, «Թիւրքիշէ Փոսթ» անուն թերթ մը կը հրատա-րակեն: Այս թերթի լեզուին մէջ, անգլեւթուրք համաձայնութենէն վերջ փոփոխութիւն մը առաջ եկաւ: Անցեալ օր Ֆրանսացիներու դէմ գը-րած իր մէկ յօդուածին մէջ չէր քաշ-ուեր Ֆրանսացիներուն «վայրագ գա-զաններ» ըսելու :

Ֆրանսացիները մեր բարեկամներն են: Թուրքիոյ մէջ լոյս տեսնող թերթ մը իրաւունք չունի մեր բարեկամնե-րը արհամարհելու: Որով «Թուրքի-շէր Փոսթ»ի կը յանձնարարենք չա-րաչար չգործածել մեր հիւրասիրու-թիւնը »:

Լուրեր
Մերձաւոր Արեւելքէն

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ .— Անձկութեամբ ըս-պասուած ճերմակ Գիրքը կարմիրով ներկուեցաւ: Պաղեստին՝ չորրորդ տարին սկսաւ հոլովել փոթորիկներու մէջ: Մարդկային ճակներ՝ աննշան սպարկանելու նման յանկարծ կ’իյ-նան կը փշրուին ռումբի մը կամ փամ-փուշտի մը հանդիպումով: Երկիրը անծանօթ օրեր կ’ապրի, անծանօթ ը-սի անոր համար որ բնակչութիւնը չի գիտեր թէ վաղը ինչեր կրնան պատա-հիլ: Կատարեալ անապահովութիւն կը տիրէ, հակառակ զինուորական իշ-խանութեան ձեռք առած միջոցնե-րուն:

Հրեաները յուզումնալից կը գա-լարուին, ոչնչացած տեսնելով ազ-գային Տան երազը: Պաղեստինի մէջ այսօր կէս միլիոնէ աւելի Հրեաներ կան, իսկ արաբական աշխարհը անհանդուրժելի կը գտնէ հրէական ներգաղթը :

Այսպէս թէ այնպէս, ոչ մէկ կողմ տրամադիր է համակերպելու Ճերմակ Գիրքին, ճերմակ էջերուն, որոնք վեր ի վայր կը շրջին քսան տարուան քա-ղաքականութիւնը :

*** Սանճաքի կցման որոշումը յու-զած է նաեւ Պաղեստինի քաղաքական շրջանակները: Արաբ երիտասարդ ոյ-ժեր ու ընկերային կազմակերպու-թիւններ լրջօրէն հակաթուրք են, ճա-նչցած ըլլալով Թուրքին ամէն տեսա-կի «բարեխնամ» դաւութիւնները:

Զրոյցներ կը շրջին նաեւ Հալէպի մասին: Թէեւ Անգարան իր անթելով կը հերքէ այդ լուրերը, բայց հաւատք չեն ընծայեր: Սանճաքի մասին ի՞նչ հերքումներ լսեցինք:

Հալէպի մէջ Թուրք գործակալնե-րուն դիւրութիւններ կ’ընծայուին քարոզութիւնը յառաջ մղելու եւ կազ-մակերպութիւններ ստեղծելու հա-մար :

Լսածիս համաձայն Ատանայէն Հա-լէպ — Հալէպէն Դամասկոս մինչեւ Ցորդանան Թուրք գործակալներ կը շրջին, երբեմ թէ երկրին հնութիւն-ները ուսումնասիրելու համար:

Վերջին պահուն լուրջ անցորդէ մը տեղեկացայ թէ Թուրքերը զինուորա-կան կայաններ հաստատած են Մեր-սինի լեռներուն մէջ եւ նաւահան-գիստն ալ հսկողութեան տակ առ-նուած է :

Ա. Ա.

ՍԱՄՈՒԼ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՎԱՐԿ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հե-տեւեալ խորհրդածութիւնները կ’ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Ինչպէս յայտնի է, մեր իրակա-նութեան մէջ մօտ քսան տարի է, որ կը գործէ նաեւ մի այլ քաղաքական կազմակերպութիւն— համայնավա-րութիւն, որ իր կռնակը տուած է Խորհրդային հսկայ Միութեան, մեր փոքրիկ Հայաստանն ալ ունենալով իբր մնայուն կռուան:

Քսան տարի շարունակ հայ համայ-նավարները չկրցան պտղունց մը վարկ եւ վստահութիւն ստեղծել Հա-յոց մէջ: Ընդհակառակն անոնք միայն անվստահութիւն շահեցան եւ Ռուսե-րէն ստացած փոքրիկ վարկն ալ կոր-սնցուցին՝ հասնելով բարոյական եւ նիւթական կատարեալ սնանկու-թեան:

Անոնց չկրցան փրկել ոչ ռուսական դրամը, որ առատօրէն կը հոսէր ա-մէն ուղղութեամբ, եւ ոչ ալ ռուսա-կան վարկն ու վստահութիւնը, որ փոխ առած էին Ռուսէն եւ կ’ուզէին չահարկել Հայոց մէջ:

Ինչո՞ւ :

Որովհետեւ անոնք ստեցին, խաբե-ցին, կեղծեցին, մազաչափ անգամ չհաւատալով այն գաղափարին, ո-րուն կը ծառայէին եւ ա՛յն գործին, որ պիտի գար թանձրացնելու եւ ի-րականացնելու այդ գաղափարը:

Չէ՞ որ Լինքըն ըսած է. «Կարելի է ժամանակ մը ժողովուրդը խաբել, կարելի է անոր մէկ մասը խաբել եր-կար ժամանակով, բայց կարելի չէ ամբողջ ժողովուրդը խաբել մի՛շտ եւ ամէն ժամանակ»:

Ամերիկայի իմաստուն նախագահի խօսքը, որ փարձառութեան բովէն անցած է, գոնէ մեր մէջ գտաւ իր արժանի իրականացումը:

Հայ համայնավարները կրցան, կարճ ժամանակով, խաբել մեր ամ-բողջ ժողովուրդը, խաբեցին անոր մէկ մասը երկար ժամանակով, բայց անկարող եղան մեր ամբողջ ժողո-վուրդը խաբել միշտ եւ ամէն ժամա-նակ :

Հայ համայնավարները վաղուց ա-ճուրդի հանած էին իրենց չեղած վարկն ու վստահութիւնը, այսօր ա-ճուրդի կը հանեն նաեւ իրենց մամու-լը, տպարանը եւ ամբողջ գոյքը: Այլ խօսքով, իրենք զիրենք «լուծարք»ի կամ «հաշուեյարդար»ի կ’ենթարկեն, որովհետեւ Հայոց իրականութեան մէջ այլեւս անոնց գաղափարին, խօս-

քին, մամուլին եւ գործին հաւատա-ցող չկայ:

«Ե. Հայաստան»էն առնելով, կը հրատարակենք թղթակցութիւն մը Նիւ Եորքէն, ուր մանրամասն նկա-րագրուած է համայնավար օրկան՝ ծանօթ «Բանուոր»— այժմ «Լրաբեր» — թերթի աճուրդը: Այլ խօսքով՝ ալան-թալանը, ինչպէս սրամտօրէն կը նկատէ թղթակիցը:

Այս այն թերթն ու տպարանն է, ուր Մոսկուան ստութիւն, կեղծիք, գրգռութիւն եւ խառնակչութիւն կը ղրկէր՝ պառակտելու համար ոչ միայն Հիւսիսային Ամերիկայի հայ գաղութը, այլ ամբողջ հայ գաղթաշ-խարհը:

«Բանուոր»ի խօսքը պատգամ էր եւ անոր բերնով Մոսկուան կը խօսէր հայ համայնավարութեան եւ հայու-թեան:

Աճուրդ, պարզապէս ալան-թալան ո՛չ միայն հայ համայնավար մամու-լի, տպարանի եւ գոյքերու, այլ հա-մայնավար գաղափարի, խօսքի եւ գործի:

Աւելի ծիծաղելին այն է, որ այս ալան-թալանին մասնակցած են «հըր-եայ չահամոլները», ինչպէս կը գրէ թղթակիցը:

Այո՛, դժուա՛ր է, չափազանց դըժ-ուա՛ր է հանրային վարկ եւ վստահու-թիւն ստեղծել ստով, կեղծիքով եւ խաբէութեամբ, որոնց արդիւնքը մի-միայն կրնայ ըլլալ աճուրդ, պարզա-պէս ալան – թալան »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

*** Խորհ. Միութիւնը այս տարի շքանշաններով վարձատրեց 4331 վաստակաւոր գիւղական ուսուցիչ-ներ,— 52ը կը գտնուին Հայաստանի մէջ:

*** Այս տարի 95,225 հոգի արձա-կուրդի եւ զբօսարշաւի պիտի մեկնին՝ հանգստանալու եւ կազդուրուելու համար Սեւանի ափերուն վրայ, Դի-լիջանի մէջ, Արագածի ստորոտը:

Փոխադրութեան յատկացուած են Լիւքս օթօպիւսներ: Ասկէ զատ զբօ-սարշաւներ պիտի կատարուին դէպի թանգարանները, գործարանները, Գեղարդ, Գառնի, Ծաղկաձոր :

Երեւանէն սկաուտական ճամբար պիտի ղրկուին 3176 պատանիներ :

Հանգստեան տուները պիտի ղըր-կուին 1263 ուսուցիչ, ապաքինարան-ները պիտի ղրկուին 150 ուսուցիչ, մանկական ճամբար պիտի ղրկուին ուսուցիչներու 219 երախաներ :

*** Արզնի եւ Դիլիջան, ապաքինա-րաններու մէջ դարմանուելու պիտի ղրկուին 2420 հիւանդներ, իսկ Կիրո-վականի, Ախթալայի, Ծաղկաձորի եւ Սեւանի հանգստեան տուները պիտի ղրկուին 9314 հոգի՝ Արհեստակցական Միութեանց կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վիքթոր Հիւկօ — Թարգմ. Մ. Զ.

...

Սիմուռտէն իր բնորոշ այդ անողո-քելի պարզմտութեամբ կը հաւատար, որ բոլորը, ինչ որ կը ծառայէ ճշմար-տութեան, ինքն ըստ ինքեան արդար է...

...ներու բերանները Քօնվանսիօնի վրայ ուղղած էր, Լա Ռէնի՝ Շարթրի նախկին տեղապահը, որ իր ժամա-գիրքը փոխած էր « Հայր Տիւշէնի » հետ, բոլոր այս կարգի մար-...

Գիկ», այդ համարձակ Տրիւշօնը՝ «Մեծն Նիքօլա» մականունով, որ ու-զած էր փրկել Տիկին Լամպալը, բըռ-նած էր անոր ձեռքէն եւ դիակներու...

ճառը, որ այնտեղ գրուած էր մութ ու զօրաւոր գիրք մը. անկէ կը վախ-նար նաեւ Հէպէրը:

Այս ժամանակներու եւ այս եղե-...

մը կազմել, վէճը լուծելու համար, բայց Ճափոն մերժած է։ Թոքիոյի տեսակէտն այն է թէ յարաբերութիւնները կրնան շտկուիլ միայն այն ատեն երբ Անգլիա ըմբռնէ թէ նոր կացութիւն մը ստեղծուած է Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ ուղէ անկեղծօրէն գործակցիլ Ճափոնի հետ։ «Անգլիոյ իրաւարարական առաջարկը կը նմանի միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելու, լուծելու համար ասիական խնդիր մը, սկզբունք մը որուն հիմնովին հակառակ է Ճափոն»։

*** Այս վէճը ծագած է հետեւեալ դէպքէն.— Ապրիլ 9ին անգլիական Թաղամասին մէջ սպաննուեցաւ դաշնակցային դրամատան տնօրէնը։ Մարդասպանը, Չինացի մը, փախաւ։ Ճափոնացիներու հետ կատարուած խուզարկութիւններէ վերջ քանի մը Չինացիներ ձերբակալուեցան։ Այս կասկածելիներէն չորս հոգի յայտարարեցին թէ իրենք խոստովանութիւններ կատարած են Ճափոնցիներու սպառնալիքին տակ, ուստի բրիտանական կառավարութիւնը մերժեց յանձնել զանոնք։ Ասոր վրայ Ճափոն որոշեց պաշարել անգլիական եւ ֆրանսական շրջանները։

Հոնկ Քոնկէն կը հեռագրեն թէ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը ձերբակալած է անգլիացի հազարապետ մը։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ճափոն որոշած է աւելի ազդու միջոցներ ձեռք առնել։ Ճափոնական մամուլը քանի մը օրէ ի վեր սաստկացուցած է իր պայքարը Անգլիոյ դէմ։

Թիէնցինի անգլիական շրջանին մէջ կը գտնուին 2700 անգլիական հպատակներ, ֆրանսականին մէջ՝ մօտ 1000 Ֆրանսացիներ։

Ռումանիա, Թուրքիա եւ Պալքանները

Անգարայէն կը հեռագրեն *Տէյլի Թէլէկրաֆի* (յունիս 13).—

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքոյի ի պատիւ տրուեցաւ սեղան մը, ուր խօսողները փառաբանեցին անկեղծ բարեկամութիւնը Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ եւ Պալքանեան Միութեան ամրութիւնը։

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու ըսաւ.

— Կազմուած՝ խաղաղութեան ծառայելու նպատակով, Պալքանեան Միութիւնը եղած է եւ է այժմ ալ է խաղաղութեան հզօր ազդակ մը, ինչ որ ալ ըլլան ապագայի քաղաքական իրադարձութիւնները։

Ի պատասխան՝ Պ. Գաֆէնքօ ըսաւ.

— Հաւատարմօրէն միացած Յոյներուն եւ Եուկոսլաւներուն, մենք վճռած ենք հաստատել եւ ապացուցանել Պալքանեան Միութեան օգտակարութիւնը եւ կարեւորութիւնը։ Ճակատագիրը Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ տուած է կենսականօրէն կարեւոր դերեր, Թուրքիոյ՝ հսկել Տարտանէլի վրայ եւ Ռումանիոյ՝ ապահովել ստորին Դանուբի ազատութիւնը։ Մենք վճռած ենք շարունակել հաշտարար եւ անկողմնակալ յարաբերութիւններ բոլոր պետութեանց հետ, բայց մեր նպատակին մէջ կը յաջողինք միայն այն ատեն, երբ ապահով են մեր հողային ամբողջականութիւնը եւ մեր ազգային անկախութիւնները։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ բանակցութիւններ պիտի սկսին այս շաբաթ, Անգլիոյ գանձային նախարարութեան եւ լեհական ելմտական պատուիրակութեան մը միջեւ, կարեւոր փոխ մը բանալու համար Լեհաստանի։ Այդ փոխով՝ լեհ կառավարութիւնը Անգլիայէն պիտի գնէ ծանր հրետանի, ամբաձիգ օդանաւեր եւ ծանր ճարտարարուեստի յատուկ մեքենաներ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ Զիկֆրիտի ամրութեանց գծին վրայ երկու տարիէ ի վեր աշխատող բանուորներուն, հաղորդուեցաւ թէ շինութիւնները պիտի աւարտին օգոստոսին, եւ այն ատեն պիտի կրնան վերադառնալ իրենց տուները։ Այս ամրութեանց վրայ կ'աշխատին 300,000 հոգի։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախկին նախագահ տոքթ. Պէնէշի կրտսեր եղբայրը յաջողեցաւ իր կնոջ հետ փախչիլ Պոհեմիայէն եւ հասնիլ Վարշաւա։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Պորիս թագաւորը սեպտեմբերին պիտի այցելէ Անգլիա, «եթէ միջազգային կացութիւնը թոյլատրէ»։

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը խիստ ծանուցագիր մը տուաւ Տանցիկի ծերակոյտին եւ պահանջեց, որ անմիջապէս ազատ արձակուի լեհ մաքսատան մէկ քննիչը, որ ձերբակալուած էր անցեալ ուրբաթ օր։

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ ՄՆԱՑԱԾ 925 ՀՐԵԱՆԵՐԸ, որոնք Գերմանիա վերադարձուած էին Քուպայէն եւ Մեքսիկայէն, չորս մասի բաժնուելով պիտի տեղաւորուին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելժիոյ եւ Հոլանտայի մէջ։ Այս առթիւ հանգանակութիւն կը կատարուի զանազան երկիրներու մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ընդունելու համար Թագաւորը եւ Թագուհին, որոնք լրացուցած ըլլալով Ամերիկայի պտոյտը, Լոնտոն կը վերադառնան յունիս 22ին։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ դաշնակցային խորհուրդը (երեսփ. ժողով) 33ի դէմ 70 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը վերաքննել Խ. Միութեան հետ յարաբերութիւններ հաստատելու խնդիրը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ յունիս 13ին տասը ռումբեր պայթեցան Թէլ-Ավիվի մէջ, գրեթէ միաժամանակ։ Հեռաձայնի հինգ կայանները փոշիացան, նամակատուն մը վնասուեցաւ։ Նոյն օրը Հայֆայի մէկ գիւղին մէջ սպաննուեցան հինգ Արաբներ։

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խլրտումները կը շարունակուին Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ։ Գերմանական իշխանութիւնը արգիլեց գործադուլները։ Հիթլէրական վաշտերու հրամանատարը, որ միեւնոյն ատեն ոստիկանութեան վերատեսուչն է, Փրակա հասաւ Գերմանիոյ դատական նախարարին հետ։

ՄԱՐՈՔԻ ՍՈՒԼԹԱՆԸ Ֆրանսա եկաւ իր զաւակներուն հետ։ Այս առթիւ արտակարգ պատիւներ սարքուած էին Մարսէյլէն Փարիզ, ամէն կայանի մէջ։

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԱԽԵՑ իտալացի մարդասպան մը, Մոլինարի, բանտին մէջ, երբ դատարան պիտի փոխադրուէր։ Ամբաստանուած էր երեք ոճիրներով եւ մահապատիժը անխուսափելի կը համարուէր։

ՌԱԲՈՒՆԱՊԵՏ Լէֆէր, որ Էրօին կը փախցնէր Փարիզէն Ամերիկա, «Թալմուտ»ի եւ ուրիշ գիրքերու միջոցաւ, սկսաւ դատուիլ պատժական ատեանին առջեւ։ Ամբաստանեալը ըսաւ թէ բռնուած դեղը Էրօին չէր, այլ «վտանգաւոր փոշի մը, պայքարելու համար Արաբներու աճարեկչութեան դէմ»։— «Բայց ինչո՞ւ Նիւ Եորք կը ղրկէիք» — «Կար նաեւ սուրբ հող, Պաղեստինէն փոխադրուած»...

ՎԱԹՈՑԻ հռչակաւոր նկարին, «Անտարբեր»ի գողութեան առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ 1939ին 553 պահապաններ պահանջուած էին թանգարաններու պահպանութեան համար, բայց կառավարութիւնը արտօնեց միայն 433, ինչ որ անբաւական է 900 սրահներու հսկողութիւնը ապահովելու համար։

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ թերթերը կը շարունակեն բուռն յարձակումներ կատարել Ֆրանսայի դէմ, զայն պատասխանատու հռչակելով ներկայ տագնապին։ Երկու կողմերն ալ միաձայնութեամբ կը մատնանշեն Փարիզի եւ Լոնտոնի «վտանգաւոր խաղերը»։— Վարշաւայի արձարանները որոշեցին դադրեցնել գերմանական եւ իտալական թերթերու բաժնեգրութիւնը, իբրեւ բողոք անոնց հակալեհ հրատարակութեանց դէմ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ զինուորական դատարանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց հրեայ կին մը, որ ռումբ մը յանձնած էր տղու մը։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ արուարձաններէն մէկուն մէջ ձերբակալուեցան եօթը Չեխեր, որոնք գարեջրատան մը մէջ խմած էին «նախկին նախագահ Պէնէշի եւ չեխոսլովաք հանրապետութեան» կենացը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ծովային նախարարութիւնը որոշեց իր նաւատորմին համար գործածել ամերիկեան ջրասոյզ զանգը եւ չորս հատի համար ապսպրանք տուաւ Մ. Նահանգներու։

Այրի Տիկին Նուարդ Միքայէլեան եւ զաւակը՝ Հայկ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Օհանեան եւ զաւակը՝ Պօղոս, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Խաչատուրեան (Պուլկարիա), Տէր Մարտիրոսեան քհնյ. եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Պօղոսեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Պ. Օննիկ Գասըմեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Վարդանեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ արկածի մը հետեւանքով, 36 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 յունիս, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին իր բնակարանին մէջ, 20, Ave. du Haras, Viroflay (S.etO.). Եկեղեցական արարողութիւնը պիտի կատարուի Վիրոֆլէյի Սէնթ Էօսթաշ եկեղեցիին մէջ։ Մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆ.—Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՌ ՓՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.։ Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ** ԿԸ ԽՕՍԻ **ԱՄԱՏՈՒՆԻ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին. Յրդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Կ. ՏԷՅԵԱՆ** ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄՈՒՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ՄԱՐ ԻՐՈՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ։ Կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄԱՐՄԱՐՏՉԵԱՆ.

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ՊՇՏՐՈՆԵԱՆԻ «Ռուսա որդէն պատկեր մը։

Ընտիր նուագախումբ բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԷ, Վ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԷ, Ղ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԷ, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԷ եւ Ս. ՏԷՅԵԱՆԷ պիտի նուագէ գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Տիկին Վերժին Զորյանեան)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ս. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի «Անհարոնեանի ՈՒԽՏԱՒՈՐ»ը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M. Barsamiani, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Sal'e de Nocei սրահին մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՕՐ. ՓԼՕՐԱ-ՌՈՍՏՈՄ**

ՇՐՋ. ՎԱՐՉ. ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւ այլն։

Կը նուագէ Ծառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ։ Ջայկական եւ կովկասեան պարեր։ Պար եւ անակնկալներ ծանօթ կինտօէն

Ընտիր ճաշ եւ ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Կ. Խա ի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք 7,50, անգործներու 6 ֆր., փոքրիկներու՝ 4էն 10 տարեկան 4 ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. տիւ Նուէն շոգեկառք՝ ժամը 11,50, 12,55, 13,55, 14,55, 16,55, 16,20, 17,55, 18,55։

ԾԱԽՈՒ Է գինուորագրութեան պատճառաւ սափրիչի խանութ մը քաղաքին ամենաբանուկ փողոցին վրայ։ Անթերի կահաւորում, երկու էնտէֆրիզապլը գործիք եւ լաւ յաճախորդներ, պայլ 9 տարի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Hadji Kechichian, 27, Rue Danton, Chalette (Loiret).

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

Աթէնքի Հայ Միլ Օլիմրդաց եւ Հայ Երիտասարդաց Անատոլուցիներու Միութեան միացեալ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Փափազեանի, պիտի երգէ հայ ժողովրդական երգեր, Աթէնքի ռատիոյի կայանէն, այսօր, 15 Յունիս երեկոյեան ժամը 6-6,30ին (Աթէնքի ժամը 7,20)։

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի տօնակատարութեան Յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ՝ քսանամեակի համար ըլլալիք բոլոր նուիրատուութիւնները պէտք է ուղարկել միայն Պ. Ե. Պարկիրճեանի հասցէով, 52, Rue Lafayette, Paris։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

6 Մայիս — 17 մայիս

ԼԻՈՆ, Տօն.— 150

ՇԻԼՕ, Մարգ.— 200

ԼԻՈՆ, Պ. Պ.— 60

ՓԱՐԻԶ (16), Կ. Օս.— 75

ԱՆԻԷՌ, Պօյ.— 31

ՆԻՍ, Տիկին Մ.— 75

ԱՆԿԷՆ, Պ. քհնյ.— 75

ՊՈԼԷՆ, Ժամ.— 40

ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ, Պ. Է.— 150

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Զ. Ռ.— 75

ՓԱՐԻԶ (10), Պ. Փ.— 75

ԼԻՈՆ, Թադ.— 40

ՍՈՆՆՈՒՎԻԼ, Տ. Կ.— 150

ՓԱՐԻԶ, Տիկին Զա.— 150

ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Ե. Գ.— 150

ՍԷՆ ԼՈՒ, Սարգ.— 985,55

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Յովհ.— 150

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Հ. Ե.— 50

ՍԵԹԻՖ, Ե. Ա.— 160

ՎԵՐՏԷՕՆ, Հ. Ք.— 150

ՓԱՐԻԶ, Մ. Ա.— 40

ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ե. Պ.— 150

ԼՕՎԱԼԻԷ, Ս.— 150

ՓՐԱԿԱ, Պառ.— 200

ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿԱՐՈՒՀԻ)

ՈՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՅՈՒՆԻՍ 17 ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Dameame .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Զանազան երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 16 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4068

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՐՇԸ ԳԻՐԾՕՆ, ՄԵՆՔ ՁԵՌՆԹԱՓ

Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին Թրքական տաղաւարին բացման առթիւ, շռնդալից հանդիսութիւններ կատարուած են, ինչպէս կը տեղեկանանք ամերիկեան թերթերէն :

Այս առթիւ գովասանական ճառեր խօսած են ոչ միայն Թուրք դեսպանը, այլեւ «Թուրքիոյ Ամերիկացի Բարեկամներու Ընկերութեան» նախագահը, «Նիւ Եորք Թայմզ»ի խմբագրապետը եւ ուրիշ երեւելիներ : Բոլոր ճառախօսներն ալ շեշտած են թէ Թուրքիա նուիրուած է խաղաղութեան «եւ մարդկութեան հասարակաց իտէալներուն եւ շահերուն» : Եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել, Թուրքիան շոյելու, շողոմելու համար :

Ամերիկայի ռամկավար օրկանը խորապէս յուզուելով այս օրհնաշուքին փառաբանութիւններէն, կ'ախտայ.

Ա.— «Պէտք է խոստովանիլ, թէ այդ վիճակն ստեղծելու համար անոնք կատարած են անհրաժեշտ աշխատանքը այս երկրին մէջ :

Բ.— «Ընդունինք թէ ուրիշը գործած է, մինչ մենք մնացած ենք ձեռնթափ ու անշարժ, այդ մարզին մէջ»...

Արդարեւ, «ուրիշները», Թուրքերը կը գործեն շատ լայն ճակատի մը վրայ, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, ինչպէս բուն իսկ իրենց երկրին եւ սահմանամերձ պետութեանց մէջ :

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցին քննութեան առթիւ, ներքին նախարար Ֆայիք Էօզթրաք հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց ծախուցի վերատեսչութեան ծախքերու մասին.

— «Ռուսերէն, հայերէն, պուլկարերէն, յունարէն թարգմանութեանց համար 5500 ոսկի ծախսուած է, լուսանկարչական ցուցահանդէսին համար՝ 1664, գրքոյկներու մոմապատ թուղթին՝ 225, «Հանրապետութիւնը՝ օտար ակնոցով»ի, Ամսուան պատմութեան, «Լա Թիւրքի Քէմալիստ»ին՝ 33,900, Թուրքիոյ ի նպաստ հրատարակուած օտար գիրքերը գնելու՝ 7313, Թուրքիա եկող օտար թղթակիցներու ծախքերուն՝ 8615, կարգ մը գիրքերու գնման եւ գրութեանց վարձքին՝ 4335 ոսկի» (*Ճումհուրիյէթ*, 25 Մայիս 1939) :

Պէյրութի «Ազդակ»ը ուրիշ բաներ ալ կը պատմէ.

— «Միայն գրիչներ վարձելով կամ կաշկանդելով չի գոհանար Թուրքիա : Միաժամանակ ամիսը մօտ հազար ոսկի կը յատկացնէ թրքանպաստ երկերու գնման : Միւս կողմէ, աւելի քան 20,000 ոսկի կը ծախսէ՝ զանազան հրատարակութիւններով երկիրը ծանօթացնելու համար օտարին : Օրինակ, *Լա Թիւրքի Քէմալիստ*ը, որուն մէջ կան նաեւ անգլիերէն եւ գերմաներէն յօդուածներ, կատարեալ *ալպօմ* մըն է, այնքան շքեղ ու գեղատիպ :

Ուրեմն, աշխատանք՝ երկու ճակատի վրայ միաժամանակ : Դուրսը՝ ամէն ազգէ վարձու գրիչներու կողմէ գովասանքներ : Ներսը՝ պետական հրատարակութեանց միջոցաւ ծանօթութիւններ, ի հարկէ խնամքով, մասնաւոր ծրագրի մը համաձայն :

Այսքանն ալ բաւական չգտնելով, Անգարա կը սիրաշահի նաեւ իրեն եկած մնայուն թէ պատահական թղթակիցները :

« *Երկիր եկող օտար թղթակիցներու ծախքը*՝ 8615 ոսկի» : (7 յունիս) :

Մեր կարգին, կրնայինք աւելի համով - հոտով բաներ պատմել Փարիզի մէջ կատարուած դիմումներու եւ ձեռնարկներու մասին, որոնց շնորհիւ կարգ մը թերթեր կը մերժեն հրատարակել ոչ թէ անպատճառ Թուրքիոյ դէմ ուղղուած, այլ գերազանցապէս Ֆրանսայի շահերուն նուիրուած գրութիւններ (Սանճաք եւն.) :

Թող նորէն «Ազդակ»ը լրացնէ .

— « ... Թուրքերը տարիներէ իվեր վարձած են Փրոֆ. Փիթար կոչուած զառամեալ մը, իր կնոջը հետ, ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ *տէսթան* կարդալ տալու համար : Եւ վերջապէս հազարաւոր ոսկիներ կը խաղցնեն, կոտրելու համար այն գրիչները որ կրնան իրենց դէմ շարժիլ : Օրինակ, սիրով պիտի զոհէին կէս միլիոն ոսկի, հրապարակ հանել չտալու համար Ֆօլ տիւ Վէռիի մնայուն գործերը : վկայ՝ ցասումի փոթորիկը որ փրթաւ թրքական մամուլին մէջ, «Կիլիկիոյ խաչելութեան» առթիւ» :

Ձենք ուզեր կրկնել չարաբաստիկ հարցումը,— իսկ մե՞նք...

— Թուրքիան պետութիւն է, կրնայ միլիոններ տրամադրել, մենք ինչացո՞ւ ենք...

Ներելի՞ է այսքան խեղճանալ :

Տարիներէ իվեր «հայանպաստ քարոզութիւն» կը հոլովենք : Գաղտնի՞ք է որ քարոզութիւնը (փրոփականտ) ամէն բանէ առաջ դրամ կը պահանջէ,— առ նուազն «տպագրական ծախք», ինչպէս կ'ըսեն Եւրոպայի մէջ :

Արդ, եթէ ճիշդ է որ միլիոնները մեր ուժէն վեր են — եւ այդպիսի բան չէ պահանջուած մեզմէ — հազարներուն առջե՞ւ ալ պիտի անճրկինք : Մանաւանդ երբ առիթ կը ներկայանայ գործնական աշխատանքներ քաջալերելու :

Պատերազմէն առաջ ալ պետութիւն չէինք, եւ սակայն ահագին հրջանակ էր ստեղծուած, երբեմն բարոյական ազդեցութեամբ, երբեմն ալ նիւթական օժանդակութեամբ : Աւելի՞ բախտաւոր, աւելի հարո՞ւստ էինք այն ատեն, այս ափերուն վրայ, ուր մեր թիւը հարիւրներով կը համրէին, եւ ոչ թէ տասնեակ հազարներով :

Խոստովանինք թէ այստեղ ալ աւելի շատ հոգեկան թշուառութիւնն է որ գլուխ կը ցցէ, եւ ոչ թէ նիւթական կարողութիւնը :

Եթէ յարմար ըլլար աւելի բաց խօսիլ, կրնայինք անմիջական պահանջներ ալ բանաձեւել :

Ձի՞ բաւեր Ֆրանսայի նիւուն անձնաւորութեան մը խրատը.

— Եւրոպայի մէջ ամէն բան դրամով կը դառնայ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԷՃԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ

Ճափոնական իշխանութիւնը գործադրելով իր որոշումը, պաշարեց Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերը : Առանց կարեւորութիւն տալու Անգլիոյ իրաւարական առաջարկին, Ճափոնի զինուորական հրամանատարութիւնը յունիս 14ի առտուն ժամը 6ին զինուորական շղթայի տակ առաւ երկու առանձնաշնորհեալ շրջանները, խզելով անոնց հաղորդակցութիւնը արտաքին աշխարհին հետ : Զինեալ պահակներ կը հսկեն փշաթելերու ցանցին վրայ, եւ ոչ ոքի թոյլ կը տրուի ներս մտնել կամ դուրս ելլել : Բոլոր Չինացիները կը խուզարկուին անխնայ, հագուստներն ու կօշիկներն անգամ հանելով : Առեւտրական գործերը դադրած են : Անցուդարձը խափանուած է խուզարկութեանց հետեւանքով : Անոնք որ ստիպուած են դուրս ելլել կամ ներս մտնել, պէտք կազմած են զինուորական շղթային առջեւ : Կարգ մը Անգլիացիներ ալ խուզարկուեցան : Անգլիացի մը, որ Չինաստան կը բնակի 40 տարիէ ի վեր, յանձն առաւ հանել տաբատը, որպէսզի կարենայ շուտ անցնիլ : Ճափոնցի պահակները հեռացան, իսկ Չինացիները կը զուարճանային : Ուրիշ Անգլիացի մը ձերբակալուեցաւ, երբ լուսանկարներ կը հանէր :

Միայն Իտալացիները եւ Գերմանացիները կ'արտօնուին ազատ անցնելու, պայմանաւ որ իրենց դրօշները պարզած ըլլան ինքնաշարժներուն վրայ :

Երկու թաղամասերուն մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ առ այժմ : Անգլիացի պահակներ կը հսկեն բարեկարգութեան վրայ :

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է, որովհետեւ պաշարումը պատրուակ մը կը համարուի անհետացնելու համար անգլիական ազդեցութիւնը : Մանաւանդ որ, Թիէնցինի ճափոնական իշխանութիւնները մերժած են անգլիական առաջարկը, առանց նոյնիսկ խորհուրդ հարցնելու իրենց կառավարութեան :

Իտալական եւ գերմանական թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Ճափոն կը պայքարի բրիտանական ազդեցութեան դէմ եւ թէ ուժի փորձ մըն է որ կը կատարուի Ծայր. Արեւելքի մէջ :

Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներն ալ այն համոզումն ունին թէ Ճափոն դիտմամբ այս միջոցներուն կը դիմէ, որպէսզի հարկադրէ ճանչնալ նոր կարգուսարքը : Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ ժողով մը գումարեց, փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնելու համար Ճափոնի դէմ : Այդ միջոցները անտեսական պիտի ըլլան, առ այժմ, սպասելով դէպքերու ընթացքին : Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւաքաբար բողոքագիր մը պիտի ուղղեն Ճափոնի :

Կը վախցուի որ պաշարուած թաղամասերը սովի մատնուին : Ճափոնի ձեռնարկը ուղղուած է Անգլիոյ դէմ, բայց ֆրանսական շրջանն ալ պաշարման ենթարկուեցաւ պարզապէս իր աշխարհագրական դիրքին հետեւանքով :

Մոսկուա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա» խօսելով անգլեւ-ֆրանքեւխորհրդային բանակցութիւններուն վրայ, կը պնդէ դարձեալ, թէ երեք պալթեան պետութիւնները — Լաթվիա, Էսթոնիա եւ Ֆինլանտա — պէտք է որ ընդունին ռուսական երաշխաւորութիւնը : Այս պնդումը կը զուգադիպի անգլիական բանագնաց Պ. Սթրէնկի Մոսկուա ժամանումին, ինչ որ յատկանշական է :

« Փրաւտա » կը յարձակի պալթեան պետութեանց վրայ, կը մեղադրէ անոնց արտաքին գործերու նախարարները, թէ կը գտնուին օտար ազդեցութեանց տակ եւ կը խանգարեն նախայարձակման դէմ ճակատի մը կազմութիւնը : Թերթը կ'ըսէ, թէ պալթեան պետութիւններու չէզոքութիւնը կենսական կարեւորութիւն ունի Ռուսիոյ համար եւ թէ նոյնքան կենսականօրէն շահագրգռուած են այս չէզոքութեամբ Անգլիա ու Ֆրանսա : Իրենք, պալթեան պետութիւններն ալ պէտք ունին այս երաշխիքին, որովհետեւ առանձինն չեն կրնար դիմադրել նախայարձակման մը : Չեխոսլովաքիան, որ երկու անգամ զօրաւոր բնակչութիւն ու բանակ ունէր պալթեան պետութիւններէն, չկրցաւ դիմադրել գերման գրոհին, ի՞նչպէս իրենք պիտի կրնան պահպանել իրենց չէզոքութիւնը :

«Փրաւտա» կը ձաղկէ նաեւ այն առարկութիւնը, թէ պալթեան պետութիւններու անկախութեան սոնձգում պիտի նշանակէ առանց անոնց հաւանութեան տրուած երաշխիք մը : Անիմաստ առարկութիւն, կ'ըսէ թերթը, Անգլիա երաշխիք ընդունած է Ֆրանսայէն, Լեհաստանէն եւ Թուրքիայէն, բայց իր վեհապետութիւնը վնասուած չէ, առանց յիշատակելու Պելճիքան, որուն չէզոքութիւնը երաշխաւորած են Անգլիա ու Ֆրանսա, եւ Ռումանիան ու Յունաստանը, որոնց անկախութիւնը ապահոված է Անգլիան :

« Փրաւտա » կը գրէ նաեւ, թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան այժմ որ եւ է առարկութիւն չունին ռուսական երաշխիքին դէմ, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառած է Քրէմլինի :

Գերմանական մամուլը կը մեղադրէ Անգլիան

Լորտ Հալիֆաքսի ճառին առթիւ, գերման մամուլը ոչ իսկ մէկ բառ կ'արձանագրէ, որ բարեկամական ըլլայ Անգլիոյ հանդէպ կամ տրամադրութիւն ցոյց տայ մասնակցելու խորհրդաժողովի մը : Ընդհակառակն՝ անհաշիւ մեղադրանքներ ու անվստահութիւն :

« Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր» հինգ մեղադրանքներ կը բանաձեւէ Անգլիոյ հանդէպ :

Առաջին.— Չեխոսլովաքիոյ երեւակայական գոյութիւնը որ կը ձգտի պառակտում յառաջ բերել Գերմանիոյ մէջ :

Երկրորդ.— Արգելք ըլլալ որ խաղաղօրէն կարգադրուի Լեհեւգերման վէճը՝ Հիթլէրի ըրած առաջարկներուն հիման վրայ :

Երրորդ.— Գործել ի հաշիւ Ռումանիոյ եւ պալթեան պետութեանց՝ յօգուտ միմիայն պոլշեւիզմի :

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Հայկազուն Հապէշեանի դժբախտութիւնը ուրուականի մը պէս աչքիս առջեւ կը պատկերացնէ ուրիշ քսան-նեղի պարագաներ :

Երեւելինները գիտենք : Բայց ո՞վ փորձեց կատարել համրանքը *չարքե*-րուն — անոնց որ յիմարանոց ինկան տարտու մը եւ անհետացան :

Այսպէս, կը յիշեմ տարաբախտ Հմայեակ Սանոսեանը :

Պաշտօնեայ՝ Անատոլուի երկաթուղիներու ընկերութեան մէջ, առտու մը կ'որոշէ Փարիզ գալ, իր ուսումը կատարելագործելու համար :

Գիտցածը կը բաւէր : Բայց, սահման կա՞յ գիտութեան :

Եւ կուգայ Լոյս – Քաղաքը, միեւնոյն ատեն թղթակցելով *Ճակատամարտ*ի :

1921ի ամրան, քանի մը ամսուան համար Փարիզ եկած ըլլալով, գացի փնտռեցի Հմայեակը, իբրեւ հին ծանօթ :

Երերուն վիճակ մը ունէր, թէեւ յայտնի չէր ընէր :

Կը բնակէր Սէն Միշէլի մէկ փողոցը, հին յարկաբաժնի մը եօթներորդ կատարը, ձեղնայարկ :

Ապրո՞ւստը,— ամիսը հարիւր փր. Հ. Հ. Պատուիրակութեան դրասենեակէն, պարբերաթերթի մը թղթատարական սպասարկութեան համար, նոյնքան ալ՝ Ուս. Միութեան օգնութեան սնտուկէն :

Ուրիշ խօսքով, առտուն գաւաթ մը թէյ, ցերեկը՝ ոչինչ, իրիկունն ալ ո՞վ գիտէ ի՞նչ, ամսան կարապետ ճաշարանի մը անկիւնը :

Պոլիս վերադարձիս, նկատեցի որ նետզհետէ կը պակսին թղթակցութիւնները : Ատեն մը վերջը նամակներն անգամ անպատասխանի կը մնային :

1924ի ձմեռը, երբ նորէն Փարիզ եկեր էի, լսեցի ամբողջ ողբերգութիւնը :

Իրիկուն մը փողոցէն անցած ատեն, ոստիկանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ իր անկարգ շարժուձեւերով, եւ կը փոխադրուի յիմարանոց :

Պարբերաբար տեղեկութիւններ կ'առնէինք իր մասին, հեռաւոր գաւառի մը անկիւնէն :

Ամենավերջին լուրը, 7 — 8 տարի առաջ, փրանսերէն երկար նամակ մըն էր,— վաւերագիր մը՝ անբուժելի մտագարութեան :

Դժբախտ Հմայեակը կոմսական տիտղոս մը հնարելով ինքն իրեն հաւար (կարծեմ Հիւկ տ'Արսոն կամ տը Սանիւս) պատգամներ կ'արձակէր,— առտուանշան կը շնորհէր Փուանքարէին, պաշտօնէ կը հանէր Տէլքասէն, եւ զանազան տնօրինութիւններ կը հրամայէր երկրին բարեկարգութեան, Փարիզի բարեզարդութեան համար :

Այնուհետեւ լռեց, բոլորովին : Եւ կարելի չեղաւ նոր նիւթեր գտնել իր ամբողջ ողբերգութեան մասին :

Դեռ քանի՜ներ այսպէս, սկսելով 1920էն...

ՎԱՀԷ

ԹԱՆՃԷՐ, ՄԱՐՈՔ ԵՒ... ՀԱՅԱՍՏԱՆ

« Թան »ի թղթակիցը պարզելով Հռոմի մամուլին պայքարը՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ, կը գրէ թէ Իտալիոյ մէջ կացութիւնը բարեփոխուած չեն նկատեր, հակառակ Չէմպըրլէնի եւ Լորտ Հալիֆաքսի վերջին ճառերուն : Այս առթիւ կը յիշեն Տանժէի խնդիրը, որ ծանրացած է «Լեհաստանի փառնդաւոր անհաշտութեան հետեւանքով», Ռումանիոյ հունգարական փոքրամասնութեան խնդիրը, Սպանիական Մարոքի եւ Թանճէրի հարցը եւն. : Ցետոյ արծարծելով Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրները, կարգ մը թերթեր «կը վերաբանան նոյնիսկ... Հայաստանի հարցը, անշուշտ իբրեւ պատասխան փրանքեւթուրք համաձայնութեան» : (*Ճիշդ այսպէս շարադրած է «Թան»ի թղթակիցը, կախման կէտերով*) :

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն լարուած ուշադրութեամբ հետեւիլ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքական գործունէութեան : Թուրքերէն «Թան» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— « Միահեծան պետութիւնները մէկ կողմէ ալ շարունակած են Պուլկարիոյ վրայ ազդել : Պուլկարիա արդէն տնտեսապէս Գերմանիոյ կապուած է : Իր արտաքին առեւտուրին հարիւրին 80ը Գերմանիոյ հետ կը կատարէ : Բայց Պուլկարները գոհ չեն այս կացութենէն : Որովհետեւ կը գիտակցին թէ տնտեսապէս պետութեան մը կապուած մնալը՝ զիրենք քաղաքականապէս ալ գերութեան պիտի քշէ : Հետեւաբար շատոնց տրամադիր են մասնակցելու լուծման եղանակի մը որ զիրենք պիտի փրկէ այս կացութենէն :

Բայց անոք հողային պահանջներու հարց մըն ալ ունին : Պուլկար վարչապետ Քէօսէիվանոֆի քանի մը օր առաջ «Փարի Սուար»ի թղթակցին ըրած յայտարարութիւնը ցոյց կուտայ թէ Պուլկարիա տակաւին չէ հրաժարած Տոպրուճան եւ Եգէականի մէջ նաւահանգիստ մը պահանջելէ : Հետեւաբար, Պուլկարները կը փափաքին մէկ կողմէ վերստանալ պատերազմի մէջ իրենց կորանցուցածը, միւս կողմէ ալ կ'ուզեն ազատիլ Գերմաններուն ձեռքէն :

Պալքանեան Ուխտի պետութիւնները չէին կրնար գոհացնել Պուլկարիոյ հողային պահանջները : Բայց Անգլիա տնտեսապէս կրնայ օգնել Պուլկարիոյ, եւ Թուրքիոյ օժանդակութեամբ կարելի կ'ըլլար քիչ շատ Պուլկարիան գոհացնող ձեւ մը գտնել : Այսպիսի լուծման եղանակ մը եթէ գտնուէր, կարելի պիտի ըլլար Պուլկարիան սիրաշահիլ եւ Պալքանեան Ուխտը փրկել :

Սակայն, անգլիական քաղաքականութեան յամր ընթացքը հնարաւորութիւն ընծայեց որ միահեծան պետութիւնները ազդեցիկ դառնան Պուլկարիոյ վրայ : Անոնք ալ այս առիթէն օգտուելով, Պուլկարները զանազան խոստումներով համոզել ջանացին » :

Սպանիա պիտի միանա՞յ Առանցքին

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Զօր. Ֆրանքօ սեպտեմբերի վերջերը պիտի այցելէ Հռոմ : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ տեսակցութիւն մը պիտի սարքուի երեք երկիրներու՝ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ Առաջնորդներուն միջեւ, իտալական քաղաքի մը մէջ : Եթէ այս տեսակցութիւնը տեղի չունենայ իսկ, հաւանական չէ որ Զօր. Ֆրանքօ Իտալիայէն վերադառնայ առանց Պերլին եւս հանդիպելու :

Զօր. Ֆրանքոյի այցելութեան նպատակն է, ինչպէս կը կարծեն շատեր, Առանցքին ազդեցութիւնը աւելի ուժգնօրէն տարածել Սպանիոյ վրայ, ի հարկին այս երկիրը եւս առնելով զինակցութեան մէջ :

Միւս կողմէ՝ Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Կոմս Չիանօ այս ամսու վերջ պիտի այցելէ Մատրիտ, քանի որ Սպանիոյ ներքին նախարար Սէրանօ Սունէր վերջերս այցելեց Հռոմ : Իտալիա եւ Գերմանիա ամէն ջանք պիտի թափեն, որ Սպանիա մտնէ զինակցութեան մէջ, եւ հաւաստացողներ կան թէ այս ճիգը յաջողութեամբ պիտի պսակուի :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԱՇԽԻՔ ՈՒ ՎՏԱՆԳ

Թուրքիա հարկադրուա՞ծ էր կողմ դառնալու, կը հացնէինք նախորդով։

Արդարեւ, Անգարա, որ միշտ խաղաղութեան կողմնակից է եղած ու խոյս տուած է որեւէ խնդիր ունենալէ, սխալ կամ յանդուգն քայլ չառա՞ւ ոչ միայն անոր համար որ՝ այդ կերպով՝ Անգլիոյ հետ զինակցեցաւ, այլ, նոյն այդ կերպով, Առանցքին դէմ դիրք բռնեց։

Ըսինք, նախորդով, որ այս զինակցութիւնը նոր չէ։ Անգարա տարինե-րէ ի վեր տրամադրուած էր դէպի Լոնտոնը։ Այդ տրամադրութիւնը օ-րէ օր խորացաւ եւ սաստցաւ քաղաքականութեան մը բնոյթը։ Իր այս քայլը չատերու կողմէ կը նկատուէր լքումը ռուսական ճակատին ու յարումը՝ անգլիականին։ Նոյնիսկ պատմու-թիւններ հիւսուեցան այս առթիւ, Աթաթիւրքին, Ր. Արասին ու Ըսմէ-թին անջատ անջատ եւ իրարու հա-կադիր ուղղութիւններ վերագրելով։ Այս ենթադրութեանց հիմք ծառայե-ցին երկու իրողութիւններ,— անգ-լիական օժանդակութիւնները՝ Թուր-քիոյ, եւ ռուսական պաղ հովը, որ, ոչաչտօնաթերթին միջոցաւ, սկսած էր փչել Մոսկուայէն։ Նոյն այդ օրե-րուն, գրեցինք, այս էջերուն մէջ, թէ ամենասխալ բանն է Թուրքիոյ վա-րիչներէն մէկին ու միւսին մասին այս կամ այն քաղաքականութիւնը վերա-գրել, թէ՝ Անգարայի վարիչները, գործնական եւ իրատես մարդիկ, ու-նին միայն մէկ հիմնական քաղաքա-կանութիւն, եւ թէ, վերջապէս, Թուրքիոյ մերձեցումը՝ Անգլիոյ հետ՝ երբեք չի նշանակեր հեռացում Ռուսիայէն։ Այդ օրերուն, դժուար էր սակայն, Թրքական այս քաղաքակա-նութեան մասին մեր տեսակէտը հա-մոզիչ դարձնել, որովհետեւ կար անգ-լեւռուս մրցակցութիւնը։ Իսկ Թուր-քիան, իր աշխարհագրական դիրքով եւ քաղաքական ազդեցութեամբ՝ մինչեւ Աֆղանիստան, այդ մրցակ-ցութեան միջեւ կրնար միայն մէկ կամ միւս կողմը ըլլալ,— կ'ըսէին այդ տեսակէտը պաշտպանողները— եւ ոչ թէ երկուքին միջեւ կապ մը։

Ցիշեցնենք, սակայն, որ Թուրքիոյ նախկին արտաքին նախարարը, Ռիւշ-տի Արաս, որուն չեչտուած «ռուսա-սիրութիւն» մը կը վերագրուէր, յըս-տակօրէն կ'ըսէր թէ «Թուրքիա Սեւ ծովու մէջ Ռուսիոյ հետ է, իսկ Մի-ջերկրականի մէջ՝ Անգլիոյ հետ»։ Այս ճշգումը կը կատարէր այն օրե-րուն, երբ Միջերկրականի ջուրերը ալեկոծուած էին եւ Անգլիա եւ Իտա-լիա իրարու դէմ կրնային ճակատիլ մէկ օրէն միւսը։ Կ'ակնարկենք Եթովպիական դէպքերուն, երբ Անգլիա զինակից ուժեր կը փնտռէր Միջերկրա-կանի մէջ, ու Թուրքիա կուտար իր անվերապահ աջակցութիւնը։ Միայն այս փաստը, սակայն, անժխտելի ապացոյց մըն էր թէ՝ Թուրքիա, այդ ճակատին վրայ, իրապէս ու գործնա-պէս Անգլիոյ հետ էր արդէն, եւ թէ՝ ինչ որ նոյնքան կարեւոր է, այդ մա-սին ունէր Ռուսիոյ հաւանութիւնը։ Որովհետեւ, առանց այդ հաւանու-թեան, Անգարա չէր կրնար — համա-ձայն ռուսեւթուրք դաշինքին— Անգ-լիոյ հետ ի հարկին միասին կռուելու չափ մեծ յանձնառութեան տակ մըտ-նել։ Այս բոլորը տեղի ունեցան 1935-ին։ Այսինքն՝ չորս տարի առաջ։ Ա-հա թէ ինչո՛ւ կը գրէինք թէ անգլեւ-թուրք զինակցութիւնը նոր չէ։

Թէ ինչո՛ւ Խ. Միութիւնը, ուրեմն, հակառակ անգլեւռուս մրցակցու-թեան, իր հաւանութիւնը տուած էր, այն օրերուն եւս, որպէսզի Թուր-քիան, որ «Սեւ ծովու մէջ իր հետ էր, իսկ Միջերկրականի մէջ Անգլիոյ հետ» ըլլար նաեւ Անգլիոյ հետ։ Կը կարհէինք թէ ռուս պետական քաղա-քականութեան մասին փոքրիկ ծանօ-թութիւն մը բաւական է, յստակ դարձնելու այս «չփոթ» պարագան։ Այսօր եւս, երբ տակաւին իր լուծու-մին յանգած չէ ռուսեւթուրք զինակ-ցութիւնը, Թուրքիա արդէն իսկ իր «սկզբունքի համաձայնութիւնը» տը-ւաւ Անգլիոյ՝ իբրեւ զինակից։ Ու տուաւ՝ փոթէմքինի Անգարա այցե-լութեան օրերուն։ Ճիշդ է որ դեռ կը գրուի որ «այդ զինակցութիւնը ի զօ-րու պիտի ըլլայ երբ անգլեւռուս զի-նակցութիւնը կնքուի»։ Իրականին մէջ, սակայն, առանց այդ վերջինին ալ, անգլեւթուրք զինակցութիւնը կար, կայ ու պիտի մնայ,— այս է մեր խոր համոզումը։ Այս մասին որ-եւէ չփոթութիւն ունենալ՝ կը նշանա-կէ չտեսնել այն պարզ իրողութիւնը թէ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ բոլորովին կը նոյնանան Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ շա-հերը։ Իտալիան, Իգմիրը կամ Զէշ-մէն թրքական սեփականութիւններ են աշխարհագրականօրէն։ Բայց, կան նաեւ նախասահմաններ, որոնք պե-տութիւններուն համար նախախրամ-ներ են պարզապէս, որոնց ապահո-վութենէն կախում ունին իրական սահմաններուն ապահովութիւնը։

Թուրքիա գիտէր, որ Սպանիոյ ներ-քին պայքարը Միջերկրականի հարց է։ Ու Ֆրանքոյի յաղթանակը Մի-ջերկրականի ալիքները պիտի բերէ ծովուն միւս ծայրը,— Տարտանէլ եւ դէպի Պաղեստին։

Միշտ միեւնոյն պատճառներով ալ, նաեւ Սպանիոյ հարցին մէջ Թուր-քիա ունէր ճիշդ այն տեսակէտը եւ դիրքը, ինչ որ ունէին Ֆրանսա, Անգ-լիա եւ Ռուսիա։

Անոնք միեւնոյն ճակատին վրայ ե-ղան ե՛ւ Եթովպիոյ մէջ, որ, դարձ-եալ, Միջերկրականի (Սուէզ) եւ Նե-ղոսի հարց էր, եւ որուն յաջողու-թիւնը՝ Իտալիոյ համար՝ պիտի կազ-մէր նախադուռը ուրիշ ծրագիրներու իրականացումին,— Ատալիա։

Դէպքերը դասաւորուեցան այնպէս մը, որ Սպանիոյ մէջ Ֆրանքոյի տի-րապետութենէն վերջ,— ինչ որ Մի-ջերկրականի մէկ դռան մէջ յա-ջողութիւնն էր Առանցքին,— նաեւ Եւրոպայի կեդրոնական ու արեւելեան մասերուն մէջ Ա-ռանցքին սլացքը ունեցաւ նուա-ճումներ (Աւստրիոյ, Չեխիոյ եւ Ալ-պանիոյ գրաւում, Փոքր Համաձայ-նութեան քանդում եւ Պալքանեան Ըլոկի անդամատում)։ Որովհետեւ՝ պայքարը փոխադրուեցա՛ւ թէ՛ Մի-ջերկրականի եւ թէ՛ Եւրոպայի արե-ւելեան կողմը։

Այս պայմաններուն մէջ, շատ բը-նական էր ու շատ տրամաբանական, որով եւ՝ շատ հասկնալի, թէ «խա-ղաղասիրական ճակատին» ուժերը, աւելի արագացած եւ աւելի կեդրո-նացած յարձակումին դէմ— զոր Ա-ռանցքը սկսեր էր ի գործ դնել— աւե-լի կեդրոնացած եւ աւելի վճռական դիրք մը ընդգրկեն։

Ու առոր առաջին արդիւնքը պէտք էր ըլլար պաշտօնականացումը այն զինակցութեան, որ արդէն իսկ ըս-տեղծուած էր Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, ու նաեւ վերջնական համա-ձայնութիւնը Ֆրանսայի եւ Թուր-քիոյ՝ լուծումովը Սանճաքի վիճա-հարցին։

Անդրադառնալով անգլեւթուրք զի-նակցութեան, ընդգծենք, ուրեմն, որ Թուրքիոյ քայլը ո՛չ միայն իր մէջ նորութիւն մը չունի, այլեւ թելադրուած է իր աշխարհագրական դիր-քէն, որովհետեւ, կը կրկնենք, պայ-քարը փոխադրուած է հոն, ու չափա-զանց իրաւացի է Հիւսէյին Ճահիտ, երբ կը գրէ թէ «կռիւը մեր վերմակին համար է»։ Այն տարբերութեամբ, որ մինչ Օսմանեան կայսրութիւնը ըն-պատակ մըն էր Մեծերուն համար, Թուրքիան ճամբայ մը եւ միջոց մըն է։

Ճամբայ ու միջոց է Անգլիոյ, Ֆը-րանսայի եւ Ռուսիոյ՝ իրենց շահե-րուն եւ հողերուն պաշտպանութեանը համար։ Ու ճամբայ եւ միջոց՝ իրենց ուժերը միացնելու եւ Թրքական ու-ժերէն օգտուելու տեսակէտէն։

Ճամբայ եւ միջոց է Առանցքին հա-մար՝ զայն կազմող երկու պետու-թիւններուն նոր տիրակալութիւններ, կամ, ինչպէս կ'ըսեն իրենք, «կենսա-կան տարածութիւններ» ապահովելու համար։

Այս պայմաններուն մէջ, այլեւս ճիշդ չէ նաեւ Ռ. Արասի բանաձեւը թէ «Թուրքիա Սեւ ծովու մէջ Ռու-սիոյ, իսկ Միջերկրականի մէջ Ան-գլիոյ հետ է»։

Փաստ՝ Ռուսիոյ հաւանութիւնը՝ անգլիական եւ ֆրանսական տորմիղ-ներուն առջեւ Նեղուցները բանալու մասին։ Ու ասիկա երբեք զարմանալի պէտք չէ թուի, երբ մեզի համար պարզ ըլլայ, որ Գերմանիա, հրաժա-րած Ուկրայնայէն, իր արշաւանքի գիծը ուղղած ըլլալ կը թուի դէպի Ռումանիա — Տրապիզոն եւ աւելի հեռուն։

Չըրչիլ պատերազմի ընթացքին, Անգլիոյ ծովային ուժերէն մեծ մաս մը կեդրոնացուց Տարտանէլ՝ բռնի ուժով ներս մտնելու համար։ Ու չյա-ջողեցաւ։ Արգելք եղաւ գերմանական ռազմագիտութիւնը։

Զէյմպըրլէն անգլիական նաւատոր-մին մտնելու իրաւունքը ձեռք ձգեց՝ զինակցութեան ճամբով (*)։ Պատ-ճառ եղաւ, կրկին, գերմանական ռազմավարութիւնը։

Ու Թուրքիան, որ դար մը ամբողջ իբարմէ բաժնած էր Անգլիան եւ Ռու-սիան (բացի 1914—1918 չորս տար-ուան կարճ տեւողութենէն), եւ, իր ճամբով, զանոնք թշնամի դարձու-ցած իրարու, հիմա միացուց զանոնք

(*) Զօրա, պուլկար օրաթերթը, պերճախօս ծաղրանկար մը հրատա-րակած էր։ Ճոն Պուլը ու փէսաւոր առան նստած են վռսփորի մէջ, ու Ճոն Պուլ, ծխամորճը բերնին ու բա-ռուկը երկարած ռովինին, կ'ըսէ·

— Էֆէնտի, գէ՞շ է, առջեւը Սեւ ծով, ետին Միջերկրականը, իսկ մէջտեղը մենք երկուքս...

(դոնէ այդ ճակատին վրայ) դարձեալ իր ճամբով իրարու գործակից դարձ-նելով։

Թուրքիոյ ուժէն աւելի իր դիրքէն կը բխի այս փոփոխութիւնը։ Ու քա-նի որ այդքան վճռական դեր կրնայ կատարել այդ դիրքը, ուրեմն պայ-քարող երկու մեծ կողմերուն համար նոյնքան մեծ կարեւորութիւն ունի ան։

Հոս են, ահա, Թուրքիոյ վայելած երաշխիքին ու ենթարկուած վտան-գին պատճառները։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵԳԻԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԸ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՒ ԹՐԱԿԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Գթութեան Խաչը, որ ութ տա-րիէ ի վեր կը գործէ Յունաստանի, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին մէջ, մէկ օղակն է այն համազգային կազմակերպութեան, որ Հայ Կարմիր Խաչ անունին տակ, իր ցանցը տարա-ծած է հայկական գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։

Ճիշդը՝ 12 տարիներ առաջ հիմ-նուած էր ան Թեսաղոնիկէի մէջ, կապուելով ուղղակի Հ. Կ. Խաչի Ա-մերիկայի կեդրոնին, բայց ամբողջ չորս տարի, չէր կրցած գործել իբ-րեւ կազմակերպութիւն։ Կեդրոնա-ցած էր միայն Թեսաղոնիկէի մէջ, տեղական շատ սահմանափակ գոր-ծունէութեամբ մը։ 1932ին էր, որ այդ ատենուան Շրջանային Վարչու-թիւնը, մասնաւոր ներկայացուցիչի մը միջոցով կազմակերպեց նաեւ շըր-ջանը, մասնաճիւղեր ստեղծելով հա-յաշատ կեդրոններու մէջ։ Ու ատկէ ի վեր, մինչեւ այսօր, Հայ Գթու-թեան Խաչը, իր 400 անդամ-անդա-մուհիներով, կը գործէ իբրեւ ճշմա-րիտ կազմակերպութիւն մը, իր մաս-նաճիւղերը ունենալով Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ), Գավալայի, Տրամայի, Քսանթիի, Քոմոթինի (Կիւմիւլճինա) եւ Աղեքսանդրուպոլսոյ (Տէտէաղաճ) մէջ։

Անցեալ ութ տարիներու կեանքն ու փորձառութիւնը ցոյց տուին, որ Հ. Գ. Խաչը, դարձած է իրապէս ժողո-վրդական կազմակերպութիւն մը, ո-րուն հանդէպ անվերապահ համակ-րանք կը տածեն հասարակութեան լայն խաւերը։ Տարիներ առաջ երբ գոյութիւն չունէր այս կազմակեր-պութիւնը, ապահովաբար զգալի չէր անոր պակասն ու բացակայութիւնը։ Բայց այսօր, ութամեայ փայլուն գործունէութենէ մը վերջ, երբ այն-քան օգտակար հանդիսացաւ ան շատ մը կարօտութիւններ ամոքելու տեսա-կէտով, անոր գոյութիւնը դարձած է այլեւս բացարձակ անհրաժեշտու-թիւն։ Չկայ զայն փոխարինող ուրիշ միութիւն կամ կազմակերպութիւն մը։ Նիւթական միջոցներէ զրկուած հիւանդը, անօգնական այրին, անտէր որբը, թշուառութեան մատնուած ընտանիքը եւ ուսման ծարաւ փոքրի-կը, մէկ հասցէ միայն գիտեն մեր այս շրջանակին մէջ,— Հայ Գթութեան Խաչը։ Անոր կը դիմեն։ Անոր դուռը կը զարնեն։ Եւ անիկա, գորովագութ մօր մը պէս կ'ընէ ինչ որ կրնայ, ինչ որ թոյլ կուտան իրեն իր համեստ մի-ջոցները։

Անուրանալի է մանաւանդ կազմա-կերպութեան անդամներուն եւ մաս-նաւորապէս անդամուհիներուն երե-ւան բերած նուիրումը գթութեան այս վեհեցիկ գործին հանդէպ։ Գործին ոգին, մեծ մասով կը գտնուի կինե-րու ձեռքը։ Անոնք են որ կանգուն կը պահեն Հ. Գ. Խաչը նաեւ այս շրջա-նին մէջ։ Անոնք են որ կ'ապահովեն կազմակերպութեան նիւթական մի-ջոցները։ Եւ, եթէ անդամուհիները չըլլան, անմիջապէս կը կազմալուծ-ուի այս կազմակերպութիւնը։

Հայ Գթութեան Խաչի տարեկան հասոյթներուն մօտաւորապէս 100ին 45ը կը յատկացուի խնամատարական նպատակներու եւ 100ին 40ը՝ կրթա-կան հիմնարկութեանց։ Այս վերջին-ներէն կ'օգտուին Թեսաղոնիկէի, Գա-վալայի եւ Աղեքսանդրուպոլսոյ ազ-գային վարժարանները, տարեկան միանուագ նպաստներով։ Փոքր յատ-կացումներ կ'ըլլան նաեւ մշակութա-յին նպատակներու (Թեսաղոնիկէի, Գավալայի եւ Քոմոթինիի Երիտա-սարդաց Միութիւններուն)։

Հ. Գ. ԽԱՉԻ Մակեդոնիոյ եւ Թրա-կիոյ շրջանի վեց մասնաճիւղերը, ի-րենց պատգամաւորական ժողովները կ'ունենան ամէն տարի, Մայիսի վեր-ջին օրերուն, ի նախապատրաստու-թիւն Հ. Կ. Խաչի տարեկան ընդհ. ժողովին։

Արդ, անցեալ օր, Թեսաղոնիկէի մէջ գումարուեցաւ կազմակերպու-թեան 8րդ պատգամաւորական ժողո-վը, որուն, իրենց ներկայացուցիչնե-րը ղրկած էին Հ. Գ. Խաչի վեց մաս-նաճիւղերն ալ։

Ժողովը անցաւ շատ խանդավառ մթնոլորտի մէջ։ Տարեկան տեղեկա-գիրներու եւ հաշուեկշիռներու միջո-ցով քննուեցաւ Հ. Գ. Խաչի վերջա-ցած տարեշրջանի գործունէութիւնը եւ մշակուեցաւ աշխատանքի ծրա-գիր՝ նոր տարեշրջանի համար։ Զե-կուցումէն երեւան եկաւ, որ Հ. Գ. Խաչը բոլորած է արդիւնաւոր տարե-շրջան մըն ալ եւ մասնաւորապէս Մասնաճիւղերու վարչութիւնները աշխատած են կատարել խղճմտու-թեամբ մը։

Գնահատական ամէն խօսքէ աւելի, կը կարծենք թէ թուանշանները ունին իրենց լեզուն, պարզելու համար մի-ամեայ գործունէութեան մը պատկե-րը։ Ուրեմն խօսքը անոնց տանք.—

Վերջացած 1938 — 39 տարեշրջանի ընթացքին, Հ. Գ. Խաչը, Մակեդո-նիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին մէջ, իր վեց մասնաճիւղերով կրցած է գոյա-ցնել 69,693 տրախմիի հասոյթ մը (3,05 տրախմին հաւասար է մէկ ֆը-րանսական ֆրանքի)։ Ասոր փոխա-րէն, իբրեւ խնամատարական յատ-կացումներ՝ չքաւոր հիւանդներու, աղքատ այրիներու եւ ընտանիքներու եւ առհասարակ կարօտեալներու վրայ ծախսած է 42,534 տրախմի (դեղ, անունդ, դրամ, ճանապարհածախս, եւ այլն)։ Թեսաղոնիկէի, Գավալայի եւ Աղեքսանդրուպոլսոյ ազգային վար-ժարաններուն տրամադրած է 32,910 տրախմի։ Իսկ մշակութային ձեռ-նարկներու յատկացուցած է 7200։ Գումար՝ 82,644 տրախմի։

Կը տեսնուի որ հասոյթները աւելի քիչ եղած են քան ծախքերը։ Բացը գոցուած է 250 տոլարի այն օժանդա-կութեամբ, զոր ամէն տարի, Հ. Կ. Խաչի Ամերիկայի Կեդր. Վարչութիւ-նը կը յատկացնէ մեր այս բազմակա-րօտ շրջանին, այնքան գնահատելի այլասիրութեամբ մը։

Միջին հաշուով, ամէն տարի, այս թուանշանները միջեւ կը տարուբերի Հ. Գ. Խաչի գործունէութիւնը, մեր շրջանին մէջ։ Բայց, ութ տարիներու աշխատանքին շնորհիւ, Հ. Գ. Խաչը, անակնկալ կարօտութեանց նախատե-սութեամբ, կրցած է խնայել եւ մէկ կողմ դնել կարեւոր գումար մը։ Ա-տիկա, կազմակերպութեան այսօր-ուան պատրաստ գումարն է, որ, ըստ վերջին հաշուեկշիռներու, կը հասնի 86,624 տրախմիի, որուն 41,567 տրախմին կը գտնուի Շրջանային Վարչութեան անտուկը, իսկ 45,057 տրախմին՝ մասնաճիւղերուն մօտ։ Այս գումարը, ինչպէս ըսինք, կը մը-նայ անձեռնմխելի, բացառիկ պարա-գաներու մէջ միայն գործածուելու համար։ Իսկ կազմակերպութեան ըն-թացիկ ծախքերը եւ յատկացումները կը հայթայթուին, ընթացիկ հասոյթ-ներով եւ Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչու-թեան տարեկան օժանդակութեամբ։

Նոր տարեշրջանին համար ալ նա-խատեսուած են հետեւեալ յատկա-ցումները.— Խնամատարական նպա-տակներու 43,000 տրախմի, կրթական նպատակներու՝ 35,000 եւ մշակութա-յին նպատակներու՝ 9200 տրախմի։ Ուրեմն, դարձեալ 87,200 տրախմիի ելք մը։

Ահաւասիկ ամփոփ գիծերու մէջ Հայ Գթութեան Խաչի կեանքն ու գործունէութիւնը, յունահայ գա-ղութի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հատուածին մէջ։

Պատգամ. ժողովը վերջացնելով իր աշխատանքները, որոնց ոգջոյնի եւ շնորհակալութեան գիր ուղղել Հ. Կ. Խաչի յառաջիկայ ընդհ. ժողովին, այն թանկագին հետաքրքրութեան համար, զոր ան եւ անոր անունով Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը ցոյց կուտայ յունահայ գաղութին եւ անոր թշուառ խլեակներուն հանդէպ։ Ապա ընտրեց նոր տարեշրջանի Շրջանային Վարչութիւնը, որուն կ'անդամակցին Տիկիններ Թագուհի Սերոբեան, Մաքրուհի Եաղուպեան, Հայկանուշ Հա-ճըեօրկիու, Օր. Ալիս Պուղտայճեան, Պ. Պ. Կարապետ Թուրշուճեան, Պետրոս Գալֆայեան եւ Կարօ Գէորգեան։

Բոլորովին վստահ ենք, որ Շրջա-նային Վարչութեան այս նոր-կազմն ալ, իր նախորդներուն պէս, յաջո-ղութեամբ պիտի վարէ կազմակեր-պութեան աշխատանքները։ Իսկ, ա-ռաւել եւս համոզուած ենք, որ Մաս-նաճիւղերն ալ պիտի շարունակեն փարիլ իրենց ստանձնած գեղեցիկ գործին, յարաճուն նուիրումով մը, որ իրենց տիրական յատկանիշը եղած է արդէն վերջին ութ տարիներու ըն-թացքին։

Ռ. ԱՐՄԵՆԵԱՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Չկայ բան մը որ կնոջ մը աւելի վիշտ պատճառէ քան իր սիրած մար-դուն սրտին մէջ գտած հին սիրոյ մը հետքը։

** Պարկեշտութիւնը կազի պէս է, ուստի անխոհեմութիւն չըլլար եթէ շիշերուն բերանը դրուած խիցերուն պէս խից դրուի կարգ մը կիներու լերնին մէջ։

Յ. Պարոնեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Թշուառականնե՛ր, եթէ ամէնքդ այդպէս կը փախչէք այնտեղից, ի հարկէ զօրք չէք ունենալ. ինչի՞ հա-մար է այդ յաղթ հասակը, եթէ տագ-նապի րոպէին տուն տեղ պիտի ձգես. յետ դարձէք այս վայրկեանին, թէ չէ ամէնքդ սուրի քաշել կուտամ։

Առաջնորդը նայեց իւր ընկերներին, կանայք ծածկոցները բանալով սկսան դիտել խօսող իշխանին, իսկ երեխա-ները վախկոտ նայուածքով նրանց շուրջը կծկուեցան։

— Յետ դարձէք, կրկնեց իշխանը, այստեղ եղող բոլոր տղամարդկանց պահակ պիտի կարգեմ Գեղայ պա-րիսպների վրայ։

Գաղթականներն սկսան աղաչել իշ-խանին՝ թոյլ տալ իրանց շարունակել ճանապարհը, բայց Մարզպետունին մնաց անդրդւ։

— Տէ՛ր, դու մեզ, ուրեմն, մատ-նում ես Բէշիրին. նա մի երկու օրից Գեղայ բերդը պիտի գրաւէ, խօսեց մի պառաւ կին։

— Ես թոյլ չեմ տալ, մայրիկ, որ Բէշիրը հասնէ Գեղ. բայց եթէ Աս-տծուց վիճակուած է քեզ մահ, ապա լաւ է դու տանդ մէջ մեռնես, քան թէ օտարութեան մէջ։

— Ես ցաւում եմ ոչ թէ ինձ, այլ ե-րիտասարդների համար։

— Նրանք թող իրանք պաշտպանեն իրանց։

Այս ասելով նա հրամայեց գաղթա-կանների առաջնորդին յետ դարձնել ամէնքին. իսկ ինքը իւր խմբին դառ-նալով աւելացրեց.

— Մեր ծրագիրը փոխուեցաւ։ Ու-ղեկցենք այս փախստականներին մին-չեւ Գեղայ մատոյցը. իսկ այնուհետեւ կը դիմենք ուր որ հարկաւոր է։

Հետեւեալ աւուր երեկոյեան իշխա-նը իւր հեծելախմբով բաժանուեց գաղթականներից. նրանք բարձրա-ցան դէպի Գեղայ լանջերը. իսկ ինքը բռնեց Դըլնոյ դաշտի ճանապարհը։

Որովհետեւ մութը կոխում էր, իշ-խանն ու Սեպուհը որոշեցին շատ չհե-ռանալ Գեղայ սահմաններից։ Ուստի ուղղուելով դէպի Ուրծաձոր, բարձ-րացան մի փոքրիկ լեռնագօտու վը-րայ, որ ծածկուած էր անտառով ու մացառուտով։ Այնտեղ գտան նրանք ծառերով հովանաւոր մի անքոյթ ծածկարան, ուր եւ իջան հանգստա-նալու եւ գիշերելու։

Զինուորներից մի քանիսը զբաղ-ուեցան խակոյն խմբի սակաւապետ կերակուրը պատրաստելով, իսկ մի քանիսը փութացին ջուր բերելու։ Լեռան լանջերի վրայ աղբիւր չգտնե-լով, նրանք վար իջան դէպի հովի-տը՝ այնտեղ հոսող գետակից ջուր վերցնելու։ Դա Վեդիի վտակներից մինն էր, որ խոխոջելով իջնում էր Գեղայ բարձունքներից։ Հազիւ մա-ցառուտից ելան զինուորները եւ ա-հա հանդիպակաց լանջերի վրայ զար-կած տեսան բազմաթիւ վրաններ, ո-րոնցից շատերի առաջ խարոյկներ էին վառւում։

Դա Հագարացիների բանակն էր։

Զինուորները վերադարձան եւ պատմեցին այս մասին իշխաններին։

— Դրանք ուրեմն Գեղն առնելու են գնում, գուշակեց Սեպուհը։

— Անշուշտ, պատասխանեց Մարզ-պետունին։

— Ի՞նչ պիտի անենք այժմ մենք։

— Մի՞թէ դեռ չգիտես։

— Գիտեմ, պիտի խանգարենք... բայց...

— Ուրիշ անելիք չունենք։ Վայե-լենք մեր ընթրիքը եւ գործի սկսենք, վճռաբար ասաց իշխանը իւր բազմեց խոտերի վրայ, ուր բացուած էր ան-պաճոյճ սեղանը։ Նրան բոլորեցին ա-մէնքը միասին, որովհետեւ նրանց մէջ չկար այլեւս իշխան ու ծառայ. նրանք ամէնքը եղբայրներ էին, մի խաչի ու մի դրօշի զինուորներ։ Նը-րանց կերակուրը կազմում էին Սե-ւանի եփած ձկները, մի քանի կտոր խաշած միս եւ Գեղարքունեաց ընտիր պանիրը։

Ընթրիքի վրայ ոչ ոք չէր խօսում՝ ամէնքը լուռ ուտում էին։ Բայց այդ՝ ոչ այն պատճառով, որ ուշադիր էին իրանց քաղցը յագեցնելու, այլ այն, որ ամէնքն էլ մտածում էին սկսելիք գործի մասին, որ կարի յանդուգն եւ վտանգաւոր մի ձեռնարկութիւն էր։

Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Գէորգ իշխանը վեր կացաւ տեղից եւ ասաց.

— Սիրելի քաջերս. Աստուած թշնա-մին մատնել է մեր ձեռքը, պիտի օ-գուտ քաղենք այս յաջողութիւնից։ Առաւօտը՝ լոյսը չբացուած մենք կը յարձակուենք թշնամու վրայ։ Այս արդէն վճռուած է։ Պառկեցէք ուրեմն եւ հանգստացէք, որպէսզի յոգնու-թիւնիդ առնէք եւ վաղուայ համար ուժերնիդ կազդուրէք. իսկ ես եւ Վահրամ Սեպուհը կ'երթանք նախ թշնամու դիրքն ու բանակը հետազօ-տելու եւ ապա կը բարձրանանք Գեղ, տեղացիներից հարկ եղած օգնութիւ-նը հայթայթելու։

— Թոյլ տուր, հայր իմ, որ ես եւս հետեւեմ ձեզ, ասաց Գոռ իշխանիկը։

— Ոչ, զաւակս. դու էլ պառկիր եւ հանգստացիր. զինուորը չպիտի զատ-ուի իւր ընկերներից, պատասխանեց իշխանը լրջութեամբ, կամենալով հասկացնել որդուն թէ՝ ինքը ոչ մի առաւելութիւն չունի միւսներից եւ, հետեւապէս, պիտի հնազանդէ հօր հայրին, ինչպէս իւր ընկերները։

Գոռը ժպտալով գլուխը խոնարհեց։ Իշխանն ու Սեպուհը թողնելով զին-ուորներին՝ ուղղուեցան դէպի բանա-կի կողմը։

Հովիտը, ուր զարկած էին թշնամու վրանները, ընկած էր երեք բարձրու-թեան մէջ։ Նրա հիւսիսային կողմը բարձրանում էին Գեղայ դարեւանդ-ները. արեւմտեան կողմից ընկած էր այն լեռնագօտին, որի վրայ գտնւում էին Ուխտի զինուորները. արեւելեան մասը փակում էին բարձրադիր բը-լուրներ, իսկ հարաւից բացւում էր Վեդիի դաշտը, ուր խոխոջում էր հա-մանուն գետը։

— Եթէ յարձակուենք այս կողմից.— ցոյց էր տալիս իշխանը ձորահո-վիտի հիւսիսակողմը,— այն ժամա-նակ կը ստիպենք թշնամուն փախչել դէպի հարաւ։ Մեր գործը պիտի լի-նի յանկարծակիի բերել նրանց։ Ու-րեմն ամէն հնար գործ պիտի դնենք չփոթել թշնամուն եւ թոյլ չտալ, որ կարգի գան կամ ճակատին, որովհե-տեւ նրանց թոյլ ընդդիմութիւնն ան-գամ կարող է մեր գործը խանգարել։

(Շար.)

Փարիզի Երիտ. Միութեան տարեդարձը

— o —

Կիրակի օր, Փարիզի Երիտ. Միութիւնը իր կեդրոնին (Բարեգործական Տուն) մէջ տօնեց իր կազմութեան 18. տարեդարձը, նախագահութեամբ Տիրան վրդ. Ներսոյեանի: Ներկայ էին ծանօթ մտաւորականներ, Հայկեան Միութեան անդամները եւ համակիրներու բազմութիւն մը:

Հաւաքոյթը՝ ծաղկազարդ սեղաններու շուրջ, Միութեան երիտասարդներու անդամներուն աշխոյժ երթեւեկովը տրամադրուած, իր լրջութեամբ, բովանդակութեամբ եւ գեղարուեստական խնամուած բաժինով հաճելի ժամեր անցընել տուաւ ներկաներուն, որոնք գնահատութիւն միայն կրնային ունենալ զայն կազմակերպողներուն համար:

Տիրան վրդ. բանալով հանդէսը, առաջին խօսքը տուաւ Միութեան ատենապետին, Պ. Գազանճեանի որ խնամուած զեկուցում մը կարդաց: Այս առթիւ պարզեց ոչ միայն այն պայմանները որոնց մէջ իրարու քով եկած էին խումբ մը հայ տղաք, ազգային շունչով հաղորդուելու եւ հաղորդելու մտահոգութեամբ, այլեւ գծեց այն ճամբան որմէ քալած էին 1936էն առջին եւ պիտի քալեն աւելի վերջ աւելի հաստատ քայլերով, լի հաւատքով ու ոգեւորութեամբ, ջանալով կատարել իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնը: Ապա շնորհակալութիւն յայտնեց այն Միութիւններուն, որոնք աջակցած էին իրենց, դասախօսներուն եւ ուրիշ մտաւորականներու, ինչպէս եւ մամուլին որ քաջալերած էր զիրենք, տարիներով երիտասարդական կազմակերպութիւններու պէտքը չէ զգացած վերջ, «Համագործակցական»ին որ լաւագոյն արտայայտութիւնն է իրենց ու միւս երիտասարդական միութիւններու հետապնդած նպատակին եւ վերջապէս անհատ ընկերոջ մը, Գ. Փափազեանի, որ զոհեց մինակը ստեղծած էր իրենց գրադարանը:

Երկրորդ խօսողն էր Պ. Ն. Նիկողոսեան «Համագործակցական»ի կողմէ, որ շեշտեց վեց տարի առաջուան անտարբերութիւնը հայ երիտասարդին, որ մինչեւ այսօր ալ մասամբ կը մնայ անփոփոխ իր մշակոյթին, պատմութեան ու արժէքին: «Եթէ Աւարայրները եւ Սարդարապատները մեր պապերուն վայրագ սպառնալիքներու ծնունդն էին, այսօր ալ նուազ վտանգուած չենք մենք, հոգ չէ թէ սպառնալիքը ըլլայ աւելի նուրբ ու աւելի քաղաքակիրթ: Պէտք է ստեղծել այդ վտանգին հակադրող ուժեր, պէտք է ոչ միայն երիտասարդութեան համագործակցութիւնը, այլեւ ընդհանուր ազգային համագործակցութիւն հաստատել»:

Այնուհետեւ կարգով հրաւիրուեցան խօսելու:—

Զգօն վարդապետ, որ տեղեկութիւններ հաղորդեց Մարսէյլի երիտասարդական շարժման մասին, օրինակներ յիշելով ֆրանսական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած տղոց ազգային ոգիի զարթումէն: Այսպէս, մէկը իր բեմը կը պատրաստէ հայ մշակոյթի մասին, միւսը կը գնէ ֆրանսական հրատարակութիւններ մեր ժողովուրդին պատմութենէն, իր ֆրանսացի ընկերներուն նուիրելու եւ կարդացնելու համար եւն.: «Ձի բաւեր միայն հաւաքաբար ընել գործ մը, պէտք է իւրաքանչիւր երիտասարդ եւս ինք առանձին բան մը ընէ ամբողջին համար: Վառած է կրակը բոլորին մէջ, կրակէն կը ժայթքի բոցը եւ բոցէն կը տեսնենք լոյսը»:

Հայր Սահակ Տ. Մովսէսեան այնքան ալ յոռետես չէր երեւար այլասերման վտանգին առջեւ: Իր խօսքերը յոյս կը ներշնչէին թէ մեր ժողովուրդը կորսուող, դիւրաւ ձուլուող ժողովուրդ չէ: Մինչեւ Հունգարիոյ հին ղալութը, Անիէն գաղթած, որ թէեւ լեզուն ալ կորսնցուցած է, բայց Հայ է, սրտով ու գիտակցութեամբ: «Թող հեքեաթներէ սակայն մեզ այս յիշատակութիւնը, որպէսզի ձեռքերը ծալլենք ու նստինք, ընդհակառակն որքան շատ են մեր ընելիքները, որպէսզի հայրենիքը ըլլայ այնքան մեծ ու բարգաւաճ որ կարենայ հաւաքել բոլոր երիտասարդական միութիւնները, համագործակցականով միասին աշխատելու ու միասին յաջողելու համար»:

Ա. Թէրզիպաշեան ենիչէրիին եւ Հրեային մուրհակի մանրավէպով թելադրեց երիտասարդութիւնը չխաբուիլ խոստումներէ, սիրալիր կեղծաւորութիւններէ: «Մեզի ալ շատ մուրհակներ կըլլալ տուին ինչպէս Հրեային: Եղէք այնքան իրատես եւ այնքան գօտեպինդ որ չատեպուէք մեզի նման անմարսելի խոստումներ կուլ տալ, խոստումներ որոնք մինչեւ այսօր մեր կոկորդին մէջ մնացած են»:

Շահխաթունի իրեն յատուկ զուարթ ոգեւորութեամբ մը պատմեց թէ ինչպէս Եւրոպայէն յատկապէս Երեւան տարուած ծիրանի ծառ մը, որուն պտուղները հազիւ սալորի մեծութիւն ունէին առաջին տարին, երեք տարի վերջ, Հայաստանի արեւը, հողը եւ ջուրը ծծելէ վերջ դարձան Հայաստանի ծիրաններուն չափ խոշոր, համեղ եւ հիւթալի: «Մի վախնաք, տղաք, բոլոր օտարացածները, Ֆրանսերէն ճռուողող մեր օրիորդները, նոյնիսկ այլասերածները հոն, մեր երկրին հողին վրայ, անոր արեւով ջերմացած եւ ջուրովը ուռճացած կը դառնան իսկական Հայեր»:

Ա. Զօպանեան մատնանշեց մեր ժողովուրդին ամէնէն մեծ թերութիւնը, — «Մեծ տեսնել, խոշորցնել մեր ամենափոքր մէկ պակասութիւնը: Որքան աղետալի հոգեբանութիւն կը ստեղծէ մասնաւորաբար երիտասարդներու մէջ չգնահատել իր բուն արժէքով մեր ժողովուրդին մեծ առաքինութիւնները: Ինքնավստահ, հաւատքով եւ համոզումով պէտք է գնահատել մեր արժէքները. ու ներշնչել մանաւանդ հայ ժողովուրդին, անոր մշակոյթին, անցեալին եւ առաքինութիւններուն իսկական փառքը: Այսպէսով է որ ժողովուրդները կը դառնան մեծ եւ կ՚ունենան մեծութիւններ: Ձեմ գիտեր, հելլենականութի՞ւնն է որ իր մեծութիւնը կըպարտի Սոփոկլէսներու թէ Սոփոկլէսները հելլենականութեան: Նոյնը չէ՞ հրեայ ժողովուրդին դարաւոր տոկունութիւնը: Անոնք Աստուածաշունչով, պարեր շարունակ հաւատացին ու քարոզեցին թէ իրենք են ընտրեալ ժողովուրդը: Դուք պէտք է հաւատաք ձեր ժողովուրդին մեծութեան ու արժէքին ու անով ուժովցած դառնաք աւելի ինքնավստահ եւ ճակատաբաց նայիք ապագային»:

Հայկ – Արամ Քիպարեան, Սանասարեանցի, նկարագրեց Կարնոյ երիտասարդութեան կատարած գործը լիրքեւ գաղափարական մտաւորականութիւն: Ցետոյ փառաբանելով ներկայ Հայաստանը, զարմանալի լաւատեսութեամբ մը յայտարարեց.— «Կրնամ վստահութեամբ ձեզ աւետել թէ շնորհիւ կատարուած աշխատանքներուն եւ ստեղծուած նոր մթնոլորտին, շատ հեռու չէ մեր ալ վերադարձը դէպի Հայաստան»:

Մկրտիչ Պարսամեան թելադրական խօսքերով յիշեցուց Միութեան նշանաբանը.— «Կազմակերպուինք եւ կազմակերպենք»: «Անցուցիք ձեր աշակերտութեան շրջանը, պէտք է այժմ ձեր կարգին կազմակերպէք շրջաններու մէջ դուրսը մնացած երիտասարդները: Կարեւոր ընելիքներ շատ ունիք անշուշտ, բայց ի՞նչու չմտածել ձեր մատենադարանի մասին որ կրնայ ճոխանալ, դառնալ մատչելի ու տրամադրելի բոլորին, եթէ հարստանայ Նուպարեան մատենադարանի մէկ մասով»:

Վերջին խօսողն էր Շ. Միսաքեան որ գեղեցիկ եւ խանդավառ բառերով գիտցաւ շունչ ու աւիւն ներարկել տղոց.

— «... Ափ մը երիտասարդներ էին որ, 1860ական թուականներուն լրացնելով իրենց ուսումը Փարիզի մէջ, վերադարձան Պոլիս, ազգ. սահմանադրութեան հիմերը դնելու համար: Ափ մը տղաք էին, դարձեալ, որ վերակազմեցին հայկական կեանքը 1915 հայաջինջ սարսափներէն վերջը... Տեսած էք, մարզահանդէսներու, ողիմպիականներու մէջ,— երբ ջահը բռնողը տեսնէ որ ձեռքը կը դողայ, կը յանձնէ յաջորդին: Այդպէս է նաեւ հանրային կեանքի մէջ: Ձեռքը դողացողը պէտք է յաջորդին ձգէ ջահը, իսկ յաջորդը պէտք է ըլլայ այնքան ինքնավստահ եւ խանդավառ որ չդողայ իր ալ ձեռքը» եւն.:

Տիրան վարդապետ փակեց հանդէսը, գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը կազմելով բոլոր խօսողներու յատկանշական արտայայտութիւններէն: Իր ամփոփումը, ճոխացած գեղեցիկ խօսքերով, լրացուց թելադրելով իր կարգին ունենալ «հաւատք եւ դրութիւն», քանի որ, միջազգային երիտասարդութիւնն ալ խարխափումի եւ վնտռտուքի մէջ է տակաւին:

Ճառերը ընդմիջուեցան երգով ու նուագով: Հաճոյքով լսեցինք Պ. Ժ. Վարդանեանի երկու հայերէն եւ մէկ ֆրանսերէն երգը. Պ. Կրիկորեէվի դաշնակը, Տիկին Պարթեւեանի եւ Օր. Շահլամեանի ջութակը, եռանուագ մը Օրիորդներ Մարգարեանէ, Ասլանեանէ եւ Շահլամեանէ (դաշնակ եւ ջութակ) եւ վերջապէս Օր. Աստղիկ Առաքելեանի քաղցրալուր ձայնը երեք հայերէն երգերով, «Ձմեռն եկաւ», «Ես սիրեցի ու Իմ երգը»: Պահպանիչ մը փակեց հանդէսը, բայց մեկնեցան անոնք միայն որոնք պարելը չատոնց մոռցած էին, ինչպէս ես:

Ա. Ա.

** Պարը սիրոյ տօնավաճառ է, հոն է որ կը կնքուին սիրոյ դաշնադրութիւնները:

** Պէտք է որ կինը գործածենք այնպէս ինչպէս կծծին իր դանձը: Գինովցնենք զանոնք դիտելով առանց անոնց դպչելու:

** Զոյգ չոր ու նիհար կին մը... հասակի նրբութիւն ու մարմնի հմայիչ ճկունութիւն մը ունենալ կը համարուի:

Յ. Պարոնեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր համալսարանականներ

—o—

«Խորհ. Հայաստան» հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ (3 յունիս) համալսարաններու քննութիւնը.—

Յունիս 1ին սկսան քննութիւնները Երեւանի բոլոր ֆագիւլթէներուն մէջ (պատմութեան, իրաւաբանութեան, բանասիրութեան, եւայլն):

Ժամը 8.30ին բանասիրական ֆագիւլթէին մէջ սկսաւ հայ նոր գրականութեան քննութիւնը: Շրջանաւարտ կարգի ուսանողները գրաւած են իրենց տեղերը: Քննիչ յանձնաժողովի նախագահ փրոֆ. Ա. Տէրտէրեան կը կարդայ ուսանողներուն անունները եւ իւրաքանչիւրին կուտայ երեք հարցում: Քանի մը վայրկեան անոնք կ՚ամփոփեն իրենց գաղափարները, յետոյ նօթեր կ՚առնեն թղթիկներու վրայ եւ կը բարձրանան ամպիոն:

Ահա ուսանող Մուշեղ Բալասանեանը, որ կը վերլուծէ Պատկանեանի «Նոր Նախիջեւանի քնարը», Գրիգոր Զօհրապի նորավէպերը, Ագայեանի «Մուսինի զանգատը»:

Կարգով ամպիոն կը բարձրանան միւսները եւ համարձակ, երբեմն կրքոտ ճառերով կը վերլուծեն հեղինակներու գործերը: Կը պաշտպանեն նոր տեսակէտներ, համեմատութիւններ կը կատարեն եւ կ՚արժեւորեն իրենց գնահատութիւնները:

Փայլուն քննութիւն մը անցուցին մասնաւորաբար Մուշեղ Բալասանեան, Թեւան Խաչեան, Գարեգին Գրիգորեան, Արաքսի Ալիխանեան:

Մէկ քանի ժամուան մէջ հայ գրականութեան պատմութեան հինգ տարիներու դասերն են որ վերաքաղի կ՚ենթարկուին: Այսպէս կը վերագնահատուին Աբովեանը, Պռօշեանը, Նալբանդեանը, Աղայեանը, Իսահակեանը, Թումանեանը, Պարոնեանը, Դուրեանը, Նարդոսը, Ցակոբեանը, Շատուրեանը, Օտեանը եւ ուրիշներ:

Բոլոր ուսանողներն ալ տիրապետած էին նիւթին: Տասը ուսանողներու քննութենէն վերջ, քննիչ յանձնաժողովը կ՚ընդհատէ եւ կը քաշուի խորհրդակցութեան: Քիչ վերջ, դուռը կը բացուի եւ անհամբեր ուսանողութեան կը յայտարարուի քննութեանց արդիւնքը: Քննութեանց մասնակցող տասը հոգիէն ութը «գերազանց» եւ «լաւ» նիշեր ստացած էին, երկուքը «բաւարար»: Տկար չկայ:

ԼՈՂԱՐԱՆ

—o—

Երեւանի պատանեկութիւնը, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», մեծ պահանջ կը զգայ լողարանի:

«Դինամօ»ի մարզարանին կից, այս տարի պիտի շինուի աւազան մը, լողալու մրցումներու յատուկ,— աւազանը պիտի ունենայ 50 մեթր երկարութիւն եւ 20 մեթր լայնք: Աւազանին եզերքը պիտի հիմնուի հազար հոգինոց ամփիթատրոն մը, հանդիսատեսներու համար: Լողարանը պիտի ունենայ հանդերձարան, լողանձրեւ (տուշ), հրաձգարան, եւայլն:

Այս ամբողջ շինութեանց համար պիտի ծախսուի 823,470 ռուբլի: Շինութիւնները պէտք է աւարտին այս տարի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

*** Հայաստանի երաժիշտներու միութիւնը մրցում մը բացած է հայ երգի մասին: Մրցումին նպատակն է երեւան բերել երգիչ ուժերը եւ անոնց ձայնական շնորհքը, պարզել եւ ճշդել հայ երգին ոճն ու նկարագիրը, եւ յետոյ համագործակցութիւն ստեղծել ստեղծագործ եւ երգիչ ուժերու միջեւ, ու ժողովրդականացնել հայ երգը: Մրցումին կը մասնակցին 22 երիտասարդ երգիչներ Պետ. Երաժշտանոցէն եւ Օփերայէն: Սահմանուած են մէկ առաջին, մէկ երկրորդ եւ երեք երրորդ մրցանակներ:

*** Ամառնային խաղաշրջանը բացուած ըլլալով՝ Մարմնակրթութեան եւ Մարզախաղի վարչութիւնը կազմած է ֆութպոլի 18 խումբեր, 6ը պատանեկան: Յուլիս 1ին կը սկսին Հայաստանի բաժակի մրցումները,— առաջնութիւն շահող եւ բաժակը ստացող խումբը պիտի մասնակցի Մոսկուայի համամիութենական մրցումներուն:

*** Հայաստանի արուեստագէտները կազմակերպած են շրջուն ցուցահանդէս մը, որու կը մասնակցին նկարիչներ, քանդակագործներ եւ փորագրիչներ: Ցուցահանդէսին կը մասնակցին նկարիչներ Ցոլակ Ալրզխան, Ս. Առաքելեան, Գաբրիէլ Գիւրջեան, Ցակոբ Կոջոյեան, Մարտիրոս Սարեան, քանդակագործներ՝ Արայ Սարգսեան, Սուրէն Ստեփանեան, Նյծեմնիկ Ուրարտու, փորագրիչներ Ա. Ղարիբեան, Տարագրոս եւ Ս. Ալթունեան:

ԽԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

—o—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 12 յունիս (Ցառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօնեցինք Հ. Անկախութեան հռչակման տարեդարձը Իսիի մէջ, շաբաթ իրիկուն, Կապոյտ Խաչի դպրոցի սրահին մէջ: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին զոյգ դրօշները: Նոր աթոռները աւելի գեղեցկացուցած էին սրահը, որ լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով: Ժամը 9ուկէսին վարագոյրը բացուելով, Կ. Խաչի նորակազմ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ս. Ցովհաննէսեանի երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, քառաձայն որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցետոյ Նշան Դարբինեան բանալով հանդէսը բացատրեց մայիս 28ի մասին, եւ ապա բեմ հրաւիրեց Օր. Զ. Քուրուեան որ իր քաղցր ձայնով երգեց մեզ «Իմ հայրենիք վիս կը կանչեն» եւ «Երկինքը ամպել է»ն:

Փոքրիկն Թագուհի Օգտանեան, տասնամեայ, արտասանեց «Հերիք ալ Հայեր», — «Հայեր խորհեցէք ինչ վիճակ ունիք, ոչ կեանք, ոչ պատիւ, ոչ ափ մը հող ունիք, ամէնուն ձեռքը մենք ենք խաղալիք»: Ժողովուրդի փափաքին վրայ արտասանեց նաեւ Խ. Աբովեանի «Վաթանի երգը»: Երգչախումբը երգեց «Ալագեազ», «Անձրեւ եկաւ», «Արեւը կայնել է»: Ընկ. Ե. Սերոբեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը, Ղ. Դանիէլեան (աշուղ) արտասանեց իր մէկ ոտանաւորը նուիրուած մայիս 28ին: Երիտասարդ երգիչ Ստեփան Պօղոսեան երգեց «Կիլիկիան» եւ Ս. Ցովհաննէսեան «Հայաստան»ը:

Հայկ Եափուճեան կարդաց մեզ Մուրատի կեանքէն դրուագ մը, Հայաստանին եւ հայ լեզուին մասին, համազգային սարերէքէն: Արխ-Պարեան արտասանեց Սիամանթոյի «Անդրանիկ»ին, Տիկին Ա. Հէքիմեան երգեց «Կռունկը»: Օրուան բանախօսն էր Վ. Իշխանեան որ խօսեցաւ մէկ ժամ, պարզելով ազատագրական պայքարին եւեւէջները: Ու թելադրեց հաւատքով ապրիլ եւ մանաւանդ հայ մնալ: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 12ին:

Թղթակից

Օր. ԵՐԱՆՈՒՀԻ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

եւ

Պ. ՄԻՍԱՔ ԵՐԱՆԵԱՆ

Նշանուած

Առնուվիլ – լէ – Կոնէս

Պուա Քոլոմպ

1 Յունիս, 1939

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷՆ ՎՐԱՑԻ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

—o—

Վրացական «Քարթլոս»ի հանդէսի վերջին թիւի մէջ (No. 23, էջ 355) Վրաց Ազգայնական Միութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակած է իր հիմնական առաջադրութիւններու մասին.—

1.— Վրաց Ազգայնական Միութիւնը կը պայքարի Վրաստանի անկախութեան համար:

2.— Վրաց Ազգայնական Միութիւնը պաշտպան կը հանդիսանայ Կովկասեան պետութիւններու,— Վրաստան, Հայաստան, Ազրբէյճան եւ Հիւս. Կովկաս — քաղաքական, տնտեսական եւ ռազմական միութեան գաղափարին:

3.— Վրաց Ազգայնական Միութիւնը կը հասկնայ Վրաստանի անկախութիւնը 1914ի հողային սահմաններու մէջ: Նոյն 1914ի սահմաններու մէջ ան կը պաշտպանէ հարեւան Կովկասեան պետութիւններու երկիրները:

4.— Վրաց Ազգայնական Միութիւնը չի զրադիր հարեւաններու հետ ունեցած հողային վէճերով, որոնք պիտի կարգադրուին անկախութեան վերահաստատումէն վերջ, փոխադարձ համաձայնութեամբ:

5.— Վրաց Ազգայնական Միութիւնը կը գործակցի Խորհրդային Միութեան լուծին տակ ինկած բոլոր ժողովուրդներու, մասնաւորապէս Սեւ Ծովեզերեայ հարեւաններու հետ:

6.— Վրաց Ազգայնական Միութիւնը կը ձգտի նպաստաւոր հող պատրաստել, եւրոպական մեծ պետութիւններու մէջ, Վրաստանի եւ Կովկասի անկախութեան համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԻԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

Արտաքուստ Սիմուռտէն չէր տարբերեր միւս սովորական մարդոցմէ, իր անպաճոյճ հագուստով ան աղքատ մարդու տպաւորութիւն կը թողուր: Երիտասարդ՝ խուզած ծամեր ունէր, ծերունի՝ ճաղատ էր, եւ այն մնացած քիչ ծամերը սպիտակած էին: Բարձրադիտակ էր անոր ճակատը, եւ այդ ճակատին վրայ՝ հետաքննին աչքերու համար նշան մը դրոշմուած էր: Սիմուռտէն կը խօսէր հատափոյթ, կրքոտ եւ հանդիսաւոր արտասանութեամբ. բառերը կարճ, բայց շեշտը վճռական, բերանը տխուր եւ դառնացած, աչքերը վճիտ եւ խորահայեաց եւ ամբողջ դէմքին վրայ անբացատրելի արհամարհող արտայայտութիւն մը:

Այս տեսակ մարդ մըն էր Սիմուռտէն:

Ոչ ոք գիտէ այսօր անոր անունը: Այսպէս է պատմութիւնը. ան՝ իր այսպիսի ահաւոր անծանօթներն ունի:

Գ.

ՄԹՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ

—o—

Կարելի՞ է արդեօք մարդ կոչել այս տեսակ անձնաւորութիւն մը: Անհատ մը, որ նուիրուած էր ամբողջ մարդկութեան ծառայութեան, կրնա՞ր ունենալ իր մասնաւոր համակրանքը: Այս հոյակապ փարումը, որ կ՚ընդգրկէր ամէն ինչ եւ բոլորը, կրնա՞ր միթէ վերապահուիլ մէկի համար միայն: Սիմուռտէն կրնա՞ր սիրել:

— Այո՛, կը պատասխանենք մենք: Դեռ երիտասարդ հասակին երբ գաւառական էր, մեծ՝ գրեթէ արքայական տան մը մէջ, ան ունեցած էր աշակերտ մը, որդի եւ ժառանգ այդ տան՝ եւ կը սիրէր զայն: Որչա՜փ դիւրին է սիրել մանուկ մը: Ինչե՛ր չեն ներեր մանուկներուն: Անոր կը ներուի, որ տէր է, որ իշխան է, որ թագաւոր է: Տարիքի անմեղութիւնը մոռցնել կուտայ ցեղի մեղաւորութիւնը. հասակի փոքրութիւնը մոռցնել կուտայ աստիճանի չափազանցութիւնը: Այնքա՛ն փոքրիկ է ան, որ անոր կը ներեն իր մեծութիւնը:

Ստրուկը կը ներէ անոր որ տէր է: Սեւամորթ ծերուկը կը պաշտէ սպիտակամորթ մանկիկը: Եւ Սիմուռտէն իր հոգիին բոլոր ուժով գրկած էր իր աշակերտը: Մանկութիւնը՝ որ անբացատրելի առաւելութիւնը ունի, որ անոր վրայ կարելի է զեղուլ սրտի բոլոր խանդաղատանքը: Այն ամէնը որ Սիմուռտէնի մէջ ընդունակ էր սիրելու, թափուած էր այդ մանկան վրայ: Այս քաղցր եւ անմեղ հոգին տեսակ մը որս էր դարձած այդ միայնութեան դատապարտեալի ճանկերուն մէջ: Եւ ան կը սիրէր զայն իր հոգիին բոլոր խանդաղատանքներով, միանգամայն իբրեւ հայր, իբրեւ մայր, իբրեւ քոյր, իբրեւ եղբայր: Իր որդին էր ան, ո՛չ թէ մսի եւ արիւնի, այլ հոգիի որդին: Մանկան հայրը չէր, այդ իր գործը չէր. բայց անոր դաստիարակն էր, եւ այդ իր կլուխ գործոցն էր: Այդ փոքրիկ տիրոջմէն մարդ մը շինած էր, ո՞վ գիտէ, գուցէ եւ մեծ մարդ մը, որովհետեւ առհասարակ այդպէս կ՚երազեն: Ընտանիքէն դաղտնի— եւ միթէ անհրաժե՞շտ է անպատճառ թոյլտուութիւն խնդրել ստեղծելու համար իմացականութիւն, կամք եւ ուղղամտութիւն— ան իր աշակերտին՝ փոքրիկ դեր-կոմսին հաղորդած էր այն բոլոր յառաջադէմ յատկութիւնները, զոր ինքն իր մէջ կը սնուցանէր: Զայն իր առաքինութիւններուն ահաւոր ծաղիկովը պատուաստած էր, անոր երակներուն մէջ լեցուցած էր իր համոզումները, իր խղճի զգացումները, իր իտէալը. այդ ազնուական ուղեղին մէջ ան թափած էր ժողովրդի հոգին:

Միտքը կը սնուցանէ, իմացականութիւնը՝ ստնտու մըն է: Նմանութիւն մը կայ ստնտուի եւ դաստիարակի միջեւ. ստնտուի որ իր կաթը կուտայ, և դաստիարակի որ իր միտքը կը նուիրէ: Երբեմն դաստիարակը աւելի հայր է, քան հայրը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս երբեմն ստնտուն աւելի մայր է, քան մայրը:

Այս խորին հոգեւոր հայրութիւնը Սիմուռտէն կը կապէր իր աշակերտին հետ, եւ այդ մանկան միայն տեսքը բաւական էր անոր դորովը շարժելու համար:

Այս ալ ըսենք, որ հօրը փոխարինել դիւրին էր: Մանուկը հայր չունէր, որբ էր: Մեռած էր անոր հայրը, մեռած էր նաեւ մայրը: Անոր վրայ հսկելու համար մնացած էր միայն կոյր ծեր մեծ մայր մը եւ բացակայ մեծ հօրեղբայր մը: Մեծ մայրը մեռաւ, եւ մեծ հօրեղբայրը՝ ընտանիքին գլուխը, սուրի մարդ եւ մեծ տիրապետութեան տէր, պալատական պաշտօններով ծանրաբեռնուած, խոյս կուտար ընտանիքէն եւ ղեկավարութիւնը կը բնակէր Վէրսայլ, կ՚երթար բանակավայրերը եւ որբուկը առանձին կը թողուր ղղեակին մէջ: Դաստիարակը, ուրեմն, այս բառին բովանդակ նշանակութեամբ, մնացած էր ուսուցիչը:

Աս ալ աւելցնենք.— Սիմուռտէն տեսած էր մանկան՝ իր ապագայ աշակերտին ծնունդը: Երախան, դեռ բոլորովին փոքրիկ, ծանր կերպով հիւանդացած էր: Սիմուռտէն, մահուան այս տագնապին, գիշեր ցերեկ հսկած էր զայն: Բժիշկը միայն կը բժշկէ. հիւանդապահն է որ կը փրկէ: Եւ Սիմուռտէն փրկած էր մանուկը: Ուրեմն իր աշակերտը անոր պարտական էր ոչ միայն ուսումը, կրթութիւնը, գիտութիւնը, այլ եւ իր կազդուրումը եւ առողջութիւնը: Ուրեմն իր աշակերտը երախտապարտ էր ուսուցչին ոչ միայն անոր համար, որ կը մտածէր, այլ եւ անոր համար, որ կ՚ապրէր: Եւ մենք կը պաշտենք անոնք, որ իրենց ամբողջ գոյութիւնը մեզ՝ պարտական են: Սիմուռտէն եւս մանուկը կը պաշտէր:

Կեանքի այս բնական արտադեղումը շուտով իր վերջը գտած էր: Կրթութիւնը աւարտելէ յետոյ Սիմուռտէն ստիպուած էր բաժնուիլ մանուկէն, որ պատանի եղած էր: Ի՜նչ սառն եւ դատապարտելի անզգութեամբ կը կատարուին այս տեսակ բաժանումները: Ի՜նչ պաղարիւնութեամբ ընտանիքը կ՚արձակէ դաստիարակը, որ իր միտքը կը ձգէ մանկան մէջ, ըստնտու մը՝ որ իր սրտի կաթերը կը ձգէ երախային մէջ:

(Շար.)

Չորրորդ.— Կաշառել Թուրքիան արաբական երկիրներով, որպէսզի միանայ պաշարող պետութեանց :

Հինգերորդ.— Եռանդուն ջանքեր գործ դնել զինակցելու Ռուսիոյ հետ՝ Գերմանիոյ դէմ :

— Ասոնք «մերկապարանոց թշնամանք» են Գերմանիոյ դէմ : Տեւական խաղաղութիւնը ապահովելու կարճ ճամբան Անգլիոյ համար՝ կը թելադրէ չխառնուիլ ուրիշ երկիրներու գործերուն եւ փոխանակ դրգռելու հանդուստացնել Գերմանիոյ դրացիները եւ վերադարձնել գերման գաղթավայրերը :

Տանցիկի խնդիրը եւ Լեհաստան

Լեհ մաքսային քննիչի մը ձերբակալման առթիւ Տանցիկի մամուլը բուռն յարձակումներ կը գործէ Լեհերու վրայ : Նացիներու պաշտօնական օրկանը կը պահանջէ, որ բոլոր լեհ քննիչները հրաժարին ու հեռանան, որովհետեւ «մաքսատան քննիչ կը նշանակէ լրտես ու գործակալ» :

Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած քննիչը պիտի դատեն, որպէսզի Լեհաստանը դատապարտեն արտաքին աշխարհի առջեւ : Նացիները կ'ամբաստանեն, թէ այս քննիչը փորձ կատարած է առեւանգելու երկու դորչ շապիկաւորներ, իսկ Լեհերը կ'ըսեն թէ դորչ շապիկաւորները ծեծած են զայն, ինչպէս կը մեղադրեն Լեհերը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դահլիճը որոշեց տեղեկատու նախարարութիւն մը ստեղծել, որուն ղեկավարութիւնը հաւանաբար պիտի յանձնուի Լորտ Փերթի : Այս նախարարութիւնը պիտի զբաղի քարոզութեան գործով, ինչպէս նաեւ պատերազմի ժամանակ գրաքննութիւն պիտի հաստատէ թերթերու վրայ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքօ վերջացնելով իր խորհրդակցութիւնները Անգարայի մէջ, Աթէնք մեկնեցաւ :

ԼԻՎԸՐՓՈՒԼԻ գերմանական հիւպատոսը ետ պիտի կանչուի, անգլիական կառավարութեան պահանջով : Հիւպատոսը մեղսակից կը համարուի լրտեսական ձեռնարկի մը : Վերջերս կարգ մը գերման թղթակիցներ ալ վտարուեցան Անգլիայէն : Երեկ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Չէմպըրլէն հաստատեց թէ գերմանական հիւպատոսն ալ մեղսակից է կատարուած լրտեսութեան, որուն շնորհիւ կարգ մը գաղտնիքներ ծախուած են :

ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԾԻՆ զինուորներուն վարնոց հաց կը տրուէր քանի մը տարիէ ի վեր, բայց խարդախութիւնը նոր երեւան հանուեցաւ : Զինուորական իշխանութիւնը աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք վնասած է այս խարդախութեան հետեւանքով : Քննութիւնները յառաջ կը տարուին եւ արդէն իսկ ամբաստանութեան տակ առնուած են կարգ մը փռապաններ, Մոզէլի մէջ :

ՍԼՈՎԱՔԻՈՅ սահմանին վրայ բազմաթիւ գերման զինուորներ համախմբուած ըլլալով, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա պիտի գրաւէ այդ «անկախ» երկիրը, ճնշելու համար Հունգարիոյ վրայ :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ սահմանագլուխին վրայ իտալական զօրքեր կը համախմբուին (Ալպանիա), համաձայն կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց : Իտալիա միեւնոյն ատեն զինուոր կը կեդրոնացնէ Լիբիոյ մէջ, Եգիպտոսի սահմանին վրայ :

ՉԵԽԵՐԸ, օրական 50 հոգի եւ աւելի, կը փախչին իրենց երկրէն եւ կ'անցնին Լեհաստան, համաձայն անգլիական թերթերու տեղեկութեանց : Քրաքովայի մէկ կայանին մէջ համախմբուած են 2500 Չեխեր, մեծ մասով նախկին չեխական բանակի երիտասարդ զինուորներ :

ՄԱՐԼԷՆԷ ՏԻԹՐԻԽ, շարժանկարի հռչակաւոր արուեստագիտուհին, որ ամերիկեան հպատակ դարձաւ անցեալ շաբթու, «Նորմանտի» շոգենաւը նստած էր, Եւրոպա գալու համար : Հարկային պաշտօնեաները շոգենաւ մտնելով, վար դրին իր բեռները, այն առարկութեամբ թէ 248,000 տոլար պարտք ունի 1936 — 1937ի տուրքերէն : Դերասանուհին յայտարարեց թէ տարեկան 105,000 տոլար (4 միլիոն ֆրանք) տուրք կը վճարէ արդէն, իսկ անցեալ տարի չէ խաղացած եւ պարտք չունի : Հարկային պաշտօնեաները նոր տուրքը կը պահանջեն Անգլիոյ մէջ ստացած դրամներէն, եւ վար դրին Մարլէնէ Տիթրիխի գոհարեղէնները, 40 վայրկեան ուշացնելով շոգենաւին մեկնումը :

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ (միսթրալ) պայթեցաւ Մարսէյլի մէջ, ժամը 100 քիլոմեթր արագութեամբ, խանգարելով շոգենաւային եւ օդանաւային հաղորդակցութիւնները :

ՕՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ եւ Միլիոնի փաստաբանները հանրապետութեան նախագահին ներկայանալով, խնդրեցին շնորհել մահապատիժը : Կը կարծուի թէ նախագահը պիտի մերժէ եւ երկու մարդասպանները պիտի գլխատուին շաբաթ օր :

1914էՆ ԱՌԱՋ շինուած բնակարաններու վարձքերը պիտի աւելնան յուլիս 1էն սկսեալ :

ԺՈՐԺ ԼԱԶԱՐԵԻ ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իրենց սիրելի ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ԵՒ ՀՕՐ յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, 1939 յունիս 13ի գիշերը, 70 տարեկան հասակին մէջ :

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, ուրբաթ, 16 յունիս ճիշդ ժամը 12ին, Լոնտոնի Հայոց եկեղեցին մէջ, Yverna Gardens.

Ամառնային պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐ. ԿՑՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15—24

ՕԹԷԼ ՏԸ ԼԱ ՓԼԱԺԻ «ՍԱՊԱԹԻԷ» ԾՈՎԱՀԱՅԵԱՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

593 Ավընիւ տը Փրատօ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին.— եր պարէ՝ գեղարուեստական փարթարանէն պարի եւ երգի առաջին մրցանակի արժանացած փոքրիկն ՕՑԷՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ (Օտէթ Սիմոն): կ'երգէ՝ M. BOSCO (Comique): կը պարեն՝ M. & Mme JEAN GUÉRARD (champions du Monde de Danse) կ նուագէ՝ հռչակաւոր BROADWAY JAZZը:

Մուտք 8 ֆրանք:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Պօմոնի Վարանդեան սրահի Վարչութեան «Միութ» թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ 8 ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

ԱՆՈՒՇ Դ ԽՍԱՆԵՐԳ ԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահրիկեան սրահը, 5, Rue d'Eclipse.

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, կիրակի երեկոյ, Պօմոնի Վարանդեան սրահը 10 bis Bld. Marguerite, Beaumont.

Խնամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ:

Մուտք 10 եւ 6 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame .. Paris (13)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveauի մէջ 45, Rue La Boëtie (Métro : Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1r Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԳԷՃԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԷՐԷՆՈՒԱԳԸ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Տոմսակները թուագրուած են։ Կը յանձնարարուի նախօրօք դիմել հետեւեալ հասցէներէն՝ Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Mr le Prince, Danton 88-65, Յակոբեան Վիքթոր, 83, Av. d'Italie, Փարիզ (13), Սապունճեան (Արարատ), 39, Rue Trévise, Գրատուն Ժէրար, 36, Rue Montholon, Եղալացեան, 9, Rue Jouy-Rouve եւ Պարթեւեանի մօտ, 23, Rue de la Varenne, St-Maur (Seine).

Նոյն օրը կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 8,30ին:

Տոմսակներու գին՝ 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք.

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ ՄԷՋ.— 1 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.: Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԲԱՂՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՍԱՏՈՒՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻԳԵԱՆ, հայկական եւ եւրոպական պարեր

ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Յրդ. թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏԷՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն՝ Պ Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՔԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ՄԱՐ ԻՐՈՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ: կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ՊԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄՈՒՐԱՏՋԵԱՆ

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՁԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ՕՀԱՐՕՆԵԱՆի «Ուխտաւորներ» պատկեր մը:

Ընտիր նուագախումբ բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԷ, Վ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԷ, Ղ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԷ, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԷ եւ Ս. ՏԱՅԵԱՆԷ պիտի նուագէ գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (տիկին վերժին զորյանեան):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ե. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկին ՔՈՁԱՐԵԱՆի կը ներկայացուի «Անհարոնեանի ՈՒԽՏԱՒՈՐ»ը

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Salle de Noceի սրահին մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ՆՇԱՀԻՏ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉ. ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն ե. այլն:

կը նուագէ Ջաւիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ: Հայկական եւ կովկասեան պարեր, Պար եւ անակնկալներ ծանօթ կինտօէն

Ընտիր ճաշ եւ ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Կ. Խաչի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք 7,50, անդամներու 6 ֆր., փոքրիկներու՝ 4էն 10 տարեկան 4 ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. տիւ նորէն չոքեկառք՝ ժամը 11,50, 12,55, 13,55, 14,55, 16,55, 16,20, 17,55, 18,55:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Լ. Եօթնեղբայրեաններու օգաստուն ագարակին մէջ

Կը նախագահէ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Սէն Լուի հոգեւոր հովիւ Տ. ԵՂԻՇԷ Քհ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Միութեանց երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի, քառաձայն կ'երգէ ժողովրդական երգեր

Ջութակահար Պ. Յ. ԲԻՒՐՔՃԵԱՆի աշակերտներէն պատրաստուած խումբ մը կը նուագէ հայկական զանազան կտորներ առաջնորդու. համբ Պ. ՍՈՒՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆի: Կ'երգեն Օր. ՄԱՌԻ ՊԷՆԿՕԵԱՆ եւ Տիկ. ՋԼՕՌ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (մեներգ): Զաւեշտ սանուհիներու եւ պատանիներու կողմէ առաջնորդութեամբ Պ. Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆի:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գինով: Առանց արտօնութեան ոեւէ բան ծախել արգիլուած է: Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր իր դպրոցին մէջ

Գեղարուեստական բաժին, կ'երգէ Իրիմեաններգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Ճոխ եւ աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ, ընտիր ճաշ:

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.:

Թատերական ներկայացում

Ղեկավարութեամբ Ժընեւէն նոր ժամանած դերասան Գ. ԳՈԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Տիկին Ա. ԳՈԶԱՐԵԱՆի եւ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու

18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլ Քաթոլիկի մեծ եւ շքեղ սրահին մէջ, Վիէն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ «ՇՈՒՇԱՆԻԿ»

(Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար, հեղ.՝ Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ)

ԵՒ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք 6, 5 եւ 7 ֆրանք:

ԾԱԽՈՒ Է զինուորագրութեան պատճառաւ սափրիչի խանութ մը քաղաքին ամենաբանուկ փողոցին վրայ: Անթերի կահաւորում, երկու էնտէֆրիզապլը գործիք եւ լաւ յաճախորդներ, պայլ 9 տարի: Մանրամասնութեանց համար դիմել Hadji Kechichian, 27, Rue Danton, Chalette (Loiret).

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République
Marseille

Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ: Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը: Վստահելի տուն:

Au TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ - ՃԱՇԱՐԱՆ

4, Rue Sainte Beuve (131 Bld. Raspailի անկիւնը)

Métro Vavin et N. D. des Champs Tél. Littré 89—13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 17 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 17 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4069

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԶԻ ԱԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՉԵ՛Ն ՊԱԿՍԻՐ

Քարոզութեան, փրոփականտի բազմազան ձեւեր կան Եւրոպայի մէջ: Մանաւանդ հիմա որ պետութիւնները քարոզութեանց նախարարութիւններ ալ հաստատած են կամ կը խորհին հաստատել, ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա:

Այսպէս, պետութիւնները թերթեր կը վարձեն, գիրքեր գրել կուտան, պարգեւներ կը բաժնեն «ի վարձ բարւոք ծառայութեանց», թէ իրենց հպատակներուն եւ թէ օտարներու: Երկրին մէջ թէ դուրսը:

Նախարարութիւններն ալ ազատ ձգուած են գումարներ տրամադրելու գաղտնի վարկերէն, իրենց այս կամ այն գաղափարը, ձեռնարկը, աշխատանքը ժողովրդականացնելու համար: Ցաճախ դեսպանատուն մը մեծագումար չէք մը կը փութացնէ մեծ պետութեան մը ամէնէն հեղինակաւոր թերթին, որպէսզի պաշտպանէ իր մէկ ծրագիրը, գոնէ մէկ հատիկ խմբագրականով:

Եւ յետոյ, գումարներ կը յատկացուին պարզապէս իբրեւ լռութեան գին:

Երբ դժուար է պաշտպանել անպարտելի դէպքեր, մամուլը «կ'անուշեն», որպէսզի գոնէ բարեացակամ լռութիւն պահէ: Այսպէս էր որ Թուրքերը կը յաջողէին «լռութեան դաւադրութիւնը» սարքել Եւրոպայի մէջ, երբ իրարու կը յաջորդէին հայաջինջ սարսափներու նկարագրութիւնները:

Տարիներ առաջ հրատարակուած տեղեկագիր մը պերճախօս թուանշաններ կը ներկայացնէր, Փարիզի Օսմ. դեսպանատունէն բաշխուած պարգեւներու մասին: Նոյն պատմութիւնները՝ ցարական կամ «քայզերական» պարգեւաբաշխութեանց մասին:

Այսօր շատ աւելի լպրծուն են բարքերը: Եւ տասնապատիկ աւելի զարգացած, նրբացած՝ հանրային կարծիքին վրայ ազդելու հնարքները:

Ձայնասփիւռն ալ, իր կարգին, դարձած է բանուկ մեքենայ մը, կառավարութեանց եւ անոնց անմիջական օրկաններուն ձեռքին մէջ:

Ձենք մոռնար նաեւ շարժանկարը, որ ինչքան ալ բազմածախս ըլլայ, պետութեանց ուժէն վեր չէ: Նոյն իսկ մասնաւոր ընկերութիւններ կը դիւրացնեն պետութեանց գործը, փոխան մեծագումար նպաստներու:

Այս պարագաները կը յիշենք իբրեւ տարրական գիտելիք, փաստելու համար կարգ մը միամտութիւններ,— ինչո՞ւ այսպէս կ'ըլլայ, կարելի՞ է այսքան ըլլալ...

Կրկնենք,— այս բոլորը մեր ուժէն վեր են: Պետութիւն իսկ ըլլայինք, մեր կանգունը շատ հեռուն չէր կրնար հասնիլ:

Բայց պետական միջոցները ամէն բան չեն, դատ շահելու, գոնէ համակրական շրջանակ հաստատելու համար:

Ցետոյ, շուտ կը փոխուին միջազգային յարաբերութիւնները եւ պետութեանց քաղաքականութիւնը, համաձայն օրուան շահերուն: Այսօրուան բարեկամները, շահակիցները վաղը կը դառնան թշնամի, առ նուազն մրցակից:

Ուրեմն, հարկ է սուր պահել աչքն ու ականջը, եւ մանաւանդ շրջանակներ ստեղծել, եթէ ոչ դատին շահելու, գոնէ մոռացութեան չդատապարտուելու համար:

Արդ, այս տարրական պարտականութիւնները վեր չեն մեր ուժէն, ոչ այս ափերուն վրայ, ոչ պալքանեան եւ արեւելեան գաղութներուն, ոչ ալ Ամերիկայի մէջ: Վկայ՝ երէկուան պատմութիւնը, երբ զանցառելի քանակութիւն մը կը ներկայացնէինք շատ մը երկիրներու մէջ:

Եթէ աշխարհը փոխուած է, մեր կացութեան մէջ ալ հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են:

Կրնանք, օրինակ, հաւասար գետնի վրայ ճակատիլ, մտաւորական ուժերով, մինչեւ անգամ գերազանցել մեր հարեւանները:

Ո՞ր օրուան համար են այն հազարաւոր երիտասարդները որ իրենց շրջանը լրացուցին կամ կը լրացնեն Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, փայլուն դիրքեր գրաւելով: Խառնուած՝ միջազգային ուսանողութեան հետ, անոնք բազմազան կապեր հաստատած են եւ որ եւ է վայրի մէջ ստորադաս համարուելու վախ չունին:

Հարկ է միշտ յիշեցնել անոնց, որպէսզի բան գործ ընեն օգտուիլ պատեհութիւններէն, տարածելով իրենց ժողովուրդին արժէքները, պաշտպանելով, արծարծելով անոր իրաւունքները, կամ հակազդելով թշնամական քարոզութեանց:

Խօսելով լայն խաւերու մասին, անոնք ինչո՞ւ պիտի անճրկէին այս տարրական պարտականութեանց մէջ,— քաջալերել օտար բարեկամներու ձեռնարկները, գնել անոնց հրատարակած գիրքերը կամ թերթերը, հայանպաստ հրատարակութիւններ տրամադրել պիտանի մարդոց եւն.:

Հանրային, քաղաքական կեանքը իր երկաթեայ օրէնքներն ունի, ինչպէս տնտեսական կեանքը: Երկուքին մէջ ալ յաջողութեան գաղտնիքը մէկ է,— աշխատանք եւ յարատեւութիւն:

Այն երէ՛կ էր որ մարդիկ աղերսներ կամ կոչեր կը լսէին, յետոյ խաբելու համար: Պիտի պայքարիս, ի հարկին գլուխդ քարին պիտի զարնես, այլապէս հառաչանքդ Աստուած անգամ չի լսեր եւ կը տրորուիս, կը դառնաս անպէտ քուրջ:

Ոչ ազատութիւնը կը պակսի մեզի, ոչ ալ գործելու պատեհութիւնը: Սեւտոնամթեւ մարզանքներ կատարելու ալ պէտք չունինք: Կը բաւէ ըլլալ միշտ սրատես եւ արթուն, եւ գործել անհատապէս կամ խմբովին: Ու մանաւանդ քաջալերել անոնք որ կը գործեն, ազգակից ըլլան թէ օտար:

Թշնամին դեռ նոր կը ծանօթացնէ ինքզինքը: Մենք առ նուազն հարիւր տարուան պատմութիւն ունինք այս ափերուն վրայ եւ այլո՛ւր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ, ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Թիէնցինի անգլիական շրջանին պաշարումը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ, հետզհետէ ծանրացնելով կացութիւնը: Անգլիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց իր հպատակներուն վրայ կատարուած խուզարկութեանց առթիւ: Երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Չէմպրլէն խոստովանեցաւ թէ կացութիւնը ծանր է: Այս առթիւ ըսաւ.

— Թոքիոյի մեր դեսպանը ազդու դիտողութիւններ ուղղած է Ճափոնի արտաքին նախարարին, Թիէնցինի բրիտանական թաղամասին պաշարման մասին: Դեսպանին յանձնարարուած է մանաւորապէս բացատրել թէ ինչ ցաւալի դէպքեր կրնան ծագիլ, եթէ Ճափոնի տեղական իշխանութիւնները գրգռիչ գործեր կատարեն: Դեսպանը միեւնոյն ատեն ճափոնական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ճափոնի պաշտօնական ներկայացուցիչին ծանրակշիռ յայտարարութեանց մասին: Ներկայացուցիչը ըսած է թէ խնդիրը չի կրնար կարգադրուիլ անգլիական թաղամասը ապաստանած չորս Չինացիներու յանձնումով եւ թէ պաշարման նպատակն է աւելի լայնօրէն ապահովել բրիտանական իշխանութեանց գործակցութիւնը հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Բացորոշ է որ եթէ այս յայտարարութիւնը Թոքիոյի կառավարութեան տեսակէտները կը ներկայացնէ, Ճափոնցիները կը պատրաստուին աւելի ընդարձակ եւ մեծ պահանջներ ներկայացնել քան չորս Չինացիներու յանձնումի պարզ խնդիրը: Այդպիսի մեթոտ մը յառաջ պիտի բերէր քաղաքական կարեւոր հարցեր որ կը ցահագրգռեն ուրիշ մեծ պետութիւններ: Մենք սերտ յարաբերութեան մէջ ենք ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութեանց հետ: Մինչ այս մինչ այն, կառավարութիւնը կը քննէ պաշարման հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը»:

Ընդդիմադիր երեսփոխանները նոր բացատրութիւններ պահանջեցին, բայց վարչապետը մերժեց աւելի բան ըսել, կրկնելով թէ կացութիւնը խիստ ծանր է եւ թէ խնդիրը կը քննուի բոլոր երեւոյթներով: Այս վերջին յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ Անգլիա փոխադարձաբար խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ Ճափոնի դէմ: Առ այժմ յածանաւ մը ղրկուած է չինական ջուրերը, ապահովութեան համար:

Լոնտոնի մէջ կը խոստովանին թէ տնտեսական խստութիւնները ազդու չեն կրնար ըլլալ առանց Մ. Նահանգներու գործակցութեան: Բայց միեւնոյն ատեն Անգլիա չուզեր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ կ'ուզէ Ամերիկեան կրակին մէջ քաշել, շագանակներ հանելու համար ի հաշիւ իրեն: Մնաց որ, Թիէնցինի ամերիկեան շահերը աննշան են, բաղդատելով անգլիական շահերուն հետ:

Ճափոնի մէջ անմէջ սպառնալիք մը կը նկատեն Անգլիոյ ծրագրած տնտեսական տնօրինութիւնները և կը սպառնան աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ պաշարումը նպատակին չհասնի:

*** Ամերիկա վերապահ դիրք մը բռնած է առայժմ, խորհրդակցութիւններ կատարելով հանդերձ շահակից պետութեանց հետ:

*** Հռոմի եւ Պերլինի մէջ Թիէնցինի պաշարումը կը նկատեն միահեծան պետութեանց ուղղակի պատասխանը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշարողական քաղաքականութեան: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ «Անգլիա այնքան բարդ կացութեան մը մատնուած է որ կրնայ պրծիլ միայն պատերազմ հրատարակելով»: Ուրիշ թերթեր ալ կը գրեն թէ ի վերջոյ պիտի սպառի Ճափոնի համբերութիւնը եւ թէ ժամանակը եկած է որ չորս միահեծան պետութիւնները՝ Իտալիա, Գերմանիա, Ճափոն եւ Սպանիա գործակցութիւն հաստատեն բոլոր ճակատներուն վրայ, առանց վերապահութեան:

***Թիէնցինի անգլիական հիւպատոսը իր բողոքագրով պահանջեց անմիջապէս դադրեցնել անգլիական հպատակներու խուզարկութիւնները,— «Նուաստացում մը որմէ ազատ են ուրիշ հպատակներ»: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական հպատակներ մերկացուած, խոշտանգուած կամ ժամերով սպասելու դատապարտուած են: Միւս կողմէ, 2000 Չինացիներ փորձած են յարձակիլ անգլիական թաղին վրայ, իբրեւ թէ Ճափոնցիներու թելադրութեամբ: Ուտելիքի գիները աւելցած են հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ, իբրեւ հետեւանք պաշարման:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Կաֆէնքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Թուրքիայէն մեկնելէ առաջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւիի հետ, Եալովայի մէջ: Հանրապետութեան նախագահը սեղան մը սարքած էր այս առթիւ, եւ նորէն սիրալիր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան, ի ներկայութեան Թուրքիոյ արտաքին նախարարին:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս պաշտօնական այցելութիւնը անգամ մը եւս ամրապնդեց Թուրք եւ ռումանացի ժողովուրդներուն հաւատարիմ եւ ամուր բարեկամութիւնը: Երկու երկիրներուն արտաքին նախարարները նոյն տեսակէտներն ունին պալքանեան քաղաքականութեան մասին:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մըն ալ խօսեցաւ, իսկ Թուրք մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ հետեւեալ կերպով ամփոփեց Անգարայի տեսակցութեանց արդիւնքը,— Տեսակէտներու եւ շահերու համերաշխութիւն Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ.— Կատարեալ համաձայնութիւն՝ հսկելու պալքանեան երկիրներու միութեան, քաղաքական անկախութեան եւ խաղաղութեան վրայ:

Այս յայտարարութիւնները կարեւոր կը համարուին մանաւանդ անոր համար որ Հռոմ եւ Պերլին ջանքեր կը թափէին պալքանեան երկիրները Թուրքիոյ դէմ հանելու համար: Թերթերը կը գրեն թէ Անգարայի այցելութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Ռումանիոյ մէջ:

*** Գերմանական թերթերը շարունակելով իրենց յարձակումները անգլեւթուրք համաձայնութեան դէմ, դիտել կուտան թէ այդ համաձայնութիւնը մէկ օղակն է պաշարողական շղթայի մը եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ Պալքաններու մէջ:

(Լոնտոնի շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԱԶՔԻ ԼՈՅՍ, ԱՅՍՕՐ ԱԶՔԻ ՓՈՒՇ

Երեք տարի առաջ Երիտ. Միութիւն մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, ընդ հովանեաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան:

Ուրիշները կ'ըսեն, ե՞ս ինչո՞ւ չըսեմ,— քաջալերել երիտասարդութիւնը, անոր ներշնչել մեր ոգին ու աւանդութիւնները: վերջապէս խմբել, կազմակերպել նոր սերունդը, կորիզներ ստեղծելով ամէն տեղ:

Մանաւանդ որ, Բարեգործականը առաւելութիւն մըն ալ ունէր, ուրիշներու վրայ,— դրամ եւ տուն:

Եւ նոր Միութիւնը տեղաւորուեցաւ ընդարձակ շէնքի մը մէջ, ուր Պոսիւէ, գլխաւոր սրահին ճակատէն կախելով նշանախօսք մը,— Հայ երիտասարդ, կազմակերպէ եւ կազմակերպուէ:

Չեմ գիտեր քանի՞ հոգիէ կը բաղկանար սկզբնական կորիզը: Անդամներուն «ընկերական ծագում»ին ալ ծանօթ չեմ:

Գիտեմ, միայն, որ ատեն մը որ եւ է դասախօսութիւն չէր յաջողեր, եթէ նախապէս ծանուցուած չըլլար թէ... պար ալ կայ:

Դեռ ուրիշ զարմանալի բանմը,— եթէ պատահաբար աչք մը նետէիք Միութեան գրադարանին վրայ, պիտի տեսնէիք Հայոց պատմութիւն մը, Նանսէնի գիրքը եւ ուրիշ հատորներ՝ քով քովի կծկտած ամօթխած կոյսերու պէս: Ոչ իսկ էջերը կտրուած...

Երթալ – գալով, սերտելով – խմորուելով, ի վերջոյ Միութիւնը գտաւ բուն ճամբան:

Սկսաւ աւելի լրջօրէն հետաքրքրուիլ սնցեալ եւ ներկայ կեանքով: Ցետոյ, գետին պատրաստեց լեզու գտնելու համար ուրիշ երիտասարդական կազմակերպութեանց հետ, եւ կափուեցաւ «Համագործակցական»ը:

Մէկ խօսքով, Միութիւնը հետզհետէ զարձաւ կենդանի եւ տաք բոյն մը, ինչպէս վայել է երիտասարդութեան:

Արդ, ինչ կ'անցնի, ինչ կը դառնայ, չեմ գիտեր, յանկարծ պաղ հով մը կը փչէ Բարեգործականի կեդր. վարչութեան գրասենեակէն:

Մեծ ու փոքր ջոջեր կ'երթան կուգան: Վարիչ պատուիրակը անձամբ կը մասնակցի Միութեան ընդհ. ժողովին եւ տեսակէտներ կը յայտնէ, բայց չի յաջողիր պարտադրել իր միտումները: Ժողովականները որոշումները կուտան ազատօրէն եւ կը վերընտրեն վարչութիւնը:

Եւ ահա նոր փորձիկ,— այս անգամ Բարեգործականի տեղական մասնաժողովն է որ նախ ազդարարութիւն մը, յետոյ շէնք – շնորհք վերջնագիր մը կ'ուղղէ Միութեան,

— Կա՛մ կ'ընդունիք մեր պայմանները ու որոշումները, եւ կամ երթաք բարով:

Ուրեմն, աչքի լոյսը կը դառնայ աչքի փուշ:

— Ի՞նչ պայմաններ դրուած են որ Երիտ. Միութիւնը կը մերժէ:

— Ես ալ չեմ գիտեր: Կ'երեւայ երիտասարդները զգացուած են թէ իրենց պարտադրուած խնամակալութիւնը կամ հոգատարութիւնը կը հակասէ ինքնորոշման իրաւունքին:

— Ցունչ պիտի տային, հիմա փո՞ւշ կը մնեն:

— Ատոր պէս բան մը:

Եւ անշուշտ ատոր համար էր որ ներկայ չեղան Միութեան Գ. տարեդարձի թէյասեղանին:

ՎԱՀԷ

Անգլ պատուիրակութիւն մը Անգարայի մէջ

Անգլիական զինուորական պատուիրակութիւն մը հասաւ Անգարա, հրամանատարութեամբ Զօր. Լընտի: Պատուիրակութեան պաշտօնն է Թուրք զինուորական վարիչներու հետ մշակել զինուորական ու նաւային գործակցութեան մը ծրագիրը՝ Միջերկրականի, Պալքաններու եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Ան պիտի բանակցի նաեւ որ Անգլիա հայթայթէ Թուրքիոյ ռազմական պիտոյքներ այն պարագային, երբ Գերմանիա մերժէ յանձնել Շքոտայի գործարաններուն եղած թրքական ապսպրանքները:

*** Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Գերմանիա դադրեցուցած է ռազմական պիտոյքներու հայթայթումը Թուրքիոյ, ցնոր տնօրինութիւն:

Անգլօխորհրդային բանակցութիւնները

Պ. Սթրէնկ, Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը, Հուկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մոլոթովի հետ, ընկերակցութեամբ Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին առ այժմ: Խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին այս օրերս: Անգլիական պատուիրակը միշտ կը խորհրդակցի ֆրանսական դեսպանին հետ:

Բանտարկեալներու արձակում Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ամէն օր բազմաթիւ բանտարկեալներ կ'արձակուին խորհրդային բանտերէն: Բայց, մինչեւ հիմա արձակուած կալանաւորները անոնք են որ դատավարութեան կը սպասէին, եւ ոչ թէ դատապարտեալներ: Արձակեալներուն մէջ կը գտնուի միայն մէկ ականաւոր պաշտօնատար, Չէլէքով, մարզախաղերու գործավարութեան նախկին նախագահը:

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ աչքէ ինկած է հռչակաւոր ընդհ. դատախազը, Վիշինսկի, որ այնքան գլուխներ կերաւ: Պաշտօնական լուրեր կը պակսին, սակայն եւ Վիշինսկի կը շարունակէ յօդուածներ գրել Մոսկուայի թերթերուն մէջ:

Մոսկուա դանդաղաշարժ է...

Մոսկուայէն ստացուած լուրերէն կ'երեւայ, թէ Պ. Սթրէնկ պիտի մնայ քանի մը օր, անգլիական դեսպանին հետ միասին գլուխ բերելու ծրագրուած դաշինքը: Անգլիոյ հանրային կարծիքը, այս դանդաղութեան առթիւ, սկսած է ըմբռնել, թէ պէտք չէ գահավիժեցնել դէպքերը, քանի որ խորհրդային կառավարութիւնը ընդհանրապէս դանդաղաշարժ է իր գործերուն մէջ: Կը թուի այժմ, թէ անգլեւխորհրդային դաշինքի կնքումը գլուխ պիտի հանուի կամաց կամաց, թերեւս երկու շաբաթէն: Մոսկուայի մէջ ամէն գործի ընթացքը դանդաղ է, ինչպէս ըսաւ բարձրաստիճան խորհրդային պաշտօնատար մը. «Մենք կը վայելենք Մոսկուայի մէջ դիկտատուրայի մը բոլոր առաւելութիւնները եւ Լոնտոնի մէջ ժողովրդապետութեան իրաւունքները»:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն եւ Թագուհին չոգենաւ նստան հինգշաբթի օր, Քանատայէն, Լոնտոն վերադառնալու համար: Այս առթիւ երկուքն ալ ձայնասփիւռ ճառեր խօսելով, շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց եղած ընդունելութեան համար:

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մեր գաղութները, մանաւանդ հոյակապ կեդրոնները, ամէն տարի կ'ունենան իրենց նիւթական դժուարութիւնները իրենց ազգային պարտականութիւնները կատարելու համար:

Բազմաթիւ մարմիններ գոյութիւն ունին, որոնք տարեկան քանի մը ձեռնարկ կը կազմակերպեն՝ իրենց քսակները լեցնելու համար: Անոնց մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայ Կ. Խաչը, Եկեղեցիները, Մամուլը եւ [illegible], Հայրենակցական Միութիւնները, Հայ [illegible] [illegible] քրքրուած է հանրային կեանքով եւ գիտակ է պարտականութեան, բարոյական պարտաւորութեան տակ է քաջալերելու բոլոր ձեռնարկները, գնելու տոմսեր, վճարելու մուտքի դրամ եւ մասնակցելու պիքնիքներու սպասումին: Ընտանիքաւոր հայր մը պարտաւոր է իր ընտանիքի բոլոր անդամներն ալ տանելու հոն, այլապէս կ'ենթարկուի քննադատութեան:

Փոքրիկ հաշիւ մը պիտի բաւարար ըլլայ՝ հետեւեալ պատկերը գծելու: Տարեկան միջին հաշուով ան տասը ձեռնարկի պիտի այցելէ: Եթէ հինգ հոգինոց ընտանիք մը ունի, պիտի վճարէ 2 ու կէս տոլար իբրեւ մուտքի տոմս, ապա պիտի վճարէ 25 սենթ մուտքի ծաղիկներու համար, պիքէին պիտի ծախսէ առնուազն հինգ տոլար, զանազան վիճակահանութիւններու եւ պարերու մօտաւորապէս 1—2 տոլար: Ապահովաբար 10 տոլար պիտի ծախսէ՝ մէկ ձեռնարկի մասնակցելու համար: Իսկ տարեկան 100 տոլար, չհաշուած զանազան կազմակերպութիւններու վճարած անդամավճարները:

Այս՝ խնդրին մէկ կողմն է: Կայ նաեւ երկրորդ կողմը: Ձեռնարկները խոշոր շահ չեն ապահովեր, եւ կը պատահի որ վնասով դուրս կ'ելլեն: Վճարումներ դահլիճներու, յայտարարութիւններու, արեւելեան եւ ամերիկեան նուագախումբերու, երգիչ-երգչուհիներու, պիքէի ապրանքներու համար, աւելորդ աշխատանքներ, դիմումներ, խնդրանք, ջղայնութիւն, ցաւ եւ յուսահատութիւն անբաժան ընկերներ են նման ձեռնարկներու: Բազմաթիւ տոմսերու երեւումը, բարեկամներու եւ համակիրներու կողմէ վաճառումը կը ստիպէ, որ շատերը տներէն չելլեն, որպէսզի ստիպուած չըլլան նոր պարտականութիւններու տակ ընկնելու:

Ահա այս կացութեան վերջ տալու համար, Նիւ-Ճըրզիի գաղութի ազգայնական հատուածի ղեկավարները, նախաձեռնութեամբ Պ. Պ. Նորեաններու, Ն. Թըրփանճեանի եւ Վ. Կարապետեանի, գործնական եւ օգտակար ձեւ մը յղացած են: Զայն իրականացնելու համար՝ մշակած են ծրագիր մը եւ հիմ դրած որոշ կազմակերպութեան:

Այդ ծրագիրը մէկ տարուան համար փորձարկութեան պիտի դրուի: Բոլոր հանրային կազմակերպութիւնները՝ Հայ. Առաք. Եկեղեցին, Հայ Կ. Խաչը, Արմէնիա Հոլը, Ցեղակրօնները եւ դպրոցը պիտի ներկայացնեն իրենց տարեկան պիւտճէն: Անոնցմէ ամէն մէկը տարուան մէջ միայն մէկ ձեռնարկ տալու իրաւունք պիտի ունենայ, [illegible] մարմին: Իրենց բոլոր ձեռնարկները [illegible]

[illegible] րու բոլոր ֆօրմերը պիտի բաւարարուին մէկ աղբիւրէ:

Ասոնց մէջ չեն քաղաքական կուսակցութիւնները եւ Հայրենակցական Միութիւնները, որոնք ազատ պիտի ըլլան իրենց գործունէութեան մէջ:

Այսպիսով ամէն ընտանիքի տարեկան բարեսիրական ծախքերը պիտի կրճատուին երկու երրորդով: Եթէ ընտանիք մը տարեկան 10 տոլար վճարէ եւ 20 ալ զանազան ձեռնարկներու, այդպիսով խնայած պիտի ըլլայ բաւական գումար: Միաժամանակ ան պիտի ունենայ ձրի ազգային կրթութիւն՝ մանուկներու համար, եկեղեցական ձրի արարողութիւններ եւն.:

Երբ նիւթապէս ապահովուի գաղութը, երբ իւրաքանչիւրն իր կարողութեան համապատասխան մասնակից է հանրօգուտ ձեռնարկներուն, ժողովուրդը հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ պիտի երթայ այդ ձեռնարկներուն, եւ այն ատեն աշխատողներն ալ նուազ պիտի ընկճուին եւ աւելի եռանդով գործի պիտի լծուին: Եթէ նիւթական կողմը գաղութի գործերուն դիւրութեամբ կարգադրուի, կարելի պիտի ըլլայ աւելի ուշադրութիւն դարձնել բարոյական եւ դաստիարակչական կողմին վրայ:

Գովելի է մեր հայրենակիցներու նախաձեռնութիւնը: Անոնց այս ծրագիրն ու նպատակը արժանի են քաջալերութեան:

Յուսանք, որ մէկ տարուան համար ըլլալիք այս փորձը պիտի պսակուի յաջողութեամբ եւ հնարաւոր պիտի դառնայ տարածել զայն ամերիկահայ գլխաւոր եւ հայաշատ բոլոր կեդրոններու մէջ:

Ծրագրի մը յաջողութիւնը որքան ղեկավարներէն եւ նախաձեռնողներէն է կախուած, այնքան ալ հասարակութեան լայն խաւերու օժանդակութենէն:

Վստահ եմ, որ եթէ այս փորձը յաջողութեամբ պսակուի, պիտի օրինակ դառնայ ուրիշ հայ համայնքներու համար եւ պատիւ բերէ հայութեան:

ԱՐՍԷՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ « ԿԱՐԴԱ ՈՂՋ ՄԻԱՅՆ ՁԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸ Կ'ԱՆՑՆԻ

«Լ'Էօվր»ի մէկ աշխատակիցը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ինչպէս մեր օրերու բարեկեցիկ դասակարգը, որ երէկ լքեց գիւղը եւ եկաւ կազմել այսօրուան քաղքենի դասակարգը, այնպէս ալ հիմա փոքր հողագործները եւ հողի աշխատաւորները հետզհետէ կը հեռանան գիւղերէն եւ ագարակներէն:

Փախուստ մը գիւղերէն դէպի քաղաք:

Եւ ամէն տարի կը շատնայ արգասաբեր լքուած հողամասերու տարածութիւնը: Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, 1913էն ի վեր, անմշակ արտերու տարածութիւնը շատցած է 30 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Միւս կողմէ, երբ Ֆրանսացի հողագործը խոյս կուտայ գիւղէն, օտար հողագործը, գլխաւորաբար Պելժերը, Իտալացիները, Սպանիացիները, Հոլանտացիները եւ Զուիցերիացիները կ'երթան գրաւել լքուած հողը, անշուշտ լաւագոյնը, արգասաւորը:

Հողի վարձու աշխատաւորը եւս իր տեղը կուտայ ոչ թէ մեքենային,— որովհետեւ, հակառակ ճարտարարուեստական նուաճումներուն, հողը տակաւին կը պահանջէ աշխատող բազուկ եւ ոչ թէ մեքենայ,— այլ օտար աշխատաւորին: Այսպէս ներկայիս ֆրանսական հողի մշակութեամբ կը զբաղին 220,000 օտար վարձու տեւական աշխատաւորներ, առանց հաշուելու դեռ առժամաբար ամրան եղանակին աշխատողները:

Այս օտար աշխատաւորները կը պատկանին հետեւեալ ազգութեանց,— Լեհ, իտալացի, սպանիացի, պելժ, չեխ, սերպ, հաստատուած՝ այս կամ այն կողմը, գրեթէ ամենուրեք: Կեդրոնական եւ արեւմտեան գաւառներուն մէջ չկան օտար աշխատաւորներ: Հարաւային գաւառներու մէջ, Սպանիացիները եւ Իտալացիները կը զբաղին այգեգործութեամբ: Սահմանամերձ շրջաններու մէջ, ամէնէն արգասաւոր երկրամասերու վրայ, հողային գլխաւոր արտադրութեամբ զբաղողները առաւելապէս օտարներ են:

1938 Յուլիսին, Փա-տը-Քալէի մէջ օտար աշխատաւորներու թիւն էր 92 հազար, որուն 47,000ը՝ Լեհեր: Մեծ մասը կ'աշխատին հանքերու մէջ, բայց փոքր թիւ մը չէին կազմեր հողագործներն ալ: Նորի նահանգին մէջ կ'աշխատէին 95,000 աշխատաւորներ, 32,000ը Լեհեր,— մեծ մասը հողային աշխատանքի լծուած: Էն նահանգին մէջ՝ 17,000 օտար աշխատաւորներ, 10,000ը՝ Լեհեր, գրեթէ բոլորը ագարակային աշխատանքի լծուած: Ուազի նահանգին մէջ՝ 14 հազար օտար աշխատաւորներ, 6000ը՝ Լեհ, 2,600ը՝ Պելժ, 1,200ը՝ Ջեխ,— հողային աշխատանքի լծուած: Սէն-է-Մառն նահանգին մէջ՝ 17,000 օտար աշխատաւորներ, 7,000ը՝ Լեհ և 1500ը Ջեխ,— հողային աշխատանքի լծուած: Սէն-է-Ուազ նահանգին մէջ՝ 39,000 օտար աշխատաւորներ, 10 հազարը՝ Լեհ, 2,500ը՝ Ջեխ,— հողային աշխատանքի լծուած:

Փարիզի դուռներուն առջեւ, բազմաթիւ գիւղախումբերու մէջ, օտար հողագործ աշխատաւորներու թիւը աւելի է Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորներէն: Միթրի-Մորիի մէջ (Սէն-է-Մառն), մայրաքաղաքէն ուղիղ գիծով 18 քիլոմեթր հեռու, 116 օտար հողագործ աշխատաւորներու մէջ, բոլորն ալ Լեհ, կորսուած են 88 Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորներ: Այս գիւղախումբին սահմաններուն մէջ հաստատուած են հողագործական ութ մեծ ձեռնարկներ, իւրաքանչիւրը ունի 25—50 բանուոր, մեծամասնաբար օտար: Մէնիլ-Ամըլոյի մէջ, որ սահմանակից է վերի գիւղախումբին, հաստատուած են հողագործական վեց կարեւոր ձեռնարկներ, որոնք կ'աշխատցնեն 44 Ֆրանսացիի դէմ 51 Լեհ եւ Չեխ բանուորներ: Սիւլի-լը-Լոնկի մէջ, ագարակ մը 7 Ֆրանսացիի դէմ ունի 14 Լեհ աշխատաւոր:

Այս պատկերը անհանդուրժելի կը դառնայ արդէն, երբ կը տեսնենք որ կարգ մը շրջաններու մէջ, ուր օտար աշխատաւորները գլուխ քերելու ժամանակ չունին, գործազուրկ կը մնան Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորները: Անցեալ Ապրիլին, աշխատանքի նախարարութեան տեղեկատու թերթը կը հաղորդէր թէ գործ կը փնտռեն Սէն-է-Ուազի մէջ 874 Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորներ: Այսպէս գործ կը փնտռեն նաեւ Սէնի նահանգին մէջ: Ու նկատելով որ հողագործ բանուորներու գործադրկութեան սնտուկները մեծ գումարներ չունին տրամադրելի, Ֆրանսացի աշխատաւորը ձեռքերը ծալլած կը սպասէ լաւ օրերու, մինչ օտար աշխատաւորը գիշեր ցերեկ կ'աշխատի ու դրամ կը վաստկի:

Այս ամէնուն պատճառը հողագործական դաղութներն են, որ կազմուեցան Ֆրանսայի մէջ՝ կառավարութեան եւ խորհրդարանին սխալով: Ընկերային օրէնսդրութիւնը չի պաշտպաներ հողի աշխատաւորները այնքան, որքան պաշտպանուած են ճարտարարուեստի աշխատաւորները:

Աշխատանքի արկածներու, ընկերային ապահովագրութեան, ծընողական նպաստի, գործազրկութեան օգնութեան, աշխատանքի տեւողութեան, հաւաքական պայմանագրութեան հարցերու մէջ օրէնքին տրամադրութիւնները այնքան նպաստաւոր չեն հողի աշխատաւորներուն, որքան ճարտարարուեստի բանուորներուն: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսացի աշխատաւորը կը լքէ գիւղատնտեսական կեանքը եւ կը հեռանայ բնութեան գիրկէն:

Երկրորդ պատասխանատուն կը կազմեն գործատէրերը, մասնաւորաբար հողային գլխաւոր արտադրութեանց մէջ: Անոնք կը վճարեն աշխատավարձ մը, որ փոփոխական ըլլալով հանդերձ ագարակէ ագարակ՝ գոհացուցիչ չէ երբեք: «Թան» վերջերս կը գրէր թէ հողային աշխատանքի վարձատրութիւնը, կարգ մը շրջաններու մէջ, այնքան աննշան է, որ չէք կրնար հաւատալ թէ կարելի է աշխատիլ այդքան աննշան օրավարձով մը: Եւ այդ օրավարձը չի բարձրանար՝ նոյնիսկ եթէ հողի արտադրութիւնը ծախուի լաւագոյն գնով: Գալով սնունդին՝ տրուածով ոչ աչքդ կը կշտանայ, ոչ ալ փորդ: Բնակութեան հարցը աւելի եւս դէշ,— վիճակագրութեան մը համաձայն՝ 1929ին, 218,487 աշխատաւորներ (54,923ը կին) կը բնակէին շէնքերու մէջ, որոնք շինուած չէին բնակութեան համար,— ախոռ, մարագ, եւն.: Եւ խորհիլ որ այն շրջանները, ուր աշխատաւորներուն կը տրուի բնակութեան ամէնէն գէշ պայմանները, երկրին ամէնէն հարուստ շրջաններն են:

Այս ագարակատէրները, օրինակ Իլ-տը-Ֆրանսի մէջ, պարտադրելու համար իրենց կամքը՝ աշխատավարձի, սնունդի եւ բնակութեան հարցերու մասին, ամէն ջանք կը թափեն, որ սէնտիքա չկազմեն իրենց աշխատաւորները: Տեղական թերթերու մէջ, երբ ազդ կուտան թէ գործաւորի պէտք ունին, աղդին տակ կ'աւելցնեն որ «պիտի մերժուին սէնտիքայի անդամները»: Եւ սակայն իրենք անդամ են ագարակատէրերու սէնտիքային:

Այս պայմաններուն մէջ Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորը կը նախընտրէ թողուլ գիւղը եւ մտնել ճարտարարուեստի մէջ, ուր աւելի լաւ պաշտպանուած է,— Մինչ իր տեղը կը գրաւէ օտար աշխատաւորը, հնապանդ գործիք մը ագարակատէրերուն ձեռքը:

Բայց օտար աշխատաւորը, գրաւելով Ֆրանսական հողագործական շուկան, երկրին վարիչները կը դնէ ուրիշ հարցի մը առջեւ: Ո՞վ պիտի աշխատցնէ այդ հողերը, վաղը, պատերազմի մը պարագային: Ֆրանսացի աշխատաւորը գիւղէն հեռացած է հիմնականօրէն: Վաղը, պատերազմի ժամանակ, պիտի հեռանայ օտար աշխատաւորն ալ, դէպի իր հայրենիքը կամ կեդրոնացման ճամբարները: Նուազ մտահոգ չեն նաեւ ագարակատէրերը,— Գերմանիա, դէպի Արեւելք արշաւի իր քաղաքականութեամբ, վաղը խոչընդոտ պիտի հանդիսանայ մեր ագարակատէրերուն, որոնք վարձու աշխատաւոր կը բերէին Կեդր. Եւրոպայէն: Չէ՞ որ Գերմանիա ինք եւս պէտք ունի աշխատաւոր ձեռքերու, մանաւանդ գիւղատնտեսութեան մէջ: Կոսլարի համագումարին մէջ, անցեալ Նոյեմբերին, Վալթէր Տարէ, որ պարէնաւորման եւ հողագործութեան նախարարն է, կը յայտարարէր թէ հինգ տարուան ընթացքին գերման հողագործութիւնը կորսնցուցած է 800,000 աշխատաւոր: Նոյն նախարարը, «Կանանչ Շաբաթ»ի ցուցահանդէսին մէջ, անցեալ Յունուարին, կը յայտարարէր դարձեալ թէ կաթնատու կովերու պակասը (վերջին տարիներուն պակսած է 300,000 գլուխ) հետեւանք է կթող ձեռքերու պակասին: Քանի մը շաբաթ առաջ, բանջարամշակութեան ցուցահանդէսին մէջ, նոյն նախարարը կ'ըսէր թէ կարելի չէ եղած զարգացնել պտղամշակութիւնը Գերմանիոյ մէջ՝ անոր համար որ կը պակսին աշխատող ձեռքերը:

Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ, ուրեմն, պատրաստել հողագործ ձեռքեր,— գիտակից եւ հայրենասէր գիւղացիներ: Ծերակոյտին պարտականութիւն է պաշտպանել հողագործ աշխատաւորութիւնը, հսկել ագարակատէրերու կատարած խաղերուն վըրայ, թոյլ չտալու համար որ ֆրանսական գիւղը պարպուի Ֆրանսացիներէն:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՑԱՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

Ի ՊԷՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.— Ի շնորհս հրմանարտներուն, այսօր ալ կը շարունակենք պրպտումներ մեր բառերուն բանասիրական արժէքին շուրջ: Ունինք շփոթ, չէ՞: Այս բառին կազմութիւնը նոյն կը թուի ըլլալ շփոթել բային: Տեսէք — սարտնուլ, բռնուլ, խրտչիլ — երեքն ալ նոյնիմաստ, եւ գրեթէ միեւնոյն տառերով կազմուած: Այս երեւոյթին յաճախ կը հանդիպինք մեր լեզուին մէջ, եւ որուն ակնարկած ենք մեր դասերու ընթացքին:

Սուզանաւ թէ ընդծովեայ: Մեր նախասիրութիւնը կ'երթայ երկրորդին, իբրեւ աւելի համապատասխան իմաստին: Sous-marin կոչուեցաւ առաջին սուզանաւը: Այս վերջինը աւելի կը պատշաճի submersibl ֆրանսերէնին: Ունինք ընդ նախդիրով (տակ) կազմուած ընդերկրեայ: Ունինք նաեւ «ընդերք», փոքրտիք իմաստով, նոյն ընդ նախդիրով: Գիտէք արդէն որ այդ նախդիրը առանձին չենք գործածեր գրեթէ մեր նոր գրականին մէջ, բայց անկէ շինուած շատ բառեր ունինք — ընդարձակ, ընդունիլ (հետը բռնած, հետը ծնած): Դիտել պէտք է թէ ընդ զանազան նշանակութեամբ կը գործածուի հին գրականին մէջ — տակ, հետը, մէջ, մէջէն — եւ նոր գրականին մէջ գործածուածները բառերէն պէտք է ճշդել: Այսպէս՝ ընդարձակ (կազմուած ընդ նախդիրով եւ արձակ ածականով, լայն, մեծ, մէջէն եւ ամէն կողմէն: Ընդը կ'ընդարձակէ իմաստը): Ընդհրկեմ (դիւրին է բացատրութիւնը ընդհանուր համար): Ընդունիլ կը պարունակէ «ընդ» եւ ունիլ (ունենալ), բայց այժմ նաեւ ընդունակ: Նաեւ ընդունայն, ընդմիջել, ընդվզիլ (վիզը տնկել, ապստամբիլ):

Իւրաքանչիւր լեզու ունի իրեն սեփական առանձնայատկութիւններ: Բնական երեւոյթ մըն է ասիկա: Որքա՜ն ունի նաեւ մեր լեզուն: Եւ շատ շատերէն շատ:

Դիակապուտ լինէին, դիաթաւալ խաղային, եւ ասոնց նման զուտ հայկական բացատրութիւններ: Խորհեցէք թէ ձեր ծանօթ լեզուներէն ոչ մէկը այս կերպով կրնայ բացատրուիլ, երբ պիտի ըսէ — դիակները կը կողոպտէին, վիրաւորները հետզհետէ կ'իյնային եւ կը շարժտէին ու ահա կը մեռնէին: Ափսոս յիշատակուածներ կու օրինակներ են միայն: Ապա թէ ոչ, կարելի է մեր հարիւրաւոր ինքնուրոյն գոյքերը թուել ի փառս Մեծ Մաքանչին, մասնագիտական հրատարակութեան մը մէջ: Եւ ահա թէ ինչու օտարներէն մեր Ս. Գիրքը թագուհի թարգմանութեանց հռչակուած է, ի հեճուկս Օքսֆորտեան Սիոնականին:

Կը թուի թէ գուշակել եւ զգոյշ բառերուն արմատը նոյն է, մանաւանդ երբ գիտնանք, թէ զգոյշին զ գիրը ընջելի է: Գերմաներէնը արդէն keush է, ճիշդ մեր (գ) գոյշը: Հետեւաբար հեռի չէ գուշակը, գուշակելը, որ զգուշութեան կը կարօտի, տեսակ մը երկչոտ համարձակութեան, ուստի եւ զգուշութեան:

Առու, առոգել, ոռոգել կատարելապէս նոյն արմատէն կը թուին ըլլալ, որմէ անշուշտ նաեւ մեր սովորական առոգանութիւնը, (բառերուն մճիտ, թարմ արտասանութիւնը):— Վտարել — արմատականը տար (հեռի, դուրս):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Գլխաւորը ջահեր ձեռք բերելն է. հէնց որ մի երկու վրան կարողանանք վառել, սարսափը կը տիրէ ամէնքին, խօսել սկսաւ Սեպուհը, սակայն այդ պաշտօնը Գեղացիները պիտի կատարեն, իսկ մերոնք պիտի հարուածեն:

Երկար խօսելուց եւ այս ու այն կողմը հետազօտելուց յետ՝ իշխանն ու Սեպուհը վերադարձան զինուորների մօտ: Նրանք ամէնքն էլ քաղցր քուն էին մտել. բայց մի քանիսը եղողների քայլատրոփը լսելուց վեր թռան տեղներից: Արթուն էր միայն մի զինուոր, որ պահակութիւն էր անում ձիաներին:

Գէորգ իշխանը տեսնելով Գոռին, որ գլուխը մի կոճղի յենած՝ անուշ մրափում էր, ակամայ կանգ առաւ նրա առաջ: Լուսինը, որ սահում էր երկնակամարի վրայ, պայծառ շողեր ծառերի միջից թափանցելով՝ լուսաւորել էր պատանու գեղեցիկ դէմքը, ուր հանգչում էր այդ րոպէին մի հանգիստ եւ խաղաղ ժպիտ:

Պղնձէ զրահը, որ պատում էր նրա առողջ կուրծքն ու թիկունքը, ոսկեզօծ սաղաւարտը, որ ծածկում էր տակաւին նրա գեղեցիկ գլուխը, բայց չէր կարողանում ամփոփել իւր մէջ նրա հարուստ խոպոպները, որոնք զարդարում էին պատանու ճակատն ու պարանոցը, եւ վերջապէս կմրաւոր, արծաթազարդ վահանակը, որ բռնած էր ձախ ձեռքում եւ որով, քնի մէջ անգամ, պաշտպանում էր նա իւր կուրծքը, փայլում էին լուսնի առաջ մեղմ ճաճանչներով:

Իշխանն սկսաւ նայել որդուն: Ծնողական սիրտը կարծես զգացուած մի երկարատեւ արբեցութիւնից. եւ մի տխուր զգացում սկսաւ նրա սիրտը ճնշել:

«Գուցէ իմ ձեռնարկութիւնը հաճելի չէ Աստծուն. գուցէ նա բարկանում է, որ ես յանդուգն մտքեր եմ յղանում եւ խաղաղ քուն վայելող աւարածների վրայ անակնկալ յարձակումն եմ գործում... Գուցէ նա ինձ պատժելու համար՝ Հագարացիներից մինի սուրը մխի իմ այս միամօր որդու կողը եւ նրա կենաց արեւը խաւարեցնէ... Եւ ես յաւիտեան զրկւեմ նրանից... իմ կեանքի այս միակ մըխիթարութիւնից... Օ՜, եւ տեսնեմ նրան արիւնաշաղախ, ժպիտը գեղեցիկ դէմքի վրայ սառած եւ սիրուն աչքերը յաւիտեան փակուած... ո՛չ, անկարելի է. ո՞ր Աստուածը այնուհետեւ կարող է իմ կսկիծը փարատել... եւ ի՞նչ լուր տանեմ ես նրա մօրը. ի՞նչ երեսով նրան երեւամ... Արդեօք մի անգութ, մի բարբարոս չե՞մ ես. ինչո՞ւ չարգիլեցի նրան Գառնիում... ի՞նչ ուժ պիտի աւելացնէր նա ինձ համար. միթէ՞ մի հասարակ զինուոր չէր կարող նրա գործը կատարել. ինչո՞ւ կամեցայ Մարզպետունեաց տան վերջին ճրագը խաւարեցնել... Չէ, սա պիտի հեռանայ այստեղից. եւ կամ մեր արշաւանքը պիտի յետաձգենք»...

Այս մտքերն էին յուզում Մարզպետունու հոգին, երբ Սեպուհը մօտենալով՝ զօրաւոր ձեռքը դրաւ նրա ուսին եւ ասաց.

— Մենք ուշանում ենք, Տէ՛ր Մարզպետունի. այստեղ պառկած բոլոր զինուորները նոյնպիսի մայրեր ունեն, որպիսին ունի Գոռ իշխանիկը. գնա՛նք:

Սեպուհի այս խօսքը սասանեց իշխանին եւ նա կարծես անուրջից ըսթափուելով՝ բացագանչեց.

— Գնա՛նք: Թող բոլոր մայրերն էլ նահատակների ծնող հռչակուեն:

Համաձայն կանխաւ արած որոշման՝ իշխանը պիտի բարձրանար Գեղ, նըրանց օգնական մարդիկ բերելու, իսկ Սեպուհը պիտի իջնէր Վէդի աւանը եւ, եթէ այդտեղ չյաջողէր, անցնէր Ձերմանիս եւ այնտեղից մարդիկ հըրաւիրէր: Նրանց նպատակն էր հայթայթել ոչ թէ կռուող զօրք, այլ միայն գոռացող ու աղմուկ հանող ամբոխ, որ գիշերային ժամում կարող լինէր սարսափ ազդել թշնամուն:

Ծիրքին վաշկի մօտ նրանք բաժանուեցան: Իշխանը լերան լանջերը բարձրանալով, դարձեալ սկսաւ Գոռի վրայ մտածել: Բայց այս անգամ ոչ իբրեւ թուլասիրտ հայր, այլ իբրեւ հայրենասէր զինուոր:

«Մինչեւ այսօր բիւր մեզ նմանները զոհուել են թշնամու սրին. դրա պատճառը եղել է այն, որ ամէն մի իշխան, իւր տոհմն ապահովել մտածելով կամ սիրելիների կեանքը խընայելով՝ ձեռնպահ է մնացել ընդհանուր գործին միանալուց: Երկրի ժողովուրդը զոհ է գնացել այն երկչոտ կցացմունքներին, որոնք մի ժամ առաջ պաշարել էին իմ սիրտը: Փրկութեան սեղանը դադարել է ազատութիւն բաշխելուց, որովհետեւ այդ սեղանի վրայ զոհ մատուցանող չկայ... Բայց ես հրապարակային խոստում արի. ես ահաւոր երդում երդուեցայ. Ինչպէս կարող եմ այդ երդման դըրժել... Իմ Գոռը յաւիտեան հօ չի ապրելու. մահը վաղ թէ ուշ պիտի փակէ նրա աչքերը. կարող է պատահել որ նա մեռնի հէնց իմ յարկի տակ, մի ապերախտ դաւաճանի թագուն հարուածից... ինչո՞ւ ուրեմն չկամենալ որ այդ մահը հանդիպէ նրան հայրենիքի համար մղած կռուի դաշտում. ինչո՞ւ չցանկանալ որ անփառունակ մահուան փոխարէն՝ նա մարտիրոսական պսակ ստանայ. ինչո՞ւ չմխիթարուիլ այն քաղցր մտքով՝ թէ աշխարհի մէջ ունեցածս ամենաթանկագին հարստութիւնը իմ Հայրենիքի ազատութեան նուիրեցի... եւ վերջապէս միթէ՞ իմ Գոհարը որդւոյ մահը լսելուն պէս՝ չի կարող հերոս հելլենուհու նման ասել թէ՝ «հէնց դրա համար ծնեցի որդիս...»:

Այս մտքերն այնպէս ոգեւորեցին իշխանին, որ նա չզգաց թէ՝ ինչպէս հասնցաւ Գեղայ դարեւանդները եւ հասաւ ամրոցի պարիսպներին:

Դռան մօտ թակ չգտնելով, նա վերցրեց մի ահագին որձաքար եւ զարկեց երկաթապատ դռներին: Փեղկերը դըղրդացին, բայց աշտարակից պահապանին ձայնը չլսուեցաւ: Իշխանը նորից կրկնեց իր հարուածը եւ այս անգամ միայն պահապանը իւր խորշից ձայնը լսեցրեց:

— Բացէք դուռը: Ի՞նչ քնելու ժամանակ է, յիմարներ, թշնամին ձեր առջեւն է, գոչեց իշխանը: (Տար.)

Մանրիկներ կամ, աւելի, բառի մասեր ունինք, որոնք ներքին կապակցութիւն մը կուտան իրենցմէ չէնուած բառերուն իմաստին: Այսպէս — թապերտ, վերտ, չերտ, կերտ (հիւսքի չարքի, կորուածքի, ձեւի իմաստով): — Զատել – զտել, զուտ, զատ, (որով նաեւ ազատ) միեւնոյն ակէն ծագած են:

Ունինք վառ, բայց՝ վառիլ, վառել (զէնք, զինել, զինուիլ իմաստով): Նոյն ճիշդ ձեւը կը գտնենք նաեւ Գերմաներէնի մէջ — Wehr, wehren:

Ի՞նչ ալ ըսէք, տղաք, ի՞նչ ալ ընէք ձեր շրջանաւարտներդ, որ պիտի ձգէք քանի մը օրէն եւ դուք որ տակաւին պիտի աւարտէք այս հաստատութիւնը, — բան մը կայ որ պիտի մղէ ձեզ, այս անկեալ կեանքին մէջ, որ մեր ներկան է, դէպի ազգային իտէալը: Եւ այդ իտէալին տանող ճամբան հիմա մեր մշակոյթն է միայն:

Շատ կարճ է մեր հուսկ բանքը, մանաւանդ Արագի մը ճշգաչափ աչքերուն տակ: Մշակոյթի այս կրակը, անշէջ մորենին, այս Վեստեան հուրը, ինչպէս փայտին ու հանածոյին տարերային շողին, երկաթեայ չէնքեր կը մղէ գիծերուն վրայէն, հանգոյցին ժամանելու համար: Թող մեր բնամիները — երեւելի եւ աներեւոյթ — իրար անցնին, ձգտին, նկրտին մարելու համար այդ կրակը, որպէսզի անոնց մէկ մասին համարբերումին փճանանք եւ մէկ մասին համար ալ հալինք ձուլուինք իբրեւ քիմիական նիւթ մը, մետաղակերպ: Թող մինչեւ իսկ իրարու հետ դաշնակեն՝ հայկական հողերն ու ստացուածները, ուխտուած ու ապա դըրժուած երկրամասերը իրարու առնելու համար դիւային սակարկութիւններով, — ոչ, ի զուր, — շողին ֆշալով, ճչելով, տնքալով պիտի սահեցնէ իր բեռը երկաթներուն վրայէն: Այդ բեռը մեր Մշակոյթին հարստութենէն կազմուած է, նայեցէք որ դուք ալ մաս կազմէք: Գոնէ թեթեւ պատրաստութեամբ, բայց, վերջապէս, փառքի պատրաստութեամբ մը:

Բայց քիչ խօսք ու աւելի գաս: Մահաղին մէջ պուտ մը ջուր, պատառ մը հաց աւելի կ'արժեն, քան Մեծ պահքի քարոզ մը:

Ունդ մասնիկը (սերունդ, ծնունդ, երունդ —պալար—) ծագած է հաւանաբար ունդ, հունտ (ընդեղէն, հընտեղէն) բառէն: Բոլոր այս բառերը սնում, կլորութիւն կը յատկանշեն: Ասոր, հեռուէն հեռու այս ձեւով ձգնուած կ'ըլլան գունդ (տ), մկունդ (ոէգ, նիզակ):

Յոգնած էք, գիտեմ, — սթափում մը — Արդեօք անախորժ նմանութի՞ւն մը ունին... քաղցր եւ քացախ բառերը: Ահա թէ ինչպէս մինչեւ վաղը կրնայ իյնա՞լ թէ բարձրանալ բանասիրութիւնը:

Բայց առարկութիւն չի վերցներ, թէ «ուղխ» արմատն է բղխիլ բային, եւ ծայրէն կուգայ «ծորիլ»:

ՏԱՐԱԶ

** Պտոյտը մարմինը, իսկ համբոյրը սիրտը կը զովացնէ:

** Պաշտուած կիները այրելու պէտք չկայ, գիտնալու համար թէ՝ ամենագեղեցիկ կուռքէն քիչ մը փոշի կը մընայ միայն:

** Սէրը խոր է ծովի նման, որքան տայ՝ այնքան աւելի ունի տակաւին իր մէջ: — Շէյքսփիր

ՔԻՉ ՄԸ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Symphonie, Concerto եւ Rhapsodie

Երաժշտական այս անունով գործերու կը հանդիպինք յաճախ ո եւ է նըւագահանդէսի կամ անթելի ունկընդրութեան առթիւ: Ի՞նչ կը նշանակեն այս բացատրութիւնները.—

Symphonie բառական իմաստով կը նշանակէ միաժամանակ լսուած ձայներ, իսկ նուիրագործուած ըմբռնումով՝ գործիական համանուագ: Կը բաղկանայ չորս մասերէ, երբեմն յաւելուածական նախամուտով մը, որոնք իրարմէ տարբեր նկարագրով կտորներ են:

Յայտնի է թէ, ազգերը, իրենց մըշակոյթին մէջ որքան կարեւոր տեղ տուած են ժողովրդական պարերուն: Հին ժամանակներէ սկսելով, մանաւանդ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ կային քիչ շատ ճկունութիւն, ազնուականութիւն եւ արուեստ պահանջող պարեր: Օրինակ Allemande (գերմանական, չորս չափի վրայ եւ արագ), sarabande (երեք չափի վրայ՝ դանդաղ), menuet (երեք չափի վրայ միջակ – արագ), louré կամ gigue (չորսի կամ վեցի վրայ՝ արագ), եւայլն:

Գիւղացիէն մինչեւ ազնուականը կը պարէին մեծ արժէք տալով կիրարկումին, զանոնք նկատելով իբրեւ արուեստի պարեր, այս օրուանին հակառակ: Երաժիշտներու կողմէ այս պարերը կը ձայնագրուէին ընդհանրապէս նոյն թօնին կամ իրարու մօտիկ թօներու վրայ, յաջորդաբար մինչեւ եօթը կտոր. տալով անոնց՝ suite բացատրութիւնը (շարք):

17րդ դարէն սկսեալ երաժիշտները ամէն մէկ կտորի տուին առանձին արժէք: Զանոնք ընդլայնեցին, զարգացուցին, յատկապէս եւ պարտաւորիչ դարձնելով զանազան ընդլայնումի օրէնքներ, զորս այստեղ պարզել կարելի չէ, պարերու իւրաքանչիւր անուն փոխեցին իր նկարագրին համաձայն բացատրութեամբ մը, եւ այսպէս՝ ճոխացած կտորը առաւ սէմֆոնի անունը:

Allemandeը որ արագ էր՝ փոխուեցաւ Allegroի (allégresse), sarabandeը որ դանդաղ էր, եղաւ largo (large), menuetն յաճախ փոխուեցաւ scherzoի, որ կը նշանակէ՝ ծաղրական կամ զուարճալի, gigueը որ արագ էր՝ փոխուեցաւ rondoի (շուրջպար):

Այս ձեւին մէջ սէմֆոնի դուրս ելած է այլեւս նախնական իր թեթեւ նկարագրէն, եւ եղած է երաժշտական ամէնէն բարձր կտորի մը արտայայտութիւնը: Գլխաւոր հիմնադիրները եղած են Haydn, որ ունի 118 հատ սէմֆոնի, Mozart 40 հատ, իսկ Պէթհովէն՝ 9 հատ միայն, բայց տալով անոնց ամենաբարձր ընդլայնումը դրամաթիք գոյնով:

Concerto — Concert կը նշանակէ՝ բառական իմաստով ո եւ է բան միասին կատարել, կամ իրար ամբողջացնել, երաժշտական բացատրութեամբ՝ կտորի մը հանդիսաւոր ունկնդրութիւնը:

Concertoն տեսակ մը սէնֆոնի է ուր սակայն մայր եղանակը տրուած է մեներգու գործիքի մը, սովորաբար դաշնակ, ջութակ, թաւջութակ, սրինգ եւն.: Այս ձեւը առիթ կուտայ մեներգուին յայտնել իր արհեստագիտական կամ արտայայտիչ բոլոր կարողութիւնը: Լեցուն է բազմաթիւ պարզարանքներով եւ բարդութիւններով: Միւս գործիքները կ'ամբողջացնեն, կը հաստատեն կամ կ'ընդդիմանան մեներգուին բոլոր պատմածները կամ պարտադրած եղանակները, եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Concertoն ունի սէնֆոնիքի մը բոլոր ընդլայնումի յատկանիշները, բայց կը բաղկանայ երեք մասերէ, փոխանակ չորսի: Մօցարդ ունի մեծ կամ փոքր՝ 25 concerto, որոնց գեղեցկագոյնն է ré mineurը:

Rhapsodie,— Յունական բացատրութեամբ կը նշանակէ՝ երգերը իրար կարել: Այսպէս կ'ընէին աշուղները իրենց երգերուն ընկերանալով նախնական գործիքով մը: Ներկայ ըմբռնումով rhapsodieն յաջորդութիւն մըն է ժողովրդական երգերու, ֆանթէզիի ձեւով: Ընդհանրապէս չունի սէնֆոնիի ընդլայնումները կամ մեղեդին խորացնելու յատկանիշը: Ան կը մնայ պարզունակ վիճակի մէջ, միշտ քընքոյշ եւ թարմ, վերջաւորութեան մէջ արագ: Սովորաբար կ'ունենայ ո եւ է ազգի տոհմիկ գոյն (folklore): Նշանաւոր են հունգարական, սպանիական, նորվեկեան rhapsoldieները: Երաժշտական այս ձեւը կը բաղկանայ միայն մէկ մասէ՝ դանդաղ եւ արագ բաժինները իրարու զուգորդուած:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Մոլութիւն մը

Անաթոլ Ֆրանս պատմութիւնը կ'ընէ անգլիացիի մը, որ սովորութիւն ունէր պիտակուած սրուակներու մէջ հաւաքելու բոլոր գետերուն ջուրերը: Արուեստի վերաբերեալ զանազան առարկաներ հաւաքելու սովորամոլութիւնն ալ հոգեբոյժներու կողմէ ընդունուած է իբրեւ հիւանդագին վիճակ:

Այս մասին, տոքթ. Հ. Կոտէ հրատարակած է գրքոյկ մը, ուր կ'ըսէ թէ՝ գեղարուեստական պատկերներ, փորագրութիւններ կամ կաւեղէն անօթներ հաւաքելու ունակութիւնը անսովոր մարդոց յատուկ է: Անոնց քով, պէտք է նկատողութեան առնել ցեղաբանական, տարիքի, ժառանգականութեան եւ միջավայրի ազդակները: Անոնք մտային տեսակ մը բռնաւորման զոհերը կը նկատուին, եւ կուտայ հետեւեալ օրինակը.—

— Մինչեւ օտար վեհապետի մը չքախումբը վար կ'իջնէր Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն, խումբ մը աշակերտներ, որոնք այդ միջոցին սակարանի շէնքին մէջ զբաղած էին դրոշմաթուղթերու փոխանակութեամբ, իրենց գլուխը չվերցուցին, դիտելու համար թափօրին անցքը, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ հիւանդութիւնը կրնայ մինչեւ իսկ անչափահասներու մէջ ալ յայտնուիլ:

Բժիշկին կարծիքով, հաւաքածոյ ընողները մատնուած են տեսակ մը իպնօսական վիճակի մը, որ կը յիշեցնէ սիրահարներուն վիճակը, որոնք իրենց ամբողջ մտածումը կը սեւեռեն իրենց սիրոյ առարկային վրայ:

Սիլվէստըր Պօնարի համար, դրոշմաթուղթերու գրացանկի մը ընթերցումէն աւելի հրապուրիչ բան չկայ: Արտաքին իրերն ու դէպքերը չեն շահագրգռեր զինքը: Ան ատեն միայն կը շահագրգռուի անոնցմով, երբ անոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապակցութիւն ունին իր գրադարանին կամ իր թանգարանին առարկաներուն հետ:

Հին դրամ կամ նամակադրոշմ հաւաքելու մոլութիւնը երբեմն մարդս կը մղէ ծայրայեղութեան:— Այսպէս, դրամագէտ մը, որ Լուդովիկոս ԺԴ.ի կողմէ Ափրիկէ ղրկուած էր հին դրամներ հաւաքելու համար, անկէ վերադարձին իր հետ միասին բերած էր բազմաթիւ դրամներ: Ֆրանսա մտնելէ առաջ, ան չվարանեցաւ կուլ տալու քանի չափ թանկարժէք դրամներ, զանոնք իւրացնելու նպատակով:

Տոքթ. Կոտէ կը կարծէ թէ այս հիւանդութիւնը շատ քիչ անգամ բուժելի է: Անկէ վարակուողները իրենց կեանքին ամբողջ տեւողութեան անբուժելի կը մնան, եւ երբեմն այդ հիւանդութիւնը զանոնք վաղահաս կերպով դէպի մահ կ'առաջնորդէ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ի պատիւ Գրիգոր Ցակոբեանի

Անցեալ շաբաթ գիշեր, 10 յունիս, Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան քսանամեակին եւ իր հիմնադրին քառասնամեայ մարզական գործունէութեան առիթով, ի պատիւ սկաուտ պետ Գրիգոր Ցակոբեանի սարքած էր մեծարանքի երեկոյ մը, նախագահութեամբ Տիկին Ցակոբեանի, որ միշտ քաջալերած է իր ամուսինը:

Բուն նախագահն էր Փարիզի հոգեւոր տեսուչի փոխանորդը, Տիրան վարդապետ Ներսոյեան, որուն կ'ընկերանար Զգօն վարդապետ:

Սկաուտներու փոքր խումբ մը հանդէսը բացաւ «Յառաջ Նահատակ»ով եւ միջանկեալ տեղի ունեցան սկաուտական խաղեր, արենոյշներու կողմէ, հայկական պար, եւ Փարիզի սկաուտ խմբապետ Աշոտ Սերճանեանի կողմէ յաջող արտասանութիւն մը Րաֆֆիէն:

Նախագահը, իր գովեստի խօսքերը ուղղելով Գ. Ցակոբեանի, զայն անուանեց հեռատես ազգասէր մը, որովհետեւ «անոնք որ երիտասարդ սերունդով կը զբաղին, իրենց ժողովուրդի ապագան եւ անմահութիւնն է որ կը կերտեն»:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Փարիզի Ենթաշրջանի սկաուտ պետ Սերոբ Սերոբեանի, որ յարգանքի խանդավառ ուղերձ մը կարդաց:

Սկաուտներու ծնողներու կողմէ խօսեցաւ համակիր մը, իր խոր հաւատքը յայտնելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ սկաուտական շարժումին հանդէպ:

Կարօ Ուշագլեան մօտէն ծանօթ ըլլալով Գրիգոր Ցակոբեանի կեանքին, ըսաւ.— Եթէ այս մարդը վաճառական մը մնացած ըլլար, հարստացած եւ անձնատուր ճոխ կեանքի, այս երեկոյ հաւաքուած պիտի չըլլայինք իր շուրջը: Ան վաճառական չեղաւ, նուիրեց ինքզինքը իր ժողովուրդի զաւակներուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ին: Իր խօսքերը եւ Ցակոբեանի հօր յիշատակը յուզումի մատնեցին մեր պետը:

Շ. Միսաքեան, որ մարզական եւ սկաուտական շարժումի ծնունդը տեսած եւ մամուլի մէջ անոր յառաջդիմութեան ամենաջերմ սատարողներէն մին եղած է, Հ. Մ. Ը. Մ.ի փառքի օրերը ոգեկոչելով զայն նըմանցուց շէնքի մը, որուն նախկին շքեղութիւնը նսեմացած է, բայց պատերը կը մնան ամուր: Ջատագովեց շարժումն ու անոր մեծ վաստակաւորը:

Ֆրանսայի շրջանի սկաուտ ընդհ. պետ Վազգէն Անդրէասեան, պատմելէ վերջ իր պետին հետ ունեցած առաջին հանդիպումը, անոր քառասուն տարիներու մարզական գործունէութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան շուրջ տուաւ մանրամասն տեղեկութիւններ:

Գրիգոր Ցակոբեան ծնած է Պոլիս 25 մայիս 1885ին: 1897 սեպտեմբերին կը յաճախէ Րոպըրթ Քոլէճ ուր առաջին անգամ կը տեսնէ զանազան մարզախաղեր եւ կը խանդավառուի: 1898ի յունիսին Քոլէճէն 11 զաւակներ առնելով կը հիմնէ առաջին hockey խումբը:

1899ին գարնան իր անձնական դրամով Քոլէճէն կը գնէ base ball եւ այդ խաղին յատուկ գաւազան մը եւ կը հիմնէ առաջին base ballի խումբը:

1900ին Պալթա Լիմանի մէջ կը հիմնէ գնդախաղի առաջին խումբը, բոլոր պիտոյքները անձամբ գնելով:

1903ին Րումելի Հիսարէն Վարագ Փողարեան, Պօղոսեան եւ Խուպեսէրեան մաս կը կազմեն այդ խումբին եւ հայ խումբը առաջին անգամ ըլլալով միջազգային մրցումներու կը մասնակցի եւ Մօտա Քիւպի հետ կը մնայ 1-1 հաւասար, անգլիական մարտանաւի խումբին հետ 3 — 3, կը յաղթէ Կալաթա Սէրայէն 5 կէտով եւ կը յաղթուի միայն Գատը գիւղի զօրաւոր խումբէն:

1903ի ամրան գերմանական Թըրնֆէրայն մարզական միութեան ղեկավարութեան կը հրաւիրուի եւ կարճ ատենէն մարզահանդէս մը սարքելով խուռն բազմութեան մը ներկայութեան դեսպանատան պարտէզին մէջ դեսպանին եւ ներկաներու շնորհաւորութիւններուն կ'արժանանայ:

1901ին կ'անդամագրուի յունական մարզական ակումբի մը ուր կը հետեւի, փարալէլ, պար ֆիքս, օղակներու եւ ըմբշամարտութեան դասախօսութիւններու: Կը հիմնէ Պոյաճի գիւղի ազգային վարժարանին մէջ առաջին հայ մարզարանը պարտէզին մէկ մասը յարդարելով, հոն երեկոները տղոց մարզանքի դասեր կուտայ:

1902ին սկիզբը Culture Physique ըլբագրի միջոցաւ Փրոֆ. Տէպոնէէն մարզանքի դասեր կ'առնէ թղթակցութեամբ: Նոյն թուականին իրիկուն մը երբ Ցակոբեան տղոց մարզանք ընել կուտայ, պարտէզին դրան առջեւ կը տեսնէ հետաքրքիր տղայ մը: Անունը կը հարցնէ.— Շաւարշ Քրիսեանն է որ իր աշակերտը կ'ըլլայ եւ կը հետեւի իր մարզական հրահանգներուն: Ան Քրիսեանին կը թելադրէ մարզանքը իբրեւ մասնագիտութիւն ընտրել եւ Եւրոպա երթալով կատարելագործել:

Իր թելադրութեամբ եւ յանձնարարութեամբ (Փրոֆ. Տէպոնէի հասցէին) Շաւարշ Քրիսեան կ'անցնի Փարիզ ուր սակայն չի մնար եւ Լոնտոն կը մեկնի, Սանտոյի մեթոտին հետեւելու համար: Հոն ալ երկար չի մնար ու թերեւս պարագաները կը ստիպեն զինքը գործի մը լծուիլ: Այդպէս է որ Լոնտոնի մէջ ճամբորդութեան ընթացքին Ցակոբեան Քրիսեանը կը գտնէ իբրեւ սրճարանապետ Լոնտոնի հեռաւոր մէկ անկիւնը ու ամէն ճիգ եւ օգնութիւն կ'ընէ, որպէսզի մարզանքի հետեւի եւ վերադառնայ հայրենիք: Այդպէս ալ կ'ընէ Քրիսեան, եւ Ցակոբեան եղբայրներու օժանդակութեամբ կը հրատարակէ «Մարմնամարզ» թերթը:

1912 դեկտեմբերին Ցակոբեան՝ ողբացեալ Մկրեանի խնդրանքին վըրայ կը ստանձնէ Շուէտականի եւ սկաուտական դասախօսութիւնները Սկիւտարի «Հայ մարզարանին» մէջ:

1913ի ամրան առաջին կարգի սկաուտական մէկ խմբակով Գայիշ տաղի վրայ արշաւ ընելով կը կատարեն երդման արարողութիւն եւ նոյն տարուան սեպտեմբերին կը ստանձնէ Հինդլեան վարժարանի մէջ սկաուտական, աթլէթիք եւ մարզանքի ճիւղերը, նոյնպէս Օրթագիւղի եւ Գուրուչէշմէի մէջ: Սկիւտարի «Հայ Մարզարան»ի դաշտին վրայ կը սարքէ մարզահանդէս մը մասնակցութեամբ Բերայի «Արաքս» խումբին:

1914ի Մայիսին դարձեալ նոյն դաշտին մէջ կուտայ սկաուտական հանդէս մը մասնակցութեամբ Հինդլեանի խումբին, Պոլսոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով 60 սկաուտներ խանդավառութիւն կը ստեղծեն:

Ու վերջապէս 1918ին երբ տարագիրներու եւ որբերու աղեխարշ վիճակը կը տեսնէ, հայ երիտասարդութիւնը շարժման մէջ դնելու, սկաուտական եւ մարզական կեանք վերսկսելու ծրագիրը կը բեւեռէ իր մտքին մէջ, խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ քանի մը ծանօթ ընկերներ — Հայկ Ծիրմէնեան, Ց. Ճ. Սիրունի, Ծօլօլեան, Լ. Ցակոբեան, Վահրամ Փափազեան, Տիգրան Խոյեան, Ծահինեան, կը պարզէ իր հրաւէրին շարժառիթը ու հոն հիմը կը դրուի այսօրուան Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

Իր հասցէին եղած այս մեծարանքի խօսքերէն յայտնապէս յուզուած, Գ. Ցակոբեան կը գոհանայ մի միայն վերակոչելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնարկութեան պարագաները եւ ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, սկաուտ պետեր Սերոբեանի եւ Մերկերեանի (այս վերջինը բանաւոր պատճառով բացակայ) կուտայ Արարատեան սկաուտի աստիճանը եւ «Բարձրացիր բարձրացուր» ոսկենշանը:

Արենուշներու խմբապետուհի Օր. Անահիտ Սերճանեան սկաուտներու կողմէ Տիկին Ցակոբեանի կը նուիրէ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Կեցցէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Սկաուտ

Օր. ՓԵՐՈՒԶ ԵԱԶՄԱՃԵԱՆ

եւ

Ընկեր ՑԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ

Նշանուած

Վալանս — Իսի լէ Մուլինօ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Սիմուրտէն իր վարձատրութիւնը ստանալով արձակուելէ յետոյ դուրս ելած էր վերին աշխարհէն եւ դարձեալ մտած էր ստորին աշխարհը: Մեծերը փոքրերէն անջրպետող դուռը նորէն փակուած էր անոր վրայ: Մարդահաս պարոնը, դեռ ծնած բոլէէն սպայ, անմիջապէս զօրավար նշանակուելով մեկնած էր իր պաշտօնավայրը՝ որ եւ իցէ պահականոց մը: Խոնարհ դաստիարակը, որ իր հոգւոյն խորը կը շարունակէր մնալ նոյն ըմբոստ քահանան, իսկոյն իջած էր եկեղեցական նուիրապետութեան այն մռայլ ներքնայարկը, որ կը կոչուի ստորին հոգեւորականութիւն: Այստեղ ան աչքէ կորսնցուցած էր իր աշակերտը:

Եկած էր յեղափոխութիւնը: Հանրային դէպքերու անհունութեան մէջ անոր սրտին խորը ծածկուած էր միայն, բայց երբեք չէր մարած անոր յիշատակը, զոր թողած էր այդ արարածը, որմէ ան մարդ շինած էր:

Գեղեցիկ է կերտել արձան մը եւ անոր կեանք ներշնչել, բայց աւելի գեղեցիկ է կերտել իմացականութիւն մը եւ անոր ճշմարտութիւն ներշնչել: Սիմուրտէն Բիկմալիոնը հանդիսացած էր հոգիի մը նկատմամբ:

Միտքը ընդունակ է իր հարազատը ծնիլ:

Այս աշակերտը, այս մանուկը, այս որբիկը անոր սիրելին էր համատարած աշխարհի մէջ:

Բայց մարդ մը, իր այսպիսի սիրալիրութեան մէջ, կարո՞ղ էր ունենալ իր խոցելի կողմը:

Անիկա յետոյ կը տեսնենք:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ՍԻՐԱՄԱՐԴ ՓՈՂՈՑԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

Ա.

ՄԻՆՈՍ, ԱՅԱՔՍ ԵՒ ՌԱՏԱՄԱՆԴԸ

Սիրամարդ փողոցին մէջ ճաշարան մը կար, որ կը կոչուէր սրճարան, այս սրճարանը ներքնասենեակ մը ունէր որ այսօր պատմական դարձած է:

Այստեղ երբեմն իրարու կը հանդիպէին, գրեթէ գաղտնաբար, կարգ մը անհատներ, այնքան զօրաւոր, բայց միեւնոյն ժամանակ այնքան լրտեսուած, որ չէին համարձակեր հասարակութեան առջեւ խօսիլ: 1792 Հոկտեմբեր 23ին Կարան եւ Ժիրոնտը այնտեղ փոխանակած էին հռչակաւոր համբոյրը: Հոս էր որ Կարան— թէեւ իր յիշատակարանին մէջ ուրիշ կերպով կ'ըսէ— այդ քստմնելի գիշերը եկած էր պէտք եղած տեղեկութիւնները ստանալու համար եւ Պօն փողոցը Քլավիէն ձերբակալել տալէ յետոյ՝ Արքայական կամուրջին վրայ իր կառքը կեցնել տուաւ, որպէսզի լսէ ահազանգը:

1793 Յունիս 28ին, այս ներքնասենեակին մէջ երեք մարդ բոլորուած էին սեղանի մը շուրջ: Անոնց աթոռները իրարմէ հեռու էին եւ ամէն մէկը նստած էր սենեակին մէկ կողմը, այնպէս որ չորրորդ կողմը պարապ մնացած էր:

Ժամը մօտաւորապէս իրիկուան 8ն էր. փողոցը դեռ լուսաւոր էր, բայց ներքնասենեակին մէջ գիշերը պատած էր եւ առաստաղին ամրացած լամբարը կը լուսաւորէր սեղանը:

Այս երեք անձերէն առաջինը՝ աժգոյն դէմքով, լուրջ արտայայտութեամբ երիտասարդ մըն էր, շըրթունքները բարակ եւ հայեացքը սառն: Անոր այտերէն մէկը ջղաձգօրէն կը կծկուէր, որ երեւի պիտի խանգարէր զայն, եթէ ուզէր ժպտիլ: Օծուած ձեռնոցները ձեռքը, մաքուր հագուած, կօճկուած իր վառ կապոյտ զգեստին վրայ ո՛չ մէկ կնճիռ: Հագած էր Նանքինի կտաւէ անդրավարտիկ, սպիտակ գուլպաներ, բարձր փողկապ, ծալ ծալ բացուած լանջածոպ եւ արծաթաթել կօշիկներ: Մնացած երկուքէն մէկը տեսակ մը հսկայ էր, միւսը՝ տեսակ մը թզուկ: Տխտա— նը շիկակարմիր մահուտէ կարուած զգեստ հագած էր, կուրծքը բաց, վիզը մերկ եւ քրքրուած փողկապով, որ աւելի վար կ'իյնար, քան թէ լանջածոպը. ներքնակը բաց եւ կոճակները կտրուած, հագած էր երկարաճիտ կօշիկներ, անկարգ մազերով, թէեւ անոնց վրայ նայելով կարելի էր նկատել կոկիկ սանտրուածքի հետքեր. անոր կեցուածը առիւծի բաշի տպաւորութիւնը կը թողուր. ծաղկի նշանները կ'երեւային իր դէմքին վրայ. յօնքերը բարկութիւն կ'արտայայտէին, բայց բերանին անկիւնը պահուած էր բարութեան նշան համար — ւող ծալքը. շրթունքները հաստ, ատամները խոշոր, բռունցքը ըմբիշի, աչքերը հրացայտ:

Թզուկը դեղնած մարդ մըն էր, որ նստած ժամանակ շատ տձեւ կ'երեւար: Անոր գլուխը դէպի ետեւ ծռած էր, աչքերը արիւն լեցուած, դէմքին վրայ կապուտցած բիծեր, իր հարթ եւ ճարպոտ մազերը թաշկինակով պատած, ճակատը բոլորովին անհետացած եւ ահագին ու սարսափելի բերան մը: Հագած էր վարտիկ, հողաթափներ, կրկնոցակ որ կ'երեւայ թէ կարուած էր սպիտակ պաստառէ: Կրկնոցակին վրայ հագած էր վերարկու, որուն ծալքերուն մէջէն անցնող կարծր եւ ուղիղ գիծ մը կը դուշակէր դաշոյնի ներկայութիւնը:

Այս մարդոցմէ առաջինը կը կոչուէր Ռոպէսբիէր, երկրորդը՝ Տանդօն եւ երրորդը՝ Մարա:

Այդ դահլիճին մէջ անոնք միայնակ էին: Տանդօնի առջեւ դրուած էր բաժակ մը եւ շիշ մը՝ փոշիով պատած, յիշեցնելով Լուտերի գարեջուրի գաւաթը: Մարայի առջեւ բաժակ մը սուրճ, Ռոպէսբիէրի առջեւ՝ թուղթեր:

Թուղթերուն մօտ կը տեսնուէին անագեայ ծանր թանաքամաններ՝ կլոր եւ մանրիկաւոր, որոնց մասին շատ լաւ կը յիշեն անոնք, որոնք անցեալ դարու սկիզբներուն աշակերտներ եղած են: Գրչամանին մօտ ձգուած էր գրիչ մը: Թուղթերուն վրայ դրուած էր պղինձէ խոշոր կնիք մը, որուն վրայ փորագրուած էր Պասթիյլի հաւասար մանրանկարը եւ տակը գըրուած. palloy fecit.

Սեղանին մէջտեղ փռուած էր Ֆըրանսայի քարտէզը:

(Շար.)

Մունիխի դաշինքը եւ Գերմանիա

Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարար Տոքթ. Կէօպէլս ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ եւ յայտարարեց.

— Անցեալ ամրան՝ շատ մը մտաւորականներ անընդհատ դժգոհեցան ու քննադատեցին նացիներու ընթացքը, ըսելով թէ «ի՞նչ պիտի պատահէր, եթէ Չէմպըրլէն Մունիխ եկած չըլլար»։ Այժմ ես կը պատասխանեմ. Ան եկաւ, որովհետեւ պարտաւորուած էր գալու։ Ան եկաւ, որովհետեւ մենք այնպիսի նեղ վիճակի մը ենթարկած էինք, որ չէր կրնար չգալ։ Մենք չէինք կրնար մեր գործունէութեան ընթացքը յայտնել այս մտաւորականներուն երեք ամիս առաջ։ Այսքանը կը բաւէ ըսել, թէ ճատրակի տախտակին վրայ մենք մեր ճամբան հարթած էինք դէպի անգլիական թագաւորը»։

Տոքթ. Կէօպէլս բուռն յարձակումներ գործեց ժողովրդապետութեանց եւ յատկապէս Անգլիոյ վրայ եւ յարեց.

— Երբ ժողովրդապետութիւնները կը մեղադրեն մեզ, թէ չունինք քաղաքական բարոյական, անոր համար է որ անոնք ունին իրենց պատմութիւնը իրենց ետին, իսկ մենք կը գտնուինք դէմ յանդիման մեր պատմութեան։ Եւ երիտասարդութիւնը ընդհանրապէս աւելի անբարոյական է քան տարէցը։ Պճնազարդ Անգլիան կիրակի օրերը եկեղեցի կ'երթայ, մինչ միաժամանակ ռումբեր կը նետուին արաբական գիւղերու վրայ։ Մենք պատռած ենք դիմակը այս անբարոյականութեան, ըսելով թէ գոհ չենք իրերու վիճակէն, եւ պնդելով թէ մարդիկ ստեղծած են այժմեան կացութիւնը եւ անոնք ալ կրնան փոխել զայն։

*** Գերման մամուլը ուժգնօրէն կը յարձակի անգլիական թերթերուն վրայ, որոնք հաղորդած էին թէ գերմանական զօրքեր կը կեդրոնացուին Սլովաքիոյ եւ լեհական սահմանագլուխներու վրայ։

«Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» կը ծաղրէ այն ենթադրութիւնները, թէ Գերմանիա եւ Հունգարիա մտադիր են բաժնելու Սլովաքիան։ Ուրիշ թերթ մը կը հեգնէ Պ. Սթրէնկի ճամբորդութիւնը Մոսկուա եւ կ'ըսէ թէ գերման զինուորական շարժումներու մասին տարածուած լուրերուն նպատակն է ազդել Ռուսիոյ վրայ։ «Այս բոլորը ցոյց կուտան, թէ Անգլիա բռնուած է պատերազմի մղձաւանջէն»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակին վրայ որոշուած է աւելցնել երկու զօրաբանակ, բաղկացած վեց զօրաբաժիններէ։ Ասոնք բոլորն ալ պիտի տեղաւորուին Ալպանիոյ մէջ։ Ալպանական բանակը պիտի ձուլուի ասոնց մէջ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախկին վարչապետ Շուշնիկ տակաւին կը գտնուի Վիէննայի բանտին մէջ, եւ փոխադրուած չէ Գերմանիա, ինչպէս հաղորդած էին կարգ մը թերթեր։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խնամակալ իշխանը, խորհրդարանի բացման առթիւ, իր դահաճառին մէջ յոյս յայտնեց թէ «աշխարհի պայքարներէն վեր մնացող պետութիւնը՝ Պապը պիտի գումարէ խաղաղութեան խորհրդաժողով մը, կարգադրելու համար եւրոպական հարցերը»։ Գահաճառը կ'աւելցնէ.— «Մենք կը բաղձանք վստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծել Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ, եւ բարեկամական ձեռք կարկառել բոլոր անոնց որ բարեկամական յարաբերութիւններ կ'ուզեն պահել մեզի հետ»։

ՊԵՐԼԻՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ Հիթլէր կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Յուլիս 1ին, Դրէզդէնի մէջ, 10,000 թոննոց նոր մարտանաւ մը ջուրը իջեցնելու առթիւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական պաշտօնատունը յայտարարեց թէ Յունիս 10ին երկրապահ բանակի թիւն էր 406,000 սպայ ու զինուոր։

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ հրամայեց, որ յունիս 17ին արձակուին 60,000 զինուորներ եւս։

ԵՐԿՈՒ գերման թղթակիցներ հրաման ստացան հեռանալու Պաղեստինէն, Յունիս 22ին։

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՏԱԼԱՏԻԷ որոշած է դադրեցնել կամ կրճատել երկաթի արտածումը Ֆրանսայէն Գերմանիա, քանի որ «կը գործածուի ռազմական պիտոյքներ» շինելու (էփօf)։

ԼԵՀԱԿԱՆ պատուիրակութիւնը Լոնտոն հասած ըլլալով, բանակցութիւնները սկսան Անգլիոյ տրամադրելիք վարկերու մասին։ Իրազեկներ 50 —60 միլիոն ոսկի կը հաշուեն այդ վարկերը։

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ քարոզութեանց վերաբերեալ տետրակներ գտնուեցան Փառ-Քալէի շրջանին մէջ, 40 քիլօ ծանրութեամբ։ Հետապնդումները կը շարունակուին։— Երեսփ. ժողովին մէջ ազգայնական մը հարցուց թէ կառավարութիւնը ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած է, խափանելու համար լրտեսական կեդրոնները։

Պ. ԻՏԸՆ, Անգլիոյ նախորդ արտաքին նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուի, քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ օրուան հարցերու մասին եւ յայտարարեց թէ Անգլիա վճռած է խափանել բռնի յարձակումները։ Երէկ երկրորդ ճառ մը եւս խօսեցաւ միջազգային կացութեան մասին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պետական դրամատան կանոնագիրը հիմնովին փոխուեցաւ, ենթարկուելով Հիթլէրի բացարձակ հսկողութեան։ Օտար բաժնետէրեր պիտի չգտնուին դրամատան մէջ։ (Օտար բաժնետէրերու դրամագլուխն է 30 միլիոն մարք, 150 միլիոնի մէջ)։

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԷՇԸ, Վայտման, որ մահուան դատապարտուած էր վեց սպանութեանց համար, պիտի գլխատուի այսօր, շաբաթ, Վերսայլի մէջ, Հանրապետութեան նախագահը մերժած ըլլալով շնորհել պատիժը։ Նախագահը ցկեանս թիապարտութեան վերածեց մեղսակից Միլիոնի պատիժը։ Վայտմանի բարեկամներէն մէկը հող մը գնած է Վերսայլի գերեզմանատան մէջ, ոճրագործը հոն թաղելու համար։

ՊԵՐԼԻՆ – ՓՐԱԿԱ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելած ըլլալով, 13 հոգի մեռան, բազմաթիւ ուղեւորներ վիրաւորուեցան։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Ս. Յով. Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանէ թէ 18 Յունիս, Կիրակի օր, եկեղեցւոյս բարերար Ռափայէլ Մարկոսեանի մահուան 17րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ։ Պատարագի արարողութիւնները կ'երգուին երգեհոնի մասնակցութեամբ։ Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10ին. հոգեհանգստեան պաշտօնի ժամը 11,30ին։

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր։

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամ – անդամուհիները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ երեկոյ, 17 Յունիս, ժամը 9ին, դըպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

X

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահրիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille։ Կարեւոր օրակարգ, ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame .. Paris (13)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, **Salle Gaveau**ի մէջ **45, Rue La Boëtie (Métro : Miromesnil)**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1er Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԳԷՋԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԱՐԵՂՆՈՒԱԳԸ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Նոյն օրը կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 8,30ին։

Տոմսակներու գին՝ 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.։ Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Գ. ՔԱԼՃԵԱՆ** ԿԸ ԽՕՍԻ **ԱՄԱՏՈՒՆԻ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր կը մասնակցին՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԵԺԻՆԱ եւ Գ. ԲԱԳՐԱՏ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր։

ՊԱՆԷԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 3րդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Կ. ՏԷՅԵԱՆ** ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ՄԱՐ ԻՐՈՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ։ Կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ՊԻՔԱՑԵԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄՈՒՐԱՏՑԵԱՆ։

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «Ուխտա որդէն պատկեր մը»։

Ընտիր նուագախումբ բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆէ, Վ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆէ, Զ. ՂԱԶԱՐԵԱՆէ, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆէ եւ Ա. ՏԱՅԵԱՆէ պիտի նուագէ գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (տիկին վերժին Զորչանեան)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆի կը ներկայացուի «Ահարոնեանի ՈՒԽՏԱՒՈՐ»ը

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր իր դպրոցին մէջ

Գեղարուեստական բաժին։ կ'երգէ Իսիի մանկ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի։ Ճոխ եւ աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ, ընտիր ճազ։

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.։

Ամառնային պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15—24

ՕԹԷԼ ՏԸ ԼԱ ՓԼԱԺԻ «ՍԱՊԱԹԻԷ» ԾՈՎԱՀԱՅԵԱՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

593 Ավընիւ տը Փրատօ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին.— կը պարէ՝ գեղարուեստական վարժարանէն պարի եւ երգի առաջին մրցանակի արժանացած փոքրիկն ՕՏԷԹ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ (Օտէթ Սիմոն) կ'երգէ՝ M. BOSCO (Comique)։ կը պարեն՝ M. & Mme JEAN GUÉRARD (champions du Monde de Danse) կը նուագէ՝ հռչակաւոր BROADWAY JAZZը։

Մուտք 8 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում

Ղեկավարութեամբ Ժընեւէն նոր ժամանած դերասան Գ. ԳՈՉԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Տիկին Ս. ԳՈՉԱՐԵԱՆի եւ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլ Քաթոլիկի մեծ եւ շքեղ սրահին մէջ, Վիէն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՇՈՒՇԱՆԻԿ»
(Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար, հեղ.՝ Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ)
ԵՒ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք 6, 5 եւ 7 ֆրանք։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Տ'ԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր
Salle de Noceի սրահին մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ**
ՇՐՋ. ՎԱՐՉ. ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ։ Հայկական եւ կովկասեան պարեր։ Պար եւ անակնկալներ ծանօթ կինոյէն

Ընտիր ճազ եւ ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Կ. Խաչի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք 7,50. անդամներու 6 ֆր., փոքրիկներու՝ 4էն 10 տարեկան 4 ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. տիւ նոռէն շոգեկառք՝ ժամը 11,50, 12,55, 13 55, 14,55, 16,55, 16,20, 17,55, 18,55։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Լ. Եօթնեղբայրեաններու օգասուն ագարակին մէջ

Կը նախագահէ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Սէն Լուի հոգեւոր հովիւ Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Միութեանց երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի, քառաձայն կ'երգէ ժողովրդական երգեր։ Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆի աշակերտներէն պատրաստուած խումբ մը կը նուագէ հայկական զանազան կտորներ առաջնորդութեամբ Պ. ՍՈՒՐԷՆ ՍԻՄՕՆԵԱՆի։ Կ'երգեն Օր. ՄԱՌԻ ՊԷՆԿՕԵԱՆ եւ Տիկ. ՖԼՕՌ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆ (մեներգ)։ Զաւեշտ՝ սանուհիներու եւ պատանիներու կողմէ առաջնորդութեամբ Պ. Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆի։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գինով։ Առանց արտօնութեան ոեւէ բան ծախել արգիլուած է։ Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Պօմոնի Վարանդեան սրահի վարչութեան «Սիրուշ» թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

ԱՆՈՒՇ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահրիկեան սրահը, 5, Rue d'Eclipse։

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Կիրակի երեկոյ, Պօմոնի Վարանդեան սրահը 10 bis, Bld. Marguerite, Beaumont.

Խնամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ։

Մուտք 10 եւ 6 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 18 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4070 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ԵՐԳԵԼՈՎ Կ'ԱՌՋԵՆՔ ԱՊՐԻԼ

Աչքէ անցընելով «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած ազդերը եւ թղթակցութիւնները, ինչպէս եւ ուրիշ գաղութներու թերթերը, մասնաւոր խանդաղատանքով կը դիտենք նուագահանդէսներու, այլ մանաւանդ հայկական երգահանդէսներու յաճախումը։

Ամէն տեղ ալ, ափ մը անհատներ կամ խումբեր, Միութիւններ են որ, յաճախ անկարելին կը փորձեն, երգահանդէսներ սարքելու համար, պարբերաբար։ Դաշնակ, ջութակ, նուագախումբ իրենց կարգին, բայց նաեւ երգահանդէս՝ հին թէ նոր բովանդակութեամբ։

Անհրաժեշտ չէ հատ-հատ յիշել ինչ որ կը տեսնենք այս տեղ, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։

Մայրաքաղաքին մէջ կը գործեն, արդէն, երեք երգչախումբեր,— «Սիփան-Կոմիտաս», «Կիլիկիա» եւ «Հայ Քնար», առանց հաշուելու արուարձաններու մէջ կազմուած խումբերը։

Մարսէյլը պարբերաբար կը սարքէ երգահանդէսներ, ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտագէտներու։ Թէեւ, պաղ հովեր կը փչեն ատենէ մը ի վեր, եւ եթէ չենք սխալիր, յիշատակ մը միայն մնացած է երբեմնի Երաժշտական Միութենէն։

Վալանսը երգչախումբ մը կը պահէ քանի մը տարիէ ի վեր, նախաձեռնութեամբ չափահաս որբերու։

Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ, երբեմն կը լսենք հաստատումը կամ վերակազմութիւնը զանազան երգչախումբերու եւ նուագախումբերու։

Բայց այս նախանձախնդրութիւնը չի սահմանափակուիր միայն Ֆրանսայի մէջ։

Պերլինի «Երիտասարդ» Միութիւնը ունի երգչախումբ մը, գնահատելի գործունէութեամբ։ Ժընեւի մէջ անցեալ տարի հայկական երգեր լսեցին շնորհիւ հայազգի Զուիցերիացի մը, Պ. Կոթէլ։ Պելժիքոյ «Արմենիա» երգչախումբը պատմութեան անցաւ, սակայն կայծերը չեն մարած, եւ ատեն-ատեն կ'իմանանք երգեցողութեան հանդէսներ, ազգային-ժողովրդական կամ եկեղեցական (վերջինը Հոլանտայի մէջ)։

Եւ ահա բարի լուր մը Վիէննայէն, որուն անունը տարին քանի մը անգամ հազիւ կը լսենք։

Այդ համեստ գաղութն ալ ունեցեր է երգչախումբ մը, շնորհիւ երիտասարդի մը նախաձեռնութեան, եւ առաջին երգահանդէսը տեղի ունեցեր է յունիս 3ին, գերմաներէն բանախօսութեամբ մը, ջերմ տպաւորութիւն գործելով հայ թէ օտար ունկնդիրներու վրայ։ Հարկ է կարդալ մեր թղթակցին նկարագրութիւնը, իմանալու համար յաջողութեան խորութիւնը։

Աւելի հեռուն, Աթէնքի մէջ, յունիս 4ին հայկական երգահանդէս մը թնդացուցած է քաղաքին ընդարձակ թատրոններէն մէկը, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկար, ինչպէս կ'իմանանք «Նոր Օր»ի նկարագրութենէն։

Տակաւին քանի մը օր առաջ, նոյն քաղաքին մէջ ուրիշ հայկական երգահանդէս մը սարքուած էր անթերի։

Հայկական երգահանդէսները իրարու կը յաջորդեն Սոֆիայի եւ Պուքրէշի մէջ, յաճախ անթերի։

Բախտաւոր են նաեւ Լիբանան եւ Սուրիան, ինչպէս եւ Եգիպտոս, ուր ծանօթ խումբեր կամ նորեր միշտ կը հնչեցնեն, կը թարմացնեն, կը տարածեն հայկական երգը։

Ուրիշ արեւելեան գաղութներ ալ կը փայլէին, երբեմն, այս ճակատին վրայ, բայց այժմ օղակները պրկուած ըլլալով, հարկադրուած են յարմարիլ տեղական պայմաններուն։

Հեռաւոր Ամերիկան ունեցած է եւ դեռ ունի մէկէ աւելի երգչախումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտագէտներու, որոնք յաճախ կը փայլին նաեւ օտար բեմերու վրայ։

Դեռ չենք հաշուեր անհատ երգիչներն ու երգչուհիները, որոնք նոյնպէս կայծը վառ կը պահեն, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա։

Միջանկեալ պարագայ մը եւս,— անցեալ շաբթու հաճոյքով ունկնդրեցինք Օր. Մ. Բաբայեանի աշակերտներուն կողմէ սարքուած երգահանդէսը։ Մեծ մասով օտարներ են այդ աշակերտները,— Ֆրանսացի, Սպանիացի, Ռուս, Իտալացի, Պրազիլիացի, Պասք, Հրեայ,— բոլորն ալ սիրով կապուած՝ իրենց վարպետին։ Միակ թերութիւնը այն էր որ այս անգամ չլսուեցան հայերէն երգեր, եւ հայ սանուհիներն անգամ նուագեցին կամ երգեցին տարբեր լեզուներով։

Ի՞նչ կ'ուզենք ըսել, այսպէս ընդհանուր ակնարկ մը նետելով հայկական երգահանդէսներու եւ նուագահանդէսներու, երգի տարածման ձեռնարկներուն վրայ։

Ամէն բանէ առաջ՝ հրապարակաւ եւ ջերմապէս շնորհաւորել կազմակերպիչները, անհատներ ըլլան թէ խումբեր, այր թէ կին։

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով եւ միայն ոգին առնելով, կրնանք առանց չափազանցութեան յայտարարել թէ դիմանալու պայքար մըն ալ այս է, ինքնապաշտպանութեան, ինքնաճանաչման ճակատին վրայ։ Պայքար մը՝ արժանի մասնաւոր գուրգուրանքի։ Մանաւանդ երբ նկատի առնենք այն պայմանները ուր կը գործեն երգիչ թէ կազմակերպիչ։

Գաղտնի՞ք մը պարզած կ'ըլլանք, հաստատելով թէ երգն ու երաժշտութիւնը, երգահանդէսն ու նուագահանդէսը տակաւին կը համարուին պերճանք, եթէ ոչ «պարապ վախտի խաղալիկ», մեր մէջ։ Ապա ուրեմն սահմանափակուած որոշ հասարակութեան մը, որ աւելի շատ կը պակսի քան կ'աճի, տարուէ տարի։

Եւ հիմա կարգը եկած է բանաձեւելու մեր մտածումները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՑ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիական կառավարութիւնը նոր յայտարարութիւն մը հրատարակեց որ կ'ազդարարէ թէ «խիստ ծանրակշիռ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի», եթէ Ճափոն պնդէ իր պահանջներուն վրայ, Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերուն պաշարման մասին։ «Այդ պարագային բրիտանական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի քննել թէ ինչ անմիջական եւ գործօն քայլեր պէտք է առնուին, պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը Չինաստանի մէջ»։

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, որոշեց իր կատարեալ հաւանութիւնը յայտնել Թիէնցինի զինուորական իշխանութեան կատարած տնօրինութեանց։ Այս առթիւ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը առանց այլ եւ այլի յայտարարեց թէ Ճափոնի նպատակն է ամբողջովին ջնջել օտար թաղամասերը՝ Չինաստանի մէջ։

Թիէնցինի զինուորական իշխանութիւնը մերժելով անգլիական հիւպատոսին բողոքագիրը, հետեւեալ նոր պահանջները դրաւ, պաշարումը վերցնելու համար.—

1. Բրիտանական շրջանին մէջ կատարուած ահաբեկումներուն հեղինակները պէտք է փնտռուին անգլիական եւ ճափոնական ոստիկանութեանց կողմէ, համախորհուրդ։

2. Այդ շրջանի կասկածելի տարրերուն հսկողութիւնը պէտք է կատարուի անգլիական եւ ճափոնական իշխանութեանց կողմէ։

3. Խստօրէն պիտի զսպուի որ եւ է խափանարար գործողութիւն Փէքինի կառավարութեան դէմ։

4. Պէտք է Փէքինի կառավարութեան յանձնել չինական դրամատուններու կողմէ անգլիական թաղամասին մէջ ի պահ դրուած արծաթի պահեստները։

Թիէնցինի ճափոնական հիւպատոսը մերժելով անգլիական հիւպատոսին բողոքագիրը, անգլիական հպատակներու վրայ կատարուած խիստ խուզարկութեանց մասին, կը յայտարարէ թէ Անգլիացիները իրաւունք չունին խառնուելու Ճափոնի կատարած տնօրինութեանց։

Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնական իշխանութիւնը յետաձգած է 50,000 հոգինոց թափօրի մը կազմութիւնը Թիէնցինի անգլիական թաղամասին մէջ։ Պաշարումը կը շարունակուի խստօրէն եւ ուտելիքի նեղութիւնը հետզհետէ զգալի կը դառնայ։ Ճափոնցիները գնդակահարեցին երկու չինացի վաճառականներ որոնք փորձեր էին բանջարեղէն մտցնել անգլիական թաղամասին մէջ։ Անգլիական մարտանաւերը կը ջանան ուտելիք հասցնել։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ճափոնի ետին կեցած է Առանցքը, որ կը ջանայ միշտ նոր անակնկալներ ստեղծել, խափանելու համար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծրագիրները, ճիշդ այն պահուն երբ բանակցութիւններ կը կատարուին Մոսկուայի մէջ։

Փարիզի անգլիական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, Թիէնցինի պաշարման առթիւ։ Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, հաւանական է որ խզուի անգլօ-ճափոնական առեւտրական դաշնագիրը։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա միշտ կը խորհրդակցին Մայր-Արեւելքի տագնապին առթիւ։

*** Թիէնցինէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական խստութիւնները մասնաւորապէս ուղղուած են Անգլիացիներուն դէմ, որոնք 5 — 8 ժամ կարգի կը սպասեն Չինացիներուն հետ, խուզարկուելու համար։ Հարիւրաւոր Չինացիներ, որոնք անգլիական թաղամասը մտնել կ'ուզէին, ետ վերադարձուեցան եւ աշխատանքի պիտի լծուին ճափոնական շրջանին մէջ։ Ճափոնցիները կը սպառնան այս խստութիւնները տարածել հիւսիսային Չինաստանի ուրիշ մասերուն մէջ։

Ի՞ՆՉ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ԵՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տեղական թերթերը, նոյնիսկ պոլշեւիկ «Իւմանիթէ»ն կը հաստատեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նոր առաջարկները գոհացում չեն տուած խորհրդային կառավարութեան։ Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները կը խորհրդակցին Անգլիոյ մասնաւոր պատուիրակին՝ Սթրէնկի հետ։ «Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական օրկանը եւս կը հաստատէ թէ դժուարութիւնները չեն հարթուած։ Անգլիոյ բանագնացը իր առաջին տեղեկագիրը ղրկեց Լոնտոն։ Փարիզի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, կատարուած բանակցութեանց մասին։

Ֆրանս. սուզանաւ մըն ալ կորաւ 63 նաւազներով

Ամերիկեան եւ անգլիական սուզանաւերու ծանօթ արկածէն վերջը, ֆրանսական տորմիղն ալ դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու արժէքաւոր ընդծովեայ մը, «Ֆէնիքս» (փինիկ), Չինական ծովուն մէջ, երբ ռազմափորձեր կը կատարէր։ Սուզանաւը որոշեալ ժամուն ջուրին երեսը ելած չըլլալով, օդանաւեր եւ թորփիլանաւեր ղրկուեցան, փնտռելու համար Սայկոնի ծոցին մէջ. բայց 48 ժամուան հետազօտութիւնները ապարդիւն անցան։ Փորձուեցաւ հաղորդակցութիւն հաստատել անթելի միջոցաւ, դարձեալ անօգուտ։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ սուզանաւը օդի պաշար ունէր 42 ժամուան համար, բայց ժամանակը անցաւ։

Այս բոլոր փորձերէն վերջը ծովային նախարարը հարկադրուեցաւ հաստատել աղէտը։ Կորսուած սուզանաւը կը պատկանէր Միջերկրականի նաւաբաժնին եւ ունէր 1800 թոն տարողութիւն։ Նաւարկել սկսաւ 1930ին եւ Ֆրանսայի ամէնէն արդիական ընդծովեաններէն մէկն էր։ Ունէր ժամական 18 հանգոյց արագութիւն ծովուն երեսը, 10 հանգոյց՝ ջուրին տակ։ Օժտուած էր հեռաձայնով եւ արդիական բոլոր կատարելագործութիւններով։ Պաշտօնէութիւնը կը բաղկանար 6 սպաներէ եւ 59 նաւազներէ։

*** Ամերիկեան եւ անգլիական ընդծովեաններուն կորուստներն ալ հաշուելով, 187 նաւազներ կորսուած կ'ըլլան 23 օրուան մէջ։ (Ամերիկեաններէն փրկուեցան 33 հոգի, մեռան՝ 26 հոգի, անգլիականէն փրկուեցան չորս հոգի, կորսուեցան 98 հոգի)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵԼՔ ԸՍԱԾԴ Ի՞ՆՉ Է ՈՐ...

— Նորէ՞ն խենդի պատմութիւն։ Հաւաքածո՞յ պիտի կազմես։

— Ո՛չ, ոչ, Նարդունին կը կազմէ արդէն, իբրեւ բժիշկ, եւ «Յառաջ»ը շարունակ նոր նիւթեր կը նարէ, գրաւոր թէ բանաւոր։ Ես երկու յատկանշական դէպքեր պատմած եղայ, Հապէշեան եւ Սանոսեան, ուրիշ երկու հատ ալ ինքնաբերաբար միտքս ին-կան։

Ինչպէս Սանոսեանը, Սարգիս Բարսեղեանն ալ Փարիզ եկած էր ուսանելու, բժիշկ դառնալու։

Իր դժբախտութեան սկզբնական օրերը չեմ գիտեր։

Երբ ծանօթացայ, բաղդատաբար անվնաս վիճակ մը ունէր։ Խմբագրատուն կուգար, դէզ դէզ ոտանաւորներ կը բերէր, ժամերով կը մնար, կը խօսէր, կը վիճէր։

Ատեն մը վերջը սկսաւ անտանելի դառնալ։

Այն ատեն Լաֆայէթի վրայ էր Յառաջի խմբագրատունը, «Մասիս» տպարան։ Խմբագիրն ալ կը բնակէր յարակից սենեակի մը մէջ։

Առտուն ժամը 7ին, Սարգիս Բարսեղեան շուքի մը պէս կ'երեւար սանդուղներուն վրայ, երբ ոչ գրաշար եկած էր, ոչ խմբագիր։

— Ի՞նչ կ'ուզես, Սարգիս..

— Ոչինչ. դուն գործդ նայէ, ես ներսը կը նստիմ։

Գիտէի որ օգնութեան կարօտ էր, եւ յաճախ ուտելիք եւ դրամ կուտայինք։

Առտու մը իմացանք որ գիշերը փորձեր է ծեծել Նարդունին։

Սէն Միշէլի մէջ, փողոցի մը անկիւնը կը սպասէ, եւ յանկարծ յարձակում կը գործէ...

Ինք բան չէր պատմեր, անշուշտ։ Վերջէն ճշդեցինք որ ոխ կապած է Նարդունիին դէմ,

— Ես գիտեմ, ան է որ չի ձգեր տպել իմ բանաստեղծութիւններս. կը նախանձի...

— Ինչե՛ր ալ կ'երեւակայես, Սարգիս, բոլորովին անիրաւ։

— Ես գիտեմ, ես գիտեմ..

Այդ օրէն վերջ, անշուշտ աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւէինք իր շարժումներուն։

Միշտ աչքիդ առջեւ, դիմացդ նստած, սենեակին մէջ ման գալով տեսակ մը ջղագրգռութիւն կը ստեղծէր եւ դժուար կ'ըլլար աշխատիլ։

Կ'անուշէինք, կը համոզէինք, որպէս զի հանգիստ ձգէ մեզ։ Երբեմն ալ հրամայական ձեւով.

— Ո՛չ, ընկեր, ոչ, այստեղ հանրային վայր է, դուք իրաւունք չունիք դուրս հանելու զիս։

Եւ մինչեւ կէս օր կը սպասէր,— անշուշտ Նարդունին տեսնելու եւ բացատրութիւն պահանջելու համար։

Երբեմն ալ ժամերով կը կենար փողոցի դրան առջեւ, կամ խմբագրատան սանդուղին վրայ։

Ի վերջոյ կրցանք համոզել որ վերադառնայ իր ծննդավայրը։

Ինկապէս ալ գնաց։ Երբեմն կը գրէր, միշտ ոտանաւորներ ալ կցելով։ Բայց ահա քանի տարի է որ ձայն-ձուն չկայ։

✕

Այս մէկը այլապէս պերճախօս։ Առտու մը յաղթանդամ երիտասարդ մը կը ներկայանար գրասենեակ, ձեռքն ալ ոտանաւոր թուղթ մը։

Եկած էր նար խնդրելու։

Սկսայ բացատրել թէ ի՛նչ կարելի էր ընել։ Յանկարծ, աչքերը հրացայտ եւ ձեռքերը ջղաձիգ, սկսաւ ճառ մը խօսիլ.

— Լսեցէք, պարոն խմբագիր, ես Քրիստոսի փոխանորդն եմ, ղրկուած՝ Աստուծոյ կողմէ, խաղաղութիւն պարգեւելու համար աշխարհի..

Այսքանը բաւական էր որ ոտքի ցատկէի, ժողվելով բոլոր պաղարիւնս։ Միեւնոյն ատեն զանգակը հնչեցուցի, եւ երբ Լեւոնը ներս եկաւ, յայտարարեցի ամենայն հանդիսաւորութեամբ.

— Ծանօթացիր, Լեւոն, Քրիստոսի փոխանորդն է, ղրկուած՝ Աստուծոյ կողմէ, խաղաղութիւն պարգեւելու աշխարհի...

Մարդը կը շարունակէր խօսիլ հեւ ի հեւ, հետզհետէ աւելի տաքնալով։ Կարծեմ 15 վայրկեան տեւեց ճառը։ Երբ վերջացուց, պարտք սեպեցի յայտարարել.

— Շատ ուրախ եմ որ բախտն ունեցայ ծանօթանալու Քրիստոսի փոխանորդին հետ։ Ա՛հ, ի՛նչ արժէք ունի ոտանաւոր թուղթը, ոչ թէ դուք մեր խորհուրդին, այլ մենք ձեր օգնութեան պէտք ունինք...

Եւ անուշելով դուրս հանեցինք։

— Խելք ըսածդ ի՞նչ է որ, կ'ըսէր Սկիւտարցի մամիկը, ոսպի հատիկ մը, տեղէն ինկա՞ւ,— ա՛լ խերը տես։

ՎԱՀԷ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Թուրք մամուլը նշանակալից խորհրդածութիւններ կ'ընէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարին Անգարա այցելութեան առթիւ։ Ահաւասիկ նմոյշ մը Թուրքերէն «Թան»ի վերջին խմբագրականէն (13 յունիս).

— «Թուրքիա եւ Ռումանիա մասնաւոր դիրք մը ունին Պալքաններու մէջ։ Ինչպէս կ'ըսէ ռումէն արտաքին նախարարը, մենք Նեղուցներուն, անոնք ալ Դանուբին պահապաններն են։ Հարաւ-արեւելեան Եւրոպա արշաւել ուզող պետութիւնները, Դանուբը անցնելու համար, Ռումանիան ոտնակոխելու կամ անոր հետ համաձայնելու, իսկ Նեղուցները ձեռք անցընելու համար ալ Թուրքիան ձեռք բերել ստիպուած են։ Առաջին փորձը Ռումանիոյ վրայ կատարեցին, ջանացին ճնշել զայն։ Բայց Ռումանիա որ իր անկախութեանը կարեւորութիւն կ'ընծայէ, իր թագաւորին բարձր վարչագիտութեան եւ իր արտաքին նախարարին հեռատես քաղաքականութեանը շնորհիւ, այս ճնշումին դիմադրելով, յաջողեցաւ փրկել իր անկախութիւնը։

Բայց այս ճնշումը չէ վերջացած։ Եուկոսլավիա դեռ աջէն ձախէն ճնշումի ենթակայ է։ Պուլկարիան ձեռք բերելու համար գործունէութիւնը կը շարունակուի։ Յունաստան, Թուրքիա եւ Ռումանիա, այս կամ այն ձեւով իրենց դիրքը ճշդելով, խաղաղութեան ճակատին վրայ տեղ գրաւած են։ Այս պայմաններուն մէջ մեծապէս օգտակար է որ Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները դարձեալ աչքէ անցընեն Պալքանեան Ուխտի կացութիւնը եւ ճշդեն այն պայմանները որոնք Պալքանները իբրեւ խաղաղութեան տարր մը պիտի պահեն»։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Գաֆէնքօ, Աթէնք հասնելով դիմաւորուեցաւ ջերմ ընդունելութեամբ, ինչպէս Անգարայի մէջ։ Ի պատիւ իրեն սարքուած սեղանին առթիւ բաժակաճառ մը արտասանելով, Յունաստանի վարչապետը շեշտեց թէ այս այցելութիւնը կը կազմէ փայլուն ցոյց մը երկու երկիրներուն համերաշխութեան։ «Սերտ միութեամբ մը կապուած մեր զինակիցներուն, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ, մենք վեց տարիէ ի վեր կը հետեւինք, անդուլ անդադար, գործակցութեան եւ համաձայնութեան ճամբուն, մեր բոլոր դրացիներուն հետ, ներդաշնակութեան եւ ապահովութեան մթնոլորտ մը պահելու համար Եւրոպայի այս մասին մէջ։ Միեւնոյն ա-

(Լուսնոտ. շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

4.- «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆ ԻՐ ՄՈՒՐՃՈՎ ՔԱՆԴԱԿԵՑ...»

Կ'ուզէի տակաւին ներկայացնել ուրիշ նոյնքան կարեւոր գլուխներ՝ ամբողջացնելով Ահարոնի արուեստի վարպետութեան հանգամանքը,— իր ընկերվարական հայեացքները, ազգային լարին լռութիւնը եւ պատճառները, դասականութեան իր նկարագիրը եւ արու ռոմանթիզմի իր աւիշը: Եւ սակայն խմբագրական գրասեղանը կը պահանջէ այժմէական նիւթեր միայն ու կը մերժէ երկարաշունչ վերլուծումը, պարբերաթերթի ապրանք: Ուստի խորքին մասին այսքան քննախօսութենէ վերջ, առանց այլեւս կանգ առնելու միսթիսիզմի եւ տառապանքի արտայայտութեան վրայ, կ'անցնիմ ձեւին:

X

1045 Թուականին, Գրիգոր Մագիստրոս կը գտնուէր Բիւզանդիոն, ուր կը հանդիպի արաբ մատուրականի մը, Մանուչի: Երկու մատուրականները, կրօնական վիճաբանութեան մը ընթացքին, հարցը կը տանին տաղաչափութեան: Արաբը կը պարծենայ որ իր ժողովուրդը տաղաչափուած Ղուրան մը ունի,— Մուհամմէտ զայն յօրինեց 40 տարուան մէջ, աստուածային ճարտարութեամբ մը, որմէ զրկուած են մարդիկ: Հայ մատուրականը կը պատասխանէ թէ ոչ թէ 40 տարուան, այլ 4 օրուան մէջ կրնայ արաբական ձեւով տաղաչափուած նկարագրել դէպքերը Ադամէն մինչեւ Քրիստոսի ծնունդը: Գրաւ կը դնեն եւ Մագիստրոս գործի կը լծուի: Երբ չորս օր վերջ կը ներկայացնէ իր տաղաչափուած պատմութիւնը, Արաբը կը հարցնէ, զարմանահար, թէ ինչպէս կրցաւ տաղաչափել: Հայը կը պատասխանէ. «Յորժամ յաղօթս կամք, Հոգին սուրբ հասանէ ի թիկունս մեր եւ զամենայն ճշմարտութիւնն ուսուցանէ մեզ»:

Մօտաւորապէս նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ մեծ Բագրատունին. «Առ ինչ այնքան նուազութիւն ճարտար չափաբանից:— Քանզի տաղասացութիւն տուրք է բնութեան, եւ ո՛չ կանոնաց արուեստին»:

Կը թուի թէ մեր սերունդը բաւական կը համարի իր ներշնչումին (չըսելու համար Ս. Հոգիին) նպաստը կամ ինչ որ տուած է բնութիւնը, ահա թէ ինչո՛ւ մեր բանաստեղծներէն շատեր մեծ բան մը չեն գիտեր տաղաչափութեան մասին: Անշուշտ պայման չէ կարդալ մասնագիտական գիրքեր, բայց մեր երիտասարդ բանաստեղծները ի՛նչքան պիտի շահէին եթէ ծանօթանային կարգ մը հիմնական ուսումնասիրութիւններու: Ցիենք քանի մը գործեր.— Տաղաչափութեան պատմութեան տեսակէտով անգերազանցելի կը մնայ Միւլլէրի հատորը: Շահեկան են նոյնպէս Տէր Մէրիլի Փիլիսոփայական փորձ տաղաչափութեան ձեւերուն եւ սկզբունքին մասին, եւ Կայլինսկիի Բաղդատական փորձ կշռոյթներու ծագման եւ պատմութեան մասին, իսկ իբրեւ նորագոյն աշխատանք՝ Տորչէնի L'Art des Vers: Եթէ այս եւ ասոնց նման բազմաթիւ գործեր գրուած են օտար լեզուով, քանինե՞ր կարդացած են, սակայն, Բագրատունիի տաղաչափական դասերը, Մ. Աբեղեանի գիրքը, կամ Թիրեաքեանի աշխատութիւնը և Յովհաննէսեանի հատուկտոր ուսումնասիրութիւնները: Նորահասներու համար՝ պայման է կարդալ Յ. Թումանեանի կամ Ա. Գասպարեանի եւ կամ Բալուեանի գիրքերը, բայց ոչ մէկը կը հետաքրքրուի եւ մեր պզտիկ բանաստեղծները որոնք կը համրեն մատի վրայ՝ դեռ վաղ-վաղ կը կարդան գիրքին փառքեր երազելով: Շատեր կը ցաւին, որ «Յառաջ» շատ քիչ տեղ կուտայ ոտանաւորի, որովհետեւ մեր ոտանաւոր շինողները համբակ են ծայր աստիճան: Անոնք չինած բանաստեղծներ ալ ունինք, սակայն, որոնք կը մեղանչեն տաղաչափութեան դէմ:

Ահարոնի քերթողագիրքերը կատարեալ դասեր են տաղաչափութեան, քանդակներ՝ եթէ կ'ուզէք: Բանաստեղծը աշխատած է կարծես մարմարի վրայ, տաշած եւ յղկած: Իր այդ աշխատանքով՝ Պառնասեան մըն է Ահարոն: Պէտք է ըսել թէ իր ներշնչումն ալ կը կրէ կարգապահութեան նոյն օրէնքները, անո՛ր համար որ տռամաթիք չէ խառնուածքով: Թերեւս զսպուած այդ դրոշմը կուգայ մենութեան եւ լռութեան իր ձայնէն:

Ահարոն կ'աշխատի «նուազեցնել» իր զգացումները, այսինքն զատորոշել անոնց վայրենութիւնը, փխրաքանդելու համար մտածումին՝ որ «նորաստ պարթեւ հարս» մըն է: Ահա թէ ինչո՛ւ աղմկալից չէ իր տաղապանը եւ չի պոռար իր զգացումը, ահա թէ ինչո՛ւ չես լսեր իր սիրոյն փրփուրը, բայց կը տեսնես փրփուրը: Իր զգայնութիւնը ոչ կայացին է, ոչ ալ հեղուկ, այլ մարմնեղէն է ամ իրեղէն,— «տաղն իր արտէն ըրած ոսկի գեղարդնի»: Սէնպոլիսթ-ները փորձեցին ոտանաւորը վերածել ձայնի, Ահարոն հաւատարիմ կը մնայ սակայն մարմին առած զգայնութեան բանաձեւին, Պառնասեան արուեստութեան: Ասկէ այն տպաւորութիւնը թէ կարելի է գրկել եւ համբուրել Ահարոնի սիրականը, երբ ուրիշ բանաստեղծներու սիրականը ձայնական քմայքներով միշտ կը վերածուի եւ իր ներկայութիւնը կը զգացնէ թրթռումով մը միայն:

Ահարոնի մօտ ներշնչումը տեսական է, այնպէս որ կարելի է վերցնել խորագիրները իր բոլոր քերթուածներուն գլուխէն: Իւրաքանչիւր տաղ ամբողջութիւն մը չէ ինքն իրմով, որովհետեւ չունի սկիզբ եւ վախճան թէքնիք տարրեր,— Նարեկ եւս գրուած է տեսական ներշնչումով: Եւ եթէ վերցնենք գլուխները, որոնք կ'արմէ կը բաժնեն եկեղեցական գրականութեան յատուկ գիրքին թէքնիքով մը, կը դառնայ իրար միացած ամբողջական հեծեծանք մը: Ահարոնի քերթողագիրքերուն մէջ այդ աղօտաւորութիւնը կը դժուարանայ միայն Գիւղի սիւէթ, Խարօչ երգեր եւ Իրենու սիրերգը գլուխներուն պատճառով, բայց ասոնք ամբողջութենէն կը զատուին իրենց արուեստով եւ վարդապետութեամբ, զորս պէտք էր ներկայացնել առանձին:

Չեմ գիտեր թէ տեսական եւ հեգաւոր ներշնչումի այս պարագան աղերսութիւն մը ունի՞ տաղաչափական ձեւի մը վրայ, որ դարձած է Ահարոնի յատկանիշը: Արդարեւ, ինչպէս ուրիշներ կը սիրեն կատարել տողադրումներ (enjambement), Ահարոն յաճախակի կ'երկարէ բառերու վանկերուն թիւը,— այս թէքնիքը կը կոչուի տրոհում (diérèse), հակադրաբար սղումին (synérèse), մեր լեզուն երկուքին ալ հաւասարապէս ընդունակ աւելի քան օտար լեզուները:

Ամէնէն աւելի տրոհում կը կատարուի ը ձայնաւորին վրայ, որ կը կոչուի կարճագոյն ձայնաւոր: Ահա թէ ինչո՛ւ յաճախ կ'իյնայ, կը կորսուի: Բանաստեղծները զայն կը վերականգնեցնեն՝ հետեւելով եկեղեցական երաժշտութեան: Օրինակ՝ զրահ միավանկ բառը կը վերածեն երկվանկի (զը-րահ): Դեռ աւելին, երկբարբառները եւս կը քակեն ու կ'երկարեն,— Աստուած երկավանկ բառը կը դարձնեն եռավանկ (Աս-տը-ւած): Իմ կարծիքովս, տրոհումը թշնամի է երաժշտութեան, դէմ մեր լեզուին կը քալէ, դէպի սղում եւ ոչ թէ տրոհում,— hապաւիճ եռավանկ բառը ինքնաբերաբար նեռած է չեչտադրելի երկրորդ այրը եւ դարձած՝ երկվանկ (hապու-իճ): Բայց Ահարոն կը կատարէ աւելի յանդուգն տրոհում մը եւս ոսկեպատ եռավանկ բառը կը վերածէ քառավանկի (ոս-կի-ա-պատ): Ճիշդ է թէ մեր հին գրական լեզուին անծանօթ չէ ոսկիապատը,— բայց պէտք է դիտել թէ անիկա ժառանգ մըն է որ կը մնայ «գանձ»երէն, մեր եկեղեցական բանաստեղծութենէն, ձայնաւորները կրկնելու ձեւով երկարող երաժշտութենէն, (քերթողութեան մէջ՝ hiatus):

Մեր լաւ գրիչները չեն սիրեր գործածել նման ձեւեր, եթէ չմոռնանք Ա. Յովհաննէսեանը, որ սիրահար է նման տրոհումներու (օրինակ՝ «մեհեանն ոսկիամօր ոսկիածին դէզ»): Այս տեսակէտով, կը դատապարտեմ նաեւ ժողովրդական արեւմտահայերէնի ըմբոստութիւնը, (դառը փոխանակ ըսելու դառն): Հայ լեզուն, մանաւանդ արդարութեան ոգին կը պարտադրեն սղում եւ ոչ թէ տրոհում,— թերեւս ալ ճիշդ էր, որ, ինչպէս կ'ենթադրէ Ն. Ադոնցեան, մեծ կը հնչուէր մեծը, հիմա միայն մեծ, այլ որոշ է թէ բաղձիֆ հին բաղձաֆիֆին կարճ ձեւն է եւ աւելի գեղեցիկ:

«Քերթողական ազատութիւն» կը կոչէ Բագրատունին տրոհումը, զոր Շնորհալին ալ շատ կը կատարէ, բայց Շնորհալի աւելի շատ սղում կը կատարէ քան տրոհում:

Տրոհումը կը սպառեցնէ կշռոյթը, մեղկութիւն կուտայ իմաստին, ատոր ձեւ չէ, բայց Ահարոն կը սիրէ թերեւս անոր համար որ տրոհումը կուտայ նաեւ շունչի լայնութիւն, մտածման խաղաղութիւն, հնօրեայ կեանքի տպաւորութիւն, այլ մանաւանդ կը դարմանէ մեր բաղաձայններուն իրար հրմշտկող բարբարոսութիւնն ու խժալուր աղմուկը:

Ես դեռ պիտի խօսէի քերթողական մթութեան մասին, բացատրելու համար մանաւանդ Բանաստեղծը կ'աստուածանայ գլուխը, որ շատ մութ կարծուած մասն է եւ որ Ահարոնի հանգամանքն է բանաստեղծութեան մասին:

Տեղի սղութեան պատճառաւ, կը գոհանամ միայն ըսելով որ արուեստին մէջ մթութիւնը արժէք մըն է յաճախ, փաստ մը մտածման խորութեան, զգացումներու յորդութեան, այլ մանաւանդ արտայայտութեանց անսովորութեան, ժամանակէն դուրս եւ ժողովրդային հոգեբանութենէն վեր իմացական խոյանքի եւ ճախրանքի:

Այդպէս է Ահարոն, եւ այդպէս է որ մեծ բանաստեղծ մըն է ան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԷՐԻԿՄԱՐԴ ԵՒ ԿՆԻԿՄԱՐԴ

Կիներ եւ այրեր հաւաքուած ենք տան մը մէջ: Ուսուցչուհի խօսակցութիւնը յանկարծ կանգ կ'առնէ «Յառաջ»ի զանազան թիւերուն մէջ հրատարակուած խորհրդածութիւններու վրայ, որոնք կին կը հոլովեն: Կը յիշուի Տիկին Մարիամ Սոլաքեանի գրած նամակը եւ Վահէի տոմսակը: Սենեակին առաստաղը կ'ամպոտի եւ կայծակները կը սկսին շողալ:

Կին մը կ'ըսէ.

— Գէլ ու գառնի խօսք ըրէք, սակայն էրիկ մարդու խօսք մի ընէք: Ամէնքն ալ խաբեբայութեան մէջմէկ չամփիոններ են: Մոլութեան փունջ: Ստախօսութեան հանք: Խայտառակութեան հանդէս: Աղտի սիւն: Անամօթութեան կոթող: Հազարաւորներէն ըսեմ մէջէն օրինակ տամ քեռայրս: Երեք զաւակի եւ մէկուկէս կնոջ տէր է: Գինետունէն դուրս չելլեր: Խեղճ քոյրս քանի անգամ զինքը խրատեց, քանի անգամ լացաւ, աղաչեց: Օր մը վերջապէս, քեռայրս կ'ըսէ.

— Կ'երդնում որ ա՛լ ոտքս պիտի չկոխեմ գինետունէն ներս:

Քրոջս ուրախութիւնը չափ չունէր: Երդումին հետեւեալ իրիկունը սակայն՝ ընտանիքի պատուական, տիպար հայրը կրկին տուն չի վերադառնար ժամանակին: Ժամերը կը յաջորդեն ժամերու. ոչ եկող կայ, ոչ գացող: Խեղճ, դժբախտ քոյրս կը հագուի ու դուրս կ'ելլէ ամուսինը փնտռելու: Ինչ տեսնէ, ամուսինը նստեր է գինետան պատուհանը եւ խորունկ խորունկ կը խնկարկէ: Քոյրս կ'ըսէ, արցունքներու մէջ.

— Ա՞ս է երդումդ, անամօ՛թ:

Քեռայրս կը պատասխանէ, չնական մոլութեամբ.

— Աս ի՞նչ խօսք է: Ես երդում ըրի որ ոտքս գինետունէն ներս չկոխեմ: Ու տէրն եմ երդումիս: Ահա կը գտնուիմ գինետունէն դուրս:

Խօսք կ'առնէ բաւական տարիքոտ այր մը ու կ'ըսէ.

— Այրերը կրնան ունենալ թերութիւններ, սակայն, անոնց քով ունին ի՛նչ հոգեկան բարձրութիւն, ի՛նչ մտային խորութիւն, ի՛նչ սրտի ազնուութիւն, ի՛նչ ասպետութիւն եւ ի՛նչ հերոսութիւն: Կինը իր ամբողջ կեանքը կ'անցընէ կերպասի կտորի մը, գլխարկի ձեւի մը, ներկերու, օծանելիքներու, խիսերու, անուշահոտութիւններու, վրձինի, խոզանակի, լեղերու, դեղերու, հայելիներու եւ հագուստներու մասին մտածելով: Եթէ կ'ուզէք կնոջ ինչ ոչնչութիւն մը ըլլալը հասկնալ, դիմեցէք կարուհիի մը, օրինակ Տիկին Զարուհիին:

Խօսք առաւ կարուհի Տիկին Զարուհին.

— Կիները դաշինքներ են: Ոչ միայն իրենց ամուսնոյն հոգին կը հանեն, այլ եւ մե՛ր, կարուհիներուս հոգին: Կ'ապսպրեն զգեստ մը: Ձեւը կ'որոշուի: Օր մը վերջը, հեռաձայնի կանչ կայ: Պէտք է ձեւափոխել: Տիկինը կուգայ: Հարիւր ձեւի մէջ ընտրութիւն մը չըներ: Վերջապէս կը վճռէ: կը սկսիս գործի: Օր մը վերջ, կը տրմպէ նորէն: Նոր ձեւ մըն է տեսեր: Սկսուած աշխատանքը կը փոխենք: Յաջորդ օրերուն քանի մը փոքր փոփոխութիւններ ալ կատարել կուտայ: Գործը կ'աւարտի: Կը փորձէ, կը հագնի: Չի հաւնիր: Հագուստը զինքը չէ նիհարցուցած, չէ երիտասարդացուցած, չէ գեղեցկացուցած, չէ աստուածացուցած: Նորէն քակէ, նորէն շինէ: Նորաձեւութիւնը փոխուած է: Անգամ մը լրացած զգեստ մը քովս աշխատող աղջիկին յանձնեցի ու ըսի.

— Աս զգեստը չո՛ւտ, չո՛ւտ, շատ չուտ տար յաճախորդուհիին: Եթէ ուշանաս զգեստը կրնայ նորաձեւութենէ դադրիլ:

Ի՜նչ նորաձեւութեան ստրուկներ են աս թեթեւամիտները, որոնց անունը «կին» է:

Խօսք առաւ ծերունի մը ու ըսաւ.

— Շատերու մէջէն հատ մը կը յիշեմ, մեր Արշակին աղջիկը, որ երկու տարի է ամուսնացած է: Աղբար, ամէն անգամ որ զինքը փողոցը տեսնեմ, Աստուած վկայ, չեմ ճանչնար: Անգամ մը տեսած եմ զինքը, տարիներ առաջ, թուխ դէմքով, սեւ մազերով, միջահասակ, սեւ աչքերով եւ թաւ յօնքերով: Ուրիշ անգամ մը տեսայ ճերմկած էր, մազերը դեղին, յօնքերը բարակ, այտերը կարմիր ու շրթունքները կաս-կարմիր: Անշուշտ չճանչցայ: Ինքը մօտեցաւ, խօսեցանք, ձայնէն հասկցայ ով ըլլալը: Դեռ երէկ տեսայ զինքը, հասակը բարձրացած էր, մազերը կապոյտ, յօնք գրեթէ չունէր, թարթիչները կապոյտ, դէմքը կղմինդրի գոյն եւ... Այս անգամ ձայնն ալ նեղկած էր, նայուածքն ալ: Ես անշուշտ բնաւ չճանչցայ զինքը: Աղջիկս քովս էր, ան ըսաւ ով ըլլալը: Ալ չեմ խօսիր հագուստին, գլխարկին մասին: Այս յանդգնութեան անունն նորաձեւութիւն դրած՝ կը շքանան ու կը պարծին:

Խօսք առաւ օրիորդ մը.

— Դուրսէն մի՛ դատէք, ներսէն դատեցէք: Այդ աղջիկը տանը մէջ մարտիրոսուհի մըն է: Կծծի ամուսինի մը ձեռք ինկած, հին զգեստ մաշեցնելով,... ամէն օր իր կինը խաչը կը հանէ: Ի՞նչ պէտք ունէր այդ աղջիկը ամուսնանալու: Գրասենեակի մէջ կ'աշխատի, իր ապրուստը լիովին կը շահի, հիմա, փորձանք մը առաւ գլխուն: Ամուսինը տղէտ, պըլօթ խաղցող, գինեմոլ: Երեւակայեցէք, դեռ չի գիտեր Թինօ Ռոսիին ո՛վ ըլլալը: Երբ կնոջը հետ դուրս ելլէ, չուզեր վայրկեան մը կանգ առնել նորաձեւութեան վաճառատուններուն առջեւ եւ ցուցափեղկերուն ցուցադրուածը դիտել: Կը ջղայնանայ: Օ՛, յառաջդիմութեան բոլորովին անընդունակ են այրերը:

Կարգելիք մանչ զաւակ ունեցող կին մըն ալ ըսաւ.

— Շիտակը ըսելով մեր ժամանակ ասանկ չէինք մենք: Հիմա չնորհքէ դուրս եկան աղջիկները: Աս մօտա է, ան մօտա է ըսելով, ամէն խաղքութիւն կ'ընեն: Անհաւատարմութիւնն ալ մօտա է հիմա, լայն շրթունք ու երկար լեզու ունենալն ալ մօտա է: Մեր մայրերը ամէն բանի գլուխ կը ծռէին, ամէն բանի համար չէին խօսեր: Նահատակութիւն անգամ չնորհք մը ունի: Հիմակուան լկրտածները իրենք զիրենք մարտիրոսուհի կը կարծեն: Ամէն կին ընդունելու է որ այրը իրմէ բարձր արարած մըն է: Այր մարդուն թերութիւնը անգամ զարդ մըն է:

Ու փոթորիկը պայթեցաւ: Կիները կը պոռային.

— Ա՛լ բաւական է մեր Թուրքիոյ մէջ, Թրքական բարքերու ազդեցութեան տակ, մեր բերանը փակած, մեր երեսը փակած, մեր աչքը ու միտքը փակած էին: Հիմա հասած է մեր ազատութեան ժամը...

— Պէտք է փրկուինք սարսափէ, վախէ, տոկումէ մէջ ապրելէ: Իրիկուն եղա՞ւ, կամ կուգայ էրիկմարդը կամ չի գար: Եթէ եկաւ, պատրուակով մը զատելով կը պոռայ, կը գոռայ, երբեմն նոյնիսկ կը կոտրէ, կը թափէ... Անտանելի է, վայրենի է, հրէշային է:

Երբ քիչ մը մթնոլորտը հանդարտեցաւ, պարոն մը հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց, որոշելու համար թէ ով որմէ կը վախնայ.

— Հարուն Էլ Րաշիտ, բանաստեղծ մը կը պահէր պալատին մէջ: Օր մը, Թագաւորը գնահատելով քնարակիին մէկ տաղը՝ կ'ըսէ.

— Խնդրէ ինծմէ ինչ որ կ'ուզես ու ես քեզի պիտի տամ:

Ու բանաստեղծը կ'ըսէ.

— Հրաման ըրէ՛, Տէր արքայ, որ գրաւեմ էշերը բոլոր անոնց որ կը վախնան իրենց կնոջմէն:

Թագաւորը շատ տարօրինակ գտնելով հանդերձ այս խնդրանքը՝ կը ստորագրէ պէտք եղած հրամանագիրը:

Բանաստեղծը կը մեկնի՝ իրենց կիներէն վախցողներուն էշերը գրաւելու համար:

Ու քանի մը ամիս վերջ, Պաղտատ կը վերադառնայ բանաստեղծը՝ էշերու անվերջանալի կարաւաններ ձգած իր ետին: Երկրին մէջ գրեթէ էշ մնացած չէր. բոլորը գրաւուած էին:

Հարուն Էլ Րաշիտ ափ ի բերան կը մնայ հանդիսատես ըլլալով էշերու թափօրին եւ կ'ըսէ.

— Ալլա՜հ, Ալլա՜հ շատ զարմանալի, շատ ապշեցուցիչ: Ուրեմն ամբողջ երկրիս մէջ մէկ էրիկմարդ չկա՞յ եղեր որ չվախնայ իր կնոջմէն: Անհաւատալի բան է աս:

Այդ պահուն, բանաստեղծը իրեն կը մօտենայ եւ ցած ձայնով կ'ըսէ.

— Վեհափառ Տէր, համբորդութիւնս միայն էշ գրաւելով չանցուցի: Թագաւորիս մասին ալ մտածեցի: Զենք անցուցի ղեռատի կոյս մը որ պայծառապէս չքնաղ մըն է: Անմահ է իրիք գեղեցիկ եւ եղական է իբրեւ գրաւիչ: Ասկէ զատ՝ կը պատմէ, կը պարէ, կ'երգէ, կը նուագէ ու կը սիրէ բանաստեղծելով:

Հարուն Էլ Րաշիտ կը գգլխի ու չորս կողմը նայելէ վերջ, կ'ըսէ.

— Ինծի նայէ, պալատիս դարպասին ներս մի՛ բերեր, ինծի բեր այդ չքնաղը, սակայն, ուշադրութիւն, կինս չտեսնէ...

Ու բանաստեղծը անմիջապէս կը պատասխանէ, այնքան խրախուսելի.

— Թագաւորս, չո՛ւտ, էշդ ինծի յանձնէ. գրաւուած է ան:

Վայրկեան մը կենդանի պատկեր ըլլալէ վերջ, կին մը ըսաւ.

— Ճիշդ է որ այրերը կիներէն կը վախնան: Ինչո՞ւ կը վախնան սակայն. մեղաւոր են անոր համար: Գողին սիրտը միշտ գողի մէջ կ'ըլլայ:

Վերջապէս կարգը մեզի եկած էր, բան մը ըսելու.

— Արդէն Տիկին Մարիամ Սոլաքեանն ալ կարծիքս ուզած էր, կիներու մասին: Պատասխանած եմ իրեն, ձե-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մարզպետունու ձայնը ծանօթ էր Գեղայ պահակներին: Իսկոյն իրար զարթեցնելով դիմեցին նրանք բերդակալին, որ եւ շտապեց դուռը բանալու:

Իշխանը ներս մտնելուն պէս հրամայեց շեփոր հնչեցնել եւ ամրոցի բնակիչները զարթեցնել:

— Ի՞նչ կայ, Տէր իմ. միթէ՞ թշնամին մօտենում է արդէն, սոսկումից հարցրեց բերդակալը:

— Ամէն մէկի հետ զատ զատ խօսելու ժամանակ չունիմ. հաւաքիր այստեղ ժողովուրդը, ասելիքս թող ամէնքը լսեն, պատասխանեց իշխանը:

Բերդակալի հրամանով զինուորները իսկոյն ազդարար շեփորն հնչեցրին ամրոցի անկիւններում: Բնակիչները սարսափահար վեր թռան տեղներից եւ իւրաքանչիւր տան կարող անձերը դուրս թռան փողոց:

Կէս ժամուայ մէջ արդէն Գեղի բոլոր ժողովուրդը, ի բաց առնելով կանանց եւ երախայոց, հաւաքուած էր բերդի դաւն հրապարակը: Նրանցից շատերը, մինչեւ անգամ զինուած էին սրերով ու նիզակներով:

Այստեղ հասան եւ այն զինուորները, որոնք պահպանութիւն էին անում բերդին: Իշխանը հրամայեց նրանց ջահեր վառել, որպէսզի կարենային միմեանց երես տեսնել: Ապա բարձրանալով ժայռի մի բեկորի վրայ, սկսաւ խօսել:

— Այսօր վերադարձրի Գեղ այստեղից փախչող բազմաթիւ անձանց: Նրանք պատմած կը լինեն ձեզ, որ մենք Արքայի հրամանով եկած ենք թշնամու դէմ, որ բանակած է այժմ Վեղիի հովտում: Այնքան մօտ չկարծելով թշնամուն, մենք բուն բանակից առաջ անցանք. (իշխանը դիտմամբ ստեց՝ ամբոխին սիրտ տալու համար). բայց որովհետեւ թշնամին վաղը պիտի յարձակուի ձեզ վրայ, ուստի ես իմ խմբով որոշեցի շփոթել նրա բանակը հէնց այս գիշեր: Այդ մենք կ'անենք մեր անակնկալ յարձակումով: Դուք ամէնքդ մեզ պիտի օգնէք այս գործում, հաւատացած լինելով որ յաղթութիւնը մեր կողմը պիտի լինի: Հակառակ դէպքում Գեղը վաղուանից աւերակ կը դառնայ:

— Մենք այստեղից ելնել չենք կարող... մենք կռուելու ոյժ չունենք... մենք զինուոր չունենք... սկսան խօսել ու գոչել այս ու այն կողմերից:

— Լսեցէք. ինձ լսեցէք, հրամայեց իշխանը:

Ժողովուրդը լռեց:

— Ես ձեզանից չեմ պահանջում ոչ զօրք եւ ոչ զէնք: Այլ միայն այն, որ բոլոր այստեղ եղողներդ հետեւէք ինձ եւ Վեղիի հովիտը պատող բլուրների վրայ կենալով ձեր գոռոցն ու աղաղակը միացնէք յարձակում գործող մեր զինուորների ձայնին: Եւ եթէ կը գտնուեն ձեր մէջ մի քանի քաջեր, որոնք կը ցանկանան Թագաւորի ու Թագուհու շնորհակալութեան արժանանալ, նրանք էլ ջահերով թշնամու վրանները կը կրակեն: Հէնց որ աղաղակն ու հրդեհն սկսուեն, թշնամին շփոթուած պիտի փախչի: Այն ժամանակ կոտորածը կ'անեն իմ զօրքերը, իսկ աւարը կը մնայ Գեղացոց:

Իշխանի խօսքերն ազդեցին ժողովրդի վրայ: Թէպէտ նրանցից ոմանք դարձեալ ընդդիմութեան աղմուկ հանեցին, բայց իշխանի առաջարկութիւնն ընդունողների թիւը շատ մեծ էր: Մի հասարակ աղաղակի կամ որեւէ մի վրան կրակելու համար արքայական շնորհաց արժանանալու յոյսը շատերի եռանդը վառեց: Իսկոյն խմբեր կազմուեցան. զէնք չունեցողը զէնք առաւ վրան. պահակներից շատերը ջահեր պատրաստեցին. ոմանք էլ հողէ ամաններով կամ փոքր տիկերով կպրաձիւթ վերցրին: Կային եւ մարդիկ, որոնք զինուեցան տապարներով կամ բահերով, եւ այսպէս ամէնքը միասին խմբուելով լուռ ու մունջ դուրս եկան բերդից եւ հետեւեցին իշխանի ձիու սմբակներին:

Առաջին պայմանը անձայն ու անշշուկ ընթանալն էր, որին ամբոխը հետեւում էր զգուշութեամբ: Իսկ իշխանը դիտմամբ ծանր էր առաջանում, մտածելով թէ՝ մինչեւ Սեպուհի դարձը, ինքը կարող է տեղ հասնել:

Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ Ուխտի զինուորների կեցած տեղը հասնելով՝ տեսաւ որ Սեպուհը վաղուց սպասում է իրան եւ որ Վեղիից ու Ծերմանիսից բերած մի բազմաթիւ ամբոխ խլրտում է լեռնալանջի ծմակում:

Իսկոյն սկսան իրանց կարգադրութիւններն անել: Ամբոխը բաժանեցին երեք հաւասար մասի: Նրանցից ամէն մէկը պէտք է բռնէր հովիտի մի զառիվայրը: Ջահաւոր պահակները գաղտուկ պիտի մօտենային վրաններին: Յարձակման նշանը պէտք է տար Մարզպետունին. իսկ առաջին կրակը պիտի վառէր Սեպուհը: Այնուհետեւ պիտի փրթէր սոսկալի աղաղակ, որին կը մասնակցէին բոլորը, առանց ընդհատելու: Կոտորածը կը սկսէին միայն Ուխտի զինուորները, աշխատելով սակայն չփակել փախչողների ճանապարհը:

Գիշերը բաւական անցել էր. առաւօտեան աստղը ծագում էր արդէն եւ արեւելքի մէջ խաւարն սկսում էր լուսից բաժանուել:

Հագարացիների բանակը ընկղմած էր խոր քնի մէջ: Կրակները վաղուց հանգել եւ շարժումն ու շշուկը դադարել էին: Չէր լսւում նոյնիսկ պահապանների քայլատրոփը: Ըստ երեւոյթին ոչ մի երկիւղ չունէին նրանք Հայերից: Եւ ո՛վ պիտի համարձակուէր հազար մարդուց բաղկացած այդ բանակի հանդիստը վրդովել: Նոյնիսկ Բէշիրի վրանի առաջ պահապաններն անուշ խռմփում էին, երազելով անշուշտ Գեղայ ամրոցի աւարը, բնակիչների կոտորածը եւ գեղեցիկ հայուհիների գերումը...:

Յանկարծ հովտի մէջ որոտաց Մարզպետունու ձայնը:

— Յառա՛ջ քաջերս, Աստուած մեզ օգնական...

— Կեցցէ՛ Թագաւորը, գոռացին Ուխտի զինուորները եւ յարձակուեցան:

Բլուրների վրայ եւ լեռնալանջերում ամբոխն սկսաւ գոռալ: Արձագանգը որոտաց հովտի մէջ եւ բանակի վրանները սկսան վառուել:

(Շար.)

ՈՒՐԱՇԻՄԱ, ՁԿՆՈՐՍ ՊԱՏԱՆԻՆ

(Ճափոնական հէքեաթ)

Այն ժամանակ, (ինչպէս Ման Եո-շու, հին ճափոնական քերթողագիր-քը կը պատմէ), հեռաւոր ճափոնի մէջ ամառը ճիշդ այսօրուան պէս [illegible] կը հագնէր եւ հնդկեղէնի [illegible] ու լուսաւոր սոխ կ'ուտէին :

Ձկնորս պատանին Ուրաշիմա Թարօ գեղեցիկ երգ մը սուլեց, քակեց պարա-նը եւ իր նաւակով թողուց Սումինոյի ափունքը: Մինչ արեւը բարձր կը [illegible] երկնքի վրայ եւ հեղուկ ոսկիի նման ունէր, նետեց ուռկանը եւ տե-սաւ թէ ինչպէս շուտով կը լեցուի եւ ուրախացաւ այս բախտաւոր որսին վրայ: Սակայն կրիայ մըն էր միայն, որ իր հօր, Սումինոյեի արժանաւոր ձկնորսին համաձայն, որուն գլխուն վրայ ծերութեան ձիւնը կը փայլէր, կրնայ տասնեակ հազարաւոր ամառ-ներ եւ ձմեռներ ապրիլ: Պատանին [illegible] բարձրաձայն եւ աղօ-թեց ծովու վիշապաստծուն, որուն նուիրուած են կրիաները :

Յետոյ Ուրաշիմա երկնցաւ նաւա-կին մէջ: Իր անդամներուն վրայ տա-րածուեցաւ քունի ծանրութիւնը, մինչ [illegible] կը բզզար գլխուն մէջ եւ ան կը շնչէր ժպտուն երազի մը մէջ, որ ճանաչ էր եւ գեղուն պտուղներով, ծաղիկներով ու թիթեռներով: Ու մինչ ա-րեւը տղուն դէմքը թուխ կը ներկէր եւ ծովի սիւքը աղջկան մարմնի չը-[illegible] պէս, խոստումներով լի, իր [illegible] կը հպէր եւ իր սրտէն ծա-ղիկներ կը բողբոջէին, պզտիկ կոհակ մը թիավարեց դէպի նաւակ, եւ արե-ւը կը պսպղար այնքան փայլուն, որ ջուրերուն վրայ գոհարներ կը շողա-յին, որոնց փոփոխումին մէջէն աղ-ջիկ մը ելաւ: Ան ծռեցաւ պատանիին վրայ եւ սիրազեղ շարժումներով [illegible] զայն իր երազէն :

Ուրաշիմա աչքերը թարթեց ու հա-մոզուեցաւ թէ ցնորք մը չէ ան, թէ ինք իր նաւակին մէջն է, թէ արեւը իր չորս ծովը կապոյտով կ'արծա-թազօծէ: Ու զարմանքով աղջկան նա-յեցաւ, որ այնքան չքնաղ էր, որ չէր կրնար իսկ երեւակայել: Եւ ան իրեն աւելի մօտ սահեցաւ, շօշափեց իր կերպարանքը փաղաքշանքով: Սակայն ոչ փոփոխումի պատկեր մը չէր ան ոչ ալ երազի տեսիլ, այնպէս որ իր մէջ մինչ այդ անծանօթ անուշութիւն մը հոսեցաւ :

Անոր ձայնը նուրբ ու քնքոյշ էր ինչպէս հազար հովի զանգեր գարնան հովի վրայ, երբ ըսաւ Ուրաշիմոյի .

— « Ես այն կղզիէն եմ ուր ամառը երբեք չի մեռնիր ու ծառերը բնաւ չեն դատարկիր պտուղներէ ու ծա-ղիկները երբեք չեն թօշնիր: Դուն այսօր կրիայ մը ազատ ձգեցիր, ո-րովհետեւ սիրտդ բարի էեւ ազնիւ : Անոր համար պէտք է վարձատրուիս: Իսկ ես այդ նուէրն եմ ու կը ցանկամ քու սէրդ ըլլալ եւ յաւիտեան երջանիկ ապրիլ միասին» :

Ուրաշիմա գիտցաւ միայն թէ այդ բոլորը շատ չքնաղ է, ու բռնեց թի-ակները եւ նաւակը ուղղեց անոր ցոյց տուած դին, որ կը սահէր միշտ դէպի հոն ուր արեւն անկողինն է: Ան երգ մը կ'երգէր թիակներու մեղմ ճող-փիւնին ընկերանալով: Ճափոնի ափե-րը շատ հեռու էին: Ու երբ նաւակը երիկնային շառայլներուն մէջ մտաւ, երեւցաւ կղզին, ուր ծովու աստ-ուածները կ'ապրին: Ափունքին վրայ էին բոլոր ջուրի նայեադները եւ հա-գած էին ծաղիկի թերթիկներ ու կ'եր-գէին ու կը բերէին սնունդ եւ ըմպելի, իբրեւ բարի գալստեան ողջոյն:

Անկէ իվեր Ուրաշիմոյի կեանքը արբեցութիւն մը եղաւ նոր գեղեցկու-թիւններու մէջ: Ունէր անհամար ըս-պասուհիներ, որոնք ծովուն խոր եւ կաղտ աշխարհը կը սուզէին եւ հրա-շալի ոստրէներ ու պտուղներ եւ փող-փողուն գոհարներ կը բերէին իրեն : Սակայն ոչ մէկ մեծարժէքութիւն ա-ւելի չքնաղ էր քան վիշապաստծուն աղջիկը: Ուրաշիմայի շունչին տակ ծաղկեցաւ ան ալ աւելի բեղնաւոր գեղեցկութեամբ, այնպէս որ ան մոռ-ցաւ անցեալը եւ անոր ձեռքերուն շարժումը երաժշտութիւն եղաւ :

Սակայն յաճախ, երբ լուսնկան պը-տոյտի ելլէր գիշերները եւ Ուրաշի-մա զով եւ փափուկ մարգին վրայ նստէր իր տան դուռը, կը մտածէր թէ այսինչ եւ այնինչ աստղը Ճափոնի վրայ ալ կը փայլի, ու միմոզանե-րու վրայ, Լուսասփի ծաղիկներու եւ Սամոնիյեի ձկնորսի ուռկաններուն վրայ: Ու ան կը զգար թէ ինչպէս արցունքը իր մէջ ուժեղ կոհակներով մինչեւ աչքերը կը բախի: Յետոյ կը սպածառանային անոնք ու միայն սիր-տը կուլար :

Երեք տարի անցաւ այսպէս, ու գիշերները անհրաժեշտ էին ու կը փայ-լէին ցանկալի մտածումներու տաքու-թեանը մէջ:— Վերջապէս մօտեցաւ Ուրաշիմա իր կնոջ, ու ծնողքը տես-նելու արտօնութիւն խնդրեց: Երկար պիտի չտեւէր բացակայութիւնը, յե-տոյ ետ պիտի գար, եւ ամէն ինչ պիտի ըլլար լի սիրով եւ երջանկու-թիւնով, ինչ որ մարդերու մօտ բնաւ չի պատահիր: Ան սակայն լացաւ ու տխուր էր.

— « Երբեք պիտի չվերադառնաս, Ուրաշիմա չչնչեց : Ու արեւը պիտի մեռնի ու պտուղը սնունդ պիտի չդտ-նէ մէջս քու սէրդ:

— « Պիտի վերադառնամ քեզի, ինչ-պէս արեւը միշտ Ճափոնի վրայ կը դառնայ, ըսաւ Ուրաշիմա, բաժնուե-ցաւ ու գնաց:

— «Առ այս, խնդրեց ան ու բերաւ փոքր, գունեղ տուփ մը, որ մետաքս թելով կապուած էր: Ձայնը կը դո-ղար: «Զբանաս երբեք, խնդրեմ, չբանաս: Այլապէս բնաւ չես կրնար քովս վերադառնալ»: Ուրաշիմա վըս-տահօրէն խնդաց: «Կը խոստանամ քե-զի ետ գալ», կանչեց ու գնաց դուրս երիկուան մէջ...

Երբ հօրենական ծոցը մտաւ, սկսաւ զարմանալ: Լեռները նոյնն էին դեռ : Բայց գեղը օտար իրեն, թէեւ բաներ մը ճանչնար:— « Հէյ», կանչեց Ու-րաշիմա ծերունի մը, որուն գանկը ճաղատ էր ինչպէս երկիրը երաշտ օ-րերէ ետք, եւ թեւէն ուժով բռնեց : «Կրնա՞ս ըսել թէ ո՞ւր է Ուրաշիմա ընտանիքին տունը:» — « Հէ՛ հէ՛», խեղդուկ ժպիտ մը արձակեց ծերու-նին երեք թուխակռայ դուրս հանե-լով, «դու չե՞ս գիտեր որ Ուրաշիմա Թարօ խեղդուած է հազար չորս հա-րիւր տարի առաջ» ու գլուխը երեր-ցնելով կաղաց ու գնաց: Ուրաշիմա սակայն քարացաւ ու չէր կրնար այս հանելուկը լուծել: Ի՞նչ: Հազար չորս հարիւր տարի՞: Կամ թէ սա տուփը, որ ծովու աստծուն աղջիկը հետը գրած է, իր ուղեղին մէջ ասանկ չփո-թութի՞ւն առաջ կը բերէր, ու ինք կ'ենթադրէր միայն այս հազարչորս-հարիւր տարինե՞րը :

Ուրաշիմա շատ բարկացաւ: Ձեռ-քերը կը դողային: Իր մէջ պահանջմը կար որ տեղի չէր տար ու կը տկարա-ցնէր իր կամքը եւ մոռնալ կուտար տուած խոստումը: Ու քակեց մետաքս թելը ու տուփը բացաւ : Մէկէն հոգեհման սպիտակ ծուխ մը ելաւ ան-կէ, որ վեր բարձրացաւ ու ամպի մը պէս լայն ծովու վրայէն հեռացաւ: Այնատեն հասկցաւ Ուրաշիմա որ իր ձեռքով իր երջանկութիւնը փճացու-ցած է: Պաղ սարսուռ մը հոսեցաւ ա-րիւնէն: Մազերը ճերմկեցան ինչպէս ձիւնը, մարմինը կքեցաւ, դէմքը խոր-շոմեցաւ ու ակռաները թափեցան: Եւ Ուրաշիմա անշունչ գետին ինկաւ հա-զարչորսհարիւր տարիներու բեռան տակ :

Երկինքը դեռ միշտ հէքեաթակա-պոյտ է եւ փողփողուն երկրի այնքան մօտիկ : Եւ լուտասփի ծաղիկները կը խոնարհին ծովին մէջ եւ միմոզանե-րը, ողկոյզներու պէս ծանր, կը կախ-ուին փոքր տուներու եղեւնի փայ-տերէն: Ու շատ մեղմ, նուրբ երաժշ-տութիւն կ'աղաղակէ փողփողուն օ-դին մէջ ու կը կաթի մետաքսաշունչ հովի աստծուն հովահարէն բուրում-նաւէտ ծաղիկներու մէջ: Ու լեռները այնքան կապոյտ են ու ծովը այնքան հրապուրիչ, ցոլացնելով ոսկեփոշի փայլուն ծաղիկի թերթիկներու նը-ման: Ու լերան ջուրերը կ'երգեն բիւ-րեղի երգը, եւ այրերը ճմլուած(?) կը հագնին ու կայշա, ու ծաղկաղջիկ կը բուրեն գունափթիթ մետաքսէ եւ խոստումով լի նշան ընող հողմահար-ներու եռեւէն: Ու գեղին ճունքաներ կը նիրհեն յուշիկ դեղին գետակներու մէջ: Ու ծովուն վրայ արեւը ոսկի լարեր կը պրկէ, որպէսզի մարդերը անոնցմէ հէքեաթներ հանեն, կեանքը աւելի չքեղ նկարելու համար:

Իրիկունները, յաճախ, կը նստին Ճափոնի այրերը միասին, եւ կը նա-յին ծովուն ու կը խօսին Ուրաշիմայի վրայ, որուն մահարձեր տուփը մինչեւ այսօր Քամակէյի մեհեանը կը գըտ-նուի, ուր կան նաեւ տարօրինակ ակ-ռիներ, որոնք ձկնորս պատանին վի-շապաբեգաններու երկրէն բերած է: Ու մերթ անոնցմէ մին ճակատագրէն կը գանգատի: Ու մերթ ուրիշ մը անոր դէմ կը խօսի, կը նայի Ճափոնի լեռ-ներուն ու կ'ըսէ.

— « Կեանք մը որ իր սահմաններէն դուրս կ'ելլէ, կը մեռնի, ժամանակ մը, որ պատժելը կը մոռնայ, չի կը-նար պատուիրաններ տալ: Մենք կըր-նանք սխալիլ, բայց ոչ մեղանչել » :

Եւ մերթ կը գտնուի նաեւ մէկը, որ ըմբռնէ զինք :

Գերմ. թարգմ. ԵՐՈՒԱՆԴ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԺԲ.

ԹՇՆԱՄԱԿԱՆՔ

Մըսրայ Քաղքին մեծ հրճուանք կար տօնական ,
Կը սպասէին ժողովրդէն մինչեւ արքան՝
Կոզբադինի վերադարձին միշտ յաղթական ·
Սովըլլուկ գազաններու պէս օրհասական՝
Ճամբու լայնքին հոս հոս կեցած գայլի նման ,
Տոզ կուտային այր ու կնիկ , նաեւ մուլլան ·
Կը յուսային իրենք պիտի հարստանան՝
Անոր բերած հայ աւարով սովորական :

Իրիկուն չեղած եկաւ հասաւ սեւ կարաւան ,
Կը ծիծաղէր Կոզբադինը հոն բաց բերան ,
Ծիծաղ չէր ան այլ պատիժ մը գերբնական ,
Ոկնուանքները վարժ , խօսքերու անարգական ,
Անդամատուած ու հինք դարձած անկերպարան :
Ու գիշատիչ ակռաները լիրբ ու խածան՝
Ճակտին գամուած իրենց իբր բարկ պատասխան ,
Զգացին ա՛լ , որ փոխուած էր էրմէնիստան :

Ոռնաց ամբոխը , պարզեց ահեղ տեսարան ,
Ծաղր ու ցասում միայն բերեր իրենց դեսպան ,
Մահուան քրքիչն իրենց գլխին թառած տեսան ,
Չէին խորհեր որ Հայ մայրերը անընման՝
Կը ծնէին հազար քաջեր հերոսական ՝
Հայրենիքի սիրոյն զոհուող մէկի փոխան ·
Կամ ուժ ունեցողն անձամբ կ'ընէ դատաստան ...

Սուգը տիրեց վերադարձով անփառունակ՝
Ամբոխին մէջ ճրիակեր ու անառակ ,
Արգահատանք , ու խուլ աղմուկ , ծաղր ու ծանակ
Փոփոխական սարսափ ու քէն իրենք համակ՝
Ալիք ալիք ջուլիրի պէս ալխտավարակ
Համախմբեցան պալատին շուրջ պարսպափակ :
Հոն լսելու հրամաններ կամ զառանցանք
Զորս դին տիրեց արիւնարբու նենգ աղաղակ ·

Ու յուսախաբ դժոխքի պէս հրաբորբոք ,
Մըսրայ Մելիք դաժան , անգութ , անկարեկիր ,
Ստրկացած դեսպաններէն հոն ծնրադիր ,
Լսեց Հայոց ըմբոստ Մանկան սաստն ու բողոք ·
Ու իր ... խմած արիւնն եռաց չար սրտին խորք
Ատելութիւն ծնաւ մօրը դէմ որ ատեց
Արգելք եղաւ որ սպաններ Դաւիթն անոր :

Բազմութեան մէջ չարագուշակ , խառնաշփոթ
Երբ լսեցին թէ՝ Դաւիթն է հերոս , ըմբոստ՝
Բերնէ բերան ու սրտէ սիրտ այս ծանր բոթ ,
Մըսր պատեց , ու յիշեցին մանուկը խորթ :
Միւփթին կեցած սալավաղով բիրտ ու շողոքորթ՝
Ինք ուշացած մարգարէ մը զօս , անհաղորդ
Ձայնը ձգեց աններդաշնակ կանչով ըմբոստ ,

— « Աստուած մէկ է ու ինք վկայ՝ հոս դաւ մը կայ ,
Կողերը հաստ , ցեղի տղան խեռ անոպայ ,
Երբ մեր մօտ էր գերի , ստրուկ դատը տեսայ ,
Եւ իմ գրով ես դիմեցի ... որ ան ըլլայ
Քարակոծուած , արիւնաքամ , կամ թոպամահ ,
Անոր արիւնն բաժակ բաժակ իբրեւ ըմպայ
Մեր մեծ Մելիք խմէ՛ ախորժ , հոգին ցնծայ
Հոս դաւ մը կայ Աստուած մեծ է ու ինք վկայ » :

Ու հեռուէն ձեռք ոտք կապուածներկու հսկայ
Առաջ բերին զատրին քով անգութ դժնեայ ,
Դահիճներ , որ Մելիքը իրենց վստահ
Դաւիթն յանձնած՝ էր խողողելու հոն հեռակայ
Մուրատ գետի մեծ կամրջին մօտ Պարթմանայ ·
Եւ արիւնը բերին իրեն որ արբենայ՝
Փորձանքն այսպէս հրակին մէջ անհետանայ :

Հարցումներուն տեղատարափ իբր պատասխան
Մահապարտները հազիւ ըսել կարողացան ·
«Իրենց ձեռքէն յանկարծ կորզեց Եփրատ հսկան
Դաւիթի տեղ շուն մը քոսոտ իրենք գտան
Ու արիւնը բերին Մըսր իբր նշան »...
Ու խաժամուժ , մեծ ու պզտիկ , միւփթի իշխան
Հազար ճպոտ լուտանքներով վրայ ինկան
Երկու խեղճերն Դաւթի համար ճոխազացան :

Պարսպին տակ բարձրաբերձ մարմարաշէն՝
Գահաւորակին վրայ նստած , ինք իրեն
Կը զառանցէր Մելիք , տենդոտ բարկութենէն ,
— « Ո՛չ թէ միայն զերծ մնացիր հօրը տուրքէ՛ն՝
Ինք յանդգնե՛ր վա՛նք է հիմնե՛ր ու ամրաշէն ,
Բերդե՛ր պատե՛ր Դաւիթ ունի եւ զրահ զէ՛ն ,
Զարհուրա՛նք է դարձեր գլխիս՝ վստա՛հ իրե՛ն ...

Ու շաչեցուց ձայնն ահարկու յանկարծական
— « Հազար անպեխ քաջ պարմաններ պատրաստ ըլլան ,
Հասուկ մարդիկ փորձ ու կռուող թուով նոյնքան ,
Մօրուսաւոր զօրականներ որքան որ կան ,
Բոլորը մէկ վաղը առտու ճամբայ իյնան ,
Սասուն երթան քար չը ձգեն քարի վրան :
Արիւնն այնպէս հոսի Հայուն որ յագենան
Ու , աւազուտ տափաստաններ ամայանան :

Ով չը լսէ իմ այս պատգամ ու հրաման՝
Կամ գտնուին մարդիկ որ դեռ կը յամենան ,
Թէ կռուի զացողը դառնայ իբր նենգ զուժկան՝
Կամ ձեզմէ մէկն ըլլայ գթոտ ու ինքնիշխան ,
Ու անսաստէ , չը կատարէ իմ հրաման՝
Դժոխքը վար կը բերեմ իբր գեհեան
Ու կը տանջեմ ձեզ բոլորիդ ես այս ատեան ·
Պատիժներով որ չէ գրած դեռ Սուրբ Գուրան» :
Այսպէս ըսաւ աստուածընտիր եւ մեծ արքան
Ու ատեանէն անյայտացան զօրք եւ խուժա՛ն ,
Վոհմակի պէս աչքը տնկած ... խաւար վաղուան :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

...ի ալ կ'ըսեմ . կինը նահատակ մըն է էրիկմարդուն ափին մէջ, իսկ այրը [illegible] մըն է կնիկմարդուն ձեռքին վը-րայ: Մէկը տա, մէկալին զարկ: Եր-կուքն ալ կատարեալ ծաղիկներ են ու իրարու ըսելիք չունին: Թող իրար հասկնան ու մէկ թաղարի մէջ... թա-ռամին :

Չէ՞ որ մարդկութիւնը կազմուած է այրերէն ու կիներէն: Ծուխն մէջտե-ղն է, ապրանքը բաց է, գիները մատչելի են:

Մէկը սոսկալի, միւսը սարսափելի, մէկը չատակուլ, միւսը չատախօս, մէկը ներսէն հագուող, միւսը դուր-սէն զգեստաւորուող: Մէկը խենթ, միւսը փախուկ :

Ես ոչ էրիկմարդիկը կրնամ պաշտ-պանել, ոչ ալ կնիկմարդիկը :

Ես կ'աղաղակեմ .

— Կեցցե՛ն որձեւէգները...

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

Դուրսը դրան առջեւ կայնած էր Մարայի պահապան շունը՝ Լօրան Պաս, Կորդըլիէ փողոցին գործակա-տը, թիւ 18: Այն օրուընէ, այսինքն Յունիս 28էն գրեթէ մէկ երկու շա-բաթ յետոյ, Յուլիս 13ին ան աթոռի հարուած մը պիտի տար կնոջ մը դըլ-խին, որ կը կոչուէր Շարլօթ Կորտէ եւ որ այդ վայրկենին Քաէնի մէջ ըղ-բաղած էր տարտամ մտածումներով: Լօրան Պաս Մարայի Ամի տիւ Բէօբլը (Ժողովուրդի Բարեկամ) թերթը սըր-բագրութեան կը տանէր կը բերէր : Բայց այս երեկոյ իր տէրը զայն բե-րած էր Սիրամարգ փողոցի սրճարա-նը եւ խստիւ պատուիրած էր փակ պահել այն դահլիճը, ուր կը գըտ-նուէին Մարա, Տանթօն եւ Ռոպէս-պիէռ, եւ չթողուլ որ ոչ ոք մտնէ այնտեղ, բացառութեամբ միայն Հա-սարակաց Փրկութեան Յանձնաժողո-վին, Քոմիւնի եւ Եպիսկոպոսութեան անդամներուն :

Ռոպէսպիէռ չէր ուզեր դուռը գոց պահել Սէն-Ժիւստի առջեւ, Տանդոն՝ Պաշի եւ Մարան՝ Կիւմանի առջեւ:

Երկար ժամանակ էր որ նիստը ըս-կսած էր: Խորհրդակցութեան առար-կան էր այն թուղթերը, որոնք փռ-ուած էին սեղանի վրայ եւ որոնք Ռո-պէսպիէռ կարդալէ յետոյ կը զեկու-ցանէր: Ձայները սկսած էին բարձ-րանալ: Տեսակ մը բարկութիւն այս երեք մարդոց մէջէն սկսած էր որո-տալ: Դուրսէն երբեմն կը լսուէին խօսքերու ընդհատ ընդհատ պոռթ-կումներ: Այս ժամանակներու մէջ Հասարակաց ճառախօսական ամպի-ոնները կարծես ստեղծած էին տեսակ մը իրաւունք անպատճառ լսելու : Այժմ այնպիսի ժամանակ էր երբ սուրհանդակ [illegible] Պարիս փա-կանքի ծակէն կը դիտէր այն բոլորը, ինչ որ կը կատարուէր Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովի սրահին մէջ, եւ ատ, աւելցնենք, անօգուտ չէր, որովհետեւ այս եղանակով էր որ Պարիս 1794 Մարտ 30ի գիշերը, իմացաւ Տանդոնի գլխին պատրաստ-ուած փոթորիկը եւ անոր իմաց տը-ւաւ: Լօրան Պաս իր ականջը պինդ սեղմած էր այն ներքնասրահի դրան փականքին, ուր կը գտնուէին Տան-թօն, Մարա եւ Ռոպէսպիէռ. ան կը ծառայէր Մարային, բայց ինքը կը պատկանէր Եպիսկոպոսութեան:

Բ.

«ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋԷՆ ԲԱՐՁՐԱՑԱՑ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԷԻՆ»

Տանդոն ոտքի ելած էր իր աթոռը շառաչմամբ ետ մղելով:

— Լսեցէ՛ք, աղաղակեց, այժմ մենք միայն ստիպողական պէտք մը ու-նինք: Վտանգի մէջ է Հանրապետու-թիւնը: Ես միայն մէկ բան կը ճանչ-նամ— Ֆրանսան՝ իր թշնամիներէն ազատել: Անոր համար բոլոր միջոց-ները անխտիր լաւ են, բոլո՛րը, բո-լո՛րը, բոլո՛րը: Երբ գործ ունիս մի-անգամայն բոլոր աղէտներու հետ, այն ժամանակ կը դիմես ի հարկէ եւ բոլոր միջոցներուն. երբ կը վախնաս ամէնքէն, այն ժամանակ աներկիւղ կը մաքառիս ամէնուն դէմ: Իմ մտա-ծումս՝ աներկիւղ առիւծ մըն է: Կի-սատ չափերը պէտք չեն: Յեղափո-խութեան մէջ պէտք չէ կեղծ խոհե-մութիւնը: Նեմեսիսը կեղծ առաքի-նութեան մարմնացումը չէ երբեք : Ըլլանք ահաւոր եւ օգտակար: Միթէ փիղը ուշադրութիւն կը դարձնէ՞ թէ ուր կը դնէ իր ոտքը: Խորտակե՛նք թշնամին :

— Ես ալ այդպէս կ'ուզեմ, մեղմու-թեամբ պատասխանեց Ռոպէսպիէռ . բայց կարեւորը սա է որ մենք իմա-նանք, թէ ո՞ւր է թշնամին:

— Թշնամին դուրսն է, եւ ես զայն հալածեր եմ, ըսաւ Տանդոն:

— Թշնամին ներսն է, ես անոր վը-րայ կը հսկեմ, ըսաւ Ռոպէսպիէռ:

— Եւ ես պիտի հալածեմ, ըսաւ Տանդոն:

— Ներսէն թշնամին չեն հալածեր:
— Հապա ի՞նչ կ'ընեն:
— Կ'ոչնչացնեն զայն:

— Ես ալ այդպէս կ'ուզեմ, աւել-ցուց իր կարգին Տանդոն: Ես ձեզ կ'ը-սեմ, Ռոպէսպիէռ, որ թշնամին դուր-սէն է:

— Բայց ես ձեզ կ'ըսեմ, Տանդոն, որ ներսէն է:

— Թշնամին, Ռոպէսպիէռ, սահմա-նագլխին վրայ է:

— Թշնամին, Տանդոն, Վանտէի մէջ է:

— Հանդարտեցէ՛ք, ըսաւ երրորդ ձայն մը, թշնամին ամէն տեղ է, եւ դուք կորսուած էք:

Մարան կը խօսէր:

Ռոպէսպիէռ ակնարկ մը ձգեց Մա-րայի վրայ եւ պաղարիւնութեամբ չա-րունակեց.

— Պէտք չեն ընդհանուր դար-ձուածքներ. ես կ'ապացուցանեմ, ա-հա փաստեր:

— Պեդանտ, մրմռաց Մարա:

Ռոպէսպիէռ ձեռքը դրաւ իր առջեւ դիզուած թուղթերուն վրայ եւ շա-րունակեց.

— Նոր էր որ ձեզ կարդացի Մարնի պրիէօրի նամակները. նոր էր որ ձեզ հաղորդեցի այդ Ժէրամբրի տուած տեղեկութիւնները: Լսեցէք, Տանդոն, քաղաքական պատերազմը ամենայն ինչ է, խոյ մըն է: Այս՝ իմ բոլոր կարդացածներէս կ'երեւի. Վանտէն՝ մինչեւ այսօր բաժնուած բազմաթիւ պարագլուխներու մէջ՝ այժմ հասած է բոլէն եւ կը կեդրոնանայ ձեռքի մը տակ: Ասկէ ետք շուտով ան պիտի ու-նենայ զօրագլուխ մը եւ հազուագիւտ զօրագլուխ:

— Կեդրոնացնող աւազակապետ մը, մրմռաց Տանդոն:

— Ատ այն մարդն է, շարունակեց Ռոպէսպիէռ, որ Յունիս 2ին Պօնտօր-սօնի մօտ ցամաք ելած է: Դուք ար-դէն բաւական տեսաք, թէ ի՞նչ պը-տուղ է ան: Միայն ի նկատի ունեցէք, որ անոր ցամաք ելած օրը, զուգադի-պութեամբ, միեւնոյն Յունիս 2ին, Բայէրի, Կալվադոսի այդ դաւաճան գաւառաշրջանի մէջ կը ձերբակալեն պաշտօնակալ ներկայացուցիչները՝ Քօթ տ'Օրի եւ Ռոմի պրիէօրները:

— Եւ զանոնք կը փոխադրեն Քանէի դղեակը բանտարկելու, ըսաւ Տան-դոն :

(Շար.)

տեն, մեր սահմաններէն դուրս չնայելով, եւ ուրիշին ստացուածքը յարգելու կամքով տոգորուած, մենք ալ մեր կարգին կը պահանջենք որ նոյն յարգանքը տածեն մեզի հանդէպ»:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ յայտարարեց իր բաժակաճառին մէջ.

— «Մենք մեր համաձայնութիւնը կոչած ենք այն լեռնաշղթային անունով որ կը գտնուի մեր երկիրներուն միջեւ: Բայց Պալքանները երբեք վճռական ազդեցութիւն մը չեն գործած ոչ Եուկոսլավիոյ վրայ որ այսօր կ'երկարի մինչեւ Ալպեաններու սահմանը, ոչ Ռումանիոյ վրայ, որուն ժողովուրդը կ'ապրի Կարպաթներու երկու սարալանջերուն վրայ, ոչ Թուրքիոյ վրայ որ իր լեռներն ունի Փոքր Ասիոյ մէջ, ոչ ալ վերջապէս Յունաստանի վրայ որուն ստորոտները միշտ Ողիմպոս բնակած են: Եթէ հարկ ըլլար մեր համաձայնութիւնը դնել պաշտպան լերան մը խորհրդանշանին տակ, մենք պիտի ընտրէինք ամէնէն փոքրը,— այն որուն ստորոտը ձեզի հանդիպելու հրճուանքն ունինք եւ որ, հակառակ իր համեստ բարձրութեան, աւելի քան երեք հազար տարիէ ի վեր կ'իշխէ բոլոր կատարներուն վրայ: Մենք վճռած ենք հաւատարիմ մնալ անոր վարպետներուն եւ աշակերտներուն աւանդած դասերուն,—անձնուիրութիւն հանրային դատին եւ հայրենիքի ազատութեան: Մեր միութիւնը նուիրուած է մեր հայրենի ժառանգութեան, մեր երկիրներու անկախութեան եւ խաղաղութեան դատին պաշտպանութեան: Անդարայի տեսակցութիւնները հաստատեցին մեր համաձայնութեան արժէքը»:

*** Գերմանական եւ իտալական թերթերը շարունակելով քննադատել Ռումանիոյ վարած քաղաքականութիւնը, կը հարցնեն թէ «ո՞ւր երթալ կ'ուզէ այդ երկիրը»: Պ. Գաֆէնքօ ակնարկութիւն ըրած ըլլալով Թուրքեւռումանական դաշինքի մասին, «Թրիպունա» դիտել կու տայ թէ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ դաշինքը ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ զինակցութեան: «Միւս կողմէ, Տնիէսթէրի ձախ ափին վրայ դարանի կեցած է Ռուսիա, Պուլկարիա կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ Տոպրուճայի մասին, Հունգարիա կ'արծարծէ փոքրամասնութեանց խնդիրը, ուրեմն Ռումանիա հարկադրուած է արթուն կենալ: Ան պէտք է յիշէ Չեխոսլովաքիոյ ճակատագիրը... Իր կապակցութիւնը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ կրնայ աղէտալի փորձանքներ բերել իր գլխուն»:

Փոքր յանցանքները պիտի ներուին

»»» · «««

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր նորէն քննելով ներման օրինագիծը, քուէարկեց անոր Բ. յօդուածը, որ ահաւասիկ.—

«Տասներկու ամսուան ընթացքին, սկսելով ներկայ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն, թէեւ յանցաւորները եւ անոնք որ 1939 մայիս 10էն առաջ գործուած օրինազանցութեանց համար դատապարտուած են տուգանքի, կամ, տուգանքով թէ առանց տուգանքի առ առաւելն մէկ ամիս բանտարկութեան, եւ կամ առ առաւելն երեք ամիս բանտարկութեան՝ յետաձգումով (սիւրսի), պիտի կրնան օգտուիլ ներումէն»:

Ժողովը քուէարկեց նաեւ ուրիշ յօդուած մը որուն տրամադրութեամբ ներումէն պիտի օգտուին կարգ մը օրինազանցութիւններ՝ 1938 մայիսի, յունիսի, հոկտեմբերի եւ դեկտեմբերի հրամանագիրներուն դէմ (օտարականներու մասին):

Գերմանիոյ զինուորական շարժումները Սլովաքիոյ մէջ

Հակառակ գերմանական հերքումներուն՝ անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը կը շարունակեն գրել, թէ Գերմանիա զինուորական կեդրոնացումներ կը կատարէ Սլովաքիոյ մէջ: «Նիւ Եորք Թայմզ» կը հաղորդէ, թէ արդէն նշանակուած են Սլովաքիոյ սահմանագլուխին վրայ կեդրոնացող զօրամասերը եւ անոնց հրամանատարները: Լեհական սահմանէն 45 մղոն հեռու՝ Քուսբինի մէջ եւս հաստատուած է զինուորական կայան մը, որուն հրամանատար կարգուած է Զօր. Ֆոն Րունտշթէտ: Զօր. Ֆոն Վիթէրշայմ արդէն հասած է Սլովաքիոյ մայրաքաղաքը՝ Պրաթիսլավա: Կը կարծուի թէ այս կարգադրութիւններուն նպատակն է գրաւել Սլովաքիան:

Իտալ. ռազմանաւերը սպանիական ջուրերու մէջ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ իտալական տորմիղը ռազմափորձեր պիտի կատարէ սպանիական, փորթուկալեան եւ մարոքեան ջուրերու մէջ: Պիտի մասնակցին աւելի քան հարիւր ռազմանաւեր ու ընդծովեաներ: Ռազմափորձերը պիտի տեւեն քանի մը շաբաթ:

Զօր. Ֆրանքօ հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի եւ յայտնեց իր երախտագիտութիւնը՝ իտալացի լեգէոնականներու կատարած դերին համար Սպանիոյ մէջ: Այս հեռագիրը այնպէս է խմբագրուած, որ ենթադրել կու տայ, թէ Զօր. Ֆրանքօ պիտի այցելէ Հռոմ: Իր հեռագրին մէջ զօրավարը կ'ըսէ.— «Իմ ներքին գործերու նախարարս ձեզի բերաւ իմ եւ Սպանիոյ ողջոյնները: Կը յուսամ թէ անձնապէս չփում ունենալու պատեհութիւնը, որուն այնքան կը բաղձամ, պիտի ներկայանայ մեզի» եւն.:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Էյֆէլի աշտարակին մէջ, անոր 50ամեակին առթիւ: Ելեկտրական գունդերը տեղաւորուած էին լուսաւոր պաստառի մը մօտ, որուն վրայ կը կարդացուէին շահող թիւերը, շատ հեռուէն:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 047,529 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք.— 978,050, 977,591, 633,397, 282,011:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 769,864, 1,168,103, 1,106,334, 944,317, 617,174, 458,754:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք.— 143,351, 1,485,215, 385,074, 058,055, 706,281, 311,371:

63063, 99657, 57534, 92011, 89958 եւ 76527 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:

74969, 06811, 40792, 15411, 71259, 14859 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:

9954, 5715, 3300, 4550, 6328, 2468 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆր.:

367 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:

754 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:

519 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք:

27 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:

2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆ գլխատուեցաւ երէկ, շաբաթ, առտուան ժամը 4.30ին, Վերսայլի մէջ: Վերջին ժամերուն կը կարդար «Նմանութիւն Քրիստոսի» գիրքը, կ'աղօթէր եւ կը խնդար:

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ 50ամեակին առթիւ, թղթատարական մասնաւոր սպասարկութիւն մը հաստատուեցաւ մինչեւ յունիս 23: Օդապարիկ մը պիտի փոխադրէ «քարդ-փոստալ»ները, գինը՝ 7 ֆրանք 50:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 11րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յուլիս 1ին, Նանթի մէջ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme . . Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 20 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4071

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԻՍՏԱՅԻՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ»

Անցեալ օր Մոսկուայէն հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ որոշուած է կարճ կապել ժողովները, որոնք լրջօրէն կը խանգարեն բանուորներու աշխատանքը։

«Խ. Հայաստան» այս առթիւ թարգմանած է «Պրավդա»յի յունիս 4 թիւ խմբագրականը, որ զարմանազան բաներ կը պատմէ այս «նիստամոլութեան» մասին.

— «Մի քանի օր առաջ Համկ (բ) Կ Մոսկուայի մարզային կոմիտէն ստիպուած էր յատկապէս քննարկել Դիմիտրովսկի ռայոնի կուսակցական, խորհրդային եւ հասարակական կազմակերպութիւնների աշխատանքում գոյութիւն ունեցող նիստային իրարանցման հարցը: Պարզուեց, որ ռայոնի ղեկավար աշխատողները հիմնական ժամանակն անց են կացնում ոչ թէ ձեռնարկութիւններում, ոչ թէ կոլտնտեսութիւններում, այլ անվերջ նիստերում ու խորհրդակցութիւններում: Կուսակցութեան ռայկոմի մէկ նիստը սկսուել է ցերեկուան ժամը 12ին եւ վերջացել է միայն յաջորդ օրն առաւօտեան ժամի 9ին: Բայց չէ՞ որ եղել են օրեր, երբ միանգամից եօթը նիստ են անցկացրել: Եւ այդ նիստերին պէտք է ներկայ լինէին միեւնոյն մարդիկ»:

Այս առթիւ, թերթը հատուած մը կ'արտատպէր բանաստեղծ Մայակովսկիի «Նիստամոլներ»էն.

— «Օրական մօտ քսան նիստի պէտք է հասնենք մենք: — Ակամայ պէտք է պատառ - պատառ լինել.— Մինչեւ գօտին այստեղ, իսկ մնացած մասը՝ այնտեղ»:

Թերթը կը խոստովանի թէ աշխատանքի այս մեթոտները «լայնօրէն տարածուած են նաեւ Մոսկուայի ու մարզի միւս կազմակերպութիւնների մէջ»:— Ընկերները ժամերով կարդի կը սպասէին, որոշումները շաբաթներով եւ ամիսներով չէին ձեւակերպուեր եւայլն :

Եւ քանի որ կեդրոնը որոշում արձակած է,— «պէտք է վճռական պայքար յայտարարել նիստերի բիւրոկրատական համաճարակին»:

— «Աւելի քիչ շաղակրատեցէք, աւելի շատ աշխատեցէք,— եւ ձեր գործն անշուշտ դուրս կուգայ», սովորեցնում է մեզ ընկեր Ստալինը»:

Ուրեմն, իմացանք թէ ի՛նչ է «նիստային իրարանցումը».— ժամերով ժողով գումարել, շաղակրատել, «որոշումները մահուտի տակ դնել», իրական աշխատանքը խանգարել, փոխանակ «ազնուօրէն եւ բոլշեւիկաբար» գործելու եւն. :

Այս բոլորը նորութիւն չեն մեզի համար:

Ամէնէն տարրական բաներուն համար ժողովներ սարքել, վիճիլ, տեսութիւններ պարզել, զեկուցումներ կարդալ, ժամերով գլուխ արդուկել կամ ջուր ծեծել,— իսկ եւ իսկ ռուսական մոլութիւն մըն է որ զարգացաւ եւ ճարտարարուեստի վերածուեցաւ բոլշեւիկեան իշխանութեան օրով: Եւ բոլշեւիկ բանաստեղծը շատ ճիշդ նկարագրած է զայն, իր նուրբ երգիծանքով:

Արդ, նո՞ր արթնցան Մոսկուայի մէջ, երբ «նիստային իրարանցումը» այնքան աւերներ գործած է, 1917էն ի վեր: Մանաւանդ ծայրագաւառներու մէջ, ուր երբ քալելու հրաման արձակես, մարդիկ վազել կը սկսին :

Մոսկուայէն արձակուած ազդանշանը անշուշտ կը վերաբերի նաեւ Կովկասի: Եւ այսուհետեւ պիտի լսենք բազմաթիւ մրցումներ՝ «հականիստային» խաչակրութեան ճակատին վրայ. պայմանաւ որ նիստերու, հետեւաբար եւ շաղակրատութեանց նոր համաճարակ մը չսկսի, բանաձեւեր քուէարկելու համար...

«Խ. Հայաստան» տակաւին չի խօսիր Հայաստանի «նիստային» մոլութեանց մասին: Բայց անհրաժեշտ չէ լսել իր վկայութիւնը, երբ աչքի առջեւ ունինք 18 տարուան պատմութիւնը :

Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն առաջ ալ, Հայ բոլշեւիկները արդէն հարթած էին ճամբան, չլթայաչար ժողովներ եւ ճառեր հոլովելով եւ ամէնէն տարրական խնդիրներն ալ թնճուկի վերածելով: Իսկ իշխանութեան հաստատումէն վերջը, ալ ո՞վ կրնար խափանել յորձանքը: Բանուորն ու գիւղացին հարկադրուած էին օրն ի բուն ունկնդրել կամ ճառել, իրենց կարգին շաղակրատել, բախտին յանձնելով բուն աշխատանքը:

Ամէն պարագայի մէջ, փրկարար է Մոսկուայի տուած որոշումը: Եւ քանի որ Սթալին է արձակած նոր ազդանշանը,— քիչ խօսիլ եւ շատ գործել, կրնանք վստահ ըլլալ թէ բարեփոխումը պիտի չուշանայ :

Մանաւանդ որ, ուրիշ մխիթարական լուր մըն ալ կը հաղորդեն խորհրդային թերթերը,— պայքար զրպարտիչներու դէմ : (Հեռագիր մը հաղորդեց թէ Քիէվի գերագոյն ատեանը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտած է ուսուցիչ մը, որ մասնագէտ դարձած էր «զրպարտիչ մատնութիւններու» եւ հարիւրաւոր անձեր մատնած՝ իբրեւ հակայեղափոխական) :

Հայաստանի մէջ ալ մերկացումներ կատարել սկսած են այս կարգի զրպարտութեանց մասին, եւ շատեր կը վերահաստատուին, իբրեւ անմեղ զոհեր :

«Նիստային իրարանցում»ի հետեւանք չէ՞ն այս զրպարտութիւններն ալ,— բան գործ մէկդի դրած՝ օրն ի բուն ձիւթ ծամել, սեւցնելով աս ու ան ...

Ո՞վ կրցաւ համրել այդ զրպարտութեանց զոհերուն թիւը, մանաւանդ անոնց ճակատագիրը, 1936էն ի վեր, երբ «անձնասպան» կ'ըլլար Աղասի Խանջեանը:

Եւ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ գոնէ ողջ մնացած անմեղները պիտի փրկուին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ԹԻԷՆՑԻՆԻ ՎԷՃԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԵՐ ՈՒՏԵԼԻՔ ՀԱՍՑՈՒՑԻՆ

Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարուած պահել Թիէնցինի անգլիական թաղամասը, կատարեալ գոհացում պահանջելով: Ֆրանսական թաղամասն ալ պաշարուած է, իր աշխարհագրական դիրքին բերումով: Կ'ըսուի թէ հազիւ երկու օրուան ուտելիք մնացած է քաղաքին մէջ: Երկու անգլիական նաւեր յաջողեցան պաշարման շղթան խզելով ուտելիք հասցնել քաղաքին: Մինչեւ հիմա չինական նաւերը չեն յաջողած Թիէնցին հասնիլ. իսկ ցամաքէն ուտելիքի փոխադրութիւնը անկարելի դարձած է, պաշարման հետեւանքով :

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, միսը եւ ընդհանուր ուտելիքները հազիւ երկու օր կը բաւեն, բայց առատ բրինձ եւ ալիւր կը գտնուի մթերանոցներուն մէջ: Տաքը 104 աստիճանի հասած է (Ֆարէնհայթ), եւ արեւահարութեան դէպքեր ալ պատահած են: Բայց եւ այնպէս Ճափոնցիները կը շարունակեն նեղել Անգլիացիները, միեւնոյն ատեն ձայնասփիւռ քարոզութիւններ կատարելով Անգլիոյ դէմ :

Անգլիոյ գլխաւոր նախարարները Լոնտոն մնացին շաբաթ եւ կիրակի, նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը: Ճափոն կը պնդէ որ Անգլիա բոլորովին փոխէ իր դիրքը Չինաստանի մէջ: Ճափոնի տնտեսական եւ սեղանաւորական շրջանակները կարեւորութիւն չեն տար Անգլիոյ սպառնալիքներուն, դիտել տալով թէ անոնք արժէք չեն կրնար ունենալ առանց Մ. Նահանգներու միջամտութեան :

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, քննելու համար կացութիւնը: Կառավարութիւնը երբեք տրամադիր չէ տեղի տալու եւ կը սպասէ որ Անգլիա ձեռք առնէ անհրաժեշտ միջոցները, լուծելու համար տագնապը: Ճափոնական մամուլը ջերմապէս կը պաշտպանէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ կը պահանջէ արգիլել օտար թերթերու վաճառումը Չինաստանի գրաւեալ շրջաններուն մէջ: Կարգ մը թերթեր աւելի յառաջ երթալով, կը պահանջեն ոչնչացնել բրիտանական ազդեցութիւնը:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երէկուան նիստին մէջ վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին: Լոնտոնի մէջ հրատարակուած կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը հետեւի թէ յոյս չկայ որ իրաւախոհութիւն գոյանայ: Անգլիոյ մէջ ալ կը խոստովանին թէ տնտեսական պատժամիջոցները անմիջական արդիւնք չեն կրնար տալ:

Ծովակալ Սըր Ռճըր Քէյզ, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, ճառ մը խօսելով յայտարարեց .

— «Այն դէպքերը զոր Ճափոն սարքեց Թիէնցինի մէջ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կատարեալ աջակցութեամբ, համազօր են պատերազմի յայտարարութեան մը Մեծն Բրիտանիոյ դէմ: Մենք պէտք է ընդունինք այդ մարտահրաւէրը»:

Ծովակալը եզրակացուց թէ Անգլիա պիտի շահի այս պատերազմը, առանց զէնքի դիմելու, եթէ վճռական դիրք բռնէ եւ ապացուցանէ թէ պատրաստ է շարժման մէջ դնելու իր ամբողջ հարստութիւնը, ճարտարարուեստը եւ իր զաւակներուն քաջութիւնը: «Եթէ վարանինք, հետեւանքը պիտի ըլլայ կատարեալ նուաստացում եւ պատերազմը անխուսափելի պիտի դառնայ»:

**** Թիէնցինի պաշարումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի թերթերը կիրակի օր սկսան խօսիլ կացութեան մասին: Բոլորին կարծիքն ալ այն է թէ Ճափոն պատրուակներ կը փնտռէ, ընդհարում ստեղծելու համար եւ թէ բուն ծրագիրն է Անգլիան եւ Մ. Նահանգները վտարել Չինաստանէն, գրաւելով միջազգային թաղամասերը :*

**** Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպանները որոշեցին հաւաքական նամակ մը ուղղել իրենց կառավարութեան, առաջարկելով որ Ճափոն ալ կարելի եղածին չափ շուտ միանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կնքած զինակցութեան :*

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ անգլեւճափոնական վէճը պիտի տարածուի նաեւ Շանկայի մէջ: Ուրիշներ ալ կը վախնան որ Ճափոն խնդիրներ յարուցանէ նաեւ միւս օտար թաղամասերու դէմ :

**** Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը արգելքի տակ առաւ ալիւրի բոլոր պաշարները, որո՛ւ ալ պատկանին,— անգլիական, ճափոնական, չինական եւն.: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ 2,700,000 պարկ ալիւր կը գտնուի Թիէնցինի անգլիական շրջանին մէջ, իսկ միայն 800,000 պարկ՝ բուն քաղաքին մէջ: Արդ, քաղաքը ամսական կը սպառէ 1,500,000 պարկ ալիւր, ուրեմն Ճափոնի որոշումը կը համարուի չափազանց գրգռիչ: Ճափոնցիները ձերբակալեցին Անգլիացի մը, երբ կը կռուէր չինացի ոստիկանի մը հետ: Անգլիական հպատակները կը շարունակեն պոչ բռնել, խուզարկուելու համար: Շանկայի մէջ ալ դէպքեր ծագեցան :*

**** Զօր. Հոմա, Թիէնցինի ճափոնական զօրքին հրամանատարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով, ըսաւ.— «Մենք մերժեցինք Անգլիոյ բանակցութեանց առաջարկը, որովհետեւ հաւատք չունինք անոնց օգտակարութեան մասին: Կացութիւնը անցած է տեղական վէճի մը սահմանները եւ անոր լուծումը կախում ունի Անգլիոյ քաղաքականութեան փոփոխութենէն»:*

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՈՒԶԸ — 71 ԶՈՀԵՐ

Ֆրանսական «Ֆէնիքս» սուզանաւին կորուստը խոր յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին եւ արտասահմանի մէջ: Ամէն կողմէ ցաւակցական հեռագիրներ եւ նամակներ կը հասնին: Ցաւակցութիւն յայտնեցին նաեւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները:

Վերջին լուրերու համաձայն, զոհերու թիւն է 71, որոնց հինգը սպայ : Մասնագէտներու կարծիքով, սուզանաւը ժայռի մը զարնուած ըլլալու էՉինական ծովու խարակներուն մէջ, հարիւր մեթր խորութեամբ: Արկածի վայրին մէջ իւղի հետքեր կը տեսնուին ջուրին երեսը: Նաւազներէն 7ը Սայկոն մնացած ըլլալով, ազատած են աղէտէն:

Ամերիկեան կառավարութիւնը որոշեց Ֆրանսայի յանձնել «Ջրասոյզ զանգ»երու յատակագիծը, որպէսզի չինուին կարելի եղածին չափ շուտ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԱՆԸ ԳԼՈՐԵՑԱՒ, ԻՐ ԽՈՒՓԸ ԳՏԱՒ

Անցեալ ապրիլի կիսուն, առտու մը Հայտար Պամատ ստիպողաբար կը հրամայէ Փարիզէն Պերլին փոխադրել «Կավկազ»ի բոլոր գոյքերը :

Այդ գոյքերուն մաս կը կազմէին, նաեւ, այն չորսուկէս իմաստուններ որ... Հայաստանը կը ներկայացնեն Կովկասեան Համադաշնակցութեան մէջ: (Իրազեկ մը կը խնդրէ ճշդել թէ ընդամէնը երեք հոգի են, ոչ թէ չորսուկէս):

Երթա՞լ թէ չերթալ: Լինե՞լ թէ չլինել :

Եւ կը խորհրդակցին:

— Աւելի լաւ չըլլա՞ր որ կազմակերպական աշխատանքի համար մեզի տրամադրուած գումարը, ամսական **3000 ֆրանք**, այստեղ վճարէ եւ *Ազգը* հրատարակենք, փոխան հայերէն *Կավկազի* :

— Այո, բայց... եթէ մերժէ....

Պէտք է լաւ մտածենք, որպէսզի կապերը չփրթին :

Ինչպէս կ'երեւայ, Հայտար Պամատ մերժելով Փարիզի մէջ *Ազգ* հրատարակելու ծրագիրը, պնդած է որ Պերլին երթան հայերէն *Կավկազի* երկու հատընտիր ծաղիկները, մէկը՝ «պետ», միւսը՝ խորհրդական:

Եւ ահաւասիկ առաջին թիւը՝ Պերլինէն (No. 3 — 4, ապրիլ, մայիս):

Ուրեմն, սանը գլորեցաւ, գնաց գտաւ իր խուփը :

Եւ ի՛նչ խուփ — իսկ եւ իսկ թաթարական գլխանոց: Ամբողջ գառ մը մորթուած, անճանաչելի դարձնելով ներքական :

— «Մեր Պետը գրում է.— «Ստատու–քուօյի հիմքով ազգայնականները փոխադարձ գործակցութեան անհրաժեշտութեան գիտակցութեամբ յանուն իրենց ազատութեան վերագտման պէտք է սկսին ամենաանկեղծ, ազնիւ, առանց տխմար խորամանկութեան ու «երկերեսանիութեան» իրական քաղաքական ու դիւանագիտական աշխատանք»:

— «Մեր Պետը ասում է.—

«.. Կովկասեան համաձայնութիւնը հանդէս կը գայ կտրականօրէն իբրեւ փոխադարձ հրաժարումի կողմնակից սահմանների բռնի սրբագրման՝ այլ խօսքով — կողմնակից կը լինի բարեկամութեան եւ ոչ — յարձակման դաշինքի Տաճկաստանի հետ»:

«Պետ»ը (Հայ Ազգայնական Կուսակցութեան Առաջնորդը!) որ երբեք չի համարձակիր իր բուն անունով ստորագրել գրածները, դեռ ուրիշ «իմաստուն» բաներ ալ գրած կամ խօսած է, ապացուցանելու համար թէ ինչ որ Հայկական Դատ կը կոչենք, պարզապէս ցնորք է, Դաշնակցական *իդէոլոգիա*, եւայլն, եւայլն:

Զարմանալի բան մը, Վրացիները, որ նոյնպէս ներկայացուցիչներ ունին Հայտար Պամատի սարքած թակարդին մէջ — եւ զօրավարնե՛ր — այսքան բարձր չեն խօսիր :

— Արդեօք անո՞ր համար որ «կենսական տարածութեան» խնդիր չունին, մեզի պէս :

— Անոնք գիտեն թէ ինչ կ'ըսեն, իսկ մեր «պետ»ն ու «պետիկ»ը պարզապէս կը հետեւին ժողովրդական առածին.— «Ջուրը գայ, ջաղացքն աղայ, խենդն ուտէ, ելլէ խաղայ...»

ՎԱՀԷ

«Տանցիկը գերմանական է եւ պիտի վերադառնի»

»»» . «««

Տոքթ. Կէօպլզ, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, կիրակի օր Տանցիկ երթալով երկու կրակոտ ճառեր խօսեցաւ, երկուքն ալ սպառնալից :

Առաջին ճառին մէջ յայտարարեց.

— «Քանի մը օր առաջ Լորտ Հէլիֆաքս յայտարարեց Լորտերու ժողովին առջեւ թէ կ'ուզէ Տանցիկի խնդիրը լուծել բարեկամական բանակցութիւններով: Անշուշտ ասոր համար է որ Անգլիա բաց չէք մը յանձնած է Լեհաստանի եւ կը փորձէ պաշարել Գերմանիան ու Իտալիան, վերսկսելով 1914ի քաղաքականութիւնը: Անոնք չարաչար կը սխալին կարծելով թէ գործ ունին տկար եւ քաղքենի Գերմանիայի մը հետ: Ազգային ընկերվարական Գերմանիան տկար չէ, զօրաւոր է եւ այժմ ունի աշխարհի ամէնէն պատկառելի բանակը: Առաջնորդը իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ յայտարարեց բացորոշապէս,— «Տանցիկը գերմանական քաղաք մըն է եւ կ'ուզէ Գերմանիոյ վերադառնալ»: Աշխարհը պէտք է հասկցած ըլլայ այս պարագան: Աշխարհը պէտք է գիտնայ թէ Առաջնորդը սնամէջ խօսքեր չարտասաներ, ինչպէս կ'ապացուցանեն նախընթաց փորձառութիւնները: Աշխարհը շատ վտանգաւոր սխալի մը մէջ կը գտնուի, եթէ կը կարծէ թէ Առաջնորդը պիտի ընկրկի սպառնալիքին եւ շանթաժին առջեւ: Ահա թէ ինչու, այրեր եւ կիներ Տանցիկի, կրնաք վստահութեամբ դիտել ապագան: Ազգային – ընկերվարական Գերմանիան ձեր կողքին է: Գերմանիան ներկայ է ամէն ուր որ Գերմանացիներ կան, ուրեմն ներկայ է նաեւ ձեր մէջ: Կեցցէ՛ մեր Առաջնորդը, կեցցէ՛ գերմանական Տանցիկը, կեցցէ Մեծն Գերմանիան»:

Ունկնդիրները այս ճառը ողջունեցին մոլեգին ծափերով: Շատեր կ'աղաղակէին,— «Գետինն անցնին Հրեաները եւ Լեհերը»:

Տոքթ. Կէօպլզ երկրորդ ճառը խօսեցաւ Տանցիկի Մշակոյթի շաբաթի հանդէսներուն փակման առթիւ, նախ եւ առաջ Հիթլէրի ողջոյնները հաղորդելով ժողովուրդին. «ողջոյններ որոնք մասնաւորաբար սրտագին են այս տարի, որովհետեւ Տանցիկը միջազգային խնդիր մը դարձաւ մէկ գիշերուան մէջ»:

Քարոզութեանց նախարարը նորէն շեշտելով Տանցիկի գերմանական հանգամանքը, լեզուի, մշակոյթի եւ ցեղի անքակտելի կապերը, փառաբանեց Գերմանիոյ նոր կարգուսարքը եւ հեգնեց «շատախօս ժողովրդապետութիւնները»: Այս առթիւ բացատրեց թէ Գերմանիոյ ներկայ կարգուսարքը «ճշմարիտ ժողովրդապետութիւն մըն է, քանի որ գերման ժողովուրդը իր լաւագոյն զաւակներուն յանձնած է զինքը կառավարելու պաշտօնը: Մենք այժմ նետուած ենք քաղաքական եւ զինուորական պատերազմի մը մէջ եւ մեր ժողովուրդը բանուորական զանգուած մըն է»:

Տոքթ. Կէօպլզ յետոյ փառաբանեց գերմանական մշակոյթը, ըսելով թէ գերման ժողովուրդը «ընտրեալ ժողովուրդն է երաժշտութեան»: Պանծացուց, նաեւ, գերման լեզուին, գրականութեան եւ ճարտարապետութեան գերազանցութիւնը: Եւ աւելցուց .

— «Առաջնորդը ճարտարապետութեան ասպարէզէն կուգայ: Իր քաղաքականութիւնը պետական մարդու ամէնէն բարձր արուեստն է: Օտար քաղաքագէտները երբեմն չեն կրնար հասկնալ զինքը, որովհետեւ արուեստագէտներ չեն, այլ միայն քաղաքականութեան արհեստաւորներ: Տագնապալի ժամերու մէջ ան միայն իր արիւնին ձայնը կը լսէ: Գերման միացեալ ժողովուրդը ձեր կռնակն է: Այս դժնդակ ժամերուն մենք վստահութիւն ունինք մեր Առաջնորդին վրայ»:

**** Գերմանական թերթերը շեշտելով այս ճառերուն կարեւորութիւնը,*

(Լուրերու շարունակութիւնը կառաջ Դ. էջ)

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ջէնով Օհանականութիւնը մասյնութիւն մըն է մեր մէջ, իր բոլոր բարդ երեւոյթներովը: Իր անբացատրելի, յաճախ խորհրդաւոր կեցուածքը կը բխի իր էութենէն իսկ: Ձենք ըսեր թէ վատ Հայեր են, սակայն անվճռական, կեդրոնախոյս, ուղեղին չունեցող, տատամսոտ: Ու այս երերունութիւնը զիրենք օրօրած է մէկ ծայրայեղութենէն ուրիշ ծայրայեղութեան մը միջեւ: Անոնք կ'այպանեն մեր հերոսները, բայց միեւնոյն ատեն զօրավիգ կը կանգնին անոնց պայքարներուն, անշուշտ ըստ իրենց առօրեայ տրամադրութեանց: Կը գուրգուրան Սասունցի Դաւիթներուն վրայ՝ համաձայն օրուան պահանջներուն: Իրենց ներքին մարդը ցցուն կ'երեւի այս Դիւցազնավէպին մէջ երկու տեղ.—

Դաւիթ մեղմացաւ,
Իջաւ, Օհանի ձեռքը համբուրեց:
Ջէնով Օհանն էլ, ինչպէս հայր ու մեծ,
Օրհնեց, խըրատեց նըրան հայրաբար,
Դէպի Սասմայ դաշտ դըրաւ ճանապարհ:

Իսկ ուրիշ տեղ մըն ալ՝
Զարթնեց վախեցած:— Տունըդ քանդուի, կի՛ն,
Ես ո՛նց լըսեցի քու էդ կարճ խելքին.
Կորաւ մեն-մենակ մեր ջահէլն անտէր,
Վե՛ր կաց, շո՛ւտ արա, զէնքերըս մի բե՛ր...:
— Հէ՛յ, հէ՛յ, Դաւի՛թ, ո՛րտեղ ես դու.
Ցիշի՛ր խաչը քո ալ բազկի,
Սուրբ Տիրամօր անունը տո՛ւր,
Լո՛ւսը դուրս ե՛կ արեգակի...:
Ձէնը գընաց դըմդըմբալով՝
Դաւթի ականջն ընկաւ հորում.
— Հա՛յ, հա՛յ, ասաւ հօրեղբայրս է,
Սասմայ սարից ինձ է գոռում:

Ամբողջ հայկական կեանքին մէջ Ջէնով Օհան հետեւողականութիւն մըն է, իբրեւ գործունէութիւն, սակայն միշտ ներկայ, միջամուխ եւ երբեմն ալ թելադրիչ:

Բայց մեր հաւաքականութեան ազգային նկարագիրը, հայութեան ոգին կ'արտացոլայ միայն Սասունցի Դաւիթի շարժուձեւերուն մէջ: Համադրութեանը մէջ՝ երբեմն խոլոտ է ան՝ իբրեւ կրանիթեայ ապառաժ, երբեմն մեղկ՝ ինչպէս իր ապրած միջավայրը ու միշտ միամիտ, դիւրահաւան, տեսակ մը մանկունակ, ամէն տեղ միս-մինակ: Կարծես առաւելապէս վերաշինելու մտահոգութիւնը կ'ապրի իր մէջ՝ քան թէ անգամ մը կառուցուածը յաւերժացնելու: Հոսանուտ վազք մըն է ունեցածը, առանց դադարի, պիտի ըսէինք առանց անդրադարձ փորձառութիւններու: Իր հինին եւ նորին միջեւ կապը կը ծնի պատահականութիւններէ: Պարզութեանը մէջ ինչքան խօսուն է Դիւցազնավէպին այն մասը ուր Սասունցի Դաւիթ լոյս մը կը նշմարէ.—

—Ե՛լ, հօրեղբա՛յր, հերիք քընես,
Ե՛լ, էն պայծառ լուսը մի տես:
Լուս է իջել բարձր սարին,
Բարձր սարին, մարմար քարին:
Ե՛լ, հօրեղբայր, անուշ քընից.
Էն ի՞նչ լուս է բըխում քարից:
Ելաւ, խաչ քաշեց Օհանն երեսին.
— Է՛յ, որդի, ասաւ, մեռնիմ իր լուսին,
Էն մեր Մարութայ սարն էզօրաւոր:
Էն լուսի տեղը կանգնած էր մի օր
Սասմայ ապաւէն, Սասմայ պահապան
Մեր սուրբ Տիրամօր վանքը Զարխափան:
Մըշտական, երբ որ կըռիւ էր գընում,
Էնտեղ էր քու հէրն իր աղօթքն անում:
Քու հէրը մեռաւ, Աստուած խըռովեց,
Մըսրայ թագաւոր զօրքեր ժողովեց,
Մեր վանքն էլ եկաւ քանդեց էն սարում,
Բայց դեռ սեղանից լուս է բարձրանում...:

Ու անմիջապէս մեր վերաշինելու, յիշատակ յաւերժացնելու մարմաջը: Բայց կը կրկնենք անգամ մը եւս. առիկա սկսեալ մեր սկզբնական օրերէն՝ մինչեւ սա մեր ապրած դարը: Մեր պատմութեան մէջ չկայ շրջան մը ուր յիշատակարանէ մը լոյս չբխի եւ մենք նոյն վայրին վրայ չկառուցանենք երկրորդ համանման սրբավայր մը: Իսկ առանց տեղական ժառանգութեան հետքերու երբ բոլորովին նոր շէնք մը, նոր խրճիթ մը, նոր պատ մը հիւսելու պիտի ելլենք, արդէն կ'անճրկինք, կը վհատինք եւ իբրու եռանդ կը խորտակենք:

Կարդանք Դիւցազնավէպին այս շատ յատկանշական հատուածն ալ.—

— Անուշ հօրեղբայր, հօրեղբա՛յր, ասաւ,
Որբ եմ ու անտէր աշխարքի վըրայ,
Հէր չունեմ՝ դու ինձ հէրութիւն արա՛:
Էլ չեմ իջնի ես Մարութայ սարից,
Մինչեւ չըշինեմ մեր վանքը նորից:
Քեզանից կ'ուզեմ հինգ հարիւր վարպետ,
Հինգ հազար բանւոր մըշակ ըրանց հետ.
Որ գան՝ էս շարաթ կանգնեն ու բանեն,
Առաջուան կարգով մեր վանքը շինեն:
Գընաց Օհանը ու բերաւ իր հետ
Հինգ հազար բանւոր, հինգ հարիւր վարպետ:
Վարպետ ու բանւոր եկան կանգնեցին,
Զըրըլըխ հա թըրը՛խկ, նորից շինեցին,
Առաջուան կարգով, փառքով փառաւոր
Բարձր Մարութայ վանքը Տիրամօր:
Ցըրւած միաբանք ետ նորից եկան,
Նորից բըռնգացին աղօթք շարական.
Ու երբ շէն արաւ հօր վանքը նորից,
Ցած իջաւ Դաւիթ Մարութայ սարից:

Իբրեւ քաղաքական ուղեղին՝ նենգութիւն, խորամանկութիւն, ստորնաքարշ պիղծ ձեւեր չի ճանչնար այս հնօրեայ ժողովուրդը: Սպիտակ է սիրտը՝ նման իր սարերուն: Իր պատմութեան մէջ չկայ շրջան մը ուր, արտաքին ճակատի վրայ, դաւադրաբար արդիւնքներու հասնի: Իսկ մենք, ի ծնէ միամիտ, ինչպէս այս Դիւցազնավէպին՝ այդպէս ալ մեր իրաւ պատմութեանը ընթացքին իշխանաւորներ զոհ գացած ենք նենգ դաւադիր խոստումներու: Կղէոպատրա թագուհիին առջեւ շղթայակապ մեր թագաւորներէն մէկուն աչքերը փորեցին, ու սակայն դաւադրաբար:

Կարդանք Դիւցազնավէպին այն հատուածը ուր ամէնէն աւելի մեր այս անկեղծութեան, քաջութեան, բայց սիրտ նկարագիրը կ'արտացոլայ: Սասունցի Դաւիթն է որ իր թշնամիներուն ահազանգ կուտայ.—

— Ով քնած էք՝ արթուն կացէ՛ք.
Ով արթուն էք՝ ելէ՛ք, կեցէ՛ք.
Ով կեցել էք՝ զէնք կապեցէ՛ք,
Զէ՛նք էք կապել՝ ձի թամբեցէ՛ք,
Ձի էք թամբել՝ ելէ՛ք, հեծէ՛ք.
Ցետոյ չասէք՝ թէ մենք քընած—
Դաւիթ գող-գող եկաւ, գընաց...:

Իսկ մեր ներողամտութիւնը, քրիստոնավայել դիրքը կը գէշ կ'անցնի ամէն տրամաբանական կարգ ու սահման: Այս ժողովուրդը վրէժի զգացում չունի: Զաւկին առջեւ հայրը կը խողխողեն ու ինք կ'ըսէ.—

Ի՞նչ էք առել նետ ու աղեղ,
Ելել թափել օտար դաշտեր.
Չէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ,
Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր...:
Ջանձրացե՞լ էք խաղաղ ու հաշտ
Հողագործի օր ու կեանքից,
Թէ՞ զըզւել էք ձեր հանդ ու դաշտ,
Ձեր հունձ ու փունջ, վար ու ցանքից...:

Սասունցի Դաւիթ Դիւցազներգութեան մէջ չկայ տող մը, իմաստ մը, խորհրդանիշ մը որուն շուքը չերկարէր մեր համայն պատմութեան վրայ: Բայց ընդհատենք այլեւս: Այսքանն իսկ փորձ մըն էր ցոյց տալու համար թէ, գրական մեծազօր կառուցումներ կը համադրեն, կը բիւրեղացնեն ժողովուրդի մը համայն նկարագիրն ու հոգեբանութիւնը: Սասունցի Դաւիթը լայն դաշտ մըն է այդ ուղղութեամբ: Իսկ եթէ մտնենք Դիւցազնավէպին այլ փոփոխակներուն մէջ, այդ պարագային շատ աւելի մանրամասն կը մաղուի հայ սիրտն ու հայկական խորքը:

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

«Թան»ի մէջ, այս խորագրին տակ, հրատարակուած է խիստ շահեկան յօդուած մը, որ ցոյց կուտայ թէ Իտալիա սպառնալիք մը դարձած է Միջերկրականի մէջ, իր կարգին ինք եւս սպառնալիքի ենթակայ.—

Վիթխարի թումբի մը պէս Միջերկրականը կտրելով մէջտեղէն, իր լիւբիական ծովեզերքով եւ Երկոտասան կղզիներով՝ Իտալիա կը գրաւէ ռազմագիտական առաջնակարգ դիրք մը, որ իրեն թոյլ կուտայ սպառնալիքի տակ պահել հաղորդակցութիւնը Միջերկրականեան աւազանին մէջ, եւ դեռ իր օդանաւային ուժով՝ այդ սպառնալիքը կրնայ հասցնել մինչեւ սիրտը այն պետութեանց, որոնք կը կազմեն այդ աւազանին շրջագիծը,— այսպէս, երբ նկատի առնենք Իտալիոյ արդիական օդանաւերուն արագութիւնը, Լոմպարտիոյ, Սիկիլիոյ եւ Սարտենիոյ օդանաւային կայաններէն հազիւ երկու ժամ հեռու կ'իյնան Պորտօ, Փարիզ, Պելկրատ, Աթէնք, Թունուզ, Ալժէ: Իսկ Պոլիս, Էնկիւրի, Սուէզ, Գահիրէ աւելի հեռու չեն Հոդոսի օդանաւային կայաններէն:

Ռազմագիտական այս կարեւոր դիրքին տէր, Իտալիա կրնայ իր օդային տորմիղը համախմբել, ուզած ժամանակը, Միջերկրականեան աւազանի արեւելեան արեւմտեան ռազմաթատրին վրայ, արգելք հանդիսանալու համար թշնամի նաւատորմին որ չը կարենայ օգտագործել Թուլոնը, Թունուզը, Ալժէն, Մալթան կամ արքեպեղագոսը իբրեւ նաւակայան, կամ ռմբակոծելու համար Ֆրանսայի հարաւ-արեւելեան, ինչպէս եւ Ֆրանսական Ափրիկէի արեւելեան շրջանները, Եգիպտոսը եւ Պալքանեան երկիրները: Եթէ Իտալիա, ուրանալով անցեալը եւ մերժելով լսել բանականութեան ձայնը, պատերազմի մտնէ իր դրացիներուն հետ, ինքզինք պիտի գտնէ ռազմաթատրերուն ճիշդ կեդրոնը, ուրկէ իրեն դիւրին պիտի ըլլայ թշնամիին ցոյց տալ իր զէնքին ուժը եւ մեծ վէրք մը բանալ: Այսուհանդերձ իր այս դիրքին առաւելութիւնը հաւասարակշռուած է այն վտանգով, որու պիտի ենթարկեն զինք իր դրացիները՝ զանգուածային յարձակումներ կատարելով:

Արդարեւ, Իտալիա խոցելի է բազմաթիւ տեսակէտներով: Երկիրը լայնք ու խորութիւն չունի,— Փոյի հովիտին երկարութիւնը հազիւ 400 քիլոմեթրի կը հասնի, եւ թերակղզիին ամէնէն լայն մասը 250 քիլոմեթրը չանցնիր: Այնքան որ երկրին արդիւնաբերական կայանները շատ խիտ ձեւով մը կեդրոնացած են մէկը միւսին մօտ: Բայց երկրին տեղագրական վիճակը աւելի եւս կը ծանրացնէ կացութիւնը,— Ապէնինեան լեռնաշղթան գրաւելով երկրին միջնամասը, հարկադրած է որ գըրեթէ ամբողջ ճարտարարուեստը երթայ սեղմուի Փոյի նեղ հովիտին մէջ, ուր ենթակայ է օդանաւային յարձակումներու սպառնալիքին: Մէկ քանի ժամուան մէջ, երկրին պատերազմական գործարանները կրնան անդարմանելի վնասներ կրել: Միւս կողմէ, երկրին լեռնային կազմութիւնը ծովուն եզերքը նետած է երկաթուղին, որ հաղորդակցութիւն կը հաստատէ հարաւին ու հիւսիսին միջեւ, այնպէս որ անկարելի է երկաթուղին պաշտպանել ծովէն կատարուելիք յարձակումներու դէմ, եւ փոխադրութիւնը պիտի մատնուի անշարժութեան, ինչ որ ծանր հետեւանքներ կրնայ պատճառել ոչ միայն զինուորական գործողութիւններուն, այլ եւ երկրին ընդհանուր կեանքին:

Նման վտանգ մը կը սպառնայ նաեւ նաւահանգիստներուն,— ոչ մէկ խորունկ ծոց, նաւահանգիստները հաստատուած են ուղղակի ծովեզերքին վրայ եւ ոչ թէ ներս քաշուած ծոցերու մէջ: Թշնամի նաւատորմը կրնայ ռմբակոծել այդ նաւահանգիստները՝ առանց ժամանակ ձգելու որ իտալական օդանաւերը հասնին օգնութեան:

Նափոլիի նաւահանգիստն իսկ, որ քիչ թէ շատ կը վայելէ Սիկիլիոյ եւ Սարտենիոյ պաշտպանութիւնը, ենթակայ է նոյն սպառնալիքին,—նաւատորմը կրնայ հսկողութիւն կատարել 160 մղոն տարածութեան վրայ, որ Փալերմօն կը բաժնէ Քայլիարիէն, բայց անկարելի է տեւական թումբ կանգնել օդանաւերուն դէմ, նոյն այդ տարածութեան վրայ:

Աշխարհագրական պայմանները աւելի քիչ նպաստաւոր են Լիբիոյ մէջ: Բոլոր կարեւոր հիմնարկութիւնները կը գտնուին ծովեզրին վրայ, որովհետեւ ներքին մասերը անապատային են եւ կարելի չէ դէպի ներս փոխադրել զինուորական հիմնարկութիւնները՝ ազատ պահելու համար զանոնք օդանաւային յարձակումներէն: Երկրին զինուորական կայանները, Թոպրուք, Պենկազի, Տրիպոլիս, այս ձեւով կ'ենթարկուին փճացումի սպառնալիքին:

Հետեւաբար, կեդրոնական դիրքը, զոր պիտի գրաւէր Իտալիա եւրոպական պատերազմի մը ընթացքին, զինք կը դնեն խոցելի վիճակի մը մէջ՝ անոր համար որ նեղ մէջքով թերակղզի մըն է,— խոցելի ոչ միայն նաւահանգիստները, այլ եւ օդանաւային կայանները, պատերազմական գործարանները, պարենաւորման կեդրոնները, հաղորդակցութեան գիծերը:

Բոլորովին տարբեր արժէքով դիրքի մը վրայ կը գտնուին այն պետութիւնները, որոնց հետ Իտալիա կըրնայ կռիւի բռնուիլ: Անգլիա, Ֆրանսա, ինչպէս եւ պալքանեան երկիրները աշխարհագրական տեսակէտով այն առաւելութիւնը կը ներկայացնեն, որ ընդարձակ են, ներքին լայն շրջաններ ունին, հաղորդակցութեան ազատ գիծեր ունին աշխարհի այլ մասերու պարենաւորման կեդրոններու հետ: Անոնք կրնան միացնել իրենց յարձակումը ընդդէմ հասարակաց թշնամիին, առանց վախնալու որ նոյն այդ թշնամին կրնայ վնասել իրենց զարկերակին, որ կը գտնուի երկրին ներսերը:

Ցատկապէս խօսելով Ֆրանսայի մասին, օդանաւային կայանները կարելի է փոխադրել դէպի արեւմուտք, իսկ Ալճերիոյ մէջ՝ դէպի Մարոք: Ֆրանսական պատերազմական գործարանները եւս կարելի է ի հարկին փոխադրել Մարոք կամ Անգլիա: Եթէ նոյնիսկ այս երկիրներն ալ ըսպառնալիքի տակ գտնուին, դարձեալ Ֆրանսա պիտի կարենար օգտուիլ Ամերիկայի արտադրութենէն: Պալքանեան եւ Մերձ. Արեւելքի պետութիւնները եւս կրնային չարժիլ նոյն ձեւով,— Դանուբի դաշտերը, Ռուսիոյ խորերը, Փոքր Ասիոյ թիկունքը, Եգիպտոսի կոնակը ամէն յարմարութիւն ունին օդանաւային յարձակումներէ հեռու պահելու համար պատերազմական արտադրութեանց կեդրոնները:

Ուրեմն, այս տեսակէտով կը նըւազի Իտալիոյ ռազմագիտական առաւելութիւնը:

Բայց Իտալիոյ դիրքը խոցելի է ոչ միայն պատերազմական տեսակէտով, այլ եւ անով որ երկրին արտադրութիւնը սահմանափակ է, երկիրը կարօտ է դուրսէն հասած արտադրութեանց, եւ երբ պաշարուի, հաղորդակցութիւնը բոլորովին խզուի, Իտալիա պիտի մատնուի ծանր կացութեան: Իտալիա կը խորհի թէ, իր ցամաքային եւ օդային ուժերուն չանթահարիչ հարուածով կրնայ կարճ կապել պատերազմը: Առիկա խանդավառ ժողովուրդի մը տրամադրութենէն բխած խօսք մըն է միայն, իրական արժէքէ զուրկ: Թէ եւրոպական մեծ պետութիւններու հետ պատերազմ մը կրնայ շանթի մը պէս կարճ տեւել, քիչ հաւատացողներ կը գտնէ փորձառութեամբ եւ տրամաբանութեամբ խօսողներու մէջ: Մեծ պետութիւնները, ուժի իրենց անսպառ միջոցներով, դժուար թէ շչմին արագ գործողութիւններու տակ:

ԿՐՆԱՍ ԱՒՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

«Կոմիտաս երգչախումբ» Վիեննայի մէջ

ՎԻԵՆՆԱ, 8 յունիս, (Ցառաջ).— Թերեւս շատերուն անհաւատալի թըւի՝ երբ լսեն, թէ Վիեննայի ափ մը երիտասարդական միութիւնը կըցած է հայկական երգահանդէս մը տալ, ճոխ յայտագրով եւ ամենափայլուն յաջողութեամբ:

Երբ մէկ տարի յառաջ Վիեննայի Հայ Երիտասարդական Միութեան ղեկը Ղազարոս Զատէեանի յանձնուեցաւ եւ այս վերջինս յայտնեց՝ թէ ծրագրած է երկսեռ երգչախումբ մը կազմել հայ եւ տեղացի երիտասարդներէ, թերահաւատներու թիւը շատ էր: Ներկայ պայմաններուն մէջ—ըսել կ'ուզեմ Վիեննայի պէս տեղ մը— «Կոմիտասեան երգչախումբ» մը քովէ բերել՝ գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւններու կապուած էր: Եւ սակայն Ղ. Զատէեան անվախ գործի ձեռնարկեց եւ խումբին ղեկավարութիւնն ու դաստիարակութիւնն իր վրայ առաւ: Երգչախումբին անդամները գրեթէ ամբողջութեամբ երգի պարզ սիրահարներ էին, մեծ մասով Գերմանացիներ: Ցուզումնալից էր անոնց ճշգապահութիւնն ու ընկերասիրութիւնը, թէեւ մեր գեղջկական երգերը մեծ դժուարութեամբ կ'իւրացնէին եւ ո եւ է նիւթական շահ չունէին:

Մէկ տարուան տաժանելի աշխատանքներէն վերջ, «Կոմիտասեան» երգչախումբը այլեւս ներկայանալի դարձած էր: Եւ երբ նախորդ ամիս հասարակութեան առջեւ առաջին ընդհանուր փորձը տեղի ունեցաւ, ունկնդիրներու մէջ յուզումէ լացողներ տեսնուեցան: Թէեւ շատ առիթ չենք ունեցած մեր գեղջուկ եղանակները երգահանդէսներու մէջ լսելու, սակայն կարելի է վստահաբար ըսել, որ մեր յայտագրին քանի մը կտորները նորութիւններ էին:

Երգահանդէսը տեղի ունեցաւ Urania-ի մէջ: Սրահը լեցուած էր մեծամասնաբար գերման ունկնդիրներով: Համալսարանի արեւելեան երաժշտութեան փրոֆ. Ռօպէրթ Լախ բացման ճառը խօսեցաւ խանդավառութեամբ: Պատմական եւ երաժշտագիտական կարեւոր ակնարկներ նետելէ վերջ, յայտնեց հետեւեալ գաղափարները.

— «Ժողովրդական երգը՝ Հայուն մշակոյթին գեղեցիկ եւ թանկագին մէկ մասն է: Հուժկու եւ կենսունակ է այդ երգը, որ հայ ազգին նկարագիրն ու հոգին կը ներկայացնէ, կապուած ըլլալով անոր ցեղային կազմին եւ պատմութեան: Գեղջկական երգերը թէ՛ բնագրով եւ թէ՛ երաժշտութեամբ բարձրագոյն կատարելութեան հասած կը գտնենք: Բնագիրները բանաստեղծական հրաշալի գեղեցկութիւն եւ չափերու հազուադէպ կշռոյթ ունին: Բնագիրը եղանակին միանալով — զանազանութեամբ փոքր-ասիական ուրիշ ազգերու — միաձոյլ ամբողջականութիւն մը կը կազմեն եւ ամէն երգ իր մէջ ապրում մը եւ պատմութիւն մը կը ներկայացնէ: Հեթանոսական դիւցազներգութենէն վերջ, յիրաւի հնագոյն երգը եկեղեցականն է. եւ վստահութեամբ կրնանք ըսել՝ թէ արդի պատարագի երգերը հնագոյն դարերու խորքէն կը բխին: Այս եկեղեցական երգերը երգասէր ժողովուրդի մը հոգիէն կը ժայթքին ու ասոր համար ժողովր-

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հագարացիք սարսափահար եղածդուրս Թռան վրաններից, աղմուկն ու շփոթը տիրեց ամէն տեղ եւ Ուխտի զինուորներն իրանց կոտորածն ըսկսան: Հետզհետէ վառուող վրանների լոյսն ընկաւ բլուրների վրայ եւ երեւան հանեց ամբոխի խմբերը, որոնք իրանց գոռւն գոչումով եւ զանազան շարժումներով նմանում էին այդ բարձրութիւններից իջնող սատար բանակների: Հագարացիք կարծելով թէ շրջապատուած են արդէն բազմաթիւ զօրքերով սկսան իրար կոտորելով փախուստ տալ դէպի Վեդիի հովտաբերանը. ամէն ոք աշխատում էր իւր անձը փրկել. ձի ունեցողը ձիով էր փախչում, հետեւակը հետիոտն էր վազում, ամէնքը թէպէտ սրերը մերկացրած՝ բայց գրեթէ ոչ ոք հարուած չէր կշռում, այլ վահանը գլխին բռնած՝ հարուածներից ազատուել էր աշխատում:

Զնայելով որ Բէշիրը կատաղած դուրս Թռաւ վրանից, հեծաւ իսկոյն իւր ձին ու սկսաւ գոռալ եւ կարգի հրաւիրել զօրքը, բայց լսող չկար: Խաւարի եւ մթութեան խառնուրդում չէր որոշւում որոնք են Հայերը եւ որոնք Հագարացիք: Բէշիրին այնպէս թուաց թէ մի հսկայական զօրութիւն սեղմել էր իւր գրկում Հագարացւոց բանակը. բայց եւ այնպէս մի քանի թիկնապահների օգնութեամբ նա ըսկսաւ վանել իւր վրանի վրայ յարձակուող քաջերին, որոց Թւումն էր Գոռը:

Արի պատանին կամենալով յաղթութեան պսակներից Թանկագինը գրաւել, խիզախել էր մինչեւ զօրապետի վրանը: Հսկայ Հագարացին ահագին սուրը բարձրացրած պատրաստւում էր իւր հարուածը կշռել պատանու գլխին, երբ Մարզպետունի իշխանը որ աչքից չէր Թողնում քաջ որդուն, խռեւից որոտաց.

—Թշուառական, ո՞ւմն ես հարուածում:

Այս ասելով նա պողպատիկ սուրը իջեցրեց Բէշիրի զրահապատ թիկունքին այնպէս սաստկագին, որ նա սասանելով գլորուեցաւ ձիուց: Իշխանն առաջ վարեց նժոյգը նրան կոխկրտելու համար, բայց Բէշիրի թիկնապահները իւր դէմն արձանացան եւ նա ստիպուած էր իւր սրի հարուածները նրանց գլխին իջեցնել:

Բէշիրը, հնայելով իւր յաղթանդամ հասակին, ճարպիկութեամբ դուրս սողաց խռնուած մարտիկների միջից եւ ո՛ահը իրան հետամուտ տեսնելով, արագութեամբ աշտանակեց թիկնապահներից մէկի ձին եւ սրարշաւ դուրս փախաւ հովտից:

Այնուհետեւ փախուստն ընդհանրացաւ. էլ ոչ մի տեղ դիմադրող չըկար, ամէնքն իրանց կեանքը փրկելու վրայ էին մտածում:

Այս տեսնելով բլուրների վրայ եղող խուժանը՝ որն ընդմտ աղաղակով ընկաւ փախչողների ետեւից: Ուխտի զինուորներից ազատուողները գոհ էին դառնում նրանց բրերին եւ տապարներին:

Ցաղթութիւնը կատարեալ էր:

Առաւօտեան դէմ հալածողները յետ դարձան եւ զարմանալով տեսան, որ ամբողջ հովիտը ծածկուած է թշնամու դիակներով: Նրանք չէին կարողանում հաւատալ, թէ այդ ահագին կոտորածն իրանք էին արել:

Իշխանի առաջին գործն եղաւ այն, որ շուրջը ժողվէ Ուխտի զինուորներին եւ տեսնէ թէ այս անհաւասար կռուի մէջ ի՛նչ կորուստ է ունեցել ինքը:

Նա համարեց բոլորին եւ ցաւելով տեսաւ, որ երեք հոգի պակասում էին իւրայիններից, նրանք ընկել էին կռուի մէջ:

Այնուամենայնիւ յաղթութիւնն այնքան մեծ ու փառաւոր էր, որ այդ երեք հերոսների կորուստը ծանր վիշտ չպատճառեց նրանց: Ինքը իշխանը Սեպուհի եւ Գոռի հետ միասին որոնելով գտաւ սպանուած հերոսների մարմինները եւ իսկոյն էլ հրամայեց վրաններից մէկի մէջ պատսպարել: Ապա կարգադրեցին որ ամբոխը ժողվի աւարը մի կողմ, իսկ դիակները ծածկէ հողով:

Իսկոյն սկսան վրանները քակել, դիակները կապտել եւ ամէն ինչ ժողվելով բերել իշխանների մօտ:

Խուժանի այդ տենդային աշխատութիւնը դիտելով՝ Գէորգ իշխանը դարձաւ Սեպուհին.

— Ցիշո՞ւմ ես, Վահրամ, այն խօսքը, որ ասացիր ինձ Գառնոյ դղեակում:

— Ի՞նչ խօսք, հարցրեց Սեպուհը:

— Այն, որ ասում էիր թէ՝ «մի ծաղկով գարուն չի գալ»:

— Ցիշում եմ:

— Է՛, ի՞նչպէս եղաւ. մի ծաղիկով գարուն բացուեցա՞ւ թէ ոչ:

— Օրհնեա՛լ է Աստուած, բացուեցաւ, պատասխանեց Սեպուհը եւ ժպիտը խաղաց նրա խոշոր դէմքի վրայ:

Ը.

ԾՈՎԱՄԱՐՏ

Մարզպետունի իշխանը իւր գիշերային յարձակումը յաջողութեամբ պսակելուց յետ, սուրհանդակ ուղարկեց Սեւան՝ արքայական դրօշի տարած յաղթութիւնը Թագաւորին աւետելու:

Նոյնպիսի աւետաւոր լուրով շտապեց Գառնի Գոռ իշխանիկը: Գեղանի երդակալուհին, որ դիտաւորեց արդէն նշմարել էր ուրախութեան յայտարար դրօշը, դիմաւորեց փեսացուին ամրոցի դռներում: Աւետաւորը կայծակի արագութեամբ տարածուեց բերդում: Գոհար իշխանուհին, որ ամուսնու եւ որդու հեռանալու օրից ի վեր շարունակ տանջւում էր տխուր մտքերով, եկաւ եւ փարեց որդուն ուրախութեան արտասուքով: Դղեակի եւ ամրոցի բնակիչները բոլորը շուրջը՝ նուեցան իսկոյն պատանու շուրջը՝ յաղթութեան մանրամասնութիւնները միմեանից լսելու: Ապա ամէնքը միասին մտան եկեղեցի գոհութիւն մատուցանելու Աստծուն՝ Ուխտի զինուորների ձեռքով կատարած այդ հրաշքի համար: Այնուհետեւ օրուայ մնացորդն անցուցին նրանք տօնախմբութեամբ:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

...ական նկարագիր ունին: Հայ գիւ–ղական ...ութին լռակեաց է իր լեռներուն նման ... երբ երգելու սկսի, իր երգը կը ... փոխուի աղօթքի առ Աստուած, որ ... իրեն հայրենական ափ մը հող տուած է, որուն վրայ իր օրական հացը կը ...է: Շինականին երգերուն մէջ դի–...ք եւ ազատասէր ցեղի մը հոգին ... — արիածին ցեղ մը, որուն ցե–...կից ըլլալը հպարտութեամբ կը ...ատենք մենք Գերմանացիներս: ... սարերն ու ձորերը, լեռներն ու ...տերը, որոնք անհամար սերունդ–...է ի վեր իրենն են, ամէն օտար ...ութեան դէմ պաշտպանելն ու ...րազան պարտաճանաչութեամբ գա–...ք սերունդներու պահելը կը կազմեն ...կան գաղափարներն, որոնք գեղ–...կ երգին խորք ու հիմք կուտան»:

25 հոգինոց երգչախումբը անթերի երգեց «Եար ճան արի», «Ալագեազ», ...մ չինարի եարը», «Գարուն ա» (...ի յիշատակ Կոմիտաս վարդապետի), «...թաներդ» եւ «Միրանի ծառ»: Վերջին կտորը իր բազմաձայն ձեւին մէջ հրաշակերտ մըն է, Կոմիտաս վարդապետի հանճարէն ցոլացած, ուր ձայներու դաշնաւորման անհաւասա–...լի բարձրութիւն մը կայ:

Երգահանդէսին առաջին մասը փակ–ուեցաւ Օր. Պարպարա Իսաքխանեանի նուագով, որ դաշնակի վրայ հնչե–ցուց հետեւեալ եղանակները «Շու–շիկի պար» (Կոմիտաս), «Կարնոյ պար» (Ն. Տիգրանեան) «Հայկական թեմանս», (Ն. Տիգրանեան) եւ «Պա–յաթի քիւրտ» (Ն. Տիգրանեան): Օր–իորդը իր զգայուն նուագին մէջ այն–քան դիւրութիւն եւ թեթեւութիւն ի յայտ բերաւ, որ ունկնդիր հասարա–կութեան բուռն ծափերուն եւ մաս–նագէտներուն բարձր գնահատութեան արժանացաւ:

Դադարէն վերջ խումբը երգեց «Տէր ողորմեա», «Սարէն եկաւ», «Էս օր ուր–բաթ է», «Արեւը կայնէ կէս օր», «Սարերի վրով գնաց» եւ «Անձրեւն եկաւ»:

Խումբին ղեկավարը՝ Ղազարոս Ջա–ղէեան առաջնակարգ մասնագէտի պէս կատարեց իր պաշտօնը եւ գեղե–ցիկ դափնեպսակի մը արժանացաւ:

Հանդէսին յառաջ բերած խանդա–վառութիւնը շատ մեծ էր: Օտարները անգամ մը եւս համոզուեցան՝ թէ փոքր բայց օժտուած ազգ մը ինքնու–րոյն բարձր երաժշտութիւն մը ունի, վկան անոր հոգեկան արժէքներուն: Իսկ Հայերը յուզումով ու հպարտու–թեամբ համակուեցան, իրենց հայրե–նի երգերը լսելով օտար երկնքի մը տակ: Կային շատեր ալ, կը համար–ձակիմ ըսել՝ բազմաթիւ երիտասարդ Հայեր ու Հայուհիներ, որոնք ամօ–թահար մտիկ ըրին հայկական երգ–չախումբի մը, մեծ մասով բաղկացած օտարներէ: Անոնք զգացին թէ մեծ սխալ մը ըրած էին՝ խումբին աշխա–տանքներուն չմասնակցելով: Եւ այն օրն անոնք ներքուստ փոխուած էին:

ԱՐՓԻԱՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պոլսահայ համայնքը ընկերակցութեան կը վերածուի

Մասնաւոր օրէնք մը ընկերակցու–թեանց կը վերածէ Պոլսոյ ոչ–թուրք հասարակութեանց ազգ. մարմիննե–րը, բոլորովին կազմալուծելով անոնց հանրային կեանքը: Այս առթիւ հե–տեւեալ տեղեկութիւնները կը քա–ղենք Պոլսոյ թերթերէն, (օրէնքը գործադրելի է յուլիս 12էն սկսեալ).—

Մինչեւ հիմա քանի մը մասնաւոր ընկերակցութիւններ դիմում ըրած են, իսկ հասարակութիւններըչներկա–յացան դեռ բացի Հրեաներէն, որոնք իրենց հիւանդանոցը եւ բարեգործա–կան միութիւնը (Պէնիպէրիթ) արդէն ընկերակցութեան նախկին օրէնքին համաձայն կազմած ըլլալով, ներկայ օրէնքին ալ դիւրաւ պատշաճեցուցին:

Հայոց կանոնագրին մէջ, հիւան–դանոցը ընդհանուր ընկերակցութեան մասնաճիւղ ներկայացուած է— ինչ–պէս միւս բարեգործական մարմիննե–րը — եւ հետեւաբար անոր անդամ–ներէն մէկը իբր միւթեվէլլի կրնայ ներկայանալ եւ անոր միջոցաւ հի–ւանդանոցի հաշիւները էվգաֆին կը ներկայացուին:

Յոյն հասարակութիւնը տակաւին վերջնական ձեւ մը չկրցաւ տալ իր կանոնագրին, բայց անոնք ալ սկըզ–բունքով իրենց բարեգործական հաս–տատութիւնները, այս օրէնքին տը–րամադրութիւններուն պատշաճեցնե–լու համամիտ են, եւ այդ կերպով կը կատարեն իրենց աշխատութիւնը:

Իսկ հայ բողոքականները արդէն ունին ժամանակին իրենց վաւերաց–եալ կանոնագիրը որ աշխարհական սկզբունքի վրայ կազմուած է, որով–հետեւ ազգապետը հոգեւոր հանգա–մանք չունի, եւ իբր աշխարհական գործերու վարիչ կը պաշտօնավարէ. այս ձեւով ալ պատրաստուած է ի–րենց նոր կանոնագիրը:

Գալով Հայ Հռոմէականներուն ա–նոնք ալ իրենց իրաւագէտներու խոր–հրդակցութեամբ պատրաստեցին կա–նոնագիր մը բարեգործական հաստա–տութեանց համար: Հայ կաթոլիկ հասարակութիւնը միայն հիւանդա–նոց մը ունի համայնքին մատակարա–րութեան ենթակայ եւ քանի մը թա–ղային եկեղեցիներ: Ազգային վար–ժարաններ չկան եւ գտնուած հայ կա–թոլիկ վարժարանները Վիէննայի կամ Վենետիկի միաբանութեանց կը պատ–կանին. անոնց կրթական գործը Մէա–րիֆի հսկողութեան տակ է իբրեւ մասնաւոր վարժարաններ:

Կայ նոյնպէս Աղքատասիրաց վար–ժարանը, որ ուրոյն հաստատութիւն մըն է, ենթակայ ընկերակցութեան օ–րէնքին, լոկ ուրեմն Ս. Յակոբի հի–ւանդանոցն է որ պէտք է ունենայ իր ընկերակցական կազմակերպութիւնը եւ անոր համար պատրաստուած է օ–րէնքը: Երբ այս կանոնագիրը ընդուն–ուի եւ վաւերացուի, Ս. Յակոբի մա–տակարարութիւնը պիտի փոխանցուի նոյն մարմնոյն, որովհետեւ էվգաֆը մատակարարութիւնը ձեռք առաւ Ս. Յակոբի հիւանդանոցին, օրէնքով ճանչցուած մատակարար մարմին մը չունենալուն համար եւ անդամներու իրարու դէմ ըրած բողոքներուն հե–տեւանքով:

Նոր օրէնքին մէջ ըսուած է որ կրօ–նական եւ դաւանական կազմակեր–պութիւններն ալ պէտք է պատշաճին օրէնքին, բայց այս խօսքը ակնար–կութիւն կը համարուի այն մարմին–ներու որոնք գոյութիւն ունին հայ կաթոլիկ եւ հայ բողոքական հասա–րակութեանց մէջ հոգեւոր մշակու–թեան աշխատելու նպատակով, մինչ Հայոց մէջ չկան այդ նպատակով ու–րոյն կազմակերպութիւններ:

Ահաւասիկ ասոնք են կանոնագրի կազմութեան վերաբերեալ աշխատու–թիւններու ամփոփումը: Թուրքիոյ մէջ հասարակութիւնները ի մասնա–ւորի հայ ժողովուրդը բարեգործա–կան եւ մատակարարական գործերէ զատ ո եւ է զբաղում չունին: Ազգին դրամով հոգացուած վարժարաննե–րու մատակարարութիւնը թաղային մարմիններու յանձնուած է: Իսկ վե–րին հսկողութիւն կը կատարուի՝ բա–րեգործական նպատակի յատկացուած դրամներուն իրենց նպատակին յատ–կացուելուն համար, որովհետեւ ինչ որ ալ ըլլայ, ազգը իր տուած դրամին գործածութեան եղանակը գիտնալ կ'ուզէ: Այս ալ կառավարութեան ըն–դունած, բնական եւ օրինական իրա–ւունքն է ու այս կանոնագիրը այդ ի–րաւունքը կուտայ հասարակութեանց տարեկան ընդհանուր ժողովի մէջ համարատուութիւն լսելու եւ նոր վա–րիչներ ընտրելու ձեւով:

ՀԱՅԵՐԸ ՔՈՐՖՈՒԻ ՄԷՋ

Կը պատմուի թէ անյիշատակ ժա–մանակներ առաջ հայ գաղութ մը գո–յութիւն ունեցած է Քորֆու, Թերեւս բիւզանդական շրջանին, որուն մասին ոչ մէկ գրաւոր յիշատակութիւն կայ:

Միայն իրողութիւն է որ ներսէրը Ար–մէնիս անուն գիւղ մը կը յիշուի: Երկ–րորդ՝ Քէրքիրայի արեւելեան թաղին մէջ հայկական ոճով փոքրիկ մատուռ մըն ալ կը գտնուի, որուն խորանին եւ դմբէթին ոճը հայկական է:

Քորֆուի գերեզմանատան մէջ կը գտնուին քանի մը տապանագիրներ, սակայն ասոնցմէ ամէնէն հինը ինն–սունական թուականները չանցնիր:

Ներկայ գաղութի ամէնէն հին Հա–յերը Քէմախցիներ են, որոնք հոս գաղթած կամ պանդխտած են իննը–սունական թուականներուն:

Քորֆուի մեծամասնութիւնը հոս գաղթած են Իզմիրի ծանօթ աղէտէն վերջ: Շատեր Պոլսէն գաղթած են՝ Միս Պըրճըրի հովանաւորութեամբ: Ժամանակ մը Աքիլլիոնի մէկ մասը ապաստարանն եղած է հայ որբերու: Ժամանակին այս գաղութին թիւը հարիւրներու կը հասնէր, սակայն հիմա կան միայն 132 անձ, 65ը երե–սունէն վար:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ քարոզութեանց վերաբերեալ հրատարակութիւններ բըռ–նուեցան Առասի մէջ (հիւս. Ֆրանսա), երկաթուղիի պաշտօնեայի մը տունը: Մեծ մասը լեհերէն էր եւ կը բաժնուէր լեհ հանքագործներուն:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարարը Թուրքիա գնաց, կնքելու համար Թուրքեւեգիպտական դաշնագիր մը, նման անգլեւթրքական դաշնագրին:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՆԵՐ գաղտնի փապուղի մը շինած էին պելժեւֆրանսական սահմանագլուխի վրայ, Շաթօ տիւ Մոնի մօտ, եւ կը փախցնէին ծխախոտ, քո–քաին, ալքոլ ու ծխախոտ: Կը կարծուի թէ այս փապուղին կը գործածուէր նաեւ լրտեսութեան համար: Ֆրանսական եւ պելժիական ոստիկանութիւնները խուզարկութիւններ կը կատարեն:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՈՉ ՍՈՒՐԻՈՅ...

«Ճումհուրիյէթ» կը հրատարակէ Անտիոքէն թղթակցութիւն մը, որ շատ գէշ գոյներով կը ներկայացնէ Սանճաքի տնտեսական կացութիւնը, արդարացնելու համար այդ հողամա–սին կցումը: Կը թարգմանենք հիմ–նական մասերը.

— «Հաթայցիները այլեւս կ'ուզեն օր առաջ միանալ մայր հայրենիքին: Այլեւս կասկած չկայ թէ անցնող իւ–րաքանչիւր օրը մեծ վնասներու կ'են–թարկէ Հաթայը: Անցած օրերու փոր–ձը կը ցուցնէ թէ 250,000 հոծ բնակ–չութեամբ փոքր շրջան մը անկարելի է որ երկար ատեն ապրի ինքն իրեն եւ պաշարուած վիճակի մը մէջ:

Հաթայի վաճիները որքան ալ բար–եացակամ ըլլան եւ ջանքեր թափեն, ներկայ պարագաներու մէջ շատ ալ դիւրին գործ մը չէ դրական արդիւն–քի մը ապահովումը: Հաթայի մէջ մթերուած ապրանքներէն աւելիով սպառման տուրք գանձուեցաւ: Հա–կառակ ասոր, Հաթայէն Փայաս գա–ցող ճամբորդը կը խուզարկուի վերէն վար: Պոլսէն ապրանք բերելը՝ տար–բերութիւն չունի Ամերիկայէն ապ–րանք բերելէն:

Այս տեսակ հազար ու մէկ դժուա–րութեանց հետեւանքով, Հաթայի մէջ ապրուստը շատ բարձրացաւ բաղ–դատմամբ մայր հայրենիքին, եւ տն–տեսական տագնապ մը եւ անգործու–թիւն մը ծայր տուաւ: Շուկաները, արհեստանոցները եւ պանդոկները ամա–յացած են»:

Թուրք թղթակիցը ի վերջոյ կ'եզ–րակացնէ թէ այս տագնապին փա–րատման միակ միջոցը այն է որ, «250 հազարնոց փոքր զանգուածը միանայ 20 միլիոննոց մեծ զանգուածին եւ օգտուի անոր բարիքներէն»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Հիւսիսային Լիբանանի քարիւղի հո–ղերուն շուրջ հետազօտութեանց սկը–սելու համար Իրաք Փէթրոլիում ըն–կերութիւնը 25,000 անգլիական ոսկիի կանխավճար մը խոստացած էր Լիբա–նանի կառավարութեան: Գումարը շատ քիչ նկատուած էր եւ բանակցու–թիւնները այդ պատճառաւ դանդա–ղած էին:

Հիմա, ընկերութիւնը տարբեր ա–ռաջարկ մը ներկայացուցած է. հա–մաձայնութեան վաւերացուած օրը պիտի վճարէ 25,000 անգլիական ոսկի կանխիկ, 5000 ոսկի իբրեւ ծախք եւ 5000 ալ առհասարակ. ընդհանուր գու–մար 35,000:

Միւս կողմէ, ընկերութիւնը կը խոստանայ երկրորդ տարին վճարել 7500 անգլիական ոսկի: Նոյնչափ ալ երրորդ տարին: Անկէ վերջ երեք տա–րի կը վճարէ 10,000ական ոսկի: Այդ վեց տարուան ընթացքին արդէն վեր–ջացած կ'ըլլան նախնական աշխա–տանքները եւ նաւթը կը սկսի գոր–ծածուիլ:

Նաւթի շահագործումը սկսելուն պէս, առաջին տարին իսկ, նուազա–գոյն 100 հազար թոն քարիւղ պիտի արտածուի եւ ընկերութիւնը իւրա–քանչիւր թոնին համար պիտի վճարէ 4 շիլին:

ՍԱՄՈՒԼ

ԽՆԵՆԳԻՆ ԳԼՈՐԱԾ ՔԱՐԸ...

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո–րագրով խմբագրականի մը մէջ (9 Յունիս).

— «Կարդացինք Ենի Կիւնի գրգռիչ յուրը: Տեսնելով որ ժողովրդային – տական ճակատը կը զօրանայ օր ըստ օրէ եւ Ռուսիան ալ միանալու վրայ է անոր, դիկտատորական երկիրները գործի դարձուցած են Ռուսիոյ ներ–քին ծանօթ տարրերը եւ մանաւանդ – բայէս «Դաշնակ»ները: Սուրիոյ գեր–ման քարոզութեանց կազմակերպու–թիւնն ալ միացուցած եւ «հիմակուը–նէ գործի անցուցած է» Սուրիոյ, Պա–ղեստինի, Լիբանանի եւ Պալքաններու «դաշնակ» մարմինները, «խռովու–թիւն յարուցանելու համար Խորհր–դային Հայաստանի մէջ»:

Եթէ լուրը մնար այս խորքին մէջ, բնաւ պիտի չզարմանայինք: Թուրքը հերթական խաղը կը խաղայ հայու–թեան գլխուն, պիտի ըսէինք ու անց–նէինք: Երէկ պէտք էր «դաշնակ»ը ներկայացնել իբրեւ ֆրանսական գոր–ծիք մը, որ զէնք, ռումբ եւ «ջոմիթէ–ճի» կը ղրկէ Ալեքսանդրէթ, անշուշտ հողատար իշխանութեան դրդումով: Այսօր ալ հարկ է ցուցնել իբրեւ հա–կաֆրանսական գործիք մը, որ նոյն կազմածներն ու «ֆէտայի»ները կը փոխադրէ Հայաստան, անշուշտ գեր–ման գործակալներու դրդումով:

Իրականին մէջ, երկու պարագային ալ ՀԱ'ՅՆ է որ կը հարուածուի յան–ձին «Դաշնակ»ին: Որովհետեւ, «Հայ»ն ու «դաշնակ»ը հոմանիշ են քէմալական բառարանին մէջ: Միայն յանկերգին եղանակն է որ կը փոխուի, համաձայն պարագաներուն: Երէկ, աւելի յարմար էր Հայը մեղադրել իբրեւ ֆրանսական գործիք: Այսօր, քաղաքական վերջին խմամութիւննե–րէն յետոյ, հարկը կը պահանջէ հիթ–լէրական դարձնել գործիքը:

Դժբախտութիւնը հոն է որ, այս անգամ Թուրքը կը ներկայանայ իբ–րեւ Թութակ, հեղինակութեան պա–տիւը վերապահելով Հայու մը, աւե–լի ճիշդ՝ հայանունի մը:

Արդարեւ, այդ զարշելի գրգռու–թեան դարբինը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ ծողովուրդի Զայն կոչուած թեր–թուկը, որկան՝ Սուրիոյ եւ Լիբանա–նի մեր կարմրուկ թափթփուքներուն: Ան է որ, ամիսներէ ի վեր բան գործ ըրած է իրեն ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅՈՒԹԻՒ–ՆԸ կասկածելի դարձնել հողատար իշխանութեան, բոլոր ծանօթ ազգա–յինները մատնանշել իբրեւ ֆաշական գործակալ:

Գրչի պատահական հարուածի մը արդիւնք չէ գլխագրումը: Այո՛, այդ ողորմելիներուն դաւը ուղղուած է ամբողջ հայութեան դէմ: Այսպէս է որ, ասկէ առաջ չերաշուեցան հրապա–րակաւ գրելու թէ Դաշնակցութիւնը եւ Ռամկավար – Ազատական կուսակ–ցութիւնը կնքած են համաձայնու–թիւն մը, որով յանձն կ'առնեն Գեր–մանիոյ տրամադրել իրենց բոլոր ու–ժերը: Եւ ճշմարտութեան ջնարակ տալու համար իրենց թխած սուտին, «մանրամասնութիւններ» ալ հաղոր–դեցին:

Ցերեկուանքը այնքան վրան բաց ու զռացող էր որ, Դաշնակցութիւնը հեր–քումի իսկ արժանի չգտաւ. բայց Ռամկավար կուսակցութիւնը հարկ տեսաւ պաշտօնական հերքումնագիր մը հրատարակելու, ինչպէս նաեւ վերէն վար լուալու պոլշեւիկ աղբրտիքը:

Բայց կը թուի թէ աւելի փորձա–ռուներ այդ անմիտներուն գիտել տը–ւին որ խելք չէ այդպէս աքացել ընդ–հանուր զանգուածին դէմ: Այս է պատճառը որ, ատենէ մը ի վեր թո–ղած են Ռամկավարներուն օձիքը, ի–րենց ողորմելի սլաքները կեդրոնա–ցնելով դաշնակցական ժամուլին, ա–ւելի ճիշդ՝ աչքի փուշ Ազդակի վրայ:

Խմբագրականի մը մէջ, որուն խո–րագիրն իսկ ամէն ինչ կ'արտայայտէ (Հայերէն տեսնել), Ազդակ կը թելա–դրէ չխառնուիլ օտար գաղափարական հոսանքներուն, կողմ չբռնել, այլ միայն հայկական շահով մտահոգ–ուիլ:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ այս տողերէն եզ–րակացնէ կարմրուկ քուրջը.— Ազ–դակ կը թելադրէ եղեր «ժամանակցէլ ֆաշիզմի դէմ մղուող պայքարին», այլ «Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի պրո–պականտն ընել» (7 Մայիս 1939):

Յաջորդ թիւին մէջ՝ նոր թուխս, ի հարկէ աւելի ճոխացեալ: Կը բաւէ միայն կարդալ խորագիրը: «Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի ազգադաւ գործակալ–ները լիբանանահայ մամուլի մէջ»:

Ահա հակահայ այս տեսակ հրա–տարակութիւններն են որ կեր հայ–թայթեցին Ենի Կիւնին: Երբ հայա–նուն մը չի քաշուիր այդքան տխմ բռնելու Մեսրոպեան տառերուն, ինչո՞ւ զարմանալ որ թրքական օրկան մըն ալ իր կողմէն ափ մը ցեխ աւել–ցնէ, օր ցերեկով գրելով թէ «Դաշ–նակ»ներն ու ճերմակ Ռուսերը հրա–հանգ առած են ըմբոստութիւն պայթեցնելու Խ. Հայաստանի մէջ: Իսկ կասկած չկայ թէ ճումհուրիէթ–ներն ալ չպիտի թերանան ձայն տալու իրենց կարգին, անշուշտ մէկը տաս ընելով եւ նոր դունաւորումներ կա–տարելով: Ցանձին «Դաշնակ»ին ակ–ռայ կճրտացնելով հայութեան եւ ա–մէնէն առաջ Պոլսոյ եւ Սանճաքի մեր դժբախտ ազգակիցներուն:

Եւ ասիկա այնպիսի ատեն մը, երբ գժայլելի կոմբրոներ և փօլ տը Վէու–ներ օրհասական պայքար կը մղեն, գոնէ քանի մը հայկական գիւղ փըր–կելու համար:

Խենթը քար մը ղըրեր է, հազար խելօք չեն կրցած դուրս հանել:

Որքա՛ն տեղին խօսք: Դուն հազար ըսէ թէ Հայաստանի ըմբոստութեան այդ լուրերը գոյութիւն ունին միայն հիւանդ խելապատակներու մէջ: Երբ վայրահաչութեան պիտակը հայե–կան է, անպայման կ'արձագանգէ ու ցաւագինօրէն կ'անդրադառնայ հա–յութեան անունին վրայ: Մանաւանդ որ, եթէ հողատար իշխանութիւնը պէտք չունի դաս առնելու լաճերէ, որոնց ընդհանական բերանակայ կը գարնէ պարբերաբար, Թուրքը արդէն պէտք ունի պատրուակներու, չարու–նակերու համար իր հայահալած ան–շէջ դաւը: Իսկ այս տեսակէտով ի՞նչ աւելի հարուստ հանք, քան գոյու–թիւնը ափ մը տղոց որոնք չատոնց հրաժեշտ առած են հայկական բոլոր առաքինութիւններէ, դառնալու կա–տարեալ դիակներ:

Արդէն, թրքական այս չահագոր–ծումն է որ գրի առնել տուաւ այս տողերը: Ապա թէ ոչ, ո՛չ ժամանակ, ոչ ալ սիրտ ունինք դիակներով ըզ–բաղելու»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Ես կը շարունակեմ հաղորդել նամակներուն համառօտ բովանդա–կութիւնը, շարունակեց Ռօպէսբիէր: Լայն չափերով կը կազմակերպուի անտառներու պատերազմը, միեւնոյն ժամանակ կը պատրաստուի Անգլիա–ցիներուն ցամաք ելլելու գործը: Վանտէցիներն ու Անգլիացիները— Պրըթայն եւ Բրիտանիան է. Ֆինիս–տէրի տեղացիները նոյն լեզուով կը խօսին, ինչպէս Կորնվայլսի գիւղա–ցիները: Ձեր աչքին առջեւ նոր դրի Պիւիզէի բռնուած մէկ նամակը, ո–րուն մէջ կ'ըսէ. «Ապստամբներուն բաժնուած քսան հազար կարմիր հա–գուստները՝ ոտքի կը հանեն հա–րիւր հազար հոգի. երբ գիւղական ա–պստամբութիւնը կատարեալ ըլլայ, այն ժամանակ Անգլիացիները ցամաք կ'իջնեն»: Ահա անոնց ծրագիրը: Ար–դ'մ նայեցէք քարտէսին վրայ:

Ռօպէսբիէր ձեռքը քարտէսին վը–րայ դրաւ եւ շարունակեց.

— Քանգալէն մինչեւ Բէնփօլ՝ Անգ–լիացիները կրնան իրենց ուզած տեղը ցամաք ելլել: Քրէգ կը գերադասէր անպատճառ Սէն-Բրիէօյի ծովախոր–շը, իսկ Քորնըվալիս՝ Սէն-Քասթի ծովախորշը: Բայց մանրամասնու–թիւններու չմտնենք: Լուար գետին ձախ ափը կը գտնուի ապստամբ Վան–տէացիներու հսկողութեան տակ. գա–լով այն տարածութեան, որ կ'երկա–րի Անսէնիսէն մինչեւ Բօնտորհօն քը–սանը ուխթ մղոն հեռաւորութեան վը–րայ, քառասուն Նորմանտացի ծուխե–րը անոնց խոստացած են իրենց օգ–նութիւնը: Ցամաք ելլելը կը կա–տարուի երեք կէտերու վրայ՝ Բլէ–րին, Իֆֆինեակ եւ Բլէնէօֆ: Բլէրի–նէն անոնք կ'երթան դէպի Սէն-Բրիէօ, իսկ Բլէնէօֆէն՝ դէպի Լամբալ. եր–կրորդ օրը անոնք կը հասնին Տինան, ուր այժմ ինը հարիւր անգլիացի գե–րիներ կը պահուին, միեւնոյն ժամա–նակ կը գրաւեն Սէն-Ժուանը եւ Սէն Մէէնը եւ հեծելազօրքը կը թողուն այնտեղ: Երրորդ օրը երկու զօրասիւ–ներ պիտի ուղղուին. մէկը՝ Ժուանէն դէպի Բէդէ, միւսը՝ Տինանէն Բէշէ–րէլի վրայ, որ բնական մեծ ամրու–թիւն մը կը ներկայացնէ եւ ուր ա–նոնք երկու մարտկոց կը հաստատեն: Չորրորդ օրը Ռէն կը հասնին: Ռէնը — Պրըթայնի բանալին է. ո՛վ որ Ռէ–նին կը տիրէ, կը տիրէ բոլորին: Ռէ–նը առնելէ յետոյ Շաթէօնէօֆը եւ Սէն Մալօն շուտով կ'իյնան: Այժմ Ռէնի մէջ մէկ միլիոն փամփուշտ եւ յի–սուն թնդանօթ կայ:

— Եւ թող ամբողջը վերցնեն, մըր–մռաց Տանդօն:

— Վերջացնեմ, շարունակեց Ռօ–պէսբիէր. Ռէնէն երեք զօրասիւն պի–տի երկարին. մէկը Ֆուժէրի վրայ, միւսը՝ Վիտրէի վրայ, երրորդը՝ Րը–տօնի վրայ: Եւ եթէ մինչեւ անգամ մենք կամուրջները քանդենք, թշնա–մին կրնայ ճարել— այս իրողութեան ապացոյցները ձեզ յայտնի են— շար–ժական տախտակներ եւ կամուրջներ: Անոնք կ'ունենան առաջնորդներ, ո–րոնք անոնց ցոյց կուտան գետերու՝ հեծելազօրքին մատչելի ծանծաղուտ տեղերը: Ֆուժէրէն կ'առաջանան Ավ–րանշի, Ռըտօնի եւ Անսէնիսի վրայ: Վիտրէէն՝ Լավալի վրայ. Նանթը անձնատուր կ'ըլլայ. անձնատուր կ'ըլ–լայ նաեւ Պրէսթը: Ռըտօնի գրաւումը ամէն կողմէ ճամբայ կուտայ Վիլէնի վրայ, Ֆուժէրի գրաւումը ճամբայ կը բանայ դէպի Նորմանտիա, իսկ Վիթրէի գրաւումը Փարիզի ուղին կը բանայ: Տասն հինգ օրուան մէջ կազմ եւ պատրաստ կ'ըլլայ աւազակային բանակ մը բաղկացած երեք հարիւր հազար մարդէ, եւ ամբողջ Պրըթայնը պիտի անցնի Ֆրանսայի թագաւորին ձեռքը:

— Այսինքն Անգլիոյ թագաւորին ձեռքը, ըսաւ Տանդօն:

— Ո՛չ, Ֆրանսայի թագաւորին ձեռքը: Ֆրանսայի թագաւորը աւելի վատ է, յարեց Ռօպէսբիէր, տասնը հինգ օր միայն պէտք է արտաքին թշնամին հարուածելու համար, մինչ–դեռ Միապետութիւնը փչրելու հա–մար պէտք եղաւ հազար ութ հարիւր տարի:

Տանդօն, որ նորէն իր տեղը նստած էր, արմուկով կրթնեցաւ սեղանին եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ:

— Ուրեմն, կը տեսնէք կորուստը, ըսաւ Ռօպէսբիէր, Վիտրէն՝ Փարիզի ճամբան Անգլիացիներուն ձեռքը կը յանձնէ:

Տանդօն ճակատը վեր բարձրացուց եւ իր երկու գալարուած մեծ ձեռքե–րը զարկաւ քարտէսին՝ ինչպէս դարբ–նոցի սալին վրայ:

— Ռօպէսբիէր, միթէ Վէրտէօն ալ Բրուսիացիներուն չէ՞ր տար Փարիզի ճամբան:

— Լաւ, յետո՞յ:

— Յետո՞յ, յետոյ կը քշեն Անգլիա–ցիները ճիշդ այնպէս, ինչպէս քշեցին Բրուսիացիները:

Եւ Տանդօն կրկին իր տեղէն ելաւ:

Ռօպէսբիէր իր սառն ձեռքը Տանդօ–նի բորբոքուած բռունցքին վրայ դը–րաւ:

— Տանդօն, Շամբայնը Բրուսիա–ցիներուն կողմը չէր կանգնած, բայց Պրըթայնը Անգլիացիներուն կողմն է: Վէրտէօն կարելի է ետ խլել քաղաքա–կան պատերազմով, բայց Վիտրէն ետ առնելու համար պէտք է ներքին, քա–ղաքային պատերազմ:

Եւ Ռօպէսմբիէր պաղ եւ խորունկ չեշտով մը մրմռաց.

— Լո՛ւրջ տարբերութիւն: Նստե–ցէ՛ք, Տանդօն, եւ փոխանակ բռունց–քով հարուածներ տալու քարտէսին, նայեցէք անոր վրայ:

Բայց Տանդօն բոլորովին խորա–սուզուած էր իր մտածումներուն մէջ:

— Ահա թէ ի՞նչ բան է որ դժուար կուգայ, աղաղակեց Տանդօն. աղէտը կը տեսնեն արեւմուտքի կողմը, երբ ան արեւելքէն կուգայ: Ես ձեզ հետ համաձայն եմ, Ռօպէսբիէր, որ Անգ–լիան կը բարձրանայ ովկիանոսէն, բայց Սպանիան ալ կը բարձրանայ Պիրէնեաններէն, Իտալիան կը բարձ–րանայ Ալպեաններէն, Գերմանիան՝ Հռենոսէն, ռուսական Մեծ Արջն ալ հիւսիսի կողմը կանգնած է: Վտանգը, Ռօպէսբիէր, օղակ մըն է, եւ մենք այժմ անոր մէջն սեղմուած ենք: Դուրսէն նիզակակցութիւն, ներսէն դաւաճանութիւն: Հարաւէն Սէրվանը կը բանայ Ֆրանսայի դուռները Սպա–նիոյ թագաւորին, հիւսիսէն՝ Տիւ–մուրիէն կ'անցնի թշնամիին կողմը: Ի մէջ այլոց, ան՝ աւելի շատ կը ըս–պառնար Փարիզին, քան թէ Հոլան–տային: Նէրվինտ կը ջնջէ Ժէմ–մապ եւ Վալմի:

(Շար.)

աւելի վճռական եղանակով մը կը յիշեցնեն Տանցիկի խնդիրը: «Տանցիկը Գերմանիոյ պիտի վերադառնայ պարզապէս անոր համար որ պէտք է վերադառնայ», կ'ազդարարէ սակարանի օրկանը: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթն ալ կը յայտարարէ.

— «Այժմ Տանցիկը վերջնապէս գիտէ թէ որ եւ է պարագայի մէջ մինակ պիտի չըլլայ եւ թէ իրաւունքը պիտի յաղթանակէ, ինչ որ ալ պատահի: Այս է 1939 յունիս 17ի պատմական իմաստը»:

Գերմանիոյ նոր մարդահամարը

Գերմանական կառավարութիւնը հրատարակեց մայիս 17ի մարդահամարին արդիւնքները:

Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն է 79,600,000, Մէմէլի, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ բնակիչներն ալ հաշուելով համագումար 86,800,000, այսինքն իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 136 հոգի:

Վերջին մարդահամարէն ի վեր ժողովուրդը աւելցած է 3,200,000, այսինքն 4 առ հարիւր: Այրերուն թիւն է 38,800,000, կիներու թիւը՝ 40,800,000:

1914ին Գերմանիա ունէր 67,800,000 բնակիչ, Վերսայլի դաշնագրէն վերջ 62,800,000, իսկ 1933ին, երբ հիթլերական իշխանութիւնը հաստատուեցաւ, 65,200,000:

Մարդահամարը ճշգրիտ տեղեկութիւններ չի հաղորդեր օտար փոքրամասնութեանց մասին:

Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ նահանգներուն բնակչութեան թիւն է 6,500,000, Աւստրիոյ եւ ուրիշ նահանգներու Չեխերն ալ հաշուելով, Գերմանիոյ Չեխերուն ընդհանուր թիւը կը հասնի 7,500,000ի:

Գերմանիոյ Լեհերուն թիւը կը մնայ միշտ վիճելի: Լեհական կառավարութիւնը 1,200,000 կը հաշուէ, բայց Գերմանացիները՝ հազիւ 150—200,000 կը ցուցնեն: Կը կարծուի թէ Լեհերու թիւը 600 հազարէն պակաս չէ:

Գերմանիոյ մէջ կան նաեւ 7 — 800 հազար մովսիսական Հրեաներ որոնք հաւասար իրաւունքներ չեն վայելեր եւ մօտ մէկ միլիոն խառնածին Հրեաներ որոնց իրաւական կացութիւնը կը տարբերի համաձայն իրենց ծնողներու հրէութեան աստիճանին: Առաջին կարգի խառնածին Հրեաներով եւ մկրտուած Հրեաներով, կարելի է իբր 1,500,000 հաշուել Գերմանիոյ Հրեաներուն թիւը: Միւս փոքրամասնութիւնները բաղդատաբար սակաւաթիւ են,— 4—500,000 (Սլովաքներ, Աւստրիացիներ, Սերպեր, Դանիացիներ եւն.): Այնպէս որ Գերմանիոյ օտարածին բնակիչներու թիւը կը հասնի 10 միլիոնի, 78,600,000 բնակչութեան մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ բանակցութիւնները վերսկսան երէկ, երկուշաբթի: Լոնտոնի մէջ անհամբեր կը սպասեն բանակցութեանց ելքին:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն ու Թագուհին անցած ըլլալով ատլանտեան ծովու շրջանը, Լոնտոն կը սպասուին հինգշաբթի օր: Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են ընդունելութեան համար:

ԱՐԱԲԻՈՅ Թագաւորին խորհրդականը, Խալիտ էլ Հուտ, Պերլին հասնելով ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ:

ՍՈՖԻԱՅԻ իտալական դեսպանը Հռոմ երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Կը կարծուի թէ դեսպանը կարեւոր տեղեկութիւններ տարած է Պուլկարիոյ դիրքի մասին՝ հանդէպ Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը վերջացնելով իր պաշտօնը Ցունաստանի մէջ, վերադարձաւ Պուքրէշ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ անգամ մըն ալ հաստատուեցաւ որ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ, Պալքաններու անկախութեան եւ միութեան մասին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ չարամտութեամբ ձգուած հրդեհ մը մոխիր դարձուց Տիբերիայի սինակոկը: Վնասը հազարաւոր ոսկիի կը հասնի: Կրակի տրուեցաւ նաեւ հանրօգուտ շինութեանց մթերանոց մը:

ՓՐԱԿԱՅԻ հրէական մէկ սրճարանէն ռումբ մը պայթեցաւ շաբաթ օր, վիրաւորելով 39 հոգի, որոնց եօթը ծանրապէս: Զոհերուն մեծ մասը Հրեաներ են:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ կազմակերպութեան մը գրասենեակը խուզարկութեան ենթարկուելով, բազմաթիւ կասկածելի թուղթեր բռնուեցան: Քննութիւնները կը շարունակուին, համաձայն վերջին հրամանագիր-օրէնքներու տրամադրութեանց:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է, գրած էին գերմանական թերթերը: Լոնտոնէն վճռապէս կը հերքեն այս լուրերը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետ Քէօսէիվանով այս ամսու վերջ պիտի այցելէ Պերլին եւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ արտաքին նախարար Ֆոն Րիպպէնթրոփի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ: Պիտի ընդունուի նաեւ Հիթլէրի կողմէ:

ԵՐԵՔ ՊՐԸԹՈՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ կիրակի օր Մինդ Կրէվէնի մէջ ջարդուփշուր ըրին «Պէքասին»ը,— մօմէ շինուած պրըթոն աղջիկ մը՝ տեղական տարազով: Հարցաքննութեան ատեն ուսանողներէն մէկ յայտարարեց թէ չեն կրնար հանդուրժել որ ծաղր ու ծանակի առարկայ դառնան իրենց աղջիկները եւ բարքերը: Երկրորդ ուսանողը պատասխանեց թէ Ֆրանսերէն չի գիտեր եւ Ֆրանսացի չէ, այլ Պրըթոն: Երեքն ալ անջատողական կը համարուէին, բայց հերքեցին եւ ազատ արձակուեցան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարար Ֆէթհի Օքեար, նախկին դեսպանը, Լոնտոն գնաց:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ նախկին Թագաւոր Զօկու, իր կինը եւ եռամսեայ զաւակը մեկնեցան Անգլիա, այնտեղ հաստատուելու համար: Մեկնելէ առաջ Եալովայի մէջ ընդունուեցան Թուրքիոյ նախագահ Ինէօնիւի եւ իր տիկնոջ կողմէ: Թուրքիա հասած է Զօկուի եղբայրը՝ իշխան Ճէլալ իր 28 հետեւորդներով:

ԹՈՒԼՈՆԻ մէջ ոստիկաններու եւ լրտեսական խումբի մը միջեւ ատրճանակի կռիւ տեղի ունենալէ ետք՝ ձերբակալուեցան կին մը եւ 3 մարդիկ: Ասոնք օտար պետութեան մը կը ծախէին, Թուլոնի զինագործարանէն գողնալով, նորագոյն արագահարուածները, հատը 450 սթերլինի:

ԹՈՒՐՔ կառավարութիւնը Պելկրատի, Պուքրէշի եւ Աթէնքի իր դեսպանութիւնները վերածեց Ա. կարգի դեսպանութեանց:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ մէջ սպանիացի գաղթականներ պիտի հաստատուին, 14 միլիոն անգլ. ոսկի փոխադրուած ըլլալով այդ երկիրը, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան կողմէ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ Լիզպոնա (Փորթուկալ) հասան 18 ամերիկացի լրագրողներ, «Եանքի Քլիփըր» օդանաւով: Երկրորդ փորձն է որ կը կատարուի, կանոնաւոր երթեւեկ հաստատելու համար Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ: Օդանաւը առաջին անգամ միայն նամակներ եւ բեռներ փոխադրած էր:

ՆԻՍԻ մէջ ձերբակալուեցաւ ֆրանսահպատակ Աւստրիացի մը, որ Հրեայ փախստականներ կը մտցնէր Ֆրանսա, մեղսակցութեամբ կայարանի քննիչին, փոխան 1000—2000 ֆրանքի:

ԻՏԱԼԻՈՅ խորհրդարանը երկու միլիառի վարկ մը սահմանեց Ալպանիոյ տնտեսական զարգացման համար: Այս գումարէն ութ միլիոն լիր պիտի յատկացուի ճամբաներու շինութեան:

Տէր եւ Տիկին Պ. Տօնապետեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ց. Վարդանեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Տէր Ղուկասեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Գ. Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Շ. Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Պազայեան եղբայրներ, Տէր Ս. քհնյ. երեցկին Պապիկեան, Տիկին Ա. Ցարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Ց. Հացագործեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ա. Տէր Օհանեան (Սէն Շամոն), Տէր եւ Տիկին Մ. Կարապետեան (Մոնթէլիմար), Տէր եւ Տիկին Կ. Ոսկանեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ն. Տէրտէրեան (Ամերիկա), Պ. Ն. Տէր Ղուկասեան (Ամերիկա), Տիկին Գ. Մագսուտեան (Հալէպ), խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂՍԱ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

(Խարբերդի Մարենիկ գիւղացի)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յունիս 8ին Վալանսի հիւանդանոցին մէջ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 10 յունիս 1939ին առաւօտեան ժամը 8ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյս գերեզմանատունը:

Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՄԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գօլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ե. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս:

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 21 Յունիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան զարգացումը»:

Բժշկական դասախօսութիւն

27 Յունիս, երեկոյեան ժամը 21ին Նուպարեան գրադարանին մէջ, 11, Square A'boni, մեթրօ Passy: Կը նախագահէ Տքթ. ԹԷՄՈԼԻԷՖ, կը խօսի Տքթ. Ժ. ԹԻԷՌԻ (բժշկական համալսարանի քլինիքին պետ): Նիւթ՝ «Les insuffisances hépatiques».

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), Ա. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Յառաջաբան Շ. ՆԱԹԴՈՒՆԻ

Պատկերներ Ատափազարի կեանքէն եւ գաւառական խանդաղատանքի ակունքներէն: Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենաբաղձութեամբ: Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման:

Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ռօֆօֆօյի, պուրտոնի, փուանտ տը Փարի լաւ գործաւորուհիներ, մետաքսեղէնի վրայ աշխատելու համար: Կ'ուզուին նաեւ մօնթաժ ընողներ: Տեւական գործ: Դիմել՝ Տիկին ԶԱՊԷԼԻ, 75, Rue de Gentilly, մեթրօ Place d'Italie.

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, Կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ:

Մարսիլիոյ նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ:

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագօսեանի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահրիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille: Կարեւոր օրակարգ, ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆԱՒՈՐ

Թ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme .. Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՌՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Բերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Տարբեր երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 21 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4072 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՐԱԿԻՆ ԲԵՐԱՆԸ...

Հակառակ կարգ մը շրջանակներու կատարած գերագոյն ճիգերուն եւ որոշ լաւատեսութեան, այլ եւս վերջացած կը համարուի Սանճաքի վէճին կարգադրութիւնը,— կցում Թուրքիոյ:

Ուրեմն, յաւելուածական, ծրի պարգեւ մը եւս Անգարայի, ապահովելու համար անոր գինակցութիւնը, ներկայ տագնապին մէջ: (Միջերկրական):

Տարակոյս չկայ թէ այս ըմբոստացուցիչ նահանջը խորապէս պիտի յուզէ Ֆրանսայի ճշմարիտ բարեկամները, առանց ազգի խտրութեան: Մանաւանդ որ կը կատարուի բոլորովին անիրաւաբար, նոյն իսկ հակառակ Ֆրանքլէն-Պույիոնի կնքած համաձայնութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եղած կարգադրութեանց:

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չյիշել այն մենամարտը որ տեղի ունեցաւ Ազգաժողովին առջեւ, 1938ին, երբ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կը ծառանար Թուրքիոյ յաւակնութեանց դէմ եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը փափկութեամբ կը հասկցնէր թէ Թուրքերը չափը կ'անցընեն...

Անշուշտ մեր գործը չէ խառնուիլ այս երկրին — ո եւ է երկրի — ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան: Պետութիւնը իր փաստերն ու հաշիւներն ունի, եւ տարագիր ժողովուրդի մը զաւակները չեն որ խելք պիտի սորվեցնեն:

Եւ սակայն, դժուա՞ր է, մարդկօրէն անկարելի է ծածկել մեր զգացումները եւ զսպել մեր վրդովումը՝ այս նոր անարդարութեան հանդէպ: Անարդարութիւն մը որուն դէմ ամէնէն առաջ ըմբոստացան Ֆրանսայի լաւագոյն զաւակները,— անոնք որ մարտնչած են արեւելեան ճակատին վրայ եւ մօտէն կը ճանչնան «ճէնթլմէն» Թուրքը:

Արդարութիւնը կը պահանջէ չեշտել թէ այս տարրերը փորձեցին ինչ որ կարելի էր մարդկօրէն, գոնէ Մուսա Լեռն ու Քէսապը փրկելու, գէթ Ֆրանքեւարաբական եւ Ֆրանքեւհայկական եղբայրակցութեան յիշատակարանները պահելու համար: Անոնք դեռ կը յուսան բան մը փրկել վերջին պահուն, բուն իսկ Ֆրանսայի պատիւը փրկելու համար, ինչպէս կը գրէր ծերակուտական Կոթրօ:

Արդարեւ, համաձայնութիւնը ստորագրուած չէ տակաւին, եւ չորս շաբաթ իրարու վրայ ձգձգուած ըլլալով, յոյսի նշոյլներ կ'երեւան:

Եւ սակայն, Թուրքերը կը ցնծան արդէն...

Վարչապետը յունիս 13ին աւետեր է համաձայնութեան ամբողջացումը: Եւ ամէն կողմ խրախճանքներ կը կատարուին արդէն, սպասելով պաշտօնական յայտարարութեան, երբ ամբողջ Թուրքիան պիտի պանծացնէ կցումը, իբրեւ ազգային տօն:

Ու բնազդաբար մեր աչքերը կ'ուղղուին դէպ ի Մուսա Լեռ, ուր հայ գիւղացիները անձկութեամբ կը սպասեն Փարիզի լուրերուն:

Ու կը լսենք — հոգատար իշխանութիւնը ինք ալ կը լսէ — անձկագին կոչերը ժողովուրդի մը, որ չուզեր բաժնուիլ իր սարերէն եւ հողերէն:

Հարցը այն չէ թէ ո՛ւր պիտի երթան այդ քաջարի լեռնականները, այլ այն թէ ինչո՛ւ պիտի երթան: Երթա՜լ, դարերով քըրտինք թափելէ, եւ անգամ մըն ալ, 1915ին, հոգատար իշխանութեան աջակցութեամբ ազատուելէ վերջ....

Կ'ըսուի թէ մարդպանը տասը հազար արտավար հող է գնած Լիբանանի մէջ, տեղաւորելու համար փախստականները: Միւս կողմէ, Թուրքերը առաջարկեր են Քէսապի հայ գիւղացիներուն՝ ձգել այդ լեռները եւ իջնել Ամուքի դաշտը — բոյն ճահճատենդի: (1915ի գարնան ալ, Թուրքերը այս հրէշային խաղը սարքեցին Զէյթունցիներու գլխուն, զանոնք փոխադրելով Գոնեայի ճախճախուտքը, Սուլթանիէ, ուր հալեցան խումբ խումբ):

Մինչ այս տողերը կը գրենք, ապահովաբար կէս առ կէս պակսած է Սանճաքին հայ բնակչութիւնը: Իսկ անոնք որ կը մնան, մօտ մէկ տարուան փորձառութիւն ունին, նախատեսելու համար գալիքը:

Նորէն «տարագրելոց» պատմութիւն է որ կը կրկնուի, ինչպէս 1918 - 1919ին, թէեւ աւելի սահմանափակ ասպարէզի մը վրայ: Նորէն տեղահանութիւն, աւելի տանելի պայմաններու մէջ, առանց «սէվգիյաթ»ի եւ ջարդի: (Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ Թուրքերը նոր տեղահանութիւն մը պիտի չսարքեն մնացողներու գլխուն, երբ Ֆրանսացիները քաշուին):

Ըմբոստացուցիչ պարագայ մը եւս,— ինչպէս կը հաստատէր իրազեկ հրապարակագիրը, Փէրթինաքս, Անգարա նոյնիսկ մերժած է ճանչնալ փոքրամասնութեանց տարրական իրաւունքը, ինչպէս եւ Ֆրանսայի կարգ մը առանձնաշնորհները,— դպրոց, հիւանդանոց եւն.:

Թոյլ տուէք այստեղ ընդհատել մեր խորհրդածութիւնները, ծանրանալու համար օրուան պահանջին վրայ,— անմիջական օգնութիւն Սանճաքի տարագիրներուն:

Սպասելով հանդերձ վերջնական ելքին, մասնաւորապէս Փարիզը պէտք է այժմէն պատրաստուի կատարելու իր եղբայրական պարտականութիւնը:

Վերջին մէկ տարուան անստուգութեան հետեւանքով, Սանճաքին հայրենակիցները նոյն իսկ վարուցան չեն կատարած, իսկ ձգող-հեռացողները կը յիշեցնեն գաղթականներու պատկերը, այնքան քստմնելի, աննկարագրելի:

Գիտենք որ Բարեգործականը օգնած է զանազան առիթներով, եւ Ամերիկայէն ալ պարբերաբար ալիւր կը ղրկեն:

Բայց, չի՛ բաւեր, չի՛ բաւեր: Անհրաժեշտ է լայն եւ գործօն կազմակերպութիւն մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔ ՓՇԱԹԵԼԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թիէնցինէն կը հեռագրեն թէ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը կը շարունակէ խստացնել պաշարումը, առանց ականջ կախելու Անգլիոյ բողոքներուն: Այս նոր խստութեանց վրայ, Թիէնցինի անգլիական հիւպատոսը պատուիրեց անգլիական հպատակներուն չհեռանալ թաղամասէն: Ճափոնցիները պաշտօնապէս ծանուցին թէ յունիս 19էն սկսեալ 220 վոլթ ելեկտրական հոսանք պիտի բանի փշաթելերուն մէջ: Միւս կողմէ, Չինացիներուն ազդարարուեցաւ թէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իրենց ընտանիքներուն դէմ, եթէ շարունակեն աշխատիլ անգլիական թաղամասերուն մէջ:

Ուտելիքի նեղութիւնը կը սաստկանայ օրէ օր: Անգլիական թաղամասին մէջ կը գտնուին 45,000 Չինացիներ եւ 3000 Եւրոպացիներ, որոնց համար միայն 200 լիպրա միս եւ 1000 լիպրա բանջարեղէն մնացած էր երկուշաբթի օր: Հարիւրաւոր Չինացիներ հեռացան անգլիական թաղամասէն, որպէսզի փրկեն իրենց ընտանիքները:

Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները միշտ կը պնդեն թէ իրենց գործողութիւնները ուղղուած են միայն Անգլիացիներուն դէմ:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Առեւտուրի պաշտօնատունը հետեւեալ միջոցները թելադրած է դահլիճին, իբրեւ փոխադարձ տնօրինութիւն.—

ա) Ջնջուած յայտարարել 1911ի անգլեւճափոն առեւտրական դաշնագիրը եւ Ճափոնի «խիստ նպաստաւորեալ ազգի» իրաւունքը: Այս քայլը կրնայ մեծ վնաս հասցնել Ճափոնի արտաքին առեւտուրին:

բ) Ծանր մաքսային տուրք դնել նախնական ապրանքներուն վրայ, որոնք կ'արտածուին դէպի Անգլիա եւ բրիտանական միւս երկիրները:

գ) Միջոցներ ձեռք առնել ճափոնական առեւտրական նաւարկութեան դէմ:

դ) Չինական արծաթ դրամին ուժ տալ եւ յարձակիլ ճափոնական դրամին վրայ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԲՈՂՈՔԸ

Անգլիական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը յանձնեց Լոնտոնի ճափոնական դեսպանին, իր հպատակներուն դէմ կատարուած նուաստացուցիչ գործողութեանց առթիւ: Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, շատ մը հպատակներ յաճախ ամբողջովին կը մերկացուին: Հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է: Լորտ Հէլիֆաքս հարցուց ճափոնական դեսպանին թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեն «կատարեալ գործակցութիւն» պահանջելով Անգլիայէն, Չինաստանի «նոր կարգուսարքին մէջ»: Թոքիոյի անգլիական դեսպանին յանձնարարուեցաւ լուսաբանութիւններ պահանջել այս մասին: Անգլիական կառավարութիւնը կը ջանայ տեղական հանգամանք տալ Թիէնցինի վէճին, եւ զայն կարգադրել քննիչ յանձնաժողով մը կազմելով:

Եթէ Ճափոն հաստատական պատասխան տայ, Անգլիա միջոցներ ձեռք պիտի չառնէ Ճափոնի դէմ:

Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումներու, տեղեկութիւններ հաղորդեց Անգլիացիներու դէմ կատարուած խիստ խուզարկութեանց եւ ուտելիքի նեղութեան մասին: Եւ յոյս յայտնեց թէ ճափոնական կառավարութիւնը պիտի չուզէ «ընդարձակել անհամաձայնութիւնը եւ աւելի սրել դժուարին կացութիւն մը»: Այս առթիւ հաստատեց թէ կառավարութիւնը շարունակ կը խորհրդակցի Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն հետ: Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, վարչապետը ըսաւ թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, ուտելիք ճարելու համար պաշարեալ թաղամասին: Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն ալ իր կարգին պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը իրաւունք չէր տար որ ճափոնական իշխանութիւնները ձերբակալեն կամ վար դնեն անգլիական հպատակները եւ թէ այս պարագան բացորոշապէս հասկցուցած են Ճափոնի:

*** Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, ըսաւ թէ չորս չինացի ահաբեկիչներու խնդիրը կապ չունի ամերիկեան կառավարութեան հետ: «Բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը ուղղակի շահագրգռուած է այս հարցէն ծագած դէպքերու աւելի լայն հանգամանքով»: Այս առթիւ աւելցուց թէ Թիէնցինի ամերիկեան հիւպատոսը իր բարեխօսութիւնը առաջարկած էր, պաշարումէն առաջ:

*** Իտալական թերթերը ջերմապէս կը շնորհաւորեն Ճափոնը, «կեցցէ՛ Ճափոն» խորագիրներով: Անոնց կարծիքով, Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ փափուկ վիճակի մը մատնուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ, շնորհիւ Ճափոնի վճռական եւ արի քաղաքականութեան:

Թուրքիա եւ Եգիպտոս կը զինակցին

Սթանպուլէն կը հեռագրեն.—

Եգիպտոսի արտաքին նախարար Ապտիւլ Ֆաթթահ Եահեա փաշա հասաւ այստեղ եւ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով: Յետոյ մեկնեցաւ Անգարա, ընկերակցութեամբ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Սարաճօղլուի: Մեկնելէ առաջ ընդունուեցաւ նախագահ Ինէօնիւի կողմէ:

Նախարարը Անգարա պիտի մնայ երեք օր, խորհրդակցելու համար երկու երկիրներու միջեւ սերտ գործակցութիւն ստեղծելու մասին: Այս առթիւ պիտի քննուի Միջերկրականի նոր կացութիւնը եւ այն հարցը, թէ ինչպիսի գործօն աջակցութիւն կարելի է տալ Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի, որպէսզի անոնք կարենան պաշտպանել արեւելեան Միջերկրականի միւս խլամ երկիրները եւս: Կը կարծուի թէ պիտի կնքուի թուրքեւեգիպտական փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը, որ պիտի պաշտպանէ Մերձաւոր Արեւելքը, ինչպէս նաեւ պիտի զօրացնէ Պալքանեան Ուխտը: Կարծիք կայ նաեւ թէ Սաատապատի ուխտին մէջ պիտի մտնեն Եգիպտոս, Եմէն եւ Արաբիա, որպէսզի ամէնքը միասին կազմեն անթափանցելի պատուար մը արտաքին յարձակման դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԳԵ՛Լ, ԵՐԳԵ՛Լ ...

Չեմ գիտեր կարդացի՞ք վիէննայի թղթակցութիւնը, հայկական երգահանդէսի մասին: (Յառաջ, 20 յունիս):

Այնտեղ ուշադրութիւնս գրաւեցին երեք յատկանշական պարագաներ.

1— Կոմիտաս երգչախումբը, կազմուած՝ մէկ տարուան տաժանելի աշխատանքներէ վերջ, կը բաղկանար մեծ մասով Գերմանացիներէ:

2— Սրահը լեցուած էր մեծամասնաբար գերման ունկնդիրներով:

3— Երգահանդէսին բացման ճառը խօսած է համալսարանին արեւելեան երաժշտութեան ուսուցչապետը, Ռոպերթ Լախ, պանծացնելով հայ ժողովրդական երգը:

Առաջին պարագան ես պիտի վերագրէի գաղութին սակաւութեան,— 250 — 300 հոգի, որով չեն կրցած բաւարար թիւով աղջիկներ եւ տղաքներ գտնել, իբրեւ անդամ երգչախումբին:

Բայց մեր թղթակիցը կ'ըսէ թէ շատեր նազ ըրած էին, իսկ երգահանդէսը լսելէ վերջ սկսեր են հազ ընել:

Ուրեմն երգահանդէսը դարձի բերած է մոլորեալները:

Երկրորդ պարագան ալ շատ զարմանալի չեմ գտներ:

Գերմանացին, մանաւանդ վիէննայի Գերմանացին առածի կարգ անցած է իբրեւ երաժշտասէր: Նոյնիսկ իր սովորական պտոյտները երաժշտութեամբ կը կատարէ, դաշտի մէջ թէ սարէ սար:

Գալով երրորդին, գերման ուսուցչապետին բանախօսութեան, թող անգամ մը եւս կարդան անոնք որ գրոց-բրոց ըլլալով հանդերձ, դեռ վերէն կը նային հայկական երգին վրայ.

— «Ժողովրդական երգը Հայուն մշակոյթի գեղեցիկ եւ թանկագին մէկ մասն է: Հուժկու եւ կենսունակ է այդ երգը, որ հայ ազգին նկարագիրն ու հոգին կը ներկայացնէ: Գեղջկական երգերը թէ բնագրով եւ թէ երաժշտութեամբ բարձրագոյն կատարելութեան հասած կը գտնենք»:

Հատուած մը եւս, մասնաւորապէս անոնց համար որ կը կարծեն թէ հայկական երգը տժգոյն ծաղկեփունջ մըն է «լօ, լօ»ներու եւ «լէ լէ»ներու:

— «Հայ գիւղացին լաւկեաց է իր լեռներուն նման եւ երբ երգել սկսի, իր երգը կը փոխուի աղօթքի առ Աստուած, որ իրեն հայրենական ափ մը հող տուած է, որուն վրայ իր օրական հացը կը ճարէ:

Շինական երգերուն մէջ գիտակից եւ ազատասէր ցեղի մը հոգին կայ — արիածին ցեղ մը, որուն ցեղակից ըլլալը հպարտութեամբ կը հաստատենք մենք Գերմանացիներս»:

Չեմ ուզեր «փօւ-փօւ» մը խառնել այս գեղեցիկ երեւոյթին, հարցնելով թէ երբեմնի Պերլինն ու վիէննան գաղափար չունէ՞ին այդ ցեղակցութեան մասին, 1914 — 1918, երբ այս արիածին ցեղը կը հնձուէր անարգել ...

ՎԱՀԷ

ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ՞

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի մէջ կը կարդանք...

Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոսի սպանութեան խնդիրը, որուն համար երկու հոգի մահուան եւ եօթը հոգի քսան տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան, վերաբացուեցաւ երէկ, 17 յունիս, Նիւ Եորքի մէջ, որովհետեւ ստուգուեցաւ Դուրեանի սպանութենէն քիչ վերջ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ մեռած Հայու մը ինքնութիւնը:

Ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ այդ դիակը կը պատկանի Հայկազուն Գասպարեանի, 72 տարեկան, որուն համար կը կարծուի թէ մասնակից է Դուրեանի սպանութեան: Այս մարդը մեռաւ քանի մը շաբաթ վերջ, բայց ինքնութիւնը եւ մահուան պարագաները ցարդ մութ եւ խորհրդաւոր մնացած էին: Ոմանք կը կարծէին թէ ինքնասպանութիւն գործած է, ուրիշներ ալ թէ է ելեկտրականութեամբ տանջած են զայն ու սպաննած:

Այժմ հրամայուած է նոր քննութիւն կատարել ամբողջ հարցին համար:

Թղթակիցը յետոյ կը պատմէ սպանութեան պարագաները, ըսելով թէ ան հետեւանք էր 1933 յուլիս 2ին պատահած վէճի մը, երբ արքեպիսկոպոսը մերժեց խօսիլ Շիքակոյի ցուցահանդէսին մէջ, հայկական օրուան առթիւ, մինչեւ որ վար չառնուէր հայկական նախորդ հանրապետութեան դրօշը,— կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն»:

Թուրքերը կը յայտարարեն Սանճաքին կցումը

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն (յունիս 19).—

Ըստ Անտիոքէն ստացուած լուրերու՝ Հաթայի ազգային ժողովը որոշեց ջնջել սահմանները Ալեքսանտրէթի Սանճաքին եւ Թուրքիոյ միջեւ: Ասկէ առաջ ալ Թուրքիա որոշած էր ջնջել երկու երկիրներու միջեւ մաքսային պատուարը: Այս որոշումը խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ ամբողջ Հաթայի բնակչութեան կողմէ: Քաղաքներու, գիւղերու եւ աւաններու մէջ կատարուեցան ուրախութեան ցոյցեր: Ամէն տեղ կը ծածանէր թրքական դրօշը:

Անձկագին կը սպասուի որ պաշտօնապէս յայտարարուի թուրքեւֆրանսական դաշինքին կնքումը, որով Հաթայ պիտի կցուի Թուրքիոյ:

Ազգային տօն Թուրքիոյ մէջ...

Պոլսոյ թուրք թերթերն ալ հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակեն Անգարայէն, յունիս 13 թուականով.

— «Հանրապետական Ժողովրդ. կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին այսօրուան նիստին մէջ վարչապետ Տօքթ. Րէֆիք Սայտամ յայտնեց թէ Հաթայի մասին ֆրանքեւթուրք բանակցութիւնները կրնան վերջացած նկատուիլ կատարեալ համաձայնութեամբ մը եւ թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ կարելի պիտի ըլլայ տօնել Հաթայի վերջնական կցումը մայր հայրենիքին:

Այս յայտարարութենէն ետք, որ ընդունուեցաւ ներկաներուն բուռն ծափերով, Գօճաէլիի երեսփոխան Իպրահիմ Տըլլան խօսեցաւ խիստ ծափահարուած ճառ մը ուր խոր յարգանքով ոգեկոչեց յիշատակը յաւերժական պետին՝ Աթաթիւրքին, եւ յետոյ, այս յաջողութեան համար, թարգմանը եղաւ Հաթայի երախտագիտութեան առ Աթաթիւրքի միակ եւ արժանաւոր յաջորդը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ, առ Հանրապետական կառավարութիւնն, առ վարչապետն ու առ քաջարի թուրք բանակն որ արթուն պաշտպանն է հայրենիքին»:

Դարձեալ թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (14 յունիս).

Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները ամբողջապէս վերջացած են: Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը պիտի բաղկանայ երկու մասէ,

(Լոյսը՝ շարունակութիւնը կառնէ Դ. Է.)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԷՆ

Քունն երանի՛ ամէն անոնց որ պահ պահ իրենց սրտին յատակն իջնելով կրքի, զայրոյթի փոթորիկ մը կը գտնեն. կեանքն՝ արժանի ամէն անոնց որ իրերու կոյր մոլեգնութենէն չեն խորտակուիր, եւ անդորրութեան օրերուն՝ համարձակ ձեռքերով իրարու քով կը բերեն մրրիկէն, ծովերու ալեկոծութենէն մնացած զգացումները:

Ռուբէն Զարդարեան (Սեւ Երազ)

Ներկան անցեալով զգեստաւորելու արուեստը պէտք է նախանձախնդրութեամբ պահպանուի այնպիսի ժամանակներու մէջ ուր կարելի չէ որոշել թէ ինչ փառք մեր օրերը, հին օրերէն յետոյ, պիտի կրնան թողուլ մեզմէ վերջը եկողներուն:

Փոթորկայոյզ, չարախոհ ու սըրտաթափ Եւրոպայի այս մակերեսին վրայ ուր մեր նաւը կը տատանի, քանի մը յիշատակներ միայն ունինք մեր անցեալէն: Անոնցմէ մէկը, ահաւասիկ, որ կ'ամփոփէ մեր վերջին յիսնամեակի պատմութիւնը, Հ. Յ. Դ. Դիւանն ու Թանգարանը: Սեփականութիւնը թէեւ կուսակցութեան մը, բայց սեփականութիւնը նաեւ ժողովուրդի մը:

Եղաւ ժամանակ մը ուր ազատութեան եւ հայրենիքի մասին իրենց ծանօթութիւնները թերատ թողած մարդիկ ուզեցին զատափետել մեր ազատագրական շարժումը: Եղան եւ այնպիսիներ որոնք իրենց անկարգութիւնը մինչեւ խելագարութեան հասցնելով հերետիկոսութիւն որակեցին, կամ առնուազն սխալ յորջորջեցին զայն: Բայց ահաւոր նախճիրը այդ սխալը վերածեց յարաբերական ճըշմարտութեան: Որովհետեւ անկեղծօրէն, հաւատումով ու հերոսաբար, մինչեւ իր անձին զոհաբերումը ապրուած սխալ մը ճշմարտութեան բաժնեկից է:

Դահիճներուն դերն է եղած միշտ արիւնի գետով միացնել զուտ ճշմարտութիւնը այն ճշմարտութիւններուն որոնց զուտթան չենք հաւատար: Կարմիր Սուլթան մը, կամ իր հետեւորդները Թալէաթներ, Էնվէրներ եւ ամբողջ նախիրը ուրիշ դեր չունեցան թերեւս այս աշխարհին մէջ այլ սորվեցնել ցեղով եւ հաւատումով տարբեր մարդերու թէ անոնք նոյն ատելութիւնն ունին անոր համար որովհետեւ ունին նոյն սէրը: Հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը կարելի չէ ըմբռնել առանց սեփականութեան, ինքնապաշտպանութեան եւ իշխանութեան գաղափարներուն:

×

Զարմանալի զուգադիպութիւն:

Երկրագունդի այս կտորին վրայ է որ կատարուեր է յեղափոխութիւններու ամէնէն մեծը, ճիշդ այս տեղերուն վրայ է որ Ժ. Ժ. Ռուսօ մը հետապնդուեր ու հալածուեր է իր գաղափարներուն համար, եւ այսօր, բարեպաշտ ձեռքեր, երկիւղած գուրգուրանքով հաւաքեր են այդտեղ նկար, իրեղէն ու ամէն ինչ որ կարելի եղած է փրկել ու պահել, վերակազմելու, չօշափելի դարձնելու համար պատմութիւնը:

Վարը՝ ամրապատ ու անկիզելի նըկուղ՝ ուր երկաթեայ պահարաններու մէջ կը պահուին պատմական վաւերագրեր: Վերը՝ թիթեղներու երփներփեան ձեւերով կազմուած զինանշան մը: Անդին կը բացուի դուռ մը ուրկէ հազիւ թէ ներս մտած՝ քայլ մը ետ կ'երթաս ...

Անծանօթ նահատակի մը գանկը կայ հոն, Տէր - Զօրի մակեղոնին հազարաւորներէն հատ մը, որուն երկու քովերը կերոններ կը վառին, սուգի նարօտներով քողարկուած: Անդին ալ մը հող Նայիրի երկրէն, ու կրկին նկարներ յեղափոխական գործիչներու, մտաւորականներու, եկեղեցականներու, զոհերը նոյն անագորոյն մանգաղին, եւ որոնց աճիւնները գերեզման իսկ չունենալով, անչօշափելի մըղեղի վերածուած, կը սպասեն Յարութեան:

Ի տես այդ բոլորին, նոյնիսկ մէկը որ չի գիտեր պատմութիւնը, յանկարծ զգացումը պիտի ունենայ ներկայութեան մը, տպաւորութիւնը պիտի ունենայ յամառ հաւատումի մը:

Կամարէն կախուած է սրբազան խօսքը. — «Ամենայն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ պիտ՝ մեռնի...» Մնացեալը կ'արտասանես մտովի, մինչ աչքերդ կը հանդիպին աչքերու որոնք աստղերու պէս կը քթթեն քեզի:

Ի՞նչ կ'ըսեն այդ նայուածքները մեզի: Թերեւս, կը խորհիմ, անոնց հոգիները կը զայրանան երբ անծանօթ այցելուներ, կիրակնօրեայ զբօսանքի համար, կուգան խռովելու անոնց հանգիստը: Բայց ոչ, որքան քաղցր են անոնց նայուածքները ու պայծառ, որովհետեւ անոք զօղուած կը զգան զիրենք նոյնիսկ անոնց հետ որ անգիտակից մնացին իրենց հոգեկան տառամին:

Քանի քանի այցելուներ պիտի անցնին անոնց առջեւէն — կը լսեմ թէ օտարներ գացեր են հոն — ինչ լաւ կ'ըլլար որ երթային բոլոր Հայերը, մանաւանդ անոնք որ կը վարանին բարձրացնել իրենց աչքերը այդ երկնակամարին ուր անոնց աստղերը փայլեցան, անոնք մանաւանդ որ չեն գիտեր շնչել այդ մթնոլորտը փառքի որ պիտի զօտեպնդէր իրենց ազգային գիտակցութիւնը:

Չէ, խօսքերը չեն, աղաղակները չեն որ բան մը պիտի խախտեն աշխարհի վրայ: Ժողովուրդները աւելի քան երբեք կը կառավարուին այսօր իրենց մեռելներով: Անոնք միայն կը հսկեն վաղուան գալիքին: Ինչ ալ ըլլան մեռելներուն դէմ, ամէն զօրութիւն անոնց ձեռքն է, ամէն իմաստութիւն անոնցն է:

Յետոյ, ինչո՞ւ կը սիրենք այս չըքնաղ իրեղէնները, կը սիրենք անոր համար որ անոնք թեւականութեան վկայութիւններ կը բերեն մեզի, ու թեւականութիւնը վստահութիւն կը ներշնչէ, կազդոյր կը բերէ:

Անհատներուն՝ ինչպէս նաեւ ժողովուրդներուն տռամը չքացումի տռամըն է: Ոչ մէկ բան այնքան դոհունակութիւն կը պատճառէ քեզի որքան չըլլալը. — չըլլալ ընտանիք, արուեստի գործ կամ յիշատակարան: Եւ սակայն, հակառակ չըլլալու, տեւելու այս պահանջին որ մարդ արարածը կ'ոգեւորէ, տեւական գործերը հազուագիւտ են: Քաղաքակրթութիւնները կը փըլին, աւանդութիւնները կը հալին, ու մեր ծագումը մթութեան մէջ կը թաթխուի:

Ժամանակը, անկարգութիւնը, բռնութիւնը, մոռացումը կը յաղթահարեն այնքան յոյսերու, այնքան կրկնադիր ջանքերու: Երբ որ կը դառնաս դուն քեզի, քու անցեալիդ, կը զարմանաս թէ որքան շատ բաներ ձգած ես որ կորսուին, բաներ զոր կրնայիր պահպանել:

Այսպէս ալ՝ մեր պզտիկ տաճարէն շատ աւելի մեծ գործերու համար: Դեւ մը կայ կարծես դաւադիր ու դաւանակալ որ կը ձգտի ոչնչացնել մեր բարձրացուցածը: Շատ մը ժողովուրդներու, կայսրութիւններու պատմութիւնն է աս: Բայց աչքերուդ առջեւ ունեցիր պատկերը տեւականութեան, եւ ահա կը ստանաս տեսակ մը ապահովութիւն, կը հաշտուիս ճակատագրիդ հետ:

Մարդուն գլուխ - գործոցը, կ'ըսէր Կէօթէ, տեւելն է:

Դժուարին գլուխ - գործոց: Անոնք իրագործեցին ատիկա. քանի որ անոնց յիշատակը մեր մէջ է ու պիտի կենայ մշտնջենապէս: Անոնք կտակեցին մեզի ազգային գիտակցութիւն եւ պարտականութեան զգացում: Օրհնեալ է ձեր յիշատակը, որովհետեւ դուք անոնցմէ էք որոնք կազդոյր կուտան, որ թոյլ չեն տար կասկածիլ մարդերէն ու ճակատագրէն:

Դիմադրենք այս քամիին ու աշխատինք: Եթէ սակայն փոթորիկը փոխուի նորէն, արմատախիլ ընէ կրկին ամէն ինչ, կայ բան մը սակայն որ պիտի մնայ ընդմիշտ. մեր գիտակցութիւնը:

Կը մնայ մեզի զայն բռնել բարձր, հաստատ, մաքուր, ի յիշատակ մեր փառաւոր անցեալին:

Ասոր համար է որ Հ. Յ. Դ. Թանգարանը ներշնչարան մըն է յոյսի ու եռանդի: Պառէս ըսած է. «Տեղեր կան ուր հոգին սուրբ կը փչէ»: Հ. Յ. Դ. Թանգարանին մէջ ազգի մը կենդանութեան շունչն է որ կը փչէ:

ԱՐԱՄԱԶԴԻ

** Շատ երիտասարդ ես, ուրեմն ատենդ չէ կարգուելու: Ծե՞ր ես, ատենդ անցած է, աս երկուքին մէջ՝ քեզ կը մնայ խորհիլ եւ ողջաձեւել:

** Պատուաւոր կնոջ մը գեղեցկութեան մէջ՝ միշտ թերի բան մը կը գտնես:

** Պատուաւոր մնալու արհեստը՝ արհեստներուն ամէնէն դժուարինն է:

** Պէտք չէ կին մը ծեծել՝ նոյն իսկ ծաղիկով: Ծեծէ կինդ՝ կամ ալիւրի պարկ մը, միեւնոյն բանն է: Աղէկը կ'երթայ, գէշը կը մնայ:

** Պչրողութիւնը թակարդ մըն է զոր կնոջ սնապարծութիւնը կը լարէ էրիկ մարդուն համար:

** Պչրուհի մը աւելի ուշադիր է իրեն զլացուած յարգանքներուն քան թէ չռայլուածներուն:

Թէոդիկ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՐՈՃԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի իրազեկ աշխատակիցներէն մէկը հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէ Գերմանիոյ ներքին անցուդարձը եւ Հիթլէրի ծրագիրները. —

Կը պատմեն թէ Հիթլէր վերջերս իր մէկ բարեկամին ըսած է, թէ մինչ ինք զինուորական կօշիկներով մտաւ Փրակա, այս անգամ հողաթափերով պիտի մտնէ Վարշաւա:

Այս հաւանական յայտարարութիւնը ճշգրիտ արտայայտութիւնն է Առաջնորդին այժմեան մտավիճակին: Այն գեղջկական սրամտութեամբ, որ կը յատկանշէ իր բոլոր քայլերը արտաքին գործերու մէջ, ան գիտէ թէ պէտք է խնամով ձեւաւորէ ամէն ինչ, որպէսզի չզգահավիժեցնէ պատերազմը երկու ճակատներու վրայ միաժամանակ, որմէ այնքան կը վախնայ ինք: Ան աւելի սուր կերպով կ'ըմբռնէ իրականութիւնները քան իր արտաքին նախարար հէր Րիպէնթրոփ, որ ցարդ իր ասպարէզին մէջ ընթացած է՝ ենթակայական մտածողութեան յաջող կիրարկումով մը:

Անգլեւթրքական ապահովութեան դաշինքին կնքումէն ի վեր հէր Ֆոն Րիպէնթրոփի ազդեցութիւնը զգալապէս նուազած է, քանի որ ան չգիտցաւ ժամանակին զգուշացնել Հիթլէրը: Միեւնոյն ատեն, մարաջախտ Կէօրինկ, որ տակաւին կը նկատուի պաշտպան չափաւորութեան— այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն «չափաւորութիւն» բառը արդի Գերմանիոյ մէջ— նոյնպէս կորսնցուցած է իր հմայքը Հիթլէրի մօտ: Առաջնորդը այժմ իրեն վերապահած է եւ միմիայն իր անձնական բնազդին վրայ դրած է իր գլխաւոր վստահութիւնը:

Հապա գերման ժողովո՞ւրդը, որուն կորովին վրայ պէտք է յենու, վերջին հաշուով, հէր Հիթլէր: Թէեւ յետագայ յայտարարութիւնս կրնայ զարմանք պատճառել, բայց ես պիտի չվարանիմ ըսել թէ կորովը երբեք այնքան բարձր եղած չէր Գերմանիոյ մէջ վերջին հինգ ու կէս տարիներու նացիական իշխանութեան ընթացքին:

Անցեալ աշնան՝ Զուտէթեան Գերմաններու ճակատագրին հանդէպ գերման ժողովուրդը բոլորովին անտարբեր էր: Ի՛նչքան շատ աղաղակէին գերման թերթերը Չեխերու կողմէ Զուտէթներու վրայ գործադրուած խժդժութեանց մասին, այնքան գերման աշխատաւորը կը դառնար թերահաւատ: Այն ատեն միայն, երբ Միւնիխի խորհրդաժողովը վերջ տուաւ տագնապին, գերման ժողովուրդը արթնցաւ թէ վտանգ մը անցած է, եւ վերջին րոպէին միայն ըմբռնեց թէ խաղաղութիւնը պահպանուած է:

Անցեալ Նոյեմբերի հակահրէական ջարդերը, որոնց հակառակ էր Կէօրինկ, Նացի վարչաձեւին հմայքը ձըգած էին գերման ժողովուրդի աչքին, անհաւատալի չափերով: Եթէ, Նոյեմբերի այդ օրը, երբ ամբոխը կը քանդէր հրեայ ստացուածքները եւ յաճախ ալ հրէական արիւն կը թափէր, Պերլինի այդ շրջանի հրամանատարը զօրք քաշէր եւ փորձէր կարգը վերահաստատել, առաջ պիտի բերէր այնպիսի բոց մը բովանդակ Գերմանիոյ մէջ, զոր ոչ ոք պիտի կրնար մարել:

Գերմանիա արթնցաւ արիւնի այս խրախճանքէն ամօթահար, եւ ամէնէն շատ ամչցողները անոնք էին, որ խոր գոհունակութեամբ դիտած էին:

Այս տարուան սկիզբին՝ կորովը այնքան ալ բարձր չէր: Նացի կարգուսարքէն ազատելու բաղձանքը այնքան ընդհանուր էր, որ գերման սպաներ ինծ կ'ըսէին թէ «անհնարին է որ մենք կարենանք յաղթական պատերազմ մը մղել», պարտուողական հոգեբանութիւն մը, այս, որ անհնարին էր նշմարել առաջները գերման բանակի մօտ: Վրայ հասաւ Մարտը: Հիթլէր գրաւեց Պոհեմիան ու Մորավիան, եւ ահա հրաշալի փոփոխութիւնը:

Փոփոխութիւնը եղաւ աստիճանական: Նախ՝ գերման ժողովուրդը ցոյց տուաւ իր սովորական անտարբերութիւնը,— հոգը չէր թէ հէր Հիթլէր գիշերը անցուցած էր կամ քնացած էր— անքունութենէ կը տառապի ան — Փրակայի Հրաճին պալատին մէջ: Յետոյ, կամաց կամաց սկըսաւ ըմբռնել, թէ իր Առաջնորդը շահած էր մեծ յաղթանակ մը՝ առանց ոեւէ կորուստի: Երկիրը համախմբուեցաւ իր կողքին, մոռնալով հրէական ջարդերն ալ, ամէնօրեայ նեղութիւններն ալ, որոնք խօսակցութեան գլխաւոր հարցերն են այնտեղ մարդոց միջեւ:

Այս փոփոխութիւնը ամէնէն աւելի նկատելի էր Աւստրիոյ մէջ: Աւստրիացիները միշտ ալ ատած են Չեխերը, եւ ուրախացան որ Գերմանները կլլած են զանոնք: Ասկէ զատ՝ Վիէննա այլեւս չեխ օդանաւերու վըտանգէն կ'ազատէր: Դեռ անցեալ Յունուարին Վիէննացի առեւտրական մը, այցելելով Պերլին, ըսած էր Փըրուսիացի իր բարեկամներուն, թէ յեղափոխութիւնը Վիէննայի մէջ անմիջական է: Ասիկա թերեւս չափազանցութիւն էր, բայց այսօր ոեւէ Աւստրիացի այլեւս այսպիսի չափազանցութիւն չըներ:

«Օղակում»ի դէմ քարոզութիւնը եւս, որ ամէն օր կը զարդարէ գերման մամուլին էջերը, անուրանալի յաջողութիւն ունեցած է: Ես հանդիպած եմ շատ մը գերման բարեկամներու, որոնք վերջին քանի մը տարիներուն թերահաւատութեամբ կ'ընդունէին գերման թերթերու գրածները, այսօր զոց կ'արտասանեն ինծ, բառ առ բառ յաճախ, Ֆօլքիշէր Պէօպաղթէրի շատ մը յօդուածները: «Օղակում»ը արիւն ու ոսկոր դարձած է Գերմանացիին մէջ:

Ամէնէն կարեւորը,— գերման ժողովուրդը շատ ուրախ է, որ այժմ անմիջական թշնամին Լեհաստանն է: 1934ին Հիթլէրի կնքած ոչ-յարձակման դաշնագիրը Լեհաստանի հետ իր ամէնէն անժողովրդական գործերէն մին էր, եւ երբ, Ապրիլ 28ին, զայն չեղեալ հռչակեց, Ռայխստագի հլու անդամները անկեղծօրէն ծափահարեցին:

Հապա՞ տնտեսական կացութիւնը եւ անոր ազդեցութիւնը գերման կորովին վրայ: Ուտեստի պակասը աստիճանաբար աւելի կը վատթարանայ: Այլեւս որոշ է որ ժողովուրդը չափով մը վարժուած է նեղութեանց, եւ, պատերազմի մը պարագային կամ գոնէ պատերազմի սկզբնական շրջանին, սիրով պիտի ենթարկուի աւելի ծանր նեղութեանց:

Ուտեստեղէնի պակասի՝ գլխաւոր պատճառը պատերազմի համար ամբարումն է եւ ոչ թէ միայն ներածումներու սահմանափակումը: Կէօրինկ հրապարակով յայտարարեց, թէ ինք մեծագոյն ամբարողն է Գերմանիոյ մէջ: Անշուշտ անկարելի է ունենալ ճշգրիտ թիւեր, բայց ընդհանուր կարծիք է թէ Գերմանիոյ զանազան մասերուն մէջ ամբարած են վեց ամսուան պաշար՝ ցորենի, մսի, ճաշակելի իւղի եւ այլ կենսամթերքի:

Տոքթ. Կէօպէլսի փչած շեփորը պաշարման դէմ, համոզած է այժմ Գերմանները, թէ ժողովրդապետութիւններն են որ յարձակողական ծրագիրներ կը սնուցանեն եւ ոչ թէ գերման կառավարութիւնը, եւ ասկէ է իրենց նեղութիւնը, բայց հանրային կարծիքը դարձեալ կրնայ փոխուիլ, եւ այն իրողութիւնը, թէ Գերմանիա ի վերջոյ կրնայ պարտուիլ Չիղերու այս պատերազմին մէջ, հարց մըն է զոր չի կրնար անտեսել Հիթլէր:

Գերման ազգային միութեան սատարող ուրիշ ազդակ մըն է նաեւ թուլացումը պայքարին՝ կաթոլիկ եւ բողոքական եկեղեցիին դէմ: Զուգելով պատսպարել երկիրը այսպիսի ճակատագրական վայրկեանի մը, Հիթլէր հրամայեց իր ամէնէն եռանդուն գործակիցներուն չափաւոր ընթանալ այս ճամբուն վրայ, եւ այժմ աւելի քիչ միջամտութեան դէպքեր կը պատահին եկեղեցիէն ներս:

Այժմ, քանի մը շաբաթէ ի վեր, Հիթլէր այնքան ալ գործօն չէ, բայց ասիկա հաւանաբար նշան, թէ ան վախցած է նախայարձակման դէմ կազմուած ճակատէն, մեծագոյն սխալը պիտի ըլլար, որովհետեւ հմայքը շատ բան կը նշանակէ Առաջնորդին համար: Պէտք չէ մոռնալ որ Չեխոսլովաք հարուածը եկաւ անցեալ տարի նոյնպիսի ժամանակաւոր հանդարտութենէ մը ետք, ամրան եղանակին:

Ի՞նչ կը վերապահէ, ուրեմն, անմիջական ապագան մեզ: Ամէն պատճառ կայ մտածելու, թէ Հիթլէր տակաւին կը խորհի որ կրնայ յաղթանակել չանթահարիչ արագութեամբ զարնելով, եթէ կարենայ ընտրել յարմար վայրկեանը այն սրամտութեամբ, զոր երեւան բերած է անկէ առաջ միշտ: Եւ ինչ հրաման որ տայ, պիտի գործադրուի առանց բանակի ղեկավարներու կողմէ մազաչափ ընդդիմութեան ...

Հիթլէր մէկէ աւելի անգամներ իրաւացի դուրս եկած է, երբ իր զինուորական աջակիցները հակառակ արտայայտուած են իր քայլերուն: Չեխական հարուածը այժմ վերջնապէս հաստատած է անոր գերակայութիւնը զինուորական սպաներու վրայ: Ասոր համար է որ սխալ չէ ըսել, թէ Եւրոպայի ճակատագիրը կը գտնուի մէկ մարդու՝ Հիթլէրի ձեռքին մէջ, որովհետեւ, Պերլինի կարծիքով, Մուսոլինի կրնայ դժգոհութիւններ արտայայտել կամ քրթմնջել, բայց չի կրնար չհնազանդիլ վերէն տրուած հրամանին:

Հինգուկէս տարի շարունակ ես ջանացած եմ ըմբռնել միտքը այս խորհրդաւոր մարդուն, որ կ'իշխէ այսօր Գերմանիոյ: Իմ եզրակացութիւնս այն է թէ մինչ թշնամութիւնը Լեհաստանի հանդէպ ամէնէն մեծ տեղը բռնած է Հիթլէրի սրտին մէջ, ան պիտի չվարանի զարնել խաղաղութեան ճակատին ոեւէ մէկ կէտին, զոր տկար կը գտնէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց Գէորգ իշխանը այդ միջոցին զբաղուած էր ուրիշ գործով: Նա հաստատ գիտէր, որ Բէշիրը չի հանգստանալ, մինչեւ որ իւր կրած պարտութեան վրէժը չլուծէ: Ուստի առանց ժամանակ կորցնելու, սկսաւ նորանոր պատրաստութիւններ տեսնել, որպէսզի ոչ միայն ապագայ յարձակմանց դիմադրէ, այլ եւ ինքը, Հագարացիների ոյժը ջլատելու համար, նորանոր յարձակումներ գործէ:

Այդ նպատակով, ահա՛, թշնամու թողած աւարը իւր զինուորների եւ կռուին մասնակցող խուժանի մէջ հաւասարապէս բաժանելուց յետ, նա անմիջապէս քաշուեցաւ Գեղ, իւր բանակն այդտեղ կազմակերպելու համար:

Եւ որովհետեւ յաջողութիւնը միշտ յաջողութիւն է ծնում, ուստի այս անգամ նրա կոչին շատերն եկան: Գեղայ ամրոցի բոլոր զօրքերը, Վեդի աւանի եւ Ձերմանիս գիւղի զինավարժ բնակիչները, Ուրծաձորի փախստականները եւայլն, գունդագունդ հասան Գեղ եւ մտան իշխանի դրօշի տակ: Նոյնպէս Գառնոյ բերդապահ զօրքերից շատերը խնդրեցին Սիւնեաց Օրբորդին՝ միջնորդել իշխանի առաջ, որպէսզի իրանք եւս ընդունուեն նրա բանակի մէջ: Այդ միջնորդութիւնը տեղի ունեցաւ եւ Գառնոյ զինուորները Գոռի հետ միասին փութացին Գեղ: Այսպէսով Գէորգ իշխանի բանակն ստուարացաւ: Այժմ նա հինգ հարիւրից աւելի զինուոր ունէր, որոնք կարող էին կռուել բաց դաշտի վրայ:

Բայց Բէշիրը Մարզպետունու հետ ընդհարուելու միտք չունէր: Իւր պարտութիւնը, փախուստը եւ զօրքերի կոտորածը այն աստիճան էին նըրան կատաղեցրել, որ մի Մարզպետունու յաղթելը, կամ նրա «հրոսակները» ցրուելը գոհութիւն չէր պատճառել նրան: Նա որոշել էր դիմել Սեւան, առնել նրա բերդը եւ բռնել այնտեղ ապաստանող Հայոց թագաւորին: Այսպիսի արութեան գործը միայն կարող էր մոռացնել տալ նրան իւր կրած նախատինքը եւ սրբել այն արատը, որ ինքը իւր ձեռքով դրել էր Հագարացոց դրօշի վրայ:

Այդ միջոցներին Նըսր Ոստիկանը հեռացել էր դէպի Ատրպատական՝ Գարաւոնացիների ապստամբութիւնը ճնշելու համար: Նա Բեշիրին կարգել էր Դուինում իբրեւ լիազօր տեղակալ: Այս հանգամանքը, մանաւանդ, տանջում էր զօրապետին, որովհետեւ հէնց իւր այդ լիազօրութեան օրերում նա ամօթալի պարտութիւն կրեց Մարզպետունու քսան զինուորներից: Այդ անլուր նախատինքը նա պիտի աշխատէր մեծագոյն մի յաղթանակով ծածկելու:

Եւ ահա՛ նա հրամայեց ժողվել Դըւին բոլոր Հագարացի զօրքերը, բերդի պահակախմբերը, յետ դարձնել, մինչեւ անգամ, Արաբացի հրոսակներին, որոնք մինչեւ այն աւարում էին անպաշտպան գիւղերը, եւ կազմել այդ բոլորից այնպիսի մի բանակ, որի տեսքից միայն թագաւորը սարսափէր:

Երբ ամէն ինչ կազմ ու պատրաստ եղաւ, նա ելաւ Դուինից գիշերանց եւ ուղղուեցաւ դէպի Սեւան:

Եւ որովհետեւ դեռ երկիւղ էր կըրում Մարզպետունու անակնկալ յարձակումից, այդ պատճառով նա Գեղայ լեռներից չանցաւ. այլ Մազազը պատելով՝ մտաւ Կոտայք:

Գէորգ Մարզպետունին, ընդհակառակը, սպասում էր Բէշիրին Գեղայ ամրոցում, որովհետեւ հաւատացած էր թէ նա իրանից միայն իւր պարտութեան վրէժն պիտի առնէ:

Երեք օրից յետ Հագարացոց բանակը Գեղամայ ծովափունքը բռնեց, զարկելով իւր վրաններն ուղիղ Սեւանայ հանդէպ:

Բայց Բէշիրը, որ բնաւ գաղափար չունէր այդ կղզու մասին, մնաց տարակուսած, երբ տեսաւ նրան չորս կողմից ջրշրջապատ:

— «Ի՞նչպէս պիտի գրաւենք այդ տարօրինակ ամրոցը», մտածեց նա ինքն իրան եւ խորհուրդի հրաւիրեց իւր գնդապետներին:

Նրանցից ոմանք խորհուրդ տուին լաստեր կազմել տալ եւ նրանց միջոցով զօրքը հանել կղզին: Ոմանք ծովակի յատակը խոր չտեսնելով առաջարկեցին՝ հողով եւ քարերով լցնել այն անջրպետը, որ կղզին բաժանում էր ափից, եւ նրա վրայով հասնել մինչեւ ամրոցը: Իսկ մի ծեր զինուորական, որ ծանօթ էր Հագարացիներին դարեր առաջ Հայաստանում արած աւերածութեանց պատմութեան, առաջարկեց զօրապետին ծովակն արձակել:

— Ի՞նչպէս թէ ծովակն արձակել, զարմացած հարցրեց Բէշիրը:

— Այնպէս, ինչպէս որ երկու հարիւր տարի առաջ Մահմէտ Բ. ոստիկանն արաւ, պատասխանեց զինուորականը:

— Բայց նա ի՞նչպէս արաւ:

— Երեք տարի շարունակ այս կղզին պաշարեց, բայց գրաւել չկարողացաւ, որովհետեւ կղզեցիները իւր բոլոր հնարները ի դերեւ էին հանում: Քանի՛-քանի անգամ նա լաստեր շինեց եւ բազմաթիւ զօրք հանելով նրանց վրայ, կղզին շրջապատեց:

Բայց Հայերը քարընկէց մեքենաներով ժայռեր էին գլորում այդ լաստերի վրայ եւ ջրի տակը խորասուզում նրանց: Ոստիկանը փորձեց մինչեւ անգամ երկարամեայ պաշարմամբ սովամահ անել կղզեցիներին, բայց այդ էլ չկարողացաւ, որովհետեւ նըրանց վարժ լաստավարները ելնում էին կղզուց գիշեր ժամանակ եւ շըրջակայ ափերը հասնելով՝ առատ պաշար էին բերում կղզին այնպիսի ժամանակ, երբ Հագարացիներից ոչ ոք չէր կարողանում խանգարել նրանց: Երբ ոստիկանը ամէն կողմից յոյսը կտրած կամենում էր պաշարումը թողնել եւ հեռանալ, մեր արաբացի գիտուններից մինը, որ գտնւում էր այդ ժամանակ Մուհամմէտի բանակում, եկաւ եւ խնդրեց նրան հրաման տալ իրան՝ կղզին առնելու նոր հընարք գտնել: Ոստիկանը շնորհեց առաջարկուած այդ իրաւունքը: Եւ նա մի քանի օր շարունակ ծովակի շուրջը պտըտելուց յետ՝ եկաւ եւ յայտնեց Ոստիկանին, գտել է ծովն արձակելու եւ Սեւանն ափից բաժանող անջրպետը ցամաքեցնելու հնարը: Երբ Մուհամէտը զարմացած հարցրեց, թէ ո՞րն է այդ, նա պատասխանեց.—

(Շար.)

Մէկը հարիւրին ցաւերը կրնայ ամոքել...

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Ժամանակները փոխած են նաեւ շատ մը առաքինութիւններու կարգին՝ մարդոց ըմբռնումներն ու դատողութիւնները: Ի պատուի են այն աճերն ու մարմինները, որոնք՝ հրապարակը աղմկելու եւ ժողովուրդին ուշադրութիւնը իրենց վրայ կեդրոնացնելու մասնագիտութիւնն ունին :

Ունինք կազմակերպութիւններ որոնք ստեղծուած են կարծէք, միայն անուն մը քաշքշելու, առանց իրական եւ շօշափելի գործի մը: Բարեբախտաբար ունինք բարենպատակ միութիւններ ալ, թէեւ սակաւաթիւ, որոնք իրական եւ ճշմարիտ գործ մը տալու, մեր ժողովուրդի բիւր կարիքներէն գէթ մէկ մասին համար, սպեղանի մը դառնալու նուիրումէն տարուած, լըռիկ – մնջիկ կը տքնին, կ'աշխատին եւ գովելի նպատակ մը կ'արդարացնեն:

Ահաւասիկ 30,000նոց հայ գաղութի մը մէջ գործող Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը: Պէտք է խոստովանիմ որ ինքս ալ շատ բան չէի գիտեր այս կազմակերպութեան շինարար գործերու մասին: Առիթ մը պէտք էր պատճառ դառնար, որ մօտէն ծանօթանայի այս միութեան իրապէս նախախնամական դերին, մեր գաղութին մէջ, եւ անոր տուած բարիքին, հազարաւոր թշուառ եւ հիւանդ հայ կարօտեալներու :

Տառամսոտ, կամացուկ մը կը զարնեմ դուռը 20, Rue Dominicainesի գետնայարկ մէկ սենեակին: Ներս կը մտնեմ: Մարսէյլի հայ բժիշկներէն, երիտասարդ եւ համակրելի Տօքթ. Ե. Տիկիրեանը հիւանդները կը խնամէ պարզ սեղանի մը առջեւ: Երկու խաչաւորներ ճերմակ հագուած կը սպասարկեն: Դարմանատուն – սենեակը որքան ալ պզտիկ եւ համեստ, ամէն անկիւն, հայ կնոջ մաքրասիրութիւնը ուշադրութիւն կը գրաւէ: Սենեակին յետնամասը պզտիկ բաժանում մըն ալ ունի, բայց անբաւարար: Դարմանատան մը նախնական կազմածներ, տախտակէ փոքրիկ պահարան մը՝ դեղեր զետեղուած :

Հինգ – վեց հիւանդներ եւ տկարներ, կարգով կը խնամուին ու կ'երթան :

— Ներեցէք Տիկին, պարզ հետաքրքրութեան մը համար, կարելի՞ է քանի մը տեղեկութիւններ լսել ձեր դարմանատան մասին: Կը տեսնեմ որ՝ շատ կարեւոր եւ օգտակար գործ մը կը կատարէք այս համեստ ու պարզ սենեակին մէջ :

— Ուրախութեամբ, ինչո՞ւ չէ: Կը պատասխանէ, սպասարկող տիկիններէն մին :

— Ո՞ր թուականէն ի վեր բացուած է դարմանատունը, եւ մինչեւ հիմա քանի՞ հիւանդներ խնամուած են: Արձանագրութիւն կը պա՞հէք :

— Այո, բոլոր խնամուողներու կանոնաւոր արձանագրութիւնը կը պահուի: Դարմանատունը բացուած է 1935ին, եւ մինչեւ այսօրուան եղած արձանագրութիւնները ցոյց կուտան թէ խնամուած են 1477 հոգի, զանազան հիւանդութիւններ եւ տկարութիւններ ունեցող: Կը տեսնէք որ՝ նկատելի թիւ մը կը կազմեն այցելու հիւանդները, որոնք ամէն միջոցէ զրկուած են :

Ու տիկինը շարունակելով իր տեղեկութիւնները, կը յայտնէ թէ՝ միջին հաշուով ամիսը 50է աւելի կարօտ հիւանդներ եւ տկարներ կը խնամուին այս պզտիկ դարմանատան մէջ: Ափսոս որ մեր միջոցները թոյլ չեն տար աւելին ընելու եւ շաբաթը մէկ օր միայն հնարաւորութիւն ունինք օգնել թշուառ եւ ծանր հոգերով ճնշուած ընտանիքներու: Թէ վարչութիւնը եւ թէ խնամուած հիւանդները, շատ գոհ են Տօքթ. Տիկիրեանէն, որ՝ շաբաթը կէս օր մը նուիրուած է իր կարօտ ազգակիցներուն ծառայելու, բոլորովին ձրի :

— Յատուկ պիւտճէ ունի՞ք դարմանատան համար, կամ այս նպատակով նուէրներ ալ կը ստանա՞ք :

— Ոչ մէկ մասնաւոր նուէր կը ստացուի այս նպատակով, մեր տարեկան ընդհանուր պիւտճէէն կը հոգացուին դարմանատան վարձքն ու ծախքերը, որ մաս մը դեղերու գնումով ամսական 250 ֆրանքէն աւելի գումար մը կը կազմէ: Անշուշտ ամսական 250 ֆրանքը մեծ գումար մը չէ, բայց պէտք է գիտնալ որ՝ Հ. Կ. Խաչը Մեկենասներ չունի, եւ այժմու դժուարին պայմաններուն մէջ շօշափելի գումար մըն է մեզի համար :

— Դարմանուող հիւանդները որ եւ է վճարում կ'ընե՞ն :

— Ոչ, անոնք բոլորովին ձրի կը խնամուին, եւ անոնց մեծագոյն մասին ձրի դեղեր ալ կը տրուի: Դեղերուն կէս մասը բարեսիրօրէն մեզ կը տրուին զանազան դեղարաններէ եւ հաստատութիւններէ :

— Գոհ է՞ք դարմանատան տեղէն: Ուրիշ ծրագիրներ ունի՞ք այս բարենպաստ գործը ընդարձակելու համար :

— Թէեւ շատ մը յարմարութիւններէ զրկուած է դարմանատունը, եւ վարչութիւնը քանիցս որոշումներ ալ տուած է աւելի լայն տեղ մը փոխադրելու, դժբախտաբար կարելի չէ եղած իրագործել պարզապէս նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ: Գիտէք որ Հ. Կ. Խաչը միայն դարմանատունով չէ որ կը զբաղի: Ծննդաբեր կիններու եւ կարօտ ընտանիքներու օգնութիւն, պզտիկներու ամառնային օդափոխութիւն, սանուհիներու դաստիարակութիւն, գիշերային դասընթացքներ զանազան հայաշատ վայրերու մէջ եւայլն: Այս բոլորին հասնելու եւ օգտակար հանդիսանալու մտահոգութիւնն ունինք, որոնց համընթաց մեր ամբողջ կարելին ի գործ դնելով, կանոնաւորութեամբ կը շարունակենք նաեւ դարմանատան գործը: Աշխատելու եւ զոհաբերութեան ոգին չէ որ կը պակսի: Բայց դարմանատունը ուրիշ տեղ մը փոխադրելու պարագային ամսական 4 — 500 ֆրանք ծախքի դուռ մը կը բացուի: Թէեւ, այդ պարագային, փոխանակ շաբաթը մէկ օրուան, կրնանք երկու օր հիւանդներ ընդունիլ եւ խնամքն ու ծառայութիւնը կրկնապատկել, օգտակար հանդիսանալով հարիւրաւոր հայ չքաւոր եւ տկար ծերերու եւ պզտիկներու :

Շնորհակալութեան եւ քաջալերանքի քանի մը խօսքերէ վերջ կը բաժնուիմ այս «պզտիկ դարմանատունէն», ուր իրապէս մեծ գործ մը կը կատարուի: Դժուարին ու ծանր պայմաններու տակ, բազմանդամ ընտանիքի մը հոգերով ծանրաբեռնուած, տկար ու հիւանդ մեր դժբախտ ազգակիցները միայն կրնան ճանչնալ այս պզտիկ ձեռնարկին մեծ արժէքն ու անոր կատարած փրկարար դերը մեր հոծ գաղութին մէջ :

Ու ճամբան կը խորհրդածեմ ինքնիրենս, թէ ինչո՞ւ պիտի չգտնուէր բարեսէր եւ բարեսիրտ Հայ մը... որ ստանձնէր դարմանատան ամսական 4 — 500 ֆրանքի ծախքը...

Ազնիւ հոգի մը, անկեղծ ազգասէր մը, հարիւրաւոր հայ ընտանիքներու արցունք պիտի կրնայ սրբել, անոնց տառապած հոգին ու մարմինը սփոփել :

Իցիւ թէ՝ այս քանի մը պարզ ու ժլատ խօսքերը արձագանգ մըգտնէին, որպէսզի Կ. Խաչի մեր ջանադիր քոյրերը կարենային աւելի լայնօրէն գործել :

ԱՍՈՒՊ

«Կավկազ»ը եւ Վրացիները

Ի՞նչ վերաբերում ունին Վրացիները Պ. Հայտար Բամատի եւ խմբակի հանդէպ, որ կը հրատարակէ «Կավկազ» թերթը, զանազան լեզուներով:

Այս հարցին պատասխանելու համար հետզհետէ պիտի ներկայացնենք Վրաց մամուլի արտայայտութիւնները այս մասին: Մէկդի դնելով Վրաց Սոց. Դէմոկրատների հրատարակութիւնները, որոնք բուռն բանավէճի մէջ են «Կավկազ»ի հետ, տեսնենք թէ ի՞նչ կ'ըսեն ազգայնական զանազան հոսանքներու թերթերը :

«Ախալի Իվերիա » (Նոր Իվերիա) ազգային – դեմոկրատներու օրկան.— 1938 6րդ թիւին մէջ Պ. Ա. Ցոմայա կը գրէ «Վրաստանի սահմանները» խորագրին տակ.

... « Քանի մը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի «Կավկազ» թերթը: Մենք համակրանքով ընդունեցինք անոր ծնունդը ; որովհետեւ ան կը խոստանար աշխատիլ անկախ դաշնակցային Կովկասի գաղափարին համար: Բայց շուտով պարզուեցաւ որ թերթին ղեկավար Պ. Հայտար Բամատը կովկասեան ժողովուրդներու դաշնակցութիւնը եւ բարեկամութիւնը այնպէս չի հասկնար ինչպէս որ ցանկալի եւ օգտակար էր այդ ժողովուրդներուն համար: Վերջերս «Կավկազ»ը շօշափեց այնպիսի խընդիրներ որ այլեւս ստիպուած էր ճըշդել դիրքը կովկասեան քաղաքականութեան հիմնական հարցերու մասին: Այնուհետեւ շատ բան պարզուեցաւ եւ վրաց տարագրութիւնը տեսաւ Պ. Բամատը դիմակաթափ եւ սոսկաց :

Ի՞նչ էր պատահած: Ի՞նչ կ'ուզէ Պ. Բամատը:

Այստեղ յօդուածագիրը կը պարզէ Բամատի տեսակէտը.— վերջնական համարել Կովկասի հարաւային սահմանները, այնպէս ինչպէս գծուած են Կարսի 1921ի դաշնագրով: (Այս դաշնագրով 22,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, Վրաստանի գրեթէ ⅓ը անցած է Թուրքիոյ): Յօդուածագիրը կը հարցնէ.

— « Ո՞վ է Բամատը: Ան Թուրքիոյ կողմէ յանձնարարութիւն ունի՞ այդպիսի պահանջներ ներկայացնելու Վրաստանին: Ի՞նչ իրաւունք ունի միջամտելու Վրաց ազգային քաղաքականութեան, եւս առաւել Վրաստանի սահմանները գծելու: Ո՞վ իրաւասութիւն տուած է իրեն խօսելու Վրաստանի անունով: Միթէ Վրաստանը, որ 3000 տարուան պատմութիւն ունի այնպիսի անկումի մը հասած է որ իր կենսական շահերը, իր ազգային գոյութեան խնդիրները պէտք է որոշէ ո եւ է կումիկ» :

Յօդուածագիրը քիչ վարը կը գրէ.

— «Նոյն լիրբ ձեւով կը վարուի Պ. Բամատի «համադաշնակցութեան օրգան»ը ուրիշ Կովկասեան պետութեան մը, Հայաստանի հանդէպ : Մենք գիտենք — եւ ոչ մէկ կովկասցի քաղաքական գործիչ չի կրնար ժխտել այդ — թէ Կարսի դաշնագիրը անխղճօրէն անդամեց բազմաչարչար Հայաստանը, ուստի եւ դժուար չէ գուշակել թէ ինչպէս կը վերաբերին Հայերը Պ. Բամատի ծրագրին: Զարմանալի չէ՞ որ «Կովկասեան համադաշնակցութեան օրգանը» միաժամանակ կը յարձակի Վրաստանի եւ Հայաստանի վրայ : Ո՞վ կ'ենթադրէ ունենալ Բամատը վերոյիշեալ համադաշնակցութեան մէջ: Պ. Բամատի այս ելոյթը կրնայինք բացատրել իր յիմարութեամբ կամ անփափկանկատութեամբ, եթէ համոզուած չըլլայինք թէ ան յուզելով Վրաց եւ Հայոց հանրային կարծիքը, ծառայութիւն կը մատուցէ իր տէրերուն եւ կը բարձրացնէ իր բաժնեթուղթերը »:

Բամատ երբ կը կատարէ իր գործը, կը ծառայէ իր նպատակներուն: Իսկ ի՞նչ կ'ընեն Պ. Պ. Ա. Ամիրէճիպին եւ Ա. Ավալովը (վրացերէն «Կավկազ»ի խմբագիրները): Մինչեւ «Կովկասի»ի երեւումը վրաց տարագիրները բոլորը անխտիր իրենց սրբազան պարտքը կը նկատէին պաշտպանել Վրաստանի ազգային եւ հողային ամբողջութիւնը : Այս անվիճելի հարցը մեր տարագրութեան գոյութեան իրաւունքին հիմնական կէտը կը կազմէր : Եւ ահա Պ. Ամիրէտջիբելին եւ Ավալովը կը կրծեն այս հիմնաքարը: Բան մը որ բոլշեւիկներն իսկ չըրին ցարդ: Վրաց պատմութիւնը լեցուն է այնպիսի դէպքերով երբ աւատապետական շրջանի իշխանները իրենց անձնական շահերէն կամ վրէժխնդրութենէն կուրացած կը դիմէին Թուրք կամ պարսիկ ուժերուն, երկիրը սապրէզ դարձնելով անոնց ձիերուն: Ասոնք հեռաւոր պատմութեան սեփականութիւնը դարձած են եւ այժմ պատմութիւնը « դաւաճան»ի անարգ անունով սեւցուցած է անոնց յիշատակը: Թող յիշեն եւ խոկան այս պատմութեան կողմէ դատապարտուածներու մասին ժամանակակից քաղաքական այն գործիչները, որոնք այդպիսի դիւրութեամբ կարգադրութիւններ կ'ընեն ի հաշիւ Վրաց ժողովուրդի ստացուածքներուն »:

Թուրք-ֆրանսական յարաբերութիւնները

« Լէօն–Սուար »ի մէջ, Ռընէ Փինոն ընդհ. ակնարկ մը կը նետէ Թուրքիոյ մտահոգութիւններուն վրայ, եւ ըսելէ վերջ թէ Անգլիա յաջողեցաւ իր կողմը շահիլ Թուրքիան՝ շնորհիւ Գերմանացիներուն սխալին, արձանագրելէ վերջ թէ Թուրքիա կապուած կը մնայ Ռուսիոյ՝ վախնալով յաղթական Գերմանիա մը վաղը կրնայ, Ուկրայնայէն վերջ, իր գրոհը շարունակել դէպի Անատոլու, կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա ուրիշ վախ մըն ալ ունի :

— Թուրքերը կը զգան թէ իտալական վտանգը յատկապէս ուղղուած է իրենց դէմ: Արդարեւ, Իտալացիները, 1911ի պատերազմէն ի վեր, հաստատուած են Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներուն մէջ, որոնք սքանչելի խարիսխ մը կը ներկայացնեն զինուորական գործողութիւններու համար ըլլայ ցամաքէն, ըլլայ ծովէն թէ օդէն, գրաւելու նպատակով Անատոլուն: Իտալացիները այնտեղ համախմբած են 200,000 զինուոր, բազմաթիւ օդանաւեր, սուզանաւեր: Այդ կղզեխումբէն՝ Իտալացիները կրնան փակել Տարտանէլի նեղուցը, զինուոր ցամաք հանել Իզմիրի կամ Ատալիոյ մէջ:

Հարաւային Անատոլուի այս հողամասը, զոր Դաշնակիցները Իտալիոյ նուիրած էին ընդհ. պատերազմի ընթացքին, կրնար դառնալ իտալական գաղթավայր մը:

Իտալացիները աչք ունին ոչ միայն այդ հողամասին, այլ եւ ամբողջ արեւելեան Միջերկրականի աւազանին եզերքներուն վրայ, — դրամ կը ծախսեն, գործակալներ կը ղրկեն եւ ամէն ջանք կը թափեն՝ գրաւելու համար Անգլիացիներուն ու Ֆրանսացիներուն տեղը:

Բայց ծանօթ է ընկլիրիի թէ Իտալացիները ինչպէս վարուեցան Լիբիոյ իսլամներուն հետ, ինչպէս կցեցին Ալպանիան, Օսմ. կայսրութեան այդ երբեմնի նահանգը, որուն գրաւումը արդար յուզում եւ մեծ զայրոյթ պատճառեց Թուրքերուն: Ծանօթ է ընկլիրիի թէ Ֆրանսացիները ի՛նչպէս կը յարգեն իսլամներու անհատական ազատութիւնն ու ստացուածքները, թէ այդպէս պիտի չշարժէին Իտալացիները երբ անցնէին Ֆրանսացիներուն տեղը, ինչպէս կը ցանկան:

Հետեւաբար կասկած չկայ, որ անգլեւթրքական համաձայնութեան պիտի յաջորդէ թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը : Այդ համաձայնութիւնը կը համապատասխանէ թրքական շահերուն, ուրեմն պէտք չունինք զոհողութիւն մը կատարելու այդ համաձայնութեան համար: Ալեքսանտրէթի հարցը կը վիրաւորէ մեր արժանապատուութիւնը, նոյնիսկ մեր ազգային պատիւը, որովհետեւ մենք Սուրիացիներուն խօսք տըւած էինք թէ պիտի պաշտպանենք Սուրիոյ հողային ամբողջականութիւնը : 1938ի պայմանադրութիւնը կը հաստատէր տեսակ մը երկտիրութիւն, թուրքեւֆրանսական երկիշխանութիւն Ալեքսանտրէթի մէջ: Սակայն Թուրքերը, օգտուելով մեր քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց տկարութենէն, համաձայնութեան տուին այն իմաստը թէ Ֆրանսա կը լքէ երկիրը: Ու խոշտանգեցին մեր բարեկամները եւ համակիրները, սպաննեցին Ֆրանսացի ըսպայ մը, ու կը հալածեն տակաւին քըրիստոնեաները: Ալեքսանտրէթէն վերադարձող Ֆրանսացիները ամօթէն կը կարմրին յիշելով մեր ներկայացուցիչներուն նուաստացումը: Կ'ըսեն թէ Փիւօ կ'ուզէ գործել եւ ցոյց տալ Ֆրանսայի ուժը, բայց Փարիզ արգելք կը հանդիսանայ : Զզուելի մեթոտ: Երեսը ծածկելով, մեր բարեկամներուն խոշտանգումը անտեսելով չէ որ պիտի յարգուինք : Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ շահերը կը նոյնանան հանդէպ իտալեւգերմանական վտանգին, բայց մենք ստիպուած չենք նուաստացուցիչ զիջումներ կատարելու :

Ֆրանսայի մէջ, կաթոլիկ հանրային կարծիքը, ամբողջ ազգային հաւաքականութիւնը սկսած է արդէն զայրոյթ ցոյց տալ եւ վրդովուիլ: Արդէն ականջէ ականջ կը շշնջան թէ ներկայիս կը պատրաստուի նոր համաձայնութիւն մը, որով պիտի ըստիպուինք լքել կարգ մը իրաւունքներ նաեւ Ճէզիրէի մէջ: Ի՞նչ կը նշանակէ անօգուտ զոհողութիւններ եւ աղետալի լքումներ ընելու այս մարմաջը: Եթէ պիտի մնանք Սուրիոյ մէջ — եւ պէտք է մնանք — , պարտաւոր ենք պահել բոլոր դիրքերը, հողային թէ բարոյական :

Ցաւակ խօսինք ըլլայ ընկլիրիի, ըլլայ Լոնտոնի կառավարութեանց :

Օդային զինաթափը

Լոնտոնի թերթերը, խօսելով Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օդանաւային ըսպառազինութեանց վրայ, կ'ըսեն թէ անոնց միացեալ գերակշռութիւնը աւելի ահաւոր կը դառնայ, երբ հաշուի առնուի թէ Անգլիոյ մէջ բազմաթիւ կէտեր, ինչպէս մայրաքաղաք Լոնտոնը, աւելի դիւրաւ ենթակայ են հզօր գրոհի մը քան Գերմանիոյ կարեւոր քաղաքները՝ դաշնակից օդանաւերու յարձակման :

Լեհական օդային ուժը թէեւ ռազմագիտական տեսակէտէ լաւ դիրք ունի, բայց ամբաձգութեան կողմէն տկար է: Դաշնակիցներու առաջին գծի օդանաւի մէջ ունեցած տկարութիւնը պիտի դարմանուէր, եթէ անոնք կարենային յոյս դնել Ռուսիոյ վրայ, որ ունի աշխարհի ամէնէն մեծ օդային ուժը, թէեւ կազմակերպութեան եւ մթերքի տեսակէտէ պակասաւոր :

Առանցքին հետ կարենալ չափուելու համար այժմէն իսկ անհրաժեշտ է, որ Անգլիոյ, Ֆրանսայի Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ օդային ուժերուն միջեւ հաստատուի շատ աւելի սերտ կապ մը: Ասկէ զատ, անհրաժեշտ կը համարուի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա ոչ միայն ուշադրութիւն դարձնեն հին ցած ձեւի օդանաւերը փոխելու եւ պահեստը ուժեղացնելու գործին, այլեւ աւելցնեն առաջին գծի յարձակողական սաւառնակներու թիւը, որպէսզի յաջողապէս կարենան դիմադրել Առանցքին օդանաւային կեդրոնացեալ գրոհներուն :

Պէտք է նկատել նաեւ, թէ Առանցքին պետութիւնները ունին ուրիշ առաւելութիւն մը եւս: Իրենց զինակցութեան իբրեւ հետեւանք՝ անոնք որոշեցին, որ երկու երկիրներու օդային ուժերը միացուին պատերազմի ժամանակ, ենթարկուին մէկ հրամանատարութեան, իրենց կայանները գործածեն միասնաբար եւ փոխադարձաբար, ինչպէս նաեւ միացնեն արտադրութիւնը եւ օդանաւային ճարտարարուեստի ընթացքը միասնաբար եւ մէկ ծրագրով յառաջ մղեն: Այս որոշման նպատակն է ի հարկին ահարկու օդային ոյժ կեդրոնացնել մէկ կէտի վրայ եւ ջախջախիչ հարուած մը տալ պատերազմի սկիզբն իսկ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Փիլիփոյ Ռաբօ Սէնդ – էդիէն, դաւաճան՝ իբրեւ իսկական քաղաքական մը, համաձայնութեան կը մտնէ պալատական Մօնթէսքիուի հետ: Բանակը կազմալուծուած է. այժմ չկայ վաշտ մը, որ չորս հարիւր զինուորէ աւելի ունենայ: «Երկու Կամուրջ» քաջարի վաշտը այժմ իջած է հարիւր յիսուն մարդու: Համարի բանակավայրը թշնամիին ձգուած է: Ժիվէի տրամադրութեան տակ միայն հինգ հարիւր պարկ ալիւր մնացած է: Մենք կը նահանջենք դէպի Լանտաու: Վուըմսէր կը սեղմէ Կլէբէրը: Մայանսը կ'ընկճուի արիւ– [illegible], Կօնտէն կ'ընկճուի անարգա– [illegible]: Նոյնը եւ Վալանսիէնի մէջ, բայց այս չի խանգարեր Շանսէլը, որ կը պաշտպանէ Վալանսիէնը եւ Ծերանի Ֆէրը, որ կը պաշտպանէ Կօնտէն, հերոսներ հռչակուելու, [illegible] փառաւոր հերոսներ, որքան Մէնօէ, որ կը պաշտպանէր Մայանսը: Բացի այս վերջիններէն՝ բոլորը կը դաւաճանեն: Կը դաւաճանէ Տարվիլ՝ Էքս–լա– Շաբէլի մէջ, Մուտօն՝ Պրիւսէլի մէջ, Վալանս՝ Պրէդայի մէջ, Նէօյլի՝ Լիմպուրկի մէջ: Շտէնքէլ, Լանոու, Մընոու, Լիդոնիէ՝ դաւաճան, ինչպէս նաեւ Տիլլօն՝ անարդ Տիմուրիէի տեսակէն: Պէտք է անոնց լաւ դաս տալ: Կիւսթինի բանակին հակադարձ շարժումները ինձ շատ կասկածելի կ'երեւան: Ես կը կասկածիմ, որ Կիւսթինը նախապատիւ կը համարէ գրաւել շահաւոր Ֆրանքֆուրդը, քան թէ կարեւոր Կօպլէնցը: Ֆրանքֆուրդը կրնայ չորս միլիոն զինուորական տուգանք վճարել, բայց ի՞նչ կ'արժէ այդ՝ համեմատելով Կօպլէնցի՝ ջարդուած տարագիրներու այդ որջին հետ: Կը դաւաճանէ այդ, ես կ'ըսեմ: Ճունիս 13էն Մէօնիէն մեռած է: Ահա միակ Կլէբէրն է մնացած: Իսկ Պրաունշվայգի դուքսը հետզհետէ կը մեծնայ եւ առաջ կը խաղայ. բոլոր իր գրաւած ֆրանսական տեղերուն մէջ կը բարձրացնէ գերմանական դրօշակը: Պրանտենպուրկի մարկրավը այսօր Եւրոպայի նեցուկը կը հանդիսանայ: Ան կը խլէ մեր նահանգները, եւ դուք պիտի տեսնէք, թէ ան պիտի իւրացնէ նաեւ Պելճիքան: Կարծես թէ մենք Պերլինի համար աշխատած ըլլայինք: Եթէ այս դրութիւնը շարունակուի, եթէ մենք կարգի չբերենք զայն, այն ժամանակ ֆրանսական յեղափոխութիւնը Բոցտամի արքունիքի օգտին ծառայած կ'ըլլայ, եւ անոր միակ հետեւանքը կ'ըլլայ մեծցնել Ֆրիտրիխ Երկրորդի փոքրիկ պետութիւնը, եւ մենք Ֆրանսայի թագաւորը Բրուսիոյ թագաւորին համար սպաննած կ'ըլլանք:

Եւ Տանդոն իր ամբողջ ահաւորութեամբ սկսաւ բարձրաձայն ծիծաղիլ :

Տանդոնի քրքիջը շարժեց Մարայի ժպիտը:

— Ձեզմէ ամէն մէկը իր էշը առաջ կը քշէ, դուք, Տանդոն, Բրուսիան, դո՛ւք, Ռոպէսփիէր, Վանդէն: Ես ալ իմ հասկցածս պիտի ըսեմ: Դուք չէք տեսներ իսկական կորուստը, այդ ահաւասիկ սրճարաններու եւ խաղատուններու մէջն է: Շուազէօլ սրճարանը Ժաքօպէն է, Պատէն սրճարանը՝ արքայական, Ռանտէ – Վու կը հարուածէ ազգային պահակազօրքը, իսկ Բորդ – Սէն – Մարթէն սրճարանը կը պաշտպանէ զայն: Ռէժանս սրճարանը հակառակ է Պրիսոյի, մինչդեռ Կորազզա սրճարանը անոր կողմնակիցն է: Բրօկօբ սրճարանը Դիտըրոյի անունով կ'երդնու, իսկ Թէադըր–Ֆըրանսէ սրճարանը Վոլթէրի անունով: Ռոտոնդի մէջ կը պատռեն թղթադրամները: Սէն Մարսոյի սրճարանները մոլեգնած կը գոռան, իսկ Մանուրի սրճարանը ալիւրի հարցով կը զբաղի: Ֆօյի սրճարանին մէջ ժխոր եւ ոսկրամոլութիւն, իսկ Բէրրօնի սըրճարանին մէջ՝ Ֆինանսներու պիծակներուն տզզոցը: Ահա թէ ո՛ւր տեղ է լուրջ վտանգը:

Տանդոն այլեւս չէր ծիծաղեր, բայց Մարան կը շարունակէր ժպտիլ, եւ թզուկի ժպիտը աւելի ահաւոր է քան տիտանի քրքիջը:

— Կատակներ կ'ընէք, Մարա, ըսաւ Տանդոն:

Տեղի ունեցաւ Մարայի հռչակաւոր շարժումը՝ անոր այտի ջղաձգական ցնցումը, եւ ժպիտը անոր երեսէն անհետացաւ:

— Ա՛հ, ես ձեզ գիտեմ, քաղաքացի Տանդոն, շատ լաւ կը յիշեմ, որ ամբողջ Քօնվանսիոնի առջեւ դուք ինձ «մի ոմն Մարա» անուանեցիք: Բայց լսեցէք. ես ձեզ կը ներեմ, որովհետեւ շատ ըմբոստ ժամանակ մըն է հիմա, որուն մէջ կ'ապրինք: Այդպէս ուրեմն, ես կատակ կ'ընեմ: Բայց գիտէ՞ք թէ ես ո՛վ եմ: Ես յայտնած եմ Շազօյին, ես եմ յայտնած Բէտիոնին, ես եմ յայտնած Տիւֆրիշ – Վալազէին, ես եմ յայտնած Պաննըվիլլին, ես եմ յայտնած Մընուին, ես եմ յայտնած Պաննըվիլլին, ես եմ յայտնած Ժանսօնէին, ես եմ յայտնած Պիրօնին, ես եմ յայտնած Լիդօնին եւ Շամբօնին. եւ միթէ գէ՞շ ըրած եմ : Ես իմ հոտառութեամբս գտած եմ դաւաճանին մէջ անոր մատնութիւնը եւ շատ լաւ ըրած եմ, որ յայտնած եմ ոճրագործը, դեռ իր ոճիրը չկատարած: Իմ սովորութիւնս է այսօր ըսել այն, ինչ որ դուք՝ միւսնօրդ Նոյնը պիտի ըսէք: Ես այն մարդն եմ, որ ժողովին առջեւ դրի քրէական օրէնսդրութեան կատարեալ ծրագիր մը: Ես ի՞նչ ըրած եմ մինչեւ այժմ: Ես առաջարկած եմ մասնաճիւղերը կեդրոնին ենթարկելու ծրագիրը, որպէսզի անոնք աւելի լաւ կրթուին յեղափոխութեան մէջ: Ես վերցնել տըւի երեսուն երկու խաւաքարտէ կընիքներ, ես պահանջած եմ Ռօլանի ձեռքը տուած ադամանդները, ես ապացուցած եմ, որ Պրիւսօեանները Ընդհանուր ապահովութեան Յանձնաժողովին տուած էին ձերբակալութեան արտօնագիր : Ես մատնացոյց ըրի Կապէի ոճիրներուն համար Լինտէի՝ կազմած տեղեկագրին դիտմամբ բաց ձգած տեղերը. ես քուէարկութեան դրած եմ բռնաւորը քսանը չորս ժամուան մէջ պատժելու հարցը: Ես պաշտպանած եմ Մօկօնսէի եւ Հանրապետական վաշտերը, ես արգիլած եմ Նարբօնի եւ Մալուէի նամակներուն կարդալը, ես կոչ ըրած եմ յանուն վիրաւոր զինուորներու, ես ջնջել տուի Վեցի Յանձնաժողովը, ես նախազգացի Տիմուրիէի դաւաճանութիւնը Մօնի խնդրին մէջ.

(Շար.)

մէկը կը վերաբերի Հաթայի համաձայնութեան։ Այս համաձայնութեան համար մէկ տարիէ ի վեր կատարուած բանակցութիւնները վերջապէս լրացած են, թրքական տեսակէտը ընդունուելով։ Համաձայնութիւնը ստորագրուելէ ետք Հաթայ Թուրքիոյ մէկ նահանգը պիտի ըլլայ եւ հանրապետութեան նախագահին տեղ հաւանաբար կուսակալ մը ղրկուի։

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ երկրորդ համաձայնութիւնն ալ կը վերաբերի արեւելեան Միջերկրականի, հաւաքական ապահովութեան եւ փոխադարձ օժանդակութեան հիման վրայ։ Այս համաձայնութիւնը գրեթէ յարեւնման է անգլօ-թուրք համաձայնութեան։

Առաջին համաձայնութիւնը Անգարայի մէջ պիտի ստորագրուի մեր արտաքին գործածարին եւ ֆրանսական դեսպանին միջեւ։ Իսկ Բ. համաձայնութիւնը Փարիզի մէջ՝ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Մ. Պոնէի եւ թրքական դեսպան Սուատ Տաւազի միջեւ։ Այս համաձայնութեանց ստորագրութիւնը այլեւս ձեւակերպութեան խնդիր է։

Վարչապետին յայտարարութիւնը Խալքի խմբակին մէջ Անգարա եւ երկրին բոլոր կողմերը տեղի տուաւ ազգ. ցոյցերու։ Շնորհաւորական հեռագիրներ կը հասնին կուսակցութեան եւ կառավարութեան։ Կգման օրը պիտի հռչակուի ազգ. տօնի օր։ Պատուիրակութիւն մը պիտի մեկնի Անգարայէն Անթաքիա եւ ուրիշներ պիտի մեկնին Հաթայ, հարաւային նահանգներէն։ Մեծ ցոյցեր պիտի ըլլան Հաթայի մէջ։

Խիստ հաւանաբար մինչեւ 15 օր Ֆրանսացիները պիտի պարպեն Հաթայը, վերադարձնելու համար զայն Թուրքիոյ։

Թուրքեւֆրանսական համաձայնութեան հրատարակութիւնը եւ Հաթայի կցումը տեղի պիտի ունենան միաժամանակ։ Ազգ. Մեծ. Ժողովին մէջ վարչապետը յայտարարութիւն մը պիտի ընէ այս առթիւ։ Հաթայի նահանգին գլխաւոր կեդրոնը պիտի ըլլայ Անթաքիա։ Իսքէնտէրուն անմիջապէս պիտի վերածուի։ Կ՚ըսուի թէ պիտի կազմուի 5րդ տեսչութիւն մը Անթաքիոյ մէջ՝ որմէ կախում պիտի ունենան Ատանա, Մերսին, Կազի Անթէպ եւ Ուրֆա։

Անմիջապէս որ լուրը հասաւ Անթաքիա, դրօշները պարզուեցան ամէն տեղ։ Ժողովուրդը խանդավառ ցոյցեր ըրաւ։ Պատրաստութիւններ կը տեսնուին տօնակատարութեան։ Քանի մը օր պիտի տեւեն խրախճանութիւնները։ Փողոցներու մէջ իրար կը շնորհաւորեն եւ շատեր ուրախութեան արցունքներ կը թափեն։ Օրէնք մը պիտի վաւերացնէ կցումը։ Յայտնի չէ թէ երբ տեղի պիտի ունենան Հաթայի երեսփոխաններուն ընտրութիւնները Ազգ. Մեծ Ժողովին համար։

Սերտ գործակցութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ Իտալիոյ ծովային փոխ–նախարարը պիտի այցելէ Գերմանիա եւ պիտի մասնակցի գերման նաւատորմիղի հրամանատար ծովակալ Ռէտէրի սարքած խորհրդակցութեանց։ Կ՚ըսուի թէ այս խորհրդակցութեանց նպատակն է մշակել սերտ գործակցութեան ծրագիր մը ծովերու վրայ պատերազմի պարագային։ Այսպիսի գործակցութեան ատեն երկու նաւատորմիղներու հրամանատարութիւնը պիտի յանձնուի Իտալացիի մը, ինչպէս որոշուած է որ երկու երկիրներու ցամաքային ոյժերու հրամանատարը ըլլայ Գերմանացի մը։ Կը կարծուի նաեւ թէ Իտալիա թոյլ պիտի տայ որ Թրիէսթէի եւ Ճենովայի մէջ շինուին այսուհետեւ գերման մարտանաւերը, պայմանաւ որ նախանիւթերը հայթայթէ Գերմանիա։

Հոմէն կը հաղորդեն, թէ այնտեղ հասած եւ Մուսոլինիի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Սպանիոյ օդային ուժերու հրամանատար զօր. Քինտըլան։ Այս այցելութեան նպատակն է գործակցութիւն մը հաստատել իտալական եւ սպանիական օդատորմիղներուն միջեւ։

Գերմանիա զօրք կը կեդրոնացնէ Սլովաքիոյ սահմանին վրայ

Հակառակ եղած հերքումներուն, Լոնտոնի եւ Փարիզի թերթերը կը պնդեն թէ գինուորական կեդրոնացումները կը շարունակուին սլովաքեան սահմանագլուխին վրայ։ Փրակայէն անցած են արդէն մեծաքանակ հրասայլեր, զրահաւորեալ կառախումբեր եւ մեքենաշարժ ջոկատներ։ Կ՚ըսուի թէ մօտ 10 զօրաբաժին զօրք կը կեդրոնացնեն սահմանագլուխին վրայ, Օսթրաւէի մօտ։ Ցամառ զրոյցներ կը շրջին, թէ Գերմանիա եւ Հունգարիա համաձայնած են Սլովաքիան բաժնել իրենց միջեւ։ Գերմանացիները կը հերքեն այդ զրոյցները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութեանց մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Երեսփոխան մը հարցուց.—«Դժուարութիւններ կա՞ն պալթեան պետութեանց մասին»։ Վարչապետը պատասխանեց.— «Այո՛, եւ ուրիշ քանի մը կէտերու մասին»։ Նոր հրահանգներ ղրկուեցան Մոսկուայի անգլիական դեսպանին, բանակցութիւնները փութացնելու համար։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ զօրաւոր ռումբ մը պայթեցաւ Հայ-Ֆայի շուկային մէջ, սպաննելով 18 Արաբներ եւ վիրաւորելով ուրիշ 24 հոգի։ Արաբները այնքան կատղած էին որ հարկ եղաւ օգնութեան կանչել զօրքը։ Երիքովի մէջ ալ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հրոսախումբի մը եւ զօրքին միջեւ եւ ութ ըմբոստներ սպաննուեցան։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ջրօդանաւը, « Եանքի Քլիփըր », Նիւ Եորքէն Փարիզ հասաւ 48 ժամէն, 18 ճամբորդներով։ Ուղեւորները Պուրժէի կայանին մէջ ընդունուեցան ջերմագին ցոյցերով։

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ (Չեխիա) դրամը փաստօրէն պիտի ճանչցուի Անգլիոյ կողմէ։ Որոշուած է հիւպատոսութիւն մը հաստատել Փրակայի մէջ։ Չեխ ընկերվարական մը, ծերակուտական Եոհանիս, անձնասպան եղաւ յունիս 19ին, իբրեւ զեղծարար ամբաստանուած ըլլալով։

ԻՏԱԼԻՈՅ մարդահամարի մասին հրատարակուած տեղեկագիր մը կ՚ըսէ թէ 1939 մայիս 31ին ժողովուրդին թիւն էր 47,247,000, մէջն ըլլալով Լիբիան։ 1936 ապրիլ 21ին բնակչութեան թիւն էր 43,059,890։ Եգէականի կղզիներուն մէջ կը գտնուին 140,848 բնակիչներ, Լիբիա՝ 848,610, Եթովպիոյ մէջ՝ 10 միլիոն, Ալպանիա՝ 1,037,856։ Իտալիա բնակող օտարականներուն թիւն է 117,580։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԼԵԳէՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

25 Յունիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու երան Բէն
ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի օդասուն ագարակին մէջ
Պատուոյ նախագահութեամբ ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆի
կը խօսի Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ Արտասանութիւն՝ Պ.Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Կ. ԹԻՒԹԻՒԼԵԱՆ, երգ՝ ընկերներ՝ ՊԷՆԿՈՅԵԱՆ եւ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ԴԵՒՈՆԴԵԱՆ, Սէն Լուի պատանեկան միութեան երկսեռ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի։

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆի կը ներկայացուի
«ՇՓՈԹԱԾ ՄԱՐԱՆ»
ՌՈՍՏՈ ԱՂԴԱՂ կը նուագէ ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր
Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գին
Փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԼԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՍԵՐԺ ԹՕՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գօլպէի շքեղ սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս։

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 21 Յունիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան զարգացումը»։

Բժշկական դասախօսութիւն

27 Յունիս, երեկոյեան ժամը 21ին Նուպարեան գրադարանին մէջ, 11, Square Alboni, մէթրօ Passy։ Կը նախագահէ Տքթ. ԹԷՄՈԼԻԷՌ, կը խօսի Տքթ. Ժ. ԹԻԷՌԻ (բժշկական համալսարանի քլինիքին պետ)։ Նիւթ՝ «Les insuffisances hépatiques».

Երեկոյթ–պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.Ճ՚ԻՂԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պօմոնի Վարանդեան սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. Թատերական ներկայացում, հայկական եւ սպանիական պարեր, երգ եւայլն սանո ցինները կը մէջ։

Մուտք 4 ֆր.

Ի ՊԱՏԻՒ ՌՈՒԲԷԼ ՉԱՔՐԵԱՆԻ

Սեղան մը սարքուած է Յունիս 22ին, Հ. բաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Hôtel des deux Mondesի մէջ, 22, Av. de l'Opéra. Գինը թէյան վարդապետ[illegible] ... անձ գլուխ 50 ֆրանք։ Դիմել «Յառաջ»ի կամ «Ապագայ»ի խմբագրութեանց։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականներու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ։

Մարսիլիոյ նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագեանի։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային» Ընկերութեան Շավիլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի տիկին Յակոբ Միքայէլեանի եւ Տէր եւ Տիկին Պ. Օհանեանի եւ իրենց զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի եղերական եւ կսկծալի մահուան առթիւ։

Նոյնպէս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սուրեան եւ Թորանեան ընտանիքներուն իրենց սիրելի մօր՝ Տիկին ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՍՈՒՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 24 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամ 4ին 8 Ռիւ Պոսիւէ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահբիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille Կարեւոր օրակարգ. ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ
18 — 26 մայիս 1939
ԼԻՊՈՍ, Վ. Թ.— 80
ԿԱԶԵՐ, Աւ.— 150
ԿԱՐՏԱՆ, Ս. Ե.— 40
ԱՔՓՐԱ, Լ. Յ.— 2 անգլ.
ԱՐԺԱՆԹԷՈՅ, Տիկին Խ.— 40
ԺԱՆԹԻՅԷԻ, Կ. Գար.— 100
ԳՈՒՐԿՈՒՄԱՆ, Տիկին Էնկ.— 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Օր. Վ.— 60
ՊԵԼԿՐԱՏ, Մ. Ե. (Ա. Կ.ի միջոցաւ) 215
ՔՈԼԱՊԱ, Տիկին Ա.— 110
ՕՌԱՆԺ, Յ. Դ.— 40
ԼԱՖՐԵԹ, Նաճ.— 40
ՇԱՄՊԵՌԻ, Մ. Ռ.— 100
ՓԱՐԻԶ (18), Հ.— 75
ՊՈԼԷՆ, Յ. Մ. (Հ.ի միջոցաւ)— 40
ՊՈՐՏՕ, Շ. Ս.— 150
ՓԱՐԻԶ (19), Զր.— 150
ՊԱՆԵՕ, Պջ.— 50
ՔՐԷՓԻԷՕ, Շահ.— 40

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, Paris (13)

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած են Ապրիլէն գ.Օոստոս, հինգ թիւ (55–59), Յունիս 12էն փոստի կը յանձնուին 55 եւ 56 թիւերը։ Մէկ շաբաթ վերջ՝ 57, 58 եւ 59 թիւերը։ Այս վերջին թիւերը կանուխ կը ղրկուին արձակուրդի պատճառով։ Թիւ 56ը ամբողջովին նուիրուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան շարժումին։

Դիմել՝ 17, Rue Dameame, PARIS։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԿՈԶԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ

24 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Salle d'Horticultureի մէջ, (84, rue de Grenelle, métro Bac)

Պիտի երգեն՝ կոզաքներու երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԿՈՒՉԵՐՈՎի եւ Տիկ. Ա. ՑԱԿՈԲԵԱՆ, կը պարէ Օր. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ։ Կը մասնակցին օրիորդներ՝ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ԳԱՎԷՃԵԱՆՆԵՐ, ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, փոքրիկն ՌԷժԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (դափ)։

Տոմսերը կը ծախուին Պ. Հրանտ Սամուէլ գրատունը, «Յառաջ»ի եւ երեկոյթին օրը հանդէսին սրահը։ Մուտք 10 ֆր.։

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulevard Strasbourg, Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է) քիչ հեռու։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
22
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
22 Juin
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4073

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ՝ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ

Քանի կը տեւէ միջազգային տագնապը, այնքան նոր ծալքեր կը բացուին, պարբերաբար։

Ահաւասիկ վերջինը,— Թիէնցինի անգլիական շրջանին պաշարումը, որ երեւութապէս պատահական, տեղական հանգամանք ունի. բայց իրականին մէջ կը ներկայացնէ շատ աւելի լայն տարողութիւն մը։

Բանգէտներ կ՚ըսեն թէ Ճափոն այս գործողութիւնը կատարած է իր երկու գաղափարակիցներուն՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դրդումով, խանգարելու համար անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը։

Կրնայ ճիշդ ըլլալ այս ենթադրութիւնը։ Երեք դիկտատուրաները, Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն յարենման տեսակէտներ ունին շատ մը խնդիրներու մասին, և դաշինք մը՝ ուղղուած Կոմինթերնի դէմ։ Անշուշտ ունին գաղտնի համաձայնութիւններ ալ, որոնք սահմանուած չեն հասարակ մահկանացուներու։ Եւ, ատենատեն, մէկն ու մէկը անակնկալ մը կը սարքէ, դիւրացնելու համար միւսին գործը, Արեւելքի կամ Արեւմուտքի մէջ։

Բայց, կը թուի թէ Թիէնցինի վէճը ունի ուրիշ իմաստ մըն ալ, թերեւս աւելի անմիջական,— հետզհետէ խախտել կարգ մը մեծ պետութեանց առանձնաշնորհեալ դիրքը, աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար Ճափոնի գերակշռութիւնը։

Մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր, Ճափոն անարգել կը գործէ Չինաստանի մէջ, եւ արդէն գրաւած է ընդարձակ տարածութիւններ։ Անցեալ օր պաշտօնական տեղեկագիր մը կը հաղորդէր թէ՝ պատերազմին 693րդ օրը, Ճափոն գրաւած է 1,562,938 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն,— գրեթէ կրկնապատիկը Ճափոնի տարածութեան, իսկ բուն Չինաստանի կէսը։ Այս առթիւ տեղեկագիրը կ՚աւելցնէր թէ սպաննուած են 936,345 Չինացիներ, իսկ կռուելու անկարողութեան մատնուած՝ 2,300,000 հոգի։

Արդ, հետզհետէ յառաջ երթալով, Ճափոնցիները իրենց ճամբուն վրայ կը հանդիպին զանազան տաղտուկներու,— օտար առանձնաշնորհներ, ազդեցութեան շրջանակներ եւն.։

Ինչ որ միջազգային կամ օտար թաղամաս կը կոչուի, հարիւր տարուան պատմութիւն մը կը ներկայացնէ։ Արդարեւ, 1839 յունիս 23ին էր որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները առանձնաշնորհեալ շրջաններ հաստատեցին Շանկայի, Քանթոնի, Ամոյի եւ Ֆուչէուի մէջ, (Թիէնցինի մէջ ալ՝ 1858ին), պաշտպանելու համար իրենց առեւտրական շահերը։ Չինական կառավարութիւնը վարձու տուած կ՚ըլլար այդ հողամասերը, բանուկ նաւահանգիստներու մօտ, եւ օտարները ամէն առանձնաշնորհ վայելելով, առատօրէն կ՚ըլլային։ Մասնագէտներու կարծիքով, աւելի շատ չինական արտադրութիւններն էին որ Եւրոպա եւ Ամերիկա կ՚երթային, քան եւրոպական եւ ամերիկեան ապրանքները՝ Չինաստան։

Արդ, ոչ միայն Չինաստան արթնցաւ, այլեւ Ճափոն երթալով տիրական դիրք մը բռնեց ամբողջ Ծայր. Արեւելքի մէջ, եւ միւս մրցակիցները հարկադրուեցան տեղի տալ, ստիպմանաբար։ Այդ մրցակիցներէն Մեծն Բրիտանիա նախատեսելով հետեւանքները, դաշինք մը կնքած էր Ճափոնի հետ, բայց յետոյ չեղեալ հռչակեց զայն, եւ հիմա բոլորն ալ համակուած են եղածը պահելու մտահոգութեամբ։

Ուրեմն, ազդեցութեան, գերակշռութեան պայքար մը, որ սուր հանգամանք ստացած է այժմ, թէեւ Ճափոն կը շարունակէ պահել ձեւերը, որոշ խոհեմութեամբ գործելով։

Նոյնքան զգոյշ են, նաեւ, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները, քանի որ կացութիւնը մեծապէս փոխուած է տարիներէ ի վեր։ Մանաւորապէս առաջին երկուքը շատ ծանր հոգեր ունենալով բուն Եւրոպայի մէջ, ծովու թէ ցամաքի վրայ, կարելի եղածին չափ կը զգուշանան նոր ընդհարումներէ։ Այս է պատճառը որ Լոնտոն դեռ չարտասաներ վերջին խօսքը, հակառակ իր հպատակներուն կրած անարգանքներուն։

Այս անցուդարձին հետ զուգընթաց, խմորումները իրարու կը յաջորդեն Արեւմուտքի եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ։

Այսպէս, անցեալ ապրիլին յայտարարուեցաւ անգլեւթուրք համաձայնութեան սկզբունքը։ Օրերու խնդիր է, նաեւ, ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան կնքումը։ Յետոյ, ապրիլէն ի վեր տքնաջան բանակցութիւններ կը կատարուին Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ, եռբեակ զինակցութիւն մը կնքելու համար, Ֆրանսայի հետ։

Եւ ահաւասիկ նոր դէպք մը,— Եգիպտոսի արտաքին նախարարին այցելութիւնը Անգարա։

Երէկ յիշեր էինք թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս այցելութեան, որ հաւանաբար պիտի յանգի թուրքեւեգիպտական դաշինքի մը, պաշտպանելու համար Մօտաւոր Արեւելքը, միեւնոյն ատեն զօրացնելով Պալքանեան Ուխտը։ (Եգիպտոսի նախարարը հրաւիրուած է նաեւ Աթէնք)։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, այս ձեռնարկը շատ աւելի լայն հանգամանք ունի, ուղղակի կապուած՝ անգլեւթուրք եւ ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց հետ։

Թուրքիա գոհացում ստանալով Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ — կցում — ուշադրութիւնը յառած է դէպ ի հարաւ, եւ կրնայ տիրական դեր մը ստանձնել ոչ միայն Միջերկրականի, այլ եւ Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի պաշտպանութեան համար։ Այդ առթիւ պիտի ստեղծուի նաեւ միակ հրամանատարութիւն մը, յանձնուելով Ֆրանսացի սպայի մը։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ Թուրքիա 100,000 զինուոր պիտի տրամադրէ, որպէսզի Անգլիա կարենայ այլուր փոխադրել Եգիպտոսի ուժերը եւն.։

Այս խմորումներն ալ չե՞ն ապացուցաներ թէ դեռ շատ մը անակնկալներու կը կարօտի խաղաղութեան ճակատը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱԼ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ

Անգլիայէն վերջ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ երկու ծանուցագիրներ ուղղեց ճափոնական կառավարութեան, բողոքելով ամերիկեան շէնքերու ռմբակոծութեան եւ Քուլանկսուի միջազգային թաղամասին պարենաւորման արգելքին դէմ։ Թէեւ երկու դէպքերն ալ կապ չունին Թիէնցինի վէճին հետ, բայց դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մ. Նահանգներու այս ձեռնարկը ազդարարութիւն մը կը կազմէ Ճափոնի համար։ Կ՚ըսուի թէ երկու ծանուցագիրներն ալ անմիջական գոհացում կը պահանջեն, այլապէս միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։

Թոքիոյի անգլիական դեսպանը Ճափոնի արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, բողոքեց բրիտանական հպատակներու կրած անարգանքներուն, անոնց մասին հաստատուած խտրութեանց եւ Թիէնցինի պարենաւորման արգելքին դէմ։ Ճափոնի նախարարական խորհուրդը քննեց այս բողոքագիրները, բացառիկ նիստի մը մէջ եւ իր եզրակացութիւնները հաղորդեց կայսեր։ Մինչեւ հիմա գոհացում տրուած է Ամերիկայի միայն մէկ պահանջին,— Քուլանկսուի ճափոնական իշխանութիւնները բանակցութիւններ պիտի կատարեն Ամերիկացիներուն, Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հետ, պարենաւորման մասին. իսկ արեւմտեան պետութեանց իրաւունքներու ընդհանուր խնդիրը կը մնայ առկախ։

*** Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով Լորտերու ժողովին մէջ, յոյս յայտնեց թէ Թիէնցինի վէճը պիտի կարգադրուի գոհացուցիչ եղանակով։ «Թոքիոյի մեր դեսպանը կը ջանայ լուսաբանել կացութիւնը՝ ճափոնական կառավարութեան հետ։ Մենք բողոքեցինք Թիէնցինի անգլիական հպատակներուն հանդէպ գործուած անարգանքներուն, ինչպէս եւ անգլիական շէնքերու խուզարկութեան եւ պարենաւորման արգելքին դէմ»։

Անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ Ճափոնի վերջնական պատասխանին, անոր համեմատ ճշդելու համար իր դիրքը։ Անգլիական եւ ֆրանսական նաւաբաժիններու հրամանատարները խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Սինկափուրի մէջ։ Իրազեկներու կարծիքով, Ճափոն պիտի մերժէ ընդունիլ Թիէնցինի վէճին տեղական հանգամանքը եւ աւելի լայն պահանջներ պիտի ներկայացնէ Անգլիոյ։ Այդ պարագային անխուսափելի կը դառնան Անգլիոյ փոխադարձ տնօրինութիւնները։

*** Թիէնցինէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական թաղամասին կամաւորները հրաման ստացան պատրաստ գտնուիլ անմիջական զօրաշարժի մը համար։ Անգլիական նոր մարտանաւ մը հասաւ Թիէնցին։ Ճափոնական իշխանութիւնները թոյլ չեն տար ամենափոքր քանակութեամբ կաթ փոխադրել անգլիական թաղամասը, որ կը նեղուի նաեւ ածուխի պակասէն։ Հականգլիական պայքարը կը շարունակուի Թիէնցինի ճափոնական շրջանակներուն մէջ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Թիէնցինի խնդիրը եւ անգլեւռուսական բանակցութիւններու ձգձգումը մեծ ուրախութիւն պատճառած են գերմանական եւ իտալական մամուլին։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ կ՚ըսեն, թէ Անգլիացիները ծանր վիճակի ենթարկուած են Թիէնցինի մէջ, եւ թէ Մոսկուայի բանակցութիւնները դատապարտուած են ձախողելու։

Արտաքին նախարարութեան օրկանը կը գրէ.— «Չինաստանի մէջ օտար մենաշնորհներու հարցը սուր հանգամանք պիտի առնէր անպատճառ, քանի որ անոնցմով շահագրգռուած են ոչ միայն Ճափոնցիները, այլ եւ իրենք՝ Չինացիները։ Օտար թաղամասերը ուրիշ բան եղած չեն ցարդ, եթէ ոչ դաւի ու մեքենայութեանց որջեր»։

«Տէոյչէ Ալկեմայնէ Ցայթունկ» կը գրէ.—«Թիէնցինի մէջ անգլիացի այրեր ու կիներ պարտաւորուեցան իրենց հագուստները հանել խուզարկութեանց ատեն եւ մերկանալ այնպէս որ ո եւ է Անգլիացի պիտի ամչնար ընել նոյնիսկ Պրայթընի ծովափին վրայ։ Անգլիոյ մէջ այժմ ամէն մարդ ինքնիրեն հարց կուտայ թէ պէ՞տք է պատերազմիլ Թիէնցինի կամ Տանցիկի համար»։

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ, թէ այժմ Անգլիա կը գտնուի երեք դժուարութեանց առջեւ, առաջին՝ Մոսկուա խստացուցած է իր պահանջները, երկրորդ՝ Ճափոնի հետ յարաբերութիւնները սրուած են Թիէնցինի մէջ եւ երրորդ՝ Տանցիկ պէտք է վերադարձուի Գերմանիոյ, ինչպէս յստակօրէն ըսաւ Տոքթ. Կէօպէլս իր վերջին ճառին մէջ։

*** Իտալական մամուլն ալ չի ծածկեր իր ցնծութիւնը Թիէնցինի դէպքերուն առթիւ։ Թերթ մը կը գրէ, թէ Ճափոն կը մղէ այժմ քաղաքակրթութեան պայքարը երիտասարդ պետութիւններու կողքին, մինչ «բրիտանական կայսրութիւնը կը ճարճատի»։ Ուրիշ թերթ մը կ՚ըսէ, թէ Ճափոն բոլոր օտարականներուն դէմ չէ որ կը կռուի, այլ Անգլիացիներուն դէմ, ան պիտի յարգէ Իտալացիներու իրաւունքները։ «Թրիպունա» կ՚ըսէ թէ Անգլիա ուրիշ բան չի կրնար ընել, եթէ ոչ յարձակիլ ճափոնական դրամին վրայ, բայց այս զէնքը հատու չէ եւ արդիւնաւոր չի կրնար ըլլալ։

Մոսկուայի բանակցութիւնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թէեւ 4—5 օր անցած է Անգլիոյ ներկայացուցիչին եւ Ժ. Միութեան վարիչներուն միջեւ կատարուած առաջին խօսակցութիւններէն ի վեր, բայց սխալ է պնդել թէ կացութիւնը անելի մը յանգած է։ Ծրագրուած դաշինքը շատ կարեւոր հանգամանք ունենալով, երկու կողմերն ալ կ՚ուզեն մանրակրկիտ քննութեան ենթարկել բոլոր մանրամասնութիւնները։

Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանը անգլիական դեսպանատուն երթալով, խորհրդակցութիւն մը կատարեց։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ բանակցութեանց ընթացքին խորհրդային կառավարութիւնը պնդած է որ Ծայր. Արեւելքի իր ստացուածքներն ալ երաշխաւորութեան տակ առնուին։

Զրոյցի մը համաձայն, Անգլիոյ բանագնացը, Պ. Սթրէնկ, ուզած է տեսակցութիւն մը ունենալ Սթալինի հետ, բայց խորհրդային շրջանակները կը կարծեն թէ տեսակցութիւնը աւելի նպատակայարմար կրնայ ըլլալ անգլեւռուս համաձայնութեան կնքումէն վերջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ »

Կ՚ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել ընկեր Ա. Գիւլխանդանեանի մէկ նոր հրատարակութեան վրայ,— որ իր առաջին նպաստն է վերջին յիսնամեակին ուսումնասիրութեան։ Այդ ծրագրով, մեր վաստակաւոր ընկերը կը խոստանայ պարբերաբար տալ 1) Մեր ժողովուրդին կատարած հերոսական դրուագները, 2) Ծանօթ գործիչներու կենսագրութիւնը, 3) Պրպտումներ մեր երկրին եւ դրացի ժողովուրդներու պատմութեան մասին, 4) Այժմէական ընկերային հարցերու քննութիւնը։

Եւ այս ամէնը ժողովուրդին համար, ժողովուրդին մատչելի լեզուով։

Այդ մատենաշարին առաջին թիւը կը կազմէ *Ազգային շարժումների դրդապատճառները* ժԹ. դարում։

Հեղինակը զգուշացած է խնդիրէ էջերը դէպքերու յոգնեցուցիչ շարայարութեամբ եւ տեսակէտներու աւելորդ ցուցադրութեամբ,— ջանացած է դասաւորուած, աւելի ճիշդ՝ դասագիրքի ձեւով բացատրել ազգային շարժումներու ծագումը։

Գիւլխանդանեան կ՚ընդունի, որ «իւրաքանչիւր ժողովուրդ ունեցել է իր ուրոյն դրդապատճառները, որոնք թափ են տուել նորա հոգուն եւ ոգի ու եռանդ ներշնչել նրան», բայց այդ դրդապատճառներուն մէջ կը գտնէ հիմնական երեւոյթներ, որոնք իրենց ազդեցութիւնը ձգած են ազգային շարժումներուն վրայ,— ա) բնական իրաւունք, բ) դրամատիրական շարժումներ, գ) մարդասիրական գաղափարներու ազդեցութիւն, դ) ընդօրինակութեան ձգտում։

Անշուշտ անհրաժեշտ չէր աւելի խորանալ, անոր համար որ գրքոյկին նպատակն է ընթերցողին միտքը չծանրաբեռնել, չյոգնեցնել, պարզ եւ յստակ գաղափարներ տալ։

Համեստ բայց գնահատելի աշխատանք։ Չի բաւեր ժողովրդականացնել գիտական եւ առողջապահական գիտելիքներ, անհրաժեշտ է ժողովրդականացնել նաեւ պատմական, ընկերային ու ազգային այժմէական հարցեր, ոչ միայն զարգացնելու համար տրամաբանութիւնը զանգուածներու մէջ, այլ եւ որպէսզի ժողովուրդը չայլանդակէ դէպքերը, գաղափարները եւ մարդկային իտէալները ի վնաս պատմութեան կամ յառաջդիմութեան։

Վասնզի հարիւր անգամ, հազար անգամ աւելի օգտակար է, մեր ժողովուրդին ապագային համար, կարդալ այսպիսի գիրքեր քան *Երազահան*ներ, քան *Վեցհազարեակ*ներ, քան Արշին մալ ալաններ։ Չի բաւեր մտածել մանուկներու հայերէն այբուբենին մասին, այլ եւ հարկ է խորհիլ չափահասներու գաղափարաբանական այբուբենին մասին։

Եւ երբ ձեռնարկներ կը կատարուին, զոհողութիւններ կը ստանձնուին, ամօթ չէ՞ այս հին ժողովուրդին համար մոռնալ իւրաքանչիւր մարդ իր տուրքը եւ հինգով տասնով ծախսել սրճարաններու մէջ, բայց 5 փրանք զլանալ նման գրքոյկներու։

Մեր պատանեկութեան շրջանին շատ կը վիճէինք սա հարցին մասին.— գրի՞չ թէ սուր։

Հարցը դրուած է հիմա, այսպէս.

— Սրճարա՞ն թէ ընթերցարան, հա՛յ ժողովուրդ։

ԱՐԱԶ

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ԼՈՒՐ ՄԸ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԷՆ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի յունիս 19 թուականով.—

Այս առտու Լա Սիոթայէն հասած հայրենակից մը կը տեղեկացնէ թէ նաւաշինարանին մէջ աշխատող հայ բանուորներու արձակման հրամանը ետ առնուած է։

Հայ գործաւորները, երկար տարիներու տեւական աշխատութեան շնորհիւ որոշ մասնագիտութիւն ձեռք բերած են զանազան ասպարէզներու մէջ։ Դժուար թէ անմիջական կերպով զիրենք փոխարինողներ ըլլան այս շրջանին մէջ։ Անոնք կ՚աշխատին ծանր գործերու մէջ, փորձառութիւն շահելով տքնաջան աշխատութեամբ։ Ամէն պարագայի մէջ ուրախալի է որ՝ այս անարդար կարգադրութիւնը չեղեալ կը համարուի, եւ մեր ազգակիցները պիտի մնան իրենց գործերուն վրայ։ Հոն աշխատող Հայերու կարեւոր մէկ մասը նախկին կամաւորներ են, որոնք տարիներով ծառայած են Ֆրանսայի եւ Դաշնակից պետութեանց բանակներուն մէջ եւ բոլորն ալ բազմանդամ ընտանիքներու հայրեր են։

Մարսէյլի գիտակից հասարակութիւնը ջերմապէս կը գնահատէ «Յառաջ»ը, որ արդար ընդվզումով պաշտպանած էր Լա Սիոթայի հայ աշխատաւորներուն տարրական իրաւունքը։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻՆ ՄԱՀԸ

Լոնտոնի թերթերուն մէջ հրատարակուած կարճ մահազդ մը կը տեղեկանանք թէ յունիս 17ին մեռած է հայ գաղութին հոգեւոր հովիւը, Մերուժան քահանայ Տ. Խոսրով։

Հանգուցեալը 57 տարեկան էր եւ իր խոհական գործունէութեամբ գնահատուած գաղութէն։

Ինչպէս յայտնի է, Լոնտոնի եկեղեցին շինուած է Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի կողմէ եւ բոլոր ծախքերն ալ ան կը հոգայ,— հոգեւոր հովիւ, մատակարարութիւն եւն.։

15—65 տարեկանները զինուոր Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը քուէարկեց զինուորական պարտաւորութեան օրինագիծը, որուն համաձայն 15 — 65 տարեկան բոլոր այրերը եւ կիները անձնապէս պիտի ծառայեն պատերազմի պարագային։ Կարգ մը երեսփոխաններու պահանջով, հետեւեալ հատուածը աւելցուեցաւ երկրորդ յօդուածին վրայ.—

« Անձնական պարտաւորութենէն ազատ են 15 տարեկանէն վար եւ 65էն վեր քաղաքացիները, անդամալոյծները, վատառողջները, ինչպէս նաեւ յղի եւ կամ խնամքի կարօտ երախայ ունեցող կիները։

Կարելի՞ է փրկել Քեսապը եւ Ճեպէլը Մուսան

Պէյրութի ֆրանսական օրկանը, «Լ՚Օրիան», տարօրինակ խմբագրական մը հրատարակած էր յունիս 8ին, քննադատելով Միջերկրականի կոմիտէն, թէ գրգռիչ դիրք մը բռնած է Թուրքիոյ հանդէպ եւ կը դժուարացնէ բանակցութիւնները (տես վաղուան «Յառաջ»ը)։

Նոյն թերթը յունիս 11ին հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ նոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՊՐԻՄ-ՄԵՌՆԻՄ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ...

Այսօր, մեզ գործարանէն երկու ժամ առաջ դուրս նետեցին: Հոգս: Ես աւելի' ուրախ եմ: Արդէն վաստակս չոր հացի մը դրամ է: Ութ ժամ ալ աշխատիմ, չոր հաց մըն է կերածըս, ու վեց կամ չորս ժամ ալ աշխատիմ, նոյնն է: Հո՛գս անգամ չէ:

Մանաւանդ, ես տկար եմ... Առողջանալու համար քիչ աշխատանք յանձնարարուած է ինծի: Ու այսօր արեւ կայ դուրսը, արեւ՝ դաշտերուն ու լեռներուն վրայ: Ու ես ալ, այնքա՛ն պէտք ունիմ արեւի, հոգիս աղուոր մը տաքցնելու համար: Մարմնիս ամէն կողմերը «ասեղ» ընել տալու համար: Անոր կենարար ճառագայթներով սա տկար ոսկորներս ու միսերս թարմացնելու, ժիրցնելու համար:

Ու ես, այսօր, գործարանէն դուրս ելլելուս պէս, դէպի արեւոտ դաշտերը դիմեցի, ինչպէս անսանձ նժոյգ մը, պնչերը տնկած ու բաշերը հովին: Ու ես արեւին կ'երթամ այսպէս: Ու ես բաւական կը հեռանամ մեր քաղաքէն:

Կը դիմեմ այն բլուրին, որուն կողին վրայ պուրակ մը կայ: Ու այդ պուրակին մէջ թիթեռ մը... Կարօտնե՛ր, կարօտնե՛ր արթնցնող:

Ու հիմակ, ահա, կեցած եմ այդ բլուրին անտառներուն մէջ, բացատի մը վրայ: Արեւը ճի՛շդ վրաս է: Իր տաքուկ ճառագայթները չեշտակի ինծի են ուղղուած: Զեմ նստիր, որովհետեւ, տակաւին գետինը խոնաւ է, ու իմ հոգիս ալ տկար: Այսպէս, ոտքի վրայ աւելի լաւ է: Ու ես արեւի շառայլներով լոգանք կ'առնեմ:

Քիչ առաջ բլուրի կողն ի վեր բարձրանալու ատեն, թփիկներուն մէջէն, իրենց պճլտուն ու երկնագոյն աչուկներով բազմաթիւ մանուշակներ գլխ դիտեցին ամէն դիէ: Ու ես, անոնց անոյշ նայուածքները չմերժելու համար, փնջիկ մը չինեցի է'ն աղուորներով, ու տեղաւորեցի կուրծքիս փոքր գրպանին մէջ կապտագոյն թաշկինակի մը հանդոյն:

Սակայն, ահա այս բացատին վրայ ալ, լայն, սպիտակ արտեւանունքներով ու նարնջագոյն խոշոր աչքերով «ապրիմ – մեռնիմ» ծաղիկներ կան, որոնք խոտերուն հետ աղուոր մը բարձրացած են ու մինչեւ ծունկերս կը հասնին: Միտքս կ'իյնայ մանկութիւնը...:

Կը խոնարհիմ իրենց վրայ: Կը քաղեմ ընտրելով գեղեցիկները, ու կը շինեմ չորս փնջիկներ՝ ամէն մէկը եօթնական ծաղիկներով:

Ես ծռած մէկ մէկ կը քաղեմ: Ապրիմ–մեռնիմները խոտերուն մէջէն, իսկ տաքուկ արեւն ալ ողնայարիս ոսկորները կը կակուղցնէ: Երկինքը ծով արեւը մէջէն կը քալէ... Զորս կողմս կանաչաւէտ անտառը, ամէն ազգի ծառերով ու բարձրուղէշ: Բացատին վրայ մինչեւ ծունկերս թաղուած եմ խոտերուն ու «ապրիմ–մեռնիմ» ծաղիկներուն մէջ: Ի՞նչ աղուոր գրկախառնուած են իրարու հետ: Ու ես, երբեմն չոկուելով ու թեւերս բանալով կը գրկեմ արեւը, իր շառայլներուն խուրձը ամբողջ սրտիս մէջ տեղաւորելու համար:

Շինեցի չորս փնջիկներս ալ: Ու հիմակ, կռնակս կաղնենիի մը տուած ու մտքիս մէջ ալ չորս նպատակներ դրած, մէյ մէկ պիտի փետեմ «ապ–

Մուշեղին

րիմ – մեռնիմ»ներուս ճերմակ արտեւանունքները:

Առաջինը շատ սովորական

Պիտի ապրիմ,
Պիտի մեռնիմ...

Եօթնէն հինգը «ապրիմ» ելաւ, իսկ երկուքը՝ մեռնիմ...:

Երկրորդ փնջիկը Հայաստանի համար,

Պիտի երթամ,
Պիտի չերթամ...

Ո՜հ, այս փնջիկը աւելի ուրախալի: — Վեց անգամ «պիտի երթամ», միայն մէկ հատը «պիտի չերթամ»: Ու այդ մէկ հատին ալ «դուն ապուր ես կերեր» ըսի, ու մէկ կողմ չըրտեցի, իրենց նարնջագոյն գլուխները կոտիկներուն վրայ:

Այդ միջոցին, ահա զոզորիկ երգի ձայն մը:

Միրանի ծառ բար մի տա վա՛յ,
Ծըղներըդ իրար մի տա վա՛յ,
Ամէն մէկը մաճ գալի,
Ցաւերըս իրար մի տալի:

Ուրկէ՞ց եկաւ այս երգը: Մա՛րդ մարդասանք չկայ այս կողմերը: Ես եմ միմնակ այս բլուրին վրայ: Ո՞վ է երգողը: Սա քնքոյշ գեփի՞ւռը բերաւ իր հետ: Բայց ինչո՞ւ լռեց երգը: Ես կ'ուզէի որ շարունակէր ան...:

Զեռք կ'առնեմ ծաղիկներուս երրորդ փնջիկը:

Այս անգամ գաղտնի կ'արտասանեմ բառերը, որպէսզի ձեռքիս ծաղիկներն անգամ չիմանան երրորդ նպատակս.

Պիտի...,
Պիտի չ...

Ո՜հ, ես գիտէի' արդէն, որ լուռ արտասանեցի... Վեց հատը «պիտի չ...»ով վերջացաւ: Գետի՛նն անցնի սա մէկ հատն ալ: Ա՛ն ալ թող «պիտի չ...»ով վերջանար, որ բոլորովին ցնդէին յոյս ու երազներս ...:

Կ'անցնիմ չորրորդին: Բայց ահա նորէն երգին ձայնը: Այս անգամ ալ ուրիշ անոյշ երգ մը:

Երկինքը ամպել է,
Ինչ անուշ երակ,
Սըրտիս մէջ լցիր
Մի բուռը կըրակ:

Աչքերս լայն կը բանամ: Դիպի վեր կը նայիմ... Կ'ուզեմ պոռալ, թէ՝ «Երկինքն ամպած չէ»: Երգիչ, խենթեցե՞ր ես: Տե՛ս, «երկինքը պայծառ է»: Տե՛ս արեւը իր շառայլներու տրցակներովը:

Երկինքը ամպել է,
Գետինը մութ է,
Ես քեզ սիրել եմ
Թող ասեն սուտ է:

Երգը դարձեալ կը լռէ, ու ես կը սկսիմ չորրորդ փնջիկիս, որ «Լօթըրի»ի մասին է.

Պիտի շահիմ,
Պիտի չշահիմ,
Սարսափելի՜... Ամբողջ եօթն ալ «պիտի չշահիմ»ով վերջացաւ:

Երկինքը ամպել է,
Գետինը շաղերով,
Ես քեզ սիրել եմ
Սըրտիս խաղերով:

Ալ չեմ բարկանար: Ու կոթնած ծառին, մտիկ կուտամ խորին յարգանքով: Երգը կը շարունակուի, ու շատ թեթեւ սա գեփիւռին հետ դէմքիս քսուելով կ'անցնի: Կը հիանամ սա անուշիկ բառերուն: Կը սքանչանա՜մ երաժշտութեան թրթռուն ելեւէջներուն ու դիւրաթեք դարձուածքներուն վրայ:— Վարդապե՛տ, (Կոմիտաս), յոյսերու մէջ պառկիս դուն:

Այժմ գլուխս կախած կը դիտեմ սա փետտուած ու թափուած բազմաթիւ «ապրիմ – մեռնիմ» ծաղիկները, որոնք թոշնեցան քանի մը վայրկեանի մէջ...

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ «ԿԱՎԿԱԶ»Ը

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Փարիզի վրաց ազգայնական օրկանին ճնճղատութիւնը «Կավկազ»ի դէմ: Ահաւասիկ ուրիշ գրութիւն մը, «Թէտրի Գէորգի» թերթէն, Փրոֆ. Ծերեթելիի ստորագրութեամբ.—

— «Կովկասեան ժողովուրդներու համագաշնակցութեան գաղափարը՝ մեծ գաղափար մըն է: Այս մասին յաճախ խօսուած եւ գրուած է կովկասեան բոլոր ազգութիւններու կուսակցութիւններու եւ գործիչներու կողմէ, եւ ոչ մէկը դէմ արտայայտուած է այս գաղափարին: Բոլորովին տարբեր խնդիր է թէ ասոնցմէ ո՛վ ինչ ձեւով կը պատկերացնէ գաղափարին իրագործումը եւ թէ որքան անկեղծ են համագաշնակցութեան ջատագովները: Իրարմէ տարբեր բաներ են՝ զգալ անոր անհրաժեշտութիւնը եւ զայն իրագործելու հնարաւորութիւնը: Իմ տարակուսանքը— տարակուսանքը վրացիի մը որ անկեղծօրէն համոզուած է թէ անհրաժեշտ է Կովկասը վերակազմել Զուիցերիոյ օրինակով— կը վերաբերի այդ գաղափարի իրականացման, որովհետեւ քաղաքական այս խնդիրին իրականացումը, ես կը նկատեմ շատ դժուար գործ մը:

Կովկասի մէջ կացութիւնը աւելի բարդ է, լի հակասութիւններով եւ արգելքներով քան Զուիցերիոյ մէջ, նախ քան դաշնակցութիւն կազմելը:

Կովկասի մէջ թիւով ամէնէն շատը Վրացիներն են, քրիստոնէական կրօնքով ու մշակոյթով ժողովուրդ մը, որ դարեր ցարունակ պայքարած է ասիական ժողովուրդներու հետ, երբեք չխոնարհելով ոչ հին Իրանի, ոչ արաբ–պարսկական կրօնի եւ մշակոյթին առջեւ:

Վրաստանը միշտ մնացած է մասը «արեւմուտքի» եւ հակառակորդը «արեւելքի»: Վրաստանը միշտ կռուած է «Արեւելքի» դէմ, որովհետեւ ան երբեք չէ եղած արեւելեան ժողովուրդ, եւ ի վերջոյ, անդամատուած, տանջանք եւ աւերում դատապարտուած ըլլալով, դիմած է «հիւսիսային Եւրոպայի» օգնութեան, որ չարաչար խաբեց զինքը: Սակայն Վրաստանը այդ «խաբեբայ», «Հիւս. Եւրոպան» նախընտրեց Ասիայէն:

Ազէրիները — համեմատաբար նոր ժողովուրդ են Կովկասի մէջ, լեզուն թուրանեան, կրօնը իսլամ շիաներ, ցեղը՝ խառնուրդ թուրանցիներու եւ հին Կովկասցիներու: Ազէրիները, ինչպէս բոլոր իսլամները, հոգեպէս աւելի կապուած են իսլամական աշխարհին քան Վրացիներուն եւ Հայերուն: Ընդհանուր լեզուն, մշակոյթի նոյնութիւնը, ինչպէս եւ Թուրանական ցեղին պատկանիլը անոնց մէջ ստեղծած է այն հոգեբանութիւնը թէ իրենք անբաժանելի մասը կը կազմեն սահմանէն անդին եղած իսլամական աշխարհին: Ահա հիմնական արգելքը հայ – վրացական – ազէրբէջանեան միութեան: Թող անկեղծօրէն ըսէ Կովկասցի Ազէրբէջանցին,— ինչ է իր քաղաքական իտէալը.— Ստեղծումը Մեծ Թուրանի՞, որու քաղաքացին կը դառնայ ան, իբրեւ Թուրանցի, թէ ստեղծումը Կովկասեան համադաշնակցութեան, ուր կը դառնայ հաւասար իրաւունքներով քաղաքացի Վրացիին, Հայուն եւ Լեռնականին հետ: Ես չեմ կարծեր որ Ազէրբէջանցին հրաժարի մեծ Թուրանի գաղափարէն, նախապատուութիւն տալով Կովկասեան համադաշնակցութեան:

Աւելի պակաս հակասութիւն կայ Վրացիներու եւ Լեռնականներու միջեւ, ուր մինչեւ իսկ արիւն եւ լեզուի որոշ կապեր ալ կան: Սակայն պատմական դէպքերը մեզ բաժնեցին եւ Լեռնականները մերժենալով իրենց հաւատակիցներուն իւրացուցին անոնց մշակոյթն – հոգեբանական յատկութիւնները, նոյնացան Թուրքերու հետ: Թուրքերու դրդումով, անոնք բազմաթիւ անգամներ յարձակեցան Վրաստանի վրայ, ոչ միայն թուլցնելով Վրաստանը, այլեւ նպաստելով Կովկասի անկախութեան անկումին:

Վերցա՞ծ են արդեօք այս դարաւոր թշնամութեան հետքերը Լեռնականներու մօտ: Անոնք Կովկասը կը պաշտպանե՞ն մինչեւ Հայաստանի եւ Վրաստանի սահմանները, Թուրքերու դէմ: Ի՞նչը կը նախընտրեն անոնք, կովկասեան քաղաքացիութի՞ւնը՝ բաժնելով Վրացիներու ճակատագիրը, որ եղած է եւ ապագային ալ կրնայ ըլլալ դառն, թէ ապրիլ Թուրքիոյ թեւարկութեան տակ: Անոնք կը պայքարի՞ն «Հարաւ»ի թշնամիին դէմ նոյն մաքուր խղճով ինչպէս Վրացիները կ'ընեն «Հիւսիս»ի թշնամիին դէմ:

Ահա այս հարցերուն անկեղծ եւ ճշմարիտ պատասխաններէն կը պարզուի թէ ինչ չափով կենսական է կամ ոչ կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարը կովկասեան Լեռնականներու մէջ:

Մեծ Հայաստանի Կովկասի հողամասին վրայ գտնուող մնացորդը, որ չի բաղդատուիր իր հողային կորուստին հետ, իր վարիչներուն բերնով բացորոշապէս յայտարարած է թէ հայկական անկախութիւնը Երեւանի նախկին նահանգի սահմաններուն մէջ հայկական հարցի լուծում չէ, ոչ ալ իրականացումը իրենց քաղաքական իտէալին:

Կան նաեւ սահմանային վէճելի հարցեր Հայաստանի եւ Վրաստանի, եւ Հայաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ, եւ քանի դեռ այս խնդիրները վերջնական լուծում չեն ստացած, աւելորդ է յուսալ թէ Հայերը կը միանան Կովկասեան համադաշնակցութեան:

Կը տեսնենք թէ որքան բարդ խնդիրներ եւ ներքին հակասութիւններ պէտք է հարթել, իրագործելու համար Կովկասեան համադաշնակցութիւնը: Հարցեր, որոնց պէտք է մօտենալ մեծ զգուշութեամբ, անկեղծութեամբ եւ բանիմացութեամբ: Ասոր փոխարէն, Տէրը գիտէ թէ ինչ կը գրուի «Կավկազ» թերթին մէջ: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ այս թերթը վրդովում եւ յուզում կը պատճառէ Վրացիներու եւ միւս Կովկասցիներու մէջ: Այս վրդովումը կը կրկնապատկուի երբ, «Կավկազ»ը կը խօսի Կովկասի ազատագրման՝ Թուսիայէն, եւ Թուրքիոյ հետ ունենալիք յարաբերութեանց մասին: Վրացիները պէտք չունին «Կավկազ»ի «Թրքասիրութեան», որովհետեւ Թուրքիան իրեն հարեւան ունենալէ ի վեր Վրաստան կը յիշէ միայն անկէ կրած յարձակումները, աւերումները, սպանութիւնները եւ ապարատութիւնները: Ահա թէ ինչպէսի վերաբերում տեսած ենք մենք Թուրքիայէն, եւ փաստեր ալ չունինք թէ Թուրքիան փոխած ըլլայ իր տեսակէտը այս հարցի մասին: Եթէ այս այսպէս է, եթէ Թուրքիան Կովկասի հանդէպ կը վարուի այնպէս ինչպէս դարեր շարունակ, այն ժամանակ հակառուսական միացեալ ճակատի համար մենք չենք կրնար Թուրքիոյ զինակիցը դառնալ: Մեզի կը մնայ պաշտպանուիլ եւ հիւսիսէն եւ հարաւէն: Կը յաղթէ՞ ռուսը, եւ նորէն կը հաստատուի Կովկասի մէջ, գուցէ եւ կ'ոչնչանանք մենք, սակայն այս բոլորէն կը տուժէ եւ Թուրքիան եւ աւելի շատ, քան եղաւ 19րդ դարու ընթացքին:

«Կավկազ»ը եւ իր ղեկավարները, փոխանակ զգուշութեամբ քարոզելու Կովկասեան միութեան գաղափարը, կ'ընեն ճիշդ այն ինչ որ պէտք չէր ընէին: Անոնց անխոհեմութեան, կեղծ եւ Կովկասի համար վնասակար գործունէութեան ամենալաւ ապացոյցն է այն վրդովումը զոր կը պատճառէ հանրութեան մէջ «Կավկազ»ի կատարած քարոզութիւնը»:

ԹԱՏՐՈՆ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՒ Կ. ՆՔՆԵՐ»

Ազատութեան ատուածը եղած է այն անկարեկիր մողոքը, որ իր արեան հարկը պահանջած է մեզմէ, բոլոր դարերու ընթացքին: Հիմա, երբ աւելի քան երբեք անոր բոցերէն թեւերուն կարօտը կը զգանք, ինչ աւելի հրաշանկիչ քան բեմի վրայ մերթ վերապրիլ գերութեան սարսռազդեցիկ դրուագները, ենթագիտակցականորէն անդրադառնալու համար մեր ժամանակակից պատմութեան տխուր էջերուն:

Աշխարհագրականօրէն ինկած Արեւելքի եւ Արեւմուտքի քարուղիներուն վրայ, Հայաստան ստիպուած էր դիւցազնական պայքար մղել գերազանց ուժերու դէմ, իր անկախ գոյութիւնը պահելու համար: Այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, յաճախ զէնքի բախումը մերոնց կողմէ չէր ըլլար, ուստի մեր դժբախտ նախահայրերը կ'իյնային թշնամիներուն ձեռքը, որոնք Հռոմի եւ Պարսկաստանի շուկաներուն մէջ կը վաճառէին գիրենք:

Ահա կը տեսնենք Վարազ քրմապետը, որ Տիգրանէս իշխանի հետ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ցաւտոնեան Քաղաք, գերիներու խառնուածին մէջ որոնելու համար իր երկու զաւակները: Ցուսահատ եւ ուժասպառ, հոգեւին մաշեցած անլուր նախատինքներէն, սպունկներու թափօրը կը հեծէ մտրակի հարուածներու եւ հսկայ քարակոյտերու բեռան տակ: Զմփ–նիս, պետը այդ թշուառներու գանգուածին, լաւագոյն ընդունելութիւն մը կը վերապահէ յաճախորդներուն: Ան կը խօսի իր մասին, կը նկարագրէ գերիներու կեանքը եւ կանգ կ'առնէ Հայորդիներուն վրայ, զոր կ'որակէ «գոմէշի պէս տոկուն»: Անմէջապէս որ առանձին կը մնան, մեր աղեսատկաններ կը հարցուփորձեն սարուկները, որոնք երբ կ'իմանան թէ Հայերու դէմ կը գտնուին, լալագին կ'աղերսեն որ գիրենք փրկեն իրենց տէրերու ձեռքէն: Անոնք կը պատմեն իրենց, Երատո դժխոյի որդիին, թէ ինչպէս կատաղութեամբ կռուած էին ընդդէմ Հռոմայեցիներուն, բայց գերազանց ուժերու դիմաց հարկադրուած էին տեղի տալ: Տիգրանէս յուսադրիչ խօսքեր կ'ուղղէ բախտակիցներուն, իսկ Վարազ քրմապետ օգնութիւն կը հայցէ աստուածներէն (Արամազդ, Վահագն ու Անահիտ): Եւ ահա լսելի կը դառնայ խարազանին շաչիւնը ըմբոստ ոգիին՝ Մաժակ քուրմին, որ աներկիւղայն աստուածներուն մահը կը գուժէ: Բազրեւանդի մեհեանին իր այս երբեմնի պաշտօնեային բերնէն, Վարազ քրմապետ կը լսէ նաեւ իր երկու զաւակներուն վաճառումը եւ յուսահատօրէն կը հեծկլտայ:

Դեսպակի մը վրայ բազմած՝ մինչ գեղանին Կորնէլիա կը հրէի Հռոմի հրապարակին վրայ, ակնարկը կը հանդիպի Տիգրանէսի եւ բուռն սէր մը կը ծնի իր մէջ: Տիգրանէս կը փոխարինէ այդ սէրը մինչեւ այն ատեն, երբ այլեւս խրախոյս ազդուած աղջկան հօր լուտանքներէն եւ սարուկներու տառապանքներէն, խելակորոյս կը բարձրանայ Փորումի հրապարակը եւ նախատական բանաստեղծութիւններ կը կարդայ կայսեր հասցէին: Ամբոխը կը բռնէ զինքը եւ Թոպահալ գետին կը բռէ: Վրայ կը հասնի «Պրեֆէ» կայսրը, խիստ կը պայրանայ ժողովուրդին ամբարդ վերաբերումին համար, կը ճանչնայ Տիգրանէս,— քաջազարմ Արտաւազդ իշխանի որդին: Անմիջապէս կը հրամայէ որ բանտ փոխադրեն զինքը:

Գեղանին Կորնէլիա կը դիմէ ոստիկանապետին, որ իր մօրեղբայրն է: Կայսրս մարմնացումն է համեղական առաքինութիւններուն, քանզի շափած է մահը զանազան ռազմադաշտերու վրայ, այլ մանաւանդ խիստ ականջիկ դարձած, որովհետեւ չարաչար խաբուած է անդրանիկ սիրոյն մէջ: Զաւակազուրկ պարսաւելի կյանք Տիկլ անկար հանդէպ իր հօր ունեցած ինձացքը: Զի մոռնար նաեւ մեղադրանքը բաժինը հանել իր քեռայրինն, որ ծայրայեղ եսամոլութեան եօթի չի հեռացած իշխանին: Կայսրս չի զգղիր սակայն դատապարտել Տիգրանէսը, այդ «մազաղաթներ կրծող» հայ իշխանը, որ մահ փնտռած է կալիգուլայ կայսեր դէմ բարբառելու ընելով: Ցուսահատական նուայի մը մէջ, որպէս զի ցոյց տայ, թէ իսկական Հռոմայեցի մըն է ինք, ծերակուտական Դրուսոս Թիթիւլոսի աղջիկը կը փորձէ կուրծքը խրել դաշոյնը, բայց մօրեղբայրը արգելք կը հանդիսանայ: Վերջապէս Կորնէլիայի արցունքներէն սիրտը շարժած, կայսրս կը հաւանի որ քեռայրին կը տեսնուի Տիգրանէսի հետ:

Կորնէլիա կը մտնէ իշխանին մութ խուցը, ընկերակցութեամբ վհատեան քրմուհիի մը, մեղմիւ կ'արթնցնէ իր սիրականը: Խիստ տպաւորիչ խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ իրենց միջեւ, որուն մերթ կը մասնակցի քաղցրահամբոյր քրմուհին: Տիգրա–

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Սեւանայ լիճը գտնւում է շատ բարձր լեռների վրայ եւ այդ լճից ելնում է Հրազդան մեծ գետը: Այդ հանգամանքը ցոյց է տալիս՝ թէ հնարաւոր է Սեւանը պատող ափերից մինը փլցնել եւ դէպի շրջակայ ձորերը անցք բանալով՝ ծովակի ջուրը դատարկել»: Արաբացի գիտնականի գիւտը հաւանական գտաւ Մուհամէդը եւ հրամայեց խկոյն փորել այն ափը, որը յարմար էր գտնում հնարաւորը: Մի քանի շաբթուան ընթացքում արաբացի զօրքերը պատրաստեցին մի հսկայական ջրանցք, որտեղից ծովակի ջուրն սկսաւ հոսել դէպի իւր շուրջը պատող ահաւոր ձորերը: Հօսանքը բանալուց երկու երեք օր յետոյ այս անջրպետը, որ ահա մեր առջեւն է, ցամաքեց բոլորովին եւ Մուհամէդի զօրքը անմիջապէս մտաւ կղզին, գրաւեց հինաւուրց բերդը, որ, ասում էին, իւր հիմնարկութեան օրից ի վեր դեռ ոչ մի զօրաւոր թշնամի չէր կարողացել գրաւել. ապա սկսան կոտորել բնակիչներին, կողոպտել գանձերով հարուստ եկեղեցները, գերի վարել այդտեղ ապաստանող հայազն իշխանուհիներին ...

— Այդպէս էլ մենք կ'անենք, ընդհատեց Բէշիրը զինուորականին: Ով որ ձեզանից կարող է այդ հինաւուրց ջրանցքը գտնել, թող չտապէ, ես նրան ամենամեծ պարգեւը կը տամ:

— Այդ գիտնականը, Տէր, իմ նախահայրերից մինն էր, շարունակեց զինուորականը, եւ այդ պատմութիւնը աւանդաբար մնացել է մեր ընտանիքում: Գուցէ դարձեալ նախկին հընարագէտի թոռներից մինին յաջողի այդ գիւտը, ուստի խնդրում եմ ինձ շնորհել այդ հետազօտութեան իրաւունքը:

Բէշիրը զիջաւ հնարագէտի ժառանգին խնդրած իրաւունքը եւ նա իւր մի քանի ընկերներով շտապեց Գեղամայ ծովափունքը հետազօտելու:

Բայց որպէսզի այդ հնարը չյաջողելու ժամանակ չկորցնէ, նա հոգաց նաեւ միւս միջոցների մասին. այն է՝ փայտահատներ ղրկեց մօտակայ անտառը, որպէսզի գերաններ կտրեն լաստերի համար:

Թողնենք այժմ Հագարացիներին իրանց պատրաստութեանց հետ եւ տեսնենք թէ՝ ի՞նչ էին անում այդ ժամանակ Սեւանայ կղզում:

Առաւօտ էր, երբ վանական հայրերից մի քանիսը ծովափն իջնող հրոսակների գնդերը նշմարեցին: Արաբական դրօշը ծանօթ էր նրանց. ուստի աճապարանօք խուցերը վազեցին՝ վանահօրն ու միաբաններին այդ նորութիւնը յայտնելու: Երբ վերջիններս բոլորը ելան՝ ծովափը դիտելու, թշնամու հեծելագնդերը բռնել էին արդէն հանդիպակաց տափաստանները:

Մարզպետունու հաջորդած լուրը չէր յարմարում այս անակնկալ նորութեան: «Եթէ Բէշիրը յաղթուած էր, ապա որի՞ զօրքերն էին Սեւանի վրայ յարձակողները...»: Այս միտքը երկիւղ բերաւ միաբանների վրայ:

Բայց երբ այդ մասին յայտնեցին թագաւորին, նա ամէնքի կասկածը փարատեց՝ ասելով.

— Մարզպետունուց ջարդ ուտելու պատճառով է, որ Բէշիրը յարձակուել է մեզ վրայ. նա իշխանի վրէժը կամենում է լուծել թագաւորից:

— Ի՞նչ պիտի անենք այժմ, սրտատրոփ հարցրեց թագուհին, որ միաբանների հետ միասին գտնւում էր թագաւորի մօտ:

— Ոչինչ, անհոգ եղանակով պատասխանեց թագաւորը. եթէ արաբացիք կը փորձեն մօտենալ մեր կղզուն, մենք կը ջարդենք նրանց լաստերը եւ իրանց էլ ջրի յատակը կը խորասուզենք:

— Բայց ի՞նչ ուժով. մենք այստեղ ընդամէնը հարիւր զինուոր ունենք, հարցրեց թագուհին երկիւղագին:

— Հարիւր էլ միաբան, յարեց թագաւորը. ով որ ազգի հացն ուտում է, ազգի համար էլ կարող է կռուել:

— Մենք պատրաստ ենք. մենք չենք փախչիլ կռուից, գիմեց վանահայրը. միայն թէ զէնք է պակասում մեր եղբարց:

— Զէնք շատ ունեն նրանք, պատասխանեց թագաւորը. կղզին, փառք Աստուծոյ, ժայռապատ է. իսկ լաստերի հետ կռուելու համար հարկաւոր չէ սուր կամ նիզակ, հրամայեր որ քարհատները ժայռեր պոկեն կղզու խարակներից եւ ժողովեն նրանց ափերի մօտ: Մեր սուրբ հայրերը, կարծում եմ, քարկոծել կարող են. հետեւապէս, երբ իմ զինուորները կը սկսեն նետահարել եւ կամ կարթերով լաստերը քաշել, նրանք էլ իրանց տարափը կը տեղան:

— Այդ կարող ենք անել...

— Թոյլ չենք տալ որ կղզուն մի լաստ մօտենայ...

— Բոլորին կը խորասուզենք...

Այս ու այն կողմից եռանդով խօսեցին միաբանները:

Տակաւին այս խորհրդի մէջ էին թագաւորն ու կղզեցիք, երբ արքայի թիկնապահներից մինը ներս մտնելով յայտնեց թէ՝ թշնամու կողմից ղրկուած մի նաւակ գալիս է դէպի կղզին:

— Թո՛յլ տուէք որ մօտենայ. մի նաւակը մեզ չարիք բերել չի կարող, հրամայեց թագաւորը: Ապա ելնելով իւր կացարանից՝ պատուիրեց թիկնապահներին սպառազինուիլ իսկոյն եւ իջնել կղզու տափարակը: Նոյնտեղ ժողովելու պատուէր տուաւ նաեւ միաբաններին:

Երբ ամէնքը հաւաքուեցան, թագաւորը նոյնպէս իջաւ այդտեղ եւ զինուորները առաջից, իսկ միաբանները վերջից կարգերով, կանգնեցրեց նրանց կղզի մուտքի կամ պարիսպների առաջ այնպիսի մի ձեւով, որ ափին մօտեցողը կը կարծէր թէ կղզին լիքն է զօրքերով:

Նաւակը, որ վարում էր Ցամաքաբերդցի մի հայ, մօտեցաւ ափին: Նրա մէջ նստած էին երկու հագարացի իշխաններ եւ մի քանի զօրական: Ելնելով ցամաք, նրանք յայտնեցին թէ՝ Բէշիր զօրապետի կողմից պատգամ են բերել Հայոց թագաւորին, ուստի կամենում են տեսնել նրան:

Արքայի հրամանով թիկնապահները առաջնորդեցին նրանց դէպի արտաքին տունը, ուր գտնւում էր այդ ժամանակ թագաւորը: Նա չէր ցանկանում որ օտարները կղզու ներսը տեսնեն, ուստի պատգամաւորներին ընդունեց այդտեղ:

(Շար.)

կը նախընտրէ մահը անարգ ստրկութենէն եւ տեսիլքի մը պէս կ'անհետի...

Համքի հրապարակին վրայ կ'երեւի արքան՝ Կալիգուլա, ընկերութեամբ կեսոնիա կայսրուհիին խորհրդական Լիպլիուսի ։ Զուարթ ամբողջութեան մէջ է, ի պատիւ կայսրուհիին չարաչուք հանդէսներ խոստանայ ժողովուրդին ։ Երբ կը թէ Տիտոս հիւանդացած է, կը մայէ որ Տիբեր գետը չպրտեն ։ Լիպլիուս կ'առարկէ թէ՝ իր փոխանորդին «անձոռնի մասը» գետին յատակն իջնէ, այն ձուկերը կ'ապստամբին...։ Եւ ուշադրութիւնը կը դարձնէ դէպի կողմը ։ Կալիգուլա թէեւ անշուշտ վեհապետ մը, բայց շատ է։ Դիւրաւ կը հաւատայ փիլիսոփայ Փիլոնի հնարած պանիր»ի հրաշագործ թեան, որ իբր թէ կոչուած էր իր բուժելու...։ Մինչ հայ մահաշուք լռութիւն մը կը գեղանին Կորնէլիա ծունկի կայսեր առջեւ եւ պաղատա իրենց սիրոյն օրհնութիւնը կը ։ Այս աղերսը աւելի կ'արծարծ բնազդները բռնաւորին, որ կրնար հանդուրժել որ Հռոմայեցի ազնուականուհի մը «պիղծ բարբարոս» մը սիրէ ։ Իսկոյն կը հրամայէ որ Տիգրանէսը վագրերուն առջեւ նետեն, իսկ աղջիկը բորոտի մը կամ հաշմանդամի մը հետ ։ Դժբախտ Կորնէլիա կը յուզումէն ։ Կալիգուլա հրամայեց անձնատուր կ'ըլլայ պարի Թռիչքներուն, անմիջապէս որ կանգ կ'առնէ ահա վրէժխնդիր Հռոմայեցի մը կը ներկայանայ իրեն եւ դաշոյնը կուրծքը կը մխրճէ ։

*** Տիգրանէսի դերին մէջ, Պ. Բ. Շապէշեան յաջողապէս արտայայտեց եւ բանաստեղծական հոգիի մը սիրը, պատրաստ գերագոյն զոհողութեան իր ժողովուրդին հանդէպ նախատինքը սրբելու համար։ Յիշանալի էր Կորնէլիայի հետ ունեցած բանտի տեսակցութեան ընթացքին։

Պ. Ս. Սերոբեան կը մարմնացնէր ական ըմբոստ ոգին՝ Մաժակ քուրմը, երբ մազերը ցան ու ցրիւ, կուրծքը բաց եւ արիւնլուայ, ատենական ձայնով մը կը գուժէր վաղեմի աստուածներուն մահը եւ ստրուկներուն ապստամբութեան կը մղէր ։

Կայիոսի դերին մէջ, Պ. Ա. Մխիթարեան եղած էր սկեպտիկ եւ ուղղամիտ զինուորական մը, ընդունակ ամէն կարգի բարութեան։ Օժտուած զօրեղ ձայնով մը, այս արուեստաւոր տղան անգամ մը եւս բազմակողմէն պատրաստուած էր իր դերին։ Ցաջող էր այն հոգեբանական պահերուն, երբ Կորնէլիա հայ իշխանին ազատ արձակումը կը խնդրէր ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներէն Պ. Քանթար, որ կ'անձնաւորէր քուրմի մը դերը, Տիգրանէսի անկման պահուն, այդ կարճ յայտնութեամբ իսկ երեւան բերաւ եւ զուսպ խաղարկութիւն մը։ Պ. Պերճ Կարապետեան ունէր երկու դեր.— Զիմինիս եւ Լիպլիուս։ յաջող էր առաջինին մէջ։

Օր. Մելինէ Սինանեան, այս անգամ ինքզինքը գերազանցեց Կորնէլիայի դերով ։ Բոլոր տեսարաններուն մէջ, խոր եւ զգայուն խաղարկութեամբ մը տուաւ Հռոմայեցի այդ ազնուականուհիին դիմագծութիւնը ։

Օր. Հերմինէ Քանթար եղած էր քնքոյշ վեստեան քրմուհի մը, լի գթութեամբ եւ անհուն բարութեամբ։ Շատ կարճ յայտնութիւն մը ունեցաւ բեմի վրայ, բայց իր քնարական ձայնով եւ զգայուն խաղարկութեամբ մեծ տպաւորութիւն թողուց ժողովուրդին վրայ։ Ցաջող էին նմանապէս Օր. Ֆլորա Քուրեան (Կեսոնիա) եւ Պ. Պ. Ա. Սերճանեան եւ Ց. Քէշիշեան (ստրուկ)։

Վերջապէս, այս տողերու հեղինակին վիճակած էր նախ Վարազ քրմապետի դերը, իսկ հուսկ յետոյ Կալիգուլա կայսրինը, որուն չնական եւ խեղկատակ նկարագիրը փորձեց տալ հնարաւոր եղած չափով ։

Այս գեղեցիկ երկին բեմադրութեան համար ջանք չէր խնայած կազմակերպիչը.— ճոխ հանդերձներ, զէն ու զրահ, նուագ, պալէ եւ սարկական երգեր, զոր ինքն իսկ գրի առած եւ եղանակած էր։ Խորապէս տպաւորիչ էր ստրուկներուն տողանցքը առաջին արարին։ Այս բոլորին համար երեք ամիս հարկ եղած էր։ Եւ ժողովուրդը չվլացաւ իր գնահատութիւնը այս թատերական ձեռնարկին։ Աշխատանքի արդար վարձատրութիւն ։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կեանքը Սանճաքին մէջ

L'Indépendant թերթը (17 յունիս) կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Հալէպէն, 1 յունիս թուականով.—

20 Մայիսին նստած էինք սրճարանի մը մէջ։ Անտիոքէն Թուրքեր եկան՝ ցնծագին յայտարարելով թէ Սանճաքին կցումը պիտի յայտարարուի Մայիս 22ին։ Բազմաթիւ ագարակատէրեր, որոնք Սանճաքէն փախած էին, տժգունեցան մտածելով որ վերջնական կը դառնար իրենց կործանումը։ Ետոյ իմացանք, որ մեծ հանդիսութիւններ կազմակերպուած էին Մայիս 22 օրուան համար, բայց Էնկիւրիէն հասած հրամանով մը յետաձգուած։ Թրքական թերթերը ի վերջոյ գրեցին թէ կցումը պիտի յայտարարուի մայիս 28ին։ Բայց մինչեւ այսօր յայտարարուած չէ։ Կը թուի թէ բուռն է պայքարը ։

Սանճաքին մէջ՝ նորութիւն չկայ, բացի քանի մը փոքրիկ դէպքերէ, որոնք հետեւանքն են թրքական տիրապետութեան։ Ճէպէլ Մուսայի Հայը, որ ամբաստանուած էր թէ հրացան պարպած է Հաթայի դրօշին վրայ եւ պատռած, «ներումի» արժանանալէ վերջ, նորէն կը ձերբակալեն։ Բայց կատակերգութեան նայեցէք, Հայը, ձեռքերը ձեռնակապի մէջ, կը յաջողի խոյս տալ իրեն ընկերացող Թուրք ոստիկաններուն ձեռքէն եւ վազելով կտրել անցնիլ սահմանը։ Այժմ հսկողութեան տակ կը գտնուի Լաթաքիոյ մէջ, բայց տասնոց մը չունի գրպանը, կինն ու վեց զաւակներն ալ լքուած կը մնան Ճէպէլ Մուսայի մէջ։ Թուրք ոստիկանները կ'աղաչեն, որ դէթ իրենց վերադարձունէն ձեռնակապերը։

Թուրքիոյ լիազօրը, Աչըքալըն, Կոթըրոյի այցելութենէն քանի մը օր վերջ լուր ղրկեց թէ Մուսա տաղ այցելութեան պիտի գայ ։

Երբ Մուսա տաղ գնաց, ոչ ոք դիմաւորեց զինք եւ իր հետեւորդին հետ մինակ մնաց Խըտըր պէյ գիւղին նշանաւոր սօսիին տակ։ Գիւղացիները, շրջակայ սրճարաններուն մէջ նստած, տապեղ (թավլու) կը խաղային, առանց ուշադրութիւն դարձնելու բարձրաստիճան անձնաւորութեան ։ Զօր. Աչըքալըն ուտելիք ուզեց, իրեն պատասխանեցին թէ գիւղը շատ աղքատ է եւ բան մը չունէին տալիք։ Ի վերջոյ երկու հաւկիթ տուին։

Քէսապ հաստատուած մասնաւոր սպասարկութեան սպաներէն մէկուն առաջնորդութեամբ՝ ֆրանսացի զինուորները փոխեցին, երեք շաբաթ առաջ, Քէսապի սահմանագլուխի պահականոցը։ Հոգատարութեան շրջանին, Քէսապ եւ իր շրջակայքը կախում չունէին Ալեքսանտրէթի Սանճաքէն, այլ Ճէզր–էլ Շողուրի քազայէն, որ կը մնայ սուրիական։ Վարչական այդ կրճատումը կատարուած էր երեւի ի հարկին նուէր տալու համար Թուրքերուն։ Կ'ենթադրուի այժմ որ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ փրկել գէթ Քէսապը, գոհացում տալու համար Հանրապետական Դաշնակցութեան։

Մինչեւ վերջին ամիսները, Թուրքերը կ'աշխատէին սիրաշահիլ Հայերը, այժմ նետած են դիմակը։ Պաշտօնէ հանեցին Հայ ուսուցիչները, Կոթըրոյի այցելութենէն վերջ պաշտօնանկ ըրին նաեւ Մուսա տաղի միւտիւրը, — բոլոր այս արձակումները առանց նիւթական հատուցումի։

Քէսապի Հայերը շատ հաշտ կ'ապրին տեղացի Թուրքերուն հետ, որոնք քէմալականութեան հակառակ են։ Անոնք միացուցած են իրենց դատը ։ Այս երկու ժողովուրդներն ալ լաւ կռուող են։

Սանճաքը ողողուած է Թուրքերով, որոնք դուրսէն եկած են։ Պաշտօններուն մեծ մասը տրուած է երիտասարդ Թուրքերուն, որոնք եկած են Թուրքիայէն ։

Գնդ. Քոլէ յայտարարած է թէ անօգուտ է այլեւս ամէն աշխատանք որ նպատակ ունի պահել Սանճաքը, որովհետեւ կցումի մասին համաձայնութիւնը ստորագրուած է Էնկիւրիի մէջ ։

Ոստիկանական ուժերը զօրացնելու պատրուակով, Թուրքերը ստեղծած են թրքական զինուորական իրական բանակ մը։ Օրտու գիւղին մէջ կը գտնուին 400 թրքական ոստիկաններ։

Թայֆուր, Հաթայի նախագահը, որ, ինչպէս ծանօթ է, հին հրոսապետ մըն է, Քէսապ գացեր է թելադրելու եւ խնդրելու, որ Հայերը լքեն իրենց խոպան լեռը եւ հաստատուին Ամուքի հարուստ դաշտին մէջ ։

ՃԻՆԿԻԶ ԽԱՆԻ ԴԵՐԵԶՄԱՆԸ ՏԵՂԱՓՈԽԱ՞Ծ ԵՆ

Չինական թերթերը կը գրեն թէ, Ճինկիզ խանի նշանաւոր դերեզմանը, որ կը գտնուէր Սիւիւանի մէջ (Մոնկոլիա), տեղափոխած են Չինաստանի մէջ գաղտնի վայր մը, Եուլէն Շէնսիի մօտերը։ Այս փոխադրութիւնը կատարած են վախնալով որ Մոնկոլ իշխան Թէհ, որ Ճափոնացիներու ազդեցութեան տակ կը գտնուի, կը բանայ դամբանը եւ կը կողոպտէ զայն, ինչպէս սպառնացած էր ։

Ճինկիզ խան, որ 13 դարու հզօր մոնկոլ թագաւորներէն մին էր եւ աշխարհակալ, թաղուած էր արծաթեայ դագաղի մը մէջ։ Իր մօտ թաղուած էին նաեւ իր երկու կիները։

Նմոյշ մը Կեսթափոյի գործունէութենէն

Մէթրօ – Կոլտուին – Մէյէր ամերիկեան շարժանկարի մեծ ընկերութեան վարիչներէն Ռիչըրտ Ռօսըն, որուն մասին Կեսթափօն (գերման գաղտնի ոստիկանութիւն) կասկածած էր, թէ ամերիկեան լրտես մըն է Գերմանիոյ մէջ, կը պատմէ իր գըլխէն անցած դարձածները աւելորդ նմոյշ մը եւս տալով թէ ինչքան արթուն է գերման գաղտնի ոստիկանական կազմակերպութիւնը եւ ինչքան մանրազնին կերպով կը հետեւի իր զոհերու քայլերուն ։

Պ. Ռօսըն նախ բանտարկուած է Աւստրիոյ Կրաց քաղաքին մէջ, ընդամէնը չորս շաբաթ եւ 4 օր, առաջին երեք շաբաթը ամէն յարաբերութենէ կտրուած ։

— Ազատ արձակուելէ ետք, կը պատմէ, իմացայ որ Կեսթափոյի գործակալները հետեւած էին ինծ Լոս Անճըլըսէն մինչեւ Գերմանիա, քայլ առ քայլ։ Անոնք գիտէին թէ որ ժամուն հասած եմ Շիքակօ, ուր իջեւանած եմ, ինչ ըրած եմ Նիւ Եորքի մէջ, որ նաւը առած եմ, երբ հասած եմ Փարիզ, որ տեղերը այցելած եմ, իսկ Գերմանիոյ մէջ իմ շարժումներուս հետեւած ու արձանագրութիւն էին պահած ժամ առ ժամ ։

Պատմելով Աւստրիոյ մէջ իր բանտի փորձառութիւններու մասին, Պ. Ռօսըն կ'ըսէ.

— Առաջին տասը օրերը գրեթէ խելագարած էի. Թոյլ չէին տար որ ո եւ է մէկուն հետ հաղորդակցէի, ոչ իսկ կնոջս, բարեկամներուս, ընկերութեան եւ կամ ամերիկեան հիւպատոսութեան պաշտօնատարներուն հետ։ Անգլերէն խօսող ոչ ոք մօտեցուցին քովս։ Ոչ գիրք ունէի կարդալու, ոչ թուղթ գրելու։ Ժամանակը սպաննելու ոչ մէկ միջոց։ Պէտք է ըսեմ սակայն, որ ո եւ է մէկը ֆիզիքական տանջանքի չենթարկեց զիս։ Երեք շաբաթ ետք ըսին, թէ թոյլ պիտի տան որ ամերիկեան հիւպատոսը այցելէ ինծի։ Ան եկաւ, բայց թոյլ չտուին որ խօսինք իմ բանտարկութեան պարագաներու մասին։ Ըստ երեւոյթին եկած էր ստուգելու, թէ առողջ եմ եւ ֆիզիքապէս անվնաս ։

Պ. Ռօսըն ըսաւ, թէ երեք ամիս առաջ Աւստրիա գացած էր յայտնի դերասան Ռոպէրթ Թէյլըրի մէկ շարժանկարին՝ Ֆլօրիանի համար նիւթեր հաւաքելու եւ գերման իշխանութիւնները արտօնած էին իր մուտքը այնտեղ։ Նոյնիսկ տասը րոպէ տեսակցած էր այս մասին նախարար Տոքթ. Կէօպէլսի հետ։

— Մէկ բան սակայն լաւ սորվեցայ այնտեղ, թէեւ ես գերմաներէն չեմ գիտեր։ Այն է՝ Կէսթափօն աշխարհի ամէնէն լաւ կազմակերպուած հաստատութիւնն է։ Ան գիտէր իմ մասին, այստեղ եւ հարաւ. Ամերիկա իմ այցելած տեղերու մասին այնպիսի մանրամասնութիւններ, զորս ես ինքս մոռցած էի։

ՍԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԵՐԱՔԱՂ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Այլեւս ոչ մէկ կասկած, որ բաներ մը կը խմորուին Թուրքիոյ ծոցին մէջ։

Երեւութապէս ցնցող չեն, բայց որքա՜ն ուշագրաւ իրենց խորքով ։ Կատարեալ յեղափոխութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ, անշուշտ լուռ ու խաղաղ, ինչպէս եղած են այդ աշխարհի բոլոր փոփոխութիւնները, սոմանեան կոչուին թէ քէմալական։

Կը բաւէ միայն համրել նախարարական ելեւէջները։ Հազիւ վեց ամիս բոլորած, նոր նախագահը արդէն իսկ վեց անգամ շարժեց մաղը, երէկուան բերածը այսօր նետելով։ Փոխուեցան գրեթէ բոլոր կարկառուն դէմքերը, սկսեալ արտաքին նախարարութեան անփոխարինելի Ռիւշտի Արասէն մինչեւ անոր ներքին լծակիցը՝ Շիւքրիւ Գայան, որուն թաւալգլոր անկման ցաւը չխնայեց նոյնիսկ մարմինին, անդամալուծման յանգելով։

Եւ սակայն, արտաքինէն աւելի ներքին նկատումներու վրայ դարձնելու է ուշադրութիւնը։ Որովհետեւ, մաղը միայն նախարարական խորհուրդին մէջ չի բանիր, այլ անխտիր ամէն տեղ։ Օրինակ, երրորդ անգամն է որ կը մաքրագործուին կուսակալները, մեծ թէ փոքր։ Իսկ Հալքի Ե. համաժողովը, աւելի արմատական վերակազմութեան մը պիտի դիմէ, վարչական թէ ընկերային գետնի վրայ ։

Ցատկապէս կ'ընդգծենք «ընկերային» բառը, որովհետեւ անոր մէջ կը գտնենք աղբիւրը այս բոլոր վերիվայրումներուն։ Եփոն մարդ, նոր նախագահը ամէն առթիւ կը կրկնէ իր ճշմարիտ յարումը քէմալական բարենորոգումներուն։ Բայց միեւնոյն ժամանակ լուռ ու խաղաղ վերաքաղի մը ենթարկած է զանոնք։ Յիշենք միայն ամէնէն աչքառու օրինակները։

Անցեալ Ապրիլին, Իզմիթի դատական իշխանութիւնը արգիլեց ցուցահանդէս մը, «անբարոյական» նկատելով վեց նկարներ, որոնք սակայն ասկէ առաջ ցուցադրուած էին Պոլսոյ մէջ, առանց այդ անպատեհութիւնը ներկայացնելու։

Մայիս 12ին, խորհրդարանը կ'ընդունէր օրինագիծ մը, որով հին տառերով տպուած գիրքերը կրնան դըրուիլ դպրոցական եւ այլ գրադարաններու մէջ։

Նոյն օրերուն, Պոլսոյ Քաղաքապետական ժողովը կը նետէր անկելանոցի Թուրքերէն նոր անունը, վերահաստատելու համար հինը՝ արաբերէն Տարիւլաճէզէ ։

Եւ վերջապէս, յանդգնութեամբ մը որ աննախընթաց է, երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ հրապարակաւ կ'առաջարկէ «դռնէն դուրս նետել» ու «չինծու թուրքերէնը»։

«Եթէ այդ խնամքը շռայլէինք էսփէրանթօ լեզուին, այսքան պարապի գացած պիտի չըլլար։ Որովհետեւ էսփէրանթօն բանի մը կը ծառայէր · մինչդեռ այս արուեստական, չինծու թուրքերէնը ՈԵՒԷ ԿԵԱՆՔ ՉՈՒՆԻ» (Ենի Սապահ, 24 Մայիս 1939)։

Կը զգա՞ք հարուածին ծանրութիւնը։ Այդ խարանիչ բառերով, նախկին խմբագիրը ուղղակի քէմալականութեան կեանքի թելն է որ կ'այրէ։ Չէ՞ որ բուն իսկ Աթաթիւրքն է ստորագրողը, այդ «արուեստական, չինծու թուրքերէն»ին։ Մարդը, որ 1934 հոկտեմբեր 5ին «զուտ թուրքերէն» բառերով կազմուած ճառ մը կը խօսէր Շուէտի գահաժառանգին ընդունելութեան ժամանակ, եւ Անատոլու գործակալութիւնն ալ այս պարագան կը ծանուցանէր ի լուր աշխարհի, որ պէտք բոլորը հետեւին Մեծ Պետի օրինակին։

Հիմա, հինգ տարի չանցած, երեսփոխան մը կրթական նախարարին կ'առաջարկէ դուրս վտարել այդ մեծ «գիւտ»ը, եւ «ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ ՀԻՆ, ԿԵՆԴԱՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ»։ Ուրեմն, նախկինը օդային է, մեռեալ....։

Եւ չկարծէք թէ անհատական ձայն մըն է այս։ Պաշտօնական կառավարութիւնն է որ կը խօսի Ճահիտի բերնով, ինչպէս խօսեցաւ Իզմիթի ընդհանուր դատախազին միջոցաւ, արգիլելով «մերկ կիներ»ու ցուցադրութիւնը։

Պարապ տեղը չէ որ կարգ մը լրագրողներ եւ երեսփոխաններ ահազանգ կը հնչեցնեն, չարագուշակ նըկատելով իրերու ընթացքը։ Իզմիթի ընդհանուր դատախազը «շղթայէ զարձնելու էր բողոքողները», կ'ըսէ երեսփոխան Ազա Կիւնտիւզ, փոխանակ ընդառաջ երթալու անոնց (Թան, 1 Մայիս 1939)։ «Մենք մինչեւ հիմա չնահանջեցինք մեր մեծ յեղափոխութիւններէն ոեւէ մէկէն», կը պոռայ երեսփոխան Զիա Կէվհէր, հին տառերով տպուած գիրքերու գործածութեան օրէնքին առթիւ։ Ուրիշ երեսփոխան մըն ալ, Քէմալէտտին Քեամի, դառնօրէն կը գանգատէր. «Երբեք չէի կարծեր թէ յեղափոխական օրէնք մը մեկնութեան պիտի կարօտէր տասներորդ տարուան մէջ»։

500,000 ՍՊԱՆԻԱՑԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական իշխանութիւնները Պիրէնեան սահմանագլուխի երկու կեդրոնացման կայաններու՝ Արժէլի եւ Սէն Սիբրիէնի 200,000 սպանիացի փախստականները փոխադրեցին Բէրբինեանի մօտ Պաքար քաղաքը։ Այս փոխադրութեան նպատակն էր փախստականներուն տալ բնակութեան աւելի յարմար պայմաններ, ինչպէս նաեւ խուսափիլ այն անպատեհութենէն, որ Պիրէնեանի շրջանին մէջ փախստականներու գոյութիւնը արգելք կը հանդիսանար զբօսաշրջիկներու առեւտուրին ։

Թէեւ պաշտօնական թիւեր կ'ըսեն, թէ տակաւին Ֆրանսայի մէջ գտնուող սպանիացի փախստականներու թիւը 350,000 է, բայց իրական թիւը կը հասնի 500,000ի։ Ասոնցմէ հարիւր հազար կը գտնուին Կիւրի մէջ, որոնցմէ 6000ը միջազգային զօրաբաժնի եւ հանրապետական օդատորմիղի մարտիկներ։ Այս վերջիններուն պատեհութիւն տրուեցաւ միանալու ռուսական բանակին, բայց շատ քիչերը մեկնեցան ։

Ֆրանսական իշխանութիւնները կ'ըսեն, թէ սպանիացի փախստականներու 80 առ հարիւրը տրամադիր են վերադառնալու Սպանիա, եթէ Զօր. Ֆրանքօ թոյլ տայ։ Ցոյս կայ Մեքսիկա ղրկել 60,000։ Այժմ Սպանիա կը վերադառնան օրական 500։ Շատեր ալ կան որ Սպանիա վերադառնալէ ետք, չկարենալով հանդուրժել այնտեղի պայմաններուն, կը փախչին ու կը վերադառնան Ֆրանսա։ Այսպիսիներու թիւը օրական հարիւրէն պակաս չէ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Ես առաջարկեցի, որ տարագիրներուն հարիւր հազար ազգականները իբրեւ պատանդ բռնուին ի փոխարինութիւն Տիւմուրիէին յանձնուած մեր պաշտօնակատարներուն։ Ես առաջարկեցի դաւաճան համարել այն ժողովրդական ներկայացուցիչը, որ ոտքը քաղաքադռնէն դուրս կը կոխէ։ Ես Ռոլանտեաններու կուսակցութիւնը դիմակահան ըրի Մարսէյլի խառնակութիւններուն մէջ։ Ես պնդեցի, որ Էկալիթէի որդւոյն գլուխը աճուրդի հանեն։ Ես պաշտպանեցի Պուշօտը, ես պահանջեցի օրինական քուէարկութիւնը՝ Իսնարը նախագահական աթոռէն վար առնելու համար։ Ես յայտարարեցի, որ Փարիզցիները հայրենիքին արժանաւոր զաւակները եղան։ Եւ ահա թէ ինչո՞ւ համար Լուօվէն զիս թուղթէ չինուած խրտուիլակ կը կոչէ, թէ ինչո՞ւ Ֆինիսթէրը կ'ուզէ որ զիս արտաքսեն, թէ ինչո՞ւ Լուտէօն քաղաքը կ'ուզէ որ զիս աքսորեն, թէ ինչո՞ւ Ամիէն քաղաքը կը ցանկայ, որ իմ բերնիս ցռկակապ դնեն, թէ ինչո՞ւ Կոպուրկը կ'ուզէ, որ զիս ձերբակալեն, իսկ Լըկուանտր-Պիւիրավօն կ'առաջարկէ Քօնվանսիօնին՝ զիս խելագար յայտարարել ։ Այսպէս ուրեմն, քաղաքացի Տանդօն, ինչո՞ւ համար դուք զիս կանչել տուիք ձեր այս չարաբախտ ժողովին. չէ՞ որ իմ կարծիքս ալ լսելու համար. եւ միթէ ես ինքս խնդրեցի՞, որ այստեղ գամ. քա՛ւ լիցի։ Ես ամենայետին ցանկութիւնն իսկ չունիմ ճակատ առ ճակատ գալու այնպիսի հակայեղափոխականներու դէմ, որպիսին էք դուք եւ Ռոպէսպիէռը։ Բայց եւ այնպէս ինծ համար անսպասելի չէր, որ դուք զիս չպիտի հասկնայիք, դուք աւելի դէչ, քան Ռոպէսպիէռը, եւ Ռոպէսպիէր աւելի դէչ քան դուք։ Ուրեմն այստեղ պետական մարդ մը չկայ, ուրեմն ձեր ձեռքը քաղաքականութեան մասին պէտք է դեռ հեգարանը տալ, պէտք է դեռ ձեզ սորվեցնել այբը բէնէն զատել։ Ես կ'ուզէի ձեզ ըսել։ Դուք երկուքդ ալ կը սխալիք։ Վտանգը ո՛չ Լոնտոնի մէջ է, ինչպէս կը կարծէ Տանդօնը. վտանգը Փարիզի մէջ է, վտանգը միութեան պակասութեան մէջն է, վտանգը այն իրաւունքի մէջն է, որ՝ ձեր երկուքէն սկսեալ՝ ամէն մարդ ունի՝ այդ վըտանգը իր ուզած ձեւով ցոյց տալու։ Վտանգը մտքերու պղտորման, կամքերու անիշխանական սանձարձակութեան մէջն է։

— Անիշխանութի՛ւնը, ընդհատեց Տանդօն. եւ ո՞վ է այդ անիշխանութեան հեղինակը, եթէ ոչ դուք։

Մարա չպատասխանեց առանց կանգ առնելու.

— Ռոպէսպիէր, Տանդօն. վտանգը սրճարաններու այդ կոյտին, խաղատուներու այդ ցանցին մէջն է. վըտանգը կը գտնուի ակումբներու բազմութեան մէջ, Սեւերու ակումբը, Դաշնակիցներու ակումբը, Տիկիններու ակումբը, Անկողմնակալներու ակումբը՝ հիմնուած Քլէրմօն – Տօններէն՝ որ 1790ին եղած է միապետական ակումբ եւ զոր Կլօդ Ֆօշէ քահանան կ'երեւակայէր տեսակ մը հասարակաց կեդրոնի վերածել. Բրդէ-Գդակի ակումբը՝ հիմնուած լրագրավաճառ Բրուտոյէն եւ այլն եւ այլն։ Ես չեմ յիշեր, Ռոպէսպիէր, ձեր Ժագօպէններու ակումբը, եւ ոչ ալ ձեր, Տանդօն, Քորտըլիէներու ակումբը։ Վտանգը կը կայանայ այն սովին մէջ, որ կը ստիպէ բեռնակիր Պլէնը քաղաքատան լապտերէն կախել Բալէի վաճառանոցին հացավաճառ՝ Ֆրանսուա Տընին. վտանգը կը կայանայ այն արդարադատութեան մէջ, որ կախել տուաւ բեռնակիր Պլէնը, որովհետեւ ան կախած էր հացթուխ Տընին։ Վտանգը կը կայանայ թղթադրամին մէջ, որ անընդհատ կ'իյնայ։ Թամբլի փողոցին մէջ հարիւր ֆրանքնոց թղթադրամը գետին է ինկեր, եւ անցորդը, հասարակ մարդ մը, ըսեր է. «Զարժեր ատոր համար գետին ծռիլ»։ Արժէքաւոր թուղթեր շահագործողները եւ հաւաքագնողները— ահա թէ ո՛ւր է վտանգը։ Սեւ դրօշակ բարձրացնել քաղաքատան վրայ, ի՜նչ փառաւոր սկզբնաւորութիւն։ Դուք ձերբակալել կուտաք պարոն Տրէնքը եւ կը կարծէք թէ ազատեցաք. բայց ոլորեցէք բանտի այս ծերունի խարդախին վիզը։ Դուք կը կարծէք որ ամէն բան վերջացաւ, երբ Քօնվանսիօնի նախագահը պսակ կը դնէ Լաբէրտէշի գլուխը, որ Ժէմմաբի մէջ սուրի քառասունըմէկ հարուած ստացած է եւ որուն Շէնիէ գովասան դարձած է։ Կատակերգութի՛ւն եւ խեղկատակութի՛ւն։ Եւ դուք դեռ չէք ուզեր տեսնել Փարիզը. եւ դուք դեռ կ'ուզէք վտանգը փնտռել հեռուն, երբ ան շատ մօտիկ է։ Այն ժամանակ ի՞նչ բանի կը ծառայէ ձեր ոստիկանութիւնը։ Ռոպէսպիէր, չէ՞ որ դուք ձեր լրտեսները ունիք—Պայանը՝ Քոմմիւնի մէջ, Քօֆֆէնհալը՝ Յեղափոխական Դատարանին մէջ, Դաւիթը՝ Հասարակաց Ապահովութեան Յանձնաժողովին մէջ, Կուդոնը՝ Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին մէջ։ Կը տեսնէք, ուրեմն, որ ես բոլորը գիտեմ, եւ այն ժամանակ, լաւ իմացէք, վտանգը ձեր գլուխներուն վրան է, վտանգը ձեր ոտքերուն տակն է. դաւադրութի՛ւն կայ, դաւադրութի՛ւն, դաւադրութի՛ւն։ Փողոցին մէջ անցորդները, իրարու կը կարդան լրագիրները եւ գլխով իրարու նշան կ'ընեն։ Տարագիրները, վերադարձողները, պճնազարդ ֆրանտները, բոլորը վեց հազար մարդ, առանց քաղաքային անդամներու, պահուըտած են նկուղներու, շտեմարաններու եւ Բալէ-Ռուայեալի փայտեայ միջնորմներու մէջ։ Հացավաճառներու մօտ երկայն պոչի նման շարք մը կանգնած է։ Կիներ, կանգնած իրենց տան շեմքին վրայ, ձեռքերնին իրարու կցած են եւ կը հարցնեն թէ ե՞րբ պիտի գայ խաղաղութիւնը։ Դուք լաւ գիտէք ձերիններուն հետ երթալ փակուիլ Գործադիր Խորհուրդի դահլիճը, բայց ձեր այնտեղ ըսած-խօսածը բոլորը կ'իմացուի։ Ապացո՞յց կ'ուզէք, Ռոպէսպիէր, ահաւասիկ. երէկ երեկոյ դուք Սէն-Ժիւստին ըսած էք. «Պարպարուն սկսած է իր փորը շատ պարարտացնել, այդ կ'արգիլէ անոր փախչիլը»։ Այո՛, վտանգը ամենուրեք է, բայց աւելի շատ կեդրոնին մէջ։ Փարիզի մէջ նախկինները դաւադրութիւններ կը կազմեն, երբ ազգասէրները ոտքերնին բոպիկ կը պտտին։ Մարտ 1ին ձերբակալուած ազնուականները արդէն ազատ թողուած են։

(Շար.)

խմբագրականի մը մէջ.

— «Մեզի կը հաւաստեն թէ այսօր հնարաւոր է վերականգնում մը։ Թերեւս երբեք այսքան նպաստաւոր եղած չէր առիթը։ Արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները պէ՞տք ունին Թուրքերուն։ Բաւական ըսին մեզի ասիկա... ։ Բայց ինչ որ նկատի չեն ունենար, այն է թէ Թուրքերը նուազ պէտք չունին Փարիզի եւ Լոնտոնի։ Իսթանպուլի եւ Անգարայի մէջ, հանրային կարծիքը աւելի եւ աւելի կը գիտակցի այն սպառնալիքին զոր իր ազգային ապագային վրայ կը ծանրացնէ Գերմանիոյ ծաւալականութեան կատաղութիւնը։ Թուրքերու ինչի՞ն պիտի ծառայէ Նեղուցներու բանալին պահելը, եթէ իրենք ենթարկուած են գերմանական առաւել կամ նուազ անմիջական գրաւումի մը վտանգին ։

Կը թուի թէ իբրեւ այս վիճակէն կարելի է բան մը շահիլ։ Առանց ճնշում բանեցնելու Անգարայի վրայ, կարելի է Թուրքերը մղել աւելի բանաւոր ու հաշտարար ընթացքի մը։ Բաւական կարեւոր շրջաններ կրնան դուրս թողուիլ անոնց պահանջներէն։ Ճէպէլ Մուսայի, Սուէտիոյ եւ Քէսապի գաւառակի գօտին, որ կը գտնուի Ալէվիներու սահմանին վրայ, գրեթէ ամբողջովին Ալէվիներով եւ Հայերով լեցուած է։ Ոչ միայն Թուրքիա ոեւէ իրաւասութիւն չունի պահանջելու այդ փոքր հողամասը, այլ եւ նման կցում մը դէմ է քէմալական ազգայնականութեան սկզբունքներուն ։

Կասկած չկայ թէ Ֆրանսացի բանագնացները պիտի չթերանան արժեցնել այս փաստը։ Ներկայ բարեկամական մթնոլորտին մէջ, ուր տեղի կ'ունենան Անգարայի բանակցութիւնները, պատուաւոր կարգադրութիւն մը կրնայ տեղի ունենալ։ Եւ բանակցութեանց երկարաձգումն իսկ կը կազմէ բաւական գոհացուցիչ նշան մը »։

Եւ թերթը նորէն կը յիշեցնէ թէ «հոգեբանական ծանր սխալ մըն է ճնշում բանեցնել Թուրքերուն վրայ» եւ թէ «այն պայքարը զոր կը մղէ Միջերկրականի Կոմիտէն, կրնայ զայրացնել Անգարան»...

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ճէզիրէի մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ նախընթաց շաբթու ծանր դէպքեր պատահեցան Ճէզիրէի մէջ։ Գամըշլըի , Տէրպէսիէի, Հասիչէի, Ամուտայի, Ռաս իւլ Այնի եւ Տէրիքի կառավարական շէնքերու վրայէն ժողովուրդը վար առաւ սուրիական դրօշը եւ տեղը կախեց ֆրանսական եւ Ճէզիրէի անկախութեան դրօշը ։

Հասիչէի մէջ, մարզպանին պատուիրակը իսկոյն խիստ միջոցներ ձեռք առած է արգիլելու համար ցոյցերը եւ պատժած է կարգ մը երեւելիներ, իբրեւ հեղինակ կատարուած դէպքերու։ Պատուիրակը վերստին բարձրացնել տուած է սուրիական դրօշը։ Միւս վայրերու մէջ սակայն մինչեւ հիմա ֆրանսական եւ ճէզիրէական դրօշները կը ծածանին։

Գամըշլըի բոլոր սուրիացի պաշտօնեաները երեք ինքնաշարժներով ղըրկուեցան Ռաս իւլ Այն, անկէ Հալէպ փոխադրուելու համար։ Ո եւ է ծանր դէպք եւ խառնակութիւն չպատահեցաւ։ Ամէն ցոյց եւ կարգադրութիւն տեղի ունեցաւ խաղաղ։

Տէրիքէն եւ Այն Տիվարէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքեւիրաքեան սահմանին վրայ Թուրքերը կեդրոնացուցած են 2000 զինուոր ։ Փոխադարձաբար Իրաքն ալ իր սահմանին վրայ նոյն թիւով զինուոր կեդրոնացուցած է ։

Թուրքերը Մուսուլի մէջ սկսած են մղել բուռն քարոզութիւն մը։ Կ'երեւի թէ Սանճաքը աւելի սրած է անոնց ախորժակը։ Իրաքցիները, տեղեակ թրքական գիտաւորութեանց, հարկ եղած միջոցները ձեռք առած են։

Մէկ շաբաթէ ի վեր Ճէզիրէ Պօթանի շրջանին մէջ ալ տենդոտ գործունէութիւն մը սկսած են ցոյց տալ Թուրքերը։ Այդ շրջանի սահմանամերձ վայրերուն մէջ բերած են 1500 նոր զինուոր։ Զինուորական շարժումներ զգալի են քրտական շրջաններու մէջ։

Թուրքիայէն հասած ճամբորդներ կը հաւաստեն թէ մինչեւ 30 տարեկանները զինուորագրուած են երկու ամիս առաջ։ Հիմա ալ ծառայութեան կը կանչուին մինչեւ 35 տարեկանները ։

Տիգրանակերտի երկաթուղին հասած է մինչեւ Պչէրիկ։ Վերջերս բազմապատկուած է այդ գծին վրայ աշխատող զինուորներու թիւը ։

Ալպանիոյ զինուորական կազմակերպութիւնը

Իտալիոյ բանակին գլխաւոր հրամանատարը, մարաջախտ Պատոլիօ Թիրանա հասնելով աչքէ անցուց Ալպանիոյ զինուորական կազմակերպութիւնները։ Ըստ թերթերու տեղեկութեանց՝ Ալպանիոյ մէջ պիտի հաստատուի գերագոյն հրամանատարութիւն մը։ Ալպանիոյ ընդհանուր զինուորական ուժը պիտի բաղկանայ երկու զօրաբանակէ, բաղկացած վեց զօրաբաժիններէ, որոնցմէ մին՝ մեքենաշարժ ։

Ալպանիոյ տնտեսական զարգացման համար յատկացուած է 20 միլիոն սթերլին։ Այս գումարին 8 միլիոնը պիտի ծախսուի ճամբաներու շինութեանց վրայ։ Ճամբաները պիտի երկարին դէպի յունական եւ եուկոսլաւ սահմանագլուխները եւ պիտի ծառայեն ռազմագիտական նպատակներու, այսինքն՝ պատերազմի ժամանակ անշարժութեան դատապարտել Յունաստանն ու Եուկոսլավիան, Ալպանիայէն սպառնալով անոնց ։

Սպանիոյ դիրքը պատերազմի առեն

Փարիզի սպանիական դեսպանը հաղորդեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին թէ Սպանիա չէզոք պիտի մնայ, եթէ պատերազմ ծագի Եւրոպայի մէջ։ Այս առթիւ աւելցուց թէ իր կառավարութիւնը մերժած է Հռոմի առաջարկը՝ զինակցութիւն մը կնքելու համար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։ Ցետոյ հերքեց Սպանիոյ օդանաւային հրամանատարին վերագրուած այն յայտարարութիւնը թէ Սպանիոյ համար անկարելի պիտի ըլլայ չէզոք մնալ, եթէ Իտալիա ընդհանուր պատերազմի մը բռնուի։ Դեսպանը բացատրեց թէ այդ յայտարարութիւնները չեն համապատասխաներ Սպանիոյ կառավարութեան տեսակէտներուն։

Այս հաւաստիքները տալէ վերջ, դեսպանը խնդրեց անմիջապէս եւ ամբողջովին գործադրել ֆրանքեւսպանիական համաձայնութիւնը, եւ մասնաւորապէս վերադարձնել Սպանիոյ ազգ. դրամատան ոսկին, որ Ֆրանսա փոխադրուած է քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր։ Դեսպանը յայտնեց թէ Սպանիա պէտք ունի պատրաստ դրամի, ընդհանուր վերաշինութեան համար։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը վարանի յանձնել այս գումարները, երկու պատճառներով,— 1. Կասկածներ ունի ազգայնական Սպանիոյ դիրքի մասին՝ պատերազմի պարագային.— 2. Սպանիոյ փախստականներուն հոգը, որ ծանր ծախքեր կը պատճառէ։ Բայց եւ այնպէս, Ֆրանսա պատրաստ է վերադարձնելու ոսկի պահեստը, եթէ անմիջապէս ներս առնուին փախստականները, որոնց թիւը նախապէս 500,000 էր եւ այժմ իջած է 350,000ի։ Ոսկին վերադարձնելու պահանջին ուժ կուտայ նաեւ ֆրանսական դեսպանը, մարաջախտ Փէթէն, որ Փարիզ եկաւ առջի օր, խնդրելու համար որ ամբողջովին գործադրուի կնքուած համաձայնութիւնը։ Մարաջախտը այս առթիւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Տալատիէի հետ ։

ԵՌԹԸ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐ, որոնց չորսը կին, 2 — 5 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան Անգարայի մէջ, լրտեսութեան յանցանքով ։

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ ծախելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուեցաւ Օննիկ Յովհաննէսեան, «Թուրք մը», ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը, ծնած՝ 1908ին։ Օննիկ պաշտօնեայ էր Քարթիէ Լաթէնի մէկ գրատան մէջ եւ թանկագին գիրքեր փախցնելով կը յանձնէր ռումանացի Արոն Նաթանսոնի ։ Հարցաքննութեան ատեն մատնեց իր միւս մեղսակիցները, ուրիշ երեք օտարականներ, որոնք բոլորն ալ ձերբակալուեցան ։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԿԸ ԽՕՍԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գօլիզէի շքեղ սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԵՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ե. ԽԱՅԻՄԵԱՆ

Կ'երգէ Օր. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ կը նուագէ Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

կ'արտասանեն Օր. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ եւ Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ։ Մուտք 5 ֆր.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս։

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահին մէջ 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին։ կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ։

Մուտք՝ 1 ֆր.։

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Մի միայն մէկ ներկայացում

Ամբողջ հայութեան կողմէ այնքան սիրուած եւ ծափահարուած

ԴԵՐԱՍԱՆ Ե. ԶԱՓՐԱՍՏԻ ԿՈՂՄԷ

Մեծ պատրաստութեամբ կը բեմադրուի

Ամէն տեղ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած

ՔՆԱՃՐՃԻԿԸ...

խիստ ծիծաղաշարժ թատերախաղ 3 արար

Մասնակցութեամբ լաւագոյն ուժերու

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Ի ՊԱՏԻՒ ՌԱՖԷԼ ԶԱՔՐԵԱՆԻ

Սեղան մը սարքուած է Յունիս 23ին, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Hôtel des deux Mondesի մէջ, 22, Av. de l'Opéra, գիտութեան վարդապետի տիտղոս ստանալուն առթիւ։ Ճաշի մասնակցութեան գին՝ անձ գլուխ 50 ֆրանք։ Դիմել «Յառաջ»ի կամ «Ապագայ»ի խմբագրութեանց։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականներու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, Կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ։

Մարսիլիոյ նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու. պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Զամունքեանները իրենց խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Երուանդ Տէր Ղուկասեանի ու եղբօրը, իրենց մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչ ի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 24 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամ 4ին 8 Rue Pasteur։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահբէկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille: Կարեւոր օրակարգ, ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Daviesne .. Paris (13)

ԶԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Եղիշէ Խաչերեան (Փարիզ), ԿԸ ՓՆՏՌԷ իր եղբայրը՝ Յակոբ Խաչերեան, որուն հետ մինչեւ 1915ի վերջը Տէր-Զօր գտնուած է, իր մօրեղբայրները եւ մօրաքոյրները Միհրան, Մաղաքիա, Սահփան, Յովհաննէս, Վերժին եւ Ազնիւ Մաղաքեանները, իրենցմէ բաժնուած են 1915ին Խնկիշէհիրէն, ինչպէս նաեւ հօրեղբօրորդիները, Մուշեղ եւ Յովհաննէս Խաչերեանները։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել գրատուն Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris (9)։ Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

27 Մայիս — 7 յունիս

ՖԱԵԱՆՍ, Ց. Ս.— 40

ՎԷՌՆՈՆ ԱՆՈՆԷՅ, Մ. Ե.— 50

ՊԱՌԺԷՄՈՆ, Ս. Կ.— 12,60

ՖՈՒԷԺԻՒՍ, Ա. Ե.— 100

ՓԱՐԻԶ (20), Գէ.— 40

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Կոէ. Մ. Ղար.— 40

ՊԷՌԿԸՆՖԻԼՏ, Մար.— 55

ԼԱՌԺԱՆԹԻԷՌ, Կ. Պ.— 75

ՓԱՐԻԶ (18), Տիկ. Հ.— 75

ՎԻԶԻԼ, Ա. Զ.— 150

ԹԱԼՕՏԻԷՌ, Խ. Պ.— 100

ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ե. Գ.— 100

ՄՈՆՖԱՎԷ, Գար.— 75

ՓԱՐԻԶ (17), Մ. Հ.— 100

ՄԱՐՍԷՅԼ, Քիւր.— 100

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ս.— 50

ԱՓԹ, Ա. Ք.— 75

ԼԸ ԶԱՎԼՆԻԷ, Ա. Ս.— 50

ԱՆԻԷՌ, Եր.— 50

ՃԱՎԱ, Ք.— 215

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԺԻՒՍԻՒՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԿՈԶԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ

24 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Salle d'Horticultureի մէջ, (84, rue de Grenelle, métro Bac)

Պիտի երգեն՝ կոզաքներու երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԿՈՒԶԵՐՈՎԻ եւ Տիկ. Ա. ՑԱԿՈԲԵԱՆ, կը պարէ Օր. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ։ Կը մասնակցին օրիորդներ՝ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ԳԱՎԷՋԵԱՆՆԵՐ, ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (դափ)։

Տոմսերը կը ծախուին Պ. Հրանտ Սամուէլ գրատունը, «Յառաջ», եւ երեկոյթին օրը հանդէսին սրահը։ Մուտք 10 ֆր.։

Երեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պօմոնի Վարանդեան սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, Թատերական ներկայացում, հայկական եւ սպանիական պարեր, երգ եւայլն սանուհիներու կողմէ։

Մուտք 4 ֆր.

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulevard Strasbourg. Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է) քիչ հեռու։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 23 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4074

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՀՈՂԻՆ ԿԱՊԵԼ

Հիմա որ պաշտօնապէս կը հաստատուի Ալեքսանտրէթի շրջանին յանձնումը, այլ եւս աւելորդ հառաչանքներ արձակել կամ քաղաքագիտական մարզանքներ կատարել:

Ընդհակառակն, ճիշդ ժամանակն է պրկելու մեր ջիղերը, փրկելու համար ինչ որ կարելի է, իբրեւ համրանք եւ իբրեւ իրաւունք:

Տակաւին երկու օր առաջ, դիտել կուտայինք թէ «Տարագրելոց» պատմութիւնն է որ կը կրկնուի: Ամիսներէ ի վեր մեր հայրենակիցները — ինչպէս եւ Արաբներ, Ալեւիներ եւ նոյն իսկ Թուրքեր — կը հեռանան Սանճաքէն: Կը գաղթեն խումբ - խումբ, լքելով իրենց սեփականութիւնները կամ ծախելով ինչ որ կարելի է:

Բուն խուճապը նոր պիտի սկսի: Ապահովաբար սկսած է, քանի որ Թուրքերը շաբաթներ առաջ պատրաստուած էին տոնելու կցումը, եւ խրախճանքներ ալ սարքեր էին:

Յունիս 13էն վերջ, երբ վարչապետը «Հալք»ի ժողովին հաղորդեց առաջին պաշտօնական աւետիսը, եւ Ազգ. Մեծ Ժողովը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը շնորհաւորեց Թուրքիոյ եւ Հաթայի սահմանադրութիւնը (16 յունիս), ցնծութիւնը սահման չունէր: Միեւնոյն ատեն, ներքին նախարարութիւնը կը զրաղէր «հայրենիքին ծոցը վերադարձող» նոր նահանգին վարչական կազմակերպութեամբ, նշանակելով կուսակալը,— ապահովութեան տեսուչ Ծիւքրիւ: (Պերճախօս չէ՞ այս ընտրութիւնն ալ...):

Ուրեմն, այլեւս հրատապ հանգամանք ստացած է եղբայրական օգնութեան խնդիրը:

Պաշտօնական զեկուցումը կ'ըսէ թէ երաշխաւորութիւններ ստացուած են փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար: Նոր չէ որ պիտի սորվինք այդ կարգի երաշխաւորութեանց արժէքը: Թուրքիա շատ աւելի հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստորագրեց Լոզանի մէջ, եւ սակայն անոնց գործադրութիւնը իրեն վերապահելով, հետզհետէ փոշիացուց Պոլսոյ փոքրամասնութեանց ամէնէն տարրական իրաւունքները: Եւ դեռ կը շարունակէ լախտի հարուածներ իջեցնել, առանց վախնալու որ եւ է արտաքին միջամտութենէ,— ոչ անդամակցած Ազգաժողովէն, ոչ ալ իր բարեկամներէն ու զինակիցներէն:

Անշուշտ մնացողը պիտի մնայ, քար դնելով սրտին վրայ:

Մեր խօսքը հեռացողներու մասին է, որոնք բազմութիւն մը կը կազմեն արդէն, մատնուած՝ սեւ թշուառութեան:

Վկայութիւն մը, այս առթիւ, «բարեպաշտ» աղբիւրէ մը.

Ամերիկայի պատուելիներու օրկանը, «Հայաստանի Կոչնակ», յունիս 10ին նամակ մը հրատարակած էր Պէյրութէն, ուր կը կարդանք.

— «Սանճաքի դէպքերուն առիթով կազմուած Ազգային Միութիւնը միջոցներէ զուրկ մարմին մըն է որ ոչինչ կրնայ ընել: Բոլորին աչքերը դարձած են դէպի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ու անկէ կը սպասեն հրաշքը: «Հրաշք» ըսի, որովհետեւ անոր ալ միջոցները եղած կարիքին հանդէպ ոչինչ են: Դեռ հին վէրքերը չբուժուած՝ նոր եւ աւելի վտանգաւոր վէրքեր է որ կը բացուին աս գաղթական հայութեան ֆիզիքական մարմնին վրայ: Հ. Բ. Ը. Միութեան Պէյրութի Մասնաժողովի վիճակագրութեան համաձայն՝ տակաւին 1050 չքաւոր ընտանիքներ կան տնազուրկ ու թըշուառ վիճակի մէջ, որոնց 691ը 5 — 11 անձերէ բաղկացեալ: Այս սուր կարիքին դիմաց հազիւ Բարեգործականը կրցաւ տրամադրել մօտ 2500 սթերլին, որ գրեթէ սկսած է հալիլ Հալէպ հասնող գաղթականներու պահանջին առջեւ:

Թող Աստուած իր ողորմութեան դռները բաց ընէ այս խեղճ ու թշուառ ժողովուրդին առջեւ»:

Աւելի քստմնելի նկարագրութիւններ կարդացած ենք ուրիշ թերթերու մէջ եւ պիտի կարդանք, տակաւին: Անհրաժեշտ չէ նմոյշներ հրատարակել, քանի որ տարագրութեան տառապանքները գաղտնիք չունին ո եւ է մէկուն համար եւ գաղթականյանները հայկական կեանքին անբաժան մասը կը կազմեն 1918էն ի վեր:

Ըսել կ'ուզենք թէ մանրամասնութիւնները կարեւոր չեն, անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար:

Անշուշտ Բարեգործականը մօտէն տեղեակ է կացութեան, ուղղակի յարաբերութեան մէջ ըլլալով Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հետ:

Անմիջական նպաստէն աւելի, մեզ կը հետաքրքրէ գաղթականներուն տեղաւորման խնդիրը:

Բարեգործականը վերջերս գումարներ տրամադրած էր, այդ նպատակով, երբ տակաւին առկախ կը մնար Սանճաքին ճակատագիրը: Հիմա որ ամէն բան վերջացած է, առիպողական կը դառնայ հիմնական ծրագրի մը մշակումը: Մանաւանդ որ, ինչպէս հաղորդած էինք, մարզպանը հողամաս մը դնած է արդէն Լիբանանի մէջ եւ ուրիշներ ալ պիտի գնէ, տեղաւորման համար:

Բոլոր ձեռնարկներուն գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ հողին կապել տարագիրները այս նոր կարաւանը, որ մեծ մասով կը բաղկանայ գիւղացիներէ: Եւ դրամը չէ որ կը պակսի այս անգամ: Բարեգործականը ինք պաշտօնապէս յայտարարեց թէ գաղութներու մէջ, համանման ձեռնարկներու պիտի յատկացնէ Հայաստանի սահմանուած գումարները, քանի որ Երեւան կը մերժէ ընդունիլ զանոնք:

Ահաւասիկ փորձի շրջան մը եւս Բարեգործականին համար, ապացուցանելու համար թէ կ'ըմբռնէ տարագիր բազմութեանց իրական պահանջները:

Եղբայրական օգնութիւն օր առաջ, բայց մանաւանդ մեթոտ եւ կազմակերպութիւն, արմատական ելքի մը յանգելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ՈՒՐԲԱԹ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ չորեքշաբթի օր շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ, միջազգային կացութեան եւ մասնաւորապէս Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան մասին, որ պիտի ստորագրուի այսօր, ուրբաթ, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Իրականին մէջ երկու դաշնագիրներ են որ պիտի ստորագրուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, մէկը՝ Սանճաքի մասին, Անգարայի մէջ, միւսը՝ Ֆրանքօ-թուրք փոխադարձ օգնութեան մասին, Փարիզի մէջ:

Առաջին համաձայնութեամբ, Ֆրանսա Թուրքիոյ կը ձգէ Սանճաքը, հետեւեալ պայմաններով.—

1. Թուրքիա պիտի յարգէ Ֆրանսայի շահերը Սանճաքին մէջ:
2. Պիտի պաշտպանէ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները:
3. Պիտի հրաժարի որ եւ է հողային պահանջէ Սուրիայէն:
4. Որ եւ է քարոզութիւն պիտի չկատարէ Սուրիոյ մէջ:

Նախարարին յայտարարութեան համաձայն, Ֆրանսա յաջողած է Սուրիոյ սահմանին մէջ պահել Ճէպէլը Ակրայի բարձունքները,— ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը Սուրիոյ եւ Ալեքսանտրէթի միջեւ:

Փոխադարձ օգնութեան դաշնագրին ստորագրութենէն վերջը, Պ. Պոնէ մասնաւոր յայտարարութեամբ մը պիտի ծանուցանէ թէ Ֆրանսա կ'երաշխաւորէ Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը եւ անկախութիւնը՝ որ եւ է արտաքին յարձակման դէմ: Այս յայտարարութեան նպատակն է մեղմացնել Ալեքսանտրէթի կորուստին պատճառած վիշտը Սուրիացիներուն որոնք միշտ իրենց յոյսը դրած են Ֆրանսայի պաշտպանութեան վրայ:

*** Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Սանճաքին վերաբերեալ համաձայնութիւնը շարք մը տրամադրութիւններ կը պարունակէ սահմաններու գծման, երկաթուղիի, փոքրամասնութեանց երաշխաւորութեան, Ֆրանսայի նիւթական եւ բարոյական շահերու մասին: Ամէնէն կարեւոր կէտը այն է որ Թուրքերը վերջնապէս յանձն կ'առնեն նոր պահանջներ չդնել Սուրիոյ մասին,— Ուրեմն կը հրաժարին իրենց յաւակնութիւններէն՝ Հալէպի եւ Ճէզիրէի մասին:

Արտաքին նախարարը պարզելով Սանճաքի վէճին զանազան ելեւէջները՝ 1921 հոկտեմբեր 20ի համաձայնութենէն ի վեր, յայտարարեց թէ կնքուած համաձայնութիւնները իրապէս կը համապատասխանեն փոխադարձ շահերուն եւ թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, ճակատելու համար նախայարձակման դէմ:

*** Նոյն նիստին մէջ նախարարը խօսեցաւ նաեւ ուրիշ հարցերու մասին: Ֆրանքօ-սպանիական յարաբերութեանց առթիւ ըսաւ թէ տակաւին 275,000 փախստականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ եւ թէ կառավարութիւնը հաւատարմօրէն պիտի գործադրէ կնքուած համաձայնութիւնը: Ծայր. Արեւելքի տագնապի մասին ըսաւ թէ կառավարութիւնը բոլորովին համերաշխ է Անգլիոյ հետ: Գալով Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց, նախարարը հաւաստեց թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է կարգ մը կէտերու մասին, երեք պետութեանց միջեւ. բայց դժուարութիւններ կան տակաւին, իբրեւ հետեւանք քանի մը պետութեանց մասնաւոր կացութեան: Այդ պետութիւնները երաշխաւորութիւն չեն ուզեր. բայց եւ այնպէս բանակցութիւնները յաջող ընթացք ունին: Պատասխանելով Եուկոսլավիոյ մասին եղած հարցումի մը, Պ. Պոնէ ըսաւ թէ այդ երկիրը նոր համաձայնութիւն կնքած չէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ:

Ձախակողմեան երեսփոխանները գոհ չմնացին Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մասին եղած յայտարարութիւններէն: Բոլշեւիկները չեն ուզեր որ Ֆրանսա Զօր. Ֆրանքոյի վերադարձնէ Փարիզի մէջ ի պահ դրուած ոսկին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՑՆԾՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը ցնծութեամբ կ'ողջունեն Սանճաքին կցումը: Եոնուս Նատի կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

— «Հաթայի խնդրոյն լուծումով նախ մեծ իրաւունք մը իր տեղը բերուած կ'ըլլայ: Ցետոյ վերահաստատուած կ'ըլլայ Թուրքօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը, աւանդական բարեկամութիւն որ այդ առթիւ քիչ շատ ստուերոտած էր եւ երկու մեծ ազգերուն համար որ իրարու բարեկամ ըլլալու համար ստեղծուած էին, լրջօրէն անտեղի պակասութիւն մըն էր այդ կացութիւնը:

Ի՞նչ հարկ երկար բացատրութեանց, պարզելու համար որ Միջերկրականի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Թուրքօ-անգլօ-ֆրանքօ-ռուս բարեկամութիւնը անհրաժեշտ էր եւ բնական: Եւ մերազգերու համար ի՛նչ մեծ պատիւ որ այս անկեղծ բարեկամութիւնը ոչ մէկ ազգի դէմ ուղղուած է եւ միայն խաղաղութեան պահպանման կը ձգտի: Եւ այս փառաւոր շահին մեծ արժէքը անոր մէջ է նաեւ որ Թուրքին չափ Ֆրանսացիներն ալ նոյն կարեւորութիւնը կ'ընծայեն գործին: Երկուստեք մեծ յաջողութիւն եւ յաղթանակ»:

Հիւսէյին Ճահիտ ալ իր կարգին կը շեշտէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ.

— «Հանրապետութեան Թուրքիոյ ապահոված յաջողութիւններէն մէկն ալ Հաթայի կցումն է Թուրքիոյ, որ ամբողջ երկրին մէջ ազգ. տօնի երջանկութիւն պատճառող դէպք մըն է: Առանց արիւն թափելու ազգին պետերուն ձեռք բերած յաջողութիւնը շնորհակալութեան եւ շնորհաւորութեան արժանի է: Այս միջոցին մեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ մեծ դէմքը Աթաթիւրքին որ իր հիւանդութեան ցաւատանջ օրերուն մէջ, տեղէն ցատկեց Հաթայի դատը պաշտպանելու համար: Եւ Ըսմէթ Ինէօնիւի անոր յաջորդութիւնը գրաւական մը եղաւ որ Թուրքիա յաջողութեան ճամբուն վրայ առանց շուարելու եւ կանգ առնելու պիտի քալէ եւ հետզհետէ աւելի պիտի բարձրանայ:

Թուրքիոյ Նեղուցներու փակման իրաւունք տուող եւ Հաթայի կցումը ընդունող կառավարութիւնները ճնշումի տակ չհաւանեցան, այլ ընդունեցին

(Լուսնոու շարունակութիւնը կառաւ Դ. Իջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՄՈՒԼ...

Ֆրանսացի բարեկամս ընդմիջեց.

— Կը թուի թէ դուք տակաւին գաղափար չունիք եւրոպական մամուլի գաղտնիքներու մասին, այլապէս, ինչո՞ւ պիտի զարմանայիք, տեսնելով որ մեր թերթերը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կամ լռութիւն կը պահեն, եւ կամ կ'աշխատին ճիշդ հակառակ տեսակէտը պաշտպանել:

Հարցը կը վերաբերէր Ալեքսանտրէթի վէճին եւ բարեկամս աւելցուց.

— Տակաւին անցեալ շաբթու, ծանօթ հրապարակագիր մը, որ մնայուն աշխատակիցն է հանրածանօթ թերթի մը եւ տարին քանի մը անգամ պտոյտներ կը կատարէ անոր նախաձեռնութեամբ, զարմանքով տեսաւ որ կը ստանար իր մէկ չափաւոր գրութիւնը՝ այս չարաբաստիկ հարցի մասին: Խմբագրութիւնը կը մերժէր հրատարակել զայն, գինը վճարելով հանդերձ: Ուրիշ գրագէտ մը, աւելի չափաւոր, նոյն ժխտական պատասխանը կը ստանար իր թերթէն: Երրորդ մը նոյնպէս: Ո՞ր մէկը հաշուել...

— Իսկ արդարութի՞ւնը: Հապա ֆրանսական աւանդութիւննե՞րը...

— Այդ երբեմն էր, երբ աշխարհ կը դղրդացնէինք մէկ Տրէյֆիւսի պաշտպանութեան համար: Շատ բան փոխուած է հիմա, մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն ի վեր:

— Ուրեմն ամէն բան առեւտո՞ւր:

— Ատոր պէս բան մը: Եթէ շատ նեղը դնես, կ'առարկեն թէ հարկադրուած են,— «ցաւ ի սիրտ, իրենց կամքէն անկախ»... Ահա թէ ինչո՛ւ շաբաթաթերթեր, կամ բոլորովին անկախ եւ ոչ այնքան ժողովրդական թերթեր են որ տրամադրելի կը մնան, արդարութեան ձայնը հնչեցնելու համար: Սահմանէն դուրս ալ այսպէս չէ՞:

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ, բայց եւ այնպէս...

— Դեռ վերջերս տմարդի գրութիւն մը երեւցաւ միլիոնանոց թերթի մը մէջ, գրութիւն մը որուն դէմ իրաւամբ ընդվզեր էիք: Այդ գրութիւնը հրատարակուած է փոխան «տպագրական ծախքի» մը որ մօտաւորապէս երկու անգամն է մեր նախարարներու ստացած թոշակին...

— Կը բաւէ, չեմ ուզեր աւելին լսել.

— Պատմածս ոչ իսկ մէկ տասներորդն է գիտցածիս...

ՎԱՀԷ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԶԻՆԱԿԻՑ

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Ի պատիւ Եգիպտոսի արտաքին նախարար Եահեա փաշայի տեղի ունեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ մը, ուր խօսուած բաժակաճառերը ծանրացան Եգիպտոսի եւ Թուրքիոյ դարաւոր բարեկամութեան վրայ:

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու ըսաւ.

— «Միջերկրականը, որ կը քերէ մեր երկու երկիրներուն ափերը, բնական ճամբան է մեր մշակութային, տնտեսական եւ առեւտրական յարաբերութիւններու զարգացման, ինչպէս նաեւ խորհրդանշանը Թուրքօ-եգիպտական ամենաջերմ համագործակցութեան: Մեր քաղաքական հաւատամքն է թէ Միջերկրականի ընծայած առաւելութիւններէն հաւասարապէս օգտուող բոլոր պետութիւնները ունին նման պարտաւորութիւններ»:

Եահեա փաշա պատասխանեց.

— «Թուրքիա, ինչպէս Եգիպտոս, գիտակից է իր պարտաւորութեանց՝ խաղաղութիւնը պահպանելու դժուարին գործին մէջ: Թրքական փառաւոր բանակը եւ եգիպտական երիտասարդ բանակը չեն ծառայեր զինուորական նպատակներու, այլ կը պահպանեն խաղաղութիւնն ու բոլոր ժողովուրդներու ապահովութիւնը»:

Թերթերը ընդարձակ սիւնակներ կը նուիրեն Եահեա փաշայի այցելութեան, եւ կը յիշեն 1801ի Թուրքօ-եգիպտական զինակցութիւնը, երբ երկու բանակները միասնաբար կռուեցան Նափոլէոնի դէմ՝ Եգիպտոսի մէջ: Անոնք կ'ըսեն, թէ Միջերկրականը եւ Պալքաններու այժմեան գոյավիճակը պաշտպանող անգլօ-թրքական զինակցութիւնը բնականօրէն իր մէջ կ'առնէ Եգիպտոսը եւս.: «Տարտանէլն ու Սուէզը ամուր դուռներն են Միջերկրականի եւ Արեւելքի ապահովութեան»:

Անգլօ-խորհրդային բանակցութիւնները

Անգլիական դահլիճը, իր վերջին նիստին մէջ, նկատի առաւ Մոսկուայի դեսպանէն ստացուած տեղեկագիրները: Դեսպանին հեռագիրը ցոյց կուտար թէ հակայարձակման դաշինք կնքելու աշխատանքին մէջ իրական յառաջդիմութիւն կատարուած է: Դեսպանը այժմ իրաւասութիւն ստացած է ընդունելու Մոսկուայի պահանջները, քանի մը կէտերու մասին: Լոնտոնի դահլիճը հրահանգած է դեսպանին՝ փարատել ոեւէ կասկած որ կրնայ ունենալ Մոսկուայի կառավարութիւնը:

Մինչեւ այժմ դժուարութիւնը կը կայանար այն կէտին մէջ, թէ Մեծն Բրիտանիա պէտք է ընդունէր որ Պալթեան պետութիւններուն վրայ յարձակում մը սպառնալիք մը կը կազմէ Ռուսիոյ կենսական շահերուն, ինչպէս Ռուսիա կ'ընդունի թէ Հոլանտայի, Պելճիքայի եւ Զուիցերիոյ վրայ յարձակում մը սպառնալիք կը կազմեն Անգլիոյ ու Ֆրանսայի կենսական շահերուն: Այս դժուարութիւնը հարթուած է այժմ:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը եւ անգլիական ու ֆրանսական դեսպանները նոր տեսակցութիւն մը ունեցան Պ. Պ. Մոլոթովի եւ Փոթէմքինի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Անգլիական եւ ֆրանսական ներկայացուցիչները մերժեցին որ եւ է յայտարարութիւն ընել, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու կողմերուն տեսակէտները բաւական մօտեցած են՝ պալթեան երկիրներու մասին: Այս տեսակցութենէն վերջը ֆրանսական դեսպանը անգլիական դեսպանատուն գնաց, խորհրդակցելու համար իրենց կառավարութեանց ղրկուելիք տեղեկագիրներու մասին:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ նոր հարցումներ ուղղուեցան բանակցութեանց ընթացքի մասին: Վարչապետը մերժեց որ եւ է բացատրութիւն տալ նոր դժուարութեանց մասին: Արտաքին գործերու խորհրդականն ալ պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը, ըսաւ թէ կառավարութիւնը որ եւ է խորհրդակցութիւն չէ կատարած Մոսկուայի հետ, Թիէնցինի կացութեան մասին: Ընդդիմադիր երեսփոխան մը հարցուց թէ նպատակայարմար չէ՞ Ծայր. Արեւելքի վրայ եւս տարածել անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութիւնը:

— Ո՛չ պատասխանեց Պ. Չէմպըրլէն, Մոսկուայի մէջ կատարուած բանակցութիւնները կը վերաբերին միայն Եւրոպայի կացութեան:

ՍՐԲԱԳՐԵԼ ՀԻՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

Ներկայ օրերուն, ազգապահպանումի հողը չենք կրնար մենաշնորհը նկատել այս կամ այն կազմակերպութեան: Ամէն մէկը, անհատ թէ հաւաքականութիւն, պարտականութիւն մը, բաժին մը ունի այս գերազանցապէս ընդհանրական գործին մէջ:

Այս տեսակէտէն մօտենալով խնդրին, կը թուի թէ ատենն է այլեւս հրաշք չսպասել— երբ չենք գործեր— ընդհակառակն ընդգծել ձեռք բերուած արդիւնքները իւրաքանչիւրձեռնարկին, երբ ան կը կատարուի ընդհանուր բարիքին համար:

Այսպէս խորհելով, կը վարժուինք ոչ միայն կամովին հրաժարելու ամուլ պայքարէն, այլեւ կը վարժուինք գործակցութեան գաղափարին:

Մեր ներքին հոգերու առջեւ հոգեբանական այս կարեւոր փոփոխութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ մեզի ամէն բանէ առաջ գնահատել մեր բոլոր իրական եւ դրական արժէքները: Անկէ զատ, կը վարժուինք վերջ տալ իրերամերժ, փոխադարձ պայքարներով մէկը միւսը տապալելու անիմաստ եւ կործանարար աշխատանքէն, որ յառաջ կուգար անըմբռնելի «մենաշնորհ»ի իրաւունքէն:

Ուրեմն գործակցութեան գաղափարը յաղթանակած է այլեւս:

Կը մնայ լրջութեամբ, հանդարտօրէն եւ մանաւանդ առանց նեղ եւ եսական նկատումներու շարժման մէջ դնել այն արժէքները որ արժանի են բոլորի լուրջ հոգածութեանը:

Հայոց ազգային եկեղեցին այս տեսակէտէն կը ներկայանայ իբրեւ ամենակարեւոր արժէքներէն մէկը, որ դեռ իր վճռական դերն ունի մեր կեանքին մէջ:

Հայը, Դաշնակցական ըլլայ թէ Ռամկավար, Հնչակեան թէ ազատ մտածող, ոչ մէկ վարանումի պատճառ ունի պաշտպանելու իր մայրենի եկեղեցին գերազանցապէս ազգային — շինարար աշխատանքը: Մեր եկեղեցին, միակն ըլլալով դրեթէ բոլորի մէջ, ո՛չ միայն տունն է եղած սիրոյ, բարութեան եւ մարդոց եղբայրութեան, այլեւ եղած է իրական վառարան մը մեր ազգային մշակոյթին, վերածնութեան եւ քաղաքական զարթօնքին:

Անցեալին մէջ, այս տեսակէտէն փայլուն շրջան մը ապրած ըլլալով, ճիշդ է, որ այսօր շատ բան կորսուած է փառքի օրերէն:

Անհամեմատօրէն նօսրացած է պատրաստուած եկեղեցական ղեկավար տարրը, քանդուած են Հայ. Եկեղեցիի դարաւոր կեդրոններէն մաս մը:

Այս երկու հիմնական պակասները, որոնք տակաւին պատճառ մը չեն ըստորադնահատելու հայ կղերն ու եկեղեցին— տեղի տուին տկարացնելու եւ իր իրական կոչումէն հեռացնելու եկեղեցին:

Աւերիչ ու ծանր պայքարները զանազան գաղութներու մէջ, բուն իսկ եկեղեցիի շուրջ, ի վերջոյ հետեւանք էն յիշուած իրողութեան:

Այսօր, երբ համեմատաբար աւելի հանդարտութիւն կը տիրէ, բացի Հիւս. Ամերիկայէն, ուր դժբախտաբար կիրքերը դեռ կը պահեն իրենց սրութիւնը— կրնանք վճռականապէս ըսել թէ կարելի էր այդ պայքարներէն հեռու պահել եկեղեցին, եթէ ունենայինք իրենց իրական կոչումին համապատասխան եկեղեցական ղեկավարներ ու կազմակերպութիւններ: Շնորհիւ այս բացին, եկեղեցին ո՛չ միայն դուրս եկաւ իր իրական կոչումէն, այլեւ յաճախ սուր հանգամանք տուաւ խմբակցութիւններու միջեւ ծագած պայքարներուն:

Եղաւ ատեն մը երբ գաղթահայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը «խորթ» նկատուեցաւ եկեղեցիի վարիչներու համար: Ինչո՞ւ, պարզ այն պատճառով որ այս մեծամասնութիւնը իր արդար եւ բնական իրաւունքը նկատեց, բազմաթիւ ծանօթ եւ անծանօթ «սուրբերու» կարգին պաշտամունքի օր մը եւս հաստատել ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակաց, ինչպէս հրամանագրած էր ժամանակին Գէորգ կաթողիկոսը:

1915էն ասդին, այսօր իսկ կան շատ մը եկեղեցիներ, որ կ'անտեսեն Ապրիլ 11/24ի զոհերը, իրենց «յատուկ» նկատումներով:

Միեւնոյն երեւոյթը ուրիշ յիշատակութեան մը՝ Մայիս 28ի Ազգային Տօնի առթիւ:

Այս առթիւ եղած պատճառաբանութիւնները չեն կրնար ոեւէ ատեն արդարացնել մեր եկեղեցականութեան այն մասը, որ կը յամառի զլրկել Հայութեան մեծամասնութիւնը իր արդար պահանջէն: Որովհետեւ Ապրիլ 11/24ն ու Մայիս 28ը համահայկական թուականներ են, գերազանցապէս ազգային: Ո՛չ մէկ մարդ, ինչ քաղաքական դաւանանքի ալ պատկանի, չի կրնար լրջօրէն հակառակը պնդել,— առաւել եւս Հայոց եկեղեցին ու իր ղեկավարութիւնը:

Տրամաբանականն ու շիտակը այն պիտի ըլլար որ Հայ Եկեղեցին նուիրագործելով այդ զոյգ թուականներու տօնակատարութիւնը, զինաթափէր պայքարող կողմերը: Այս ուղղութեամբ ո՛չ միայն կիրքերը կրնային հանդարտիլ եկեղեցիի շրջափակին մէջ, այլ եւ կրնային անվտանգ դառնալ դուրսը: Այն ատեն եթէ առաջին առիթով պիտի օգտուէր հայութիւնը, ոչ նուազ կարեւոր պիտի ըլլար եկեղեցիի բարոյական դրամագլուխը, որ կը նուազի անդադար:

Չեղաւ այն, ինչ պէտք էր որ ըլլար: Եւ այսօր մտահոգ են բոլոր պարկեշտ եւ սրտցաւ մտածողները:

Պէ՞տք է շարունակուի այն, ինչ որ քանդիչ դեր կատարեց ցայսօր:

Ոչ, կը պատասխանեն բոլորը:

Եթէ այսպէս է, ապա ուրեմն կը մնայ խոհեմութեամբ սրբագրել անցեալի սխալները:

Խանդաղատանքով եւ ներքին գոհունակութեամբ կրնանք յիշել, որ շատ տեղեր, ինչպէս օրինակ Պուլկարիա, Ռումանիա, Եգիպտոս, Հարաւային Ամերիկա եւ ուրիշ գաղութներու մէջ, մեր եկեղեցիները սկսեր են դարմանել հին սխալը: Սրտապնդիչ են այս տեսակէտէն Պուլկարիոյ եւ Եգիպտոսի օրինակները: Այս շրջաններուն մէջ, նոյն պայքարը սուր չափերու հասած էր դեռ քանի մը տարի առաջ, եւ եկեղեցին ալ կրկէսի էր վերածուած, հիմա նոյն այդ եկեղեցիի նախաձեռնութեամբ հայութիւնը կը մասնակցի տօնակատարութեանց խորհուրդին, ամրապնդուելով վաղուան համար:

Ինչո՞ւ այն՝ ինչ որ կը կատարուի մեր թուած գաղութներու մէջ, Հայոց ազգային եկեղեցիի նախաձեռնութիւնը հնարաւոր պիտի չըլլայ կատարել ամէն տեղ:

Ինչո՞ւ Պուլկարիոյ Թեմական Խորհուրդը պարտք կը սեպէ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը հրահանգել բոլոր եկեղեցիներուն, արտօնելով միաժամանակ գործածութիւնը հայկական եւ պուլկարական դրօշներուն. իսկ պարտաւորիչ չկրնան ընել միւսները եւ մանաւանդ մեր Փարիզի եկեղեցին:

Հարցումին պատասխանը չէ որ կը շահագրգռէ ներկայիս: Էականը մեզի համար ուրիշ խնդիր է— դնել եկեղեցին իր իրական կոչման վրայ, իբրեւ կարեւոր ազդակ մը ինքնապաշտպանութեան ծանր պայքարին:

Գործակցութեան եւ համերաշխութեան նպաստաւոր շրջանը, զոր յիշեցի վերը, կը պարտադրէ լրջօրէն քննել այս խնդիրը:

Մեր եկեղեցիի վարիչները այս տեսակէտէն մեծ եւ ծանր պարտականութիւն ունին: Իրենց պարտքն է նըպաստել ազգային միութեան կարեւոր աշխատանքին: Իրենց այս պարտականութեան իրականացման համար, հիմնական դրաւականն է Հայ. Եկեղեցին դարձնել հայութեան հոգեւոր տունը: «Մեծ է Հայոց Աստուած» բնորոշումը, որ կ'իմաստաւորէ մեր եկեղեցիի մասնաւոր նկարագիրը, այսօր աւելի քան երբեք կը թելադրէ մօտեցնել, կապել հայութիւնը իր այս սեփականութեան:

Դժուար չէ այս գործը, եթէ եկեղեցին դառնայ իրական Հայ. Եկեղեցի, իր բոլոր հոգեւոր եւ բարոյական ըմբռնումներով, փոխանակ ըլլալու ասպարէզ մը վրիպած քաղաքագէտներուն:

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

«Ֆրանկօ-հայկական կոմիտէ»

L'Independant կը գրէ (16 յունիս).—

Մեր աշխատակիցը եւ բարեկամ Անտրէ Ֆայէ նախաձեռնութիւնն ըստանձնեց կազմելու «Ֆրանքօ-հայկական կոմիտէ մը», որուն նպատակն է ամրացնել այն դարաւոր կապերը, որոնք Ֆրանսան կը միացնեն Հայաստանի, ինչպէս եւ պաշտպանել Ֆրանսայի մէջ բնակող Հայոց շահերը, ապահովել անոնց մշակութային եւ բարոյական իրաւունքները:

Նոյն թերթը կը խոստանայ ի մօտոյ հրատարակել կոմիտէին ծրագիրը, ֆրանսացի եւ հայ անդամներուն ցանկը: Կոմիտէին նախագահն է Լուի Մարէն, երեսփոխան եւ նախկին նախարար, որու մասին խօսելով՝ թերթը կը գրէ թէ իրապէս արժանի էր նախագահութեան, որովհետեւ քսան տարիներէ ի վեր բազմաթիւ ապացոյցներ տուած է Հայոց իր բարեկամութեան մասին, ու քանիցս այցելած՝ Հայաստան (այս բառը թերթին մէջ գրուած է այս ձեւով): Ֆրանսացի անդամներուն մէջ յիշատակենք նաեւ Ժօր. Պրէքար, նախկին անդամ Պատերազմական Գերագոյն խորհուրդին, ծերակուտական Կոթըրօ, Ժօր. Պրէմոն, Անրի Լէմըրի, նախկին նախարար, եւ ուրիշներ:

ՏԽՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Լսեր էի, որ Պէլվիլի սրտին վրայ սրճարան մը կը հանդչի ուր՝ տեղի կ'ունենան տաք ու պաղ վիճաբանութիւններ: Եւ երբեմն ալ, ներկաները իրենք իրենց քաղաքագէտի հովեր տալով՝ կը սկսին ճառեր խօսիլ: Ուստի, ուզելով քիչ մըն ալ ես լսել այդ արտասանուած ճառերը, շունչս հոն առի:

Դրան առջեւ, որ կը բացուի փողոցի մը վրայ, դրուած են շարք մը կարմիր սեղան եւ աթոռներ: Անմիջապէս դրան ետեւ, ուր սրճարանն է արդէն, քանի մը զանգրահեր երիտասարդներ նիւթ մը կը ծեծեն: Հետաքրքրական չէր, աչքս գոցեցի անցայ: Քիչ մը անդին, ելեկտրական մեքենայի մը առջեւ կարգ մը տղաք բախտ կը փորձեն: Ֆրանք ֆրանքի ետեւ կուլ կուտայ մեքենան, առանց ժպտելու: Եւ սակայն, միշտ ուրախ, ժպտուն երեւոյթ մը ունին: Խե՜ղճ երիտասարդներ:

Թթուած հոտը որ խարազանի մը պէս երեսիդ կը զարնէ, գորշ ամպի մը նման պատեր է ամբողջ սրճարանը: Հակառակ ասոր, դեռ պտըտիլ կ'ուզեմ, տեսնել ուրիշ նորութիւններ, որ զիս քաշեր բերեր էին հոդ:

Ներսը, խոշոր սրահի մը մէջ, լոյսի մը տժգոյն ծալքերուն տակ, ահա, կը պարզուի տեսարանը սեւ, գանգուր մազերու:

Ծանօթ եւ անծանօթ դէմքեր: Աչքեր, որ շատ բան կը հասկցնեն քեզի: Ձայներ, որ կը բարձրանան եւ կը զարնուին սրահին չորս պատերուն եւ կը մարին:

Ու կը նստիմ սեղանի մը առջեւ՝ ամբոխէն հեռու, սուրճ մը ապսպրելով:

Աչքերս, որ կը պտտցնեմ դրքիս վրայ, սկսան կարմրիլ գլանիկներու ծուխէն: Կոկորդս կը քերուի: Կը հազամ ընդհատ ընդհատ:

Այս բաբելոնեան խառնիճաղանճին մէջ, ամէնէն առաջ ուշադրութեանս առարկայ կը հանդիսանայ հայերէնը:

— Ծօ՛ պանա պագ, լաւ խաղա:

— Հայտէ, գործիդ նայէ, պէնի իշիտ պիլիրիմ:

Թախիծ մը պաշարեց հոգիս, ու սիրտս կտոր կտոր եղաւ: Կը մտածեմ: Ի՞նչ ընել: Ինչպէ՞ս ընել որ պէտք մաքրուին այս արատները:

Չորս երիտասարդներ են ասոնք, որ մէկ մէկ սուրճերու առջեւ նստած բաղդաթուղթ կը խաղան:

Թանձրացած մուխին հետ՝ որ ասոր կրակէ անձրեւի մը պէս կը մաղուի, անդին նոյնպէս ընկղմած են գործի մէջ:

— Աշիկա փէնճ, աշիկա ալ շէշ···

Ընկերը բախտաքարը լաւ մը դարձնելով՝ ձգեց.

— Սա տիւ, սա ալ շէշ···

Ու ասոնց մօտ, համակիրներ նըստեր են լուռ ու մունջ եւ, կը նային բախտաքարին, որ պիտի ժպտի մէկուն կամ միւսին:

Այդ ամբողջ սրահին մէջ չգտայ մէկը որ զգաստութեան խօսք մը ըսէր, թելադրէր, որ երթան դէպի դաշտերը, պարտէզները, որպէսզի իրենց այդ «նապաստակի կուրծքերը» քիչ մը լայննային մաքուր օդէն, կարմրէին դէմքերը, ըլլալու համար առողջ եւ կայտառ:

Այդ օր, որ կ'ակնկալէի թէ «ճառ» պիտի լսեմ, չեղաւ:

Բայց ճառի պէս բան մըն ալ այս թղթախաղը չէ՞:

Ա՜խ երիտասարդներ, ձեր հոգին ու սեւ աչքերը սիրեմ, ձգեցէք այդ սովորութիւնները: Փախէք հեռու այդ ապականած օդէն: Կարդացէք թերթեր եւ գիրքեր, որ ձեզի պիտի սորվեցնեն լաւ բաներ: Պէտք է գիտնաք որ, դուք ազգին ապագայ սիւները կը կազմէք: Ձեր ուսերուն վրայ պիտի ծանրանայ բեռը այս տարագիր հայութեան:

Առողջ մարմնի մէջ, առողջ միտք, ըսած է ժողովրդական առածը: Եւ շատ ճիշդ է:

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ այդ ապականիչ մթնոլորտէն, որ կ'առաջնորդէ ձեզ դէպի անկում:

ՓԱՐՄԱՆԻ

Իտալական գաղութներ Հիւս. Ափրիկէի մէջ

Մուսոլինիի Լիբիան, կեսարի Կալլիային նման, բաժնուած է երեք մասերու,— ընդարձակ անապատային շերտ մը, տեղ տեղ կէտաւորուած ովասիսներով, որ կ'երկարի դէպի երկրին կեդրոնի ծանծաղ ջուրերը՝ Սիտրայի ծոցը, եւ լեռնային ու ծովափնեայ երկու գօտիներ, մշակելի, որոնք կը սկսին Տրիպոլիսէն եւ կ'երկարին Պէնկազիի ու Տէրնայի միջեւ:

Այս վերջին երկու գօտիներուն մէջ է որ արդիական Հռոմ կը ջանայ հաստատել իր նոր երկրագործական գաղութները:

Ցուեսեններ կը նախատեսէին թէ այս գաղութներու հաստատումը պիտի ձախողի. բայց երեւոյթը տպաւորիչ է: Այս գործը սկսած է անցեալ Հոկտեմբերին— 18,000 Իտալացիներ զետեղել տասը նոր գիւղերու մէջ— բայց կը թուի թէ ձեռնարկը յաջողութեամբ պիտի պսակուի, եթէ պատերազմ մը չխանգարէ ամէն ինչ: Որովհետեւ այս գործը յառաջ կը տարուի պետութեան որոշումով եւ նահանգապետ մարաջախտ Պալպոյի անձնական խանդավառութեամբ:

...Մարաջախտը կը մտածէ, թէ պէտք չէ այս ձեռնարկը գլուխ հանել մեծ դրամատէրներուն մենաշնորհներ տալով, ինչպէս կ'ընէին իր նախորդները: Ան կ'ուզէ Իտալիայէն բերել արագօրէն ամէնէն բազմանդամ ու աղքատ ընտանիքները, պայմանով որ բոլորն ալ ըլլան օրինակելի աշխատաւորներ, սակաւապետ ու չարքաշ եւ լաւ ֆաշիստներ: Անոնք պէտք է գրել – կարդալ գիտնան եւ օժտուած ըլլան արգասաւորութեան բարձր ընդունակութեամբ (8 — 10 հոգի իւրաքանչիւր ընտանիք, միջին հաշւով), որպէսզի լաւ զինուորներ դառնան:

Մարաջախտ Պալպոյի ծրագիրն է տեղաւորել տարեկան 20,000 հոգի, հինգ տարի շարունակ. յետոյ այս համեմատութիւնը երկարաձգել մինչեւ որ Լիբիոյ մէջ զետեղուի կէս միլիոն Իտալացի, 25 տարիէն: Եթէ այս ծրագրին նպատակն է Իտալիոյ հայթայթել ուտեստի պահանջը եւ զայն թեթեւցնել բազմամարդութեան ճնշումէն, այժմէն կարելի է ըսել՝ որ այդ նպատակը ձախողած է:

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ Իտալիա կ'աճի տարեկան 400,000ով, միայն հարիւր հազար պակաս այն թիւէն, զոր Լիբիա 25 տարիէն կրնայ խլացնել, եթէ տեղաւորման այս թափը շարունակուի:

Երկրորդ՝ Իտալացիները կ'ուզեն Լիբիան դարձնել իտալական, ոչ թէ արաբական երկիր մը: Երրորդ՝ երկիրը պաշտպանել տեղւոյն վրայ ծնած ու մեծցած զինուորներով: Չորրորդ՝ այս բնիկ բանակը կերակրել տեղական պաշարով, որպէսզի Պիզերթայէն, Մալթայէն ու Աղեքսանդրիայէն ո եւ է ատեն գործ դրուելիք նաւային պաշարում մը անհետեւանք մնայ:

Այս վերջին երեք նպատակներուն մէջ յաջողութիւնը ակներեւ է: Որովհետեւ ամբողջական պետութեան մը մէջ գիւղացին չի կրնար մերժել իրեն պարտադրուածը եւ որովհետեւ կեանքի մակարդակն ալ խիստ ցած է, հետեւաբար 25 տարուան մէջ 500,000 հոգի զետեղել Լիբիոյ մէջ անհնարին չէ: Եւ եթէ իրապէս կէս միլիոն եւրոպացիներ հաստատուին հոն, դիւրաւ կը տիրապետեն արաբ բնակչութեան, որուն թիւն է 700,000, դիւրաւ կը հայթայթեն Լիբիոյ պաշտպանութեան համար հարկ եղած երկու զօրաբանակ զօրքը, ինչպէս նաեւ կրնան ինքնաբաւ դառնալ արտադրելով ցորեն, գարի, ձիթապտուղ, գինի, եւ միս, որոնք աւելիքան բաւարար են խմորով ապրելու սովոր Իտալացիին համար:

Այս ձեռնարկը, սակայն, խիստ սուղ կ'արժէ: Տուները եւ գիւղերը կը շինուին պետութեան կողմէ: Հողը կը հերկուի եւ կը մշակուի առաջին տարին պետութեան կողմէ: Գիւղացին կը կերակրուի եւ կը վճարուի պետութեան կողմէ, մինչեւ որ 25 տարին լրանալուն տիրանայ իր ըստացուածքին եւ ետ վճարէ իր ստացածը: Հողը ոռոգելու եւ բնակչութեան ջուրի պահանջը հողալու համար բացած մեծ արթէզեան հորերէն մինչեւ պարզ աղբիւրները, ինչպէս նաեւ ամէն օր ինքնաշարժերով տեղէ տեղ ջուր փոխադրելու հոգը, այս բոլորը կ'իյնան պետութեան ուսին: Ան կը շինէ ճամբաներ, որոնք կը կապեն գիւղերը իրարու: Եւ այս բոլորը դրամ կ'արժեն: 1800 ագարակները պաշտօնապէս արժած են պետութեան 296 միլիոն լիր, ասոր վրայ աւելցուցէք ճամբաներու համար՝ 90 միլիոն եւ տեղական ոռոգումի եւ ջրային աղբիւրներու կամ հորերու համար ծախսուած 20 միլիոն, ընդամէնը 400 միլիոն լիր:

Տուները եւ գիւղական կեդրոնները կը կառուցուին մասնաւոր ճարտարապետական դրութեամբ մը, յարմարցուած միջերկրականեան Ափրիկէի կլիմային ու պահանջներուն: Իւրաքանչիւր ագարակի կեդրոնին վրայ կը շինեն բնակարանը, երեք սենեակնոց:

Պետութիւնը կը շինէ ամէն կեդրոնի մէջ եկեղեցի մը, ֆաշական կեդրոնատեղի մը, դպրոց մը, նամակատուն մը եւ համագործակցականի խանութը: Բայց այս վերջինը պարզ անուն մըն է. իրականին մէջ համագործակցական չկայ. ոչ սպառողները բաժնետէր են, ոչ ալ շահաբաժին կը ստանան: Ամէն ինչ պետութեան կը պատկանի: Եւ կեանքը համեմատաբար աժան է:

Հունձքը այս տարի եղած է առատ: Ցորենի ցօղունը բարձրացած է մինչեւ 3, տեղ տեղ 4 ոտք եւ իւրաքանչիւր ցօղունի վրայ 12 պարարտ հատիկ, մինչ ցարդ արաբները երբեք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (123)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ի՞նչ բարի հրաման, հարցրեց Թագաւորը ժպտալով:

Պատգամաւորները գլուխ խոնարհելով պատասխանեցին.

— Բէշիր զօրապետը բարեհաճեց իւր ողջոյնն ուղարկել Հայոց Թագաւորին եւ յայտնել, որ ամիրապետի հրամանով ու դրօշով նա եկել է Սեւանի կղզին առնելու եւ իրան, Թագաւորին գերելու: Բայց որովհետեւ ինքը Բէշիրը ի ներքուստ բարեկամ է Արքային, ուստի առաջարկում նրան գալ իւր վրանը՝ խաղաղութեան ու բարեկամութեան դաշնակելու, իսկ Սեւանը առանց կռուի յանձնել իրան, իբրեւ Ամիրապետի իշխանութեան պատկանող կալուած: Հակառակ դէպքում, աւելացրին պատգամաւորները, զօրապետը չպիտի խնայէ ոչ քո անձին եւ ոչ Սեւանի բնակիչներին:

Թագաւորը թէպէտ խորը վիրաւորուեցաւ այս յանդուգն խօսքերից, բայց իւր սառնութիւնը պահել աշխատելով, ժպտալով պատասխանեց.

— Հայոց երկիրը Ամիրապետինն է. ոչ ոք կարող է այդ ուրանալ. ուրեմն հարկ չկայ կռիւ մղել այս կղզու դէմ, քանի որ նրա մուտքը փակուած չէ ձեր առաջ: Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, յայտնեցէք Բէշիր զօրապետին, որ շատ զգածուած եմ նրա ողջոյնի եւ ինձ առաջարկած բարեկամութեան համար: Ասացէք որ վաղ առաւօտ անձամբ կը գամ նրան ողջունելու: Տեսութիւնս յետաձգում եմ մի օր այն պատճառով, որ կարողանամ պատրաստել եւ պարտ ու պատշաճ մեծարանքով դիմաւորել զօրապետին:

Պատգամաւորներն հեռացան Թագաւորի խոնարհ ու քաղաքավար պատասխանի վրայ, որովհետեւ նրա միտքը թափանցել չկարողացան. ուստի ուրախ ուրախ իրանց նաւակը դառնալով՝ դէպի բանակն ուղղուեցան:

Երբ Բէշիրը Թագաւորի պատասխանը լսեց, հրճուեցաւ. նա հաւատաց որ Թագաւորը սարսափել է արդէն իւր զօրքի բազմութիւնից եւ թէ իւր տեսութիւնը յետաձգել է այն պատճառով, որ արժանաւոր ընծաներ պատրաստէ իւր համար:

Բայց Թագաւորը դառնալով իւրայիններին մօտ, յայտնեց որ պատրաստուեն վաղն եւեթ թշնամու վրայ յարձակուելու:

Արքայի թիկնապահները, որոնց թիւը հազիւ հարիւրի էր հասնում, մնացին ապշած:

— «Ի՞նչպէս թէ յարձակուել թըշնամու վրայ. ի՞նչ կարող ենք անել մենք այն ահագին բանակի դէմ···», մտածեցին նրանք:

Թագաւորն այդ իմացաւ եւ զինուորներին դառնալով հարցրեց.

— Կ'ուզէ՞ք որ ձեր Թագաւորը գերուի Բէշիրից:

— Երբէ՛ք, գոչեցին նրանք միաբերան:

— Պատրաստուեցէք ուրեմն կըռուելու: Իշխան Մարզպետունին քսան հոգով ջախջախեց այս բանակը. միթէ՞ դուք, հարիւր հոգիք, նոյնը չէք կարող անել:

Մարզպետունու քաջերի անունը ցնցեց զինուորներին:

— «Առաջնորդի՛ր մեզ, Տէր Արքայ. մենք յետ չենք մնալ նրանցից», գոչեցին նրանք եռանդով:

— Ես ձեզ հետ կը լինեմ մինչեւ իմ վերջին շունչը, ասաց Թագաւորը: Ապա դառնալով կղզու դարանապետին հարցրեց.— քանի՞ լաստի պատրաստութիւն ունի կղզին:

— Քսան, եթէ գործածական նաւակները չհաշուենք, պատասխանեց դարանապետը:

— Այդ բոլորը թող հանուեն դարաններից, վաղ առաւօտ, դեռ արեւը չծագած, նրանք պատրաստ պիտի լինեն ծովն իջնելու:

— Պատրաստ կը լինեն նոյնիսկ այս գիշեր, յարեց դարանապետը եւ գլուխ խոնարհելով արքային, հեռացաւ:

Թագաւորի ձեռնարկութիւնը աւելի քան յանդուգն էր: Մի քանի տասնեակ զինուորներով գնալ հազարաւորների դէմ եւ այն՝ ջրերի խորից նրանց հետ կռուելու համար, կը նըշանակէր՝ գնալ իսկական մահուան դէմ:

Վանքի միաբանները, որոնք աւելի լաւ էին կշռում վտանգի մեծութիւնը, խօսեցին այս մասին Թագուհու հետ, իսկ վերջինս եկաւ արքային համոզելու, որ յետ կանգնէ նա իւր մտադրութիւնից:

— Այս կղզու մէջ մենք կարող ենք ապահովապէս պաշտպանուել, ասաց նրան Թագուհին. մեր ունեցած զօրքը եւ նրա հետ միասին էլ վանքի միաբանութիւնը կարող են յաջողութեամբ յետ մղել ափերից թշնամու լաստերը: Դրա համար կղզին ունի ամէն յարմարութիւն: Իսկ կղզուց դուրս՝ չկայ քեզ համար յենարան. թշնամին իւր նետերի տարափով կը ծածկէ քո հարիւր զինուորներին. այնուհետեւ կղզին կը մնայ Արաբացոց կատաղութեան նշաւակ:

— Երկու զօրաւոր պատճառներ ըստիպում են ինձ այդ քայլն անելու, պատասխանեց Թագաւորը. առաջինը՝ իմ արքայական պատուասիրութիւնը: Այդ գոռոզ հագարացին համարձակեցաւ պատգամաւոր ուղարկել ինձ եւ Սեւանը պահանջել, անուանելով նրան Ամիրապետի կալուած: Բացի այդ, նա ինձ հրաւիրեց իւր բանակը՝ բարեկամութեան դաշն կռելու, որ իրանց լեզուով կը նշանակէ՝ գերութեան շղթայով կապուելու···: Այդ թշուառականը, որ ջարդ է կերել Մարզպետունու քսան զինուորներից, այնքան անզօր է համարում Հայոց Թագաւորին, որ համարձակւում է այսօրինակ նուաստացուցիչ առաջարկութիւն անել նրան: Այժմ իմ պարտականութիւնն է հասկացնել նրան, որ առիւծը դառադեղի մէջ էլ առիւծ սիրտ է կրում···: Բացի այդ, Մարզպետունու օրինակը իմ առջեւն է. ո՛րքան էլ իմ զինուորների թիւը նուազ, այսուամենայնիւ ես պիտի յարձակուեմ, որովհետեւ ամօթ է որ Աշոտ Երկաթը Գէորգ իշխանի չափ գոնէ կորով չարտայայտէ այս դէպքում:

«Երկրորդ պատճառը, որ առաւել զօրաւոր է, այն է՝ որ կեանքը կորցրել է իւր արժէքը իմ աչքում. նա դարձել է ինձ համար տանջարան. ես աշխատում եմ փախչել նրանից···: Այս մասին շատ եմ խօսել քեզ հետ. եւ դու գիտես թէ՝ որքա՛ն իրաւունք ունեմ ես մահուան փափաքելու···

(Շար.)

Այս էր պակաս...

Փերբուրի «Լ'Օռօռ» թերթը կը գրէ, անշուշտ ներշնչուելով պաշտօնական շրջանակներէ (8 յունիս).

— «Մի քիչ զարմանքով կարդացինք Փարիզէն ստացուած եւ Սանճաքի վերաբերեալ այն վերջին լուրերը, որոնք արտայայտուեցան կարգ մը տեղական թերթերու մէջ:

Ի՞նչ է ուրեմն Միջերկրականեան կոմիտէին ուզածը: Ո՞ւր կ'երթայ ան: Անոնք որ զայն կ'առաջնորդեն՝ ո՞ւր կը յաւակնին վերջապէս առաջնորդել մեզ:

Այս ընկերակցութեան ծոցին մէջ պատուաւոր բարեկամներ ունինք: Իրենք անձամբ մտած են այս պարտազանց ընկերութեան մէջ: Տասն պատասխանատու անձնաւորութիւններ չվարանեցան ամրապնդել այս նորակազմ խմբաւորումը՝ իրենց անուններու, ստորագրութիւններու եւ տիտղոսներու բարոյական հեղինակութեամբը: Արդեօք անոնք գիտե՞ն թէ ինչ ձեւով կը գործածուին իրենց ընծայած բարեմասնութիւնները: Արդեօք անոնք գիտե՞ն թէ ինչ քաղաքականութիւն ընել կուտան իրենց: Արդեօք կրնա՞ն արտօնել եւ երաշխաւորել այն գործերը, ճառերը, կեցուածքները, որոնք բնոյթն ունին Ֆրանսան՝ միջազգային ամենատխմար բարդութեանց առջեւ դնելու:

Սանճաքի հարցը՝ այն ձեւով որ ուրուագծուած է մեզի հասած վաւերաթուղթերուն մէջ, կրնայ ծայր տալ անհրաժեշտ թրքական հակազդեցութիւններու: Ա՞յս է արդեօք վերջնական նպատակը: Պ. Կոթըրօ եւ Պ. Տիւֆէու կ'ուզե՞ն արդեօք ամէն գնով խզուիլ Թուրքերուն հետ: Երբ բոլոր Ֆրանսացիները կը մտահոգուին ֆրանսական ապահովութեան լաւագոյն պայմանները հաստատել, պէտք կա՞յ բուռն թափով չորրորդ կամ հինգերորդ ճակատ մը ստեղծելու: Մենք կը գտնուինք 8 յունիս 1939ին մէջ:

Անշուշտ, լաւագոյն բանը պիտի ըլլար փրկել Ալեքսանտրէթը եւ Անտիոքը. անոնք փրկելի էին: Այդպէս չեն այլեւս հիմա: Շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար երբեք չպարպել Կիլիկիան, երբ կարելի էր:

Կարելի՞ է արդեօք հարց տալ զայն ետ առնելու մասին:

Պահանջել որ վերարծարծուի Սանճաքի խնդիրը, պահանջել որ Ֆրանսա վերստին քննէ բոլոր ֆրանսաթրքական համաձայնութիւնները, կը նշանակէ՝ Ֆրանսայի Արեւելքի վատթար թշնամիներուն խաղը խաղալ:

Կասկածանքի տակ չենք դներ Պ. Կոթըրոյի ոչ անկեղծութիւնը, ոչ ալ բարեմտութիւնը: Մենք խնդրէս հարկադրուած ենք հաստատելու այն խիստ ծանրակշիռ վնասը որ կրնայ այսպիսի անխորհուրդ գործի մը հետեւանքն ըլլալ: Մենք չենք կրնար չզարմանալ այն արտակարգ մտախռովութեան համար՝ որ ցոյց կուտան ատենէ մը ի վեր իր աշխատակիցներէն ոմանք որ չափէն աւելի աղմկասէր են:

Ֆրանսայի ազդեցութիւնը պահպանելու պատրուակով՝ այս անձնաւորութիւնները պիտի ստեղծեն ի վերջոյ, ֆրանսական դիւանագիտութեան համար՝ ամէնէն դիւրագրգիռ դժուարութիւնները:

Այս բաներուն մէջ անթոյլատրելի թիւրիմացութիւն մը կայ որ պէտք է դադրի:

Միջերկրականեան կոմիտէն չէ հիմնուած (որքան որ մենք գիտենք), Արեւելքի Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն գործերը որպէս վերէն քննող եւ վերէն տեսնող մարմին մը:

Եթէ այդպիսի դեր մը խաղալ կը յաւակնի ան, պէտք է որ իր ղեկավարները ստանձնեն պատասխանատուութիւնը:

Կը ստանձնե՞ն արդեօք զայն:

Հարկ էր որ այս հարցումը ուղղուէր:

Մեր շատ յստակ զգացումը՝ արդարեւ այն է որ այս խմբաւորումին բարձրաստիճան անդամները մինչեւ հիմա կատարելապէս կ'անգիտանան այն քայլերու մասին զոր իրենց անունով կ'առնուին: Մեր համոզումը այն է որ կ'ուզեն անակնկալ կերպով զիրենք առաջնորդել ճամբու մը մէջ ուրկէ յառաջանալ պիտի մերժէին բացայայտօրէն:

Պէտք է որ այս անակնկալը եւ այս անակնկալին հետեւանքները խնայուին անոնց եւ մեզի»:

...ջողած չէին այս արդիւնքին հասնիլ:

Թրիփոլիթանիայի շրջանին մէջ աշխատանքը եղած է աւելի տաժանելի: Անապատը աւելի կը դիմադրէ այստեղ: Ցորենի ցօղունը կարելի եղած է բարձրացնել հազիւ 9 մատնաչափի, այսինքն՝ գետնին մակերեսէն հազիւ վեր ցցուած: Մարդիկ կը քաղեն զայն ձեռքերով, ծունկի եկած գետնի վրայ, մեծ դժուարութեամբ:

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարդը Խորհ. Հայաստանի մէջ

Մարդը, որ մինչեւ այժմ «գործնիւթ» կը համարուէր Խորհ. Միութեան մէջ, կը թուի թէ վերարժեւորումի կ'ենթարկուի: Ահա թէ ինչ կը գրէ յօդուածագիր մը «մարդկային նիւթի»ն մասին, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (6 յունիս).—

Մարդոց հանդէպ, մեր հիասքանչ (!) մասնագէտ աշխատաւորներուն հանդէպ կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը խոր հոգածութիւն ցոյց կուտան: Կուսակցութեան 18րդ համագումարին մէջ Ստալին կ'ըսէր. «Գնահատել մասնագէտ աշխատաւորները իբրեւ կուսակցութեան եւ պետութեան ոսկի հիմնադրամ, յարգանք տածել մարդոց մասին»:

Բայց ի՜նչ սխալներ Լէնինականի մէջ: Անցեալ տարուան վերջերը տասն անգամ ծամծմուած հարցերու մէջ զրպարտեցին ժող. կրթութեան տեսուչ Երուանդ Սարգսեանը, որ պաշտօնանկ եղաւ առանց քննութեան:

Մարդոց հանդէպ քմահաճ, անհոգի վերաբերմունքը յաճախ կը հասնի այլանդակութեան: Լէնինականի լաւագոյն պաշտօնեաներէն Հրանտ Եղիազարեան, Գուրգէն Կարապետեան, Սարգիս Ղանդիլեան, Միհրան Յովհաննէսեան ճանչցուած էին պարկեշտ մարդիկ, բայց զրպարտիչի մը յերիւրանքը բաւական եղաւ որ այս պաշտօնեաներուն վերադաս մարմինը խուճապի մատնուի եւ գործէ հանէ երկուքը, միւս երկուքին ալ աշխատավարձը կրճատէ կէս առ կէս: Ի՞նչ է պատահեր, Վաղօ Յակոբեան անունով կոմունիստ մը, առանց ապացոյց ունենալու, տրոցկիստ կ'որակէ զանոնք:

Ուրիշ դրասենեակի վարիչ մը, Գէորգ Ղուկասեան, կամայական ձեւով ու նամակով պաշտօնէ կ'արձակէ աշխատաւորները:

ՊՈՒՇԿԻՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

Պուշկինի մահուան հարիւրամեակի հանդիսութիւններէն վերջ, ռուս մեծ բանաստեղծին գործերը լայն չափով թարգմանուեցան հայերէնի: 1937ին լոյս տեսաւ Հէքիաթները: Արձակ գործերէն Կապիտանի աղջիկը արժանացաւ չորրորդ տպագրութեան, Ճանապարհորդութիւն դէպի էրզրում՝ երկրորդ տպագրութեան, Դաբրովսկին՝ երրորդ տպագրութեան: Առանձին հատորներով հրատարակուեցան Բուքը, Կրակոց, Դագաղագործը, որոնք փոքրիկ պատմուածքներ են:

Պուշկինի պօէմներէն հրատարակուած են Պալտավան, Կովկասի գերին, Գնչուները եւ Բաղչեսարայի շատրուանը: Ներկայիս կը տպագրուի հատընտիր հաւաքածոյ մը, որու մէջ ամփոփուած են Յովհ. Թումանեանի, Ղ. Աղայեանի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Ալ. Ծատուրեանի, Աթ. Խնկոյեանի, Ն. Զարեանի, Գ. Սարեանի եւ ուրիշներու թարգմանութիւնները Պուշկինէն,— պօէմներ, հէքեաթներ, թատերական գործեր: Հատոր մը եւս պիտի կազմուի մանկական ոտանաւորներու թարգմանութեամբ:

Երրորդ հատորի մը մէջ պիտի ամփոփուին Պուշկինի քննադատական էջերը:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՄՕ ԽԱՐԱԶԵԱՆ

Յունիս 6ին Երեւանի մէջ տօնուեցաւ դերասան Ամօ Խարազեանի բեմական գործունէութեան 40ամեակը:

Ամօ Խարազեան վարիչն է Հայաստանի շրջուն թատրոնին: Բեմական ասպարէզ մտած է 1898ին, Թիֆլիզի մէջ: Այդ շրջանին, Թիֆլիզի բանւորական թաղամասերուն մէջ կը գործէին Մուրաշկոյի եւ Ավչալեանի թատերախումբերը: Առաջին օրէն, Խարազեան իր նախընտրութիւնը տուաւ ժողովրդական – բանւորական թատրոնին: 1901 – 1902ին կ'անցնի Բագու, ուր կը կազմէ դերասանական խումբ մը, յետոյ 1906ին կը մտնէ Մուրաշկոյի, Ավչալեանի եւ Արաքսեանի խումբերուն մէջ: 1908 – 1914 կ'աշխատի իր իսկ հիմնած «Նոր Դրամա» թատրոնին իբրեւ բեմադրիչ: 1914 — 1917 շրջանին՝ Զուբալովի թատրոնին մէջ: 1917 —1919 կը վարէ Թիֆլիզի կաշեգործներու Միութեան թատերական աշխատանքները: 1921ին, Հայաստանի կառավարութեան յանձնարարութեամբ՝ կը կազմակերպէ շրջուն թատերախումբ մը, որ 1928ին կը դառնայ պետական շրջուն թատրոն: 1933ին կը ստանայ ժողովրդական արուեստագէտի կոչում: Մինչեւ այժմ տուած է 1991 ներկայացում, իբրեւ հանդիսատես ունեցած է 530 հազար հոգի:

Իր խումբը գիւղէ գիւղ շրջած է սայլերով, ջորիներով, ձիերով, երբեմն ալ ոտքով, առանց նկատի առնելու քարքարուտ ճամբաները, ձիւնը, բուքը:

Յոբելենական հանդէսը տեղի ունեցաւ Երեւանի ռուսական թատրոնին մէջ: Ներկայ էին կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարներէն Ս. Ղեւոնդեան, Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահ Սիմակ, կրթ. գործավար Բ. Մարտիրոսեան, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ եւ աշխատաւորներ:

Բացման խօսքն արտասանեց արուեստի գործերու ընդհ. տեսուչ Գ. Աղբալեան, իսկ արուեստի գործերու վարչութեան թատերական բաժնի տնօրէն Ղ. Ղազարեան ներկայացուց Խարազեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Յետոյ բեմ բարձրացաւ յոբելեարին ընկերը, ժող. դերասանուհի Օլգա Գուլազեան, որ ջերմ գնահատութեան խօսքեր ըսաւ: Խօսեցան նոյնպէս Սիմակ, Երեւանի Օփերային եւ Պարարուեստի թատրոնին արուեստագէտներէն Հ. Դանիէլեան, ռուսական թատրոնի դերասաններէն Ժ. Յակոբեան, թատերագիր Անուշաւան Վարդանեան, պատանեկան թատրոնի տնօրէն Ա. Աղասեան, Վաղարշապատի շրջանէն Արշալոյս գիւղի հաւաքական գիւղատնտեսութեան նախագահը:

Կառավարութեան կողմէ նիւթական պարգեւ մը տրուեցաւ յոբելեարին:

Ամէնէն վերջ յուզուած ճառ մը խօսեցաւ յոբելեարը, որու յանուն Գեր. Խորհուրդին՝ արուեստի վաստակաւոր գործիչ Վ. Վարդանեան տուաւ «պատուոյ գիր» մը:

Երեկոյթը յետոյ շարունակուեցաւ գեղարուեստական ճոխ յայտագրով մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 19 յունիս.— Կիրակի իրիկուն Տէսինը եւս տօնեց Մայիս 28ի անկախութեան տարեդարձը: Յանձնախումբը պէտք եղած աշխատանքները տարեր էր տօնակատարութիւնը փայլուն անցնելու համար:

Դժբախտաբար շատեր զրկուեցան հանդէսէն, նոյն օրուան հարսանիքին թէ յաջորդ օրը աշխատանքի օր մը ըլլալու պատճառով:

Բեմը գեղեցկօրէն զարդարուած էր դալար ճիւղերու, երփներանգ ծաղիկներու եւ գունաւոր լոյսերու կամարով մը որուն մէջտեղը շրջանակուած էր Հայաստանի յաղթական յուշարձանի եւ մեր պաշտելի երրորդութեան յատկանշական նկարը: Զոյգ եռագոյնները եւս կը զարդարէին իրենց տեղերը:

Բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիքով» զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս:

Օրուան նախագահ Ա. Միքայէլեանի բացման խօսքէն վերջ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ պատանի Միհրան Ալէքսանդրեան: Արտասանեց նոյնպէս Միսաք Միրզէ (Լիոնէն):

Մեներգեցին Տիկին Քոչարեան, Օր. Մարիցա Պասմաճեան եւ Պ. Ռ. Կէնճօյեան: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Տասը վայրկեանի դադարէ վերջ, ներկայացուեցաւ մեր անզուգական բանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»ը խորհրդաւոր եւ յուզիչ պատկեր մը՝ որ աւելի արժէք ստացաւ դերասան Քոչարեանի եւ Ն. Պօտուրեանի տպաւորիչ խաղարկութեամբ:

Ի վերջոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Վ. Իշխանեան, որ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը, ժամէ աւելի իր վրայ կեդրոնացուց ունկնդիրներու լարուած ուշադրութիւնը: Բանախօսը բազմաթիւ մէջբերումներ ըրաւ մեր հեռաւոր թէ մօտիկ անցեալէն եւ համոզիչ փաստերով վեր հանեց Մայիս 28ի իրական արժէքը, որ կը մարմնաւորէ ազատատենչ ու մարտունակ հայութեան իտէալներու երկունքը: Յետոյ պանծացուց հայուն ինքնուրոյն նկարագիրն ու դիմագիծը որ կրցած են տակաւ դարեր շարունակ եւ յուսադրեց ներկաները ապագայի մասին, արագ ակնարկ մը նետելով ներկայ պայմաններու վրայ: Ճառը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ:

Գ. Յ. Պօյաճեան

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 19 յունիս.— Շաբաթ իրիկուն խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Գ. Թաղամասի սրահը, տօնելու համար Հայաստանի անկախութեան հռչակման տարեդարձը: Ընկերներ եկած էին նաեւ Սէն-Մօրիսէն եւ Տէսինէն:

Նախագահ կ. Տայեան իր բացման խօսքին մէջ հայ ժողովուրդը նմանցուց առիւծի մը, վիրաւոր ու խոցոտուած, որ սակայն ճակատագրական վայրկեանին դարձեալ ցնցելով իր բաշերը, յարգանք պարտադրեց նոյն իսկ թշնամիին:

Բաւական ճոխ գեղարուեստական բաժին մը ունէինք որուն մասնակցողները, բոլորն ալ երիտասարդ ուժեր, իրենք զիրենք տրամադրած էին սիրայօժար: Այս առթիւ պէտք է հրապարակով յիշել Լեւոն Ալէմեանը, մեր հանդէսներու հրաշունչ արտասանողը, որ ստիպուած է աշխատիլ նոյն գիշերը, Լիոնէն հեռու գիւղի մը մէջ, բայց, անկարելին կարելի ընելով եկած էր «իր պարտականութիւնը կատարելու»:

Նուագախումբ մը, բաղկացած Պ. Պ. Գուրգէն Յովհաննէսեանէ, Խորէն Գրիգորեանէ, Վահրամ Շահպազեանէ եւ Ղազար Ղազարեանէ՝ նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը, «Մշակ բանուոր»ը եւ ուրիշ երգեր: Տօնին յարմար արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Մարտիրոս Բարսեղեան, Լեւոն Ալէմեան, Միսաք – Միրզէ, Միհրան Աղեքսանդրեան (Տէսինէն): Ու ահա բեմ կը բարձրանայ զինուոր մը, Գինոսեան, գոչելով «...Աշխարհ անցիր Արարատի նման ճերմակ կատար չկայ »... : Արի զինուորներ, ձեր կանանչ արեւուն մատաղ: Կ'երգեն Օր. Մարիցա Պասմաճեան (Տէսինէն) եւ Պ. Արամ Աւետիսեան: Գրեթէ բոլոր երգերն ու արտասանութիւնները կրկնուեցան ծափերու տակ:

Կարգը եկած էր օրուան բանախօսին, որ բեմ հրաւիրուեցաւ բուռն ծափերու մէջ: Քանի մը հատուածներ իր մօտաւորապէս մէկ ժամ տեւող ճառէն.— Հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին ոչ հաւաքական կամք ունեցած է եւ ոչ հաւաքական վճիռ. ան փողով չէր որ արթնցաւ, այլ շնորհիւ հայկական առողջ բնազդին: Այսօր մենք կրնանք ըսել որ Մեծն Տիգրանի եւ Արտաշէսի չափ մեծ ենք, որովհետեւ փոքր բանակով եւ անհաւասար ուժերով անկախութիւն, Մայիս 28ը, կերտեցինք: Մէկ առաւելութիւն եւս կայ Մայիս 28ին մէջ, վասնզի մինչեւ այդ թուականը մեր գործունէութիւնը հաւաքական չէր, ամէն խումբ կը կռուէր իր անունով.— Քեռիի խումբ, Անդրանիկի խումբ, Մուրատի խումբ, եւայլն: Մայիս 28ի մասին կրնանք վճիռ, բայց ոչ մէկ ժամանակակից չէ կարող վճիռ տալ, ատիկա պատմութեան գործն է: Մայիս 28ը ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանի, հակառակ անոր որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վարեց պայքարը, այլ բոլորին, հայ ժողովուրդին, որովհետեւ Դաշնակը, հնչակն ու ռամկավարը կռուեցան իբրեւ հայեր: Մայիս 28ի արժէքն ըմբռնելու համար պէտք է երթալ շատ ետ, գտնելու Աբովեանն ու Րաֆֆին, Գամառ – Քաթիպան ու Գրիգոր Արծրունին, Խրիմեան Հայրիկըն ու Անդրանիկը, եւն.. Ամէնքս ալ կ'ընդունինք թէ Թրքահայաստանը արիւնի ու ոսկորի կոյտի մը վերածուած էր, բայց դժբախտաբար չենք ընդունիր որ այդ ժողովուրդին մնացորդները արիաբար ճակատեցան Թուրքին դէմ, Կովկասի մէջ: Այդտեղ է ահա ողբերգութիւնը...

Անդրադառնալով եռագոյնին, բանախօսը շարունակեց.— Այդ դրօշը ծնունդն է եւ կտակը ոսկորներէ կազմուած լերան. ան ժառանգ մնացած է մեր մեռելներէն եւ մենք պարտաւոր ենք զայն միշտ բարձր բռնել:

Ընկեր Իշխանեան իր բանախօսութիւնը վերջացուց Թումանեանի «Կաղնի»ին պատմուածքով:

Բանախօսութենէն վերջ դերասան Քոչարեան եւ Նուպար Պոտուրեան (Տէսինէն), ներկայացուցին Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»ը:

Հ.

ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ատլանտեանը կտրելու համար օդանաւերն ու շոգենաւերը կը մրցին իրարու հետ:

Եւ հիմա բաղդատեցէք հետեւեալ թիւերը.— Քրիստափոր Գոլոմպոս Ատլանտեանը կտրեց եօթանասուն օրէն, 3 Օգոստոս 1492ին մեկնեցաւ Սպանիայէն, Պահամայի ամերիկեան կղզիները հասաւ 12 Հոկտեմբերին: 1819ին Սավաննա շոգենաւը Ատլանտեանը կտրեց 26 օրէն: 1840ին, «Պրեթանիա» շոգենաւը՝ 14 օրէն: 1870ին, «Ուաշինկթըն» շոգենաւը՝ ութ օրէն: Անուհետեւ արագութենէն աւելի նաւերու տարողութիւնն էր որ նուաճում կը կատարէր,— «Ուաշինկթըն» շոգենաւը ունէր 6390 թոն տարողութիւն եւ 14 հանգոյց արագութիւն, մինչ այժմ «Նորմանտի» շոգենաւը ունի 30 հանգոյց արագութիւն եւ 83000 թոն տարողութիւն: Այժմ Հավրէն Նիւ Եորք հեռաւորութիւնը չորս օրուան խնդիր է:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Դերասան Եղ. Զափրաստ, այնքան ծանօթ՝ Պոլսահայերուն, Փարիզ հասած է Սոֆիայէն:

Համակրելի կատակերգակը որուն խաղարկութիւնը անմոռանալի յիշատակներ է ձգած մեր մտքերուն մէջ Տիւրան – Տիւրանի, Գիշերաշրջիկի եւն. խաղերուն մէջ, ներկայացում մը պիտի սարքէ, Ամերիկա մեկնելէ առաջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Փառաւոր ձիեր, որոնք պէտք էր սահմանագլուխը՝ թնդանօթներուն լծուած ըլլային, այստեղ փողոցներուն մէջ մեզ կը շլացնեն: [illegible] լիտրը կ'արժէ երեք ֆրանք տասներկու սու: Թատրոններու մէջ կեղտոտ ներկայացումներ կուտան եւ վերջ ի վերջոյ Ռոպէսփիէռ պիտի գլխատէ Տանդօնը:

— Օհօ՛, ըսաւ Տանդօն:

Ռոպէսփիէռ ուշադրութեամբ քարտէսը կը դիտէր:

— Ինչ որ այժմ հարկաւոր է, յանկարծակի աղաղակեց Մարա, տը դիկտատորն է, Ռոպէսփիէռ. դուք գիտէք, որ ես դիկտատոր կ'ուզեմ:

Ռոպէսփիէռ գլուխը բարձրացուց:

— Ես այդ գիտեմ, Մարա. կա՛մ դուք, կամ ես:

— Կա՛մ ես, կամ դուք, ըսաւ Մարա:

Տանդօն ակռաներուն մէջէն մըմռաց.

— Դիկտատորութի՛ւն, մի՛ խօսիր:

Մարա դիտեց որ Տանդօն իր յօնքերը պռստեց:

— Լսեցէ՛ք, յարեց, վերջին փորձ մը ընենք համաձայնութեան գալու համար: Այդ՝ ներկան կը պահանջէ: Չէ՞ որ մենք անգամ մը արդէն, Մայիս 31ին, համաձայնութեան եկանք: Միութեան հարցը շատ աւելի ծանր է, քան թէ Ժիրոնտիզմը, որ անոր հետ համեմատած, մանրամասնութեան խնդիր է միայն: Ձեր բոլոր ըսածներուն մէջ ալ ճշմարտութիւն կայ, բայց ճշմարտութիւնը ճշմարտութեանց ի՛մ ըսածս է: Հարաւի մէջ՝ դաշնակցութիւն, արեւմուտքի մէջ՝ արքայականութիւն, Փարիզի մէջ՝ Քոնվանսիոնի եւ Քոմմիւնի մենամարտը, սահմանագլուխներուն վրայ՝ Քիւստինի նահանջը եւ Տիւմուրիէի դաւաճանութիւնը: Եւ ի՞նչ է այս ամէնուն պատճառը. անդամատութիւնը. ի՞նչ պէտք է մեզ. Միութի՛ւն. այո՛, անո՛ր մէջ է փրկութիւնը, եւ մենք պէտք է աճապարենք. պէտք է որ Փարիզ իր ձեռքը առնէ յեղափոխութեան ղեկը: Եթէ մենք ժամ մը եւս պարապ տեղը անցընենք, Վանտէցիները վաղը Օրլէան կրնան ըլլալ. այս մասին ես համաձայն եմ ձեզ հետ, Ռոպէսփիէռ. իսկ Բրուսէլցիները կ'ըլլան Փարիզ. այդ մասին ես առարկութիւն չունիմ, Տանդօն: Թող այդպէս ըլլայ. լաւ ուրեմն, եղբայրացութեան գանք: Իսկ եղբայրացութիւնը Դիկտատորութիւնն է: Հաստատենք Դիկտատորութիւնը: Մենք երեքս կը ներկայացնենք յեղափոխութիւնը: Մենք Կերբերոսի երեք գլուխները կը կազմենք. ասոնցմէ մէկը կը խօսի, այդ դուք էք, Ռոպէսփիէռ. միւսը կը մռնչէ, այդ դուք էք, Տանդօն:

— Եւ երրորդը կը խածնէ, ըսաւ Տանդօն, այն ալ դուք էք, Մարա:

— Երեքն ալ կը խածնեն, ըսաւ Ռոպէսփիէռ:

Կարճ լռութիւն մը տիրեց, յետոյ խօսակցութիւնը իր մռայլ տատանումներով վերսկսաւ:

— Լսեցէ՛ք, Մարա, նշան տալէ առաջ պէտք է նշան ընողին երեսը տեսնել. ի՞նչպէս ձեր ականջին հասած է երէկ իմ Սէն-Ժիւսդին ըսած խօսքըս:

— Ատիկա ինծի կը վերաբերի, Ռոպէսփիէռ:

— Մարա՛:

— Իմանալը՝ իմ պարտքս է եւ տեղեկանալը՝ իմ գործս է:

— Մարա՛:

— Ես կ'ուզեմ ամէն բան գիտնալ:

— Մարա՛:

— Ռոպէսփիէռ, ես գիտեմ բոլորը, ինչ որ դուք Սէն-Ժիւսդին կ'ըսէք, այնպէս, ինչպէս գիտեմ այն ամէնը, զոր Տանդօն կ'ըսէ Լաքրուային: Ես գիտեմ նոյնպէս, թէ ինչ կ'անցնի Լաբրիֆի բնակարանը՝ Տէատէնեան ծովափին վրայ, ուրտեղ կը յաճախեն տարագիրներու ծաղիկները: Ես գիտեմ նոյնպէս այն բոլորը, որ կը կատարուի Տիլի տանը մէջ, Գոնէսի մօտ, որ կը պատկանի Վալմէրանժին՝ նամակատան այդ հին կառավարիչին: Առաջ այնտեղ կը յաճախէին Մօրի եւ Կազալէս, յետոյ Միէյէս եւ Վէրնիօ, մինչեւ հիմա ալ շաբաթը քանի մը անգամ այնտեղ ոմանք կ'երթան կուգան:

Այս «ոմանք» բառը արտասանած ատեն, Մարա նայուածքը ձգեց Տանդօնի վրայ:

Տանդօն պոռաց.

— Եթէ ես այս րոպէիս քիչ մը իշխանութիւն ունենայի, ատիկա ձեր գլխուն սարսափելի կը դառնար. ես գիտեմ այն ժամանակ ցոյց կուտայի:

Մարա շարունակեց.

— Ես գիտեմ Ռոպէսփիէռ, թէ դուք ի՞նչ կ'ուզէք ըսել. ես գիտեմ նոյնպէս, թէ ի՞նչ կ'անցնի Թամբլի աշտարակին մէջ, երբ այնտեղ կը գերցնէին Լուի ԺԶ., այնպէս որ միայն Սեպտեմբեր ամսուն՝ գայլն իր քածին եւ լակոտներուն հետ ութսունըվեց զամբիւղ դեղձ կերած է, մինչդեռ ժողովուրդը այդ միեւնոյն ժամանակ սովակոտոր կ'ըլլար. այդ ես գիտեմ: Ես գիտեմ նոյնպէս որ Ռոլան պահուըտած էր դէպի ներքնայարկը բացուող բնակարանին մէջ, որ կը գտնուէր Հարփի փողոցը: Ես գիտեմ նոյնպէս, որ Յուլիս 14ի նիզակներէն վեց հարիւրը դարբնուած էին Օրլէանի դուքսին փականագործ Ֆօրի ձեռքով: Ինծի անծանօթ չէ նոյնպէս Սիլըրիի սիրուհի՝ Սէնդ-Իլէրի մօտ անցած դարձածը: Պարերեկոյթի օրերը ծերունի Սիլըրի ինք անձամբ կաւիճով կը մաքրէ Նէօվ տը Մաթիւրէնի փողոցը գտնուող տան դեղին դահլիճին պարկետեայ յատակը: Այնտեղ կը ճաշէին Պիւզօ եւ Քէրզէն: Սալադէն այնտեղ 27ին ճաշած է, եւ որո՞ւ հետ, գիտե՞ս, Ռոպէսփիէռ, ձեր բարեկամ Լասուրսին հետ:

— Պարա՛պ խօսքեր, մըմնջեց Ռոպէսփիէռ, Լասուրսը ինծի բարեկամ չէ:

Եւ մտածկոտ յարեց.

— Լոնտոնի մէջ կեղծ թղթադրամներու տասնըութ գործարաններ կը բանին:

Մարա շարունակեց. անոր ձայնը թէեւ հանդարտ, բայց դողդոջուն ճիչ մը ունէր, որ ահաւոր էր:

— Դուք եւ ձերինները ձեզ շատ կարեւոր մարդիկ կը համարէք, սակայն այն բոլորը, ինչ որ Սէն-Ժիւսդը կ'անուանէ «պետական գաղտնիք», այդ բոլորը ես գիտեմ:

(Շար.)

Թուրքիոյ իրաւունքը եւ լրջութիւնը: Ֆրանսացիները ուրիշ երկրի մը հողերը մեզի չծախեցին, Թուրք Հանրապետութիւնը այսպիսի սակարկութիւն մը բացարձակապէս չէր կրնար ընդունիլ, այլ Թուրքիայէն անջատուած հողի մը վերադարձումը միայն կրնայինք պահանջել: Աչք չունինք մեր դրացիներէն ո եւ է մէկուն հողին: Այս է պատճառը որ Սուրիոյ հետ նոր անհամաձայնութիւններ չենք կրնար ունենալ, ընդհակառակն իրեն հետ աւելի մօտենալու չարժում մըն է այս եւ Մերձաւոր Արեւելքի անդորրութիւնը եւ արեւմտեան ազգերու հետ բարեկամական յարաբերութեանց հիմը կ'ամրապնդուի առաւելապէս »:

Ճափոնցիները նոր խաղաղ մը եւս գրաւեցին

Թիէնցինի խնդիրը չլուծուած, ճափոն յանդուգն քայլ մը եւս առաւ, գրաւելով Սուաթէուն,— վերջին կարեւոր նաւահանգիստը հարաւ. Չինաստանի մէջ: Գրաւումէն առաջ, անակնկալ յարձակում մը տեղի ունեցաւ ծովէն եւ օդէն, առտուն կանուխ:

Այս նաւահանգիստը կը գտնուի Քանթոնի եւ Ամոյի միջեւ: Անոր գրաւումով ճափոնցիները փակած կ'ըլլան ճամբայ մը եւս՝ չինական կառավարութեան պարենաւորման համար:

Ռմբակոծութեան մասնակցեցան 5—6 մարտանաւեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր: Հակառակ ծանր ռմբակոծութեան եւ ռումբերու տեղատարափին, բոլոր օտարականները կորուստ չունեցան: Չինական բերդերը տկար դիմադրութիւն մը ցոյց տուին եւ գրաւումը լրացաւ կէս օրին, երբ հարիւրաւոր ճափոնցի զինուորներ քաղաք խուժեցին, սպաննելով չինացի զինուորները:

Գրաւման միջոցին եւ գրաւումէն վերջ բոլոր օտար առեւտրական նաւերը բռնուեցան ճափոնական մարտանաւերուն կողմէ: Քանի մը հրդեհներ ծագեցան քաղաքին մէջ, ռմբակոծութեան հետեւանքով: Գրաւումը կատարուեցաւ համաձայն մեթոտիկ ծրագրի մը: Ճափոնցիները նախ գրաւեցին նաւահանգստին հանդիպակաց կղզիները եւ յետոյ 500 հոգինոց զօրախումբեր ցամաք հանեցին Սուաթէուի հիւսիսային եւ հարաւային կէտերուն վրայ: Կէս օրուան մօտ ցամաք ելաւ գլխաւոր զօրագունդը: Պաշտօնական զեկոյցը այս գրաւումն ալ կը նկատէ պարզապէս «ռազմական տնօրինութիւն», եւ կ'աւելցնէ թէ օտարականները նեղութիւն պիտի չկրեն, պայմանաւ որ բարեկամաբար գործակցին ճափոնցիներուն հետ:

*** Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի Թիէնցինի պաշարումը: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ վարչապետը պատասխանելով հարցումի մը, յայտնեց խոստովանեցաւ թէ տակաւին պատասխան ստացած չեն ճափոնէն: Իսկ արտաքին նախարարը հացկերոյթի մը առթիւ բանախօսելով, հաւաստեց թէ անգլիական կառավարութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ ճափոնի զինուորական շահերուն դէմ գործեր կատարուին անգլիական թաղամասին մէջ: Այս առթիւ նորէն կրկնեց թէ Անգլիա միշտ պատրաստ է խաղաղութեամբ լուծելու վէճը:

Չինական նոր նաւահանգիստի մը գրաւման լուրը ծանր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ մէջ:

Ճափոնական բանակին հրամանատարը մերժեց ընդունիլ Թիէնցինի անգլիական պահակազօրքին հրամանատարը: Հարիւր անգլիական հպատակներ հեռացան պաշարուած թաղամասէն: Արտադաղթը կը շարունակուի, իբրեւ հետեւանք ուտեստի նեղութեան: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնի, նկատելով որ ամերիկեան շահերը լրջօրէն պիտի վտանգուին, եթէ պաշարումը շարունակուի:

Գերմանիա կ'ամրացնէ Լեհաստանի սահմանները

Արեւելեան Փրուսիոյ մէջ զինուորական ամրութիւններ կը կառուցուին շոգեպինդ: Աշխատանքի լծած են հազարաւորներ: Նոյնպէս կ'ամրացնեն լեհեւգերմանական սահմանի վրայ բազմաթիւ կէտեր: Պալթիկ ծովէն մինչեւ Պրէսլաուի հարաւային կողմը 25 մղոն կէտի մը վրայ, 45 մղոն երկար ու 300 մղոն լայն տարածութիւն մը յայտարարուած է «մասնաւոր գօտի», ուր օտար այցելուներուն արգիլուած է մտնել:

Գերման մամուլը կը շարունակէ իր յարձակումները Լեհաստանի եւ Անգլիոյ վրայ: Եւ կը մեղադրէ, թէ Լեհաստանի մէջ Գերմանները հալածանքի կ'ենթարկուին:

Գերման հեռագրական գործակալութիւնը դարձեալ հերքեց անգլիական թերթերու այն լուրերը թէ Գերմանիա զինուորական կեդրոնացումներ կը կատարէ Սլովաքիոյ, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ հազար անգլ. ոսկի նուիրած է Լոնտոնի Լորտ քաղաքապետին կողմէ բացուած հանգանակութեան, ի նպաստ «Թէթիս» սուզանաւի զոհերու ընտանիքներուն:

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՏՈՒՐՔԷՆ (1 առ հարիւր) 18,904,000 ֆրանք հասոյթ գոյացած է, մայիս ամսուան ընթացքին, իսկ թոշակներու վրայ հաստատուած 2 առ հարիւր տուրքէն՝ 137,122,000 ֆրանք: Նոյն ամսուան ընթացքին ամէն տեսակ տուրքերէ գոյացած է 3,965,347,600 ֆրանք:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ֆրանսացի փաշական մը, Ռօժէ Քալի, երկաթուղիի պաշտօնեայ, որ ամբաստանուած է թէ հակաֆրանսական քարոզութիւններ կը կատարէր հիւսիսային շրջանին մէջ եւ կապեր ունէր օտար պետութեան մը հետ:

ՏԱՍԸ ՀՐԵԱՆԵՐ ութ օր բանտարկութեան դատապարտուեցան Ֆիօրէնցայի մէջ (Իտալիա), որովհետեւ ուշ յայտնած էին թէ ծագումով Հրեաներ են:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ բանակցութիւններ կը կատարեն կնքելու առեւտրական դաշնագիր մը: Գերմանիա պիտի հայթայթէ նիւթեր Սպանիոյ վերակառուցման համար, փոխարէնը ստանալով երկրագործական արտադրութիւններ, առաջ եւ ճարտարարուեստական նախանիւթեր:

100,000 ՀՐԵԱՆԵՐ պիտի հաստատուին Չինաստանի Եունան նահանգին մէջ, շնորհիւ կատարուած բանակցութեանց: Այս Հրեաները Չինացիներուն հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելեն, բայց պէտք է ինքնաբաւ ըլլան առաջին տարիէն իսկ:

ՏԱՆՑԻԿԻ մասին նոր ճառ մը խօսելով, Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ազդարարեց.—«Մենք կ'ուզենք եւ առնել ամէն ինչ որ մեզի պատկանած է պատմութեան ընթացքին: Անգլիա լաւ կ'ընէ որ չմիջամտէ Տանցիկի հարցին արագ լուծման»:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը պահանջեց ետ կանչել Վիէննայի անգլիական հիւպատոսը, ամբաստանելով թէ մասնակցութիւն ունեցած է լրտեսական գործի մը հետ: Ինչպէս կը յիշուի, անգլիական կառավարութիւնն ալ ետ կանչել տուած էր Լիվըրփուլի գերմանական հիւպատոսը, նոյն ամբաստանութեամբ:

ՎԵՑ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Թուրք փաստաբան մը, Նէճիպ Րիւսթէմ Ֆէհմի (ծնած Տիարպէքիր), որ Ֆրանսայէն վտարուած ըլլալով հանդերձ վերադարձած էր: Դատապարտեալը ասուր — քաղդէական պատուիրակութեան անդամ էր 1919ի հաշտութեան բանակցութեանց ատեն եւ սեղանաւորական գործերով կը զբաղէր Լոնտոնի մէջ: 1925ին վտարուած էր Փարիզէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ելմտական նախարար Պ. Պոժելով Պերլին հասաւ, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար: Այս դաշնագիրը պիտի ստորագրուի, երբ Պերլին այցելէ Պուլկարիոյ վարչապետը, Քէօսէիվանով:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ համաշխարհային ցուցահանդէսը ցարդ այցելած են 8,087,595 հոգի:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՄԵԳՐԵԿ ԳԱՐԵԿԻՕԶԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Հայ Ակումբին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

երգ, արտասանութիւն եւայլն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ե. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կ'երգէ Օր. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ կը նուագէ Պ. Ս. ՁԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

կ'արտասանեն Օր. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Կ. ԹԻԻԹԷԼԵԱՆ: Մուտք 5 ֆր.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս:

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահին մէջ 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին: Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ: Մուտք՝ 1 ֆր.:

ՀԱՆԴԷՍ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ց. Հ. Կապոյտ Խաչի Կղւսէնվիլի Նորակազմ Մասնաճիւղը իր հիմնարկութեան բացումը կը կատարէ 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle Couderc, 65 Bld. Salengroի մէջ

ՈՐՋ. ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

գեղարուեստական բաժին եւայլն:

Ամավերջի հանդէս

Ց. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի դպրոցական հանդէսը 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ:

գեղարուեստական եւ թատերական բաժին դպրոցի աշակերտներուն Լոզմէ: Մուտքը ազատ է:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Օ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ կը վերսկսի իր ելեկտրական, քիմիագիտական եւ նկարագրականութեան մասնաւոր դասերը ուրայատուկ դիւրութեամբ մեթոտով: Փափաքողները կրնան դիմել՝ գրաւոր մինչեւ ամսոյս վերջը հետեւեալ հասցէին՝ M. O. Lusignan, 67, Av. des Champs-Elysées, Paris 8e

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յառաջիկայ կիրակի օր 25 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ եկեղեցւոյս բարերար, յաւէտ ողբացեալ Պօղոս Նուպար փաշայի, իր մահուան իններորդ տարեդարձին առթիւ:

Սկիզբ Ս. Պատարագ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 11,45ին:

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, Կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ:

Մարսիլիայ նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ:

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Եդուարդ Տէր Ղուկասեաններու եւ պարագաներուն իրենց մօր՝ ԵՂՍԱ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆի մահուան առթիւ:

ԲՈՒՇԱՏԻՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 24 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամ 4ին 8 Ռիւ Պօսիւէ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Եղիշէ Խաչերեան (Փարիզ), ԿԸ ՓՆՏՌԷ իր եղբայրը՝ Յակոբ Խաչերեան, որուն հետ մինչեւ 1915ի վերջը Տէր-Զօր գտնուած է, իր մօրեղբայրները եւ մօրաքոյրները Միհրան, Մաղաքիա, Սահակ, Յովհաննէս, Վերժին եւ Ազնիւ Մաղաքեանները, իրենցմէ բաժնուած են 1915ին Քեսիսհերէն, ինչպէս նաեւ հօրեղբօրորդիները, Մուշեղ եւ Յովհաննէս Խաչերեանները: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել գրատուն Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris (9): Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

8 Յունիս — 16 յունիս 1939

ՏԷՍԻՆ, Բ. Փ.— 40

ՇԱԹՈՒ, Զէն.— 150

ԿՕ, Վ. Ա.— 75

ՄՕՆԹՈՒՈՒ, Գալ.— 50

ՍԷՆ ՍԻՒ, Խաչ.— 40

ԼԱ ՍԻՈԹԱ, Գործ.— 150

ԹԻՐԱՆՍԱ, Զաք. 470

ԺԱԼԻԷՕ, Ռ. Կ.— 40

ԼԸ ՓԷՐԷՕ, Եազ.— 100

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, Ս. Գ.— 40

ԹՈՒԼՈՒԶ, Թ. Տ.— 150

ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Հ. Զ.— 40

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ստ.— 150

ԼԻՈՆ, Գ. Թ.— 75

ՎԻԷՆ, Մուր.— 150

ՓԱՐԻԶ (19), Տիկին Գ.— 88

ՓԱՐԻԶ (20), Կ. Մ.— 100

ԼԻՈՆ, Ս. Ն.— 110

ՎԵԶԻՆ, Հ. Ք.— 50

ՓԱՐԻԶ (19), Տիկին Մ. Ի.— 150

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameune .. Paris (13)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԼԷԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

25 Յունիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու Կրան Բէն ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի օդասուն ագարակին մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆի

կը խօսի Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Արտասանութիւն՝ Պ.Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Կ. ԹԻԻԹԷԼԵԱՆ, երգ՝ օրիորդներ՝ ՊԷՆԿԱՑԵԱՆ եւ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, Սէն Լուի Պատանեկան միութեան երկսեռ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի:

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՔԷՁԷՃԵԱՆի կը ներկայացուի

«ՇՓՈԹԱԾ ԾԱՌԱՆ»

ՌԱՏԻՕ ԱԼԳԱՋ կը նուագէ ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գին

փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Դաշտահանդէսը Յուլիս 9ին

Երեկոյթ—պարահանդէս

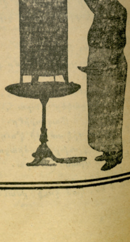
Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պօմօնի Վարանդեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. Թատերական ներկայացում, հայկական եւ սպանիական պարեր, երգ եւայլն սանօ ջինեըրու կողմէ,

Մուտք 4 ֆր.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 24 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4075

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ՞ ՓՈՐՁԵԼ

Քանի մը տարի առաջ, թելադրած էինք փորձ մը կատարել, մեր հանրօգուտ հաստատութեանց եկամուտ ապահովելու համար հաւաքաբար:

Կ՚ըսէինք.— Բազմաթիւ միութիւններ թատրոն, պարահան- դէս, ցերեկոյթ կամ երեկոյթ կը սարքեն, բայց շատ քիչ բան կը շահին, եթէ երբեք չահին: Սրահի վարձք, զանազան տուրքեր, յայտարարութիւն, արուեստագէտներու աշխատավարձք եւն. կը հայեցնեն գոյացած հասոյթին մեծ մասը: Տասը հազար կամ հինգ հազար կը գանձես, լաւագոյն պարագային ձեռքդ կը մնայ քանի մը հազար կամ քանի մը հարիւր, այն ալ աճուրդ կամ պիւֆէ սարքելով, առանց հաշուելու բարոյական զոհողութիւնը:

Յետոյ, սահմանափակ հասարակութիւն մըն է որ կը հետա- քրքրուի կամ կը մասնակցի այս ձեռնարկներուն,— գրեթէ նոյն մարդիկը: Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ ներկաներու բազմու- թիւնը անցնի մէկ - երկու հազարը: Միւսները ջախջախիչ մեծա- մասնութեամբ կը բաղկանան հարիւրներէ, եւ յաճախ ալ կը ներ- կայացնեն «կոկիկ» բազմութիւն մը, որ կը նշանակէ 60 - 70 կամ 150 - 250 հոգի, տեղին համաձայն:

Վերջապէս, քիչ - շատ ունեւոր եւ սրտցաւ անհատներու թիւն ալ մեծ համրանք մը չի կազմեր: Եւ, առ հասարակ, մեր Միու- թիւնները գոց բրած ըլլալով անունները, պարբերաբար ափ կ՚առ- նեն անոնց դուռը: Այս դասակարգին մէջ կան հայրենակիցներ որ կ՚օգնեն ամէնուն ալ, տարեկան վարկ մը բացած ըլլալով, իսկ ու- րիշներ կը վարուին համաձայն իրենց նախասիրութեան:

Մէկ խօսքով, տեսակ մը քաշքշուք, որ հետզհետէ անտանելի կը դառնայ:

Ուրեմն, կ՚առաջարկէինք.—

Կարելի չէ՞ որ, գոնէ համանման միութիւնները տարին քանի մը ներկայացում կամ հանդէս կազմակերպեն միասնաբար, աւելի լայն բազմութիւններ ապահովելով:

Այդ պարագային, նախ ծախքերը կը կրճատուին, յետոյ՝ հա- սոյթը աւելի շօշափելի գումարներու կը հասնի,— մուտք, բացա- ռիկ նուէր եւն.: Բարոյական տեսակէտով ալ, ձեռնարկը ջերմ տպաւորութիւն կը գործէ հանրային կարծիքին վրայ, իբրեւ ա- պացոյց համերաշխութեան եւ գործակցութեան:

Հասոյթին բաշխումը պիտի կատարուի, անշուշտ, համաձայն մասնակցող միութեանց իրական արժէքին եւ բերած աշխատան- քին:

Այսպիսի փորձ մը կատարուեր է Մ. Նահանգներուն մէջ, ինչ- պէս կը բացատրէ աշխատակից մը, «Հայրենիք»ի միջոցաւ:

Հատուած մը այդ գրութենէն, աւելի որոշ գաղափար կազմե- լու համար.

— «Բազմաթիւ մարմիններ գոյութիւն ունին՝ որոնք տարե- կան քանի մը ձեռնարկ կը կազմակերպեն՝ իրենց քօթանները լրա- ցնելու համար: Ահա ձեզ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայ Կ. Խաչը, Ցեղակրօնները, մասնաւոր եւ հանրային դպրոցները, Հայրենակ- ցական Միութիւնները, Հայ Առաքելական եկեղեցին, տեղական ակումբներ եւ գրադարաններ, բոլորն ալ լաւ եւ օգտաշատ նպա- տակներու համար դրամ կ՚ուզեն իրենց համակիր հասարակութե- թենէն: Անհատ մը, եթէ հետաքրքրուած է հանրային կեանքով եւ գիտակ է իր պարտականութեան, բարոյական պարտաւորութեան տակ է քաջալերելու բոլոր ձեռնարկները, գնելու տոմսեր, վճարե- լու մուտքի դրամ եւ մասնակցելու պիւֆէներու սպառումին: Ըն- տանիքի բոլոր անդամներն ալ տանելու հոն, այլապէս կ՚ենթար- կուի քննադատութեան»:

Նիւ Ճըրզին փորձը կատարեր եւ յաջողեր է: Դժուա՞ր է այդ- պիսի փորձ մըն ալ կատարել այստեղ, Փարիզի, Մարսէյլի կամ Լիոնի մէջ:

Եթէ տակաւին չեն անհետացած բոլոր նախապաշարումները, փորձը կարելի է սկսիլ իրարու «խնամի» համարուած միութիւն- ներով:

Այսպէս, Կապոյտ Խաչը, Համազգայինը եւ ուրիշ «բոլորտիք- եան» կազմակերպութիւններ — անոնք որ իրենց յատուկ ղանդուա- ծը ունին— կը համաձայնին տարին երկու մեծ երեկոյթ կամ ներ- կայացում սարքելու: Փոխանակ զատ - զատ ճիգեր վատնելու, ձեռք ձեռքի կուտան եւ կը հաւաքեն առ նուազն հազար հոգի, երբ հազիւ յոյս ունէին քանի մը հարիւրի:

Համեստ շրջաններու մէջ, գիւղ, արուարձան կամ աւան, այս փորձը կրնայ կատարուիլ համախմբելով տեղական միութիւն- ները, որոնք յաճախ միեւնոյն նպատակները կը հետապնդեն:

Ամէն պարագայի մէջ, կ՚արժէ փորձ մը կատարել, որքան ալ դժուար երեւայ, առաջին ակնարկով:

Իրողութիւն է որ հետզհետէ կը դժուարանան մեր հանրային գործունէութեան պայմանները եւ ամէնէն ժողովրդական հաստա- տութիւններն ալ դժուարութիւն կը քաշեն, մատակարարութեան համար: Այս պատճառով չէ՞ որ շատերն ալ կէս ճամբան կը մնան:

Միւս կողմէ, պահանջները կ՚աճին օրէ օր, եւ, միայն բար- եացակամութիւնը բաւական չէ, ընդ առաջ երթալու համար: Ծաղկոցներ կան որ ամսական 50 - 100 ֆրանքի կարօտը կը քաշեն: Ուրիշ բազմամեայ հաստատութիւններ կը ստիպուին սահմանա- փակել իրենց գործունէութիւնը: Դեռ ուրիշներ ծրագիր կը մշա- կեն, բայց դրամ չեն գտներ:

Իրականին մէջ, դրամը չէ որ կը պակսի. բայց զայն հոսեցնե- լու ձեւերը մաշած են, եւ հարկ է նոր եղանակներ գտնել:

Այդ եղանակներէն մէկն է որ կը թելադրենք այսօր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉ ՓՐԿՈՒԱԾ Է ՍԱՆՃԱՔԷՆ

Տեղական թերթերու հրատարակութեանց համաձայն, երէկ, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 6.30ին արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ եւ Փարիզի Թուրք դեսպան Սուատ Տավազ ստորագրած պիտի ըլլային Ֆրանքեւթուրք փոխա- դարձ օգնութեան դաշինքը: Միեւնոյն ատեն Անգարայի մէջ պիտի ստորա- գրուէր Սանճաքի համաձայնութիւնը, որուն գլխաւոր կէտերը հաղորդեր էինք երէկ:

Այս առթիւ, կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Ճէպէլը Ակրայէն զատ (Քէ- սապ), Անտիոք քաղաքն ալ Սուրիոյ սահմաններուն մէջ կը մնայ: Ընդհակա- ռակն, «Լը Ժուռ» երէկ կը գրէ թէ «Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի կցուի, Անտիո- քըն ալ մէջն ըլլալով»:

«Թան», որ երէկուան խմբագրականը ամբողջովին նուիրած էր Ֆրանքեւ- թուրք համաձայնութեանց, կը գրէ թէ «որ եւ է պաշտօնական տեղեկութիւն չկայ դաշնագրին տրամադրութեանց մասին: Մինչեւ որ աչքի առջեւ ունենանք ճշգրիտ եւ վերջնական բնագիրը, հարկ է խոհեմութեամբ եւ վերապահու- թեամբ դատել Թուրքիոյ եղած զիջումները եւ անոր կողմէ Ֆրանսայի տրուած երաշխաւորութիւնները՝ Մօտաւոր Արեւելքի Ֆրանսական շահերուն եւ Սու- րիոյ ապահովութեան մասին: Հարկ է ամբողջովին տեղեակ ըլլալ այն պայ- մաններուն որոնց համաձայն Ալեքսանտրէթի Սանճաքը պիտի անցնի թրքական գերիշխանութեան տակ, եւ Թուրքիան ալ իր կողմէ պիտի հրաժարի ուրիշ որ եւ է պահանջէ Սուրիոյ հանդէպ: Նոյնպէս կարեւոր է ճիշդ ու ճիշդ գիտ- նալ սահմանագծումը: Կը կարծենք թէ կարգ մը տեղեկութիւններ որ հրա- տարակուած են զանազան կողմերէ՝ կէտ առ կէտ չեն համապատասխաներ նա- խատեսուած տրամադրութեանց, մասնաւորապէս ռազմագիտական սահմա- նագլուխի գծման եւ կարգ մը մասնաւոր շահերու կարգադրութեան մասին»:

*** Բոլոր թերթերն ալ, հաղորդելով արտաքին նախարարին զեկուցումը, մասնաւորապէս յիշեր էին թէ Սուրիոյ սահմաններուն մէջ կը մնան Ճէպէլը Ակրայի բարձունքները: Ուրեմն փրկուած է գոնէ Քէսապի շրջանը, որ ունի 7000 հայ բնակիչ: (Նոյնքան ալ Մուսա Տաղը ունի, որ կ՚իյնայ Օրոնդէս գե- տէն անդին):

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան եւ անգլիական հրամանատարները կը մերժեն Ճափոնի վերջնագիրը

Չինաստանի ճափոնական հրամանատարութիւնը վերջնագիր մը ուղղած էր օտար մարտանաւերուն, որպէսզի հեռանան Սուաթէուի ջուրերէն: Ամե- րիկեան հրամանատարը, ծովակալ Եարնըլ մերժեց հպատակիլ այս ազդարա- րութեան, գիտել տալով թէ Մ. Նահանգներու մարտանաւերուն պարտակա- նութիւնն է պաշտպանել ամերիկեան քաղաքացիները եւ թէ անոնք պիտի եր- թան ուր որ պէտք է, այդ պարտականութիւնը կատարելու համար: Ծովակալը կը մերժէ նաեւ այն յայտարարութիւնը թէ ճափոնական իշխանութիւնները չեն կրնար պատասխանատուութիւն ստանձնել պատահելիք վնասներու մա- սին, եթէ մարտանաւերը ետ չքաշուին: Ընդհակառակն, Ճափոնը պատասխա- նատու կը նկատէ որ եւ է վնասի կամ կորուստի համար:

Անգլիացի ծովակալն ալ նոյնիմաստ պատասխան մը տուած է: Միւս կող- մէ անգլիական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց, Թիէնցինի պաշարման մասին, որ կը շարունակուի նոյն խստութեամբ:

Ճափոնի կառավարական շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ լուր չունին վերջնագրէն եւ տեղական իշխանութեանց կը վերագրեն այդ ձեռնար- կը: Թոքիոյի մամուլը լռութիւն կը պահէ այս դէպքի մասին:

Մոսկուա նոհէն գոհ չէ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Պ. Մոլո- թով գոհացուցիչ գտած չէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն նոր առաջարկները՝ զինակցութեան դաշինքի մասին: Խորհրդային կառավարու- թիւնը կը պնդէ որ պալթեան պետութիւնները հաստատուն երաշխաւորու- թեան տակ առնուին, նոյնիսկ հակառակ իրենց կամքին եւ երրեակ զինակցու- թիւնը անմիջապէս գործադրելի դառնայ վտանգի պահուն, առանց նախապէս խորհրդակցութիւններ կատարելու:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը նոր հրահանգներ հա- ղորդած է իր մասնաւոր բանագնացին, գոհացում տալու համար, առանց սա- կայն ամբողջովին ընդունելու Մոսկուայի տեսակէտները: Լոնտոնի պաշտօ- նական շրջանակները կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական համա- ձայնութեան մը յանգիլ, քանի որ ընդունուած է փոխադարձ աջակցութեան սկզբունքը:

Միւս կողմէ Աժանս Հավաս կ՚իմանայ թէ Գերմանիոյ մեծ գործարանատէր- ները որոշած են պատուիրակութիւն մը ղրկել Մոսկուա, զարկ տալու համար երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութեանց: Պատուիրակութիւնը 750 միլիոն մարքի (10 միլիառ ֆրանք) վարկ մը պիտի առաջարկէ Խ. Միու- թեան, տասը տարուան համար: Այս գումարով Մոսկուա գնումներ պիտի կա- տարէ Գերմանիոյ մէջ, իսկ այս վերջինը մեծաքանակ նախանիւթեր պիտի գնէ Խ. Միութենէն, մասնաւորապէս ատաղձ, կաշի եւ քարիւղ:

Չմոռնաք ընկերակցութեանց օրէնքը

1939 ապրիլ 12ի հրամանագիր - օրէնքին համաձայն, օտար ընկերակ- ցութիւնները չեն կրնար գործել առանց ներքին նախարարին արտօնութեան:

Այս հրամանագրին գործադրութեան համար շրջաբերական մը հրատա- րակուած ըլլալով, արդէն գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնները պէտք է արտօնութեան համար խնդրագիր ներկայացնեն ոստիկանական վերատեսչու- թեան, յուլիս 3էն առաջ: (Գաւառի մէջ՝ նահանգապետութեանց):

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԿՈՉԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

ՄՈՒՍԱ ՏԱՂԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միջերկրականի Կոմիտէն, որ սկիզբէն ի վեր այնքան ուժգնօրէն կը պաշտպանէ Սանճաքի փոքրամասնութեանց արդար դատը եւ բուն իսկ Ֆրանսայի կենսական շահերը, ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան կնքումէն քանի մը օր առաջ գերագոյն կոչ մը ուղղած էր վարչապետ Պ. Տալատիէի, բազմաթիւ ծանօթ անձերու ստորագրութեամբ: Ահաւասիկ այդ նամակին ամփոփումը.

— «Պարոն վարչապետ, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ կը գտնուի ժո- ղովուրդ մը որուն Ֆրանսա կապուած է փառապանծ յիշատակով մը,— Մուսա Տաղի լեռնականները:

Մուսա Տաղը, որ կը կոչուի նաեւ Ճէպէլը Մուսա, լեռ մըն է որ կը տի- րապետէ Միջերկրականի վրայ, Սուէտիայի բարձունքով, այնտեղ ուր Օրոն- դէսը ծովը կը թափի, Ալեքսանտրէթի եւ Քէսապի միջեւ:

Ոչ մէկ Թուրք կը բնակի այնտեղ: Հասարակութիւնը ամբողջովին քրիս- տոնեայ է: Այս քրիստոնեաները իրենց լերան վրայ կը բնակին 83 թուականէն ի վեր (Քրիստոսէ առաջ). ո՞վ պիտի համարձակէր պնդել թէ իրենց չի պատ- կանիր այդ լեռը: Մանաւանդ որ անոնք դարերով պաշտպանեցին անոր ամ- բողջութիւնը այնպիսի քաջութեամբ մը որուն առջեւ միշտ խոնարհած են Թուրքերը:

1915ին, սակայն, Թուրքերը որոշեցին բնաջնջել զանոնք: Սուէտիա ղրկե- ցին կարեւոր ուժ մը: Քրիստոնեաները ուխտեցին կռուիլ եւ պատուով մեռնիլ քան թէ անձնատուր ըլլալ: Հրամանատարութեամբ հերոսի մը, գիւղացի Եսայի Եաղուպեանի, անոնք դիմադրեցին յաղթականօրէն: Բայց եւ այնպէս, ինչպէս կը գրէ ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէ, Թուրքերը կը յաջողէին առեւանգել «մանուկները, կիները եւ զազանութեան քստմնելի տեսարաններ կը պար- զուէին այդ առեւանգութեանց իւրաքանչիւր հանդրուանին»: Ծովակալը, որ վրայ հասած էր ֆրանսական նաւարմին հետ, յուզուած՝ այս քաջերու արի պաշտպանութենէն, անոնց յանձնարարեց մտնել իր նաւերուն մէջ: Մասնա- ւոր յիշատակարան մը կը նուիրագործէ այս դրուագը լերան ամենաբարձր կատարին վրայ. քաջարի լեռնականները անոր վրայ քանդակած են երախտա- գիտութեան խօսքեր Ֆրանսայի հանդէպ:

Մուսա Տաղի լեռնականները իրենց զէնքերը վար չդրին այս դէպքէն վերջ: Անոնք զինուորագրուեցան ֆրանսական բանակին մէջ եւ մեր զաւակ- ներուն հետ մէկտեղ յաղթեցին Ռաֆաթի եւ Արարայի մէջ: Անոնց մէջ կան Ֆրանսացի սպաներ եւ Պատուոյ լեգէոնի ասպետներ. շատերը պատերազմի խաչ ունին:

Յաղթանակէն վերջ բոլորը վերադարձան Մուսա Տաղ եւ այնտեղ կազմեցին նախկին ռազմիկներու ընկերակցութիւն մը, մասնաճիւղը մեր Ազգ. Դաշնակ- ցութեան որուն պատուոյ նախագահն է Հանրապետութեան նախագահը:

Թուրք ոստիկան - զինուորները, որոնց մենք թոյլ տուած ենք դիրք բռնել Մուսա Տաղի մէջ, նոյնիսկ որ եւ է համաձայնութենէ առաջ, եւ ուր անոնք մուտք չունէին մեր յաղթանակէն առաջ, այսօր կը խլեն անոնց Ֆրանսացի ռազմիկի տոմսերը: Թուրքերը կը պատրաստուին լուծել 1915ի իրենց նուաս- տացման վրէժը, ջարդելով զանոնք: Անոնք արդէն կը կտրեն ճամբաները, ուշացնելու համար օգնութիւնը, զինուորական պահականոցներ կը շինեն, պաշարելու համար լեռը, եւ, թերեւս ութ օրէն, գրոհ պիտի տան:

Հայերը իրենց զէնքով պիտի պաշտպանեն ինչպէս 1915ին: Անոնք ֆրան- սական դրօշ մը պիտի պարզեն իւրաքանչիւր ծառի եւ իւրաքանչիւր տանիքի վրայ, եւ, եռագոյնին տակ որ միշտ պիտի մնայ խորհրդանշանը ազատու- թեան, եւ թնդացնելով «Մարսէյեզ»ը որ միշտ պիտի ըլլայ քայլերգը ժողո- վուրդներու ազատագրութեան, աղաղակելով «Կեցցէ Ֆրանսա», որ Հայաստանի ազգային աղաղակն է, պիտի կնքեն իրենց ճակատագիրը: Անոնք երդում ըրած են»:

ԽՄԲ.— Այստեղ արտագրուած են երդումին խօսքերը, ուղղուած՝ Սու- րիոյ եւ Լիբանանի մարզպանին, բայց զանց կ՚առնենք, թարգմանելով մի- այն հետեւեալ տողերը.— «Զանգուածային արտագաղթ մը, նման Կիլիկիոյ, մեր հողագործ ժողովուրդին համար պիտի ըլլայ յամր մահ մը թշուառու- թեամբ եւ անպատուութեամբ»:

Նամակը յիշելով Մուսա Տաղի լեռնականներուն վճռականութիւնը, կ՚եզ- րակացնէ.

— «Մենք հաստատապէս համոզուած ենք թէ որ եւ է սակարկութիւն մեզի լքել պիտի չտայ նախկին ռազմիկներ, քրիստոնեաներ, կիներ եւ մա- նուկներ: Կ՚ուզենք հաւատալ թէ, Պ. Վարչապետ, սրտի պարտք պիտի համա- րիք փրկել կեանքը եւ գոյքը բոլոր անոնց որ, քրիստոնեայ ըլլան թէ իսլամ, կը մերժեն թրքական լուծին տակ վերադառնալ, ընդհանուր յաղթանակէն քսան տարի վերջը»:

*** Նամակին տակ ստորագրած է Կոմիտէին ընդհ. նախագահը, Պ. Լուի Ռօլէն, երեսփոխան Փարիզի եւ նախկին նախարար: Յետոյ կ՚երեւան ստորա- գրութիւնները բազմաթիւ ականաւոր անձերու,— Զօր. Տիւֆիէօ, Զօր. Պռէ- մոն, Լուի Մառէն, Ժան եւ Ժէռոմ Թառօ, Զօր Անդրէա, ծերակուտական Կո- թըրօ եւն. եւն.: Ստորագրութիւնները կը շարունակուին տակաւին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ Կ՚ՕԳՏՈՒԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ՕՐԷՆՔԷՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Քանի մը օրէ ի վեր հոս ալ ձեռնարկած են Սուրիահպատակներու իբրեւ ֆրանսական պաշտպանեալ — Protegé Françaisի— տոմսեր տալու գործողու- թեան: Արդէն բազմաթիւ Սուրիահպատակներ անհամբեր կը սպասէին օրէն- քի գործադրութեան: Միայն Մարսէյլի եւ շրջանին մէջ 4000էն աւելի է սու- րիահպատակ Հայերու թիւը: Իրապէս ուշացած արդարութիւն մըն է որ կը գործադրուի անոնց մասին: Այդ հպատակները մինչեւ հիմա զրկուած էին շատ մը տարրական իրաւունքներէ, կարգ մը նահանգներու եւ մասնաւորա- պէս Մարսէյլի մէջ, զրկուած են նոյնիսկ գործադրկութեան նպաստէն: Եւ հարիւրաւորներ բազմանդամ ընտանիքի տէր, չարքաշ եւ համեստ աշխատա-

([illegible] շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԵՏԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առանց պատճառի չէր որ երկու երկար յօդուած նուիրեցի Իզմիթի նըկարչական ցուցահանդէսի միջադէպին, որ այլապէս միայն քանի մը տողի պիտի արժանանար :

Ընդհանուր դատախազութիւնը վեց նկար վերցնել տուած է, ցանկայարոյց նկատելով զանոնք :

Երկու յօդուած յատկացուցի, որովհետեւ արգելքին մէջ տեսայ ոչ թէ ժողովրդական յետադիմութիւն մը՝ ինչ որ սովորական է, այլ պաշտօնական յետադիմութիւն մը, ինչ որ անսովոր է :

Եւ եզրակացնելով կ'ըսէի թէ Իսմէթ Ինէօնիւ կ'աշխատի օրինական միջոցներով եւ աստիճանաբար փոխել այն նորութիւնները, զոր Քէմալն ալ հաստատած էր օրինական մեթոտներով :

Կը խոստովանիմ թէ չէի կրնար ենթադրել՝ որ դէպքերը այնքան շուտ եւ այնքան բացայայտ կերպով պիտի գային հաստատելու այս ախտաճանաչումը :

Պարզեմ եւ կը տեսնէք :

Խորհրդարանի Մայիս 10ի նիստին նկատի առնուեցաւ կառավարական պաշտօնագիր մը, որով կը հարցուէր թէ «նոր տառերու օրէնքին հակառա՞կ է թէ ոչ հին տառերով տպուած գիրքերու գործածութիւնը գրադարաններու մէջ» :

Աւելի պարզ խօսելով, կառավարութիւնը կ'ուզէ արաբական տառերով տպուած գիրքերը տալ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու ձեռքը եւ խորհրդարանէն արտօնութիւն կ'ուզէ :

Եւ որովհետեւ կառավարութեան որոշումը որոշում է, պարզ է որ խորհրդարանին ընելիքը պիտի ըլլար միայն ձեւակերպութիւն մը լրացնել :

Բայց շատ յանդուգն էր եւ չէր կրնար չխրտչեցնել երեսփոխանները, որքան ալ անոնց սովորութիւնն ըլլայ դէմ չերթալ օրուան իշխանաւորին : Այսպէս է որ թերթերը կը գրեն թէ « տաք վիճաբանութիւններ » տեղի ունեցած են :

Դժբախտաբար, մանրամասն տեղեկատուութիւն մը չկայ. բայց եղածներն ալ կը բաւեն գաղափար մը տալու : Մանաւանդ երբ քով քովի բերենք զանազան թերթերու գրածները :

Ամէնէն առաջ արձանագրութեան ձեւը :

Բոլոր թերթերը անխտիր երկու սիւնակի վրայ եւ առաջին էջին մէջ հրատարակեցին լուրը, ինչ որ ինքնին բաւական է հաստատելու անոր տըրուած կարեւորութիւնը :

— «Ազգային ժողովի երէկուան տաք նիստը», կ'ըսէ «Ճումհուրիէթ»ի երկտող խորագիրը :

— «Արաբական տառերով գրուած գիրքերը վիճաբանութեանց պատճառ դարձան Ազգ. ժողովին մէջ», կը գրէ «Թան» չորս տողնոց վերնագրին մէջ :

— «Հին տառերով տպուած գիրքերը պիտի գործածուին ուսումնասիրութեան համար— երէկ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ժողովին մէջ», կ'ըսէ «Սօն Փօսթա» :

Անցնինք տեղեկատուութեան :

Նախ կը կարդացուի կրթական յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ կը յայտնէր թէ օրէնքին հակառակ չէ այդ գիրքերուն գործածութիւնը, զուտ ուսումնասիրութեան համար :

Յետոյ բեմ կը բարձրանայ Զանաքգալէի երեսփոխան Ձիյա Կէվհէր, որ կարեւոր դիրք մը ունի Հալք կուսակցութեան մէջ, իբրեւ անոր մշակութային ճիւղին պետը : Նախկին լրագրող Ձիյա ամէնէն աւելի շատ ու բարձր պոռացողներէն մէկն եղած է, ի նպաստ լատինական տառերու յեղափոխութեան :

«Թան»ի թղթակիցը այսպէս կը ներկայացնէ ճառախօսին դիտողութիւնը.

— «Ձիյա Կէվհէր խօսք առաւ, ըսաւ թէ այս քայլը մեծ յանցանք մըն է, եւ թէ բնաւ ճիշդ չէ ետ դառնալ յեղափոխութենէն : Քեամիլ ալ (ուրիշ երեսփոխան մը) նոյն կարծիքը յայտնեց» : (Թան, 11 Մայիս 1939) :

«Ճումհուրիէթ»ի թղթակիցը կամացուկ մը անցած է այս կէտին վրայէն :

«Այս առթիւ բազմաթիւ երեսփոխաններու միջեւ վիճաբանութիւն տեղի ունեցած է այն մասին՝ թէ հին տառերով գիրքերը կարելի՞ է գործածել ուսումնասիրութեան համար թէ ոչ» :

«Սօն Փօսթա»յի թղթակիցը աւելի առատաձեռն է : Կուտայ ոչ միայն եղած դիտողութիւնները, այլեւ Յանձնաժողովի տեղեկագրին ամփոփումը :

Թիւ 1353 օրէնքը— կ'ըսէ տեղեկագիրը— վերջ տուած է արաբական տառերով գրուած ցանկերու, տետրակներու, գիրքերու եւայլնի գործածութեան, պետական բոլոր հաստատութեանց մէջ. բայց օրէնքը չէ արգիլած որ պաշտօնատուններու եւ գրադարաններու մէջ ի հարկին դիմուի այդ տեսակ փաստաթուղթերու եւ երկերու : Մասնաւորապէս օրէնքին 9րդ յօդուածը կը յիշէ թէ արգիլուած է հին տառերով տպուած գիրքերուն գործածութիւնը դասաւանդութեան մէջ, բայց կ'ըսէ թէ արգելքը չի վերաբերիր ուսումնասիրութեան : Հետեւաբար, Յանձնաժողովը կ'եզրակացնէ թէ կարելի է դպրոցներու եւ մշակութային միութեանց գրադարաններուն մէջ դնել հին տառերով տպուած գիրքերը :

Տեղեկագրին ընթերցումէն վերջ, կ'ըսէ «Սօն Փօսթա»յի թղթակիցը— հարցուց թէ խնդրոյ առարկայ գրադարանները անո՞նք են ուր կրնայ մտնել ժողովուրդը, թէ՞ ոչ գիտական գրադարանները : Եւ շեշտելէ յետոյ թէ նահանջի (րիւճու) ձեւ եւ հոտ կայ տեղեկագրին խորհրդածութեանց մէջ, ըսաւ.

Մենք չենք կրնար նահանջել մինչեւ հիմա մեր կատարած յեղափոխութիւններէն ոեւէ մէկէն : Օրէնքը բացարձակ կը ճշդէ տետրակը, ցանկը : Օրէնքին «գրադարան» բառն ալ միայն համալսարանի նման մեծ գրադարաններն են, ուր կը յաճախեն էնթէլէքթիւէլները (մտաւորականներ) :

Եւ աւելցուց թէ պէտք չէ ընդունիլ տեղեկագիրը :

Րիզէի երեսփոխան Քէմալէտտին Քեամի ըսաւ.

— « Երբեք չէի ուզեր կարծել թէ յեղափոխական օրէնք մը մեկնելու պէտք պիտի ունենայ տասներորդ տարուան մէջ» :

Յետոյ ըսած է՝ այն տղաքը որոնք դասերու օրէնքը ընդունած ատեն նախակրթարաններու Ա. եւ Բ. կարգերը կը գտնուէին, հիմա համալսարան մտած երիտասարդներ են, եւ թէ ի՞նչ օգտակարութիւն եւ անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնեն հին տառերով գրուած գրքերու տեղաւորումը գրադարաններու մէջ՝ «Ուսումնասիրութեան գիրք» անունին տակ :

Յետոյ բեմ կը բարձրանայ կրթական նախարար Հասան Ալի Եիւճէլ եւ ի մէջ այլոց սա յատկանշական խօսքը կ'ընէ.

— «Ընկերներ, բնաւ խնդրոյ առարկայ չէ ՅԵՏԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՄ ՆԱՀԱՆՋ ՄԸ (իրթիճա վէ րիւճու) : Խնդիրը այն է որ գրադարաններու մէջ կարենանք գտնել գիտական ուսումնասիրութեանց ծառայող հին գիրքեր» :

Բայց ահա նոր հարց մը : Հին գիրքերը պիտի դրուի՞ն նաեւ լիսէներու եւ նախակրթարաններու գրադարաններուն մէջ : Նախարարին պատասխանը որոշ է.

— «Նախակրթարան, երկրորդական վարժարան, լիսէ, ասոնք չեն խնդրոյ առարկան : Կրթական նախարարութիւնը շատ լաւ կրնայ գնահատել թէ ի՞նչ վայրերու մէջ ի՞նչ տեսակ գիրք դնելու է : Անշուշտ պիտի չտանք տղոց ձեռքը» :

Հարցապնդողը, սակայն, գոհ չէ եւ կը հարցնէ թէ օրինագծին մէջ յիշուած «օգուլ» (ուսումնարան) բացատրութիւնը կը վերաբերի՞ նաեւ նախակրթարաններուն :

— «Այո՛, նախակրթարաններուն ալ կը վերաբերի», կը պատասխանէ նախարարը :

Եւ օրինագիծը կ'ընդունուի :

Խորհրդածութեան ի՞նչ առատ նիւթ :

Երեսփ. ժողովը 1928 Հոկտեմբեր 3ին կ'ընդունէր լատինական տառերը : Մօտ ՏԱՍՆԸՄԷԿ տարի կը գործադրուի օրէնքը առանց ոեւէ դիտողութեան : Եւ ահա 1939 Մայիսին, երբ անցած է դժուարութեան շրջանը եւ երէկուան նախակրթարանի տղան կատարեալ երիտասարդ մը դարձած է, պէտք կը տեսնուի օրէնքի մեկնաբանութեան : Ասիկա ալ կը պատահի լատինական տառերու հաստատողին՝ Աթաթիւրքի մահէն յետոյ, եւ անոր յաջորդին՝ Իսմէթի օրով :

Այս երեւոյթին առջեւ, ի՞նչպէս ակամայ չեզրակացնել թէ իրապէս բան մը փոխուած է Թուրքիոյ մէջ, 1938 Նոյեմբերէն ասդին : Եւ այնքան ըզգալիօրէն, որ երեսփոխան Քէմալէտտին չի կրնար չի պոռթկալ.

— «Երբեք չէի կարծեր թէ յեղափոխական օրէնք մը մեկնաբանութեան պիտի կարօտի իր տասներորդ տարուան մէջ» :

Երբ յետադիմութիւնը ժողովրդական է, կարելի է չկարծել : Բայց երբ յետադիմութիւնը պաշտօնական է, այսինքն տէրութեան պետն է որ այդպէս կ'ուզէ, օրէնքը կրնայ մեկնուիլ ալ, ջնջուիլ ալ :

Պարապ տեղը չէ որ Թուրք մտաւորականները այնքան վայնասուն փրցուցին Իզմիթի այնքան պարզ միջադէպին առթիւ : Որովհետեւ, յանձին ընդհանուր դատախազին կը տեսնէին պաշտօնական Անգարան որ անպատշաճ կը գտնէր մերկ պատկերներու ցուցադրութիւնը Իզմիթի մէջ :

Ջուրի ճամբայ մըն էր որ կը բացուէր, եթէ նկատի չունենանք աւելի մեծը՝ Թուրքերէն թխածոյ բառերու ջնջումը կրթական նախարարին փոփոխութեամբը :

Արդէն նոր նախարարն է որ կը փոխէ 1928ի քէմալական օրէնքը, զարմանքի մատնելով Քէմալէտտինները :

Բայց փոփոխութիւնը շարունակելի է, անշուշտ խաղաղօրէն...

ԴԷՏ

ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ

Վերջերս Փարիզի մէջ մեռաւ նըկարչուհի Օր. Էօժէնի Դերձակեանը : Ապահովաբար անծանօթ մը Եգիպտահայերուն, ինչպէս եւ քիչ մը ընդհանուր հայութեան, ոչ միայն անոր համար որ ամէնէն տաղանդաւոր արուեստագէտ կինը մեր մէջ շատ աւելի նուազ պատեհութիւն ունի ճանչցուելու հասարակութեան կողմէ քան թէ ամէն հետաքրքրութենէ եւ շնորհէ զուրկ որեւիցէ հարուստ կին մը, այլ նաեւ անոր համար որ անիկա ապրած է հայութենէն հեռու եւ ճանչցուած ու գնահատուած օտարներէն :

Էօժէնի Դերձակեան քոյրն էր յեղափոխական գործիչ նահատակուած Վռամեանին : Այդ եղբօրմէն զատ եղած է իր մօրը հետ ամբողջ անոր կեանքի ընթացքին : Դեռ հազիւ քսան տարեկան, պատեհութիւնը ունեցած է մօրը հետ անցնելու Պոլսէն Գերմանիա, եւ այդ ատենէն հաստատուած եւ ապրած է քսան տարի Միւնիխի մէջ :

Միւնիխի մէջ ուսած է նկարչութիւն եւ հաստատած յետոյ ալ իր ըստիւտիօն, եւ ծանօթ եղած է բարձրագոյն Միւնիխեան ընկերութեան, մասնաւորապէս իբրեւ լաւ դիմանկարիչ (portraitiste) :

Պաւարական արքայական ընտանիքին անդամները գացած եւ իրենց դիմանկարներուն համար նստած են հայ աղջկան առջեւ : Եւ քիչ մը ամէն տեղ Գերմանիոյ, մասնաւորապէս Միւնիխի մէջ կան Էօժէնի Դերձակեանի նըկարները, մասնաւորապէս դիմանըկարները :

Ես զինքը ճանչցայ 1924ին Փարիզի մէջ : Իր տաղանդին եւ անձին կատարելութեան մէջ եկած էր հոն այդ միջոցին, քիչ մը քմահաճոյքով, քիչ մըն ալ իր զգացական աշխարհին մէջ պատահած դէպքով մը, որ մասնաւորապէս կեանքոտ եւ հետաքրքրական կը դարձնէր զինքը :

Իրիկուն մը տիկին Զապէլ Եսայեանը բերաւ զինքը պանդոկի սենեակըս, եւ առաջին րոպէէն իսկ գրաւուեցանք իրարմով եւ անմիջապէս բարեկամներ դարձանք :

Ամբողջ շարժում եւ ջիղ, միջահասակ, առողջ, գեղեցիկ սեւ աչքեր եւ մազեր ունէր, արտայայտիչ գեղարուեստական գլուխ մը վրայ : Պարզ եւ պոհէմ, եղած տեղը անմիջապէս մթնոլորտ մը կը շինէր իրեն յատուկ, որ շուտ կը կապէր իրեն, բոլոր իրեն մօտեցողները :

Այդ միջոցին տակաւին ունէր իր Միւնիխի աշխատանոցը, եւ հոն թողած էր իր ծեր մայրիկը : Սրտի անհուն ցաւով մը կը յիշէր ու կը խօսէր իր եղբօրը վրայ, որ իրմէ յաճախ հեռու ապրած, հերոսական անձ մըն էր իրեն համար, եւ անոր եղերական մահը մեծ հարուած մը իր էութեան :

Այդ տարին կ'ապրէր Րիւ տը լա Սօրպօնի պանդոկի մը մէկ սենեակը : Ամէն ջանք կ'ընէի որպէսզի յաճախ երթայի եւ շատ մնայի հոն : Այնքան գրաւիչ էր ինծի համար այդ անկիւնը Էօժէնի Դերձակեանի անձով : Փոքր սենեակ մըն էր որուն պատուհանը փարիզեան մութ բակի մը վրայ կուտար : Բայց արդէն միտքդ չէր անցներ դուրսը նայիլ : Մէջը նկարներ ամէն կողմ, վառ տաք գոյներով, ներկի տուփեր, վրձիններ, լարուած շըվալէներ, տեղ մը փարչ մը կանաչ, տեղ մը աման մը դեղին, քիչ մը ամէն կողմ պոհեմական գրաւիչ խառնակութեան մը մէջ : Եւ այս բոլորին մէջ ինքը, ամբողջովին արուեստագէտ Էօժէնին, համակ խանդավառութիւն եւ բաղձանք :

Յայտնի էր որ այդ միջոցին բան մը ունէր որ զինքը մէկ մը յոյսի, մէկ մը յուսալքումի մէջ կը նետէր : Բոլոր ընտրեալ հոգիներուն պէս, իր ուզածը իրմէ կը փախչէր : Մարդերը աւելի դիւրութեամբ կը մօտենան գըռեհիկին : Կը վախնան մօտենալու եւ ենթարկուելու իրենց անծանօթ եւ դժուար պարագաներու : Այդ տեսակ անհասկացողութեան մը եւ իր բարձրութեան զոհը ըլլալու պարագայի մը մէջ էր Էօժէնի Դերձակեանը : Այդ հոգեբանական ապրումները աւելի հետաքրքրական դարձուցած էին զինքը :

Օր մը առաջարկեց նկարս չինել : Ուրախացայ, որովհետեւ ասիկա առիթը պիտի տար ինծի երկար նստելու իր աշխատանոցին մթնոլորտին մէջ : Բայց արդէն Փարիզէն մեկնելու կ'աճապարէի, եւ երկու կարճ ժամերու մէջ չինեց ու ինծի յանձնեց նըկարս... :

Իր մեկնումը պարապ մը ձգեց մէջըս : Ինք վերադարձաւ Միւնիխ :

Երբ 1931ին դարձեալ Փարիզ գացի Նիսէն, լսեցի որ Էօժէնի Դերձակեան մայրը կորսնցուցած էր Միւնիխի մէջ : Եւ թողլով իր այնտեղի քըսան տարուան աշխատանոցը, եկած եւ վերջնականապէս հաստատուած էր Փարիզ : Գերմանական կառավարութիւնը իրեն ապսպրած էր քօփիներ ընել Լուվրի թանգարանի մեծ վարպետներէն, Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու միւզէներուն համար : Որովհետեւ, Օր. Դերձակեան, իր անձնական նկարչական տաղանդին կը միացնէր դասական նկարներ ընդօրինակողի մեծ վարպետութիւն մը, ինքնին արհեստ մը արդէն :

Իրիկուն մը դարձեալ տիկին Զապէլ Եսայեանն էր որ տարաւ զիս անոր : Այս անգամ Rue des Ecolesի պանդոկի մը վեցերորդ յարկը կը բնակէր, փոքր սենեակ մը : Այս անգամ Էօժէնին բոլորովին մինակ էր կեանքին մէջ : Պատին վրայ, անկողնին մօտ, եղբօրը՝ Վռամեանին մէկ խոշոր լուսանկարը : Յետոյ, աւելի վարը, իր մօրը, մօրը նկարը, մահուան անկողնին վրայ : Այդ չսիրեցի, եւ ուշադրութեամբ իրեն նայեցայ, անշուշտ որ այդ նկարը իր ազդեցութիւնը ունէր անոր վրայ :

Եւ փոխելու համար մեր տպաւորութիւնը, երեքս մէկ իջանք Փարիզի փողոցին մէջ, սկսանք ուրախ տրամադրութեամբ դէպի Մօնփառնաս քալել : Արուեստագէտները այդպէս են. թեւեր կը բարձրացնեն զիրենք կեանքէն վեր եւ շուտով կ'ուրախանան...

Գացինք Ռօթօնտ քաֆէն ու նըստանք : Մենէ քիչ մը անդին նստած էր աքանչելի արձանագործ Կիւրճեանը :

Ատեն մը ետք, Տիկին Զապէլ Եսայեան, որ արդէն ամբողջովին յարած Խորհրդային Հայաստանին, կը պատրաստուէր Հայաստան մեկնիլ քիչ ատենէն, սկսաւ համոզել մեզ երկուքս որ իրեն ընկերանանք :

Քիչ յետոյ ինծմէն յուսահատեցաւ սակայն. ապահովաբար այդ ռէժիմին տակ գործելու եւ ապրելու ամբողջովին անյարմար թուեցայ իրեն :

Բայց Էօժէնին լարուած ուշադրութեամբ եւ կարծես առաջուց համոզուածի մը պէս մտիկ կ'ընէր Զապէլ Եսայեանին իրեն համար հոն, Մասիսի ստորոտը նկարագրած հեռապատկեր կեանքին : Ան հոն պիտի պաշտուէր իբրեւ արուեստագէտ. կառավարութիւնը պիտի գնէր իր նկարները եւ իրեն պիտի յատկացնէր հիանալի աշխատանոց մը եւ ապրելու ամէն դիւրութիւն. իրեն պիտի մնար միայն ապրիլ եւ ստեղծագործել կատարեալ դրախտի մը մէջ...

Եւ երկուքս մէկ Էօժէնի Դերձակեանին կը նայէինք, ես՝ իբրեւ մէկու մը զոր քիչ ատենէն պիտի կորսնցնէի, Զապէլ Եսայեանի նման : Իսկ Զապէլ Եսայեանը երջանիկ էր նոր տաղանդաւոր արուեստագէտ մը տանելուն իբրեւ նուէր Հայաստան...

Այսպէս կէս գիշերը անցած էր երբ դուրս ելանք քաֆէէն, եւ նոյն ոգեւորութեամբ սկսանք քալել դէպի Սէն Միշէլ : Բայց, երբ հասանք Էօժէնի Դերձակեանին պանդոկին առջեւ, ան յանկարծ ըսաւ.

— Թողէք զիս հօս. ես աղէկ եմ Փարիզի իմ վեցերորդ յարկի ազատ փոքրիկ սենեակիս մէջ. Տիկին Եսայեան, մնաք բարով եւ յաջողութիւն :

Այդպէս ալ մնաց : Եւ հոն, այդ փոքրիկ սենեակին մէջ է, իր նկարներուն, մօրը ու եղբօր լուսանկարներուն մօտ, որ յանկարծ հիւանդացեր, եւ քանի մը ժամուան մէջ մեռեր է, անցեալ մարտ ամսու սկիզբի օրերուն, այս աքանչելի հայ արուեստագիտուհին :

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(Արեւ)

** Բարձրագլուխ ու անյողդողդ կանգնած ենք մահուան դէմ՝ մեր ահաւոր ցաւին հետ՝ որ մեր փառքն է միանգամայն, եւ հպարտութիւնն ունինք պատմութեան աւանդելու դիւցազնութեանը ամէնէն սխրալին, հպարտութիւնն ունինք յետագայ դեռ տառապող մարդկութեան փոխանցելու ազատութեան ամենէն հզօր սարսուռները :— Ռուբէն Զարդարեան

** Իրականութիւն եւ իտէալ առանց այդ երկուորեակ ըմբռնումներուն՝ Ազգ մը ենթակայ է անկումներու եւ դառն յուսախաբութեանց : Մէկով միշտ կեանքի չփումը կ'ունենանք, միւսով մեր աչքերը հեռաշող աստղին կը յառենք :— Ս. Մինասեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այժմ ահա՛ հասել է ժամը եւ ես պիտի օգուտ քաղեմ նրանից... ես վայրկեան առաջ կամենում եմ ազատուել խղճի խայթերից, հոգւոյ անվերջ տանջանքներից... Եւ այս դէպքում ինձ մնում է տակաւին մի մխիթարութիւն. այդ այն է, որ այս կռուի մէջ ստացածս մահը կարող է իմ անունը փառաւորել : Ես, ի հարկէ, չեմ մտածում իմ յիշատակի, այլ յետնորդների մասին. իմ մահուամբ ես մի խրախուսական օրինակ կը թողնեմ նրանց համար... :

— Առաջին պատճառը ե՛ւ յարգելի ե՛ւ իրաւացի է. բայց երկրորդը՝ անիրաւ, պատասխանեց Թագուհին : Եթէ կեանքը բեռն է դարձել քեզ համար եւ դու կամենում ես նրանից ազատուել, դա քո իրաւունքն է. բայց քեզ հետ միասին տանել մահուան դէմ ուրիշ հարիւր հոգի, անիրաւացի է : Այդ մարդիկը, գուցէ կղզում պատսպարուելով ազատ մնային վտանգից. ինչո՞ւ աշխարհից ելնելու վայրկեանին իսկ ծանրաբեռնուիլ յանցանքներով... Ինչո՞ւ պատճառ դառնալ ընտանիքների դժբաղդութեան, զրկել նրանց կերակրող ձեռքերից... :

— Այդ դէպքում արդէն թոյլ չեմ տալ, որ ինձ մեղադրեն. ես արդէն չափել եմ, կշռել իմ քայլը եւ գիտեմ թէ՝ նա ո՞ւմ կարող է վնասել : Այս յարձակումը գուցէ մի զոհ ունենայ. բայց այդ զոհը կը լինի նա, ով հետամուտ է մահուան. մնացեալները յաղթանակով կը վերադառնան :

— Տարօրինակ մի գուշակութիւն է այդ... :

— Այդպէս է. Բէշիրն այժմ անհոգ նստած իւր վրանում սպասում է իմ անձնատուր լինելուն, կամ մեր կղզու «մեծագին գանձերին»... Նրա պատգամաւորներն այնպիսի պատասխան տարան այստեղից, որ նա ուրիշ բանի սպասել չի կարող : Ուրեմն անխորհուրդ կերպով չեմ ես այս քայլն անում. թող անհոգ լինեն միաբանները, անհոգ լինի եւ Թագուհին :

— Եւ Թագուհի՞ն... Ուրեմն դու հաւատում ես որ նա կարող է անհոգ լինել, եթէ Թագաւորը հետամուտ է լինում մահուա՞ն...

— Չէի կամենայ վիշտ պատճառել քեզ... Բայց իմ վճիռն անդարձ է : Ինչ հետեւանք էլ որ ունենայ, դու պիտի հաշտուես նրա հետ : Իմ երջանկութեան օրերում անգամ ես թոյլ չեմ տուել, որ անձնասիրութիւնը գերակշռէ իմ մէջ պատուասիրութեան, ինչպէ՞ս կարող եմ թոյլատրել այդ այժմ, երբ դէպի իմ անձը տածում են միայն ատելութիւն... :

— Օ՛, ինչպէ՛ս անգութ ես... դոնէ վերջին պահուն ինձ չյայտնէիր. գոնէ զգալ չտայիր ինձ թէ՝ դիմաւորում ես մահուան այն պատճառով, որ չունիս աշխարհում այլեւս մէկը, որի համար կամենայիր դու ապրել... :

Այս ասելով Թագուհին հեռացաւ Թագաւորից եւ վշտահար սրտով կայանը դարձաւ :

Հետեւեալ առաւօտ, դեռ արեւը չծագած, լաստերը պատրաստ ջրի վրայ էին : Թագաւորի ներկայութեամբ զինուորները նետաձգութեան փորձեր էին անում : Նա կամենում էր ստուգել, թէ որո՞նք կարող են պիտանի լինել արշաւանքին, որպէսզի լաստերի վրայ անշահ մարդիկ չվերցնէ :

Իւր հարիւր զինուորներից նա ընտրեց միայն եօթանասուն հոգի, որոնք կորովի, մազից չվրիպող նետաձիգներ էին : Դրանց բոլորին տեղաւորեց տասը լաստի վրայ, իւրաքանչիւր լաստի յատկացնելով եօթը զինուոր. իսկ լաստավարներ կարգեց միաբաններից, որոնք յաջողակ էին այդ գործում :

Ապա ընտրեց իւր համար մի թեթեւաշարժ նաւակ, ուր վարողներից զատ տեղաւորեց նաեւ իւր ազատանի թիկնապահները : Այնուհետեւ հրաման տուաւ կղզում մնացող զօրքին եւ միաբանութեանը, որ չարունակ դիտեն իւր շարժումը եւ նշան տալուն պէս բոլորը նիզակներով զինուած ելնեն լաստերի վրայ եւ առաջանան դէպի թշնամին : Այդպէս պիտի անէին նրանք, ցոյց տալու համար թէ կղզուց նոր զօրք է հասնում օգնութեան :

Երբ արեւը Այծեմնասարի ետեւից ելնելով՝ բարձրացաւ մի ասպարէզ, Թագաւորի փոքրիկ նաւատորմը սկըսաւ մեղմ ընթացքով դէպի Բէշիրի բանակն առաջանալ : Արքայի նաւակը, որ զարդարուած էր դրօշակներով, գնում էր առջեւից, իսկ լաստերը հետեւում էին նրան զոյգ զոյգ : Զինուորները թէպէտ համակ զրահազգեստ, բայց ամփոփած ունէին նիզակներն ու վահանները, որպէսզի կարծել տան թշնամուն թէ զինուորուած չեն գալիս իրանց մօտ : Հազիւ մի քանի հարիւր դրկաչափ հեռացան նրանք կղզուց, եւ ահա Բէշիրի գունդերը եկան խռնուեցան ափերի վրայ՝ Հայոց Թագաւորի եւ նրա չքախմբի գալուստը դիտելու : Նրանցից շատերը անզէն էին. շատերը, մինչեւ անգամ, բոկոտն կամ կիսով չափ հագուած : Ոչ ոք նրանցից չէր սպասում յարձակման :

Իսկ Բէշիրը, որ ձգուած էր իւր զարդարուն վրանում, երբ Աշոտ Երկաթի գալուստն իմացաւ, հրամայեց որ չքաղիր խմբերը գան եւ վրանը պատեն, որպէսզի Հայոց Թագաւորը տեսնէ Ամիրապետի Զօրավարին կատարեալ չքեղութեան մէջ : Ապա նա հագաւ իւր հարուստ զգեստները, ծածկեց ոսկէ ցցունքով զարդարուն ապարօշը, կապեց դամասկեան ոսկեզարդ սուրը եւ փառաւոր օթոցի վրայ բազմելով սպասում էր հիւրին : Նա որոշել էր պատուով պահել Թագաւորին մի քանի ժամ, մինչեւ որ հետը բերած ընծաները նա կը յանձնէր իւր գանձապահին. իսկ յետոյ կը հրամայէր շղթայի զարնել, որպէսզի Սեւանն առնելուց յետոյ, հետիոտն տանէր նրան Դուին :

— Այն ժամանակ Հայերը թող ճանաչեն Բէշիրին, թող սարսափահար լինեն նրա անունը լսելուց. եւ այն սրիկայ իշխանը, որ համարձակուեց գիշերանց իմ բանակի հանգիստը խռովել, թող գայ ծնկաչոք ներողութիւն խնդրելու եւ Դուինի զնդանում իւր դժբաղդ գլուխը լալու... :

(Շար.)

Ի ԴԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.—Քաղուածաբար երթալով, կը տեսնենք մէկ ծիլի վրայ ծաղկած խանդ եւ խռանդ: Մէկ դժնիկի վրայ խանձ, ճախանձ, նաեւ մախանf, որմէ նաեւ մախիր (մոխիր), ինչպէս գիտէք արդէն: «Պատառուն» կուգայ պատառել բայէն (պատառելու ատրճան լեզուն): Օտար չեն ծաղումով շարաւ եւ թարախ: Չէք մոռցած [illegible]խորդ հրջանի մէջ կրկնուած բառեր են: Նաեւ Թաթախ եւ Թաթաւ: Մարանդ նոյն է մարմանդին հետ, ինչպէս ըսինք: «Վթար» (անվթար) եւ «վատթար» միեւնոյն ծառին արմատները կը թուին:

Մեր մանկութեան, մեր վարժապետները «պանիր» անգամ ըսել չէին տար, խորհելով թէ... Թուրքի հոտ կուգայ (փէնիր): Կը պատուիրէին որ «ժաճառակ» ըսենք, մինչեւ հեռաւոր Մաճառստան վերճեմելով: Կ'երեւի, ներմակ պանիրին առաջին հայրերը Մաճառներն են, ապա թէ ոչ՝ ինչո՞ւ ժաճառակ:

Հայկական խոհանոցը զանազան խմորեղէններով ճոխ եղած է, սոր կը վկայեն զանազան եւ զարմանազան բառերը, որոնք մեր լեզուին մէջ ի գործ էին երկար դարերէ ի վեր, կամ զուտ առանին հայկական, կամ փոխ առնուած ձեւով: Նախ ալիւրի հիմով անուշեղէններուն եւ իւղով խարկուած մեղրի ու ալիւրի տեսակներուն համար ընդհանուր բառը ունինք — հատեայ, փոխինդ: Ծաղը գիտէք ծաղարարէն, բայց չինողը միայն Հայ կ'ընենք, իսկ չինածը կ'ընենք փաfլավա կամ նոյնօրինակ ուրիշ համետուած բան մը: Ծաղարարին գործն է նաեւ բլիթը կամ գնդակը (լօֆմա), պղակունդը (պէօրէf) — բառը օտար, բայց ճարտարութիւնը, իւրացուած եւ գերազանցուած իսկ հայահաւակ խահամոքներուն (խոհարար) կողմէ: Դուք ալ գիտէք, որ զուտ հայկական է չարոցը, եւ խճողակը (տօլմա), հայ տիկիններուն եւ տնայար օրիորդներուն տեսակ մը մատնոցակը, խճողելու պատառելու պինդ միանգամայն քնքուշ տարազովը: Ի՞նչ նանիր չէր որ Ծարայ ունեցեր ենք...: Մ'ի, մեր վարժապետները հէլվա ըսողին լեզուն կը կտրէին, վայ«հրուշակ» չըսողին: Դուք հոն ըլլայիք, եւ մի՛հի ինճիր ըսէիք փոխանակ «պալատիտ»ի: Ոչխարի պէս կմալէին ձեզ: Հերիսան ո՞վ չի գիտեր, ան կար Հայաստանի մէջ Թուրք fէշfէքն շատ առաջ: Բարեկենդանի արեղաթողն էր հայ վանքերուն մէջ: Բայց թողունք այլեւս քաղցրաւենին եւ շուրեան համադամը, յիշեցնելով այս առթիւ խահը որ եղած է խոհ (միս), յերբու փոփոխութեան միջտ նոյն սկզբունքին համաձայն:

Ճիշդ է Թղթակիցի մը «մտահոգութիւն»ը, թէ ֆրանսերէն eu ի՞նչպէս պիտի նշանակենք հայերէնի մէջ իրրեւ հնչում: էօ, էո: Բայց այս երկու ձեւին մէջ հայերէնը երկավանկ ըլլալու վտանգին կ'ենթարկուի, մինչ, ինչպէս գիտենք, ֆրանսերէնը միավանկ հնչում մըն է: Կը խորհինք թէ անգամ մը այդ մասին լուսաբանութիւն մը տուինք, բայց օ եւ է դասականի համար, ինչ նիւթի վրայ ալ խօսուի, կրկնութիւնը գլխաւոր ուսուցիչն է: Յայտնի է թէ մեր լեզուն օ ունէր, ունէր միայն ո, որ սակայն բուն կլոր ոլոր, սուր օ տառէն տարբեր կը հնչուի բազմաթիւ պարագաններու մէջ: Բայց որովհետեւ օ հնչումը կար մեր բառերուն մէջ, նախնիք կը գործածէին բուն այդ հնչումին համար աւ երկգիրը: Երբ աւրհնեալ կը գրէին, օրհնեալ կը հնչէին: Իսկ օտար յատուկ անուններուն համար au էր աւ, (աւ կամ օ հնչուած, ինչպէս Պաւղոս կամ Պօղոս): Այս ծանօթութիւնը հիմ բռնելով, eu էօ գրելով՝ միավանկ կը հնչուի, եթէ երկվանկի պէտք ունինք, կը գրենք էո (ինչպէս Լէօն, եւն.): Երբ ընդհանրացնենք այս գիտելիքը, մեր թղթակիցին պէս ուրիշներ ալ զերծ կ'ըլլան — կը կարծենք — մտահոգութենէ մը, որուն նմաններ շատ շատ ունինք արդէն: Ուրեմն, օ գիրը կանխող ձայնաւորին (e) հետ միացուցած կը հնչենք, մէկ վանկ, իսկ ո զատ:

Բուն հայերէնի մէջ ալ այս ձեւով դժուարութեան մը առջեւ կը գտնուին մեր ուսանող փոքրերը: Ի՞նչպէս կարդան իւ, ֆրանսերէն u ի՞ն պէս թէ իբրեւ իվ: Իրաւ է որ սովորութիւնը եւ գործածութիւնը կը դիւրացնեն այս կէտը, բայց, մեր թղթակիցին վերի հարցումին հետ առնչութեամբ, ըսենք թէ իւ բառերուն մէջտեղը եւ սկիզբը կը կարդացուի այնպէս, ինչպէս ահա «կը դիւրացնեն» կը կարդանք, կամ «իւրը»: Միավանկներուն մէջ ալ այսպէս, երբ իրմէ վերջ բաղաձայն ունի, ինչպէս հիւս, դիւր, թիւր: Բայց երբ ծայրը կուգայ կը հատնի, առանց բաղաձայնի, այն ատեն կը կարդանք իվ, ինչպէս թիւ, հաշիւ: Բայց, մի՛ մոռնաք, սա թիւն կը կարդանք ֆրանսերէն tuneին պէս:

— Անշուշտ որ գիտեմ, Կոռնակ, թէ կը կրկնեմ, միամիտ եղիր, հոգ չէ: Դուք ահա կ'երթաք, բայց որքան նորեր ունինք: Մեր դասարանին դուռը բաց է, անցնողը ներս կրնայ մտնել, պահիկ մը կ'ունկնդրէ եւ, պայուսակը ուսէն վար չառած, կը չուէ ա՛յխատանոց, կաել կոփել, դրօշմել մետաքսի վրայ եւ ասեղնանալ: Քանի այս է մեր իրականութիւնը: Եթէ դուք ալ, ձեր կարգին, ձեր կատարելիք նոյն գործին— հայերէնը ուսումը ծաւալելու, սիրցնելու — գործին մէջ սրտնեղիք կրկնութենէ կամ ուրիշ պատճառով, մեր եւ ձեր աշխատութիւնը առ ոչինչ կը ծառայէ:

ՏԱՐԱԶ

Երաժշտական առուլիս

Միտքը քաղաքականութեան յաճախանքով տրորուած, հոգին պատերազմի արհաւիրքներով անձկալիր, կը պատահի երբեմն որ երաժշտագէտներն իսկ հարց տան իրենք իրենց թէ լաւ չըլլա՞ր արդեօք որ եւ կենան երաժշտութենէն: Անշուշտ ատիկէ աւելի դժպատեհ բան չկայ: Ընդհակառակն նեղ ժամանակներուն աւելի պէտք ունինք ապաստանելու արուեստի հովանիին տակ: Ու երաժշտութիւնը որ մտածումները բարձրացնելու, կարողութիւնները հաւասարակշռելու, վշտերը մարդկայնացնելու ընդունակ է, յարմարագոյն արուեստն է, այդ ուղղութեամբ, հաւաքականութիւններու կեանքին մէջ:

Ծէյքսփիր ըսած է.— «Մէկը որ ներդաշնակ չըլլալու հանդէպ անդգայ է, մատնութեան, նենգութեան, աւազակութեան յարմար է, իր հոգիին շարժումները մահացու են գիշերուան պէս. իր աէրերը սեւ են Երեբէին պէս. մի վստահիք այդպիսի մէկուն»:

Շատեր բարձր երաժշտութեան մը ունկնդրութեան առեն տեսնելով որ քուն կը զգան խորհած են «Զեմ հասկնար», ուստի եւ դժկամութեամբ ներկայ կ'ըլլան նուագահանդէսի մը, երբ մանաւանդ երկար ըլլալ կը խոստանայ: Անոնք, շատ շատ, ձայնափիւռը կը բանան, ճաշի ատեն, եւ կամ, իբրեւ փոփոխութիւն՝ երբ հիւր ունենան, ու կը շարունակեն խօսակցիլ, անշուշտ հետզհետէ աւելի բարձր, մինչեւ որ անտանելի ժխորէն ջղայնացած՝ կոճակը դարձնելով երաժշտութիւնը ընդհատելու որոշումը տան:

Բայց, պիտի ըսէք, ի՞նչ պէտք է ընել հասկնալու համար:

Պէտք է ըլլալ այնպէս իբրեւ թէ հասկնային: Ունկնդրել, շատ ունկնդրել, ու շնորհը պիտի գայ:

Ա. Պարթեւեանի այս տարուան Սընֆոնիք նուագահանդէսը կարելի է ըսել թէ գերազանցեց իր նախորդները, քանի որ յունիս 17ի գիշերը Գավոյի սրահը գրեթէ լեցուած էր (գոնէ զետեղումն ու օթեակները) համակիր ու գնահատող հասարակութեամբ մը:

Ցայտագրին Ա. մասը յատկացուած էր հեռաւոր անցեալի դասական վարպետներուն արդէն նուիրագործուած երկերուն: Պէթհովէնի, Հայտնի եւ Մոցարթի գործերը խղճմտութեամբ եւ զգաստութեամբ վերարտադրուեցան Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ, մեզի ծանօթ եւ իր որդեգրած նուագախումբով որ հարստացած էր այս անգամ նոր դաշնակահարուհիով մը, Օր. Վերոնիկ Ճինճեան, պըսակաւոր Մարսէյլէն:

Մոցարթի զմայլելի զօնչէրթօ ռէ մինէօրին ընտրութիւնը արդարեւ առիթ կուտար մեզի ծանօթանալու Օր. Ճինճեանի արուեստին: Փայլուն երեւում մը՝ յայտնութեան մը համարժէք: Երիտասարդ ու համակրելի օրիորդին ածութեան մէջ նկատեցինք որոշ յատկութիւններ որոնց ոչ մէկուն հանդէպ անտարբեր չենք կրնար մնալ: Ճշգրիտ ու գեղեցիկ մեքենականութիւն, երանգաւորում, մասնաւորաբար մեղմ նօթերու վրայ թաւշային հպանցում: Օր. Վ. Ճինճեան որ կը պատրաստուի Փարիզի քոնսէրվաթուարի մրցումներու քննութեան, անշուշտ նոր առիթներ պիտի ունենայ կրկին արժեցնելու իր ճարտարութիւնը:

Ցայտագրին Բ. մասը վերունկնդրութիւն մը կուտար մեզի Պարթեւեանի երեք հեղինակութիւններուն,— Իրիկնամուտ, Կովկասեան հաղերգութիւն եւ հատուածներ իր հանդիսաւոր պատարագէն:

«Իրիկնամուտ»ի մասին գրած ենք արդէն. պարզ ու քաղցր կտոր մըն է որ տարաժամող օրուան հանդարտութիւնը կ'ողեկոչէ, դանդաղօրէն ու սատիճանաբար կ'անհետին ամէն գոյն ու ձայն, ստուերի սիւներ կ'իջնեն երկինքէն, խաղաղութիւնը, անդորրութիւնը կը պատէ ամենուրեք, ամփոփումի հրաւիրելով նաեւ քեզ:

Ժողովրդական մօթիֆներու յաջորդութիւն մըն է «Կովկասեան հաղերգութիւնը» որ բաց օդի, լայն հորիզոններու խանդաղատանքը կ'արտայայտէ նախ դանդաղ, յետոյ արագ, յետոյ խիստ արագ ու անհանդարտ, պատի կշռոյթով, խօլ ուրախութեան պոռթկումով, շեշտուած մեծ թմբուկով ու զիլով:

Պատարագին երգեցիկ բաժինը կը տանէր, ինչպէս միշտ, Սիփան - Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը՝ սիրողներու նուիրուածներու բոյլ մը որ գնահատանքի արժանի զոհողութեամբ, ապաւինելով միմիայն իր սեփական ուժերուն, անկարելին կը փորձէ տալու համար սպասուածէն աւելին:

Հա՞րկ է մեկնութիւն տալ Պարթեւեանի պատարագին մասին: Զերանալու համար սակայն մեր լրատուի դերին մէջ, պէտք է ըսենք որ թեր ու դէմ կարծիքներ կը շրջէին այդ մասին, ինչ որ նշան է որոշ հետաքրքրութեան: Հասարակութիւնը հետզհետէ աւելի պրկոտածանաչ կը դառնայ: Հաճոյքով կ'արձանագրենք այս կէտը: Արուեստագէտները որքան ալ իրենց արուեստով սիրազեղ ըլլան, հասարակութեամբ կը քաջալերուին: Հասարակութիւնը ընդհանուր զգայարանն է, տեսակ մը արձանագրող մեքենայ, որուն վրայ է որ կը նշանակուի արուեստին պատմութիւնը: Եթէ մեր երաժշտագէտները հասարակութիւն չունենան, անոնք ոչ միայն կը մ'նան տրտում ուժեր, այլ եւ մեր երաժշտութիւնն ալ պատմութենէ կը զրկուի, կեանք չունենար:

Դէմ արտայայտողները կը մեղադրեն մանաւանդ իր պատարագին քիչ մը շատ թատերական հանգամանքը, անհարազատութիւնն անոր մեր ծանօթ կամ գիտցած հոգեւոր երգերուն հետ:

Մենք Պարթեւեանը պիտի չներկայացնենք մեր դատութիւն, ան ծանօթ է այստեղ բոլորիս, բայց գոնէ սփիւռքի հայութեան համար, անհրաժեշտ կը դատենք կարգ մը լուսաբանութիւններ: Պարթեւեան նուագագիր է եւ խմբավար, սակէ զատ, ինչպէս վերջերս հաստատեց իր յօդուածներով, երաժշտութեան ներշնչող (initiateur) ալ կ'ուզէ ըլլալ: Ինքը՝ մասնաւորաբար յայտնութիւն մը ընել հարկ զատած էր, իր պատարագին մասին, պարզելով միանգամայն իր արդիական ըմբռնումները: Հետեւաբար հասարակութիւնը պատրաստուած էր. գիտէր թէ ինչ պիտի տրուէր իրեն: Պարթեւեանի պատարագը թատերական ըլլայ կամ ոչ, այդ չէ կարեւորը:

Կրօնական երաժշտութեան բոլոր մեծ գործերը տեղ տեղ թատերական հանգամանք ունին: Առանց ատոր խորապէս ձանձրալի պիտի դառնային անոնք: Հէնտըլի, Պախի, Մոցարթի, Պէթհովէնի, Շէրիւպինիի, Լըսիէօրի, Բոսինիի, Պէռլիոզի, Կունօի պատարագներուն մէջ մենք կը հանդիպինք խիստ իրապաշտ անցքերու որոնց շնորհիւ երաժշտութիւնը կ'ապրի ու կը ներգործէ երեւակայութեան վրրայ:

Աղօթելու կամ ապաշխարելու համար չէ որ կ'երթանք երաժշտական հանդէսի մը: Ոչ ալ միշտ միեւնոյն եղանակները լսելու համար, այլ հետեւելու ժամանակի գիտութեան շարժումին: Ան այսպէս ըլլալով, ով որ հինը միայն կը սիրէ, անկէ միայն կ'ախորժի, զայն լսելու ամէն դիւրութիւն ունի: Միայն թէ — եւ այս կէտն է որ կ'ուզենք անգամ մըն ալ շեշտել — կայ մէկ անպատեհութիւն: Նոր արտադրութիւն մը կրկնապատիկ աւելի խնամով ներկայացուելու կը կարօտի, եւ ասիկա դիւրին չէ մեր մէջ: Եւ ճիշդ ատոր համար է որ շատ բան կը կորսնցնէ իր ծանրութենէն, իր եռանդէն, իր կրօնական օծութենէն, կը դառնայ հասարակ եւ փայլուն քայլերգ մը, աւելի յարդարողկան քան թէ միսթիք, աւելի տեսական քան թէ մտածական:

Պարթեւեանի ղեկավարութիւնը, իր պարզութեամբ եւ զգաստութեամբ, կարծես թէ աւելի վերարտադրութեան մը հաւասարակշռութիւնը պահելու հետամուտ է: Առանց սպասելու անշուշտ մեծ ղեկավարներու յատուկ շքեղ դիւրութիւնը, նախազգացումը շարժումին, պիտի ուզէինք սակայն որ մեր տաղանդաւոր նուագագիրը նպաստէր երաժշտական հեղեղի զեղումին փոխանակ հանդիսատես ըլլալու, կարծես, ամենաքնական բանի մը: Այսպէս Մոցարթի զօնչէրթոյին մէջ, տեղ տեղ այն տըւորութիւնն ունեցանք թէ վերարտադրութիւնը առանց իրեն կ'ընթանար: Նմանապէս, պատարագին ինչ ինչ կտորներուն մէջ, քիչ մը աւելի խթանում (stimulation) բոլորովին տարբեր արդիւնք կրնար տալ իր սատիճանական յառաջացումով իր վեհութեամբ ու ամէն կողմ ճառագայթող ջերմութեամբ: Անհրաժեշտ է որ նուագածուները զիրենք ղեկավարողին քով նշմարեն յուզում մը, զգան անոր թրթռացումը իրենց հետ, անհրաժեշտ է որ հաստատուի իրենց ու անոր միջեւ յարաբերութիւն մը, հաղորդում մը, եւ ասոր համար ալ պէտք է ղեկավարը հասկցնէ անոնց իր զգացածը, հետեւաբար եւ դրսեւորէ (extérioriser) զայն քիչ թէ շատ: Մեր այս բարեկամական դիտողութիւնները բոլորովին ապարդիւն պիտի չանցնին, կը յուսանք:

Ասոնցմէ դուրս, շաբաթ իրիկուան այս ականջի տօնը շատ յաջող անցաւ:

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ԹՂԹԱԴՐԱՄԻ ՏՊԱՐԱՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ ելմտական գործավարութիւնն ու Պետական դրամատունը սկզբունքով ընդունած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ թղթադրամի տպարան մը հիմնել, պետական դրամատան տնօրէններէն Ֆէթհին եւ փողերանոցի տնօրէն Զիուատը Եւրոպա ղրկուած էին, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար զանազան երկիրներու մէջ: Յիշեալները իրենց այս քննական պտոյտը լրացուցած եւ վերադարձած ըլլալով, պատկան իշխանութեանց յանձնած են իրենց տեղեկագիրը:

Ներկայիս թղթադրամի եւ դրոշմաթուղթի տպարանին ամէնէն կատարելագործեալը Պելկրատի մէջ կը գտնուի, նոր հիմնուած եւ արդիական մեքենաներով օժտուած ըլլալով:

Պետական դրամատունը թղթադրամի տպարանին համար մէկ միլիոն ոսկի պիտի ծախսէ եւ ասկէ վերջ Թուրքիոյ թղթադրամները, արժեթուղթերն ու դրոշմաթուղթերը հոն պիտի պատրաստուին:

Կառավարութիւնը նախապէս որոշած էր 80 միլիոն ոսկիի արծաթ դրամ կոխել: Այս գործը լրացած ըլլալով, հրահանգ տրուած է 5 միլիոն ոսկիի արծաթ դրամ եւս կոխել. սոր փոխարէն 1 ոսկինոց թղթադրամներ շրջաբերութենէ պիտի դադրին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ցեխաստակարան նախկին որբերու (գրական բովանդակութեամբ): Գահիրէ: Հասցէ.— D. Shahlamian, B. P. 1066, Alexandrie (Egypte):

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն եւ Թագուհին Լոնտոն հասան երէկ, հինգշաբթի, վերադառնալով Ամերիկայէն: Ամբողջ երկիրը դրօշազարդուած էր այս առթիւ: Խորհրդարանը ընդհատեց իր նիստերը, որպէսզի անդամները կարենան մասնակցիլ ընդունելութեան:

ՍԹՈՑԱՏԻՆՈՎԻՉ, Եուկոսլավիոյ նախկին վարչապետը, վտարուեցաւ արմատական կուսակցութենէն, իբրեւ ընդդիմադիր ներկայ կառավարութեան: Իր բարեկամներէն 28 հոգի եւս վտարուեցան:

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ բանտարկութեան եւ 5000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ «Րաբունապետ» Իսաք Լէֆէր, որ թմրեցուցիչ դեղեր կը փախցնէր Երուսաղէմէն Փարիզ եւ Ամերիկա, պահելով «Թալմուտ»ի եւ ուրիշ սրբազան գիրքերու մէջ:

ՊՈՀԵՄԻՈՑ գերմանական իշխանութիւնը արգիլեց կարգ մը չեխական օփերաներ, որոնց մէկուն մէջ հետեւեալ բացագանչութիւնը կը գտնուի, — «Դուն պիտի չմեռնիս, չեխ ժողովուրդ»: Այս բացագանչութեան առեն ունկնդիրները ոտքի ելլելով չեխական քայլերգը կ'երգէին:

Պ. ՓՈԼԻԹԻՍ, Փարիզի հելլենական դեսպանը, որ Թուրքիա գացած էր դատական գործի մը առթիւ, Փարիզ վերադառնալով, յայտարարեց թէ Անգարա անհամբեր կը սպասէ կատարուած բանակցութեանց ելքին, ի սէր խաղաղութեան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 60 առ հարիւրի տուրք մը հաստատել պատերազմի շահերու վրայ, տարեկան 200,000 ոսկիէն վեր եղած գործառնութեանց համար:

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ սպարապետը, մարաջախտ Մանէրհայմ, պահանջեց աւելցնել երկրին սպառազինութիւնները, պաշտպանուելու համար Գերմանիոյ դէմ, Դահլիճը մերժած ըլլալով այս պահանջը, սպարապետը հրաժարեցաւ: Գերման զօրավար մը Ֆինլանտա գնաց, որ պիտի մնայ չորս օր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻԻԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Մարա առանձին շեշտեց «պետական դաշնիք» խօսքը, նայեցաւ Ռօպէսպիէրին եւ շարունակեց.

— Ես գիտեմ ինչ որ կը խօսուի ձեր սեղանին վրայ այն օրերը, երբ Լըբա կը հրաւիրէ Դաւիթը շնորհ բերելու այն ճաշին, որ պատրաստուած է ձեր ապագայ քենիին, Ռօպէսպիէր, Էլիզապէթ Տիւպլէի հրահանգով: Ես ժողովուրդին հսկայական աչքն եմ եւ իմ նկուղիս խորերէն կը դիտեմ. այո՛, ես կը տեսնեմ. այո՛, ես կը լսեմ. այո՛, ես գիտեմ: Դուք չնչին բաներով կը հետաքրքրուիք, դուք ձեր վրայ կը զմայլիք: Ռօպէսպիէր կ'աշխատի հաճելի ըլլալ իր տիկին Շալաբրին՝ աղջիկն այն մարքիզ Շալաբրի, որ Տամիէնի գլխատութեան իրիկունը Լուի ԺԶ.ի հետ ուիսթ կը խաղար: Ճիշդ է, անոնք շատ վեր կը բռնեն իրենց գլուխները: Սէն-Ժիւստը փողկապ կը կապէ: Լըժանդը կոկիկ հագուած է. նոր բաճկոնակ, աղետակ, ներքնակ եւ կրկնոց մը, որպէսզի մոռցնել տայ իր նախկին գոգնոցը: Ռօպէսպիէր կ'երեւակայէ թէ պատմութիւնը կ'ուզէ անպատճառ գիտնալ, որ ան Սահմանադիր Ժողովին մէջ հագած էր ձիթագոյն վերարկու իսկ Քոնվանսիոնի մէջ երկնագոյն զգեստ: Ան իր նկարներով ծածկած է իր բոլոր սենեակներուն պատերը:

Այստեղ Ռօպէսպիէր Մարային խօսքը ընդհատեց ձայնով մը, որ աւելի մեղմ էր, քան թէ անոր ձայնը:

— Իսկ ձեր նկարները, Մարա, կը պատեն բոլոր աղբանոցներուն մէջ:

Եւ անոնք այսպէս շարունակեցին հակաճառութիւնը, որ արտասանուելով առանց շտապելու, աւելի սուր կերպարանք կուտար յարձակումներուն եւ հակահարուածներուն, միացնելով սպառնալիքներուն տեսակ մը հեգնութիւն:

— Ռօպէսպիէր, դուք գահեր տապալել ձգտողները բնորոշած էք «Մարդկային ցեղի Տօն - Քիշօդներ» անունով:

— Իսկ դուք, Մարա, Օգոստոս 4ին ձեր Ամի տիւ Բէօբլը թերթին 559 թիւին մէջ, օ՛հ, շատ լաւ է որ այսպէս միտքս պահած եմ թիւը— պահանջած էք, որ ազնուականներուն ետ դարձնեն իրենց տիտղոսները. դուք այնտեղ ըսած էք. «Դուքսը՝ Դուքս կը մնայ միշտ»:

— Ռօպէսպիէր, Դեկտեմբեր 7ի ժողովին մէջ դուք Ռոլանի կինը պաշտպանեցիք Վիարի դէմ:

— Ճիշդ այնպէս, ինչպէս իմ եղբայրս պաշտպանած է ձեզ, Մարա, երբ ժաքօպէններու շրջանակներուն մէջ ձեզ կը հարուածէին: Ի՞նչ կ'ապացուցանէ ձեր ըսածը. ոչինչ:

— Ռօպէսպիէր, Թիւիլըրիի առանձնասենեակին մէջ դուք ըսած էք Գօրային. «Յեղափոխութիւնը զիս յոգնեցուց»:

— Մարա, ճիշդ այստեղն էր, այս միեւնոյն սրճարանին մէջ, որ դուք համբուրուեցաք Բարպարուին հետ:

— Ռօպէսպիէր, դուք ըսած էք Պիւզոյին. «Հանրապետութիւն ի՞նչ ըսել է»:

— Մարա, ճիշդ այս սրճարանին մէջն էր, որ դուք Մարսէյլցիները՝ ամէն զումարտակէ երեքական մարդ նախաճաշի հրաւիրեցիք:

— Ռօպէսպիէր, դուք միշտ ձեզ հետ կը պտտցնէք շուկայի բեռնակիր մը, զինուած ձեռնափայտով:

— Իսկ դուք, Մարա, Օգոստոս 10ի նախօրեակին խնդրած էք Պիւզոյէն ձեզ օգնելու՝ ժոկէի հագուստով ծըպտուած Մարսէյլ փախչիլ:

— Սեպտեմբերի իրաւահատոյց օրերուն, Ռօպէսպիէր, դուք պահուըտեցաք:

— Իսկ դուք, Մարա, երեւցա՞ք միթէ:

— Ռօպէսպիէր, դուք գետին ձգած էք կարմիր գդակը:

— Այո՛, երբ այդ միեւնոյն գդակը ծածկած էր դաւաճանին գլուխը. ինչ որ կը զարդարէ Տիւմուրիէն, կ'ապականէ Ռօպէսպիէրը:

— Ռօպէսպիէր, երբ Շաթովիէօյի զինուորները կ'անցնէին, դուք մերժած էիք Լուի ԺԶ.ի գլուխը քօղով պատել:

— Ես աւելի լաւ բան ըրած եմ, քան թէ այդ գլուխը քօղով պատելը. ես զայն թռցնել տուի:

Տանդօն մէջ մտաւ. բայց այդ միջամտութիւնը կրակի վրայ իւղ թափելու ազդեցութիւնը ունեցաւ:

— Ռօպէսպիէ՛ր, Մարա՛, հանդարտեցէ՛ք:

Մարայի հաճելի չեկաւ, որ իր անունը ետքը տուին:

— Տանդօն ինչո՞ւ կը խառնուի, ըսաւ:

Տանդօն տեղէն ցատկեց.

— Ինչու կը խառնուիմ ե՞ս. միթէ չէ՞ք գիտեր ինչո՛ւ. որովհետեւ պէտք չէ եղբայրասպանութիւն. որովհետեւ պէտք չէ կռիւը այն երկու մարդոց միջեւ, որոնք ժողովուրդին համար կ'աշխատին. որովհետեւ հերիք է քաղաքական պատերազմը, հերիք է նաեւ քաղաքային պատերազմը, չաւելցնենք անոնց վրայ ընտանեկան պատերազմը. որովհետեւ ես՝ որ յեղափոխութիւն ըրեր եմ, ես չեմ ուզեր որ այդ նոյն յեղափոխութիւնը չքացնեն. ահա թէ ինչո՛ւ համար ես կը խառնուիմ:

Մարա պատասխանեց ձայնը առանց բարձրացնելու.

— Խառնուեցէք ձեր հաշիւները տալու համար:

— Իմ հաշիւնե՛րս, ըսաւ Տանդօն: Իմ հաշիւներս գացէք պահանջեցէք Արգօնի յառաջխաղաց զօրասիւներէն, պահանջեցէք Շամբայնէն, տիրապետուած Պելճիքայէն. գացէք պահանջեցէք այն բանակներէն ուր ես չորս անգամ կուրծքս գնդակի դէմ բացած եմ: Գացէք հարցուցէք Յեղափոխութեան հրապարակէն, Յունուար 21ի էշաֆոյէն. գացէք հարցուցէք գետին տապալուած գահէն, կիյօթինէն՝ այդ այրիէն:

Այստեղ Մարան ընդհատեց Տանդոնի խօսքը.

— Կիյօթինը՛, ան կոյս մըն է. ան իր գրկին մէջ միշտ կ'ընդունի, բայց բնաւ չի բեղմնաւորուիր:

— Ի՞նչ գիտէք դուք, յարեց Տանդօն, ե՛ս, ե՛ս զայն կը բեղմնաւորեմ:

— Տեսնե՛նք, ըսաւ Մարա եւ ժըպտեցաւ:

Տանդօն տեսաւ այդ ժպիտը:

(Շար.)

ւորներ են ։

Այս նոր օրէնքով ուրեմն, անոնք պիտի վայելեն շարք մը առաւելութիւններ ։

Այս նոր տոմսերը ստանալու համար, միեւնոյն ձեւակերպութիւններն ու դիմումները պէտք է կատարել, ինչ որ ինքնութեան թուղթերու համար ։ Միայն թէ ոստիկանատուն ներկայանալէ առաջ, երկու նկարներով միասին պէտք է դիմել սուրիական պատուիրակութեան, հպատակութիւնը հաստատող տրամադրելի թուղթերով,— անցագիր, իրաւական վճիռ եւն.։ Սուրիական ներկայացուցչութենէն անհրաժեշտ հաստատագիրը ստանալէ վերջ, կը ներկայանան ոստիկանատուն, ստանալով այլընտրանելի տոմսեր ։ Առ այժմ ան– միջապէս ընթացք կը տրուի այն դիմումներուն, որոնց ենթականերու ինքնութեան թուղթերու տեւողութեան ժամանակամիջոցը լրացած է ։

Ամէն պարագայի մէջ, բազմաթիւ ազգակիցներու համար աշխատանքի եւ ինքնութեան նոր դիւրութիւն մըն է որ կը տրուի, ուրախացնելով շատ մը անգործներ եւ աշխատանքէ մերժուածներ ։

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք ժամանակին, այս կարգի հպատակները պիտի վճարեն միայն 13 փրանք, փոխանակ 400ի ։

Եգիպտոսի եւ Թուրքիոյ համաձայնութիւնը

Անգարայէն կը հեռագրեն.—

Եգիպտոսի արտաքին նախարար Նահհաս փաշա վերջացուց իր խորհրդակցութիւնները Թուրք վարիչներուն հետ եւ մեկնեցաւ Սթամպուլ ։ Ան յայտարարեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին, թէ իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է, եւ գոհունակութիւն յայտնեց Անգարայի մէջ գտած ջերմ ընդունելութեան համար ։

Նահհաս փաշա եւ Սարաճօղլու քննեցին Թուրքեւեգիպտական յարաբերութեանց զանազան փուլերը, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով մշակութային ու տնտեսական խնդիրներու վրայ ։

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկացնեն թէ երկու նախարարները որոշած են, որ զբօսաշրջիկներու եւ ուսուցիչներու այցելութիւններ կատարուին երկու երկիրներու միջեւ, ինչպէս նաեւ ջնջուին առեւտուրի զարգացման խոչընդոտ հանդիսացող դժուարութիւնները ։ Մասնաւոր դիւրութիւն պիտի տրուի, որ Թրքական ծխախոտը առատութեամբ ներմուծուի Եգիպտոս ։ Գալով արեւելեան ուխտին՝ Եգիպտոս դեռ չէ որոշած միանալ անոր, թէեւ համակրական վերաբերում ունի անոր հանդէպ ։ Գահիրէ շահագրգռուած է ոչ միայն իսլամ ժողովուրդներու միութեամբ, այլ եւ միջին Ասիոյ մէջ գոյավիճակի պահպանման խնդրով ։

Լեհաստան մտահոգ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն, թէ լեհական կառավարութիւնը անձկութեամբ կը հետեւի Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն ։ Ան կը կասկածի, թէ Ճափոն եւ Գերմանիա կը ջանան Մեծն Բրիտանիան մխրճել Թիէնցինի պայքարին մէջ, որպէսզի Գերմանիոյ համար պատեհութիւն բացուի առիթէն օգտուելու եւ գրաւելու Տանցիկը ։ Լեհական թերթ մը, ամուր ու անսեղմելի մնալու խորհուրդը տալէ ետք Անգլիոյ, կ'ըսէ թէ ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Արեւելքի մէջ իրաւախոհութեանց ժամանակը անցած է ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

100,000 ԻՏԱԼԱՑԻ զինուորներ զօրահանդէս մը կատարեցին Ալպանիոյ մէջ, հովանաւորութեամբ մարաջախտ Պատոլլիոյի ։ Ամէն օր նոր զինուորներ կը հասնին Ալպանիա, համախմբուելով Յունաստանի սահմանին վրայ ։ Աթէնք ալ պաշտպանական միջոցներ ձեռք առած է ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց, որ երկրին կարեւոր վայրերուն մէջ շինուին ամրակուռ պատսպարաններ, որոնք պիտի պաշտպանեն, պատեբազմի պարագային, ռազմական ճարտարարուեստի մէջ աշխատող մէկ միլիոն բանուորներ ։ Շինութեանց ծախք յատկացուած է 20 միլիոն սթերլին ։ Իւրաքանչիւր պատսպարան պիտի ունենայ երկու յարկ, ամրապինդ շաղախէ շինուած, որ կրնայ դիմադրել 500 լիպրա ռումբերու ։ Իւրաքանչիւր պատսպարան պիտի կրնայ պաշտպանութիւն ընծայել 1200 հոգիի ։

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանին վրայ յուլիս 13ին պիտի ծածանի, ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան 150րդ տարեդարձին առթիւ, ֆրանսական ամենամեծ դրօշը, 66×47 ոտք ։ 5000 մանուկներ պիտի երգեն «Մարսէյէզ»ը ։

ԳԵՐՄԱՆ ծովակալ Ռէտէրի եւ իտալացի ծովակալ Կավալյերիի միջեւ խորհրդակցութիւնները յանգած են «գոհացուցիչ եզրակացութեանց» ։

ԱԹԷՆՔԻ հին հրապարակին մօտ ամերիկեան հնախօսները գտան արքայական դամբան մը, որ կը կարծուի թէ կը պատկանի Քրիստոսէ 1350—1380 տարի առաջ մեռած թագաւորի մը ։ Այս դամբանին մէջ գտնուեցան 12 կտոր ոսկեայ զարդեր, փղոսկրեայ կարկին մը եւ անագապղնձեայ պնակ մը ։

ՊԵՐԼԻՆԷՆ փարատեցաւ լուր մը, որ 10 տարիէ ի վեր թղթակիցն էր լեհական կարեւոր թերթերու ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ազգ. պաշտպանութեան համար կոչ մը ուղղեց աշխարհահռչակ դաշնակահարը, Փատերեւսկի, 1000 զլոտի տրամադրելով (7000 ֆր.) ։ Ասկէ զատ 250 զլոտի պիտի վճարէ ամէն ամիս ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ անդամ ընտրուեցաւ ծանօթ գրագէտ, Պ. Անտրէ Մորուա ։ Ընդունելութեան ճառը խօսեցաւ Պ. Անտրէ Շէվրիյոն ։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ օրէնքները խստօրէն պիտի գործադրուին նաեւ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ (Չեխիա) ։ Հրամանագիրը հրատարակուած է արդէն եւ խիստ պատիժներ կը սահմանէ անսաստողներուն ։ Այսպէս, Հրեաներուն եւ հրէական ընկերակցութիւններուն արգիլուած է հողեր, կալուածներ, տնտեսական ձեռնարկներ, արժեթուղթեր ունենալ առանց մասնաւոր արտօնութեան եւայլն ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Օ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ կը վերսկսի իր ելեկտրական, քիմիագիտական եւ նկարագրականութեան մասնաւոր դասերը իւրայատուկ դիւրութեամբ։ Փափաքողները կրնան դիմել՝ գրաւոր մինչեւ ամսոյս վերջը հետեւեալ հասցէին՝ M. O. Lusignan, 67, Av. des Champs-Elysées, Paris 8°

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԳՈՒՐԵԱՆ (երգ), Կ. Խաչի Երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Հայ Ակումբին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ**, ԿԸ ԽՕՍԻ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

Կ'երգէ Օր. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ կը նուագէ Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

կ'արտասանեն Օր. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ եւ Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ։ Մուտք 5 ֆր.

Հրապարակային դասախօսութիւն

Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահին մէջ 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին։ Մուտք՝ 1 ֆր.։

ՀԱՆԴԷՍ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Կռւսէնվիլի նորակազմ Մասնաճիւղը իր հիմնարկութեան բացումը կը կատարէ 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle Couderc, 65 Bld. Salengro-ի մէջ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

գեղարուեստական բաժին եւայլն։

Ամավերջի հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի դպրոցական հանդէսը 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ։։

գեղարուեստական եւ թատերական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ԵՐԵԿՈ Թ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԿՈԶԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ

Այսօր, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Salle d'Horticulture-ի մէջ, (84, rue de Grenelle, métro Bac)

Պիտի երգեն՝ կոզակներու երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԿՈՒԶԵՐՈՎԻ եւ Տիկ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, կը պարէ Օր. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ։ կը մասնակցին օրիորդներ՝ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ԳԱՎԷՃԵԱՆՆԵՐ, ՋՐԱՒԱՆԴԵԱՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (դաշն.) Մուտք՝ 10 ֆր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

25 Յունիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Լու Նըտրուն Բէն,

ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի օդասուն ագարակին մէջ

Պատուոյ Նախագահութեամբ ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆի

կը խօսի Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, Արտասանութիւն՝ Պ.Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ, երգ՝ օրիորդներ՝ ՊԷՆԿՈՅԵԱՆ եւ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, Սէն Լուի Պատանեկան Միութեան երկսեռ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆի կը ներկայացուի

«ՇՓՈԹԱԾ ՄԱՐԱՆ»

ՌԱՏԻՕ ՍԻՖԱՅԶ կը նուագէ ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գին

փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել։

Երեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պօմոնի Վարանդեան սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. Թատերական ներկայացում, ճայկական եւ սպանիական պարեր, երգ եւայլն սանոհներու կողմէ։

Մուտք 4 ֆր.

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յառաջիկայ կիրակի օր 25 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ եկեղեցւոյս բարերար, յաւէտ ողբացեալ Պօղոս Նուպար փաշայի իր մահուան ինն երորդ տարեդարձին առթիւ։

Սկիզբը Ս. Պատարագ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 11,45ին։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, Կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ։

Մարսիլիայ Նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

17 Յունիս — 21 Յունիս

ՎԵՐՍԱՅԼ, Ա. Պ.	— 300
ԼՈՒԱՌԷ, Փ. Ք.	— 150
ՄՈՆՖԷՌԱՆ, Քէ.	— 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Պ.	— 150
ՊՈՒՔՐԷՇ, Ման.	— 250
ԼԻՈՆ, Գ. Չ.	— 75
ԷՐԱԿ, Պ. Մ.	— 150
ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ, Լ. Գ. (Շ. ի միջ.)	—215
ՎԵԶԻՆ, Դ. Կ.	— 50
ՄԷՕՏՈՆ, Բար.	— 150
ՇԱԼԵԹ, Գ. Պ.	— 200
ՍԷՆ ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.	— 40
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պչ.	— 50
ԼԱ ՍԷՅԷ սիւր ՎԱՌ, Ս. Կ.	— 40
ԼԱՌՆԱԿԱ, Ց. Բ.	— 128,35

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿԻ

Դիմել Léon Eftian, 5, Rue de Chaumont, Paris (19°).

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameane .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 25 DIMANCHE ՅՈՒՆԻՍ 25 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4076

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ԽՕՍՔ

ՈՐՊԷՍ ՁԻ ՁԱՅՆԵՐԸ ՁՄԱՐԻՆ

Կազդուրիչ պատկեր մը պարզել ուզեցինք, անցեալ կիրակի, ամփոփելով զանազան գաղութներու մէջ թափուած ջանքերը՝ ի նպաստ Հայկական Երգի տարածման :

Ամէն պարագայի մէջ, խանդավառութեան արժանի է ինչ որ կը տեսնենք, տարիներէ ի վեր, այս ճակատին վրայ։

Բայց, բաւակա՞ն է խանդավառութիւնը, երբ կը տեսնենք թէ ինչպէս կը դիմանան մեր երգիչներն ու երգչախումբերը, երաժիշտներն ու անոնց սաները :

Բաւակա՞ն է, տարին քանի մը անգամ, երթալ ծափահարել երգիչը եւ երգչուհին, երգչախումբը կամ նուագախումբը, իբրեւ ազգասիրական պարտականութիւն :

Տարիները շատ բան մաշեցուցած են կամ կը մաշեցնեն նա՛եւ այս ճակատին վրայ։ Եւ մանաւանդ ա՛յս համայնակուլ յոր-ձանքին մէջ։

Օրինակ, ո՞րու համար գաղտնիք է որ, 15 տարուան ընթացքին, ձայներն ալ «դառնալ», փոխուիլ սկսած են։

Երգչախումբերու անդամներէն եւ անդամուհիներէն անոնք որ չափահաս էին, կրցան պահել ձայնի, առողջութեան հարազատութիւնը, հայկականութիւնը :

Արդ, քանի տարիները կ'անցնին, խումբերու անդամներն ալ փոփոխութիւններ կը կրեն։ Աղջիկները կ'ամուսնանան, տղաքը հետզհետէ կը քաշուին, եւ դժուար կ'ըլլայ նոր տարրեր ճարել։

Անշուշտ ոչ տղան է որ կը պակսի, ոչ ալ աղջիկը։ Բայց, շատերը որ կը յօժարին մասնակցիլ երգչախումբի մը, դժբախտաբար զրկուած են տարրական յարմարութիւններէ,— լեզու, ձայն, արտասանութիւն։ Տեղական դպրոցը փոխած է ոչ միայն հոգեբանութիւնը, այլ եւ առոգանութիւնը («Յառաջ»ը կ'արտասանեն «Յաղաջ» եւն.) :

Կ'ընդունինք թէ անդարմանելի չէ այս պարագան։ Բայց, եթէ երբ մըն է որ ուշադրութիւն կը պահանջէ :

Ուրիշ տեղական չարիք մը,— ապրուստի պայմանները, հաղորդակցութեանց դժուարութիւնները, ինչպէս եւ միջավայրին յոգնութիւն, գլխիչ հրապոյրները :

Մէկ խօսքով՝ լքեալ գետին մը, ուր տաք սիրտ եւ ամուր ջիղեր կը պահանջուին, հայկական գիծը անվթար պահելու, որ եւ է ձեռնարկի տեւականութիւնը ապահովելու համար :

Արեւելեան գաղութներու մէջ ալ, ուր տարագիր բազմութիւնները աւելի համախումբ կ'ապրին, ուր կարելի է ռաքով կոչել ամբողջ թաղի մը տարածութիւնը, նիւթական դժնդակութիւնն է որ կը ջլատէ շատ մը բարի տրամադրութիւններ :

Ու վերջապէս, այստեղ թէ աւելի հեռուները, ընդհանրապէս գլխաւոր քաղաքներու հասարակութիւնն է որ կ'օգտուի երգիչէն կամ երգչախումբէն։ Մնացեալները ստիպուած են գոհանալ իրենց գնացած եղանակներով, կամ հնչեցնել խոպոտ ձայնագիր մը, իրենց կարօտը առնելու համար :

Երգիչը, եթէ սովական անհատ մըն է, հարկադրուած է իր պտոյտները կատարել համաձայն իր անձնական միջոցներուն, փնտռելով իր վայելած ժողովրդականութեան։ Եւ սակաւաթիւ բարեկամներ են որ պիտի սատարեն կազմակերպութեան հոգը, որոշելի վարձումէն մինչեւ տոմսակներու սպառումը :

Իսկ եթէ երգչախումբ մըն է, չի կրնար իր տեղէն շարժիլ։ Շատ շատ, միեւնոյն քաղաքին զանազան թաղերը կ'երթայ, այն ալ եթէ անդամներն ու անդամուհիները բարեհաճին։ Ցխուն-վաթսուն անգամ կ'ունենան, քանը հաղիւ կուգան : Ոչ թէ չկամութեամբ, այլ բանաւոր առարկութիւններով։

Արդ, ի՞նչ պիտի ընեն բազմաթիւ հայաշատ քաղաքներ, հայկական երգահանդէս լսելու, տեսնելու համար։ Կարելի՞ է առտուն կանուխ արթնցողին պաշտօն յանձնել որ երգչախումբ մը կազմակերպէ։ Չէ՞ որ մասի վրայ կը համրուին մասնագէտները :

Անշուշտ ընդունակ տարրեր չեն պակսիր շատ մը վայրերու մէջ, աշակերտած ըլլալով Վարդապետին եւ ուրիշ երաժշտագէտներու : Բայց անոնք անգամ քաջալերութեան, աջակցութեան կը կարօտին, ասպարէզ նետուելու համար :

Եզրակացութի՞ւնը,— ամփոփելով այս բոլոր խորհրդածութիւնները եւ դեռ ուրիշ մանրամասնութիւններ.—

1. Ընդունիլ թէ ինքնապաշտպանութեան ամէնէն ազդու միջոցներէն մէկն է Հայկական Երգը, իր լայն առումով։ Նոյնքան անհրաժեշտ որքան դպրոցը կամ թատրոնը։ Եւ անփոխարինելի՝ մանաւանդ այն գաղութներուն մէջ ուր չունինք ազգային ինքնավարութիւն, ուր հարթիչ գլանը ամէն օր կը տրորէ եւ կը տարրալուծէ նոր սերունդը :

2. Երգը, երգիչն ու երգահանդէսը քաջալերել ոչ թէ իբրեւ բարեսիրութիւն, այլ իբրեւ պարտականութիւն գիտակից հայրենասէրի, գործնապէս արծարծելով անոր սէրը, քարոզելով, պայքարելով, անտարբերները դարձի բերելով։ Նոյն իսկ օտարները աւելի շատ կ'ազդուին մեր ժողովրդական երգերէն, աւելի լաւ կը ճանչնան մեզ, քան չընդալից ճառեր լսելով կամ ակադեմական գիրքեր կարդալով :

3. Համոզուիլ եւ համոզել թէ՝ ինչպէս մշակոյթի միւս ճիւղերը, երգն ու անոր մշակները, հետեւորդներն ալ կը կարօտին նիւթական լայն միջոցներու,— դրամագլուխի, կտակի, մեկենասի :

4. Միջոցներ խորհիլ, նոյն իսկ ընկերակցութիւն մը կազմել, որպէսզի տրամադրելի երգչախումբերը կարենան պարբերական պտոյտներ կատարել քաղաքէ քաղաք :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՐՔԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Քէսապի շրջանը կը մնայ Սուրիոյ մէջ

Ուրբաթ օր Ֆրանսա եւ Թուրքիա ստորագրեցին երկու դաշնագիրներ, մէկը՝ Փարիզ, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, փոխադարձ օգնութեան մասին, միւսը՝ Անգարա, Սանճաքի մասին :

Այս դաշնագիրներուն ստորագրութեամբ պաշտպանողական զինակցութիւն մը կը հաստատուի երկու պետութեանց միջեւ :

Ինչպէս գրել կուտայ տեղական թերթ մը, այս զինակցութեամբ Ֆրանսա կը վերադառնայ հին աւանդութեան մը, որուն համաձայն իր արտաքին քաղաքականութիւնը դարձած է դէպ ի Թուրքիա, ամէն անգամ որ գերմանական վտանգը ցցուած է կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Այս աւանդութիւնը կը սկսի 16րդ դարէն, երբ «յոյժ քրիստոնեայ» Ֆրանսուա Ա. Փավիայի մէջ պարտուելով Կարոլոս Ե. կայսրէն, խզեց Խաչակիրներու վարդապետութիւնը եւ իր մտերիմ զրկեց անհաւատ Սուլթան Սիւլէյմանի, զինակցութիւն մը կնքելով խալամական Թուրքիոյ հետ, Հապսպուրկներու գերման – կաթոլիկ կայսրութեան դէմ :

Փարիզի մէջ ստորագրուած յայտարարութիւնը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները, յարեւման անգլօ-թրքական համաձայնութեան. —

1. Ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Թրքական կառավարութիւնը սերտ խորհրդակցութիւններ կատարելով — խորհրդակցութիւններ որոնք կը շարունակուին տակաւին— հաստատած են իրենց տեսակէտներու նոյնութիւնը :

2. Երկու պետութիւնները երկարատեւ եւ վերջնական համաձայնութիւն մը պիտի կնքեն, փոխադարձ յանձնառութիւններով, ի շահ իրենց ազգային ապահովութեան :

3. Սպասելով վերջնական համաձայնութեան կնքումին, ֆրանսական կառավարութիւնը եւ թրքական կառավարութիւնը կը յայտարարեն թէ՝ նախայարձակման մը պարագային եթէ պատերազմ ծագի Միջերկրականի շրջանին մէջ, պատրաստ պիտի ըլլան գործակցելու իրապէս եւ փոխադարձաբար իրենց կրցած օգնութիւնը եւ աջակցութիւնը ընծայելու :

4. Այս յայտարարութիւնը, ինչպէս եւ նախատեսուած համաձայնութիւնը ուղղուած չէ ո եւ է պետութեան դէմ եւ կը ձգտի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ապահովել փոխադարձ օգնութիւն մը եւ աջակցութիւն մը, եթէ անհրաժեշտ ըլլայ :

5. Երկու կառավարութիւնները կ'ընդունին թէ կարգ մը խնդիրներ, մէջն ըլլալով փոխադարձ յանձնառութեանց գործադրութեան զանազան պայմաններուն աւելի ճշգրիտ սահմանումը, կը կարօտին աւելի խոր քննութեան մը, վերջնական համաձայնութեան կնքումէն առաջ։ Այդ քննութիւնը սկսած է այժմ :

6. Երկու կառավարութիւնները կ'ընդունին թէ նոյնպէս անհրաժեշտ է ամրապնդել Պալքաններու ապահովութիւնը եւ այժմ կը խորհրդակցին, այդ նպատակին հասնելու համար կարելի եղածին չափ շուտ :

7. Այս յայտարարութեան տրամադրութիւնները արգելք չեն երկու կառավարութեանց համար՝ համաձայնութիւններ կնքելու ուրիշ երկիրներու հետ, ի շահ ընդհանուր խաղաղութեան :

Ֆրանսական կառավարութիւնը առանձին գրով մը կը յայտարարէ թէ երբեք իր մտքէն չանցնիր հրաժարիլ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ ստանձնած պաշտօնէն (հոգատարութիւն), ի նպաստ երրորդ պետութեան մը :

*** Փարիզի եւ Լոնտոնի հետ կնքուած համաձայնութեան ռազմագիտական ամենամեծ արժէքը այն է որ՝ Նեղուցները պիտի բացուին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ առջեւ, եթէ պատերազմ ծագի։ Երկու երկիրներուն մարտանաւերը պիտի կրնան ազատօրէն Սեւ ծով մտնել, զօրք եւ ռազմամթերք փոխադրելով Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի համար, եթէ այդ երկիրները յարձակում կրեն Գերմանիայէն։ Մասնագէտներու կարծիքով, մեծ պատերազմը առնուազն երկու տարի երկարեցաւ, որովհետեւ Թուրքիա կեդր. Եւրոպայի պետութեանց զինակիցն ըլլալով, փակեց Նեղուցները եւ Անգլիա եւ Ֆրանսա չկրցան ռազմանիւթ հասցնել Ռուսիոյ։ Իրազեկներու կարծիքով, ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը պիտի գործադրուի յուլիս 23էն սկսեալ, երբ վաւերացման թուղթերը փոխանակուած կ'ըլլան երկու պետութեանց միջեւ : Ֆրանսական զօրքը Ալեքսանտրէթի շրջանը պիտի պարպէ մինչեւ յուլիս 22:

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը անմիջապէս վաւերացուց համաձայնութիւնը, իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը լիազօրութիւններ ստացած ըլլալով, պէտք չունի խորհրդարանին վաւերացման ենթարկելու զայն եւ միայն հանրապետութեան նախագահն է որ պիտի ստորագրէ։ Այս պարագան բախտաւորութիւն մը կը համարուի Տալատիէի դահլիճին համար, որովհետեւ աջակողմեան հոսանքները ուժգնօրէն պիտի բողոքէին Սանճաքի յանձնումին դէմ, առաջնորդութեամբ Պ. Լուի Մառէնի :

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Տեղական թերթերու հրատարակութենէն որոշ չի հասկցուիր թէ ո՛ր հողամասերը Սուրիոյ մնացած են, Սանճաքի մասին գոյացած համաձայնութեամբ։

Այսպէս, անվիճելի է որ Քէսապի շրջանը փրկուած է։ Իսկ Անտիո՞քը (քաղաքը)։ «Ժուռնալ», որ առաջին անգամ գրած էր թէ Անտիոք քաղաքը Սուրիոյ կը մնայ, երէկ նորէն հետեւեալ խորագիրը դրած էր.— «Սանճաքը Թուրքիոյ կը ձգուի բացի Անտիոքէն»։ Իր քաղաքական քրոնիկագիրը, Սէն-Պրիս, կը գրէ այս առթիւ.

— «Անգարայի մէջ ստորագրուած համաձայնութիւնը կ'ընդունի Թուրքիոյ կատարեալ գերիշխանութիւնը Ալեքսանտրէթի Սանճաքին գրեթէ ամբողջ տարածութեան վրայ։ Փոքր մաս մը կը մնայ Սուրիոյ, — Քէսապի շրջանը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԶԱՐԴԱՐԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՊԱՏԵՐԸ

Կարճ պատմութիւն մը.—

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը ժընեւի գերմանական հիւպատոսին վերադարձուցեր է թանկագին օթոց մը որ նուիրուած էր երբեմնի Աւստրիոյ կառավարութեան կողմէ եւ կը կախուէր Ա. Դ. խորհուրդի մասնաւոր սենեակին մէջ :

Օթոցը կը ներկայացնէ Թուրքերու պարտութիւնը Վիէննայի առջեւ, 16րդ դարուն եւ վար առնուած էր քանի մը ամիս առաջ, թրքական կառավարութեան խնդրանքին վրայ : Այդ կառավարութիւնը դիտել տուած էր թէ նկարագրուած տեսարանը կը հակասէ Ազգերու Դաշնակցութեան հիմնական սկզբունքին՝ միջազգային գործակցութեան գաղափարին :

Գերմանական հիւպատոսը ետ առնելով գորգը, փոխադրած է Վիէննայի թանգարանը :

×

Ինչպէս կը տեսնէք, երեք կողմեր կան այս պատմութեան մէջ.— Ազգաժողովը, Թուրքիա եւ գերմանական հիւպատոսը :

Այս երեքէն ո՞րը արժանի է շնորհաւորութեան :

Իմ կարծիքով՝ Թուրքիան, որ ահաւասիկ դաս մը եւս կուտայ Եւրոպայի :

Արդարեւ, կարճամտութիւն չէ՞ չորս հարիւր տարի առաջ պատահած դէպքի մը պատկերը կախել եւ վիրաւորել Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ անոր գործակցութիւնը կը մուրան :

Պատկե՞ր կը պակսի, պաստառի, գորգի թէ կալերտի վրայ, Ազգաժողովին սենեակը զարդարելու համար, առանց հակասելու գործակցութեան գաղափարին :

Օրինակ, ինչո՞ւ չկախել, հանդիսաւորապէս, Լոզանի դաշնագրին ստորագրութեան տեսարանը, իբրեւ փայլուն վկայութիւն մը միջազգային գործակցութեան, հոգ չէ թէ կարգ մը մանր ժողովուրդներ տուժած ըլլան :

Կարելի է անոնց ալ գոհացում տալ, այդ պատկերին գորգը հիւսել տալով հայ, յոյն եւ քիւրտ բանուորներու :

Նոյնքան փառաւոր զարդ մը պիտի չկազմէ՞ր Եթովպիոյ փրկութեան համար սարքուած միջազգային գործակցութիւնը, մասնակցութեամբ 52 ազգերու :

Տակաւին կարելի էր թանկագին օթոցներ հիւսել Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ ... Սանճաքի պատմութիւններէն, բոլորն ալ համաձայն՝ Ազգաժողովի սկզբունքին,— գործակցութիւն աճնարներու գլխուն վրայ :

Ափսո՜ս որ Ազգերու Դաշնակցութեան դուռները փակուած են մեր առջեւ, իբրեւ ազգովին «հայմաթ-լոս» :

Եթէ այդպէս չըլլար, մեր արուեստագէտները, նոյնիսկ հասարակ բանուորներն ու բանուորուհիները դեռ ինչե՛ր կրնային յղանալ, Ազգաժողովի պալատին պատերը անճանաչելի դարձնելու համար... մինչեւ անգամ... դրախտի վերածելու համար :

Վ.Ա.Հ.

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԻՆ ՄԷՋ

Պաշտօնաթերթը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց օտար ընկերակցութեանց եւ ակումբներու մասին, որոշ բարեփոխումներ հաստատելով :

Այս յայտարարութեան համաձայն, օտար ընկերակցութեանց վերաբերեալ հրամանագիր – օրէնքին տրամադրութիւնները գործադրելի չեն հետեւեալ կազմակերպութեանց համար.—

1. Ընկերակցութիւններ որոնց միակ նպատակն է ապահովել կրօնական պաշտամունքը :

2. Կրօնական միաբանութիւններ :

3. Ընկերակցութիւններ որոնք հանրօգուտ համարուած են հրամանագրին հրատարակութենէն առաջ :

4. Առեւտրական ընկերակցութիւնները :

5. Փոխադարձ օգնութեան ընկերակցութիւններ՝ կազմուած համաձայն 1938 ապրիլ 1ի օրէնքին :

6. Արհեստակցական սէնտիքաներ, որ կը գործեն համաձայն 1884 մարտ 21ի եւ յետագայ օրէնքներու :

Միեւնոյն բացառութիւնները կը հաստատուին այն բոլոր ընկերակցութեանց համար որ հաստատուած են համաձայն միջազգային դաշնագիրներու :

Այս առթիւ նորէն կ'ազդարարուի թէ օտար ընկերակցութեանց անդամները պէտք է անձնագիր ունենան կանոնական տեւողութեամբ (երեք տարի) : Անոնք որ երեք տարիէն պակաս տեւողութեամբ անձնագիր ունին, կրնան անդամագրուիլ օտար ընկերակցութեանց, բայց չեն կրնար վարչական պաշտօն վարել եւ իրաւունք չունին քուէարկելու :

*** Ապրիլ 21ին հրամանագիր – օրէնք մը հրատարակուած էր, զսպելու համար օտար քարոզութիւնները եւ դրդռիչ ատելութիւնը՝ քաղաքացիներու միջեւ։ Այս օրէնքին համաձայն, առջի օր խուզարկութիւններ կատարուեցան ֆրանսական չորս ընկերակցութեանց կամ թերթերու գրասենեակներուն մէջ եւ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան :

Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը՝ Միջերկրականն

Հռոմի «Իլ Թելէկրաֆօ» թերթը, որ արտաքին նախարարին օրկանն է, ուշագրաւ յօդուածով մը կը բացատրէ թէ Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը կը նշանակէ գերակշռութիւն Միջերկրականի մէջ, ընդհանրապէս, եւ Եուկոսլավիոյ, Ալպանիոյ եւ Յունաստանի, ինչպէս եւ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մէկ մասին վրայ, մասնաւորապէս։ Այս գրութիւնը արտատպուած է գերմանական հանդէսէ մը, մեծ ուշադրութիւն գրաւելով։ Ինչպէս կ'երեւայ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մնացեալ մասն ալ վերապահուած է գերմանական ազդեցութեան :

Յօդուածագիրը, Անսալտօ, կը յայտարարէ թէ գերակշռութեան հաստատումը չի նշանակեր աշխարհակալութեան պայքար մը վարել Պալքաններու մէջ, այլ միւս պետութիւնները հեռացնել Միջերկրականէն, որքան կարելի է, եւ ապահովել «առաւելագոյն ինքնավարութիւնը քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ», նշանակուած երկիրներուն մէջ։ «Իտալիա անհրաժեշտ կը գտնէ Միջերկրականի ժողովուրդներուն անկախութիւնը, գլուխ հանելու համար իր կայսերական նպատակները։ Միւս բոլոր պետութիւնները որ կը խօսին Միջերկրականի ժողովուրդներուն անկախութեան մասին, սուտ կը խօսին, միայն Իտալիան է որ սուտ չի խօսիր» :

ԿՈՎԿԱՍ, ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՆ ՈՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

Պատուական մարդ մըն է սա Ատոլֆ Հիռը: Գոնէ կը փափաքէի որ այդպէս ըլլար: Իր գործը, իբրեւ օտարի, պատկառանք կ՚ազդէ մեզի:

Ի՞նչ գործ ըրած է Ատոլֆ Հիռ: Ան գրած է իր մայրենի լեզուով, գերմաներէն, «Գործնական քերականութիւն արեւելահայերէնի»: Ան հրատարակած է կովկասեան հէքեաթներու ժողովածու մը, գերմաներէն, գրեթէ երեք հարիւր էջնոց, ութսունըհինգ հէքեաթներով: Ատոլֆ Հիռ երկար տարիներ Կովկաս անցընելով սորված է կովկասեան լեզուներ, եւ լեռ ու ձոր ոտքի տակ առնելով հէքեաթ հաւաքած է: Այս հէքեաթագիրքը Կովկասի ցեղերուն եւ անոնց կրթական մակարդակին ու գիրքին մասին գըլխու պտոյտ պատճառող գաղափար մը կու տայ: Ձեմ գիտեր թէ մեզմէ քանի՞ հոգի հետաքրքրուած են այդ երկրամասին բնակիչներով, անոնց վարք ու բարքով եւ մշակոյթով: Անշուշտ մեր արեւելահայ եղբայրները մեզմէ աւելին գիտեն այդ մասին: Բայց անգամ մը համրենք հէքեաթները որպէսզի ժողովուրդներուն մասին գաղափար կազմենք:

Նախ հոն չկայ ռուսերէն ոչ մէկ հէքեաթ, եւ մինակ մէկ թաթարերէն՝ ան ալ փոփոխակ: Վրացիները կը քալեն առջեւէն 11 հէքեաթով, յետոյ կուգանք մենք վեց հէքեաթով, բաղդատաբար աննշան բաներ: Յետոյ կը շարուին կարգով.— հինգ օսեթերէն, չորս աւարերէն, չորս խմերերէն, չորս չէչէններէն, երեք լուկերէն, երեք կարպարտիններէն, երկուական լահիճերէն, կուրիններէն, հուրկաներէն, արչինիչերէն, ակուլերէն եւ ուտերէն, ու մէկական... քիւրտերէն, ալրաքիլերէն, դարաճաերէն, ապխազերէն, թապասարանիչերէն, լակերէն, մինկրելերէն, կումիկերէն, տատիշերէն եւ վախարերէն: Ու փոփոխակներ այս լեզուներուն մէկով ու միւսով:

Ցեղերու եւ լեզուներու այս բազմազանութեան մասին աւելին գիտնալու համար պէտք է յառաջաբանէն մաս մը կարդալ.

— «Կովկաս երկիր մըն է, որուն հետ կապուած են եւրոպական ժողովուրդներու հնագոյն պատմուածքները. կը բաւէ յիշել արգոնաւորդներն ու Պրոմեթէոսը, համոզուելու համար թէ ինչքան հին ժամանակներէ ի վեր այդ լեռնաշխարհը կը հէքեաթարանէ: Ինչպէս որ բազմազան է իր աշխարհական քարտէսը—, ամենանորը փաթաուն անուն կը յիշէ—, նոյնպէս բազմերանգ է Կովկասցիներու անգիր հէքեաթի դրականութիւնը: Պարապ տեղը չէ որ երկիրը կը գտնուի կեդրոնը շրջանակին, որուն մէջ տեղի ունեցան եւրոպական–մերձաւոր ասիական մարդկութեան դէպքերը: Իր հարաւը եւ հարաւարեւելքը կը կանգնին ու կը կործանին Հիթիթներու, Սումերներու, Բաբելոնի եւ Ասորեստանի պետութիւնները, իր արեւելքը մեծ պայքարը Իրանի եւ Թուրանի, որմէ կ՚աւանդէ Շահնամէն, հիւսիսը կը յածին Սկիւթացիներն ու Սաւրոմաթացիները, յետոյ Հոներ եւ Մաճառներ, Ալանք եւ Աւարները, Սլաւ եւ Թաթարներ ոտքի տակ կ՚առնեն զայն: Հռոմայեցիք կը հպատակեցնէին Ալուանիստանը, Պարթեւները անոր տիրապետութիւնը վիճելի կը դարձնեն Հռոմի: Սասանեանները դրադաշտականութիւնը կը տարածեն, որուն հետ քրիստոնէութիւնը բուռն եւ երկար պայքար մը կը մղէ: Յետոյ իսլամական հեղեղը կը ծածկէ երկիրը, մինչեւ յետին կիրճերը, առանց ամէն տեղ յաղթական ելլելու: Մոնկոլեան յորձանքը եւ թաթար վաչկատուններ երկիրը իրենց գրգանքին մէջ կ՚առնեն եւ վերջապէս կուգայ Մոսկովը եւ զայն կը խլէ Պարսիկներէն ու Թուրքերէն: Ու կը բերէ խաղաղութիւն մինչեւ Մեծ Պատերազմ: Պատմութեան աւանդածը կը հաստատէ եւ կ՚ամբողջացնէ լեզուաբանութիւնը: Հոն կան վեց թաթարական բարբառներ, երեք չորս իրաներէն, հին իրաներէնէ մը զատ, օսեթերէն, յետոյ հայերէն, տեղ տեղ յունարէն, ու տակաւին բուն կովկասեան լեզուներու խորհրդաւոր աշխարհը: Վրացերէնն ու իր մօտ լեզուները սեմական կը համարուին, փինլանտական և հունգարական լեզուներուն մէջ կովկասեան հետքեր կը նշմարուին, ինչպէս նաեւ հնագոյն եւ նոր յարաբերութիւններ ժողովուրդներուն միջեւ:

Ամէն ինչ կը ցուցնէ որ Կովկաս կղզի մը կը ձեւացնէ ազգերու լինելութեան հոսանքին մէջ. իր կիրճերուն եւ ձորերուն մէջ բազմաթիւ ժողովուրդներու փշրանքներ կախուեր մնացեր են եւ իրենց հետ պատմուածք ու հաւատք, բարք, սովորոյթ եւ լեզու: Ով անկէ անցաւ, իր ժայռերուն վրայ թողուց մարդեր եւ նիւթական ու հոգեկան արժէքներ: Անկէ գունագեղութիւնը իր հէքեաթներուն եւ ուրիշ պատմուածքներու գրականութեան: Ըսել կ՚ուզեմ անոնց ծագումը այլազան է: Որովհետեւ ոչինչ աւելի դիւրութեամբ կը տեղափոխուի քան այն որ հաճելի եւ դիւրին կը պատմուի: Օրինակ Նասրէտտին Հոճայի մեզի ծանօթ առակները, որոնք անպայման հայ փախստականներ Թուրքիայէն միասին բերած ըլլալու են»:

Հիմա տեսնենք թէ ի՞նչ են Կովկասի այս փոքր եւ այլազան ցեղերը:

Վրացիները եւ Թաթարները շատ ծանօթ են, անոնց խօսքը ընելն աւելորդ է: Մենք ալ անծանօթ չենք, ոչ ալ Ռուսերը: Ապխազները կը բնակին Սեւ ծովու արեւելեան ափը: Սեփական, հիւսիս արեւմտեան Կովկասի լեզուներուն պատկանող լեզու: Ակուլները լեզգեան ժողովուրդ մըն են: Տաղիստանի կեդրոնը: Նոյնը Արչինները: Աւարները ամէնէն ուժեղ լեզգեան ժողովուրդն են: Անոնք Միջին դարուն Եւրոպա արշաւած են: Նուրքանները լեզգեան ժողովուրդ մըն են արեւելեան Տաղիստանի մէջ: Իմերեթները, Քութայիսի մէջ, վրացական ցեղ մըն են: Կապարտինները ամէնէն ազնուատոհմ Չէրքէզներն են: Գարաչայիները հիւսիս արեւելեան Կովկասի մէջ թաթարական ցեղ մըն են: Մինկրէլները, Սեւ ծովու արեւելեան ափը, Վրացիներու ազգական են: Լազերը, նաեւ Ղազիկումուշ կոչուած, լեզեան ցեղ մըն են: Կումիկները թաթար, հիւսիս արեւելեան Տաղիստանի մէջ: Կիւրինները լեզգեան ցեղ, Տաղիստանի մէջ (Սամուրտալ): Օսեթները, հաւանօրէն Ալաններու, Կովկասի կեդրոնը, կը խօսին իրաներէն: Ավաններու, Կովկասի արեւմտեան լեռնականներ, վրացերէն եւ մինկրէլերէն կը խօսին: Թապասարանները, Տաղիստանի արեւելքը, լեզգեան ժողովուրդ: Տատերը կը խօսին նոր իրաներէն: Չէչէնները Կովկասի հիւսիս արեւելեան ժողովուրդ մըն են եւ կը խօսին տեսակ մը լեզկերէն: Ուտերը կը խօսին լեզկերէն, կը բնակին մինակ Վարդաշէն եւ Նիճ գիւղերուն մէջ, Նուխայի արեւելքը, Անդրկովկաս: Ջախուրները, լեզգեան ցեղ, կը բնակին վերին Սամուրի մէջ: Քիւրտերը կը բնակին հայկական հողերու վրայ: Ինչպէս Թրքահայերս բուն հայկականէն զատ, աշխարհի բոլոր հողերուն վրայ կը բնակինք:

Եւ, քարը տեղը դրած ըլլալու համար, այս բոլոր ցեղերուն եւ ցեղիկներուն կողքին, որոնք իրենց լեզուն եւ դիմագիծը անաղարտ պահած են, ու կը պահեն, Մոսկովը չէ, ով կ՚ուզէ զայ Կովկաս,— մեծ անցեալի տէր ժողովուրդ մը, Հայը, Ռուսէն աւելի շատ կը ռուսանայ մէկ ումպով կուլ տալով անոր թէ լեզուն թէ մշակոյթը, դուրսէն դուրս նետելով հայ լեզուն եւ հայ մշակոյթը: Այս այսպէս է, եթէ հազար հոգի հազար անգամ հակառակը փաստել ուզեն: Հայը նոյնիսկ կը վրացանայ հոն, վրացի է, Քութայիսի շրջանին մէջ, կորսնցնելով իր լեզուն եւ բարբառելով վրացերէն: Փրակայի մէջ քանի՛ քանի՛ այդպիսի անլեզու եւ միւս կողմէ լեզուագար ուսանողներու հանդիպեցայ, որոնք իբր ռուս եւ վրացի եկած էին եւ կ՚ուսանէին: Անոնցմէ է հռչակաւոր Անոր Թոուայան:

Այսպէս, ամբողջ Կովկասը եթէ հյենք(*), մաղենք ու տարրալուծենք, կը մնան երեք գլխաւոր ազգեր, Հայ, Թաթար, Վրացի: Մնացածները աննշան թիւով ժողովուրդներ են, մերթ քանի մը հազար հոգիէ բաղկացած ազգեր, յաճախ ազգակից կամ Վրացիներու եւ կամ Թաթարներուն: Այս երեք գլխաւոր ժողովուրդներն ալ Մոսկովը իրարու հետ թշնամացուցած է, զանոնք բաժնելով դիւրին սորկացնելու համար:

Ցառաչիկային ճաշակ մը կովկասեան հէքեաթներէ: Մէկը՝ վրացերէն, «Մոխիր խառնողը», եւ մէկ ալ հայերէն, «Հրեղէն ձին»: Հէքեաթը ժողովուրդներու խղճութեան հայելին է: Ծաղիկ մըն է ան, պարզ եւ առանց արուեստականութեան, որ ցեղին հոգին կը բուսնի, եւ կը պատմէ, անխարդախ, այդ հոգեկան ներաշխարհը: Գրականութիւնը ազգի մը մասաւոր թռիչքին սահմանաչափն է: Հէքեաթը զանգուածին հոգեչափը:

Այս տեսակէտէն հետաքրքրական է բաղդատել «Մոխիր խառնողը», վրացերէն հէքեաթի գիրքէ մը թարգմանուած, «Հրեղէն ձի»ուն հետ, թարգմանուած հայերէն դասագիրքէ մը, ու թերեւս մեզմէ ոմանց ծանօթ: Այդտեղ կը հակադրուի Վրացիներուն փչելու կարողութիւնը Հայուն արիական մարդու վեհ եւ ազնուական կեցուածքին: Հէքեաթին համաձայն Վրացին կը փչէ, եւ կ՚ուզէ չեղած տեղը երեւալ, Հայը համեստօրէն կը ծածկէ իր հերոսութիւնն և անվիճելի արժէքները եւ չուզեր երեւալ: Կը թուի գործնական կեանքի մէջ ալ նոյնն է իրողութիւնը, եւ ատոր կը պարտին Վրացիները իրենց առաջնութիւնը Կովկասի մէջ...

ԵՐ. ՔՕՉԵԱՆ

(*) Հյել: Մատներով հատիկ հատիկ զատեյցորենին մէջի քարը, աւազը, յարդը, կորինճը, եւայլն:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն

(Քերթուածներ, Ն. Սարաֆեան)

Նիկողոս Սարաֆեան, տպաւորապաշտ նկարիչ, մեր խռովակոծ ժամանակի գերզգայութիւնն ունի. մանաւանդ, կը սիրէ տալ տպաւորութիւնը արագութեան, որ լոյսի եւ ստուերի, ծաւալի եւ խորհուրդի սահմանները կ՚եղծանէ: Իր քերթուածներուն մէջ կը կանգնին ու կը պարեն գինով պատկերներ, որոնք փրցուած են մեր օրերու վիժմունք պաստառէն: Ցայգային անքրպետի մը մէջէն անիկա, նատած հրեղէն նոր վիշապին,— ինքնաշարժ Պեգասին—մի՛ գամած ճամբան երկայնքին կը դիտէ ուրուականներու դիւապարը, կը լսէ թեւթափը անդրաշխարհիկ ոգիներու, այդ սլացքին առջեւ բնութեան ընթացիկ եղելութիւններն անգամ մեծհէնաղորջումներու, խորհրդանշաններու լուռ բարբառը կը յայտնաբերեն.

Ահա վառ
Արեւածագը արդէն
Եւ յղութիւնը վսեմ: Երկինքներէն
դէպի վար
Հեղեղատներն հրդեղէն
Եւ անարատ ծննդեան ահա սարսուռ–
որ: Լոյսեր
Որ կը հոսին յամրօրէն
Շէկ կակաչներ վիթխարի հորիզո–
նին կողն ի վեր:
Ամպերէն վարդ ու բոլոր
Ծառերն ի վար կը հոսի կայտառ ժըպիտը լոյսին:
Արեգնայոյծ, մեղրածոր
Բլուրներն, արտերն ու ծառերն
Ռատիօներով կը խօսին
Մինչ կանչն հզօր՝ շարէ շար
Կը ծաւալի գիւղերուն աճյորներուն:
Զով արփին...
Ամպերն հեռուն կը ցնդին
Կիսամութին մէջ մոլոշ, որպէս
Փախչող ուրուական:

Սարաֆեանի քերթողագրքին առաջին մասը, որ «Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւն» անունը կը կրէ, առանձնապէս, մշտական բնում եւ ծորում մըն է այնպիսի ազօտ – յըստակ ողկոյզումներու, բանդագուշալից պատկերներու, անուրջ – իրական յայտնատեսութեանց, որոնք երամ առ երամ կը բարձրանան, կը թեւթափին, ալիքներու նման կ՚արշաւեն իրարու եւեւէ եւ կ՚ողողեն բանաստեղծի հոգին ու գրքի հորիզոնը:

Այն առաջին երկար քերթուածը որ բառ հեղինակի, «իր երկու մասերով կը կազմեն առանցքը հրատարակելի քերթուածներու երկու հատորներու», եղական նմոյշ մըն է մեր ժամանակը հարազատօրէն յայտնաբերող քերթողութեան:

Իբրեւ չարժառիթ հեղինակը թելադրուած է ինքնաշարժի ուղեւորութենէ մը, կամ ծովային մակընթացութեան տեսարանէ մը: Բայց դասական շրջանի մը մինչ գրողը պիտի բաւականանար երեւոյթներուն ճշգրիտ նկարագրութեամբ, Սարաֆեան, ինչպէս առհասարակ ժամանակակից գրողներու մեծագոյն մասը, անկարող է առարկայական աշխարհը զատորոշել ենթակայական աշխարհէն, որոնք շարունակ իրարու կը խառնուին, իրար կը գունաւորեն, իրար կը բարդացնեն.բանաստեղծըմտասեւեռում մը ունի միանգամայն իր յուշերուն, իր անցեալին, որոնք կուգան տարօրինակ խորք մը տալու ապրող տեսարանին:

Դէմէս կուգան, կ՚ողողեն օրերը
զիս: Սրտիս մէջ կ՚արձագանգեն,
կ՚որոտան
Ադամանդէ, ոսկեղէն
Ալպառաժներն ու սիւներ երբեմնի
Եօլս յոյսի տան:

Գրքին առաջին այս մասը վերջ ի վերջոյ համանուագի մը տպաւորութիւնը կը թողու, ուր նօթերու շղթայուցիչ հոսանութին տակ յաճախ միեւնոյն շեշտը, միեւնոյն լայթմօթիվը կը յայտնուի ու կը կրկնէ ինքզինքը: Այդ այն է թէ թերեւս ծովախաղացքի նման մարդ էակն ալ մշտական ծփանք մըն է իր անցեալին ու ապագային, ներկային եւ բացակային, իրականին եւ երազի, բոյսի եւ յաւիտենականի ափերուն միջեւ:

Գրքին երկրորդ մասը կը բովանդակէ քառասնեակ մը անջատ քերթուածներ, որոնք աւելի յստակօրէն կը ցոլացնեն Սարաֆեանի բանաստեղծական հակումները:

Անիկա կը յայտնուի իբրեւ լայնածիր տեսանողը խռովահար, ալեկոծ համայնապատկերներու: Հովուերգական անդորր անկիւններ, գողտրիկ տեսարաններ չկան իր գրքին մէջ: Ան մեր ժամանակի մակերեւէն կը խլէ, կը կապէ թելադրական որմանկարներ: Պանդոկը, կայարանը, ոստանին վերեւ թեւ բացող գիշերային լուսարձակները կամ երկնքի աստղերու տակ սահող անտեսանելի սաւառնակը, պողոտաներու, մայթերու պատկերներ՝ անծրեւի, կանթեղներուն ցոլքին տակ, հանրապարտէզներու խմայուր բիրկուններ, անտառի լուրջ կամ լուրթ պահեր, եւ միանգամայն հայկական պաշտամունքի մը արեւելապաստում–մը՝ խառնուրիկ եւ տխուր, Հայու հոգիի ներքին տենչավառութիւններ.

Սարաֆեանի երանդապնակի գոյները տմոյն են եւ աղջամղջային, իր պաստառներուն վրայ ծաւալները կը խուժեն, կը գահավիժին, կ՚անցնին վայրի արշաւներով: Միաւորներ չըկան իր նկարներուն վրայ, այլ յողնակի վիճակներ: Ինչ որ եղակի է, ինչ որ կուգայ կենդանացնելու, ինչ որ կուգայ մարդկային շունչ տալու այդ ամբողջ տեսարաններու, բանաստեղծի հոն է, իր ներկայութիւնը՝ իրմէ դուրս ամէն տեղ, ուրկէ անցած է ինք:

Սարաֆեանի բոլոր քերթուածները կը մատնեն տրամադրութիւն մը, զգացական վիճակ մը, որ յատուկ է մեր եւրոպական «մոտեռն»ին: Առողջ, կենսուրախ, հաշտ վիճակ մը չէ ամենուին անիկա, թէշկական բառով այդ վիճակը պիտի կոչեմ névrose որ խորքին մէջ թէեւ բնախօսական, բայց իր արտայայտութեան մէջ ոչ այլ ինչ է եթէ ոչ խախտումը մարդուն հոգեկան հաւասարակշռութեան:

«Նէվրօզը» բնականաբար ոչ մեր դարով կը սկսի, ոչ ալ անով պիտի վերջանայ:Անիկա դատակնիքն էմարդուն, որ բնութեան եւ իր միջեւ բարձրացուց քաղաքակրթական թիւրիմացութիւնը: «Նէվրօզը» դարէ դար, սերունդէ սերունդ, անձէ անձ տարբեր, տարօրինակ արտայայտութիւններ կ՚ունենայ, բայց ըստ էութեան կը մնայ միեւնոյնը: Մարդ հըկարենալով հաշտուիլ ինքն իրեն հետ, անընդունակ կը դառնայ հաշտուելու ո եւ էկացութեան հետ: Ու կը բացուի անդրպետը, ու կը խորանայ այդ անջրպետը իրեն ու կեանքին միջեւ, որքան որ մարդ միջոցներ կը փնտռէ լեցնելու զայն, նման վէրքի մը, որ որքան քերես, այնքան կը բորբոքի:

«Նէվրօզը» ուրեմն կորուսեալ դըրախտի կարօտախտն է, կամ հայրենաբաղձութիւնը անդրշմերիկային, զոր Գոլոմպոսի նման կը փնտռենք, կը փնտռենք, մեր բոլոր տենչանքները պարզած հովերուն, ու մեր կեանքը դարձուցած միակ կարելի աշխարհին:

Սարաֆեանի մօտ հոգեկան այդ խռովախտը շատ աւելի բարդացած է, որովհետեւ հոն կան ոչ միայն անձնական եւ մարդկային, այլեւ առոնց հետ միասին, առոնցմէ թերեւս աւելի հզօր ցեղային – Հայկական չարժառիթներ: Անձնութեան այս երեք առնոները կը խառնուին իրարու, ու կ՚ալ աւելի իրար կը պղտորեն իրենց առհաւական մրուրով:

... Կեա՛նք, կը հեգնես դարձեալ զիս
... Ամէնէն մեծ չարիքն էր
Զոր կըրնայիր տալ ինծի. ոչ բաժ–
նուիլ կարենալ
Քեզմէ եւ ոչ քեզ սիրել... Այլ մընալ
լոկ կենդանի
Իբրեւ մեռել մը, այսպէս, իբրեւ
մարտիկ մը պարտեալ՝
Նաւ մը՝ օտար ծովուն վրայ, որ ոչ
մէկ ափ կը տանի:

Հոգեկան այդ տեղատուութիւնը սակայն Սարաֆեանի մօտ վերջնական չէ. մերթ ընդ մերթ իր քերթուածներու մշուշէն կ՚անցնի յոյսի փայլակ մը, որ յանկարծ կը լուսաւորէ գաղտանկարը՝ ուր դարուն քնացած է:

...Խաւար հողերը հաճեր
Կը խըմորեն իրենց տակ.
Եւ զիս հարուստ կը զգամ երբ
Վիշտ է ու մուք անյատակ:

Սարաֆեանի մօտ լեզուական արուեստագէտը ազատած է բանահիւսական կապանքներէն. քերթողը ձեւական ամէն մտահոգութենէ առաջ ունի կշռոյթի որոնում մը: Ու այդ կշռոյթը կը փրկէ, կ՚արժեւորէ նոյնիսկ բոլոր այն զարտուղումները, զանցառումներ, որոնք կրնան խրտչեցնել դասական կանոնի մոլեռանդ մը: Օրինակ, Սարաֆեան ոտանաւորի չափական ու յանգաւոր ձեւը գիտցած է հաշտեցնել ազատ ոտանաւորի ոգիին հետ. տունի մը վերջին պարբերութեան մէկ մասը կը գտնենք յաջորդ տունին սկիզբը, իր մօտ կը հանդիպինք հետեւեալ տողերուն.—

... Տեսնեմ ինչպէս օձ մը օձ
Մը կուլ կուտայ ծայրէ ծայր...
... Պատարագ է, մոմերու բոցերու
մէջ ծփանուտ: Ու ոսկետառ շիրիմներ
են մարմարէ հող, հեռուն,
Խունկ, բուրվառներ, սուրբ գիրքեր...

Այս կարգի ոտանումներ յաճախադէպ են Սարաֆեանի քերթուածներուն մէջ: Ինք, թէեւ վարժ հայերէնի ճոխութեան ու ճկունութեան, որոշ անփութութեամբ, արուեստագիտական քմայքով մը կը խաղայ կարծէք լեզուին հետ... բայց իր ոտանաւորներու թագուն կշռոյթը զինքը կ՚ենթարկէ այդ բոլոր մեղանչումներուն, որոնք մասնաւոր պչրանքի, հրապոյրի հովը կուտան իր քերթուածներ–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այս մտքերով էր զբաղուած Բէշիրը, երբ Աշոտ Արքայի տորմիղն ըսկսաւ մօտենալ ափին: Հագարացի հըրոսակները սկսան աւելի եւ աւելի խռնուիլ աւազուտի եւ ժայռերի վըրայ: Մօտեցող լաստերը իրանց զըրահազգեստ զինուորներով՝ տեսնելու կեղեցիկ խաղալիքներ էին թւում նըրանց:

Ցանկարծ Թագաւորը կապարճակրի ձեռքից արծաթէ աղեղն առնելով գոչեց.

— Ժամանակ է, քաջեր. նետերնիդ տեղացէք:

Զինուորները մի ակնթարթում վահանները ձեռք առան եւ լայնալիճները լարելով՝ սկսան արագ արագ նետաձիգ լինել դէպի Հագարացիները:

Մի զարհուրելի աղաղակ ու իրարանցում փրթեց ծովափին: Արաբացիք գլուխները կորցրած սկսան իրար հրելով եւ կոխկրտելով դէպի վրաններ վազել. բայց քաջաձիգ Հայերի նետերը սաստիկ արագութեամբ տեղալով հետեւում էին նրանց եւ թաւալում շատերին աւազուտի մէջ, ժայռերի վրայ, կամ նոյնիսկ վրաններ առաջ: Ոչ մի նետ ապարդիւն չէր սլանում, ոչ մի ճայթիւն առանց զոհի չէր անցնում:

Բէշիրը տակաւին դեղեցիկ երազներ էր տեսնում, երբ իւր բանակի մէջ փրթող զարհուրելի աղաղակը լըսեց, չփոթուած վեր թռաւ տեղից եւ վրանի դռնում թիկնապահներին պատահեց, որոնք սրտատրոփ, այլայլուած յայտնեցին նրան թէ՝ Հայերը յարձակուել են իրանց վրայ:

— Ո՞ն անդր, ի՛ զէ՛ն, գոռաց նա խռպոտ ձայնով եւ սուրը հանելով վազեց դէպի առաջ: Բայց փախչող զօրականի խուռնը պատահելով ըստիպուած եղաւ յետ մղուել դէպի իւր թիկնապահները:

Այսուամենայնիւ զօրապետն իրան չկորցրեց. նա աշտանակեց իսկոյն իւր ամեհի նժոյգը, որ բերաւ նրան թիկնապահներից մինը եւ ահաւոր սուրը հանելով գոռաց.

— Արաբացի քաջեր, մի՛ թուլանաք, մի՛ շփոթուէք. օ՛ն, հետեւեցէ՛ք ինձ... յառա՛ջ սուսերաւորներ. յառա՛ջ նիզակաւորներ... Թշնամին սակաւաթիւ է, յարձակուեցէ՛ք, ջարդեցէ՛ք նրան...

Բայց զօրապետին քէչերն էին հետեւում. իսկ թիկնապահները գոռում էին.

— Թշնամին ծովի վրայ է, Տէր, ի՞նչ կարող են անել նրանց մեր սրերն ու նիզակները...

— Ո՛ն ուրեմն, յառա՛ջ, նետաձիգ քաջեր. ցոյց տուէք անհաւատներին ձեր բազկի զօրութիւնը. ծովակուլ արէք այդ սրիկաներին, գոռում, գոչում էր զօրապետը:

Նետաձիգները, արդարեւ, խմբուեցան նրա շուրջը եւ ասպարափակ կազմելով սկսան յառաջանալ դէպի ծովափը: Նրանցից շատերն սկսան քաջարար աղեղները լարել, նետեր արձակել, բայց բնութիւնն ինքը օգնութեան էր հասնում Հայերին: Արեւը նրանց ետեւը լինելով՝ իւր հրափայլ ճառագայթներով խտղտում էր արաբացի զինուորների աչքերը, այդ պատճառով նրանք չէին կարողանում իրանց նետերն ուղղել նպատակին, այլ մեծ մասամբ ձգում էին ծովի դատարկ տարածութեան մէջ: Մինչդեռ Հայերն, ընդհակառակը, չէին շեղում նպատակից: Նրանց պողպատեայ փքինները թափանցում էին թըշնամու ասպարափակը, պատառում էին կաշուէ վահանակները եւ անարգել ցցւում զրահապատ կրծքերի մէջ, խլում զօրականի սաղաւարտը, փըշրում նրա երեսակալը, կամ շամփրում ասպարից դուրս գտնուող սըրունքները: Ծովափը հետզհետէ ծածկւում էր դիակներով. եւ սակայն Բէշիրը դիմադրում էր յամառութեամբ, յուսալով վերջ ի վերջոյ վանել ծովի միջից հերոսաբար կռուող քաջերին: Բայց նրանք ընդհակառակը հետզհետէ զօրանում եւ աւելի ու աւելի մօտենում էին ափին: Այդ հանգամանքը զարմացնում էր Արաբացիներին:

Ցանկարծ Թագաւորի նաւակի մէջ բարձրացաւ մի կարմիր դրօշ եւ ըսկսաւ ծածանել օդի մէջ: Դա կղզեցիներին որոշ հրաման տուող նշանն էր:

Իսկոյն կղզու առաջ սկսան երեւալ նորանոր լաստեր, որոնք հետզհետէ դուրս էին գալիս խարակների ետեւից եւ առաջանում դէպի Հայոց նաւախումբը: Թշնամին պարզ տեսնում էր, որ նրանք լցուած էին մարդակոյտ բազմութեամբ: Երկարաբուն նիզակները, որոնք ճօճում էին լաստերի վրայ, ցոյց էին տալիս որ եկողները նոր զօրախմբեր են. պըլնձէ վահանները եւ բազմատեսակ զէնք ու զրահները, որոնք փայլում էին այդ լաստերի վրայ, մի առանձին սպառնական տեսք էին տալիս նրանց:

Բէշիրի զօրքերն սկսան վախենալ. նրանցից շատերը, մինչեւ անգամ, որոշեցին նահանջել կամ միանգամայն փախչել: Որովհետեւ մտածում էին, «եթէ կռուող տորմիղը այսքան մեծ կոտորած է անում, ի՞նչ կը լինի մեր դրութիւնը, եթէ օգնական լաստերն էլ հասնեն»: Իսկ այս վերջիններն աւելի բազմաթիւ էին:

Զօրապետը նկատեց զօրքի այդ խըրտումը եւ աւելի սկսաւ խրախուսել նրանց. բայց իւր ձայնն այլեւս չէր ոգեւորում լքուածներին: Ի զուր նա գոռում եւ փրփրերախ նժոյգն այս ու այն կողմն էր վազեցնում. երկիւղը հետզհետէ պաշարում էր ամէնքին: Նրա համհարզներից մինը, մինչեւ անգամ, մօտեցաւ եւ խորհուրդ տըւաւ նրան նահանջի փող հնչեցնել:

— Այդ Հայերը, Տէր, մեծ պատրաստութիւն ունեն, ասաց զօրապետին. փոքրիկ տորմիղով մեզ դէմ խըզախելը միայն մի պատրուակ էր, որով նրանք կամեցան քաշել մեզ դէպի կղզի եւ զբաղեցնել. զօրաւոր յարձակումը անշուշտ նոր պիտի սկսեն:

— Այդ եկողներին էլ կը ջարդենք մենք, գոռաց զօրապետը:

— Ձենք կարող, որովհետեւ նրանց ուրիշները կը հետեւեն: Երբ ես պատգամաւոր գնացի Թագաւորի մօտ, նրա կղզին լիքն էր զօրքերով. մենք պիտի խոյս տանք կոտորածից, պըլնդեց համհարզը:

Նրանք դեռեւս վէճի մէջ էին, երբ նետաձիգների մի խումբ, որ հանդէպակաց էր կռուող լաստերին, չկարողանալով այլեւս դիմադրել նրանց երես դարձաւ եւ սկսաւ փախչել:

(Շար.)

ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄԻՒՍ

Գ.

Միշէլ տը Նոստրատամ, Նոստրատամիւս կոչեցեալ, ծնած է Սէն-Ռէմի-ան-Բրովանսի մէջ, 1503, դեկտեմբեր 14ին, հինգշաբթի կէս օր մը:

Հայրը նոտար էր: Մայրը կը կոչուէր Րընէ տը Սէն-Րէմի: Իր եղբայրը, Ժան տը Նոստրատամ՝ որ դատախազ էր Արլի մէջ ու միանգամայն երգահան:

Ժան-Այմ տը Շավինեի, վարդապետ աստուածաբանութեան եւ իրաւագիտութեան, դատական պաշտօնեայ Պոնի մէջ, աշակերտած է Նոստրատամիւսի եւ գրած է վարպետին կենսագրութիւնը, հետեւեալ վերնագիրով.— «Համառօտ տեղեկութիւններ Միշէլ տը Նոստրատամի կեանքի մասին, որ մեծ խորհրդաւոր եւ անձնական բժիշկ՝ խիստ բարեպաշտ Թագաւորաց՝ Հանրի Բ.ի, Ֆրանսուա Բ.ի եւ Շարլը Դ.ի»:

Երիտասարդ Միշէլը իր ուսումը կը սկսի Ավինեոնի մէջ, յետոյ կը մտնէ Մոնփելիէի համալսարանը, հետեւելով փիլիսոփայութեան եւ բժշկութեան: Վարդապետ տիտղոսին կ'արժանանայ 26 տարեկանին: Կ'ամուսնանայ ու կ'ունենայ երկու զաւակ:

Կը ճամբորդէ դէպի Աժէն եւ այնտեղ կը բարեկամանայ, բացառապէս ճոխ անձի մը հետ, գիտուն, բժիշկ, փիլիսոփայ միանգամայն, — Ժիւլ-Սէզար Սկալիժ: Կը կորսնցնէ կինը ու երկու զաւակները: Այս անգութ հարուածները պատճառ կ'ըլլան որ Օրվալի պելժիական մենաստանը առանձնանայ: Այնտեղ է որ գրած է իր առաջին մարգարէականը, առանց տպագրելու:

Նոստրատամ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը եւ յանկարծ կը դառնայ հռչակաւոր, որ մասնաւոր դեղերով առաջքը առնելով սոսկալի համաճարակի մը որ բազմաթիւ զոհեր կը խըլէր: Իր յաջողութիւնները կը գըրգռէին նախանձը իր պաշտօնակից բըժիշկներուն:

Կը վերամուսնանայ Աննփոնս Մարէ կոչուած օրիորդի մը հետ, ուրկէ կ'ունենայ վեց զաւակ, երեքը մանչ ու միւսներն ալ աղջիկ: Իր անդրանիկ արու զաւակը կը կոչուի Սէզար: Նոստրատամ անոր է որ ուղղած է իր մարգարէական նշանաւոր մատեանին սկիզբը տրուած յառաջաբան նամակը:

Անդամ էր կրօնական միաբանութեան մը: Ջերմեռանդ հաւատացեալ եւ թունդ կաթոլիկ: Շավինեի՝ խօսելով անոր կրօնական զգացումներու մասին՝ կ'ըսէ թէ Նոստրատամ զօրաւոր կերպով կապուած էր հռովմէական եկեղեցւոյ եւ անկէ դուրս չէր հաւատար որ եւ է փրկութեան: Խորհրդապաշտ մը եղած է, տակ յափշտակութեանց եւ ինքնամփոփումներու: Յաճախ ենթարկուած է կամաւոր ծոմապահութեան:

Նոստրատամ իր մարգարէական մատեանը գրելէ վերջ, բաւական ժամանակ ձեռագիրը քովը պահած է: Իր գիրքը առաջին անգամ լոյս է տեսած 1555ին, Լիոնի մէջ, Մաքէ Պոնհօմի կողմէ: Առաջին տպագրութիւնը կը պարունակէր իր զաւկին՝ Սէզարի ուղղուած նամակը եւ եօթը առաջին հարիւրեակները: Գիրքը նոր տպագրութիւն մը կ'ունենայ 1568ին, կրկին Լիոնի մէջ, Րիկոյի կողմէ, պարունակելով առաջին հատորին բովանդակութենէն զատ՝ նամակ մը ուղղուած Հանրի Բ. Թագաւորին եւ ութերորդ, իններորդ եւ տասներորդ հարիւրեակները՝ այսինքն իւրաքանչիւրը հարիւր տողնոց ոտանաւորներ: Տասն անգամ հարիւր՝ ուրեմն հազար տողեան յանգաւոր մատեան մը, երկու նամակ — յառաջաբաններով:

Գիրքը կ'ունենայ ուրիշ տպագրութիւններ ալ:

Ամստերտամի մէջ ալ, Ժանսոնի կողմէ, կը տպուի իր մարգարէագիրքը, պատկերազարդ կողքով, որուն վրայ կ'երեւին երկու նկարներ: Առաջինը կը ներկայացնէ Թագաւորի մը գլխատումը եւ երկրորդը՝ (կողքին վարի մասի պատկերը) մեծ քաղաքի մը հրդեհումը: Զարդանկարիչը անշուշտ ներշնչուած է Նոստրատամի երեւակայած տեսիլներէն:

Երկը, առաջին տպագրութեան ժամանակ իսկ, կ'ունենայ կարեւոր յաջողութիւն մը: Այս գործին վրայ այնքան կը խօսուի որ Հանրի Բ. Թագաւորը կը լսէ եւ 1556ին իր մօտ կը հրաւիրէ հեղինակը եւ բազմաթիւ ու երկար տեսակցութիւններէ վերջ, արքան զինքը պատիւներու, ինչպէս նաեւ պարգեւներու կ'արժանացնէ: Նոստրատամ Թագաւորին քովէն կը վերադառնայ դափնեպսակուած: Քիչ ժամանակ վերջը, Կարոլոս Դ. Թագաւորը, ճամբորդութեան մը ընթացքին, կ'այցելէ Նոստրատամի եւ զինքը կ'անուանէ իր անձնական բժիշկը:

Միշէլ տը Նոստրատամ կը մեռնի 1566, յուլիս 2ին, ջրգողութենէ, 62ուկէս տարեկան հասակին մէջ:

Անիկա կանուխէն գիտէր իր մահուան թուականը, նոյնիսկ օրը: Ժան Սթատիուսի օրագրութեան մէջ, յունիսի վերջը, իր ձեռքով գրած է հետեւեալ բառերը.

— Hic prope mors est.

(Այստեղ, մերձ է մահ իմ):

Իր մարմինը կը հանգչի Սալոնան-Փրովանսի Գորտէլիէներու եկեղեցիին մէջ, թաղուած հանդիսաւորապէս:

Անըմբռնելի է որկարդ մը գրիչներ ու բառագիրներ Նոստրատամի ծընունդը հրէական արձանագրած են: Ներկայիս, իրաւամբ, առասպելական կը գտնեն այս վերագրումը: Իր բացառիկ գիտութենէն եւ համբաւէն նախանձողներ, ուզած են ստուեր աձել այս ձեւով իր վրայ:

Քրիստոնէական կրօնքին խոր առհաւութեամբ մը կապուած, հակառակ պալատական շքեղութեանց մէջ ըլլալուն՝ ճգնակեացի անաստ նկարագիր ունեցող այս մեծ հոգին, քրիստոնեայ ծնած է: Իր եկեղեցւոյ մը մէջ թաղուած ըլլալն իսկ կարելի է իբրեւ փաստ գործածել:

Իր ինչ կրօնքին պատկանիլը չեշտեցինք՝ աւելի իր կենսագրութեան ճշդութեան համար:

Յաջորդով կը խօսինք իր մեծ ու շահեկան գործի մասին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

րուն:

Կարելի է դիտել տալ թէ ինչո՞ւ Սարաֆեան կառչած է տակաւին գլխագրի սովորութամոլութեան: Իր քերթուածներուն ձեւը եւ ոգին, իր պարբերութեանց ընթացքը կը թոյլարէն իրեն զանց առնել տողերու սկիզբի գլխագրի սովորութիւնը, հոն ուր ի հարկ է պէտք չկայ ... Անիկա բնական բերումը, լրացումը պիտի ըլլար իր թեքնիքին, առանց բան մը աւելցնելու կամ պակսեցնելու անոր արժանիքէն:

Ընդունինք ուրեմն, իբրեւ եզրակացութիւն, որ «Անջրպետի մը գրաւում»էն մինչեւ «Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւնը», տասնեակ մը տարիները հասունցուցած են Սարաֆեանի խմորը եւ արուեստը: Իր գրական դիմագիծը կը տարորոշուի իր սերունդի խառնարանէն: Մեր նախորդ գրողներէն ոչ ոք կը յիշեցնէ: Օտար ազդեցութիւնները եփած ու իւրացուած են իր հայադրոշմ խառնուածքի կողմէն: Իր գրքէն քանի մը կտորներ պիտի մնան անպայման իբրեւ ցոլացումը այն տագնապին զոր կ'ապրի այսօր հայ արմատախիլ հոգին — երբ այդ հոգին մեռած չէ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՏՕՅՆԱ

ԽՄԲ.— Ռումանիոյ մեծ քերթողին՝ Միհայիլ Էմինեսքուի մահուան 50ամեակին առթիւ, որ յունիս 15ին տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ, Ց. Ճ. Սիրունի հատոր մը կը պատրաստէ, ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքն ու գործը եւ քառասունի չափ ոտանաւորներու թարգմանութիւնը: Ահաւասիկ նմոյշ մը, տողորուն՝ բուռն հայրենասիրութեամբ, նուիրուած Շթեֆան-չէլ-Մարէի.—

Տնիէսթէրէն մինչ Թիցան՝
Հէ՛ք Ռումէնները կ'ողբան
Թէ հանդուրժել չեն կրնար
Բիրտ լուծերուն այս օտար.
Ու Հօթինէն մինչեւ ծով
Կուգայ խազախը ձիով
Ծովէն ալ մինչեւ Հօթին՝
Կը դարանեն մեր ուղին.
Պօյանէն մինչեւ Վաթրան
Ուտիճները լեցուեցան.
Կ'արծի օտարը այնպէս
Որ չես ճանչնար դուն զքեզ.

Շինեց ոռոխը ճամբայ
Հովիտին մէջ, լերան վրայ,
Մինչեւ Սըչէլ Սաթմարէն
Ոչինչ՝ բացի թումբերէն.
Վա՜յ քեզ, վա՜յ քեզ, հէ՛ք Ռումէն,
Խեցգետնի պէս ետ կ'երթաս —
Այլեւս քալել չկրնաս.
Ոչ ալ ննջել կրնաս դուն ...
Ոչ քու աշունդ է աշուն,
Ոչ քու ամառդ՝ ամառ,
Քու երկրիդ մէջ՝ դո՛ւն օտա՛ր ...

Մինչ Տօրոնոյ Թուրնուէն՝
Հեղեղի պէս կը խուժեն
Թշնամիներն ու կուգան
Հաստատուիլ մեր հողին վրան.
Ու քանի գայ թշնամին
Երդերն ամբողջ կը մարին
Ու թռչունները ալ անյոյս
Օտար երկիր կուտան խոյս.
Ու այլեւըս մեր դըրան
Տատասկին շուքը միայն.

Կը մերկանայ հողն ահա.
Տապարին զոհ կը դառնայ
Անտառը, մե՛ր սիրելին...
Աղբիւրները կը ցամքին
Ու կը չորնան անդադար ...
Թշուառ՝ երկրի մէջ թշուառ ...

Թշնամին սիրէ ով որ՝
Շան կեր ըլլայ սիրտն անոր.
Տունն անոր՝ կե՛ր սատանին,
Ու դերդաստանն՝ օտարին ...

Ով դուն Մեծդ Ստեփան,
Ալ մի՛ մնար դուն Փութնան.
Վանքը ձգէ վանահոր,
Վանատան հո՛գը անոր ...
Ու սուրբերուն բերը դուն
Վստահէ հոն հայրերուն,
Տիւ ու գիշեր անդադար
Զանգակները քաշեն յար
Իսկ թող Աստուած կոչէ քեզ
Որպէսզի ցեղըդ փրկես ...

Ու շիրիմէդ ելիր դուն,
Փողիդ ձայնէն դալարուն
Թող հաւաքուի Մոլտովան,
Ով դուն, Մեծդ Ստեփան.
Առաջին իսկ փողին
Պիտի ամէնքն հաւաքուին
Դըրօշակիդ տակ յաղթող ...

Ու երբ հնչէ երկրորդ փող
Անտառներն իսկ պիտի գան
Անմահ զէնքիդ օգնութեան.
Իսկ արդէն երրորդ փողին
Պիտի փշրի թշնամին
Մէկ ծայրէն միւսը երկրին ...

Ագռաւն անոնց հուսկ բաժին
Ու կախաղանը մերին ...

ՄԻՀ. ԷՄԻՆԷՍՔՈՒ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Քաջ Նազար»

Երեւանի պատանեկան թատրոնը վերջերս սկսած է ներկայացնել Դէմիրճեանի «Քաջ Նազարը», բեմադրութեամբ երիտասարդ ռէժիսէօր Սարգիս Քոչարեանի,— բեմական նըկարչութիւնը կատարած է Ս. Արուտչեան եւ երաժշտութիւնը գրած՝ Տելեմակ Աւետիսեան:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ նիւթին մասին Ա. Դերենց.—

Բախտի բերումով փառքի հասած ապիկար մարդու մը հէքեաթն է այս, որ ստեղծուած է անյիշատակ ժամանակներու մէջ եւ ուրոյն տեղ գրաւած համաշխարհային բանահիւսութեան մէջ: Դարեր շարունակ ժողովուրդները մասնաւոր խնամքով մը մշակած են թափառական այդ հէքեաթը՝ իրենց սուր ծաղրը, անէծքն ու ատելութիւնը ուղղելով պոռոտախօս եւ անպարծ, ծոյլ եւ անպիտան, ապիկար եւ վախկոտ մարդոց դէմ, որոնց բախտի արեւը ժպտեր է ոչ թէ վարձատրելու համար աշխատանք մը, այլ միայն իրերու պատահական բերումով: Ռուս ժողովուրդը բազմաթիւ տարբերակներ չինած է այդ հէքեաթէն: Գերմանացիներու մօտ դարձեր է «վախկոտ դերձակներու պատմութիւն»: Ադրբէջանցիներու մօտ՝ «Ուստա Նազարի հէքեաթը»: Այս բանահիւսական նիւթը իւրացուցած եւ մշակած են նաեւ Վրացիները, Ուզբէկները, Քիւրտերը: Իսկ հայ ժողովուրդը ունի իր սքանչելի «Քաջ Նազար»ը:

Հնադարեան այդ հէքեաթը, որ անթիւ տարբերակներով այժմ ալ կը շրջի մեր ժողովուրդին մէջ, գրական ստեղծագործութեան նիւթ է դարձեր ոչ այնքան հեռաւոր անցեալին մէջ: Վերջին եւ ամէնէն յաջող մշակումը կը պատկանի գրագէտ-թատերագիր Դերենիկ Դէմիրճեանի, որ օգտագործած է թէ ժողովրդական բանահիւսութիւնը եւ թէ անոր մշակուած զանազան ձեւերը եւ կը մնայ իր լաւագոյն գործերէն մին:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Այս ամսուան սկիզբը Լիոնի մէջ գումարուեցաւ գրականութեան պատմութեան համաժողովը: Բացումը կատարեց Էռիօ, որ ոգեկոչեց Պրիւնթիէրի յիշատակը, եւ այս առթիւ պատմեց հետեւեալ դէպքը.— Պրիւնթիէր ձեռնարկեր էր գրելու գրական սեռերուն յեղաշրջման պատմութիւնը: Առաջին հատորը լոյս տեսած էր արդէն եւ հռչակաւոր քննադատը կը խոստանար տալ նաեւ յաջորդ հատորները: Էռիօ, որ մեծ յարգանք կը տածէր հանդէպ Պրիւնթիէրի գործին, գրական դասախօսութեան մը մէջ կը ներկայացնէ մեծ վարպետին թերութիւնները: Պրիւնթիէր կը վիրաւորուի ու չի հրատարակեր այլեւս յաջորդ հատորները: «Խիղճս կը խայթէ այդ պարագան իմանալէս ի վեր» յայտարարեց Էռիօ:

Ի՞նչ տեսակէտ կը պաշտպանէր Պրիւնթիէր գրական սեռերու պատմութեան իբրեւ ողնայար,— մեծ քննադատը կը կարծէր թէ գրական սեռերու յեղաշրջումը կը կատարուի ճիշդ ինչպէս ապրող էակներու յեղաշրջումը: Բայց Էռիոյի քննադատութենէն ազդուած՝ չմշակեց այլեւս իր տեսութիւնը:

Վիքթոր Ժիրօ յայտարարեց թէ սըխալ է Էռիոյի կարծիքը: Ապացոյցներ շատ կան: Բայց կը բաւէ կարդալ Պրիւնթիէրի Պատմութիւն ֆրանսական դասական գրականութեան աշխատութեան յառաջաբանը, ուր քննադատը կը գրէ թէ գրական սեռերու յեղաշրջման տեսութիւնը ճշմարտութեան արտայայտութիւն մըն է միայն, օգտակար եւ բեղնաւոր:

Այս ճշդումէն վերջ կարդացուեցան զեկոյցներ գրագէտներու եւ քննադատներու կողմէ գրական հետաքրքրական հարցերու մասին:

ԱՐՈՒԵՍՏ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԵԱՆ

Գաղտնագիտութիւնը նորոյթ դարձաւ: Ընդհանուր անստուգութեան այս օրերուն, երբ ամէն ոք մտահոգութիւն մը կը մտնէ վաղուան մասին՝ ըստ այնմ կարգի դնելու համար իր շահերը, բնական է որ մարդկային միտքը զբաղի գաղտնագիտութեամբ, գուշակութիւններով, գալիքը նախատեսնելու ցանկութեամբ:

Արդարեւ ամէն օր լոյս կը տեսնէ նոր գիրք մը աստղագիտութեան կամ մոգութեան մասին: Լաւագոյն աշխատանքներէն յիշենք Ց. Պուէթէի հատորը, բառարան գաղտնագիտութեան, որուպատրաստութեան համար հեղինակը աշխատած է քսան տարի, եւ Հ. Պէրի «Գուշակութիւններ զորս կը հաստատէ Պատմութիւն»ը:

Այս վերջին աշխատութեան մէջ, Հ. Պէր կը ջանայ հաստատել պատմութիւնը եւ աստղագիտութիւնը՝ ցոյց տալով աստղերու ազդեցութիւնը հռչակաւոր բանաստեղծներու եւ գրագէտներու կեանքին վրայ,— Կէօթէ, Ժորժ Սան, Ալֆրէտ տը Միւսէ, Ժիւլ Սանտօ, Սէնթ-Պէօվ, Պօտլէր, Փիէր Փրուտոն, Էմիլ Զոլա եւ ուրիշներ:

Կէօթէ թէեւ ծնած է ճիշդ կէսօրին, երբ 12 կը զարնէր ժամացոյցը, այսուհանդերձ այնքան մոլորակներ կային հորիզոնին վրայ որքան հորիզոնին տակը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ մեծ բանաստեղծին անհատական շահերը համերաշխ կ'երթային իր հանրային գործունէութեան հետ: Դիտելի է որ Կէօթէի աստղացուցական պատկերին վրայ տեղ չի գրաւեր ամուսնութիւնը,— արդարեւ, Կէօթէ, հայր բազմաթիւ զաւակներու, օրինական ամուսնութիւն կնքեց իր կեանքի վերջաւորութեան միայն: Կէօթէ ինքն ալ, գիտնական որքան բանաստեղծ, կը զբաղէր աստղագիտութեամբ, եւ իր իսկ ձեռքով պատրաստած է իր աստղացոյցը, որուն տակ կը գրէ.— «Աշխարհ եկայ Ֆրանքֆորթի մէջ, 28 Օգոստոս 1749ին, կէսօրին ժամը 12ին: Աստեղատունը բարեբախտ դիրքի մէջ էր, — արեւը կը գտնուէր Զոդիակոսի Կոյս նշանին մէջ, լուսնթագը եւ արուսեակը հաշտ էին իրեն, փայլածուն աննպաստ դիրք մը չունէր, հրատը եւ երեւակը չէզոք էին, միայն լուսինն էր, որ այդ օրը լիացունդ կազմած՝ ցոյց կուտար իր շողարձակութեան ամբողջ ուժը, նոր սկսած ըլլալով իր մոլորակային ժամը: Ուրեմն, լուսինը ընդդիմացաւ ծննդեանըս, մինչեւ որ սահեցաւ այդ ժամը: Աստղացուցական այս բախտաւոր պատկերը ապագային պիտի գնահատուի աստղագէտներուն կողմէ, որոնք պիտի հաստատեն թէ ի՛նչ երկնային ազդեցութեան տակ միայն կրցայ ապրիլ, արդարեւ դայեակին ճախաւէրութեանը պատճառով՝ մեռած կարծուեցայ նախ, երբ աշխարհ եկայ, եւ կեանքի կոչուեցայ երկար փորձերէ վերջ միայն»:

Հ. Պէր յետոյ կը ներկայացնէ Պօտլէրի աստղացոյցը,— Աղտածաղիկներուն երգիչը ծնած է Խոյի նշանին տակ, որ կը նախատեսէ անհաւասարակշռութիւն մը ներքին ներդաշնակութեան մէջ, ողբերգական հակադրութիւն մը իր կեանքին մէջ, (բանաստեղծը 1848ին կը միանայ ապստամբներուն, թալանի կուտայ զինավաճառատուն մը, հրացան մը կ'առնէ եւ մահուամբ կը սպառնայ Զօր. Օփիքի, որ իր խորթ հայրն էր): Իր աստղացոյցը կը հաստատէ նաեւ որ ախտագին հակում մը կը մտնէր ամէն մտացածին եւ աղմկայարոյց բաներու մասին:

Նահատակներուն պսակը յաղթականներուն պսակին հաւասար է:

Ուր որ տգիտութիւն կայ, հոն կան նաեւ անկարգութիւն, սնապաշտութիւն, յիմարութիւն եւ բոլոր այն չարիքները, որոնք երկիրը կը դարձնեն դժոխք մը, ուր սատանաները եւ դեհենապարտները կը բնակին:

Զափազանց եռանդը միշտ կը վնասէ ձեռնարկութիւններու յաջողութեանը: Համբերութեամբ միայն կարելի է յաջողիլ ամէն բանի մէջ: Կեանքի մեծ գաղտնիքը սպասելով գիտնալը եւ անստոյգ ապագայով ներկան չվրդովելն է: Հոգին կը յոգնի եւ ջըղայնանայ յարատեւ երկիւղներու եւ կանխահաս մտատանջութիւններուն մէջ: Հզօր մարդը անյողդողդ կը սպասէ դէպքերուն, առանց անոնցմէ սարսափելու: Շատ անգամ անզգայ կը կարծուի, մինչ քաջասիրտ է միայն: — Էօժէն Սիւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Մարա՛, ըսաւ. դուք ծածկուած մարդ էք, իսկ ես բաց լոյս, ազատ արեւ սիրող մարդ եմ. ես կ'ատեմ սողոսկողները: Ձեռունի կեանքը ինծի զզուելի է: Դուք կը բնակիք նկուղի մէջ, իսկ ես կը բնակիմ փողոցի վըրայ: Դուք ոչ ոքի հետ յարաբերութիւն չունիք, իսկ ինձ ամէն անցնող դարձողը կրնայ տեսնել եւ հետս խօսիլ:

— Խնդրեմ, Թանկագին բարեկամ, բարեհաճեցէք ինձ մօտ շնորհ բերել, մրմռաց Մարա:

Այստեղ ժպիտը թողուց եւ վճռական շեշտով մը հարցուց.

— Տանդօն, հաշիւ տուէք այն քսան երեք հազար հնչուն դրամի մասին, զոր Մոնմորէն՝ Թագաւորին անունով վճարած է ձեզ երբ փոխարինութիւն ձեր Շանթլէի մէջ ունեցած դատախազի պաշտօնէն հեռացումին:

— Ես Յուլիս 14ին ներկայ էի, ըսաւ Տանդօն պարծենկոտութեամբ:

— Իսկ կահկարասինե՞րը, իսկ արքունական ադամանդնե՞րը:

— Ես Հոկտեմբեր 6ին ներկայ էի:

— Իսկ ձեր երկրորդ եսին՝ Լաքրուայի աւազակութիւննե՞րը Պելճիքայի մէջ:

— Ես Յունիս 20ին ներկայ էի:

— Իսկ Մոնթանսիյէի համար ըրած պարտքե՞րը:

— Ես էի որ կը մղէի ժողովուրդը պահանջել Թագաւորին վերադարձը Վարենէ:

— Իսկ Օբերայի դահլի՞ճը, որ շինուած է ձեր տուած ստակով:

— Ե՛ս զինած եմ Փարիզի մասնաճիւղերը:

— Իսկ դատական գործերու նախարարութեան հարիւր հազար գաղտնի գումա՞րը:

— Ես կազմակերպեցի Օգոստոս 10ը:

— Իսկ ազգային ժողովի գաղտնի ծախքերուն յատկացուած երկու միլիո՞նը, որու ճիշդ քառորդը ձեր գըրպանը մտաւ:

— Ե՛ս դարձուցի յառաջխաղաց թշնամին. ե՛ս փակեցի ճամբան դաշնակից թագաւորներուն առջեւ:

— Պոռնի՛կ, ըսաւ Մարա:

Տանդօն վեր նետուեցաւ ահաւոր շարժումով:

— Այո՛, աղաղակեց. ես հասարակաց կին եմ. ես ծախած եմ մարմինս, որ անով փրկեմ աշխարհը:

Ռօպէսփիէր նորէն սկսած էր եղունգները կրծել. ինքը ընդունակ չէր ո՛չ ծիծաղելու եւ ոչ ժպտելու: Ծիծաղը՝ Տանդօնի այդ որոտագին կայծակը եւ ժպիտը՝ Մարայի այդ խայթոցը հաւասարապէս կը պակսէին անկէ:

— Ես ովկիանոս եմ, շարունակեց Տանդօն, ես իմ մակընթացութիւնս եւ տեղատուութիւնս ունիմ: Երբ ես տեղի կուտամ, ի տես կը հանեմ յատակս. երբ կը բարձրանամ, ալիքներս ցոյց կուտամ:

— Ձեր փրփո՛ւրը, ըսաւ Մարա:

— Իմ փոթորի՛կս, ըսաւ Տանդօն:

Միեւնոյն ժամանակ Տանդօնի նըման Մարա ալ ոտքի ելած էր. ան ալ պայթեցաւ: Լորտուն վայրկենապէս վիշապի փոխուած էր:

— Ո՛հ, աղաղակեց. ո՛հ Ռօպէսփիէր, ո՛հ, Տանդօն. դուք չէք ուզեր զիս լսել: Էհ, լաւ ուրեմն, ահա ձեզ կ'ըսեմ. դուք կորսուած էք: Ձեր այդ բռնած քաղաքականութիւնը ձեզ շատ հեռուն չի տանիր: Ձեզի փրկութեան ոչ մէկ ճար չկայ. եւ այնպիսի բաներ կ'ընէք, որ փակել կուտաք ձեր առջեւ բոլոր դուռները, ի բաց առեալ գերեզմանի դուռը:

— Ճիշդ ատոր մէջ կը կայանայ մեր մեծութիւնը, ըսաւ Տանդօն եւ ուսերը թօթուեց:

Մարա շարունակեց.

— Զգոյշ եղիր, Տանդօն. Վէրնիօն ալ լայն բերան, հաստ շրթունքներ եւ բարկութենէն պռստած յօնքեր ունի. Վէրնիօն ալ ծաղկատար դէմք ունի՝ ինչպէս Միրապօն, ինչպէս դու, բայց այդ չկրցաւ արգիլել Մայիս 31ը: Օ՛հ, դուն ուսերդ կը ցնցես. շատ անգամ ուսերը ցնցողը իր գլուխն ալ կը կորսնցնէ: Ահա ես քեզ պարզ կ'ըսեմ, Տանդօն, քու խր[illegible] ձայնդ, քու բըզկտուած փողկապդ, քու փափուկ մուճակներդ, քու թեթեւ ընթրիքներդ, քու մեծ գրպաններդ՝ ատոնք բոլորը Լուիզէտին կը տանին:

Լուիզէտը այն փաղաքշական անունն էր, զոր Մարա կուտար կիյոթինին:

— Գալով քեզ, Ռօպէսփիէր, շարունակեց Մարա, դուն չափաւոր մարդ մըն ես, բայց ատիկա քեզի օգուտ չի տար: Գնա՛, շպարուէ՛, սանտրուէ, մաքուր հագուէ, զարդարուէ, փայլուն զգեստներ կարել տուր, սափրուէ, հիւսէ մազերդ, բայց այդ միեւնոյնն է, դուն ալ պիտի երթաս Կըրէվի հրապարակը: Կարդա՛ Պրաունշվայգի կոչերը, բայց միեւնոյնն է, կը կարծես որ քեզ հետ արքայասպան Տամիէնէն տարբե՞ր կերպով պիտի վարուին. վիզէդ նետէ այդ ակնազարդ փողկապը, մինչեւ որ քեզ ալ կառքին մէջ դէպի Գլխատութեան հըրապարակը քաշեն:

— Կոպլէնցի արձագանգներն են ատոնք, մրմռաց Ռօպէսփիէր ակռաներուն մէջէն:

— Ռօպէսփիէր, ես ոչ ոքի արձագանգ չեմ, ես բոլորին աղաղակն եմ: Օ՛հ, դուք երիտասարդ էք, երիտասա՛րդ: Քանի՞ տարեկան ես դուն, Տանդօն. երեսունչորս տարեկան: Իսկ դո՛ւն, Ռօպէսփիէր, երեսուն երեք տարեկան: Իսկ ե՞ս. ես կ'ապրիմ անյայտ ժամանակներէ ի վեր, ես մարդկային բազմադարեան տանջանքն իսկ եմ, ես վեց հազար տարեկան եմ:

— Ատիկա ճիշդ է, պատասխանեց Տանդօն: Վեց հազար տարի պահըւած իր ատելութեան մէջ, ինչպէս մողէսը քարին մէջ, այդ Կայէնը այսօր յանկարծ մարդոց մէջ երեւան կ'ելլէ եւ այդ Մարան է:

— Տանդօ՛ն, պոռաց Մարա, եւ չարագուշակ լոյս մը շողաց աչքերուն մէջ:

— Հապա ի՞նչ, ըսաւ Տանդօն:

Այսպէս կը խօսէին այս երեք ահաւոր մարդիկը: Որոտումներու ընդհարումն էր այդ:

(Շար.)

Ճէպէլը Ակրայի հարաւային սարալանջերուն վրայ: Ֆրանսա պարտք սեպած է չլքել այս տարամերժօրէն հայ բնակչութիւնը: Դիւրին չէ եղած Թուրքիոյ հաւանութիւնը ստանալ այս մասին, ան փոխարինութիւն մը կը պահանջէր»:

Ցեռոյ թերթը—ինչպէս միւս թերթերը— գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Թուրքիա յանձն առած է այլեւս նոր պահանջներ չդնել Սուրիոյ մասին (Հալէպ, Ճէզիրէ եւն.): Օրերով վիճաբանութիւն կատարուած է, պահպանելու համար Ալեքսանտրէթի ֆրանսական գերեզմանատունը, ուր թաղուած են 1200 ֆրանսացի զինուորներ: Գոյացած համաձայնութեամբ Ֆրանսացիները իրաւունք պիտի ունենան արարողութիւններ կատարելու եւ դրօշ պարզելու: Պիտի յարգուին նաեւ ֆրանսական եկեղեցիներն ու վանքերը:

ԻՍԿ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ..

Բոլոր հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ Թուրքերը մերժած են որ եւ է առանձնաշնորհ ու — Թուրք փոքրամասնութեանց: Ուստի երկու կառավարութիւնները հետեւեալ համաձայնութիւնը կնքած են.—

Անոնք որ չեն ուզեր թրքական հպատակութիւնը ընդունիլ, կրնան, վեց ամսուան պայմանաժամի մը մէջ, ընդունիլ Սուրիոյ կամ Լիբանանի հպատակութիւնը: Այդ պարագային, անոնք պիտի կրնան, յաջորդ ութ ամիսներու ընթացքին, իրենց բնակութիւնը փոխադրել, հաշուեյարդարի ենթարկելով իրենց անշարժ ստացուածքները: Անոնք ազատ պիտի ըլլան ծախելու կամ միասին տանելու իրենց ամէն տեսակ շարժուն գոյքերը, ինչպէս եւ արջառը: Այս հաշուեյարդարին արդիւնքը ի պահ պիտի դրուի Ալեքսանտրէթի թրքական կեդր. դրամատան մէջ եւ փոխադրութեան եղանակները պիտի ճշդուին մասնաւոր կարգադրութեամբ մը: Գալով օտարականներուն, ասոնք կրնայ օգտուիլ նոյն իրաւունքէն:

Համաձայնութիւնը կը ճշդէ նաեւ Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական շահերուն հաստուցման պայմանները:

*** Թուրքիա վերջնական համարելով իր սահմանագլուխը՝ Սուրիոյ հետ, միեւնոյն ատեն յանձն առած է որ եւ է քարոզութիւն չկատարել այդ երկրին մէջ:

*** Փարիզի մէջ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը ստորագրեցին Պ. Ժորժ Պոնէ եւ Թուրք դեսպանը, Սուատ Տավազ: Արարողութիւնը շատ կարճ տեւեց: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, արտաքին նախարարը շեշտեց թէ կրնքուած համաձայնութիւնը զուգընթաց պիտի ըլլայ անգլօ-թուրք համաձայնութեան: Եւ բացատրեց անոր տրամադրութիւնները: Թրքական դեսպանն ալ իր կարգին ուրախութիւն յայտնեց որ աւելի սերտ միութեամբ մը կ՚ամրապնդուի ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը: «Մեր կատարած գործին միակ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը: Մեր համաձայնութիւնը ուղղուած չէ ո եւ է մէկուն դէմ: Սերտօրէն միացած Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ, Թուրքիա ամէն ջանք պիտի թափէ, պահպանելու համար խաղաղութիւնը որ այնքան թանկագին է ամբողջ մարդկութեան համար»:

Անգլիոյ ազդարարութիւնը Ճափոնի

Անգլիոյ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունելով ճափոնական դեսպանը, բացորոշապէս հասկցուցած է թէ անթոյլատրելի կը գտնեն իրենց հպատակներուն դէմ կատարուած նախատինքները եւ թէ ի հարկին միջոցներ ձեռք պիտի առնեն: Վարչապետն ալ յայտարարութիւններ ըրաւ այս մասին: Դարձեալ կը խօսուի տնտեսական պատժամիջոցներու մասին:

Բայց եւ այնպէս, Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարուած պահել Թիէնցինը: Պարենաւորումը օրէ օր կը դժուարանայ:

Օտար մարտանաւերու հեռացման դէմ եղած ազդարարութեան առթիւ, ճափոնական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ եղածը վերջնագիր չէր, այլ «բարեկամական խորհուրդ մը»: Ամերիկեան կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան, դանազան դանգատներ յայտնելով:

Միւս կողմէ կռիւներ ծագած են խորհրդային զինուորներու եւ Ճափոնցիներու միջեւ, Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ: Երկու կողմերն ալ զինուորներ կը համախմբեն:

Թուրքիա եւ Գերմանիա

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Ըստ թրքական լաւատեղեակ շրջանակներու՝ առեւտրական նախարար Ճէզմի անորոշ կերպով յետաձգեց իր մեկնումը Պերլին: Որոշուած էր որ ան Պերլին երթայ, առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Ներկայ դաշնագիրը, որ հիմնուած է փոխանակութեան դրութեան վրայ եւ կնքուեցաւ անցեալ յուլիս 25ին, կը դադրի այս ամսու վերջ: Թուրք կառավարութիւնը այժմ կը խորհի նորոգել դաշնագիրը քիչ մը տարբեր հիմերով, քանի որ Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ այժմ յարաբերութիւնները փոխուած են, անգլօ-թրքական համաձայնութենէն ի վեր:

Թուրքիոյ ստացուելիք դրամագլուխը Ռայխսպանքի մէջ 2 միլիոն սթերլին է, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ Գերմանիա աւելի ապրանք ներածած է Թուրքիայէն քան արտահանած:

Ինչպէս պիտի լուծուի Տանցիկի խնդիրը

Վարշաւայէն կը հաղորդեն, թէ Հիթլէր յայտնած է Տանցիկի նացի ղեկավար Ֆորսթէրին, թէ Տանցիկին տիրանալու մասին Գերմանիոյ գործելակերպին կատարեալ հաւանութիւն յայտնած է Մուսոլինին:

Հէր Ֆորսթէրին հրահանգուած է թէ Հիթլէր «ատոմանական յաղթանակի» քաղաքականութիւն պիտի վարէ եւ պիտի զգուշանայ դէպքերը դահավիժեցնելէ, բացի այն պարագային երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա ծանր բարդութիւններու ենթարկուին Ծայր. Արեւելքի մէջ: Ըստ այս գործելակերպին՝ Պ. Ֆորսթէր պէտք է կրաւորական ընդդիմութիւն կազմակերպէ Լեհերուն դէմ, բայց առիթներ պէտք չէ տայ որ լեհական կառավարութիւնը դիւանագիտական միջամտութիւններ կատարէ:

Լեհական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց գերման մամուլի այն մեղադրանքները թէ գերման փոքրամասնութիւնները ճնշումներու կ՚ենթարկուին Լեհաստանի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութեանց առթիւ ծագած դժուարութիւնները կը շարունակուին: Մոսկուայի վերջին պատասխանը դժգոհութիւն պատճառած է Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, ուր վստահաբար կը գտնեն այս ձգձգումները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բոլոր կիներուն յանձնարարուեցաւ դաշտերը երթալ, հունձք ժողվելու համար: Ամէնէն առաջ աշխատանքի պիտի լծուին աղջիկները, սկսելով համալսարաններէն:

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ 50ամեակի տօնակատարութեան ատեն, ուրբաթ գիշեր, անծանօթ մը առաջին յարկէն վար իյնալով կամ նետուելով մեռաւ ջարդուփշուր: Կը կարծուի թէ տարագիր մըն է, Կեդր. Եւրոպայէն:

Երկրպագու Նուարդ Մերուժան եւ իր աղջիկը՝ Օր. Սիլվա սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՏԷՐ ՄԵՐՈՒԺԱՆ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՍՐՈՎԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Յունիս 17ին:

Օծումը եւ յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 23 Յունիս ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին, Լոնտոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Մարմինը ամփոփուեցաւ Քէնսինկթընի գերեզմանատունը:

ՄԱՀ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեկամաց, ծանուցանենք թէ 25 Յունիս, կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը՝ տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ:

Մատուցիչ նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեանի հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ:

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Լուիզ Թոռունեանի եւ Սրբուհի Սարեանի իրենց մօր՝ Տիկին ԿԻՒԼՓԷՐ ՄԱՐԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Պ. Մովսէս Տէմիրճեան 30 ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին օգնութեան կայանին համար, փոխան ծաղկեպսակի, ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՍՈՒՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameste, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 27 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4077

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան ստորագրութենէն անմիջապէս վերջ, արտաքին գործերու պաշտօնատունը ընդարձակ զեկուցում մը հաղորդեց մամուլին: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Ֆրանսա կ'ուզէր Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ փոխադարձ յարաբերութիւնները փրկել այն ծանր երկդիմութենէն որուն ենթարկուած էին անոնք, իբրեւ հետեւանք թրքական յաւակնութեանց, աւելի կամ նուազ բացայայտ ձեւերով: Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները այսուհետեւ հիմնուած պիտի ըլլան փոխադարձ վստահութեան վրայ: Թուրքիա կ'ընդունի իր սահմանագլուխին անյեղլի հանգամանքը իր հարեւանին հետ: Ան յանձն կ'առնէ չընել ոչ եւ է բան որ կրնայ վտանգել Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը կամ ներքին անդորրութիւնը: Առաջին անգամ է որ ան այս գետնին վրայ կը կնքէ միակողմանի յանձնառութիւն մը որում համաձայն ինքն իրեն կ'արգիլէ որ եւ է ձեւով խառնուիլ Սուրիոյ ներքին գործերուն, եւ, նոյն իսկ պարզօրէն գոյզն ազդեցութիւն մը ի գործ դնել այնտեղ:

Թէ իրենց տարողութեամբ եւ թէ հանդիսաւորութեամբ այդ յանձնառութիւնները Սուրիան կ'ազատեն բարոյական եւ նիւթական սպառնալիքէ մը որ կը ճնշէր իր քաղաքական կեանքին վրայ: Դամասկոսի եւ ալ աւելի Ճէզիրէի եւ Հալէպի մէջ, հանրային կարծիքը իր բուն արժէքով կը գնահատէ առողջացում մը որուն գինը անշուշտ շատ բարձր է, բայց եւ այնպէս Սուրիան կ'ազատէ ծանր մտահոգութենէ մը եւ անոր առջեւ կը բանայ խաղաղ գոյութեան մը հեռանկարը, իր վերջնապէս ամրապնդուած ժառանգութեան վրայ:

Ֆրանսա օգտուեցաւ այս առիթէն, փարատելու համար ամէն անստուգութիւն եւ կասկած իր իսկ քաղաքականութեան մասին Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Այդ նպատակին կը ձգտի այն յայտարարութիւնը որով կը յայտնէ թէ երբեք իր մտքէն չանցնիր ի նպաստ երրորդի մը հրաժարիլ այն առաքելութենէն զոր ստանձնած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Ինքնաբեր եւ միակողմանի, այդ յայտարարութիւնը ի զօրու է ամէնուն հանդէպ, բառին ամենալայն առումով: Ուրեմն, մինչ Սուրիա կ'ապահովէ իր ապագան, Ֆրանսա կը հաստատէ իր նպատակներուն տեւականութիւնը Արեւելքի մէջ:

Սանճաքին վերադարձը չէր կրնար ծանրաբեռնուիլ այնպիսի պայմաններով որոնք պիտի ձգտէին Թուրքիոյ դէմ դարձնել, ի նպաստ Սուրիոյ, այն գրաւականը որուն բարձման ճամբան հարթել կ'ուզէինք բանակցութեամբ: Թուրքիա, ուրիշ ո եւ է պետութենէ աւելի, նախանձախնդիր է իր առանձնաշնորհներուն համար: Ինչ որ կրնայ սահմանափակել իր գերիշխանութիւնը՝ կասկածելի է իրեն համար: Այսուհետեւ Թուրքիոյ լրացուցիչ մասը կազմելով, Սանճաքը կը կորսնցնէ այն ինքնավարութիւնը զոր կը վայելէր Սուրիոյ սահմաններուն մէջ: Պետութեանց պայմանագրական յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ՝ մեքենաբար կը տարածուին վերադարձուած հողամասին վրայ: Գալով ոչ-թուրք ցեղային խմբաւորումներու, նոյնքան բացորոշ էր թէ Անգարա վճռապէս պիտի մերժէր որ եւ է փորձ՝ արտաքին պաշտպանութիւն մը ընծայելու անոնց: Ուստի հարկ եղաւ համաձայնութենէն հանել այն տրամադրութիւնները որոնցմով կարգ մը իրաւունքներ կամ երաշխաւորութիւններ տրուած պիտի ըլլային այդ տարրերուն:

Զեկոյցը այստեղ կը յիշէ համաձայնութեան այն մասը որով ուզողները կրնան հեռանալ Սանճաքէն եւ զոր հրատարակեր էինք կիրակի օր: Յետոյ կը հաղորդէ այն պայմանները որոնց համաձայն պիտի հատուցուին Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական շահերը: Ֆրանսական հպատակներուն շէնքերը եւ ստացուածքները Թուրքիոյ պիտի ձգուին որոշ գումարի մը փոխարէն (կարգ մը թերթեր կը հաշուեն 30 միլիոն ֆրանք): Ալեքսանտրէթի ֆրանսական գերեզմանատունը պիտի մնայ ֆրանսական սեփականութիւն: Լատին եկեղեցիներն ու թեմերն ալ պիտի մնան, իրենց յարակից հաստատութիւններով:

Ահաւասիկ զեկուցման եզրակացութիւնը.—

1936էն ի վեր յարաբերութիւնները լարուած էին: Սանճաքին Թուրքիոյ վերադարձը պիտի փարատէ այն գրգռիչ մթնոլորտը զոր կը ստեղծէր Ալեքսանտրէթի խնդիրը: Մնաց որ, խնդրոյ առարկայ նահանգէն ոչ զանցառելի մաս մը կը մնայ Սուրիոյ,— Քէսապի շրջանը, ճէպէլը Ակրայի հարաւային լանջերուն վրայ: Այս կարգադրութեան շնորհիւ Սուրիա կը ստանայ շրջան մը որուն բնիկ ժողովուրդը հայկական ցեղէն է եւ որ երկրին կ'ապահովէ լեռնագրական աւելի հաստատուն սահմանագլուխ մը: Ուրեմն այլ եւս որեւէ արգելք չի մնար վստահալից յարաբերութիւնները հաստատելու համար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Ահա թէ ինչո՛ւ երկու պետութիւնները պարտք սեպեցին միաժամանակ ստորագրել Սուրիոյ վերաբերեալ դաշնագիրը եւ փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւնը:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիա կը խորհի զինուորական նաւահանգիստի մը վերածել Իսքէնտէրունը (Ալեքսանտրէթ):

*** Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը յունիս 24ին վերջացուց ֆրանսական կառավարութեան տեղեկագրին քննութիւնը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարչութեան մասին: Որ եւ է միջադէպի կամ դիտողութեան տեղի չտուաւ Ալեքսանտրէթի շրջանին խնդիրը:

*** Նախկին նախարար Պ. Վիէնօ, ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին հեղինակը (1936), յօդուած մը հրատարակելով «Լ'Էօվր»ի մէջ, դժգոհութիւն կը յայտնէ կնքուած համաձայնութեան, մանաւանդ Սանճաքի լքման առթիւ: «Եթէ Թուրքեր կան, Արաբներ ալ կան»: Գալով Թուրքիոյ տուած խոստումներուն, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ 1937էն ի վեր երկու անգամ այդպիսի երաշխաւորութիւններ տուած էր, բայց եւ այնպէս միշտ նոր պահանջներ կը դնէր, ամէն անգամ որ պարագաները նպաստաւոր ըլլային:

ԱՆԳԼԻԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութեանց առթիւ, տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր հրահանգներ հաղորդուած են անգլիական բանագնացին, որպէսզի ընդունի Մոսկուայի բոլոր պահանջները, նոյնիսկ պալթեան պետութեանց երաշխաւորութիւնը: Համաձայնութեան յապաղումը հետզհետէ անհամբերութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սանճաքի համաձայնութիւնը ստորագրուեցաւ Անգարայի արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, արտաքին նախարար Սարաճօղլուի եւ ֆրանսական դեսպանին միջեւ: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Սանճաքին ֆրանսական եւ թրքական պատուիրակները, զնդ. Քոլէ եւ Ճէվատ Աչըքալըն: Դաշնագիրը Սանճաքը Թուրքիոյ կը վերադարձնէ համաձայն 1926ին եւ 1930ին ճշդած սահմաններու: Ֆրանսական զօրքը պիտի հեռանայ եւ Սանճաքը թրքական իշխանութեանց պիտի յանձնուի ամէնէն ուշը մինչեւ յուլիս 22:

Դաշնագրին ստորագրութենէն վերջը, Սարաճօղլու ճառ մը խօսելով, յիշեց խօսք մը զոր յաճախ կը կրկնէր ֆրանսական դեսպանը.— «Սանճաքը անցեալի խնդիր մըն է որ կը թունաւորէ ներկան եւ ապագան».— «Բարեբախտաբար այդ խնդիրը կարգադրուած է այժմ»: Յետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսական դեսպանին եւ զնդ. Քոլէի, եւ իր բաժակը պարպեց ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան համար, մաղթելով «շատ չանցած խմել ֆրանքեւթուրք զինակցութեան համար»:

Ֆրանսական դեսպանն ալ իր կարգին ուրախութիւն յայտնեց այս հարցին վերջնական լուծման համար, եւ յիշելով Իսմէթ Ինէօնիւի այն յայտարարութիւնը թէ «այս հարցին կարգադրութենէն վերջ որ եւ է խնդիր պիտի չբաժնէ Թուրքիան եւ Ֆրանսան», իր բաժակը պարպեց ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան համար:

*** Նոյն օրը (ուրբաթ) արտաքին նախարարը Ազգ. Մեծ Ժողովին հաղորդեց համաձայնութեան ստորագրումը եւ Սանճաքին վերստացումը: Երկրորդ նիստին, ուր ներկայ էին ֆրանսական, անգլիական, ամերիկեան, խորհրդային եւ պալքանեան դեսպանները (միայն գերմանականը Պոլիս գացած էր), վարչապետ Րէֆիք Սայտամ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, ֆրանքեւթուրք փոխադարձ օգնութեան դաշնագրի յայտարարութեան մասին: Այս առթիւ շեշտեց թէ յայտարարութեան բնագիրը տառապէս յարեւնման է մայիս 12ի անգլեւթուրք յայտարարութեան եւ արդէն ի զօրու: «Այսուհետեւ ամէնէն զօրաւոր կապերը մեզ կը միացնեն Ֆրանսայի, որուն շահերը նման են մեր շահերուն եւ որուն միացած ենք նաեւ զգացումի կապերով: Թուրքիա եւ Ֆրանսա, որոնք խաղաղութեան հաւատարիմ պահապաններն են Միջերկրականի երկու ծայրերուն վրայ, եւ ունին նաեւ հասարակաց երկար սահմանագլուխ մը ցամաքի վրայ, մէկը զօրացած միւսին ուժով, դիրք կը բռնեն կող կողի, խաղաղութեան մեծ ձեռնարկին մէջ: Թուրք գաղափարապաշտ ազգին եւ անոր հերոսական բանակին հետ, ֆրանսական ազգն ու բանակը, յորդուն՝ հերոսութեամբ եւ զօրութեամբ, կը նուիրուին միեւնոյն իտէալին: Անոնք երկու սիւներն են որոնց անպարտելի միաւորումը կը ցցուի նախայարձակին դէմ: Ֆրանքեւթուրք միութիւնը շահ մըն է աշխարհի խաղաղութեան համար: Ազատ՝ որ եւ է եսասիրական նպատակէ, ան պիտի շարունակէ խաղաղութեան պահպանումը»:

Վարչապետը յետոյ կարդաց յայտարարութիւնը, յարեւնման անոր որ հրատարակուեցաւ Փարիզի մէջ: Այս առթիւ շեշտեց թէ պալքանեան համաձայնութիւնը զօրացած է շնորհիւ վերջին տեսակցութեանց: Յետոյ խօսք առին շատ մը երեսփոխաններ, ջերմապէս շնորհաւորելով ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը: Ժողովը ներկայ 343 երեսփոխաններու միաձայնութեամբ վաւերացուց ֆրանքեւթուրք փոխադարձ օգնութեան յայտարարութիւնը, որ յառաջիկային պիտի վերածուի զինակցութեան դաշնագրի:

Իտալական եւ գերմանական թերթերը կը պարսաւեն ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը

Իտալական եւ գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը դատապարտեն ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը, մանաւանդ Ալեքսանդրեթի Սանջաքին Թուրքիոյ յանձնումը:

Կիսապաշտօնական թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.—

1. Սանճաքին յանձնումը բացէ ի բաց կը հակասէ Ֆրանսայի միջազգային յանձնառութեանց:

2. Այդ յանձնումը կը բռնաբարէ ժողովուրդներու միջազգային իրաւունքը:

3. «Երբե՛ք» — «ոչ մէկ թիզ հող»ի քաղաքականութիւնը անհրաժեշտութիւն մը չի ներկայացներ Ֆրանսայի համար, այլ պարզապէս ռազմախաղ մըն է:

Իտալական թերթը յետոյ պատմելով թէ նախապէս նմանօրինակ համաձայնութիւն մըն ալ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած էր, կ'աւելցնէ թէ Մեծն Բրիտանիա ապահովաբար քաջալերած է Թուրքիոյ պահանջները Ֆրանսայի դէմ, փոխարէն ստանալով բացայայտ, թէեւ դեռ գաղտնի խոստում մը՝ բրիտանական տորմիղին համար օգտագործելու Ալեքսանդրեթի ծոցը:

Իտալական թերթը «խորհրդաւոր» կը գտնէ ֆրանքեւթուրք, ինչպէս եւ անգլեւթուրք համաձայնութեան այն տրամադրութիւնները որ կը վերաբերին պալքանեան խաղաղութեան կազմակերպութեան: Եւ պալքանեան պետութեանց կը ձգէ դատել թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան պիտի կրնան խուսափիլ «այն հակումներէն զոր կը փորձէ Թուրքիա Պալքաններու մէջ, աջակցութեամբ կայսերական ժողովրդապետութեանց, վարելու համար աւելի գործօն, աւելի ծաւալական քաղաքականութիւն մը»: Ըսել կ'ուզէ թէ Թուրքիա տեղաւորուելով Պալքաններուն մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին, կը սպառնայ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ:

Եւ վերջապէս, իտալական թերթը ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնն ալ կը նկատէ ուրիշ օղակ մը պաշարողական քաղաքականութեան, յայտնապէս Իտալիոյ դէմ ուղղուած: Եւ կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա անտարբեր կը մնայ, որովհետեւ վստահ է իր ուժին վրայ եւ կարող՝ ճակատելու պաշարողական բոլոր ցանցերուն դէմ, Գերմանիոյ հետ կող կողի:

Ուրիշ թերթեր ալ նոյնքան ուժգնութեամբ կը շեշտեն թէ Անգլիոյ եւ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր հրատարակեց 11 նոր հրամանագիր–օրէնքներ: Այդ հրամանագիրներէն մէկը, որ կը վերաբերի օտարականներու հսկողութեան, հետեւեալ ձեւով կը փոխէ 1938 մայիս 2ի հրամանագրին 13րդ յօդուածը.—

1891 մարտ 26ի օրէնքին տրամադրութիւնները չեն կրնար գործադրուիլ հրամանագրին 2 (հատուած Ա.), 9, 11 եւ 12 յօդուածներուն համաձայն վճռուած դատապարտութեանց համար:

Պատժական օրէնքի 463րդ յօդուածին տրամադրութիւնները չեն կրնար գործադրուիլ 2 (հատուած Ա.), 4, 9, 11 եւ 12 յօդուածներուն համաձայն վճռուած դատապարտութեանց համար:

*** Այս բարեփոխումով, դատարանները պիտի կրնան աւելի լայնօրէն գնահատել օտարականներու կողմէ գործուած յանցանքները: Ներկայ օրէնսդրութեամբ, դատարանները հարկադրուած են մեքենաբար բանտարկութեան դատապարտելու ամբաստանեալները, առանց յետաձգման: Արդ, շատ մը օտարականներու համար անկարելի է հպատակիլ տրուած վճիռներուն (օրինակ՝ երկրէն դուրս ելլել): Նոր հրամանագրով, դատաւորները իրաւունք կը ստանան պատիժներ սահմանելու համաձայն գործուած յանցանքին:

Աւելորդ է ըսել թէ այս բարեփոխումէն պիտի կրնան օգտուիլ շատ մը հայրենակիցներ, որոնք յաճախ օրինազանց կը դառնան, հակառակ իրենց կամքին:

*** Ուրիշ հրամանագիր մը աշխատանքի նախարարին իրաւասութիւն կուտայ փոխելու շաբաթական հանգիստի օրէնքը, մասնաւորապէս նպարեղէնի խանութները բաց պահելու համար կիրակի կամ երկուշաբթի:

«ԵՒՐՈՊԱՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ Է ԿԱՍԿԱԾՆԵՐՈՎ»

Չէմպըրլէնի կոչը Գերմանիոյ եւ Ճափոնի

Շաբաթ օր Պ. Չէմպըրլէն ճառ մը խօսելով Քարտիֆի մէջ, ծանր ազդարարութիւններ ուղղեց Ճափոնի, Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն առթիւ:

Ամէնէն առաջ խօսելով Եւրոպայի կացութեան մասին, վարչապետը յայտարարեց.

— «Բուն ողբերգութիւնը այն է որ Եւրոպայի ապագան այսօր կը թունաւորուի սուտ եւ անհիմն կասկածներով: Օրինակի համար, գերման ժողովուրդը գիշեր ցերեկ կ'ողողուի այն պատմութիւններով թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ պաշարել զինքը, ժխտելով անոր առեւտուրին բնական եւ օրինաւոր ծաւալումը եւ տնտեսական ստրկանական ճնշումով մը իջեցնել անոր կեանքի մակարդակը, եւ ի վերջոյ կործանել: Ի՛նչ այլանդակ խեղաթիւրում մեր արտաքին քաղաքականութեան: Մեր ջանքերուն բուն նպատակն է, այսօր ալ ինչպէս միշտ, հաստատել խաղաղ աշխարհ մը ուր ամէն ազգ կարենայ շարունակել իր օրինաւոր զբաղումները ապահովութեան մէջ: Եթէ վստահութիւնը վերահաստատուի, Անգլիա եւ Գերմանիա շատ լաւ կրնան գործակցիլ, զարգացնելով աշխարհի հարստութիւնները: Բայց այսպիսի երջանիկ ապագայ մը պիտի մնայ երազ, ցորչափ Գերմանիա չի թօթափեր իր անարդար կասկածները ուրիշներու հանդէպ եւ չապացուցաներ թէ անկեղծօրէն պատրաստ է բանակցութեան լեզուն գործածելու բանիմաց մարդոց հետ»:

Այս առթիւ ծանրանալով Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց վրայ, Պ. Չէմպըրլէն շեշտեց թէ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են մէկ տարուան ընթացքին:

— «Մեր նաւատորմիղը այժմ ամէնէն զօրաւորն է աշխարհի մէջ: Մեր բանակը կ'աճի օրէ օր, համրանքով թէ կազմակերպութեամբ: Գալով օդատորմիղին, թուանշաններ պիտի չյիշեմ, բայց կրնամ ըսել թէ վերջին 12 ամիսներու ընթացքին զօրացած է շատ աւելի քան կը սպասէինք: Մեր օդանաւերը նոյնքան արագընթաց են որքան ուեւէ օտար ազգի օդանաւերը եւ մեր օդաչուները անվեհեր: Մեր հզօր սպառազինութիւնները չեն սպառնար ո եւ է մէկուն: Անոնք սահմանուած են դիմադրելու նախայարձակման եւ տիրապետութեան: Մեր կնքած համաձայնութիւնները եւ ուրիշ եւրոպական պետութեանց տրուած երաշխաւորութիւններն ալ կը ձգտին միեւնոյն նպատակին,— զօրացնել խաղաղութեան ճակատը եւ պաշտպանել անկախութիւնը այն պետութեանց որոնց վստահութիւնը խախտած է, ի տես ուրիշներու ճակատագրին: Բայց, անգամ մը եւս կը կրկնեմ — եւ այս վերջին խօսքս է — մենք հակառակ չենք փոփոխութեանց, որովհետեւ այս յարափոփոխ աշխարհին մէջ ուղղումներ, յարդարումներ անհրաժեշտ են առեն – առեն: Բայց, մենք վճռած ենք թոյլ չտալ որ բռնի ուժ գործածուի փոփոխութիւններ պարտադրելու համար, փոխանակ բանակցութեան եւ գործակցութեան»:

Բանախօսութեան վերջին մասը յատկացուած էր Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն: Այս առթիւ էր որ ծանրակշիռ ազդարարութիւններ ուղղեց վարչապետը, պարզելով Թիէնցինի անգլիական հպատակներուն դէմ կատարուած գործողութիւնները:

— «Անոնց կրել տուած են անհանդուրժելի նախատինքներ: Կացութիւնը աւելի խառնաշփոթ հանգամանք ստացած է, իբրեւ հետեւանք ճափոնական իշխանութեանց հրապարակային յայտարարութեանց: Այդ իշխանութիւնները իբրեւ պատրուակ կը գործածեն այս դէպքերը, աւելի լայն պահանջներ դնելու եւ պահանջելու համար որ մենք եւ ուրիշ կառավարութիւններ փոխեն իրենց քաղաքականութիւնը: Ոչ մէկ բրիտանական կառավարութիւն չի կրնար թոյլատրել որ իր հպատակները այդպիսի նախատինքներու ենթարկուին, ոչ մէկ բրիտանական կառավարութիւն չի կրնար հպատակիլ ուրիշ կառավարութեան մը հրամաններուն, ձեւակերպելու համար իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Ուստի, կը յուսամ թէ ճափոնական կառավարութիւնը այդպիսի դիտում չունի, թէ ան պիտի չներէ իր զինուորներուն բոլոր արարքները եւ թէ միտք չունի արհամարհելու բրիտանական ժողովուրդին շահերը Չինաստանի մէջ»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարարը, որ Թուրքիա կը գտնուէր անցեալ շաբթու, Պուքրէշ գնաց: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը պաշտպանողական դաշինք մը կը պատրաստէ, որուն համաձայն Թուրքիա, Յունաստան եւ Ռումանիա օգնութեան պիտի հասնին Եուկոսլավիոյ, եթէ յարձակման ենթարկուի ան:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԾՆՆԴՈՑԸ

— Կարելի՞նը քիչ մը լայն բանալ չի՞ նշանակեր, պիտի առարկուի, թերեւս, ըսել թէ՝ Թուրքեւանգլիական զինակցութիւնը կար արդէն, ինչպէս կը գրէինք մենք՝ նախորդ յօդուածով։ Մանաւանդ որ,— Թուրքիոյ վարչապետը, Տոքթ. Սայտամ, անգլեւթուրք զինակցութենէն տասնեակ մը օրեր առաջ Ազգ. Մեծ Ժողովի բեմէն կը յայտարարէր թէ Թուրքիա չէզոք պիտի մնայ։

Ճիշդ է, որ Թուրքիոյ վարչապետը դեռ անցեալ ապրիլին Թուրքիոյ չէզոքութեանը մասին կը խօսէր։ Բայց, չէ՞ որ, սեպտեմբերէն մինչեւ ապրիլ —նոյնիսկ մինչեւ հիմա— հակադիր երկու մեծ զոյգերէն զատ, բոլորը չէզոքութեան մասին կը խօսին, գործածելով զանազան բացատրութիւններ։ Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Պալթիկեան երկիրներ,— բոլորը նոյն յանկերգը ունին։ Շատ հասկնալի էր, հետեւաբար, որ, նաեւ Թուրքիան մասնաւորապէս այն օրերուն՝ երբ Առանցքը յանկարծակի գործողութիւններ կը կատարէր — (Չեխիա) պիտի ջանար, գոնէ արտաքնապէս, չէզոք ցոյց տալ ինքզինքը։ 1914ին, Օսմանեան կայսրութիւնը Վիլհէլմեան Գերմանիոյ անուրը կը կրէր արդէն, բայց ծովային նախարար Ճէմալ փաշա Փարիզ կ'այցելէր եւ խոստումներ կուտար երբեւէ համաձայնութեան։

Ցետոյ, եթէ ապրիլին իրապէս դեռ կողմ չէր Թուրքիա, ի՛նչպէս պատահեցաւ որ ճանի մը շաբաթուան ընթացքին այդքան մեծ որոշում մը տրուաւ, «լքելով» նոր Թուրքիոյ ամէնէն հիմնական սկզբունքը,— խաղաղութիւն։ Ամենափոքր առեւտրական համաձայնութիւններն իսկ կը կարօտին երկար բանակցութիւններու։ Իսկ զինակցութիւն մը,— այն ալ այնքան գործօն ու մեծ ուժի մը դէմ դիրք բռնելու ձեւով — չէր կրնար ծնիլ համրուած օրերու մէջ։ Բայց, կրնար, ինչպէս կ'ըսէինք նախորդիւ, փաստօրէն գոյութիւն ունեցած ըլլալ, եւ ստանալ, նոր դէպքերու հարկադրանքին տակ, իր պաշտօնական ձեւը։

Խօսինք, ուրեմն, անգլեւթուրք զինակցութեան սաղմնաւորումի մասին։ Ու փորձենք յետադարձ ակնարկ մը։

1923 Յուլիս 24ին, Լոզանի դաշնագիրը Թուրքիան կը դնէր նոր սահմաններու եւ նոր կացութեան մը մէջ։ Թուրքիան ունէր նաեւ նոր վարիչներու շրջանակ մը, որ ամբողջովին զօրականներէ կազմուած էր։ Ուրեմն անոնց ամէնէն մեծ մտահոգութիւնը պիտի ըլլար երկրին պաշտպանութիւնը, մանաւանդ տասը տարիներու կռիւէ մը վերջ։ Արաբաբնակ նահանգները խլուած էին։ Նեղուցները կը մնային բաց։ Ատանան՝ անպաշտպան (Սանճաքին՝ Սուրիոյ կցումովը)։ Անգլիա հասած էր մինչեւ Արեւելեան Նահանգները։ Ու, իբրեւ մեծագոյն թշնամին Թուրքիոյ, գրաւած էր ցարական Ռուսիոյ տեղը։ Խորհրդային Ռուսիան քէմալական Թուրքիոյ միակ բարեկամն էր։ Մինչդեռ, այդ բարեկամութիւնը, Լոզանէն վերջ, շատ արդիւնաւոր չեղաւ Թուրքիոյ համար։ Ռազմական օժանդակութիւնը վերջ գտաւ։ Իսկ Լոզանի մէջ, Թուրքիա մերժեց Ռուսիոյ առաջարկը՝ Նեղուցներէն միայն Սեւ ծովեան պետութեանց մարտանաւերուն անցք տալու մասին։ Ասիկա առաջին ճեղքն էր։ Ու նաեւ՝ առաջին հաւատարիքը՝ Անգլիոյ։ Անկէ վերջ, Մոսկուա դանդաղեցուց իր նիւթական յանձնառութեանց կատարումը։ Կը յիշուի Ըսմէթ — Տիւքրիւ Ռիւշտի այցելութիւնը Մոսկուա, ուր Թուրքիոյ երբեմնի վարչապետը յայտնեց իր դառնութիւնները։ Երրորդ ուշադրաւ պարագան կազմեց այն ընդդիմութիւնը զոր Թուրքերը ցոյց տուին ռուսական «նոր մշակոյթ»ին հանդէպ։ Կը մնար, սակայն, շահերու եւ վտանգներու նոյնութիւնը՝ երկու երկիրներուն համար։ Թուրքիան կրնար ճամբայ ու կայան ըլլալ Արեւմուտքէն գալիք վտանգի մը՝ Կովկասի (քարիւղ) եւ Ուկրայնայի վրայ։ Իսկ Ռուսիա կրնար վտանգ մը դառնալ՝ Թուրքիոյ Արեւելեան Նահանգներուն համար։

Լոզանը, միւս կողմէ, Թուրքիան հեռացուցած էր Անգլիայէն։ Մուսուլի եւ Նեղուցներու մասին Քըրզըն — Ըսմէթ պայքարը շատ ուժեղ էր եղած։ Խ. Ռուսիա, օգտուելով առիթէն, Թուրքիոյ հետ կնքեց դաշնագիր մը։ Այս դաշնագիրը կը պայմանաւորէր ռուսական օժանդակութիւն՝ Տարտանէլի պաշտպանութեանը մասին։ Իսկ Ռուսիա առարկեց թէ Լոնտոնի ու Փարիզի մէջ... փոխառութիւն կը փնտռէ։ Մինչ այդ, Անգլիոյ մէջ արդէն իսկ ցնցուած էր այն կարծիքը թէ Թուրքիա քաղաքական ու գաղափարական յառաջապահն է խորհրդային Ռուսիոյ։

Առոր յաջորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումը։ Իսկ վարչապետ Պոլսուին. 1926ին, պատերազմէն վերջ առաջին անգամն ըլլալով, կ'ընդունէր Թուրքիոյ դեսպանը՝ Ֆէրիտ պէյ։ Նոյն տարին, 6 Յունիս 1926, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Ռ. Արաս Լոնտոնի մէջ կը ստորագրէր անգլեւթուրք դաշնագիր մը, որ Թուրքիոյ կուտար հարիւրին տասնի իրաւունքը՝ Իրաքի քարիւղի հասոյթին։ 1929 դեկտեմբերին, Անգլիոյ Միջերկրականեան նաւատորմիղէն մաս մը կ'այցելէր Պոլիս։ 1930ին, անշուշտ Լոնտոնի հաւանութեամբ, Թուրքիա եւ Յունաստան կը հաշտուէին։ Իսկ 1932ին, Անգլիա թեւ թիկունք կը հանդիսանար Թուրքիոյ՝ իր եւ իր գաղթապետութիւններուն ճամբերովը զայն բազմեցնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Անշուշտ, ասոնք բոլորը դեռ «աննշան իրողութիւններ» էին։ Խոշորը՝ Արեւելեան Միջերկրականի, Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքի մէջ Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ ունենալիք դերն էր։ 1935ին, Եթովպիոյ արշաւանքի առթիւ, Արեւելեան Միջերկրականի պարագան կը ճշդուէր, արդէն։ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եւս գոյացած էր «շահերու եւ վտանգի նոյնութիւնը»։ Ու ծնունդ կ'առնէր Միջերկրականեան Ուխտը։ «Ցարաբերութեանց բարւոքման» յաջորդող քաղաքական կապը վերածուած էր զինակցութեան, կամ՝ զինակից գործակցութեան մը։ Ուրիշ խօսքով՝ Թուրքիա կը խոստանար կռուիլ մահ, Իտալիոյ դէմ, եթէ Անգլիա թնդանօթը արձակէր։ Ֆաշական Իտալիոյ լուռ կամ խօսուն ցանկութիւնները՝ Փոքր Ասիոյ մասին, ինչպէս եւ Սպանիոյ դէպքերը բնականաբար ուժ տուին այս բոլորին։ «Մեր թշնամիներուն թշնամիները մեր բարեկամներն են»։ Յիշենք նաեւ Մոնթրէօն, որ կրնար չըլլալ՝ եթէ Անգլիան չուզէր, ու եղաւ՝ որովհետեւ Անգլիան ուզեց։ Ցետոյ՝ Էտուըրտ Թագաւորին այցելութիւնը Պոլիս։ Ու Անգլիոյ վարկերը՝ Թուրքիոյ։ Ու նաեւ Չէշմէն, որ, ինչքան ալ «փոքր պարագայ մը» նկատուի, մեր կարծիքով՝ զինուորական հանգամանք ունէր եւ ունի, ու երկու երկիրներու զինական գործակցութեան կը յենուր։

Եւ, վերջապէս, նոյն այդ ուղղութեան արդիւնքը եղաւ Սաատապատի ուխտը։ Անգլիա, որ Պաղտատ է նստած, բնականաբար արգելք պիտի ըլլար Իրաքի մասնակցութեան, եթէ կողմնակից ու նաեւ գործակից չըլլար, այդ Ուխտի մասին, Թուրքիոյ։ Հիմա ունենալով այս բոլորը, երբեք անտեղի պէտք չէ նկատել, եթէ ենթադրենք որ դեռ Մոնթրէօյի դաշնագրին կնքումի նախօրէին իսկ Ալպիոն գաղտնի հաւանութիւնը ունէր Թուրքիոյ՝ ի հարկին իր հետ ըլլալու։ Այլապէս՝ էնկլիւրի դժուար թէ կարենար «տէրն ըլլալ իր տանը դուռին»։

Կայ եւ Թուրքիոյ հիմնական քաղաքականութեան պարագան։ Այդ քաղաքականութիւնը իրեն թելադրած էր, տասնեւհինգ տարի շարունակ, ըլլալ անոնց հետ որոնք դէմ էին գոյավիճակի փոփոխումին։ Ուխտեր, դաշինքներ, Ազգերու Դաշնակցութիւն եւայլն,— հոն ուր մաս էր առած Թուրքիա, նպատակ ունէին արգելք ըլլալ որ եւ է փոփոխումի։ Կամ պահպանել խաղաղութիւնը, որ նախընտրուած բացատրութիւնն էր այդ նպատակին։ Ու քանի կ'աճէր խաղաղութեան վտանգումին ծառայող շարժումը, այնքան պիտի աճէր, բնականաբար, այդ վտանգին դէմ գործակցելու պահանջը։ Այնպէս որ, անգլեւթուրք զինակցութիւնը ինքնին հետեւողականութիւն մըն է նաեւ Թուրքիոյ համար՝ իր ընդգրկած «խաղաղութիւն» սկզբունքին։ Չէ՞ որ ճակատը՝ ինքը՝ «խաղաղութեան ճակատ» անունը կը կրէ։

«Այս զինակցութիւնը,— կը գրէր «Ազդամ» — այս վերջին օրերը չէ որ կնքուեցաւ։ Աթաթիւրքի օրերէն սկսեալ՝ Անգլիա եւ Թուրքիա մերձեցում մը ունեցան։ Որովհետեւ, այս երկու երկիրները, խաղաղութեան անկեղծօրէն կողմնակից ըլլալով, անհրաժեշտ նկատեցին կանխել վտանգ մը որ կը սպառնար մարդկութեան»։

Այսպէս, ուրեմն, Թուրքիա եւ Անգլիա, տասը տարուան գործակցութիւն մըն է որ պաշտօնականացուցին, նման այն մարդուն, որ, թշնամանքէ մը կասկածելով հրացանը մէջքին կը պտտի, բայց զայն երեւան կը հանէ այն ատեն՝ երբ դէմ առ դէմ կուգայ յարձակողին հետ...

Այս զինակցութիւնը առաջինը չէ, սակայն։ Անգլիա շատ անգամներ փրկած է Թուրքիան։ Բայց, կը խորհինք, այս երկու երկիրները բոլոր սահմաններու վրայ երբեք այնքան համաձայն չեն եղած, որքան՝ այսօր։ Ու այս կէտն էր կ'ըլլայ մեզ շահագրգռող շրջագիծին մէջ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Մատրիտ աստիճանաբար կը վերագտնէ իր նախկին կերպարանքը։ Պատերազմի ժամանակ անկէ մեկնող մը այժմ պիտի չճանչնայ զայն։ Այժմ նորէն Մատրիտ մաքուր է եւ զուարթ, կեանքը կ'եռայ, հաղորդակցութեան միջոցները կը բանին, բացի ինքնաշարժ կառքերէ, որոնց թիւը պատերազմէն առաջ 3200 էր եւ այժմ միայն 500 հատ կը բանին։ Ապրուստը քիչ մը աւելի սղած է քան պատերազմէն առաջ։

Կենսամթերք դիւրաւ կը ճարուի, բացի սուրճէ, շաքարէ, ձէթէ, բրինձէ, լուբիայէ, գետնախնձորէ, ձուկէ եւ ալիւրէ։ Սուրճը, ձէթը եւ շաքարը մասնաբաժիններով միայն կարելի է ձեռք ձգել։

Պուրկոսի մէջ անցեալ ամիս յայտարարեցին, թէ ուտեստի տոմսի դրութիւնը պիտի հաստատեն, բայց ցարդ չեն գործադրած այս որոշումը։ Առատ է ոչխարի միսը, ինչպէս նաեւ պտուղն ու բանջարեղէնը։ Հացը թուխ է, բրինձով խառնուած, բայց շուտով սպիտակ հացը պիտի վերերեւայ շուկայի մէջ։

Թրքական կամ եգիպտական ծխախոտ կարելի չէ գտնել, բայց կայ Լոնտոնէն ներածուած ծխախոտ, ինչպէս նաեւ սպանիական գլանիկ։ Ծխամորճի ծխախոտ չի ճարուիր։

Գիները շատ փոփոխական են։ Կովի միսի, խոզի միսի եւ հաւեղէնի գիները բարձրացած են 100—300 առ հարիւր, համեմատած նախապատերազմեան գիներուն։ Պտուղ, բանջարեղէն, ոչխարի միս եւ ձէթ սղած չեն։ Լաւ գինին եւ ըմպելիները նոյնպէս սղած չեն։ Կօշիկի գիները սղած են 75 առ հարիւր։ Որեւէ միջակ ճաշարանի մէջ գինիով մաքուր ճաշ մը կարելի է առնել 15 փէսէթայով (3 շիլին)։ Մատրիտի կառավարիչը հրամայեց, որ, նախապատերազմեան գիներով ծախեն ամէն ինչ։

Ուտեստի խնդիրը շատ ծանրացած պիտի ըլլար, եթէ Ազգայնականները պատերազմի ժամանակ խելօք քաղաքականութեան հետեւած չըլլային։ Անոնք միշտ ալ, ուէէ քաղաք գրաւելէ ետք, կարգ ու կանոն հաստատեցին, արտադրութեան ուշադրութիւն դարձուցին։ Եւ երբ Մատրիտն ու Պարսելոնան գրաւեցին, ուրիշ տեղերէ հազարաւոր թոն ուտեստ կրցան փոխադրել հոն։

Այս գործին մէջ մեծ ծառայութիւն մատուցած է Ընկերային Աջակցութիւնը, բարեգործական ընկերութիւն մը, որ կերակրած է հազարաւորները։ Այս ընկերութիւնը Ապրիլ ամսուն Մատրիտի մէջ բաշխած է 12,000 թոն ուտեստեղէն, անցեալ ամիս 6,400 թոն, ինչպէս նաեւ տուած է կարօտեալներուն 19 միլիոն ճաշ Ապրիլին, 4 միլիոն ճաշ Մայիսի առաջին 10 օրերուն եւ 6 միլիոն ճաշ մնացեալ 20 օրերուն։

Գրաւման առաջին օրերուն այս ընկերութիւնը կերակրած է օրական 700 հազար ժողովուրդ։ Այժմ կը կերակրէ 350,000 հոգի։ Ունի 150 ճաշարան քաղաքին մէջ։

Այս ընկերութիւնը իր ծախքերը կը հոգայ հանգանակութեամբ եւ նուիրատուութիւններէ գոյացած եկամուտներով։ Միայն մէկ անգամ հրապարակային հանգանակութիւն կատարած է, յաղթանակի օրը, երբ յաջողած է հաւաքել 2,000 սթերլին։ Կայ նաեւ Բարեկամներու Ընկերութիւնը, որ նոյնպէս բաշխած է ժողովուրդին 4,000 թոն ուտեստ եւ 11,500 թոն ցորեն։

Միակ ողբերգական երեւոյթը այժմ սգաւորութիւնն է։ Դերձակները անընդհատ կ'աշխատին հագուստները սեւ ներկելով։ Չկայ ընտանիք որ սուգ չունենայ, որովհետեւ բացի կանոնաւոր բանակներու մէջ սպանուածներէն՝ 80,000 հոգի գնդակահարուած են Մատրիտի մէջ եւ շրջակաները, իրենց քաղաքական ըմբռնումներուն համար։

Այժմ ոստիկանութիւնը տենդագին կ'աշխատի մաքրել մայրաքաղաքը ոճրագործ տարրերէ եւ անոնցմէ, որոնք Ջոր. Ֆրանքոյի կողմնակիցները գնդակահարած են։ Ամէն օր տեղի կ'ունենան հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ, եւ թերթերը կը հրատարակեն անոնց երկարապատում ցանկը։ Բազմաթիւ զինուորական դատարաններ գործի վրայ են, ոմանք գիշերն ալ նիստ կը գումարեն, եւ բազմաթիւ մարդասպաններ ստացած են արդէն իրենց պատիժը։

Շուտով տեղի պիտի ունենան քաղաքական կարեւոր դատեր։ Պիտի դատուի յայտնի ընկերվարական ղեկավար Ժիւլիան Պէսթէյրօ, որ Ազգ. Պաշտպանութեան Խորհուրդին արտաքին նախարարն էր։ Երբ Ազգայնականները Մատրիտ մտան, ան չփախաւ եւ ձերբակալուեցաւ։

Կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւնը վերակառուցումն է։ Անհատներու եւ փոքր ընկերութիւններու նիւթական աջակցութիւն ընծայելէ զատ՝ պետութիւնը եւ մեծ դրամատուները դրամ կուտան քաղաքապետութեանց, որպէսզի շինեն ճամբաները եւ պետական պաշտօնատուները։ Մատրիտի վերակառուցման ծրագիրը մշակուած է արդէն։ 50 փողոցներ պէտք ունին նորոգման եւ 20 հազար բանուորներ շուտով պիտի անցնին գործի։ Քաղաքապետութիւնը Յունիս 2ին քուէարկեց 42,000 սթերլին, իսկ պետութիւնը յատկացուցած է 200,000 սթերլին։

Պէտք է ըսել որ քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին քանդուած են միայն 1500 տուներ Մատրիտի արուարձաններուն մէջ, իսկ մասամբ վնասուած շէնքերու թիւը յայտնի չէ։ Բուն Մատրիտի մէջ քարուքանդ եղած են միայն 20 շէնքեր։

Պատերազմի ատեն Հանրապետականներու կողմէ ուրիշ շրջաններ ղրկուած մանուկները, որոնց թիւն էր 30,000, սկսած են վերադառնալ։ Եկած են արդէն 9,000 հոգի, որոնցմէ 3,000ը, Խ. Ռուսիա եւ 2,000ը Մեքսիկօ ղրկուած էին։ Շուտով կուգան 1,300 հոգի՝ մէկ անգամով։ Դպրոցներէն շատեր քանդուած եւ նստարան ու աթոռ ջարդուփշուր եղած են, բայց վերանորոգումը պիտի աւարտի մինչեւ Սեպտ. 1։

Առողջապահական վարչութիւնը գործի վրայ է, որպէսզի խափանէ որ եւ է համաճարակի վտանգ։ Ջերմախտի եւ հարսանիթի դէմ պատուաստը պարտաւորիչ հռչակուեցաւ։

Ցարդ տեղի ունեցաւ, երկու անգամ, ցլամարտ, մէկը Մայիս 24ին, որուն հասոյթը՝ 300,000 փեսեթա ղրկուեցաւ Ջոր. Ֆրանքոյի, որ յատկացնէ աղքատներուն։

Այսպէս՝ Մատրիտը ճիգ գործ կը դնէ այժմ մոռնալու պատերազմի զարհուրանքները։ Ժողովուրդը, որ այնքան տառապած ու նեղուած է, ուրախ է որ հին օրերը կը վերադառնան. «Նախկին Սպանիան» երա՛զը կ'իրականանայ։ Կեանքը խաղաղ է ու երկիրը կը վերակառուցուի։

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վրայ

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ Փ. Տէլպէք կը գրէ այս խորագրին տակ (20 Յունիս).—

Պոլսէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ «երեւութապէս» Թուրքիոյ վերադարձուած է Ալեքսանտրէթի սանճաքը, ինչպէս նախատեսուած էր ֆրանքեւթրքական համաձայնութեամբ, թէ սանճաքին գիւղերը թրքական դրօշ պարզած են՝ պատրաստուելով կցումի հանդիսութեանց։

Անոնց որ պիտի ուզէին գաղափար մը կազմել ժողովրդական այս խանդավառութեան իրական նկարագրին մասին, կը յանձնարարենք կարդալ Փօլ տիւ Վէօի աղուոր գիրքը, Մուսատաղի քրիստոնեաները վտանգի մէջ։ Սարսուռ գրիչով մը, հեղինակը, որ վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարեց սանճաքին մէջ, կը նկարագրէ ինչ որ տեսած է,— ողբալի՛ կացութիւն, բռնութիւններ թուրք փոքրամասնութեան կողմէ, որ մեծամասնութիւն հռչակուեցաւ շնորհիւ խաբէութեան, որու մեղսակից եղանք, չարչարանք, սարսափ, գաղթ քրիստոնեայ բնակչութեան, յուսահատութիւնը Մուսատաղի քաջարի Հայերուն, որոնք փորձով գիտեն թէ ի՛նչ կարելի է սպասել թրքական տիրապետութենէն, վերջապէս գիրքը «Ֆրանսայի պարոն լիազօրին», որ քաջ զինուոր՝ աւելի ընդունակ է հրամայելու չէրքէզ ջոկատներու քան թէ վարելու քաղաքական պաշտօնները, զորս ստանձնած է։ Որքան ալ դաժան ըլլայ ճշմարտութիւնը, պէտք է ըսել,— սանճաքին լքումը ծանր հարուած մըն է մեր հեղինակութեան՝ այնքան որքան կը մնայ Արեւելքի մէջ, չեմ ուզեր ըսել դեռ՝ մեր պատւին։ Գալով վնասին զոր պիտի կրեն մեր շահերը, կը բաւէ յիշել թէ Ալեքսանտրէթ, քրիստոնեայ քաղաք, Սուրիոյ վաճառականութեան գլխաւոր նաւահանգիստն է, մեկնակէտը երկաթուղիներուն, որոնք կ'ուղղուին Անատոլու, Միջագետք, Պաղեստին եւ Արաբիա, բանալի — դիրքը Արեւելեան Միջերկրականի։ Ահա այս ամէնքը կը լքենք։

Անցեալ Ապրիլ 27ին, Ժորժ Պոնէ ձանձրոյթն ստանձնած էր գրելու ծերակուտական Կօթըրոյի՝ անոր հարցումին համար Թուրքիոյ արտաքին գործոց Սարաճօղլուի «բացարձակ հերքումը», որու համաձայն՝ հիմ չունին այն «զրոյցները թէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին խորհրդարանը կը պատրաստուի պահանջելու, որ սանճաքը կցուի Թուրքիոյ»։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կ'աւելցնէր այդ «հերքում»ին տակ. «Ես պարզեցի Սուատ Տավազի թէ ի՛նչ ծանր հանգամանք պիտի ստանար նման ձեռնարկ մը, որ բացարձակապէս հակառակ է մեր իրաւունքներուն եւ ըսի թէ, ամէն պարագայի մէջ, այսպիսի գործողութեան մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բէչիրը կատաղած եւ այլայլուած արշաւեց դէպի նրանց. բայց յուսահատ խուժանին դիմադրել չկարողացաւ։ Սաստիկ հոսանքն առաւ իւր մէջ նրա նժոյգը եւ առաջ վարեց։ Միւս կռուող խմբերը, որոնք տակաւին դիմադրում էին Հայերին՝ տեսնելով զօրապետին փախչող խուժանի մէջ, կարծեցին թէ նա խոյս է տալիս ճակատից, ուստի իրանք էլ դիմադարձ եղան եւ սկսան փախչել։ Նահանջն ընդհանուր դարձաւ. Բէչիրը դադարեց զոռալուց եւ իւր գնդապետների հետ միասին հետեւեց փախչող զօրքին։

Բայց թշնամու նահանջը նոր եռանդ ներշնչեց Հայերին։ Նրանց լաստերն ալիքների վրայ սուրալով հասան եզերքին. մարտիկները իրար ետեւից դուրս թռան ցամաք եւ ահագին աղաղակով ընկան թշնամու ետեւից։ Հասան շուտով եւ այն լաստերը, որոնք ահաբեկել էին թշնամուն։ Դրանց վրայ եղողները ոչ այլ ոք էին, եթէ ոչ մնացորդ երեսուն զինուորները, որոնց Թագաւորը թողել էր կղզում, եւ Սեւանի հոգեւոր միաբանութիւնը։ Վերջիններս արքայի հրամանով հանել էին վեղարներն ու խոյրերը եւ ծածկել սաղաւարտներ, իսկ ձեռքերնին բռնել վահան եւ նիզակ։ Նրանք, ի հարկէ, չպէտք է մասնակցէին կռուին, եւ ոչ իսկ ափին մօտենային, այլ միայն զօրագունդ կեղծելու պաշտօն ունէին։ Այդ պատճառով նրանցից շատերը կրում էին միայն մի քանի հատ տէգեր, որպէսզի հեռուից աւելի ահաւոր երեւան թշնամուն։

Թագաւորի հնարագիտութիւնը յաջողեց։ Երբ նրա մարտիկները դուրս եկան ցամաք, «խրոխլակ» տարմիղն էլ հասաւ այնտեղ։ Երեսուն զինուորները եւ նրանց հետ միասին երիտասարդ աբեղաները փութացին, միացան կռուող քաջերին եւ ընկան փախչող Հագարացիների ետեւից։ Հալածողներին ընկերացան մօտակայ Ցամաքաբերդ, Վարսեր, Գոմաձոր, Կռակծին եւ այլ գիւղերի հայ բնակիչները։ Նրանք թշնամու ցրուած գնդերի մեծ մասը ջարդեցին եւ մնացեալները փախցրին դէպի հեռաւոր լեռներն ու հովիտները։

Դառնալով բանակեղը, հայ կտրիճները հաւաքեցին թշնամու թողած աւարը, որ բաւական հարուստ էր, կապտեցին ընկածների զէնքերը եւ քակեցին բազմաթիւ վրանները, որոնց հետ նաեւ Բէչիրի հարուստ տաղաւարը, եւ այդ ամէնը միասին փոխադրեցին կղզին։

Թագուհին, որ սրտատրոփ սպասում էր կռուի վախճանին, իւր նաժիշտների հետ միասին իջաւ կղզու ափը՝ յաղթական երգերով վերադարձող քաջերին դիմաւորելու։

Հայերը այս կռւում կորուստ չունեցան. վիրաւորուել էին մի քանի հոգի, որոնց կղզին հասնելուն պէս, Թագաւորը հրամայեց փոխադրել յարմար կացարան՝ զգուշութեամբ խնամելու համար։ Այնուհետեւ հոգեւոր հայրերը մատուցին տաճարում գոհութեան պատարագ, որին ներկայ էին Թագաւորը, Թագուհին եւ բոլոր զինուորները։ Ապա վերջինները կատարեցին յաղթութեան խրախճան, որին մասնակցեց շրջականերից ժողովուած գիւղական ամբոխը։

Բայց Թագաւորը տխուր էր եւ դալկադէմ. նա ժամանակից առաջ քաշուեցաւ իւր կացարանը առանց զօրքի ուրախութեան մասնակցել կարողանալու։

Այս հանգամանքն անհանգստացրեց Թագուհուն և նա դիմեց արքայի մօտ՝ նրա տխրութեան պատճառն իմանալու։

— Ես վիրաւորուած եմ, ասաց Թագաւորը մեղմ ձայնով։

— Վիրաւորուա՞ծ... բացագանչեց Թագուհին. ինչո՞ւ ուրեմն չես յայտնում մեզ այդ... ո՞ւր է վիրաբոյժը... կանչենք նրան այստեղ...։

— Թո՛ղ, ես չեմ կամենում զօրքի ուրախութիւնը խանգարել... մի օրից յետոյ էլ կարող ենք մենք այս վէրքը դարմանել, ընդհատեց նրան Թագաւորը։

— Բայց դու գունատ ես եւ թախծադէմ. անշուշտ խոր է քո վէրքը...

— Ես տխուր եմ այն պատճառով, որ կենդանի վերադարձայ այստեղ...։

— Աստուա՛ծ իմ... դու դարձեալ նոյն մտքերո՞վ ես զբաղուած։

— Ես ցաւում եմ որ մահացու չէ վէրքս.

— Խնայի՛ր ինձ, աղաչում եմ... աղերսեց Թագուհին։

— Այո՛, թշնամին արդէն նահանջում էր, երբ մի նետ եկաւ ցցուեց իմ կողերի մէջ... Ես ուրախացայ... կարծեցի թէ իմ զօրքի յաղթանակը կը սկսի իմ մահուամբ։ Այդ պատճառով էլ իսկոյն դուրս քաշեցի նետը, որպէսզի նրա հետ միասին ելնէր եւ իմ հոգին. բայց աւա՜ղ... Արարածու բազուկը չէր կարողացել Աշոտ Երկաթին սպանելու չափ ուժով ձգել աղեղը...։

— Օ՛հ, ինչպէ՛ս անխիղճ ես դու, մրմնջաց Թագուհին, եւ այլեւս համբերել չկարողանալով, դուրս եկաւ իսկոյն սրահը եւ դրան մօտ կանգնած բարապանին հրամայեց՝ վազել վիրաբուժի ետեւից։

Վերջինս եկաւ. քննեց արքայի վէրքը, որ լայն բացուած էր նրա կողերի մէջ. լուաց այն զգուշութեամբ, եւ վրան դարմաններ դնելով՝ կապեց խնամքով։

Թագուհու հարցին թէ՝

— Որքա՞ն վտանգաւոր է նա, պատասխանեց.

— Փառք Աստուծոյ, Արքայի կեանքին վտանգ չէ սպառնում։

Բայց երբ Թագաւորը առանձին առնելով հրամայեց նրան ճշմարիտը խոստովանել, նա ասաց.

— Հարուածող նետը, Տէր Արքայ, թաթախուած է եղել թոյնի մէջ. վէրքի արագ բորբոքումը ծանր ապագայ է գուշակում։

Թագաւորի դէմքի վրայ փայլեց գոհութեան մի ժպիտ, որ սակայն դարմանք պատճառեց վիրաբուժին։

(Շար.)

...ւնք ոչ զինաթափ պիտի մնանք, ոչ «համակերպող»: Ազուոր խօսքեր են ...նք, զօրաւոր խօսքեր: Այս խօսքերը արտասանուած են 3 Ապրիլին: ...ը, յաջորդ օրը, 4 Ապրիլին, Համայնքի խորհրդարանը կը խնդրէր Էնկլիի կառավարութենէն որ յայտարարէ սանճաքին կցումը Թուրքիոյ: Վեց չաբաթ վերջ, ամբողջ ճակատին վրայ կը խոնարհինք Թրքական յաւակնութեանց առջեւ, եւ եթէ ...մը նուիրագործող համաձայնութիւնը տակաւին պաշտօնապէս չէ հրատարակուած, պատճառն այն է որ ... պայքարինք երկչոտութեամբ, ...նալու համար քանի մը աննշան ...եր եւ անօգուտ «երաշխաւորութիւններ» լքուած դժբախտ քրիստոնեաներու համար:

Կարելի չէ ուրանալ ինչ որ ըսի: ...եմ, ինծի դիտել պիտի տրուի, ... Անգլիան ճնշում ի գործ դրած է ...ի վրայ՝ համաձայն անգլեւթրքական ...ան դաշնագրին՝ չհրատարակուած ...եկ տրամադրութեան, թէ ինչ արդէն ալ տրուի Ալեքսանդրէթի, այս ...ութիւնը մեծ չէ բաղդատմամբ ...ն օժանդակութեան, զոր Թուրքիա ...ց պիտի տայ ընդհ. պատերազմի ...ը ժամանակ:

Ծանրարժէք պատճառաբանութիւն: Բայց այնքան լո՞ւրջ է, այնքան անհերքելի՞ է այս պատճառաբանութիւնը ինչպէս կը թուի: Անոնք որ կը ճանչնան Արեւելքը, անոնք որ կը ...հեն աղաս մտածելու իրենց կառավարութիւնը բայց ոչ Փանիւրժի ոչ-...արին դերը կատարելու փափաքը, ...կը գտնեն քանի մը խռովիչ հարցումներ: Եթէ անուրանալի են Թրքական զինուորին յատկութիւնները, մանաւանդ պաշտպանողականի մէջ, ինչպէս զինուած եւ ...ուած է: Ըմէթի կառավարութիւնը այնքան ամո՞ւր է որքան ...լի կառավարութիւնը, Այն համաձայնութիւնները, որոնք յաջորդաբար կնքուեցան Թուրքերուն հետ, ...իլկիոյ ողբերգական պարպումէն ...ւեալ, յարգուեցա՞ն Թուրքերուն կողմէ: Սանճաքին վերադարձուիլը պիտի զսպէ՞ անոնց ախորժակը թէ աւելի պիտի քաջալերէ զանոնք, որ նոր պահանջներ դնեն: Ալեքսանդրէթէն վերջ, կարգը պիտի չգա՞յ Հալէպի: Եթէ, վերջապէս, մենք պէտք ունինք Թուրքերուն՝ օգտուելու համար նեղուցներէն, անոնք պէտք չունի՞ն մեր օգնութեան՝ պաշտպանելու համար իրենք Ասիան ընդդէմ իտալական յարձակումի մը, որ պիտի սկսէր Երկոտասան կղզիներէն: Պախշիշը կանխօրէք տալու քաղաքականութիւնը մեծ անխոհեմութիւն չէ՞ Արեւելքի մէջ:

Բոլոր այս հարցումները պիտի մնան անպատասխանի: Անգէտ կամ մոլորած, ֆրանսական հանրային կարծիքին մեծ մասը խռովուած է Ալեքսանդրէթի հարցով, ինչպէս ձուկը կարթին ծայրով, եւ առանց ըմբռնելու՝ կ'ընդունի հետեւեալ երկու վարկածները,— Թրքական դաշնակցութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, եւ առանց Ալեքսանդրէթի զոհողութեան՝ կարելի չէ ստանալ այդ դաշնակցութիւնը: Արդ, հարկ է ճշգել առաջին վարկածին տուեալները: Այդ է որ պիտի չուզեն ընել:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳՒՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

Կարմիր հռետանութիւն

Ջոր. Կրիվիցկի, նախկին բոլշեւիկ սպայ մը, ամերիկեան թերթի մը մէջ հրատարակեց յօդուած մը, ուր կը նկարագրէ թէ Չեկան ի՛նչպէս կը չարչարէ «քաղաքական ամբաստանեալները» խոստովանեցնելու համար զանոնք: Ջոր. Կրիվիցկի մին է կարմիր բանակի հրամանատարներէն, այժմ Ամերիկա ապաստանած, այնպէս որ իր յայտարարութիւնները մեծ արժէք կը ներկայացնեն:

Չեկային հարցաքննութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք աստիճանով: Առաջին աստիճանին վրայ, չեկիստները կ'առնեն ամբաստանեալները, կը հայհոյեն, կը սպառնան ու բարոյապէս կը մեռցնեն: Երկրորդ աստիճանին վրայ՝ կը վարուին քաղցրութեամբ, պաղ ջուրէն վերջ տաք ջուրի լոգանք: Երրորդ աստիճանին վրայ՝ կը սկսի ֆիզիքական չարչարանքը:

Ֆիզիքական չարչարանքի գլխաւոր ձեւերէն պէտք է յիշել՝ ոտքի կեցնել ամբաստանեալները ժամերով, առանց պատի մը կռթնելու կամ նստելու փորձ ընելու: Միաժամանակ կը շարունակուի հարցաքննութիւնը: Երբեմն կը հրամայեն որ կանգնի մէկ ոտքի վրայ եւ այնպէս պատասխանէ հարցաքննիչին: Դժբախտ ամբաստանեալին ոտքերը կ'ուռին եւ մէջքի ցաւը անհանդուրժելի կը դառնայ ժամեր վերջ: Այս տառապանքը երբեմն կը տեւէ մինչեւ յիսունեւհինգ ժամ: Մինչ ամբաստանեալը այսպէս կը մնայ ոտքի վրայ, հարցաքննիչները կը փոխուին քանի մը ժամը անգամ մը:

Այս մեթոտը առաջին անգամ գործածուեցաւ Պելա Քունի վրայ, նախկին պետը Հունգարիոյ խորհրդային հանրապետութեան, որ Ռուսիա ապաստանեցաւ եւ Կոմինտէրնի վարիչ դարձաւ ժամանակ մը:

1937 Մայիսին, անծանօթ պատճառով մը ձերբակալուեցաւ եւ իբրեւ լրտես դրկուեցաւ Պուտիրկիի բանտը, Մոսկուա: Պէլա Քուն բանտարկուած էր խցիկի մը մէջ, ուր խցուած էին 140 բանտարկեալներ, որոնց մէջ՝ Մուկլեւիչը, Խորհ. Միութեան ծովային ուժերու հրամանատարը: Այնքան իրարու սեղմուած էին անոնք, որ չէին կրնար պարզ շարժում մը ընել: Ժամանակ առ ժամանակ չէկիստները կուգային հարցաքննութեան կանչել Պէլաքունը: Նախկին բոլշեւիկ առաջնորդը, ամէն անգամ քսան ժամ տեւող հարցաքննութեան մը հետեւանքով սպառած, յաճախ դեռին կ'իյնար նուաղած: Եւ սակայն Պէլա Քուն ոչինչ խոստովանեցաւ: Ամէն օր աւելի սպառեցաւ, ու քուրջ դարձած էր արդէն՝ երբ դնդակահարեցին: Շունչը փչեց բառ մը չարտասանած ոչ իր դահիճներուն, ոչ ալ իր հարցաքննիչներուն առջեւ: Այդպէս վերջացաւ նաեւ Մուկլեւիչի կեանքը: Տարբեր էր, սակայն, դիրքը զոր չեկիստներուն առջեւ բռնեց Մրաչկովսկի, մէկը կոմունիստ կուսակցութեան ամէնէն հին անդամներէն, որ Սթալինի թշնամութիւնը հրաւիրած էր իր վրայ: Երկար ատեն դիմադրեց չեկիստներուն, ի՛նչ ո՛ւն ժամ: Ամէն երկու ժամը անգամ մը Սթալինի քարտուղարը հեռախօսով կը հարցնէր. «Խոստովանեցա՞ւ դիմադրութիւնը»: Բայց հարցաքննիչներն էին որ խորտակուած էին յոգնութենէն: Չեկիստներէն մին, Սլուցկի, խոստովանեցաւ որ ամբողջ շաբաթ մը անկողին դարձած էր աշխատելու:

Ի վերջոյ Մրաչկովսկին տարին Կրեմլին, ուր Սթալին անձամբ կատարեց հարցաքննութիւնը, ջանալով խաբել խոստումներով: Ի զուր: Մրաչկովսքի թակարդի մէջ չինկաւ, դիմադրեց նորէն: Բայց Մրաչկովսկի մտերիմ բարեկամ մը ունէր, Սմիրնով, զոր տարին բանտ, Մրաչկովսկիի մօտ, եւ ինչ որ չարչարանքը չըրկցաւ ընել, ըրաւ բարեկամութիւնը: Մրաչկովսկի խոստովանեցաւ:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տարեդարձը»

ՍԱՐՍԷԼ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած էր, նոյն հաստատութեան տասնամեակին առթիւ, ցերեկոյթ պարահանդէս մը Սալ տէ Նօսի մէջ, նախագահութեամբ Ծրջ. վարչութեան անդամուհիներէն Օր. Ֆլորա Անահիտի, 18 յունիս, կիրակի օր ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր:

Սրահին ճակատը զարդարուած էր Կապոյտ Խաչի հաստատութեան թըւականը (1928 — 1938) կրող կապոյտ ժապաւէնը: Խնմքով պատրաստուած էր ճոխ ու մաքուր «պիւֆէ» մը զանազան ուտելիքներով եւ խմիչքներով Սարսէլի հայ խաչուհիներու կողմէ:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, ներկայացուցիչներ կային Իթալի, Առնուվիլ լէ Կոնէսի, Անկէնի մասնաճիւղերէն, ինչպէս նաեւ Առնուվիլի Դաշնակցականներէն եւ «Երիտասարդական» Միութենէն:

Հանդէսին բացումը կատարեց Սարսէլի մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկին Արշալուհի Դաւիթեան, խօսքը տալով օրուան նախագահ Օր. Ֆլորա Անահիտի, որ գեղեցիկ կերպով բացատրեց Կապոյտ Խաչի նպատակը եւ յորդորեց ոյժ տալ անոր՝ վառ պահելու համար ազգային գիտակցութեան ոգին մեր նոր սերունդին մէջ:

Ապա վարչութեան անդամուհիներէն Տիկին Շաքէ Պարսիկեան թրթռուն ձայնով մը երգեց մեր նոր երգերէն «Ելէք, ելէք»ը ծափեր խլելով: Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Արշալուհի Դաւիթեան յատուկ առոգանութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ցարդանք քեզ հայ ժողովուրդ»ը: Մեր նորահաս սերունդէն Պ. Գուրգէն Քրմոյեան իրեն յատուկ շեշտով եւ լեցուն առոգանութեամբ արտասանեց Ե. Զարենցի «Գովք Հայաստանին», ուրկէ վերջ դարձեալ վարչութեան անդամուհիներէն Տիկին Հրաչուհի Աճէմեան երգեց հայ գեղջկական երգ մը:

Այս երգերէն ու արտասանութիւններէն վերջ՝ նախագահին կողմէ խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօս, Տիկին Եւլէն Բիւզանդի, որ ջերմապէս շնորհաւորեց, Սարսէլի ժողովուրդին շինարարութիւնը:

Ցետոյ անցնելով բուն ճառին, ըսաւ թէ Հայը արիական ծագում ունի, քաղաքակրթութեան կրակը եռ կուգայ անոր երակներուն մէջ: Ինչպէս կ'ըսէ Աշուղ Ջիւանի, «Ես ծառ մըն եմ ծիրանի», այդ ծիրանին համը կը բուրէ ամէն տեղ, թղթատեցէք օտար ազգերու պատմութիւնները եւ դուք պիտի տեսնէք որ անոնց էջերը զարդարուած են հայ անուններով, այդ ծիրանին բոյրն է: Հայ ժողովուրդը պատմութեան ընթացքին ունեցած է աւելի դէշ օրեր, բայց դարձեալ չէ յուսահատած եւ պիտի չյուսահատի նաեւ այս անգամ, մինչեւ որ ծագի ազատութեան արշալոյսը: Ով որ կ'ընկրկի վատ մըն է»:

Ապա յորդորեց որ ամէն մարդ ջանայ իր կարելին ընել վառ պահելու համար ազգային ոգին:

Սարսէլի երիտասարդներէն Պ. Օննիկ Կարապետեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Հացի երգէն» «Ափ մը ցորեան»:

Տիկին Եւլէն Բիւզանդի առաջարկութեամբ խօսք առաւ Պ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ յայտնեց թէ Հայ Կապոյտ Խաչը զուտ կանացի կազմակերպութիւն մը ըլլալով, պէտք է աւելի լայն կերպով նայիլ անոր վրայ եւ այրերը պէտք է աշխատին անոր կողքին:

Փոքրիկն Ռէժինեան իր հօր՝ Պ. Գարեգինի թառին ընկերակցութեամբ շնորհալի կերպով պարեց հայկական եւ կովկասեան պարեր: Մանաւանդ շատ յաջող էր «Շամիլի աղօթք»ին մէջ:

Ծանօթ կինոյի իր կովկասեան պարերով եւ իրեն յատուկ սրախօսութիւններով քրքիջներ խլեց հասարակութենէն:

Գեղարուեստական բաժնին աւարտումէն վերջ, սկսան եւրոպական պարերը, ճագի ընկերակցութեամբ որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Ոգեւորութիւնը այնքան խանդավառ էր որ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն:

Սեդա

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լուրեր Մարսէյլէն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տեղական դպրոցներու եւ նախակրթարաններու քննութիւնները սկսած են արդէն: Ամէն առաւօտ երբ աչք մը կը պտցնեմ տեղական թերթերու վրայ, չեմ կրնար զսպել յուզումս, կարդալով զանազան դպրոցներու քննութեանց մէջ առաջին կարգի վրայ շարուած մեր պատանիներուն անունները:

Բացէք Մարսէյլի տեղական թերթերը, եւ աչքէ անցուցէք նախակրթարաններու քննութեանց մասնակցող աշակերտներու անունները: Առաջին տողին իսկ պիտի հանդիպիք ...ianներու խումբերուն:

Խանդաղատանքով եւ յուզումով կը լեցուի մարդ, երբ իր աչքերուն առջեւ կը պատկերացնէ այն ծանր ու դժուարին պայմանները որոնց ենթակայ մեր պատանեկութիւնը դարձեալ կը յաջողի առաջին հանդիսանալ տեղական դպրոցներու մէջ: Դպրոցներու ուսուցիչներէն շատեր, զանազան շրջանակներու մէջ գովեստով կը խօսին հայ տղոց ուշիմութեան եւ ընդունակութեան մասին, զանոնք օրինակ ներկայացնելով իրենց դասակից տեղացի դպրոցականներու: Եւ երեւակայել որ այս տղաքներէն շատեր, իրենց դպրոցական ծանր զբաղումներէն զատ ստիպուած են իրենց ծնողքներուն ալ օգնել իրենց պարապոյ ժամերուն, որովհետեւ, ծնողներէն շատեր բազմանդամ ընտանիքի հոգերով ծանրաբեռնուած, պէտք ունին անոնց աշխատանքին:

Ինչ յաջողութիւններ կրնային ունենալ մեր այս սեւաչեայ պատանիները եթէ բնական պայմաններ վայելէին:

*** Անցեալ տարիներու կարգ մը տղոց համակրութիւնները կրկին վերսկսած են քանի մը հայ գործակատարներու միջեւ, արձանագրուելով տեղական թերթերու մէջ: Կրկնապէս ցաւալի է որ՝ անձնական փոխադարձ ամբաստանութեանց եւ բողոքներու պարագան, առիթ մը կը ծառայէ որ՝ տեղական թերթերու միջեւ դատարաններու առջեւ հայ անունը արատաւորուի:

Այո, չարաթներէ ի վեր է ոստիկանութիւնը եւ հարցաքննիչ պաշտօնատարներ զբաղած են իրար բողոքող եւ ամբաստանող ...ianներով, որոնք մեր պարկեշտ ճանչցուած ժողովուրդի անունին սեւ բիծ մը կը քսեն իրենց արարքներով:

Ափսոս թէ իրենց վիճակին եւ թէ հայ անունին հասցուցած արատին համար:

Աստղ

Նոր սերունդին դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 Յունիս.— Յունիս 18ին, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեան ծանօթ ագարակին մէջ տեղի ունեցաւ «Մասիս» մարզական միութեան պատանիներու եւ սանուհիներու միացեալ դաշտահանդէսը:

Ժամանակէն շատ առաջ ժողովուրդը արդէն սկսած էր բարձրանալ դաշտի չրջակայ բարձունքները: Ծառերուն ելկայնքը, շատեր չդիմանալով կարմիր կեռասներու առատութեան, մեքենաբար ձեռք կ'երկարեն ...:

— Ամօթ է, Խորէն, կը պոռայ մէկը:

Ագարակատէր, Պ. Լեւոն Ներսոյամիտօրէն կը դիտէ այս ամէնքը, վստահ թէ մէկը իրեն չի վնասեր, եւ ինքն ալ իր կարգին ոգեւորուած, ժպիտը շրթունքին կը կատակէ,— երկրի «ալուճ»ը դիտցա՞ր այս կեռասները ...:

Աւդին խումբ մը «հին»եր սեղանի մը շուրջ հաւաքուած, անընդհատ կը պարպեն զարեջուրի շիշերը եւ իրենց ուրախ սրախօսութիւններով մանաւոր ոգեւորութիւն մը կուտան հանդէսին:

— Սարգիս քանի մը աճուրդի տուն ալ դուն ծախէ:

— Խնձոր է՛ս, յաճախորդներ, կը փախին ..

— Քաջայր, դուն ծախէ.

— Իմ ձայնս թէեւ մարած է, բայց 20 հատ կը ծախեմ:

Եւ անմիջապէս սեղանին շուրջ տոմսերը կը սպառին:

Հանդէսին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ ժամը 4ին երդչախումբին խմբերգով որ կազմուած էր սանուհիներէ եւ պատանիներէ (մօտ 60 հոգի), ղեկավարութեամբ Տոքթ. Համբարձումեանի:

Հանդէսին ամբողջ տեւողութեան երդչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց Կոմիտասէն զանազան երգեր, մեծ յաջողութեամբ:

Սանուհիները եւ պատանիները մեներգեցին եւ արտասանեցին:

Պետրոս Էկինեան եւ Սուրէն Սիմոնեան միասնաբար ջութակով նուագեցին հայկական եւ եւրոպական կտորներ, մասնաւոր փայլ մը տալով հանդէսին:

Այս առթիւ խօսք առաւ Տոքթ. Համբարձումեան, շեշտելով նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը եւ ուրիշներու կարգին մասնաւորապէս գովեց Գ. Փիլիկեանը, իր կատարած աշխատութիւններուն համար:

Բեմադրուեցաւ նաեւ զաւեշտ մը մասնակցութեամբ անդամներու եւ ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի: Հանդէսը վերջացաւ երեկոյեան ուշ ժամանակ:

Աստիկ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Տեղական թերթերը մեծ գովեստով արձանագրեցին Օր. Տ. Զառաւիեանի յաջողութիւնը՝ վերջին նուագահանդէսին առթիւ:

«Ժուռնալ տէ Տէպա» կը գրէ ի միջի այլոց.

— «Հայ դաշնակահարուհին ունի շատ համակրելի տաղանդ մը: Ձինքը լսողները չեն հասկնար յաճախ թէ ան ինչ բացառիկ ճարտարութեան կը կարօտի պարտի բնագիրներու նուագածութեան մէջ՝ տրուած ըլլալով իր ձեռքերուն հազուագիւտ փոքրութիւնը»:

«Լը Փըթի Ժուրնալ».— Օր. Տիրուհի Զառաւիեան ջերմ յաջողութիւն մը գտաւ: Միլհոյի ու Տըլիւսի կտորները մասնաւորաբար փայլուն կերպով նուագուեցաւ երիտասարդ արուեստագիտուհիին կողմէ, որ յատուկ եւ դիւրաթեք նուագածութեան մը կը միացնէ կշռոյթի ու երանգաւորումի մեծ յատկութիւններ»:

«Լը Փըթի Փարիզիէն».— «Հայ դաշնակահարուհի Տիրուհի Զառաւիեան կը սիրէ երաժշտութիւնը եւ կը ջանայ իր անձնական միջոցներով — որոնք զրաւիչ են — իր ունկնդիրները հաղորդակից ընել իր հնչական դիտաւորութիւններուն: Իր յայտագիրը կազմած էր Սքարլաթթիէն մինչեւ Ժորժ Միկօ հասնող կտորներէ, ինչ որ ցոյց կուտայ իր ճաշակին նրբութիւնը: Հասարակութիւնը մասնաւորաբար ունեցաւ այն թարգմանութիւնը զոր ըրաւ Ռոտրիկոյի հմայիչ «փասթորալ»ին ու Տարիուս Միլհոյի «Քորքովատօ»ին, կտորներ զորս պարտաւորուեցաւ կրկնել:

«Լը Կիտ Միւզիքալ».— Տիրուհի Զառաւիեան դաշնակի լաւագոյն մեքենականութեան մը կը միացնէ արտայայտութեան հազուագիւտ ձիրք:

** Մաքուր սէրը նախատինք մը չէ Աստուծոյ դէմ, այլ անոր ամենակարողութեան ընծայուած մեծարանք մըն է:

Մի վստահիք վանականի մը բարեկամութեան կամ արքայական պաշտպանութեան մը վրայ: Թէեւ քող մըն է ան, որ անձնական շահու հովին առջեւ կը դառնայ միշտ: Անոր վրաստահողը խիստ յաճախ կը զարնուի խարակի մը:

Էօժէն Սիւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

Գ.

ԽՈՐՈՒՆԿ ԼԱՐԵՐՈՒՆ ԹՐԹՌՈՒՄԸ

Խօսակցութիւնը ընդհատում մը ունեցաւ: Այդ տխրանններէն ամէն մէկը րոպէ մը ընկղմեցաւ իր մտածումներուն մէջ:

Առիւծներու համար հիդրաները ահաւոր են:

Ռոպէսփիէր բոլորովին տժգունած էր, Տանդօն կաս-կարմիր կտրած էր, իսկ երկուքն ալ կը սարսռային: Մարայի աչքերուն կատաղի փայլը մարած էր. հանդարտութիւն, անզուսպ հանդարտութիւն մը նորէն պատած էր դէմքը այդ մարդուն, որ ահաւորներն իսկ կ'ահաբեկէր:

Տանդօն ինքզինքը յաղթահարուած զգաց, բայց չէր ուզեր անձնատուր ըլլալ եւ շարունակեց.

— Մարա լաւ գիտէ բարձրաձայն գոռալ դիկտատորայի եւ միութեան մասին, բայց կայ միայն ոյժ մը, ջըլատումի ոյժը:

Ռոպէսփիէր իր նեղ շրթունքները բացաւ եւ ըսաւ.

— Իսկ ես համաձայն եմ Անաքարսիս Քլօտի կարծիքին. ո՛չ Ռոլա եւ ոչ Մարա:

— Իսկ ես, պատասխանեց Մարա, ես կ'ըսեմ, ո՛չ Տանդօն եւ ոչ Ռոպէսփիէր:

Ակնապիշ դիտեց երկուքը եւ յարեց.

— Տանդօն, թոյլ տուէք ինձ՝ խորհուրդ մը տալ ձեզի, դուք սիրահար էք դարձած. աշխատեցէք ուրեմն նորէն ամուսնանալ, խելացի եղէք, մի՛ խառնուիք քաղաքականութեան մէջ:

Եւ քայլ մը առնելով դէպի դուռը դուրս ելնելու համար՝ չարագուշակ ձայնով ըսաւ.

— Մնաք բարով, պարոննե՛ր:

Տանդօն եւ Ռոպէսփիէր սարսուռ զգացին:

Այդ րոպէին դահլիճին մէջէն ձայն մը բարձրացաւ եւ ըսաւ.

— Մարա՛, դուն իրաւունք չունիս:

Ամէնքն ալ իրենց երեսը դէպի այն կողմը դարձուցին: Մարայի բռնկումի ժամանակ մէկը, առանց տեսնուելու, ներքին դուռնէն ներս մտած էր:

— Դո՞ւն ես, քաղաքացի Սիմուրտէն, ըսաւ Մարա, բարե՛ւ:

Արդարեւ Սիմուրտէնն էր:

— Ես կ'ըսեմ, որ դուն իրաւունք չունիս, Մարա, կրկնեց Սիմուրտէն:

Մարա կաս-կապոյտ կտրեցաւ. ան՝ այդպէս դիտէր տժգունիլ:

— Դուն Մարա, շարունակեց Սիմուրտէն, միայն օգտակար ես, բայց Ռոպէսփիէր եւ Տանդօն կարեւոր են: Ինչո՞ւ համար ուրեմն անոնց սպառնալիքներ կարդալ: Միութի՛ւն, միութի՛ւն, քաղաքացինե՛ր, ժողովուրդը կը պահանջէ որ միանանք:

Այս անսպասելի յայտնութիւնը պաղ ջուրի ազդեցութիւն ունեցաւ: Կողմնակի անձնաւորութեան մը նման, որ յանկարծ կը ներկայանայ ընտանեկան կռիւներու մէջ, այս եթէ ոչ հիմնովին, գոնէ առերեւութապէս մեղմացուց կացութիւնը:

Սիմուրտէն դէպի սեղանը յառաջացաւ:

Տանդօն եւ Ռոպէսփիէր զայն կը ճանչնային: Անոնք շատ անգամ դիտած էին Քոնվանսիօնի ժողովրդական բեմին վրայ այս զօրաւոր մարդը, որուն ժողովուրդը մտիկ կ'ընէր: Ռոպէսփիէր, սակայն, ձեւականութիւններու մէջ բծախնդիր, հարցուց.

— Այստեղ ինչպէ՞ս մտաք, քաղաքացի:

— Ան Եպիսկոպոսութեան կը պատկանի, պատասխանեց Մարա այնպիսի ձայնով մը, որուն մէջ կը լսուէր անբացատրելի հնազանդ շեշտ մը:

Մարա կը մարտնչէր Քոնվանսիօնի դէմ, կը ղեկավարէր Քոմմիւնը, բայց կը վախնար Եպիսկոպոսութենէն:

Ատ բնութեան օրէնքն է:

Միրապօ անծանօթ խորութեան մը մէջ կը զգայ Ռոպէսփիէրի շարժումը, Ռոպէսփիէր կը զգայ Մարայի կացութիւնը, Մարա կը զգայ Հէպէրի ներկայութիւնը, Հէպէր կը զգայ Պաշէօֆի ցնցումը: Որչափ որ ստորերկրեայ հիմքերը հաստատ են, քաղաքական գործերը կրնան համարձակ քալել: Բայց ամենակատաղի յեղափոխականի ոտքին տակն ալ ստորերկրեայ շարժումնութիւն մը կայ, եւ ամենահամարձակներն անգամ շուարած կանգ կ'առնեն, երբ իրենց ոտքին տակը կը զգան այն ցնցումը, զոր իրենք ստեղծած էին իրենց գլխուն վերեւ:

Կարենալ որոշել այն շարժումը, որ կիրքերէն կը ծնի, եւ այն շարժումը, որ սկզբունքներէն կը բխի, հարուածել առաջինը եւ ընդդրկել վերջինը— ահա այստեղ է պահուած մեծ յեղափոխականներու հանճարն ու առաքինութիւնը:

Տանդօն տեսաւ, թէ ինչպէս Մարա սրտնեղեցաւ:

— Օ՛հ, քաղաքացի Սիմուրտէն մեր մէջ օտար մարդ չէ, ըսաւ եւ ձեռքը Սիմուրտէնին երկարեց:

— Օ՛ն ուրեմն, շարունակեց, քաղաքացի Սիմուրտէնին բացատրենք գործերու դրութիւնը. ան շատ յարմար րոպէին ներս մտաւ: Ես կը ներկայացնեմ Լեռը, Ռոպէսփիէր՝ Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովը, Մարան՝ Քոմմիւնը, իսկ Սիմուրտէն կը ներկայացնէ Եպիսկոպոսութիւնը. թո՛ղ ան մեր դատաւորը ըլլայ:

— Թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ Սիմուրտէն պարզ եւ լրջօրէն: Ի՞նչ բանի մասին է խնդիրը:

— Վանտէի մասին, պատասխանեց Ռոպէսփիէր:

— Վանտէ՛, պոռաց Սիմուրտէն, ատ շատ մեծ սպառնալիք է: Եթէ յեղափոխութիւնը մեռնի, ան կարող է մեռնիլ միայն Վանտէէն: Վանտէ մը շատ աւելի ահաւոր է, քան թէ տասը Գերմանիա: Որպէսզի Ֆրանսա ապրի, պէտք է Վանտէն սպաննել:

Այս քանի մը խօսքերէն Ռոպէսփիէր անոր կողմն անցաւ:

Ռոպէսփիէր հարցուց սակայն.

— Դուք առաջ քահանայ չէ՞ք եղած:

Ռոպէսփիէր չէր կրնար չնկատել անոր քահանայի դէմքը, որովհետեւ արտաքինէն կը ճանչնար նաեւ ներքինը:

— Այո՛, քաղաքացի, պատասխանեց Սիմուրտէն:

(Շար.)

Ֆրանսայի գործադրած մեթոտները յայտնապէս կը բռնաբարեն Միջերկրա-կանի հաւասարակշռութիւնը որով ուրիշ ոեւէ պետութենէ աւելի շահագրգռուած է Իտալիա, «քանի որ այդ հաւասարակշռութիւնը կը կազմէ կենսական խնդիր մը Հռոմի համար»։

*** Գերմանական թերթերը դիտել կուտան թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը կը նշանակէ ձեռնթափութիւն Փոքր Ասիոյ մէջ, որուն տիրապետութիւնը անգլօ-ֆրանսական քաղաքականութեան նպատակներէն մէկը եղած է միշտ։ Անոնց կարծիքով, Սանճաքին Թուրքիոյ կցումը կը բռնաբարէ անգլօ-իտալական դաշինքը, որ հիմնուած է Միջերկրականի ստատու-քուոյի պահպանման վրայ, կը հակասէ հոգատար իշխանութեան սահմանեալ յանձնառութեանց՝ Սուրիոյ հանդէպ, եւ վերջապէս բուռն դայրոյթ պիտի պատճառէ արաբական աշխարհին մէջ։ Համպուրկէր Ֆրէմտէմպլաթ կը գրէ թէ պատերազմի պարագային 250,000 թուրք զինուորներ պիտի պաշտպանեն Սուէզի ջրանցքը եւ Եգիպտոսը։

Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա պիտի օգտագործէ Սանճաքին յանձնումը, թօթափելու համար անգլօ-իտալական համաձայնութեան լուծը։ Արդարեւ, այդ համաձայնութիւնը Իտալիոյ կ՚արգիլէ ուզածին պէս մօտենալ արաբական աշխարհին, եւ մասնաւոր քաղաքականութիւն վարել Կարմիր ծովու արեւելեան ափերու պետութեանց հանդէպ։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՄԻԱՅՆ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Կիրակի օր հրատարակուած հրամանագիրներէն մին կը տրամադրէ այսուհետեւ մահապատիժներու գործադրութիւնը կատարել բանտերու մէջ։ Գործողութեան ներկայ պիտի կրնան ըլլալ միայն դատական պաշտօնեաները, մահապարտին փաստաբանները եւ կրօնական պաշտօնեայ մը։ Մահապատիժին գործադրութենէն անմիջապէս վերջը, գործողութեան ատենագրութեան մէկ պատճէնը պիտի կախուի բանտին դրան վրայ, 24 ժամուան համար։ Ասկէ դուրս ոեւէ մանրամասնութիւն պիտի չկրնայ հրատարակուիլ թերթերու մէջ։ Անսաստողները կը դատապարտուին հարիւրէն 2000 ֆրանք տուգանքի։

Այս որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք Վայտմանի գլխատման, որուն առթիւ անձոռնի տեսարաններ պարզուեցան. — ամբոխը խռնուած էր փողոցին եւ յարակից շէնքերու մէջ, վայրենի կանչեր կ՚արձակուէին, կիներ անգամ իրար կը հրմշտկէին չարաշուք տեսարանը դիտելու համար, մահապարտին գլուխը լաւ չէր տեղաւորուած կիյոթինին մէջ, շնորհալից մանրամասնութիւններ եւ նոյնիսկ լուսանկարներ հրատարակուեցան են. Հանրային կարծիքը խրատմբ վրդովուած էր այս երեւոյթէն եւ խիստ քննադատութիւններ երեւցան թերթերու մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻԷՆՑԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, սպիտակ Ռուսերը զօրահանդէս մը կատարած են Ճափոնցի հրամանատարներուն առջեւ։ — Ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց խուզարկութիւնները։ Առջի օր հրապարակաւ մերկացուցեր են Անգլիացի մը, միայն վարտիքը ձգելով։ Մերկացուած է նաեւ անոր կինը, սենեակի մը մէջ, որուն դուռը լայնօրէն բաց թողուած էր փողոցին վրայ։ Հաւանական է որ անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը ցոյց մը կատարեն չինական ջուրերուն մէջ։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ անհամբեր կը սպասեն Ճափոնի պատասխանին, միշտ այն յոյսով թէ կարելի պիտի ըլլայ սահմանափակել Թիէնցինի միջադէպը։ Միեւնոյն ատեն կը քննուին փոխադարձ տնօրինութիւնները, եթէ Ճափոն գոհացում չտայ։ Ճափոնական օդանաւերը թռուցիկներ կը ցրուեն ամէն կողմ, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով Անգլիոյ դէմ։ Հականգլիական պայքարը այնքան սաստկացած է որ չինական նաւահանգիստներու անգլիական հիւպատոսները նոր մարտանաւեր պահանջած են, իրենց հպատակներուն կեանքը եւ ստացուածքը պաշտպանելու համար։

Ճափոնական կառավարութիւնը արտօնեց որ օտար նաւերը կարենան մտնել Սէաթուի նաւահանգիստը, ինչ որ գոհացում կուտայ Ամերիկայի։ Բայց Թիէնցինի պաշարումը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ կը շարունակուին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ, Մոնկոլներու եւ Մանչուներու միջեւ, ուրիշ խօսքով՝ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ։ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 53 օդանաւեր վար առնուած են. իսկ Ճափոնցիները կ՚ըսեն թէ իրենք վար ձգած են 153 ռուսական օդանաւեր։ Կռիւները կը շարունակուին մէկ ամիսէ ի վեր։

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը խօսելով Մինիխի մէջ, 500 իտալացի կամաւորներու առջեւ, յայտարարեց. — «Կեանքը ի վերջոյ կը պատկանի այն ժողովուրդներուն որոնք պատրաստ են ի հարկին վերջին զոհողութիւնը կատարելու, իրենց գոյութեան եւ ապագային համար։ Հակառակ ամէն բանի, ապագան կը պատկանի փաշական Իտալիոյ եւ ազգային — ընկերվարական Գերմանիոյ»։ Տօքթ. Կէօպէլս ալ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ, ուղղուած՝ Անգլիոյ դէմ, իբրեւ պատասխան Չէմպըրլէնի վերջին բանախօսութեան։ «Անգլիա չի կրնար չափուիլ մեր ուժին հետ։ Մենք չենք վախնար մեր թշնամիներէն, մասնաւորապէս ջրանցքէն անդին եղած ժողովուրդէն (Անգլիա)։ Մենք բնական եւ արդար պայմաններ կը պահանջենք։ Մենք չենք ուզեր միշտ չունեւորներ մնալ։ Անօգուտ է Անգլիոյ քաղաքականութիւնը։ Այսօրուան Գերմանիան 1914ի Գերմանիան չէ»։

ՀԻՆԳ ՌՈՒՄԲԵՐ պայթեցան Լոնտոնի ամէնէն բանուկ փողոցներուն մէջ, մեծ վնասներ պատճառելով։ 17 հոգի վիրաւորուեցան։ Ամբոխը պիտի բզկտէր կասկածելի անցորդ մը, բայց ոստիկանութիւնը ազատեց։ Կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը սպառնաց բանադրել իրլանտացի յեղափոխականները։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Զըրփանի մէջ աշակերտ մը խրաքու եւեւէ սպաննեց իր երեք ուսուցիչները, ձախողած ըլլալով քննութեանց մէջ եւ յետոյ անձնասպան եղաւ։

Ի ՀԱՐԿԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԻՏԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՆ, Իտալիոյ մէջ, անոնք որ օտար դրամ կամ դրամագլուխ կը փախցնեն արտասահման։ Մասնաւոր ատեան մը պիտի սահմանէ պատիժները, համաձայն գործուած յանցանքին։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ փոթորիկ մը պայթեցաւ Ֆրանսայի վրայ, մասնաւորապէս հիւսիսային նահանգներուն մէջ, 50 միլիոն ֆրանքի վնաս մը պատճառելով։ Միեւնոյն ատեն անձրեւ տեղացած ըլլալով, ամբողջ գիւղեր ողողուեցան, ճամբաները անանցանելի դարձան, անասուններ խեղդուեցան եւ ցանքերը փճացան։

41 ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ առեւտրական սենեակներու պատուիրակները, աւելի քան հազար հոգի, իրենց առաջին նիստը գումարեցին Քոփէնհակի մէջ, երէկ, երկուշաբթի, միջոցներ որոնելու համար ի խնդիր խաղաղութեան։ Բացման նիստին ներկայ էին Տանիմարքայի թագաւորը, գահաժառանգը եւ իշխանուհին։ Ժողովը պիտի փակուի շաբաթ օր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հինգշաբթի 29 Յունիս, Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ Պոմոնի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին մէջ կրօնական ժողովի որոշմամբ եւ Թաղական խորհուրդի նախաձեռնութեամբ հանգուցեալ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿ ԱՒԱԳԵՐԵՑ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ մահուան Ա. տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն ու պատարագ պիտի մատուցանէ Թաղիս հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ քահանայ Աւետեան, իր անուանակոչութեան տօնին զուգադիպութեամբ։ Ներկայ կ՚ըլլան Մարսէյլի քահանայից դասը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Չ. Թ. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին վարչութիւնը իր բոլոր ընկերներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Վալանսի ընկերներէն Երուանդ Տէր Ղուկասեանի, իր մօրը մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Պ. Պ. — 150
ԼԱ ՊՕՍԿ ՊԱՌ, Գ. Վ. — 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պաք. — 75
ՓԱՐԻԶ (6), Տիկին Վ. — 100
ՎԻԷՆ, Կ. Ա. — 140
ԹԱՐԱՐ, Գ. Յ. — 75
ՊԱՆԵՕ, Լ. Թ. — 300
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 822

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme . . Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 28 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4078

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՑՑԷ՛ ԼՕԶԱՆԸ...

Մանրամասնօրէն տուած եղանք Փարիզի եւ Անգարայի միջեւ կնքուած երկու համաձայնութիւնները,— մէկը՝ Սանճաքի, միւսը՝ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի մասին։ Մէկը փոխարինութիւն, փրկագին միւսին, ինչպէս կը չեշտեն բոլոր թերթերը, պաշտօնական զեկոյցին հետ։

Ուրեմն, «Հիթիթներու երկիրը», Հաթայ, Ալեքսանտրէթի - Անտիոքի պատմական շրջանը պիտի յանձնուի Թուրքիոյ, յուլիս 22ին։ Շատոնց յանձնուած էր անոր վարչական իշխանութիւնը, այժմ հողն ալ կը վերադարձուի, Սուրիոյ բաժին պահելով միայն Քէսապի հայաշատ այլ թշուառ շրջանը։

Ինչպէս կը տրամադրէ համաձայնութիւնը, «այն անհատները» — ուշադրութի՛ն բառին — որ չեն ուզեր Թրքական հպատակ դառնալ, այսինքն մնալ, կրնան, մինչեւ վեց ամիս, որոշել իրենց ընտրելիքը։ Եթէ կը նախընտրեն սուրիական կամ լիբանանեան հպատակ ըլլալ, այն ատեն ստիպուած են հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց գործերը, ծախել իրենց գոյքերը, դրամը յանձնելով Թրքական դրամատան, կամ իրենց հետ փոխադրել նոր բնակավայրը, մինչեւ 18 ամիս։

Ոչ մէկ արտաքին երաշխաւորութիւն կամ առանձնաշնորհ՝ մնացողներուն։ Չէ՞ որ պաշտօնական զեկոյցն ալ յատկապէս կը չեշտէր.

— «Թուրքիա ուրիշ ոեւէ պետութենէ աւելի, նախանձախնդիր է իր առանձնաշնորհներուն համար։ Ինչ որ կրնայ սահմանափակել իր գերիշխանութիւնը, կասկածելի է իրեն համար։ Այսուհետեւ Թուրքիոյ լրացուցիչ մասը կազմելով, Սանճաքը կը կորսնցնէ այն ինքնավարութիւնը զոր կը վայելէր Սուրիոյ սահմաններուն մէջ։ Ուստի հարկ եղաւ համաձայնութենէն հանել այն տրամադրութիւնները որոնցմով կարգ մը իրաւունքներ կամ երաշխաւորութիւններ տրուած պիտի ըլլային ոչ - թուրք բնակչութեան»։

Մէկ խօսքով, կատարեալ գոհացում Թուրքիոյ, ապահովելու համար անոր բարեկամութիւնն ու զինակցութիւնը։ Հողատար իշխանութիւնն ալ իր կարգին գոհ է որ Թուրքիա այլեւս աչք պիտի չտնկէ Սուրիոյ հողերուն, վերջնական համարելով իր սահմանները։

Այստեղ այլեւս մեզի խօսք չիյնար։ Եթէ շատ մը թերթեր իրենց կարգին կը փառաբանեն գոյացած համաձայնութիւնը, ուրիշներ, աւելի անկախ եւ իրաւես, կը շարունակեն պայքարը, ապացուցանելու համար թէ իրականին մէջ Ֆրանսան էր որ տուժեց, ճիշդ ինչպէս Կիլիկիան լքած ատեն։

Նորէն Լօզանի հոգեբանութիւնն է որ կը տիրապետէ, անարգել բանեցնելով Թրքական ջրաղացը, որ շատոնց վարժուած է միշտ օրհնութիւններ վայելելու, շնորհիւ հուշակաւոր Նեղուցներուն։

Եւ, ինչպէս Լօզանի օրերուն, այս անգամ ալ նոյն լորձնաշուրթն փառաբանութիւնը «մեծ» կոչուած մամուլի էջերէն։

— «Կեցցէ՛ Թուրքիա», կ'աղաղակէ նախկին անիշխանականը, կիսաթաւ էռվէ — այժմ թթու ազգայնական։ Ու կ'աղաչէ, կը պաղատի.

— «Սիրելի թուրք բարեկամներ, քանի որ նորէն մեր զինակիցները դարձաք, մեզի եւ մեր անգլիացի բարեկամներուն եւ շատ լաւ կապեր ունիք Մոսկուայի հետ, չէ՞ք կրնար ըսել Սթալինի որ կարն կապէ տխմարութիւնը եւ փութացնէ անգլեւֆրանքեւխորհրդային դաշինքին ստորագրութիւնը»։

Աւելի ծանրաբարոյ թերթ մը, «Ֆիկարօ», որ իր էջերը լայն կը բանար ընդդիմադիրներուն առջեւ, պաշտպանելու համար Սանճաքին դատը, այս անգամ ուրիշ եղանակ մը կը հնչեցնէ.

—«Այս գործակցութիւնը շատ մեծ արժէք ունի։ Կը բաւէ աչք մը նետել քարտէսին վրայ, համոզուելու համար։ Ահա թէ ինչու Ալեքսանտրէթի ստուերը պէտք չէ մթագնէ երէկուան օրը (դաշնագրին ստորագրութեան օրը, ուրբաթ)։ «Ի՞նչ է ստուերը, արեւի մը ապացոյցը», ըսած է Մէլքիոր տը Վոկիւէ»։

Այսպէս եւ միւսները, չափաւոր կամ աւելի չափազանց։ Օրինակ, արմատական էմիլ Ռօշը կ'աւետէ որ «Նեղուցներուն դռնապանը իրենց հետ է», ուրեմն վախնալու պատճառ չունին...

Այս պարագաները կը յիշենք, պարզապէս աղօտ գաղափար մը տալու համար տիրող հոգեբանութեան մասին։ Հաստատելու համար թէ գետինը շատոնց պատրաստուած էր։

Շատ աւելի պերճախօս են օրուան լուրերը։

Սանճաքին յանձնումը պիտի կատարուի յուլիս 22ին։ Բայց Թուրքերը, որոնք տուն - տեղ են եղած արդէն, զօրքով եւ վարչական կազմով, նոր զինուորներ կը ղրկեն, ինչ որ պիտի ծառայէ ահուսարսափի մատնելու ոչ - թուրք ժողովուրդները, որպէսզի օր առաջ ձգեն - հեռանան։ Ի՛նչ կալուած, ի՛նչ առուծախ։ Հայկական տեղահանութեան պատմութիւնն է որ կը կրկնուի,— ո՞ր Թուրքը պիտի ուզէր գնել։ Եւ յետոյ, չէ՞ որ ծախուածին փոխարժէքն ալ Թրքական դրամատան պիտի յանձնուի։

Փա՛ռք անոնց Մուսատաղը։ Կեցցէ՛ Լօզանը...

Անցա՛ն եղան բոլոր կոչերն ու ձեռնարկները, հարիւրաւոր երեսփոխաններու, մասնաւորականներու, նախկին նախարարներու եւ զօրավարներու ճիչումները, գոնէ այդ հայաշատ շրջանը փրկելու համար,— շրջան մը ուր մէկ հատիկ Թուրք չի բնակիր։

Անցա՛ն եղան քուն արար ժողովուրդին բողոքները։ Եւ օրուան վարիչները կը մխիթարուին այն համոզումով թէ խաղաղութեան ճակատը զօրացաւ, շնորհիւ այս ծանր զոհողութեանց։

Նրանի՛ թէ այդպէս ըլլար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍ 22ԻՆ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԾՈՑԸ՝ ՆԱՒԱԿԱՅԱՆ ԵՒ ՕԴԱԿԱՅԱՆ

Ֆրանսացի ճարտարագէտներ պիտի ամրացնեն Նեղուցները

Ֆրանսական եւ Թրքական կառավարութիւնները երկուշաբթի օր խորհրդակցելով, որոշեցին որ Սանճաքին Թուրքիոյ յանձնումը տեղի ունենայ յուլիս 22ին։ Այդ օրը Ֆրանսական եւ սուրիական վերջին զինուորները պիտի հեռանան եւ վեց ամիս պայմանաժամ պիտի տրուի ոչ - թուրք փոքրամասնութեանց, որպէսզի որոշեն թէ պիտի մնա՞ն թէ պիտի հեռանան։ Անգարայի մէջ ստորագրուած դաշնագրին համաձայն, հեռացողները հաշուեյարդարի պիտի ենթարկեն իրենց գոյքերը եւ Սանճաքէն պիտի հեռանան մինչեւ 18 ամիս, Թրքական դրամատան յանձնելով ծախուած գոյքերուն փոխարժէքը...

Վերջին լուրերու համաձայն, արդէն իսկ թուրք զինուորներ մտած են Սանճաք, պաշտպանելու համար Թուրքերու ստացուածքը եւ իրաւունքները, մինչեւ նահանգին յանձնումը։

Երկու կառավարութեանց եւ սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւններէն վերջ, թրքական կառավարութիւնը որոշեց Ալեքսանտրէթի ծոցը վերածել կարեւոր նաւակայանի մը եւ օդակայանի մը, որ Իզմիրէն վերջը երկրորդ ռազմական խարիսխը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ համար։

Միեւնոյն ատեն, Մարմարայի հիւսիսային շրջանի Թրքական ամրութիւնները, որոնք Տարտանէլը կը պաշտպանեն Էտիրնէէն մինչեւ Վոսփոր, պիտի օժտուին արդիական սպառազինութիւններով, յարեւմտան Մաժինոյի գծին։ Այս նոր ամրութեանց շնորհիւ, ոչ միայն պիտի պաշտպանուի Թուրքիոյ եւրոպական հողամասը, այլեւ պիտի ապահովուի ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւերուն ազատ անցքը Տարտանէլէն, եթէ պատերազմ ծագի։

Ֆրանսացի ճարտարագէտներ, որոնք մասնակցած են Մաժինոյի գծին շինութեան, Թուրքիա պիտի ղրկուին, խորհրդակցելու համար Տարտանէլի հիւսիսային ափերուն ամրացման մասին։ Այս նոր շինութիւնները պիտի կատարուին Անգլիոյ տրամադրած փոխով, 16 միլիոն սթերլին։

Բաց ի օդատորմիղի մը կազմութենէն, Թուրքիոյ վերազինման ծրագիրը կը տրամադրէ կառուցանել զօրաւոր տորմիղ մը, որ երբ լրանայ պիտի բաղկանայ 17 սուզանաւերէ, 13 թորփիլահալածներէ, երկու յածանաւերէ, առանց հաշուելու երկու հին յածանաւեր եւ հռչակաւոր «Եէօզէն»ը։

*** Նախկին վարչապետ Թարտիէօ յօդուած մը գրելով «Ժուռնալ»ի մէջ, կը հեղնէ Ալեքսանտրէթի լքումը.

— «Կը թուի թէ մենք Ծայր. Արեւելք փոխադրած ենք Կեդր. Եւրոպայի մեր մեթոտները։ Մեր վարիչներուն չեշտը միշտ ուժեղ է,— «Ոչ մէկ իրաւունք պիտի զոհենք, ոչ ալ մէկ թիզ մեր հողերէն»։ Եւ այս ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքիոյ կը յանձնենք Ալեքսանտրէթի Սանճաքը»։

«ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԱՐՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Իտալական թերթերը կը շարունակեն բուռն յօդուածներ հրատարակել Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ դէմ, Ալեքսանտրէթի շրջանին լքման առթիւ։ «Իլ Թէլէկրաֆօ», կոմս Չիանոյի ընտանիքին օրկանը, ուժգնօրէն կը քննադատէ Թուրքիան որ միացաւ ժողովրդավար պետութեանց, ձեռք անցընելու համար հողեր որ իրեն չեն պատկանիր։ Թերթին կարծիքով Թուրքիան այսուհետեւ սպառնալիք մը կը կազմէ Մօտաւոր Արեւելքի համար։ Ահաւասիկ իր եզրակացութիւնը.

— «Թրքական ռեխումը, թէեւ թեթեւցած շնորհիւ քանի տարիէ ի վեր գործածուած առողջապահական մեթոտներու, թէեւ մեղմացած՝ «լիզոֆորմ»ի գործածութեամբ, կը մնայ այն ինչ որ եղած է միշտ,— կը վարակէ ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքը։ Ան գարշահոտութիւն մըն է որ սոսկում կը պատճառէ հոտը առնողին։ Եւ, որքան տարածուի, այնքան պիտի օգտուին Առանցքին պետութիւնները»։

Ուրիշ թերթեր ալ կը շարունակեն ազդարարել թէ Սանճաքին յանձնումը կը խախտէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը։ «Քորրիէրէ Փատանօ» կը գրէ այս առթիւ.

— «Արեւելքի բրիտանական քաղաքականութիւնը ամենակծու քննադատութեանց կը հանդիպի իսլամ ժողովուրդներուն կողմէ եւ բնական է որ Իտալիան, իբրեւ իսլամական պետութիւն եւ բարեկամ արաբ ժողովուրդներու, կը շահագրգռուի այս խնդիրներով որոնք ուղղակի կապ ունին իրեն հետ։ Անգարայի մէջ ձեռնարկած են փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքելու Եգիպտոսի հետ, բրիտանական հովանաւորութեան տակ, իբրեւ նոր օղակ մը Առանցքին դէմ ուղղուած պաշարման, ինչ որ տհաճութիւն կը պատճառէ արաբ ժողովուրդներուն։ Այս վերջինները հաճութեամբ չեն դիտեր անգլեւ-Թուրք ռազմախաղը որ կը ձգտի Անգարան ուղղել արաբական երկիրներուն դէմ, անճարակօրէն քօղարկուած հողային ցանկութիւններով։ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին խնդիրը միայն առաջին քայլն է։ Բրիտանական այս նոր խաղին առջեւ Իտալիան անտարբե՞ր պիտի մնայ։ Այս պարագաներուն մէջ, կարելի՞ է մեղադրել Իտալիան թէ կը խախտէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը»։

Ուրիշ թերթեր ալ արտատպած են այս գրութիւնը։

35 ՋԵՒ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐ ծովը նետուեցան Քոնսթանցայի առջեւ (Ռումանիա), բայց կարելի եղաւ ազատել։ Շոգենաւ մը 450 հրեայ տարագիրներ պիտի փոխադրէր Քոնսթանցայէն։ Ասոնց մէջ կային 152 դժբախտներ որոնք չորս ամիսէ իվեր կը սպասէին Քոնսթանցայի մաքսատան նկուղներուն մէջ։ Երբ շոգենաւը պիտի մեկնէր, 150 չեխոսլովաք տարագիրներ ալ, որոնք նոր հասած էին, ուզեցին նաւ մտնել։ Նաւապետը առարկեց թէ տեղ չկայ։ Այս առթիւ սրտակեղեք տեսարաններ պարզուեցան եւ 35 հոգի յուսահատելով ծովը նետուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՄԱԿԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Ձեռագիրներ կը ստանամ, չեն տպուիր կամ կ'ուշանան։

Եւ ահա զարմանալի հարցումներ, միամիտ կամ երկդիմի ենթադրութիւններ։

— Դաշնակցական չեմ անո՞ր համար չտպեցիք. բայց հակադաշնակցական ալ չեմ։

— Արդեօք անո՞ր համար որ Յառաջի բաժանորդ չեմ։ Բայց ես ձեր թերթը կը կարդամ ամէն օր։

— Ի՞նչ ընենք, դպրոց չտեսանք որ գրոց-բրոցի անուն հանէինք, ձեր աչքը մտնելու համար։

— Դուք Պոլսեցի, մենք գաւառացի, կարեւորութիւն չէք տար մեզի պէս ներուն։

— Ահա ձեզի երկու նամակադրոշմ, վերադարձուցէք յօդուածս։

— Ցանցանք իմս է որ նամակադրոշմ չէի ղրկած, որպէսզի պատասխանէիք թէ ինչո՛ւ չէք տպած։

— Միայն ձեր մենաշնո՞րհն է պաշտպանել ազգային շահերը...

Եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել։

Շատ ալ չեմ զարմանար։

Այս գանգատողները ընդհանրապէս տաքարիւն տղաքներ են։ Օրերով կ'ոռոճան, կը գրեն - կ'աւրեն, վերջապէս քանի մը կը վերածեն ու կը ղրկեն խմբագրութեան։

Յետոյ կը սպասեն սրտատրոփ անձկութեամբ։ Մէկ շաբաթ, երկու շաբաթ... ի զուր։

Իրենք այնպէս վնուած են թէ ինչ որ ղրկեն պիտի տպուի։ Եթէ չեղաւ, ուրեմն գաղտնիք մը կայ։

Եւ այդ գաղտնիքն ալ իրենք են որ կը լուծեն.

— Գիտեմ, Դաշնակցական չեմ անոր համար է... Բաժանորդ ալ չեմ...

Կը կարծեն թէ խմբագիրը կուսակցութեան բոլոր անդամներուն կամ թերթին բոլոր բաժանորդներուն անունները գոց բրած, անոր համեմատ կ'որոշէ յօդուած մը տպել կամ զամբիւղը նետել։

Շատերու մէջ այս համոզումը այնքան արմատացած է որ, երբեմն կը գրեն.

— Եթէ այս յօդուածս տպուի, որոշած եմ բաժանորդագրուիլ Յառաջին. մինչեւ հիմա ձեռքէ կ'առնեմ։

Դժբախտաբար խմբագիրը անձնական քարտուղար մը չունի, որպէսզի կարենայ օրը օրին պատասխանել եւ լուսաբանել։

Դեռ ուրիշ խնդիր թէ պարտաւո՞ր է բացատրութիւն տալ...

— Այդքան դժուա՞ր բան է երկտող մը գրել։

— Երբ խմբագրատուն գաս, կ'իմանաս։

— Գանգատները յիշեցիր, իսկ լուսաբանութի՞ւնը։

— Այսքանը չի՞ բաւեր, հասկցնելու համար թէ ո՛րքան տղայական են այդ ենթադրութիւնները։

— Չի բաւեր. պէտք է հատիկ - հատիկ բացատրել։

— Շարն ընդհուպ...

ՎԱՀԷ

ԱԶԳ. ՏՕՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՍԱՆՃԱՔԻ ԿՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թրքական թերթերը ամբողջ սիւնակներ նուիրած են Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան եւ Սանճաքի Թուրքիոյ կցումին։ Բոլորին ալ կարծիքը այն է, թէ անգլեւթրքական դաշինքէն ետք Թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը կը ծառայէ խաղաղութեան պահպանման արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Քաղաքական շրջանակները մասնաւորապէս կը չեշտեն, թէ ըստ վարչապետ Սայտամի ճառին, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Թուրքիա կը ջանան այժմ վերջնապէս իրականացնել անգլեւթրքական եւ անգլեւֆրանսական զինակցութիւնները։

Անգարայի կառավարութիւնը կը պատրաստուի այժմ Սանճաքը կցել անյապաղ։ Յուլիս 23ը յայտարարուեցաւ թրք. ազգային տօն, երբ ֆրանսական զօրքը պարպած պիտի ըլլայ Հաթայը։ Թուրքիա պիտի նշանակէ նահանգապետ մը եւ Հաթայ պիտի մտցնէ ուժեղ զօրագունդ մը։

Իտալական ճնշում Պուլկարիոյ վրայ

Հռոմի մէջ այս միջոցին շատ կը զբաղին Պուլկարիայով, որ մնացած է երկու սուրի մէջ։ Իտալիա կը յուսայ վճռական դեր մը կատարել այս անելին մէջ. մանաւանդ որ հիմա պալքանեան պետութիւն դարձած կ'ըլլայ, Ալպանիոյ գրաւումով։ Միւս կողմէ, նկատի առնելով իր դիրքը Միջերկրականի մէջ, Իտալիա կ'ուզէ տիրական ազդեցութիւն մը ապահովել Պալքաններուն մէջ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դիմաց։

Թերթերու հրատարակութիւններէն դատելով, Հռոմ այժմ ամէն միջոց կը փորձէ — անթել, մամուլ, զանազան հրատարակութիւններ, տնտեսական եւ դիւանագիտական գործունէութիւն — որպէսզի Պուլկարիա մէկդի դնելով չէզոքութիւնը, միանայ Առանցքին։ Բազմաթիւ իտալացի լրագրողներ Պուլկարիա գացած են եւ շատ մը Պուլկարներ Իտալիա հրաւիրուած։ Մէկ խօսքով, անընդհատ երթեւեկ մը տեղի կ'ունենայ Հռոմի եւ Սոֆիայի միջեւ։

Ա՛ռ այժմ կը հերքուի Պուլկարիոյ թագաւորին Հռոմ այցելութեան լուրը. բայց եւ այնպէս գետինը բաւական հարթուած է, մերձեցում հաստատելու համար։ Բանակցութիւններ կը կատարուին առեւտրական դաշնագիրը նորոգելու եւ վճարման դիւրութիւններ ընծայելու համար։ Դեռ վերջերս էր որ մշակութային համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ։ Իտալերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ հռչակուած է պուլկարական դպրոցներուն մէջ։ Յետոյ, Պուլկարիա հաւանած է մասնակցիլ 1942ի ցուցահանդէսին, Հռոմի մէջ, եւ վերջապէս իտալական մամուլը բացէ ի բաց կը պաշտպանէ Պուլկարիոյ պահանջները Տոպրուճայի եւ դէպ ի ծով ելքի մասին։

Մինչ այս մինչ այն, Ռումանիա, Թուրքիա եւ Յունաստան կը ջանան իրենց կողմը քաշել Պուլկարիան։ Այս վերջինը ի վիճակի չըլլալով դիմադրելու այդ երեք պետութեանց, ստիպուած է իր յոյսը դնել Եուկոսլավիոյ վրայ։ Ուրեմն, եթէ ամրապնդուին Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ կապերը, այն ատեն Պուլկարիա ստիպմանաբար պիտի հակի դէպի Գերմանիա եւ Իտալիա։ Մէկ խօսքով, Պուլկարիոյ վերջնական դիրքը կախում ունի Եուկոսլավիոյ դիրքէն։

Անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ պատասխանելով հարցումի մը, Պ. Չէմպըլէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը Ֆրանսայի հետ միասին կ'ուսումնասիրէ Մոսկուայի նոր դիտողութիւնները։ Ընդդիմադիր մը հարցուց թէ ինչո՛ւ նախարար մը չի ղրկուիր Մոսկուա, փութացնելու համար բանակցութիւնները։ Վարչապետը պատասխանեց.

— Չեմ կարծեր թէ մեծ օգուտ մը պիտի ունենայ այդ կարգադրութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԴԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԽՄԲ.— Վերջերս հրատարակեր էինք յօդուածաշարք մը՝ Ժան Փիշօնի գրքի մասին,— «Մօտաւոր Արեւելքի բաժանումը»: Ստորեւ ամբողջական հատուած մը Ալեքսանտրէթի մասին, որ Թուրքերուն յանձնուեցաւ 1939 Յունիս 23ի դաշնագրով.—

Առ հասարակ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, Դաշնակիցներու կատարած ռազմական գործողութիւնները շատ մը քննադատութեանց ենթարկուած են: Մասնաւորաբար զարմանալի կը թուի թէ ինչո՞ւ Դաշնակիցները չյարձակեցան ուղղակի Ալեքսանտրէթի վրայով, Պաղտատի գլխաւոր գծին վրայ, կտրելու համար ամբողջ Սուրիան եւ Միջագետքը ու մէջտեղէն կիսելով ամբողջ Թուրքիան: Արդարեւ Ալեքսանտրէթի շուրջ կը գտնուէր օսմ. բանակներու հաղորդակցութեանց ամբողջ հանգոյցը: Մանաւանդ որ երկաթուղիի շինութիւնները դեռ աւարտած չէին: Գալով փապուղիներուն՝ Ամանոսը ծակուեցաւ 1917 Յունուարին, իսկ Տաւրոսի խոշոր փապուղին՝ 1918 Սեպտեմբերին:

Մինչեւ պատերազմի վերջաւորութեան, այդ լեռնային մասերուն մէջ անսահման դժուարութեան ենթարկուեցան թրքական իշխանութիւնները փոխադրական տեսակէտէն: Այսպէս է որ, իրաւամբ, Հինտէնպուրկ կը նկատէ՝ «Ռազմավարական միակ փայլուն գործողութիւնը՝ կարելի է կատարել Ալեքսանտրէթի վրայ»:— Ըստ Հինտէնպուրկի «այս գործողութիւնը, ամենամեծ ազդեցութիւնը պիտի ձգէր բոլորի վրայ, ու վճռական դեր պիտի խաղար Թուրքիոյ վրայ»:

Նման գործողութեան մը կարեւորութիւնը սկիզբէն իսկ գնահատած են Համաձայնական պետութիւնները: Սակայն խուսափած են միշտ, նկատի ունենալով այն մեծ բարդութիւնները, որոնք յառաջ պիտի գային, Օսմանեան կայսրութեան հողային բաժանման ընթացքին:

Դաշնակիցները երկար ատեն մըտմտացին այս խնդրի շուրջ: Ու մինչեւ որ համաձայնութեան եկան, այդ գործողութեան համար նպաստաւոր պայմաններ գոյութիւն չունէին:

Այս ուղղութեամբ առաջին գաղափարը յղացողը եղած է անգլիացի գեր-ծովակալ Մարք Քէր: Ան, 9 Սեպտեմբեր 1914ին երբ դեռ Թուրքիան պատերազմի չէր մտած, կը ծրագրէ գործողութիւն մը կատարել Ալեքսանտրէթի վրայ, գործակցելու համար Կէլիպօլուի թերակղզիին դէմ ծրագրուած արշաւանքին, Յունաստանի հետ միասին:

Սակայն աւելի յստակ կերպով հարցը դրաւ Չըրչիլ, 1914 Նոյեմբեր 25ին:

Ան յայտարարեց անգլիական կառավարութեան, թէ Եգիպտոսը պաշտպանելու լաւագոյն մեթոդը՝ Ալեքսանտրէթէն Թուրքիոյ վրայ յարձակելու մէջ կը կայանայ: Սակայն լորտ Քիչնըր այդ ատենները, ուրիշ ռազմական եզերքներու վրայ կատարուելիք գործողութեանց մէջ յաջողութիւն չէր տեսներ: Թէեւ ան օգտակար կը գտնէր ցուցարարութիւն մը կատարել Ալեքսանտրէթի ծոցին շուրջ, թշնամիին ուշադրութիւնը այն կողմ հրաւիրելու համար, Նեղուցներու յարձակման ատեն:

Այս հարցին շուրջ լուսաբանուելու, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ վրայ ունեցած իրաւունքները արժեցնելու համար— ըստ 1912ի անգլեւ-ֆրանսական համաձայնութեան— Անգլիա կը մեկնի Ֆրանսայի ծովային նախարարը: Անգլիացիները, ուղղակի զգացնել կուտան իրենց մեծ շահագրգռութիւնը Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստի մասին:

Բայց կը յայտնեն նաեւ թէ իրենք առանձին ցամաքահանութիւն մը պիտի չկատարեն Ալեքսանտրէթի վրայ, եթէ սուրիական ափերու դաշնակից նաւատորմի հրամանատարութիւնը կը մնայ Ֆրանսային:

Ֆրանսացի ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ, ամենաջերմ պաշտպանն էր Ալեքսանտրէթի ցամաքահանման գաղափարին: Ան կը գտնէր թէ կարելի է 150,000 մարդ ցամաք հանել այդ ռազմաբեմի վրայ: Ան կը յուսար բռնել Ամանոսի եւ Տաւրոսի կիրճերը, տէր դառնալով այդպէս, Ատանայի դաշտին, ինչպէս նաեւ Մերսինի, Այասի եւ Ալեքսանտրէթի խարիսխներուն: Ու յետոյ մէկ թեւով իջնել Դամասկոս – Երուսաղէմ ուղղութեամբ, աջ թեւէն կըթնած նաւատորմիղին, ու այդպէսով կողքէն հարուածել Սուէզի վրայ յառաջացող թրքական բանակը:

Այս յատակագիծը Ֆրանսայի ծովային նախարարութեան կողմէ հաստատուած եւ ուսումնասիրուած էր Ազգ. Պաշտպանութեան Խորհուրդէն: Սակայն Տէլքասէ չուզեց հետապնդել անոր գործադրութիւնը, նկատի ունենալով միշտ մեծ անհամաձայնութիւնները որոնք գոյութիւն ունէին Դաշնակիցներու միջեւ, Օսմ. կայսրութեան անդամահատման հարցին շուրջ:

Արդարեւ շատ փափուկ էր Ալեքսանտրէթի հարցը: Անգլիացիները կը նկատէին, թէ այդ քաղաքը դուրս կը մնար տնտեսական ազդեցութեան այն գօտիէն, որ տրուած էր Ֆրանսայի Սուրիոյ մէջ, ըստ 1912ի համաձայնութեան: Գերմանացիները 1911ին Սուլթանէն ստացած էին սոյն նաւահանգիստի շահագործման, ինչպէս նաեւ զայն Պաղտատի երկաթուղիին կապելու իրաւունքը: Առնկա իբրեւ գերմանական ստացուածք, նոր բաժանումի պիտի ենթարկուէր: Ու Անգլիացիները կը վերապահէին իրենց իրաւունքները:

Լորտ Քիչնըր խնդիրը վերարծարծեց 1915ի աշնան, երբ համոզուեցաւ որ շուտով Թուրքիա յարձակում մը պիտի կատարէ Եգիպտոսի վրայ: Ատոր դիմագրաւելու համար, ան իր կառավարութեան կը յայտնէ, թէ միակ միջոցն է իսկոյն Այասի մէջ ցամաքահանում մը կատարել, վերցնելով Եգիպտոսէն եւ Կէլիպօլուէն երկուական զօրաբաժիններ: Այս գործողութիւնը ըստ Քիչնըրի, նախ թշնամիին արշաւանքը պիտի խափանէր դէպի Եգիպտոս, երկրորդ, պիտի ծածկէր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, այն յոռի տպաւորութիւնը, որ պիտի յառաջ գար Նեղուցներու պարպումով՝ ինչ որ անխուսափելի էր այլեւս:

Սակայն Ֆրանսական կառավարութիւնը, ճիշդ այս ատեններ կը յղանար Սելանիկի արշաւանքը, ինչ որ չէր համապատասխաներ անգլիական ծրագրին: Իսկ երկու գործողութիւնները միաժամանակ կատարելու համար, Համաձայնականները բաւարար միջոցներ չունէին:

Զօրավար Ժոֆր եւ ամբողջ Նախարարական կազմը միաձայնութեամբ հակառակեցան Քիչնըրի անգլիական ծրագրին: Այս նկատողութիւններուն վրայ, 13 Նոյեմբերին (1915) սըր Էտուըրտ Կրէյ, Փօլ Քամպոնին կը յայտարարէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը համաձայն չէ պատերազմական նախարարութեան ծրագրին, թէ նման ձեռնարկներ պէտք է կատարուին երկու երկիրներու մաքերու փոխանակութենէն վերջ միայն: Արդարեւ անգլ. կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրաժարեցաւ այդ արշաւանքէն Փարիզի համաժողովին մէջ 1915 Նոյեմբեր 19էն:

Շատ զգածուած այս որոշումէն, լորտ Քիչնըր փորձեց անձնապէս համոզել Փուանքարէն, առանձին տեսակցութեան մը մէջ, 29 Նոյեմբերին: Ան պարզեց նոյնպէս, թէ անգլիական ծովային սպայ մը, հետազօտութեան մը շնորհիւ կրցած էր հաստատել թէ, Ալեքսանտրէթի շուրջ, ոչ մէկ պաշտպանողական միջոց ձեռք առնուած էր: Սակայն Ֆրանսական Հանրապետութեան նախագահը ատոր փոխարէն պատասխանեց թէ Անգլիա իրենց խոստացած է 90,000 մարդ, ու իրենք այդ ուժին կը սպասեն փութով:

Չյաջողելով Փուանքարէն համոզել, Լորտ Քիչնըր սպառնաց հրաժարիլ, որպէսզի ստիպէ բրիտանական դահլիճին ընդունիլ տալ իր ծրագիրը: Բանակցութիւնները վերսկսան Քալէի մէջ եւ մթնոլորտը շատ թանձրացաւ: Բայց ոչ մէկ կերպ կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել: Ի վերջոյ 10 Դեկտեմբեր 1915ին Ֆրանսա եւ Անգլիա համաձայնեցան Սելանիկը պաշտպանել, ու յետաձգել Ալեքսանտրէթի արշաւանքը: Հետագային աւելի քիչ խօսուեցաւ այդ մասին, մանաւանդ որ զօրամասերու պակասութեան հետ, աւելցաւ նաեւ սուզանաւային պատերազմին վտանգը:

Ինչպէս կ'երեւի, Ալեքսանտրէթը դեռ այդ օրերուն, արդէն կռուածաղիկ է դարձած Դաշնակիցներուն միջեւ: Անիկա մէկ օղակը կը կազմէ միայն այն խոշոր բարդութիւններուն որոնք կապուած են Թրքական հողերու բաժանման սկզբունքին հետ:

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, բաց կերպով պայքարեցան, Ալեքսանտրէթի շրջանը սեփականացնելու մաքով, մինչեւ որ այդ ներքին պառակտումէն օգտուեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի Ազգ. շարժումը:

ԿԱՆԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄԻՒՍ

Դ.

Ուրեմն կանխասացութեան մեծ վարպետը իր մարգարէական երկը, ինչպէս ըսինք, տպած է 1555ին: Եւ մինչեւ այսօր, իր գուշակութիւնները կատարուած են ամբողջովին: Իր գործը ուսումնասիրողները, առանց բացառութեան, համաձայն են որ վարպետը բնաւ չէ սխալած: Եւրոպայի քաղաքական գլխաւոր դէպքերը, կատարուած, կատարուող եւ կատարուելիք, գուշակուած են: Իր գուշակութեանց ամբողջութիւնը ներկայացնել շատ երկար պիտի ըլլար ու անյարմար օրաթերթի մը համար: Ծաղկաքաղ մը պիտի ընենք իր այն գուշակութիւններէն որոնք անցեալին կը պատկանին:

Կատարուող եւ կատարուելիք դէպքերու մասին իր ըրած կանխասացութիւնները գիտնալ ուզողները կրնան կարդալ վարպետին գործը լուսաբանող հատորները, որոնցմէ լաւագոյնն է Dr. de Fonbruneի երկասիրութիւնը՝ Les Prophéties de Maistre Michel Nostradamus (Expliquées et Commentées): Այս հատորը տպուած է այս տարի:

Ծաղկաքաղը սկսինք Նափոլէոն Ա.ի շրջանէն: Նոստրատամուսի դատաստանները խիստ են: Վարպետը փառքէ կը վերագրէ Նափոլէոնի բոլոր շարժումները, իր պատերազմները կը հռչակէ անօգուտ: Կ'ըսէ թէ Քաղաքային Օրէնսդրութիւն մը պիտի տայ կայսրը: Թէ իր պայքարը Պիոս Է. պապին դէմ, պիտի պատրաստէ իր անկումը: Նափոլէոն՝ գուշակին համար դատապարտելի անձնաւորութիւն մըն է: Մտնենք, քիչ մը, մանրամասնութեան մէջ: Նոստրատամուս հետեւեալ չորս տողերուն մէջ կուտայ Նափոլէոնի ծննդավայրը եւ կը գուշակէ անոր նկարագիրը:

— Կայսր մը պիտի ծնի Իտալիոյ մօտ վայր մը,
Որ սուղ ապրանք պիտի ըլլայ կայսրութեան,
Պիտի դաշնակցի այնպիսի անձերու հետ՝
Որ զինքը պիտի գտնեն աւելի մսագործ քան թէ իշխան:

Ինչպէս գիտենք, կայսրը ծնած է Քորսիքա, Իտալիոյ մերձ, եւ իր պատերազմներով պատճառ եղած արիւնահեղութեանց՝ որով «աւելի մսագործ քան թէ իշխան»: Տապալած է Հանրապետութիւնը, տուած է Քաղաքային օրէնսգիրք մը ու մերձ ի մահ ըսած է.— «Իմ ճշմարիտ փառքս շահած քառասուն ճակատամարտներս չեն... Այն որ անջնջելի է, այն որ պիտի ապրի յաւիտենապէս, իմ քաղաքային օրէնսդրութիւնս է»:

Ահաւասիկ ուրիշ քառեակ մը.

— Թշուառ ու դժբախտ հանրապետութիւնը
Պիտի ամայանայ նոր կառավարիչներու պատճառով,
Մեծաթիւ աքսորականներու չարադիւթութիւնը
Վերջ պիտի տայ Սուէվի մեծ շփումին:

«Սուէվ»ն Գերմանիան է: Անուն՝ որ Հռովմայեցիներուն կողմէ կը տրուէր, Յուլիոս Կեսարի շրջանէն սկըսեալ, Մեծն Գերմանիոյ ժողովուրդներուն: Նոստրատամուս յատուկ անուններու գործածութեան ատեն կ'օգտագործէ պատմական, այլաբանական, ինչպէս նաեւ խորհրդանշական բառեր:

Երրորդ քառեակ մը.

— Պարզ զինուորութենէ պիտի հասնի կայսրութեան,
Կարճ զգեստէն պիտի հասնի երկարին,
Որքան որ քաջ պիտի ըլլայ զէնքի մէջ, նոյնքան վնասակար եկեղեցիի մէջ.
Պիտի նեղէ կղերականները այն դիւրութեամբ որ սպունգը կը ծծէ ջուրը:

Այս տողերը բացատրութեան չեն կարօտիր: Ըսենք միայն որ «կարճ զգեստէն պիտի հասնի երկարին» բացատրութիւնը (միշտ Նափոլէոնի համար) կը մատնանշէ պարզ քաղաքացիի մը իշխանաւոր դառնալը:

— Հարկատու նաւահանգիստէն՝
Պարզ գլուխով պիտի երթայ սատրապութեան:
Պիտի հալածէ զազիրը ու յետոյ պիտի ըլլայ վնասարար,
Իր բռնակալութիւնը պիտի տեւէ տասնչորս տարի:

Նափոլէոնի ասպարէզին մեկնակէտը եղաւ Թուլոն նաւահանգիստը: Հակառակ ժառանգորդ չըլլալուն՝ եղաւ թագաւոր: Հալածեց ու յետոյ վնասեց եւ տիրեց 14 տարի, 1799, Նոյեմբեր 9ի պետական հարուածէն մինչեւ 1814, ապրիլ 13:

— Անուն մը որ Գաղղիոյ ոչ մէկ թագաւորը կրած է,
Կայծակ մը որ երբեք այդքան ահաւոր չէ եղած:
Պիտի շարժէ (պատերազմի մէջ) Իտալիան, Սպանիան եւ Անգլիան:
Պիտի ըլլայ ցանկալի օտար կնոջ մը:

Նափոլէոն անունը՝ Պոնափարթէն առաջ գործածուած չէ Գաղղիոյ գահակալներուն կողմէ: Չորրորդ տողը ակնարկութիւն մըն է Աւստրիոյ կայսրուհի Մարիա – Լուիզայի:

Այս քառեակներէն վերջ, Նոստրատամուս կը գուշակէ Նափոլէոնի Եգիպտոս երթը, անկէ ուրիշ աշխարհ մը (Ասիա) երթալը: Կը խօսի Միէն եւ Սափօն քաղաքներուն գրաւմանմասին, տալով մանրամասնութիւններ: Գուշակութիւններ՝ որոնք պատմական իրողութիւններ են: Անգամ մը եւս կը խօսի կայսեր անունի մասին, անոր տալով «վայրագ» ածականը: Իրաւամբ «Նափոլէոն» բառը, յունարէնի մէջ, կը նշանակէ «նոր անճիտող»:

Նոստրատամուս գրեթէ ամբողջ կեանքը կուտայ Նափոլէոնին: Կը գուշակէ մեծ կղերականին (Պապին) բանտարկութիւնը, ինչպէս նաեւ մեծ իշխանին (Նափոլէոնին) երկրորդ ամուսնութիւնը: Կանխասացը կը խօսի Նափոլիի, Սիկիլիոյ, Սպանիոյ, Ֆոնթէնէպլոյի մասին: Կը գուշակէ կայսեր Էլպա կղզին աքսորուիլը:

Կալանաւոր իշխանը, պարտուած Իտալիոյ մէջ,
Պիտի անցնի Ճենովայէն, ծովով, մինչեւ Մարսէյլ,
Պիտի վերստին պարտուի իր վրայ հրաւիրած բարկութիւններէն,
Հակառակ որ ան փախած էր պայթիւնէն այն տակառին որ լի էր իր սեփական թոյնով:

Վարպետին կանխասացութիւնները, այնքան ճշգրիտ, ամէնէն սկեպտիկը անգամ հիացումի կը կանչեն: «Իթալ» կամ «Էօթալիա» հին անունն է Էլպա կղզիին որ առաջին աքսորավայրը եղաւ կայսեր: Փախաւ անկէ, անցնելով Ճենովայի ծոցէն, ու մտաւ մայր երկիր: Դժգոհները, որոնց մէջ կային հանրապետական զօրավարներ եւ արքայականներ, յուսախաբ էին եղած: Դեկտեմբերի իրիկուն մը, 1800ին, երբ կայսրը կը մտնէր Օփէրա, արքայականները թագակիրին կառքին ճամբուն վրայ, պայթեցուցին վառօդի տակառ մը որ փոքրիկ կառքի մը վրայ զետեղուած էր: Այդ մահափորձը խլեց բազմաթիւ զոհեր: Կայսրը սակայն մնաց անվնաս:

Մարգարէական այլ քառեակներէ ետքը՝ վերջապէս վախճանին գուշակութիւնը.—

Պետր որ առաջնորդեց իր ժողովուրդը անվերջ
Իր երկինքէն հեռու աշխարհներ՝ բարքերով եւ լեզուով օտար,
Պիտի մեռնի հինգ հազարնոց Գրէթին մէջ, ծովուն բացը:
Պետը պիտի ազատի փախչելով դէպի ծովի ամբարանոցը:

«Գրէթ» կը նշանակէ ապառաժ. «գրէթ» կամ «գրէթա» = ժայռ, ապառաժ: Ս. Հեղինէ, կայսեր վերջին աքսորավայրը, ժայռոտ կղզի մըն է Ատլանտեանի մէջ, հինգ հազար բնակչութեամբ: Քառեակին չորրորդ տողը կը վերաբերի երկրին իրական պետին Լուի ԺԸի որ փախաւ ու տարագրուեցաւ ծովին ամբարանոցը՝ այսինքն Անգլիա:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ճշմարտութիւնը Կարմիր բանակի մասին

Անգլիական ամսագրի մը մէջ կը կարդանք...

Կարմիր բանակը զօրաւորագոյնն է Եւրոպայի մէջ, եւ անոր մեծնալու տեմպը Գերմանիոյ կողմէ իսկ չի կրնար գերազանցուիլ: 1933—1938 ի. Միութեան պաշտպանութեան պիւտճէն աճեցաւ 2000 առ հարիւր, իսկ գործօն ծառայութեան մէջ գտնուող զօրքի թիւը՝ 3 անգամ: Անշուշտ, արդի պատերազմի մէջ զինուորումը աւելի կարեւոր է քան մարդկային ուժը. ասոր համար ալ պէտք է նկատի առնել Ռուսիոյ մեքենաշարժ ուժերը եւ զինուորական կազմակերպութիւնը:

Ռուս զինուորական ուժին ամէնէն կարեւոր մասը օդատորմիղն է, ինչպէս նաեւ զայն արտադրող ճարտարարուեստը: Ըստ ֆրանսական Զինուորական Առաքելութեան գնահատումին՝ խորհրդ. օդանաւային արդիւնաբերութեան մէջ կ'աշխատին 250,000 բանուորներ. գործարանները կը բանին 24 ժամ՝ օրական 3 հերթով: Ասոնցմէ հինգ գործարաններ միայն 1936ին արտադրած են 4000 սաւառնակ, իսկ գերման սպայակոյտը կը հաստատէ, թէ մեծ սաւառնակ արտադրող ռուս գործարաններու թիւն է 28:

Կրնանք ընդունիլ թէ 1939ի կիսուն ռուս օդանաւային գործօն ուժը պիտի բաղկանայ ոչ պակաս քան 12,000 սաւառնակէ եւ 150,000 փորձառու ու մարզուած սաւառնորդներէ: Սաւառնակները որակի տեսակէտէ բոլորն ալ գերազանց են, եւ թէեւ նոր տիպի օդանաւերու կարելիութեանց անծանօթ ենք, բայց ամէն պատճառ կայ կարծելու, թէ 1935ին ռուս սաւառնակներու շահած առաւելութիւնը արագութեան մարզին մէջ ոչ մէկ երկրի կողմէ գերազանցուած է ցարդ:

Ի՞նչ է կարմիր օդատորմիղի մարտական կարողութիւնը: Աւելի պարզ՝ ի՞նչ ծանրութեամբ ռումբ կրնայ կրել ան մէկ անգամէն: Կամ՝ եթէ ընդունինք թէ ամբողջ սաւառնակներու թիւն է 12,000, ասոնցմէ ո՞րքանը ծանր ռումբեր կրող մեքենաներ են՝ պատերազմի պարագային: Ըստ ֆրանսացի փորձագէտ Պոստեթրոյի՝ առնուազն 2000 սաւառնակներ ծանր ռմբաձիգներ են, եւ ըստ գերման փորձագէտներու՝ իւրաքանչիւր սաւառնակ կրնայ կրել առնուազն 3 թոն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Թ.

ՋՐԻՑ ՓԱԽՉՈՂԸ ԿՐԱԿԻ ՄԷՋ

Մարզպետունի իշխանը այնքան շատ էր զբաղուած իւր նորագոյն պատրաստութիւններով, որ մինչեւ անգամ օրեր անցրեց առանց Դուինից տեղեկութիւն առնելու թէ՝ Բէշիրը Վեդիի հովտում կրած պարտութիւնից յետ՝ տակաւին անշարժ նստած է Դուինում, թէ առժամանակեայ լռութիւնը պէտք է վերագրել այն հանգամանքին, որ նա դաղտնի պատրաստութիւններ է տեսնում իւր՝ վրայ յարձակուելու:

Այս պատճառաւ ահա իշխանը բաւականացել էր միայն պահապաններ կարգելով Գեղայ բերդի սահմաններում, որպէսզի թշնամու գալուստը իմանալուն պէս հարկ եղածը տնօրինէ:

Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ դէտ կարգուած պահապաններից մինը եկաւ եւ յայտնեց թէ՝ «Դուին դարձող կարաւանները պատմեցին, որ Բէշիրը բազմաթիւ զօրքով հասել է Գեղամայ ծովը եւ Սեւանը պաշարել...»:

— Հա՛, նա ուրեմն անակնկալ յարձակում է գործել՝ որպէսզի արքային յանկարծակիի բերէ,— մտածեց Մարզպետունին,— անշուշտ նա կամենում է ինձնից կրած հարուածի վրէժը լուծել թագաւորից... Ուրեմն արքան ծանր դրութեան մէջ է, պէտք է շտապենք նրան օգնելու:

Այս մտածութեամբ դուրս գնաց իշխանը, որպէսզի հրաման տայ զօրքին՝ ժամ առաջ պատրաստուելու ու դէպի Սեւան ուղղուելու:

Բայց հազիւ թէ նա հանդէս արաւ զօրքին եւ յայտնեց նրանց իւր դիտաւորութիւնը, ահա՛ Սեւանից հասաւ արքայի բանբերը, որ աւետեց նրան թագաւորի մղած կռուի եւ տարած յաղթութեան ուրախաբար լուրը:

— Փա՛ռք ամենակարող Աստծուն, որ յաջողում է մեզ... բացագանչեց իշխանը եւ սաղաւարտը հանելով՝ աչքերը դէպի երկինք բարձրացրեց եւ զգացուած ձայնով Դաւիթի սաղմոսը ասաց.

«Տէր, զի՞ բազում եղեն նեղիչք մեր եւ բազումք յարեան ի վերայ մեր: Բազումք ասէին զանձնէ մերմէ թէ չիք նոցա փրկութիւն առ Աստուած իւրեանց: Այլ դու, Տէր, օգնական մեր ես, փառք մեր եւ բարձրացուցիչ գլխոյ մերոյ ... Ոչ երկիցուք ի բիւրոց զօրաց նոցա, ոյք շուրջանակի պատեալ պահեալ պաշարէին զմեզ. զի դու հարեր զամենեսեան՝ ոյք էին ընդ մեզ թշնամութեամբ ի տարապարտուց եւ զատամունս մեղաւորաց փշրեցեր...»:

Ժողովուրդն ու զօրքը ծնկան եկան, իսկոյն գոհութեան աղօթք մրմնջեցին Աստծուն:

Այս օրուայ մնացորդը անցուցին նրանք ուրախ կերուխումով, որին մասնակցեց ինքը իշխանը իւր համհարզներով եւ Ուխտի անդրանիկ զինուորներով:

Մինչդեռ Հայերը Սեւանում ու Գեղում ուրախութեան տօնէին կատարում, Բէշիրը, իբրեւ վիրաւոր վագր, զայրացած ու կատաղած դիմում էր դէպի Ոստան: Նա ժողովել էր իւր փախչող զինուորներին, կարգի էր բերել նրանց եւ գալիս էր չարեաց սկզբնապատճառ Գեղը կործանելու: Նա գիտէր որ Մարզպետունին գտնւում է Ուրծաձորում, բայց չէր կարծում թէ բարձրացած կը լինի Գեղ:

Այդ պատճառաւ երբ համհարզներից մինը զգուշացրեց զօրապետին Գէորգ իշխանի անակնկալ յարձակումից, նա պատասխանեց.

— Այդ սրիկան թափառում է կիրճերում, նա չի կարող բաց դաշտի վրայ հանդիպել մեզ, կամ մարդաշատ տեղերում ամրանալ: Եթէ դիւզերը զգուշանանք, ցերեկով նա չի համարձակիլ մեզ մօտենալ:

Այդ յոյսով Բէշիրը Կոտայքն անցաւ եւ մտնելով Ոստան, բանակ դրաւ Երանոս գիւղի առաջ Ազատի ափին:

Այստեղից նա բանբեր ուղարկեց Գեղ եւ պահանջեց բերդի բանալիները: Նրան թւում էր թէ Գեղցիք, ապագայ սրածութիւնից վախենալով, չեն ընդդիմանալ իւր հրամանին:

Բայց որքան մեծ եղաւ նրա զայրոյթը, երբ բանբերը յետ դարձաւ բացասական պատասխանով:

— Մեր բերդի բանալիները խիստ ծանր են, ասել էին Գեղցիք բանբերին, դու միայնակ տանել չես կարող. ասա՛ Բէշիրին, որ ինքը գայ այն ստանալու:

— Նրանք ուրեմն իմ հրամանը ծաղրեցին, գոռաց Բէշիրը:

— Այո՛, Տէր. մինչեւ անգամ հայհոյանք արձակեցին քո դէմ...

— Հայհոյա՞նք... լաւ. ես ջարդել կը տամ այն հայհոյող բերանները... բայց... ո՞րքան զօրք ունեն այդ սրիկաները:

— Չգիտեմ, Տէր, ինձ թոյլ չտուին բերդը մտնելու. աշտարակի վրայից խօսեցին հետս, պատասխանեց բանբերը:

Զօրքի գլխաւորները վախենալով անյայտ ուժի դէմ յարձակուելուց, խորհուրդ տուին Բէշիրին իջնել Դըւին, հանգիստ տալ զօրքերին եւ ապա կազդուրուած ուժով վերադառնալ Գեղ:

—Մինչեւ այն, մենք միջոց կը գտնենք նաեւ Գեղցիների ունեցած զօրքի մասին տեղեկութիւն առնելու, աւելացրին նրանք:

— Ոչ, ես կրկնակի պարտութիւն կրելուց յետ՝ Դուին վերադառնալ չեմ կարող, պատասխանեց զօրապետը: Ես սովոր եմ յաղթանակով մըտնել Դուին եւ այդպէս էլ կը մտնեմ:

Կամակոր հագարացուն համոզել անկարելի էր. գնդապետները ստիպուած էին նրա հրամանը կատարելու:

Մայիսեան առաւօտ էր. բայց արեւ չկար. թանձր ամպերը պատել էին երկինքը: Այդ եղանակը հաճոյական էր Դըւնոյ դաշտում, ուր միջօրէին կիզում էր արեւը. իսկ զօրքի համար հով էր հարկաւոր: Բէշիրը ուրախացաւ. նրան թւում էր թէ՝ բնութիւնը յաջողութիւն է խոստանում իրեն՝ ծածկելով ամպերի տակ արեւի ճառագայթները: Այդ պատճառով նա հրաման արաւ պետերին անմիջապէս պատրաստել զօրքը եւ ուղղուել դէպի Գեղ:

(Շար.)

ռումբ: Ուրեմն՝ 2000 սաւառնակ մէկ անգամէն ի վիճակի են կրելու 6000 թոն ռումբ: Եթէ հաշուի առնենք նաեւ միջին, թեթեւ եւ կէս-պատերազմիկ սաւառնակները, որոնք եւս ռմբաձիգ կարողութիւն ունին, այն ատեն կրնանք ապահովաբար ըսել թէ ռուսական բոլոր տիպի սաւառնակներու ռմբաձգութեան կարողութիւնն է՝ մէկ անգամէն 12,000 թոն պայթուցիկ նետել թշնամիին վրայ:

Ասիկա ահարկու կարողութիւն մըն է. կը բաւէ միայն ըսել թէ եթովպիական պատերազմի բովանդակ տեւողութեան ընդամէնը միայն 2000 թոն ռումբ նետուած է: Ֆրանսացի հեղինակաւոր մասնագէտ մը կը կարծէ, թէ խորհրդային օդատորմիղի ռմբաձգութեան տարողութիւնը առնուազն երկու անգամ աւելի մեծ է քան Եւրոպայի միւս բոլոր մեծ պետութիւններու միացեալ տարողութիւնը: Եւրոպայի մէջ խորհրդային իշխանութիւնը, ինչպէս կը հաւաստեն լուրջ շրջանակներ, ունի օդի մէջ գերակայութիւն: Դեռ 1935ին գնդ. Ֆոն Պիւլով կը գրէր. «Կարճ ժամանակէն Ռուսիոյ օդատորմիղը պիտի բաղկանայ 10,000 սաւառնակներէ, եւ այն ատեն պիտի ըլլայ այնքան զօրաւոր, որուն պիտի չկրնար հասնիլ ոչ մէկ ուրիշ պետութիւն՝ առանձինն, կամ նոյնիսկ քանի մը պետութիւններ միասին»: Ֆոն Պիւլովի յիշատակած թիւը շատոնց անցած է Ռուսիա եւ տակաւին ամէն օր կ՚աճեցնէ զայն:

Ապշեցուցիչ է նոյնպէս կարմիր բանակի հզօրացումը: Արդէն ան ունի 12ուկէս միլիոն պահեստի զինուոր, բոլորն ալ մարզանքէ անցած: Անոր մարդկային ուժի աղբիւրը աւելի մեծ է քան Ֆրանսայի ու Գերմանիայի միասին, իսկ Ռուսիոյ բնակչութեան աճումի տոկոսը աւելի բարձր է քան արեւմտեան Եւրոպայի ազգերունը: Խ. Ռուսիա այսօր ունի թուական տեսակէտէ աւելի մեծ առաւելութիւն Եւրոպայի վրայ քան ունէր ցարական Ռուսիան 1914ին:

Կարմիր բանակի կորիզն է հրասայլերու տորմիղը: Գերման պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն՝ Ռուսիան ունի 20,000 հրասայլ, ահաւոր թիւ մը, եթէ հաշուի առնենք որ մեծ պատերազմի ընթացքին դաշնակիցները գործածութեան դրին ընդամէնը միայն 500 հրասայլ: Թէ գերման եւ թէ ֆրանսացի մասնագէտներ համաձայն են, թէ կարմիր հրասայլի տորմիղի որակը շատ բարձր է: Մէկ տեսակը կայ, որ շինուած ճամբայի վրայ կ՚ընթանայ ժամը 60 մղոն, իսկ ճամբայ չեղած վայրերու վրայ 40 մղոն արագութեամբ, եւ ասոնցմէ հազարաւորներ ունի Ռուսիա: Ծանր հրասայլի տեսակէտէ Խ. Միութիւնը կը գերազանցէ բոլորը, դեռ 1936ին ունէր 36 թոն կամ աւելի ծանրութեամբ 1000 հրասայլ: Ունի նաեւ ուրիշ տեսակ մը, 100 թոն ծանրութեամբ, որ կ՚ընթանայ ժամը 25 մղոն արագութեամբ, եւ իր վրայ կը կրէ 10 զինուոր, 1 հովիճէր թնդանօթ, 2 թեթեւ դաշտային թնդանօթ, 2 ծանր արագահարուած եւ 2 հակաօդային արագահարուած: Ասոնցմէ զատ՝ կարմիր բանակը միայն է որ ունի մեծաթիւ ջրաօդանաւային հրասայլեր:

Ի՞նչ են կարմիր բանակի տկարութիւնները:

Առաջին՝ փոխադրական դրութիւնը խեղճ է երկրին մէջ համեմատած ծանր ճարտարարուեստին, որ զարգացած է: Քանի մը ճիւղերու մէջ արդիւնաբերութեան որակն ալ լաւ չէ, աշխատաւորներու անփորձութեան ու անվարժութեան պատճառով: Երկրորդ, կայ մաքրագործումներու հետեւանքով ստեղծուած թերահաւատութիւնը, ինչպէս նաեւ սպայակոյտի անդամներու մեծագոյն մասին գնդակահարման թողուցած բացը: Բայց այս ազդակներէն ոչ մին այնքան վճռական չէ, որքան կը թուի ըլլալ արտաքնապէս: Պատերազմական ճարտարարուեստը առանձին խնամքի տակ դրուած է, եւ կարեւոր նախանիւթերու ոչ մէկ պակաս կայ: Գալով մաքրագործումներուն՝ անոնք տեղի ունեցած են սպայական բարձր խաւերու մէջ եւ ազդած չեն բանակին վրայ՝ իբրեւ ամբողջութիւն: Իսկ երկրին ռազմագիտութիւնը պահուած է նոյնը: Ոչ մէկ ծրագրային փոփոխութիւն այս մարզին մէջ:

Հաղորդակցութեան թերութիւնները դարմանելու համար չոգեպինդ աշխատանք կը կատարուի: Շինուած են ճամբաներ, 1938ին լրացան Մոսկուա-Քիեւ եւ Մոսկուա-Մինսք ռազմական ճամբաները: Անդրսիպերիական երկաթուղին այժմ արդէն զոյգ գիծերէ կը բաղկանայ: Հաղորդակցութեան դժուարութիւնը օր ըստ օրէ կը նուազի:

Առանցքի պետութեանց եւ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց միջեւ պատերազմի մը պարագային՝ Խ. Միութեան դերը վճռական է: Թէ Ֆրանսա եւ թէ Մեծն Բրիտանիա ունին անսահման կարողական ուժեր, բայց ետ մնացած են Գերմանիայէն՝ անմիջական զինուորական պատրաստութեան տեսակէտէ: Եթէ Առանցքը կեդրոնացեալ ու յանկարծական թափով իյնայ արեւմուտքի վրայ, կրնայ անդարմանելի աղէտներ պատճառել, քանի որ Ֆրանսա ու Անգլիա ժամանակի կը կարօտին պատրաստուելու եւ դիմադրելու: Ասոր համար է, որ պատերազմի սկզբնական շրջանին ռուսական ահարկու ուժին միջամտութիւնը, ստիպելով որ Գերմանիան իր կարողութեան կէսը յատկացնէ այդ ճակատին, վճռական կարեւորութիւն կը ստանայ:

Հիթլէրականութեան եւ ժողովրդապետութեանց միջեւ պատերազմի մը պարագային կարմիր բանակը վճռական ազդակն է:

ՄԱՔՍ ՈՒԷՐՆԷՐ

Հիւծախտին դէմ

Տոքթ. Ջենոր Պէօրէքճեան, նոր հրատարակութեամբ մը, կը ներկայացնէ ոչ միայն նոր մեթոտ մը, այլ եւ նոր յաջողութիւն մը հիւծախտի դարմանագիտութեան մէջ: Մասնագիտական կարեւոր ուսումնասիրութիւններով, որոնք կը վերաբերին ներծոր գեղձերու բնախօսութեան եւ ախտաբանութեան, ան կը ճանչցուի իբրեւ հեղինակ մը, որ բժշկագիտութեան «կոյս» գետիններ կը մշակէ: Իր առաջին գիրքը (ֆրանսերէն), Ի՞նչպէս ընտրել իր կինը կամ ամուսինը, փորձ մըն է նկարագիրները կամ անհատներու խառնուածքը ճշդելու՝ համաձայն ներծոր գեղձերու բնախօսութեան: Յետոյ հրատարակեց ուրիշ աշխատութիւն մը, նոյնքան հետաքրքրական եւ կարեւոր,— Հերաքափութեան ամորձային ծագումը, ուսումնասիրութիւն մը որ կ՚աշխատի բացատրել թէ ինչո՛ւ կը թափին այրերու գլխի մազերը (ամորձիքներու բնախօսական դերը): Քանի մը տարի առաջ հրատարակեց ուրիշ գիրք մը, Ցաւերու վահանագեղձային ծագումը, ստուար հատոր մը, ուր բազմաթիւ հիւանդներու վրայ կատարուած դարմանական փորձերով ցոյց կուտայ վահանագեղձին դերը յօդացաւի, գլխացաւի, լանջացաւի, ոսկրացաւի, միջացաւի վրայ:

Եւ ահա լծուած շատ արժէքաւոր եւ «զգայացունց» աշխատանքի մը,— հաստատել վահանագեղձին եւ հիւծախտին յարաբերութիւնը եւ վահանագեղձային շողարուժութեամբ՝ հիւծախտի տեսակներուն դարմանումը:

Ինչպէս իր բոլոր գործերը, այս եւս գրուած է ֆրանսերէն,— Փորձ մը վահանագեղձային շողարուժութեամբ արմատապէս դարմանելու հիւծախտը: Այս մասին Տոքթ. Ջենոր յօդուածներ հրատարակած էր Փարիզեան բժշկական թերթերու մէջ, այս անգամ կուտայ գրքոյկ մը, որ աւելի կը հիմնաւորէ իր տեսակէտը:

Պէտք է արձանագրել, որ աշխատութիւնները տեսաբանական վարդապետական գործեր չեն, այլ հիւանդներու վրայ կատարուած դարմանումի փորձեր, որոնց արդիւնքը խրախուսիչ է իրապէս: Մանաւանդ ամորձիքի հիւծախտի դարմանում մը, կատարուած՝ վահանագեղձային շողարուժութեամբ, մեծ յոյսեր կը ներշնչէ: Յաջողութիւն մըն է այս, որ արդարօրէն կ՚ուրախացնէ հեղինակը, ինչպէս եւ անոնք որ, ներծոր գեղձերու բնախօսական դերը գնահատելով կանուխէն, փորձած են օգտուիլ՝ դարմանելու համար ոչ միայն կազմախօսական, այլ եւ հոգեկան հիւանդութիւններ,— այդ մեթոտին առաջին ժամու յարողներէն մէկն ալ եղած է ստորագրողը:

Ծ. Ն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մանր լուրեր

Երեւանի նկարիչները շրջուն ցուցահանդէս մը կազմակերպած են մասնակցութեամբ Մ. Սարեանի, Ս. Աղաջանեանի, Գ. Գիւրջեանի, Ա. Սարգսեանի, Ս. Ստեփանեանի, Ուբարտուի: Ցուցահանդէս եղած է Լենինականի, Ալավերդիի, Կիրովականի, Ստեփանաւանի եւ Դիլիճանի մէջ:

*** Երեւանի մէջ ներկայիս կը շինուի երկու քիլոմեթր երկար 38,6 մեթր լայն պողոտայ մը, ուր եզերքները պիտի բարձրանան 3—4 յարկանի բնակարաններ: Արդէն շինուած են մօտ 36 բնակարաններ կարմիր եւ նարնջագոյն քարէ: Այս պողոտային վրայ պիտի շինուին նաեւ ելմտական գործավարութիւնը եւ երաժշտանոցը:

*** «Սասունցի Դաւիթ»ը թարգմանուած է բելոռուսական լեզուով:

** Ռուբէն Զարեանի խմբագրութեամբ, շուտով պիտի հրատարակուին Աբովեանի ամբողջական գործերը երեք հատորով: Ա. հատորը պիտի պարունակէ «Վէրք Հայաստանի» վէպը, «Առաջին Սէրը», «Թուրքի աղջիկ», «Ովսաննա» պատմուածքները, «Ֆէոդորա» կամ «Որդիական սէր», «Խաղաղութիւն մանկանց» թատերախաղերը: Երկրորդ հատորը՝ չափածոյ գործեր, «Աղասու խաղը» (մօտ 7000 տող), առակներ, քերթուածներ, թարգմանութիւններ Հոմերոսէն, Կէօթէէն, Շիլլէրէն, Կարամզինէն: Գ. հատորը՝ մանկավարժական գործեր, «Պատմութիւն Տիգրանի» (մանկավարժական անտիպ վէպ), «Ամերիկու լուս քցիլը» (աշխարհագրական զրոյց), հայերէն, գերմաներէն եւ ռուսերէն յօդուածներ եւ կարեւոր նամակներ:

** «Խորհ. Հայաստան» (11 Յունիս) կը գրէ թէ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութենէն վտարուած են Ախտացի Սանդրօ Խաչատրեան իբրեւ պետական դրամ իւրացնող, Ալավերդցի Սանդրօ Ղումաշեան իբրեւ պատասխանատու շոգեկառքի վնասներու, Արթիկցի Յարութիւն Ղազարեան իբրեւ պատասխանատու ինքնաշարժի արկածներու, Սիսիանցի Դանիէլ Դաղաշեան իբրեւ զեղծարար, Սիսիանցի Գէորգ Աւագեան իբրեւ ցորենի բերքը քիչ ցոյց տուող, Սեւանցի Արշակ Աւետիսեան իբրեւ բոլշեւիկներու հին թշնամի, Ախտացի Նիկողայոս Արաբկիրցեան իբրեւ գիւղատնտեսական գոյքեր իւրացնող, Գորիսցի Սարգիս Մելքոնեան իբրեւ գինով եւ գիւղացիի մը վրայ մահափորձ կատարող, Շամշադինցի Յովսէփ Մկրտիչեան իբրեւ գող, Ղափանցի Արամ Աւետիսեան իբրեւ Դաշնակցական մարտիկ, Կոտայքցի Պ. Բաղալեան իբրեւ հակախորհրդային արտայայտութիւններ ըրած հակայեղափոխական:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

Թուրքերէն Թան կը գրէ այս խորագրին տակ.

— «Թուրքեւանգլիական համաձայնութենէն վերջ, Անգլիացիները գործելէ չդադրեցան Պուլկարիոյ եւս Պալք. Ուխտի մէջ մտնելը ապահովելու համար: Սոֆիան գերման տնտեսական գերութենէն փրկելու համար, պուլկար կառավարութեան 5 միլիոն անգլիական ոսկիի վարկ մը բացին, Պուլկարիոյ թագաւորը Լոնտոն հրաւիրեցին:

Սակայն Պուլկարները երբեք չեն հրաժարիր իրենց Տօպրուճայի եւ Միջերկրական իջնելու պահանջներէն: Անոնք անհանգիստ կ՚ըլլային Իտալիոյ Ալպանիան գրաւելէն, իսկ կը վախնային որ Գերմանիոյ տնտեսական տիրապետութիւնը օր մը Պուլկարիան քաղաքականապէս Գերմանիոյ պիտի ենթարկէր: Բայց եւ այնպէս, Պալք. Ուխտ մտնելու համար ալ այսօրուան կացութիւնը բաւարար չէին նկատեր, որով կը պնդէին անկախ եւ չէզոք քաղաքականութեան մը հետեւելու մասին:

Պուլկարները քանի պնդեն իրենց այս գաղափարին վրայ, բաւական դժուար պիտի ըլլայ զանոնք Պալքանեան ուխտին մէջ առնել: Կաֆէնքոյի վերջին այցելութիւնը այս խնդրին լուծումը դիւրացնելու համար գրական ոչ մէկ արդիւնք տուած է:

Պուլկարները հիմա մեր կողմէ միջնորդութիւն մը կը սպասեն: Բայց համոզուած ալ չեն երեւար թէ այսօր որեւէ միջամտութիւն դրական արդիւնք մը կուտայ:

Մեր Պուլկար դրացիներուն սխալը կը կազմէ այն երեւակայութիւնը թէ դէպքերը օր մը իրենց պիտի օգնեն, եւ իրենց դատը փոխանակ Պալք. Ուխտին մէջ լուծել խորհելու, կը պնդեն կանխիկ կերպով լուծելու մասին:

Անոնք քանի յամառին իրենց այս պնդումին եւ սխալին մէջ, դժուար պիտի ըլլայ Պուլկարիոյ Պալք. Ուխտին անդամակցիլը»:

ՍԱՄՈՒԼ

ՑԱՆՈՒՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 Յունիս).

— «Կ՚իմանանք թէ Պէյրութի հայ ուսուցչութիւն որոշած է դիմել Քաղաքական Ժողովին եւ պարզել իր նիւթական անձուկ վիճակը:

Ջենք գիտեր թէ գործնական ի՛նչ ընթացք պիտի տրուի այս դիմումին, բայց գիտենք թէ մատնանշուած վիճակը կատարեալ ողբերգութիւն մըն է, անհատական եւ մանաւանդ ազգային տեսակէտով:

Երեւակայեցէք որ կան ուսուցիչներ որոնց տարեթոշակը միայն 40-45 ոսկի է: Այն ալ՝ սուրիակա՛ն թղթադրամ, մօտ հինգ սթերլին: Իսկ «բախտաւոր»ներուն առածը կը տարուբերի 150—200 միջեւ: Անշուշտ, միշտ տարեկա՛ն:

Արդ, ուսուցիչը ի՛նչպէս ապրի այս ողորմելի գումարներով, զոր սպասուհին անգամ չեն տար: Երեք տարիէն ասդին, իբրեւ հետեւանք ֆրանքի յաջորդական անկումներուն, կեանքը ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ սղած է: Եւ տակաւին կը շարունակէ սղիլ, մի- ջազգային խառնակ կացութեան պատճառաւ: Մինչդեռ թոշակները կը շարունակեն մնալ հին չափին վրայ, այն տպաւորութիւնը տալով թէ մեր ազգային մարմինները կ՚ապրին Հըրատ մոլորակին վրայ, բոլորովին անտեղեակ շուրջի անցուդարձերուն:

Գոց գիտենք եղած եւ ըլլալիք առարկութիւնները:

Այն դասը որ ամէն բանի կը մօտենայ շուկայիկ կանգունով, կը պատճառաբանէ.

— Եղբա՛յր, ինչպէս ամէն բան, ուսուցչութիւնն ալ ենթակայ է խնդրանքի եւ մատուցումի սկզբունքին: Երբ կան մարդիկ որ կը յօժարին 40—45 ոսկի տարեթոշակով աշխատելու, յիմարութիւն չէ՞ աւելին վճարել ուրիշներու: Դուռը բաց է, չուզողը կը հեռանայ:

Ուրիշներ, աւելի գիտակից, կ՚ընդունին յաւելման անհրաժեշտութիւնը, բայց առաջ կը քշեն անկարելիութեան պարագան.

— Ի՛նչ ընենք, չունինք որ տանք: Երբ անդին հարիւր տղաք թխմուած են մէկ սենեակի մէջ եւ նստարան չունենալով ծալլապատիկ կը նստին գետնի վրայ, ինչպէս կ՚ըլլար Տէր Թոդիկեան վարժարաններու մէջ, ի՛նչպէս կրնանք խորհիլ ուսուցչական թոշակներու յաւելման մասին: Մանաւանդ որ ազգային սնտուկը կը յօրանջէ պարապութենէն, իսկ ծնողները չեն ուզեր կամ չեն կրնար թոշակ վճարել իրենց տղոց համար:

Թող ներուի դիտել տալ թէ իրենց խորքին մէջ կը նոյնանան երկու դասերն ալ: Տարբերութիւնը միայն ձեւի մէջ է: Տգէտ կամ պարզամիտ, առաջինը բրտօրէն կ՚արտայայտէ իր մտայնութիւնը, որով դպրոցը եւ խանութը կը դնէ նոյն մակարդակին վրայ: Գիտակից կամ վարպետ, երկրորդը ոսկեզօծելով կ՚արտայայտէ նոյն նախնական գաղափարը: Որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ կուգայ կը յանգի նոյն դժբախտ եզրակացութեան.— հանդուրժել ներկայ կացութեան:

Բուն ցաւը հո՛ս է: Թոքախօս թէ զարգացած, գրեթէ բոլոր վարիչները կը սփոփուին անով որ վերջ ի վերջոյ կը քալէ գործը, դպրոցները կը բոլորեն տարեշրջանը եւ աւելորդ ըլլալով հանդէս մըն ալ կուտան, զուարթ ու գոհունակ արտայայտութեանց մէջ:

Ի՞նչպէս կը քալէ, սակայն: Ա՛յս է որ չենք տեսներ, կամ չենք ուզեր տեսնել: Պատրանքներ չսնուցանենք: Հակառակ այդ բոլոր երեւոյթներուն, մեր կրթական գործը թոքախտաւոր է եւ տարուէ տարի կը ծիւրի, օր մըն ալ յանգելու համար ճակատագրական վախճանին: Մանաւանդ որ անդին դարանակալ կը սպասէ այլասերումը, «սարօֆն հանդերձ»: Եւ զգեցած այնպիսի պատմուճաններ, որ երբեմն կը շլացնէ ամէնէն իրատես կարծուածներն անգամ:

Մեր դժբախտութիւնն հոն է որ, աչք ունինք եւ չենք տեսներ այս բոլորը: Ջենք զգար թէ մեր դպրոցները կը պարպուին տարուէ տարի, իբրեւ հետեւանք կարող ուժերու հեռացման եւ տնաբոյս տարրերու խուժումին: Ջենք կրնար գիտակցիլ թէ ուսում ըսուածն ալ կը նմանի սովորական կաթին եւ չի կրնար ըլլալ առատ եւ էժան, եթէ չտրուի համապատասխան սնունդը: Գլուխը որ կը մաշի օրն ի բուն, պէտք ունի ֆօսֆօրային նիւթեր պարունակող սնունդներու, որպէսզի կարենայ նորոգել մաշածները, «ուսում ջամբել հայ մանկուոյն»:

Երանելի հոգեբանութեամբ մը, որմէ կուգայ արեւելեան նախնականութեան բարկ հոտը, մենք մեր զաւակին շաքարը կը հայթայթենք, առանց նկատի առնելու գիներու բարձրացումը. իսկ երբ կարգը կուգայ միւս «շաքար»ին, նիւթական նկատումներ առաջ կը քշենք:

Ուսում մըն է թող տրուի, հոգ չէ ինչ ըլլայ: Հաստ ու բարակը մէկ գին է այս միջավայրին մէջ, երբ օտարները այնքան բարակ կը մանեն, օգտուելով ճիշդ մեր այս անգիտակից ընթացքէն»:

** Հպարտներուն օգտակար է իյնալ:— Ս. Օգոստինոս

** Ամէն մոլութիւն հիմնուած է ճշմարտութեան մը վրայ, զոր չարաչար կը գործածեն մարդիկ:— Պոսիւէ

** Ամէն անոնք որ դուրս կ՚ելլեն այս կեանքէն՝ ապստամբած ընդդէմ Աստուծոյ, կը շարունակեն իրենց բռնած ճամբան...: Կ՚իյնան հարկաւորապէս յաւիտենական դժբախտութեան մէջ, եւ առ այսպէս իմն ասել՝ ինքզինքնին կը դատապարտեն:

Լայպնից

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ի՞նչ կայ տոպր մէջ, պոռաց Տանդօն: Լաւ քահանաները աւելի թանկ կարժեն, քան թէ միւսները: Յեղափոխութեան ժամանակ քահանաներէն այնքան դիւրութեամբ կարելի է քաղաքացիներ պատրաստել, ինչպէս զանգակներէն դրամներ ու թնդանօթներ: Տանժուն քահանայ է, քահանայ է եւ Տօնուն: Թոմաս-Լինտէն Էվրէօյի եպիսկոպոսն է: Դուք, ձերիններդ՝ Ռոպէսպիէր, Քօնվանսիօնի մէջ կռնակ կռնակի կը նստիք Մասիէօյի՝ Պօվէի եպիսկոպոսին քովը: Մեծ-տեղապահ Վօժուան Օգոստոս 10ի Ապստամբութեան Յանձնաժողովին անդամ էր: Շապօն առաջ վեղարակիր էր. Տէր Ժէրլն ալ գնդաղի սրահի երդումի հեղինակն է: Աբբայ Օթրանն էր, որ Ազգային ժողովը թագաւորէն աւելի բարձր յայտարարեց: Աբբայ Կուդն էր, որ Օրէնսդիր ժողովին առաջարկեց Լուի ԺԶ.ի գահաթոռին ամպհովանին վերցնել. Աբբայ Կրէկուարն էր, որ յայտարարեց միապետութեան ոչնչացումը:

— Իսկ ան, քմծիծաղով դիտել տուաւ Մարա, յենած էր խեղկատակ Քօլլօ տ՚Էրպուայի վրայ: Անոնք երկուքը միասին իրենց գործը կատարեցին. քահանան գահը տապալեց, իսկ խեղկատակը թագաւորը վար ձգեց:

— Վանտէին վերադառնանք, ըսաւ Ռոպէսպիէր:

— Լաւ, ի՞նչ կայ, պատասխանեց Սիմուրտէն, ի՞նչ է պատահած այդ Վանտէին:

— Վանտէն, պատասխանեց Ռոպէսպիէր, պետ մը ունի եւ շուտով կը դառնայ ահաւոր:

— Ո՞վ է այդ պետը, քաղաքացի Ռոպէսպիէր:

— Նախկին մարքիզ Լանդընաքն է, որ ինքզինքը Պրըթանեըի իշխան կ՚անուանէ:

Սիմուրտէն շարժում մը կատարեց:

— Ես զայն կը ճանչնամ, ըսաւ, ես անոր քով քահանայ եղած եմ:

Րոպէ մը կանգ առաւ, մտածեց եւ ապա շարունակեց.

— Կնոջ մարդ ըլլալէ առաջ ան կանանց մարդ եղած է:

— Ինչպէս Բիրօն, ըսաւ Տանդօն, որ առաջ եղած է Լօզէօն:

Իսկ Սիմուրտէն, մտածկոտ աւելցուց.

— Այո՛, հին հաճոյքի մարդ մըն է, բայց պէտք է սոսկալի ըլլայ:

— Ահռելի, ըսաւ Ռոպէսպիէր. ան կ՚այրէ գիւղերը, կը խողխողէ վիրաւորները, կը կոտորէ գերիներն ու գնդակահար կ՚ընէ կիները:

— Կինե՞րը:

— Այո՛, ի մէջ այլոց հրամայած է գնդակահարել մայր մը, որ երեք որդի ունէր: Այժմ չեն գիտեր, թէ այդ երախաները ի՞նչ եղած են. բացի ատկէ ան զօրավար է, պատերազմի հմուտ զօրավար:

— Արդարեւ, պատասխանեց Սիմուրտէն, ան վարեց Հանօվէրի պատերազմը, եւ զինուորները կ՚ըսէին, «Ռըշլիէօ վերը, Լանդընաք վարը» Լանդընաքն էր իսկական զօրավարը: Անոր մասին խօսեցէք ձեր պաշտօնակցին՝ Տիւսսօյի հետ:

Ռոպէսպիէր վայրկեան մը անձնատուր եղաւ մտածմունքի. ապա խօսակցութիւնը վերսկսաւ իր եւ Սիմուրտէնի միջեւ:

— Շատ լաւ, քաղաքացի Սիմուրտէն, այժմ այդ մարդը Վանտէ կը գտնուի:

— Ո՞րչափ ժամանակ է:

— Երեք շաբաթ:

— Պէտք է զայն օրէնքի պաշտպանութենէն դուրս յայտարարել:

— Յայտարարուած է արդէն:

— Զայն բռնողին պէտք է մեծ գումար խոստանալ:

— Այդ եղած է:

— Բայց ոչ թղթադրամներով:

— Այո՛, այդպէս:

— Այլ ոսկիով:

— Այդպէս ալ ըսուած է:

— Պէտք է գլխատել զայն:

— Այդպէս ալ պիտի ըլլայ:

— Որո՞ւ միջոցով:

— Ձեր միջոցո՛վ:

— Իմ միջոցո՞վ:

— Այո՛, դուք պիտի ըլլաք Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին լիազօր պատգամաւորը:

— Կ՚ընդունիմ, ըսաւ Սիմուրտէն:

Ռոպէսպիէր, իբրեւ ճշմարիտ պետական մարդ, իր ընտրութիւններուն մէջ արագ էր:

Իր առջեւ դրուած թղթածրարէն վերցուց սպիտակ թղթի թերթ մը, որուն ճակատին վրայ կը կարդացուէր այս տպուած վերնագիրը. «Ֆրանսական Հանրապետութիւն, մի եւ անբաժանելի. Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողով»:

— Այո՛, կ՚ընդունիմ, շարունակեց Սիմուրտէն, ահաւորին դէմ ահաւոր: Լանդընաք կատաղի է, ես ալ կատաղի կ՚ըլլամ. այս մարդուն դէմ մահու կռիւ պէտք է մղել: Աստուած տայ, եւ Հանրապետութիւնը անոր ձեռքէն կը փրկեմ:

Այստեղ կանգ առաւ, յետոյ շարունակեց.

— Ես քահանայ եմ, բայց միեւնոյնն է, ես կը հաւատամ Աստուծոյ:

— Աստուած ծերացած է այժմ, ըսաւ Տանդօն:

— Ես կը հաւատամ Աստուծոյ, կրկնեց Սիմուրտէն անդրդուելի շեշտով:

Ռոպէսպիէր՝ միշտ դժնեայ՝ գլխի շարժումով հաւանութիւն յայտնեց:

— Որո՞ւ մօտ պատգամաւոր պիտի երթամ, շարունակեց Սիմուրտէն:

— Լանդընաքի դէմ ղրկուած զօրագունդի հրամանատարին մօտ, պատասխանեց Ռոպէսպիէր, միայն ես ձեզ կը նախազգուշացնեմ. անիկա ազնուական մըն է:

— Ահա նորէն ինչե՛ր կ՚ըսեն, աղաղակեց Տանդօն, դժուար է ծիծաղս բռնել: Ազնուական մը: Լաւ. յետո՞յ: Միթէ քի՞չ ազնուականներ, քի՞չ քահանաներ կան. միայն թէ անոնք լաւ ըլլային, այն ժամանակ պատուական են: Ազնուականութիւնը նախապաշարում մըն է, եւ մենք պէտք է հեռու մնանք այդ նախապաշարումէն՝ ոչ ընդունելով ազնուականութիւնը եւ ոչ ալ ընդհակառակը մերժելով զայն: Ռոպէսպիէ՛ր, միթէ Սէն-Ժիւսդը ազնուական չէ՞, Ֆլորէլ տը Սէն-Ժիւսդը: Անաքարսիս-Քլօտը պարոն է: Մեր բարեկամ Շարլ Հէսը, որ Քօրտըլիէներու Քլիւպի ոչ մէկ նիստէն չի բացակայէր, իշխանական ծագում ունի, Հէս-Ռոտէնբուրկ իշխան Լանտկրաֆի եղբայրն է:

(Շար.)

Ուրիշ ընդդիմադիր մը դիտել տուաւ թէ Գերմանիոյ մէջ շատ ուրախ են որ բանակցութիւնները դժուարութեանց կը հանդիպին: Իր կարծիքով, հետզհետէ կ՚աւելնան նոր նախայարձակման մը վտանգները :

— Կրնայ ըլլալ, պատասխանեց Չէյմպըլէն, եւ կը յուսամ թէ խորհրդային կառավարութիւնն ալ կը մտածէ այդ մասին :

Արտաքին գործերու յանձնաժողովը քննեց Մոսկուայի դեսպանին երկար տեղեկագիրը, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ բանակցութեանց ընթացքի մասին: Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի վերջանան այսօր–վաղը, երբ Մոսկուա հասնին Անգլիոյ նոր առաջարկները: Լոնտոնի մէջ կը յուսան թէ նոր բանաձեւը պիտի գոհացնէ Մոսկուան: Այս նոր բանաձեւով, Անգլիա տրամադիր կ՚երեւայ երաշխաւորութիւն ընծայելու Էսթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Լեթոնիոյ, յետոյ յանձն կ՚առնէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ մասնակցիլ զինուորական խորհրդակցութեանց, դաշնագրին ստորագրութենէն վերջը :

Միւս կողմէ Գերմանիա կը շարունակէ զանազան ձեռնարկներ փորձել, Խ. Միութեան հետ լեզու գտնելու համար: Խումբ մը գերման գործարանատէրներ այս շաբթու պիտի խորհրդակցին Պերլինի մէջ, ընդարձակելու համար Խ. Միութեան հետ եղած փոխանակութիւնները: Իտալացիներ ալ պիտի մասնակցին այս խորհրդակցութեանց, եւ յետոյ պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Մոսկուա, բանակցութիւններ կատարելու համար: Գերմանիա տրամադիր է 750 միլիոն մարքի վարկ մը բանալու :

Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Ծայր. Արեւելքի մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Չէյմպըլէն նորէն յոյս յայտնեց թէ գոհացուցիչ կերպով պիտի կարգադրուի Թիէնցինի խնդիրը: Թոքիոյի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ճափոնի արտաքին նախարարին հետ: Ընդդիմադիր մը աւելի մանրամասնութիւններ պահանջեց: Վարչապետը յանձնարարեց որ քիչ մը համբերէ :

Հակառակ այս հաւաստիքներուն, ճափոնական իշխանութիւնները կը շարունակեն նեղել Անգլիացիները: Թիէնցինի ճափոնական հիւպատոսը բողոքագիր մը ուղղեց անգլիական հիւպատոսին, գանգատելով թէ անգլիական թերթերը կը խեղաթիւրեն լուրերը եւ անտեղի վերագրումներ կ՚ընեն ճափոնական իշխանութեանց դէմ :

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 25 ճափոնական օդանաւեր խորտակուեցան արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ, երբ 55 խորհրդային–մոնկոլեան օդանաւեր փախուստի մատնեցին 60 ճափոնական սաւառնակներ: Միեւնոյն ատեն խորհրդային կառավարութիւնը կը հերքէ ճափոնական յաղթանակի լուրերը, ըսելով թէ Ճափոնցիները կորսնցուցած են իրենց 120 օդանաւերէն 31ը: Ճափոնական կառավարութիւնն ալ իր կարգին կը հերքէ խորհրդային լուրերը, «առասպել եւ յերիւրանք» կոչելով զանոնք: Այս առթիւ զարմանք կը յայտնէ որ Մոսկուա մէկ ամիսէ ի վեր լռութիւն կը պահէր Մոնկոլիոյ դէպքերու մասին :

*** Սուաթէուի ճափոնական իշխանութիւնները թոյլ չեն տար որ անգլիական նաւերը ճամբորդ կամ ապրանք ցամաք հանեն: Միայն ուտեստի փոխադրութիւնը արտօնուած է:

Ճափոնցիները կը շարունակեն նեղել Անգլիոյ հպատակները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թիէնցինի մէջ Ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց խստութիւնները Անգլիացիներուն հանդէպ :

Անգլիահպատակ տոքթ. Ֆինտլի եւ իր գերմանածին կինը ենթարկուեցան անարգանքներու: Ճափոնցի պահակները տոքթ. Ֆինտլին մերկացուցին եւ այդպէս փողոց ձգեցին, նոյնիսկ իրեն նետելով իր հագուստները: Ան պարտաւորուեցաւ հագուիլ չինական ամբոխին առջեւ, փողոցին մէջ: Հրամայեցին իր կնոջ ալ մերկանալ, եւ երբ ան մերժեց, պահակները բռնութեամբ հանեցին հագուստները եւ պատռեցին զանոնք :

Երկու ուրիշ Անգլիացիներ, որոնք նախապէս այսպիսի նախատանքներու ենթարկուած էին, երբ անսաստեցին հագուստները հանելու հրամանին, պահակներու կողմէ ապտակուեցան: Յետոյ պահակները բռնի մերկացուցին, հագուստները նետեցին փողոց, եւ գիրենք ալ մերկ դուրս ճամբեցին:

Ուրիշ Անգլիացի մը, ճափոնական թաղամասին մէջ իր առեւտրական պաշտօնատեղին երթալու ատեն, ձերբակալուեցաւ պահակներու կողմէ, որոնք մերկացուցին զայն, հագուստները պատռեցին եւ ստիպեցին որ մերկ ոտքով մարէ վեհին նետուած գլանիկի մը մնացորդը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ 50 օդանաւի ապսպրանք յանձնեց Մ. Նահանգներու Քըրթիս–Րայթ Ընկերակցութեան :

ՏԱՆՑԻԿ այցելեց Գերմանիոյ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Հիմլէր եւ յանձնարարեց կազմել «Տանցիկեան ազատ ջոկատներ» ճիշդ այնպէս ինչպէս կազմուած էին Զուտէթեան ազատ գունդեր, Չեխոսլովաքիոյ առգրաւէն անմիջապէս առաջ :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ մէջ անգլեւֆրանսական հրամանատարները խորհրդակցութիւն կատարեցին եւ ճշդեցին երկու երկիրներու շահերու պաշտպանութեան ծրագիրը, Ծայր. Արեւելքի մէջ: Անգլիա եւ Ֆրանսա ի հարկին միասնաբար եւ սերտ համագործակցութեամբ ձեռք պիտի առնեն որ եւ է զինուորական միջոց:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց այն լուրը, թէ արտաքին նախարար Գաֆէնկո կ՚աշխատի Պալքանեան Ուխտը վերածել քաղաքական ու զինուորական լայն դաշնակցութեան մը:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ պիտի փակուի այսօր–վաղը, յաջորդ նստաշրջանին վերապահելով շարք մը օրինագիծներ: Հաւանական է որ ծերակոյտ բանուորներու հանգստեան թոշակի օրէնքը եւ ուրիշ կարգադրութիւններ հրատարակուին հրամանագիր–օրէնքներով :

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ երէկ: Արգիլուած է բաժնել, ծախել, ցուցադրել կամ պահել օտար գրքոյկներ որ կը վնասեն ազգ. շահերուն: Անսաստողները պիտի դատապարտուին վեց ամիսէն հինգ տարի բանտարկութեան եւ հազարէն մինչեւ 10,000 ֆրանք տուգանքի, միեւնոյն ատեն զրկուելով քաղաքացիական եւ բնակութեան իրաւունքներէն, 5 —10 տարուան համար: Այս տնօրինութիւնները մասնաւորապէս ուղղուած են իտալական եւ գերմանական հրատարակութեանց դէմ :

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ կատարուած ահաբեկումներուն հետեւանքով, Անգլիոյ ապահովութեան տեսչութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ եւ յաջողեցաւ երեւան հանել գաղտնի զինարան մը: Հետապնդումները կը շարունակուին:

ԹՈՒԼՈՆԻ ՆԱՒԱԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ դէմ դաւ մը սարքուած ըլլալով, ոստիկանութիւնը կը փնտռէ Գերմանացի մը եւ Իտալացի մը, որոնք յաճախ կ՚երեւային Կրընոպլի մէջ: Երրորդ կասկածելի մըն ալ կը փնտռուի :

ՁԻԱՐՇԱՒԻ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒԸ, 3,500,000 ֆրանք, շահեցաւ ճամբորդութեան գրասենեակի մը պաշտօնեան, Եօզէ Սօլէր, որ հիմա շողշողուն ծրագիրներ կ՚որոճայ, ինքնիրեն համար պալատներ սարքելու համար:

ԱԼՊԵՌԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ (Պելժիա) թումբերը խզուեցան երեք քիլոմեթր երկայնութեան վրայ եւ ջուրերը խուժելով ահագին վնասներ պատճառեցին: Մարդկային զոհեր ալ կան, որոնց մէկը ճարտարագէտ :

«ԲՈՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

ՐԱՖՖԻ Լսարանի տարեշրջանի փակման հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ 1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 8 Ռիւ Գոսիւէ: Խօսք կ՚առնեն լսարանի դասախօսները: Գեղարուեստական բաժին: Մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ հայ Երիտասարդաց Միութեան դասախօսութիւնը 28 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9էն. 8 Ռիւ Գոսիւէ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ակնայ հայերէն եւ քուչակեան բանաստեղծութիւններ» (շարունակութիւն եւ վերջ:)

Յ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Ա. խումբը կը մեկնի

Շաբաթ օր (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 10ին, Կառ տ՚Օրսէյէն (métro Solferino), հաւաքուիլ ժամը 9ին կայարանին pas perdu ըսուած մասին մէջ:

ՄՈՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

24, Rue St. Victor — Մէթրօ Maubert-Mutualité

ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

8 Յուլիս, Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ե. ԶԱՓՐԱՍՏԻ ԿՈՂՄԷ

Մեծ պատրաստութեամբ կը բեմադրուի

ՔՆԱՇՐՋԻԿԸ

ԵՐԵՔ ԺԱՄ ԾԻԾԱՂ — ԱՆՎԵՐՋ ԾԻԾԱՂ

Ծիծաղաշարժ Թատերախաղ 3 արար

Կը մասնակցին յայտնի դերասանուհի ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, Տիկին Կ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ԴՄԲԷԹԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆ եւայլն

Բեմադրիչ՝ ԵԴ. ԶԱՓՐԱՍ

Տոմսերու արժէքը.— Պատուոյ տոմսեր՝ ըստ կամս (մէկ կարգ), մնացեալները 25, 20, 15 եւ 10 ֆր.: Տոմսերը նախօրօք գնելու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 rue Mr le Prince, Պարսամեան գրատուն, 46 rue Richer, Ճաշարան Լիլա, 24 rue St. Lazar, Ճաշարան Գարլօ, 3 rue St. Lazare, Արարատ Նպարավաճառատուն, 39 rue de Trévise, métro Cadet, Café Harem, 30 rue de Trévise, Coiffeur Jean Պ. Արշակին, 50 rue St. Georges, Պէյվին՝ 9 rue Jouye-Rouve Պ. Իչգալացեանին, եւ բոլոր հայ Թերթերուն:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻԻ Կ. ԽԱՉԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ

դպրոցի սրահին մէջ 2 Ռիւ աբ լա Տէֆանս

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30էն Ա. եւ Բ. կարգի աշակերտներու հանդէսը: 2 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ Գ. Դ. եւ Զ. կարգի աշակերտներու հանդէսը:

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում եւ պարգեւաբաշխութիւն:
Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի դպրոցի աթոռներու ճաշացման
Մուտք 5 ֆրանք

Ֆ.Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Av. d'Argenteuil

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՄԸ 1 ԱՐԱՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր
Կ՚արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, կ՚երգեն ԼՈՅՍ ՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, եւայլն: Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԻԺԻՆԱ կը պարէ հայկական եւ կովկասեան պարեր:

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:
Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ: Մուտք 5 ֆր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120, Bd. Bellevilleի սրահին մէջ (մէթրօ Պէլվիլ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Յ ԽՈՐԵԱՆ ե գ ըն[illegible] Թ ղաի եւ գաթի) եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ: Կ՚արտասանեն՝ Պ. ՀՐԱՉ ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԷՄԻՐԵԱՆ:
Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ: Մուտք 5 ֆր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հինգշաբթի 29 Յունիս, Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ Պոմոնի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ կրօնական ժողովի որոշմամբ եւ թաղական խորհուրդի նախաձեռնութեամբ հանգուցեալ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿ ՍԻԱՊԵՐՆՑ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ հանգուցեան Ա. տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն ու պատարագ պիտի մատուցանէ Թաղիս հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ քահանայ Աւետեան, իր անուանակոչութեան տօնին զուգադիպութեամբ: Ներկայ կ՚ըլլան Մարսէյլի քահանայից դասը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Շահինկեան գրադարանի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 30 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9էն ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Պոմոնի Վարանդեան սրահի Վարչութեան «Սիրուշ» Թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

ԱՆՈՒՇ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահբեկեան սրահը, 5, Rue d'Eclipse:
ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, կիրակի երեկոյ, Պոմոնի Վարանդեան սրահը 10 bis, Bld. Marguerite, Beaumont.
Խնամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ:
Մուտք 8 եւ 6 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 29 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4079 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

՝ՆՈ՞ՐԷ՞Ն ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ...

Սեպտեմբերը հեռու է տակաւին, բայց արդէն կը գտնուինք սեպտեմբերեան մթնոլորտի մը մէջ, թէ բնական եւ թէ քաղաքական իմաստով:

Արդարեւ, արեւը հազիւ քանի մը անգամ ժպտեցաւ յունիսի ընթացքին, գոնէ Փարիզի մէջ, պարբերաբար տեղի տալով փոթորիկներու եւ տեղատարափ անձրեւներու եւ ընդհանրապէս մնալով ամպամած:

Գալով բուն քաղաքական հորիզոնին, ահա Ֆրանսայի վարչապետը ինքն է որ կ'ազդարարէ, խորհրդարանի բեմէն.

— «Քսան տարիէ ի վեր երբեք այսքան ծանր եղած չէր կացութիւնը»:

Եւ, գլխակից իր պատասխանատուութեան, կ'արձակէ վրդովիչ ազդանշան մը,— Զինուիլ, միանալ, հսկել:

Ընդդիմադիրները կը փախսան թէ Պ. Տալատիէ ռազմախաղ մը փորձեց, արդարացնելու համար խորհրդարանին փակումը, ժամանակէն առաջ:

Եւ սակայն, նոյն այդ ընդդիմադիրներն են որ չարագուշակ տեսութիւններ կը պարզեն ատենէ մը ի վեր, եւ մանաւանդ այս օրերս: Անոնք են որ, քթու աջակողմեաններու հետ, կը հարցնեն շարունակ,— «Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն»:

Տակաւին առջի օր, «Լը Փոփիւլէռ», ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր իր քաղաքական խմբագրին ստորագրութեան տակ.

— «Չեմ գիտեր թէ պատերազմ պիտի ունենա՞նք. այսինքն անձնասպանութիւնը եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ արագ մահը միլիոնաւոր անհատներու, ամէն տարիքէ, ամէն սեռէ եւ ամէն ցեղէ: Բայց վստահ եմ թէ զինեալ խաղաղութեան այս ըմբռնումը Ֆրանսան եւ աշխարհը կ'առաջնորդէ ամէնէն վատթար եւ անդարմանելի աղէտներուն, կործանումներու, թշուառութեան եւ անիշխանութեան»:

Միւս ծախակողմեան օրկանը, համայնավար «Իւմանիթէ»ն, իր կարգին ուժգնօրէն կը հնչեցնէ ահազանգը: Այս անգամ պատասխանատու կը հռչակէ Փարիզն ու Լոնտոնը, մեղադրելով թէ անվերջ կը ձգձգեն խորհրդային զինակցութիւնը, հետեւաբար եւ կը վտանգեն խաղաղութիւնը:

Աջերէն ծանրաբարոյ «Թան»ը ամէն օր վրդովիչ հարցական մը կը սահեցնէ, քննելով օրուան դէպքերը, Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք: Նախկին Հրեղէն Խաչերու օրկանը, «Լը Փըթի Ժուռնալ», կը հարցնէ նոյն մտահոգութեամբ.

— «Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն: Յառաջիկայ օգոստոսին Գերմանիա դրօշի տակ պիտի ունենայ 1,400,000 զինուոր. Իտալիա՝ 1,250,000»:

Եւ կը թուէ օրուան դէպքերը,— օդանաւային ճակատամարտ Մոնկոլիոյ մէջ, ճափոնական պաշարում Թիէնցինի մէջ, անգլեւֆրանսական զինուորական խորհրդակցութիւններ Սինկափուրի մէջ եւն.:

Մէկ խօսքով, բոլորն ալ կը ճառեն ազգային փրկութեան մասին, չմոռանալով գիտումներ վերագրելով Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի: Եւ այս ամէնը ճիշդ այն պահուն երբ կը տօնուի Վերսայլի դաշնագրին քսանամեակը (28 յունիս):

Իսկ ամէնէն վրդովիչ իրողութիւնն այն է որ երկու դիկտատորները կը շարունակեն չարաշուք լռութիւն մը պահել: Կ'որոճան, ծրագիրներ կը մշակեն, երբեմն ալ ազդարարութիւններ կ'ուղղեն, բայց երբեք չեն յայտներ իրենց իսկական մտադրութիւնները:

Այս ուղեղիծը աւելի աչքի կը զարնէ մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Լոնտոն եւ Փարիզ բանակցութիւններ կը վարեն Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ: Առաջինը կը քաշքշուի տակաւին, իսկ երկրորդը իրականութիւն է այլեւս: Այս ամէնը կ'արժէն աւելի լայն վերլուծում մը: Շ.

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան կնքումէն առաջ, Թուրքիոյ ազգ. ժողովը օրէնքով մը ջնջած էր բոլոր սահմանները Թուրքիոյ եւ Սանճաքին միջեւ: Այս որոշման լուրը Սանճաք հասնելով, տեղի կուտայ բուռն ցոյցերու, խանութները կը փակուին եւ Թուրքերը փողոց կը թափին, իրար համբուրելով եւ շնորհաւորելով:

«Ազդակ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը այսքանով չեն գոհացած, այլ կատարեալ ահ ու սարսափ տարածած են չորս կողմը, հրացէն պարպելով օդին մէջ եւ քրիստոնեաներու հասցէին թշնամական բացագանչութիւններ արձակելով:

Սարսափը այնքան մեծ կ'ըլլայ որ, քրիստոնեաները եւ Հայերը օր ցերեկով կը քաշուին իրենց տուները եւ չեն համարձակիր դուրս ելլել: Որովհետեւ, Թուրք ցուցարարներէն շատեր խումբերով կ'անցնէին փողոցներէն, Թուրք պաշտօնական եւ գաղտնի ոստիկաններ կը սպասէին ամէն կողմ եւ կը հետապնդէին դուրս ելլող Հայերը: Այս պայմաններուն մէջ մեր արենակից-ները խոհեմութիւն սեպած են քաշուիլ իրենց տուները, առանց սակայն հոն ալ ապահով զգալու իրենք զիրենք:

Տիրող խուճապի մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք թէ քանի մը Հայեր փախած են Հալէպ, մէկ կողմէ կացութեան մասին ստոյգ լուրեր տալու, միւս կողմէ օգնութիւն խնդրելու համար պատկանեալ շրջանակներէն:

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՔԷՍԱՊԻ ՄԷՋ

Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները (21 յունիս).—

Քանի մը օրէ ի վեր խանդավառութեան մէջ են Քէսապի Հայերը: Կիրակի օր, Յունիս 18ին, ֆրանսացի զինուորներ հասած են Քէսապ եւ մէկ ամսուան համար բնակարաններ վարձած: Կ'ըսուի թէ քանի մը օրէն ֆրանսական նոր զինուորներ ալ պիտի երթան Քէսապի շրջանները:

Ասկէ զատ, Քէսապի շրջանին Սուրիոյ կցումին լուրը հաստատող ուրիշ երեւոյթ մը կը նկատուի քանի մը օր առաջ տեղի ունեցող քննութիւն մը Քէսապի սահմաններուն շուրջ:

Թուրքերը սկսած են դէշ նայիլ Քէսապցիներուն եւ խոր լռութիւն կը պահեն: Քէսապի շրջաններուն մէջ սկսող շինարարական աշխատանքները դադրած են: Ընդհակառակն Օրտուի շրջանին մէջ աւելի բուռն թափով սկսած են ճամբաներու նորոգութիւնները:

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, Անգարայի համաձայնութիւնը կնքուեցաւ յունիս 23ին, որով Քէսապի շրջանը կը մնայ Սուրիոյ սահմաններուն մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ՔՍԱՆ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ԱՅՍՔԱՆ ԾԱՆՐ ԵՂԱԾ ՉԷՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Ինչպէս կը նախատեսուէր, խորհրդարանը փակուեցաւ երեքշաբթի օր, քուէարկելով ընտրական բարենորոգման օրինագիծը եւ յետաձգելով ուրիշ խնդիրներ: Վիճաբանութեանց ընթացքին էր որ վարչապետը բեմ բարձրանալով, հաղորդեց նստաշրջանին փակումը, կարճ այլ ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը.

— «Օրուան այս ժամուն մէկ իրողութիւն կը տիրապետէ բոլոր մտահոգութեանց վրայ,— Եւրոպայի եւ աշխարհի կացութիւնը: Քսան տարիէ ի վեր երբեք այսքան ծանր եղած չէր կացութիւնը: Մեր սահմաններուն վրայ կը գտնուին երեք միլիոն զինուորներ, առանց հաշուելու մարտական խումբերը: Գործարաններու մէջ կը տիրէ տենդագին գործունէութիւն: Կ'իմանանք զինուորական համախմբումներ եւ ռազմափորձի շատ ընդարձակ ծրագիրներ: Երկրին ներսը կը տեսնենք գործօն քարոզութիւն մը, որուն արտասահմանի հետ եղած կապը ապացուցուած է այժմ:

Կ'ուզեն կազմալուծել երկրին բարոյական կորովը: Կ'ուզեն պառակտել Ֆրանսացիները եւ խզել անգլեւֆրանսական համերաշխութիւնը առանց որու մեծ յոյսեր չենք կրնար ունենալ Եւրոպայի եւ աշխարհի ազատութեան համար: Իմ պարտականութիւնս է ըսել երկրին թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է ալ աւելի զօրացնել ազգին պաշտպանութիւնը: Կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ արդէն ծախսած միլիառներուն վրայ աւելցնել ուրիշ 15 միլիառներ ալ: Ֆրանսացիները կը նախընտրեն կատարել այս ճիգը քան խոնարհիլ վայրագութեան կամ բռնութեան կոչերուն առջեւ: Մենք զօրաշարժ չենք կատարած, բայց, համաձայն օրէնքներու, դրօշի տակ առած ենք բազմաթիւ պահեստիներ: Մեծ մասամբ անոնց հոն, սահմանագլուխներուն վրայ գտնուելուն շնորհիւ է որ փրկուեցաւ խաղաղութիւնը: Կ'ուզէի ըսել նաեւ թէ անմիտ եւ նոյնիսկ քրէական բան պիտի ըլլար թոյլ տալ որ դաւեր սարքուին: Կառավարութիւնը հարկ դատեց հրատարակել երկու հրամանագիրներ որոնք վերջ տուին մեքենայութեանց: Զանազան խուզարկութիւններ կատարել տուինք եւ ստուգեցինք թէ փորձեր կատարուած են Ֆրանսան շրջապատելու համար լրտեսական դաւերու ցանցով մը, եւ դեռ աւելի գէշ բաներով: Ձեռք անցուցինք կարգ մը ցանցեր եւ վճռած ենք ջախջախել զանոնք: Այս առթիւ կրնանք հաստատել բնութիւն մը կատարել ժողովուրդներու խաղաղ գործակցութեան եւ տիրապետութեան միջեւ: Ֆրանսա պատրաստ է գործակցութեան համար եւ յաճախ առաջարկած է զայն: Բայց Ֆրանսան վճռած է նաեւ ծառանալ իր բովանդակ ուժով տիրապետութեան բոլոր ձեռնարկներուն դէմ: Զինուիլ, միանալ, հսկել,— ահա կառավարութեան մտահոգութիւնը: Դէպքերն են որ տուն կուտան կառավարութեան գործերուն: Այսօր պէտք է մտածել անմիջական անհրաժեշտութեանց մասին: Կրնայ ըլլալ որ խորհրդարանին արձակուրդը կարճ տեւէ, աւելի կարճ քան կը կարծուի: Կառավարութիւնը խորհրդարանը նիստի պիտի հրաւիրէ եթէ հարկ ըլլայ: Կ'ուզէի որ այն պահուն երբ կը տօնենք Ֆրանսական յեղափոխութեան 150րդ տարեդարձը, Ֆրանսացիները աշխարհի տային սքանչելի օրինակը ամբողջականանձնուիրութեան հանդէպ ազատութեան եւ հայրենիքի: Պէտք է տոկալ, պէտք է համախմբել ազգին բոլոր ուժերը: Պէտք է որ Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը ընդլայնէ իր գործունէութիւնը Եւրոպայի մէջ, որպէսզի այն բոլոր ժողովուրդները որ հակառակ են բռնութեան, վերջ տան վիճաբանութեանց որոնք չափազանց երկար տեւեցին եւ կարենան համաձայնիլ բոլոր հայրենիքներու եւ մարդկութեան հասարակաց բարիքին համար»:

Այս յայտարարութենէն վերջը, Պ. Տալատիէ գրպանէն հանելով կարդաց խորհրդարանին փակման հրամանագիրը:

ԱՆՍՈՎՈՐ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ հրամանագրին ընթերցումէն վերջը երեսփոխանները մերժեցին դուրս ելլել եւ շարունակեցին քննել զանազան օրինագիծներ: Այս անսովոր տեսարանը տեւեց ատեն մը: Երեսփոխանները բարձրաձայն կը բողոքէին փակման դէմ: Նախագահը, Պ. Էռիօ, ի զուր կը յորդորէր վաւերացնել ատենագրութիւնները, ինչ որ պիտի նշանակէր ընդունիլ փակման որոշումը: Երեսփոխանները կը շարունակէին յարձակիլ կառավարութեան դէմ: Պ. Տալատիէի մեկնումէն մէկ ժամ վերջը միայն Պ. Էռիօ յաջողեցաւ համոզել որ վաւերացնեն ատենագրութիւնները, չեշտելով թէ երբ փակման հրամանագիրը կը կարդացուի, նստաշրջանը օրինապէս փակուած կ'ըլլայ:

Խորհրդարանին սովորական նստաշրջանը կը սկսի նոյեմբերին. բայց, ինչպէս յայտարարեց վարչապետը, կառավարութիւնը կրնայ ի հարկին նիստի հրաւիրել զայն:

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեան մէջ ըսաւ նաեւ թէ զէնքի տակ առնուած զինուորները պիտի չարձակուին սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին, ինչպէս ծրագրուած է, եթէ միջազգային կացութիւնը մեղմացած չըլլայ: «Իր պատասխանատուութեանց գիտակից ո եւ է վարչապետ չի կրնար անոնց արձակումը վճռել ներկայ պարագաներուն մէջ: Կը կարծեմ թէ երկու դաս մարզուած զինուորներ դրօշի տակ պիտի մնան, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը»:

*** Վարչապետը նոյն յայտարարութիւններն ըրաւ նաեւ ծերակոյտին մէջ, կրկնելով

— «Ներկայիս մեր հրամայական պարտականութիւնն է զինուիլ, միանալ եւ հսկել: Նստաշրջանի փակման տեւողութիւնը կախում չունի մեզմէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՊՈՒՏԱԼԱ »Ն

Այժմ եռանդագին մրցում մը կը կատարեն եւրոպացի հրապարակագիրները,— գովել Թուրքերը: Դեռ երէկ ուրիշ մրցում մը կը կատարէին նոյն այս հրապարակագիրները,— սեւցնել Թուրքերը: Ի՞նչ կայ զարմանալի,— Փիէր Լոթի կը փառաբանէր Թուրքերը պատերազմէն *առաջ*, կ'անարգէր Թուրքերը պատերազմի *ըն-թացքին*, կը պանծացնէր Թուրքերը պատերազմէն *վերջ*: Պատճառը Այի-չէններուն հարցուցէք՝ պատերազմէն առաջ: Մէհմէտճիկներուն հարցուցէք՝ պատերազմի ընթացքին: Ֆարմաններուն հարցուցէք պատերազմէն վերջ:

Բայց ո՞րու հարցնել հիմա:

Ի՞նչ հարկ այդ հարցումին, բաւական չէ՞ կարդալ եւ իմանալ, որ խեղճ յօդուածագիր մը, թրքագովական մրցումին մէջ, ա՛լ ուրիշ բան չէ գտեր պանծացնելու, եթէ կը փառաբանէ... թրքական թիարանները: Կարդալով այդ յօդուածը, սկսայ մոլտալ.

Քէօյտէն ինամ չէհիրէ,
Շաշըրտըմ պիրտէն պիրէ...

Եւ այս «շաշքըն պուտալան», փոխանակ «լէպլէպի» եւ «բպրըք» գովելու, ամբողջ երեք սիւնակ գովասանք կը հիւսէ թրքական թիարանին մասին, որ հաստատուած է Իմրալը կղզիին մէջ:

Սկիզբները, կը գրէ մեր հաւուկը որ կլլեր է ինչ որ հաւտացուցեր են իրեն, միայն Յոյներ կը բնակէին այս կղզիին մէջ: Յունական բանակներուն քայքայումէն վերջ՝ ամայացաւ կղզին, խոտը բուսաւ, մարդահասակ աճեցաւ: Երեք տարի առաջ, թրքական կառավարութիւնը որոշեց թիարանի վերածել կղզին, այնտեղ համախմբելով բոլոր թիապարտները, «101 տարուան դատապարտուածները»: Օսմանեան պատժական օրինագիրքը սովորութիւն չունէր զրադելու թիապարտներու կեանքով,— անոնք կը բանտարկուէին բերդի մը մէջ, ուր կը խամրէին մնալով անգործ, ծոյլ եւ անհոգ: Բայց Քէմալական պատժական օրինագիրքը խորհեցաւ մարդկային պայմաններ ստեղծել բանտերու եւ թիարաններու մէջ: Նախ յանձնախումբ մը դրկուեցաւ Եւրոպա, ուսումնասիրելու համար բանտերու վիճակը, բանտարկեալներու կեանքը,— յանձնախումբին անդամներէն մին նոյնիսկ իբրեւ բանտարկեալ ամբողջ շաբաթ մը բանտարկուեցաւ Պրիւսէլի մէկ բանտին մէջ, ոճրագործներու հետ, մօտէն ուսումնասիրելու համար իրականութիւնը:

Վերադարձին, յանձնախումբը զեկոյց տուաւ եւ անմիջապէս որոշուեցաւ արդիական թիարանի վերածել կղզին: Այնտեղ համախմբուած էին 1500 ոճրագործներ,— անոնց համար շինուեցան ընդարձակ եւ օդասուն օթեւաններ: Վարպետ հողագործ մը վարձուեցաւ, վարելու համար թիապարտներու աշխատանքները,— հերկել, ցորեն ցանել, հնձել, բանջարամշակութեամբ եւ անասնապահութեամբ զբաղիլ:

Խնդրեմ, 24 ժամ համբերեցէք, իմանալու համար բուն հրաշալիքը:

ԱՐԱԶ

Զինուորական ճնշում Տարտանէլի եւ Կելիպոլուի մէջ

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Թրքական սպայակոյտի պետ մարաջախտ Չաքմաք, ընկերակցութեամբ բանակի ընդհանուր քննիչ Զօր. Ֆահրէտտինի, Թրակիոյ ուժերու հրամանատար Զօր. Սալիհի եւ բազմաթիւ մասնագէտ սպաներու, քննական պտոյտի ելաւ Թուրքիոյ պաշտպանութեան գիծերու եւ Տարտանէլի շրջանին, մասնաւորաբար Չանաքի եւ Կէլիպոլուի գօտիներուն մէջ:

Մարաջախտ Չաքմաքի այս քննական պտոյտը ոմանք կը կապեն այժմ Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցող զինուորական բանակցութիւններուն հետ:

Անգարայի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ Անգլիա կը հայթայթէ Թուրքիոյ ռազմական պիտոյքները, յատկապէս Նեղուցներու ամրութեանց համար անհրաժեշտ ծանր եւ հեռաձիգ թնդանօթները: Այս զէնքերը նախապէս ապսպրուած էին Շքոտայի գործարաններուն, բայց Գերմանիա մերժեց յանձնել զանոնք, անգլեւթրքական համաձայնութեան կնքումին պատճառով:

«Ֆրանսական մամուլը կոյուղի մըն է»

Փարիզեան մամուլի ընկերակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ դատ բացած է ամերիկեան լրագրապետի մը, Հէնրի Լիւսի դէմ, որուն բազմաթիւ թերթերէն մէկը, «Թայմ», վարկաբեկիչ հրատարակութիւններ ըրած էր ամբողջ ֆրանսական մամուլին դէմ: Ընկերակցութիւնը 5 միլիոն ֆրանքի հատուցում կը պահանջէ ամերիկացի լրագրապետէն, որ Պատուոյ Լեգէոնի աստիճան ստացած է ֆրանսական կառավարութենէն եւ Փարիզ հասաւ առջի օր:

Ահաւասիկ ամերիկեան թերթին մեղադրանքը, որ հրատարակուած է մայիս 8ին.

— «Փարիզի մամուլը երկար ատենէ ի վեր կոյուղին է համաշխարհային լրագրութեան: Շատ քիչ են այն փարիզեան լրագրողները որ կարելի չէ գնել, հազուագիւտ են այն թերթերը որ անտարբեր ըլլան նպաստներու հանդէպ: Ոչ միայն ֆրանսական կառավարութիւնը, որ միշտ կը պահէ գաղտնի վարկերը, առատաձեռն չէքեր կ'ուղղէ խմբագիրներուն եւ հրատարակիչներուն, այլ եւ օտար կառավարութիւններ ալ նպաստ կը տրամադրեն»:

Ամերիկեան թերթը յետոյ կ'ըսէ թէ կարգ մը յօդուածներ կը վճարուին իտալական կառավարութեան կողմէ եւ թէ «Փարիզի քանի մը նշանաւոր թերթերու մէջ կրցած են շրջիլ Գերմանիոյ ցեխոտ դրամները»: Յետոյ կ'աւելցնէ թէ վերջերս հրատարակուած հրամանագիր մը «ահուսարսափի մատնած է թէ աջակողմեան եւ թէ ձախակողմեան թերթեր որոնք նպաստ կը ստանան արտասահմանէն»:

Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ, յառաջիկայ հոկտեմբերին:

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութիւնները յաջողցնելու համար Լոնտոն նոր զիջումներ կատարած է, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ: Վերջին լուրերու համաձայն, գաղտնի համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի եւ պալթեան պետութիւններն ալ անմիջական օգնութիւն պիտի ստանան, եթէ յարձակում կրեն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը 31ի դէմ 47 ձայներով մերժեց վերանորոգել նախագահ Ռուզվէլթին իրաւունքը՝ ի հարկին դարձեալ արժեզրկելու տոլարին ոսկի արժէքը: Նոյնպէս ծերակոյտը որոշեց որ այսուհետեւ ամերիկեան գանձարանը արծաթը գնէ մէկ ունկին 77,57 սէնթի, փոխանակ 64,64 սէնթի, ինչպէս տեղի կ'ունենար ցարդ: Այս երկու որոշումներուն ալ դէմ էր կառավարութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԾՐՋԱԳԻԾԸ

Խօսելով անգլեւթուրք զինակցութեան մասին, կը գրէինք՝ նախորդով՝ թէ այս երկու երկիրներու գործակցութիւնը երբեք այնքան լայն ու ամբողջական շրջագիծ ունեցած չէր՝ որքան ներկայիս ։

Աւելին,— կը թուի թէ՝ Թուրքիա ու Անգլիա որ եւ է հիմնական տարակարծութիւն չունին՝ աշխարհագրական, քաղաքական թէ տնտեսական մարզերուն վրայ ։

Եւ որպէսզի մեր այս մատնանշումը աւելի պարզ ըլլայ, խօսինք մէկ առ մէկ ։

Այսպէս, աշխարհագրական տեսակէտէն Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ յառաջ է եկած, ընդհանուր պատերազմէն ասդին, մեծ ու նկատելի փոփոխութիւն մը ։ Անգլիոն սահմանակից է, այսօր, նոր Թուրքիոյ ։ Նստած ըլլալով Իրաքի մէջ, ան իր սահմանները բերած է մինչեւ Վան ։ Ուրեմն, փաստօրէն, մեր հայրենիքին այս ծիծղուն լճափը անգլիական սահմանին աւելի մօտ է՝ քան ռուսականին, կամ Խ. Հայաստանի սահմանին ։

Անգլիա, գրաւած ըլլալով Պաղեստինը եւս, Արեւելեան Միջերկրականը այլեւս ոչ թէ ճամբայ է իրեն համար,— ինչպէս կ'ըսուի այժմ՝ իտալեւանգլիական վէճի առիթով — այլ՝ սեփական ծով ։ Այսինքն՝ անիկա Պաղեստինը ծեծող ու անոր մերձակայ ջուրերուն վրայ սեփականութեան այնքան իրաւունք ունի՝ որքան Ֆրանսան՝ Սուրիոյ ջուրերուն, ու Թուրքիան՝ Փոքր Ասիոյ ջուրերուն վրայ ։

Ուրեմն, Արեւելեան Միջերկրականի հարաւէն սկսած՝ մինչեւ Ատրպատականի սահմանները, այս երկու պետութիւնները ունին ընդարձակ սահմանակցութիւն մը ։ Իսկ այդ սահմանակցութիւնը որ եւ է վէճ չունի ։ Ըսել կ'ուզենք՝ այդ երկար կիսաշրջագծին վրայ չկայ կէտ մը, որ մէկ կամ միւս կողմին համար սրբագրութեան կարօտ ըլլայ ։ Քեմալական Թուրքիան, որ փաստօրէն կորանցուցած է այժմ Անգլիոյ պատկանող այդ հողերը, որ եւ է մերձաւոր կամ հեռաւոր ծրագիր չունի անոնց մասին ։ Ընդհակառակն, Ասիոյ այդ մասին մէջ ան իր այժմու սահմաններով փակած է իր աշխարհագրական սահմանը ։ Տարիներ առաջ, Իրաքի սահմաններուն վրայ Քիւրտերու պատճառած անհանգստութիւնները կային, որոնց ոչ անտեղեակ եւ ոչ ալ,— թերեւս — անմասն էր Անգլիա ։ Բայց, անիկա այն օրերուն էր, երբ Լոնտոն ու Էնկիւրի դեռ Լոզանի տրամադրութեամբ կը նայէին իրարու ։ Կար եւ քարիւղի խնդիրը, զոր Անգլիա մասամբ լուծեց՝ հասոյթին 10 առ հարիւրը յատկացնելով Թուրքիոյ ։ Ապահովաբար, Թուրքիա, որ օրէ օր կ'ընդարձակէ իր ճարտարարուեստը, կը մեքենականացնէ իր բանակը, եւ կը ճգնի զօրացնել իր օդային եւ ծովային տորմիղները, եւ, հետեւաբար, հետզհետէ աւելի մեծ չափով պէտք կը զգայ քարիւղի, գոհացած չէ հարիւրին տասնի համեմատութեամբ եւ վերջնական չի նկատեր այդ լուծումը ։ Ատիկա, սակայն, նախ՝ նիւթի խնդիր է, եւ, երկրորդ՝ երկրին (Թուրքիոյ) զօրացման հետ կապուած ։ Իսկ Բրիտանիան, ըլլալով չափազանց գործնական, գիտէ թէ բան մը պէտք է տալ՝ բաներ մը ստանալու համար ։ Մնաց որ, Անգլիոն այժմ լիուլի կուտայ, արդէն, Թուրքիոյ, եւ, իբրեւ զինակից, բնականաբար, սթէրլինին, երկաթին, օդանաւին, մասնագէտին եւ թնդանօթին հետ պիտի տրամադրէ նաեւ քարիւղը՝ թելադրուած ի՛ր իսկ շահերէն ։

Շարունակելով մեր շրջագիծը, մենք կը հասնինք արդէն Միջին Ասիոյ ծայրամասերը, ուր իսլամական հոծ զանգուած մը կայ ։

Անգլիա, պատերազմէն առաջ, երեք կողմերով շահագրգռուած էր Թուրքիայով, — ա) արաբական աշխարհ (իբրեւ զանգուած եւ իբրեւ ճանապարհ — Պաղեստին), բ) մինչեւ Աֆղանիստան երկարող համաթուրանականութիւն (ուրեմն՝ կրկին Հնդկաստան), եւ Նեղուցները ։

Խօսեցանք առաջինի մասին ։ Երկրորդը իր լուծումի առաջին ձեւը ըստանալու վրայ էր 1918ին, երբ ոչ Ռուսիա կար եւ ոչ ալ Օսմանեան կայսրութիւն ։ Ու Բրիտանիան, որ Բագու էր այդ տարիներուն, փորձեց ստեղծել իսլամական թումբ մը՝ առանց Թուրքիոյ ։ Քիչ վերջ, սակայն, խորհրդային բանակը տիրացաւ Բագուին, իջաւ մինչեւ Զանգու – Արաքս ։ Իսկ Քէմալ իր սահմանները երկարեց մինչեւ Կարս ։ Եւ այս երկու ուժերուն վերականգնումը եղաւ ոչ միայն գործակցաբար, այլեւ, հակառակն ըլլալով նախապատերազմեան շրջանին, թէ Ռուսիա եւ թէ Թուրքիա իրենց պայքարին ամբողջ տարողութիւնը փաստօրէն ուղղեցին Անգլիոյ դէմ ։ Ատոր յաջորդեց Իրանի վերականգնումը եւ սերտ շփումը Թուրքիոյ հետ ։ Իսկ Աֆղանիստանը, — որուն մայրաքաղաքը՝ Քապուլ՝ մէկ երկու անգամ պահակալ փոխեց, շնորհիւ երկու կողմերու պայքարին,— կը մարզուէր Թուրք սպաներու կողմէ ։ Աւելի վար, Հնդկաստանի մօտ, խորհրդային գործակալները ճիրիտ կը խաղային արդէն ։ Այս շրջանին էր, ահա, որ Անգլիա շատ կասկածով կը նայէր Թուրքիոյ՝ զայն նկատելով խորհրդ. Ռուսիոյ քաղաքական դեսպակատարը ։ Տարիները սրբագրեցին նաեւ այս կարծիքը, ու ծնունդ առաւ Սաատապատի ուխտը՝ Թուրքիոյ ղեկավարութեամբ եւ Անգլիոյ մասնակցութեամբ (Իրաք) ։ Ուրիշ խօսքով, Բրիտանիա իրականացուց 1918ի իր ձախողած ծրագիրը, բայց այս անգամ ոչ թէ առանց Թուրքիոյ, այլ՝ Թուրքիոյ միջոցաւ ։

Կարելի՞ է որոշապէս ըսել թէ նոր Թուրքիան հրաժարած է նաեւ իր համաթուրանական ծրագրէն ։ Այս պայմաններուն մէջ,— այո ։ Նախ որ՝ Իրանն ու Աֆղանիստանը նախկինները չեն ։ Երկրորդ, Թուրքիա ծանր զոհողութիւններով արձանագրեց իր այդ պատրանքին փորձը ։ Երրորդ, թէ՛ քաղաքական եւ թէ ռազմագիտական վտանգ մը կ'ըլլար կրկին յանձնուիլ այդ պատրանքին ։ Չորրորդ, փոքրերուն համար տարածումի շրջանը փակուած եւ ապահովումի շրջանն է սկսած (Կարսը, ամայի Արեւել. Նահանգներէն անդին, տարածականութիւն չէր, այլ՝ ռազմագիտական նկատում, ինչպէս Ալեքսանտրէթը) ։ Հինգերորդ՝ նոր ու մեծ սլաքներ կան, կրկին, դէպի հոն, ու Թուրքիոյ համար միակ նախընտրելին Անգլիոյ ներկայութիւնն է՝ կռթնած իրեն, քանի որ Բրիտանիա կը գործակցի, Գերմանիա կը կլանէ, ու Ռուսիա կրնայ ներկել ։

Դառնալով դէպի հիւսիս, ուրեմն եւ դէպի՝ Կովկաս, Թուրքիա հոն եւս Անգլիոյ հետ շահերու աւելի շատ նոյնութիւն ունի, քան՝ «բարեկամ սովետներուն» հետ ։ Ան գիտէ թէ՝ բարեկամ թէ թշնամի՝ Ռուսիան միշտ Ռուսիա է ։ Իբրեւ անմիջական հողակից՝ Կովկասէն դէպի հարաւ թէ դէպի արեւմուտք հակումներ ունի ։ Կը տիրէ Բագուին եւ ոչինչ կուտայ իրեն ։ Կարսը այնքան ռուսական է՝ որքան Պեսարապիան ։ Իսկ ինքը՝ Թուրքիան՝ անժխտելի ցանկութիւններ ունի Պաթումի մասին․․ ։ Անգլիան, որ, իր կարգին, ձեռնթափ չէ ոչ Բագուէն (ի հարկին Գերմանիոյ չձգելու համար զանի) եւ ոչ ալ Սեւ ծովէն (նոյն այդ արշաւին արգելք ըլլալու համար), պէտք ունի Թուրքիոյ՝ ոչ միայն Բագուի խնդրով, այլ եւ՝ Պաթումի մէջ ։ Ասոնք «այժմէական» չեն, բնականաբար ։ Մանաւանդ որ, գերմանական հաւանական ոտնձգութեան մը դէմ՝ ոչ միայն Անգլիա եւ Ռուսիա կը ջանան համադրել իրենց ուժերը, այլեւ Թուրքիա որոշ ու անժխտելի դեր մը կը ջանայ կատարել այդ մերձեցումին մէջ ։ Կը նշանակէ, ուրեմն, որ անգլեւթուրք գործակցութեան շրջագիծը, սկսելով Փոքր Ասիոյ ափունքէն, ու անցնելով Միջագետք, յետոյ Միջին Ասիոյ նախամասերը, նոյն ձեւով կը շարունակուի մինչեւ Կովկաս, ու կ'իջնէ Սեւ ծով ։ Սեւ ծովու թրքական նաւահանգիստներու շինութիւնը՝ Անգլիոյ կողմէ, — որ սկսաւ զինակցութեան կնքումէն բաւական առաջ,— արդիւնքն է, իր կարգին, շահակցութեան այս լայն շրջագծին ։ Գալով Նեղուցներուն, Մոնթրէօյ հին պատմութիւն է արդէն, իսկ նոր պայմանագրութիւնը ուրիշ բան չըներ, բայց եթէ՝ Չէշմէով սկսուող շրջագիծը փակել Չէշմէով (Զանաքքալէ) ։ Իսկ Պաթումը կրնայ օր մը երկրորդ Ալեքսանտրէթ մը դառնալ ։

Ընթերցողը նկատեց, բնականաբար որ այս շրջագիծը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ Թուրքիոյ ծովային ու ցամաքային սահմանագծումը, որուն ամէն մէկ կէտին վրայ Անգլիա ստիպուած է այնքան ուշադիր ըլլալ՝ որքան ինքը՝ Թուրքիան ։ Կը նշանակէ՝ թէ նոյն այդ շրջագիծը, որ Թուրքիոյ համար երկրային է, Անգլիոյ համար կայսերական շահերու սահմաններուն մէջ է ինկած այժմ ։

Այս արագ բնորոշումին վրայ հարկ է աւելցնել քանի մը կէտեր եւս ։

Առաջին,— Մեծն Բրիտանիա այլ եւս որ եւ է հողային ցանկութիւն չի սնուցաներ Թուրքիոյ հանդէպ ։ Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին առաւ՝ ինչ որ անհրաժեշտ էր իրեն ։

Ան սրբագրեց նաեւ պատերազմէն վերջ տեղի ունեցած երկու կէտեր, որոնք դժգոհ թողած էին նոր Թուրքիան ։ Նախ՝ Մուսուլի քարիւղի բաժինը, ինչպէս ըսինք, եւ յետոյ՝ Նեղուցներու տիրապետութեան պարագան ։

Ըսմէթ, Լոզանի մէջ, Քըրզընի դէմ աւելի կատաղի ու աւելի անզօր պայքար մղեց, քան՝ Իննէօնիւի վրայ՝ Զօր. Թրեքուփիսի դէմ ։ Բայց, չյաջողեցաւ ։ Եւ, Էնկիւրի վերադարձաւ՝ Անգլիոյ դէմ իր կատաղութիւնը ծամելով ։ Բայց, ինչ որ Քըրզընն ու Լոյտ Ճորճը զլացած էին, շնորհեցին Պոլտուինն ու Չէմպըրլէնը ։ Եւ վերցան երկու վերջին տարակարծութիւնները եւս ։

Լրացնելու համար անգլեւթուրք զինակցութեան այս բաժինը, աւելցնենք որ, աշխարհի այդ մասին մէջ Անգլիա — թէ աշխարհագրական, թէ ռազմագիտական եւ թէ զինուորական — ոչ մէկ այնքան լաւ ուժ ունի կամ կրնայ գտնել՝ որքան է Թուրքիան ։ Իսկ Թուրքիան, իր կարգին, ոչ ոքի կրնայ այնքան նուազ անպատեհութեամբ կրթնիլ՝ որքան Անգլիոյ ։ Քանի որ, յիշենք միշտ, ան այլեւս անկարող էր առանց յենարանի մնալ, «վտանգը դուռը հասած» ըլլալով ։

Ահա կը ծնին Պաղեստինն ու նոյնիսկ Եգիպտոսը ի հարկին Թուրքիայով պաշտպանելու տեսակէտը ինչպէս եւ՝ Թուրքեւեգիպտական զինակցութիւնը, հակառակ Սաատապատի ուխտին (ինչպէս էր պարագան Թուրքեւհելլէն զինակցութեան՝ հակառակ Պալքանեան Ուխտի գոյութեան) ։

Ահա թէ ինչու կ'ըսէինք թէ անգլեւթուրք զինակցութիւնը փաստօրէն կար, այժմ կայ ու պիտի մնայ՝ գոնէ մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն ․․․

Անշուշտ, այս անժխտելի իրողութիւնը չի նշանակեր թէ Թուրքիա վտանգէ ազատ է այլեւս կամ բոլորովին ապահովուած ։

Բայց, մենք որ դատ մը ունինք Արաքսի երկու ափերուն վրայ՝ «երկու տապանաքարերու տակ», ինչպէս կ'ըսէր՝ տարիներ առաջ՝ Պ. Էռիօ, պարտաւոր ենք անտես չառնել մասնաւորապէս այս շրջագիծը ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

** Ուսուցիչը, շարադրութեան նիւթ տուաւ իր աշակերտներուն՝ դժոխքը, եւ ըսաւ թէ՝ իւրաքանչիւր աշակերտ ի՛նչ կը հասկնայ դժոխք ըսելով ու ինչպէ՞ս կ'ըմբռնէ ։

Աշակերտ մը, տեղահանութեան պատմութիւնը կ'ընէ, ու կը նկարագրէ Թուրքին ոճիրները ։

— Օ՛հ, այդ հինցած պատմութիւն է, նոր բան գիտե՞ս դժոխքը նկարագրելու համար, ըսաւ, իր ընկերներէն մէկը ու խնդաց ։

Առանց վարանելու, նոր բա՞ն, ձեզի պէսներուն պատմութիւնը, ըսաւ ու սպասեց ։

Լռութիւն ․․․

** Բռնապետները միշտ կը սիրեն իրենցմէ աւելի տկարները ։ Տկարներուն համար իրենց համակրանքը մեղմացում մըն է ։ Այս զգացումը իրենց մէջ բան մը կը հանդարտեցնէ ։

Ինչո՞ւ համար բռնապետները ընդհանրապէս կը սիրեն մանուկները ։

Մանուկը, իրենց երազին ու մտածումին արտայայտութիւնն է, ու կը սիրեն անոր մէջ մանուկը ։

Բռնապետները, մարդկութիւնը կ'ուզեն կաղապարել մանուկի մը ձեւին մէջ ։

** Եթէ Աստուած ըլլայիր, ինչ ընել պիտի ուզէիր ։

— Եթէ Աստուած ըլլայի, պիտի պատժէի բոլոր այն մարդիկները, որ ինծի կը հաւատան ։

** Անկեղծ մարդու մը գործը, իր սրտին պայծառութիւնը կ'ունենայ ։

Ջուրը երբ յստակ է, նայելու է թէ ուր տեղէ՞ն կը բխի ։

** Կինը կատու մըն է, կը կանչես չիգար, երբ անտարբեր կը մնաս, կուգայ գիրկդ կը նստի ։

** Զաւակը՝ ես դժբախտ ազգի մը, չեմ կրնար հաշտուիլ բոլոր երկիրներու հետ, ու երկինքները՝ չեն կրնար տալ սրտիս իր փնտռած ազատութիւնը ։

Սիրտերը ազատութեան պէտք ունին ։ Ազատութիւնը միայն կրնայ մօտեցնել մարդը անհունութեան ։

** Մարդը արարչութեան անակնկալ մէկ շեղումն է, որուն գաղտնիքը՝ ինքն անգամ չկրցաւ լուծել ։

** Հերոսութիւնը, մարդուն մէջ ներշնչում մըն է ։ Ան, տեսնելու ու զգալու ձեւին մէջ, պայծառութեան հետ այնպիսի արագութիւն մը կը ստեղծէ որ գործելու իր եղանակը չի կրնար կեցնել մարդ, կը յանձնուի անոր, ու կը կենայ միայն այն ատեն, երբ կը հասնի կատարելութեան իր վախճանին ։

*** Մահէն չէ որ մայրերու սիրտը կ'արիւնի, որովհետեւ մայրերը չեն վախնար մահէն ։ Մահերով գինովցած սրտերու պարն է որ կ'արիւնէ սիրտը մայրերուն ։

** Ամէն մարդ բան մը ընելու, իր Աստուծոյն ճշմարիտ ձեւ ու կատարելութիւն տալու համար միայն կը ծնի ։ Բան մը իրականցնել,— այս է մարդուն ամբողջ կերտուածքը ։ Իր մարմնոյն բոլոր ձեւերը ուրիշ բան չեն արտայայտեր ։

Հողը իր պարտականութիւնը կը կատարէ ։ Կուրծքը տուած երկինքներուն, կը շնչէ, կը ծծէ արեւին կաթը այնպիսի ախորժակով՝ որ միայն ազատութիւնը կրնայ տալ ։

Ազատութիւնը միայն կրնայ մարդը մարդ ընել ։

Կեցցէ՛ ազատութիւնը ։

** Արցունքներուն մէջ անկեղծութիւն, ժպիտին մէջ լոյս ու բառերուն մէջ երգ մը պէտք է ունենայ մարդ, կեանքը զգալու ու ապրելու համար ։

** Հայր մը մեռնելու մօտ, կանչել տուաւ իր մէկ հատիկ որդին ու ըսաւ ․

— Տղա՛ս, ես պիտի մեռնիմ ․․․

Դեռ չաւարտած իր խօսքը, իր տղան պատասխանեց ․— «Արդէն տարիներ առաջ, դուն մեռած էիր ինծի համար, որովհետեւ հայր մը ունենալս երբեք չզգացի ։

** Կինը, կեանքի առաջին շրջանին, իր երազներուն մէջ յաղթական հրամանատար մը, կը յառաջանայ իր աւերակներուն վրայէն՝ անհոգ ու ժպիտ մը շրթունքներուն վրայ ։

Կեանքին երկրորդ շրջանին, կինը, իր զոհերուն ոտքին տակ պառկած առիւծ մը, կասկածելի շարժումէ մը տարուած յանկարծ, թաթը կրկին կը զարնէ՝ մեռցնելու համար ։

Կեանքի երրորդ շրջանին, կինը չփացած տղայ մըն է, պէտք է զգուշանալ ․․․

** Պատերազմ ․․․

Վիրաւորներով լեցուն հիւանդանոցի մը մէջ, հիւանդապահները, դրասեղանին վրայ տետրակ մը դնելով, խնդրեցին՝ որ իւրաքանչիւրը, ներկայ կեանքին վրայ իր համոզումները խօսցնէ քանի մը տողերու մէջ ։

Վիրաւորներէն մին, մօտենալով դրասեղանին, զարմանալի պաղարիւնութիւնով մը գրեց ․— «Մարդկութիւնը գինովցած է, գինով մը իր ըմպածը օր մը վերջը կը զգայ ։ Ի՞նչ կը պահանջէք հիմակուան մարդոցմէն» ։

** Ամէն մարդ իր տունին մէջ կը վայլէ կաղանդին, որովհետեւ ամէն տուն իր կաղանդը ունի ։

** Որքան դժուար է պարզ ու բնական ըլլալ ու առանց դիմակի ու ծեքծեքումի ապրիլ աշխարհի մէջ ։ Կը խնդան վրադ, ու չեն կրնար բռնել իրենց զարմանքը, երբ այս յատկութիւնները մարդու պէս կը փայլեցնես վրադ, որովհետեւ, մարդոց աչքերը վարժուած են անբնականին ։

** Երջանկութիւնը արտայայտութիւնն է գոհունակութեան ։ Երբ ըղձացումներդ կը չափաւորուին կեանքին հանդէպ, կրնաս զգալ ու տեսնել երջանկութիւնը ։

** Վիշտդ երբ անկեղծ ու խորունկ է, գաւաթ մը պաղ ջուր խմելով ալ կրնաս վիշտովդ գինովնալ ։

** Մի ջանար գլուխ գործոց գիրք մը գրել ։ Ջանա առանց չարչարանքի՝ ճշմարտութիւնը արտադրել միայն լոյսի պէս վճիտ ։ Աղբիւրը երբ լեցուն է, ջուրը ինքնին կը հոսի՝ կարկաչելով ու բիւրեղի պէս ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

Ալեքսանտրէթի յանձնումէն վերջ

«ԱՆՏԻՈՔԻ ՎՐԱՅ ԻՇԽԱԾ ԵՆ 11 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԻՇԽԱՆՆԵՐ»

«Լը Ժուր»ի մէջ կը կարդանք հետեւեալ խորագիրներուն տակ․․ «Անտիոքի այս հողամասին վրայ իշխած են ֆրանսացի տասնըմէկ իշխաններ ։ Անտիոքի մէջ, որ մայրաքաղաքն է Ալեքսանտրէթի Սանճաքին, այժմ Թուրքիոյ վերադարձուած, կը գտնուին քանի մը դարերու յիշատակներ՝ քսան տարիներու հոգատարութեան մը կատարած փառաւոր աշխատանքներուն հետ» ։

ԱՆՏԻՈՔ, 25 Յունիս․— Սանճաքին բոլոր քաղաքները դրօշազարդուած են տօնելու համար թուրքեւֆրանսական բարեկամութիւնը եւ Սանճաքին կցումը Թուրքիոյ, ուր եւս հանրային շէնքերը զարդարուած են դրօշներով ։ Այս առթիւ պիտի կատարուին հրապարակային հանդիսութիւններ ։ Այդ հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան Յուլիս 5ին, այն օրը երբ առաջին անգամ Սանճաք մտան թրքական զինուորները ։

Ստորագրուեցաւ դաշնագիրը, որ կը նուիրագործէ Սանճաքին կցումը Թուրքիոյ ։ Մենք այստեղ պարզած ենք այդ համաձայնութեան քաղաքական արժէքը ։ Այսօր մեր նպատակն է միայն ոգեկոչել անցեալը, որ ամբողջովին մոռցուած կը թուի մայր հայրենիքին մէջ, մինչ այնտեղ թարմ է տակաւին յիշատակը ։

Արդարեւ քանի՛ քանի՛ Ֆրանսացիներ գաղտօրէն կը սգան այսօր Անտիոք փոքրիկ քաղաքը, որ Սանճաքին հետ յանձնուեցաւ Թուրքիոյ, եւ որ Ասիոյ քրիստոնեայ եւ ֆրանսական քաղաքներուն մէջ կը համարուի ամէնէն առաջինը եւ ամէնէն փառա–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Երանոսի գիւղապետը, համաձայն Մարզպետունու կարգադրութեան, ժամ առաջ արդէն մարդիկ էր ուղարկել Գեղ՝ Հագարացոց գալուստը իշխանին յայտնելու ։ Վերջինս իւր զօրքերով կազմ եւ պատրաստ սպասում էր Բէշիրին ։

Եւ որովհետեւ Հայերը երկու յաղթութիւններից արդէն քաջալերուած էին, ուստի իշխանը որոշել էր չփակուել բերդում, այլ յարձակուել թշնամու վրայ, հէնց որ վերջինս Գեղայ լեռան լանջերը կը բարձրանայ ։ Հայ զօրքերը անհոյժ սպասում էին պահնորդների ազդարար նշանին ։ Ամէն մէկը նրանցից որոշել էր մի որոշ սխրագործութեամբ փառաւորուել ։ Այլեւս չկար այն երկիւղը, որ պաշարում էր հայ զօրականին՝ Հագարացու յարձակման լուրը լսելիս ։

Իշխան Մարզպետունու ձայնը գերբնական ոյժ էր ներշնչում նրանց ․ ամէն մէկը հաւատում էր թէ՝ չի կարող յաղթուել այն զօրքը, որ Գէորգ իշխանի հետ միասին է կռւում ։

Երբ Բէշիրը Դւնայ վտակն անցնելով՝ սկսաւ դէպի Գեղայ լանջերը բարձրանալ, տեսաւ որ լեռան կատարը բռնուած է թանձր մառախուղով ։ Գեղայ բերդը չէր երեւում ամենեւին ․ իսկ լեռան վերին լանջերը ծածկուած էին մշուշով ։

Այս հանգամանքը երկիւղ ազդեց նրա սրտին, բայց իր շրջապատողներին ոչինչ չասաց ․ նա լուռ, քաջաբար առաջ էր վարում նժոյգը եւ ոսկէ ցցունքը հպարտ հպարտ ծածանում էր իւր սպիտակ ապարօշի վրայ ։

Հագարացիք արդէն հասել էին լեռան կէսը եւ մտնում էին մառախուղի սահմանը ։ Համհարզներից մինը յիշեցրեց զօրապետին մշուշի վտանգաւոր լինելու մասին ։ Բայց Բէշիրը աներկիւղ պատասխանեց ։

Հազիւ զօրապետը իւր խօսքը վերջացրեց եւ ահա յանկարծ Հայոց գնդերի աղաղակը որոտաց ։ Ինչպէս գայրացած մի հեղեղ թափուեցան նրանք Հագարացիների վրայ եւ աննահանջ կատաղութեամբ սկսան կոտորել ։ Ցարձակումը անսպաս էր ․ թշնամին գլուխը կորցրեց եւ պատրաստւում էր փախչելու, բայց Բէշիրի աղաղակը եւ գնդապետների խրախոյսը արգելք եղան նրան ։ Առանց տեղն ու դիրքը ճանաչելու եւ յարձակուողների որքանութիւնն իմանալու, Հագարացիք ճակատ կազմեցին լանջերի վրայ եւ սկսան պաշտպանուել ․ բայց դիմադրութիւնը յուսահատական էր ։ Նրանք կռւում էին միայն զօրավարի ներկայութեամբ, բայց հէնց որ նա հեռանում էր միւս կողմը, սկսում էին քայլ առ քայլ նահանջ տալ դէպի զառիվայրերը ։ Իսկ Հայերի թափը այնքան զօրաւոր եւ հարուածները բազմաձեւ էին, որ մի ժամուայ ընթացքում լեռնալանջը դիակներով ծածկուեցաւ ։ Նրանցից շատերը ձիանների դէչերի հետ միասին գլորւում էին դէպի ձորերը ։

Մարզպետունու զինակիցները՝ այն է, Վահրամ Սեպուհը, Գոռ իշխանիկը եւ ծերունի Մուշեղը կռւում էին իւրաքանչիւրը մի կէտի վրայ ․ նրանց գնդերը, անտառի մէջ փրթած փոթորիկի նման, աւերում էին իրանց շուրջը, շարունակ դէպի վայր մղելով ընդդիմականներին ։ Հզօր դիմադրութիւն էր ցոյց տալիս միայն Բէշիրը մի խումբ արաբացի քաջերով, որոնց կատաղի նժոյգները ծառանում, սլանում էին լեռնալանջի այս ու այն կողմը՝ աշխատելով ոտնահար անել սուսերամերկ կամ նիզակաւոր հայ մարտիկներին ։

Գէորգ իշխանը, որ հերոսաբար կռւում էր սարահարթի վրայ, տեսաւ Բէշիրի չհատակութիւնը եւ նրա խմբի ճիգը՝ դէպի վեր բարձրանալու ։

Կարծես մի նոր զայրոյթ բռնկեց նրան ։ Ճեղքելով հանդիպակաց խմբերը նա խոյացաւ դէպի զօրապետը ։

— Դէպի ո՞ւր, Թշուառական, որոտաց նա ահաւոր ձայնով եւ մօտ հասնելով՝ ուղղեց նիզակը Հագարացու կրծքին ։ Նրա աշտէն, սակայն, չթափանցեց պողպատէ ասպարը, որով զօրապետը դէմ դրաւ հարուածին. այլ սահելով ցցուեցաւ նժոյգի կրծքում ։

Երիվարը թաւալուեց, բայց Բէշիրը թռաւ դէպի յետ ։ Խռնուեցան իսկոյն նրա թիկնապահները եւ մէջ առին Մարզպետունուն ։ Փոքր մի եւս՝ եւ մահը անխուսափելի էր իշխանի համար, որովհետեւ նրա մի հարուածին պատասխանում էին մի քանի ուրիշները ։ Բայց այս անգամ հօրը օգնութեան հասաւ որդին ․ նա իւր զինակիցների հետ միասին իջաւ վերին լանջերից ինչպէս արծուի եւ ընկաւ շրջապատող խմբակի վրայ ։ Նիզակներ էին, որ շամփրում էին եւ սրեր, որոնք արագ արագ իջնում էին մարտիկների գլխին, կամ թափանցում նրանց կուրծքն ու կողերը ։

Արաբացոց այս խումբն էլ երկար չդիմադրեց ․ նա յետ նահանջեց դէպի վայր, որոնելով զօրապետին ։ Բայց Բէշիրը չէր երեւում ոչ մի տեղ ․ նա ձորակի ճանապարհով խոյս էր տուել դէպի Դուին, որովհետեւ իւր զօրքի պարտութիւնն ակներեւ տեսել էր ․ ուստի փութացել էր գոնէ իւր կեանքը ազատելու ։

Այս հանգամանքը վհատեցրեց վերջին դիմադրողներին եւ նրանք հետզհետէ նահանջելով՝ հասան լեռան ստորոտը եւ այդտեղից սկսան փախուստ տալ դէպի Դւնայ դաշտը ։

Այս անգամ Մարզպետունին չհետեւեց փախստականներին, հաշուելով թէ՝ Դուինը մօտ է եւ այստեղից կարող են օգնութեան հասնել փախչողներին ։ Նա ժողովեց իւր քաջերին, ստուգեց ընկածների թիւը, որոնք միայն մի քանի տասնեակ էին, ապա գոհունակութեան աղօթք կարդաց Աստծուն, նոյնիսկ ճակատի տեղը, եւ աշտանակելով նժոյգը՝ վերադարձաւ Գեղ ։ Նրան հետեւեցին իւր զինակիցներն ու զօրքը, ցնծութեան աղաղակներով եւ յաղթական երգեր երգելով ։

(Շար․)

...րը:

Անտիոք կրեց այն ճակատագիրը որ ճակատագիրն է բոլոր նախասահմանեալ վայրերուն: Մարդիկ կը կռուէին Անտիոքի համար, որովհետեւ քաղաքին մէջ կը տեսնեն խորհրդա[illegible]ն մը կամ իրենց այնպէս կը թուէր թէ Աստուծոյ շունչը պիտի փչէ այնտեղ:

Անտիոքը հիմնուեցաւ Սելեւկոս Նիկատորի կողմէ, Մեծն Աղեքսանդրի ամէնէն հռչակաւոր զօրավարին կողմէ, Օրոնդէսի ափերուն վրայ: Առաջին օրէն, Արեւելքի բոլոր ժողովուրդները աչք տնկեցին վրան: Հռոմայեցիները, Մակեդոնացիները, Հայերը որոնք զայն բարգաւաճ վիճակի մը հասցուցին, Անտիոքը պաշտպանեցին Ասիացիներու եւ Յոյներու դէմ: Պոմպէոս, երբ գրաւեց բովանդակ Սուրիան, անոր տուաւ առանձնաշնորհեալ վիճակ մը, անխախտ պահելով ինքնավարութիւնը: Կեսար եւ Օգոստոս իրենց բարեխնամ հովանաւորութեան առարկայ ըրին քաղաքը: Այդ շրջանին Անտիոք կը համարուէր աշխարհի չորրորդ քաղաքը, Հռոմէն, Աղեքսանդրիայէն եւ Կարթագենէն վերջ:

Աղեքսանդրի եւ Կեսարի բանակները, լեգէոնները եւ փաղանգները իրենց արշաւը կատարեցին Անտիոքի համար: Հռոմէական այս քաղաքը դարձաւ քրիստոնէութեան մայրաքաղաքներէն մին, քրիստոնէութեան եօթը եկեղեցիներէն մին: Անտիոք այցելեցին յաջորդաբար, Ս. Պետրոս, Ս. Բառնաբաս, Ս. Պօղոս: Այստեղ ծնաւ Յովհան Ոսկեբերան, այստեղ էր որ Յիսուսի աշակերտները համաձայնեցան քրիստոնեայ կոչուելու համար:

Այնուհետեւ, հռոմէական եւ քրիստոնեայ քաղաք, Անտիոք դարձաւ արեւմուտքի յառաջապահ միջնաբերդը: Իբրեւ պատրիարքանիստ քաղաք, անոր ամրացուած պարիսպներուն մէջ գումարուեցան տասը եկեղեցական ժողովներ: Անտիոքէն էր որ քրիստոնէական եկեղեցին մեկնեցաւ, տիրելու համար Եւրոպայի, եւ Եւրոպա, ամբողջ քսան դար զայն պաշտպանեց իբրեւ քաղաքակրթական կալուած:

Անտիոք գրաւուեցաւ, վերագրաւուեցաւ, այրուեցաւ, աւերակի վերածուեցաւ, յետոյ Յուստինիանոսի եւ Յուստինիանոսի օրով իր նախկին փառքին հասաւ: Արեւելքի կայսրերը Անտիոքէն դուրս վտարեցին Պարսիկները, Սարակինոսները, յետոյ Իսլամները, որոնք, սակայն, ի վերջոյ տեղաւորուեցան այնտեղ, 1084 թուականին:

Այդ շրջանին էր, որ Կոտֆրուա տը Պուեոն գլուխն անցաւ 300,000 խաչակիրներու, որոնց մեծամասնութիւնը կը բաղկանար Ֆրանսացիներէ: Հերոսական յառաջխաղացութեամբ մը կտրելով ամբողջ Եւրոպան եւ Փոքր Ասիան, ան կանգ առաւ Օրոնդէսի եզերքը եւ պաշարեց Անտիոքը ամբողջ ինը ամիս: Ամէն կողմէ, Դամասկոսէն եւ Հալէպէն, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի սահմաններէն օգնութեան վազեցին Իսլամները, մըտիկ ընելով հրաւէրը Մուսուլի էմիրին, որ սրբազան պատերազմ էր յայտարարած: Աւելի քան 200,000 Իսլամներ փորձեցին զարնել խաչակիրներու թիկունքէն: Կոտֆրուա զանոնք պարտութեան մատնեց: Եւ Անտիոք վերստին դարձաւ քրիստոնեայ: Անտիոք քրիստոնեայ եւ ֆրանսական քաղաք մնաց երկու դար, 1084էն մինչեւ 1268,— այդ երկար շրջանին՝ Անտիոքի մէջ իշխեցին տասնեւմէկ ֆրանսացի իշխաններ:

Շնորհիւ պատկառելի դղեակներուն, զորս շինեցին համաձայն ֆրանսական զինուորական ճարտարապետութեան օրէնքներուն, անոնք յաջողեցան ետ մղել Մարտինի, Հալէպի, Պաղտատի, Մուսուլի էմիրներուն յարձակումները: Պարսիկ թագաւորները ի զուր Անտիոքի վրայ կըռուի ղրկեցին իրենց լաւագոյն զօրավարները, իրենց ամէնէն ընտիր բանակները, Անտիոք քրիստոնեայ մնաց մինչեւ այն օրը, երբ Եգիպտոսի սուլթանը յաջողեցաւ մտնել բերդաքաղաքէն ներս եւ ջարդեց բոլոր քրիստոնեաները:

Այն օրէն ի վեր, երբ Թուրքերը մտան Անտիոք, քաղաքին անկումը սկսաւ: Բայց Ֆրանսացի միսիոնարները ջանացին ծաղկեցնել այնտեղ ֆրանսական մշակոյթը եւ ճառագայթել մեր ազդեցութիւնը: Անոնց յաղթանակն այն եղաւ, որ Ֆրանսայի թագաւորներուն համար առանձնաշնորհներ ձեռք ձգեցին ամբողջ Արեւելքի մէջ:

Ընդհ. պատերազմէն վերջ, Սան Ռէմոյի մէջ, Եւրոպա, ճանչնալով մեր պատմական իրաւունքները, մեզի շնորհեց հոգատարութիւնը, զոր ի գործ դրինք բարեյաջող եւ պատուաւոր պայմաններու մէջ: Եւ Ֆրանսա, հազիւ 15 տարի բոլորած, հրաշք կատարեց: Սքանչելի աշխատանքը որ կատարուած է այնտեղ, 1919էն 1935, ամէն ճակատի վրայ,— ճամբայ, մշակութիւն, հաղորդակցական դրամատուն, ելեկտրականութիւն, հանր. խնամատարութիւն, գիտական աշխատութիւններ, դպրոց եւ մատենադարաններ:

Ու վերջին անգամ ըլլալով վար կ'իջեցնենք ֆրանսական դրօշը որ կը ծածանէր հին իշխանապետութեան մայրաքաղաքին վրայ, ուր կը թողունք, խաչակիրներու եւ Ֆրանսացի զինուորներու գերեզմաններուն հետ, սքանչելի քաղաքակրթութիւն մը, ինչպէս նաեւ քրիստոնեայ բնակչութիւն մը, որ մեր կողքին կռուեցաւ ընդհ. պատերազմի ընթացքին եւ անշէջելի սէր մը ցոյց տուաւ հանդէպ մեր երկրին եւ մեր քաղաքակրթութեան:

** Նոյն թերթին մէջ Լէոն Պէլպի կը գրէ Ֆրանսայի նահանջի քաղաքականութեան մասին.—

Երբ քննենք 1915—1916 Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած համաձայնութիւնները, Մերձ. Արեւելքի բաշխումը կատարելու մասին, կը տեսնենք որ յաջորդաբար կորսնցուցած ենք Կիլիկիան, Հայաստանի մէկ մասը, Քիւրտիստանը, Արեւելեան Ճէզիրէն — միասին՝ Մուսուլի քարիւղի հորերը եւ մեր հաղորդակցութիւնը Իրանի հետ,— յետոյ մեր իրաւունքները Պաղեստինի վրայ, 1932ին՝ Ճէպէլ Սինճարը, վերջապէս 1939ին՝ Ալեքսանտրէթի սանճաքը:

Քիչ մնաց, Ժող. ճակատին շնորհիւ, պիտի կորսնցնէինք ամբողջ մընացածն ալ: Մեր խորհրդարանական եւ ընտրական քաղաքականութեան անորոշութիւնը այն աստիճանին հասած է, որ մեզի հետ դաշնակցելու համար՝ մեզմէ կը խնդրեն որ դաշնագրով յայտարարենք թէ ալ աւելի զոհողութիւն պիտի չընենք:

Յաղթական Ֆրանսան արժանի՞ էր այս բախտին:

«Նասիոն» թերթին մէջ Լուի Մաբէն, արձագանգ տալով Միջերկրականեան Կոմիտէին բողոքին, կը գրէ.—

Մուսա տաղի մէջ կ'ապրին, աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր, ազնիւ Հայեր, որոնք յաղթականօրէն կռուած են իրենց թշնամիներուն դէմ, մասնաւորաբար 1915ին՝ Թուրքերուն դէմ, պաշտպանելու համար իրենց օջախը եւ հողը:

Երբ լսեցին որ հոգատար Ֆրանսան մտադիր է լքել զիրենք, լուր ղրկեցին «առ որ անկ է» թէ իրենց տուներուն վրայ պիտի բարձրացնեն ֆրանսական եռագոյնը եւ պիտի սպասեն յարձակողներուն, թէ պիտի երգեն «Մարսէյեզ»ը ու պիտի պոռան «Կեցցէ Ֆրանսան», թէ պիտի սպաննեն իրենց կիները եւ զաւակները իրենց սուրերով, մեռնելու համար պատուոյ դաշտին վրայ, զէնքը իրենց ձեռքին մէջ:

Ասոնք ֆրանսական նախկին ռազմիկներ են, ծառայած՝ արեւելեան լեգէոնին մէջ իբրեւ սպայ կամ զինուոր, շքանշան ստացած, մեր հաշմանդամներու ընկերակցութեան մէջ ընդունուած:

«Աքսիոն Ֆրանսէզ» կը գրէ այս առթիւ.—

1938ի աշնան, արմատականները Մարսիլիոյ մէջ անակնկալ կերպով իմացան թէ գոյութիւն ունի ֆրանսական գաղթաշխարհ մը: 1939ի գարնան, արմատականները սկսան ծախել այդ գաղթաշխարհը:

Անոնք վստահ են որ այս ձեւով կը հետապնդեն արմատական լաւագոյն աւանդութիւնը,— խօսքով անհաշտ, գործով լքում:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հայերը Թեհրանի մէջ

Թեհրանէն կը գրեն.—

Իրանի մայրաքաղաքը, որ մօտաւոր հաշւով 500,000 բնակչութիւն ունի, տեղ է տալ 25,000 հայ բնակչութեան:

Մայրաքաղաքի մի շարք խոշոր կառուցումները կատարուել ու կատարւում են իրանահայ ճարտարագէտների ձեռքով: Նրանց ձեռքի արդիւնք են Թղթատարական նախարարութեան շէնքը, Թղթատարական ու մաքսային գլխաւոր կեդրոնի շէնքը, արքայական տան մի քանի պալատներ, քաղաքային արհեստագիտական որբանոցը ժամանակակից բոլոր յարմարութիւններով՝ 200 որբուհիներու համար, բազմաթիւ նորաձեւ տներ ու ամարանոցներ եւն. եւն.:

Ճանապարհների շինութեան գործում իրանահայ ճարտարագէտների թիւը շատ աւելի է:

Միմիայն Թեհրանն ունի 50ի չափ իրանահայ բժիշկներ: Դրանցից մօտի տասնեակը համարւում են մայրաքաղաքի լաւագոյն մասնագէտներն իրենց մասնաճիւղերում: Երկրի բոլոր կեդրոնական քաղաքներում եւս իրանահայ բժիշկներն իրենց պատուաւոր դիրքն ունին եւ պատկառելի թիւ են կազմում:

Հազարաւոր նորաշէն տուներու զարդարումը, սրճարաններու, ճաշարաններու ու այլ սրահներու որմնանկարումը ու գեղարուեստական սարքաւորումը, հանդիսադրութիւնների գեղարուեստական կազմակերպութիւնը եւ նման գործեր կատարւում են գլխաւորաբար իրանահայ գեղարուեստագէտների ու գեղարուեստասէրների ձեռքով: Իբրեւ զարդանկարիչ աչքի է ընկնում՝ Վահան Աղամալեան, Մոսկուայի նկարչական ճեմարանի ընթացաւարտ:

Բազմաթիւ Իրանահայ ոսկերիչներ զբաղած են գեղարուեստական քանդակագործութեամբ ու կիտուածանկարով, գլխաւորապէս արծաթի վրայ: Նրանց արտադրութիւններն անմիջապէս գնւում են, ինչպէս ներքին գործածութեան, նոյնպէս եւ արտածման համար:

«Ժուռնալ տը Թէհրան» թերթի խմբագիրն է մի հայ երիտասարդ՝ Իշխան Նազարեան: Այդ թերթում աշխատում են նաեւ Միսաք Հաճեան ու Մել. Սարգսեան: Գրաշարական մասը գրեթէ բացառապէս Հայերից է կազմուած: Ունի մի քանի հայ աշխատակիցներ:

«Մեհրըգան» պարսկատառ երկշաբաթեայ հանդէսի խմբագիրն է երիտասարդ՝ Ղազար Սիմոնեան, որ միեւնոյն ժամանակ աշխատակցում է «Իրան» օրաթերթին: Պարսկերէն այլ թերթերն եւս ունին իրենց հայ աշխատակիցները:

Թեհրանը ունի մի քանի ակնառու իրաւագէտներ — Տոքթ. Ջեմս Գրինֆէլդ, Տոքթ. Գասպար Մաշուրեան, Տոքթ. Ալեք Աղայեան եւ ուրիշներ: Առաջին երկուսն աշխատում են աւելի շատ իբրեւ տեսաբան իրաւագէտներ, քան գործնական փաստաբաններ: Վերջինը ազդեցիկ փաստաբան է:

Նրանցից բացի կան մի քանի տասնեակ երկրորդական փաստաբաններ ու միջնորդ–իրաւագէտներ:

Մանկավարժական ասպարիզում գործողների թիւը դժբախտաբար շատ քիչ է: Թեհրանի համալսարանում ամբիոններ ունին Ռուբէն Աբրահամեան (իրանական նախկին լեզուների ու գրականութեան) եւ Տոքթ. Արամայիս Վարդանեան, որ ամբողջ կեանքն անցըրել է մանկավարժութեամբ, հըմուտ իրանագէտ է եւ ունի մի շարք ուսումնասիրութիւններ, որոնք լոյս չեն տեսել դրամական պատճառներով: Նա թարգմանել է պարսկերէնից հայերէնի մեծ բանաստեղծ Բաբաթահիրից:

Տոքթ. Յովհաննէս Հախնազարեանը, պատրաստուած եռանդուն ու ապագայ խոստացող մի երիտասարդ, վարում է մանկավարժական բարձրագոյն երկսեռ դպրոցի դրադարանապետի պաշտօնը եւ այդ դիրքում լաւ համբաւ ունի:

Տոքթ. Կարպիս Փափազեան երկար տարիներէ ի վեր վարել է պետական գեղագործական դպրոցի ուսուցչի պաշտօն: Ունի մի քանի աշխատութիւններ, ի մէջ այլոց համեմատական բառացանկ հին պարսկերէնի ու հին հայերէնի համապատասխան բացատրութիւններով:

Պարսկական լեզուով ու եւրոպական ձեւով կազմուած առաջին դասագրքերն եւս Իրանահայի նախաձեռնութեան արդիւնք են:

«Իրանի առաջին մանկապարտէզը» եւս հիմնուած է մի երիտասարդուհու նախաձեռնութեամբ ու ջանքերով այնպիսի մի միջավայրում, որտեղ մանկապարտիզային նախադպրոցական դաստիարակութեան մասին գաղափար անգամ չունէին:

Եւ այսօր դուք հանդիպում էք հարիւրաւոր պարսիկ մանկիկների, որոնք մեծ զգացումով ու խոր ըմբռնումով երգում են մեր մանկական գրողների ու ժողովրդական ստեղծագործութեան արդիւնքն եղող երգեր նոյն եղանակներով, որոնցմով հայկական բնագիրներն են երգւում: Պարում են հայկական ժողովրդական պարեր:

ՍԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

«Մշակ», Փրէզնոյի անկախ հայաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Յունիս).

— «1918 Մայիս 28ին ահաւոր եւ եղերական պայմաններու մէջ Արարատի ստորոտը վեր բարձրացաւ այն դրօշը, որ 1375ին ոտնատակ եղած էր Տաւրոսի ստորոտը՝ Կիլիկեան Հայաստանի ոստանին՝ Սիսի մէջ: Այնքան սիրուած, խորապէս ցանկացուած, ստրկութեան դարերու արիւնոտ խաւարին մէջ հետապնդուած եւ փայփայուած երազն էր որ վերջապէս անակնկալ կերպով մարմին կը ստանար: Մարմին կը ստանար ի գին անպատում զոհաբերութեանց, կոտորածի, սովի եւ հերոսական մարտնչումներու:

Ստրկութեան մէջ դարերով տառապած, իր նախահայրերու մարտական առաքինութիւններէն շատ բան կորսնցուցած Հայ ժողովուրդը 1918–1921 յանկարծ ինքզինք տէրն զգաց իր ճակատագրին, գլուխը բարձր քալեց իր Հայրենի հողին վրայ, առաջին անգամ ոտքի կանգնող մանուկի մը խայտանքով եւ հիացիկ զգացմամբ: Տեսաւ անցքը հայ գունդերու, ըմբոշխնեց ծածանումը —ազգային դրօշին, մէկխօսքով ճաշակեց անկախութեան դարերով արգիլուած պտուղը, ճաշակեց ու տեսաւ որ քաղցր է ան:

Ճիշդ է որ անկախութեան այդ երկու տարիները մանուկ եւ ազգուն Հայաստանը իր գոյութիւնը պահպանելու համար ստիպուեցաւ կռիւ մըղել, դրսէն երեք ճակատներէ սպառնացող թշնամիին դէմ եւ ներսէն՝ սովին եւ հիւանդութեանց դէմ: Այս կռիւը ան չփնտռեց, չփափաքեցաւ անոր, ջանաց ամէն կերպով խուսափիլ անկէ, բայց անկարելի էր: Խուսափումի միակ ճամբան ամբողջական անձնատուութիւնն էր, որ, հպարտ ենք ըսելու, յանձն չառաւ ան:

Իր կէսէն զրկուած ժողովուրդին համար դժուար ու անկարելի պիտի ըլլար պահպանել եւ ամրացնել իր անկախութիւնը, եթէ իրեն օգնութեան ձեռք չերկարէին Եւրոպայի այն մեծերը, որ պատերազմի նեղ օրերուն շահագործեցին հայ նահատակին տառապանքը եւ հայ զինուորին արիւնը մեծաշուք խոստումներով: Բայց ճակատագրական վայրկեանին, երբ մեր դարաւոր եւ արիւնարբու թշնամին դարձեալ ոտքի կեցած էր մեզ հարուածելու համար, երէկուան պաշտպաններն ու բարեկամները լքեցին մեզ: Մեր դրացի «քեռի»ն, որուն անունով երդուեցանք դար մը ամբողջ, հիմա գունափոխուած դաւաճանութեամբ մը, իր ձեռքը երկարեց Թուրքին ու մութին մէջ իր երէկուան պաշտպանեալին, հաւատարիմ փոքր զինակցին մահուան վճիռը ստորագրեց:

Եւ 1920ի վախճանին ինկաւ մանուկ Հայաստանը Թուրք – բոլշեւիկ միացեալ գրոհէն, ինկաւ դաւաճանուած իր բարեկամներէն եւ իր իսկ զաւակներէն: Ու այնքան կարօտով սպասուած Հայաստանի անկախութիւնը իր արշալոյսն իսկ չապրած խաւարին խորը թաղուեցաւ:

Բայց անոնք որոնք ճաշակած էին հայրենի անկախութիւնը, համն առած էին ազատութեան, անոնք գուրգուրանքով պահեցին ու կը ՊԱՀԵՆ անոր քաղցրութիւնը իրենց սրտերուն մէջ եւ զայն վերստին ունենալու ՀԱՒԱՏՔԸ իրենց հոգիներուն խորը: Ամէն տարի Մայիս 28ին կատարուած հանդէսներն ու հաւաքոյթները այս հաւատքին հրապարակային արտայայտութիւններն են:

Բոլոր ուրացողներուն, բոլոր պարտուածներուն ու սկեպտիկներու խըծբծանքներուն հանդէպ հաւատացեալներու ընտիր եւ հաստատակամ բանակը կը պահէ հպարտութիւնն ու արհամարհանքը եւ կը շարունակէ իր ճամբան: Որովհետեւ ներկայ ժամանակներուն մէջ այն ժողովուրդները որոնք կ'ուզեն ապրիլ՝ սեփական հողէ ու անկախութենէ դուրս փրկութեան միջոց չեն տեսներ:

Ճիշդ է թէ «պզտիկ ածու մըն ենք» տկար, թիւով կոտորակուած, մասամբ ցրուած, ներքնապէս պառակտուած, պատրաստութիւններէ զուրկ, բայց պատճառ չունինք ամէն բան կորսուած համարելու եւ ամէն անցեալ արժէք ուրանալու: Ունինք տակաւին մեր սեփական հողը, սեփական ժողովուրդով եւ մեր հաւատքը, ապրելու եւ պայքարելու վճռականութիւնը:

Մայիս 28 հայ անկախութեան օրն է: Տօն ամէն Հայու: Անկախութեան օրը թո՛ղ անգամ մըն ալ պողպատէ այդ հաւատքը եւ զօրացնէ այդ կամքը»:

** Ի՞նչ են երիտասարդութիւն, ծերութիւն ու մահ, եթէ ոչ պատերազմ, զինադուլ ու խաղաղութիւն:

Մինաս Չերազ

** Որո՞ւմ պիտի ըլլայ հաւատարիմ նա, որ եղած է անհաւատարիմ Աստուծոյ:

Ս. Ներսէս Լամբրոնացի

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ մէջ Սերպերը եւ Խրուաթները վերսկսան բանակցութիւնները, Խրուաթիոյ ինքնավարութեան մասին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ 39 նացիներ բանտարկութեան դատապարտուեցան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարար Եահեա փաշա որ Պուքրէշ գացած է, Յուլիս 3ին պիտի այցելէ Սոֆիա:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ, ինքը վարելով իր օդանաւը, յանկարծակի այցելեց Ֆիումէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ եւ Խ. Միութեան միջեւ ստորագրուեցաւ առեւտրական դաշնագիր մը, Յունիս 16ին: Ռուսիոյ կողմէ ստորագրեց արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

«Մոնտոն, Մարայի մտերիմը, մարքիզ Մոնտոն է: Յեղափոխական դատարանի երդուեալներուն մէջ կը գտնուէին քահանայ մը Վիլատ եւ ազնուական մը Լէրօյ՝ Մոնֆլապէրի մարքիզը, երկուքն ալ շատ վստահելի մարդիկ են:

— Բայց դուք կը մոռնաք, յարեց Ռօպէսփիէր, յեղափոխական դատարանին երդուեալներու պարագլուխը:

— Անդօնէ՞լը:

— Այո՛, մարքիզ Անդօնէլը, ըսաւ Ռօպէսփիէր:

Տանդօն շարունակեց.

— Այո՛, ազնուական է եւ Տանբիէրը, որ Քօնտէի առջեւ հանրապետութեան համար իր անձը զոհեց: Ազնուական է նոյնպէս եւ Բօրըպէրը, որ աւելի լաւ համարեց անձնասպան ըլլալ, քան թէ Վէրտէօնի դուները Բրուսիացիներուն առջեւ բանալ:

— Բայց ատ չէր արգիլեր, մռմռաց Մարա, որ երբ Քօնտօրսէ կ'ըսէր՝ «Յոյները ազնուականներ էին», Տանդօն կ'աղաղակէր Քօնտօրսէի երեսին. «Բոլոր ազնուականները դաւաճաններ են, սկսած Միրապօյէն եւ վերջացած քեզմով»:

Սիմուռտէնի լուրջ ձայնը բարձրացաւ.

— Քաղաքացի Տանդօն, քաղաքացի Ռօպէսփիէր, գուցէ դուք իրաւացի կը գտնէք անոնց վստահելու, բայց ժողովուրդը անվստահ է դէպի անոնց. ան ալ այդպէս իրաւացի կը գտնէ: Երբ քահանան ազնուականին վրայ հսկելու պարտաւորութիւն յանձն կ'առնէ, պատասխանատուութիւնը կը կրկնապատկուի, անհրաժեշտ է որ քահանան անդրդուելի ըլլայ:

— Արդարեւ, ըսաւ Ռօպէսփիէր:

— Միանգամայն եւ անողոքելի, աւելցուց Սիմուռտէն:

Ռօպէսփիէր շարունակեց.

— Շատ լաւ ըսիք, քաղաքացի Սիմուռտէն: Դուք գործ պիտի ունենաք երիտասարդի մը հետ, եւ անոր վրայ անտարակոյս, առաւելութիւն եւ ազդեցութիւն կ'ունենաք, քանի որ անոր տարիքին կրկնապատիկը ունիք: Պէտք է անոր ուղղութիւն տալ, բայց միանգամայն հոգ տանիլ անոր: Կ'երեւայ թէ ան զինուորական տաղանդ է, որովհետեւ այդպէս կը վկայեն միաձայն բոլոր տեղեկագիրները: Ան կը պատկանի այն զօրախումբին, որ բաժնուեցաւ Հռենոսի բանակէն՝ Վանտէի մէջ գործելու համար: Ան կուգայ սահմանագլուխէն, ուր իր խելքով եւ քաջութեամբ նշանաւոր հանդիսացած է: Այժմ Վանդէի մէջ ան հիանալիօրէն կ'առաջնորդէ արշաւող զօրաբաժինը: Տասնըհինգ օր է որ հարուած հարուածի ետեւէ կը հասցնէ այս հին մարքիզ Լանդընաքին, սեղմած է զայն եւ կը քշէ իր առջեւէն, վերջ ի վերջոյ զանիկա ծով պիտի թափէ եւ խեղդէ այնտեղ: Լանդընաք խորամանկ է՝ ինչպէս ծեր զօրապետ մը, իսկ ան յանդուգն է՝ ինչպէս երիտասարդ զօրապետ մը: Այս մարդը թշնամիներ եւ նախանձողներ վաստկած է արդէն: Հրամանատարի օգնական զօրավար Լէշէլ նախանձաւառած է անոր հանդէպ:

— Այդ Լէշէլը, ընդհատեց Տանդօն, կ'ուզէ լիազօր զօրավար դառնալ, բայց անոր մասին կ'արժէ միայն յիշել հետեւեալ առածը. «il faut l'échelle pour monter sur charrette.» Բայց մինչեւ հիմա՝ Շարրէդն է որ զայն կը հարուածէ:

— Այդ Լէշէլը չուզեր, շարունակեց Ռօպէսփիէր, որ իրմէ զատ ուրիշը հարուածէ Լանդընաքը: Ճիշդ այսպիսի մրցակցութիւններու մէջ կը կայանայ Վանտէի դժբախտութիւնը: Հերոսներ՝ որոնք կ'առաջնորդուին ապիկար ձեռքերով— ահա մեր զինուորները: Հիւսարներու հասարակ հրամանատար՝ Շէրէն, միայն փողահարի մը հետ հնչեցնելով «ça ira», կը մտնէ Սամիւր, եւ կը գրաւէ զայն. կարող էր շարունակել այդպէս եւ գըրաւել Շօլէնը, բայց ատոր մասին հրամաններ չունի եւ կանգ կ'առնէ: Պէտք է փոխել Վանտէի բոլոր հրամանատարները: Պահապան զօրաբաժինները կը ցրուին, այժմ հոս հոն կը ձգուին. այդպէս ցրուելով բանակը կը կազմալուծուի: Ատիկա հողակոյտ մըն է այլեւս, որ շուտով փոշիի պիտի վերածուի: Բարամէի բանակավայրին մէջ կը մնան միայն վրանները: Դրէկիէի եւ Տինանի միջեւ միայն կը հաշուուին հարիւր զօրագունդերու կայաններ, որոնցմէ կարելի էր զօրաբաժին մը պատրաստել եւ անով ամբողջ ծովեզերքը պաշտպանել: Լէշէլ՝ յենուած Բարէնի վրայ, հարաւային ծովեզերքը պաշտպանելու պատրուակին տակ, հիւսիսային ծովափը թողած է առանց զօրավիգի եւ այդպիսով Ֆրանսան Անգլիացիներուն առջեւ բացած է: Ամբողջ կէս միլիոն գիւղացիները ոտքի հանել եւ Անգլիացիները Ֆրանսական ափը իջեցնել— ահ Լանդընաքի ծրագիրը: Արշաւող զօրաբաժնին երիտասարդ հրամանատարը այդ Լանդընաքը երկու սուրի մէջ առեր է. հարուածեր է զայն, եւ այդ՝ առանց Լէշէլի թոյլտուութեան: Բայց քանի որ Լէշէլ անոր գլխաւորն է, հետեւաբար Լէշէլ անոր յանդիմանութիւններ ուղղեր է: Այս երիտասարդ զինուորականին մասին կը տիրեն հակադարձ համոզմունքներ: Լէշէլ կ'ուզէ զայն հրացանի բռնել տալ, իսկ Մարնի Բրիէօրը կ'ուզէ զայն հրամանատարի օգնական նշանակել:

— Կ'երեւայ թէ, ըսաւ Սիմուռտէն, այդ երիտասարդը մեծ ընդունակութիւններու տէր է:

— Բայց թերութիւն մը ունի:

Ընդմիջողը Մարան էր:

— Ի՞նչ թերութիւն, հարցուց Սիմուռտէն:

— Գթութիւն, ըսաւ Մարա: Կռուի մէջ դաժան է բայց կռուէն յետոյ՝ կակուղ: Ան կը ներէ, կը բաշխէ, կը պաշտպանէ կին կրօնաւորները եւ կոյսերը, կը փրկէ ազնուական կիները եւ աղջիկները, գերիները կ'արձակէ եւ ազատութիւն կուտայ քահանաներուն:

— Ծանր յանցանք է, մռմռաց Սիմուռտէն:

— Ոճրագործութի՛ւն, ըսաւ Մարա:

— Երբեմն միայն, ըսաւ Տանդօն:

— Յաճախ, ըսաւ Ռօպէսփիէր:

(Շար.)

կրնայ աւելի կարճ տեւել քան կը կարծուի: Ֆրանսա գիտէ որ երբ բռնի ուժը յաղթէ Եւրոպայի որ եւ է մէկ կէտին վրայ, ուշ – կանուխ Ֆրանսայի դէմ կը դառնայ այդ ուժը: Ահա թէ ինչու կը խնդրեմ կառավարութեան տալ անհրաժեշտ ազատութիւնը գործելու: Կառավարութիւնը այդ ազատութիւնը պիտի գործածէ միայն պաշտպանելու Ֆրանսայի, ազատութեան եւ խաղաղութեան գերագոյն շահերը»:

*** Ծերակոյտը դեռ քննած չըլլալով ընդհ. ներման օրինագիծը, այդ օրէնքը պիտի հրատարակուի մասնաւոր հրամանագրով մը: Ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի օրինագիծը եւ ուրիշ խնդիրներ յետաձգուեցան յաջորդ նստաշրջանին:

Ձախակողմեան թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն կառավարութեան որոշման դէմ, դանդատելով թէ «Տալատիէ ճամբեց խորհրդարանը»: Իրենց երեսփոխաններն ալ բուռն ճառեր խօսեցան:

ՃԱՓՈՆԻ ՆՈՐ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

»»» • «««

Անգլիա կը յուսայ համաձայնիլ

Թիէնցինի կացութիւնը բարւոքման նշաններ կը ցուցնէ, բայց Ճափոն նոր անակնկալ մը ստեղծեց, արտոնելով դրաւել երկու ազատ նաւահանգիստներ եւս,— Ֆուչէու եւ Վէնչաու: Ճափոնական հրամանատարութիւնը ազդարարեց անգլիական, ամերիկեան եւ ուրիշ օտար նաւերու որ այդ նաւահանգիստներէն հեռանան 48 ժամուան մէջ, մինչեւ հինգշաբթի (այսօր): Անգլիացիները վճռապէս մերժեցին այս «վերջնագիրը», ազդարարելով թէ Ճափոն պատասխանատու պիտի մնայ Անգլիացիներու կեանքին եւ ստացուածքին ապահովութեան համար:

Ճափոնցիները արդէն գինուոր հանած են Ֆուչէու, ուր կը գտնուին անգլիական մարտանաւ մը եւ ամերիկեան թորփիլահալած մը: Ճափոնական 18 մարտանաւեր եւ փոխադրանաւեր համախմբուած են Ֆուչէուի առջեւ:

*** Թիէնցինի ճափոնական պահակները դադրեցուցին Անգլիացիներու մերկացումը, համաձայն նոր հրամանի մը: Անոնք որ պաշարման գիծէն կ'անցնին, նորէն պիտի խուզարկուին, բայց միայն կօշիկները պիտի հանեն, եւ ոչ թէ բոլոր զգեստները: Այս հրամանը տալէ առաջ, Թիէնցինի ճափոնական հրամանատարը յայտարարեց 40 օտար թղթակիցներու թէ հագուստները հանելը անպատուութիւն չէ Ճափոնցիներուն համար եւ իբրեւ ապացոյց, պատրաստակամութիւն յայտնեց հանելու իր... տաբատը: Ըսաւ թէ Ճափոնի մէջ սովորական բան է հագուստները հանել մինչեւ անգամ կիներու առջեւ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ լաւատեսութիւն կը տիրէ այժմ, քանի որ բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, Թիէնցինի վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար:

*** Օդանաւային կռիւները կը շարունակուին Մոնկոլիոյ մէջ, բայց լուրերը միշտ հակասական են: Ճափոն. աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ խորհրդային 200 օդանաւեր մասնակցեցան նոր ճակատամարտի մը եւ 98ը վար առնուեցան: Իսկ Մոսկուայի զեկոյցը կ'ըսէ թէ ճափոնական օդանաւերը 110 հատ էին եւ թէ 7ը վար առնուեցան, վեց մոնկոլեան (խորհրդային) սաւառնակներու կորուստով:

Գերմանիոյ նոր ձեռնարկները

Ըստ Վարշաւայէն ստացուած տեղեկութիւններու, Գերմանիա ձեռնարկած է պալթեան պետութեանց մօտ դիւանագիտական յարձակողականի մը, որպէսզի խանգարէ անգլեւռուսական դաշինքին իրականացումը:

Գերմանիա հարցում ուղղած է Լաթվիոյ, Էսթոնիոյ եւ Ֆինլանտայի կառավարութիւններուն, թէ ի՛նչ կը մտածեն, եթէ Գերմանիա առաջարկէ Ռուսիոյ՝ միացեալ երաշխիք տալ այս երեք երկիրներու անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը պաշտպանելու: Գերմանիա արդէն ոչ – յարձակման դաշինք ունի Լաթվիոյ եւ Էսթոնիոյ հետ, բայց Ֆինլանտա, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի հետ համախորհուրդ, մերժած է գերմանական առաջարկը:

Եթէ պալթեան պետութիւնները նպաստաւոր պատասխան տան Պերլինի հարցումին, այն ատեն Գերմանիա պիտի հրահանգէ Մոսկուայի իր դեսպանին, որ այդ մասին բանակցութեան մտնէ խորհրդային կառավարութեան հետ:

Լեհաստանի քաղաքական շրջանակները ուշի ուշով կը հետեւին այս իրադարձութիւններուն: Եւ եթէ Մոսկուա լսէ գերման առաջարկը, այն ատեն Լեհաստան ծանր կացութեան պիտի ենթարկուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ օգնութեան մարմինը, որ կազմուած էր քանի մը ամիս առաջ, Ամերիկայի մէջ, 2000 տոլար ղրկած է, կաթող. փոխանորդի նամակին վրայ: Երկու ամիս առաջ ալ 2500 տոլար ղրկած էր:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ դէպքերուն առթիւ վիրաւորուելով մեռած է Տիգրան Ոսկանեան, որ կը պաշտօնավարէր պետական կալուածներու վարչութեան մէջ:

Պ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆի դէմ դատ բացած է իր միակ որդին, Նուպար, ինչպէս կը գրեն Լոնտոնի թերթերը: 1935էն ի վեր միլիոնատէրին տղան կ'աշխատէր իր հօրը գրասենեակին մէջ եւ 5 առ հարիւր շահ կը պահանջէր Իրաքի քարիւղի ընկերութեան եկամուտէն: Հայրը տարեկան 250,000 անգլ. ոսկի կը շահի այդ գործէն եւ կ'ըսէ թէ տղուն կը յատկացնէր 18–20,000 ոսկի: Այս առթիւ երեւան հանուած են «խիստ գաղտնի եւ նոյնիսկ վտանգաւոր» փաստաթուղթեր եւ հարիւր հազարաւոր նամակներ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ամենուրեք տեղի կ'ունենան բանակի ընդհանուր ռազմափորձերը, որոնք պիտի շարունակուին: Մեծ ռազմափորձը պիտի կատարուի օգոստոսին Փօյի հովիտին մէջ: Կը կարծուի թէ Իտալիա այժմ զէնքի տակ ունի 1,250,000 զինուոր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեցաւ Ռումանիոյ Թագաւորին կողմէ: Ցեռոյ վարչապետ Քալէնէսքօ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ անոր: Երկու նախարարներու միջեւ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Տարտանէլի եւ Սուէզի Ջրանցքին պաշտպանութեան մասին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ծովակալութիւնը պաշտօնապէս տեղեկացուց Սուաթէուի ճափոնական իշխանութեանց, թէ Մեծն Բրիտանիա կը պահէ իր իրաւունքը, որ իր նաւերը ազատօրէն նեւմուտ ընեն ո եւ է նաւահանգիստ: Եթէ Ճափոնցիները միջամտեն կամ արգելքներ յարուցանեն, անգլիական նաւերուն պիտի ընկերանան մարտանաւեր:

ՍԻԱՄ այսուհետեւ պիտի կոչուի Թայ, ինչ որ կը նշանակէ «ազատ»:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ, համալսարաններու եւ երկրորդական վարժարաններու հրեայ ուսանողներու թիւը պիտի սահմանափակուի: Պիտի ընդունուին այնքան միայն, որ Հրեաներու թիւը չանցնի ընդհանուր ուսանողութեան թիւին 6 առ հարիւրը:

95,000 ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ պիտի մարզուին Մ. Նահանգներու մէջ, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին: Նախագահ Րուզվէլթ անմիջապէս ստորագրեց օրինագիծը:

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ մը ծագեցաւ Լոնտոնի մէջ, 178 միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառելով: 30 տուներ այրեցան բանուկ հրապարակի մը վրայ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ օր, Նանթի մէջ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը պաշտօնապէս Պերլին պիտի այցելէ յուլիս 5ին, խորհրդակցելու համար իր դիրքի մասին: Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութենէն խնդրուած է մասնագէտներու յանձնաժողով մը ղրկել, պուլկարական ռազմափորձերուն առթիւ:

«ՐԵՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

ՐԱՖՖԻ Լսարանի տարեշրջանի փակման հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 8 Ռիւ Պուխէ: Խօսք կ'առնեն լսարանի դասախօսները: Գեղարուեստական բաժին: Մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

Ֆ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Ա. խումբը կը մեկնի

Շաբաթ օր (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 10ին, կառ տ'Օրսէյէն (métro Solferino), հաւաքուիլ ժամը 9ին կայարանին pas perdu բռուած մասին մէջ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻԻ Կ. ԽԱՉԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ

դպրոցի սրահին մէջ 2Ռիւ աը լա Տէֆանս

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Ա. եւ Բ. կարգի աշակերտներու հանդէսը: 2 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ Գ. Դ. եւ Զ. կարգի աշակերտներու հանդէսը:

երգ, արտասանութիւն, ներկայացում եւ պարգեւաբաշխութիւն:

Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի դպրոցի աթոռներու ճոխացման

Մուտք 5 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120, Bd. Bellevilleի սրահին մէջ (մէթրօ Պէլվիլ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Յ ԽՈՐԵԱՆ (երգ ընկերակց. Թառի եւ դափի) եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ: կ'արտասանեն՝ Պ. ՀՐԱՉ ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԷՄԻՐԱԵԱՆ:

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ: Մուտք 5 ֆր.:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Պառ Շոմբէթրի պարտէզին մէջ: Շաթօ Կօմպէրի մօտ հանրակառքի գծին վրայ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՄԱՆԱՍԱՐ

կը ներկայացուի՝ ՏԱՐԻՆ ՄԷԿ ԱՌԻՏ (զաւեշտ)

երգ, արտասանութիւն, ժայկական եւ կովկասեան պարեր

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 5ին՝ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ նուագախումբով

ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով

ԾԱՆՕԹ.— Փափաքողներ առաւօտէն կրնան գալ իրենց ճաշերով: Առնել 5 թիւ հանրակառքը:

Մօտ օրէն պիտի ներկայացուի շարժանկարով

ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎԵՐԱԾԵՑ Ե. ՍԵԹԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը ներկայացնէ Ենգիկովկասի ժողովուրդին ապստամբութիւնը եւ Թաթարական բարբարոսութիւնները:

Դերակատարներ՝ Ա. ՊՈՒԶՄԱ, Ժ. ՊԱՊԱՆԵԱՆ, Ռ. ԲՈՒՇԱՅԱ: ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏՆԵՐՈՒՆ ՍՔԱՆՉԵԼԻ ԼՈՅՍ

Փարիզ ժամանած են Պ.Պ. Տէրտէրեան եւ Ալքազ, սկաւառակի վաճառականներ, միասին բերելով հայկական եւ արեւելեան բազմաթիւ նոր տեսակներ: Փափաքողները դիմեն հետեւեալ հասցէին՝ Derderian, Hôtel Italie, Av. de Choisy, métro Place Italie.

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

նոր երկասիրութիւնը

ՆՈՒՊԱՐ

Ճոխ եւ ստուար հատոր մը՝ որ Ազգ. Պատուիրակութեան եւ Բարեգործականի գիծերով պատմուածքներու շարք մըն է Մեծ Հայուն անունին, գործին եւ անձին շուրջը, կենդանի ֆիլմ մը, ուր կը պատկերանան ժամանակակից (910—930) բոլոր կարեւոր անցքերը եւ անձերը:

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք իսփի հայ լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain,

Issy-les-Moulineaux

Ամէն քաւոր նաւէր ամուսացողներու, ակրանտիսման: Արագ սպասարկութիւն Carte d'Identitéի: ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւնները:

Կ'ուղարկենք գիրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Պօմօնի Վարանդեան սրահի Վարչութեան «Միրուշ» Թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ Ե. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ԱՆՈՒՇ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահբէկեան սրահը, 5, Rue d'Eclipseի

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, կիրակի երեկոյ, Պօմօնի Վարանդեան սրահը 10 bis, Bld. Marguerite, Beaumont.

Խնամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ:

Մուտք 8 եւ 6 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.

Ֆ.Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷԹ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Av. d'Argenteuil

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՄԸ 1 ԱՐԱՐ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր

Կ'արտասանէ ՉԱՐԷՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, կ'երգէ ԼՈՅՍՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, եւայլն: Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ հայկական եւ կովկասեան պարեր:

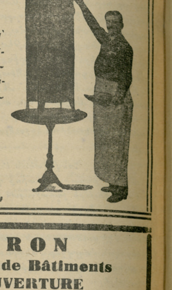
ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ: Մուտք 5 ֆր

ՃԱՇԱՐԱՆ ՃՕՇԿՈՒՆ

4, Rue de la BUTTE, 4

Place d'Aix-Marseille

Համբաւանոթ խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարելու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները, հաշակաւոր՝

ՓԻՏԷԼԻ. ԵՕՂՈՒՐԹԼՈՒ - ՏԷՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ:

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ Զ ՓԱԻՈՐ ԳԻՆ

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ:

Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, անմրցելի, անփառքական:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ ֆիթով հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

Café-Bar-Restaurant Oriental

l'Afrique du Nord

3, Rue Clauzel, Paris 9e (28 rue de Martyrsի անկիւնը)

Tél. Trudaine 51-80 մէթրօ N. D. des Lorettes եւ St. Georges

Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

ՈՒՏԻ ԲԱՐՈՒՆԱԿ

ԵՒ ՔԱՆՈՆԻ ՊՕՂՈՍ

Եւրոպական եւ արեւելեան համեղ կերակուրներ եւ օղի՝ բազմապիսի աղանդերներով:

Au TLEMCEN

4, Rue Sainte Beuve

(131 Bld. Raspail անկիւնը)

Métro Vavin et N. D. des Champs Tél. Littré 89—13

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 30 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4080

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹԸ

Երէկ ամփոփեր էինք Ֆրանսայի վարչապետին ճառը, այնքան ծանրակշիռ ազդարարութիւններով: Տեղական թերթերը ընդհանրապէս կ'իւրացնեն անոր տեսութիւնները, իրենց կարգին շեշտելով թէ «Հայրենիքը վտանգի մէջ է»: Լաւատեսներ ալ չեն պակսիր: Եւ սակայն, դէպքերու ընթացքը շատ աւելի պերճախօս է, մէկէ աւելի տեսակէտներով:

Այսպէս, իտալական մամուլը անմիջապէս արտատպելով Պ. Տալատիէի ճառը, կ'եզրակացնէ թէ իսկապէս ծանր է կացութիւնը: Պաշտօնական շրջանակներն ալ չեն ծածկեր այս տպաւորութիւնը:

Բայց, ինչպէս դիւրին էր երեւակայել, անոնք պատասխանատուութիւնը կը ձգեն ժողովրդապետութեանց վրայ: Ըսել կ'ուզեն թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի «կոյր դիմադրութիւնն է» որ անտանելի կացութիւն մը ստեղծած է: Հետեւաբար, ելքն ալ կախում ունի անոնց կամքէն:

Ուրիշ խօսքով, Հռոմ եւ Պերլին կը սպասեն որ Լոնտոն եւ Փարիզ գոհացում տան իրենց պահանջներուն, որոնք երբեք ճշգօրէն սահմանուած չեն:

Կացութեան ծանրացումը կ'ապացուցանէ, նաեւ, Անգլիոյ յունիս 28ի ծանուցագիրը Գերմանիոյ, իբրեւ պատասխան նաւային համաձայնութեան խզումին:

Չեխոսլովաքիոյ տապալումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Լոնտոն պաշտօնագիր մը կ'ուղղէ Պերլինի, նորէն յիշեցնելով բոլոր վէճերը բանակցութեամբ կարգադրելու պայմանը:

Այս ծանուցագրէն անմիջապէս վերջը, Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսեցաւ (երէկ), միեւնոյն ազդարարութիւններն ուղղելով: Վերջին լուրերու համաձայն, վարչապետն ալ ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի կիրակի օր, անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ Անգլիոյ համբերութիւնը կրնայ սպառիլ, եթէ ելք մը չգտնեն, փոխադարձ բարեացակամութեամբ: Իսկ Չըրչիլի ճառը, որքան ալ անպաշտօն, կը ներկայացնէ ուրիշ մէկ երեսը համատարած անստուգութեան եւ մտահոգութեան: Նախկին նախարարը անշուշտ բան մը գիտէ, երբ աւելի սեւ օրեր կը նախատեսէ յուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներուն համար:

Դեռ կրնայինք յիշել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտակարգ պատրաստութիւնները՝ զինուորական թէ քաղաքական ճակատին վրայ:

Առաջինը ոչ միայն կը շարունակէ զինուորական համախմբումները, այլ եւ կը փութացնէ ամրութեանց շինութիւնները, ծառայութեան կանչելով բոլոր տրամադրելի տարրերը,— մինչեւ անգամ սրճարաններու, ճաշարաններու եւ պանդոկներու սպասաւորները, սափրիչները եւ հրեաները — ճարտարագէտ, առեւտրական եւն.: Լուրի մը համաձայն, նոյնիսկ հրամայուած է օր առաջ քաղել հունձքը, պաշար ամբարելու համար:

Երկրորդը, Իտալիա, նոյնպէս տենդագին գործունէութիւն մը կը ցուցնէ, ամբողջ բանակներ կեդրոնացնելով մասնաւորապէս Ալպանիոյ մէջ, ինչ որ լուրջ մտահոգութեան մատնած է Աթէնքը:

Միեւնոյն ատեն արտակարգ շարժում՝ դիւանագիտական ճակատին վրայ:

Թերթերը չնդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Պերլինի կողմէ Մոսկուայի եղած առաջարկներու մասին:

Բոլորն ալ կը հաստատեն թէ ոչ միայն Գերմանիա, այլ եւ Իտալիա պատրաստ են մեծագումար փոխեր բանալու Խ. Միութեան, որպէսզի ան չստորագրէ անգլեւխորհրդային դաշինքը, եւ կամ բարեացակամ չէզոքութիւն պահէ:

Միւս կողմէ, կը հաստատուի թէ Պերլին եւ մանաւանդ Հռոմ այս միջոցին լուրջ ճնշումներ կը բանեցնեն Պուլկարիոյ վրայ, իրենց կապելու համար զայն, փոխարէն խոստանալով Տոպրուճան եւ ելք դէպի ծով (Տէտէ Աղաճ - Գավալա): Ամէն պարագայի մէջ, իրողութիւն է որ Պուլկարիոյ վարչապետը Պերլին հրաւիրուած է արդէն, իսկ Թագաւորը Հռոմի արքունիքին հիւրն ըլլալով, Իտալիա միշտ աչքը սեւեռած կը պահէ անոր վրայ, որպէսզի մշակութային եւ տնտեսական համաձայնութիւնը յանգի քաղաքական-զինուորական դաշինքի մը:

Արաբիոյ Թագաւորին խորհրդականը Պերլինէն Հռոմ անցաւ առանց ուրիշ տեղ հանգչելու: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գերմանիա խաղը կորսնցուցած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ, այժմ իր ուշադրութիւնն ուղղած է դէպի Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան, որոնք Անգարայի հետ կապուած են Սաատապատի ուխտով: Իբրեւ թէ Գերմանիա Արաբիոյ Թագաւորին առաջարկած է ղրկել 25 բարձրաստիճան սպաներ, քանի մը հարիւր թեթեւ թնդանօթներ՝ յատկապէս պատրաստուած անապատներու համար, բազմաթիւ մարզիչներ եւն.: Եւ վերջապէս, Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը ծրագրած է կառուցանել անթելլի կայաններ, տպարաններ եւ արաբական քարոզչութեան կեդրոններ, որոնց գործունէութեան ասպարէզը պիտի կազմեն Թուրքիա, Պաղեստին եւ Եգիպտոս:

Երկու միահեծան պետութիւնները կը յուսան մեծ յաջողութիւններ շահիլ այս գետնին վրայ, օգտագործելով Պաղեստինի եւ Սուրիոյ խնդիրները:

Անոնց թերթերը մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ Արաբիա անտարբեր չի կրնար մնալ Պաղեստինի հանդէպ եւ թէ Ալեքսանտրէթի շրջանին յանձնումը Թուրքիոյ՝ մտահոգութեան մատնած է Իպն Սէուտը:

Մէկ խօսքով, կարծես կ'եռայ անընդհատ, աշխարհը դնելով նոր երկունքի մը առջեւ, որուն ելեւէջները հետզհետէ ծանրակշիռ համեմատութիւններ կը ստանան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԿՈՉԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ, ՀԵՐՔԵԼՈՎ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ

Վերսայլի դաշնագրին քսանամեակի օրը, 28 յունիս, անգլիական կառավարութիւնը հրատարակեց պատճէնը ծանուցագրի մը որ ուղղուած է գերմանական կառավարութեան եւ ուր անգամ մը եւս գործակցութեան կոչ կ'ուղղուի, վերահաստատելու համար «փոխադարձ վստահութիւնը եւ բարեացակամութիւնը», իբրեւ նախապատրաստութիւն ընդհանուր կարգադրութեան մը յանգելու:

Այս ծանուցագիրը որ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան յանձնուեցաւ անգլիական դեսպանին միջոցաւ, Անգլիոյ առաջին մանրամասն պաշտօնագիրն է ուղղուած Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւումէն ի վեր (մարտ) եւ կը կազմէ պատասխանը Հիթլէրի այն ճառին որով չեղեալ հռչակեց անգլեւգերման նաւային համաձայնութիւնը (ապրիլ 28):

Ծանուցագիրը յիշելով Գերմանիոյ գանգատները՝ պաշարողական քաղաքականութեան դէմ, անարդար կը գտնէ այդ մեղադրանքները եւ դիտել կու տայ թէ ծուռ կը մեկնեն Անգլիոյ նպատակները: Գերմանիոյ կողմէ կարգ մը երկիրներու դէմ կատարուած գործողութիւնները անշուշտ աւելցուցած են մտահոգութիւնը շատ մը շրջանակներու մէջ: Այդ առթիւ Անգլիոյ ձեռք առած միջոցները ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ փարատել այս մտահոգութիւնը, որպէս զի փոքր պետութիւնները ապահովութիւն ստանան եւ վայելեն իրենց անկախութիւնը, որուն նոյնքան իրաւունք ունին որքան Անգլիա եւ Գերմանիա: Անգլիոյ կողմէ այդ երկիրներուն տրուած յանձնառութիւնները սահմանափակ հանգամանք ունին եւ գործադրելի պիտի ըլլան միայն այն ատեն եթէ այդ պետութիւնները յարձակման ենթարկուին, առանց տեղի տալու:

Յուշագիրը մանրամասնօրէն կը բացատրէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ պատերազմ սարքել Գերմանիոյ դէմ, ընդհակառակն կ'ուզէ անգլեւգերման յարաբերութիւնները հաստատել երկու պետութեանց պահանջներուն փոխադարձ ճանաչման վրայ, հաշուի առնելով միւս ազգերու իրաւունքները: Եւ կը հերքէ այն կասկածը թէ Եւրոպայի որ եւ է մէկ մասին մէջ Անգլիա միշտ թշնամական դիրք մը պիտի բռնէ Գերմանիոյ դէմ: «Մեծն Բրիտանիա Գերմանիոյ թշնամի կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն երբ Գերմանիա յարձակի ուրիշ երկրի մը դէմ»:

Յետոյ պատասխանելով մասնաւորապէս նաւային համաձայնութեան խզման, ծանուցագիրը ցաւ կը յայտնէ գերմանական կառավարութեան միակողմանի որոշման առթիւ, մանաւանդ որ համաձայնութիւն գոյացած էր թէ այդ դաշնագիրը տեւական հանգամանք ունի: Այս առթիւ դիտել կու տայ որ եթէ Գերմանիա այլեւս իր նաւատորմը սահմանափակուած չի նկատեր 35 առ հարիւր համեմատութեամբ, բաղդատելով անգլիականին հետ, այն ատեն Մեծն Բրիտանիան ալ պարտաւոր չէ տեղեկութիւններ հաղորդելու իր ապագայ նաւաշինութեանց մասին, ինչպէս կը տրամադրէր դաշնագիրը: Եւ քանի որ գերմանական կառավարութիւնն ալ տրամադրութիւն կը յայտնէ բանակցելու, Անգլիա կ'ուզէ գիտնալ թէ.— 1. Ե՞րբ կրնան տեղի ունենալ այդ բանակցութիւնները.— 2. Գերմանիա ի՞նչպէս կ'ուզէ ապահովել նաւային նոր համաձայնութեան մը միակողմանի հանգամանքը:

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՄԻՍՆԵՐ ԵՆ ՅՈՒԼԻՍԸ, ՕԳՈՍՏՈՍԸ ԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ

Այս ծանուցագրին հրատարակութիւնը կը զուգադիպէր նախկին նախարար Չըրչիլի ճառին,— թախանձագին ազդարարութիւն մը Գերմանիոյ, որպէսզի «լաւ մտածէ, ահաւոր անծանօթին մէջ խոյելէ առաջ»:

Չըրչիլ իր ճառով կ'ուզէր համոզել Հիթլէրը թէ «անգլիական ազգին եւ անշուշտ ամբողջ բրիտանական կայսրութեան համբերութիւնը ծայրագոյն աստիճանին հասած է»: Ահաւասիկ իր ճառին հիմնական մասերը.

— «Իմ կարծիքով, յուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներուն ծայր աստիճան պիտի սաստկանայ Եւրոպայի լարուած վիճակը: Մենք կը մտնենք վտանգի շրջան մը շատ աւելի սուր եւ լի տգեղ իրողութիւններով քան տեսած ենք մեր ապրած տաժանելի, խռովեալ շրջանին մէջ: Եթէ նացի Գերմանիան պատերազմի մղէ աշխարհը, մարդկային ցեղին գրեթէ երեք չորրորդը ուղղակի կամ անուղղակի պիտի ծառանայ իրեն դէմ, եւ պիտի մղէ յարձակումը եւ պիտի վերսկսի իր յառաջխաղացութիւնը»:

Անգլեւճափոնական բանակցութիւններ

Ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաւանեցաւ բանակցութիւններ կատարել Անգլիոյ հետ, լուծելու համար Թիէնցինի վէճը: Ճափոնի առաջարկով, բանակցութիւնները պիտի կատարուին Թոքիոյի մէջ, բայց անոնց տեղական հանգամանքը պահելու համար, Թիէնցինի անգլիական եւ ճափոնական հիւպատոսները պիտի մասնակցին խորհրդակցութեանց եւ արդէն Թոքիօ հասած են:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս առթիւ պիտի քննուին նաեւ ուրիշ խնդիրներ,— զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական:

Վերջին լուրերու համաձայն կացութիւնը բարւոքած է Թիէնցինի մէջ, իբրեւ հետեւանք բանակցելու որոշման: Պաշարումը կը շարունակուի, բայց Ճափոնցի պահակները այնքան խստութիւն չեն ցուցներ խուզարկութեանց ատեն եւ արտօնուած է որ ուտելիք փոխադրուի:

Անգլիական մարտանաւ մը անտեսեց Սուաթէուի չմտնելու հրամանին, երբ կը հետեւէր երկու առեւտրական նաւերու: Մարտանաւը առնելով նաւերէն մէկուն թղթատարը եւ ճամբորդ մը, նաւահանգիստ մտաւ առանց միջադէպի: Միւս կողմէ Ճափոնցիները միջոցներ ձեռք առած են, ուրիշ երկու նաւահանգիստներ պաշարելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ «ՊՈՒՏԱԼԱ»

Այսպէս, ուրեմն, Թուրքերը հաւատացուցեր են Ավրոփային թէ, շնորհիւ թրքական արդարադատութեան, մարդկային ընկերութեան արիւնը ծծող ոճրագործները դարձած են մարդկային ընկերութեան աճումին օգտակար՝ կաթ ու բանջար հայթայթող պաշտօնեաներ: Թէ Իմրալը (Եալովայի դէմ) կղզիին մէջ արգելափակուած ոճրագործները տնտեսական համայնավարութիւն ստեղծած են,— ժողով կը գումարեն, աշխատանքի բաժանում կը կատարեն, հասոյթը հանրային սեփականութիւն է:

Այսպէս Թուրքիոյ դատական գործավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեան ըսեր է թէ.—

1. — Կղզիին սահմաններուն վրայ դրուած պահապանները կը հսկեն ոչ թէ թիապարտներուն վրայ, որոնք փախչելու փորձ չեն ըրած երբեք, այլ դրսեցիներուն վրայ, որպէսզի չմտնեն թիարան:

Կը տեսնէ՞ք, թրքական թիարանները այնպէս են, որ դուրսէն մարդիկ կ'ուզեն գաղտնի մտնել թիարան եւ ապրիլ թիապարտներուն հետ: Արդեօք Թուրքիոյ մէջ, թիարանէն դուրս, մարդիկ շատ աւելի դժնդակ պայմաններո՞ւ ենթակայ են:

2— Երկու թիապարտներ վկայութեան կը կանչուին էտիրնէի դատարանին առջեւ: Թիարանին տնօրէնը առժամաբար, ազատ կ'արձակէ զանոնք, որպէսզի երթան էտիրնէ, վկայութիւն տան եւ վերադառնան: Եւ թիապարտները, առանց ոստիկանի ընկերակցութեան, կ'երթան էտիրնէ, վկայութիւն կուտան, վերադարձին՝ Պոլիս իրենց ընտանիքին ալ կը հանդիպին, գիշեր մըն ալ իրենց ընտանիքին մէջ կ'անցընեն, յետոյ կը վերադառնան թիարան, ծառայելու մարդկային ընկերութեան:

Ավրոփայի մէջ տեսնուա՞ծ է ասանկ բան:

3— Թիարանի բնակչութեան մեծ մասը դատապարտուած է սիրային ոճիրներու պատճառով:

Մենք ուրի՞շ պատմութիւններ գիտենք:

Ի՞նչ հարկ քրքրելու սակայն, Ավրոփան հիմա չի սիրեր ջարդի պատմութիւն կարդալ, դրամ չեն բերեր այդ պատմութիւնները:

4— Բովանդակ Թուրքիոյ մէջ թիապարտներուն թիւն է 8000:

Այս ի՞նչ անմեղ հրեշտակներ են եղեր Թուրքերը: Հազիւ ութ հազար միայն՝ այլասերածները: Արդեօք միայն ոչ-թիապարտներուն թի՞ւն է այս:

5— Թուրքիոյ հիմնած թիարանը մէկ հատիկ է աշխարհի վրայ իբրեւ նորութիւն, նմոյշ մը թրքական դատարաններու կատարած հրաշքին մասին: Այս նորութիւնը զարմացուցեր է նոյնիսկ... Թուրքերը, այնպէս թուրք թատերագիր մը, Նէտիմ, թատերախաղ մը գրեր է՝ ցոյց տալու համար թուրք ոճրագործին ընկերային ու բարոյական բարեշրջումը Իմրալը կղզիին մէջ:

Ինծի կը թուի թէ փոխուեր են ժամանակները: Առաջ Եւրոպան էր որ կը խաբէր,— առաջին խաբուողը եղանք մենք: Հիմակ Արեւելքն է որ կը խաբէ Եւրոպան,— Թուրքերը առաջ անցեր են արդէն, այդ ճամբուն մէջ:

Հետաքրքրական էր իմանալ,— ո՞վ է սակայն բուն «շաշքըն պուտալան»:

1— Այս հրապարակագի՞րը, որ սագի պէս կը կլլէ թրքական «մարթավալ»ները:

2— Թէ իր ընթերցողները, որոնց հոգն անգամ չէ թէ այս պատմուածներէն ո՛րը շիտակ է, ո՛րը սխալ:

Հարցումին պատասխանը պիտի տայ Պատմութիւնը:

ԱՐԱՋ

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Նորէն Ալէքսանտրէթի խնդիրը եւ «կենսական տարածութիւն»

Իտալական մամուլը կը շարունակէ խմբագրականներ եւ յօդուածներ հրատարակել, ուժգնօրէն քննադատելով Ալեքսանտրէթի յանձնումը Թուրքիոյ:

«Մէսաճէրօ» յօդուած մը հրատարակեց հետեւեալ խորագրին տակ, — «Ֆրանսա ինչպէս դաւաճանեց հողատար պետութեան յանձնառութեանց»: Յօդուածը յիշելով Ալեքսանտրէթի հարցին պատմութիւնը, կ'անտեսէ Ֆրանքէն-Պույեոնի կնքած դաշնագիրը եւ կը բացատրէ թէ Իտալիա իրաւունք ունի միջամտելու Սանճաքի հարցին, երկու պատճառներով,— առաջին՝ իր մասնաւոր շահերը՝ Թուրքիոյ պատկանող հողերու վրայ. շահեր որոնք հաստատուած են հաշտութեան խորհրդաժողովին կողմէ. երկրորդ՝ իբրեւ գլխաւոր պետութիւն որ ուղղակի մասնակցեցաւ Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդին: Թերթը կ'եզրակացնէ.— Սուրիոյ հողին մէկ մասը ուրիշին յանձնել առանց Իտալիոյ հաւանութեան՝ կը կազմէ ակներեւ բռնաբարում մը Ֆրանսայի ստանձնած միջազգային յանձնառութեանց: Այս առթիւ սպառնալիք մըն ալ կը սահեցնէ, ըսելով որ եթէ Ֆրանսացիները եւ Թուրքերը կը կարծեն թէ հանգիստ գործ մը կարգադրած են, չարաչար կը սխալին եւ շուտով պիտի հասկնան:

*** Ուրիշ իտալական թերթ մը, «Իլ Թէլէկրաֆօ», որ արտաքին նախարարին օրկանը կը համարուի, կը բացատրէ թէ Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը կ'ընդգրկէ Միջերկրականի աւազանը: Միեւնոյն ատեն կը հասկցնէ, թէ իրարու հետ կապուած խնդիրներ են Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը եւ Գերմանիոյ կենսական տարածութիւնը: Իր տեսութեան համաձայն, Իտալիոյ գերակշռութեան իրականացումը Միջերկրականի մէջ՝ պատմականօրէն կապուած է Գերմանիոյ գերակայութեան իրականացման հետ՝ ցամաքի վրայ: Յօդուածը կը շեշտէ թէ Միջերկրականի աւազանին մէջ կը գտնուի շրջան մը որ մասնաւորապէս կապ ունի Իտալիոյ շահերուն հետ,— այդ շրջանը մօտաւորապէս կը համապատասխանէ պալքանեան թերակղզիի ափերուն, մինչեւ Տարտանէլ, «ինչպէս եւ այն ներքնաշխարհը որ կ'երաշխաւորէ այդ ափերը եւ կը սնուցանէ անոր կեանքը»:

Ուրեմն, իտալական թերթին կարծիքով, Պալքանները կը կազմեն Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը, ընդգրկելով Միջերկրականի այն երկիրները որ կը պատկանին եւրոպական ցամաքամասին: Մնաց որ, յօդուածը բացորոշապէս կը յիշէ այդ երկիրները,— Եուկոսլավիա, Ալպանիա, Յունաստան, ինչպէս եւ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մէկ մասը:

«Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կը յիշէ թէ երբ ստորագրուեցաւ իտալեւգերման զինակցութիւնը, մասնաւոր յանձնաժողովներ նշանակուեցան, քննելու համար քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական խնդիրներ, ինչպէս եւ ազդեցութեանց շրջանակներու բաժանումը: Թղթակցին կարծիքով, «Իլ Թէլէկրաֆօ»ի այս յօդուածը կապ ունի իտալեւգերման զինակցութեան կարգ մը գաղտնի կէտերուն հետ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԻՍՄԷԹ ԱՄՐԱՑՈՒՑ ԴԻՐՔԸ

Մայիս 28ին Անգարայի մէջ բացուեցաւ Հալքի կուսակցութեան համաժողովը, որ չորս տարին անգամ մը կը գումարուի ըստ օրէնի: Այս անգամուանը Ե. համաժողովն էր:

Բոլոր ժողովներու նման, այս համաժողովն ալ իրականին մէջ պարզ խամաճիկ մըն էր, կոչուած միայն ձեւակերպութիւն մը լրացնելու: Այլ խօսքով, բուն ժողովականը հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւն էր: Միւսները, աւելի քան 60 հոգի, պաշտօն ունէին միայն ձայն բռնելու:

Արդ, ի՞նչ որոշումներ տուաւ նոր դիկտատորը. մանաւանդ ի՞նչ փոփոխութիւններ կատարեց:

Աւելորդ է մանրամասնութեանց մէջ մտնել, որովհետեւ որոշումներուն մեծ մասը աւելի շատ ձեւ էր, բուն որոշումները ծածկելու յատկացուած պաճուճանք: Այս կարգէն են, օրինակ, բոլոր նախարարութեանց մասին յայտնուած «բաղձանքներ»ը (տիլէք): Բազմաթիւ պատուիրակներ աղուոր բաղձանքներ յայտնեցին եւ պատկանեալ նախարարներն ալ անուշ պատասխաններ տուին, խոստանալով գոհացնել զանոնք «կարելիութեան սահմաններուն մէջ»:

Արդէն հնարաւոր ալ չէ մանրամասնօրէն առաջ բերել պատուիրակներու խօսքերը, որոնք կրնային շահեկան դառնալ իբրեւ տեսակ մը զանգատ, եթէ ոչ քննադատութիւն: Որովհետեւ, Թուրք մամուլը հազիւ կը յիշէ խօսողներու անունները, այն ալ մասամբ: Անոր փոխարէն, աւելի լայն տեղ կուտայ նախարարներու պաշտօնական պատասխաններուն, որոնք կաղապարատիպ են ըստ սովորութեան:

Կարեւորը՝ ժողովին տիրապետող ոգի՛ն է, այսինքն Իսմէթի կամքը:

Եթէ ուզէինք մէկ խօսքով խտացնել այդ ոգին, պիտի ըսէինք «մաքրագործում»:

Հին մաքրագործումները ծանօթ են: Սեփական շրջանը կարենալ բանալու համար, Իսմէթ վերէն վար փոխեց պետական մեքենան, մասնաւոր հոգ տանելով գրեթէ բոլոր խաժան դէմքերու հեռացումին: Բոլորովին շնորհազուրկ ըրաւ մէկ մասը (Աթաթուրքի Թիկնապահ խումբը): Երեսփոխան դարձնելով՝ չէզոքացուց կարգ մը վարիչներ (նախորդ վարչապետ Ճէլալ Պայար, պատերազմական նախորդ նախարար զօր. Քեազըմ Քօզալփ եւն.): Առաջ քշեց նոր եւ հետեւաբար իրեն հաւատարիմ ուժեր: Եւ, վերջապէս, սիրաշահեցաւ նախկին ընդդիմադիրները (զօր. Քեազըմ Գարապէքիր, Հիւսէյին Ճահիտ, քիւրտ վարիչներէն Ֆէթհի Ֆիքրի եւն.):

Ասոնք, որքան ալ կարեւոր, վերջ ի վերջոյ վարչական կարգադրութիւններ էին եւ հետեւաբար ենթակայ փոխուելու: Հարկ էր օրէնսդրական բարեփոխումներ ալ կատարել, դիրքը ամբողջովին ամրապնդելու համար:

Իբրեւ առաջին քայլ, Իսմէթ արտակարգ նիստի հրաւիրեց Հալքի համաժողովը եւ ինքզինքը ԱՆՓՈՓՈԽԵԼԻ նախագահ հռչակել տուաւ կուսակցութեան:

Հասկնալու համար խոր իմաստը այս քայլին, նկատի ունենալու է, որ Աթաթիւրքն անգամ չփորձեց անոր: Ըստ կանոնի, կուսակցական համաժողովը կը գումարուէր չորս տարին անգամ մը եւ նոր նախագահ կ'ընտրէր իրեն: Ինչպէս կ'ընէր խորհրդարանը, հանրապետութեան նոր նախագահ ընտրելով պարբերաբար:

Ժամանակին առաջարկուեցաւ ցկեանս հանրապետութեան նախագահ դարձնել Քէմալը: Եւ առաջարկողներէն մէկն էր Ֆէրիտուն Ֆիքրին, Սորպոնէն վկայուած երիտասարդ իրաւագէտ մը, բայց դիկտատորը խստիւ մերժեց: Ինչո՞ւ. որովհետեւ ՎՍՏԱՀ ԷՐ ԻՐ ՈՒԺԻՆ, գիտէր թէ առանց այդ ձեւականութեան ալ իր մենաշնորհն է ղեկը: Խորհրդարանը տրտնջա՞ց.— կը լուծէ անմիջապէս, ինչպէս լուծեց այնքան անգամներ:

Մինչդեռ Իսմէթ, հազիւ ղեկավար դարձած, պէտք տեսաւ ցկեանս դարձնելու կուսակցութեան— որ ըսել է հանրապետութեան ... նախագահի իր պաշտօնը: Կը նշանակէ թէ ՎՍՏԱՀ ՉԷ ԻՐ ՈՒԺԻՆ, այսինքն անձնական հեղինակութեան, եւ անհրաժեշտ կը զգայ օրինական յենակներ ունենալ: Որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ ամէն ինչը կը բխի կուսակցութենէն, սկսեալ խորհրդարանէն եւ դահլիճէն մինչեւ յետին գայմագամը: Այնպէս որ անոր տիրացողը կը տիրանայ նաեւ պետական ամբողջ կազմին:

Կուսակցութեան անփոփոխելի (տէյիշմէզ) նախագահը դառնալէ յետոյ, Իսմէթ այդ լիազօրութեամբ մաղեց երեսփոխանները եւ խորհրդարան բերաւ 401 անձեր, որոնք միաժամանակ բնական անդամներն են կուսակցական համաժողովին: Գալով համաժողովի մնացեալ մօտ 200 պատուիրակներուն, աւելորդ է ըսել թէ անոնք ալ նշանակուեցան նոյն խնամքով:

Եւ ահա Ե. համաժողովը Մայիս 29ին:

Գետինը յարդարուած ըլլալով ամբողջովին, կը մնար կառուցանել նոր շէնքը, Իսմէթին շէնքը: Եւ բնականաբար շինութիւնը աւարտեցաւ արտակարգ արագութեամբ, երկու երեք օրէն:

Որո՞նք են նոր շինութիւնները: Բայց աւելի ճիշդ կ'ըլլար փոխել հարցումը եւ ըսել թէ որո՞նք են քանդումները:

Ամէնէն առաջ կուսակցութեան ծրագիրը եւ կանոնագիրը:

Թերի՞ էին: Ամենեւին, քանի որ ճշդուած էին դեռ չորս տարի առաջ, եւ ճշդողն էր Աթաթիւրքը, մարդը՝ որուն համար կ'ըսեն թէ «պատմութեան ծնած ամենամեծ ու հանճարեղ դէմքն է»:

Այս պարագան կը խոստովանի նաեւ Հալքի ընդհանուր քարտուղար Ֆիքրի Թիւզէր, ծրագիր-կանոնագրի բարեփոխման մասին իր ըրած զեկուցման մէջ (Մայիս 31ի նիստին).

— «Ընկերնե՛ր, բոլորդ ալ գիտէք թէ Դ. համաժողովին կողմէ ծրագրին վրայ աւելցուած մայր սկզբունքներով՝ մեր կուսակցութեան ծրագիրը լրջօրէն կատարեալ ձեւ մը առաւ եւ դարձաւ հիմնական օրէնք մը որ, որոշակի կը ճշդէր մեր գործելակերպը եւ հետեւելիք ուղղութիւնը:

«Դարձեալ, մեր ներքին կանոնագիրը շատ գործնական եւ այդ համեմատութեամբ ալ գործնական տեսակէտէ օգտակար ձեւ մը առած էր:

«Եւ սակայն, անցած չորս տարիներու քննութեանց եւ փորձերուն եւ մանաւանդ անփոփոխելի մեր ընդհանուր նախագահին բարձր ներշնչումին եւ արժէքաւոր ցուցմունքներուն իբրեւ հետեւանք, պէտք տեսնուեցաւ կարգ մը փոփոխութեանց ենթարկելու ծրագիրը եւ կանոնագիրը եւ մէկ երկու նոր սկզբունքներ հաստատելու» (Ճումհուրիէթ, 1 Յունիս 1939):

Պարզ է ուրեմն, կացութիւնը: Ծրագիր-կանոնագիրը կրնայ շատ կատարեալ ըլլալ. բայց քանի որ Իսմէթը կ'ուզէ, պէտք է բարեփոխուի:

Առաջին փոփոխութիւնը— ըսէք հարուածը— կը վերաբերի լեզուին: Հին ծրագրով, նոր լեզուի հաստատման գործը յանձնուած էր Լեզուական Միութեան, որուն նախագահն էր բուն ինքն Աթաթիւրք: Ան բառ կը թխէր եւ Կրթական Նախարարութիւնը կը գործածէր ու գործածել կուտար:

Նոր ծրագրով շրջուած են դերերը: Լեզուական Միութիւնը հանգստեան կը կոչուի, եւ ամբողջ գործը կը յանձնուի Կրթական Նախարարութեան. բայց ոչ թէ շարունակելու այլ մաղելու, ջնջելու համար: Այսպէս է որ ընդհանուր քարտուղարը կ'ըսէ իր զեկուցման մէջ.

— «Ազգային լեզուի կատարելագործութեան համար մինչեւ հիմա թափուած բարեբեր ջանքերը շարունակելով հանդերձ, յարմար դատուեցաւ որ այս գործը կարգի դրուի Կրթական Նախարարութեան խիստ ու լայն հսկողութեան տակ» («Ճումհուրիէթ», 1 Յունիս 1939):

Ասոր կ'ըսեն՝ փափկօրէն թաղել «Թափուած բարեբեր ջանքերը», ուղղակի վերջ տալ Աթաթիւրքի լեզուական յեղափոխութեան:

Երկրորդ գլխաւոր փոփոխութիւնը սա է:

1936 Յունիս 18ին, Աթաթիւրք իրարու կը միացնէր կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը, ներքին նախարարը ի պաշտօնէ դարձնելով Հալքի ընդհ. քարտուղար, կուսակալները եւ գայմագամներն ալ կուսակցական գաւառական նախագահներ:

Այս անգամ ջնջուեցաւ այդ դրութիւնը, «տեսնուած ըլլալով որ շահ չկայ զայն պահելու մէջ», ինչպէս կը յայտարարէր զեկուցողը, հասկցէ՝ Իսմէթը:

Նորութիւն ըլլալով, Հալքի ընդհանուր քարտուղարը պիտի մասնակցի դահլիճին:

Ուրեմն, հոս ալ կը ջնջուի Աթաթիւրքի մէկ կարգադրութիւնը, որ երեք տարի առաջ փաստաբանուեցաւ իբրեւ շատ իմաստուն քայլ:

Եւ վերջապէս, ստեղծուեցաւ «անկախ խմբակ» մը, խորհրդարանին մէջ ընդդիմութիւն խաղալու համար:

1930ին Քէմալ յայտարարեց թէ մէկ կուսակցութեամբ խորհրդարան չըլլար եւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմել տուաւ Ֆէթհի պէյի:

1935ին մէկ կողմէ կիներն ալ երեսփոխան նշանակեց, միւս կողմէ չորս ոչ-Թուրք երեսփոխան ընդունեց խորհրդարանին մէջ:

Ետ չմնալու համար, Իսմէթն ալ իրեն յատուկ ձեւ մը որդեգրեց այս անգամ: Հալքի անդամներէն 21 հոգիի պաշտօն տուաւ «դիտողութիւններ» ընելու խորհրդարանին մէջ, ի հարկէ առաջուընէ գոց ընելով դասը:

Ինչպէս կը տեսնուի, Իսմէթի նպատակն է ամէն մարզի մէջ դառնալ Քէմալ մը, մէկ կողմէ նախորդին ըրածները ջնջելով, միւս կողմէ սեփական նորութիւններ հաստատելով: Մէկ խօսքով, կ'ուզէ ամրացնել դիրքը:

Դ.Է.Տ

«ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Յունիս.— Խունկ-րամ եւ հայրենաբաղձ բազմութիւնը ժամանակէն առաջ գրաւած էր արդէն Քոլիզէի շքեղ սրահին աթոռները: Հանդիսականներու մէջ աչքի կը զարնէին ամէն հոսանքի պատկանող դէմքեր: Եկած էին շատեր հեռուներէն Կարտանէն, Էքսէն, Սալէնտը Ժերուտէն: Հանդիսականներու մէջ կը նշմարուէին նաեւ խումբ մը Վրացիներ:

Աչքի կը զարնէր, սակայն, մեր քաղաքի արժանապատիւ քահանայից դասին բացակայութիւնը: Անոնք տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած են բացակայիլ նոյնիսկ ապրիլ տասնըմէկին.

Բեմին երկու կողմը ծածանող Ֆրանսական եւ հայ դրօշները, ինչպէս նաեւ բեմին խորքը գտնուող Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան խիստ գեղեցիկ եռագոյնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր Արամի նկարը կը շքեղէին օրուան տօնին խորհրդաւորութիւնը:

Մեր քաղաքի սիրուած ջութակահարը, Պ. Ս. Զէօրէքճեան եւ Տիկին Սիւզան Անտրէ, դաշնակահարուհին հանդէսը բացին «Մարսէյէզ» եւ «Մեր Հայրենիք» նուագելով, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Հանդէսի նախագահ ընկեր Յ. Պապիկեան ընդհանուր ակնարկ մը նետելով մեր ազատագրական շարժումի պատմութեան վրայ, թուեց մեր «բարեկամներու» տուած խոստումները եւ մեր կրած յուսախաբութիւնները: Խօսեցաւ այն բոլոր դիւանագիտական խաղերու եւ ժողովներու մասին, որոնցմէ ոչինչ շահեցաւ հայ ժողովուրդը: Ապա կանգ առնելով մեծ պատերազմի շրջանին վրայ, յիշեց անոր կապակցութեամբ տեղի ունեցած դէպքերը, կամաւորական շարժումները եւ իրենց արդիւնքները, ռուսական յեղափոխութեան շարքերը եւ անոնց ազդեցութիւնը մեր երկրի եւ մեր ժողովուրդին վրայ:

Ի վերջոյ, Անդրկովկասի Սէյմի, մեր հարեւաններու յարաբերութեանց եւ ընդհանուր խուճապի մասին խօսելով, պատկերացուց մեր սակաւաթիւ զինուորներու հերոսական կռիւները թշնամիի բազմահազար բանակներու դէմ, որոնցմէ ետք Հայաստանը կըցաւ հիմնել իր անկախութիւնը, որ թէեւ երկար չտեւեց, բայց ստեղծեց ներկայ Հայաստանը:

Նախագահը թելադրեց ասկէ ետք ալ պատրաստ գտնուիլ եւ յոյսը միայն մեր ազգային, սեփական ոյժերուն կապած, ամէն գնով պահպանել ներկայ Հայաստանը, մինչեւ որ նոր եւ նպաստաւոր պարագաներու մէջ հնարաւոր դառնայ անոր ընդլայնումը եւ զօրացումը (բուռն ծափեր):

Օրուան արտասանողներն էին Ս. Բրուտեան, փոքրիկն Զուարթ Մխիթարեան եւ Թիւթէլեան Կարապետ՝ որոնք աւուր պատշաճի եւ յաջող քերթուածներ արտասանեցին: Ս. Զէօրէքճեան եւ Տիկին Սիւզան Անտրէ միասին նուագեցին հայ տաղանդաւոր երաժշտագէտներու Բարխուդարեանի, Սպենդիարեանի եւ ուրիշներու գեղեցիկ գործերը:

Սրահը լուռ է: Բայց բոլոր հոգիները խռոված: Վերյիշումները կը ճանկռտեն սիրտերը հայրենակարօտ:

Ամէն աչքի մէջ Հայաստան մը կը փայլի: Հայաստան մը հազար հազար հերոսներու եւ նահատակներու արիւնով շաղախուած:

Հայաստան մը, որ դարերու խորերէն կուգայ, զգետնուած եւ մոռացուած ազգերու մէջէն, միշտ բարձրագլուխ, մերթ պարտուած, արիւնլուայ եւ մերթ յաղթապանծ, բայց ապրող ու յաւիտենական:

Հայ երգը, հայ մեղեդին կը մղեն, կը պարտադրեն ունկնդիրները որ մտածեն, որճան, յուզուին:

Մեր երգն ու մեղեդին, նոյն ինքն մեր դարաւոր ազգն են, մեր փառապանծ հայրենիքը, մեր անցեալ ու գալիք օրերը:

Ու սրահին բազմութիւնը կը խոկայ, կը խորհրդածէ, կը ծափահարէ, ու չի գոհանար երկու երեք եղանակներով:

Եւ այս ոգեպարար ու հայրենաշունչ վայրկեաններէն վերջ, ծափերու մէջ բեմ կը հրաւիրուի Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին վարչապետը Ալ. Խատիսեան, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնելով եղած ընդունելութեան համար, խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը: Ահաւասիկ ամփոփումը.

— Նախ պէտք է հաշիւ տանք թէ ի՞նչ գտանք «Մայիս 28»ով, զոր կը տօնենք: Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, մենք տօնեցինք «Մայիս 28»ը Փարիզի մէջ, եւ ամենամեծ սրահներէն մէկը բաւական չեղաւ հոծ բազմութեան, որ այնքան խանդավառօրէն փութացած էր մասնակցելու տօնակատարութեանը: Այդ խանդավառութիւնը արուեստական չէ. այլ բնական եւ ունի իր աղբիւրը: Կայ մէկ ոյժ, մէկ զօրութիւն, որմէ կը բխի այդ ոգեւորութիւնը: Անկախ Հայաստանի դաշնագիրը անցողական շրջանն էր մեր պատմութեան, բայց հիմքն էր մեր անկախութեան: Հին ազգ ենք, ու տեսեր ենք եւ տխուր եւ փառաւոր օրեր, պարտութիւններ եւ յաղթանակներ: Մեր անկախութիւնը կորսնցնելէ ետք, չունէինք դարեր շարունակ սեփական ազգային կեանք: Ցեղոյ ահագին տանջանքներով, արցունքներով եւ արիւնով, գերագոյն զոհողութիւններով կերտուեցաւ «Մայիս 28»ը: Մինչեւ այդ, ունէինք ժողովուրդ, ազգ, բայց ի՞նչ կացութեան մէջ:

Պատերազմէն առաջ ունէինք 4,5 միլիոն, կորսնցուցինք 1 ուկէս միլիոն: Կորսնցուցինք ջարդերով, սովի եւ զանազան հիւանդութեանց ենթարկուելով: Այդ 4,5 միլիոն Հայերը կ'ապրէին անջատ-անջատ, խառնուած ուրիշ ազգութեանց: Չկար մէկ հողամաս ուր՝ Հայը կազմէր բնակչութեան 36 առ հարիւրը:

Կովկասի մէջ կար 2 միլիոն Հայ, սակայն բացի Ալեքսանդրապոլէն եւ Երեւանէն, չունէինք հայաշատ գաւառներ, ուր Հայերը մեծամասնութիւն ներկայացնէին:

Այդպէս կարելի չէր պետութիւն ստեղծել: Ունէինք եռանդ, ցանկութիւն, զոհաբերութեան ոգի, բայց չունէինք հողամաս եւ այդ հողամասին վրայ միատարր, ստուար հայութիւն:

1918 մայիսին, երբ կը հիմնուէր Հայաստանի անկախութիւնը, պատերազմի արհաւիրքներուն զոհ դարձած մեր ժողովուրդի բեկորները կեդրոնացեր էին մի հողամասի վրայ, ուր՝ Հայերը կը ներկայացնէին մեծամասնութիւն: Ստեղծուեցաւ կացութիւն մը զոր հայութիւնը չէր տեսած 600 տարիներու ընթացքին: Հակառակ վարչաձեւին, որ կը շարունակուի, հակառակ սահմանափակ ներգաղթին, կայ մխիթարական հանգամանք մը,— հայ ժողովուրդին կենսունակութիւնը, անոր աճումը, բնական աճումը, որ առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ ազգերու շարքին մէջ: Մենք կը տօնենք գոյութիւնը հողամասի մը, որ ունի 30000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, չունի ելք դէպի ծով եւ զուրկ է նաեւ շարք մը ուրիշ առաւելութիւններէ: Բայց այդ հողամասը ունի ազգաբնակութիւն, ազգային կամք ունեցող ժողովուրդ, ստեղծելու եւ պահպանելու համար սեփական երկիրը:

Լաւ էր որ ունենայինք մեծ Հայաստան, միացեալ, ունենայինք ելք դէպի ծով եւ ուրիշ անհրաժեշտ առաւելութիւններով օժտուած երկիր: Այդ բոլորը թերեւս մենք չենք տեսներ, բայց մեր ժողովուրդը, գալիք սերունդը կը տեսնէ անտարակոյս:

Անգամ մը Թալէաթը ըսաւ.— «Մի ժողովուրդ երբ մէկ անգամ ազատուեցաւ, այլեւս անհնար է խլել անոր ազատութիւնը, ան կը ձգտի զօրացնել իր երկիրը եւ իր պետութիւնը»: Մեր ժողովուրդը կռուած է ազատութեան համար, պետական ազգ դառնալու համար: Ըսի որ վարչաձեւը փոփոխական է: Հիները կը փոխարինեն նորերը: Հայ ժողովուրդն այդպէս է, նոր սերունդը կուգայ ու կը բռնէ հին սերունդին տեղը, բայց նոր սերունդը պէտք չէ մոռնայ իր պարտքը:

Այսօր, 1939ին հայութիւնը 11 երկիրներու մէջ բաժնուած, լաւ թիւ մը կը ներկայացնէ: Մեր առաջին պարտականութիւնն է ազգապահպանումը: Այժմ, երբ չկայ յարգանք անկախութեան, յարգանք դաշնագիրներու, եւ անկախութիւնները կը կորսուին մէկ օրէն միւսը,— յիշեցէք Չեխիան, Ալպանիան.— մենք իրաւունք ունինք հպարտանալու, որովհետեւ կռուեցանք, ջարդուեցանք, բայց պահպանեցինք մեր ազգը: Կարելի է դիւանագիտական պակասի վերագրուի մեր ընթացքը, կամ ուրիշ բան, բայց մենք կ'ապրինք: Ոչ ոք մոռցեր է իր Վանը, իր Կարինը, Տարօնը, Մենք գիտենք սպասել, բայց ոչ մոռնալ:

Թալէաթը անգամ մը կ'ըսէ Էնվէրին.— «դուն լաւ ջարդեցիր Հայերը, բայց Կովկասի մէջ Հայեր ձգելու սխալը գործեցիր»:— «Այո, կ'ըսէ Էնվէր. բայց ժամանակ չկար եւ այդպէս ըլլալով հանդերձ, մեզի ջարդարար անուանեցին»:

Մենք ժամանակին մեր յոյսը կը դնէինք ուրիշներու վրայ. հիմա սեփական ոյժի եւ քաղաքականութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ

Ա.

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ՄԱՐԴԸ

Ախուրեան գետի արեւմտեան ափի վրայ, այնտեղ, ուր Տէկորի վտակը խառնուելով՝ գործում է ջրապարփակ մի եռանկիւն, կառուցուած էր հնաւուրց մի քաղաք: Հարաւային կողմից, որ միակ դիւրամատոյցն էր, պատում էին նրան բարձր պարիսպներ եւ հզօր աշտարակներ. արեւելեան եւ հիւսիսային կողմից՝ ձգւում էր Ախուրեանի խորաձորը, որի յատակում մռնչում էր գետը ահաւոր ձայնով: Իսկ արեւմուտքից պատում էր նրան մի ահագին անդունդ, որի ափերի վրայ բարձրանում էին լեռնաձեւ ժայռեր ու ամբարտակներ եւ ձգուելով տարածւում մինչեւ Միջնաբերդը, որ թառած էր քաղաքի հիւսիսային կողմը գտնուող մի ահեղ բարձրութեան վրայ:

Ութը դար առաջ այդ քաղաքը դիցապաշտական մի վեհավայր էր: Այդտեղ էին ժողովուած հեթանոս Հայերի գլխաւոր սրբութիւնները, այդտեղ էին գտնւում նշանաւոր կուռքերն ու նրանց մեհեանները եւ այդտեղ էին կատարւում կրօնական հանդէսներն ու մեծածախ զոհագործութիւնները: Դա նշանաւոր Բագարանն էր, Երուանդ Բ.-րդի ձեռակերտը: Այդտեղ կային տաճարներից զատ գտնւում էին նաեւ հոյակապ ապարանքներ, որոնց մէջ ապրում էին արքայազն քրմապետները՝ իրանց գրանիկներով եւ հարիւրաւոր ծառաներով. այդտեղ վխտում էին քուրմեր ու քրմուհիք, որոնք բնակիչների մեծագոյն մասն էին կազմում: Հեթանոս ժողովուրդը դիմում էր այդ քաղաքը Հայաստանի հեռաւոր սահմաններից. զոհում էր մշտավառ բագինների վրայ եւ մատուցանում աստուածներին առատ նուէրներ, որոնցով օր ըստ օրէ հարստանում էին մեհեանները եւ քրմապետների գանձարանը: Երեք դար շարունակ կանգնած էին այդտեղ դիցական պատկերներ, եւ շուրջ երեք դար աղօթում էր նրանց առաջ Հայոց ժողովուրդը, բայց այդ ժամանակ դժբախտ չէր Բագարանը. նա երկիւղ չէր կրում թշնամիներից եւ նրա պղնձապատ դռները չէին փակւում յարձակուող հրոսակների առաջ: Այդտեղ ապրում էին միայն աղօթելու եւ զուարճանալու համար:

Անցան այդ դարերը: 925 թուականին Բագարանը ուրիշ պատկեր էր ներկայացնում: Չկային այլեւս կուռք մեհեաններ. չէին երեւում կռապաշտական յիշատակարանների հետքերը. դրանց փոխարէն զարդարում էին Բագարանի բարձունքը հոյակապ եկեղեցիներ եւ գեղաշէն մատուռներ: Հեթանոսական պաշտամանց փոխարէն լսւում էին դրանց մէջ բարեպաշտ քրիստոնէի աղօթքն ու մրմունջը. մարդիկ պաշտում էին այդտեղ ճշմարիտ Աստծուն. բայց նրանք այժմ բաղդաւոր չէին այնպէս, ինչպէս որ էին իրանց հեթանոս նախահայրերը... նախկին ազատութիւնն ու խաղաղ կեանքը անծանօթ էր այժմ Բագարանին: Նա շրջապատուած էր ամրութիւններով. բարձր պարիսպներն արգելում էին ժողովուրդի ազատ ել ու մուտը. մռայլ աշտարակները նայում էին իրանց շուրջը ահարկու աչքերով, իսկ Ախուրեանի խորաձորը տխրեցնում էր անցորդին իւր ամայութեամբ:

Այստեղ, այդ միջոցին, ամրացած էր Թագաւորի հօրեղբայր Աշոտ սպարապետը իւր զօրքերով ու գանձերով: Այստեղից նա զգուշութեամբ հսկում էր իւր կալուածներին եւ սեփական հպատակներին. բայց զլանում էր իւր պաշտպանութիւնը նրանց, որոնք Թագաւորի հպատակներն էին: Տարիներ առաջ թագ ստանալով Յուսուփ Ոստիկանից, Սպարապետն աշխատեց հեռացնել գահից իւր եղբօրորդուն— հարազատ Թագաւորին եւ նրա տեղն անցնել. բայց նպատակին չհասաւ եւ միայն երկիրն աւերեց ու տակն ու վրայ արաւ. այդ պատճառով ժողովուրդը «բռնակալ» անունը տուաւ նրան: Իսկ նա այդ օրից անտարբեր աչքով էր նայում իրան հպատակ չեղող ժողովրդի թշուառութեան վրայ եւ ուրախանում էր Արքայի անյաջողութիւնները լսելով:

Այս ամէնը, սակայն, չարգիլեց Յովհաննէս կաթողիկոսին ապաստան որոնել ազգից անարգուած «բռնաւոր»ի մօտ: Նա, ինչպէս տեսանք, փախաւ Բիւրականից հէնց այն ժամանակ, երբ Բէշիրը զօրքով գալիս էր իւր դաստակերտի վրայ եւ երբ իւր ներկայութիւնը կարող էր Բիւրականի առումը խափանել: Բայց նա իւր մերձաւորներով դիմեց Բագարան եւ ապաւինեց «բռնաւոր»ի պաշտպանութեան:

Այդ օրից սկսած Սպարապետը հովանաւորում էր կաթողիկոսին և վերջինս կատարեալ հանգստութիւն էր վայելում նրա մօտ:

Բայց ահա մի գեղեցիկ օր Բագարանի խորաձորն իջաւ սպառազէն հեծեալների մի խումբ, որ գալիս էր վեհափառ հօր՝ ամիսներից ի վեր վայելած հանգստութիւնը խանգարելու:

Խմբի պետը Գէորգ Մարզպետունին էր. նրան ընկերանում էին իւր թիկնապահները:

Բայց ինչո՞ւ համար էր դիմում նա Բագարան:

Պատճառը իշխանի մի նոր դիտաւորութիւնն էր:

Անցել էին ամիսներ: Մարզպետունու տարած յաջողութիւնները իրանց արդիւնքը բերին: Հագարացիք հետզհետէ հայաբնակ գաւառներից չքացան. Բէշիրը իւր ունեցած զօրքերով փակուեց Դուինում՝ առանց այդտեղից ելնել համարձակուելու: Բերդերում ամրացած հայ իշխանները սիրտ առան Մարզպետունու օրինակից եւ թողնելով պաշարուած դղեակները, յարձակուեցան իրանց սահմաններում օրջացող արաբացի հրոսակների վրայ եւ վանեցին նրանց ամէն տեղից: Նորէն խաղաղութիւն տիրեց. ժողովուրդը շունչ առաւ եւ շինականն ու քաղաքացին սկսան իրանց առօրեան գործերով զբաղել:

(Շար.)

…տք ունինք ։

Մենք պարտաւոր ենք նախ ամե–…րէք ըլլալ կարգապահ։ Հպարտ եմ …յտնելու որ յաճախ գովասանքներ կը լսենք հայ կարգապահ եւ անձնը–…էր զինուորներու մասին։ Ունինք հայ զինուորներ յունական, ֆրանսական, …րանեան եւայլ բանակներու մէջ, կր–…այ ըլլալ որ ուրիշ բանակներու մէջ …ալ Հայեր առնուին, (Ռումանիոյ եւ այլն)։ Մենք պարտաւոր ենք ամէնուրեք հպատակիլ տեղական օրէնքներու եւ հաւատարիմ ըլլալ։ Ուրախ եմ նոյնպէս ըսելու որ զինուորական ծառայութենէ խուսափելու համար ոչ մէկ հայ չէ հեռացած Ֆրանսայէն։

Գիտեմ, որ յաճախ մեզ կը մեղադրէք, բայց մենք կ'ընենք ամէն ինչ որ կարելի է։ Մենք բանակներ չունինք. ունինք բարոյական ոյժ միայն եւ դուք էք մեր բանակը։ Կան պատճառներ, որոնք յաճախ արգելք կը հանդիսանան մեր յաջողութեանց։ Պէտք է վերցնել այդ արգելքները։ …ըսեն թէ Հայը պիտանի չէ իբրեւ …անուոր։ Հայը քանի մը տարի կ'աշ–…ատի, գումար մը կը տնտեսէ, ար–…եստ կը սորվի, խանութպան կը …առնայ, սեփական գործ կը հիմնէ եւ …նքնապահ կը դառնայ։

Ինքնապահպանութեան զգացումն է այդ, որ մղիչ ոյժը կը հանդիսանայ։ Բարեացակամ է սակայն Ֆրանս. կառավարութիւնը մեր գաղութին հանդէպ։ Ինչ որ արժանի է երախտագիտութեան։

Ազգերու փրկութեան գործին մէջ մեծ դեր կը կատարէ զոհաբերութիւնը։ Մենք ունինք այդ։ Մեր ժողովուրդի խոնարհ դասակարգը զոհաբերութեան անօրինակ ապացոյցներ է տուած։ Եւ մեր ժողովուրդի ամենա–…այլուն դէմքերը տուած է այդ դասակարգը։ Ճիշդ է որ մեր ոյժերը տըկար են, չունինք բանակ, դրամ եւն.։ Բայց ունինք ժողովուրդ եւ ղեկավարութիւն։ Ղեկավարութեան ոյժը ձեր վստահութիւնն է։ Մենք կը տառապինք եւ տառապելով կը գործենք, երբ մեր՝ ձեզի համար կատարած դիմումները ապարդիւն կը մնան, անյաջողութեանց կը մատնուին։

Բայց չենք վհատիր»։

Եւ բանախօսը իր խօսքը վերջացուց …ոտկերաւոր բացատրութեամբ մը …երկայացնելով հայրենի հողին ար–…էքն ու ոյժը։

Մարսէյլի երաժշտանոցէն Բ. մր–…անակ շահած երգչուհին, Օր. Պեր–…ուհի Գէորգեան, նորէն բեմ հրա–…ւիրուելով, երգեց՝ «Է՛յ ջան, հա…ն», «Ուռին» եւ ուրիշ երգեր, ջերմ …փերու մէջ։

…ոկ Պ. Ս. Ջէօրէքճեան նուագեց …ռունկը», խորապէս յուզելով հայ–…ակարօտ բազմութիւնը։

…նախագահը փակեց հանդէսը պատ–…Տ խօսքերով եւ Մարսէյլի Հայերը … տարի եւս իրենց անկախութեան …րեդարձի տօնակատարութեան գե–…ոյն հաճոյքն ու հրճուանքը ունե–…։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՅԱՌԱՋ «ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ …ՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ–…ՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ …ՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ–…ՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ–…Ի ՀԱՄԱՐ ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Շուէտ

Ներկայ տագնապին առթիւ, յաճախ յիշուեցաւ սկանտինաւեան երկիրներուն անունը։ Այդ երկիրներէն մէկն է Շուէտ, որ կը յամառի պահել իր չէզոքութիւնը, Նորվեկիոյ հետ, հակառակ աջէն թէ ձախէն եղած առաջարկներու ։

Շուէտի ժողովուրդին մէջ արմատացած է ազատութեան եւ ընկերային յառաջդիմութեան գաղափարը ։ Սթոքհոլմ մայրաքաղաքն է ժողովրդապետական կարգուսարքին, որոնք աշխարհի ոչ մէկ կողմը այնքան յաջողութիւն գտած են որքան Շուէտի մէջ։

Ներկայացնենք ուրեմն այս երկիրը, որ ինքզինք կապած է մէկ կողմէն քաղաքական եւ քաղաքակիրթ Եւրոպային, միւս կողմէն Լափոնիոյ ամայի դաշտերուն։ Սթոքհոլմը կը պատկերանայ հիւսիսեան Վենետիկի ամբողջ գեղեցկութեամբ։ Հոն ցոլացող ջուրը կը տարածուի ճլլացող Թռչուններու Թռիչքէն, նաւակներու եւ աւազաններու վրայէն մինչեւ յուշարձաններու շուրջ, որուն մէջ կը կարծէք թէ բնակիչներ պիտի գտնէք ԺԳ. դարու մարդոցմէ, մետաքսէ տաբատներով եւ մէջնադարեան գլխարկներով ։

Շուէտի պատմական մեծութիւնը ամէն տեղ աչքի կը զարնէ։ Իր արքայական պալատին սիւները եւ հողագոյն պատերը կը տիրապետեն Սթոքհոլմի ժողովրդական հին թաղին վրայ։ Իր թագաւորը՝ Կիւսթավ, Եւրոպայի ամէնէն մեծ իշխաններէն մէկն է։ Սակայն Շուէտ ընկերվարական է։ Գործարանները ծայրագոյն կատարելութեան հասած են, եւ բանուորուհիները հաց, ելեկտրական լամբեր եւ կօշիկներ կը շինեն։ Հոս ու հոն կ'երեւան գործարաններ եւ աշտարակներ ճերմակ կամ արծաթագոյն, որոնց մէջ կը պսպղայ ելեկտրականութիւնը։ Օդը այնքան մաքուր է, որ չէ ծածկած շրջապատը, ամէն ինչ գծուած էկարծես աշխատակցութեամբը ճարտարագէտի եւ գեղանկարիչի խնամուած վրձինով ։

Նոր Գերմանիան առաջին օրէն խրտչեցուց այս երկիրը, որ համակիր չէզոքութիւն պահած էր Վիլհէլմ Բ.ի ատեն։ Դեռ վերջերս գերման հրամանատար մը Սթոքհոլմի մէջ դասախօսած ժամանակ, դիտել կուտայ թէ Շուէտ չունենալով շատ բնակչութիւն, կրնար քանի մը միլիոն հոգի տեղաւորել ։

Քանի մը հիթլէրական կազմակերպութիւններ ծնունդ առին Շուէտի մէջ։ Պերլին շատ մը միջոցներ փորձեց, չորս հինգ տարի առաջ, զանոնք համախմբելու համար, սակայն ձախողեցաւ եւ այսօր գոյութիւն չունի որ եւ է նացի կազմակերպութիւն։

Բայց Շուէտի հակահիթլէրականութիւնը միայն քաղաքական հակակրանք մըն է, եւ ոչ թէ հակագերման, քանի որ իրենց մշակոյթը գերմանական է։

Չէզոքութիւնը շատ ցանկալի բան է անշուշտ։ Սակայն զօրաւոր դրացիներու դիւանագիտութեան հանդէպ աչքերը գոցելը եւ ականջները խփելը բանի չի ծառայեր։ Սկանտինաւեան ժողովուրդները մեծ վախեր ունին։ Իբրեւ հետեւանք իրենց հարստութեան եւ աշխարհագրական դիրքին, անոնք շատ լաւ կը տեսնեն որ այս անգամ պատերազմ մը իրենց համար պիտի չներկայանայ այնպէս ինչպէս 1914ին։ Շուէտի չէզոքութիւնը կրնայ սպառնալիքի ենթարկուիլ մէկէ աւելի ձեւերով ։

Շուէտացիները առաջին առթիւ կրնան վախնալ, երբ պատերազմ ծագի Գերմանիոյ դէմ։ Բայց անոնք կ'ըսեն նաեւ թէ Եւրոպայի ներկայ վիճակի պատասխանատուները մեծ պետութիւններն են, եւ ոչ թէ իրենք, որով իրենք պէտք չունին միջամտելու ։

Աւելի կարեւոր է Լափոնիոյ երկաթի հանքերու խնդիրը։ Շուէտ մեծ քանակութեամբ կ'արտադրէ այս արտասովոր յատկութիւն ունեցող մետաղէն, որ շատ յարմար է պատերազմական գործիքներու։ Գերմանիա շատ պէտք պիտի ունենայ այս մետաղին իր սպառազինութեանց համար, եւ եթէ կարենայ ապահովել իր նաւերուն ազատ անցքը Պալթիկէն, այն ատեն կռիւը պիտի շարունակէ երկար ժամանակ, մինչ ֆրանքօ-անգլիական ուժերը պիտի աշխատին ամէն միջոցով արգելք հանդիսանալ այս ազատ անցքին։

Դեռ այս մէկ երեսն է Շուէտացիներու մտատանջութիւններուն ։

Տանըմարքան եւ Շուէտը իրարու կը մօտենան գոցելու համար Նեղուցները, Պալթիկի դուռները։ Անոնք կը մտածեն պարտաւորիչ զինուորութեան ենթարկել Իսլանտացիները, թէեւ այս վերջինները իրենք զիրենք շատ ապահով կը զգան իրենց ժայռերուն վրայ, հեռու եւրոպական փոթորիկէն, եւ նոյնիսկ պատգամաւոր ղրկեցին Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, բողոքելու համար, թէ իրենք չեն ուզեր զէնք վերցնել։

Այս ամէնը Շուէտի վրայ ծանրացող մտատանջութիւններ են։ Շուէտացիները բնականաբար բոլորէն նըման ուրիշ բանի չեն տենչար եթէ ոչ ամէնէն սուղ եւ լաւ կանխիկ ծախելու իրենց սէլիւլօզը, ձուկը, հանքային արտադրութիւնները, թուղթը, ածելին, պահածոներն ու աքանչելի գործիքները ։

Իսկ եթէ յարձակումի ենթարկուի՞։ Այն ատեն անշուշտ Շուէտ պիտի վերադառնայ իր երկար պատմութեան ընթացքին ունեցած կորովին ու հպարտութիւնը։ Պիտի կռուի։ Ինչպէ՞ս։ Ճիշդ է որ իր բանակը շատ զօրաւոր չէ, ունի ներկայիս 300 օդանաւ, սակայն սպառազինութեան նախահաշիւը աւելի քան կրկնապատկած է։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի նոր մէկ ձեռնարկը

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը խիստ օգտակար գաղափարը յղացաւ իր Միութեան նպատակին պատշաճ գործիչներ պատրաստելու համար դասախօսութիւններ կազմակերպել, ամիսը երկու անգամ, փետրուար ամսէն սկսեալ, եւ այդ ձեռնարկին իրագործման համար հրաւիրեց հեղինակաւոր դասախօսներ։

Իւրաքանչիւր դասախօսութենէն վերջ, յաջորդ անգամ, ունկնդիրները պարտաւոր էին գրաւոր եւ մանաւանդ բերանացի հաղորդել տրուած դասախօսութեան ամփոփումը եւ պարզել այդ մասին իրենց ունեցած տեսակէտը, որով, ոչ միայն աւելի հաստատապէս պիտի ըմբռնէին իրենց պատկանած Միութեան ծրագիր – կանոնագրին իւրաքանչիւր նպատակը, այլեւ իւրացնելով դասախօսութեան նիւթերը, իրենք ալ պիտի կրնային ի հարկին՝ խօսիլ այդ նիւթերու մասին եւ աւելի զարգացնել զանոնք ժամանակի ընթացքին ։

Առաջին դասախօսը եղաւ Պ. Ս. Վրացեան, որ խօսեցաւ «Հայկական դաստիարակութեան եւ հայ դպրոցներու» մասին։ Երկրորդն էր Տիկին Շ. Միսաքեան, նիւթը՝ «Ժողովներու ատենադրութեանց կազմութիւնը եւ հաշուապահութեան կանոնները»։ Երրորդն էր Պ. Ասատուր Խարեան, որ դասախօսեց Ֆր. Կ. Խաչի ծրագիր – կանոնագրին եւ ժողովարարութեան մասին։ Չորրորդ դասախօսը եղաւ Պ. Ա. Գիւլխանդանեան, նիւթը՝ «Հայ Կ. Խաչի պատմութիւնը» սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը ։

Բոլոր դասախօսներն ալ, խորապէս տիրացած նիւթին, հմտօրէն եւ մանկավարժական խղճմտութեամբ պարզեցին իրենց տեսակէտները, հիմնուած իրական եւ գործնական տուեալներու վրայ ։

Ամէն անգամ ունկնդիր Տիկինները եւ Օրիորդները խմբովին կը փութային ներկայ գտնուիլ, մեծ հետաքրքրութեամբ եւ լարուած ուշադրութեամբ լսելով ու նօթագրելով ։

Որչափ կազդուրիչ էր պատկերը, երբ կարգն իրենց կուգար նախորդ շաբթուան իրենց լսած նիւթին մասին խօսելու եւ բացատրութիւններ տալու ։

Իսկապէս քաջալերական էր երեւոյթը, երբ այդ առթիւ երեւան կուգային իւրաքանչիւրին ընդունակութիւնները, պարզելով նիւթին յստակ ըմբռնումը եւ մանաւանդ զայն արտայայտելու վստահ շեշտը ։

Երբ համեմատութեան ենթարկուի Ֆրանսայի Հայ կնոջ վեց կամ եօթը տարի առաջուան մտաւոր մակարդակը ներկայէն հետ՝ անվերապահօրէն պէտք է ըսել որ Ֆ. Հ. Կ. Խաչը իրական դպրոց մը եղաւ հայ իգական սեռին համար, իր անդամուհիներուն համար, որոնք դասարանէ դասարան կը բարձրանան հետզհետէ ։

Այո, կը բարձրանան դասարաններուն հետ, եւ այդ նպատակին համար ոչ մէկ ջանք չի խնայեր Շրջ. վարչութիւնը ։

Երկու շաբաթ առաջ փակուեցաւ այդ օգտաշատ դասախօսութիւններու շարքը, Հոկտեմբերին կրկին շարունակելու որոշումով, քանի որ տիրող մթնոլորտը այն ուժեղ վստահութիւնը կը ներշնչէ թէ ժրաջան ունկնդիրները մեծապէս շահագրգռուած են այդ դասընթացքներու շարունակութեամբը ։

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր սրտագին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր յարգելի դասախօսներուն, որոնք սիրայօժար ստանձնեցին այդ դասախօսութիւնները, յօգուտ Միութեան հանրանուէր նպատակներուն ։

Ֆլօրա

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՆՈՒԷՐԸ

ՌՈՄԷՆՎԻԼ.— Անցեալ կիրակի օր, Ռոմէնվիլի մէջ տեղի ունեցաւ պաշտօնական եւ հանդիսաւոր բացումը խումբ մը դպրոցական շէնքերու, նըւիրուած համայնավար գրագէտ Անրի Պարպիւսի անուան ։

Դպրոցները օժտուած են բոլոր արդիական առաւելութիւններով։ Ելեկտրականութիւնը, ջուրը, օդն ու լոյսը անխնայ տրամադրուած մանուկներուն ։ Երջանիկ երկրի երջանիկ զաւակները ։

Որովհետեւ հայ մանուկները եւս պիտի օգտուին, Ռոմէնվիլ, Պուասիէ-ռի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը դեղեցիկ գաղափարը յղացաւ նուէր մը ընելու։ Շուտափոյթ հանգանակութեամբ մը գնեց երկու սիրուն երկրագունդեր եւ նուիրեց վարժարաններուն ։

Ի հարկէ, ծախսուած միլիոններուն քով աննշան բան մըն էր եղածը, բայց հայկական գաղութին այս ինքնաբուխ ձեռնարկը մեծ հաճոյք պատճառած է քաղաքապետութեան, — միշտ բարեացակամ օտարներու հանդէպ — որ նամակով մը իր շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ, կ'իմացնէ թէ ո եւ է խնդրանքի համար կրնանք իրենց օժանդակութեանը վստահիլ։ Հաւանական է յառաջիկայ տարեշրջանին մեր դպրոցին համար սենեակ մը տրամադրեն հինգշաբթի օրերը ։

Ամէն պարագայի մէջ, պիտի աշխատինք սերտ կապ պահել, թէ մենք մեզ եւ թէ Կապոյտ Խաչը ճանչցնելու համար ։

Արաքսի

ՍԱՄՈՒԷԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Յունիս).

— «Վերջին երկու տարիներուն, Բարեգործականի դէմ դժգոհութեան ալիք բարձրացած է, Բարեգործականի համակիր շրջանակներուն մէջ ։ Դժգոհութիւնը աւելի շեշտուած կերպով կը յայտնուի Ամերիկայի մէջ, ուր Բարեգործականը յաջողած է ըստեղծել առողջ կազմակերպութիւն մը, իրեն կապելով բաւական թիւով երկսեռ անդամներ։

Դժգոհութիւնը կեդրոնին դէմ է, որ բացարձակապետական ուղղութիւն որդեգրած, յամառօրէն կը մերժէ Բարեգործականի ժողովրդականացումը եւ ինչ ինչ կանոնագրային բարեփոխութիւններ, որոնք անհրաժեշտ կը նկատուին մեր կեանքին մէջ առաջ եկած փոփոխութիւններուն պատճառով։

Դժգոհները, ռամկավար մամուլին գլխաւորութեամբ, կը պահանջեն որ Բարեգործականէն ներս տիրող ազնուապետական ու ոչ – ռամկավար կարգերը փոխարինուին ժողովրդավար ու ազատ կարգերով։ Կ'ուզեն որ Բարեգործականը վերածուի կազմակերպութեան մը, որուն մէջ ժողովուրդին ձայնը կշիռ ունենայ ու մեծանշնորհեալներու խմբակի մը այսօրուան պայմաններուն անհաշտ տիրապետութեան մասամբ վերջ տրուի։

Մէկ խօսքով, կ'ուզուի Բարեգործականը արդիականացնել ու բարեկարգել։

Դժգոհութեան արդար ըլլալուն համոզուելու համար, բաւական է պարզ քննութեան ենթարկել Բարեգործականի այսօրուան կազմակերպութեան եւ գործունէութեան ձեւը եւ տուած արդիւնքները։

Քանի մը անձերու ձեռքին մէջ կեդրոնացած իշխանութիւն մը կայ, որ կը կառավարէ Պարսկաստանէն մինչեւ Ամերիկա մասնաճիւղեր ունեցող այս կազմակերպութիւնը, առաջնորդուելով միայն ու միայն քանի մը տասնեակ տարիներու հնութիւն ունեցող կանոնագրով, որուն սկզբունքները մեր օրերու պահանջներուն գոհացում չեն տար։

Այս իշխանութիւնը, տեղական մասնաճիւղերու վարչութիւններուն գործելու ազատութիւնը կապտած է։ Անոր իրաւունքները նուազագոյնի իջեցուցած եւ անոնց գոյութիւնը անուանական դարձուցած է։

Բոլոր իրաւունքները կեդրոնացած են կեդրոնական իշխանութեան ձեռքին մէջ։ Վարչութիւնները ան կը կազմէ, ան իրաւունք ունի միայն կանոնագրին մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու, ան կրնայ որոշումներ տալ եւ անոնց գործադրութիւնը պարտադրել իրեն ենթակայ մարմիններուն։

Վերջինները խամաճիկի դերին մէջ դրուած են եւ անոնց ազատութիւն տրուած է միայն տասներորդական կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներու մասին կարգադրութիւն ընելու, պայմանաւ որ նախապէս ստանան կեդրոնին հաւանութիւնը։

Գործելու այս ձեւը դրական հետեւանքներ չի կրնար ունենալ անշուշտ եւ այս է պատճառը որ վերջին քանի մը տարիներուն, զգալապէս պակսած են Բարեգործականի հասոյթները ու կեդրոնը զգալի չզարձնելու համար ասիկա, դիմած է Բարեգործականի առաքելութեան անհաշտ պրոպականտի, հանրային կարծիքը չփոթեցնելու համար։

Առնենք մեր գաղութը։

Կրնա՞նք ըսել թէ Բարեգործականը կազմակերպուած ուժ է մեր գաղութին մէջ։ Երբեք։ Բարեգործականին նպաստ մտայնութիւն մը կայ, որ ձեւ ու մարմին չունի դժբախտաբար ։ Մեր ըսածին համոզուելու համար, կեդրոնը թող մէկ տարի դադրեցնէ դպրոցներու յատկացումը եւ պիտի տեսնէ որ յունահայ Բարեգործականը կերոնի պէս պիտի հալի։

Կեդրոնին հեղինակութիւնը դրամին մէջն է ու Բարեգործականին շուրջ ստեղծուած ենթադրական ոդեւորութեան աղբիւրը, կեդրոնէն ըղրկուելիք դրամական օժանդակութիւնն է։ Պոռալով, ճուալով, հանդէսներ կազմակերպելով, պրոպականտի մեքենայ ստեղծելով, վարձկան մունետիկներով ու մանկլաւիկներով Բարեգործականը չի կրնար նախասահմանեալ դերը կատարել այս ժողովուրդին մէջ, այնքան ատեն որ ըսկզբունքի փոփոխութիւններ չմտցուին իր կանոնագրին մէջ ու ղեկավարութիւնը չփոխէ միահեծան կառավարելու բացարձակապետական գրութիւնը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Մի՛շտ, քանի որ գործը կը վերաբերի հայրենիքի թշնամիներուն, …սաւ Սիմուռտէն։

Մարա դարձաւ դէպի Սիմուռտէն.

— Եւ դու ի՞նչ պիտի ընէիր հանրապետական զօրավարի մը հետ, որ արքայական զօրապետի մը ազատութիւն …տայ։

— Կը վարուէի ինչպէս Լիշէլը. …ն հրացանի բռնել կուտայի։

— Կամ թէ կը գլխատէի, ըսաւ Մա…ա։

— Երկուքէն մէկը կ'ընտրէի, ըսաւ …մուռտէն։

Տանդօն սկսաւ ծիծաղիլ։

— Ես հաւասարապէս կը սիրեմ թէ՛ …էկը եւ թէ միւսը։

— Որովհետեւ դուն վստահ ես որ …ու վրադ թէ մէկը եւ թէ միւսը կու…այ, մրմռաց Մարա։

Եւ անոր հայեացքը, Թողլով Տանդօնը, ուղղուեցաւ Սիմուռտէնին վըրայ։

— Այդպէս ուրեմն, քաղաքացի Սիմուռտէն, եթէ հանրապետական զօրապետ մը սխալ գործէ, դուն կտրե՞լ կուտաս անոր գլուխը։

— Քսանըչորս ժամուան մէջ։

— Լաւ ուրեմն, ես ալ համաձայն եմ Ռոպէսպիէռի հետ. պէտք է քաղաքացի Սիմուռտէնը Հասարակաց Փըրկութեան Յանձնաժողովին կողմէ պատգամաւոր գործակալ ղրկել ծովափնեայ բանակին արշաւող զօրասինի հրամանատարին մօտ։ Բայց ի՞նչպէս է այդ հրամանատարին անունը։

— Նախկին ազնուական մըն է, ըսաւ Ռոպէսպիէռ եւ սկսաւ քրքրել թղթապանակը։

— Օն ուրեմն, այդ ազնուականը այս քահանային յանձնենք պահպանելու, ըսաւ Տանդօն։ Ես չեմ վըստահիր քահանայի մը, որ առանձին է. չեմ վստահիր նոյնպէս ազնուականի մը, որ մինակ է. բայց երբ երկուքը միասին են, ես այն ժամանակ չեմ վախնար։ Մէկը կը հսկէ միւսին վըրայ, եւ գործը լաւ կ'երթայ։

Սիմուռտէնի յօնքերը զայրացման արտայայտութեամբ ձգտուեցան, բայց, նկատողութիւնը անշուշտ հիմնովին ճշմարիտ գտնելով, Տանդօնի կողմը չդարձաւ, միայն իր խստահնչիւն ձայնը բարձրացնելով.

— Եթէ հանրապետական հրամանատարը, ըսաւ, զոր ինծի վստահացած են, սխալ քայլ մը ընէ, իսկոյն մահուան կը դատապարտուի։

Ռոպէսպիէռ աչքերը յառած թղթապանակին վրայ, ըսաւ.

— Ահա անոր անունը, քաղաքացի Սիմուռտէն։ Հրամանատարը, որուն վրայ դուք լիազօր իշխանութիւն պիտի ունենաք, նախկին դերկոմս մըն է. անոր անունը Կովէն է։

Սիմուռտէն տժգունեցաւ։

Մարա դիտեց Սիմուռտէնի տժգունիլը։

— Կովէ՛ն, աղաղակեց։

— Դերկոմս Կովէ՛ն, կրկնեց Սիմուռտէն։

— Այո՛, ըսաւ Ռոպէսպիէռ։

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Մարա՝ ակնարկը Սիմուռտէնին վրայ յառած։

Բոպէ մը լռութիւն տիրեց։ Մարա վերսկսաւ խօսակցութիւնը.

— Քաղաքացի Սիմուռտէն, ըսաւ, ձեր իսկ դրած պայմաններով կ'ընդունի՞ք հրամանատար Կովէնի մօտ գործակալ – պատգամաւորի պաշտօնը, այո՞։

— Այո՛, պատասխանեց Սիմուռտէն։

Ռոպէսպիէռ վերցուց իր մօտ դըրուած գրիչը եւ իր ծանր ու կանոնաւոր ձեռագրով գրեց թղթի թերթի մը վրայ, որուն ճակատը դրոշմուած էր Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողով խօսքը, յետոյ ստորագրեց եւ թուղթն ու գրիչը տուաւ Տանդօնի ստորագրելու համար. ապա ստորագրեց Մարա, որ իր աչքերը Սիմուռտէնի տժգոյն դէմքէն չէր հեռացներ։

Ռոպէսպիէռ վերստին առաւ թուղթը, տակը թուականը դրաւ եւ յանձնեց Սիմուռտէնի, որ կարդաց.

«Հանրապետութեան երկրորդ տարին ։

«Լիազօր իրաւունքներ տրուած են քաղաքացի Սիմուռտէնին՝ իբրեւ գործակալ – պատգամաւոր Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին կողմէն նշանակուած քաղաքացի Կովէնի՝ ծովափնեայ բանակին արշաւող զօրասիւնի հրամանատարին մօտ։

«Ռոպէսպիէռ, Տանդօն, Մարա»

Եւ ստորագրութիւններուն տակ՝

«28 Յունիս 1793»

Յեղափոխական տոմարը, որ կը կոչուի նոյնպէս քաղաքացիական տոմար, դեռ օրինապէս գոյութիւն չունէր այդ ժամանակ։ 1793 Հոկտեմբեր 5ին էր միայն, որ Ռոմ պատգամաւորին առաջարկութեամբ, ընդունուեցաւ Քոնվանսիոնի վճռով։

Մինչդեռ Սիմուռտէն կը կարդար, Մարա ակնապիշ անոր կը նայէր եւ … ցած ձայնով, կարծես ինքն իր հետ կը խօսէր, ըսաւ.

— Պէտք է որ այս բոլորը Քոնվանսիոնի վճռով եւ Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովի յատուկ որոշումով վաւերացնել։ Կարգ մը բաներ անկատար կը մնան տակաւին։

— Դուք ո՞ւր կը բնակիք, քաղաքացի Սիմուռտէն, հարցուց Ռոպէսպիէռ։

— Առեւտրական Պալատին տունը։

— Ա՛հ, ըսաւ Տանդօն, ես ալ այնտեղ կը բնակիմ, դուք իմ դրացիս էք։

— Պէտք չէ բոպէ մը ի զուր կորսնցնել, ըսաւ Ռոպէսպիէռ։

— Առտուն դուք կը ստանաք օրինական կերպով պատրաստուած ձեր գործակալութեան վճռագիրը՝ ստորագրուած Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովի բոլոր անդամներէն ։ Ատիկա անհրաժեշտ է իբրեւ հաստատագիր մը այն պաշտօնին համար, որուն դուք նշանակուած էք ներկայացուցիչ, պաշտօնակատարներ Ֆիլիբոյի, Մարնի Բրիէօրի, Լըկուանդրի, Ալկիէի եւ ուրիշներու մօտ։ Մենք գիտենք թէ դուք ո՛վ էք։ Ձեր լիազօրութիւնները անսահման են. դուք կրնաք Կովէնը զօրավար ընել կամ թէ գլխատել տալ։ Առտուն ժամը երեքին ձեր պաշտօնական թուղթերը կը ստանաք։ Իսկ դուք ե՞րբ կը մեկնիք ։

— Ժամը 4ին, ըսաւ Սիմուռտէն։

Եւ անոնք բաժնուեցան։

Տուն վերադառնալուն՝ Մարա յայտնեց Սիմոն – Էվրարին, որ ինք միւս օրը Քոնվանսիոնի նիստին կ'երթայ։

(Շար.)

ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՒ

»»» · «««

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի որդին՝ Նուպար, դատ բացած է իր հօրը դէմ: Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Այսօր (Յունիս 26) Վերաքննիչ Ատեանը մերժեց հօր մը դիմումը, որուն որդին դատ բացած էր իրեն դէմ, եւ դատապարտեց զայն (հայրը) դատական ծախքերու վճարման :

Դիմումը կատարողն էր մեծահարուստ Պ. Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, որուն փաստաբանն էր Սըր Փաթրիք Հէսթինկս : Պ. Գ. Կիւլպէնկեան կ'ապրի Փարիզի մէջ եւ ունի տարեկան 250,000 սթերլինի եկամուտ Իրաքի Քարիւղի ընկերութենէն:

Իր որդին՝ Նուպար Կիւլպէնկեան դատ բացած էր իր հօրը դէմ եւ կը պահանջէր Իրաքի Քարիւղի Ընկերութենէն ստացուած եկամուտին 5 առհարիւրը: Ան կը հիմնուէր իր դատը, թէ 1935էն սկսեալ վարած է իր հօրը Լոնտոնի գրասենեակին գործերը, եւ այդ ծառայութեան իբրեւ վարձք կը պահանջէր 5 առ հարիւրը: Հայրը կը պատճառաբանէր թէ իր զաւկին տուած է տարեկան 18 — 20,000 սթերլին:

Վերաքննութեան մէջ խնդրոյ առարկայ կէտը այն էր, թէ հայր Կիւլպէնկեան պէ՞տք է որ իր զաւկին փաստաբաններուն տրամադրէ այն խիստ անձնական փաստաթուղթերն ու նամակները, որոնց թիւը, Սըր Հէսթինկս ըսաւ թէ կը հասնի հարիւր հազարներու :

Վերաքննիչ դատաւորը իր վճիռը տալու ժամանակ ըսաւ, թէ սովորական չէ որ որդի մը դատ բանայ իր հօր դէմ, ոչ ալ սովորական է որ որդի մը այնքան բախտաւոր ըլլայ , որ իր հօրմէն տարեկան այդքան խոշոր գումար ստանայ :

Երբ հայր Կիւլպէնկեանի միւս փաստաբանը՝ Պ. Սիրիլ Րէտքլիֆ առարկեց դատարանին առջեւ, թէ պէտք չէ վճռուի որ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան վճարէ դատական ծախքերը, Պ. Վէլէնթայն Հոմս (որդի Կիւլպէնկեանի փաստաբանը) պատասխանեց.

— Չեմ կարծեր որ այդ ծախքերը պիտի սնանկացնեն երէց Պ. Կիւլպէնկեանը :

*** Փաստաբանը խնդրոյ առարկայ փաստաթուղթերու մասին ըսաւ, թէ անոնց մէջ կը գտնուին Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի եւ քանի մը կառավարութիւններու միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնները՝ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան վերաբերեալ: Այս փաստաթուղթերը կրնան վտանգաւոր ըլլալ, եթէ տարբեր ձեռքերու մէջ իյնան: Իսկ զանոնք դատարան փոխադրելու համար քանի մը բեռնակառքեր հարկ պիտի ըլլային ...

Հայ մը սպաննեց իր կինը եւ ինքզինքը

Կրընօպլէն կը հեռագրեն յունիս 28 թուականով .—

Սոսկալի ոճիր մը գործուեցաւ այսօր կէս օրէն վերջը, Լա Թուռ տիւ Փէն, կահաւորուած սենեակի մը մէջ ուր հազիւ երկու օրէ ի վեր կը բնակէին Տէր եւ Տիկին Արամ Քուարումեան (Գումրուեան ?), այրը 35 տարեկան, կինը 34 տարեկան :

Ժամը 2ին դրացիները բուռն վիճաբանութիւն մը լսեր էին բնակարանին մէջ, բայց կարեւորութիւն չէին տուած: Սակայն կէս օրէն վերջը արիւնի հետքեր երեւցան յարկաբաժնին դրան տակ: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկան - զօրքին որ բանի բացաւ դուռը, որովհետեւ որ եւ է ձայն չէր լսուեր ներսէն: Կինը փռուած էր սալայատակին վրայ, արեան ճապաղիքներու մէջ: Մարմինը կտոր կտոր եղած էր դանակի բազմաթիւ հարուածներով, իսկ քանի մը մեծր անդրին ամուսինը ինկած էր, դանակին շեղբը դեռ կողին մէջ: Ուրեմն նախ կինը սպաննած, յետոյ անձնասպան եղած էր: Զոհերուն երեք զաւակները դպրոցը կը գտնուէին այդ միջոցին: Դատախազութիւնը եւ Պուրկուանի ոստիկանութիւնը քննութիւն բացին :

Ժամանակէն առաջ խաղող հունձք

Վարշաւայէն կը հեռագրեն.—

Անգլիական դեսպանը այցելեց արտաքին գործերու նախարարութեան եւ խորհրդակցութիւն ունեցաւ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան շուրջ: Այստեղ հասաւ Մոսկուայի լեհական դեսպանը, իսկ Մոսկուա մեկնած է այստեղի խորհրդային դեսպանը, որ զեկուցում պիտի տայ Պ. Մոլոթովին՝ ռուսեւլեհական յարաբերութեանց մասին:

Այստեղ մեծ կարեւորութիւն կուտան այն լուրին, թէ Հիթլէր հրամայած է որ Գերմանիոյ արեւելեան եւ հարաւ. արեւելեան շրջաններու հունձքը այս տարի քաղուի սովորական ժամանակէն կանուխ :

*** Ամրութեանց շինութիւնը փութացնելու համար գերմանական կառավարութիւնը ծառայութեան կանչած է բազմաթիւ պաշտօնեաներ եւ բանուորներ,— սափրիչ, սպասաւոր, վաճառական եւն. : Ճաշարաններու եւ պանդոկներու աշխատաւորները եւ ուրիշներ բժշկական քննութեան մը ենթարկուելէ վերջ կը ղրկուին լեհական սահմանագլուխը: Հրեաներն անգամ կ'օգտագործուին :

ՀԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՐԾ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Լիէժի մէջ (Պելժիա): Ձերբակալուած են ութ ամբաստանեալներ, որոնց մէկը սպայ է բանակին մէջ: Այս առթիւ բռնուեցան շարք մը գաղտնի թուղթեր: Կը կարծուի թէ գլխաւոր վարիչը գերմանական գործակալ մըն է: Խնդիրը հրապարակ ելաւ կիրակի օր, երբ Պրիւքսէլի մէջ ձերբակալուեցան հեծելազօրքի տեղակալ մը եւ իր սիրուհին: Գերմանացին ձերբակալուեցաւ երբ սահմանը պիտի անցնէր :

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ խափանելու համար, երեսփ. ժողովին օրէնսդրական յանձնաժողովը հետեւեալ տրամադրութիւնը աւելցուց.— Ով որ օտար պետութեան մը գործակալին հետ յարաբերութիւն հաստատելով, գիտէ կամ կ'իմանայ անոր հանգամանքը եւ անմիջապէս լուր չի տար քաղաքային, զինուորական կամ ծովային իշխանութեանց, պիտի դատապարտուի վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 300էն 3000 ֆրանք տուգանքի, առանց հաշուելու հրամանագրին միւս տրամադրութիւնները:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն տրամադրութեամբ մինչեւ 1940 յունիս 30 պիտի չգործադրուի այն որոշումը որ կը ջնջէ գործադրկութեան նպաստի վճարումը կիրակի եւ տօն օրերու համար:

ԱՐԱԲԻՈՅ Իպն Սաուտ թագաւորին անձնական ներկայացուցիչ Խալիտ էլ Հուտ Հուտ հասաւ Օդանաւով: Անցեալ շաբթու տեսակցած էր Հիթլէրի հետ, Պէրխթէսկատէնի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանին մէջ բուռն վիճաբանութիւններ կը կատարուին չէզոքութեան օրինագիծը փոխելու մասին: «Մեկուսացման» կողմնակիցներէն Պ. Հէմիլթըն Ֆիշ ուժգին ճառ մը խօսեցաւ եւ մեղադրեց, թէ կառավարութեան նպատակն է Մ. Նահանգները կապել Մեծն Բրիտանիոյ կառքին :

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ արտակարգ շարժումներ կը կատարեն հիթլէրականները: Առջի օր 4000 հոգի հասան քաղաքային տարազով, բայց կը կարծուի թէ զինուորականներ են: Նացիները զէնքեր կը բաժնեն, ձիերը կը գրաւեն, կամուրջներ կը շինեն եւն.:

ԵՐՐՈՐԴ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Լոնտոնի կեդրոնին մէջ, գետին մօտ, արագօրէն տարածուելով: Հրշէջները եւ ոստիկանները երեք ժամ պայքարեցան, հրդեհը սահմանափակելու համար :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ՍՕՖԻԱՅԻ ԿԱՅԱՆԷՆ

Սոֆիայի անթելի վարչութիւնը հրաւիրած է հայկական Քնար երգչախումբը երգելու Ռատիօ Սոֆիայէն, Յուլիս 3ին, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 10ին: Միջին ալիք, 352-09:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐԸ կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի մը, Կիրակի 2 Յուլիս, Պար տը Ֆրանսի սրահին մէջ, 66 Bld. de la Paix.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Սողոմէ Դաւիթեան, ծնեալ՝ Ֆիտանեան, հօր անունը՝ Բարսեղ, մօր անուն՝ Կիւլիւզար, կը փնտռէ իր եղբայրները Գրիգոր եւ Մկրտիչ Ֆիտանեանները, Թէքճանի Բագառիճ գիւղէն: 1907ին իրենց մօրեղբայրը՝ Յարութիւն Սէյրակէօղլեան զիրենք կը տանի Ատանա: Օսմ. սահմանադրութեան հռչակումին, իր եղբայրներէն բաժնուելով, մօրեղբօրը հետ կը մեկնի Իզմիր: Անկէց ի վեր լուր չունի իր եղբայրներէն: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ D. Aram, coiffeur, 4 rue du 11 Novembre, St. Chamont, Loire, France: Սոյնը լուր տուող սին մէկ տարբուած «Յառաջ» նուէր: Արտասահմանեան թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)